Anna Kommena

ALEXIAD

Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda
İmparator Alexias Kommenos Dönemi'nin Tarihi

MALAZGİRT'İN SONRASI

Çeviren: Bilge Umar

İNKILÂP KİTABEVİ

ANNA KOMNENA

ALEXIAD

Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda
İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi

MALAZGİRT'İN SONRASI

Çeviren:
BİLGE UMAR

İNKILÂP KİTABEVİ
Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Ankara Caddesi. No: 95
Sirkeci 34410 İSTANBUL

© 1996, İNKILÂP KİTABEVİ A.Ş.
Ankara Cadd. No. 95
Sirkeci-İSTANBUL, 34410
Tel: 514 06 10 - 514 06 11
Fax: 514 06 12

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir.

ISBN975-10-1135-3
97-34-Y-0051-0354

97 98 99 00 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı:
ANKA OFSET A.Ş.
Matbaacılar Sitesi No: 38
Bağcılar-İSTANBUL

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

I. Türkçe çeviri üzerine açıklamalar

1. Kaynak metin konusu

Bu çeviri, üç kaynak metinden yararlanılarak ortaya çıkarılmıştır.

Yazık ki, ne Anna Komnena'nın kullandığı, yarı klâsik, İliada'ya özenen Rumcayı sökebilecek kadar, ne de eski Hellen dilinden yahut şimdiki Rumcadan doğrudan doğruya çeviri yapacak kadar, Hellen dilinin bu çeşitlemelerine veya onlardan herhangi birine egemenliğim var. Ama, bu dilden hiç anlamıyor da değilim. Bu durum nedeniyle, ben de, Hasan Âli Yücel döneminde MEB eliyle yayınlanmak üzere batı klâsiklerini dilimize çevirenlerin hemen hemen tümünün izlediği yoldan gittim, yapıtın yaygın batı dillerindeki çevirilerinden yararlandım. Ayrıca onların çoğunun hiç değerlendiremediği bir yöntemi de değerlendirdim, *asıl metne de* her bir tümcede baktım ve o metinden, anlayabildiğim kadarıyla, yararlanmaya çalıştım.

Böylece, elinizdeki Türkçe çeviri, bir yandan, (Leib'in Fransızca çevirisini yayınladığı kitapta yer almış) Rumca asıl metne; bir yandan da Leib'in Fransızca çevirisi metnine ve E.R.A.Sewter'in Penguin Classics dizisinde yayınlanmış İngilizce çevirisine, böylece üç ayrı metne dayanmaktadır.

2. Yazarın diline bağlılığın derecesi konusu

Klâsik yapıtların herhangi bir dile çevirisinde, "sözcüğü sözcüğüne" çeviri yönteminin, bizden bir iki kuşak öncesinde bırakıldığı söyleniyor. O yapıtları, eğer yazarı sağ olsaydı ve çevirmenin dilini konuşsaydı hangi ifadeleri kullanarak yazacak idiyse işte o ifadeleri kullanıyor olmak iddiasiyle çevirmek; yâni, yazarın *anlatımını* başka dile çevirmek yerine onun *düşünce ve bilgi aktarımını* başka dilde anlatmak, yaygın bir yöntemdir.

Ben, bu yöntemi sadece, zorunlu kaldığım ölçüde izledim. Çünkü, bir tarih kitabı, ya da bir roman, bize sadece bilgi ve düşünce aktarmaz; kitap, yazarının kendi dilindeki anlatımıyla, o yazarın kişiliğinin bilgi ve düşünce ötesi özelliklerini de bize yansıtmak, ulaştırmak çabasındadır. Tarih kitabı, bir yemek târifleri kitabından, at yarışı sonuçları listesinden, anonim şirket bilânçosundan çok farklı birşeydir. Kendine yazar denmesini hak etmiş olan, yâni "Vak'a nüvîs"liğin, "Kronik"çiliğin ötesine geçebilmiş gerçek tarih yazarları, yurtdaşımız Herodotos ustadan başlayarak, bize bilgi aktarırken, anlatımlarına, o bilgi aktarımının yanı sıra, kendi kişiliğine özgü bir anlatım tadı da ekler. Seçtiği anlatım biçimiyle bizi, hiçbir yalın düşünce aktarımının götüremiyeceği duygusal, düşünsel sonuçlara götürür. Örneğin, Xenophon, Hellenika'sında, İÖ 404'de Atina donanmasının Çanakkale Boğazı kıyısında Sparta'lıların bir baskın saldırısında yok edilmesi haberini, bu baskında kaçabilen Paralos adlı geminin Pire'ye ulaşması

üzerine Atinalıların öğrendiğini ve yasa gömüldüklerini söyleyebilirdi. Öyle dememiş ve okuyanın tüylerini diken diken eden şu anlatımı kullanmıştır: "Paralos gemisinin gece vakti ulaştığı Atina'da felaket haberi duyuldu; *Pire'de yükselen feryat, Uzun-Surlar boyunca yayılarak, şehre vardı*".

Ben, Anna Komnena'dan öğrendiklerimi size kendi anlatımımla aktarmağa kendimde hak görmedim. Tam tersine, onun anlatımının tüm özelliklerini olabildiğince korumaya; kendi satırlarında yaşayan Anna'yı, yapıtının Türkçe çevirisinde de yaşatmağa, onun tümcelerini bölmekten bile kaçınmaya çalıştım [1].

Metinde, köşeli parantez içine konmuş sözcük veya satırlar, benim, açıklama amaçlı eklemelerimdir.

3. Adların yazılışı

Anna Komnena, yabancı adları daima, Rumlarca kullanılan, kendisinin duyup öğrendiği biçimiyle aktarır. Bu biçim, genellikle, adın öz biçiminden pek çok farklıdır: Ebu'l Kaasım yerine Apelkhasem; Raymond de Saint-Gilles yerine İsangeles gibi. Kendi kültüründeki halkı ve kendini asla "Bizanslı" diye, bu halkın devletini "Bizans İmparatorluğu" diye nitelemez, bu deyişleri hiçbir yerde kullanmaz; halkı Romaioi (Romaios'lar=Romalılar) diye anar. Bunun "çünkü" sünü bize Ostrogorsky (Bizans Devleti Tarihi, Işıltan çevirisi, s. 25) anlatsın:

> Bizans, bilindiği gibi, bizim Bizanslı dediğimiz kişilerin bilmedikleri, daha sonraki devrin bir terimidir. Bunlar kendilerini her zaman Roma'lı (Romaioi) olarak adlandırmış; imparatorlarını Roma hükümdarları, eski Roma Caesar'larının halef ve mirasçıları saymışlardır.

Anna Komnena'nın kullandığı adlar konusunda, ben, çeviride, şu yöntemi izledim:

Anna'nın öz biçimini bilmediğinden ya da yanlış bildiğinden dolayı çarpıtarak aktardığı kişi adlarını, öz biçimlerini saptayabilmişsem, öz biçimleriyle aktardım, ya da hiç değilse, bir dipnotunda, öz biçimi gösterdim.

Tarihsel kent adlarını, Anna bunları nasıl anmış olursa olsun, Türkiyede şimdi bilinen biçimleriyle verdim: Smyrna değil İzmir, Dyrrakhion değil Draç, Brundisium değil Brindisi dedim.

Anna'nın, ilkçağ Roma'lılarını değil, kendi çağının Rumlarını kasdederek kullandığı Romaios adını, Bizanslı diye değil, Rum diye çevirdim.

1] Ancak, Anna, gar (=gerçekten, çünkü), kai (=ve) sözcüklerini, neredeyse her tümcesi içine bolca sayıda serpiştirerek, pek fazla kullanır; kesinlikle gereksiz oldukları yerde gar'ları, kai'leri atladım.

II. Anna Komnena'nın özetlenmiş yaşam öyküsü

Anna, 2 Aralık 1083 Cumartesi günü, imparator Alexios Komnenos ile eşi Eirènè Komnena'nın ilk çocuğu olarak, başkent İstanbulda doğdu [1]. Sonradan 3 kız, 3 erkek kardeşi dünyaya geldi. Erkek kardeşlerinin en büyüğü olan Ioannes ile arası, küçüklükten başlayarak, pek iyi değildi. Sekiz yaşına geldiğinde, Anna'yı, -babasından önce egemenlik süren (ve babasını evlât edinen)- imparatoriçe Maria'nın oğlu ve dolayısiyle tahtın yasal veliahdı hatta sâhibi olması gereken Konstantinos Doukas ile nişanladılar; Anna, çağının Rum saray geleneğine uyarak, gelecekteki kaynanasının konağına göçtü. İmparatorun, damat adayı Konstantinos'u veliahtlığa ataması; dolayısiyle, gelecekte Konstantinos-Anna çiftinin imparator-imparatoriçe olması bekleniyordu. Bilmediğimiz bir nedenle, bu nişan bozuldu; imparator, veliahtlığa büyük oğlunu, o sıralarda henüz 4-5 yaşlarında bulunan Ioannes'i atadı (1092).

Bu kara kuru, sıska oğlana Anna'nın düşmanlığı belki o zaman başlamıştır. Konstantinos, İstanbuldan ayrıldı, kırsal yöredeki aile mülküne çekildi. İmparator Alexios ile ilişkileri yine de düzgündü; hatta o mülkte Alexios'u konuk ettiğini, ağırladığını biliyoruz. Konstantinos 1096 dolaylarında öldü; Anna, aslında evlenme isteği duymadığı hatta evlenmemek istediği halde, 1097'de, ana babasının isteği üzerine, bir diğer Rum soylusuyla, Nikèphoros Bryennios ile evlendi. Eşi, vaktiyle imparator Alexios'la hasım durumda bulunmuş daha eski Nikèphoros Bryennios'un oğlu idi. Genç Nikèphoros, imparatordan büyük saygı, sevgi görüyordu. O kadar ki, Alexios ona, Kaisar yâni Caesar san'ını vermişti. İS 4. yüzyıldan beri, Augustus sanını taşıyan imparator, kendine yardımcı olacak bir ya da iki imparator atıyor, o kişinin yahut kişilerin san'ı Caesar oluyordu; dolayısiyle, sözcük, "Yardımcı İmparator" anlamını belirtiyordu.

Anna'nın bu evlilikte çok mutlu olduğunu, kocasına büyük sevgiyle bağlandığını biliyoruz; "Nikâhta keramet vardır". Evliliğinden 4 çocuğu oldu ve eşinin ölümüne dek, 40 yıl, onunla aynı yastığa baş koydu.

İmparator Alexios'un 1118 yılında ölümü sırasında ve onu izleyen günlerde, Anna, (anası imparatoriçe Eirènè ile birlikte) taht'a kardeşi Ioannes'in değil, kocası Nikephoros'un geçmesi için yoğun saray entrikası yürüttü, başarılı olamadı. Hatta, Ioannes'in öldürülmesini amaçlayan bir komploya karıştı. Böyle iken Ioannes ona karşı çok bağışlayıcı davrandı ve Anna'yı, rahat bir sürgün yaşamına göndermekle yetindi [2]. Yeni imparatorun, komploya bulaşıklığı olmayan Nikephoros ile ilişkisi bozulmadı; hatta, 1137 yılında, bir savaş seferine, hâlâ Kaisar san'ını taşıyan Nikephoros ile birlikte çıktılar. Nikephoros, bu seferde hastalandı ve İstanbula dönüşünde, öldü; Anna, 54 yaşında, dul kaldı.

1] Bkz. ileride s. 191 dn. 1.

2) Bu olaylar hakkında ayrıntılı bilgiyi, Honaz'lı Niketas'ın Historia'sında bulabilirsiniz; Türkçe çevirisi Fikret Işıltan, TTK yayını Ankara 1995.

Anna, çağına göre çok iyi öğrenim görmüştü ve araştırmaya, öğrenmeye, bilgiye, yazmaya düşkündü. Eşi Nikephoros da öyleydi ve tarih araştırmacılığı, özellikle yeğlediği uğraşı alanıydı.

Anna, 1118'de babasının, 1123'de anasının ve 1137'de eşinin ölümünü gördükten sonra kendi küçücük dünyasına kapandı; kendini okumaya, araştırmaya, yazmaya verdi. İşte Alexiad bu dönemde, yıllarca süren bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıktı. Anna, 1148'de, 65 yaşındayken bile bu yapıt üzerinde çalışıyordu. Hangi yıl tamamladı, kaç yaşındayken öldü, bilinmiyor. 1153'de öldüğü sanılıyor.

III. Alexiad hakkında genel bilgi

1. Ad ve konu

Yapıtın asıl adı, Alexias'tır. Bernard Leib'in Fransızca çevirisinde Alexiade biçimi (Fransızlar sondaki e'yi okumaz, söylemezler); Sewter'in İngilizce çevirisinde Alexiad biçimi kullanılmıştır. Şimdi bu biçimleri ayrı ayrı açıklayalım.

Anna Komnena'nın, İliada'da kullanılan dile yaklaşmak istediğini belirtmiştik. Onun bu eğilimi, daha yapıtının adında kendini gösterir ve Alexias adı, İliada adının asıl biçimi İlias'dan esinlenmiştir. İlias, eski Hellen diline göre türetilmiş bir dişi sıfattır ve "İlion'sal, İlion ile ilgili" (Destan) diye anlaşılır.

> Anlamındadır demiyorum, "diye anlaşılır" diyorum. Çünkü kanımca, anlam, aslında biraz değişikti ve Troia kentinin diğer adı olan İlion'dan türetilmiş değildi, o adın dahi kök sözcüğü olan, Luwi/Pelasgos dilinin Ela/İla (=Boğaz, Geçit) sözcüğünün İla biçimi, İlias sıfatındaki kök sözcüğü oluşturuyordu; daha açık söyleyişle, İlias sıfatı, "İla=Boğaz'sal" (Destan), "Boğazda geçen olayların destanı" anlamındaydı. Ela/İla'nın, Luwi/Pelasgos dilinde "Boğaz, Geçit" anlamında bulunduğunu, Tarih ve Toplum dergisindeki üç inceleme yazısında, içinde bu sözcüğün bulunduğu 52 tarihsel adı inceleyerek, tümevarım yoluyla, ortaya koymuştum (İlion adı, bir yiğit ata İlos'un adıyla filân bağlantılı değildir, bu İla kök sözcüğüne Hellen dilinin -yeri anlamındaki -ion takısının eklenmesiyle türetilmiştir, "Boğaz/Geçit-Yeri" demektir). Aynı konuda, Türkiyedeki Tarihsel Adlar kitabımda da bilgi vardır.

İşte, Anna Komnena'nın kendi yapıtına verdiği Alexias adı, İlias adına öykünerek, "Alexios'sal"(Destan), "İmparator Alexios'un Destanı" demeye geliyor.

Hellen dilinin ilkçağ sonrası gelişmesinde, -as'lı, -is'li adların *bazısı* -ada, -ida bitişli edildi. İlias yerine İliada; "Yunanistan" anlamında Ellas (Lâtin yazımında Hellas)

yerine Ellada; "Vatan" anlamında Patris yerine Patrida gibi. İlias adının İliada biçimini, Fransızlar İliade diye yazıyor ve sondaki e'sini okumuyorlar; İngilizce konuşanlar, İliad diye yazıyorlar. Aynı doğrultuda, Alexias adı da Fransızca çeviride Alexiade, İngilizce çeviride Alexiad edilmiştir.

2. Yapıtın genel nitelikleri

a. Dil ve anlatım. Anna Komnena'nın dili akıcıdır; anlatımı canlı, çoğu kez uzun tümceler kurmasına rağmen kolay anlaşılır, tad alarak okunur niteliktedir. Yalnız, 800 yıl kadar önce kullanılan nice kent vb. adı, yapıtın hemen hemen her sayfasında geçmekte olduğu için, üstelik bunları açıklamak zorunluluğu nedeniyle benim tarafımdan hemen o adın geçtiği yerde köşeli parantez içinde açıklamalar metne eklendiği için, yâni okuyucu pek sık duraklayıp anlamadığı bir konuda bilgi edinmek durumunda kaldığı için, yapıtın rahat, kolay okunur ve anlaşılır niteliği, çeviri metninde, bir hayli eksilmektedir.

Anna Komnena, bazı ilginç kişilerin (Bohemond, Anna Dalassena gibi) "portresini çizmek" çabasına girmiş ve bunda çok başarılı olmuştur.

Kitabın bu erdemleri, geniş ölçüde, Anna'nın yazın üzerine, özellikle de ilkçağ klâsik Hellen yazını üzerine yıllar boyunca eğitim almış ya da kendisi çalışmış, bilgi birikimini arttırmış bulunmasının sonucudur.

b. Yan tutuculuk. Anna, yapıtını, bir bilim adamının ya da kadınının bilimsel sorumluluk bilinci ile, o yüzden de, yan tutmamaya özen gösterme çabası harcamanın zahmetine katlanarak yazmış değildir. Tersine, o, babasını *yalnız* erdemleriyle ve üstelik bu erdemleri büyüteç altında göstererek, tarihte seçkin bir köşeye oturtmaktan; bir de, yapıtının her sözcüğünde kendi öz kimliğini, kişiliğini ortaya döküp, bu kimlik ve kişilikten ayrılmaz Anna Komnena'yı gelecek yüzyıllara taşımaktan başka amaç gütmüyordu. Böyle olunca, babasını yalnız övgüyle ve hatta aşırı övgüyle anmıştır; onun eleştirilebilecek davranışlarına, "sıkıyı görünce çark etme" uygulamalarına her defasında bir kulp takmıştır. Keltler, Franklar diye andığı Haçlı'ları ve genellikle katolik batılıları, belki hak ettiklerinden pek fazla, yermektedir. Rum-ortodoks olmayan doğulu hristiyanlara, özellikle Ermenilere karşı, soğuk ve küçümseyicidir. Dindaş diğer hristiyanlara karşı bu tutumda olan Anna'nın, Türkler hakkında sevecen duygular beslemesi, hatta, hiç olmazsa, "Yiğidi öldür hakkını ver (hakkını tanı, kabullen)" tutumu izlemesi, elbette, beklenemezdi.

c. Eksikler, çelişkiler. Anna, yapıtını bilimsel bir amaçla ve sorumluluk bilincini beyninde taşıyarak yazmış olmadığı için, yapıtında eksikler çoktur; hatta, yer yer, tutarsızlığa ve çelişkiye de rastlanır. Örneğin, İzmirde egemenlik kuran Türk Beyi Çaka'nın, Haçlı seferi *öncesinde* kendi damadı Kılıç Arslan tarafından öldürülmesini, kendisi, Kitap 9'da anlattığı halde; Kitap 11'de, Haçlılara karşı Selçuklu Türkleri İznikte ve Eskişehir Ovasında yenilgiye uğradıktan sonra, İmparator Alexios Komnenos'un Batı Anadoluyu İzmirden başlayarak geri almak için gönderdiği

donanmanın İzmire varışında Çaka hâlâ orada imiş gibi anlatım kullanır. Anadoluyu tanımaz ve bundan kaynaklanan bazı yanlışlara düşer. Örneğin Selçuk, Kemalpaşa, Salihli, Alaşehir, Denizli ve oradan Bolvadin yolculuğunu; Selçuk'dan dümdüz doğuya, Menderes vâdisi yolunu izleyerek gidişle Denizli, Bolvadin yolculuğuna göre daha kısa yoldan yapılmış yolculuk diye niteler. Olayları anlatırken gün, ay, yıl, hatta sadece yıl belirtmek zahmetine katlanmaz. Tüm bilimsel yapıtlarda çok özenle uyulması zorunlu bir temel ilke olan, "Mutlaka gelecek soruya yanıtını hazırla" (ustam Prof.Dr. İlhan Postacıoğlu'nun deyişiyle: "Mukadder suale cevap hazırla") ilkesini hiç umursamadığı için, nice yerde okuyucunun aklına takılması kaçınılmaz olan soruları yanıtsız bırakarak anlatımını sürdürür, yürür gider.

d. Yapıtın tarih bilimi açısından büyük değeri. Tüm eleştiri götürür yanlarına rağmen, Alexias, ele aldığı dönemin tarihini, özellikle Anadolu, Balkan Yarımadası, Doğu Akdeniz yöresinin, kısaca Yakın Doğu'nun tarihini aydınlatmak açısından, son derecede önemli bir kaynaktır ve bize bu konuda pek çok bilgi kazandırmaktadır. 850 yıl kadar önce, ortak yurdumuzun toprağına göçen, ortak yurdumuzun toprağına karışan Anna'ya, en çok biz, aynı yurdun tarihine özel ilgi duyan, o yurdun bugünkü insanları, teşekkür borçluyuz.

GİRİŞ [1]

[I. Anna, kısaca kendini tanıtıyor, yapıtının amacını açıklıyor]

1 Karşı konulmaz biçimde ve kesintisiz bir hareketle akıp giden Zaman, var olabilmiş ne varsa tümünü -gerek dikkat çekmeye değmez olayları, gerekse büyük ve anımsanmaya değer olanları-, bir unutulmuşluk uçurumuna çekip yutmak için, sürükleyip götürür; ve, tragedyacının dediği gibi, "Gizlenmiş olanı ortaya çıkarıp, meydanda olanın üzerine örtü çeker" [2]. Ne var ki, tarih bilimi, Zaman'ın akışına karşı koyan sarsılmaz bir bent'tir: O, Zamanın karşı konulmaz akışını bir bakıma durdurur; bu akıp gidiş sırasında olan bitenlerden, akıntı üstünde yakalayabildiklerini [3] kollarına alıp tutar ve onların, sonsuza dek orada kalmak üzere unutulmuşluğun derinliklerine kayıp gitmesine asla izin vermez.

2 Ben, Anna, [ortak] İmparatorlar Alexios ile Eirènè'nin [4] [5] Mor Odada [6] doğmuş ve büyütülmüş kızı, yazın'ın yabancısı olmamakla kalmıyorum, ayrıca bir de Hellen dilini derinlemesine incelemişliğim var; güzel konuşma san'atını ihmal etmeden, [felsefeyle de ilgilendim,] Aristóteles'in kapsamlı bilimsel yapıtlarını, keza Platon/Eflâtun'un dialoglarını [7] dikkatle okudum, tinsel yönümü dörtlü bilgi ile [8] olgunlaştırdım; [bunları anlatmamın bir nedeni var;] gerçekten, bu, övünme değil; hem doğa vergisine ve benim kendi öğrenme düşkünlüğüme borçlu olduğum özelliklerimi,

---

1] Prooimion. Bunu, "Ön düşünce açıklaması" diye anlatabiliriz (Pro=ön; oimai= düşünmek).

2] Sophokles, Aias, dize 646. Bunu, Suat Sinanoğlu'nun Türkçe çevirisi şöyle aktarmış: "Zaman, görünmeyen herşeye bir şekil verir, meydana getirdikten sonra da gizler".

3] "Öğrenebildiklerini, saptayabildiklerini" demek istiyor.

4] Sewter, "of the Emperor Alexis and Empress Irene" demiş; Leib daha doğru olarak "des empereurs Alexis et Irène" çevirisini vermiş. Anna'nın kullandığı deyim, tòn Basileòn Alexiou kai Eirènès, anasının sırf İmparator eşi olmak dolayısiyle İmparatoriçe sanına sahip bulunmadığını, onun dahi egemenliğe ortak olduğunu vurgulamak amacı güdüyor.

5] "Barış" anlamındaki Eirènè (Ειρηνη) adı, ortaçağda ve şimdi, İrini değeriyle okunup söylenir.

6] Porpyra (=Mor). İmparatorlara özgü renk. İmparatorların, Altın Yaldızlı Ferman'a imza atarken bile mor mürekkep kullandığını göreceğiz. Saraydaki Mor Oda'da doğan İmparator çocuklarına Porphyrogennetos (Mor Odada Doğmuş Olan) denirdi.

7] Kişilerin karşılıklı ve genellikle kısa sözlerle tartışması biçiminde yazılmış yapıtlarını.

8] Ortaçağda, matematiğin dört bölümü sayılan astronomi, geometri, aritmetik, müzik (müziğin matematikle ne ilgisi bulunduğunu bilmeyenler, ünlü fizik bilginimiz Ord.Prof.Dr. Salih Murat Uzdilek'in "İlim ve Musikî" adlı kitabından yararlanabilirler).

hem çok yüce Tanrının bana [sonradan] kazandırdığı, rastlantıların da etkisiyle kazandığım özelliklerimi açıklamam gerekiyor; yazdığım bu yapıtta, babamın yaptıklarını anlatmak istiyorum; bunlar -gerek bir kez erk'in sahibi olduktan [taht'a geçtikten] sonra yaptıklarının tümü, gerek taç giymesinden önce, başka [kendinden önceki] İmparatorların hizmetinde iken yaptıklarının tümü- sessizliğe terkedilmemeli, ne de bir unutulmuşluk denizine götürülüyormuş gibi Zamanın akışıyla sürüklenip gitmeli.

[II. Anna'nın, yanlış değerlendirilmek korkusu]

1 Bu öykünün anlatımını üstlenişim, yazarlık yeteneğimi sergilemek için değil, bu kadar önemli bir konu, onun hakkında gelecek kuşaklara tanıklık edilmemiş kalmasın diyedir; çünkü en büyük başarılar bile, ileride anımsanabilmelerine olanak verecek yolda, bir bakıma, tarih'in korumacılığına emanet edilmezlerse, sözü edilmezliğin karanlığında kaybolup giderler. Gerçekten, babam [tarihe yazılması gereken başarılar kazanmıştır, özellikle,] olayların da kanıtladığı gibi, gerekli olduğu zaman kendi komutanlarının buyruklarına uymasını bildiği kadar, buyruk vermesini [ve büyük işler başarmayı] da biliyordu.

2 Ama, bu öyküyü yazmağa karar verdikten sonra, gözlerin benim üzerime çevrilmesinden ve [bunun vereceği sıkıntıyla], durmaya zorlanmaktan korkuyorum: babamın yaşamını öyküleştirmekle, benim kendi övgümü yapmaya niyetlendiğim kuruntusuna düşülmeyecek mi ve ben onun [İmparator babamın] yaptıklarından herhangi biri dolayısiyle hayranlığımı belirtirsem, benim anlattığım öykü sırf benim uydurmamın ürünü ve apaçık bir methiye gibi görünmeyecek mi? Diğer yandan, babamın kendi davranışı beni buna götürdüğü ya da konu beni [o doğrultuya] zorladığı için onun yaptıklarından herhangi birini -hatta onun kusurlu oluşundan dolayı değil de, olayların niteliğinin sonucu böyle çıktığı için- eleştirirsem, yine korkarım ki, alay ediciler benim karşıma Nuh oğlu Ham örneğini çıkaracaklardır [1]; bize kıskanç bakışlarını fırlatanların tümü, kendi içlerindeki kötülüğün ve kıskançlıklarının ürünü olarak, neyin iyi olduğunu hiç ayırdedemeyip [2], Homeros'un dediği gibi, "suçsuz olana suç atarlar" [3].

1] Tevrat, Yaradılış IX 18-27'deki olaya yollama yapılıyor. Nuh, üzüm yetiştirmiş, şarap yapmış, şaraptan içip kendini bilmez hale gelmiş, çadırının içinde çırılçıplak yatıyormuş; oğullarından Ham, bunu görmüş; babasının üzerini ve ayıbını örteceğine gidip kardeşleri Sam ve Yafes'e durumu "jurnal etmiş".

2] Yâni, Alexios'un gerçekten övgüye değer işlerinin "övgüye değer" niteliğini göremeyip.

3] Bu gibi deyişlerin İliada ve Odysseia'da geçtiği yerlerden örnek için bkz. İliada, XI 650-654; İliada, XIII 775; Odysseia, XX 135. Karş. ileride 12 III 7 sonunda not 2.

3 Gerçekten, tarihçiliği üstlenen kişi, kendisinin [söz ettiği kişiler hakkındaki] gerek hoşlanma eğilimlerini gerek nefret duygularını unutmalıdır ve nice kez, düşmanlık duyduğu kişileri, onların yaptığı işler öyle gerektiriyorsa, en büyük övgülerle göklere çıkarmalı; buna karşılık nice kez, kendisinin en yakın hısımlarını, eğer onların davranışlarındaki kusurlar bunu gerektiriyorsa, kınamalıdır [1]. Sonuç olarak, o, ne dostlarını eleştirmekte ne de düşmanlarını övmekte duraksayacaktır. Bana gelince, gerek onları [dostlarımı, sevdiklerimi] gerek ötekileri [düşmanlarımı, sevmediklerimi]; ayrıca, gerek sözlerimden incinenleri gerek sözlerimi yerinde bulanları, [hepsini], olayların kendileriyle ve tanıklarla, aktardığım gelişmelerin gerçek olduğuna inandırmak istiyorum. Gerçekten, bugünkü insanların bazısının babaları, dedeleri, bu öykünün içinde yaşamışlardır [ve onlar, benim gösterebileceğim tanıklardır].

[III. Anna'nın bu yapıtı üretmeğe niyetlenişinde, eşi Nikèphoros Bryennios'un etkisi]

1 Babamın yaptıklarının, ettiklerinin tarihini yazmaya girişmişsem, bunun en önemli nedeni şu olmuştur. Ben, törelere uygun bir evlilik bağı ile, Bryennios'lar soyunun evlâdı, Kaisar [İmparator Yardımcısı] Nikephoros'un eşi oldum; o öyle bir adamdı ki, yakışıklılığının ışıltısı ile, ruhsal yapısının üstünlüğü ile, düzgün konuşmasının kusursuzluğu ile, tüm çağdaşlarını pek, pek gerisinde bırakırdı. O, gerçekten, görmekle, dinlemekle hayranlık uyandıran bir insandı. [Daha sonra] Anlatımımızın, ana çizgisinden [babamın yaşam öyküsünü anlatmaktan] sapmaması için, *şimdi* bu anlattığımın devamını ele alalım [ve eşimin yaşamının anlatılmasını hemen burada bitirelim].

2 İşte, eşim böyle, herkesten belirgin biçimde üstündü; kardeşim İmparator İòannes çeşitli Barbarlar üzerine sefer ettiğinde, savaş seferlerine onunla birlikte gitti; sonra, onun Suriye üzerine saldırışında da onu izledi ve Antakya kentini onun egemenliğine yeniden koydu [2]. Ama, [eşim] Kaisar, yazınla uğraşmayı, yorgunluklar ve çileli çalışmalar arasında bile, unutamazdı ve değerleri nedeniyle ün kazanan çeşitli yazılı metinler [3] kaleme almıştır; bu arada, özellikle, İmparatoriçenin buyruğu

---

1] Polybios, Tarih, I 14'den özetlemiş.

2] 1138 yılında, Antakya'daki Haçlılara boyun eğdiren Rum ordusunun komutanları arasındaydı, az sonra öldü. Anna'nın, şimdi gördüğümüz tümcede kai palin (=yeniden) demesi, Antakya kenti 968 yılında Rumlarca Araplardan geri alınmış (ve 1084'de Selçukluların eline geçmiş) olduğu içindir. Haçlıların, bu kenti Türklerden alması, ama yapmış bulundukları andlaşma gereğince onu Rumlara bırakmaları gerekirken bırakmıyarak Antakya'da bir Prenslik kurması, ileride Kitap 11'de anlatılacaktır.

3] Syngrammata. Bkz. ileride 14 VII 7'deki açıklama.

üzerine, babam, Rumların İmparatoru Alexios'un tarihini de yazmağa ve çeşitli kitaplara bölünmüş bir yapıt içinde, onun egemenliği döneminde yapılan işleri anlatmaya, -koşullar onun, [böyle] yapıtlarla ve yazın çalışmalarıyla uğraşmak üzere silâh [silâhlı çatışma] şamatasından kısacık süreyle sıyrılmasına ne ölçüde olanak vermişse, o ölçüde [zaman ayırarak]- girişti [1]. Yapıtına, daha eski dönemin öyküsüne de değinerek başlıyordu ve bunu yapmakla dahi İmparatoriçenin buyruğunu yerine getirmiş oluyordu; Rumların İmparatoru Diogenès ile başlamıştı [2] ve asıl konuyu oluşturanın [babam Alexios'un] dönemine kadar inmişti. Çünkü, babamın ilk gençlik çağı, Diogenès'in dönemine geliyordu. Gerçekten, o zamana dek, o [babam] henüz ergen değildi ve yazmaya değer birşey becermemişti; olsa olsa onun çocuk saflığıyla yaptığı davranışlar [bir tarihçinin] övgüsünü alabilirdi.

3 İşte, yapıtının da ortaya koyduğu üzere, Kaisar'ın amacı böyle idi. Ne var ki, amacını gerçekleştiremedi ve tarih yapıtını tamamlayamadı; anlatımını İmparator Nikèphoros Botaniatès dönemine [3] kadar getirdikten sonra, koşullar, -derinlemesine yürütülen incelemenin zararına olarak ve okuyucuları zevk almaktan yoksun ederek- onun, yapıtını daha da ilerletmesini olanaksızlaştırdığından, yazmayı orada bıraktı. İşte bunun içindir ki, ben, kendimce, babamın yaptıklarını yazmaya karar verdim, böylesine işlerden gelecek kuşaklar habersiz kalmasın istedim. Bir de [şunu belirtmekten geri kalmayayım], Kaisar'ın tümcelerinde nasıl bir âhenk, nasıl bir soyluluk olurdu! Ellerine onun yapıtları düşmüş herkes bunu pek iyi bilir.

4 Ne var ki, [yapıtında] söylediğim yere geldiğinde, bize sınır boyundan, aceleyle yazılmış ve bitmemiş bu yapıtını getirmesiyle birlikte, ah! ya aşırı yorgunlukların, ya çok sık çıkılan savaş seferlerinin, ya da bize karşı duyduğu anlatılmaz düşkünlüğün [4] neden olduğu ölümcül bir hastalığı da [içinde taşıyıp] getirdi. Bu düşkünlük, gerçekten onun içinde kök salmıştı, durup dinlenmeden çalışması [alışkanlığı] da; ama bunların üstüne, [gittiği yerlerdeki] iklimlerin düzensiz değişgenliği ve sağlığa zararlı özellikleri, onun için öldürücü bir vuruş yerine geçti. İşte onun, korkunç bir hastalığa tutulmuş bulunduğu halde Suriyelilere ve Kilikia'lılara karşı [5] sefer yürütürken görülüyor

---

1] Nikèphoros Bryennios, Hylè Historias (=Tarihin Özü) adlı bu yapıtını tamamlayamadı; yazdığının da asıl metni günümüze tümüyle ulaşamamıştır. Ancak, Anna'nın o metinden geniş ölçüde yararlandığını biliyoruz.

2] Malazgirtte yenilen Romanos Diogenès.

3] 1078-1081.

4] Bizden ayrı kalınca duyduğu çok büyük üzüntünün, bizim için pek kaygılanmasının.

5] Suriyedeki Haçlılara ve Kilikia/Çukurova'daki, Rum bağımlılığını yadsıyıp Haçlı Franklarla işbirliğine girişen Ermenilere karşı.

olması, bu nedenle [yukarıda sözü edilen, durup dinlenmeden iş görmek düşkünlüğü ile] açıklanabilir; sonra, nasıl Suriye onu, sağlığı daha beter olsun diye Kilikia'lılara gönderdiyse, aynı yolda, Kilikia'lılar onu Pamphylia'lılara [1], Pamphylia'lılar, Lydia'lılara [2]; Lydia, Bithynia'ya [3], Bithynia da Kentlerin Kraliçesine ve bizlere teslim etti; bu sırada [eşim Nikèphoros], artık, barsaklarında, bunca çilenin sonucu olarak, bir su toplanmasından dolayı [Siroz ?] ağrılar çekmekteydi. Bu derecede güçsüzleşmiş olmasına rağmen, başından geçenleri bize kendi canlı anlatımıyla betimlemek istediyse de, çok hasta olduğundan, bunu yapamadı, [zaten biz de] onu bundan engelledik, çünkü bu anlatım sırasında [içindeki] yaralar yeniden açılır diye korkmaktaydık.

[IV. Anna'nın okuyucudan dileği: Bana acıyınız!]

1 Anlatımımın burasına gelince, kendimi kaybediyorum, gözyaşlarım sel olup gözümden akıyor. Rumlar, ne kadar akıllı bir öğüt vericiyi yitirdiler! O, nasıl da yoğun ve çok geniş görmüş geçirmişliğinin deneyim birikimine sahip bir adamdı! Yazın konusundaki bilgileri; söylüyorum, gerek dünya bilimlerinde gerek ilahiyat bilimleri alanına yayılan, öylesine geniş öğrenim edinmişliği! Tüm varlığını dolduran soyluluk ve onun yalnız, dediğim gibi, bir taht'a lâyık olmakla kalmayıp [4] daha da tanrısal ve üstün bir taht'a [5] lâyık görkemi! [Bunları, içim yanarak anımsıyorum]. Bana gelince, elbette ki, çoktan -her ne kadar ortak egemenlik süren bir babası ve anası olmanın, Mor Oda'da doğmuş bulunmanın mutluluk getirici ve güler yüzlü bir baht *olmadığını* hiç kimse kabul etmeyecek ise de-, daha Mor Oda'da kundakta iken bile, nice çilenin içine dalmış bulunuyordum, öyle diyebilirim; nice kez acıklı bir kader bana musallat olmuştu; ötesi, ah! ne felâketler, ne yıkımlar! Orpheus, okuduğu havalarla kayaları, ağaçları, cansız varlıkları bile yerinden oynatırmış; kaval çalıcısı Timotheos, bir gün İskender'in önünde, Orthia'lıların [Athena'ya] yakarışı havasını çalarken, Makedonyalı öylesine [duygulanmış ve] coşmuş ki, koşup mızrağına, kılıcına sarılmış [6]; gerçi

---

1] Antalya yöresine.

2] Manisa ili yöresine.

3] Kocaeli, Sakarya, Bursa, Bolu illeri yöresine.

4] Anna, babası ölünce, taht'a onun geçmesi için komplo düzenlemişti.

5] Cennette yer bulmaya.

6] Demek ki bu hava, dinsel olmakla birlikte, Osmanlıdaki mehter havası etkisindeymiş; zaten mehter havalarında da dinsel motif, ağırlıklıdır: "Allah yoluna cenk edelim, şan alalım, şan/Kur'anda zafer vâ'd ediyor, Hazret-i Yezdan".

benim bahtsızlıklarımın anlatılması hiç kimseyi, silâhlarına, dövüşmeye koşmak gibi görünür bir eyleme götürmez; ama dilerim, bu anlatım okuyucuyu, ona gözyaşı döktürtecek kadar duygulandırabilir ve yalnız içli kimselerin değil, huyu gereği duygusal olmayanların bile bana acımasını sağlar.

2 Kaisar'a -ve ölümün, onun üzerine beklenmedik zamanda varışına- duyduğum acıma, benim içimde, ruhuma işliyor ve varlığımın en derin yerinde bir yara açıyor; daha önceki çilelerime bakıp onları bu sonsuz çileyle karşılaştırdığımda [görüyorum ki, eski çileler] tüm Atlas Okyanusunun ya da Adriyatik Denizinin suları karşısında bir tek su damlası gibi kalıyorlar. Ya da, belki daha doğru olacak bir söyleyişle, o eski acılar, daha sonra gelenlerin sadece öncüleri imiş ve onlar, bu fırın ateşinin ilk çıkan dumanı niteliğiyle benim üzerime gelmiş imişler; şu anlatılmaz alevli yangının ve betimlenmez kızgınlıktaki şu ateşin [bana] her gün çektirdiği işkencenin, ilk değdiğinde verdiği yanma acısı imişler. Ey ölümsüz ve küle dönüştürücü ateş, meşaleler yakıp onları, alev saçtırarak, gizlice taşıyan ateş! Yanan ama asla yok olmayan, yürekler kemiren ve gerçekte bizler senin kasdetmen sonucunda kemiğimize kadar, iliğimize kadar, ruhumuzun dokularına kadar yok olup giderken bizi, yok olmadık sanısıyla aldatan ateş!

3 Fakat, farkediyorum ki, bu anılar beni konumun uzağına sürüklüyor; yanıbaşımda görünen Kaisar, ve benim Kaisar için büründüğüm yas, benim içime, uzun süren hıçkırıklarla, damla damla, hüzün akıtmış. Bunun üzerine, gözlerimin yaşını kuruladıktan ve acılarım içinde kendimi toparladıktan sonra, tragedyacının dediği üzere [1] "Mezarı başında olduğu gibi, şimdi de, onun felâketini anlatırken, gözüm yaşararak" öykümü sürdüreceğim; çünkü [aklıma gelen her] mutsuzluk, [bir diğer] mutsuzluğu anımsatıyor. Aslında, kamuya, bunun gibi bir İmparatorun yaşam öyküsünü anlatmaya koyulmak, aynı zamanda, böylesine büyük bir adamın erdemlerini ve onun ardında bıraktığı harika becerilerini anımsatmak demektir; bunların anısı da bana olabildiğince sıcak gözyaşları döktürüyor ve beni, tüm evren ile birlikte, ağlatıyor. Gerçekten, bu şanlı adamı anımsatmak ve onun egemenliğini [egemenlik döneminde gerçekleştirdiği başarıları] kamuya tanıtmak, benim için bir yas havası okumaktır, başkaları için ise sınayıcı bir anımsatmadır [2]. Öyleyse, babamın öyküsünü anlatmaya, bir başlangıç yapmanın yeğlenmesi gereken ve en uygun düşeceği yerden, başlayalım; anlatıma oradan girişmekle, öykü, daha berraklık ve tarihsel açıdan daha çok ilginçlik kazanacak.

1] Euripidès, Hekabè, dize 518.Hamdi Varoğlu çevirisinden aktardım.

2] Gösterdikleri tepkiye göre, nankör olup olmadıkları ortaya çıkacaktır.

I

[1. KİTAP: ALEXİOS'UN İMPARATOR OLMA ÖNCESİNDEKİ BAŞKOMUTANLIK DÖNEMİ VE BAŞARILARI. RUMLARIN 1071 MALAZGİRT YENİLGİSİ SONRASINDA ANADOLUDA BAŞGÖSTEREN EGEMENLİK KARGAŞASI: AYAKLANMALAR VE TÜRK YAYILMASI]

[I. Anadoluda, Roussel de Bailleul'ün Rum egemenliğine karşı baş kaldırması]

1 Babam İmparator Alexios, daha imparatorluk âsâ'sını eline geçirmeden önce, Rumların devletine büyük hizmette bulunan bir kişiydi. Gerçekten o, komutanlık çıraklığını Romanos Diogenès döneminde yaptı. Öyle ki, daha ancak 14 yaşında iken, Perslere karşı [1] çok yaman bir savaş seferine çıkan İmparator Diogenès'in yanında gitmek için yanıp tutuşuyordu [2] ve Barbarlara karşı [gelecekte yapacakları konusunda] tehdidlerle dolu bu ateşliliği, [ileride] onlarla kapışmasının günü gelince kılıcı için çeliğe su verme işlemini kanla yapacağını [3] belli ediyordu. İşte bu yeni yetmenin savaşçı ruhu böyle idi. Ne var ki, İmparator Diogenès o sırada ona, yanında gelmek izni vermedi; çünkü [Alexios'un] annesi [Anna Dalassena], çok ağır bir felâkete uğramış bulunuyordu; gerçekten o, bu sırada küçük oğlu, -Rum İmparatorunun hizmetinde büyük ve hayranlık uyandırıcı başarılarla seçkinlik kazanan- yiğit Manouèl'in ölümüne ağlamakta idi. Böylece, oğullarından birini nereye gömeceğini artık bilemeyen [4] bu kadını, diğer oğlunu da -bu genç çocuğa ölümcül bir baht düşüverir ve kendisi onun dünyanın hangi köşesinde ölüp gitmiş bulunduğunu bile öğrenemez diye korka korka- savaşa yollamak durumunda bırakmakla, onu teselli edilmez hâle düşürmesin diye, işte bu nedenlerle, İmparator [Diogenès], genç Alexios'u, anasının yanına dönmek zorunda bıraktı [5]. Sonuçta, o [Alexios], o sırada [Diogenès Türklere karşı sefere giderken] silâh arkadaşlarının arasından, istemiyerek, ayrıldı; ama, daha sonraki zaman onun başarılarına olabildiğince geniş bir alan açtı. Gerçekten, İmparator Diogenès'in

---

1] İran'a da egemen olan Selçuklu Türklerini Anna birçok yerde böyle Pers'ler diye, onların egemen olduğu ülkeyi de Persia diye anmıştır.

2] Alexios, Rum aristokratlarının en üst kesimindendi; 1057-1059'da tahtta bulunan İmparator İsaakios Komnenos'un yeğeni (kardeşi İoannes'in oğlu) idi. Yalnız, Alexios'un amcası bu İsaakios Komnenos'u, Alexios'un ağabeyi İsaakios Komnenos ile karıştırmamaya dikkat etmeli. Yılmaz Öztuna, Türk Ansiklopedisi "Selçuklular" maddesinde, bu iki kardeşin birbiri ardınca İmparator olduğunu söylerken, Alexios'un ağabeyini, amca İsaakios ile karıştırıyor.

3] Örste dövülen kızgın kılıcı suya değil, kan'a daldırarak yapacağını.

4] Büyük acısı içinde, gömme yeri konusunda bir karara varmakta güçlük çeken.

5] Burada, Romanos Diogenès'in 1071 Malazgirt yenilgisiyle sonuçlanan savaş seferinin sözü ediliyor.

[egemenlikten] düşmesi sonrasında, İmparator Mikhaèl Doukas'ın [1] egemenliği döneminde, Roussel [2] olayı onun yiğitliğinin nice büyük olduğunu gösterdi.

2 Bu kişi bir Kelt idi [3], vaktiyle Rum ordusuna katılmıştı; ama mutlu bahtı [elde ettiği başarıları] sonucunda kibirden şişerek, çevresine, önemli bir ordu oluşturacak kadar, asker topladı; ordusunun bir bölümü kendi memleketlilerinden, bir bölümü ise her soydan gelme kişilerden idi; bundan sonra, korkunç bir âsi oldu. Türklerin bahtının, Rumların bahtına üstün geldiği ve Rum egemenliğinin pek sarsılmış bulunduğu, onların [Türklerin] ayak altında çıtırdayan kum taneleri kadar kalabalık sayıda sökün ettiği zamanda, işte tam bu sırada, bu kişi de Rum devletine karşı saldırıya geçti [4]. Üstelik, huyu yönünden pek hırslı -ve ayrıca devletin tehlikeli dönemde bulunduğunu görerek, açıkça ayaklanmaya daha da eğilim gösterir- olduğundan, hemen hemen tüm doğu illerini [Anadoluyu] talan etti. Onunla savaşmak için görevlendirilenler, yiğitliği ün salmış, komutanlıkta ve askerlik işlerinde yeteneği eksiksiz kişilerdi; yine de o, bunların uzun deneyimiyle baş ederek açıkça üstün geldi. Kimi zaman kendisi saldırıya geçiyor, [Türk yöntemiyle] kaçar gibi yapıyor, sonra bir fırtına gibi hasımlarının üzerine çullanıyordu [ve onları çember içine alıp yok ediyordu]; kimi zaman da Türklerle bağlaşıklık kurmaya başvuruyordu: saldırıları o kadar karşı konulmaz idi ki, en büyük komutanlardan bazısını bile tutsak etmiş ve onların ordularını bozguna uğratmıştı.

1] Romanos Diogenès, Anadolunun Kappadokia bölgesinden, yiğit ve yakışıklı bir komutandı. Doukas ailesinden (Anna'nın anası Eirènè de bu ailedendir) İmparator X. Konstantinos ölüp, taht, dul eşi Eudokia'ya (oğlu Mikhaèl'in yerine Nâibe olarak) geçince, İmparatoriçe, komutan Diogenès ile evlenmiş ve onu saltanat ortağı (ortak İmparator) etmişti. Diogenès, Malazgirt yenilgisinden sonra başkente dönmek isterken, Rumlar arası bir iç savaşla egemenlikten düşürülmüş; Eudokia'nın oğlu Mikhaèl, anasını saraydan uzaklaştırarak yönetimi sözde kendi eline almıştı. Aslında, entrikacıların ele başısı, genç İmparatorun eğitmeni (önemli bir tarih kitabının da yazarı olan) Psellos'du; ipler onun elindeydi.

2] Roussel de Bailleul. Adının o zaman kullanılan biçimi: Urselius. Anna'nın Oursel diye andığı bu kişi, ileride sözü çok geçecek olan Robert de Guiscard ve oğlu Bohemond gibi, bir Norman Bey'i idi; Robert ile birlikte İtalya'ya gelmiş, Sicilya'ya egemen islâmlarla savaşmış, Romanos Diogenès döneminde Rumların hizmetine girmişti. Diogenès düşürülünce, yeni yöneticilere bağımlı olmayı kabul etmedi, devlete baş kaldırdı.

3] Anna, Robert de Guiscard'ın girişimiyle Güney İtalya'da bir Beylik kuran ve sonra Rumlarla çatışan, arkasından ilk Haçlı seferine katılıp Antakya yöresinde devletçikler kuran, daha sonra yine Rumlarla savaşan Norman'lardan, yapıtının çeşitli yerlerinde, Kelt'ler, Franklar, Lâtinler, Barbarlar diye söz eder.

4] 1072-1073. Bu kişi, genç İmparator Mikhaèl'i devirip, yerine (yine Doukas ailesinden) İoannes'i taht'a çıkarmak istiyordu. VII. Mikhaèl, yardım dileyerek, Artuk Bey'e başvurdu; böylece, Artuk Bey, İmparatora karşı ayaklanmaları bastırmak "görevi"ni yerine getirip Anadoluda geniş bir ülke parçasını ele geçirdi. Ancak, Alp Arslan'ın öldürülmesi üzerine başgösteren karışıklıklarda onun yardımına gereksinme duyan Selçuklu Büyük Hakanı Melik Şah, Artuk'u yanına çağırdı; işte bu sırada ve Artuk'un yokluğunu fırsat bilerek, Kutalmış oğlu Süleyman, 1074'de, Anadoluya yürümüştür.

3 Babam Alexios, Doğu ve Batının tüm ordularının komutası kendisine verilmiş olan [1] kardeşinin [ağabeyi İsaakios Komnenos'un] komutası altında iken, aslında, onun, yerini-tutan'ı [2] idi. Ne var ki, her tarafa şimşek gibi inen bu Barbar [Roussel] yüzünden o sırada durum, Rumlar için tehlikeye binmiş olduğundan, [bu düşmana] karşı çıkabilecek yetenekte bir hasım işlevini o hayranlık duyulası Alexios'un üstlenebileceğine hükmedildi ve o, İmparator Mikhaèl [Doukas] tarafından, Stratègos Autokratòr atandı [3]. Hemen tüm akıllılığını, -kısa sürede edinmiş bulunduğu nitelikleri olan- tüm komutanlık ve askerlik deneyimini devreye soktu; gerçekten, son derecede dayanıklı olması, hep uyanık bir gözetim sürdürmesiyle, bu adam, Rum askerlerin en seçkinlerine, tıpkı şu ünlü Romalı Aemilius [4] gibi, Scipio [5] gibi, Kartacalı Annibal gibi, komutanlık deneyiminde kusursuzluğa [şimdiden] ulaşmış görünüyordu; oysa ki daha gencecikti ve teninde sakal bıyık, derler ya, şeftali tüyü gibi ancak belirmişti. Yine de, şu Roussel'i, Rumlara karşı bendinden boşalmış şu sel'i [6] o ele geçirdi ve pek fazla zamana gereksinme duymadan, doğu'daki [Anadoludaki] durumu yeniden düzene koydu. En öncelikle yapılması gerekeni anlamakta gerçekten çabuk davrandı, bunun gereğini yerine getirmesi daha [da] çabuk oldu; bu adamı nasıl yakaladı, [orasını] Kaisar [eşim Nikèphoros] Tarih'inin II. Kitabında ayrıntılı biçimde anlatıyor; biz de, kendi anlatımımızı ilgilendirdiği ölçüde, aynı olayı aktaracağız.

[II. Selçuklu Tutuş'un, Anadoluya saldırısı; Roussel'i Rumlara satması]

1 [Olayın başında,] Barbar Tutuş [7], Rumların ülkesini talan etmek için ezici bir orduyla Anadolunun en iç bölümlerine kadar henüz inmiş bulunuyordu; Başkomutan'ın

---

1] Yâni, hem Anadoludan gelen tüm askerin komutanı (Osmanlıda: Anadolu Beylerbeyi) durumunda olan Doğu (=Anatolè) Domestikos'unun, hem de Rumeli'nden gelen tüm askerin komutanı (Osmanlıda: Rumeli Beylerbeyi) durumunda olan Batı Domestikos'unun buyruk aldığı, Büyük Domestikos (Serdar-ı Ekrem) rütbe ve görevinde bulunan.

2] Osmanlının dilinde, kaymakam (kaaim-i makam, "Görevde yerini tutan").

3] Yâni, ağabeyinin yerine, Alexios Büyük Domestikos oldu. Anna, Serdar-ı Ekrem işlevindeki bu görev için, şimdi yaptığı gibi Stratègos Autokratòr sanını kullandıktan başka, ileride, Baş Stratègos, Stratopedarkhos, Exarkhos sanlarını da kullanacaktır. Hepsi, "Başkomutan" anlamındadır.

4] Roma tarihinde birçok ünlü Aemilius vardır. Anna'nın kimi kasdettiğini kesin güvenle saptayamıyoruz.

5] Scipio Africanus. Afrika'da Kartaca'ya karşı ve Anadoluda, Manisa Ovasındaki savaşta (İÖ 189; Bergama ordusunun da etkin yardımıyla), Seleukos'lar devleti kralı III. Antiokhos'a karşı yengi kazanmıştı

6] Uyak, Türkçede böyle denk geldi; Anna'da yoktur.

7] Alp Arslan'ın oğullarından; ağabeyi, Selçuklu Büyük Hakanı Sultan Melik Şah'a yarı bağımlı olarak Suriye yöresine egemen Melîk (Kral) durumundaydı.

[Alexios'un] sık sık yakından sıkıştırdığı, elindeki kaleleri birbiri ardınca yitirmekte olan Roussel, hepsi de harika ölçüde güçlü donatılmış nice birliklere komuta ettiği halde, babam Alexios'un yeteneği sayesinde tam bir yenilgiye uğramıştı; işte bu nedenle, şu anlatacağım savaş hilesine başvurmaya karar verdi. Sonunda, [destek sağladığı] kaynakları tükenmek üzere iken, Tutuş'u bulmağa, onun dostluğunu kazanmağa ve ondan, kendisiyle bağlaşıklık kurmasını dilemeye gitti.

2 Ama, Başkomutan Alexios onun bu oyununu boşa çıkarır: o, sözleriyle, armağanlarıyla, her çareye ve düzene başvurarak, Barbarı [Tutuş'u] kendinden yana çeker ve Barbarın dostluğunu kazanmakta ötekinin önüne geçer. Çünkü o, en büyük çaresizlikler içinde bile çıkış yolları bulmakta herkesten daha yaratıcı ve yetenekli idi. Tutuş'u [kendinden yana] çekmek için kullandığı, en etkili olmuş gerekçe, pek kısaca söylersek, şu idi: "Senin Sultanınla benim İmparatorum birbirinin dostudur [1]" dedi, "Oysa şu Roussel Barbar'ı, askerlerini onların her ikisine karşı devşirmektedir; ve onların her ikisi için de korkunç bir düşmandır; bu yandakine karşı akınlar yapıp azar azar Rum ülkesinden, öteden beriden bir bölümünü daha koparıp alırken, aslında,

---

1] Büyük Selçuklu devletinin Sultanı Melik-Şah'tan söz ediliyor. O dönemdeki Rum-Büyük Selçuklu ilişkilerini aydınlatmak yönünden Anna'daki bu bölümün büyük önemi vardır. Türk tarih bilimi yazınında, sözü edilen konuda birbirine aykırı iki görüş savunuluyor. Bir görüşe bakılırsa, 1071 sonrasında Anadoluya yayılan Türk Beyleri, Selçuklu Büyük Hakanı Alp-Arslan'ın ve onun ölümünden sonra da yerine geçen oğlu Melik Şah'ın, bilgisi, izni, buyruğu ile, Selçuklu devleti adına, Anadolunun fethine girişmişlerdi (eskilerden, Bostanzade Yahya; çağımız tarihçilerinden İbrahim Kafesoğlu, Yılmaz Öztuna, Ali Sevim). İkinci görüş ise, bu Beylerin, *kendi adlarına* ve Büyük Selçuklu devletinden herhangi bir görev hatta onay almış bulunmaksızın Anadoluda akınlar, fetih savaşları yürüttüğünü savunur. Özellikle Osman Turan, hem "Selçuklular Tarihi", hem de "Selçuklular Zamanında Türkiye" adlı yapıtlarında, ikinci görüşü belirtmiştir.Turan, Kutalmış oğlu Süleyman'ın, babası Büyük Hakan olmak için ayaklandıktan ve öldürüldükten sonra, 1074 de ya da 1075'de, Melik Şah'ın bir görevlendirmesi olmaksızın Anadoluda fetihlere giriştiğini; İznik'i başkent edinerek kurduğu devletin de daha kuruluşundan başlayarak bağımsız ve üstelik Büyük Selçuklu devletine rakip bir devlet olduğunu vurgulamaktadır. Anna'nın anlatımı, Osman Turan'ı doğruluyor. Eğer Romanos Diogenès'in 1071 Malazgirt yenilgisi sonrasında Alp Arslan ile barış andlaşması yaparken Rum devleti adına kabul ettiği yükümlülüklerin, Diogenès egemenlikten düşürülünce, yerine getirilmemesi üzerine Alp Arslan ve sonra da oğlu, ardılı Melik Şah, Rumlara karşı düşmanlık güderek Rum ülkesini, görevlendirdikleri komutanların saldırılarıyla fethetme politikası izlemiş olsalardı, Alexios, Alp Arslan oğlu ve Melik Şah'ın kardeşi Tutuş'a, "Senin Sultanın Melik Şah ile bizim İmparatorumuz arasında dostluk var" diyemezdi. Diogenès ile yapılan andlaşma gereğince Rumlar adına üstlenilen haraç vb. yüklenimlerin yerine getirilmemesi Alp Arslan için neden umursanmaya değer sayılmamıştır, bunu da tahmin edebiliriz: Çünkü Alp Arslan, Rum ülkesini fethetmek yahut Rum İmparatorluğunu kendi bağımlıları arasına katmak amacının peşinde değildi; anımsanmalı ki o, Malazgirt'te, Selçuklu devletinin İrandaki başkentine kadar girip devleti yıkmak isteyen Diogenès'e karşı bir savunma savaşı vermişti.

Pers'leri [1], üzerinde hak iddia edebilecekleri herşeyden yoksun bırakıyor. Hesabına göre, tüm yaptıklarıyla sonuçta elde etmek istediği şudur: Şimdi senin güçlü koruyuculuğuna sığınarak bana saldırıyor, az süre sonra ilk uygun fırsatta, kendisinin tehlikeden artık uzakta olduğuna hükmedince, beni bırakacak ve yeniden yüz geri edip ordusunu sana karşı yöneltecek. Benim dediğimi dinlersen, bu Roussel bir kez daha seninle buluşmaya gelince, onu tutuklamalısın ve bize, yüklü bir para karşılığında, tutsak olarak göndermelisin. Çünkü, bununla üç yarar sağlayacaksın" diye ekledi, "Birinci olarak, bugüne dek hiç kimsenin almadığı kadar yüklü tutarda para; ikincisi, bir de İmparatorun dostluğunu kazanacaksın, bu sayede en kısa zamanda zenginliğin doruğuna çıkarsın; üçüncüsü, Sultan da, askerlerini bir Rumlara karşı, bir Türklere karşı çeviren böyle tehlikeli bir düşman başından defolduğu için pek hoşnut kalacaktır".

3 Yukarıda sözünü ettiğim bu iletilecek-sözler'ini Tutuş'a yolladığı sırada, o zaman Rum ordularının Başkomutanlığı görevinde olan babam, en seçkin kişilerden bazılarını da tutak olarak [ona] yolladı; ve, Tutuş'un Barbarlarını, belirledikleri bir tarihte, belli tutarda para karşılığında, Roussel'i tutuklamaya razı etti. Bu, hemen yapıldı ve beriki [Roussel], Amasya'daki Başkomutana [Alexios'a] gönderildi [2].

4 Ama sonra, [söz verilen] paranın gelmesi gecikti; çünkü Alexios'un kendisinde, verdiği sözü tutacak kadar para yoktu; İmparator [VII. Mikhaèl] ise artık konuyu umursamıyordu; tragedyacının dediği gibi [3], "kendi adımlarını sayarak ilerlemek" [4] şöyle dursun, kendisi hiçbir yerde ortalıkta görünmüyordu. Oysa, Tutuş'un [Alexios ile anlaşmaya varmış olan] yakınları, [kararlaştırılmış] yığınla altını, ya da kendilerinden satın alınmış olan şeyin [Roussel'in] geri verilmesini, ısrarla istiyorlardı; Roussel geri gönderilirse, onu, tutukladıkları yerde, eski durumuna döndüreceklerdi [5]; o [Alexios] ise, satın aldığı kişinin bedelini ödeme çaresinden hâlâ yoksundu. Tüm geceyi en koyu bir kararsızlık içinde geçirdikten sonra, bu parayı Amasya halkına ödetmek düşüncesinde karar kıldı.

1] Selçuklu Türklerini. Bkz. yukarıda s. 15 dn.1.

2] Görüldüğü üzere, Rum İmparatorluğu ordularının Başkomutanı, Anadoluyu talan etmeğe gelen Tutuş'un karşısına çıkamıyor, Amasya'ya çekiliyor ve oradan iletişim yürüterek Tutuş'la kişisel dostluk kurmaya çabalıyor, ona "Bizim ülkemizde ne işin var?" diye sormuyor. Malazgirt sonrasında Selçuklu'lara haraç ödemeyi üstlendiklerinden, onu, ödenmeyen vergiyi toplamaya gelmiş icra memuru durumunda görmek zorunda bulunuyor. Tutuş gibi en önemli bir Selçuklu Emîri dahi Anadoluda fethe değil talana geldiğine ve üstelik Rum ordusu ona karşı koyamadığı halde fetih amacına yönelmemiş bulunduğuna göre, Büyük Selçuklu devletinin Anadoluda fetih politikası izlediğini, Anadoluyu fethetsinler diye komutanlar görevlendirdiğini söylemenin yanlışlığı açıkça ortaya çıkıyor.

3] Euripides'in. Hangi yapıttan, saptayamadım.

4] İstemeye istemeye ilerlemek.

5] Özgür bırakacaklar ve kendi askerlerinin başına geçmesine izin vereceklerdi.

5 Gün doğar doğmaz, girişiminin karşılaşacağı güçlüklere rağmen, tüm kent halkını, özellikle de etkin kişileri ve zenginleri topladı; bakışlarını daha çok bu sonunculara dikerek, "Hepiniz," dedi, "bu Barbarın [Roussel'in] Armenia Thema'sı [Amasya yöresini kapsayan İl] kentlerine nasıl davrandığını, nice kasabayı yakıp yıkarak talan ettiğini, nice kentliye katlanılmaz işkenceler· ederek kötülükte bulunduğunu ve sizden para tırtıkladığını biliyorsunuz. Oysa, işte şimdi, istiyorsanız bu belâ heriften kurtulmanın zamanıdır. Bunun için, onun özgür bırakılmaması gerek. Çünkü, gördüğünüz üzere bu Barbar, şimdi, sırf Tanrının öyle dilemesi ve bizim gayretlerimiz sayesinde, bizim tutsağımız durumundadır. Ama, onu tutuklamış bulunan Tutuş, bizden şimdi bu işin parasını istiyor. Ne var ki, bizim elimizde kesinlikle bir kaynak yok; biz yabancı [dilin konuşulduğu] bir ülkede bulunuyoruz [1]; ve, şimdiden hayli uzun denebilecek bir süreden beri, Barbarlara karşı savaşıyoruz; bu nedenle, elimizdekini avucumuzdakini harcadık. Açıktır ki, eğer İmparator buradan çok uzakta olmasa idi ve Barbar [Tutuş] bize biraz zaman tanısa idi, hemen oraya [İmparatorun yanına], kararlaştırılan parayı bulmağa çabucak adam gönderirdim. Ama siz kendiniz de görüyorsunuz ki, bunun yapılması olanağı yok; bu durumda, sizlerin, para ödenmesini sağlamak için gücünüze göre katkıda bulunmanız gerekiyor; sonra İmparator, sizin sağladığınızın tümünü, bizim aracılığımızla, size geri verecek".

6 Daha sözünü ancak bitirmişti ki, onu yuhalamaya başladılar ve güçlü bir şamata koptu; çünkü Amasyalılar, ayaklanacak ölçüde kızmışlardı. Gerçekten, orada, halkı ayaklandırmak amacını güden, işi gücü halkı kışkırtmak olan reziller ve kışkırtıcılar bulunuyordu. İşte bu yüzden ciddî bir ayaklanma patlak vermişti; [Amasyalıların] kimi, Roussel'i [tutsak durumunda] tutmaya kararlı idiler ve halkı, gidip onu ele geçirmeye çağırıyorlardı; ötekiler ise, -halkın büyük bir kalabalık hâlinde bir araya geldiği zaman hep görüldüğü üzere-, aşırı derecede heyecanlanmış, Roussel'i kaçırmak ve onu zincirlerinden kurtarmak isteğindeydiler. Böyle olunca, halkın böylesine bir çılgınlık nöbetine kapıldığını gören Başkomutan, kendi durumunun da son derecede tehlikede olduğunu sezdi; ama soğukkanlılığını kesinlikle yitirmedi ve cesaretini toplayıp, eliyle, bu azgınlara, susmalarını buyurdu.

7 Sessizliği ancak uzun zamanda ve zorluk çekerek sağlayabildi; o zaman, kalabalığa şöyle söz etti: "Amasyalılar" dedi, "sizin kanınız bahasına kendi güvenliklerini satın alarak sizi aldatanların ve sizin en kesin biçimde yıkıma uğramanız için hiç ara vermeden tezgâh kuranların [2] oyunu hakkında bu kadar mutlak bir cahillik

---

1] Anna'nın kullandığı αλλοδαπη (allodapè) deyişini Leib, terre étrangère; Sewter, foreign soil diye çevirmiş: "Yabancı ülke/toprak". Sözcüğün anlamı gerçekten budur; ancak, bir Rum Başkomutanı, kendi ülkesinin Armenia Thema'sı (il'i) için bu anlamı kasdetmiş olamaz. Kanımca Alexios'un kasdettiği, Amasya yöresinin, Rumca değil Ermenicenin (ve hatta belki, hâlâ, Kappadokia dilinin) konuşulduğu bir yöre olduğudur. Yine de, bu ülkede bulunmak ile parasızlık arasında kurulan bağ, burada, devlete, Rumlaşmış yöreler halkının yardımcı olduğu ölçüde yardımcı olunmadığını açıklamaktadır.

2] "Sizin can düşmanınız olan Roussel'e yandaşlık ve uşaklık edenlerin" demek istiyor.

göstermeniz karşısında şaşkınlığa düşüyorum. Şöyle bir bakalım; Roussel'in ayaklanması size, toplu kıyımlardan, göz oymalardan, sakat etmelerden başka ne kazandıracak? Oysa, bütün bunları size karşı tezgâhlamakta olanlar, bir yandan kendi zenginliklerini, Barbar'a hizmet etmekle güvenceye aldılar, bir yandan da, İmparatora yaltaklanarak ve ona [İmparatora] ne sizi ne de Amasya kentini Barbar'a bırakmış bulundukları yolunda güvence vererek, İmparatorun altınlarını yutup durdular; üstelik bunu, sizin ne olacağınızı hiç mi hiç umursamadan yaptılar. Onlar, Roussel'in baş kaldırmasına destek vermek istiyorlarsa, âsiyi en parlak ümitlere düşürecek yolda pohpohluyorlarsa, böyle yapmaları, sonuçta kendi mallarına mülklerine hiç zarar gelmemesini sağlayabilmek, bir de üstüne [Roussel ayaklanmasını Rum devleti ezince] İmparatordan onur san'ları ve armağanlar isteyebilmek içindir [bu reziller, ikili oynuyorlar]. Yine de felek başka türlü gidişat gösterirse, onlar her zaman işin içinden sıyrılmanın çaresini bulacaklardır ve İmparatorun hıncını size karşı alevlendireceklerdir. Dolayısiyle, eğer bana inanırsanız, sizi ayaklanmağa kışkırtan bu fesatçılarla ilginizi kesin, her biriniz benim şimdi söylemiş bulunduklarını üzerinde düşünmek için kendi evine dönsün; o zaman, size en iyi öğüdü kimin vermekte olduğunu anlayacaksınız".

[III. Alexios'un, Roussel'i kör ettirmiş gibi düzen uygulaması]

1 Şimdi kabuk çevrilmişti [1]; bu sözler üzerine onlar [Amasyalılar kalabalığı], niyetlerinden caydılar ve evlerine döndüler. Yine de, Başkomutan, kalabalıkların -hele suçlu kimseler tarafından öyle yönlendirilirlerse- göz açıp kapayıncaya kadar görüş değiştirmek âdetinin bulunduğunu bildiğinden, geceleyin ona karşı bir ayaklanma girişimi yapılacağından, Roussel'in kapatıldığı zindandan çıkarılacağından ve bağlarından kurtarılıp özgür bırakılacağından korkuyordu; bunlara karşı koyacak yeterli güçler elinin altında bulunmadığı için, o sırada, Palamedes'çe bir düzen akıl etti [2]. Roussel'i kör ettirmiş gibi yaptı: bu [Roussel] yere fırlatıldı, cellât [gözler önünde tutularak kör edilmeyi gerçekleştiren, akkor durumundaki] demiri yaklaştırdı; bu sırada,

---

1] Platon, Phaidros, 241 c: "Şimdi geçmişten kaçmaktadır; bir zamanlar sevdiği kimseyi şimdi kendinden uzak bulundurmaya çalışmaktadır; *şimdi kabuk çevrilmiştir*, kovalayıcı iken kaçıcı olmuştur". Hamdi Akverdi'nin Türkçe çevirisinden aktardım. Anna, buradan alıntı yapıp "Şimdi kabuk çevrilmişti" deyişini kullanırken, "Durum değişmişti" demek istiyor.

2] Troia Savaşına gitmemek için deli taklidi yapan Odysseus'un düzenbazlığını bir karşı-düzenbazlıkla bozan, onun gibi, çok çare-bulucu kişi. Ancak, Odysseus, ona kinlendiğinden, onu Troia'lıların casusu gibi gösteren bir komplo kurar ve Akhaios savaşçılarının onu öldürmesini sağlar. Sokrates, Platon'un aktardığı ünlü Savunma'sında (41 b), haksız yere öldürülen bir ünlü kişi olarak, onu anmıştır: "Hele Palamedes ile,Telamon oğlu Aias ile, haksız bir hüküm yüzünden ölen eski kahramanlarla buluşmak bizim için ne yüksek birşeydir!".(Niyazi Berkes'in Türkçe çevirisinde s. 83'den aktardım).

yere yatırılmış olan [Roussel] böğüren bir aslan gibi ulumakta, inlemekteydi. Görüntü tam bir kör etme sahnesiydi, çünkü güya böylece görmez edilen kişiye, bağırıp çağırması emredilmişti; aynı yolda, göz patlatıyormuş gibi yapan [cellât] da, yerde yatana dehşet saçan bakışlarla bakacaktı ve tam acımasızlıkla [acımasızlık gösterisiyle] davranacaktı hatta işkence ederek göz patlatıyormuş gibi yapacaktı. Böylece, birisi aslında kör olmadan [güya] kör edilirken, halk [1] alkış tutuyor, [oradan ayrılınca da] her yere, Roussel'in kör edildiği haberini yayıyordu.

2 Bu tiyatro gösterisi, memleketin yerlisi olsunlar yabancısı olsunlar herkesi, tüm kalabalığı, kovana üşüşen arılar gibi [sökün ederek] kendi katkı payını getirmeye ikna etti. Aslında tüm bunlar, Alexios'un -para verme düşüncesine karşı çıkan ve Roussel'i babam Alexios'un elinden almanın komplosunu kuran kişiler, tasarladıklarının artık yararsız kaldığını görüp seslerini kıssınlar ve ilk tasarladıklarını gerçekleştiremediklerine göre, onun [Başkomutan Alexios'un] dostluğunu kazanmak ve İmparatorun öfkesini kendi üzerlerine çekecek durumdan kurtulmak için, Başkomutanın öğüdüne hemen uyum sağlasınlar diye- icad ettiği bir düzenden başka şey değildi. Böylece, şu ünlü Roussel, -sanki kör edilmiş havası vermek üzere sürekli olarak gözlerinin üzerinde bir sargı taşıyarak- artık, onu kafes içinde bir aslan imiş gibi tutan o hayran olunası Komutanın elleri arasındaydı.

3 Ama o [Alexios], bu sonucu elde etmiş bulunmakla yetinmek ve -şan'a büründükten sonra- henüz yapılmamış harekâta girişmek konusunda ilgisiz davranmak şöyle dursun, birçok diğer kenti ya da berkitilmiş kasabayı geriye aldı ve daha önce, Roussel döneminde [yâni, Roussel oraları Rum devleti adına koruyup elde tutmakla görevli iken] elden çıkmış bulunan herşeyi yeniden devletin egemenliği altına döndürdü [2]. Ancak bundan sonra, dizgini çevirip [dizgini çekmekle atın başını çevirip] dümdüz başkente doğru yola koyuldu [3]. Dedesinin kentine vardığında [4], kendisi ve ordusu

---

1] Roussel'le işbirliği etmeyen, ona kızan çoğunluk.

2] Oysa, yöreye gönderiliş nedeni Roussel ayaklanmasını bastırmak olduğu ve Roussel'i ele geçirmekle bu görevini tamamlamış bulunduğu için, İmparator, kendisine, Roussel'i yanında getirerek, başkente dönmesini buyurmuştu. Bunu, Anna'nın eşi Nikèphoros'un yapıtından günümüze ulaşabilmiş bir parça sayesinde biliyoruz (II 24).

3] Aslında, kara yolculuğunu, Kastamonu üzerinden giderek, yalnız Karadeniz kıyısına kadar yaptı; çünkü İstanbula denizden döndüğünü ve deniz yolculuğu sırasında da tehlikeli bir fırtına koptuğunu, Nikèphoros Bryennios'a [II 27] bakılırsa Tanrı Anasının koruması sayesinde canının kurtulduğunu bilmekteyiz.

4] Kastamonu kasdediliyor. 11. yüzyılda Komnenos'ların o yörede büyük arazileri vardı. Sewter'in burada verdiği bir açıklama notuna göre, ailenin daha önceki ocağı, Edirne yakınında Komnè kasabası imiş. Böyle bir yerleşim oralarda var idiyse ve şimdi de varlığını sürdürüyorsa, şimdiki adının ne olduğunu saptayamadım (Yunanistan tarafında, Meriç batısında dahi Komnè diye bir yerleşim, günümüzde, yoktur).

burada konakladı, nice yorgunluğa karşın orada biraz dinlendi; o sırada, ünlü Herakles'in, Admetos eşi Alkestis yararına becermiş olduğuna benzer bir başarı becerdiği görüldü [1].

4 Gerçekten, daha önce hüküm sürmüş İsaakios Komnenos'un yeğeni [kızkardeşinin oğlu] ve Alexios'un hala oğlu, Dokeianos -bu, yalnız doğuşundaki soyluluk yönünden değil, ayrıca şimdi taşıdığı rütbe yönünden, seçkin bir kişi idi- Roussel'i, kör olduğunu gösteren [gözlerdeki sargı gibi] hallerle ve elinden tutulup götürülür durumda görünce, derinden bir iç çekti ve Roussel'in kara bahtına ağladı, bir yandan da Komutanın zâlimliğine lânet etti. Hatta, böylesine yiğit ve kendisine ceza verilmeyip tersine [İmparatorun gazabından] kurtarılması gereken gerçek bir yiğit dediği bu adamın gözlerini oydurduğu için, ona [Başkomutan Alexios'a] ateş püskürdü; Alexios buna hemen şu yanıtı verdi: "Bu kör etme konusunda, yakında bilgi edineceksin, sevgili dostum"; biraz sonra onları, bununla [Dokeianos ile] Roussel'i, bir çadıra götürdü; o zaman, bu kişinin yüzünü [sargıyı çözerek] açtı ve ışıl ışıl pırıldayan gözlerini [Dokeianos'a] gösterdi. Bunu görünce, Dokeianos, aptallaştı, şaşkın şaşkın kaldı, böylesine büyük bir mucize karşısında ne düşünmek gerektiğini bilemedi. Bir yandan da, ellerini gözlere dokundurarak, acaba gördüğü bir düş müdür, ya da şu çeşit bu çeşit bir yeni düzen karşısında mıdır, anlamak istedi. Sonunda, dayı oğlunun o adama karşı ettiği insanlığın ve bu insanlığın yanı sıra [işin gereğini yapmakta] gösterdiği becerikliliğin ayırdına vardığından, sevinç içinde kendinden geçerek, onu [Alexios'u] kolları arasına alıp kucakladı, pek çok kez yüzünden öptü, şaşkınlığının yerini sevinç aldı. Keza, aynı duygular İmparator Mikhaèl'in yakınları, İmparatorun kendisi ve herkes tarafından da paylaşıldı.

[IV. Yaşlı Nikèphoros Bryennios'un baş kaldırması]

1 Bunun arkasından Alexios, şimdi Rumların [egemenlik] âsa'sına sahip bulunan İmparator Nikèphoros [Botaniates] tarafından [2], bu kez batıya, kendini Rumların

---

1] Alkestis henüz ölmüş iken Herakles, olayı öğrenince, Ecel'in (Thanatos=Ölüm) peşine düşer, onunla boğuşur ve Alkestis'i Thanatos'un elinden zorla alıp onu çok seven eşi Admetos'a geri getirir. Bkz. Euripides, Alkestis, Türkçe çeviri A.Hamdi Tanpınar, MEB Yayını, Ankara 1943.

2] Deneyimsiz, beceriksiz VII. Mikhaèl'in egemenliği, iki komutanın ayaklanmasıyla son buldu. Bunlardan biri, Anadoludaki orduların komutanı olan ve Türklerden de (sağladığı çıkarlar, ödediği ücret karşılığında) destek alan Nikèphoros Botaniates; ikincisi, Batıdaki (Rumeli'ndeki) orduların komutanı (yaşlı) Nikèphoros Bryennios idi. İstanbuldaki ileri gelenlerin desteklediği Botaniates, 1 Nisan 1078'de İstanbula girdi ve taht'a geçti. Eski İmparator Mikhaèl, direnemedi, din adamı oldu ve İstanbuldaki Patrik tarafından Ephesos Metropolitliği (Piskoposluğu) görevine atandı. Gerek 1077 Kasımında, kendisinin doğum

İmparatoru ilân ederek kendi kendine taç-bağı sarındıktan sonra [1] tüm batı'yı [İmparatorluk ülkesinin batı illerini] alt-üst etmekte olan Nikèphoros Bryennios'un üzerine gönderildi. Gerçekten, daha İmparator Mikhaèl Doukas tahttan indirilip, taç-bağı'nın ve imparatorlara özgü [mor] cübbenin yerini Metropolit cübbesi aldıktan hemen sonra, Botaniates taht'a geçmiş ve [Mikhaèl'in eşi] İmparatoriçe Maria ile, şimdiki anlatımımızın ilerideki bölümlerinde daha ayrıntılı biçimde açıklanacağı üzere, evlenip, devletin dümenini ele almıştı.

2 Oysa, [yaşlı] Nikèphoros Bryennios, İmparator Mikhaèl döneminde Draç Duka'sı [Askerî Vâlisi] görevini üstlenince, daha Nikèphoros'un [N. Botaniates'in] taht'a geçmesi öncesinde, İmparator olmaya göz dikmiş ve Mikhaèl'e karşı ayaklanmayı düşler olmuştu. Niçin? Nasıl? Bunların üzerinde durmamız gerekmiyor, çünkü zaten Kaisar [eşim olan Nikèphoros Bryennios], kendi yapıtında bu baş kaldırmanın başlangıç bölümünü anlatmış bulunuyor. Ama, Draç kentini, deyim yerinde ise, harekâtının ana üssü hâline getirdikten sonra, nasıl, tüm batı illerini istilâ etti ve onları kendine bağımlı durumuna getirdi, [sonra da, kendisi] tutsak edildi, bunları [hiç değilse] kısaca anlatmak kesinlikle gerekli. Bu öyküyü ayrıntıları ile öğrenmeyi dileyenlere gelince, onları Kaisar'a [eşim Kaisar'ın yapıtına] yollayacağım.

---

yeri olan Edirne'de ayaklanma başlatan Bryennios, gerek 1078'de Anadoluda baş kaldıran Botaniates, güneydoğu Anadoluda (babası Kutalmışın, Selçuklu Büyük Hakan'ı olmak için Alp Arslan'la savaşırken 1063'de ölümü sonrasında) bir köşeye çekilmişlik yaşamı sürdürürken 1074'den başlayarak Anadoluda kendi egemenlik alanını kurmaya girişen Süleyman'dan yardım ve destek istediler. Süleyman, Botaniates ile işbirliği kurdu. Onun, toplayabildiği ordu ile Antakya'dan İznik'e, Türkler elindeki topraklardan geçmesine izin verdi, hatta kendi ordusundan bir bölümü onun ordusuna kattı. Botaniates, sonradan İstanbul'da taht'a geçince, Süleyman Şah, Khrysopolis/Üsküdar'a gidip ona konuk oldu, saygı ile ağırlandı. 2 000 Türk atlısı Rumeli'ne geçirilerek Botaniates'in Bryennios'a karşı savaşımına katıldı ve Bryennios'un yenilmesine, tutsak alınmasına katkıda bulundu. Bu işbirliği, Rumların devletine çok pahalıya mâlolmuştu; Rumeli'nde egemenliğin berkitilmesi ancak Anadoluyu, (İznik'i başkent edinen) Süleyman'a bırakmakla sağlanabilmişti. Çok geçmeden, Rumların İmparatoru olmak isteyen üçüncü bir Nikèphoros (=Yengi'yi taşıyan; "Muzaffer") daha çıktı ve Nikèphoros Melissenos, kendi kendisini taht'a geçirmiş olduğundan, İmparatorlara özgü mor entariyi giyerek Süleyman'ın önüne geldi. Bu kişiye, Anadoluda henüz Türkler eline düşmemiş, Rum yöneticilerin elindeki kentlerden birçoğu kucak açtı; o da, bu kentleri Süleyman'a bıraktı.

1] Roma geleneğinde ve daha önceki Hellen, Makedonia (dolayısiyle Hellenistik krallıklar) geleneğinde, hükümdarın tacı, başın üstüne konulan, üstü açık ya da kapalı, metal bir başlık değil, keza başın üstüne konulan, metalden, geniş bir çember parçası vb. değil, başı hemen kulak üstünden saran, genellikle altından, yapraklı bir filiz dalı görünüşündeki diadem'dir (diadèma; dia-deò, çevreleyerek-bağlamak, sarmak fiilinden).

3 Komutanlık yönünden gerçekten üstün değeri bulunan bu adam, ayrıca, en şanlı bir aileden geliyordu; boyunun uzunluğu ve yüzünün güzelliği, göze çarpıcı idi; kendi kuşağının insanları arasında, gerek ağır başlılığı yönünden gerek kolunun gücü yönünden, üstünlük gösteriyordu: böylece, doğrusu, taht'a lâyık idi. Üstelik, öylesine ikna etme gücüne sahipti, daha ilk görüşmede ve ilk sözcüklerinde herkesin üzerinde öyle etkileyici oluyordu ki, istisnasız herkes, askerler ve vatandaşlar, ona [taht'a geçmeye lâyık olma bakımından] en önde yer veriyorlar ve onu tüm doğuda ve tüm batıda egemenlik sürmeğe lâyık sayıyorlardı. Gerçekten, o, kendini gösterince, tüm kentler, ellerini [selâmlamak için] yukarıya kaldırarak onu karşılıyorlar ve o, hep alkışlanarak, [kentlerin] birinden öbürüne geçiriliyordu [1]. Bütün bunlar, Botaniates'i tedirgin ediyordu; aynı zamanda onun ordusunu etkiliyor ve tüm İmparatorluğu huzursuzluğa sürüklüyordu.

4 Böylece, Bryennios'a karşı, Skholèn'ler Domestikos'u görevine [2] henüz getirilmiş bulunan babam Alexios Komnenos'un, eldeki askerî güçlerle, gönderilmesine karar verildi. Aslında, bu ülkede, Rum egemenliği artık son bulmuş durumdaydı. Çünkü Doğu [Anadolu]'daki birlikler, her yere sızmış olan ve Karadeniz ve Çanakkale Boğazı [Anadolunun kuzey yanının deniz kıyıları] ile Ege Denizi ve Suriye Denizi [Kuzeydoğu Akdeniz], Saros/Seyhan ve diğer ırmaklar, özellikle Pamphylia [Antalya yöresi], Kilikia boyunda akan ve Mısır Denizine [3] dökülen ırmaklar arasındaki ülkenin hemen hemen tümüne egemen bulunan Türkler sebebine, öteye

---

1] Sewter, "ellerini yukarıya kaldırarak" deyimini, "ellerini [selâmlamak için] yukarıya kaldırarak" diye anlamıyor, tersine, with hands raised in supplication (=yalvarıcılık için kaldırılmış elleriyle) diye çeviriyor. Herhalde, ellerin, "istemezük" anlamında kaldırılması kasdedilmiyor.

2] Doğu Domestikos'u, batı Domestikos'u, Büyük Domestikos rütbelerinde de görmüş bulunduğumuz (bkz. yukarıda s. 17 dn.1), "komutan" anlamındaki Domestikos sözcüğü, aslında Lâtince "Evcil" anlamında olan, kişi adı olarak da kullanılan Domesticus'un Rumcaya uydurulmuş biçimidir. Sözcük, İngilizcede Domestic, Fransızcada Domestique biçimlerine bürünerek, "Bir yerin sahibi, yerlisi; yerli, hizmetkâr" anlamlarında sıfat ve ad olarak kullanılıyor.

Skholèn'ler (Hellen dilinde: Duranlar), İmparatorun koruma birliğini oluşturan 4 bölükten birinin adıydı. Dolayısiyle, sözcük anlamında, Anna'da gördüğümüz bu Domestikos tòn skholòn, "Skholèn'ler Domestikos'u" rütbesi o bölüğün komutanını anlatmak gerekirse de, koruma birliğinin tümünün komutanını hatta Başkomutan'ı anlatmak için de kullanılmıştır. Daha 872 yılında bile bu san'ı taşıyarak Başkomutanlık görevini yürüten (İmparator Bulgarkıran II. Basileios'un kayınbiraderi) Khristophoros, Divriği'yi başkent edinmiş Paulos'çulara karşı yengi kazanmıştı.

3] İstanbuldan Mısır'a deniz yolundan giderken, Ege Denizinden çıkış sonrasında geçilen Akdeniz parçası; Antalya Körfezi çevresi de bunun kuzey bölümüdür. O nedenle, Anna, Antalya Körfezi kıyılarını Mısır Denizinin kıyıları olarak niteliyor.

beriye dağılmış durumda idiler [1]. İşte, doğu ordularının hâli böyle idi; batıdakilerin hâline gelince, onlar Bryennios yandaşlığına geçmişlerdi ve Rum İmparatorluğunun [başkentteki yönetimin] elinde ancak, kesinlikle önemsiz, küçücük bir ordu kalmıştı. Gerçekten, ona [Başkomutan Alexios'a] hâlâ kalmış bulunan, Ölümsüz'lerden [2] küçük bir bölüm; bunlar daha dün denecek bir zamanda [askerlik eğitimine başlamış], bir kılıca ve bir mızrağa el sürmüş idiler; Khoma/Gümüşsu'dan [3], pek az sayıda, birkaç asker; ve savaşçı sayısı pek düşüğe inmiş bir [paralı asker] Kelt'ler birliği [4]. İşte, İmparatorun [Botaniates'in] yüksek yöneticilerince babam Alexios'a verilen, bu kadardı; onlar, Türklerden [daha çok sayıda] bağlaşık asker göndermeleri isteğinde bulunurken, aynı zamanda [o askerlerin gelmesini beklemeden], ona [Alexios'a] sefere çıkması ve Bryennios'a karşı harekâta girişmesi buyruğunu verdiler; onu izleyen orduya güvendiklerinden çok, Komutanın akıllılığına ve onun savaşta, çatışmakta yeteneğine güveniyorlardı.

5 O [Alexios], düşmanın hızla varışını öğrenince, takviye birliklerini beklemeden hem kendisi silâh kuşandı hem de askerlerine silâh kuşandırdı; Kentlerin Kraliçesinden çıktı ve Trakya'ya varınca, ordugâhını, hendek kazdırmadan, kazıklı çitle çevirmeden, Almyros ırmağının [Çanakkale Boğazı kasdediliyor] [5] yakınında kurdu. Aslında,

---

1] Bu dönemde (1078'de), Anadoluda tam bir egemenlik karmaşası yaşanıyordu; herhangi bir Türk devletinin, devletçiğinin egemenliği, kalıcı olduğunu belli eder yolda, hiçbir yerde yerleşmiş değildi, ama Rumların egemenliği de ancak ötede beride adacık hâlinde kalmış bazı arazi bölümlerinde yürümekteydi.

2] Athanatos'lar (Ölümsüzler), aslında, Büyük Dareios ve ardılları dönemindeki Pers İmparatorluğunda, Şah'ın koruyucu birliğinin adıdır; bu birlikten bir asker, ölüm ya da hastalık gibi bir neden dolayısiyle ayrılsa, yerine hemen başkası geçtiği için bunlara Ölümsüzler denirmiş (Herodotos, VII 83). Rumlarda da, 1071 sonrasında, İmparator VII. Mikhaèl, Türklere karşı savaşmak üzere kurduğu bir orduya, bu adı vermişti.

3] Bugünkü Denizli ilimizde, Çivril'in güneydoğu yakınında bucak merkezi. Yakın zamana kadar Homa adını taşıyordu. Khòma, Rumcada, "Yığın" (özellikle, kasabayı berkitmek ve arkasına geçip savunma yapmak için hazırlanmış siper tümseği yığını) anlamındadır.

4] Anna'nın eşi Nikèphoros'un yapıtında (IV 4) bunların, Norman Beyleri öncülüğünde İtalyada kurulmuş Beylikten gelme Frank'lar olduğu belirtiliyor. Anna, Botaniates'i destekleyen Kutalmış oğlu Süleyman'ın gönderdiği Türk askerlerinden burada söz etmiyor, ama biraz ileride V 3'de bu Türkleri anacaktır.

5] Lâtin yazımında Halmyros. Hellen dilinde: "Tuzlu, yavan". Herodotos, Çanakkale Boğazını, Almyros Potamos, "Suları yavan ırmak" diye anmıştır, daha doğrusu İran Şahı Xerxes'in, kurdurduğu geçici köprüleri bozduğu için Çanakkale Boğazı sularına sövüp sayarken onu bu deyimle aşağıladığını aktarmıştır (VII 35). Anna'nın da aynı adı kullanması, Herodotos'a "nâzire"dir. Leib ve Sewter, bunu farkedememişler; hiçbir açıklama vermiyorlar.

Bryennios'un Kèdoktos Ovasında [1] yerleştiğini bildiği için, iki ordunun, kendisininkinin ve düşmanınkinin, epeyce bir uzaklıkla birbirinden ayrı durmasını istiyordu. Çünkü, [düşmanının] birliklerinin durumunu öğrenmeden ve düşmana da, kendisinin birliklerinde bulunan askerin sayısı hakkında fikir edinme olanağı vermiş olmadan [2], Bryennios karşısında ordusunu savaş düzeninde dizemezdi. Dizerse, çok kalabalık sayıda düşmana karşı bir avuç adamla, [üstelik] savaşta pişmiş askerlere karşı deneyimsiz yeni devşirmelerle çatışmaya girişmek zorunda kalacaktı; bu nedenle, gözüpeklik gösterisinden, açıkça saldırıya geçmekten geri durarak, baskın yöntemini uygulayıp yengi kazanmak istiyordu.

[V. Alexios ile, yaşlı Bryennios arasındaki savaş. İlk çatışmada Alexios'un yenilmesi ve bir hileye başvurması]

1 Anlatımımda, her ikisi de savaş alanında yiğitlik gösteren bu adamları,-gerçekten onların hiçbiri yiğitlik konusunda üstünlüğü ötekine bırakmazdı ve birinin deneyimi dahi diğerininkinden aşağı değildi-, [yaşlı] Bryennios ile babam Alexios'u tanıtmanın ardından, bunların orduları, çatışmaya hazır durumda savaş düzenine girdikten sonra, şimdi, savaşın sonucu ne oldu onu anlatmak gerekir. Bu iki savaşçının her ikisi soyluydu, yiğitti ve gerek yiğitlikleri gerek deneyimleri tam denge eşitliği durumundaydı; bu nedenle, baht kimden yana ağırlığını koydu, görelim. Gerçekten, birliklerine güvenen Bryennios, hem kendi deneyiminden hem de ordusunun pek düzenli durumda bulunmasından güç alıyor idi ; beri yanda Alexios, kendi askerlerine ancak pek az -o kadarı bile pek güçsüz- umut bağlıyordu ve buna karşılık kendisinin yetenek yönünden güçlülüğüne ve [uyguladığı] savaş hilelerine güveniyordu.

2 Şimdi, ikisi de birbirini farketmişti ve kavgaya girişme zamanının gelip çattığını görmekteydiler; Bryennios, Alexios'un, kendi [Bryennios'un] ileriye yürüyüşü doğrultusunda araya girmek [Bryennios'un ordusunu tam ortadan vurmak] üzere Kalaura yakınında [3] konakladığını görünce, ordusunu şu biçimde savaş düzenine

---

1] Bu, belki, Saros Körfezi iç ucunda, dolayısiyle Gelibolu Yarımadasının -çağlar boyunca çok büyük stratejik önem taşımış- kıstağında bulunan ovadır.

2] Düşmana bu olanağı vermemeliydi, çünkü kendi askerinin sayısı bir hayli daha azdı.

3] Bu adı da başka yerde görmüyoruz. Yunanistanda, Peloponnesos kuzeydoğu köşesinin çok yakınındaki Kalaureia adacığının adı gibi bu adın da Luwi kökenli bir dilden geldiği ve Kala-Ura, "Koca İskele" öğelerinden türetildiği kanısındayım (bkz. Umar, TT Adlar, s. 365, "Kalaureia"). Belki Bryennios, Gelibolu Yarımadası kıstağından gelip Şarköy, Tekirdağ üzerinden, kıyı yolunu izleyerek, İstanbul'a yürümek istiyorken, Şarköy batı yakınında, Çanakkale Boğazı kuzey girişi yakınlarında ilk ordugâhını kuran Alexios, onun birlikleri arasına girmek üzere, Şarköy doğu yanıbaşındaki Kalamış köyü yöresine geçmişti. Kalaura adıyla Kalamış adı arasındaki yakınlık, rastlantı ürünü olmayabilir.

soktuktan sonra, onun üzerine yürüdü: Ordusunu bir sağ kanat ile bir sol kanada böldü; kardeşi İoannes'e 5 000 askeri olan -ve İtalya'lıları, ünlü Maniakès'in [1] ordusunun kalıntılarını, sonra, Thessalia'dan gelme atlıları, Hetaireia'dan [2] çıkma, epeyce güçlü bir birliği de içeren- sağ kanadın komutasını verdi. Diğer kanadın, [yâni] sol kanadın başında Katakalon Tarkhaniòtes [3] vardı: bu [kanat], kusursuz donanımlı, tümünün sayısı 3 000 kadar olan, Makedonyalı ve Thrak'lardan oluşuyordu. Bryennios'un kendisi, merkezde, Makedonyalı ve Thrak'lardan oluşan Phalanx'ın [4] ve [çeşitli uluslardan] tüm soyluların kalabalık sayıda seçkinlerinin başında idi. Bunların [seçkin soylulaın] hepsi, Thessalia atlarına binmişlerdi; demirden zırhları ve başlarındaki tolgaları, pırıltı saçıyordu; atlar kulaklarını dikerken, kalkanlar birbirine değip şakırdarken, tolgaların ışıltısına eklenen [genel görüntüdeki] görkem, ürküntü uyandırıyordu. Bryennios'un kendisi, herkesçe çevrelenmiş, ortada, [Savaş Tanrısı] Ares ya da bir dev gibi, boyunun uzunluğu herkesin boyunu yaklaşık bir dirsek kadar geçerek, ona bakanları gerçekten hayranlıkta bırakıyor ve korkutuyordu. Tüm bu düzenli ordunun dışında, oradan aşağı yukarı iki stadeion kadar [5] uzakta, kendi Barbar silâhlarıyla donanmış bağlaşık Skyth/İskit'ler [6] duruyorlardı. Onlara, düşman görünüp borazan, dövüşme havasını çalar çalmaz, arkadan düşman üzerine ok atarak saldırıda bulunmak ve onu kesintisiz bir ok yağmuru altında bunaltmak komutu verilmişti; bu sırada ordunun geri kalanı çok sık diziler hâlinde tüm gücüyle saldırıya geçecekti.

1] Güneydoğu Anadoluda Türklere, Araplara karşı (Edessa/Urfa'nın alınması, 1032) ve Sicilya'daki Araplara karşı başarılı savaşlar yapmış, arkasından ayaklanmış ve 1043'de yenilgiye uğramıştı. Burada sözü edilen, onun, VII. Manuèl döneminde bu İmparatorun buyruğunda bir komutan iken kendi birliklerine paralı asker olarak aldığı Frank'lardır; Bryennios ordusunda bulunanlar, onlardı.

2] Hellen dilinde: "Dostlar birliği, Dernek". Rum İmparatorluğunda, o dönemde, yalnızca (para karşılığı devlete hizmet veren) yabancı askerlerden oluşan, İmparatoru Koruma Birliği nitelikli bir birlik, bu adı taşıyordu.

3] Bu kişi, o dönemde Makedonia'nın ileri gelen bir ailesindendi; ancak, Türkçe Tarkhan sözcüğünden türetilmiş adı, ailenin Türk kökenini açıkça gösteriyor. Katakalòn, Hellen dilinde, "Çağıran" demektir (Katakaleò fiilinden]. Biraz sonra, Alexios'un ordusunda da, Homa/Gümüşsu'dan gelme askerlere ve Türklere komuta eden bir diğer Katakalon'un bulunduğunu göreceğiz.

4] Yanyana, uzun diziler hâlinde sıkışık yürüyen mızraklı asker birliği. Xenophon zamanında, İÖ 400 dolaylarında, ardarda böyle 4 geniş diziden oluşurdu.

5] İlkçağ Hellen'lerinde bir stadeion'un uzunluğu 179 m. kadar idi. Anna'nın stadeion'u ise, çok daha uzundur; hiçbir ordunun yedek gücü yalnız 2x179= 358 m. uzaklıkta durmaz. Zaten, ileride (12 VIII 7'de), onun, Avlonya'nın Draç'tan uzaklığını 100 Stadia olarak gösterdiğini de göreceğiz. İki kentin uzaklığı, *kuş uçuşu,* 90 km. kadar; yol üzerinden, 116 km.'dir. Demek, Anna'da, staeion, aşağı yukarı, km'nin eşitidir. Buna göre, Bryennios'un yedek birlikleri de, 2 km. kadar geride idiler.

6] Anna'nın yapıtında anlatılan dönemden hemen önceki yüzyılı konu alan, Psellos'un Khronographia adlı yapıtında, Skyth/İskit sözcüğü, "Slav" anlamında kullanılmıştır (yapıtın Türkçe çevirisini hazırlayan Işın Demirkent'in s. 63 dn. 104'de verdiği açıklama). Anna da öyle yapıyor. Karş. ileride s. 115 dn.4 ve s. 116 dn. 2,4.

3 Bryennios tarafından, kendi birlikleri için alınmış düzene koyma önlemleri böyle idi; babam Alexios Komnenos ise, yerin durumunu [keşif incelemesiyle] anladıktan sonra, askerlerinden bir bölümünü [doğal geçit durumunda olan] dere yataklarında pusuya yatırdı ve geri kalanını Bryennios'un askerlerinin karşısına yerleştirdi. İki ordusunu, yâni ordusunun gizlenmiş duran bölümüyle görünürde duran bölümünü savaş için düzene koyduktan sonra, adamlarının her birine, [asker arasında dolaşarak] sözleriyle canlılık aşıladı ve onların cesaretini coşturdu; pusuda duran birliklere, düşman kendilerinin önünden geçer geçmez, arkadan, beklenmedik bir saldırıya girişmelerini ve ellerinden gelebilen tüm hızla, tüm atılganlıkla, sağ kanat üzerine yüklenmelerini buyurdu. "Ölümsüzler" denenlere ve bir avuç Kelt'e gelince, onları kendi yanında, doğrudan doğruya kendisinin komutasında tuttu; Khoma/Gümüşsu'luların ve Türklerin [1] başına Katakalon'u [2] getirip, ona, tüm İskit'leri dikkatle göz altında tutmasını ve onların harekâtına karşı koymasını buyurdu.

4 İşte durum böyle idi. Bryennios'un ordusu dere yatağı geçitlerine girer girmez, babam Alexios hemen işareti verdi've pusuya yerleştirilmiş birlikler, haykırarak, savaş nağraları atarak, [saldırıya geçtiler ve] saldırılarının birdenbire yapılması nedeniyle düşmanlarına korkunç bir yılgınlık saçtılar; [askerlerin] her biri, karşısında olanlara vuruyor, [onları] kıyımdan geçiriyor ve kaçırtıyordu. Bu sırada, Komutanın [yaşlı Bryennios'un] öz kardeşi İoannes Bryennios, gözüpek gücünü ve cesaretini toplayıp, atının dizginini [bir yana doğru] çekerek, atı döndürdü ve tek bir vuruşla, kendisini izleyen "Ölümsüz"ü tepeledi; bozgun hâlindeki Phalanx'ını durdurdu, onu yeniden düzene soktu, sonra düşmanlarının üzerine saldırdı. Ölümsüz'ler ise, umutsuz ve düzensiz bir kaçışa koyuldular, onları ara vermeden kovalayan askerlerce kılıçtan geçirildiler.

5 O zaman babamın kendisi, düşmanlarının orta yerine atıldı ve çatışmadaki yiğitliğiyle, o da, kendisinin bulunduğu yeri darmadağın etti, yanına sokulanlara vurup onları hemen oracıkta tepeledi; kendi askerlerinin de ona etkin biçimde destek olacak yolda onu izlediklerini sanarak, gazapla dövüştü durdu. Ama, ordusunun tam bir yenilgi içinde olduğunu ve şimdiden her yöne dağılmış bulunduğunu görünce, [askerlerinin] en yiğitlerini, topu topu 6 kişiyi, topladı ve elde mızrak Bryennios'un olduğu yere kadar girmeye, onun üzerine yiğitçe saldırmaya ve eğer gerekirse, yanındakilerle birlikte ölmeye karar verdi. Oysa, babamın çocukluğundan beri hizmetinde bulunan,Theodotos adlı bir asker, böyle bir girişimin katıksız gözü karalık olduğunu söyleyerek, onu bu çeşit tasarısından vazgeçirdi. Böylece, tersine doğrultuda karara varan Alexios, Bryennios'un ordusundan biraz uzaklaşıp, tanıdığı kaçaklardan bazısını yeniden bir araya getirmek, onlara yeniden düzen vermek ve dövüşe yeniden girişmek istedi.

1] Bkz. yukarıda s. 26 dn.4.

2] Bkz. yukarıda s. 28 dn. 3.

6 Babam oradan henüz çekilmemiş iken, [Bryennios'un ordusundaki] Iskitler, zorlu şamatalarıyla, savaş nağraları ile, Katakalon komutasındaki Khoma/ Gümüşsu'luları yılgınlığa düşürdüler. Onları da önlerine kattıktan ve kolayca kaçırttıktan sonra, artık talana girişmekten başka şey düşünmediler; bunun üzerine, ordugâhlarına döndüler. Gerçekten, İskit ulusu böyledir; daha düşmanlarını tam bir yenilgiye uğratmadan ve üstün durumlarını sağlama bağlamadan, yengi kazanmış durumlarını berbad ederler ve talana koyulurlar. Bryennios'un ordusundaki artçı birliğinde de, tüm uşaklar ve hizmet ediciler takımı, İskit'lerin zorbalığından pek çekindikleri için, onların [İskitlerin] korkusundan, askerlerin dizileri arasına karışıp sığındılar; İskit güruhlarından kaçan başkaları da sökün edip durduğu için, dizilerde, az görülür bir düzensizlik ortaya çıktı ve alay sancakları birbirine karıştı.

7 Bu gelişmeler üzerine, kendi çevresindeki Bryennios ordusunun ortasında kısılıp kalmış bulunduğunu yukarıda belirttiğimiz, babam Alexios, Bryennios'un kalkanlılarından birinin, İmparatorluk ahırının malı, üzerine [İmparatorlara özgü] mor renkli çul serilmiş, başına geçirilmiş takımda altın yaldızlı metal bulunan bir at'ı [ardı sıra] çekip götürdüğünü ve üstelik, İmparatorların yanında gitmesi âdet olmuş, üstüne çift ağızlı balta takılmış mızrak taşıyan kişilerin de, onun iki yanında koşarak gittiğini farketti. Bunu görünce, tolgasının çevresine takılmış durumdaki siperlik parçasını yüzünü örtecek biçimde indirdi ve biraz önce sözünü ettiğimiz 6 savaşçıyla birlikte onların üzerine korkusuzca saldırdı; kalkanlıyı yere serdi, İmparatora özgü atı ele geçirdi, üstlerine iki ağızlı [iki yanı da keskin] balta geçirilmiş mızrakları da kaldırıp aldı; arkasından, kendisini [düşmandan] tanıyan olmaksızın, düşman ordusu içinden çıkmayı başardı. Tehlikeden uzaklaşınca, başındaki koşumu altın yaldızlı olan bu atı ve İmparatorun iki yanında taşınan, üstlerine çift ağızlı balta geçirilmiş mızrakları, sesi çın çın öten bir bağırıcı ile, yolladı; bu bağırıcıya, tüm ordu [Bryennios ordusu değil kendi ordusu] içinde dolanıp, Bryennios öldü diye bağırması komutunu vermişti.

8 Bu komut yerine getirilince, babam Başkomutan'ın ordusundan, dağılmış askerlerin pek çoğu, her yandan gelip, toplandılar; babam bunları yeniden savaşa sürdü ve durumun duyulması başka askerlerin de cesaretini pekiştirdi. [Kaçmakta olan] Bu askerlerin hepsi, kendi yerinde, kımıldamadan durdu, arkasına bakmak için başını çevirdi, bu beklenmedik görüntü karşısında şaşkına döndü. Başı öne dönük ata binmiş, kendi yüzü arkaya dönük, ilerlemeyen ama [geri dönmek için] dizgini [bir yanından] çekmeyi de istemeyen, gerçekten hayrete düşmüş ve kendi kendine ne olup bittiğini soran bu adamların hali, görülecek şeydi.

9 İskitler, [artık] kendi yurtlarına dönmekten başka birşeyi akıllarından geçirmiyorlardı; şimdiden kendi evlerine doğru yola çıkmışlardı, [düşmanı, Alexios'un ordusunu] izlemeye yeniden koyulmak diye bir niyetleri yoktu; artık iki ordunun uzağında idiler ve ganimetlerini yüklenmiş, [yeni] serüvenlere doğru at koşturuyorlardı. Öte yandan, Bryennios'un yakalanıp öldürülmüş bulunduğu haberi, o zamana kadar korkaklık eden, kaçan kişilere cesaret vermişti; yaygın olan söylentiyi doğrulayan da şu

idi ki, İmparatorluk simgelerini taşıyan at her yerde gösteriliyordu, çift ağzı keskin baltalı mızraklar ise, korumakta oldukları kişinin, Bryennios'un düşman eline kurban gitmiş bulunduğunu kamuya açıklıyordu.

[VI. Yeni gelen Türk atlıları, Alexios'un yengi kazanmasını sağlıyor]

1 [Bundan sonra, Alexios'a] Şans, şöyle yardım etti. Bağlaşık Türklerden [savaş yerine yeni gelen] bir birlik, Başkomutan Alexios'a katıldı ve onun, savaşa yeniden giriştiğini öğrenerek, [Türkler,] düşmanın nerede bulunduğunu sordular; bunun üzerine bir tepe üstüne kadar, babam Alexios Komnenos ile birlikte gittiler ve o, bunlara, bir gözlem evinden seyrediyormuş gibi görebildikleri düşmanı, eliyle, gösterdi; düşmanın durumu şöyleydi. Onlar, sanki yengiyi kazanmış gibi tasasız ve kendilerini tehlikeden uzak sanıyor olduklarından, dizilerini yeniden oluşturmuş bulunmaksızın, dağınıktılar. Özellikle, babamın yanında olan Franklar, önceki bozgun sırasında Bryennios'dan yana geçti diye, gevşeyivermişlerdi. Gerçekten, Franklar atlarından inip, kendi ulusal gelenekleri uyarınca, bağlılık gösterisi olarak sağ ellerini onlara [Bryennios ordusu komutanlarına] verince tüm diğerleri her yandan üşüşerek bu sahneyi seyretmeye gelmişlerdi. Çünkü, tıpkı bir borazanın belli bir işaret havası çalması gibi, birlikler arasında, Frankların, komutanları Alexios'u bırakıp, kendilerinin yanına geçtiği söylentisi yayılıvermişti.

2 Babamın ve yeni gelen Türklerin subayları, düşmanın böylesine bir darmadağınıklık içinde bulunduğunu görünce, kendi birliklerini üçe böldüler: ikisi, çevrede pusulara yatmak komutunu aldı; üçüncüye, düşmana karşı harekete geçmek buyruğu verildi. Bu tasarımın tüm buluculuk onuru babam Alexios'un idi.

3 Böylece, Türkler saldırıya geçtiler; bir phalanx [1] oluşturmuş gibi hep birlikte değil, tersine, ayrı birlikler hâlinde saldırıyorlardı; birliklerin her biri diğerinden az çok aralıklı idiler. Dolayısiyle, her takım, düşmana at üstünde saldırışa atılıyor ve onu bir ok yağmuru ile eziyordu. Onların arkasından, tüm bu harekât türünün yaratıcısı, babam Alexios, dağılmış iken olabildiğince toparladığı adamlarının hepsi ile, geliyordu. İşte bu sırada, Alexios'un Ölümsüz'lerinden, atılgan ve serüvenci yapısı olan biri, atını mahmuzlayıp, tüm yoldaşlarını geçerek, dolu dizgin, Bryennios'un üzerine doğru daldı. Var gücünü kullanarak, onu, mızrağı ile, göğsünden vurdu; ama beriki, çevik davranışla, kılıcını kınından çekerek, mızrak daha [göğüsten] içeriye girmemişken [yaptığı güçlü vuruşla] mızrağı ikiye böldü [ve, arka uçtan ittiren Ölümsüz, mızrağı Bryennios'un göğsüne sokamadı]; sonra, kendisine saldıran kişinin köprücük kemiğine vurdu, öylesine güçlü bir vuruş indirdi ki, [onun, omuzu ile] kolunu, zırhıyla birlikte kopardı.

1] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

4 Bu sırada, birbiri ardınca [dalga dalga] kendini gösteren Türkler, orduyu bir ok bulutu ile örtmekte idiler. Bryennios'un erleri, bu birdenbire yapılmış saldırıdan şaşkınlığa düşmekle birlikte, yine de, bir araya geldiler, dizilerini yeniden oluşturdular ve bir kez daha, yiğitçe savaşmak için birbirini kışkırtarak [1], çatışmada yedikleri darbeyi göğüslediler. Ne var ki, Türkler ve babam, düşmana bir süre kafa tuttuktan sonra kaçıyormuş gibi yaptılar ve düşmanlarını yavaş yavaş, bu hileyle sürükledikleri pusu yerine doğru çektiler. İlk pusu yerine varınca, hemen geriye dönüp, düşmana, önden saldırıya geçtiler; bu sırada, kararlaştırılmış işaret verilir verilmez, pusuya sinmiş atlılar, her yandan sökün edip, bir eşekarısı oğulu gibi, ortaya çıktı, yayıldı, nağralar attı, uludu, aralıksız ot fırlattı durdu, böylece Bryennios askerlerinin kulağını sağır etti, her yandan yağmur gibi yağan bir ok yığını ile onları göremez etti.

5 Sonunda, daha fazla dayanamıyarak, yaralanmamış atı ya da adamı kalmayan Bryennios ordusu, alay sancaklarını geri çekiliş yoluna sürdü ve sırtını, düşmanın vuruşlarına çevirdi. Ama Bryennios, çatışmada pek bitkin düştüğü ve ancak zorunluluk karşısında kalarak geriye çekiliyor olduğu halde, hem yiğitliğini hem de ruhunun soyluluğunu sergilemekte; ona şu yandan bu yandan saldıranlara ha bire [kılıcıyla] vurmakta; geri çekilişi, aklı başındalıkla ve yüreklilikle, aralıksız, yönetmekte idi. Ona, bir yandan, erkek kardeşi [İoannes]; bir yandan da, oğlu [2] yardımcı oluyordu; bunların her ikisi, o koşullar içinde, düşmanın da hayranlığını kazanacak yolda, kahramanca bir direniş örneği verdiler.

6 Atı, artık ne kaçabilecek ne de kovalayabilecek kadar bitkinleştiği için -gerçekten, atın, sürekli olarak koşturulmalardan dolayı soluğu tükenmişti- Bryennios onu durdurdu ve soylu bir pehlivan gibi, kapışmaya hazır, bekledi; iki soylu Türk savaşçısına meydan okudu. Bunlardan biri, mızrağıyla ona vurdu ama bu vuruş daha tüm gücünü bulmamışken kendisi, bu yiğitten, daha güçlüsünü yedi; Bryennios hiç zaman yitirmeden düşmanın elini kopardı; el, [tuttuğu] mızrakla birlikte, yere düştü. O zaman, ikincisi, atından atlayarak, bir pars gibi, Bryennios'un atının üstüne doğru saldırdı ve Bryennios'u belinden kavradı. [Kapışanların] Biri, avına yapışıp onun

---

1] Osmanlıdaki "Koman şahbazlarım, vurun yiğitlerim" gibi nağralar atarak.

2] Anna'nın eşi (Genç) Nikèphoros Bryennios. Ancak, bunda bir ölçüde kuşku vardır. Genç N.Bryennios'un yapıtında (IV 3) verilen bilgiye göre, âsi N.Bryennios'un kardeşiyle oğlu, Edirne'ye kaçabilmişlerdi. Genç N. Bryennios'un, bu kişilerden, "amcam ve ben" diye söz etmemesi; ayrıca Anna'nın, şimdi okuduğumuz bölümde, oğul'dan "kocam" diye söz etmemesi ve sadece 10 II 7'de, (Genç) N. Bryennios'dan, âsi Bryennios'un yios'u diye söz etmesi, ama Hellen dilinde bu sözcüğün hem "Oğul", hem de, tıpkı Osman Oğlu deyişinde olduğu üzere, "soyundan gelen erkek" anlamını belirtebilmesi, duraksamaya ve "Anna'nın eşi Genç N. Bryennios, âsi (Yaşlı) N. Bryennios'un oğlu muydu, torunu muydu?" tartışmasına yol açmıştır (Sewter'in çevirisine eklediği, s. 13 dn.3'deki açıklamaya bkz.). Üstelik, 1056 yahut 1057'de, daha da eski bir Bryennios, taht'a göz dikip ayaklanmış idi; bunu Antalya'lı Mikhaèl'in Historia'sından ve Zonaras'dan öğreniyoruz. Anna'nın eşi, onun oğlu dahi olabilir. Dikkat edilsin, Anna, 10 II 7'de, âsiyi yalnız Bryennios diye anmaktadır.

sırtına doğru tırmanmaya çabalarken, öteki, parçalayıcı bir yaban hayvanı gibi, olduğu yerde dönüp, kılıcıyla onun içini deşmeğe davrandı. Ne var ki, iş istediği gibi gitmedi; çünkü sırtındaki Türk kıvrılıp duruyor, vuruşlardan korunuyordu. Pehlivan, havaya kılıç sallamaktan eli yorulunca, bu [çeşit] kavgayı bıraktı ve düşmanlarının tam ortasına atıldı. Bunlar da onu hemen yakaladılar ve şan şeref kazanmış olmak duygusu içinde, Bryennios'un yakalandığı yerden pek uzakta bulunmayan, -kendi savaş dizilerine, keza Barbarlarınkilere [bağlaşık Türklerinkilere] düzen vermekle ve onları savaşa kışkırtmakla uğraşan- Alexios Komnenos'a götürdüler.

7 Ona önce, savaşçının ele geçirilişini haber vermek için ulaklar gönderildi, arkasından bu kişinin kendisi Komutanın önüne getirildi; doğrusu, bu kişi tutsak iken bile, savaşırken göründüğünden daha az ürküntü salıcı görünüyor değildi. Böylece, Bryennios şimdi onun ellerine düşünce, Alexios Komnenos onu, kesinlikle gözlerine kasdetmiş bulunmaksızın [onu kendisi kör ettirmiş bulunmaksızın], tutsak olarak İmparator Botaniates'e götürdü [1]. Çünkü Komnenos, tutsak aldıktan sonra düşmanlarına gaddarlık edecek adam değildi; gerçekten o, savaş tutsağı düşmüş bulunmayı yeterli bir ceza sayardı. Bu nedenle, o sırada insanca, iyi niyetli, çok hoşgörülü davranırdı; işte onun Bryennios hakkında tutumu da böyle olmuştu.

8 Bu ele geçirmeden sonra hayli uzun bir yol aşıp ... adlı yere [2] gelince, bahtsız tutsağını, iyi umutlar vererek, ferahlatmak istedi. Ona, "Attan inelim" dedi, "dinlenmek için biraz oturalım". Ancak, öteki, yaşamını tehlikede sanmaktaydı, şaşkın gibiydi; aslında, kuşkusuz, dinlenmeğe hiç mi hiç gereksinme duymuyordu. Zaten o, yaşamayı bile gözden çıkarmışken [öldürülmeyi beklerken], böylesi [dinlenme isteği duyması] olacak şey miydi? Ama yine de, Komutanın isteğine hemen uydu. Eğer köleliğin ayırd edici özelliği, gerçekten, kim ne buyurursa buyursun onu yerine getirivermek ise, bu, savaş tutsakları için daha da geçerlidir.

9 İşte böylece, iki Komutan yere ayak bastıklarında, birisi hemen, yeşil çimen üzerine, bir yatakta imiş gibi uzanırken, diğeri, Bryennios, başını, yüksek yapraklı bir meşenin [3] kök çıkıntısına dayadı.Birincisi, uykuya vardı; ama, türküsü hoş ozanın [4]

1] Genç Nikèphoros Bryennios'un yapıtında (IV 17) söylenene bakılırsa, âsi Nikèphoros Bryennios'u kör ettiren, İmparator Botaniates'in gözdesi, Botaniates'e yaranmak isteyen Borilos imiş; Botaniates'in de bu işte suçu yokmuş.

2] Burada boşluk var; Anna, adı saptayamamış ya da anımsayamamış; sonradan öğrenip yazarım diye boş bırakmış.

3] Bu deyiş, İliada XIV 398'den alınmıştır: "ne de yüksek yapraklı meşe ağaçlarında/azgın rüzgâr uğuldar bu kadar" (A.Erhat/A.Kadir çevirisinden aktardım).

4] Της γλυκειας ποησεως (tès glykeias poèseòs), "hoş/tatlı koşuğun (nazım'ın)"; Homeros'u kasdediyor. Görüldüğü üzere, Anna'nın kendi deyişi, tam da benim verdiğim çeviri gibi değil; onun deyişini Türkçede anlaşılır etmek için ve aynı tümcede birazdan geçecek olan "tatlı" sözcüğünü bir de burada kullanmamak için, "türküsü hoş ozanın" diye çevirdim. Leib de, "de l'harmonieux poète" demiş.

söz ettiği Tatlı Uyku [1], ötekini ziyarete gelmedi. Böyle olunca, işte o sırada, ikincisi, gözünü yukarıya kaldırdığında, Alexios'un kılıcının dallara asılmış olarak durduğunu gördü; o anda çevrede kesinlikle kimsenin bulunmadığını farkettiğinden, düşkün hâlini silkeleyip attı, özgüveni geriye geldi ve babamı öldürmeyi kurdu. Belki de bu tasarımını gerçekleştirecek iken, yukarıdan bir tanrısal güç onu bundan engelledi, yüreğindeki azgınlığı yatıştırdı ve onun, Komutana, iyi niyetle bakmasını sağladı. Bunu kendisinin [Alexios'un] anlattığını ben kendim sık sık duydum. [Yargıya varmayı] Dileyen herkes, bu olayı göz önünde tutarak, Tanrının, Komnenos'u, Rumların [egemenlik] âsâ'sının onun tarafından ele geçirilmesini isteyerek, daha yüce bir baht için, değerli bir nesne gibi, esirgediği yargısına kolayca varabilir. Daha sonra Bryennios iğrenç gelişmelerin kurbanı olmuşsa, bunun sorumluluğu, İmparatorun [Botaniates'in] bazı gözdelerinin üzerindedir.

[VII. Rumelinde, Nikèphoros Bryennios'dan sonra, Basilakios baş kaldırıyor]

1 İşte Bryennios'un baş kaldırması böyle son buldu; babam Başkomutan Alexios'a gelince, onun bahtı, hiç dinlenmemek, tersine, aralıksız, çatışmadan çatışmaya gitmek idi. Gerçekten, Botaniates'in gözdesi bir Barbar, Borilos, Kentten [2] çıktı ve babam Başkomutanı karşılamaya gelip onun elinden Bryennios'u aldı; işte edeceğini o zaman etti [az sonra, tutsağı kör ettirdi]. Sonra, İmparator adına, babama, kendisi de İmparatorlara özgü taç-bağı'nı şimdiden sarınmış bulunan ve [desteklemiş olduğu] Bryennios'dan sonra, Batı'da kendisi ayaklanan, önüne geçilemeyen Basilakios'a karşı yürüme buyruğunu verdi. Gerçekten bu Basilakios, yiğitlikleri, cesaretleri, gözüpeklikleri ve kudretleri yönünden en seçkin olan savaşçılar arasında bulunuyordu; ancak, bir yandan da iktidar hırsına saplanmış olduğu için, bu adam, önce, en yüksek görevleri ve rütbeleri ele geçirmeye koyuldu [3]; onların kimini dolapla düzenle, kimini zorla elde etti. Bryennios yenilince, sanki onun mirasçısı imiş gibi, onun ayaklanma süreci tasarımını kendi hesabına uygulamaya koyuldu.

2 Böylece, İllyrikon [İlinin] merkez kenti Epidamnos/Draç'dan ayrılıp, [yürüyüşü boyunca geçtiği] tüm ülkeye boyun eğdirerek, Thessalia'lıların kentine [Larissa'ya]

1] İliada, II 2. A.Erhat/A. Kadir çevirisinde, II 3'e alınmış olarak, "derin uyku". Burada, "Tatlı/hoş" anlamında γλυκος değil, νηδυμος sözcüğü kullanılmıştır. Yâni, Anna, bir tümcede aynı sözcüğe iki kez yer vermek gibi bir zevksizliğe ve tırmalayıcılığa düşmemiş.

2] Constantinopolis/Konstantinou Polis, Konstantinos Kenti'nden, İstanbul'dan.

3] Protoproedros (=Başkanların Birincisi; daha ayrıntılı analizle, "Önde oturanların birincisi") san'ını almıştı, İllyrikon Duka'sı (o çağda: Arnavutluk Askerî Vâlisi) görevini üstlenmişti.

vardı; burada kendini İmparator olarak seçtirdikten ve alkışlattıktan [1] sonra, gezgin [2] ordusunu dilediği·her yere taşıdı. Çünkü, başka yönlerini bir yana bırakalım, o, gerek bedensel becerisi ile ve kolunun gücü ile, gerek yüzünün pek dürüst ve saygıdeğer görünüşü ile -bunlar, asker takımının kaba yığınını çeken ayrıcalıkların en başta gelenleridir- hayranlık uyandıran biriydi. Bu [kaba yığın], gerçekten, [değerlendireceği kişinin] ruhuna inmez ve erdemlere dikkat etmez; tersine, bedensel ayrıcalıklar üzerinde durur; gözüpekliğe, güce, çevikliğe, heybete hayranlık duyar ve bunları mor renge bürünmeye, taç-bağı'nı sarınmaya [yâni, İmparator olmaya] lâyık [bulunmanın ölçüsü] sayar. Basilakios'da ise, onun soyluluğundan ileri gelmiyordu denemiyecek bu Tanrı vergilerinden başka, bir de, hiçbir şeyin alt edemiyeceği cesaretli bir yürek vardı; kısacası, bu adamın ruhunda ve görünüşünde hükümdarca birşeyler bulunuyordu. Ayrıca, bütün bir orduya dehşet salabilecek, gök gürültüsü gibi bir sesi, yiğit yürekleri [bile] umutsuz yas'a düşürecek bir nağra atışı vardı. Üstüne üstlük, konuşma san'atında rakipsizdi; askeri savaşmaya kışkırtmasını da, kaçırtacak kadar cesaretini kırmasını da bilirdi. Böylesine ayrıcalıklarının güçlendirdiği bu savaşçı, sefere çıktı ve elindeki yenilmez ordu ile, dediğimiz gibi, Thessalia'lıların kentini [önemli yolların kavşağında bulunan Larissa'yı] işgal etti.

3 Ama, sanki bir büyük Typhon [3] ile ya da yüz eli olan bir devle karşılaşmak zorunda kalacakmış gibi önlemlerini almış bulunan ye ordu yönetmekteki tüm bilgisinden, tüm soylu aklından -kendisinin silâhlarına lâyık bir hasımla karşılaşmak üzere- yararlanmakta olan babam Alexios Komnenos, hazırdı. Daha son çatışmaların tozunu toprağını üstünden silkelemeye ya da, kılıcına ve ellerine bulaşmış kanı yıkamaya zaman bulamamış iken, aslan gibi, korku saçarak ilerliyordu; savunma araçları [dişleri] uzun şu yaban domuzuna, Basilakios'a karşı, yüreğine hınç doldurmuş, gidiyordu [4]. Böylece, Vardar ırmağına geldi; ona, ülkede bu ad veriliyor [5].Bu ırmak,

---

1] Alkışlamak; yalnız elleri birbirine vurarak değil, daha çok ve özellikle, "Yaşasın İmparator filanca" diye halkın bağırmasıyla yapılan bir egemenlik tanıma (biat) gösterisi idi. Osmanlıya da, Cuma Selâmlığı töreninde Padişaha alkış tutulması, "Padişahım çok yaşa" diye bağırılması biçiminde geçmiştir. Bu gösteriye, Anna'nın anlatımının birkaç yerinde daha tanık olacağız.

2] Πλανητος. Anna, alaya alıyor. Bunu, Leib ve Sewter, "Bryennios'un sağda solda gezen ordusunu" anlamında deyişle çevirmişler. Oysa Anna, bu tümcede Bryennios'un adına hiç yer vermiyor, ton planèta toutou straton, "bu gezgin orduyu" diyor.

3] Öyküsü, Hesiodos'un Theogonia'sında anlatılan, yılan başı biçiminde yüz tane başı olan bir dev canavar.

4] Herakles'in Erymanthos Yaban Domuzu ile dövüşmeye gidişini anımsatmak istiyor.

5] Bu, aslında, ilkçağda Hellenler öncesi dönemden kalma bir addır ve Anadoluda da benzeri vardır: Akçaabat batı yanındaki Vartara Deresi. Makedonyadaki Vardar ırmağını ilkçağ Hellenleri genellikle Axios diye anıyorlardı (örneğin, Herodotos VII 123). O nedenle, Anna, Vardar'ın, Hellenler ve Rumlarca kullanılan ad olmadığını vurgulamak istiyor.

Moesia'ya [1] komşu dağların yücelerinden çıkar, akışı boyunca pek çok ülkeden geçer ve Berroia ile Selânik yöresini, biri doğudaki, diğeri batıdaki [olmak üzere], ikiye böldükten sonra, sonunda, bizim güney denizimize [2] dökülür. Genellikle ırmakların en büyüklerinin başına gelen şudur: sürüklenmiş kumları taşıya taşıya iyice yükseklere ulaşan bir yığma gerçekleştirirler; o zaman, yığılmanın tersine doğrultuya [daha alçak yere] saparak, sanki eski yataklarından vazgeçmiş gibi, akarlar; böylece ilk yataklarını susuz ve kupkuru kalmış bırakırlar, şimdi izledikleri akışta ise yeni yataklarını bol suyla doldururlar.

4 Çok usta bir taktikçi olan babam Alexios, bu iki yatak, yâni eski yatakla şimdiki ırmak akışı arasında bir keşif incelemesi yaptı: bir yanda şimdiki ırmak akışını savunma düzeni [suyla dolu hendek] gibi kullanarak, diğer yanda ise vaktiyle içinde ırmak akarken kıyıları uçurum gibi dikleştirilmiş eski yatağı doğal bir hendek gibi değerlendirerek, ordugâhını, birbirine uzaklığı iki ya da en çok üç stadia olan bu iki yatağın arasında bulunan boş arazide kurdu. Bütün adamlarına, hemen, gün boyunca dinlenmeleri, bedenlerini uyku ile rahatlatmaları ve atlarına, istedikleri yemi yedirmeleri komutunu verdi; ama akşam çökünce nöbette duracaklar ve düşmanların apansız bir baskınını bekleyeceklerdi [buna, elde silâh, hazır olacaklardı].

5 Sanıyorum ki babam, bu önlemleri, tam o gece düşmanın bir tehlike yaratacağından kuşkulandığı için almıştı. Aslında, ya büyük deneyimi kendisine bunu sezdirdiği için,ya da başka bir yoldan bunu tahmin ettiği için [3] gerçekten de, onların yanından, kendisine karşı bir saldırı beklentisindeydi. Bu beklentisi oluşunca, işi sürüncemede bırakmadı ve gerekli olanı yapmaksızın sırf öngörüde bulunmuş olmakla yetinmedi; tersine, silâhlı, atlı ve savaş için tüm donanımı üzerinde olan adamlarıyla ordugâhından ayrıldı; orada [ordugâhta, sanki ordu konaklamasını hâlâ sürdürüyormuş gibi] her yanda, yanar ateşler bırakılmıştı ve -kendisinin yakınlarından, eskiden manastırda keşiş olmuş [4]- İòannikios'a, çadırını, yiyecek diye getirilmiş ne varsa tümünü ve diğer ağırlıkları emanet etmişti. Kendisi, bir hayli ileriye kadar, gitti; sonra, olayların gelişmesine karşı [uyanık] beklentide olarak, savaş donanımı taşıyan birlikleriyle, mola verdi; hesabına göre, Basilakios, her yanda yanan ateşleri ve babamın çadırının lâmbalarla aydınlatılmakta olduğunu görmekle, onu [babamı] orada dinlenmede ve dolayısiyle kendisi için kolayca ele geçirilebilecek, hatta şimdiden kendi avucunda sanacaktı.

1] Anna'da, Mysia.

2] İstanbula göre güneyde kalan denize, Ege Denizine.

3] Ortada sezgi olmayıp, çıkarılan keşif kollarının uyarıcı bilgi getirdiğini, (Genç) Nikèphoros Bryennios, yapıtında (IV 19) belirtiyor. Hemen arkasından, Alexios'un "Süt kardeşi" Tatikios gelip, verilen haberi o da doğrulamış (Nikèphoros Bryennios, IV 20).

4] "Eskiden manastırda keşiş olmuş"u, Sewter, benim gibi anlıyor ve *a former monk*, "eskiden bir keşiş olan" diye çeviriyor. Leib ise, "hayli zamandan *beri* keşişliğe geçmiş olan" diye anlamış ve bu içerikte çeviri vermiştir.

[VIII. İki ordunun çatışması]

1 Babam Alexios'un, anlatmış bulunduğumuz tahmini, hayal ürünü değildi. Gerçekten de, Basilakios, atlı ve yayasıyla, yaklaşık 10 000 askerin başında, birdenbire, hedefi olan ordugâha baskın verdi. Askerlerin kaldığı bölümleri her yandan ateşlerle aydınlatılmış buldu ve Komutan çadırını da ışıklı görünce, korkunç ve dehşete düşürücü nağralar atarak, tüm hızıyla, oraya saldırdı. Ama, orada bulacağını sandığı kişiyle hiçbir yerde karşılaşmayınca ve -ötede beride, orada bırakılmış zavallı birkaç uşak dışında- hiçbir yerde ne asker ne de komutan ortada görünmeyince, daha da yüksek sesle bağırmaya koyuldu ve uludu: "Nerede [ulan], o kekeme?" [1]; böylece, bu sözleriyle, Başkomutanı alaya alıyordu. Aslında, babam Alexios, çok rahat konuşmakla ve -gerek düşünceleri seçmekte [2] gerek onları işleve koymakta-, doğa vergisi benzersiz bir güzel konuşmacı olmakla birlikte, yalnız r'leri söylerken birazcık tutuk kalırdı ve dili hafifçe sürçerdi; oysa tüm diğer sesler [ağzından] rahatça akıp çıkardı.

2 Basilakios, bir yandan bu aşağılamaları haykırırken, herşeyi eşeleyip altüst ediyordu: Sandıklar, kerevetler, denkler, hatta babamın yatağı; böylece, Komutanın [ordugâhta] içeride bir yerlerde gizlenmiş olmadığını sağlama bağlamak istiyordu. Bunu yaparken, gözlerini, İòannikios denen keşişe dikip duruyordu; gerçekten, [Alexios'un] anası onun her sefer yolculuğunda yanında mutlaka çadır yoldaşı olarak keşişlerin en saygınlarından biri bulunsun diye özen gösterirdi ve onun saygılı oğlu, anasının sözünü -yalnız çocukluğunda değil, artık delikanlılar arasına girdiği zamanda bile, tâ evleninceye kadar- dinlerdi [bu nedenle İòannikios, sefere katılmıştı]. O sırada Basilakios tüm çadırı eşeliyordu ve, Aristophanes'in deyişi ile, "Cehennemin dibine kadar, karanlığı inceliyordu" [3]; bir yandan da, Komutan hakkında bilgi almak için İòannikios'u sorguluyordu. Bu beriki, ona, [Alexios'un] kendisinin gelişinden hayli zaman önce, tüm ordusuyla oradan ayrılmış bulunduğunu doğrulayınca, [Basilakios], pek ahmakça aldanmış bulunduğunu anladı ve tam umutsuzlukla, konuşma havasını değiştirip, feryad etti: "Yoldaşım askerler, oyuna geldik. Düşman dışarıdadır".

3 Daha bu sözlerini bitirmemişken, babam Alexios Komnenos, bir avuç adamla kendi ordusunun en önünde ilerleyerek, ordugâhtan çıkmakta bulundukları anda, düşmanın üzerine gözüpeklikle çullandı. Bu sırada, birliklerini yeniden düzene sokmaya çabalayan birini farketti. Gerçekten, zaten babamın daha önceden hesaplamış

1] (Genç) Nikèphoros Bryennios'un (IV 22) söylediğine göre, bir de, "Çıkarın onu karşıma" diye bağırmış.

2] Konuşma sırasında izlenecek düşünce zincirini tasarlamakta.

3] Aristophanes, Bulutlar, dize 192. Ali Süha Delilbaşı'nın Türkçe çevirisinde: "Tartaros'un dibine kadar Erebos'u tetkik ediyorlar". Erebos, "Karanlık", Hellen myhologia'sında, Hades'e inmek için ruhların geçtiği karanlık dehlizin adıdır. Tartaros da, ölülerin yeraltındaki yurdu Hades'in en derin bölümüdür.

bulunduğu üzere, Basilakios'un adamlarının çoğu, ganimet devşirmek için, talana koyulmuşlardı; böylece, Başkomutan onların üzerine apansız, bir şimşek gibi, düşünce, toparlanmak ve dizilerini yeniden oluşturmak için zaman bulamamışlardı. O adamın phalanx dizilişini [1] yeniden oluşturmak çabasında bulunduğunu görünce, gerek onun heybetli hâli gerek yıldızların ışığında [bile] silâhlarının gerçekten pırıldaması dolayısiyle bu kişinin Basilakios olması gerektiğini düşünüp, şiddetle onun üzerine saldırdı ve onun eline [kılıcıyla] vurdu. El hemen, tuttuğu kılıçla, yere düştü ve bu, düşman phalanx'ında büyük bir kargaşa çıkmasına yol açtı. Ne var ki, o kişi Basilakios değil, sadece, Basilakios'un yakın çevresinden seçkin bir savaşçı idi ve yiğitliği de Basilakios'unkinden hiç aşağı değildi.

4 Diğer yandan, Alexios, düşmana şiddetle saldırmayı sürdürerek, onları oklarıyla vurarak yahut mızrakla yaralıyarak, savaş nağraları atarak, karanlığın belirsizliği içinde, herşeyi, gerek mekânı gerek zamanı gerekse silâhı, yengi kazanmak için, kullandı; soğukkanlı bir aklı-başındalık ile ve tam yerinde kararlar vererek, bunlardan, şaşılacak kadar iyi yararlandı; ve, her yöne kaçmakta olan adamlarla karşılaştıysa da, her defasında, bu bir dost mudur bir düşman mıdır, ayırdetti. Bir de, babamın içten bağlı bir hizmetkârı, bileği güçlü, çatışmada cesaretine gem vurulmaz, Goulès adlı bir Kappadokia'lı vardı; o, Basilakios'u farketti; gördüğünün gerçekten o olduğuna güvenle kanaat getirince, [ona saldırıp, kılıcıyla,] tolgasına vurdu. Ama, bir zamanlar [Priamos oğlu] Alexandros [Paris] ile çatışmaya girişen Menelaos'un [2] başına gelen, onun da başına geldi: Kılıcı üç dört parçaya ayrılıp parçalar elinden düştü, elinde yalnız kabza kaldı. Komutan [Alexios] onu farkedip, elinde kılıç yok diye [dövüşmeyi bırakmış, kaçıyor sanarak] hemen ona fırça çekti [3] ve onu korkaklıkla suçladı; ama asker, hâlâ elinde tuttuğu, kılıcının kabzasını göstererek, Başkomutanı[n öfkesini] yatıştırdı.

5 Bunun gibi, bir diğeri, adı Petros, san'ı da Tornikios olan bir Makedonyalı [4], düşmanın ortasına atılmış ve onları büyük bir kıyımdan geçirmişti. Ne var ki, ordu,

---

1] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

2] İliada, III 361-367: "Gümüş kakmalı kılıcını çekti kaldırdı Atreus oğlu [=Menelaos], / [Paris'in] tolgasının tepesine indirdi birdenbire, / kılıç oldu üç dört parça, düştü elinden./ Atreus oğlu, baktı uçsuz bucaksız göklere, inledi: / Bir Tanrı yok, Zeus Baba, senin gibi, kahredici. / Alexandros'tan öç alacaktım tam şu sıra, / kırıldı kılıcım, ..."

3] Azarlama'nın asker dilindeki Türkçesi böyledir.

4] Ermeni kökenli ve asıl san'ı (soyadı) Tornik, daha doğrusu Taronig (Ermeniceye göre Taron-ig, Taron-cuk, Taron Oğlu); Bagrat'lılardan (Bagratuni) Prens Taron'un soyundan idi. Aynı soydan gelen bazı başka kişiler, Taronitès soyadını taşıyorlardı. Şimdi andığımız kişi Ermeni olduğuna göre ön adı aslında Petros değil Bedros olmalıdır.

olan biteni bilmeyerek, [Alexios'u izleyip, bilinçsizce] arkadan geliyordu, çünkü çatışma gece karanlığında yapılıyordu ve olanın bitenin ayırdına varılabilmesi, büyük kitle [askerin çoğu] için, olanaksızdı. O sırada Komnenos, henüz bozgun hâline düşmemiş düşman phalanx'ı bölümüne saldırdı ve [dövüştüklerine] vurdu da vurdu; arkasından, yine kendi askerinin yanına gelip, onların, Basilakios'un phalanx'ından geriye kalmış, direnişi sürdürmekte olan bölümü darmadağın etmeleri için bastırdı ve arkadan gelenlere ulak göndererek, oyalanmaksızın, olabildiğince çabuk, kendisinin arkasından yetişmeleri, ona katılmaları komutunu iletti.

6 Bunlar olup biterken, Başkomutanın buyruğu altındaki bir Kelt savaşçısı, kısaca söylemek gerekirse, savaşçılık içine işlemiş yiğit bir asker, babamı, düşmanların orta yerinden henüz çıkmışken, yalın kılıcı [düşmanların kalkanına, tolgasına, bu kılıçla vurmaktan] hâlâ sıcak ve kana bulaşıklığıyla dumanı da tüter durumda görünce, onu bir düşman sanarak hemen onun üzerine saldırdı ve mızrağıyla göğsünden vurdu; eğer o [Alexios] eğerinde daha sağlam durup askere de adıyla seslenerek, "Hemen şuracıkta kılıçla kafanı keserim ha!" diye tehdid etmeseydi, az daha, Komutanı atından yere devirecekti. [Şaşıran asker,] Mâzeret olarak, geceleyin ve çatışma kargaşası içinde, onu tanıyamadığını söyledi ve canlı olarak çekip gidebildi.

[IX. Basilakios yeniliyor ve tutsak ediliyor]

1 İşte Başkomutanın bir avuç adamla, gece boyunca başardıkları bunlar idi; gün ışığı gülümsemeye başlayıp güneş ufukta görünür görünmez, Basilakios'un subayları, hızla ve özenle, yağmaya girişip dövüşmeyi bırakmış askerlerini toparlamaya koyuldular. Başkomutan ise, kendi birliklerini yeniden düzene soktuktan sonra, yine Basilakios üzerine yürüdü. Komutanın askerleri, düşman ordusundan bir bölümü, uzaktan, farkettiler; onların üzerine şiddetle saldırdılar, onları kaçırdılar ve birkaç tutsak alıp kendi Komutanlarına [Alexios'a] götürdüler.

2 Bu sırada, Basilakios'un kardeşi Manuèl, bir tümseğin tepesinden, yüksek sesle şöyle bağırarak, adamlarını yüreklendirmekteydi: "Bugün, Basilakios'un yengi kazanma günüdür". Öykümüzde andığımız [âsî] Nikèphoros Bryennios'un yakın dostu, [ama Alexios'un ordusuna geçmiş] Kourtikios lâkabıyla bilinen Basileios adlı biri [1], düşman karşısında kendini tutamaz olduğundan, Komnenos [ordusunun] dizilerinden dışarıya fırladı ve o tümseğe çıkmaya başladı. O zaman, Manuèl Basilakios, kılıcını kınından çekip, dolu dizgin, öfkeyle, onun üzerine saldırdı. Ama Kourtikios, kılıcına davranacak yerde, eğerine asılı bir topuzu kavradı ve onunla hasmının tolgasına öyle

---

1] Nikèphoros Bryennios yandaşlarının hepsi, o yenilince, Basilakios'a katılmış değildi; İmparator Botaniates bu gibiler hakkında genel af çıkarmış ve onların başkent yönetimine bağlanması için ödünler vermişti.

bir vuruş indirdi ki, hemen oracıkta onu yere serdi ve tutsak edip ardında sürükleyerek, sanki bir ganimet malı imiş gibi, babama getirdi. Bu olaylar üzerine, Komnenos, taburlarıyla [1] göründü; bunu görünce, Basilakios ordusundan kalabilmiş olanlar, kısa bir direniş sonrasında, kaçmaya koyuldular. Basilakios da kendisinin [Alexios'un] önünde kaçmakta olduğundan, Alexios Komnenos onun peşine düştü.

3 [Kaçanlar] Selânik'e vardıklarında, Selânikliler hemen Basilakios'u kent içine aldılar; sonra, ânında, sur kapılarını Başkomutanın yüzüne kapattılar. Ama, babam, cesareti kırılmak şöyle dursun, zırhını soyunmadan, tolgasını çıkarmadan, kalkanını omuzlarından indirmeden, kılıcını bırakmadan, o zaman, kentin önünde ordugâh kurdu ve kenti, açıkça, kuşatmaya alıp talan ettirmekle tehdid etti. Basilakios'u[n canını] kurtarmak istediğinden, keşiş İòannikios -bu, çok erdemli bir adamdı- aracılığıyla ona barış önerisi yaptırdı; ona, teslim olursa, kendisinin ve kentin hiçbir kötü muameleye uğramıyacağı güvencesini verdi. Ne var ki, Basilakios, hiç söz dinlemek istemiyordu; ama, Selânikliler, kent ele geçirilir de başlarına korkunç felâketler gelir diye korktuklarından, Komnenos'u[n ordusunu] içeriye bıraktılar.

4 Basilakios, halkın ne yapmış bulunduğunu görünce, iç kaleye ulaştı, "öteden sıçrayıp beriye düştü" [2]. Başkomutanın ona, hiçbir zâlimce muamele görmeyeceği yolunda verdiği güvenceye rağmen, savaşmaktan dövüşmekten vazgeçmek şöyle dursun, Basilakios, bu felâketi içinde ve bu umutsuz durumunda bile, hâlâ, gerçekten bir yiğit olduğunu gösteriyordu. Yakalanıncaya kadar yiğitliğinden, soyluluğundan hiç mi hiç ödün vermedi; ama sonunda kent halkı ve iç kalenin savunucuları, hep birlikte, direnişine rağmen onu dışarıya attılar ve zorla, Başkomutana [götürüp] teslim ettiler.

5 O [Başkomutan Alexios] bu yakalanış olayını hemen İmparatora bildirdi; arkasından, düzenini yeniden kurduğu Selânik'te kısa bir konaklamanın sonrasında, şan'a bürünmüş ve yengi kazanmış olarak [başkente] geri geldi. İmparatorun ulakları, babamla, Philippoi [3] ile Amphipolis [4] arasında karşılaştılar ve ona, İmparatorun, Basilakios'a ilişkin yazılı buyruğunu ilettiler; böylece o kişiyi teslim aldılar, onu Khlempinas adlı bir köyün yakınlarına kadar götürdüler ve orada bulunan bir pınarın yanıbaşında, kör ettiler; o zamandan beri ve şimdiye değin, bu pınar Basilakios Pınarı diye anılır.

1] Ταγματα = Taburlar. Leib, *Divisions* (= Tümenler) demiş! Sewter, daha az abartmacı; *Regiments* (=Alaylar) diyor. O dönemde Rumların başkent yönetimi ordusu, çeşitli uluslardan yardımcı (paralı) askerlerle birlikte, savaş alanına ancak birkaç bin kişi çıkarabiliyordu.

2] "Tavadan sıçrayıp ateşe düştü" demek istiyor; zaten Sewter da çeviriyi öyle vermiş.

3] Drama yakınındaydı. Bkz. ileride 14 VIII 2'de dn.2'deki açıklama.

4] Selânik ile Kavala arasında, Struma/Strymon kıyısında, denizden 5 km. kadar içerideydi; önemli kalıntıları günümüze ulaşmıştır.

6 Yeni Herakles, Büyük Alexios'un, kendisi İmparator olmadan önceki üçüncü "Beceri"si böyle idi [1]. Gerçekten, bu ünlü Basilakios, Erymanthos Yaban Domuzu yerine, çok soylu babam Alexios da çağdaş bir Herakles yerine sayılırsa, gerçeğin dışına çıkılmış olmaz. İşte, Alexios Komnenos'un, taht'a çıkmadan önceki başarıları böylesine idi; tüm bunlara karşılık İmparatordan Sebastos san'ını aldı ve bunu, Synklètos/Yüksek Danışma Kurulu da [2], oturumunda, uygun buldu.

[X. Norman'larla savaşım, ufukta görünüyor. Bunun nedeni. Norman Beyi Robert de Guiscard'ın portresi]

1 Kanımca, tıpkı bedenin dış nedenler dolayısiyle sakatlıklara uğradığı gibi, bedenin kendi içinden gelen nedenlere bağlı hastalıklar da vardır; işte bu yüzden, bizler çoğu kez, beden ısımızın yükselmesini, hava koşullarının değişmesine ya da yiyeceklerimizin şu, bu belli özelliklerine, ya da bazan, keza, bedenimiz içindeki sıvıların bozulmasına bağlarız; böylece, bazan gerçekten, [Rumların devletinde] o sıradaki kötü durum, öldürücü tohumlar gibi, sözünü ettiğimiz o adamları üretti: Roussel'leri, Basilakios'ları ve âsiler kalabalığını oluşturan hepsini kasdediyorum; bazan da baht, karşı konulmaz bir salgın ve onmaz bir hastalık gibi, dıştan, yabancı [soyundan] egemenlik gasbedicilerini [ülkemize] getirdi; iktidar hırsı nam salmış şu Robert [3]: Normandiya'da doğmuş, sınırsız bir sapıklığın beslediği ve yetiştirdiği şu böbürlenici [gibi].

2 Rumların devleti, bu korkunç düşmanı kendine çekti [kendi başına belâ etti]; çünkü bu adamın bize karşı giriştiği savaşlara, bu yabancı ile, Barbarla yapılacak, bize hiç yakışmayan bir evliliği tasarlamakla, bahane sağladı [4]; daha açık söyleyişle, o sırada egemen bulunan ve Doukas'lardan doğmuş olan Mikhaèl'in tedbirsizliği [buna

---

1] Hellen destanlarındaki, "Herakles'in 12 Becerisi" ile paralellik kurmak istiyor.

2] İlkçağ Roma'sındaki Senatus'u anımsatan, ama Alexios Komnenos döneminde, (Vahdettin'in topladığı Şurâ-yı Saltanat gibi), ancak Danışma Meclisi işlevinde olan bir kurum. Yüksek rütbeli yöneticilerden, komutanlardan, din adamlarından oluşuyordu; buyruk verme ya da yasa vb. yapma yetkisi yoktu. Synklètos adı, eski Hellen dilinde Synkaleò (=bir arada çağırmak) fiilinden türetilmiştir.

3] Robert de Guiscard. Bundan ve Rum devletiyle girişeceği savaşımdan ileride uzun boylu söz edilecektir.

4] VII. Mikhaèl, çocuk yaştaki oğlu Konstantinos'un, bu Robert'in kızı Helena ile evlenmesini önermişti; böylece İtalyada Rumların elinde kalmış, çizme topuğundaki son parçayı da ele geçirip (1071) orada bir Beylik kuran, Robert'in önderliğindeki Norman'larla yakınlaşmanın sağlanması amaçlanmıştı.

yol açtı]. Ben böylece, kan hısımlarımdan birini suçluyorsam -çünkü ben de ana yanından, bu aileden geliyorum [1]- bu hiç kimseyi afallatmasın; çünkü ben her konuda gerçeği yazmağa kararlıyım ve bu kişiye ilişkin olarak da, [zaten] cümle âlemin eleştirisini ortaya koymaktan başka şey yapmadım. Gerçekten, adını andığım İmparator, Mikhaèl Doukas, kendi öz oğlu Konstantinos'u bu Barbarın kızıyla nişanlamıştı; işte savaşı ateşleyen, bu oldu. İmparatorun oğlu Konstantinos'tan, onun evlenmesine ilişkin sözleşmeden, ve genellikle bir Barbarla yapılacak evliliklerden; güveyin [Konstantinos'un] yakışıklılığından ve boyundan bosundan, onun bedensel ve ahlâksal özelliklerinden, sırası gelince söz edeceğiz ve o zaman ben kendi dertlerimi de, -bu evlilik tasarısını, tüm Barbar ordularının yenilgiye uğratılmasını ve akılsızlık sebebine Rum devletiyle savaşmaya kalkışmış, Normandiya'nın bu zorlu Beylerinin yıkıma uğramasını anlattıktan neredeyse hemen sonra- açıklıyacağım.

3 Ama önce, öykümde, olan bitenleri iyice evveliyatından başlıyarak ele almam, Robert'in kökeni neydi, bahtı nasıl yürüdü, gelişmeler sonucunda erk'i ne ölçüye vardı, kendisi ne kadar yükseldi; ya da, daha dindarca bir deyiş kullanırsam, Tanrının dileği, onun rezilce düzenlerini ve entrikalarını hoş görüp de onu nerelere kadar getirdi, bunları anlatmam gerek.

4 Norman soyundan olan ve soyu sopu namsız şansız olan bu Robert, [özünde] büyük bir hırsı, aşırı bir kurnazlıkla birleştirmekteydi; bedensel gücü, sözü edilmeye değerdi; tüm istediği, erk sahibi kişilerin zenginliğine ve gücüne ulaşmaktı; hiçbir şey onu tasarılarını uygulamaktan döndüremezdi ve o, bu amacına ulaşmak için, eleştiri dinlemez bir tutum izler, yapacağını yapardı. Uzun boyu, en iri yapılı savaşçılarınkini [bile] geçerdi; [yanaklarının] rengi al'dı, saçları sarı, omuzları genişti; gözleri kıvılcım saçar gibiydi. Bedeninde doğa gereği daha uzunca olması gereken bölümler bakımından, uygun yapıda idi ve [bedeninin bölümleri] öylesine uyumlu oranlar gösteriyordu ki, daha ince ve zarif görünmesi gereken yerlerinde, bedeni inceliveriyordu. Böylece, başından ayağına, bu adam, söylendiğini kaç kişiden nice kez duyduğum üzere, yakışıklıydı. Sesine gelince; [nasıl] Homeros, Akhilleus'un bağırdığı zaman, onu duyanların, sanki bir kalabalık bağırıyormuş izlenimi edindiğini söylüyorsa, bu savaşçının attığı nağra da, anlatıldığına bakılırsa, binlerce askeri kaçırtır imiş. Bahtının, kendisine sağladığı yapısıyla, bedeni ve ruhu bu özelliklerle donanmış olunca, doğaldır ki, silik durumunu sürdürmeye ve kim olursa olsun [birtakım kişilere] baş eğmeye katlanamazdı; zaten, derler ki, bu tutum [silik kalmaya katlanamamak], namsız şansız kökenden gelmiş olsalar da, kişiliği güçlü olanların bir özelliğidir.

1] Anna'nın anası Eirènè, İmparator VII. Mikhaèl'in babası X. Konstantinos'un (1059-1067) kardeşi, Kaisar rütbeli İòannes Doukas'ın torunu (bunun oğlu Andronikos'un kızı) idi. Diğer söyleyişle, Eirènè'nin babası Andronikos ile İmparator Mikhaèl, kardeş çocukları idiler.

[XI. Robert'in gençlik günleri ve İtalyada bir Beylik edinmesi]

1 Böylesine huyu yüzünden, buyruk almağa kesinlikle katlanamıyan bu adam, Normandiya'dan, birkaç atlı savaşçıyla, ayrıldı [1]; yanındakiler, topu topu 5 atlı savaşçı ve 30 yaya askeri idiler; doğduğu ülkeden çıkmış, Lombardiya'da [2] dağ doruklarında, mağaralarda, tepelerde, bir eşkiya çetesinin başında, yaşamaktaydı ve yolculara saldırıp, [ne olursa,] ya atlar, ya da keza başka soygun malları ve silâhlar ediniyordu. Böylece, yaşamının ilk dönemleri kan dökmekle, birçok cinayet işlemekle geçti.

2 Yaşamını Lombardiya [İtalya]'nın bu yörelerinde sürdürürken, o dönemde, Lombardiya'ya komşu arazilerden en büyük bölümüne egemen bulunan Guillaume Mascabelle'in dikkatini çekti [3]; bu kişi, her yıl sağladığı büyük gelirler sayesinde, hizmetinde önemli birlikler bulunduruyordu, güçlü bir Bey idi. Robert'in özelliklerini, her iki bakımdan, gerek bedensel gerek ahlâksal yönden demek istiyorum, soruşturup öğrenince, [yanlış bilgi almış olmalı ki,] akılsızca, ona yakınlık gösterdi ve kızlarından birini, onunla nişanladı. Evlilik töreni yapıldı; [damadının] güçlü kişiliğine ve komutanlıktaki deneyimine hayran kaldıysa da, hesaplarında yanıldı, umduğunu bulamadı [ondan yararlanacağını hesaplarken, herşeyini ona kaptırdı].

3 O, [damadına] düğün armağanı olarak bir kent verdi ve ona karşı cömertlik gösterilerini de, çeşitli biçimlerde, bol bol yineledi. Böyle.iken, beriki [Robert] ona düşman kaldı ve ona karşı bir ayaklanma tasarladı; önce ona pek bağlıymış gibi davrandı; oysa güçlerini arttırıyor, atlılarını üç katına, yaya askerini iki katına çıkarıyordu. Sonra, [Robert'in] bağlılık gösterileri pınarı kurudu [bu tür gösterilerin arkası kesildi] ve yavaş yavaş, düşmanlık kendini açıkça belli eder oldu.

1] Robert, Fransanın kuzeyinde, Manş Denizi kıyısındaki Normandiya bölgesinde Coutances kasabası yöresine egemen küçük bir Bey olan Tancred de Hauteville'in 12 oğlundan en küçüğü idi. Söz konusu 12 oğuldan 8'i, serüven aramak ve birşeyler sahiplenmek için İtalyaya göçmüşlerdi.

2] Anna, İtalya'yı, ilkçağdan kalma İtalia adını da ara sıra kullanmakla birlikte, çoğunlukla, Longobardia (=Lombardiya) diye anar. Çünkü, ortaçağda (Doğu Germen'lerinden olan) Lombard'lar (6,7,8. yüzyıllarda) İtalya'ya yayılıp, Doğu Roma İmparatorluğuna bağlı bölümleri de ele geçirerek, 8. yüzyıl ortasına doğru, bir ara ülkenin tümüne egemen olmuşlardı. Bu nedenle, Anna döneminde Rumlar İtalya için Lombard Ülkesi anlamındaki Longobardia (Lombardiya) adını kullanmakta idiler. Oysa bugün Lombardia denen il, İtalya'nın kuzeyinde, çizme üstü bölümde orta parçayı kapsar.

3] Böyle biri bilinmiyor; zaten Anna da, Lombardiya dediği İtalya'ya komşu arazilerin çoğuna sahip diye nitelemekle, bu adamın ülkesi hakkında bilgisi olmadığını ortaya koymuş oluyor. Anna, Robert'in geçmişi hakkında şundan bundan duyduklarını aktarıyor ve Guillaume Mascabelle'i, kızını Robert'e vermiş kişi diye tanıtıyor. Oysa, Robert, Norman olan ilk eşi Albérade'ı boşadıktan sonra, Salerno Prensi Gisulf'un kızkardeşiyle evlenmişti; bu iki kardeşin babaları çoktan ölmüş bulunuyordu. 1076'da Robert, bu Gisulf'un varını yoğunu kendi eline geçirdi ve Gisulf, Roma'ya sığındı. Anna'nın anlatımındaki Guillaume Mascabelle, hiç değilse bir ölçüde, bu Gisulf'un yerine geçmiş.

4 Her gün, sürtüşme için bahane yaratmaktan ya da bulup çıkarmaktan hiç geri kalmıyor; olağan sonucu tartışmalara, çatışmalara, savaşlara yol açmak olacak türden vesileleri icad edip duruyordu. Ama, adı geçen Guillaume Mascabelle'in kaynakları ve gücü kendisininkilere çok üstün olduğundan, Robert, ona açıkça savaş açmak düşüncesinden vazgeçip iğrenç bir komplo tezgâhladı. Dost göründü, [olup biten tatsızlıklardan] pişmanlık duymuş gibi yaptı; oysa Mascabelle'in kentlerini ele geçirmek ve onun tüm mallarına sahib olmak için ustaca ve haince bir tuzağı, gizlice, kurmakta idi.

5 Bu amaçla, barışma görüşmeleri açmakla işe başladı, Guillaume'a elçiler gönderip, yüzyüze bir konuşmaya kendisinin gelmesini diledi; beriki de, [Robert'in eşi olan] kızını pek şefkatle sevdiğinden, onunla barışmayı sevinçle kabul etti ve pek kısa bir süre sonrası için buluşma günü saptadı. Robert, ona, görüşmeleri ve konuşmaları için uygun bir yer belirledi; konuşma sırasında, kendi aralarındaki uzlaşmanın koşullarında da anlaşacaklardı. [Buluşma yeri olan yörede] Ovanın üzerine yükselen, birbirine eşit yükseklikte, birbirinin tam karşısında iki tepe vardı. Bunların arasında, her çeşit ağaçla, sık ormanla örtülü, bataklık bir arazi uzanıyordu. Burada, o korkunç Robert, silâhlı, çok yiğit dört adamını pusuya yatırdı; bunlara, tüm çevreyi çok dikkatle gözetlemelerini buyurdu; bunlar, onun Mascabelle ile kapıştığını görür görmez, tek an yitirmeden, bu kişinin üzerine atılacaklardı. Bu ilk önlemler alındıktan sonra, Robert, o müthiş haydut, Mascabelle ile buluşma yeri diye gösterdiği tepeden ayrıldı ve ötekini bir bakıma işgal etti; yanına 15 atlı ve yaklaşık 55 yaya askeri alarak oraya tırmandı, askerleri bu yere konuşlandırdı; o zaman, tasarısını, bunların içinde en güvendiklerine açtı ve bunlardan birine, kendisinin [Robert'in] zırhını, kalkanını, tolgasını ve kılıcını taşımasını buyurdu; böylece, kendisi kolaylıkla savaş donanımına bürünebilecekti; pusuya yatırdığı dört adamına ise, kendisini Mascabelle ile kapışmış görür görmez, olabildiğince hızlı, yardımına seğirtmelerini buyurdu.

6 Guillaume, kararlaştırılan günde, Robert'in daha önce belirlemiş bulunduğu tepenin üzerine, onunla bir uzlaşmaya varmak niyetiyle, geldi. Onun yaklaştığını görür görmez, öteki, atını koşturup onu karşılamaya çıktı, onu kucakladı ve çok dostça karşıladı. Böylece, her ikisi tepenin yamacında, doruğun biraz aşağısında durdular ve ne yapacaklarını konuştular. O korkunç Robert, konuşma üstüne konuşma bağlayarak zaman geçiriyordu; sonra, Guillaume'a şöyle dedi: "Ne diye at üzerinde duralım da yorulalım? İnelim, çimenin üstüne oturalım; rahatlık içinde, konumuzu konuşalım". Mascabelle, çocuk gibi, onu dinledi; ne bir tuzaktan, ne de girdiği felâketli yoldan kuşkulandı. Robert'in attan indiğini görünce, o da ayağını yere bastı; dirseğini toprağa dayayıp, yeniden konuşmaya başladı. Robert, Mascabelle'e, bundan sonra, hizmet etmeye, bağlılık göstermeye söz verdi; ona, "Velînimetim" ve "Efendim" diyerek konuştu. Mascabelle'in adamları, onların attan indiklerini ve yeniden görüşmeye başlamakta olduklarını görünce, sıcaktan, açlıktan, susuzluktan perişan durumda bulundukları için -çünkü yaz zamanındaydılar, güneşin ışınlarını dimdik fırlattığı bir saat idi ve hava sıcaklığı dayanılacak gibi olmaktan çıkmıştı- kimi atından yere indi, dizgini ağaç dallarına bağladı ve atların, ağaçların gölgesinde biraz serinlik bulmak için yere uzandı; ötekiler de, evlerine döndüler.

7 Mascabelle'in adamlarının davranışı böyle iken, herşeyi daha önce hazırlamış bulunan, olabildiğince hınzır şu Robert, birdenbire Mascabelle'in üzerine atıldı; artık gözlerindeki bakış tatlı değil gazaplı idi; ona doğru öldürücü bir el uzatıyordu. Kavrayıp sıktı, Mascabelle de onu kavrayıp sıktı; çekiştirdi, Mascabelle de onu çekiştirdi; her ikisi yamaç aşağıya yuvarlanmaya başladılar. Ama, pusuya yatırılmış dört adam onları[n kapışmasını] görmüşlerdi; bataklık yerden dışarıya fırladılar, Guillaume'un üzerine atıldılar, onu adamakıllı bağladılar; sonra, Robert'in -karşıdaki tepeye yerleştirmiş bulunduğu, şimdi yamaç aşağıya at sürerek onları karşılamaya gelmekte olan- atlılarına doğru koşmaya başladılar; Guillaume'un adamları onları izliyorlardı, [ama] epeyce arkadan. Ne var ki, Robert de, [atının] eğerine yerleşti, tolgasıyla uzun mızrağına el attı, mızrağını korkunç biçimde salladı; bu sırada, kalkanıyla kendini [gelebilecek mızrak vuruşuna karşı] örterek, geriye [kovalayanlara] döndü ve mızrağıyla, Guillaume'un adamlarından birine öyle bir vurdu ki adam bu vuruşla [hemen] can verdi.

8 Aynı zamanda, kayın babasının atlı askerlerinin giriştiği saldırıyı da kırdı ve bunların yardıma gelmesini önledi. Diğerleri [geride, yamacın alt yanında bulunan yayalar] ise, yukarıdan inmekte olan ve bu nedenle daha üstün durumda bulunan, Robert'in atlılarını görür görmez kaçmaya koyuldular. Robert böylece Mascabelle'in atlılarının saldırışını kırınca, beriki [Mascabelle] zincire vurularak, tutsak durumunda, kendisinin, kızını onunla evlendirirken düğün armağanı diye Robert'e vermiş bulunduğu hisara götürüldü. Dolayısiyle, bu hisara, kendi Bey'i, tutsak olarak geldi; kuşkusuz, hisarın adı, Phrourion [Rumcada: Zindan], bu olayla bağlantılıdır. Robert'in ettiği zâlimlikleri öğrenmek kadar insanın içine dehşet verici şey olamaz. Çünkü, bir kez Mascabelle'i kendi eline düşürünce, onun tüm dişlerini bir bir söktürmeğe başladı; ondan, her bir diş için, çok yüklü tutarda para istiyordu ve o paranın saklandığı yeri öğreniyordu. Onun her şeyini elde edinceye kadar, birbiri ardınca, tüm dişlerini söktürdü ve [Mascabelle'in] dişleriyle birlikte, tüm zenginliği de yok oldu gitti; arkasından, Robert, gözünü, Guillaume'un gözlerine dikti ve onun görür olmasını bile kıskanarak, onu kör ettirdi.

[XII. Robert, Beyliğini büyütüyor]

1 Böylece tüm malı mülkü ele geçirmekle, Robert, artık, günden güne gücünü arttırdı ve daha da kapsamlı bir erk edinmek isteğiyle, [elindeki] kentlere kentler, zenginliğe zenginlik kattı durdu. Duka san'ını kısa sürede aldı [1059'da]; kendisine tüm Lombardiya [İtalya]'nın Duka'sı dedirtti. Böyle olunca, bundan sonra, herkesin içinde ona karşı kıskançlık ateşi yanar oldu. Ama, bu pek tedbirli kişi, düşmanlarına karşı bazan gönül almaya, bazan cömertliklerde bulunmaya başvurarak, kitlesel ayaklanmaları yatıştırdı ve kendisine karşı güçlü kişilerin duyduğu kıskançlık ile de ustaca baş etti; hatta, silâh zoruyla bunlara boyun eğdirerek, sonunda, tüm Lombardiya [İtalya] ülkesi ile komşu arazileri, kendi ülkesine kattı.

2 Ne var ki, Robert, gittikçe daha büyük tasarılar kurmaktaydı; Rumların İmparatoru olmayı düşlüyordu ve söylediğim gibi,İmparator Mikhaèl ile hısımlığı [ona

dünür olması] bahanesine sarıldı, Rumlara karşı savaş ateşini yeniden alevlendirdi. Gerçekten, İmparator Mikhaèl'in, her nasılsa, bu zorba Bey'in kızını -adı Helena idi [1]- kendi oğlu Konstantinos'a nişanladığını anlatmıştık.

3 Bu genç adamı anımsayınca, yine yüreğim kalkıyor, anılarım birbirine karışıyor [2]; yine de, şimdi onun sözünü etmekten geri duruyorum, çünkü ben her konuyu zamanı gelince ele almaktayım. Bundan söz edilmesi şimdi konu dışı olmakla birlikte, söylemekten kendimi tutamadığım tek şey şu ki, bu genç adam, doğanın yarattığı bir mücevher gibiydi ve benzetim yerinde ise, tanrısal ellerin işlediği bir baş-yapıt'tı. Gerçekten, ona bir kez bakmakla, onda, Hellen'lerce üzerine şiirler yazılmış o "ömrün altın çağı"nın [gençliğin] filizlenişini görürdünüz; güzelliği öylesine [resimde, heykelde, onun] benzeri yapılamaz türdeydi. Ben ise, bunca yıl sonra, [hâlâ], gözlerim yaşla dolmadan bu genç adamı anımsayabiliyor değilim; yine de, -kendi yakınlarımla ilgili ah'ımı, vah'ımı, tarih olaylarının anlatımlarına karıştırmamak, anlatımımda karışıklığa yer vermemek amacıyla- göz yaşlarımı tutuyorum, uygun zamana saklıyorum.

4 İşte, şimdi ve başka yerlerde sözünü ettiğimiz bu genç adam, bizlerden [benim yaşıtlarımdan] büyüktü, çünkü bizler daha gün görmeden [doğmadan] önce doğmuştu; Robert'in kızı Helena'nın saf ve günaha girmemiş [eli kadın eline değmemiş] nişanlısı oldu; bu nişanlanmaya ilişkin olarak yapılan yazılı sözleşmeler, aslında, bu genç oğlan henüz ergen olmadığı [ve ergenlik çağına geldiğinde kendi isteğiyle o evlenmeyi onaylamadığı] için geçersiz ve kuru vaadlerden ibaret kalmışlarsa da, kaleme alındılar. Bu nedenlerle, İmparator Nikèphoros Botaniates'in taht'a çıkışında, yırtılıp atıldılar. Ama, konumdan uzaklaştım; bu sapmayı yaptığım sırada nerede [kalmış] idiysem şimdi oraya dönüyorum.

5 İşte böylece, pek silik konumda iken şimdi çok şanlı bir düzeye çıkan o ünlü Robert, çevresine güçlü birlikler topladıktan sonra, bir de Rumların İmparatoru olmak hırsına düştü; dolayısiyle, Rumlara karşı düşmanlığını, savaşlara girmesini haklı göstermek için gerekçeler yaratmaya koyuldu. Bu olaylar [bahane saydığı olaylar] konusunda iki farklı anlatım var.

6 Her yere yayılmış olan ve bizim kulağımıza kadar gelmiş olan birinci anlatıma göre, Raiktòr adlı bir keşiş, kendisinin İmparator Mikhaèl olduğunu söyleyip, "Senin damadının babası olduğuma göre" [havasından çalarak] ve onun önünde, kendi başına gelen felâketlerden yakınarak, Robert'in yanına sığındı. Aslında bu [gerçek Mikhaèl] Diogenès'den sonra Rumların [egemenlik] âsâ'sını elde etmişse de, egemenliği ancak

---

1] Rum sarayının geleneğinde, saraya gelen yabancı gelin, Rumca bir ad alırdı; Helena, gelinin, bu gelenek uyarınca aldığı addır.

2] Aynı Konstantinos, daha sonra, Anna Komnena doğunca, onunla nişanlanmıştı; Önsöz'e bakınız.

pek kısa sürdü [1] ve o, kendisine karşı ayaklanan Botaniates tarafından devrildi; bunun üzerine, keşişlik yaşamına girdi, arkasından Metropolit cübbesine, tacına büründü; isterseniz epòmida'yı da sayın [2]. Amcası, Kaisar [rütbeli] İòannes ona bu öğüdü vermişti [3]; çünkü [İòannes], o dönemdeki hükümdarın [Botaniates'in] oynak ruh yapısını biliyordu ve [sırf taht'tan indirmekle yetinmeyerek] daha zâlim bir muamele yapılacağından korkuyordu.

7 Sözünü ettiğimiz keşiş, Raiktor -çağlar boyunca görülmüş en küstah "yapmacıkçı" olduğu için onu Rektès diye ansam daha iyi olacak [4]- , Mikhaèl'in kimliğine büründü. Kendini Robert'e, kızının kayınbabası olarak tanıttı; çok acıklı bir ses tonuyla, ona, kurbanı olduğu adaletsizliği, İmparatorluk tahtından nasıl kovulduğunu ve şimdi onun kendisini görmekte olduğu durumuna nasıl düşürüldüğünü hikâye etti. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Barbar'ın yardımını dilemekteydi; çünkü, diye ekliyordu, güzel Helena'yı, o genç kızı, Robert'in yavrusunu, bir görüp gözeten olmaksızın, nişanlısı dahi yanında olmaksızın [İstanbulda] bırakmıştı; gerçekten, ona bakılırsa, öz oğlu Konstantinos ve İmparatoriçe Maria, istemedikleri halde, zorbaca, Botaniates'in yandaşlığına geçmek zorunda bırakılmışlardı [5]. [Raiktor,] Bu sözleriyle, Barbar'ın öfkesini kışkırttı ve onun, Rumlara karşı savaşa girmek üzere silâha sarılmasına yol açtı. Benim kulağıma gelen öykü budur; en aşağı düzeyden çıkma yaratıkların, soylu ve şanlı ailelerden kişiler rolü oynamasına da şaşırmadım.

8 Ama aklımda hep tuttuğum, bana daha olası görünen ve kaynağı değişik olan, olayın ikinci bir anlatım biçimi de var; [buna göre] hiçbir keşiş, İmparator Mikhaèl kimliğine bürünmemiş ve Robert'i Rumlara karşı savaşa iten, hiç de bu türden birşey değilmiş; tersine, yöntemler icad etmekte pek yetenekli olan Barbarın kendisi, bu yeni düzeni akıl etmiş. İşte, olan biten şöyle imiş. Söylenene bakılırsa, hiç utanması sıkılması olmayan şu adamın, Robert'in kendisi, Rumlara karşı savaşa girişmeyi kurmakta ve çoktan beri, çatışmaya hazırlanmaktaydı; ne var ki, bu haksız ve hristiyanlara karşı yöneltilmiş bir savaşa girişmek olacağından çevresindeki adamların en ileri gelenlerinden bazıları ve kendi eşi Gaïta tarafından, bu işten alıkonmakta idi; bu kişilerce, birçok kez, tam o çeşit girişimini başlatacağı anda, durdurulmuştu. O

1] Pek o kadar kısa sürmedi; s. 16 dn.1'de anlatıldığı üzere, 1071'de taht'a çıktı, 31 Mart 1078'de, çekilmek zorunda bırakıldı.

2] Metropolit'lerin omuzunu örten şal.

3] Yâni, "Öldürülmek istemiyorsan din adamı ol, canını güvenceye al" demişti.

4] Rektès = "Yapan, eden" (Rezò fiilinden).

5] Mikhaèl'in eşi, Alan Prensesi Maria, (kocası Mikhaèl, din adamlığına geçmiş bulunsa da, sağ olduğu ve ortada bir boşanma da bulunmadığı halde) ayaklanmayla taht'a geçen Botaniates'le evlenmek zorunda bırakılmıştı.

nedenle, haklı görünecek bir savaş bahanesi yaratmak için, o, Kotrònè'ye [1] kendisinin gizli tasarılarını bilen birkaç adamı, şu talimatı vererek gönderdi: Eğer onlar denizi geçip de oradan İtalyaya gelmek, Roma kentinin koruyucu ermişleri olan, İsa'nın baş çömezlerinin [Petros, Paulos] kilisesinde dua etmek isteyen bir keşiş görürlerse ve bu keşişin dış görünüşü pek belirgin biçimde kaba saba değilse, onu dostça karşılayacaklardı, onun yakınlığını kazanacaklardı ve onu kendisine getireceklerdi. Böylece o kişiler, sözünü ettiğim, cingöz, hilebazlık alanında rakipsiz Raiktòr'u bulduklarında, o sırada Salerno'da bulunan Robert'e, şöyle yazılmış bir mektupla, durumu bildirdiler: "Evlenme yoluyla hısımın olan Mikhaèl, İmparatorluktan düşürülmüş, senden yardım dilemeğe gelmiştir". Gerçekten, Robert'in onlara, bana şunu yazacaksınız diye buyurduğu mektup içeriği böyle idi.

9 Bu mektup eline geçer geçmez, Robert onu hemen eşine okuttu; sonra bütün Kont'ları topladı ve onlara da, bu bildiriyi gösterdi: artık onlar kendisini alıkoyamazlardı, çünkü şimdi gerçekten haklı bir gerekçeye dayanmakta idi. Onların hepsi, hemen, Robert'in düşüncesine geldiler; o da, serüvenciyi [keşiş Raiktòr'u] getirtip onunla [sanki o gerçekten düşük İmparator Mikhaèl imiş gibi] bir bağlaşıklık andlaşması yaptı. Bunun üzerine, tüm olayları acıklı bir tiyatro oyununa döndürdü: sanki bu keşiş, taht'ından devrilmiş İmparator Mikhaèl imiş; eşi, oğlu ve tüm malları zorba el koyucu Botaniates tarafından onun elinden alınmış ve haksız yere, her türlü adalet düşüncesi çiğnenerek, İmparator cübbesi ve taç-bağı yerine manastır yaşamına [keşişlere] özgü giysiye büründürülmüş gibi, rol kesti. "Şimdi" diye ekledi, "kendisine yardım etmemizi dilemek üzere bize gelmiştir".

10 Robert, bu konuşmayı cümle âlemin önünde yaptı ve Mikhaèl'i, yeniden taht'a geçirme yükümlülüğünü, hısımlıkları nedeniyle, üstlendi; her gün, bu keşiş İmparator Mikhaèl imiş gibi, onu, baş köşeye, en yüksek sedirlere oturtarak, en derin saygı gösterilerinde bulunarak onurlandırdı [2]; beri yandan, halk arasında yaptığı konuşmalarda, suçlamalarını, değişik tellerden çalarak yayıyordu; kimi zaman, kızının çektiklerinden dem vurarak acıma duygusu uyandırmağa çabalıyordu; kimi zaman, damadının babasının, düştüğü felâketleri [kendisi anlatmayıp, bunları] anlatmayı ona

---

1] Güney İtalya'da, çizmenin tabanındaki Crotone kasdedilmiyor; Leib'in, c.I s. 45 dn. 2'de, Kotrònè kenti için, İon Denizi kıyısında, güney İtalya'da, Squillace ile Rossano arasında demesi ve dolayısiyle bunu çizme tabanında orta yerdeki Crotone'ye eşitlemesi yanlıştır. Birazdan göreceğiz ki Kotrònè, İtalya'ya göre karşı kıyıda olan, oradan gemiye binilip İtalya'ya geçilen bir kent idi. Yugoslavya/Karadağ'da, Adriyatik denizi kıyısındaki önemli ve tarihsel liman kenti, Kotor (Honaz'lı Niketas, V 4'de Kattaro) kasdedilmektedir sanıyorum. Kotrònè adı hiç kuşkusuz, Skodra/İşkodra'nın adı gibi, keza Otranto adı gibi, Luwi/Pelasgos baş tanrısı Adra/Odra/Otra'nın adıyla bağlantılıdır. Adın Kattaro biçiminde ortada gördüğümüz Atta dahi, aynı tanrının bir diğer adıdır.

2] Bu anlatılanlar ne kadar doğru, bilmiyoruz. Yalnız, Papa VII. Gregorius'un, bir yandan düşük İmparator Mikhaèl ile iyi ilişkileri bulunmuş olduğu için, bir yandan da Robert de Guiscard'ın etkisinde kalarak, Robert'in Rumlar üzerine yapacağı seferi onayladığını, İmparator Botaniates'i aforoz ettiğini biliyoruz.

[düzmece Mikhaèl'e; Raiktòr'a] bırakıyordu; kimi zaman da, çevresindeki Barbarları, Rum İmparatorluğundan getireceklerine güvence verdiği, palavradan yığınlarla altını vaad ederek, savaşa daha da çok kışkırtıyordu.

11 Onların hepsini böylece burunlarından sürüyerek ve Lombardiya [İtalya]'dan en yoksulları çektiği gibi en zenginleri de çekerek, daha iyi bir söyleyişle bu ülke halkının tümünü peşi sıra çekerek, Malphè [Amalfi]'lilerin merkez kenti Salerno'ya [1] vardı; orada, diğer kızlarının rahatça kalabilmeleri için gerekli düzenlemeleri eksiksiz olarak yaptıktan sonra, artık savaş için hazırlandı. Yanında iki kızı vardı; çünkü üçüncüsü, o sırada, söz kesiminden beri bahtı karaya dönmüş, Kentlerin Kraliçesinde [İstanbulda] alıkonmakta idi [2]. Gerçekten, işin başından beri onun genç nişanlısı [Konstantinos], henüz ergenlik çağına gelmiş olmadığı için, küçük çocukların umacıdan korkması gibi, bu beraberlikten, dehşete düşerek, kaçıyordu. Diğer ikisine gelince; [Robert,] onlardan birini Barcinon Kontu'nun oğlu Raymond'a verdi; ikincisini ise, kendisi de çok namlı bir Kont olan Euboulos ile evlendirdi. Bütün bu evlilikler, hiç de, Robert'e yararsız kalmış görünmüyorlar; çünkü, böylelikle, doğuştan, erk sahibi olmaktan, hısımlıktan ve kimsenin aklına bile gelmiyecek bin türlü diğer nedenden kaynaklanan bir kudret, onun yararına, her yandan, oluştu ve arttı durdu.

[XIII. Alman İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasındaki çekişmenin, Robert'e yaraması]

1 O sıralarda, bu adamın yıldızının parlamasına o da katkıda bulunduğu için, aktarılmaya değer olan, şu olay ortaya çıktı. Gerçekten, batıdaki hiçbir hükümdarın ona karşı gelemiyor olması, kanımca, baht'ın her biçimde yardım ettiği, güçlendirdiği ve her türlü ayrıcalığı bol bol sağladığı bu Barbarın gönencine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Şöyle ki, kendisinin de saygınlıkla çevrelenmiş erk'i, birçok ordusundan güç alan, Roma'daki Papa [VII. Gregorius], Alman Kralı [3] Heinrich [4] ile bir takışma içinde bulunduğundan, şimdiden çok şanlı olan ve büyük erk'lere aday bulunan Robert'i kendi yandaşlığına çekmek istedi.

1] Napoli'nin güneydoğu yanıbaşında denecek kadar yakınındadır.

2] Rum saray geleneği uyarınca, pek küçük çocuk yaşında nişanlanan kız dahi, gelecekteki kaynanasının yanına gönderiliyordu. Robert'in kızı (kendisi de çocuk yaşta olan) Konstantinos'la sözlendirilince, bu geleneğe uyulduğu gibi, yıllar sonra o nişan (söz kesme ile nişan aynı şeydir) bozulup, yine pek küçük yaştaki Anna Komnena aynı Konstantinos'la sözlendirildiği zaman, bu kez Anna, Konstantinos'un anası İmparatoriçe Maria'nın yanına gönderilmişti.

3] Rumlar, yalnız Rum İmparatorlarını ve onların öncülü Roma İmparatorlarını İmparator sayıyorlardı; Alman Kaiser'i ve benzerleri, onlar için, Caesar/Kaisar değil, yalnızca Règas (Lâtince Rex = Kral) idi. Anna da şimdi gördüğümüz yerde Règas sözcüğünü kullanıyor.

4] Anna'da: Enerikhos.

2 Kral ile Papa arasındaki anlaşmazlığın özü, aşağı yukarı, şöyle idi. Bu [Papa], Kral Heinrich'i, kilise görevlerini bedava vermiyor da parayla satıyor diye ve bu yoldan, zaman zaman, Piskoposluk makamına, buna lâyık olmayan kişileri getiriyor diye suçluyordu; işte bu türden yakınmalar nedeniyle ondan [dünyada ve âhirette] dâvacı idi. Almanya Kralı ise Papayı, o makamı gasbetmiş bulunmakla suçluyordu; dayandığı gerekçe, onun, Papa'lık taht'ına, kendisinin [Heinrich'in] onayını almış olmaksızın geçmesi idi. Hatta, ona karşı saygısızlığını, daha da atak sözler söylemeğe vardırıyordu; Papa'lıktan kendisi çekilmezse, onu rezil ederek oradan indireceğini söylüyordu.

3 Bu sözler Papa'ya aktarılınca, o da, gazabını hemen elçilere belli etti; onlara zâlimce muamele etmekle [eziyete] başladı, arkasından kafalarını kırptırdı ve sakallarını traş ettirdi -birincisini makasla, sakalı usturayla-; son olarak da tutumunu, Barbarca davranışın ötesine geçen çok yakışıksız bir aşağılama ile, aşırılığa vardırdı, arkasından onları geri yolladı. Eğer bir kadında ve İmparator kanından bir Prenseste bulunması yakışık alan arlılık beni bundan alıkoymuş olmasaydı, o aşağılamayı anlatırdım. Gerçekten, onun yaptığı, yalnız yüksek rütbeli bir din adamı için demiyorum, ama hristiyan denen herhangi bir adam için bile yakışıksızdı. Bu Barbar'ın yalnız o davranışı yapmış olması değil, böyle birşeyi düşünebilmiş bulunması bile bana tiksinti veriyor; eğer olan biteni daha açık biçimde anlatabilmiş olsaydım, kalemimi, kâğıdımı kirletmiş olacaktım.Yine de, bu Barbarca aşağılama hakkında -ve zamanın akışı, yapısı kötülük etmeğe tam bir yatkınlık gösteren, bu alanda [kötülük etme konusunda] bir yerde durmak bilmeyen insanları nasıl da üretiyor diye- bir fikir vermek için, benim, olan bitenin bir ayrıntısını bile anlatmaktan geri durmam, yeterlidir.

4 Ve de, ey Adalet! bunu yapan, bir yüksek rütbeli din adamı idi, hatta yüksek rütbeli din adamlarının başındaki kişi idi; Lâtinlerin inancını izleyerek ve onların deyimleriyle söyleyecek olursam, tüm evrenin başında olan kişinin işi idi; ama böyle sözler etmeleri de, aslında, onlar yönünden, bir münasebetsizlikten başka şey değildir. Çünkü, İmparatorluğun merkezi, keza Synklètos [Roma'lılardaki Senatus'un ardılı] ve tüm yönetim, oradan [Roma'dan] buraya, bizim ülkemize ve bizim İmparatorluk başkentimize [İstanbula] geçirilirken, aynı değişiklikle, Piskoposlar örgütünde birincilik makamı da aktarılmıştı [1]. Böylece, İmparatorlar, başlangıçtan beri, İstanbuldaki makamın üstünlüğünü tanımışlardır; özellikle de Khalkèdòn/Kadıköy Synodos'u [2] İstanbul Piskoposunu en yüceye çıkarmış ve evrenin tüm Piskoposluk yetki çevrelerini ona bağlamıştır[3].

1] Hristiyanlıkta din adamlarının en yücesi, hepsinin başı, İstanbuldaki Evrensel Patrik'tir demek istiyor.

2] Kurul; özel anlamı: Piskoposlar Kurultayı. Bu anlamda Türkiyede bilimsel kitaplarda, daha çok, Fransızca Concile'den alınma Konsil sözcüğü kullanılıyor.

3] İstanbuldaki Patrik için Evrensel Patrik denmesi bu yüzdendir. Papa'lık, bu kararı tanımaz.

5 Elçilere uygulanmış böyle bir aşağılamanın, aslında, onları göndermiş bulunan kişiye yöneltildiğinde hiç kuşku yoktur; çünkü, o [Papa], bunları [elçileri] cezalandırmakla kalmadı; ayrıca, onlara uyguladığı bu yeni aşağılama biçimini ilk icad eden kişi oldu. Sanıyorum ki aslında, aşağıladığı elçiler bir yarı tanrının oyuncak edindiği bir katır durumunda imiş [1] gibi, Kral'a yönelttiği bu küçümsemeyi belli etmek istiyordu.

6 Böylece, Papa, dediğim gibi, elçilere o yolda davranışta bulunduktan ve onları Kral'larına geri gönderdikten sonra, müthiş bir savaş açtı. Bu sırada, Kralın, Robert ile bağlaşıklık kurup daha da korkunç [bir düşman] olmasını engellemek için, gecikmeksizin, o zamana kadar düşmanca ilişkilerde bulunduğu Robert'e, barış önerilerinin ilkini gönderdi. Sonra, Duka Robert'in Salerno'da bulunduğunu öğrenince, Roma'dan ayrılıp Benevento'ya geçti. Birbiri ile, önce, elçiler aracılığıyla iletişim kurdular; sonra, aşağıdaki biçimde, kendileri yüzyüze geldiler [2]. Biri, koruyucularıyla birlikte, Benevento'dan ayrıldı; öteki de, bir ordu ile, Salerno'dan; sonra, [ikisinin] birlikleri birbirine uygun bir uzaklıkta iken, her biri, kendi [ordularının] dizilerinden öne çıktılar; iki adam buluştu ve birbirine bağlı kalacakları yolunda and içtikten sonra, oradan geriye döndüler. And içmekle pekiştirilen anlaşmaya göre, Papa, Duka'yı [artık] Kral rütbesine yükseltiyordu ve ona, eğer gereksinmesi olursa, Rumlara karşı destek verecekti; buna karşılık Duka ise, Papa her nerede isterse [kime karşı isterse] onun yardımına geleceğine and içmekteydi. Aslında, her birinin and içerek söz vermesi geçersizdi. Çünkü, Kral'a müthiş öfkeli olan Papa, ona karşı savaşa girişmek için acele etmekteydi; Duka Robert ise, vahşî bir domuz gibi Rumların İmparatorluğuna göz dikmiş, o devlete karşı dişlerini gıcırdatıyor ve kendi öfkesini kendisi azdırıp duruyordu; bu nedenle [ikisi de yalnız kendi düşmanını alt etmek derdinde olduğu için], birinin ötekine verdiği sözler kuru lâftan başka şey değildi. Zaten, bu Barbarların, birbirine böyle karşılıklı yüklenimler üstlenmesiyle, bu yüklenimleri çiğnemesi bir oldu.

7 Duka Robert, atının dizginini [bir yandan çekmekle atın başını] çevirerek, çabucak, Salerno'ya döndü; bu iğrenç Papa'ya gelince -gerçekten, onun elçilere yaptığını anımsayınca, onu başka türlü niteliyemem-, bu zorba efendi ise, Tanrının inayeti ile ve İncil'deki [insanlara önerilen] barış ile, [hristiyanlar arasında] iç savaş koparmak için, tüm gücünü harcayarak ve tüm birlikleriyle, gitmekte idi; [evet,] bu

---

1] Anna burada, "Kem alât ile kemâlat olmaz" türünden, başka dilde yansıtılması olanaksız bir sözcük ve uyak oyunu yapıyor, Hèmitheos (=Yarı Tanrı) ve Hèmionos (=Katır) sözcüklerini yanyana getiriyor.

2] Anna'nın bilgisinde bir eksiklik ve karıştırma var; 7 yıllık bir sıçrama yapıyor. Papa ile Robert, ilk olarak, 1073 yılında Benevento'da buluşmuş olmakla birlikte, bu, Papa'nın Heinrich ile sürtüşmeye girmesinden (1075, özellikle Ocak 1076) çok önce idi; Heinrich ile sürtüşme başladıktan sonra, Papa'nın Robert ile buluşması 29 Haziran 1080'de (Benevento'da değil) Ceprano'da olmuştur.

barış adamı ve Barışçının [barış buyuran, öğütleyen Isa'nın] bu çömezi[nin yaptığı işte buydu]. Gerçekten, o, hemen, Sakson'ları ve Sakson Beyleri Landulf ile Ouelkon'u [1], onlara bin çeşit vaadlerde bulunarak, çağırdı ve onları tüm Batı'nın Kralları etme yükümlülüğünü üstlenerek, bu adamları kendisine bağladı. Görünüşe bakılırsa Ermiş Paulos'un, "Biri üzerine acele ile el koyma" yasaklamasına [2] rağmen [bunu hiç umursamayarak], hiçbir kaygı duymadan, yeni Kral'lar kutsamaya [Kral diye yeni yeni kişileri ortaya çıkarıvermeye] işte böylesine eli hazırdı; böylece, Lombardiya Duka'sına [Robert'e, Krallara özgü] taç-bağı sarındırıyor, Sakson'lara taç giydiriyordu.

8 İki hasım, Almanya Kralı Heinrich ile Papa, ordularını getirip onları savaş düzeninde dizince, [saldırı komutu veren] borazanlar çalınır çalınmaz phalanx'lar [3] birbiri üzerine atıldı; iki yanın, şiddetli, azgın kapışması patlak verdi. Her iki tarafta o kadar gözünü budaktan sakınmazlık, mızraklarla ya da harbe [kısa mızrak] vuruşlarıyla yaralanan kişilerde öylesine bir dayanma [kanları akarken bile savaşmakta direnme] vardı ki, bir anda tüm ova bu kesip biçmeden gelen bir kan denizine batmıştı [örtülmüştü] ve canı çıkmamış olanlar, toza toprağa karışmış [hamur olmuş] kan'ın oluşturduğu bir örtüye batıp çıkarak savaşıyorlardı. Hatta, ölülere çarpıp düşen savaşçıların bu kan ırmağında boğulduğu bile olmuştu. Eğer gerçekten de, söylendiği gibi, 30 000'den fazla insan bu çatışmada ölmüş iseler, nasıl bir kan seli akmıştır, ne kadar geniş bir alan [kanla] ıslanmış, tozu toprağı al renge bulanmıştır!

9 Böylece, denebilir ki, Sakson'ların Beyi Landulf, kavgaya katılmakta bulunduğu sürece, savaşan her iki yanın başı dik kaldı. Ama bu kişi, ölümcül bir vuruşla yaralanınca, Papa'nın birlikleri yenilgiyi kabullendiler ve sırtlarını düşmana dönüp kaçmaya başladılar; bu kaçışta çok kan döküldü, çok adam canından oldu [4]. Heinrich, Landulf'un düşman eline kurban gittiğini öğrenir öğrenmez, amansızca, onların peşine düştü, onları izlemek için içi tutuşuyordu. Sonunda, ilerleyişini durdurdu ve askerlerine, dinlenmeye geçme komutu verdi; bundan sonra, yeniden silâha sarılarak, kuşatmaya almak niyetiyle, hızla, Roma üzerine yürüdü.

10 O zaman varılan uzlaşmaları ve Robert'in and içmelerini anımsayan Papa, bu kişiye, yardım dilemek üzere bir elçiler kurulu gönderdi [5]. Oysa, aynı sırada, Heinrich de, Eski Roma [6] üzerine yürümekte iken, ona, kendisiyle bağlaşıklık kurmasını dileyerek, elçi göndermişti. Ama her ikisi, bu tür dilekte bulunmakla, Robert'e gülünç

1] Landulf dediği, Schwaben (Swabia, Souabe) Duka'sı Rudolf; Ouelkon dediği, Bayern (Bavaria) Duka'sı Welf'tir.

2] Timoteos'a birinci mektup, V 22.

3] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

4] Savaş, 1080 yılı Ekim ayında yapılmıştı.

5] 1081 yılında.

6] İstanbul'un, Büyük Constantinus sonrası adlarından biri de Yeni Roma idi. Anna, burada, Roma kentini Eski Roma diye anmakla, ilkçağ Roma'sının yerine İstanbul'un geçmiş bulunduğunu (bkz. yukarıda s. 50 sonu) bir daha vurgulamak istiyor.

göründüler; [Robert] Kral'a, sözlü olarak, bir türlü yanıt verdi, beri yandan Papa'ya [başka türlü,] aşağı yukarı şu deyişleri içeren bir mektup yolladı: "Efendim Yüce Papa Hazretlerine; Tanrının inayeti ile Duka olan Robert'den. Düşmanlarının senin üzerine yaptığı saldırı bana anlatılınca, bu haberin doğruluğunu hiç mi hiç olası göremedim, çünkü hiç kimsenin sana el kaldırmaya cesaret edemiyeceğini bilmekteydim. Gerçekten, kim, aklını yitirmiş olmadıkça, böylesine saygın bir Baba'ya saldırmaya kalkışabilir? Bana gelince, öğrenesin ki, yenilmesi pek güç bir ulusa karşı çok zorlu bir savaşa girmek için hazırlanmaktayım. Gerçekten, savaşacaklarını, Rumlardır, ülkeleri ve denizleri yengi kutlama çelenkleriyle kaplamış olan bu ulustur. Konunun seni ilgilendiren yanına değineyim: yükümlülüklerimin bilincindeyim ve zamanı geldiğinde, onları yerine getireceğim". İşte bu adam, savaşan iki hasmın yardım dileğiyle kendisine yolladığı elçileri, böyle -kimini bu mektupla, kimini de güzel sözlerle yemleyerek- uğurladı.

[XIV. Norman'ların seferberliğe girişmesi]

1 Ama, onun ordusuyla Avlonya'ya geçmeden önce Lombardiya'da yaptıklarını anlatılmamış bırakmaktan sakınalım. Gerçekten, aslında her zaman pek zâlim bir zorba-Bey olan o adam, bu kez de Heròdès'in zırvalamasına öykündü [1]. Başlangıçtan beri kendisiyle savaş seferlerine gitmekte olan ve savaş deneyimi bulunan askerleriyle yetinmeyerek, yaş konusuna hiç mi hiç önem vermeden yeni bir ordu oluşturdu; Lombardiya'nın ve Apulia'nın her bir köşesinden, ömrünün ileri çağına varmış olanları da, henüz [askerlik] çağına gelmemiş olanları da, devşirdi, kendi hizmetinde askerliğe aldı. Çocuk yaştakiler, yeni ergenler, zavallı ihtiyarlar, hiçbir zaman düşünde bile ordu görmemiş bu gibi kişiler, bir zırha bürünmüş, mızrak tutarken, daha beceriksizcesi yapılamıyacak biçimde ve ters tarafa doğru yay kirişi gererken, yürümek gerektiğinde hemen yüz üstü düşerken, görülebiliyordu.

2 Olağandır ki tüm bu haller Lombardiya yöresinde sürekli bir sıkıntı kaynağı olmuştu; her yerde, adamların feryatları, aileye çökmüş felâketi bölüşen kadınların inlemeleri duyuluyordu. Kadının biri, artık askerlik etme yaşını geçmiş bir koca için; öteki, savaş deneyimi olmayan bir oğul için; beriki, rençber olan ya da başka zenaatla uğraşan bir erkek kardeş için, gözyaşı döküyordu. Bu, gerçekten, dediğim gibi, Heròdès'in zırvalaması idi yahut belki Heròdès'inkinden de beter birşeydi. O kişi, ne de olsa, gazabını süt bebeklerine yöneltmekle kalmıştı; ama bu, çocuklara ve ihtiyarlara da [zulüm etmekteydi]. Gerçekten, tüm bu yeni devşirilenler, böylesine [askerlikte] acemi iken, onları, denebilir ki, her gün tâlime gönderiyor ve onlara beden eğitimi yaptırıyordu.

1] Matta İncili, II 13-18'de anlatılan, yeni doğan bebeklerin, bu Kralın buyruğuyla öldürtülmesi olayına benzer bir zulüm eylemine girişti.

3 Robert'in, Otranto'ya geçmeden önce, Salerno'da iken uğraşıları bunlardı. Oraya [Otranto'ya], kendisinin önü sıra gidip, kendisi Lombardiya'daki işleri yoluna koyuncaya ve elçilere de, istedikleri yanıtı verinceye kadar, orada kendisini beklemek üzere, çok güçlü bir ordu gönderdi. Aynı sırada, Papaya yolladığı mektupta, kendisinin, hem bütün Apulia'ya [1] Vâli atadığı oğlu Roger'ye [2], hem de [bunun] kardeşi Boritylès'e [3], Roma'daki taht [Papa'lık makamı, Papa] Kral Heinrich'e karşı yardım isteyerek kendilerini çağırır çağırmaz en güçlü bir destek sağlamak üzere, olabildiğince hızlı, oraya koşmalarını buyurmuş olduğunu da [diğer yazdıklarına] ekledi.

4 Oğullarının en genci olan -ataklığı, güçlülüğü, gözüpekliği ve gem vurulmaz tabiatı yönünden babasına tıpatıp benzeyen- Bohemond'a gelince -gerçekten o, her yönden, babasının kopyası ve onun bedeninin de sanki canlı hayali idi- , onu, çok güçlü bir ordu ile, bizim arazimize, Avlonya yöresini istilâ etmeğe gönderdi. Bohemond, daha oraya varır varmaz, tehdit saçarak ve direnilmez bir atılımla, şimşek gibi, Kanina, Hierikho ve Avlonya üzerine indi, birbiri ardınca, bunların her birini ele geçirdi ve hep savaşarak, komşu bölgeleri talan etmeye, ateşe verip yakmaya koyuldu. Gerçekten, nasıl ateşin alevlenerek harlamasından önce acı kokulu bir duman tüterse, bu da, büyük saldırıdan önceki, saldırı girişi [4] idi. Baba ile oğlu, tırtıllarla ve çekirgelerle karşılaştırılabilirdi [kemirici tırtıl sürüsü, çekirge sürüsü âfetine benzetilebilirdi]; çünkü, Robert'den kalabilmiş olanın üstüne Bohemond atılıyor ve onu kemiriyordu. Ama, henüz, bunların birincisini [Robert'i] Avlonya'ya geçirmeyelim [oraya geçişini ve daha sonra yaptıklarını şimdi, burada anlatmayalım], önce onun karşı anakarada ne yapıp ne ettiğini inceleyelim.

[XV. Robert'in elçisi Raoul, İstanbula gidip dönüyor]

1 Oradan [Salerno'dan] ayrılınca, Robert Otranto'ya geçti ve arkasından, orada, eşi Gaïta'yı [5] bekleyerek, birkaç gün kaldı; çünkü bu kadın da kocasıyla birlikte seferlere giderdi; bu kadını zırha bürünmüş görmek pek korkunç birşeydi. [Eşi] Vardığı zaman,

---

1] İtalya çizmesinin topuğu üstüne, liman kenti Bari dolaylarına.

2] Roger adı, Fransız okuyuş ve söyleyişinde, Roje; İngiliz söyleyişinde Rocır, Amerikan söyleyişinde Racır'dır. Aynı ad, İtalyanlarca, ya Ruggero biçiminde yazılıp Ruccero diye söylenir, ya da, daha çok, Ruggiero biçiminda yazılıp Rucciero diye söylenir. Ben, şimdi sözü edilen Roger, bir Norman (Fransızlaşmış Viking) olduğu için, onun adının Fransız söyleyişine göre Roje diye söylenmesini yeğlemekteyim ve o nedenle, "Roger'ye" demekteyim. Aynı aileden, birkaç Roger çıkmıştır.

3] Loritello Kont'u Robert'i kasdediyor. Ancak, bu kişi, Norman beyi Robert de Guiscard'ın oğlu ve az önce anılan Roger'nin kardeşi değildir; Robert de Guiscard'ın yeğenidir.

4] Burada da Prooimion sözcüğünü kullanmış; bkz. s. 9 dn.1.

5] Salerno Prensleri ailesinden, Sigelgaita. Bkz. yukarıda s. 43 dn.3.

onunla kucaklaştı; sonra, kentten ayrıldı ve [oradaki] tüm birlikleriyle, bütün Iapygia [1] bölgesinin en iyi limanı olan Brindisi'ye geçti. Buraya ulaştığında, sabırsızlanarak, tüm ordusunun, keza ulaştırma gemilerinden -bunlar, uzun gemilerdi- ve savaş gemilerinden oluşan donanmasının tümünün orada toplanmasını bekledi; gerçekten, bizim ülkemize doğru, bu yerden yelken açmak istiyordu.

2 Ayrıca, Salerno'da iken, kendi yakınlarının en ileri gelenleri arasından seçilmiş, Raoul adlı bir elçiyi, İmparator [Mikhaèl] Doukas'dan sonra egemenliği artık ele geçirmiş bulunan, İmparator Botaniates'e göndermişti. İçi içini yiyerek onun [Botaniates'in] yanıtını bekliyordu; çünkü ona, bu savaşa girişmesine yol açan bazı yakınmalarını ve görünüşte haklı nedenlerini bildirmişti; yâni, anlatımımızın şimdiden belirtmiş bulunduğu üzere, İmparator Konstantin'e [2] nişanlanmış olan kendi kızını, o [Botaniates] gelecekteki eşinden ayırmıştı; bu kişinin de [İmparator olmasını engelleyip] erk'ine zorla el koymuştu; işte bu nedenlerle, kendisi, Robert, yapılan haksızlık karşısında, öç almaya hazırlanmaktaydı. O sırada, Batı ordularının başında Büyük Domestikos ve Exarkhos [Başkomutan] olarak bulunan kişiye -bu, babam Alexios idi- armağanlar ve mektuplar göndermiş, dostluk sözü vermişti. Bu iletişimlerin sonucunu sabırsızlıkla bekleyerek, Brindisi'de kalmakta idi.

3 Daha tüm birlikler toplanmamış ve gemilerin çoğu da henüz denize indirilmemiş idi ki, Raoul Byzantion [3]'dan [dönüp, oraya] vardı. Bu kişi Robert'in yakınmalarına [verilmiş] bir yanıt getirmediğinden, Barbarın öfkesi daha çok alevlendi, hem de o [Raoul], bunun [Robert'in] önüne, kendisini Rumlara karşı savaşa girişmekten caydırmaya yetecek bir dizi gerekçe sermeye koyulduğu halde: Birinci olarak, peşine takıldığı keşiş, İmparator Mikhaèl kimliğine bürünmüş iki yüzlünün, hokkabazın teki idi ve anlattıkları, uydurmadan başka şey değildi. "Ona [gerçek Mikhaèl'e] gelince", diye ekledi, "ben onu İmparatorluk başkentinde gördüm; taht'tan indirilişi sonrasında, düşkün bir koyu renkli giysiye bürünmüş, bir manastırda yaşıyor; gerçekten, devrik hükümdarı kendi gözlerimle görüp seyrettim". Arkasından, Raoul, dönüş yolculuğu sırasında öğrendiği olayları anlatarak [verdiği bilgiyi] tamamladı. Gerçekten, babam, daha ileride anlatacağım üzere erk'i kendi eline geçirerek Botaniates'i İmparator sarayından kovalamıştı ve [Mikhaèl] Doukas'ın oğlu, şimdiye dek güneş altında yaşamışların en görkemlisi Konstantinos'u çağırıp onu yeniden erk'e ortak etmişti.

1] Brindisi yöresine ilkçağ Hellen'lerince bu ad verilirdi.

2] İmparator demekle,çocuk yaştaki Konstantinos'un, babası VII. Mikhaèl tahttan çekilince, yasal İmparator olduğunu vurgulamak istiyor. Zaten, Botaniates'i deviren (Anna'nın babası) Alexios da, hemen biraz sonra sözü edileceği üzere, taht'a geçince, Konstantinos'u ortak İmparator ilân etmişti.

3] Anna, İstanbul'u birçok kez bu adla da anıyor.

4 Raoul, bu bilgileri yolda iken edinmiş bulunduğu için, Robert'i savaş hazırlıklarından caydırmak umuduyla, şunu da eklemişti: "Haksızlığı işleyen ve kızın Helena'yı, Rum taht'ına geçmekten yoksun bırakan, Botaniates olduğuna göre," demişti, "Alexios'a karşı savaşa girmek için hangi haklı nedenlerimiz var? Gerçekten, başka kişilerin bize karşı kusurlu eylemleri, bize hiç zararı dokunmamış olanlara karşı bir savaşı asla haklı kılamazlar. Bu durumda, madem ki savaşın bir haklı nedeni yok, öyleyse, yapılan herşey boşuna: savaş gemileri, silâhlar, askerler, her türlü askerî hazırlık [hep boşuna]".

5 Bu sözler, Robert'i daha da sinirlendirdi; azgın bir deli gibi, neredeyse eliyle elçisine vuracaktı. Beri yandan, sözünü ettiğimiz sahte Doukas, düzmece İmparator Mikhaèl, Raiktòr dediğimiz kişi, o da gücenerek, sinirli haller takındı, şimdi o [gerçek Mikhaèl'i görmüş olan elçi Raoul] kendisinin İmparator Doukas değil bir düzmece İmparator olduğuna açıkça kanaat getirmiş bulunduğu için duyduğu öfkeyi nasıl zaptedeceğini bilemedi. Ayrıca, zorba Bey'in Raoul'a öfkelenmesi için bir neden daha vardı, çünkü onun kardeşi Roger [1] Rumlardan yana geçmiş ve tüm savaş hazırlıklarını onlara açıklamıştı; bu nedenle, Raoul'u cezalandırmak istedi ve onu hemen oracıkta öldürmekle tehdid etti. Ama beriki, kaçmak için tek an bile yitirmedi ve Bohemond'un yanına sığındı, çünkü orası kendisinin bulabildiği en yakın sığınma yeriydi.

6 Raiktòr ise, Raoul'un, Rumların yanına geçen kardeşine karşı en zorlu tehdidleri sanki sahne oyunundaymış gibi savurup duruyordu; bağırıp çağırıyor, eliyle kendi bacağına vuruyor, Robert'e yalvarıyordu: "Senden bir tek şey istiyorum başka şey istemiyorum" diyordu, "O da şu ki, eğer egemenliği yeniden elime geçirirsem ve taht'a yine otururbut, şu Roger bana teslim edilsin; ben onu kentin orta yerinde haç'a çaktırarak ona hemen korkunç bir ölüm tattırmazsam, Tanrının bana vereceği her türlü belâya razıyım". Gerçekten, bu öyküyü anlatırken, bu adamların akılsızlığına ve kofluğuna, hatta, daha da çok, karşılıklı palavracılığına gülmekten kendimi alamıyorum. Çünkü, Robert için, o düzmece, bir bahaneden, bir tuzak yeminden [2] ve bir tür göstermelik dünür ve İmparatordan başka şey değildi; onu kentlerde gösteriyordu, bu adam hangi yöre halkının arasında ise ve kimi etkileyebiliyorsa o halkı savaşa kışkırtıyordu; ama aslında, savaş ve baht onun kendi başarısını getirdikten sonra onun ensesine bir şaplak atıp, alaya alarak, onu defetmeye iyice kararlı idi; çünkü, av partisinden sonra, tuzak yemi hor görülür. Raiktòr ise, -böyle hallerin hiç beklenmezken gerçekleştiği nice kez görüldüğü üzere- gün gelip de egemenliği ele geçirmenin, hayal işi umudunu besleyip duruyordu. O zaman [kendisini yeniden taht'a geçirmek bahanesiyle Robert'in giriştiği savaş başarı kazanınca], Rum halkının ve ordusunun asla Barbar Robert'i taht'a çağırmayacağını düşünüyor, egemenliği

---

1] Bu, yukarıda XIV 3'de (s. 54) sözü edilen Roger değil, bir başkasıdır.

2] Avlanacak yaban hayvanlarını avcının önüne çekmek için, pusu kurulan yere konmuş tavuk, oğlak vb.

kesin biçimde kendi elinde tutmayı hesaplıyordu; bu arada, onu [Robert'i], kendisinin tüm entrika düzenlerini bir sonuca ulaştırmak için kullanmakta idi. Bunu düşününce pek eğleniyorum ve dudaklarıma bir gülümseme koşup geliyor; bir yandan da kalemimi bir lâmbanın ışığında yönlendiriyorum.

[XVI. Robert, ordusuyla, Adriyatik'i aşıp Rum ülkesine geçiyor]

1 Bu sırada Robert, Brindisi'de tüm güçlerini -gemilerini ve askerlerini- toplamıştı; gemilerinin sayısı 150 kadardı ve askerlerinin tümü, 30 000'i buluyordu; her gemi 200 savaşçıyı, silâhları ve atlarıyla, alabiliyordu. Adamları böyle [atlı savaşçı donanımıyla] donatılmışlardı, çünkü gemilerden karaya çıkınca karşılaşacakları düşman da, herhalde, bu biçimde silâhlanmış atlılar olacaktı; [Robert] bizim, şimdi yaygınlaşmış söyleyiş âdetine göre Dyrrakhion dediğimiz, [ilkçağdaki adını kullanacak olursak] Epidamnos kentinde [Arnavutluk'taki Draç] çıkarma yapmak istiyordu. Aslında, Otranto'dan Nikopolis'e [1] geçip Naupaktos [2]'u ve -tüm hisarlarıyla, bunların yakın yöreleri ile- komşu bölgesini işgal etmeyi tasarlıyordu. Ancak, Brindisi'den Draç'a olan uzaklığa göre, deniz yolundan, o kentlerin [Otranto ile Nikopolis'in] birinden diğerine yolculuk çok daha uzun mesafeli olduğu için, bir yandan, en hızlı gidişten hoşlanması nedeniyle, bir yandan da bunu donanma için daha güvenli bir yol saydığından, bu diğer yolculuğu [Brindisi'den Draç'a geçmeyi] yeğledi. Gerçekten, kış mevsiminde bulunuluyordu, güneş Güney Yarıküresine doğru gidip Oğlak Dönencesine yaklaştığı için, günlerin uzunluğu azalmakta idi [3]. Böylece, Otranto'dan [gün batımındaki] alacakaranlıkta ayrılıp [bu kadar uzun sürecek bir yolculuk sırasında bile düşman donanmasının onu görmemesi için] gece boyunca denizde gitmeye ve [uzun yolculuk sırasında çıkıverecek] bir fırtınaya yakalanmak tehlikesini göze almadan, tüm yelkenlerini açarak [hızla, kısa bir yolculuk yapmaya,] Brindisi'den yola çıkıp Draç'a geçmeye karar verdi. Çünkü, bu yoldan, gidilecek mesafe, Adriyatik Denizi orada daraldığı için, daha kısadır. Ancak, daha önce karar verdiği yolda, oğlu Roger'yi, onu Apulia Vâlisi atamış olarak, ardında bırakmadı; bilmediğim bir nedenle fikir değiştirdi ve onu yine kendi yoldaşları arasına kattı.

1] Batı Yunanistanın en korunaklı körfezinin ağzında, biri kuzeyden güneye, diğeri güneyden kuzeye uzanan iki dil bulunur. Güneydeki çıkıntıya Aktion denir; bunun biraz açığında, Octavianus (sonra: Augustus) donanması, Marcus Antonius-Kleopatra birleşik donanmasını yenmişti (Aktion/Actium deniz savaşı). Kuzey yandaki çatal dil'in ucunda, Osmanlı tarihinin namlı Prebeza/Preveze kenti; kıstağında ise, şimdi sözü edilen Nikopolis vardır. Adı (Nikopolis, Yengi Kenti) Octavianus'un yengisinin anısını yaşatıyor.

2] Yakın yörede, Korinthos Körfezi girişinin kuzey yanında, Osmanlı tarihinde çok büyük önemi olan bir diğer deniz savaşının yeri; Osmanlının ağzında: İnebahtı (Lâtinlerde Lepanto diye anılır).

3] Anna, astronomi üzerine de öğrenim gördüğünü bize söylemişti; bkz. yukarıda s. 9 dn.. 8.

2 Draç'a denizden geçiş sırasında [1], bir baskın, onun, çok berkitilmiş bir kent olan Korfu'yu ve bizim hisarlarımızdan diğer birkaçını ele geçirmesini sağladı. Lombardia ve Apulia'dan [kendisi ayrılınca bir ayaklanma çıkarıp onu arkadan vurmamaları için] tutaklar getirttikten, tüm ülkeye bir vergi salıp onu topladıktan sonra artık tek düşüncesi Draç'a çıkartma yapmaktı. O sırada, tüm İllyrikon'un [2] Duka'sı [Askerî Vâlisi], İmparator Botaniates'in oraya [3] göndermiş bulunduğu Geòrgios Monomakhatos idi. Ancak o, ilk kez, bu görevi reddetmişti ve onu, görevi kabullenmeye ikna etmenin çâresi bir türlü bulunamamıştı; ama, İmparatorun [Botaniates'in] Barbar köleleri -bunlar, İskit soyundan, Borilos ile Germanos idi-, Monomakhatos'a hınç besliyorlardı ve ona karşı şu ya da bu suçlamayı ortaya süre süre, onu İmparatorun gözünden düşürmüşlerdi. Tüm hayal güçlerini kullanıp bir entrika tezgâhlayarak, İmparatorun ona karşı öfkesini öylesine alevlendirdiler ki, o [İmparator Botaniates], günün birinde, eşi Maria'ya dönüp, ona şöyle dedi: "Bu Monomakhatos'un, Rum devletine düşman biri olduğundan kuşkulanıyorum".

3 Alan [soyundan] Ìòannès, onu dinlemişti; bu kişi, Monomakhatos'un yakın bir dostu idi; İskitlerin ona karşı hıncını ve onun hakkında sürekli suçlamalarını biliyor olduğundan, Monomakhatos'un yanına gitti, İmparatorun ve İskitlerin her bir dediğini ayrıntılı olarak aktardı ve ona, selâmete çıkmanın çaresini bulmasını öğütledi. Bunun üzerine, tedbirli bir adam olan beriki, gidip İmparatoru buldu; okşayıcı sözlerle onun gönlünü kazandı ve Draç'daki görevi üstlendi. [Bu görüşmenin bitiminde] İmparatordan vedalaşarak ayrılmasının sonrasında, Duka'lığıyla ilgili yazılı talimat almasının ve Draç'a gitmek üzere ayrılmasının öncesinde, İskit'ler, Germanos ile Borilos, onun bir an önce gitmesi için ellerinden geleni yaptıklarından, [pek aceleyle,] hemen ertesi gün, Draç'a ve İllyrikon'a [4] gitmek üzere, başkentten ayrıldı.

4 Ancak, Pègè [=Pınar, kaynak] denen yer [5] yakınlarında -orada, Sultanım [6] Bâkire Tanrı Anasının onuruna yapılmış, Byzantion'un tüm kiliseleri arasında ünlü olan bir kilise vardır [7]-, babam Alexios ile karşılaştı. Birbirini gördüklerinde, Monomakhatos, Başkomutanın önünde pek duygulu bir konuşmaya girişti; eğer kendisi

---

1] 1081 yılı Mayısının ikinci yarımında. Göreceğiz ki, hemen o sıralarda, Nisan ayı içinde, Alexios, Botaniates'i devirip İmparator olmuştu.

2] Rum İmparatorluğunun bu dönemdeki İllyrikon Thema'sı (İl'i), Arnavutluğu ve yakın çevresini kapsıyordu. Merkez-kent'i Draç idi.

3] Ayaklanan, yenilen Basilakios'un yerine.

4] Anna, yine bir "İlkçağcılık" (Arkhaïsmos) yapıyor ve İllyrikon Thema'sını, kendi metninde, İllyr'ler Ülkesi diye, Draç'ı da Epidamnos diye anıyor.

5] Surların, Silivri Kapı denen kapısı dışında ve hemen o yakında, Balıklı Rum Hastanesinin bulunduğu Balıklı semti. Kutsal sayılan pınarın yerinde Rum İmparatorlarının yaptırdığı havuz, Balıklı Ayazması diye biliniyordu.

6] Despoina. İngilizcedeki Lady'nin karşılığı olan sözcüklerden biridir (diğeri, Kyria). İleride, Alexios'un, İmparator olduktan sonra, kendi anasına Despoina diye hitab ettirdiğini göreceğiz.

7] Balıklı Kilisesi (Ayia Maria Kilisesi).

sürgüne gidiyorsa, [Alexios bilmeliydi ki,] bu, onun sebebineydi ve kendisinin ona dostluğu yüzündendi [1]; herkese karşı kıskançlık duyan İskit'ler Borilos ile Germanos, kendisinin üzerinden tüm hasetlerini tekerlek gibi geçirmişlerdi; şimdi de, onu bir bahane ile sürgüne, dostlarından ve bu sevimli kentten uzağa gönderiyorlardı. İmparatorun gözünde kendisini nasıl haksız yere suçladıklarını ve kölelerin elinden tüm çektiklerini pek canlı bir anlatımla ve ayrıntılı olarak hikâye ettikten sonra; başına gelen belâlardan dolayı yıkılmış bir ruhu teselli etmekte Tanrı vergisi yeteneği bulunan Batı Domestikos'unun [2] yanında, en büyük bir rahatlamaya kavuştu. Bu kişi [Alexios, onu rahatlatan bir konuşma yaptı ve] konuşmasını, elbette Tanrı böyle haksızlık edenlerin cezasını verir sözünü ekleyerek bitirdi; onun [Monomakhatos'un] kendisine karşı dostluğunu her zaman anımsayacağına söz verdi; böylece, biri Draç'a doğru ayrıldı, diğeri ise başkente gitmek üzere yola koyuldu.

5 Monomakhatos, artık Draç'a varmış iken, hem zorba Bey Robert'in [savaş] hazırlıklarını, hem de Alexios'un [İmparator Botaniates'e karşı] baş kaldırmasını öğrendi; ölçtü biçti, hangi yanı tutacağında karar kıldı. [Buna uygun olarak izlediği tutumla] Kamunun gözünde, her ikisinin karşıtı idi; ama, açıkta görünen karşı çıkma'nın altında, kafasında bir art düşünce vardı. Çünkü, Başkomutan, ona mektupla, olan biten hakkında bilgi vermişti: kendisinin nasıl kör edilmek tehlikesi karşısında kaldığını; böylece, bu zorbalıklar yüzünden, gerçek anlamda zorla itilmiş olarak, kendisinin de zorbalara karşı çıkmış bulunduğunu [anlatmıştı]; şimdi, o, Monomakhatos, dostunu desteklemek üzere ayaklanmalı ve kendisine, ne yapıp ederek, yüklü tutarda para göndermeye razı olmalıydı. Alexios, "Bana para gerek," diyordu, "bu olmadan, gereksinmeleri karşılayamam".

6 Buna rağmen, öteki, para göndermedi; ama, ulakları dostlukla karşıladıktan sonra, onlara bir mektup verdi; bu mektubun içeriği, kendisinin, şimdiye dek, çok eski dostluklarına bağlı kaldığı ve bu dostluğu gelecekte de sımsıkı koruyacağına söz verdiği doğrultusunda idi. İstenen paraya gelince, o, dostuna, dilediği tutarda parayı ulaştırmayı çok istiyordu; "Ama [diyordu], bir hak gözetirlik düşüncesi beni bundan alıkoyuyor, çünkü İmparator Botaniates tarafından [buraya] gönderildim ve ona bağımlılık andı içtikten sonra, eğer senin buyruklarına paldır küldür uyarsam, artık senin gözüne bile, sâdık ve hükümdarlarına bağlı bir uyruk [kimliğinde] görünemem. Ama, eğer Tanrının dileği, egemenliği sana verirse, nasıl ben daha önceden senin sâdık bir dostun idiysem, ondan sonra da senin çok sâdık bir uyruğun olurum".

1] Borilos ile Germanos'un, Alexios'un can düşmanı olduğunu, onu kör ettirmeye kalkıştıklarını, Anna, ileride uzun boylu anlatacaktır.

2] Alexios, Büyük Domestikos (Başkomutan) idi; zaten Anna da onu, bir önceki tümcede böyle anmıştı, ileride yine böyle anacak. Şimdi ve ileride bir iki yerde Batı Domestikos'u (Rumeli Orduları Beylerbeyi) demesinden anlaşılıyor ki, bu görev boşta imiş ve dolayısiyle bu görevi de Başkomutan yerine getiriyormuş.

7 Monomakhatos, babama karşı bu biçimde özür öne sürerken, bir yandan da, onunla, yâni babamla, Botaniates'i barıştırmak istiyordu; ama bunların üstüne, hem daha açıkça, Barbar Robert ile haberleşmeye girişip güpe gündüz [=göz göre göre] ayaklanarak bir hengâme kopardığından, onu suçlamak için nedenlerim var. Ancak, böyle oynak davranış, bir bakıma, insanlarda, öteden beri yapılagelen birşeydir; böyleleri, toplumun çıkarına pek zarar vericidirler, ama onlar kendileri konusunda çok tedbirlidirler, çünkü -çoğu kez amaçlarına ulaşamıyor da olsalar- sırf kendi çıkarlarına göre hareket ederler. Ama, işte, bindiğim at yine asıl yolunun dışına çıktı; dizginin komutundan saptığına göre, onu yeniden ilk doğrultusuna sokalım [asıl konumuza dönelim].

8 Hayli zamandan beri bizim kıyılara çıkmak için can atan ve düşlerinde yalnız Draç'ı gören Robert, artık hiç kuşkusuz daha da içini kemiren bir istekle yanıp tutuşuyordu; donanmasının [orduyu yüklenmiş olarak] yola çıkmasını çabuklaştırmak için elinden geleni ardına koymuyor, askerleri işe koşuyor ve ateşli konuşmalarla onlara coşku aşılıyordu. Bu sırada [Rumların Draç Vâlisi] Monomakhatos, sözünü ettiğimiz önlemleri aldıktan sonra, kendine bir diğer sığınma yeri hazırlamakta idi. Gerçekten, o, mektuplaşarak, Dalmaçya Beyleri Bodinos ile Mikhaèl'in [1] dostluğunu kazandı ve armağanlarla onları etkiledi; böylece, elinin altında, dilediğini açabileceği çeşitli selâmete çıkış kapılarını hazır etti. Çünkü, Robert'den yana, Alexios'dan yana işini yürütemezse, her ikisi onu dışlarsa, hemen Dalmaçya'ya kaçacak ve orada, sığıntı olarak, Bodinos ile Mikhaèl'in yanına gidecekti. Öyle ya, eğer ilk anılanlar [Robert ile Alexios], ona karşı düşman tutum takınırlarsa, ona yine de umut olarak Mikhaèl, bir yandan da Bodinos kalıyordu; Robert'in ve Alexios'un ordularının ona karşı açıkça saldırıya geçtiği gün, bunların yanına kaçmaya hazırlanmış bulunuyordu.

9 Bunu bu kadarla keselim. Şimdi, babamın egemenlik dönemini ele almamızın ve onun nasıl, hangi hallerin sonunda İmparator erk'ine ulaştığını anlatmamızın zamanıdır. Aslında, niyetim, onun İmparator olmasından önceki yaşamını değil; İmparator olarak yaptığı tüm güzel işlerini ve -onu izlerken göreceğimiz tüm eylemleri içinde eğer öylesiyle karşılaşırsak-, yanılgılarını da anlatmak idi. Çünkü, yapılması iyi olmamış birşey bulursam, babamdı diye onu [eleştiriden] hiç de esirgeyecek değilim; ne de babamın yaşamını yazıyor olmamdan dolayı [gerçekçiliğim konusunda] duyulabilecek kuşkulardan kurtulmak için onun güzel işlerini anmadan geçeceğim. Çünkü her iki halde de gerçeğe karşı haksızlık etmiş oluruz. Benim yapıtımın konusu ise, baştan beri sık sık söylediğim üzere, İmparator olarak, babamdır. Bu nedenle Robert'i, anlatımımızın onu getirdiği yerde bırakalım ve şimdi, İmparatorun [Alexios'un] yaptıklarını incelemeye başlıyalım; bu Robert'e karşı yürütülen savaşların ve çatışmaların anlatılmasına bir diğer bölümü ayıracağız.

1] Bodinos dediği, Sırp soyundan, Dalmaçya'daki yerel Bey Konstantinos Bodin'dir; Mikhaèl, bunun babasıdır.

II

[2. KİTAP: ALEXİOS KOMNENOS'UN BOTANİATES'İ DEVİRİP İMPARATOR OLMASI. TÜRKLERİN BATI ANADOLUDA İLK FETİHLERİ]

[I. Komnenos kardeşleri baş kaldırmaya zorlayan neden: saray görevlisi iki İskit'in kıskançlığı ve komplosu]

1 İmparator Alexios'un hangi ülkede, hangi aileden doğmuş bulunduğunu öğrenmek istiyenleri, Kaisar'ımızın yapıtına yollayacağız; [okuyucu] orada, üstelik, başka bilgilerin yanı sıra, İmparator Nikèphoros Botaniates'in tarihini de bulacaktır. İsaakios'un, Alexios'un ve babamın babası Iòannès Komnenos'un diğer oğullarının ağabeyi Manouèl, kendisini o göreve atayan eski İmparator Romanos Diogenès döneminde, tüm Asya [=Anadolu]'nun Stratègos Autokratòr'u [Anadolu Beylerbeyi] idi; sonra, kur'a sonucu Antakya Dukalığı da, İsaakios'a düştü; her ikisinin savaşçı [Komutan] olarak katıldığı savaşlar, çatışmalar çoktu; ama, hasımlarını yenerek [o yerde] diktikleri yengi kutlama çelenkleri de çoktu. Onlardan sonra, babam Alexios, Stratègos Autokratòr atandı ve o zaman egemen bulunan İmparator Mikhaèl Doukas tarafından, Roussel'in üstüne gönderildi [1].

2 Keza, İmparator Nikèphoros [Botaniates] onun savaş san'atında böylesine deneyimli olduğunu görünce ve kardeşi İsaakios ile birlikte doğuda sefer yürütürken onun nasıl birçok çatışmaya katılıp yaşının üstünde bir yiğitlikle kendini gösterdiğini, sonra Roussel'i nasıl etkisizleştirdiğini öğrenince, ona karşı İsaakios'a duyduğundan eksik olmayan pek özel bir sevgi beslemeye başladı. Yüzlerine mutlu bakışlarla bakarak, bu iki kardeşi, göğsüne bastırıyordu; hatta bazan onları kendi sofrasına çağırmakla onurlandırdığı bile oluyordu.

3 İşte onlara karşı, özellikle Slavonya'dan gelme, adlarını daha önce andığım iki Barbarın, [yâni] Borilos ile Germanos'un hasedini alevlendiren, bu idi. Gerçekten, o kişiler, İmparatorun Komnenos'lara nasıl değer verdiğini gördükleri ve onların [Komnenos'ların] kendilerine fırlatılan haset oklarından nasıl etkilenmez kaldığını gözlemledikleri için, çatlıyorlardı. İmparator, henüz çıkan sakalı daha büyümemiş olmasına rağmen Alexios'un her yerde ün salmış bir yiğitliği bulunduğunu görünce, onu, Proedros [2] sanıyla onurlandırarak, Batının Stratègos Autokratòr'u [Rumeli Beylerbeyi] atadı. Bu kişinin batıda nice yengi kutlama çelengi diktiğini, nice âsiyi yenip tutsak ederek İmparatora getirdiğini daha önce yeteri kadar açıkladık. Ama bunlar, köleleri hoşnut etmek şöyle dursun, onların içindeki haset ateşini daha da

---

1] Bkz. yukarıda s. 16-23.

2] Başkan, "Önde oturan". Bkz. yukarıda s. 34 dn.3.

harlandırdı. Bu kişiler gizlice hınzırlık tezgâhlamaya ve berikilere [Komnenos'lara] karşı bin çeşit dedikodu yaymağa, İmparatora -bazan kulağına fısıldayarak, bazan herkesin önünde- çeşit çeşit hikâye anlatmaya koyuldular; kimi zaman da başka kişileri yardakçı ediniyorlardı [asılsız suçlama hikâyelerini onlara anlattırıyorlardı]; alavere dalavereye başvuruyorlar ve onlardan [Komnenos'lardan] ne bahasına olursa olsun kurtulmayı amaç edinmiş bulunuyorlardı.

4 Komnenos'lar ise, bu sıkıntılı durumlarında, harem görevlilerini elde etmeyi, onlar aracılığıyla İmparatoriçenin gittikçe daha çok gözüne girmeyi, gerekli saydılar. Gerçekten her ikisi cana yakın adamlardı ve her çareye başvurup taştan bir yüreği bile yumuşatabilecek yetenekte idiler. İsaakios, hem sözü sohbeti yönünden hem de görgüsü, davranışları yönünden kusursuz seçkinlikte olduğu ve benzerlik ne kadar olabilirse babama o kadar benzediği için, daha önceden, İmparatoriçe onu kendi yeğenine eş diye seçmiş bulunduğundan, bu konuda şimdiden başarı kazanmıştı. Ama kendi işini şimdi yoluna koymuş bulunduğu için, kardeşinin durumuyla çok ilgileniyordu ve nasıl vaktiyle beriki onun evlenmesi konusunda ona yardımcı olmuş idiyse şimdi o da, berikinin İmparatoriçe gözünde daha az göze girmiş kalmaması için çabalıyordu. Söylenene bakılırsa, iki dost, Orestes ile Pylades arasında birbirine karşı öylesine bağlılık varmış ki, bir dövüşe girdiklerinde, her biri kendi hasmıyla uğraşmayı bir yana bırakıp arkadaşına saldıranı def etmeye çabalarmış ve her biri, ötekine atılmış ok'un vuruşuna kendi göğsünü gerermiş. İki kardeş [Komnenos] bakımından da aynı gözlemler yapılabilirdi. Onların her biri, diğerine gelen tehlikeyi savmak için ilk atılan olurdu ve her birinin başarılarını, becerilerini, kısacası bahtlılığını, öteki, kendisininmiş sayardı [öylesine sevinirdi] ve diğeri de öyle yapardı; birbirine karşı bu kadar sevgileri vardı.

5 İsaakios'un çıkarı, Tanrının isteği ile, söylediğimiz üzere, güvenceye bağlanmıştı; az zaman sonra, İsaakios'un yönlendirmesi ile, harem ağaları, İmparatoriçeyi, Alexios'u oğul edinmeye ikna ettiler. Onun [İmparatoriçenin] bu işe aklı yattı ve belirlenen günde iki kardeş saraya gelince, İmparatoriçe, öteden beri böyle durumlarda uygulanan törenle, Alexios'u oğul edindi. Bundan böyle, Batı Ordularının Büyük Domestikos'u [1], içini kemiren bir huzursuzluktan kurtulmuş oldu. Artık her ikisi sık sık saraya gidiyorlardı; zorunlu olan, ortak hükümdarlara [2] bağlılık açıklama

---

1] Aslında, *Büyük* Domestikos, Başkomutandır, hem Doğu Domestikos'unun (Anadolu Beylerbeyinin) hem de Batı Domestikos'unun (Rumeli Beylerbeyinin) üzerindedir, bunlar onun komutası altındadır (bkz. yukarıda s. 17 dn.1). Anna'nın böyle tuhaf bir deyim kullanmasının nedeni, Alexios'un Başkomutan olmasına rağmen Batı (Orduları) Domestikos'u görevini de kendinde tutmasıdır; bkz. yukarıda s. 59 dn.2.

2] VII. Mikhaèl taht'tan ayrılmak zorunda bırakılınca, yasal açıdan, taht onun çocuk yaştaki oğlu Konstantinos'a ve nâibe sıfatiyle de İmparatoriçe Maria'ya ait olmak gerekirdi (Mikhaèl çocuk yaşta iken babası X. Konstantinos öldüğünde de böyle bir durum gerçekleşmişti; bkz. yukarıda s. 16 dn.1). Mikhaèl'i deviren Botaniatès, egemenliğine yasal dayanak sağlayabilmek için (ileride göreceğimiz üzere, Anna'nın anası Eirènè'nin büyük

törenini [1] geçirdikten ve orada kısa bir süre oyalandıktan sonra, İmparatoriçeyle görüşmeye gittiler; bu da, onlara karşı hasedi büsbütün azdırdı.

6 Bu durum [dostları tarafından] sık sık kendilerine duyurulunca, Komnenos'lar, düşmanlarının ağına her ikisi birden düşer ve onlara yardım edecek kimse olmaz diye çekindiklerinden, Tanrının yardımıyla kendi güvenliklerini sağlayacak bir çâre aradılar. Böylece, anaları [Anna Dalassena] ile birlikte, pek çok tasarıyı gözden geçirdikten, hepsini sık sık ve özenle inceledikten sonra, insan diliyle konuşacak olursak, tek bir selâmet umudundan başkasını bulamadılar; bu [buldukları çare], uygun bir vesile olduğunda, İmparatoriçenin yanına gitmek, sırlarını ona açmak idi. Yine de niyetlerini gizli tutmağa özen gösterdiler ve bu tasarılarını kesinlikle hiç kimseye açmadılar. Avlanacak balıkları ürkütmemeye çalışan balıkçılar gibi, dikkatliydiler. Gizlice kaçıp gitmeyi kuruyorlardı, ama bunu İmparatoriçeye söylemeye çekiniyorlardı; çünkü o da her iki yanı, İmparatoru [Botaniatès'i] ve iki kardeşi gözeteyim derken niyetlerini İmparatora açıklar diye korkuyorlardı. Böylece, ilk tasarılarından vazgeçip, başka bir plân kurdular, çünkü ortaya çıkan koşulları değerlendirmekte yetenekli idiler.

[II. Botaniatès'in, kendi hısımlarından birini veliahd edinme tasarısı. Buna duyulan tepki]

1 İmparator, artık oğul sahibi olamıyacak kadar yaşlıydı ve ölümün kaçınılmaz kesişinden [2] korkmaya başladığı için kendi yerine kim geçecek sorunu üzerinde duruyordu. O sırada, Anadolulu, şanlı soydan gelme, güzel yüzlü, beyni ağırlıklı [kof değil dolu], bedeni capcanlı, henüz ergenlik yaşında, üstelik aile yönünden Nikèphoros'un hısımı olan Synadènos [3] adlı biri vardı. İşte onu, [Botaniates,] başkalarına yeğleyerek, İmparator'lukta kendi mirasçısı etmeyi ve egemenliği de miras malı olarak ona bırakmayı kuruyordu; oysa, bu konuda yanlış hesap yapıyordu. Aslında, İmparatoriçenin oğlu Konstantinos'a, -büyükbabası [X. Konstantinos] ve babası [VII. Mikhaèl] dolayısiyle kendisine geçmesi haklı olacak bir miras niteliğiyle-

---

babası Kaisar rütbeli İòannès Doukas'ın akıl öğretmesiyle) İmparatoriçe Maria ile evlenmişti ve o da egemenlik ortağı olmuştu; durumu, yakın geçmişteki, Romanos Diogenès'in durumuna benziyordu.

1] Bu törende, ayak, el, yanak öpülürdü.

2] Ölümü, tırpanlı bir Ölüm Meleği gibi düşünüyor.

3] Bu ad, Hellen dilinde, çok zorlamayla, Αδην (=Tok, doymuş) sözcüğüyle bağlantılı sayılıp "Birlikte-doymuş" anlamında yorumlanabilir ise de, kanımca, Anadolulu bir adın, Synadana adının, Hellen diline göre erkek adı olabilmesi için sonu -os edilmiş biçimidir ve aslında Synada'lı demektir. Synada/Synnada, Afyon iline bağlı ilçe merkezi Şuhut kasabasının ilkçağdaki adıdır. Anna da, çocuğun Anadolulu olduğunu vurguluyor.

İmparator'luk erkini vasiyetle bıraksa idi, kendisi için tam bir güvence sağlamış ve aynı zamanda adaletin de gereğini yerine getirmiş olurdu; üstelik böylece, İmparatoriçenin kendisi hakkındaki güvenini ve iyilik-isterliğini de arttırmış olacaktı. Ama bu ihtiyar ne kadar haksız ve sakıncalı tasarılar kurduğunun ve kendi yaşamına belâlar getirecek hallerin yaratıcısı olduğunun bilincine varamıyordu.

2 İmparatoriçenin [dolaşan] bu söylentilerden haberi oldu ve oğlunu tehdid eden bir tehlike[nin ortaya çıktığı] düşüncesi ona çok dokundu. Üzüntüye kapıldığı halde, iç sıkıntısını kimseye açıklamadı. Bu, Komnenos'ların gözünden kaçmadı. Bekledikleri fırsatı bulmuş oldular ve İmparatoriçenin yanına gitmeye karar verdiler. Anaları [Anna Dalassena], İsaakios'a, yanında kardeşi Alexios olduğu halde İmparatoriçe ile konuşmak için bir bahane sağladı. İkisi birlikte olarak İmparatoriçenin yanına vardıklarında, İsaakios ona şöyle dedi: "Augusta [1]! Seni eski günlerde gördüğüm gibi görmedim; sanki, gizlediğin bazı dertlerin senin içini kemiriyor, aklından hiç çıkmıyor gibi görünüyorsun; o kadar ki, sırrını açabileceğin kişiye güvenini bile yitirmişsin". O [İmparatoriçe], yine de hiçbir şeyi açığa vurmak istemedi, yalnızca derin derin iç çekti: "Gurbette olan insanlara [2] çok sorgu sual etmemeli" dedi, "Mutlaka onların acısına yol açan yeterli bir neden vardır. Bana gelince; ne yazık ki, birbiri ardınca çekmediğim dert kalmadı, görünüşe bakılırsa gelecekte de kim bilir hangileri başıma gelecek". İki kardeş, mesafeli durdular ve tek sözcük eklemediler; gözlerini yere diktiler, iki ellerini [önde] kavuşturdular, bir süre düşünceli düşünceli kaldılar. Sonra, töresel saygı gösterisini [ayak, el, yanak öpme] yaparak, içleri sıkıntılı, evlerine döndüler.

3 Ertesi gün yeniden İmparatoriçe ile konuşmaya geldiler ve onun kendilerine bir gün önceki kadar yaslı bakışla bakmadığını [keyfinin daha yerinde olduğunu] görerek, her ikisi ona yaklaştılar. "Sen bizim hükümdarımızsın," dediler, "biz senin, sana çok bağlı kullarınız; sen yüce hükümdarımız için her şeye katlanmaya hazırız. Böyle olduğuna göre, [bunlara acaba güvenebilir miyim diye] en küçük bir tasalanma sana üzüntü vermesin ve seni hiç mi hiç huzursuz etmesin". Onların böyle konuşması İmparatoriçeye güven verdi; bu adamlara karşı her çeşit kuşkusunu aklından sürdü; bunlar [zaten] sezgisi güçlü kişiler olduğundan, onun sırrını sezmişlerdi, çünkü onlar leb demeden leblebiyi anlayarak başka kişilerin kafasında gizli ve henüz sır olarak duran bir düşünceyi bile sezecek kadar akıllı ve yetenekli idiler. Hemen, her ikisi tüm varlıklarıyla İmparatoriçenin hizmetine kendilerini verdiler; ona, bağlılıklarının birçok

---

1] Lâtincede, "Çok görkemli, saygıdeğer" anlamındaki Augustus (Rumca karşılığı: Sebastos) sözcüğünün dişi biçimi (bu dişi biçimin Rumcası: Sebastè). Roma'lılardan beri, eril biçim, İmparatorun; dişi biçim, İmparatoriçenin san'ıdır.

2] VII. Mikhaèl'in ve sonra Botaniatès'in eşi. Maria, Rum değil, "Alan Prensesi" idi; şimdi kendisiyle konuşan İsaakios'un eşi de öyle idi (Maria'nın yeğeni oluyordu). Rumlar, Kafkasya yöresi insanlarına, toptan, Alan diyorlardı. Oysa Maria, gerçekte Gürcistan-Ermenistan yöresindendi ve adının asıl biçimi Martha idi, Bagrat'lılar (Bagratuni) soyundan Gürcistan Kralı IV. Bagrat'ın kızıydı; Mikhaèl Doukas ile evlendirilmek üzere 1065 yılında İstanbul sarayına gönderilmişti.

açık kanıtını gösterdiler ve o kendilerini her nerede olursa olsun yardıma çağırınca, ne olursa olsun her koşulda, yiğitçe onu destekleyeceklerine söz verdiler. İsa Çömezinin [Ermiş Paulos'un] öğüdü, [İmparatoriçe] sevinçli olduğunda onunla birlikte sevinmek, o yaslı olduğunda onunla birlikte üzülmek olduğundan [1], buna canla başla uydular. İmparatoriçeden, kendilerini de, onun hısımı ve yakını olarak, sanki onun memleketlisi imiş gibi saymasını dilediler; ondan yalnız şu istekte bulundular: Eğer o, hükümdarları [İmparatoriçe] ve İmparator, kendilerini çekemeyenlerin bir suçlamasını duyarlarsa, bundan hemen kendilerine haber versinlerdi [2], çünkü kendilerinin haberi olmadan düşmanlarının kurduğu bir tuzağa düşmekten çekiniyorlardı. Ondan, kendilerine bir lûtufta bulunmasını dilediler ve ona, "Gönlünü pek tut [kendini koyuverme, üzülüp durma]" diye yalvardılar; ona, Tanrının yardımıyla, kendilerinin, coşkuyla dolu olarak, ellerinden gelen desteği verecekleri ve ne yapıp ne edip oğlu Konstantinos'un İmparator olmaktan yoksun bırakılmamasını sağlayacakları yolunda vaadde bulundular. Üstelik, bu uzlaşmalarını, and içmekle sağlamlaştırmaya karar verdiler; çünkü, kendilerini çekemiyenler nedeniyle, yitirilecek zaman yoktu.

4 Böylece bu adamlar, büyük bir huzursuzluktan kurtulup rahatlamış oldular; özgüvenleri geri geldi ve İmparator ile konuşurken yüzleri daha şen oldu; her ikisi, ama özellikle Alexios, sakladığı duygularını, gizli niyetlerini, göstermelik tavırlarla örtüp belli etmemenin ustası idiler. Gerçi, haset [edenlerin içini yakan ateş], yangın boyutlarına varmıştı; ama, onlara karşı [suçlama yönelterek] İmparatora söylenen her söz artık, daha önce varılan anlaşmaya uygun yolda, onların kulağına ulaştığından, kendilerini ortadan kaldırmak için iki pek etkili kölenin tezgâhlamakta olduğu dolapları da öğreniyorlardı; bu nedenle artık, öteden beri yapageldikleri üzere, saraya ikisi birlikte gitmiyorlar, her biri kendi başına, iki günde bir, gidiyordu. Bu önlem akıllıca ve Palamedès işi idi [3]; çünkü, eğer ikisinden biri her nasılsa, gücü herşeye yeter İskitlerin gizli entrikalarına takıldığında, diğeri, bundan kurtulacaktı ve her ikisi birden Barbarların tuzağına düşmemiş olacaktı. Ama, onların böylesine önlemleri alınmış iken, olan bitenler, korktukları yönde gelişmedi. Çünkü onlar, bu savaşımda, hasımlarından daha güçlü idiler; anlatımımız şimdi bunu tüm kanıtlarıyla ortaya koyacak.

[III. Türklerin Batı Anadoluda ilk fetihleri; Erdek yanıbaşındaki Kyzikos'u ele geçirmeleri. Komnenos kardeşlerin huzursuzluğu]

1 Kyzikos kenti [4] bu sırada Türklerce henüz ele geçirilmişti; İmparator [Botaniatès] bu fetih edilme olayını öğrenir öğrenmez Alexios Komnenos'u çağırttı.

1] Romalılara Mektup, XII 15: "Sevinenlerle sevinin; ağlayanlarla ağlayın".

2] Yâni, onlara suçlamayı duyurup, "Bu işin aslı nedir?" diye sorsunlardı, suçlamaya hemen inanmasınlardı.

3] Palamedès konusunda bkz. yukarıda s. 21 dn.2.

4] Kapıdağı Yarımadasının kıstağındaki Kyzikos kalıntılarına şimdi Belkıs deniyor. Kıstak, son yüzyıllarda doğanın getirdiği dolgu ile oluşmuştur. Kent, ilkçağda ve ortaçağda, anakaraya çok yakın, ama ada kıyısında bir kentti. Birinci Haçlı Seferi sonunda Batı Anadolu

Oysa, o gün -öyle denk gelmişti-, İsaakios'un saraya gelme günüydü. İsaakios, kardeşinin, kendi aralarında kararlaştırılmış bulunduğunun tersine [her ikisi sarayda bir arada bulunacak yolda] içeriye girdiğini görünce, ona doğru yürüdü ve orada bulunmasının nedenini sordu. Diğeri ona hemen, nedeni açıkladı: "Çünkü", dedi, "İmparator beni çağırttı". Böylece ikisi birlikte [İmparatorun yanına] girdiler ve töresel saygı gösterisini [ayak, el, yanak öpme] yaptılar; öğle yemeği zamanı gelmiş bulunduğundan, İmparator onlara biraz beklemelerini buyurdu ve onları kendi sofrasına buyur etti. [Kardeşler] Birbirinden ayrı oturuyorlardı; biri masanın sağında, diğeri solunda, yüzyüze idiler. Bir an, çevredekilere baktılar; onların alçak sesle, pek asık suratla konuştuğunu farkettiler. [İmparatoru avuçlarında oynatan] Kölelerin onlara karşı birdenbire uygulamaya konulacak bir tuzak hazırlamış ve tehlikenin kendini göstermek üzere bulunduğundan korkarak kaçamak bakışlarla birbirine baktılar, ne yapacaklarını bilemediler.

2 Onlar hayli zaman öncesinden beri, tatlı sözlerle, değer vermekle ve her türlü gönül alıcılıkla, İmparatorun hizmetindeki kişilerin tümünün dostluğunu sağlamış oldukları gibi, nezaketleriyle, şimdi kendilerine mutlu bakışlarla bakan Sofracıbaşının da gönlünü kazanmışlardı. İsaakios Komnenos'un [kulağı delik ve akıllı] uşaklarından biri, bu kişiye yanaşarak, ona şöyle dedi: "Kyzikos'un zaptedilmiş bulunduğunu Efendime bildir; gerçekten, oradan yeni gelen bir mektup bu haberi getirmiştir". Beriki de hemen, tabakları sofraya bırakıp, İsaakios'a, alçak sesle, uşaktan duyduğunu bildirdi. İsaakios ise, çok hafif dudak hareketiyle, haberi kardeşine iletti. Çok hızlı anlayış yeteneği olan, ateşten daha kızgın [1] Alexios, verilen bilgiyi hemen kavradı. O zaman her ikisi [rahat bir] soluk aldılar, içlerindeki endişeden kurtuldular. İyice kendilerine gelerek, eğer onlara olayla ilgili bir danışma sorusu yöneltilirse yanıtlarını hazır etmek ve İmparator onların görüşünü sorarsa ona yerinde öneriler sunabilmek üzere, düşünmeye koyuldular.

3 Onlar bu düşüncelere dalmış gitmişken, İmparator, birşey bilmediklerini sanarak, onlara baktı ve Kyzikos'un alınmış olduğunu açıkladı. O zaman onlar, -şimdi bu kentlerin [Erdek yöresindeki kentlerin ve o arada Kyzikos'un] yakılıp yıkılmasından dolayı pek altüst olan- İmparatoru teselli etmeye hazır bulunduklarından, hükümdarın kırılmış cesaretini yeniden yükselttiler ve güzel umutlar vererek onun içini ısıttılar; kentin kolayca kurtarılabileceği yolunda ona güvence verdiler: "Önemli olan," dediler, "sen yüce hükümdarımızın sağlıkta, selâmette olmasıdır; o zaman, kenti almış olanlar, suçlarının cezasını bulacak, neden olduklarının yedi kat fazlası zarara kendileri uğrayacaklardır". İmparator onların yanıtından pek hoşlandı ve onları sofrasından uğurlamanın sonrasında, günün geri kalanını, tasasız geçirdi.

Türklerin elinden çıkınca, İç Anadoluya çekilen Türklerin, bir talan akını seferinde Kyzikos'u ikinci kez alması, ileride 14 V 3'de görülecektir. Anna'nın anlattığı çağda şimdiki kıstağın oluşmak üzere bulunduğu, orada denizin çok sığlaştığı, Türklerin kenti ikinci kez alışında o yandan saldırarak kente girmesiyle kanıtlanıyor.

1] Anna, babası için, "ateş gibi" demekle yetinmek istemiyor.

4 Bundan böyle, Komnenos'lar, saraya düzenli olarak gitmeye, İmparatorun yakın çevresine daha çok sokulmaya, hasımlarının eline en küçük koz bile vermemeye ve onların düşmanlık gütmesine hiçbir fırsat sağlamamaya, tam tersine, herkesle aralarının iyi olması ve herkesin [gerektiğinde] onları savunması için, herkesin sevgisini kazanmaya, büyük özen gösterdiler. Keza, İmparatoriçe Maria'yla daha da sıkı bağ kurmak ve onu, yalnız onun için yaşadıklarına, yalnız onun için soluk aldıklarına inandırmak üzere çaba harcadılar. Gerçekten, İsaakios, onun yeğeniyle evli bulunmasından yararlanarak, [saraya] rahatça girip çıkıyordu; babam ise, [İsaakios'un kardeşi olmak dolayısiyle] yakın hısım olarak akrabalığından dolayı bir o kadar rahatlığa sahip bulunduktan başka, özellikle, İmparatoriçenin onu namla şanla [törenle] oğul edinmiş bulunması dolayısiyle İmparatoriçenin yanına girebildiğinden, kesinlikle kuşkulanılmaz kişi durumundaydı ve düşmanlarının hasedini gölgeye dönüştürüyordu [etkisiz bırakıyordu]: gerçekten, Barbar kölelerin vahşî hıncı olsun, İmparatorun aşırı kofluğu olsun, onun hiç gözünden kaçmıyordu. Böylece, onlar [Komnenos kardeşler], sonra düşmanlarına yem olmamak için, doğal olarak, gözden düşmüşlük durumu başlarına gelmesin diye, uyanık davranıyorlardı. Çünkü kof yapılı kişilerin tutumu oynaktır ve onlar tıpkı Euripos [1]'daki gibi suyun bir o yana bir bu yana akışıyla yalpalar dururlar.

[IV. Komnenos kardeşler, Botaniatès'i devirmeye karar veriyor]

1 Köleler [2] olan biteni farkettiklerinden, işler onların beklediği gibi gitmediğinden ve bu adamları [Komnenos'ları] yok etmek onlar için -İmparatorun bunlara karşı değer vericiliğinin her gün artmakta oluşu nedeniyle- kolay olmayacağından, bir sürü tasarıyı önce benimseyip sonra onlardan vazgeçerek, [sonunda] bir başka yönteme yöneldiler. Neydi o yöntem? Bu, İmparatorun haberi olmadan bir gece onları [Komnenos kardeşleri] çağırtıp getirtmek ve uydurma bir bahaneyle onların gözlerini oyarak onlardan kurtulmak idi.

2 Komnenos'lar, bunu öğrendiler. Tehlikenin yakın olduğunu anlayınca, aslında istemiyerek, tek selâmet yolunun ayaklanma olduğuna ve kendilerinin kaskatı bir zorunluluk yüzünden bu yola itildiğine kanaat getirdiler. Gerçekten, ne diye, birinin kızıl [akkor edilmiş] demiri gözleri önünde tutup onların ışığını söndürmesini [gözlerini kör etmesini] beklemeleri gerekir imiş? Yine de, bu tasarıyı gönüllerinin derinliğinde gizlenmiş tutuyorlardı. Ne var ki, az süre sonra, Alexios, Kyzikos kentini

---

1] Euripos, Oiboia/İğriboz Adası ile Yunanistan anakarası arasında uzanan ince uzun boğaz. Bu da, çok benzediği Çanakkale Boğazı gibi, değişken akıntılarıyla ünlüdür.

2] Doulos, Rumcada, hem "Köle" hem de "Hizmetkâr" demektir (Δουλευω = Hizmet etmek fiillinden). Anna, sarayda görevli Borilos ile Germanos'u, aşağılamak amacıyla, böyle anıyor. Bu kişiler, hukuksal konumları yönünden, köle olmayabilirler.

yakıp yıkmış Agarènos'lara [Türklere] [1] karşı sefere sürmek üzere onları hazırlasın diye, birliklerin bir bölümünü getirtmek buyruğunu aldı -çünkü o sırada Batı Domestikos'u [Rumeli Beylerbeyi] idi [2]-; [ve] bu kendiliğinden çıkmış fırsata sarıldı, ordunun subayları içinde kendisine candan bağlı olanlara, komutaları altındaki birliklerle, gelmeleri için çağrı mektubu gönderdi. Böylece çağırılmış olarak, hepsi, hızla, başkente doğru yola düştüler.

3 Bunun üzerine, iki köleden Borilos adlı olanın göndermesiyle, biri, İmparatoru buldu ve ondan, Başkomutanın [3] tüm birlikleri başkente getirmesi kendisinin rızasıyla mı yapılmaktadır diye sordu. İmparator hemen Alexios'u çağırır; "Gelen bu haber doğru mudur?" der. Beriki, duraksamasız yanıtlayarak, birliklerden bir bölümün, İmparatorun buyruğu üzerine gelmekte olduğunu kabullendi, ama tüm birliklerin burada toplanmasına gelince, bunu, inandırıcı bir biçimde, şiddetle inkâr etti. "Gerçekten, " dedi, "ordu her yana dağılmış durumda bulunduğu için, gel komutunu alan birlikler pek çeşitli konaklama yerlerinden kalkıp gelmektedir. Rum devletinin çeşitli bölgelerinden yığın yığın onların gelişini görenler, sanki tüm ordu toplan komutu almış da burada toplanmaktadır sanıyorlar, oysa ki sırf görünüşe bakıp aldanıyorlar". Borilos bu sözlere şiddetle itiraz ettiyse de, Alexios [tartışmada] üstün çıktı ve [İmparatordan] tam onay aldı. Daha kalın kafalı olan Germanos ise, Alexios'a doğrudan saldırmadı. Ancak, Komutana yöneltilen bu suçlamalar İmparatoru hiç etkilemediğinden, [köleler,] gece vakti olduğu için güvenli bir zamandan yararlanıp [4] Komnenos'lara karşı bir pusu hazırladılar.

4 Zaten, köle [dediğin], doğa gereği kendi efendilerine düşmandır ve onlara ulaşamayınca [diş geçiremeyince], elindeki gücü, kendi kölelik yoldaşlarına karşı yöneltip, onlar için, katlanılmaz olur [onların yaşamını zehir eder]. Alexios Komnenos da bu çeşit yapıdaki kişilerle ve söz konusu köle ruhuyla karşılaşma deneyimi edindi. Çünkü, andığım kişiler, İmparatoru kayırarak Komnenos'lara düşmanlık güdüyor değillerdi; asıl neden, kiminin söylediğine bakılırsa, Borilos'un taht'a göz dikmiş bulunması idi; Germanos onun bu tasarısını biliyordu ve yardakçısı olduğu kişiye, bir pusu kurmakta, özenle yardımcılık ediyordu. Kendi aralarında, niyetleri üzerine ve kendi görüşlerince "Bu iş nasıl yürüyor?" diye konuşup duruyorlardı; o zamana kadar dişleri arasından fısıldamakta olduklarını şimdiden açık açık konuşmaya bile başlamışlardı.

1] Anna'nın çağındaki Rum inancına göre, Türkler, Tevrat'ta (Yaratılış, XVI 1) adı geçen (Abram/İbrahim'in karısı Sara/Saray'ın Mısırlı câriyesi) Agar/Hacer'in soyundan gelme, Tevrat'ta (I. Tarihler, V 19) Rumca çevirisinde Agarènos'lar diye, Kitab-ı Mukaddes Şirketi'nin bir kurula hazırlatıp yayınlattığı Türkçe çeviride ise Hagrî'ler diye anılan ulustan iniyor imiş.

2] Bkz. yukarıda s. 59 dn.2.

3] Burada, Alexios'un yalnızca Rumeli Beylerbeyi görevinde değil, ayrıca Başkomutan (Büyük Domestikos) olduğu bir kez daha belirtiliyor.

4] "Bir ara fırsatını bularak" demek istiyor.

5 Onların dediklerini, Magistros rütbeli [1], Alan soyundan [2], çoktan beri İmparatora bağlanmış olup onun yakınları arasında sayılan bir adam, duymuştu. Bunun üzerine, gece nöbeti zamanının ortasında [saraydan] çıkıp Komnenos'ların evine geldi ve herşeyi Başkomutana anlattı. Kimi, güvenle söylüyor ki, bu Magistros'un Komnenos'lar evine gelmesi, İmparatoriçenin "kesinlikle bilgisi dışında" olmuş da değildi. [Alexios] Bu kişiyi kendi anasıyla ve kendi kardeşiyle tanıştırdı. Onlar, korkunç haberi öğrenince, çoktan beri gizli tuttukları tasarılarını uygulamaya koymak ve Tanrının yardımıyla kendi güvenliklerini sağlama bağlamak gerektiğine hükmettiler.

6 İki gün sonra, Komutan, ordunun, Trakya [İl'i] sınırında bir yerde, iyice berkitilmiş bir hisar olan Tzouroulos/Çorlu'da olduğunu öğrenince, gecenin ilk nöbeti zamanında, Pakourianos'un evine gitti. Bu kişi, Ozan [=Homeros] gibi söyleyecek olursak, " ufak tefekti ama cenkçiydi" [3]; Ermenistanın soylu bir ailesinden geliyordu. Alexios ona herşeyi anlattı; kölelerin ona karşı duyduğu hıncı, hasetlerini; kardeşiyle kendisine karşı uzun süredir çevirip durdukları dolapları; şimdi kendisini kör etmeye kalkışmalarını; oysa, savaşta tutsak edilmiş kişiler gibi başa gelene katlanmaktansa, soylulara yakışır yolda davrandıktan sonra, gerekirse ölmeli [düşüncesindeydi]. "İşte", dedi, "ruhu yüce birine özgü davranış böylesidir".

7 Beriki, her şeyi dinledikten sonra, içinde bulunulan durum karşısında bir an bile yitirmeyip, tersine, hemen yiğitçe işe koyulmak gerektiğini gördü; "Yarın sabah olunca buradan yola çıkarsın;" dedi, "senin ardın sıra gelirim ve candan istekle senin yanında dövüşürüm. Ama, tasarladığını bir gün [bile] ertelersen, bilesin ki hemen kendim gider, İmparatoru bulur, seni[n niyetini] ve senin yanındakileri ona haber vermekte bir an olsun gecikmem" [4]. Alexios onu yanıtladı: "Benim selâmette olmamı içten istediğini görüyorum; böyle olması da gerçekten Tanrı işi;" dedi, "o nedenle, senin öğüdünü dinlemekten geri kalmıyacağım; yalnız, ikimiz, karşılıklı olarak birbirimize verdiğimiz sözü and içmekle pekiştirelim". Bunun üzerine, önce biri sonra diğeri and içerek söz vermekle, eğer tanrı Alexios'u İmparator'luk tahtına çıkarırsa, [Alexios'un] Pakourianos'u, bugüne dek kendi üzerinde olan [Baş]Komutanlık makamına çıkaracağında anlaştılar. Alexios Komnenos, Pakourianos'la vedalaşıp ayrıldı ve başka bir [önemli] kişinin, kendisi de bir savaş adamı olan Humbertopoulos'un evine gitti [5]. Ona, niyetlerini açtı ve [baş kaldırmak üzere] kaçmaya karar vererek ondan da destek istemekte oluşunun nedenini anlattı. Öteki, hemen kabul etti: "Beni de hep hazır bulacaksın," dedi, "özellikle kendi canımı senin için tehlikeye atmak gerektiğinde" [diye ekledi].

1] Lâtincede yargıç vb. yüksek yöneticileri anlatan Magistra sözcüğünün Rumcaya uyarlanmışı.

2] Bkz. yukarıda s. 64 dn.2.

3] İliada, V 801.

4] Arada bir başkası ihbarda bulunursa kör edilmek, çuvalın içinde denize atılmak gibi bir hal başına gelsin istemiyor.

5] Kişinin adındaki -poulos bölümü Rumcadır, -oğlu demektir; dolayısiyle, ad, "Humbert Oğlu" anlamındadır. Bu Humbert-oğlu, aslında bir Norman soylusu idi ve daha önce adı çok geçen, ileride de geçecek olan Robert de Guiscard'ın yeğeniydi.

8 Sözünü ettiğim askerlerin Alexios'a içten bağlı olmalarının her şeyden önde gelen nedeni, onun, yüreklilikten ve akıllılıktan yana herkesi geçmesi idi. Hepsi onu pek çok seviyorlardı; çünkü o, çok zengin olmadığı halde, armağanlarında pek cömertti, vericilik konusunda herhangi bir başka kişiye göre daha fazla ve her zaman eli açık idi. Gerçekten o, zenginlik konusunda, [kendi malının mülkünün üstüne] pençesini geçirerek tünemiş [yırtıcı kuşlardan] değildi. Cömertliğin değerlendirilmesinin ölçüsü, ilke olarak, dağıtılan paranın tutarı değildir; cömertlik, hangi amaçla yapılmakta olduğuna göre değerlendirilir. Malı mülkü fazla olmayan, ama kendi olanakları ölçüsünde birşeyler veren kişi çıkar, ona cömert denir; oysa kimi vardır, pek çok değerli malı varken onları toprak altına gömer, ya da gereksinmesi olanlara kendi malvarlığı ölçüsünde yardım etmez; böylelerine, çok yerinde olarak, diğer bir Kroisos [1], yahut altın hırsına kapılmış Midas [2], pinti, nekes ve varyemez [3] denir. Alexios'un böylece, her erdeme sahip bulunduğunu, sözünü ettiğim adamlar zaten eskiden beri biliyorlardı; o nedenle onun taht'a geçmesini arzu ediyorlar, [Tanrıya] bu dilekte bulunuyorlardı.

9 Humbertopoulos ile de karşılıklı andlar içildikten sonra, Alexios koşa koşa evine döndü ve herşeyi, yakınlarına anlattı. Babamın bu düzenlemeleri yaptığı gece, peynir yeme haftası'nın Pazar günü gecesiydi [4]. Ertesi sabah, gün doğarken, yakınlarıyla birlikte, kentten ayrıldı. İşte bu nedenle, Alexios'un gerek ataklığını gerek yetenekli oluşunu seven halk, bu olaylar üzerine onun hakkında, halk diliyle söylenmiş, ama inceden inceye, ona karşı tezgâhlanan komployu anımsatan ve kendisinin bu tezgâhı nasıl sezinlediğini, keza [bunun üzerine] aldığı kararları anlatan bir türkü besteledi. İşte bu türkünün özgün sözleri:

Peynir yeme haftası, Cumartesi olduydu;
Çalışmıştı kafası, bizim Alexios'un.
Yola çıkmıştı çoktan, Pazartesi, gün doğdu;
Güle güle şâhinim, yolların açık olsun.

Sokaklarda söylenen bu nakarat, aşağı yukarı, şunu demek istiyordu: "Peynir yeme haftasının Cumartesi gününde, Alexios, çok beceriklice iş yaptın, [düşmanın tezgâhını bozacak önlemleri düşünüp buldun;] Pazartesi gününde de, fırlayıp göğün yücelerine uçan şâhin gibi, Barbarların tuzak ağından çıkıp uçtun [kurtuldun]".

1] Lydia devletinin son kralı. Ama, hiç de pinti değildi; Hellen kentlerindeki nice anıtsal tapınak vb.'nin yapımına katkıda bulunduğunu hatta Yunanistandaki kutsal yerlere armağanlar gönderdiğini biliyoruz.

2] Mythos öyküsüne bakılırsa, Tanrı Dionysos ona "Dile benden, ne dilersen" deyince, her dokunduğunun altın olmasını dileyen Phrygia kralı.

3] Anna, kendi metninde, "kimyon bölüştürücü" (=yemeğe konacak baharatı bile, acıya acıya, azar azar koyan kişi) demiş.

4] Tyrophagia, hristiyanlığın oruç dönemlerinden biri; o hafta boyunca peynir ve diğer süt ürünleri, yumurta, balık yenir, et yenmez.

[V. Komnenos kardeşlerin kent dışına çıkmak üzere, aile konağından ayrılışları. Geride kalan yakınlarının manastırda göz altına alınması]

1 Komnenos'ların anası, Anna Dalassena, Botaniatès'in hısımlarından [çocuk yaşta] biri ile, kendi [ölmüş] büyük oğlu Manouèl'in kızını nişanlamak üzere ön konuşmaları [kendi konağında] henüz yapmıştı; çocuğun eğitmeni şimdi [Komnenos kardeşlerin düzenlemekte olduğu] komployu öğrenir de onu İmparatora bildirir korkusuyla, çok akıllıca bir tasarı oluşturdu. Konağındaki herkese, akşam, Tanrının kutsal kiliselerinde dua etmeye gitmek için, bir araya toplanmalarını buyurdu; gerçekten, kendisi, sık sık kiliselere gitmek âdetindeydi. Öyle yapıldı; [konak halkının] hepsi toplanmıştı; ahırlardan atlar çıkarılmakta, kadınların kullanacağı [türden] eğerler özenle yerleştirilmekte idi. Botaniatès'in hısımı [olan çocuk] ve eğitmeni, uyumakta idiler, çünkü onlara [konakta] ayrı bölümler bırakılmıştı.

2 [Gecenin] İlk nöbet zamanında, Komnenos'lar, artık silâhlanıp, at sırtında başkentten ayrılmak üzere iken, ana kapıları kilitleyip bunların anahtarlarını analarına verdiler; ayrıca, onun kız torununun yeni sözlüsü Botaniatès'in uyumakta olduğu ayrı bölümün kapılarını, gürültü çıkarmadan, kapadılar; yalnız, kapının iki kanadını, ses olur da uyanırlar korkusuyla, birbirine denk getirerek tam [sımsıkı] kapatmamışlardı. Gecenin çoğu, böyle, hazırlıklar yaparak geçti. Horoz ötmeden [karanlıkta], büyük kapıdan çıkarak, anaları, kızkardeşleri, eşleri ve çocuklarıyla, hep birlikte, yürüyerek, Konstantinos Alanına [Çemberlitaş'a] kadar gittiler. Oradan, Komnenos'lar kadınlarla vedalaşarak çabucak, Blakhernai Sarayına [1] geçtiler, kadınlar ise koşar adım Yüce Sophia Tapınağına [Ayia Sophia/Ayasofya Kilisesine] gittiler.

3 [Çocuk] Botaniatès'in eğitmeni [daha gün doğmadan] uyanmıştı ve olan biteni anlayarak, elinde bir yanar çıra ile, kaçakları bulmağa çıkmıştı; koşa koşa, onlara [kadınlarla çocuklara], daha Ermiş Kırk Şehitler Kilisesine [2] gelmemişlerken, yetişti.

1] İstanbulda, surla çevrili tarihsel bölümün kuzeybatı ucunda, Edirnekapı ile Haliç arasında uzanan, vaktiyle bir Bizans İmparatorluk sarayının ve bir kilisenin bulunduğu Blakhernai semtinde, kilisenin avlusunda, pınarlı bir havuz vardı ve pınarın suyu Meryem'in mermer heykelinin elleri içinden havuza akıyordu. Ayrıca kilisede de bir Meryem heykeli bulunduğu, Anna'nın 13 I 2'de anlattıklarından anlaşılıyor. Saray, Anna'nın çağında İmparatorun oturduğu, (şimdiki Sultanahmet Camiinin yeri ile güneydoğu aşağısındaki deniz kıyısı arasında uzanan) Büyük Saray gibi, aslında çeşitli yapılardan oluşuyordu. Şimdi Tekfur Sarayı denen yapı da, onlardan biridir.

2] Ermiş Kırk Şehitler, 838 yılında Halife Mu'tasım ordularının Anadoludaki Amorion kentini düşürdükten sonra orada öldürdükleri, hisara sığınmış Rum din adamlarıdır. Arapların taş üstünde taş bırakmayasıya yıktıkları Amorion kenti, Afyon ili Emirdağ ilçesi merkez bucağına bağlı olan ve Emirdağ'ın yaklaşık 14 km. doğusunda bulunan Hisar Köy bitişiğinde kalıntılar yığınının oluşturduğu höyüğün yerinde idi. İstanbuldaki Ermiş Kırk Şehitler Kilisesi ise, Çemberlitaş ile Ayia Sophia/Ayasofya Kilisesi arasında, Adliye Sarayına yakın bir yerde bulunuyordu.

Bu soylu çocukların anası [Anna Dalassena], onu görünce, ona şöyle dedi: "Bizi İmparatora fitlemişler; bunu öğrendim. İşte o yüzden, kutsal kiliselerin koruyuculuğuna, olabildiğince, sığınmak üzere, [kiliseye] gidiyorum; ardından, gün doğar doğmaz, saraya geleceğim. Şimdi sen kendin de oraya git ve kapıcıbaşılar [kapıları] açar açmaz, [içeri girip] orada, bizim geleceğimizi bildir". Beriki, kendisine buyurulanı yapmak üzere, hemen, aceleyle seğirtti.

4 Bunun üzerine, kadınlar, bugün bile "Sığınak" diye anılan, Ermiş Nikolaos'un kiliseciğine geldiler; bu, büyük kilisenin [Ayia Sophia Kilisesinin] yakınındadır ve hayli zaman önceden, suçlamayla karşı karşıya kalan kişileri kurtarmak için yapılmıştır; o, büyük tapınağın bir parçası gibidir ve sanırım, atalarımız tarafından, özellikle, bir suçlama karşısında kalan ve oraya giren her insan yasaların öç almasından [cezalandırmasından] korunmuş kalsın diye yapılmıştır [1]. Eski zamanın İmparatorları ve Kaisar'ları [2], gerçekten, uyruklarına karşı pek merhametli idiler [3]. Ne var ki, kilisenin içindeki bekçi, onlara kapıları hemen açmadı, kim ve nereli olduklarını sordu. Yanlarındaki kadınlardan [hizmetçilerden] biri yanıtladı: "Anadoludanız. Bunlar, neleri var, neleri yok, [İstanbuldaki alışverişlerde] harcayıp bitirdiler, şimdi memlekete dönmeden önce, adak duası etmek istiyorlar". Bunun üzerine beriki, hemen kapıyı açtı ve onları içeriye aldı.

5 Ertesi gün, İmparator, Komnenos'ların girişimlerini duyar duymaz, Synklètos'u [Senatus benzeri Danışma Kurulunu] toplantıya çağırdı ve onlara, elbette ki, Komutanı [Alexios'u] suçlayan bir konuşma yaptı. Sonra, [kiliseye sığınmış] kadınlara, onları saraya getirmek üzere, Straboromanos'u ve Euphemianos adlı birini yolladı. Anna Dalassena [gelmedi ve] onlara şöyle dedi: "İmparatora şunu iletin; benim çocuklarım, sen hükümdarımızın sâdık hizmetkârlarıdır; her koşulda canla başla hizmet etmişlerdir, ne canlarını ne de bedenlerini esirgemişlerdir ve senin egemenliğin uğruna her zaman [düşmanlara] en önde, yiğitçe göğüs germişlerdir. Ama onlara karşı duyulan haset, sen hükümdarın onlara gösterdiği şefkati ve lûtufkârlığı çekememiş, onları her an bir büyük tehlike karşısında bırakmıştır; onları kör ettirmeye karar verildiğinde, onlar bunu öğrenmişlerdir ve böylesine hem korkunç hem de haksız bir kadere katlanamıyarak, kentten, âsi olarak değil, tersine sâdık hizmetkârlar olarak çıkmışlardır; bunu yapmakla, bir yandan, kendini göstermiş bulunan tehlikeden kurtulmak, bir yandan da kendilerine karşı tezgâhlanan açığa vurmak ve sen hükümdarımızın koruyuculuğunu dilemek amacındadırlar". Ama, gönderilen ulaklar, onlara, bizimle geleceksiniz diye

---

1] Hristiyanlık öncesi çok tanrılı inanç dönemi geleneklerinin, hristiyanlık döneminde süregitmiş sayısız örneğinden biri karşısındayız.

2] Bkz. yukarıda s. 5 ortası.

3] Anna, sağduyusunu konuşturuyor. Demek istiyor ki, bir mekânda ***hukukun geçersiz kalması***, ancak, yasa koyucunun yapıtı olan hukukun kendisi (dolayısiyle, yasa koyucunun kendisi) bunu böyle kabullenirse görülebilecek bir durumdur; bu kiliseye girmekle yasadan kurtulmak da, her sözü yasa demek olan İmparatorlar, Kaisar'lar böyle istediği için olabilmektedir.

ısrarla baskı yapıp durmakta idiler. O zaman, bu hanım, içerleyerek, bunlara şöyle dedi: "Bırakın, orada dua etmek için kiliseye gireyim. [Kilise] Kapılarına kadar gelip de içeriye giremeyişim, Lekesiz Hükümdarımızın, Tanrı Anasının, Tanrı önünde ve İmparatorun yüreğinde [bizden yana] şefaat etmesini dilemeye olanak bulamayışım [bundan sizin zorunuzla engellenmem] gerçekten çok yakışıksız". O zaman, ulaklar, bu kadının haklı dileğine saygı göstererek, onun içeriye girmesine izin verdiler. Bunun üzerine, o, yaşlılıktan ve üzüntüden beli bükülmüş biri gibi, ağır adımlarla ilerler -aslında bu beli bükülmüşlük düzmece idi-; kilisenin giriş yeri ağzına yaklaştığı zaman, [birbiri ardınca] iki kez yere diz çöker [ve kalkar], ama üçüncüsünde, boylu boyunca yere uzanıp kutsal kapılara [kapı kanatlarına] sarılır ve bağırmaya başlar: "Ellerim kesilmedikçe, güvencede bulunduğumun kanıtı olarak İmparatorun haçına el basması yapılmadan, bu kutsal tapınaktan çıkmıyacağım",

7 Bunun üzerine, Straboromanos, boynunda [bir zincire takılı olarak] taşıdığı haç'ı ona uzatır ["Buna ben el basarak sana güvence vereyim" demek istemektedir]. Ama o [şöyle yanıt verir]: "Ben bu güvenceyi sizden istemiyorum, dediğimin sağlanmasını İmparatorun kendisinden bekliyorum. Ben öyle, [üzerine el basmak için] bana uzatılan bir haç'ı, ufak tefek ise, kabul edecek kadar saf da değilim; haç, saygıya değer ölçüde büyük olmalı". Bu istem'i öne sürmesi, kendisine and içilerek güvenlik sözü verilmesinin, kalabalık tanıklar önünde yapılması içindi; eğer küçük bir haç'a el basılarak and içilirse, bu and içmeyi pek fazla kişi göremeyebilirdi. "Ben İmparatorun [kendisinin] kararına ve acımasına sığınıyorum" [dedi], "Gidin bunu ona söyleyin".

8 Gelini, İsaakios'un eşi [1] ise -sabah âyini havalarının okunması için kapıların açıldığı anda aceleyle kiliseye dalmıştı-, yüzünü örten peçeyi çekerek, adamlara şöyle dedi: "O [Anna Dalassena], dilerse, gitsin; ama bizler, güvence verilmedikçe, ölüm üstümüze gelse de bu kiliseden çıkmayız". O zaman [ulaklar], kendilerine karşı başlangıçtakinden daha sertlikle davranan bu kadınların direngenliği yüzünden, bir rezalet patlak verecek korkusuyla, [oradan ayrılıp] tüm olan biteni İmparatora anlatmaya gittiler. O [İmparator], doğuştan iyi yürekli olduğundan, Anna Dalassena'nın sözleri içine dokundu ve ona, istediği haç'ı gönderip tam güvence verdi. Bunun sonucu olarak [Anna Dalassena] Tanrının Kutsal Kilisesinden çıkınca, [İmparator,] onun, kızlarıyla ve gelinleriyle, Demir Kapı [2] yakınındaki Petrion Kadınlar Manastırına kapatılmasını

1] İmparatoriçe Alan (aslında, Gürcü) Prensesi Maria'nın yeğeni Eirènè.

2] İstanbul surlarının bu adı taşıyan birkaç kapısı vardı. Phrantzes'in Türkçe çevirisine (Şehir Düştü, Kriton Dinçmen çevirisi, İletişim yayınları 4. bsl. İstanbul 1995) ekli haritada, Demir Kapı, Mangana Kapısına (tarihsel kentin Boğaz girişine uzanan doğu ucundaki kapıya) eşitleniyor; aynı haritada bir Sidera Porta (Demir Kapı) da şimdiki Küçük Ayasofya Mahallesinde gösteriliyor. Oysa, Anna, hemen şimdi, bu kapı yakınındaki Petrion semtinden söz edecek; o semt, şimdiki Yavuz Sultan Selim Camii ile camiin kuzey yakınındaki deniz arasında idi. Demek ki Anna'nın kasdettiği Demir Kapı, o bölümde, Haliç kıyısındaki kapılardan biridir.

buyurdu [1]. Adam yollayıp, onun hısımı olan, Kaisar İòannès'in [2] gelinini [3] -bu kadın Protobestiaria/Esvabçıbaşı san'ına sahipti- Hükümdarımız Tanrı Anası onuruna yapılmış olan, Blakhernai'deki kiliseden [4] çağırtıp getirtti ve onun da Petrion Manastırına götürülmesi buyruğunu verdi. Ayrıca, onların şarap kilerlerine, onların buğday tarlalarına ve onların tüm değerli mallarına dokunulmaması da [İmparator tarafından] buyurulmuştu.

9 Bundan sonra, kadınlar, her sabah, manastırın bekçilerini görmeğe gidip, onlardan, [Anna Dalassena'nın] oğullarıyla ilgili bir haber var mı diye soruyorlardı. Onlar da, bunlara karşı iyi muamele ederek, öğrendikleri ne varsa anlatıyorlardı. Ayrıca, hanım Esvabçıbaşı, eli de gönlü de cömert olduğundan, bekçileri kazanmak amacıyla, onlara, getirtilen yiyecekler arasından, istediklerini almalarını söylüyordu; gerçekten, bu kadınların neye gereksinmeleri varsa serbestçe getirtmelerine izin verilmekteydi. Bunun üzerine bekçiler, onlara haber taşımak için daha da istekli oldular; böylece, Komnenos'ların yaptıkları, ettikleri hakkında bilinen ne varsa, hepsi [manastırda] tutulanların kulağına geliyordu.

[VI. Komnenos kardeşler, Çorlu'da, kendilerine yandaş birliklerin başına geçiyor. Meriç boyunda akına çıkmış bir Türk birliği de onlara katılıyor]

1 Kadınların başından gelip geçenler böyle iken, baş kaldıranlar [İsaakios ile Alexios], onlar, çabucak, Blakhernai [semtinin] yuvarlak sur bölümü yakınındaki kapıya [5] ulaştılar ve onun sürgülerini kırdıktan sonra, bir engelle karşılaşmadan,

---

1] Petrion, kentin tarihsel bölümündeki Çarşamba mahallesinde, Yavuz Sultan Selim Camii ile Haliç arasında kalan, kayalık üzerindeki konutlar semtinin adı idi (Petra=Kaya sözcüğünden; Kaya Yeri). Orada, Haliç kıyısındaki sur kapısı bazı haritalarda hâlâ Petri Kapı olarak gösterilmektedir. Anna'nın Demir Kapı dediği, bu olsa gerek. Petrion semti, surla çevrili tarihsel kentin kuzeybatı ucunu oluşturan (Tekfur Sarayı'nın ve Eğri Kapı'nın bulunduğu) Blakhernai semtinin 1 km. güneydoğusundadır; Fener semti, ikisinin ortasına düşer. Petrion Manastırı da, Fener Semti ile Yavuz Sultan Selim Camii arasında, Pammakaristos Kilisesi/Fethiye Camii bitişiğinde bulunduğunu bildiğimiz Meryem Ana Manastırı olmalı.

2] Romanos Diogenès'den önceki İmparator X. Konstantinos (Doukas)'ın kardeşi; Botaniatès'in devirdiği VII. Mikhaèl'in amcası.

3] Bulgar Kralı Samuel'in soyundan, Maria. Bunun kocasının (yâni, İòannès Doukas'ın oğlunun) adı Andronikos idi. Sözünü ettiğimiz karı-kocanın bir kızı, Eirènè, Alexios Komnenos'un eşi ve Anna Komnena'nın anasıdır; ikinci kızları, Anna, Georgios Palaiologos'un eşi idi. Maria'nın güzelliği pek namlı imiş; bkz. s. 75'de metnin sonu.

4] Bu kilise konusunda bkz. yukarıda s. 71 dn. 1.

5] Kaligaria Kapısı/Eğri Kapı olmalı. Tekfur Sarayı'nın 300 m. kadar kuzey-batısındadır; ancak, şimdiki sur bölümü ve oradaki kapılar, Anna'nın anlattığı dönemin az sonrasında, Manouèl Komnenos zamanında yeniden yapılmıştır.

[surların hemen dışındaki] İmparatorluk ahırlarına girdiler. Burada, önce, [kendilerinin seçip aldıkları dışında] geride bıraktıkları atların [kimse kendilerini izleyemesin diye], kılıçlarıyla, arka bacak kas kirişlerini kestiler; kendilerinin en çok işine yarayabilecek gibi gördüklerini, kendileri aldılar; arkasından, hızla, başkent yakınlarındaki, Kosmidion diye adlandırılan Manastıra ulaştılar [1]. Çünkü -bu ayrıntıyı, öykümün ilerideki bölümü daha iyi anlaşılsın diye, söz arasında, buraya sokuşturuyorum- yukarıda kendisinden söz ettiğim hanım Esvabçıbaşı ile, bu anlatımın daha önce açıkladığı üzere, İmparator adam gönderip onu getirtmeden önce [o hanım henüz bu yöreden ayrılmamış iken] burada buluştular; ayrılış zamanı gelince onunla vedalaştılar ve [bu hanımın kızı Anna'nın eşi, dolayısiyle Anna Komnena'nın teyze-kocası] Geòrgios Palaiologos'u da kendileriyle birlikte gelmek üzere ikna etmeye çabaladıktan sonra, onu [Geòrgios'u] da, zorlayarak, yanlarında götürdüler.

2 Aslında, henüz, tasarılarını -kendisinden çekinmeleri için yerinde nedenlerin bulunduğu- bu adama açmaya cesaret edebilmiş değillerdi; çünkü, Geòrgios'un babası, İmparatora son derecede sâdıktı [2]; ayaklanmaları ona açıklamak, tehlikesiz olmayacaktı. Üstelik, Palaiologos, başlangıçta, hiç de kolayca yola gelecek gibi görünmedi; bir sürü itiraz öne sürdü; onları, hükümdara karşı sadakatsizliklerinden dolayı kınadı; ertesi gün, ünlü deyişteki gibi, akılları başlarına gelince, yaptıklarından pişman olacaklardı [3]. Ne var ki, Palaiologos'un kaynanası olan hanım Esvabçıbaşı, onun da birlikte gitmesi için pek ısrarcı olduğundan, hatta korkunç tehdidler bile savurduğundan, [Palaiologos] daha söz dinler oldu.

3 O [Geòrgios Palaiologos] daha sonra, kadınlar için, [yâni] eşi Anna ve kaynanası [hanım Esvabçıbaşı] Maria için kaygı duymağa başladı; bunların ikincisi, Bulgaristanın en önde gelen ailelerindendi ve -bedeninin her parçasının uyumlu zarafeti ve yüzünün düzgünlüğü nedeniyle- o kadar baştan çıkarıcı bir güzelliği vardı ki, o dönemde yaşayan tüm kadınların en güzeli sayılıyordu. İşte bu yüzden, Palaiologos ile Alexios, onun hakkında, kaygısız değillerdi. Alexios'un çevresinde de keza herkes, onları oradan götürmek gerektiği düşüncesindeydi; kimi [bu kadınların] bir iç hisara, Palaiologos ise, Blakhernai'deki Tanrının Anası Kilisesine konmalarını uygun görüyordu. Geòrgios'un görüşü ağır bastı. Böylece, [bu kadınlarla] birlikte gittiler ve onları, her şeyde var olan, Hikmet'in En Kutsal Anası'na [Meryem Ana'ya;

1] Anargyroi Kilise-Manastırı. Yoksullardan para almadıkları için Hellen dilinde Anargyroi, "Para almayanlar" diye anılan iki ermiş'e (Kosmas ile Damianos) adanmıştı. (Psellos, Khronographia, IV 31). İustinianus zamanında yapılmış, IV. Mikhaèl döneminde (1034-1041) yerini pek güzel bir anıtsal yapı olan yeni kilise-manastır almıştır. Glanville Downey (Constantinople in the age of Justinian, Dorset Press, New York 1960, s. 32) bu kilisenin, Haliç iç ucunda, kıyıda olduğunu söylüyor. Anna Komnena aynı yapıyı "(Ermiş) Kosma Yeri" anlamında Kosmidion adıyla anıyor. Şimdiki Eyüp Camiinin bulunduğu yerden 300 m. kadar güneybatıda idi.

2] Bu konuda bkz. ileride s. 90-91.

3] Rumca aslı: "Akıl'ı anımsayınca, onu çağıracaklardı".

Blakhernai'deki Meryem Ana Kilisesine] emanet ettiler [1]. [Erkekler ise] Ayrıldıkları [2] yere [Kosmidion kilise-manastırına] dönüp, şimdi ne yapmaları gerektiği konusunu tartışmaya koyuldular. Palaiologos, "Siz buradan ayrılıp gitmelisiniz" dedi, "Ben, paramı alıp yanımda getirerek, olabildiğince çabuk, size katılacağım". Gerçekten de onun tüm taşınır serveti orada [kaynanası ve eşi ile buluştukları Kosmidion manastırında] depolanmış bulunuyordu. Bunun üzerine, daha fazla gecikmeden, Komnenos'lar, kararlaştırdıkları hedefe doğru, yola çıktılar, ve o [Palaiologos], değerli mallarını keşişlerin yük hayvanlarına yükledikten sonra, onların ardı sıra hızla yolculuğa koyuldu. Bir güçlükle karşılaşmadan, [onlara yetişti,] onlarla birlikte, Trakya'da bir köy olan [3] Tzouroulos/Çorlu'ya ulaştılar ve bahtın yardımıyla, Başkomutanın buyruğu gereğince oraya varmış olan birliklerle buluştular.

4 O zaman, başlarından geçenleri, Mòroboundos'daki mülkünde [4] kalmakta olan Kaisar Ìòannès Doukas'a [5] bildirmek gerektiğine hükmederek, ayaklandıklarını ona haber vermek üzere, bir ulak gönderdiler. Haberi götüren kişi, öğle üzeri, [Mòroboundos'a] vardı ve Kaisar'ı görmeye uğraşarak, konutun kapısı önünde durdu. Berikinin [Kaisar'ın] torunu [ve adaşı] Ìòannès, onu farketti; bu, henüz ergènliğe ulaşmamış ve o nedenle de Kaisar'ın yanından ayırmadığı küçük bir oğlandı; koşarak, hâlâ uyumakta olan berikinin [Kaisar'ın] yanına girer ve uykusundan uyandırarak ona ayaklanmayı haber verir. İlkin bu sözlerden dolayı heyecanlanan Kaisar [sonra, inanmıyarak], torununun yanağına bir şaplak kondurur ve onu, "Böyle aptalca lâflar söyleme" diyerek geri yollar. Az sonra o [çocuk] yeniden gelir, aynı haberi ve [dedesine] Komnenos'ların gönderdiği iletilecek-sözler'i aktarır.

5 Bu iletilecek-sözler'in içeriği çok ustaca, kapalı deyişler arasında, baş kaldırmayı [ârif olana] sezdirmektedir. O [iletilecek-sözler], "Biz" demektedir, "baharatı dahi eksik olmayarak bir yemek hazırladık; sen de şenlikte bizimle birlikte olmak istiyorsan, hiç durma bu şölene gel". Bunun üzerine Kaisar [yatakta] doğrulur ve sağ dirseği üzerine dayanarak, oradan gelen ulağı içeriye almalarını buyurur. Bu kişi, tüm Komnenos'lar olayını anlatınca, Kaisar "Vah başıma gelen" der ve birdenbire, elleriyle, gözlerini kapatır; sonra, çok derin düşüncelere dalmış biri gibi, bir zaman kendi sakalını tutarak, [sonuçta] kesin kararını verdi: Kendisi de onlarla birlikte baş kaldıracaktı. Bunun üzerine, hemen yâverlerini çağırttı, ata bindi ve Komnenos'lara katılmak üzere yola koyuldu.

1] Gördüğümüz üzere, az sonra, İmparator Botaniatès adam gönderip bu hanımları aldıracak ve onları, Alexios'un anası Anna Dalassena'nın yanında, göz altına koyduracaktır.

2] Hanımları, yakında bulunan, Blakhernai'deki Meryem Ana Kilisesine götürmek için ayrıldıkları.

3] Açıkça Kòmè (=Köy) demiş.

4] Mòroboundos'un nerede olduğunu saptayamadım. Ancak, biraz sonra göreceğimiz üzere, oradan yola çıkıp Alexios'un yanına gidilirken, Meriç'i aşmak gerekmişti; demek bu mülk, Meriç batısında idi. Karş. s. 78 dn. 2 sonu.

5] Bkz. s. 74 dn.2.

6 Yolda, rastlantı sonucu, Byzantios adlı biriyle karşılaştı; bu kişi altın dolu koca bir torba taşıyordu ve başkente gitmekteydi; [Doukas] ona, Homèros'un şu sözleriyle seslendi: "Adın ne, nereli ve kimlerdensin?" [1]. Bu kişinin vergi toplanmasından oluşan yüklü tutarda altın taşımakta olduğunu ve onu [torbayı] devlet hazinesine götürmekte olduğunu öğrenince, onu zorla gece boyunca kendisiyle birlikte konaklattı ve ona, gün doğar doğmaz dilediği yere gidebileceği yolunda söz verdi. Beriki itiraz edip bu yapılanın zorbalık olduğunu söyleyince, Kaisar daha da asılarak ısrarda bulundu ve sonunda, gerekçeleriyle, onu ikna etti; çünkü o [Doukas], olabildiğince kolay konuşan, pek hazırcevap olan ve ağzı çok inandırıcı biriydi; sanki bir diğer Aiskhinès ya da bir diğer Dèmosthenès idi. Böylece, o adamı yanına alarak, onu bir odada konaklatır; ona bin türlü ikramda bulunur, onu kendi sofrasına buyur eder ve çok iyi muamele ederek, onu alıkoyar.

7 Gün ışığı belirip, güneş ufku altına almak için doğudan yükseldiğinde, Byzantios, olabildiğince çabuk Byzantion'a at sürmek üzere, atları eğerletiyordu. Bunu görünce, Kaisar, seslenir: "Dur, bizimle yola çık". Ama beriki, onun nereye gideceğini ve niçin kendisinin böyle bir isteğe muhatap edildiğini hiç mi hiç bilmediğinden, Kaisar'a içerlemeye başlar ve Kaisar'dan, onun dostça davranışlarından kuşkulanır. Bu [Kaisar], onun yanında durmakta ve onu alıkoymaktadır; [Byzantios] hâlâ lâf dinlemeyince, [Kaisar] sesinin tonunu değiştirip onunla sert konuşur ve buyurulanı yapmaması durumunda [başına gelecekleri söyleyerek] tehdid eder. Diğeri bunu dinlemediğinden, [kendi adamlarına,] yabancının tüm eşyası kendisinin yük hayvanlarına yüklensin ve yola çıkarılsın diye buyruk verir; adama gelince, onu, dilediği yere gitmekte özgür bırakır. Beriki [Byzantios] -İmparatorluk hazinesi yöneticileri onun eli boş geldiğini görürlerse zındana atılacağı korkusuyla- İmparatorun sarayına gitmekten kesinlikle vazgeçer; beni yandan, geriye dönmek de istememektedir, çünkü Komnenos'ların baş kaldırması patlak verdiğinden ortalıkta karışıklık, kargaşa egemendir; böylece, istemeye istemeye, Kaisar'ın peşinden gider.

8 [O sırada] Mutlu bir rastlantı sonucu şu olay gerçekleşti. Giderken, Kaisar, Euros [Meriç] Irmağını -adı böyle [2]- aşmakta olan Türklerle karşılaştı. Gem'i çekerek, [atını durdurdu ve] onlara, nereden gelip nereye gittiklerini sordu [3]; hemen onlara, kendisinin yanı sıra Komnenos'larla buluşmaya [ve orduya katılmaya] gelirlerse çok para vermek ve her çeşit lûtufla ödüllendirmek vaadinde bulundu. Bunun üzerine anlaşmaya vardılar ve o, [bunların] Beylerinden, uzlaşmalarını sağlama bağlamak üzere, and içmelerini istedi. Onlar hemen, kendi âdetlerine göre, and içtiler, Komnenos'lar uğruna candan savaşacaklarına yemin ettiler.

1] Odysseia, XIX 105.

2] İlkçağ Hellenlerinde, Ebros; bunun Lâtin yazımına aktarılmışı: Hebrus. Ad, Hellen kökenli değildir. Onun için Anna "adı böyle" diyor.

3] Anna, bu soruya verilen yanıtın bizim için ne kadar önemli olacağını bilemiyerek, ne yazık ki, yanıtı atlayacaktır.

9 Bunun üzerine, Kaisar, şimdi Türkler de yanında olarak, Komnenos'lara katılmak üzere, yeniden yola koyuldu. Berikiler [Komnenos'lar] onu uzaktan gördüler ve bu yeni kazanımdan dolayı mest olarak -hele babam Alexios!-, sevinçten ne yapacaklarını bilemediler. Kaisar'ın önüne atılarak [Alexios] onu kolları arasında sıktı, öptü de öptü. Sonra ne oldu? Kaisar'ın önerisi ve ısrarı üzerine, başkente giden yoldan ilerlemeye başladılar.

10 [Yol üzerindeki] Tüm kasabaların halkları, kendiliklerinden, koşup karşılayıcı çıktılar ve Alexios'u İmparator diye alkışladılar [1]; ancak, Botaniatès yandaşı kalan Orestiada [2] halkı hariç; çünkü bunlar, ona, vaktiyle Bryennios'u [yenip] tutsak ettiydi diye hâlâ hınçlı idiler [3]. Onlar [ordu] Athyra/Büyük Çekmece'ye varınca, orada konakladılar; ertesi gün oradan ayrıldılar ve Trakya'da bir köy olan Skiza'ya [4] ulaştılar, bu yerde ordugâh kurdular.

[VII. Ordu, Alexios'u İmparator seçiyor]

1 Herkes, geleceği[n neler getireceğini] bekleyerek endişe içindeydi ve [oradakilerin] her biri, İmparator olarak [Komnenos kardeşlerden] kendi dilediğinin alkışlanması beklentisindeydi: Çoğunluk, erk'in Alexios'a geçmesini diliyordu; İsaakios'un yandaşları da boş durmuyorlardı ve ellerinden geldiğince, tüm kalabalığın oylarını o yana çekmeye çalışıyorlardı. Böylece, durum bir çıkmaza girmiş gibi görünüyordu, çünkü [oradakilerin] kimi, devleti yönetecek kişi olarak [kardeşlerden] birincisini, kimi ikincisini istemekteydi. Orada bulunanlar arasında, hısımlık bağı nedeniyle Alexios'un yanında yer alan birçok kişi vardı: [örneğin] daha önce adı anılan, Kaisar Ìòannès Doukas -hem öğüdü dinlenecek adamdı, hem de iş yapmakta çok becerikliydi; vaktiyle kendisini biraz görmüşlüğüm oldu-; bunun torunları, Mikhaèl ile

---

1] Bkz. yukarıda s. 35 dn.1.

2] Edirne dolayları. Günümüzde, kuzeydoğu uç Yunanistanda, Edirne'nin güneybatı yakınında Orestiada adlı bir kasaba da vardır. Orestiada sözcüğü, Hellen dilinde, bir anlamıyla, İliada sözcüğü gibi dişi sıfattır, "Orestès'sel, Orestès'e ilişkin" (buradan: Orestès Yurdu) anlamındadır. Ancak, burada söz konusu olan, mythos'lardaki, Agamemnon ile Klytaimestra'nın oğlu, Elektra ile İphigeneia'nın kardeşi Orestès değildir ve sözcüğün buradaki anlamı, "Dağlı"dır. Gerçekten, sözcük, İliada VI 420'de de bu anlamda olarak kullanılmıştır (A.Erhat/A.Kadir çevirisinde, "Dağ perileri" olmuş).

Komnenos'lar, Çorlu'da idi; Edirne dolaylarından geçen, Meriç kıyısında Türk akıncı birliğini yanına almış Kaisar Ìòannès'tir. Buna bakılırsa kendisinin yola çıktığı Mòroboundos adlı yer bugünkü Bulgaristanda kalan arazide idi.

3] Âsi Nikèphoros Bryennios Edirne yöresinin yerlisi idi ve o yörede seviliyor, destekleniyordu.

4] Skiza köyünün yerini belirleyemedim. Güçlü olasılıkla, Türk Ansiklopedisi c.20 Harita No. 158'de görülen Eskiyüz köyüdür: Büyük Çekmece kasabası ile, Küçük Çekmece Gölünün kuzey ucu arasında, her ikisinden yaklaşık 7 km. uzaklıkta. Bu köy, yakın zamana kadar, halk arasında, Eskinoz diye anılıyordu, şimdi Esenyurt oldu (TC İçişleri Bakanlığı yayını "Köylerimiz 1981", s. 217).

İòannès [1], keza bunların [ikinci bir] kızkardeşinin kocası, Geòrgios Palaiologos [2]; bunlar, çabalarını birleştirerek ve kalabalık da kendi görüşünü bunların görüşüne getirsin diye yırtınarak, denir ya, her telden çalıyorlardı ve Alexios'u İmparator ilân ettirmek için tüm olanakları ustaca kullanıyorlardı. Böylece onlar, kitlenin duygularını kendi görüşlerine uygun doğrultuya öylesine iyi çevirdiler ki, İsaakios yandaşlarının sayısı gittikçe azaldı.

2 Gerçekten de, Kaisar İòannès'in bulunduğu bir yerde, hiç kimse ona karşı koyamazdı; çünkü o, üstün zekâsı, uzun boyu ve görkemli görünüşü ile, rakipsizdi. Doukas'lar neyi yapmaktan geri kaldı? Neyi söylemekten geri kaldı? Alexios devletin başına geçirilecek olursa, gerek subaylara gerek birliklerin sıradan erlerine sağlanacak hangi çıkarı vaad etmedi? "O [Alexios] sizi en görkemli armağanlarla, herkesin hak ettiğine göre, ödüllendirecek" diyorlardı, "Hem de öyle cahil ve deneyimsiz önderlerin yaptığı gibi, rastgele değil; çünkü o [deneyimlidir], nice zamandan beri sizin Başkomutanlığınıza ve Batı orduları komutanlığına atanmıştır [3]; sizinle [sofrada ekmek, yemek ve] tuz'u bölüştü; öncü çatışmalarında sizinle yanyana, yiğitçe dövüştü; sizin selâmetiniz uğruna ne kanını ne canını [4] esirgedi; nice kez sizinle birlikte dağları ovaları aştı, savaş seferinde çekilen yoksunlukları çekti; o hepinizi yakından tanıyor: Hem tümünüzü birden, hem de tek tek her birinizi; çünkü o [Savaş Tanrısı] Arès'in yoldaşıdır ve herşeyden çok, yiğit savaşçılara değer verir".

3 İşte Doukas'ların tutumu böyle olmuştu; Alexios ise, her yerde öne çıkardığı [ağabeyi] İsaakios'a büyük saygı beslediğinden, hem kardeş sevgisi dolayısiyle hem de, daha çok, -bunu da söylemeli- tüm ordu kendisinden yana çıktığı ve onun taht'a geçmesini canla başla istediği, ama İsaakios'u hiç mi hiç umursar görünmediği için, böylece erk ve güç kendisinin elinde bulunduğundan ve her işin kendi umduğu gibi yürüdüğünü gördüğünden, istedi ki, taht adaylığından çekilip ağabeyine teselli versin; bunu yapmanın kendisine kaybettireceği hiçbir şey yoktu, çünkü o tatlı sözlerle ağabeyini okşarken ve böylece üstünlüğü ona bırakmış gibi görünürken, ordunun tümü, onu, zorla, onurların doruğuna [taht'a geçmeye] sürüklemekte idi.

4 Zaman böyle geçip gitmekte iken, [bir gün] tüm askerler Başkomutan otağının önünde toplantıya çağırıldılar; herkes [gergin bir] beklentide idi ve kendi içinden

---

1] Bunlar, Alexios'un kayın biraderleri, diğer söyleyişle, onun eşi Eirènè'nin erkek kardeşleri idiler. Ancak, İòannès'in henüz ergenliğe ulaşmamış bir çocuk olduğunu biraz önce Anna belirtmişti.

2] Yukarıda s. 75'de uzun boylu sözü geçen kişi.

3] Karş. yukarıda s. 59 dn.2.

4] Anna'nın metninde: "ne etini [gövdesini], ne kolunu bacağını, ne de canının kendisini".

geçenin gerçekleşmesi için dua ediyordu. O zaman, İsaakios kalktı, mor ayakkabıları [1] alarak, onları kardeşine giydirmek istedi. Bunun için birkaç girişimini, öteki reddedince [nazlanınca], "Bırak şu işi yapayım" dedi, "Tanrı, senin kişiliğinde *ailemizi* [erk'e] getirmek istiyor". Bu arada, ona [Alexios'a], iki kardeşin bir gün İmparator [Botaniatès] sarayından çıkmış, kendi konaklarına birlikte dönmekte bulundukları sırada, Karpianos [2] yakınlarında -bu yere öyle diyorlar- onlara görünen bir adamın, ona [Alexios'a] yaptığı gelecek-bildirimini anımsattı.

5 Onlar bu yere varmışken, birdenbire onlara doğru, bir adam, ya da belki daha yüce bir varlık, ama herhalde çok iyi gelecek bildiricilik yapma yeteneği bulunduğu kuşku götüremiyecek biri, ilerledi. Görünüşü, başı açık ilerleyen bir din adamınınkine benziyordu; saçları ak, sakalı gürdü, [at üzerindeki] Alexios'un bacağını tuttu ve kendisi yaya olduğundan, onu, Davut ilâhilerinden şu dizeleri, kulağına söyleyebilmek için, kendine doğru çekti: "Dikkatli ol; gerçeği, şefkati ve adaleti geliştirip onlar için egemenlik sür"[3] dedi ve sözlerine şunu ekledi: "İmparator Alexios". Bir kâhin imiş de gelecek bildirimi yapıyormuş gibi söylediği bu sözlerden sonra, ortadan yok oluverdi. Alexios, onu görmek çabasıyla tüm çevrede gözlerini gezdirdiği ve hatta -kim olduğunu ve nereden geldiğini iyice öğrenmek amacıyla- ona yetişmek için [onun gitmiş olabileceğini düşündüğü yönde] dolu dizgin onu izlemeye koyulduğu halde, onu ele geçiremedi. Böylece, gördüğü, [artık] görülmez kaldı.

6 [Atını koşturarak adamı izleme çabasından vazgeçip] Geriye döndüğü zaman, ağabeyi İsaakios ona, bu gördükleri hakkında çok sorgu sual etti ve sırrını [kulağına söyleneni] açıklamasını istedi; İsaakios çok bastırarak ısrar ettiğinden, Alexios, önce söylemek istemiyor gibi davrandıysa da, sonunda, [adamın] ona gizlice söylediğini aktardı. Kendisi, bu olay hakkında ağabeyi ile açık konuşarak, söylenen sözleri, hayal ürünü diye niteledi, bunun [kendi niyetlerini öğrenmek için bir tuzak,] bir yem olduğunu söyledi; yine de, kendisine görünen o nur yüzlü [4] görüntüyü, Brontè

1] Mor, yalnızca İmparatora özgü renktir; bkz. s. 9 dn. 6. İmparatorun mor ayakkabılarında ayrıca, altın sırmayla işlenmiş kartal resmi olurdu. Rum devletinin son İmparatoru Konstantinos'un ölüsü, Fâtih'in askerlerince, bu tür ayakkabılarından tanınmıştı (Geòrgios Phrantzès, Bölüm 9, Türkçe çeviride s. 94).

2] Karpos (=yemiş, meyva, ürün, verim, gelir) sözcüğüyle daha doğrusu bundan türetilmiş Karpeia (a. Hukuk dilinde: "İntifa" ; kullanım ve yararlanma hakkı; b. Gelir, irat) ile bağlantılı; Karpeia'lı. Bunu hem "Gelir getiren mülk" hem de "Gelir sahibi kişi" diye anlayabiliriz. Söz konusu semt, şimdiki Eminönü Alanının 200 m. kadar batısında, Haliç kıyısında idi (günümüzde Küçükpazar semti).

3] Leib, Tevrat'ta, Mezmurlar XLIV 5'e yollama yapıyorsa da orada ve burada söylenenler arasında hiç ilgi yoktur. Orada şöyle denmektedir: "Hasımlarımızı senin yardımınla devireceğiz, bize karşı ayaklananları senin isminle çiğneyeceğiz". Alexios'a söylenen, Mezmurlar, XXXVII 27-28'den alınmış olmalı: "Kötülükten çekil ve iyilik et ve ebediyen otur [yerinde, gönençte kal-Umar]. Çünkü Yehovah, hakkı [adaleti-Umar] sever".

4] Anna'da, ieroprepè, "kutsal tutulması gerek". Leib bunu vénérable (=saygıdeğer), Sewter ise priestly (=papas'a benzer) diye çevirmiş.

[Ananın] [1] oğlu Theologos'a ["Tanrı ile konuşan"; Ermiş İòannès, St. Jean] benzetiyordu.

7 İşte böylece, İsaakios, ihtiyarın gelecek bildirimi yaparak sözleriyle belirttiklerinin gerçekleşmekte olduğunu görünce, kardeşine, [sen İmparator ol diye] daha da çok ısrarda bulundu, mor ayakkabıları ona zorla giydirdi; zaten bir yandan da, tüm ordunun, aynı yolda, Alexios'u candan istediğini görmekteydi. Bunun üzerine, Doukas'lar, alkışlamayı [2] başlatırlar; çünkü kendileri çeşitli nedenlerle, özellikle de kendi hısımları Eirènè, benim anam, babamla [Alexios'la] yasal bir evlilik yaparak evlenmiş bulunduğu için, bu kişiyi tutmaktadırlar. Onların yanı sıra, onlarla doğa ürünü kan bağı bulunanların tümü, coşkunlukla, aynı şeyi yapmaktaydılar. Ordunun geri kalanı da keza alkışlamaya başladı ve onların haykırışları neredeyse tâ göğe kadar çınladı. O sırada ilginç bir olgu görüldü: daha önce değişik yargıya varmış olup da, kendi istekleri suya düşerse ölmeyi yeğleyecek olanlar, bir anda, [herkesle] aynı görüşe geldiler, hem de öylesine canla başla ki, hiç kimse bunların değişik bir görüş savunmuş olduğu kuşkusunu duyamazdı.

[VIII. Anadoluda Nikèphoros Melissènos da İmparator olmak için ayaklanıyor ve Alexios'a, ülkeyi bölüşüp Anadolu illerini kendisi almak önerisinde bulunuyor]

1 Bu olaylar geçmekte iken, Melissènos'un [3], önemli güçlerle Damalis/Üsküdar'a [4] kadar ilerlemiş ve şimdi mor'lara bürünüp kendisini alkışlatmış bulunduğu söylentisi yayıldı; yine de, Komnenos'lar henüz bu söylentiye değer vermek istemediler. Ama o [Melissènos], bunların ne yaptıklarını, ne ettiklerini öğrenerek, hemen elçiler yolladı; onlar [elçiler] gelir gelmez, [Komnenos'lara] gönderilmiş, içeriği aşağı yukarı şöyle olan mektupları teslim ettiler: "Tanrı, beni, buyruğumdaki ordu ile Damalis/Üsküdar'a kadar sağ sâlim getirdi. Sizin başınıza gelenleri, kölelerin hâin tezgâhlarından ve size karşı kurdukları acımasız komplodan, Tanrının isteği sayesinde, nasıl kurtulduğunuzu ve kendi selâmetinizi nasıl sağladığınızı da öğrendim. Hısımlık nedeniyle, Tanrı sayesinde, sizin yakınınız [enişteniz] durumunda bulunduğuma göre ve duygular[ım] bakımından, size karşı değişmez sevgim konusunda ben sizin kan

---

1] Sözcük, Hèllen dilinde "Gökgürültüsü" demektir.

2] "Yaşasın İmparator Alexios" diye bağırmayı. Bkz. yukarıda s. 35 dn. 1.

3] Bu kişi, Alexios'un kızkardeşlerinden Eudokia'nın eşiydi. 1080 yılının sonuna doğru, Nikaia/İznik'de kendi kendini imparator ilân etmişti.

4] Damalis, İstanbul ile, karşısındaki Anadolu yakası arasında gidiş gelişin en çok kullanılan geçit yerlerinden biri olan, Anadolu yakasındaki, Üsküdar'ın burun çıkıntısında bir iskelenin adı. Hellen dilindendir; "İnek" (özellikle, yavru inek) demektir. Üsküdar'daki buruna ilkçağda bir inek heykeli konduğundan dolayı burun, Damalis Burnu diye anılır olmuştur (TA, Kız Kulesi maddesi). Polybios (IV 43) ise, "İnek" anlamına gelen bu adı, mythologia'nın ünlü Io söylencesiyle açıklıyor; inek biçimine sokulan İo, boğazı yüzerek geçtikten sonra orada Karaya ayak basmış imiş.

hısımlarınızın [bile] hiç birinden geri kalmadığıma göre, herşeyi hükme bağlayan Tanrı biliyor ki, kendi aramızda uzlaşmaya vardıktan sonra, her esintinin bizi sallamaması, tam tersine, kendi adımlarımızı sağlam yere basarak, iyi bir yönetim oluşturmamız için, güçlü ve sarsılmaz bir durum edinmemiz gerekir. Bu amaca, sizler Tanrının yardımıyla başkenti ele geçirdikten sonra, ikinizden biri, İmparator ilân edilerek batı'nın işlerini [devlet ülkesinin Rumeli parçasını] yönetirseniz ve bölüşmede benim payım olarak, Asya'nınkileri [devlet ülkesinin Anadoluyla ilgili işlerinin yönetimini; Anadoluyu] bana bırakırsanız, hiç kuşkusuz, ulaşırız; ben [de], sizin içinizden [İmparator] ilân edilecek olanla, taç-bağı sarınacağım, mor'u [mor İmparator'luk cübbesini] giyeceğim ve âdet üzere İmparatorların alkışlandığı yolda alkışlanacağım: Böylece, alkışlama her ikimiz için yapılacak [1] ve her ne kadar ülkeler, [yönetilecek] işler aramızda bölüşülecek ise de, tek ve aynı yönetim var olacak. Biz bu tutumda oldukça, İmparatorluk, ikimiz tarafından, her türlü nifaktan esirgenerek yönetilecektir".

3 Elçiler bu iletilecek-sözler'i [içeren mektupları] ulaştırınca, hemen olumlu yanıt almadılar. Ertesi gün Komnenos'lar onları çağırttı ve uzun bir görüşmede, onlara, Melissènos'un önerilerinin gerçekleştirilebilir olmadığını gösterdiler; ancak elçilere ağırlayıcıbaşılık etme görevi kendisine verilmiş olan Manganès/Dalavereci [2] denen Geòrgios'un ertesi gün kendilerinin [Komnenos'ların] görüşünü [kesin yanıtını] onlara [elçilere] bildireceği sözünü verdiler. Bu pazarlıklar böylece sürüp giderken, Kent'in kuşatılmasıyla uğraşmaktan da hiç geri kalmıyorlardı ve baskınlar yaparak, elden geldiğince, surlara saldırıyorlardı. Ertesi gün, elçileri çağırdılar ve onlara, kendi önerilerini söylediler. Bunlara [önerilerine] göre, Melissènos, Kaisar [Yardımcı İmparator] sanıyla onurlandırılacaktı ve taç-bağı sarınacak, alkışlanacak, bu san'a bağlı olan tüm ayrıcalıklardan yararlanacaktı; üstelik en büyük kentlerden Selânik ona bırakılacaktı: büyük din şehidi Demetrios'a adanmış bir kilise burada yapılmıştır ve onun mübarek kabrinden sızan bir şifalı merhem, inançla oraya gelenleri yararlandıracak mucizeli iyileşmeler sağlar durur [3].

1] Yâni, "Yaşasın Augustus'lar Alexios ile Nikèphoros; yaşasın Tanrının koruduğu yenilmez İmparatorlar" diye bağırılacak.

2] Manganeuò (a. Büyülemek; b. Alavere dalavere kurnazlıkları kullanmak) fiilinden: a. Büyücü; b. Dalavereci.

3] Kabir üzerindeki tahta sandukadan sızan reçinenin parmakla alabildikleri kadarını hasta organlarına sürenlerden üçü beşi sonra iyileşince, bu iyileşmenin, evliya sandukasından sızan reçineye bağlandığı anlaşılıyor. Karş. Neşrî Tarihi (Mehmet Altay Köymen metni, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1983, s.60) ve Bostânzade Yahya (Duru Tarih, Necdet Sakaoğlu metni, Milliyet Tarih Dizisi, İstanbul 1978, s. 25). Bunlara bakılırsa, Dinboz Savaşında şehit olan Aydoğdu'nun (Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz'ün oğlu) kabrinde de böyle mucizeler oluyormuş. Neşrî'ye göre, "o vilâyette ne kadar at sancılanırsa, iletip kabrini tavaf ettirirler, o yerde Hak Tealâ şifa verir" imiş; Bostanzade Yahya'ya bakılırsa, "mezarının toprağı, hastaların ateşini savar" imiş.

4 Elçiler bu koşullardan hoşnut kalmadılar; ama, kendi önerileri kabul edilmediğinden ve âsinin [Alexios'un] Kent'e karşı ciddî hazırlıklarını, ayrıca onun buyruğundaki koskoca orduyu görmekte olduklarından, şimdiden aceleye düşmüşlerdi, bir kez Kent ele geçirilirse, katı tutum takınacak Komnenos'ların şimdi vaad ettiklerini bile vermek istemiyeceğinden korkuyorlardı; bu nedenle, o koşulların bir altın yaldızlı fermanda [1], mor mürekkepli yazı ile, belgeye bağlanmasını istediler. Yeni İmparator Alexios buna razı oldu ve hemen, kendisine yazman [2] olarak hizmet eden, Manganès/Dalavereci [san'lı] Geòrgios'u çağırtıp, onu, Altın Yaldızlı Fermanı hazırlamakla görevlendirdi. Ama, bu, işi üç gün sürüncemede bıraktı; bazan bir işi bahane etti, bazan başkasını; fermanın yazılmasını gece vakti bitirememiş imiş; bir başka sefer, gece vakti onun yazdığı fermana kıvılcım düşmüş de [fermanı] yakıp kül etmiş. Bu nedenleri ve daha başkalarını bahane diye öne sürerek, "ismiyle müsemma" Manganès/Dalavereci, her gün yeni bir kaçamak ile, işi uzattı da uzattı [3].

5 Komnenos'lar, oradan [4] ileriye gidip Aretas [5] denen yeri hemen ele geçirdiler. Bu yer, Kent'in yakınındadır; ovadan yükselmiştir ve aşağısında durup da oraya bakanlara bir tepe imiş gibi görünür; öyle bir tepe ki, yanlarından biri [güneydeki] denize doğru, diğeri [doğudaki] Byzantion'a doğru inerek uzanıyor; diğer ikisi, kuzey yanı ile batı yanı ise, her rüzgâra açık [eğiliminsiz, düz]. Sürekli olarak akan [yazın kurumayan] duru ve içilir bir suyu vardır [Haznedar Deresi], [ama] tümüyle bitki örtüsünden yoksun, ağaçsızdır; insan sanır ki oduncular bu tepeyi [çalılarını bile keserek] tam cıbıl etmişler. Bu yerin ve havasının hoşluğu nedeniyle İmparator Ròmanos Diogenès, orada, kısa süreli yazlık kalışlar için, İmparatorlara lâyık, pek gösterişli konutlar yaptırmıştı. Bir kez oraya ulaşınca, Komnenos'lar, surlara saldırmayı denemeleri için, Helepolis'lerden [Kaplumbağa da denen kuşatma savaşı aracı] [6], [diğer, kule vb.] araçlardan ya da mancınıklardan yararlanmaksızın -çünkü [bunları yaptıracak, getirtecek] zamanları yoktu- hafif donanımlı yaya askerini [7], yay çekenleri, zırha bürünmüş atlı askerini [8] [ileriye] gönderdi.

1] Khrysoboullos.

2] Osmanlının Nişancı'sı.

3] Anna, suçu bu kişiye yüklüyor; oysa, Alexios gizlice bu yönde buyruk vermiş olmasaydı böyle bir tutumun izlenemiyeceği pek açıktır.

4] Elçilerin gelişi sırasında bulundukları yerden. Anna Komnena, ordunun sonuncu konaklama yeri olarak Skiza köyünü andığı için, Sewter, İngilizce çevirisinde, hâlâ orada bulunulduğunu varsayıyor ve "Skiza'dan ayrılıp" diyor.

5] İstanbul surlarının yakınında; Veliefendi hipodrom'unun 2 km. kuzeybatı ilerisinde. Buraya, 1960'larda, Haznedar Çiftliği deniyordu (oradan geçen derenin adı da, Haznedar Deresi'dir). Şimdi orada Bahçelievler Mahallesi vardır.

6] Hellenistik çağda "Kentler Kuşatıcı" Demetrios'un icad ettiği, duvar yıkıcıları gizleyen ve koruyan tekerlekli oda yahut kuleler. Kuşatma zamanında bunlar surların dibine yanaştırılıyor ve bunun içindeki askerler, surların dibine oyuk açmak, surlardan taş sökmek gibi çalışmaları yapabiliyorlardı.

7] Peltastès: Peltè (=Küçük kalkan) taşıyan, hafif donanımlı yaya askeri.

8] Kataphraktos'lar (=Zırha bürünmüşler).

[IX. Alexios Komnenos, başkent İstanbul'u, savunmacı askerlerden birkaçının ihaneti ile ele geçirmenin hazırlığını yürütüyor]

1 Botaniatès, bir yandan, Komnenos'ların âsi ordusunun pek kalabalık olduğunu, her çeşit adamdan oluştuğunu ve şimdiden Kent kapılarına hızla yaklaştığını; arkasından Nikèphoros Melissènos'un, bir önce sözü edilene göre daha az kalabalık olmayan birliklerle Damalis/Üsküdar'da bulunduğunu ve onun da İmparator olmak iddiası güttüğünü görmekle, bu işi nasıl çözeceğini bilemez olmuş, aynı zamanda her iki yandaki düşmanla başa çıkabilmekten âciz kalmıştı; [çünkü] ileri yaşı nedeniyle içi geçmişti; gençliğinde çok yiğit olduğu halde, gittikçe daha ürkekleşmişti; soluk alması [yaşaması] bile [Kent'i çevreleyen] sur kuşağının sağlayabildiği koruma ile ölçülüydü [dışarı çıksa hemen öldürülebilecekti] ve düşünce yönünden eğilimi, daha çok, taht'ı bırakma doğrultusundaydı. Böylece [onun gibi, çevresindekilerin] tümü de dehşet ve kargaşa içindeydiler; [oradakilerin gözünde] herşey, [Kentin] her yönden kolaylıkla, ele geçirileceğinin belirtisini gösteriyordu.

2 Ne var ki bu sırada Komnenos'lar, Kent'i almalarının zor olacağına hükmetmişlerdi; çünkü birlikleri hem ülkenin insanlarından [Rum kimliği edinmiş halktan], hem de çeşitli uluslardan gèlme adamlardan oluşuyordu ve her nerede oluşum bir-türden değilse, orada duygular, düşünceler de, kendini, bir-türden olma niteliğinden yoksun gösterir; İmparatorlara özgü ayakkabıları henüz giymiş bulunan Alexios, Kent'i ele geçirmenin çetin iş olacağını gördü ve askerlerinin bir kararda durmazlığını [*disiplinsizliğini* bildiği halde, yine de] göze alarak [1], yeni bir tasarım benimsedi: Okşayıcı sözlerle ve vaadlerde bulunarak, surların koruyucularından bazısına çengel atacaktı ve onları [Botaniatès'e] bağlılıklarından yoksun edip, onlar sayesinde, Kent'i ele geçirecekti.

3 Bütün gece bu konuyu düşündükten sonra, gün doğar doğmaz, Kaisar'ın [İòannès Doukas'ın] çadırına, tasarımını ona bildirmek ve aynı zamanda, surların durumunu saptamak için yapacağı inceleme sırasında yanında [onun da] olmasını istemek üzere, gitti; surları incelerken, hem her bir bölümün savunma açısından [güçlülük, güçsüzlük] durumunu anlayacak, hem de çeşitli ülkelerden gelme savunucuları tanımış olacaktı ve kenti ele geçirmenin olanağı nasıl bulunabilir, ona karar verecekti. Ne var ki, [önerdiği] bu iş [surların dibine birlikte gitmek] Kaisar'a ağır geldi; çünkü o, keşiş cübbesini henüz çıkarmış bulunuyordu [2] ve surlara yaklaştığı

1] Askerlerinin, Kent alınınca, hemen talana girişeceklerini, yapılmamış rezillik bırakmıyacağını bile bile. Anna, Kent alınınca olanları babası hesaplamamış mıydı eleştirisine şimdiden yanıt hazırlıyor.

2] Ròmanos Diogenès'in Malazgirt'teki yenilgisi sonrasında, Rumlar arası iç savaş ve kargaşa çıkınca, İòannès Doukas da, taht'a çok genç yaştaki kendi yeğeninin (ölmüş kardeşi X. Konstantinos'un oğlu VII. Mikhaèl'in) geçirilmesine bakmayıp ve onu tanımayıp, kendisi İmparator olmağa kalkmış; başarılı olamamış ve öldürülmemek, kör edilmemek için,

sırada, surlar ve mazgallar üzerinde duranların kendisiyle alay edeceğini sezmekteydi. Gerçekten de öyle oldu. O, sonunda, istemeye istemeye, Alexios'un yanı sıra, [surları yakından incelemeye] gitti; surların üstündekiler onu tanır tanımaz, "Keşişbaşı!" diye seslenerek ve bu söze hakaret nitelikli lâkaplar da ekleyerek, onunla alay etmeye başladılar. O zaman, [İòannès Doukas'ın] kaşları çatılır ve kendisine hakaret edilmekte olduğunu farkettiği halde anlamazlıktan gelip, tüm dikkatini, üzerinde çalıştıkları tasarımın yürütülmesine verir. Gerçekten, güçlü kişiliği olanlar, dıştaki koşulları umursamıyarak, tüm benliklerini, azmettikleri ne ise ona verirler.

4 Böylece o, her bir bölümdeki burçların koruyucularının kimler [hangi ulustan] olduğunu araştırdı. Buradakilerin Ölümsüzler denenlerden -bu, Rumların ordusunda bulunan, kendine özgü bir birliktir [1]-; ötedekilerin Thoula'lı [2] Varangos'lar [3] -bu deyimle, balta taşıyan Barbarları [4] kasdediyorum-; beridekilerin ise Nemçeliler [5] -bu da, uzun süredir Rum devleti hizmetinde bulunan bir Barbar halktır- olduğunu öğrenince, Alexios'a, Varangos'lara ya da Ölümsüzler'e hiç bel bağlamamasını [onları elde etmek için öneri bile iletmemesini] öğütledi. Çünkü, bunlar [Ölümsüzler] ülkenin kendi halkından [=Rum] oldukları için, elbette ki, hepsi İmparatora içten bağlı idi ve ona ihanet etmenin hayalini kurmak için bile birisinin isteğini kabul etmektense can vermeyi yeğleyeceklerdi [ölür, ama ihaneti akıllarından geçirme önerisini bile kabul

---

"Kendimi Tanrıya adadım, dünyadan el çektim, manastıra kapandım, keşiş oldum" diyerek keşişlerin yoksul, kaba giysisine bürünmüştü. O dönemde, taht'tan düşürülen İmparatorlardan birçoğu da bu yolu izlemiştir (VII. Mikhaèl; Nikèphoros Botaniatès; daha sonra da Orhan Gazi'nin kayınbabası VI. İòannès Kantakouzenos vb.). Yeteri kadar zaman geçince, Kaisar İòannès Doukas, keşiş cübbesini çıkarıp lâik (laïkos=halk'sal, din adamlarıyla ilgisi olmayan) yaşama dönmüştü.

1] Bkz. s. 26, dn. 2.

2] Thoula, Anna döneminin Rumcasında, genellikle kuzey ülkelerini, özellikle de (hele Thoula Adası deyiminde), İngiltereyi anlatır.

3] Rum yazımında Βαραγγος. Skandinav dillerinde "Bağlaşık, savaş yoldaşı" anlamına gelen Varingjar sözcüğünden bozma bir ad. Skandinav kökenli, ama Slav'laşmış, çeşitli ordular içinde paralı asker olmayı gelenek edinmiş boyları ve bunlardan çıkma paralı askerleri anlatır.

4] Bkz. yukarıda s. 30 ortası. Anna çok açık olarak Pelekyphoros (=Pelekys/Balta taşıyan) dediği halde, Sewter'ın İngilizce çevirisinde bu deyimi "ağır demir kılıç taşıyanlar" içeriğinde çevirmesinin nedenini anlayamadım.

5] Anna'da, Nemitzos'la.. Almanlar kasdediliyor. Sözcük Slav kökenlidir (örneğin, Hırvatçada, Nemetes) ve aslında, "Yabancı, bizim dilimizi bilmeyen kişi" anlamındadır. Nemçe'lilerin koruma sorumluluğunu üstlendikleri sur kapısı (ve burçları), geleneksel olarak, Kharisios Kapısı/Edirne Kapı (ile burçları) idi.

etmezlerdi]. Silâhlarını [ucuna iki ağzı da keskin balta takılmış mızraklarını] omuzlarında taşıyanlar [Varangos'lar] ise, İmparatorlara sâdık olmayı ve onların bedenini korumayı, birinden diğerine [babadan oğula], miras mal gibi, ata geleneği olarak, geçirirler; İmparatora bu bağlılığa halel getirmezler ve onlar dahi, ihanet etmeleri dileğinin ima yoluyla bile ileri sürülmesine katlanamazlar. Ama eğer [Alexios,] girişimini Nemçelilerin bulunduğu yanda yürütürse, bir olasılıkla, amacına ulaşacaktı ve böylece, bunların koruduğu burc'a [Edirne Kapı'nın yanındaki burç] girebilmek olanağını elde edecekti.

5 Alexios'un da, Kaisar'ın bu sözlerine aklı yattı, onları Tanrı ağzından yapılmış bir gelecek-bildirimi imiş gibi kabullendi. Böylece, adamlarından birini, surların dibine gidip oradan, Nemçe'lilerin komutanı ile konuşmayı denesin diye gönderdi; [iş, umduğu gibi gitti,] bu kişi surlardan aşağıya doğru eğilerek uzun uzadıya konuşmalardan sonra, Kent'i hemen teslim etmeye râzı olur [1]. [Onunla konuşmaya gönderilen] Asker, bu haberi getirerek, geriye döndü; Alexios ile yoldaşları bu beklenmedik nimeti öğrenince, sevinçten kabına sığamaz oldular ve coşku ile, atlarına binmeye hazırlandılar.

[X. Alexios, paralı asker Almanların ihaneti sayesinde, Edirne Kapı'dan, ordusunu Kent'e sokuyor]

1 O sırada, Melissènos'un elçileri, kendilerine vaad edilmiş Altın Yaldızlı Ferman'ın verilmesini, ısrarla asılarak, istemekte idiler. Bunu hemen [hazırlayıp] getirmesi için çağırtılan Manganès/Dalavereci, fermanın yazılmış bulunduğunu, ama İmparatorun imzasının atılmasında kullanılacak [özel mor mürekkepli] hokkanın ve kalemin, ortadan yok olduğunu iddia eder -bu kişi tam bir kulp takıcı idi, geleceği keskin görüşlülükle sezmekte; geçmişi boyunca kendisine yararlı olanı elde etmekte; bugün'ü doğru değerlendirmekte ve kendi görüşleri doğrultusunda [bugünün olaylarını] ustaca yönlendirmekte, eğer öyle istiyorsa işleri uyutmakta da keza pek yetenekli idi-. Manganès, gerçekte, Melissènos'un umutlarını beklentide tutmak için, Altın Yaldızlı Ferman'ın yazılmasını savsaklıyordu. Çünkü, ona Kaisar [=Yardımcı İmparator] rütbesini verecek ferman [bu kişiye] gerektiğinden erken bir zamanda gönderilirse, Kaisar san'ını reddedecek ve Komnenos'lara ilettiği dileğinde belirtmiş bulunduğu üzere, [ortak] İmparator san'ı edinmeye tüm gücüyle asılacak, bu yolda atak bir girişim gerçekleştirmeye kalkışacak diye korkuyordu. İşte Manganès/ Dalavereci'nin Kaisar'lık fermanını yazmayı savsaklarken izlediği hüner ve düzenbazlık bu idi [2].

1] Haçlıların da Antakya'yı tek kişinin bu çeşit ihanetiyle ele geçirmesini Anna ileride uzun boylu anlatacaktır (11 IV 2).

2] Hüner ve düzenbazlığın aslında Alexios'tan çıktığı hiç kuşku götüremez.

2 Kentin içine ardı kesilmeden girmek [askeri ardarda içeriye sokmak] zamanı geldiğinde, olay bu noktadaydı; o sırada elçiler, bir entrikanın döndüğünden kuşkulanarak, ferman verilsin diye ısrarlı istemlerini bir kat daha arttırdılar. Ancak, Komnenos'lar onlara şu yanıtı verdiler: "Kent artık avucumuzun içinde bulunduğundan, Tanrının yardımıyla onu ele geçireceğiz; onun için, siz şimdi gidin, bu haberleri Beyiniz ve Efendinize söyleyin ve şu sözleri[mizi] de ekleyin: Eğer olaylar umduğumuz gibi gelişirse ve [sonra] sen gelip bizi bulursan, aramızda her şey, kolaylıkla, hem bizim hem de senin işine gelen yolda düzenlenecek". [Alexios] Elçilere bu yanıtı verdikten sonra, Geòrgios Palaiologos'u, Nemçelilerin Komutanı Gilpraktos'a [1], bu kişiyle yapılacak düzenlemeleri kotarsın diye, gönderdi; ona, eğer bu kişiyi, vaad ettiği üzere, Komnenos'ları içeriye almakta kararlı görürse, aralarında kararlaştırdıkları bir işaretle durumu bildirmesini buyurdu; bu işareti görür görmez, onlar [dışarıda bekleyen Alexios ile yanındakiler] hızla, içeriye girmek için, seğirteceklerdi; kendisi [Geòrgios] ise, çabucak [dayayacağı merdivenle] burcun üzerine çıkıp [orada iç yandan aşağıya inerek] burcun kapılarını onlara açacaktı. O [Geòrgios], Gilpraktos'la konuşma görevini, hevesle, kabul etti; bu, askerlik harekâtına girişmeye, kentlere saldırmaya her zaman can atan bir adamdı; Homèros'un [Savaş Tanrısı] Arès için kullandığı "Kaleler Yıkan" [2] san'ı, tam ona göre idi. Bu sırada Komnenos'lar, silâhlandıktan ve kusursuz bir deneyimle tüm birliklerini düzene soktuktan sonra, yavaşça ilerlediler ve Kent'in surları altına kitle hâlinde sokuldular.

3 İşte böylece, akşam vakti, Geòrgios Palaiologos surlara yanaştı ve Gilpraktos'tan işareti alıp, yanındakilerle, [dayadığı merdivenden yararlanarak] surun üzerine tırmandı. Bu zaman içinde surların pek yakınına sokulmuş olan Alexios'un adamları [saldırıya geçme, açılacak kapıdan içeriye dalma hazırlığında görünmeksizin], ele güne karşı, çevrelerini berkitiyor, orada konaklamaya geçiyor görüntüsündeydiler. Gecenin küçük bir bölümünü orada geçirdiler; ardından, Komnenos'lar hafif donanımlı yaya askerini düzene soktular, phalanx'ın [3] merkezinde atlıların en seçkinleri ve [ağır donanımlı] yayaların en iyileriyle, yer alıp, ağır yürüyüş adımlarıyla ilerleyerek, tam gün doğumunda, surların dibinde toplandılar. Askerin tümü, savunucuları etkilemek için, çatışmaya girilecekmiş gibi savaş donanımına bürünmüştü. Palaiologos [ile adamları] onlara burcun üzerinden [kararlaştırılmış] işareti verip kapıları açar açmaz, Alexios'un askerleri, birlik düzenini koruyarak değil, [hemen talana girişmek üzere acele ettiklerinden] karma karışık, her biri kendi hâliyle, kalkanlar, yaylar, mızraklar taşıyarak, içeriye daldılar [4].

1] Anna, komutanın adını böyle yazıyor. Leib bunu Gilprakt diye aktarıyorsa da, aslı Gilbrecht [Guilbert, Gilbert] ya da Wilpert olabilir sanıyorum.

2] İliada, V 31 ve 455.

3] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

4] Anna, "Ayrı çeşit donanımlı, ayrı birliklerdeki askerler, birbirine karışmıştı" demek istiyor.

4 6589 yılının [1] Nisan ayında, Dördüncü "Taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nde , Paskalya [2] için kurbanlık [kuzu] kesip yediğimiz gün, Kutsal-Perşembe günüydü [3]. Ülkenin içinden ya da sınır boyu yörelerinden gelme, yabancı ya da yerli askerlerden [4] oluşan tüm ordu, Kent'in nice zamandan beri her türlü zenginliğe bol bol sahip bulunduğunun ve gerek karadan gerek denizden sürekli olarak kente mal akmakta olduğunun bilinciyle [talana bir an önce girişmek için can atarak], hızla, Kharisios Kapısı'ndan [Edirne Kapı'dan], Kent'e daldılar ve [karşılarında uzanan Mese adlı ana cadde boyunca ilerleyerek, oradan] caddelere, alanlara, sokaklara, her yana dağıldılar; *ne konutları ne kiliseleri ne de içine girilmesi kesinlikle yasaklanmış kutsal yerleri esirgediler; [bütün] buralardan yığınla talan malı devşirdiler; çekindikleri, yalnız cana kıymaktı [5]; bunun dışında herşeyi sınırsız bir yüzsüzlükle ve hiç utanıp sıkılmadan, yaptılar.* Daha da kötüsü, ülkenin yerlisi [Rum] olanların da bu aşırılıklardan geri durmamaları idi; bunlar, [geri duracaklarına] tam tersine, kendilerini kaybetmiş ve en kötü bir ahlâk edinmiş gibi, Barbarların her yaptığını, kendileri de, hiç utanç duymadan, yaptılar.

[XI. Başkent İstanbulda kargaşa günleri]

1 Bu haller karşısında [ama henüz Alexios ordusu kente girmemişken], İmparator Nikèphoros [Botaniatès], kendi durumunun nasıl son derecede tehlikeli bir noktada bulunduğunun ayırdına vardı; çünkü batı yandan kent kuşatma altındaydı, doğu yanda ise Nikèphoros Melissènos şimdiden Damalis/Üsküdar'ı işgal etmişti [ve daha sonra

---

1] Hristiyanlara göre Kutsal Kitab'ın birinci bölümü olan Tevrat'ın (islâm inancında da öyledir, ama şimdi elde bulunan Tevrat metinlerinin çarpıtılmış olduğuna inanılır ve bunlara itibar edilmez) başında, Yaratılış bölümünde, Tanrının evreni 6 günde yaratmasından ve hemen o günlerde Adam'ı da (bir maymunluk dönemi geçirmesine gereklilik olmadan) kendi benzeri olarak yaratmasından (bkz. Yaratılış, 1 26) sonra, şu kadar yıl geçince şu oldu diye, dünya ve insanlık tarihinin ilk dönemi üzerine bilgi verilir. Ortaçağda, verilen o bilgiye dayanılarak, tarih olayları, dünyanın yaratılışı sonrasında hangi yıl gerçekleşti diye hesap yapılıp bazı sonuçlara varılmıştı. Anna, şimdi anlattığı olayın,Yaratılış Sonrası 6589 yılında gerçekleştiği inancındadır.

2] İsa'nın haç'a çakılarak öldürülmesi ve cenazesinin oradan indirilip bir mağaraya konması sonrasında bedeni ve ruhu ile göğe çıkışının anılması, kutlanması haftası. Rumcası Paskha; İbranicede "Kuzu" anlamındaki Pasakh'dan.

3] 1 Nisan 1081 Perşembe.

4] Aralarında Türklerin bile bulunduğunu görmüştük (s.77-78).

5] Zonaras, XVIII 20, insan da öldürüldüğünü söylüyor.

izleyeceği tutum belli değildi]; ne yapacağını bilemiyerek, Melissènos yararına [ardılı diye onu göstererek] taht'tan vazgeçmeye daha da eğilimli oldu. [O sırada] Komnenos'lar Kent'e girmiş bulunduğundan, en sâdık hizmetkârlarından birini çağırdı ve ona, [Haliç'te demirlemiş, yatan] donanmanın taşıyıcılığı ile, Melissènos'u [Üsküdar'dan bu yana geçirip] İmparatorluk sarayına sokmasını buyurdu; çok yiğit bir Spatharios/Kılıçlı [1] da bu ulak'a eşlik etmekteydi.

2 Ancak, söz'den eyleme geçilememişken, kent düştü ve [Alexios'un bacanağı] Palaiologos, adamlarından biriyle, yürüyerek, deniz kıyısına indi. Bir kayık bularak hemen ona bindi ve kürekçilere, donanmanın olağan demirleme yeri olan limana gitmek üzere kürek çekmelerini buyurdu. Kıyı boyunca ilerleyerek oraya yaklaşmakta iken, Melissènos'u karşıdan bu yana geçirtmek için Botaniatès'in yolladığı ulağın, donanmayı [Üsküdar'a, Melissènos'u almaya] geçmek için hazır etmekte olduğunu ve [ulağın yanındaki] Kılıçlı'nın da savaş gemilerinden birinin bordasında bulunduğunu gördü. Onunla [Kılıçlı ile] eskiden beri dostlukları olduğu için onu daha uzaktan tanıyınca, onun bulunduğu gemiye yanaştı ve seslenerek, ona, âdet olmuş soruları sordu: [Dostum, nasılsın, iyi misin?] Nereden gelir, nereye gidersin? Sonra, ondan, kendisini de geminin bordasına almasını istedi. Ama, Kılıçlı, onun silâhlı olduğuna, hatta [sırtında] kalkan taşıdığına dikkat etmişti; çekinerek, "Seni böylesine silâhlanmış görmeseydim, konuk etmekten mutlu olurdum" dedi. Beriki hemen yanıt vererek, eğer kendisini bordaya alacaksa kalkanını, kılıcını ve tolgasını [aşağıda, kayıkta] bırakmaya hazır olduğunu söyledi.

3 Kılıçlı, onun silâhlarını [kayıkta] bıraktığını görünce, o zaman onu kendi gemisine aldı ve kollarıyla sarıp, sevinçle, kucakladı. Ne var ki Palaiologos [duygusallığı kıt] sert bir eylem adamı [ve dostlarını dahi çiğneyip geçer yapıda] olduğundan, işe girişmek için tek an bile yitirmedi. Geminin önüne doğru ilerledi ve kürekçilere sordu: "Ne yaparsınız, başınıza en büyük belâları çekecek bir işe karışıp da nereye gidersiniz? Kent, gördüğünüz gibi, zaptedildi. Eskiden Başkomutan olan kişi şimdi İmparator ilân edildi: Onun askerlerini görüyorsunuz, onun alkışlanmasını [Yaşasın İmparator Alexios diye bağrıldığını] duyuyorsunuz; sarayda artık başkasına yer yok. Kuşkusuz Botaniatès yiğit adamdı, ama Komnenos'lar ondan da yiğittir. Botaniatès'in ordusunda çok asker vardır, ama bizimki kat kat daha kalabalıktır. Bu nedenle, kendi yaşamınıza, kendi eşinize, kendi çocuklarınıza kıymayın, hele bir dönüp Kent'e bakın ve görün ki tüm ordu şimdiden, alay sancaklarını taşıyarak, içeridedir; çınlayan alkışlamaları duyun; ve, eskiden Başkomutan olan kişi artık İmparator olduğuna, saraya yaklaştığına ve şimdiden İmparator erk'ini ele geçirmiş bulunduğuna göre, geminizin burnunu çevirin ve onun kazandığı yengi'yi eksiksiz kılarak [donanmanın da ona katılmasını sağlayarak], onun yanına geçin".

1] Spatharios adı, Spathè (=Kılıç) sözcüğünden türetilmiştir. Bu adla anılan askerler, soylulardan seçilirdi ve İmparatorun özel bir koruma birliğini oluştururdu. Spathè sözcüğü, Türkçeye, bir iskambil kâğıdı türünün adı olarak, ispati biçiminde geçmiştir (o tür kâğıda sinek de denir).

4 Hepsinin bu sözlere hemen aklı yattı ve onun görüşünü kabullendiler. Yalnız Kılıçlı, itiraz ettiği için, Geòrgios Palaiologos, bu savaşçı, ona, "Seni zincire vurdururum, geminin sintinesine indirtirim, ya da denize attırırım" diye tehditte bulundu [ve onu susturdu]. Böylece Palaiologos hemen alkışlamayı [Yaşasın İmparator Alexios diye bağırılmasını] başlattı ve kürekçiler de ona katıldı.

5 Palaiologos, kısa bir deniz yolculuğundan sonra -bu arada kılıcını, kalkanını yeniden kuşanmamış değildi- böylece [o gemi ile] donanmanın [diğer gemilerinin, biraz ileride] demirli bulunduğu [Haliç'teki] yere geldi ve hemen kendisi [Yaşasın İmparator Alexios diye bağırarak] alkışlatmaya girişti. O sırada, Botaniatès'in donanmayı alıp Melissènos'u o yandan bu yana geçirmek için götürsün diye yolladığı ulakla karşılaştı, hemen onu tutuklattı ve tayfalara, palamarı çözün komutu verdi. Böylece donanma ile oradan hareket edip Akropolis'e [1] geldi [2]; bu sırada tayfaların [Yaşasın İmparator Alexios diye bağırarak] alkışlamaları, ortalığı inletiyordu. Orada, kürekçilere kürek çekmeyi durdurmalarını, dinlenmelerini buyurdu; amacı, doğu yandan gelip denizi [Boğazı] geçeceklerin [buraya yanaşmak ve kente çıkarma yapmak isteyeceklerin; özellikle Melissènos'un] yolunu kapamaktı.

6 Az sonra, Büyük Saray'a yanaşmakta olan bir gemi görünce, kendi gemisinin kürekçilerine, hızla kürek çekmelerini buyurdu ve o gemiye yanaştı. Bir de baktı, onun içinde, kendi babası var; hemen ayağa kalktı ve anaya babaya gösterilmesi gereken saygı ile onu selâmladı. Ama beriki onu görmekten hiç de hoşnut değildi; ne de ona, bir zamanlar İthaka'lı Odysseus'un [oğlu] Telemakhos'u görünce yaptığı gibi "Tatlı ışığım" diyerek söz ediyordu [3]. Orada [Odysseus'un öyküsünde, Odysseia'da] kuşkusuz, bir şölen, evlenme isteklileri [öldü sanılan Odysseus'un, dul kaldı sanılan eşi Penelopeia ile evlenme isteklisi zorbalar], bir yarışma, kirişler ve yay [4] vardı; [kiriş germe yarışmasını] kazanacak olanın ödülü de akıllı Penelopeia idi. Telemakhos, bir düşman olarak değil, babasına yardımcı bir oğul olarak [olaya] girmişti; oysa burada, ortada bir çatışma ve savaş vardı ve her ikisi [baba ile oğul] karşıt yanlarda bulunuyorlardı. Her biri diğerinin bağlantılarını biliyordu; ancak henüz duygular [kendi

---

1] En eski Byzantion kentinin kurulduğu, şimdiki Gülhane Parkı ve Topkapı Sarayı bahçelerinin, yapılarının bulunduğu alanda, en yüksek bölüm, "Yukarı Kent". Sonradan IV. Murad'ın yaptırdığı Bağdad Köşkü'nün bulunduğu bölümdür.

2] "Akropolis önüne geldi" demek istiyor. Kasdedilen, sonradan dolmuş olan ve şimdi Sirkeci Garının, diğer demiryolu tesislerinin bulunduğu yerdeki eski deniz girintisi değildir (orada Neorion Limanı, Prosphorianon Limanı denen, yanyana iki liman vardı); Palaiologos, Ahırkapı önüne gelmiş olmalı, çünkü birazdan anlatılacak ki, daha da güney ileride Büyük Saray kıyısına yanaşmakta olan, içinde kendi babasının bulunduğu gemiyi görebilmiş.

3] Anna yanlış anımsıyor; Telemakhos'a böyle diyen, babası Odysseus değil, anası Penelopeia idi (Odysseia, XVII 41).

4] Anna çok açık olarak, neura kai toxon (=kirişler ve yay) dediği halde Leib'in bunu des cordes et des arcs (kirişler ve yaylar) diye; hele Sewter'ın a bow and arrows (bir yay ve oklar) diye çevirmesine akıl erdiremedim.

aralarında bir çatışma biçiminde] eyleme dönüşmemişti. Bu nedenle, o [baba], oğluna öfkeyle baktı ve deli yerine koyarak, sordu: "Sen buraya ne yapmaya geldin?" Diğeri yanıtladı: "Beni sorgulayan sen olduğuna göre [seninle tartışmaya girmek istemediğimden], hiçbir şey [diyeyim de kesip atayım]".Öteki yeniden sözü aldı: "Hele biraz bekle, İmparator benim öğüdümü dinlerse, bunu az sonra öğrenirsin".

7 Bunun üzerine, Nikèphoros Palaiologos adlı bu kişi, saraya girdi; bütün askerlerin [Alexios askerlerinin] öteye beriye dağılıp talan malı devşirmekle uğraştığını görünce, bunların hakkından gelmenin kolay olacağına hükmetti ve Botaniatès'den, Thoula Adasından gelme Barbarları [1] kendi komutasına vermesini istedi; bunların yardımıyla, Komnenos'ları Kent'ten çıkaracaktı. Ne var ki, kendi dâvasından kesinlikle umutsuz olan Botaniatès, bir iç savaş istemiyormuş havasından çaldı. "Yine de, Nikèphoros," dedi, "bana inanırsan, Komnenos'lar Kent'te olduğuna göre, git onları bul ve onlara barış yapılmasını öner". O zaman, öteki, istemeye istemeye de olsa, oraya [Komnenos'ları bulmaya] gitti.

[XII. Nikèphoros Botaniatès, taht'ı bırakıp manastıra giriyor]

1 Komnenos'lar, şimdiden içleri özgüvenle dolu, Kent'e girerken, Geòrgios Sykeòtès [2] denen büyük din şehidi Geòrgios'un düzlüğü [3] çevresinde durdular ve acaba, önce, gidip [bugünün Çarşamba mahallesinde, Petrion Manastırındaki] anamızı bulsak, ona [özellikle önemli bir makama geliş öncesinde] âdet olduğu üzere saygılarımızı sunsak [elini öpüp hayır duasını alsak] ve ancak ondan sonra saraya geçsek daha mı uygun düşer diye karara varmak için kendi aralarında konuyu tartışmaya

---

1] Bkz. yukarıda s. 85 dn.2.

2] Sykèotès, Sykè'li demektir. Sykè (=İncir) yahut Sykai (=İncirler) adlı birkaç yer biliyoruz; biri, İstanbulda, günümüzde Galata semtinin bulunduğu yerdeki, ilkçağın kıyı köyüdür.

3] Surların içindeki tarihsel kentin hangi düzlüğü bu adla anılıyordu, bir belgeye dayanılarak kesin güvenle saptanamamıştır. Edirnekapı ile Fatih arasındaki düzlük olduğu sanılıyor; orada bir Ermiş Geòrgios Kilisesi varmış. Kasdedilen, herhalde, Kappadokia'lı soyundan, Çukurova'daki (Erzin İstasyonu yanıbaşında önemli kalıntıları günümüze ulaşmış) Epiphaneia kentinin yerlisi, Iulianus döneminde (361-363) Filistin'de Piskopos iken öldürülmüş Geòrgios'tur. Fakat niçin Sykèotès diye anılmış, belirleyemedim. Belki, söz konusu düzlük dahi vaktiyle Sykè yahut Sykai diye anılıyordu ve o yüzden, orada yapılan kilisede saygı gören Ermiş Gèòrgios'a, Sykè'li san'ı verilmişti. Hristiyanlıkta, Meryem Ana ve çeşitli ermişler, kendilerine adanmış kiliselerin bulunduğu yere göre, sanki orada kendine özgü Meryem Ana yahut Ermiş Geòrgios vb. söz konusu imiş gibi, özel bir san'la anılabilmektedir (hatta, Pierre Benoit'nın ünlü bir romanı, Notre Dame de Tortose adını taşır). Bu, ilkçağ çok Tanrılı dininden kalma bir uygulamadır; örneğin Apollon'un yalnız Anadoluda taşıdığı sayısız san'lar için bkz. Zafer Taşlıklıoğlu, Anadoluda Apollon Kült'ü ile İlgili Kaynaklar, İstanbul 1963.

koyuldular; Kaisar [Iòannès Doukas] bunu öğrenerek, [yaptıkları işin] tehlikesini anlatmak ve gecikiyorlar diye onları iyice haşlamak üzere, hizmetkârlarından birini gönderdi. İşte bunun üzerine onlar aceleyle davranmaya koyulmuş iken, İbèritzès'in evi yakınında Nikèphoros Palaiologos onları buldu ve onlara şunu dedi:

2 "İmparator size şu iletilecek-sözler'i yolluyor: Ben şimdiden, yalnız ve kimsesiz bir insanım; oğlum yok, kardeşim yok, hısımım yok [1]. Eğer sen istersen -bu sözleri yeni İmparator Alexios'a yöneltiyor-, ben seni oğul edineyim. Bana gelince, senin kendi askerlerinden hiç birine verdiğin ayrıcalıklardan [ve rütbelerden] hiçbirini geriye almıyacağım; İmparator'luk erk'inin kullanılmasını hiçbir biçimde seninle paylaşacak değilim; ben yalnızca, İmparator san'ını taşımakla, alkışlanmada adı geçmekle, mor ayakkabı giymekle, bir de sarayda kendi köşeme çekilmiş yaşam sürmekle yetineceğim. Devletin yönetimi tümüyle senin olacak".

3 Bu iletilecek-sözler'e Komnenos'lar, olumlu yaklaşım gösteren birkaç sözcükle yanıt verdiler; ama Kaisar [Iòannès Doukas], bunu öğrenince, onları, saraya [2] gitmekte acele etmesinler diye, öyle yapmalarının tehlikesini anlatmak, onları alıkoymak için, aceleyle çıkageldi. Avlunun [3] sağ yanından yaya olarak girerken, [sarayı Botaniatès'e bırakmaya razı olup] çıkmakta olan Komnenos'lar onunla karşılaştı; o, hemen bunlara sitemler [4] yağdırdı. İçeriye girerken, bakar, sol yandan yeniden içeriye girmekte olan Nikèphoros Palaiologos'u görür. "Burada işin ne," der, "dünür?" [5]. Beriki de, "Birşey yaptığım yok sanırım", der, "Geri dönüşüm, Komnenos'lara, İmparatordan bir önce getirdiğim iletilecek-sözler'i yeniden aktarmak

---

1] Oysa, en azından iki hısımının bulunduğunu Anna'dan öğrenmiştik: Synadènos (bkz. s. 63) ile, Alexios'un ölmüş ağabeyi Manuèl'in çocuk yaştaki kızıyla nişanlanan, ön adını bilmediğimiz, kendisi de çocuk yaştaki hısımı (bkz. s. 71).

2] Saray yapıları kompleksi içinde, İmparatorun oturduğu Büyük Saray'a. Bkz. yukarıda s. 71 dn.1. Rum İmparatorluğunun bu dönemindeki saray, daha sonraki dönemde Osmanlının yaşadığı Topkapı Sarayı gibi, Rus Çarlarının Kremlin'deki sarayı gibi idi yâni tek kişinin belli bir plâna göre yaptırmış olmadığı, birçok hükümdarın kendi dilediğince oraya buraya yaptırdığı çeşitli yapılardan oluşan bir yapılar, bahçeler, eklentiler kompleksi idi. Kendi dönemindeki sarayın durumu hakkında Anna'nın yapıtının birçok yerinde bölük pörçük bilgiler bulacağız.

3] Saraya, Botaniatès'e gidip çabucak dönen Nikèphoros, hemen şimdi, *yeniden* avluya girecek. Buna bakılırsa, söz konusu avlu, saray avlusu değildir (Nikèphoros, *dışarıdan* giriyor) ama saraya yakındır ve Nikèphoros Palaiologos ile ilk buluştukları yer, bu avludur (Nikèphoros, *yeniden* giriyor).

4] "Bu yaptığınız, yapılacak iş mi?" benzeri kınamalar.

5] Nikèphoros'un oğlu Geòrgios, bu Kaisar İoannès'in torunlarından biriyle (onun oğlu Andronikos'un kızlarından Anna ile) evli bulunuyordu, dolayısiyle Anna Komnena'nın da teyze-kocası idi.

içindir [1]. Çünkü, İmparator, sözüne sâdık kalmaya ve Alexios'a oğlu gibi davranmaya kararlıdır; elbette ki o [Alexios] İmparator'luk erk'ine sahip olacak ve İmparator'luk işlerini kendi bildiği gibi yönetecek; öteki ise sadece İmparator sanını taşımaktan, kırmızı-mor ayakkabı giymekten başka birşeyi paylaşmıyacak, sarayda sessiz sedasız yaşıyacak, çünkü artık yaşlıdır ve huzura muhtaçtır". Ama, Kaisar, hemen Nikèphoros'a gazaplı bir bakış dikti ve kaşlarını çatarak yanıt verdi: "Git, İmparatora de ki, [Ìòannès Doukas şöyle diyor:] bu öneriler, eğer Kent alınmadan yapılmış olsalardı çok yararlı olacaklardı; ama bundan sonra öyle elçiler aracılığıyla iletişim yürütmenin kesinlikle yeri yoktur. Sen artık yaşlı olduğuna göre, taht'ı bırak ve kendi selâmetine bak".

4 Kaisar'ın yanıtı böyleydi. Borilos, [Komnenos'ların] Kent'e girdiklerini ve onların ordusunun her yana dağılıp talan'a daldığını, ganimet toplamaktan başka şeye bakmadığını, kendilerinin ise sadece kan ya da evlilik yönünden hısımları olanlarla ve bir avuç yabancı ile birlikte yalnız kaldıklarını öğrenince, onlara saldırmaya karar verdi, çünkü birliklerinin dağılmışlığı nedeniyle onları alt etmek çok kolay olacaktı. Böylece o, silâhlarını omuz üzerinde taşıyanların [2] tümünü ve Khoma/Gümüşsu'dan [3] askere alınmış olanların tümünü toplayıp onları Konstantinos Alanından [Çemberlitaş'tan] Milion'a [4] ve daha yukarıya [Saray yukarı avlusunun girişine, şimdi Sultanahmet Camiinin bulunduğu yere] kadar, kusursuz dizilerle düzen içinde, yerleştirdi. Bu adamlar, önlerinde birbirine bitişik tuttukları kalkanlarıyla, dövüşe hazır, kımıldamadan bekliyorlardı.

5 O sırada Patrik makamında bulunan zat [Kosmas], gerçekten mübarek ve yoksul bir kişiydi; çöllerde, dağlarda yaşayan eski Baba'ların [kilise büyüğü din adamlarının] bildiği her türlü biçimde çile çekme [dünya nimetlerinden uzak kalma] yaşamı sürdürmüştü ve ayrıca Tanrı vergisi bir gelecek-bildirme yeteneğine de sahipti; pek çok kez, hiç yanılgıya düşmeden, nice olayı önceden bilip söylemişti; o, kendisinin yanına gelenler için bir "kendini ona göre ayarlama ölçüsü" [5], bir erdemlilik örneği idi;

1] Kendisi İmparatora, Komnenos'ların kabul yanıtını ilettikten sonra, Komnenos'ların içi rahat etsin diye İmparatorun "Ben artık hiçbir şeye karışmıyacağım" içerikli sözlerini daha da ayrıntılı olarak yinelediğini söyleyecektir.

2] Baltalı mızrak taşıyan Varangos'lar. Bkz. yukarıda s. 85.

3] Bkz. yukarıda s. 26 dn.3.

4] Milion, "Mil Yeri" demektir; Milion Alanındaki, Milion adını taşıyan, mesafe taşı işlevli bir anıtsal kapı, başkentten ayrılan bütün yollar için, mil olarak uzaklık ölçümünde sıfır (başlangıç) noktası idi. Söz konusu anıtsal kapı, Ayia Sophia/Ayasofya Kilisesinin 70-80 m. kuzeybatı yakınındaydı.

5] Eskilerin deyimiyle, "nümune-i imtisâl".

görünüşe bakılırsa, Botaniatès'in başına gelecekleri de bilmiyor değildi. Böylece, ya Tanrının esinlendirmesiyle, ya da hatta, Kaisar onun yüksek erdemliliği dolayısiyle onunla uzun zamandan beri yakın bağlılıkta bulunduğuna göre, Kaisar'ın önermesiyle -çünkü böyle bir söylenti de vardı- o, İmparatora, taht'ı bırakmasını öğütledi. Ona, "İç savaşlara bulaşma," dedi, "Tanrının dileğine de karşı gelme. Kent'in hristiyan kanıyla sulanmasına yol açma; Tanrının dileğini kabullen ve dünya nimetlerinden vaz geç".

6 Din büyüğünün öğüdüne İmparatorun aklı yatar. Yine de, ordunun kendisini aşağılayıcı davranışlarda bulunmasından çekinerek, giysilerini sırtına dolayıp, Tanrının Kilisesine [Ayia Sophia/Ayasofya'ya], iğri büğrü bir arka sokaktan, geçer; büyük telâşı içinde, hâlâ [mor renkli] İmparator giysisi giymekte olduğuna dikkat etmemiştir. Bunun üzerine, [yanında bulunan] Borilos, ona dönüp, incili kopçalarla koluna tutturulmuş sırma işlemeli parçayı tutup çekerek, söker alır ve alaycı bir havada onunla şöyle eğlenir: "Şimdi böyle bir süs bize tam da yakışıyor hani!" Botaniatès böylece Tanrının, Kutsal Hikmet'e [1] adanmış Büyük Kilise'sine girer ve olayların gelişmesini orada bekler.

1] Ayia Sophia=Kutsal Hikmet (Bilgelik). Sophia sözcüğü, Sophos (=Bilge, hakîm, ârif) sözcüğünden türetilmiştir.

III

[3. KİTAP: ALEXİOS'UN EGEMENLİĞİNİN İLK YILINDA, 1081'DE RUM İMPARATORLUĞUNUN ACIKLI DURUMU. KOMNENOS'LAR-DOUKAS'LAR ÇEKİŞMESİ]

[I. İlk günlerdeki kargaşa. Botaniatès'in eşi İmparatoriçe Maria, Büyük Saray'da kalıyor; Alexios, 15 yaşındaki eşi Eirènè'yi başka yere gönderip kendisi Büyük Saraya yerleşiyor. Dedikodu çıkıyor]

1 Komnenos'lar daha sarayı tam ele geçirememiş iken, [Botaniatès'e], kendi yeğenlerinin eşi -ve daha sonra Sekreton'ların [1] Logothetès'i [2] [yâni, Maliye örgütünün yüksek yöneticisi] olan- Mikhaèl'i gönderdiler. Bu kişi, zamanın Eparkhos'u [İstanbul Merkez Komutanı; Osmanlının Bostancıbaşı'sı] olan Rodenos ile birlikte, gider; İmparatoru bir kayığa bindirir ve onunla birlikte, Periblepta'daki ünlü manastıra [3] varır; sonra her ikisi, ona, artık keşiş cübbesi giysin diye ısrar ederler. Botaniatès bu işi biraz daha sonraya bırakmak istediğinden, onlar, hâlâ hüküm süren kargaşa ve düzensizlik içinde, iki köleden [Komnenos'lara düşman saray adamları Borilos ile Germanos'dan] biri, ya da Khoma/Gümüşsu'dan gelme [Botaniatès yandaşı] askerler yanından [Botaniatès'i taht'a döndürecek] yeni bir girişime kalkışılır diye korktuklarından, ona, saçını [keşiş biçimi] kestirmesi için çok baskı yapıp ısrar ediyorlardı. Onların gösterdikleri gerekçelere [Botaniatès'in] aklı yattı ve o zaman, melekleşme giysisini [keşişlere özgü giysiyi] giyme onuruna kavuştu. İşte Feleğin işi böyledir: güldürmek isteyince kişilerin durumunu yüceltir, onlara İmparatorlara özgü taç-bağı sarındırır, ayakkabılarını mor renge boyar; sonra, onların karşısında kaşlarını çatınca, mor'un ve tacın yerine, onları koyu renk eski püskülere büründürür. Bir gün, yakınlarından biri, değişikliğe kolayca katlanabilip katlanamadığını sorunca, [Botaniatès] şöyle yanıt vermiş: "Et'ten yoksun kalma zorunluluğu canımı sıkan tek şey; gerisini pek umursamıyorum".

1] Lâtince Secretus (çoğulu Secreta), Rumcada Sekreton (çoğulu Sekreta), Doğu Roma İmparatorluğunda Thema'dan (aslında: Kolordu; buradan: Kolordu çıkaran yönetim birimi, yâni İl) daha küçük yönetim biriminin adıdır (bkz. ileride 3 VI 6). Bunu, Osmanlı'daki Sancak'a benzetebiliriz.

2] Logothetès, aslında, "Hesap tutan kişi, muhasebeci" demektir. Ancak, yönetim örgütünde Müdür durumunda olan çeşitli görev sahipleri de bu san'ı taşırdı. Logothetès tòn Sekretòn (Sekreton'ların Logothetès'i) ise, başkent yönetiminin en üst düzey mâliye yöneticilerinden biriydi.

3] Periblepta, "Çevreden görülen", yâni "farkına varılan, göze çarpan, önemli" demektir (eril biçimi Peribleptos). Bu adla anılan ünlü manastır, Samatya semtindeki, şimdi Sulu Manastır diye bilinen, Ermeni Surp Kevork Kilisesinin yerinde vaktiyle bulunan yapıdır (yanmış ve yerine şimdiki yapı yapılmıştır).

2 Bu sırada, İmparatoriçe Maria, Mikhaèl Doukas'dan olma oğlu Konstantinos ile, hâlâ sarayda kalıyor ve Ozanın dediği gibi, "Sarışın Menelaos'u" [1] için korkuyordu [aklına hep kötü şeyler geliyordu]; orada kalmasının nedeni, bazı kişilerin, haset yüzünden, bu iş için *başka nedenlerin* var olduğunu öne sürmelerine rağmen, ailesel bağlar idi ki, bunun söz götürebilecek yanı yoktu, çünkü daha önceden [Komnenos kardeşlerden] biriyle [yeğenini İsaakios'la evlendirerek, İsaakios'la] hısımlık kurmuş, diğerini ise oğul edinmişti. Onun tutumunu belirleyen, herkesin kınayacağı bir neden değildi, ne de bu adamların çekiciliği ve gösterdikleri yakınlık idi; ama gurbet elde hısımsız, akrabasız, içten dostu ve kesinlikle bir tek bile memleketlisi olmaksızın [2] bulunuyor olma gerçeği idi. Bu nedenle, düşüncesizlik edip saraydan ayrılmak istemiyordu; çünkü, kendi güvenlikleri konusunda yazılı bir yüklenim [belgesini yeni İmparatordan] almaksızın oradan ayrılırsa, çocuğunun başına kötü birşey gelir diye korkuyordu; böyle kazalar, hükümdarlar devrilince, sık sık başa gelir.

3 Üstelik bu çocuk pek güzeldi ve henüz çok küçüktü; daha 7 yaşını doldurmamıştı. Sakın kimse, durumun gereği beni buna zorladığı için, kendi yakınlarımın [3] övgüsünü yapıyorum diye kınamasın. Onun yalnız konuşması değil, tüm davranışları hoştu ve o zamanlar yanında bulunanların daha sonra söylediği üzere, oyunlarda çevikliği benzersizdi; sarışındı, teni süt gibi beyazdı, [ama] öyle olması gereken yerlerinde canlı renkler vardı; dış kabını yırtıp henüz açılmış bir gül gibiydi. Gözleri açık renkli değildi; ama şâhin gözlerine benzerdi, altın yüzük kaşı üzerinde [bir elmas gibi] kirpiklerinin altında ışıldardı. Böylece, onun nice çekiciliği, görenleri öylesine etkiliyordu ki, ondaki güzelliği sanki bu dünyadan değil cennetten çıkma bir güzellik sanıyorlardı; kısacası, ona bakan, "Bu, [Sevgi Tanrısı, çocuk] Eros'un [canlı] bir tablosu olsa gerek" derdi.

4 İmparatoriçenin sarayda kalmasının gerçek nedeni buydu. [Okuyucu, buna inansın;] Gerçekten, ben zaten, uydurmaca düzmekten, yalanlar söylemekten, kendi doğam gereği nefret ederim; yine de, biliyorum ki çok kişinin huyu öyledir; hele o kişiler hasedin ve kötü niyetin tutsağı olunca; ben ise kalabalığın iftiralarına hiç kulak asmam. Üstelik, bu konuda [İmparator Alexios ile, eski İmparatoriçe Maria arasında birşeyler olmuş muydu konusunda] ben, gerçeği, başka kaynaklardan da öğrenmiş durumdayım; çünkü, çocukluğumdan beri, daha 8 yaşında bile değilken, beni

---

1] Odysseia, I 285.

2] Anna fazla abartıyor ve bu kadının yeğeninin kendi amcasıyla evli olarak İstanbulda bulunduğunu, ayrıca onun memleketlisi başka ileri gelen kişilerin (örneğin, yukarıda s. 69 başında sözü geçen subayın) varlığını unutmuş görünüyor.

3] Daha önce belirttiğimiz üzere, bu Konstantinos, Anna'nın bebekliğinden başlayarak, onun nişanlısı olmuştu; bkz. s. 5 ve s. 49 dn.2.

İmparatoriçe [Maria] büyüttü. Bana karşı çok içten bir sevgisi olduğundan, tüm sırlarını bana söylerdi. Keza başka kişilerin de bu konu üzerine konuşmalarını duydum; onların görüşleri birbirine uymuyordu, olayları kimi şöyle kimi böyle, herbiri kendi ruhsal durumuna göre ve kendisinin ona [İmparatoriçe Maria'ya] karşı duyduğu hoşlanmanın ya da düşmanlığın derecesine göre yorumluyordu; buna bakarak görüyordum ki, onların hepsi aynı düşüncede değildi. Ayrıca, onun kendisinin de başına gelenler üzerine anlattıklarını dinledim; İmparator Nikèphoros taht'ı bırakınca, özellikle oğlu için, nasıl dehşete kapılmıştı [biliyorum]. Bana kalırsa, keza gerçeğe değer veren en iyi insanların hemen hemen tümünün de görüşü böyle, onu [Maria'yı] o sıralarda bir süre daha sarayda tutan, çocuğuna karşı duyduğu sevgi idi [onu güvenlikte tutmak isteğiydi].

5 Ama, İmparatoriçe Maria üzerinde bu kadar [durmamız] yeter; artık İmparator'luk âsâsına sahip bulunan babam Alexios, 15 yaşındaki eşini, kızkardeşleriyle, anasıyla ve dedesi Kaisar [İòannès Doukas] ile, yeri yüzünden Aşağı Saray diye anılan sarayda bırakarak, kendisi İmparatorluk sarayında kalmaya geldi. Erkek kardeşleriyle, anasıyla ve yakın hısımlarıyla, Boukoleòn [Sığır-Aslan] da denilen Yukarı Saray'a çıktı; saraya böyle denmesinin nedeni şuydu. Bunun [deniz kıyısındaki] duvarlarının yakınında, vaktiyle, yerli malzemeden ve mermerden bir liman yapılmıştı; orada, taştan, sığır yakalamış bir aslan heykeli vardı; [aslan,] bir kolu ile [sığırın] boynuzlarına pençesini takmış, onun boynunu [kırmak için] kıvırmakta idi ve dişlerini hayvanın gırtlağına, deyim yerinde ise, daldırmıştı. İşte bu heykel nedeniyle tüm yöreye, gerek limanın kendisine gerek bu arazide yapılmış tüm yapılara [semt'e], Boukoleòn denmekteydi [1].

[II. Alexios, eski İmparatoriçe Maria ile evlenecek söylentisi. Doukas ailesinin huzursuzluğu. İmparatoriçe Maria'nın portresi]

1 Yukarıda söylendiği üzere, çok kişi, İmparatoriçenin [Maria'nın] sarayda kalmasından dolayı kuşkuya kapılmıştı ve âsâ'nın şimdiki sahibinin [Alexios'un] onunla evleneceği fısıltısını yayıyordu. Doukas'lar, bu söylenenlerin hiçbirine inanmıyordu; çünkü onlar dedikoduya değer vermek âdeti olan kişiler değildi; yine de, Komnenos'ların anasının [Anna Dalassena'nın] kendilerine karşı uzun zamandan beri açıkça düşman tutum takınmış bulunduğunu bildiklerinden, ihtiyatlı davranıyorlardı ve onlardan sık sık duyduğuma göre, güven içinde değillerdi. Bu nedenle, [Doukas'ların damatlarından, Alexios'un bacanağı] Geòrgios Palaiologos, donanma ile gelip de, ["Yaşasın İmparator Alexios ve İmparatoriçe Eirènè" diye] bağırmasını başlatınca, Komnenos'ların yandaşları, surlardan sarkıp, onu susturmak istediler, çünkü onların

---

1] Sözü edilen Boukoleòn Limanı, Sultanahmet Meydanı güneybatı ucunun tam güneyaşağısında, kıyıda idi; yâni, Marmara kıyısı surlarının, şimdi Çatladı Kapı denen kapısının bulunduğu yerde idi.

[Komnenos yandaşlarının] yaptırdığı alkışlatmada [Yaşasın bağırmasında] Alexios'un adı yanında Eirènè'nin adı anılmıyordu ve onlar, ikisi birden alkışlanmıyordu. Ama o [kendisine, "Eirènè'yi karıştırma" diye bağırılan Palaiologos], sinirlendi ve onlara, aşağıdan, bağırdı: "Ben sizin hatırınız için değil, sözünü ettiğiniz Eirènè için bu işe girdim". Ve bunun üzerine, [gemilerdeki] tayfalara, Alexios ile birlikte Eirènè'nin de adını anarak yaşasın diye bağırmalarını buyurdu. Ne var ki, tüm bunlar, Doukas'ların içinde derinlere uzanan bir endişe yarattı ve ayrıca, kötü niyetli kişilerin İmparatoriçe Maria ile ilgili aşağılayıcı saldırılarına da malzeme sağladı.

2 Bu sırada, öyle bir şeyi aklından bile geçirmeyen -zaten nasıl geçirmiş olabilirdi ki?- İmparator Alexios, Rumların egemenliğini eline aldıktan sonra, her işte olduğu gibi yine gerçekçi davranarak, hemen kamu işleriyle uğraşmaya başlamış ve deyim yerinde ise, yüksek yönetimin merkezi olmuştu. Gerçekten, gün doğumunda saraya [saray yapıları kompleksindeki büyük yapıya] giriyor ve daha savaşın, dövüşün tozunu üzerinden silkelememiş, bedenini dinlendirmemiş iken, tüm dikkatini, askerî durum üzerinde yoğunlaştırmış bulunuyordu. Her işin görülmesine, baba gibi saydığı ağabeyi İsaakios'u ve keza anasını, günlük işlerin yürütülmesinde kendisine yardımcı olsunlar diye, ortak ediyordu; oysa, onun dehası ve etkinlik gücü, bir değil birkaç imparatorluğu yönetmeye yetebilirdi. Hep, ilk olarak, en öncelikli işin üzerine eğilirdi; günün geri kalanında ve tüm gece boyunca, kitle hâlinde Byzantion'un her yanına dağılıp hiç sınır tanımadan hırslarına teslim olmuş kaba asker takımının hâlini kendine dert edinmekteydi; bir ayaklanmaya yol açmadan, bu sınır tanımaz lâçkalığı nasıl durduracağını, gelecekteki kamu düzenini nasıl sağlayacağını düşünüp duruyordu. Askerlerin taşkınlıkları kadar, ordusunun karmakarışık oluşumu da onu ürkütüyordu ve hatta, "Acaba askerler bana karşı bir darbe tasarlamakta mıdır?" diye de endişe ediyordu.

3 Beri yandan, halkın yersiz kuşkularını dağıtmak için İmparatoriçe Maria'yı olabildiğince çabuk uzaklaştırmak ve saraydan çıkarmak isteyen Kaisar Iòannès Doukas, önce, her olanaktan yararlanarak, Patrik Kosmas'ı elde etmeye çabaladı ve ondan, kendilerinin yandaşı olmasını, Komnenos'ların anası ne derse desin hepsine kulak tıkamasını istedi; aynı zamanda İmparatoriçe Maria'yı, o günlerde saraydan [güvenliği sağlanmış olarak] ayrılabilmek üzere kendisi ve çocuğu için İmparatordan yazılı bir güvenceli geçiş belgesi istesin diye, ustaca, ikna etti; bunu becermek amacıyla Patroklos işi bir düzen uyguladı [1]. Gerçekten, onun [Maria'nın] durumuyla daha önce de ilgilenmişliği vardı; [Maria'nın ilk kocası] İmparator Mikhaèl Doukas taht'tan düşürülünce, onun ardılı olan İmparator Nikèphoros Botaniatès'e, onunla [Maria ile] evlenmesini öğütlemişti ve gerekçe olarak da, onun yabancı bir ülkeden gelmiş olduğunu, İmparatoru rahatsız edecek sürü sepet hısım akrabasının bulunmadığını belirtip ısrarla, sık sık övgüsünü yaparak, onun görünür güzelliğini vurgulamıştı.

1] Bkz. İliada, XIX 302: "Kadınlar da hıçkırdı durdu, /hıçkırıklar sözde Patroklos içindi, /gerçekte herkes ağlıyordu kendi derdine". Anna, kendi anasının dedesi (baba babası) olan Iòannès Doukas'ın, aslında İmparatoriçe Maria'yı düşünerek değil, kendi ailesini (Doukas'ları) düşünerek hareket etmekte olduğunu söylemek istiyor.

4 Gerçekten de onun kuğu gibi zarif boyu bosu, kar gibi beyaz teni, değirmi bir yüzü [1] vardı; [yüzünün] rengi bir bahar çiçeğininki ya da bir [ak] gülünkü gibiydi. Bakışının ışıltısına gelince, onu hangi ölümlü anlatabilir? Açık mavi gözlerinin üzerinde, ateşten kaşları kıvrılıyordu. Kuşkusuz, bir ressam eli, nice kez, çeşitli mevsimlerde yetişen çiçeklerin renklerini yeniden üretmiştir; ama, İmparatoriçenin güzelliği, göz kamaştıran zarafeti, insanın aklını başından alan büyüleyici halleri, sözle anlatılacak, san'atla canlandırılacak gibi değildi: ne Apelles [2], ne Pheidias [3] ne de herhangi bir diğer san'atçı hiçbir zaman böylesine bir başyapıt yaratamadılar. Denir ki, Gorgo'nun başı, kendisine bakan insanları taşa çevirirmiş; bunu [Maria'yı] ilerlerken ya da birden bire ortaya çıktığında görenin aklı uçup giderdi ve her ne durumda idiyse [gören,] öyle kalıverirdi; duygusunu, düşüncesini yitirmişe dönerdi. Kolların, bacakların, diğer beden bölümleriyle; bütünün, bölümlerle; bölümlerin, bütünle öylesine uyumlu oranlar gösterınesini hiçbir zaman hiç kimse hiçbir insan bedeninde görmemiştir; o, canlı bir san'at yapıtıydı, güzelliğe vurgun insanlar için bir göz şöleniydi. Ona, "Canlanmış, dünyamıza inmiş Sevgi" dense yeriydi.

5 İşte vaktiyle Kaisar, İmparatorun [Maria ile evlenmesini önerdiği Botaniatès'in] yüreğini yumuşatıp kazanmak için bu gerekçeleri sayıp dökmüştü; oysa, [o sırada] buna [Botaniatès'e] pek çok kişi, İmparatoriçe Eudokia'yı [4] eş olarak almasını öğütlemekteydiler; onun [Eudokia'nın] hakkında dolaşan söylentiye göre, yeniden İmparatoriçe olmak isteğiyle, Botaniatès'e, o daha erk'in doruğuna yükselmek [taht'a geçmek] için uğraştığı ve Damalis/Üsküdar'da bulunduğu sırada, mektuplar yazmış, onu elde etmek istemiş. Kimi de diyordu ki, böyle yaptı [mektup yazdı] ama, kendisi için değil, kızı, Mor Odada Doğmuş Olan, Zoè [=Hayat] için. Belki de bu amaçladıklarına ulaşacaktı, eğer hizmetkârlarından biri, hadım Kydoniatès [5] denen Leòn, ona, tam zamanında, uzun boylu bilgiler aktararak, onu girişiminden alıkoymasaydı; biz, insan çekiştirmekten doğamız gereği dehşete düşerek geri durduğumuz için, onun söylediklerini ayrıntılı biçimde aktarmamız, bize yakışmaz; bundan söz edilmesini, o çeşit olaylara kendi tarih kitaplarında yer verenlere bırakıyoruz.

1] Kyklos=Yuvarlak, değirmi. Leib ile Sewter, övülen bu yüzün aydede gibi yusyuvarlak olamıyacağını düşündüklerinden, çevirilerinde, oval sözcüğünü kullanmışlar.

2] İÖ 4. yüzyılın ünlü ressamı. Bugünkü İzmir ilimizde, ya Ephesos/Selçuk'ta, ya da Kolophon/Değirmendere'de doğmuştur; Kos/İstanköy'de ölmüştür.

3] İÖ 5. yüzyılda yaşamış Atina'lı yontu ustası; Akropolis'deki Parthenon'un [Athena Tapınağının] heykelleri, kabartmaları, onun yapıtıdır.

4] Maria'nın kaynanası, bir önceki İmparatoriçe. Bkz. yukarıda s. 16 dn.1.

5] San'ı ilginç: "Ayvalıklı" demektir.

6 Bu sırada, Kaisar İòannès, Botaniatès'e her yöntemle baskı yaparak, sonunda, onu İmparatoriçe Maria ile evlenmeye ikna etmesini, anlatımımın daha önce açıkça belirtmiş bulunduğu üzere, becermişti; işte bu nedenle, o zamandan beri, İmparatoriçenin huzurunda çok büyük bir rahatlıkla konuşabilmekte idi. Komnenos'lar hem onun erk'e ortak bulunduğu tüm dönem boyunca onun elinden nice lûtfa kondukları için, hem de onunla kendileri arasında, -kendilerini birleştiren çifte hısımlık sebebine- var olan yakınlıkları yüzünden, İmparatoriçeyi saraydan çıkarma düşüncesini kesinlikle kabul etmediklerinden, bu uğraşmalar [İòannès Doukas'ın, Maria'yı saraydan uzaklaştırmaya uğraşması] birkaç günden beri süregittiği için, birinin yerine aralık vermeden başkası ortaya çıkan pek çok dedikodu ortalıkta dolaşmakta idi ve bunların [dedikoduların] her biri çeşitli kafa yapılarından birini yansıtıyordu; [çünkü, insanların] kimi olayları bir türlü, diğerleri başka türlü -herkes ona [Maria'ya] karşı içinde ne ölçüde hoşlanma duygusu ya da hoşlanmama duygusu besliyorsa ona göre- [ayrı doğrultuda] yorumluyordu; [zaten] herkesin olayları, gerçeklere göre değil, kendi peşin fikirlerine göre hükme bağlaması, âdettir. Bu arada, Patrik Kosmas'ın eliyle, Alexios'a tek başına, [törenle] taç giydirilmişti. Gerçekten, İmparator Konstantinos'un oğlu Mikhaèl Doukas'ın egemenlik döneminin dördüncü yılında [= 1075], çok mübarek Patrik, Xiphilinos oğlu İòannès'in, 13. "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nin 2 Ağustosunda ölümü üzerine, bu saygıdeğer ve erdem dolu adam [Kosmas, Patrik görevine] seçilmişti.

7 Ne var ki, Doukas'lar, İmparatoriçeye [Alexios'un eşi Eirènè'ye] hâlâ taç giydirilmiş olmadığından, daha da huzursuzlandılar; bu nedenle, İmparatoriçe Eirènè'ye de taç giydirilmesinde ısrar ettiler. O sırada, Tanrının Büyük Kilisesi [Ayasofya] yakınında oturan ve erdemli kişi geçinen, Garidas [Karides] lâkaplı bir keşiş Eustratios vardı. Uzun süreden beri Komnenos'ların anasının yanına, sık sık, gidiyor ve ona, İmparator'luğa kim geçecek konusunda gelecek bildiriminde bulunuyordu. Beriki [Anna Dalassena] ise, öteden beri keşişlere pek yakınlık gösterdiğinden, ama bir de bu lâflar onu hoşnut ettiğinden, ona gittikçe daha çok güven duyar olmuştu, sonra da onu başkentteki Patrik'lik makamına oturtmayı kurmaya başlamıştı. Böylece, görev başında bulunan din büyüğünün sade yaratılışlı olduğunu, iş yapma adamı olmadığını öne sürerek, bazı kişileri, ona görevden çekilme önerisinde bulunmaya ikna etti; bu öneri, "onun kendi iyiliği için" yapılacaktı. Ama, mübarek kişi bu ayak oyununa gelmedi; son söz olarak, "Kosmas'a and olsun ki," [1] dedi, "Eirènè benim elimden taç giymedikçe, Patrik taht'ını bırakacak değilim". Berikiler, geriye döndüler, onun yanıtını Despoina'ya [2] bildirdiler -herkes şimdiden onu, anasını çok seven İmparatorun buyruğuyla, böyle anmakta idi-. Böylece, Alexios'un [Patrik eliyle] törenle taht'a geçirilmesinden 7 gün sonra, onun eşi Eirènè'ye de Patrik Kosmas tarafından taç giydirildi.

1] Adaşı, Ermiş Kosmas'ı kasdediyor. Bkz. yukarıda s. 75 dn.1.

2] Hanımefendiye, Sultan'a. Bkz. yukarıda s. 58 dn. 6.

[III. Alexios ile Eirènè'nin portreleri]

1 İki hükümdarın, Alexios ile Eirènè'nin dış görünüşleri de çok göz çekici ve her yönden benzersiz idi. Hiçbir zaman, güzelliğin bu çıkış örneğine [1] bakıp durmakla, ne bir ressam üreteceği [tablosunda] onu yeniden yaratabilirdi, ne de bir yontu ustası [taşı yontmakla] böylesine bir uyumluluğu canlandırabilirdi: bu yaşayan heykeller -henüz taç giymiş hükümdarları kasdediyorum- Polykleitos'un [2] en iyi yapıtlarıyla karşılaştırıldıkta, ünlü "Polykleitos oranları" kuralı bile san'at ilkelerine uyamamış görünecekti [3].

2 Alexios'un kendisi kuşkusuz uzun boylu değildi; ama beden yapısı, boyu ile uyumlu oran gösteriyordu. Böylece, ayakta iken, onu görenlerde pek de hayranlık uyandırmazdı; ama İmparator'luk tahtına oturup da gözleri müthiş bir ateşle ışıldadığı zaman, yıldırımlar yağdırıcı [Zeus] gibi görünürdü, yüzünün ve tüm bedeninin görkemi öylesine ışık saçardı. [Yüzünde sağ ve sol] İki yanda kara kaşları, yay'a benzerdi [düz değildi]; bunların altında, hem korkutucu hem tatlı bir bakışla gözleri size dikilirdi; öyle ki, bakışının keskinliği, ışıltılı alnı, soylu ve [al] renkle örtülmüş yanakları, hem ürkütür, hem de güven duygusu uyandırırdı. Omuzlarının genişliği, kollarının güçlülüğü, göğsünün gelişmişliği, kısacası [Herakles vb. yarı tanrı] Yiğit'lere özgü ne varsa hepsi, halk kitlesinde, [ona karşı] hayranlık uyandırır, ona bakmayı zevkli kılardı. Gerçekten, bu adamın tüm bedeninden erişilmez bir güzellik, bir zarafet, bir soyluluk ve bir görkem yayılmakta idi. Eğer görüşmeye girişir ve dilini çözerse, daha ilk sözlerini dinlemekle, onun dudaklarında ateşli bir güzel konuşuculuğun mesken tuttuğuna inanabilirdiniz. Çünkü, gösterdiği gerekçelerin bolluğu ile, dikkatleri tutsak alıyor, gönülleri kazanıyordu; o, gerek dili yönünden gerek eli yönünden -eli mızrak kullanmakta [savaşmakta] iken, dili size dupduru keyif vermekte iken- anlatılamaz ve yenilmez idi.

3 Anam İmparatoriçe Eirènè ise o sırada ancak, 15 yaşını bile doldurmamış bir genç irisiydi [4]. Kaisar'ın [İòannès Doukas'ın] büyük oğlu Andronikos'un kızlarından

---

1] Arkhetypon, "Başlangıçtaki örnek"; para vb. bir nesnenin, sonradan çoğaltılan ilk örneği.

2] İÖ 5. yüzyılda yaşamış ünlü yontu ustası.

3] İdeal insan bedenindeki göğüs genişliği, bel, kalça genişliği, kol uzunluğu vb. oranları üzerine Polykleitos'un kendi bulgularına göre belirlediği kural çerçevesinde yaptığı heykellerde gözetilen oranlılık ve uyum bile, eksikli kalmış görünecekti.

4] Meirax demiş; bu, aslında, çocukla delikanlı arası yaşta genç erkeği anlatır ve eril sözcüktür. Leib ile Sewter'ın, çevirilerinde, Eirènè'nin genç yaşta da olsa evli barklı *kadın* olduğunu unutarak bu deyişi *jeune fille, young girl* (=genç kız) diye çevirmesi münasebetsiz olmuş.

biriydi ve şanlı bir aileden geliyordu; ataları arasında Andronikos ve Konstantinos Doukas da vardı [1]. O, gerçekten körpe bir filiz gibi yetişti: [yamrısız yumrusuz] dosdoğru ve hep çiçekli; kollarının bacaklarının her biri, bedeninin her bölümü, uygun oranlar içinde [tam gerektiği gibi] iri ya da ince idi. Görünümü hoştu, onu dinlemesi hoştu; kulaklar, gözler onun sesinden, onun görüntüsünden ayrılmak istemezdi. Yüzü ise ay'ın tatlı aydınlığıyla ışıldardı; Suriyeli kadınlarınki gibi yusyuvarlak olmadıktan başka, İskit kadınlarınınki gibi [yukarıdan aşağıya] uzanıyor da değildi, tam yuvarlak biçimden sadece biraz ayrılmaktaydı. Yanaklarına sanki bir bahçe bölümündeki kadar çiçek yayılmıştı da orada, uzaktan bakanlar için bile, gül fidanları vardı. Açık mavi gözleri, hem mutlandırır hem ürkütürdü; öyle ki, onu görenlerin bakışları, hoşluğu ve güzelliği nedeniyle, onun üzerine çekilir, ama onun gözlerinin esinlendirdiği ürküntü sebebine bakışlar öne indirilirdi; insan nasıl [ona] bakacağını da, [ona] bakmaktan nasıl kendini alacağını da bilemezdi.

4 Bir zamanlar ozanların, yazarların onca övdüğü Athena, acaba hiç var oldu mu? Bunu gerçekten bilmiyorum; oysa bu mythos'dan söz edilişini pek çok kez duydum; yine de [sanıyorum ki] bu İmparatoriçe, insan soyuna o zamanlar görünen Athena'nın ta kendisiydi [deseler] ya da gökten tanrısal bir gözkamaştırıcılıkla ve erişilmez bir görkemle inmişti deseler, gerçekten uzak birşey söylenmiş olmaz. Onda olup da başka bir kadında bulunmayan en hayranlık uyandırıcı özellik, onun, haddini bilmez adamları sindirmesi, [buna karşılık] ürküntü içinde sinmiş kişilere sırf görünüşüyle bile özgüven vermesiydi. Dudakları genellikle kapalı olurdu, dolayısiyle suskundu ve gerçekten canlı bir güzellik heykeline ya da yaşayan bir zarafet sütununa benzerdi. Ancak bileğine kadar gösterdiği eli, çoğu kez, onun sözlerine nâzik bir hareketiyle, destek olurdu; [eli de el idi hani,] sanki bir san'atçı fildişini o ele ve parmaklara çevirmiş. Gözlerinin ortasındaki renkli bölüm, huzurlu bir deniz gibiydi; derin ve durgun suların parlak mavisi vardı onlarda; o gözlerde benzersiz bir büyüleyicilik pırıldar ve onlara anlatılmaz bir güzellik verirdi. İşte Eirènè ile Alexios'un dış görünüşleri böyle idi.

5 Amcam İsaakios ise, boyu bosu yönünden kardeşine benzerdi; geri kalan yönlerden de ondan [hemen hemen] hiç farkı yoktu. Yüzü biraz solgundu; sakalı [ilerlemiş yaşına rağmen] hâlâ yanak üzeri bölümde az kalın idi, kardeşininki kadar gür değildi. Pek çok işin derdine boğulmuş olmadıkları zaman, ikisi sık sık birlikte ava giderlerdi; ama yine de savaşta başarılar kazanmayı, avdaki başarıya yeğlerlerdi. İsaakios, savaş meydanında, birliklerinin önünde kendisi bulunuyor da olsa, ilk saldırıyı hiç kimseye bırakmaz, tersine, düşman ordusunu görür görmez, hiçbir şeyi umursamıyarak, onların orta yerine şimşek gibi atılır ve onların saflarını hemen darmadağın ederdi. İşte bu yüzden Asia'da [Anadoluda] Agarènos'lara/Türklere [2] karşı çarpışırken birkaç kez tutsak edilmişti. Amcamın savaştaki tutumu yalnız bu yüzden eleştiriyi hak edebilir; çünkü düşmanla karşılaşmalarda kendini tutamıyordu.

1] Konstantinos Doukas, 1059-1067 döneminde İmparator olan kişidir; son anılan Andronikos, bunun babasıdır.

2] Bkz. yukarıda s. 68 dn.1.

[IV. Yönetimin en üst basamaklarında yeni sıralanış]

1 Ona söz verildiği için Nikèphoros Melissènos'un Kaisar [Yardımcı İmparator] san'ını alması gerektiği ve beri yandan da tüm erkek kardeşlerin en büyüğü İsaakios'un daha da yüksek bir rütbeyle onurlandırılması yakışık alacağı, ama [İmparatora özgü Autokratòr, Basileios, Augustus=Sebastos gibi ünvanlardan sonra] Kaisar'dan daha yüksek bir rütbe bulunmadığı için, İmparator Alexios, Sebastos san'ı ile Autokratòr san'ını paçal edip yeni bir rütbe icad etti ve ağabeyine Sebastokratòr san'ını verdi; böylece onu ikinci [derecede] İmparator yapmış oldu [1]; Kaisar'ı [Kaisar rütbesini] onun altına yerleştirdi ve buna [Kaisar'a], İmparatorun adıyla başlayan alkışlamada [Yaşasın bağırmasında] ancak üçüncülüğü verdi. Ayrıca, resmî törenlerde Sebastokratòr ile Kaisar'ın taç-bağı sarınmalarını, ama bunlarınkinin kendi sarındığı taç-bağına göre görkem yönünden çok farklı olmasını buyurdu [bu içerikte kural getirdi]. Gerçekten, İmparatorun taç-bağı[nın üstü de takke gibi kapalıdır ve bu taç-bağı], başı, kapalı bir yarım küre biçiminde, örter; her yanı, kimi gömme kimi sarkan incilerle ve değerli taşlarla süslenmiştir; öyle ki, her iki yanda şakaklara, yanağa çarpan, inci ve değerli taş saçakları sarkar; bu, İmparatora özgü giyimin belirleyici bir süsüdür. Sebastokratòr'un ve Kaisar'ın taç-bağlarında da, şurada burada, serpiştirilmiş inci ve değerli taş süslemeleri vardır, ama onların takke bölümü yoktur.

2 O arada, İmparatorun kızkardeşi [Maria] ile evli bulunan [Mikhaèl] Tarònitès [2], Protosebastos [3] ve Esvabçıbaşı [4] rütbelerine yükseltildi; az süre sonra, Kaisar'inkine benzer bir koltukta oturma hakkı da kendisine tanınarak, Panhypersebastos Periphanestatos [5] sanıyla onurlandırıldı; kardeşlerinin en küçüğü Nikèphoros, Donanmanın Büyük Droungarios'u [Amirali] atandı ve ayrıca Sebastos'ların düzeyine yükseltildi.

1] Kaisar san'ı, örneğin Diocletianus döneminde, gerçekten de egemenliği kullanan Yardımcı İmparator'u anlatıyordu. Anna'nın döneminde ise, örneğin onun eşi (Genç) Nikèphoros Bryennios'un, ya da Anna'nın ana dedesi İòannès Doukas'ın Kaisar'lığı, bir onur san'ı olmanın ötesine kesinlikle geçmiyordu. Oysa, şimdi uydurulan Sebastokratòr rütbesini taşıyan kişi, Diocletianus döneminin Kaisar'ları gibi, yine gerçekten "Yardımcı İmparator" olacaktı.

2] Bkz. yukarıda s. 38 dn. 4.

3] Birinci Sebastos. Daha eski İmparatorların asla razı olmayacağı, yeni uydurulan bir san; aslında, Augustus ve bunun Rumca çevirisi Sebastos, *yalnız İmparatora özgü* bir san'dır. Dolayısiyle, Birinci Sebastos san'ı, geleneksel anlayışta, bu san'ı alan kişiyi İmparatorun da önüne geçirmiş olur.

4] Protobestiarios. Bu san'ın, kadınlara da, sözcüğün dişi biçimiyle (Protobestiaria olarak) verildiğini görmüştük; bkz. yukarıda s. 74 başı.

5] En Görkemli En Üstteki Sebastos.

3 Bu yeni san'ları babam, sözcükleri yukarıda belirtilen biçimlerde birleştirerek, kendi icad etti ve bazı san'lara da yeni bir kullanım getirdi. Böylece, Panhypersebastos, Sebastokratòr sanlarını ve bunların benzerlerini, kendisi oluşturdu; ama Sebastos san'ına yeni bir kullanım getirmiş görünüyor. Gerçekten, vaktiyle Sebastos san'ı yalnız İmparatorlara özgüydü ve ad olarak da Sebastos dendiğinde, aslında hükümdar anlaşılırdı; babam bu san'ın önemini düşürme yolunu açtı. Eğer bir kimse, yöneticiliği, sanki san'atların san'atı ve bilimlerin bilimi imişçesine, bir bilim ve yüksek felsefenin kapsamında sayarsa, o kişi, imparatorlukta bir bilgin ya da bir mimar gibi [yaratıcılık göstererek] bu makamları ve bu san'ları icad etti diye, babama hayranlık duyardı; tek fark şurada ki, mantık bilimlerinin ustaları, ad'lara belirleme getiren sıfatları, açık seçik anlaşılırlık sağlama amacıyla uydurdukları halde, Alexios, yönetim biliminin bu ustası, tüm bunları, devletin yararı için oluşturuyordu ve sık sık yarattığı yenilikler, bir yandan görevlerin yeniden bölüşülmesine, bir yandan da bu görevlere işaret eden san'lara ilişkin bulunuyordu.

4 Bu sırada, Patrik Kosmas, daha önce sözünü ettiğimiz o mübarek adam, Tanrı ile konuşmuş [1] din büyüğü İòannès'in anma gününü, Hebdomon/Bakırköy'de bulunan ve onun adını taşıyan kilisede kutlayarak dinsel töreni yönettikten sonra, Patrik'lik tahtında 5 yıl ve 9 ay süreyle bulunmuş iken, Patrik'lik görevini bıraktı [2] ve Kallios manastırına [3] çekildi. Ondan sonra Patrik'lik görevinin yürütülmesi, daha önce sözü edilen, [Anna Dalassena'nın tuttuğu] hadım, Garidas denen Eustratios'a emanet edildi.

5 İmparatoriçe Maria'nın oğlu, Mor Odada Doğmuş Olan Konstantinos, babası Mikhaèl Doukas'ın tahttan indirilmesi sonrasında, kendiliğinden, mor ayakkabılarını çıkarmış, herkes gibi siyah renkli ayakkabı giymiş iken, Konstantinos'un babası [Mikhaèl] Doukas'ın yerine İmparator'luk âsâsını eline almış bulunan Nikèphoros Botaniatès, güzelliğine ve soyluluğuna kendisinin de saygı gösterdiği bu genç adama karşı içinde bir eziklik varmış gibi, ona siyah ayakkabıları çıkarttırdı ve üzeri çeşitli renklerde ipek kumaşla kaplı ayakkabılar giysin istedi. Ama, sanki tümü mor-kırmızı renkli ayakkabıların cilâlı parlaklığını ondan kıskanmışçasına, onun yalnız kumaşının bazı bölümleri mor ayakkabı giymesine izin verdi; tümü mor renkli ayakkabının görkemini ona bırakmadı.

6 Alexios'un resmen taht'a çıkmasından [Patrik eliyle taç giymesinden] sonra, çocuğun anası, İmparatoriçe Maria, Kaisar'ın [İòannès Doukas'ın] öğütlerine aklı

1] Theologos. Selçuk'un eski adı Ayios Logos (=Kutsal Konuşucu; keza, Kutsal Söz/Konuşma), Türk ağzında Ayasluğ/Ayasluk, buradan geliyor; sözü edilecek Ermiş İòannès'in (St. Jean) mezarı diye bilinen bir mezar ve üstündeki büyük kilise, oradadır.

2] 8 Mayıs 1081'de.

3] Kallios Manastırının yerini belirleyemedim.

yatarak, kendisine İmparator tarafından mor mürekkeple yazılmış ve yaldızlı mühür taşıyan bir yazılı belge [verilmesi] ile, yalnız kendisinin ve oğlunun tam güvenlik içinde yaşayabileceklerinin değil, bir de, oğlunun mor ayakkabı giyerek taht'a ortak edileceğinin, ona Alexios gibi taç giydirileceğinin ve alkışlamada [Yaşasın bağırmasında] onun adının da geçeceğinin güvenceye bağlanmasını istedi [1]. İstediğini elde edememiş kalmadı ve ona bir Altın Yaldızlı Ferman verildi; bu fermanda, istediği tüm güvenceler vardı. Bunun üzerine, Konstantinos'tan, giyip durduğu, üstünde ipekli kumaş bulunan ayakkapları alındı ve onların yerine, tümü mor renkli olanlar verildi; artık, gerek fermanların yazılışında gerek bağışlama belgelerinde, o da, İmparator Alexios'un imzası altına mor mürekkeple imza atıyordu ve tören alaylarında hemen onun [Alexios'un] arkasından, İmparatorlara özgü taç-bağı'nı sarınmış olarak, yürüyordu. Bu nedenle, bazıları, daha baş kaldırma olayından önce İmparatoriçenin [Komnenos'larla], oğlunun bu ayrıcalıklardan yararlanacağı konusunda bir anlaşmaya varmış bulunduğunu söylediler.

7 Böylece o [İmparatoriçe Maria], saraydan, kendi konumuna uygun düşen bir alayla çıkıp, ölmüş İmparator Konstantinos Monomakhos'un yaptırmış bulunduğu, günümüzde halk arasında hâlâ Mangana denilen yapılardan [2] biri olan, büyük din şehidi Geòrgios'un adını taşıyan manastırda [3] yaşamak üzere, oraya geçti; Sebastokratòr İsaakios [Komnenos] da yanında bulunmaktaydı.

1] İòannès Doukas, kuşkusuz, kendi yeğeni (kardeşi, ölmüş X. Konstantinos'un oğlu) VII. Mikhaèl'in oğlu olan Konstantinos'un taht'a ortak edilmesiyle, Doukas ailesinin taht'taki katılımının güçleneceğini hesaplıyordu. Gördüğümüz gibi, kendi torunu (oğlu Andronikos'unu kızı, henüz doğmamış Anna Komnena'nın anası) Eirènè, Alexios'un o sırada 15 yaşında olan eşi, Alexios'tan hemen sonra, taht ortağı sıfatiyle törenle taç giymiş bulunuyordu.

2] Bu yapılar, surla çevrili tarihsel kentin, Boğaz girişine doğru uzanan doğu yanında, uç bölümde idi; bunların hemen dibinde surlar vardı. Mangana, Hellen dilinde, birkaç anlamı olan manganon sözcüğünün çoğuludur; buradaki anlamı, "Mancınıklar" olsa gerek (Türkçedeki Mancınık da, sanırım, Manganon'dan geliyor).

3] Mangana Sarayı; daha sonra (ilkçağ Byzantion'unun akropolis yerinde) yapılan Topkapı Sarayı yapılarının Birinci Avlu'su (içinde Ayia Eirènè/Aya İrini Kilisesinin bulunduğu avlu) doğu aşağısında, (orada tam deniz kıyısında sonradan yapılan) İncili Köşk'ün karşısında ve surların dibinde, Ahırkapı Fenerinin Sarayburnu yönüne doğru yürürken 400 m. yukarısında idi. Bazı kalıntıları günümüze ulaşmıştır. Aynı yönde, hemen sonra, Kurtarıcı İsa Kilisesi; bunun da yanıbaşında Ermiş Geòrgios Manastırı yer alıyordu. Bu üç yapı, Ahırkapı Feneri ile (Sarayburnu yakınında, Osmanlı yapısı) Şevkiye Köşkü arasında tam orta yerde idi.

[V. Alexios'un günah çıkarması]

1 Komnenos'ların İmparatoriçe Maria konusunda yaptığı düzenlemeler bunlardı; en körpe çocukluk çağından beri kusursuz bir eğitim görmüş olan ve anasının öğrettiklerine uygun olarak yüreğine işlemiş bir Tanrı korkusu ile yaşayan İmparator ise, kendisinin girişi sırasında tüm Kent halkının kurbanı olduğu, Kent'in yağmalanması [olayı]nın ona verdiği eza yüzünden, içinin oyulduğunu hissediyordu. Hiçbir konuda ayağı sürçmemiş olmak, bazan, eleştirilecek yanı bulunmayan kimseyi aptalca bir gurura götürür. Oysa, bir günahkâr, eğer dindar ve aklı başında takımından ise, ruhuna hemen Tanrı korkusunun dolduğunu hisseder; altüst olur; korkar ve ne kadar büyük girişimlere kalkışmış, ne kadar yüce bir onur doruğuna tırmanmış ise, [Tanrıdan korkusu da] o kadar [büyük olur]. Çünkü o, câhilce, atakça ve küstahça hareket etmekle Tanrının öfkesini kendisine çevirmekten ve erk'ten düşürülüp, o güne dek elinde tuttuğunu yitirmekten yılgınlık duyar. Bir zamanlar Saul'un başına gelen de, bu olmuştu: Tanrı, bu hükümdarın çılgın gururu sebebine, onun devletini ikiye böldü [1].

2 Bu düşünceler Alexios'u huzursuz ediyordu; ruhu, belki de sahiden Tanrının öfkesini çekmiş bulunduğunun bilinci içinde kaynayıp duruyordu. Çünkü, askerlerinin her birinin tüm Kent'e karşı işlediği suçlardan ve o sırada [kargaşadan yararlanarak talana girişen] ayak takımının tüm Kent'e sel basar gibi yayılmasından kendini sorumlu tutuyordu. Bütün bu korkunç kötülüklerin yaratıcısının, kendisi olduğu düşüncesiyle [2], kendini, tâ içinden yaralı, bereli hissediyordu; erk, güç, mor renk, değerli taşlar takılmış taç-bağı, altın [sırma] ile ışıldayan ve incilerle kaplanmış giysiler, bunların tümünü, Kentlerin Kraliçesi'nin o sırada kurbanı olduğu anlatılmaz felâketler karşısında, haklı olarak, hiç mi hiç değersiz sayıyordu. Gerçekten, bu olaylarda onun [Kent'in] üzerine [bulut gibi] çöken felâketleri, hiç kimse, istese de, betimleyemezdi. Çünkü, tüm kamu malları ve özel mallar, kiliselerdekiler ve kutsal yerlerdekiler bile, her yerde, herkesçe, tümüyle talan edilmişlerdi; herkesin kulakları, her bir yandan yükselen çığlıklar ve feryatlarla yırtılmıştı; gören, gerçekten bir deprem oldu derdi.

3 Alexios, bunları aklından geçirerek, bunlar nedeniyle, yas'a boğuluyor, içinde bir yara hissediyordu; büyük acısını nasıl dindireceğini bilemiyordu. Çünkü onun kadar kargaşaya şiddetle tepki duyan bir insan olamazdı. Kuşkusuz o, daha önceki, başka

---

1] Tevrat, 1. Samuel, XV 24-28 ve XXVIII 17.

2] Zamanın töresine göre, bir hisar düşürülünce onun yağma edilip edilmeyeceğine, Komutan karar verir ve kararını askere açıklar, ancak bu izin üzerine asker, hisar düştükten sonra, talana girişebilirdi. Örneğin Neşri Tarihinde, Osmanlının, bazı kuşatmalarda, kendi askerine, tellâl bağırtarak, "Bre bu hisar yağmadır" dediğini görüyoruz: I. Murat, (Eski) Biga (şimdiki Kara Biga) hisarı için; II. Murat, Selânik için, böyle yapmışlardı. Komnenos'ların, asker canla başla kendilerine katılsın ve savaşsın diye, orduya "Kent'i alırsanız, talandan elde edeceklerinizle zengin olacaksınız" demiş bulunduğu ortadadır.

adamların eyleminin ve kararının ürünü olarak Kent'in kötü muamele gördüğü olayları biliyordu [1]; ama şunun da bilincinde, hem de çok açık olarak bilincinde idi ki, her ne kadar ayaklanmasının başta gelen nedeni, daha önce sözü edilen iki köle [Borilos, Germanos] olmuş idiyse de, bu [son] felâkete yol açan ve onun kaynağını oluşturan, kendisi idi.

4 Herşeye rağmen tüm suçu kendine yüklediğinden, yarayı iyi edecek çâre arıyor ve bunu istiyordu. Gerçekten de, ancak bu iyileştirmeden ve günahın bedelini ödemesinden sonra İmparator'luk işleriyle uğraşabilecek ve gerek ordunun düzene sokulmasını gerek askerî harekâtı başarılı bir sonuca yürütüp ulaştıracaktı. Bu nedenle, gider anasını bulur; kendisini onurlandıran bir davranışla, bu duygularını ona açar; ondan, vicdanını sızlatan tüm bu halleri nasıl giderip sona erdireceğini sorar. O, oğlunu kucaklar ve [nasıl da Tanrıdan korkan oğul yetiştirdim diye] mutlu olarak, onun sözlerini dinler. Böylece, her ikisi, o sırada henüz makamını bırakmamış olan Patrik Kosmas'ı, keza Kutsal Kurul'un [2] ve manastırlar örgütünün üyelerini [3] [bir toplantıya] çağırmakta anlaşmaya vardılar.

5 İmparator onların karşısına bir suçlu gibi, bir hükümlü gibi, garibanın biri [4] gibi, hatta kendinden üstün olanlar karşısında boyun bükmüş, kendisi hakkında mahkemece verilecek hükmü, ne hüküm verilecek olursa olsun, endişeyle bekleyen birisi gibi, çıktı. Ne ilk heveslenmeyi, ne bu hevese boyun eğmeyi, ne eylemin kendisini, ne de bu davranışların nedenini söylenmemiş bırakarak, herşeyi itiraf etti: Herşeyi, [suçluluğundan dolayı] korkarak ve [yargıçlar kurulu durumundaki din büyüklerinin adaletine] güvenerek, açıkladı ve pişmanlık gösterip, ısrarla, [çektiği] bu acılara bir deva bulunmasını istedi. Yargılayıcıları, yalnız Alexios'a değil, onunla aynı kandan [onun kan hısımı] olup da onun ayaklanmasına katılmış olanlara da aynı cezayı verdiler: Bunlar, Tanrıyı yatıştırmak için, oruç tutacaklardı, toprak üzerinde [döşeksiz yatıp] uyuyacaklardı ve [günah bağışlatma konusunda geleneksel olan] diğer bağlantılı

1] Iustinianus döneminde, 11-18 Ocak 532'deki "Nika!" ayaklanması gibi.

2] Patrikhanedeki İera Synodos, Kutsal Kurul (Synodos sözcüğünün diğer bir kullanılış yeri için bkz. yukarıda s. 50 dn. 2) İsa ve 12 yoldaşı gibi, Patrik başkanlığında 12 Metropolit'ten (Başpiskopos'tan; yöre kentleri Piskoposlarının kendisine bağlı olduğu, yörenin Ana Kenti'nin Piskoposu) oluşan, ortodoks (ortho-doxa, doğru-inanç) kilisesi örgütünün en yüksek yönetim makamıdır. Hellen dilinde, Synodos sözcüğü, -os ile bittiği halde, dişi addır; bunun için başına "Kutsal" anlamındaki sözcüğün dişi biçimi iera geliyor, eril biçimi ieros gelmiyor.

3] Manastırların Abbas (=Başkeşiş)'lerini.

4] Eutelès (=Bayağı, âdi, ucuz). Leib'de: *humble sujet*; Sewter'da: *a person of no account.*

dinsel âdetleri yerine getireceklerdi [1]. Onlar [Komnenos'lar] bu cezaları haklı buldular ve içtenlikle kabullendiler. Ayrıca, onların [Komnenos kardeşlerin] eşleri de bu cezaları üstlenmekten bağışık kalmak istemediler -zaten, kocalarına böylesine bağlı iken, nasıl isteyebilirlerdi?- ve kendiliklerinden, boyunlarını, tövbe eziyetleri [tövbe gereği çekilecek eziyetler] boyunduruğuna uzattılar.

6 O zaman, saray, gözyaşlarıyla, acıyla dolmuşa döndü; ama bu, kınanacak ve yürek güçsüzlüğünün belirtisi olan [bir] acı değil, övgüye değer ve [hem] çok daha büyük, [hem] bir kez edinilince yok olmaz bir mutluluğun yaratıcısı olan bir acıydı. Ancak, İmparator, çok dindar olduğundan, [din büyüklerince buyurulanlardan] daha da fazlasını yaptı: 40 gün 40 gece boyunca, mor renkli [İmparatorlara özgü] giysisi altında, bedeninde ten'in hemen üzerine [kendi kendine eziyet etmek için] çuldan bir iç gömleği giydi. Geceleri toprağın üzerinde yatıyor, başını sadece bir taşa dayıyor ve doğal olacağı üzere kendi suçlarına ağlıyordu. İşte sonradan, böylece, elleri temiz [günahlardan arınmış] olarak [2], devletin yönetimini ele aldı.

[VI. Alexios, kendisinin İstanbul dışında bulunacağı zamanlarda yönetimi İmparator nâibesi sıfatiyle üstlenmek üzere, bir Altın Yaldızlı Ferman'la, anası Anna Dalassena'ya yetki veriyor]

1 O [Alexios], yönetimin yürütülmesini, kendisinden çok, [üstün nitelikli bir kadın olan] anasının üstlenmesini arzu ediyordu, ama bu niyetini ondan hep gizlemişti, çünkü [anası] bunu öğrenince, -daha yüksek bir yaşam [manastırda râhibelik] istediği için- saraydan ayrılıp gider diye çekiniyordu. Ele alınacak işler ne olursa olsun, onun görüşünü sormadan en küçük birşey yapmazdı; her tasarımının oluşturulmasında, anası onun sırdaşı yerinde, yardımcısı yerindeydi; işlerin yürütülmesini azar azar onun üzerine yüklüyor ve onu yönetim ortağı ediyordu; hatta zaman zaman, onun aklı ve sorunları [en uygun yolda] hükme bağlaması olmasaydı devletin batıp gideceğini söylediği bile oluyordu. İşte böylece annesini[n işbirliğini] kazandı ve bir yandan da onun niyetlerine [manastırda râhibe olmak niyetine] engel olarak ve onu bundan caydırmağa çalışarak, onunla daha yakın bağlılık kurdu.

1] Çağımızın insanına bu "ceza" pek gülünç gelecektir; ancak, olayı o çağın koşullarına göre değerlendirmek gerçekçi olur.

2] Matta İncili, XXVII 22-24: "Pilatus onlara, 'Öyle ise Mesih denilen İsayı ne yapayım?' dedi. Onların hepsi, 'Haça gerilsin!' dediler. Ve Pilatus, 'Ya ne kötülük yaptı?' dedi. Fakat onlar, 'Haça gerilsin!' diye daha çok bağırdılar. Pilatus, hiçbir şey yapamadığını ve daha ziyade kargaşalık çıktığını görünce, su alıp, 'Ben bu sâlih adamın kanından beriyim; bunu siz düşünün' diye[rek], halkın önünde ellerini yıkadı".

2 O [anası] ise, her zaman, son bir aşamayı [ahreti] göz önünde tutuyor ve -orada yaşamının geri kalanını dindarca kendi içine kapanarak geçireceği- manastırları hayal edip duruyordu [1]. Niyeti işte böyleydi ve hep bunu gerçekleştirebilsin diye dua etmekteydi. Ama tüm bunları kendi iç dünyasında adamakıllı düşündüğü ve daha yüce bir yaşamı tüm içtenliğiyle candan istediği halde, bir yandan da, oğlunu herhangi bir kadınınkinden [ananınkinden] daha büyük bir sevgiyle severdi ve ne yapıp ne edip, oğlunun çalkantılı denizde yönetim dümenini kullanmasına ve gemiyi olabildiğince iyi yönlendirmesine, -gemi ister uygun [arkadan esen] bir rüzgârla [yelkenleri] itilerek ilerliyor olsun, ister her yandan [çarpan] dalgalarla yalpalatılıyor olsun-, yardımcı olmak isterdi; özellikle de, çocuğu geminin kıçına oturup dümenin yeke'sini [kendi eline] henüz almış ve daha önceden hiçbir zaman bir denizle, dalgalarla ve böylesine güçlü esen yellerle alışverişi bulunmamış olunca. Bu anlatım biçimini kullanmakla, devletin [o sırada içinde bulunduğu] pek çok ve pek ağır dertlere işaret etmek istiyorum. İşte onu [Anna Dalassena'yı] ana sevgisi [sarayda] tutuyordu; oğlu İmparatorla birlikte hüküm sürüyor ve hatta bazan dizginleri tek başına ele alıp, devlet arabasını, şuraya buraya çarptırmadan, vukuatsız, yürütüyordu. Çünkü o, diğer erdemlerinin yanı sıra gerçekten bir hükümdara lâyık akla, zekâya ve yöneticilik ustalığına da sahipti; ama beri yandan, Tanrıya olan sevgisi, onu karşıt bir yöne [saltanat sürmenin uzağına, râhibeliğe] çekmekte idi.

3 Aynı "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi" nin [1081 yılının] Ağustos ayında Robert'in [İtalyadaki kendi Beyliği ülkesinden, deniz yoluyla, Arnavutluğa, Rum İmparatorluğunun İllyrikon İli'ne] geçmesi, Alexios'u Kent'ten ayrılmak zorunda bıraktı; bu sırada, beslediği niyeti açıkladı ve uyguladı: İmparator'luk erk'ini[n Başkentte nâibe sıfatiyle kullanılmasını] yalnızca anasına bıraktı; kararını Altın Yaldızlı Ferman ile resmen herkese duyurdu. Ünlü kişilerin işlerini ve kararlarını tarihçinin aptalca atlamaması, tersine, onların yaptıklarını olabildiğince izlemesi ve buyurduklarını aktarması gerektiğine göre, ben de kendimi bu yolda davranmak ve Altın Yaldızlı Ferman'ı ondaki üslûp süslemelerini eksik bırakmadan, aktarmak zorunda görüyorum.

4 İşte onun içeriği:

> Şefkatli ve sevgi dolu bir anaya hiçbir şey benzemez; ufukta bir tehlike belirince, her ne olursa olsun bir belânın geleceği korkusu karşısında bulunulunca, [sığınılabilecek] ondan daha güçlü bir kale yoktur. Çünkü o bir öğüt verirse, onun öğüdüne güvenilir; eğer o [evlâdı için] dua ederse, onun duası, yenilmez bir destek ve koruma

---

1] Sonunda, bu amacını gerçekleştirdi; bkz. ileride s. 115 dn. 2.

sağlar. Ben Görkemli İmparatora [1], -benim için herşey, özellikle de bir eğitmen ve bir yol gösterici olan- anam ve saygın büyüğüm [2], en küçük yaşımdan beri, böyle görünmüştür. Gerçekten, kendisi Synklètos [Roma Senatus'unun ardılı Danışma Kurulu] üyeleri olan soylular listesinde anamın kendi adı yazılı iken [çocuklarını hizmetçiler eline bırakmamıştı;] önde gelen kaygısı, çocuklarına düşkünlüğü idi ve bu evlâdının ona duyduğu güven, hep o zamanki gibi kalmıştır. Bizim iki bedenimizde bir tek ruh bulunduğu idrak edildi ve İsa'nın inayetiyle, bu, çok şükür, bugüne değin böyle kalmıştır. O kadar soğuk olan şu "Benim", "Senin" sözcükleri [bizim aramızda hiç] söylenmemiştir; ve, daha da iyisi, onun nice duası Efendimizin [3] kulaklarına gidip durmuş ve şimdi de bizi devletin en yüce makamına çıkarmıştır.

5 Ançak, benim İmparatorluk âsâ'sını elime aldığım günden bu yana, kendisi, ben Yüce İmparatorun yorgunluklarını bölüşmemeye ve gerek benim yararım için gerek kamu yararı için kaygı [ve etkinlik] göstermemeye katlanamadığı [benimle birlikte etkinlik göstermekten geri durmadığı] için, ben Görkemli İmparator, Rum devletinin [4] düşmanlarına karşı Tanrının yardımı ile sefere çıkmaya hazırlandığım şu sırada, birliklerin devşirilmesine ve düzenlenmesine büyük önem vermekteyim; o [anam] ise, halkın işlerinin ve siyasal işlerin iyi yönetilmesine özen göstermenin daha az önemli olmadığı kanısındadır. İmparator[unuz], tüm yönetimin, ermiş ve çok içten saygı gören anasına emanet edilmesinin, kusursuz bir devlet düzeninin, deyim yerinde ise, alınmaz kalesini oluşturacağının kuşkusuzluğu kanısına varmıştır.

6 İşte bu nedenlerle ben Görkemli İmparator, şimdiki Altın Yaldızlı Fermanla, açıkça buyuruyorum ki, dünya işlerindeki büyük deneyimi nedeniyle, kendisinin buna en derinden bir küçümseme duymasına [5] rağmen, Sekreta Başkanının [6] ve ona bağımlı

1] Aslında, η Βασιλεια μου deyimini, Türkçeye tam aktarmak olanaksızdır; Osmanlıca "Şahs-ı hümayûnum" deyişi içerik yönünden buna oldukça yakın sayılabilir.

2] Despoina sözcüğünü kullanmış. Bkz. yukarıda s. 58 dn.6; s. 100 dn. 2.

3] Kyrios; Tanrı'ya eşitlenen İsa.

4] Burada ve birkaç diğer yerde, bu anlamda, Ròmania denmiştir.

5] Dünya işleriyle uğraşmaktan ise, râhibe olup kendini dine vermeyi çok daha yüce tutmasına.

6] Bkz. yukarıda s. 95 dn. 1, 2.

memurların ya da kendilerine vergi gelirlerinin tahsili konusunda [imparator ya da nâibesi tarafından] rapor, talimat, karar vermek yetkisi tanınmış diğer bir görevlinin, kendisine [anama] konuyu sunması üzerine, anam tarafından yazı ile verilecek buyruklar, yasa gücünde ve ben Görkemli İmparatorun yüce erk'ine dayanan kararlar ve ağzından çıkan buyruklar değerinde olacaktır. Onun tüm başvurulara vereceği yanıtlar; üzerinde onun sözlü ya da yazılı -İsanın insan bedeninden Tanrısal kimliğe geçişini ve [Meryem'in] Göğe Uçuşu [nu] betimleyen resimlerin bulunduğu- mührü basılmış olmak koşuluyla, gerekçeli ya da gerekçesiz tüm yazılı buyrukları, ben Görkemli İmparatorun buyruğu yerine geçeceklerdir ve sadece o sırada Sekreta Başkanı olan kişinin yan tarafa koyacağı *mèni* [... ayında] şerh'i [1] yeterli olacaktır.

7 Bundan başka, maliye örgütünde ve iller örgütünde tüm terfiler ve görevde başkasının yerini almalar konusunda, yüksek yöneticilikler, yargıçlıklar ya da arazi tahsisleri konusunda, ermiş anamız, kendi uygun gördüğünü yapmakta tam yetkili olacaktır ve hükümdar yerine davranacaktır. Bundan başka [2] maliye örgütünde ve iller örgütünde makamlara terfi yoluyla atananlar, başkasının yerine [terfi etmeksizin] atananlar; yüksek, orta ya da küçük dereceli bir makama özgü rütbe kendilerine verilmekle onurlandırılanlar, bunu, değişmez ve kesin olarak, her zaman için, üstlerinde bulunduracaklardır. Bundan başka, aylıklara zam yapma, ödüllendirme amaçlı ek edimlerden [3] yararlandırma, maliyenin aldığı harçları azaltma, aylıkları eksiltme ya da aylıktan yoksun bırakma konularında tam yetkiyle karar verecektir; kısacası, yazı ile ya da kendi ağzından çıkan sesiyle buyurduğu hiçbir şey, geçersiz sayılmıyacaktır. Çünkü onun buyrukları ve kararları, ben Görkemli İmparatorca verilmiş değerinde olacaktır ve bunların hiçbir yanı sonradan kaldırılmıyacaktır; tersine onlar, gelecek için de, her zaman tam geçerlilik ve yasa gücü taşıyacaktır.

8 Onunla işbirliği edecek kişilerden hiç birine, keza o sırada Sekreta'nın Başkanı görevinde bulunan kişiye, yaptıkları işlerden iyi ya da kötü sonuç çıkması dolayısiyle, şimdi ya da daha sonra, hesap sorulmayacak, herhangi bir türde soruşturma açılmayacaktır. Kısacası, şimdiki Altın Yaldızlı Fermana uyularak yapılan işlerin hiçbirinden dolayı hiçbir zaman hesap sorulmayacaktır.

1] Bu, aslında, belgenin sahte olmadığını gösteren bir açıklamadır.

2] Bir önceki tümcede olduğu gibi, buna da, Alla kai diye başlamış; daha sonraki tümcelerde de aynı deyişi yineliyecek.

3] Arada bir fazla aylık vermek gibi. Buna şimdi "ikramiye" deniyor.

[VII. İmparator Alexios'un anası Anna Dalassena'nın portresi]

1 Bu Altın Yaldızlı Ferman'ın içeriği böyle idi; belki, burada, babam İmparatorun kendi anasını bu tür bir rütbeye yükseltmiş ve tüm erk'i ona bırakmış olmasına karşılık, kendisinin, devlet dizginini elinden atıp, sanki, İmparator arabasına binmiş [ve dizginleri eline almış] anasının yanı sıra koşmaya başlamasını ve sadece İmparator san'ı ile yetinmiş olmasını görmekle, kimi, şaşıracak. Üstelik, o, erginleşme döneminin artık geçirilmiş bulunduğu bir çağında idi [1]; bu çağda, onun yapısında kişiler için, buyruk yürütmeye hırsla düşkün olmak, pek doğaldır. Gerçekten, Barbarlara karşı yürütülen savaşları ve bunların gerektirdiği zahmetleri, tehlikeleri [Alexios] kendi üzerine almış, oysa işlerin tüm yönetimini, görevlilerin seçilmesini, devletin gelir ve giderlerinin hesaba bağlanmasını, anasına bırakmıştı.

2 Belki de bunları okuyunca, kimi, babam devletin yönetimini harem takımına emanet etti diye, bu düzenlemeyi eleştirecektir. Ancak, bu kadının akıllılığını, yüksek erdemlerini ve büyük zekâsını, pek çalışkan oluşunu öğrenince, eleştiriden vazgeçilecektir ve eleştirinin yerini hayranlık alacaktır. Gerçekten, büyükannem işleri yürütmekte öylesine bir deha sahibiydi, örgütlemeyi ve yönetmeyi o kadar iyi biliyordu ki, yalnız Rumlarınkini değil, güneş altında herhangi bir yerde var olan tüm diğer devletleri de yönetebilirdi. Çok geniş deneyim sahibiydi; her çeşit sorun'un içyüzünü anlıyordu; her birinin nasıl ortaya çıktığını, nasıl sonuçlanabileceğini, neler yapılınca bu sorun'un belli yönlerinin yok edilebileceğini ya da neler yapılmakla onun belli yönlerinin beterleşeceğini biliyordu; neyin gerekli olduğunu anlamakta çok keskin görüşlü, onu [gerekeni] sağlam biçimde uygulamakta usta idi.

3 Çok akıllı olmakla kalmıyordu; konuşma yeteneği de aklından daha aşağı düzeyde değildi; lâfazanlıktan kesinlikle uzak, gerçekten çok inandırıcı bir konuşmacı idi, sözü hiç uzatmazdı; onun içine esin'in üflemesi pek kısa sürede gelir, yerinde sözlerle konuşmaya başlar ve keza en uygun yolda konuşmasını bitirirdi. Taht'a [nâibe sıfatiyle] oturduğunda olgun yaşta, akıl yeteneklerinin en canlı ve kavrayışının kusursuz olduğu çağında idi; beri yandan, iş yürütme deneyimi de tam kıvamına gelmiş bulunuyordu; işte, hükûmet etme ve yürütme [2], bu niteliklerden güç alır. Yalnız genç olanlara göre daha mantıklı konuşmakla kalmayıp, ayrıca, tragedya'da söylendiği üzere [3], davranışlarının da daha yararlı [sonuç alıcı] olması, bu yaştakilere özgüdür.

1] Alexios, Rômanos Diogenès'in 1071 Malazgirt seferi sırasında 14 yaşında imiş (yukarıda s. 15); öyleyse, taht'a geçtiği yıl, 1081'de, 24 yaşında bulunuyordu.

2] Birincisi, yön belirleme, temel tercihleri yapıp ilkeler belirleme işidir, genel ve yüksek düzeydedir; ikincisi, o belirlenmiş yönler, ilkeler doğrultusunda, *günlük işlerin* çevrilmesidir. Anna, bu ayırımı yapmakla, hukuktan ve yönetim biliminden de anladığını belli etmektedir.

3] Hangi tragedyacının hangi yapıtından söz ettiği güvenle saptanabilmiş değildir.

Vaktiyle, henüz genç kadınlar takımından iken, gençliğin baharında olmasına rağmen, onda yaşlı birinin sağgörüsü bulunduğunun kanıtlarını görmek, hayranlık uyandırıcı birşeydi. Gözlemlemek isteyen herkes için, onun yalnız dış görünüşü bile, onun içinde egemen olan erdem'i ve ağır başlılığı açığa vurmaktaydı.

4 Dediğim gibi, babam, erk'i ele geçirdiği sırada, [savaşa gitmenin getireceği] tehlikeleri ve zahmeti kendisi üstlendi, anasını ise kendi becerdiği işlerin [başarılarının] seyircisi yaptı, hatta onu kendi hükümdarı edindi; çünkü onun buyurduğu her düzenlemeyi köle gibi yerine getireceğini söylemekte idi. İşte, İmparator onu böyle olağan dışı ölçüde el üstünde tutuyordu ve onun öğütlerine boyun eğiyordu; anasına o kadar sevgisi vardı; [anasının] buyruklarının gerçekleştiricisi olarak kolunu ona [onun hizmetine] veriyordu; sözlerini dinlemek için kulağını açıyordu ve her işte o ne istiyorsa, ne istemiyorsa, İmparator da aynı şeyi istiyor ya da istemiyordu.

5 Kısacası, durum şöyleydi. O [Alexios] görünüşte egemendi; beriki [anası] ise egemenliğin kendisine sahipti; [bu] beriki, her işte yasama, yönetme ve doğrultu belirleme işlemlerini yapıyor, öteki, onun aldığı kararları -gerek onun imzaladığı, yazılı olanları; gerek uygun görüp buyurduğu, sözlü olanları- onaylıyordu; öyle ki, sanki kendisi İmparator değildi de anasının egemenlik sürmesini sağlayan araç idi. Onun [anasının] karar verdiği, buyurduğu her şeyi uygun görüyordu; kişinin anasına göstermesi gereken tutumda, söz dinler olmakla kalmıyordu; daha fazlasını yapıyor ve egemenlik san'atında kendisine ustalık eden bir kişinin karşısında imiş gibi, ruhunu onun buyruğuna sunuyordu. Gerçekten, çok iyi biliyordu ki, o [anası] her yönden mükemmelliğe ulaşmıştı ve gerek tedbirliliği yönünden gerek işten anlarlığı yönünden, o çağın tüm insanlarını pek çok geride bırakmaktaydı.

[VIII. Anna Dalassena'nın portresi. Devam]

1 İşte Alexios'un egemenliği döneminin başlangıçları böyle idi. İmparator'luk işlevini anasına bırakmış bulunduğu bu sırada, ona gerçek anlamda İmparator denemezdi.

Soy kökeni anlatmanın geleneksel kurallarına uyarak, bu şanlı ananın vatanını, ünlü Dalassenos'lar ailesinden Adrianos'la Kharon'lardan gelme [1] ailesini övmek işini başkası yapsın ve [övgü] söylevinin gemisini, onların becerdiği işler okyanusunda

---

1] Anna Dalassena, devletin İtalya'daki ülke bölümünde yüksek görevli bir yönetici olan ve savaşta kılıçla vurduğu her kişiyi hemen Hades'e (Ölüler Ülkesine, Öteki Dünya'ya) gönderdiği için Kharon (ölülerin Hades'de sürekli kalacakları bölüme ulaşmak üzere, yer altındaki Akheron ırmağından geçmesini sağlayan kayıkçı) san'ıyla ün kazanmış kişinin kızıydı. Anası yanından ise, zamanın önde gelen soylularından Adrianos ve Theophylaktos Dalassenos'un soy çizgisinden iniyordu.

yüzmeye indirsin. Ben, tarih yazdığımdan, bana, bu kadını soy kökeni ya da taşıdığı kan yönünden değil, becerdiği işler, erdemi ve benim anlatımımın konusuna giren her şey yönünden [değerlendirerek] anlatmak düşer.

2 Gerçekten, yine ona dönecek olursak, o yalnız kendi cinsinin [kadınların] büyük onuru olmakla kalmıyordu, erkeklerin de onuru ve tüm insan soyunun övüncü idi; İmparator'luk erk'ini ele geçirmiş şu bilinen Monomakhos'un [1] döneminden bu yana, babamın egemenliğine kadar, İmparator sarayının tümüyle rezilleşmiş ve çılgın aşk serüvenleriyle onursuzlaşmış haremini, o, kusursuz yolda, değişimden geçirdi ve hayranlık uyandırıcı bir yakışık-alırlığa getirdi. Artık sarayda harika bir düzenin egemen bulunduğu görülebiliyordu; çünkü o, kutsal ilahîlerin okunacağı saatleri, buyruğuyla, gösterdi; gerek yemeğin yeneceği zamanı gerek memurların seçimi [gibi devlet işleriyle uğraşmanın] zamanını belirledi; kendisi, herkes için bir kural ve bir örnek oldu; o kadar ki, saray, bir kutsal manastıra dönüşmüşe benzedi.

3 Gerçekten olağanüstü ve mübarek olan bu kadın, işte böyleydi. İlkçağın, onca sözü edilen ünlü kadınlarına, tedbirliliği yönünden, tıpkı yıldızlara göre güneş gibi, üstündü. Hele onun yoksullara gösterdiği acımayı ve gereksinim içindekilere karşı elinin açıklığını, hangi anlatım canlandırabilir? Evi, yoksul hısımlarına açık bir sığınma ocağı idi; yabancılara da daha az açık değildi. Özellikle din adamlarına ve keşişlere büyük saygı gösterirdi; onları sofrasına buyur ederdi ve hiç kimse onun sofrasını keşişsiz göremezdi. Kişilik yapısını açığa vuran dış görünüşü, [bakanlarda] bir yandan meleklere duyulan saygıyı, bir yandan da cinler karşısında duyulan dehşeti uyandırmakta idi; hovarda ve zevk ü sefa düşkünü adamlar onu görmeye bile katlanamazlardı; tersine, nefsini düzeltmeğe önem veren kişilere ise o sevecen ve iyilik ister tavır göstermenin ayarını öylesine iyi bilirdi ki, ne vahşi ve kaba bir kasıntılık, ne de [lâubaliliğe uzanan] aşırı, sınırsız bir hoşgörü sergilerdi; bence, kendini bilen kişi olmanın tanımı işte budur: Sevecenlikle ağır başlılığı uzlaştırmak.

4 Derin düşüncelere dalmaya doğuştan eğilimi vardı: Sürekli olarak, -hiç de, kimilerinin dediği gibi, toplum yararına ters düşmeyen- selâmete çıkarıcı, çürümüş imparatorluğu eski canlılığına kavuşturacak ve hepten tepetakla giden kamu işlerini olabildiğince düzeltecek yeni tasarımları kafasında evirir çevirirdi. Devletin yönetimiyle uğraştığı halde, dinsel yaşam görevlerinin hiçbirini savsaklamazdı ve gecelerin çoğu bölümünü, uykusuz, sürekli dua etmekle, ilâhiler söylemekle geçirirdi; gündoğumu alaca karanlığında, bazan, hatta horozun ikinci ötüşünde, devlet işleriyle uğraşmaya

---

1] IX. Konstantinos (Monomakhos; 1042-1054). İleri gelen soylulardan ve Synklètos üyelerinden iken, o sırada 64 yaşında olan dul İmparatoriçe Zoè ile evlenip hükümdarlık ortağı, İmparator olmuştu. Kendisinin Zoè'den önceki (ikinci ve ölmüş) eşinin yeğeni, güzel ve akıllı Sklerèna ile açıkça metres hayatı yaşadı; bu hanımın erken ölümünde, onun yerini güzel bir Alan Prensesi aldı. İlginç olan şu ki, tıpkı Anna Dalassena'nın ataları gibi o da Dalassa kentinden imiş (Psellos, Khronographia, VI 12).

koyulur, görevlilerin terfileriyle, [ya da,] -yazmanı [1] Genesios oğlu Grègorios'un yardımıyla- dilekçecilerin başvurularını yanıtlamakla uğraşırdı [2].

5 Güzel konuşma tekniği alanında çalışanlardan hangi kişi, bu anlattıklarımdan bir övgü söylevi çıkarmaya çalışacaksa, şu ya da bu cinsten [erkek ya da kadın] insanlar arasında, ilkçağda erdemleriyle seçkin sayılmış ve anlı şanlı diye tanınmış olanların yanı sıra onu da anmazdı, düşüncelerini ve tutumunu diğerlerininkiyle karşılaştırıp, övgü düzenlerde kural olduğu üzere, hanım kahramanımızı bulutların üzerine yerleştirmezdi? Ama, tarihçiliğin kuralları, tarihçiye, aynı seçeneği vermiyor. İşte bu yüzdendir ki, o hanım hükümdarın sözünü ederken, büyük konuları pek kısaca ele aldık; o kadının erdemlerini, görkemli ağır başlılığını, herşeyi sezen üstün aklını bilenler, bu yüzden bizim anlatımımızı suçlamasınlar. Şimdi, bu [son] sözleri etmek üzere biraz sapma yaptığımız yere dönelim. Bu hanım, diyorduk, bir yandan devleti yönetirken, günün tüm zamanını dünya işlerine ayırıyor değildi; din şehidi [Ermiş] Thekla'nın Kilisesinde [3] âyinlerde ilâhi okunmasına katılıyordu; bu kiliseyi, onun kocasının ağabeyi İmparator İsaakios Komnenos, şimdi anlatacağım nedenle, yaptırmış idi.

6 Dakia'lıların [4] Beyleri, vaktiyle Rumlarla yaptıkları andlaşmaya uymak istemeyip, and'larından dönerek onu çiğnedikleri zaman, bu haber, eskilerin

---

1] Bugünkü anlayışımıza göre, "Özel Kalem Müdürü".

2] Zonaras, Anna Komnena'nın aksine, Anna Dalassena'nın yönetimine ağır eleştiriler yöneltiyor (XVIII 24) ve şu bilgiyi veriyor: Alexios, anasına tanıdığı yetkiyi geri almaya çekindi; ama Anna Dalassena, kendi başarısızlığını ve oğlunun niyetini anladı, kendiliğinden yönetimi bıraktı; kendisinin yaptırdığı, Pantepoptès (=Herşeyi Gözlemleyen; "Gözünden hiçbir şey kaçmayan") Manastırına kapandı, orada öldü (söz konusu kilise-manastır, bugünkü Fatih semtinde, Halic'e bakan bir tepe üzerinde, Eski İmaret Camii denen yapıdır).

3] Bu kilise, Blakhernai (şimdi, Ayvansaray; Türkçe adın Eyvan-Saray'dan, yâni "Önünde stoa/eyvan bulunan saray" deyiminden geldiği bellidir) semtinde (bkz. s. 71 dn.1) idi. Oradaki (Evliya !) Toklu Dede Mescidi'nin adı, kuşkusuz, Thekla'dan geliyor. Ayvansaray semtindeki Atîk Mustafa Paşa Camii ya da Câbir Camii denen eski Rum kilisesinin, bu Ayia Thekla Kilisesi olduğu sanılıyor. Oradaki ilk Ayia Thekla kilisesini yaptıran, Thekla adlı bir Rum Prensesi idi (829-842'de egemen olmuş İmparator Theophilos'un kızı Thekla). Anna Komnena'nın verdiği bilgiden, İsaakios Komnenos'un eski kiliseyi yıktırıp yerine çok daha görkemlisini yaptırdığı anlaşılıyor.

4] Romalıların Dacia'sı, bugünkü Romanya'yı kapsar; oysa Anna'nın döneminde Rumlar Dakia adıyla, bugünkü Macaristanı da kasdediyorlardı. Birazdan sözü geçecek olan Moesia ise, Romalıların, şimdiki Kuzey Bulgaristanı ve Sırbistanı kapsayan ili idi. Moesia-Dakia sınırını Tuna belirliyordu. Anna, Dakia'lılar derken, gerçekte Macarların sözünü ediyor (bkz. 7 I 1; orada, Macar Kralını, Dakia'lıların komutanı diye anacak).

Moesia'lılar [1] dediği Sarmat'ların [2] kulağına gidince, onlar da kendi sınırları içinde uslu durmak istemediler [3]: Bu halk [Anna'nın Sarmatlar dediği Peçenekler] önceden, Tuna ırmağının Rum ülkesinden ayırdığı bir yörede [Güney Romanya'da] yaşıyordu; böylece onlar da kitle halinde yola düştüler ve [Tuna'yı aşarak] bizim arazimize göç ettiler. Bu göçün nedeni, onlara talan saldırılarında bulunup duran komşuları Geta'lardan [4] gördükleri barışmasız düşmanlıktı. İşte bu nedenle, [Tuna'yı aşmak için] fırsat aradıkları sırada, Tuna'nın donmuş bulunduğunu görünce, tüm ulus olarak bizim arazimize oradan geçmek üzere, Tuna'yı sağlam bir toprak parçası gibi kullandılar, böylece bizim sınır boyumuzda başımıza belâ oldular ve gerek kentleri, gerek bunların çevresindeki kırsal bölgeleri korkunç şekilde yakıp yıktılar, talan ettiler.

7 İmparator İsaakios, bunu haber alınca, Traditza'yı [5] işgal etmesi gerektiğine karar verdi. Daha önceden de doğulu Barbarların [Türklerin] akın saldırılarını püskürtmüş olduğundan, bu ikinci işle kolayca başa çıktı. Gerçekten, tüm ordusunu bir araya getirip, bu Barbarları [Peçenekleri] Rum sınırları ötesine atmak amacıyla, oraya [Sofya üzerinden Tuna boyuna] uzanan yolu tuttu. Tüm ordusunu savaş düzenine soktuktan sonra, düşmana karşı, onun başına geçti. Bunlar [düşmanlar, Peçenekler] onu görünce, görüş ayrılığı nedeniyle birbirine düştüler. Ama İsaakios, bunlara karşı tedbirli olmak için haklı nedenleri bulunduğundan, vurucu birliklerini, onların dizilerinin en düzenli ve yiğit gibi görünen bölümüne doğru sürdü; onun ve ordusunun yaklaşması, düşmanlarına korku saldı. Sanki elinde yıldırım taşıyormuş gibi, ona bakmaya korkuyorlardı ve [yanyana tuttukları] kalkanları birbirine bitişik ilerleyen bu gedik vermez orduyu görünce tüm cesaretlerini yitirmişlerdi. Böylece dermanları kesildiğinden, [ancak] üçüncü gün savaşa girişecek tutum aldılar, ama o üçüncü gün de ordugâhlarını bıraktılar ve kaçmaya koyuldular. İsaakios, onların [bıraktığı] ordugâhlarına kadar ilerledi; çadırlarını yakıp yıktı ve orada bulduğu herşeyi ganimet diye getirip, yengi kazanmış olarak, geriye döndü.

8 Ne var ki, Lobitzos [Dağının] [6] eteğine geldiklerinde, mevsime hiç uygun düşmeyerek, kar ile karışık bir sağanak yağmur indirdi; oysa, daha 24 Eylüldü, büyük din şehidi Thekla'yı anma günüydü. Irmakların suları öylesine kabarıp taştı ki, İmparator otağının ve tüm askerin ordugâhının kurulduğu ova, bütünüyle, denize benzer görünüşe büründü. Keza, bütün ağırlıklar, sel sularına kapılıp giderek, yok oldu;

1] Anna'da, Mysia'lılar.

2] İlkçağ halkı Sarmat'lar çoktan tarihten silinmişti; Anna'nın söz ettiği halk, Peçeneklerdir.

3] Bunun nedenini hemen şimdi kendisi söyleyecek.

4] Geta'lar, Anna döneminde çoktan ulusal kimliğini yitirmiş, başka halklara karışmış bir ilkçağ ulusuydu. Burada Geta'lar diye anılanlar, Oğuzlardır (karş. Ostrogorsky, Türkçe çeviride s. 317).

5] Bugünkü Sofya (ilkçağda Sardika).

6] Bizde "Lofçanın ardında kaya, / Kayadan bakarlar ay'a / Cânım Lofçalı, / Doldur a fincanı, fincanı" türküsüyle ünlü Lofça. Şimdi, Loveç.

soğuk, insanların ve hayvanların iliğine işledi. Gökgürültüsü, göğü gümbürdetiyordu; hiç aralık vermeksizin birbiri ardınca çakan şimşekler tüm çevredeki yöreyi tutuşturacak gibiydi.

9 Bu gördükleri karşısında İmparator çâresiz kalmıştı. Kasırga biraz hafifleyince, sel sularının girdaplarına kapılıp sürüklenen nice adamını yitirmiş olarak, komutanlarla, bu yerden ayrıldı ve onlarla birlikte gidip bir meşenin altına sığındı. Ama orada, kendisine meşenin içinden çıkıyormuş gibi gelen, korkunç, gürültüye ve ulumaya benzer bir ses duydu; o sırada rüzgârlar daha da şiddetle esiyordu; bunların zoruyla meşe ağacı devrilir korkusuyla, ağaç devrilirse altında kalmıyacağı kadar yeterince uzak bir yere çekildi; orada şaşkın şaşkın duruyordu. Birdenbire, sanki bir işaret verilmiş gibi, ağaç, gözlerinin önünde, kökünden söküldü ve yere savruldu.

10 İmparator, kendisiyle ilgili Tanrı esirgemesi olayı karşısında, hayran, kalakaldı.

O sırada, doğuda bir ayaklanma çıktığı söylentisi yayıldığını öğrendiğinden [İsaakios], İmparatorluk sarayına döndü. İşte o zaman, büyük din şehidi Thekla [1] adına görkemli bir tapınak yaptırdı; bunun, böylesine şatafatlı olarak yapımında harcanan para hiç de az değildi; yapı, çeşitli san'at dallarının yapıtlarıyla süslenmişti; o [İmparator], şükran adağını orada, hristiyanlara yakışır yolda, yerine getirdi [2] ve bundan böyle, âyinlere hep orada katıldı. Öykümüzün yukarıda anlattığı üzere, İmparator Alexios'un anası [nâibe] İmparatoriçenin, dua etmek için düzenli olarak gittiği, sözünü ettiğimiz o kutsal kilisenin büyük din şehidi Thekla adına yapılması işte böyle olmuştu.

11 Ben kendim bu kadını yalnız kısa bir süre boyunca tanıdım [3] ve ona hayran kaldım. Onun hakkında söylediklerim, bir medhiye değil; duygularının etkisinde

---

1] Hristiyan destan inancına göre, İkonion/Konya'da doğmuş; oraya gelen Ermiş Paulos tarafından hristiyan edilmiş, Paulos'un gezilerine katılmış ve bu yüzden gerek kendi ailesinin, gerek nişanlısının pek çok eziyetine uğramış bir genç kızdır. Nişanlısı onu "hristiyandır" diye yerel yöneticilere gammazlayınca tutuklanmış, halkın seyrettiği bir sirk eğlencesinde yırtıcı hayvanların önüne atılmış. Destanın bir çeşitlemesine göre, hayvanlar ona dokunmamışlar; odun ateşi üzerinde yakılmak istenmiş, alevler onu yakmamış, dolayısiyle ölmemiş (nasıl özgür kalmış, o konuda anlatım yok); Paulos'un ölümünden sonra, Seleukeia/Silifke yakınında bir mağaraya yerleşmiş ve çok ileri yaşa kadar burada yaşamış. Destan hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Sami Gürtürk, Silifke Tarihi, İstanbul 1987, s. 62-65. Silifke'de 5. yüzyıl ikinci yarımında yapılan Ayia Thekla Kilisesi kalıntılarının bulunduğu yeri, yöre halkı şimdi Meryemlik diye anmaktadır.

2] Tehlikedeyken, "Kurtulursam, İstanbulda Ermiş Thekla adına kilise yaptıracağım" diye adakta bulunmuş olmalı.

3] "Onu tanıyacak yaşa ulaşmamdan az sonra öldü" demek istiyor.

kalmaksızın gerçeği belirtecek yapıda olan herkes bunu biliyor ve isterlerse bu yolda tanıklık da edebileceklerdir. Ben tarih yazmaktansa medhiye düzmeyi yeğleseydim, daha önce söyledığim üzere, bu olayların [Anna Dalassena'yı övülmeye değer kılan olayların] anlatımına daha çok yer verirdim; ama şimdi konumuza dönelim.

[IX. Alexios'un doğuda Türklere, batıda Normanlara karşı askerî hazırlıkları]

1 İmparator Alexios, devletin can çekişmekte olduğunun bilincindedir; gerçekten, doğu illerini Türkler korkunç biçimde yakıp yıkmakta, talan etmekte; batı illeri ise, gelip kendisini bulmuş düzmece Mikhaèl'i taht'a geçirmek için her çareye başvuran Robert tarafından perişan edilmektedir; bu [Mikhaèl'i taht'a geçirmek], kanımca bir bahaneden başka şey değildi, çünkü aslında iktidar hırsı onun [Robert'in] içini yakıyor ve ona rahat vermiyordu; böylece, o, Mikhaèl'i, Patroklos işi bir bahane olarak [1] bulduktan sonra, hırsının şimdiye dek kül altında saklanmış kıvılcımıyla bir dev mangal ateşi tutuşturdu ve Rum devletine karşı korkunç biçimde silâhlanmaya koyulup, dromòn'lar [2], üç dizi kürekli savaş gemileri, iki dizi kürekliler, sermòn'lar [3] ve taşıma işinde kullanılacak çok sayıda başka gemiyi hazır etti; onlara kıyı yörelerinden tayfalar buldu; anakaradan ise, yapacağı seferde kendisine hizmet edecek birlikler için pek çok asker devşirdi. Böylece, bu soylu ve genç İmparator [Alexios], içinden çıkılmaz bir durumda bulunuyordu ve hangi tarafla uğraşacağını bilemiyordu; düşmanlarının her biri sanki ona karşı diğerlerinden daha önce savaşa girişmek için çaba gösteriyordu; [Alexios] karamsarlığa ve endişeye düşüyordu, çünkü Rum İmparatorluğunun, savaş yürütebilecek bir ordusu yoktu. Gerçekten, elde [başkentte] topu topu 300 asker vardı ve bunlar da Khoma/Gümüşsu'dan devşirilmiş, çok güçsüz, çarpışma deneyiminden yoksun [askerler] idi; bir de, çok az sayıda, silâhlarını sağ omuz üzerinde taşıyan ücretli asker Barbar'lar [4] vardı. Yabancı ülkelerden ücretli asker tutup getirtmek için devlet hazinesinde yedek para da yoktu. Daha önceki İmparatorlar, ordu ve savaş işlerinde en küçük deneyime sahip bulunmadıklarından [5], Rum devletini pek tehlikeli bir duruma düşürmüşlerdi. Bana gelince, ben, askerlerin kendilerinin ve ihtiyarların; insanların geriye doğru anımsayabileceği süre boyunca hiçbir ülkenin böylesine perişanlık içine düşmemiş bulunduğunu söylediklerini duydum.

1] Bkz. yukarıda s. 98 dn. 1.

2] Dromòn, Hellen kökenli olmayan, sanıldığına göre Arapçadan alınmış, genellikle savaş gemilerini anlatan bir addır.

3] Sermòn denen savaş gemisi türünün özel niteliklerini belirleyemiyoruz; belki, ince uzun, küçük, hızlı, güvertesi olmayan bir gemi türü idi.

4] Varangos'lar. Bkz. yukarıda s. 85 dn. 3.

5] Anna'nın bunu VII. Mikhaèl (1071-1078) için söylemesi yerinde olabilirse de, babasından önceki İmparator, yâni Nikèphoros Botaniatès (1078-1081) için böyle bir niteleme abestir; Botaniatès bir komutan idi. Ayrıca, VII. Mikhaèl'den önceki İmparator (Ròmanos Diogenès) de bir komutandı.

2 İşte bu haller nedeniyle, koşullar, her çeşit dert arasında bölünen İmparator için, çok güçtü. Yine de, o yalnız cesaretli ve gözüpek olmakla kalmayıp bunların üstüne bir de savaş deneyimine kusursuz biçimde sahip bulunduğundan, devlet gemisini bu kudurmuş denizden kurtarmak ve onu sâkin bir kıyıda limana çekmek; bunun için de, Tanrının yardımıyla, kendisine karşı bunakça başkaldırmış -ama durumları yalçın kayaya çarpan dalgalardan farksız olan- düşmanlarının hakkından gelmek istiyordu.

3 Böylece, kaleleri ya da kentleri savunan ve Türklere karşı yiğitçe direnmekte olan, Anadoludaki Toparkhès'leri [Bölge Komutanlarını] olabildiğince çabuk toplanmaya çağırmanın gerekliliğine hükmetti. Bunun sonucu olarak, o dönemde Pontos Herakleia'sı [Karadeniz Ereğlisi] ve Paphlagonia [1] Topotèrètès'i [Bölge Savunucusu] olan Dabatènos'a, Kappadokia ve Khoma/Gümüşsu Bölge Komutanı olan Bourtzès'e, keza diğer komutanlara, hemen mektuplar gönderdi; [bu mektuplarda] onlara önce başından geçenlerin tümünü ve kendisinin nasıl Tanrının öyle yazmasıyla, hiç umulmazken, çok yakın bir tehlikeden kurtulup, imparatorlukta erk'in doruğuna çıkmış bulunduğunu anlattı; arkasından, onlara, kendi illerinin güvenliğini sağlamak üzere gerekli önlemleri alıp bu amaçla orada yeteri kadar asker bırakmalarını buyurdu; birliklerinin geri kalanı ile İstanbula geleceklerdi ve kendileriyle beraber, [gerek illerinde gerek yol boyunca] olabildiğince çok asker devşirip getirerek birliklerini tam bir güçlülüğe ulaştırmış bulunacaklardı.

4 O [Alexios], ayrıca, kendini Robert'e karşı korumak ve bu kişinin yandaşlığına geçmek isteyebilecek Beyleri, Kontları o niyetten caydırmak için olanaklı her önlemi alması gerektiğinin bilincindeydi. Bu sırada, Alexios'un vaktiyle [Draç'daki Vâli] Monomakhatos'a, ondan yardım istemek ve para gönderilmesini dilemek üzere gönderdiği ulak, ona sadece mektuplar getirerek, geriye döndü; bu mektuplarda, daha yukarıda anlatmış bulunduğumuz üzere, o [Monomakhatos], niçin [Alexios'a], Botaniatès erk'in sahibi durumunda bulundukça, yardımcı olamıyacağının bahanelerini belirtmekte idi; bunları okuyan Alexios, Monomakhatos, Botaniatès'in tahttan düşürüldüğünü öğrenince, Robert'le birleşir diye korktu ve çok üzüldü. Bunun üzerine, bacanağı Geòrgios Palaiologos'u çağırttı ve onu İllyrikon [ilinin] kenti Draç'a yolladı; ondan, Monomakhatos'u o yerden savaşsız çıkarmak için olabilecek her çareyi denemesini, bastırarak, istedi; çünkü, onu [Monomakhatos'u] direnmesine rağmen oradan çıkarmak için yeterli güce sahip değildi; o [Palaiologos] bir yandan da, Robert'in kurduğu düzenlerle, elinden geldiğince, başa çıkacaktı [Alexios, ona, bunu da buyurmuştu].

5 Geòrgios, ayrıca, mazgallarda yeni bir biçimde düzenleme yapmak komutunu da almıştı: oraya konacak tahta levhalar, mazgallara tümüyle çivilenmeyecekti [yalnız iliştirilecek kadar tutturulacak ve mazgal üstüne dik değil, yatay değil, iğri konacaktı];

1] Aşağı yukarı, bugünkü Bartın, Karabük, Kastamonu, Çankırı, Sinop illeri.

böylece, Latinler merdiven dayayıp [sur üstüne] tırmanmaya kalkıştıklarında, [mazgal üstündeki] tahtalara ayak basar basmaz, tahtalar devrilecek ve [hisarın iç bölümüne], saldırganla birlikte, yere düşeceklerdi. Bundan başka, İmparator, kıyı boyu kentlerinin yöneticilerini ve adalıların kendilerini, birçok kez iletilecek-sözler göndererek, yılmamaya, hiç mi hiç gevşememeye, tam tersine uyanık ve tedbirli olmaya, kendilerini savunmak için gereken tüm önlemleri almaya ve Robert'i[n gelişini] gözlemeye teşvik etti; böyle yapmazlarsa, o [Robert], bir baskınla, tüm kıyı kentlerini ve hatta adaları ele geçirebilirdi, bu da sonra Rum imparatorluğunun işini çok zorlaştırırdı.

[X. Alexios'un, kendisine bağlaşıklar bulma çabası]

1 İmparatorun İllyrikon [İli] için aldığı önlemler böyleydi ve kendi önünde, Robert'in karşısında bulunan yöreleri besbelli biçimde iyi berkitmişti; ama onun gerisindeki durumu kendine göre düzenlemek için çaba göstermekten de geri kalmadı. Bu amaçla, Lombardiya/İtalya'da Duka olan Ermanos/Hermann'a [1]; arkasından, Roma'daki Papa'ya [VII. Gregorius'a]; sonra, Capua Başpiskoposu Erbios/Hervé'ye; küçük hükümdarlara ve bunlardan başka Kelt ülkelerinin tüm Beylerine, mektuplar gönderdi, bunlara önemli armağanlar sundu ve birçok cömertlikler, rütbeler vaad etti, tümünü Robert'e karşı çıkmaya kışkırttı; bunların içinde, kimi, Robert'in dostu olmayı artık bıraktılar; kimi de kendilerine daha çok birşeyler sağlanırsa ileride öyle yapacaklarına söz verdiler.

2 Ama [Alexios] biliyordu ki Almanya Kralı bunların tümünden daha güçlüdür [2] ve Robert'e karşı dilediğince her türlü girişime başvurabilir; bu nedenle, ona birçok mektuplar yazdı, hoş sözlerle ve her türlü vaadlerle onu kazanmaya çalıştı; sonunda onun da ikna olarak, kendisinin [Alexios'un] istediğine uygun yolda davranmayı vaad ettiğini görünce [3], ona, [elçi olarak] Khoirosphaktès'i [4], şu sözleri içeren bir diğer mektupla, gönderdi:

1] Robert'in yeğeni ve düşmanı; bu kişi, kendi kardeşi Abelard ile birlik olup, 1078 yılında, Robert'e karşı ayaklanmıştı.

2] Gerçekten de IV. Heinrich, 1081 Mayısında Roma önüne kadar ilerlemiştir.

3] Bu sırada Alexios'un gönderdiği bir elçiler kurulu, Alman İmparatorunu İtalya'da seferde iken bulup onunla görüşmüştü; arkasından, IV. Heinrich'in Kont Burchard başkanlığında bir elçiler kurulu İstanbula gelmişti.

4] Yunanistan Vâliliği görevinde bulunduğunu bildiğimiz bu kişinin adı çok tuhaf: "Domuz Öldüren".

3 Çok soylu ve gerçekten çok hristiyan kardeşim! Güçlü devletinin gönenci ve yeni bir atılımla büyümesi ben Görkemli İmparatorun dualarına konu olmaktadır. Gerçekten, senin dindarlığını öğrendikten sonra, senin için en iyi olan, en yararlı olan neyse o gerçekleşsin diye niyazda bulunmak, ben Görkemli İmparatorun dindarlığına yakışacak davranış değildi de neydi? Senin, ben Görkemli İmparator hakkında gösterdiğin kardeşçe içtenlik ve yakınlık, şu Tanrının, hristiyanların düşmanı, kaatil ve câni kişiyi rezilliklerinden dolayı hak ettiği biçimde cezalandırmak için bu sapığa karşı [girişeceğim savaşın getireceği] yorgunluğuma destek sağlamak üzere yaptığın vaadler, senin gönlünün yüce doğruluğunu açıkça göstermektedir ve bu davranış senin Tanrıya karşı candan bağlılığının has'lığına kanıttır.

4 Ben Görkemli Hükümdarın işlerinin gidişine gelince; bunlar, diğer her yönden iyi doğrultuda olmalarına karşılık, Robert'in ortalığı karıştırmalarından etkilenmek durumunda bulunduklarından, çok az da olsa oynaklık ve karışıklık göstermektedirler. Ancak, eğer Tanrıya ve onun adaletli hükümlerine güvenmek gerekiyorsa, insanların bu en hak tanımaz olanının mahva uğraması, yakındır. Hiç kuşkusuz, Tanrı, kendi mülkünde günahkârların çomağı egemen kalsın [1], buna izin vermeyecektir. Senin güçlü devletine benim hükûmetimce gönderilmesine söz verilmiş olanlara [para ve diğer armağanlara] gelince; 144 000 sikke altın ve 100 parça ipekli mor kumaş, senin çok soylu ve çok sâdık [elçin] Kont Boulhardos / Burchard ile yapılmış anlaşmaya uygun olarak, Axiomatos'lar Katepanos'u [2], Protoproedros [3] Konstantinos eliyle gönderilmiş bulunmaktadır. Gönderilmiş olan, söz konusu tutar, üzerinde Ròmanos [Diogenès] başının kabartması bulunan, eskiden kesilmiş sikkelerle ödenmektedir [4]. Sen Soylu Hükümdarın [Robert üzerine yürüyeceğine] and içmesinden sonra, geriye kalan 216 000 altın

---

1] Hükümdar âsâsı olarak Robert'in elindekini hem çomak diye alaya alıyor hem de Günahkâr Çomağı diyerek Robert'i kötülüyor.

2] Rütbeler verilmesi işlerinde görevli Katepanos. Katepanos'luk da aslında bir rütbedir ve bu rütbenin sahibi, Doukas (Askerî Vâli) Yardımcısı işlevindedir.

3] Bkz. yukarıda s. 34 dn. 3.

4] Yâni, "iyi para" ile. Aradaki dönemde, altın paraya yabancı madde katılmıştı ve o ara dönemde basılan paraların değeri bu nedenle düşüktü.

sikke ve yeni yaratılan 20 makam için ödenecek aylıklar [1] senin egemenliğinin çok sâdık hizmetkârı Abelard [2] eliyle, senin Lombardiya/İtalya'ya indiğin sırada, sana gönderilecektir.

5 İçilen and'ın gereğinin nasıl yerine getirilmesinin uygun düşeceğine gelince; bu konu, Sen Hükümdara açıkça anlatılmış bulunmaktadır; zaten Protoproedros [san'lı] ve Katepanos [Rütbeli] Konstantinos, [paraların ilk bölümünü, ipekli kumaşları getirdiğinde] bunu daha da açık [ayrıntılı] biçimde anlatacaktır; kendisi, Devletimizden [benden], bizim dilediğimiz ve senin de and içerek kabul etmen gereken noktaların her biri hakkında talimat almıştır. Gerçekten, ben Görkemli İmparator ile sen Soylu Hükümdarın gönderdiği elçiler arasında anlaşmaya varıldığı sırada, en büyük önem taşıyan birkaç konu, anılmıştır [açıkça belirtilmiştir]; ama [andlaşmanın tüm maddelerini belirleyip bunların karşılıklı olarak üstlenildiğine and içmek sırası geldiğinde] sen Soylu Hükümdarın adamları, bunu yapma konusunda kendilerine temsil yetkisi verilmediğini bildirdiklerinden, bunun üzerine ben Görkemli Hükümdar da, beklediğim and içme işini sonraya bıraktım. Dolayısiyle, şimdi, senin sâdık Albert'in [3] bana bu yolda yemin ederek güvence verdiği ve ben Yüce Hükümdarın da senden, vazgeçilmezliği besbelli olarak dilediğim üzere, sen Soylu Hükümdar tarafından, and içilsin.

6 Senin çok sâdık ve çok soylu Kont Burchard'ının [sana geri dönmekte] gecikmesinin nedeni, ben Görkemli Hükümdar, onun, çok sevgili yeğenimi -ben Görkemli İmparatorun çok bağlı olduğum öz ağabeyim çok bahtlı Sebastokratòr'un oğlunu- görmesini istemiş bulunduğum içindir; böylece [çocuğu tanıyınca], o [Burchard] da, küçük yaşına rağmen bu çocuğun o kadar erken gelişmiş akıllılığı hakkında seninle konuşabilecektir [4]. Gerçekten, ben Görkemli Hükümdar, dış görünüşteki Tanrı vergisi güzellikleri ve bedensel

---

1] Alman İmparatorluğunun egemen bulunduğu İtalya bölümlerinde ortodoks piskoposluklarının kurulması ve aylıklarını Rum devletinin ödemesi konusunda anlaşmaya varılmış olabilir.

2] Bkz. yukarıda s. 120 dn. 1.

3] Burchard başkanlığındaki Alman elçiler kurulunun, Abelard'dan sonra, adını öğrendiğimiz üçüncü üyesi. Kimliği hakkında bilgi yoktur.

4] Daha sonra Draç Vâlisi olacak İòannès'den söz ediliyor.

özellikleri -her ne kadar bu çocukta onlar dahi bol bol bulunuyorsa da-, ikincil önemde sayarım. Elçin, sana, başkentte bulunduğu sırada bu çocukla görüşmesini ve o çocukla henüz konuşmuş bulunduğu olağan şeyleri [bir çocukla yapılan, olağan çerçevedeki, konuşmasını] anlatacaktır. Tanrı henüz bana bir erkek evlât bağışlamadığından, bu sevgili yeğen, benim için, evlât edindiğim bir oğul durumundadır ve Tanrı uygun görürse hısımlık bağlarıyla birbirimize bağlanmamıza ve zaten her birimiz hristiyan olarak karşılıklı yakınlık duyduğumuza göre, hısım olup bu yakınlığı daha da güçlendirmemize hiçbir engel yoktur; böylece, gelecekte, yardımlaşmamız sayesinde, düşmanlarımıza korku salıcı ve Tanrı yardımıyla, yenilmez olacağız.

7 Şimdi, sen Soylu Hükümdara, bir dostluk yadigârı olarak, üzerine inciler kakılmış altından bir gerdanlık; içine çeşitli Ermişlerden kalıntıların yerleştirildiği ve her bir Ermiş'in adının da [etiket işlevli] bir levhacıkta belirtildiği, oyma süslemeli altınla kaplanmış, bir kutsal kalıntılar kutusu; sardoniks'ten [1] bir tas; kristal bir kadeh; altın zincire takılmış bir yıldırım taşı [2] ve tütsü reçinesi [3] gönderiyoruz.

8 Tanrı, ömrünü uzun etsin, devletinin sınırlarını genişletsin, düşmanlarını rezil edip senin ayağının altına düşürsün. Egemenliğindeki ülke barış içinde olsun ve sana bağımlı tüm topraklarda güneş hep bulutsuz ışıldasın; [Tanrının] gerçek adına [4] o kadar saygı gösteren ve [Tanrının] düşmanlarına karşı eline silâh alan sana, Kudreti Herşeye Yeten'in, yücelerden sağlayacağı, hiçkimseye yenilmezlik gücüyle, tüm düşmanların yok edilsin.

1] Beyaz ya da turuncu-kırmızı renkli bir akik taşı türü.

2] Astropelekion. İÖ 2. binyıl Anadolu insanları Luvilerin baş tanrısı Tarkhun'un (Hitit'lerdeki adı: Teşup) belirleyici özelliği, elinde yıldırım demeti tutmasıydı. Geç Hitit'ler döneminde, aynı Tanrı, Güneydoğu Anadoluda bulunan kabartmalarında, bir de Milâs yöresinde, *yıldırımın simgesi olarak,* iki ağızlı balta (labrys) tutmaya başladı ve Hellenleşme döneminde kimi yerde Zeus'a, kimi yerde Apollon'a dönüşen bu tanrı, yine labrys'i elinden bırakmadı. Hristiyanlık döneminde dahi, elinde çift ağızlı balta (şimşek simgesi) tutan bir adam figürünün kazınmış bulunduğu değerli taşlar (astropelekion'lar), süs olarak kullanılıyordu.

3] Opobalsamon (=Merhem özü). Kasdedilen, belki, öd ağacının reçineli kabuğudur.

4] Belki burada, ortodoks inancına bir yollama var yâni Alexios, örtülü biçimde, "İsa Tanrıdır ve Tanrının gerçek adı İsa'dır" demek istiyor.

[XI. Kocaeli Yarımadasında Türklerin kıyılardan geriye sürülmesi. Süleyman Şah ile yapılan 1081 Barış Andlaşması]

1 Batı yanda bu önlemleri aldıktan sonra, [Alexios,] Kentlerin Kraliçesinde kalmayı sürdürmekle ve [orada] gözlerinin dibine [Üsküdar'a] kadar sokulmuş bulunan düşmanlarına karşı kullanılabilecek tüm savunma olanaklarını inceleyip durmakla birlikte, o anda var olan ve ağırlığını duyurarak kendisini tehdid eden tehlikeye karşı, hazırlandı. Gerçekten, anlatımım, pek dinsiz Türklerin nasıl [Alexios'un] gözleri önünde Marmara Denizi yöresine yerleştiğine ve tüm Anadoluda buyruk yürüten Süleyman'ın [1] Nikaia/İznik'i üs edindiğine, bizim İmparatorluk dediğimiz Sultanlık'ının merkezinin de orada bulunduğuna, sürekli olarak [öteye beriye] akıncılar gönderdiğine, Bithynia ile Thynia'nın [2] komşu [kendi başkenti İznik'e komşu] tüm ülke bölümünü talan ettiğine, Bosphoros/İstanbul Boğazında şimdi Damalis denen [3] kente kadar atlı ve yaya akınlar yaptığına, pek çok ganimet devşirdiğine, hatta neredeyse denizi [Boğazı] bile aşmaya kalkışacak olduğuna [bir iki sözle] işaret etmişti [4]. Byzantion'lular [5] bu istilâcıların hiç korku duymadan, her tarafta, kıyı boyundaki küçük kentlerde ve [hatta] kutsal yapılarda yaşamakta olduğunu, kimsenin de onları o yerlerden kovmadığını görmekle tam bir dehşete düşmüş bulunuyor ve ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

2 Böylesine bir durum karşısında, İmparator, çeşitli davranış yöntemleri tasarladı, bunlardan hangisini seçeceği konusunda duraksamada kalıp, sık sık tasarılarının şurasını burasını değiştirip bir tasarı yerine ötekini benimsedikten sonra, kendisine en uygun görüneni seçti ve onu elinden geldiğince iyi uygulamayı iş edindi. Yeni devşirdiği askerlerden -bunlar, Rum'lar ve Khoma/Gümüşsu'lulardı [6]-, onbaşılar seçti, sonra

---

1] Anna'da: Solymas.

2] Anna, Thynia (Thynos Yurdu) derken, şimdi Kocaeli Yarımadası diye andığımız, İzmit ile İstanbul Boğazı arasında uzanan yarımadayı kasdediyor. Aslında, geleneksel kullanışta Bithynia adı, bugünkü Bursa, Bilecik, Bolu, Sakarya, Kocaeli illerini ve Zonguldak ilinin Filyos Çayına kadar uzanan bölümünü kapsar ve dolayısiyle, o yarımadayı da içine alır.

3] Bkz. yukarıda s. 81 dn. 4. Oradaki kentçiğin ilkçağda kullanılan adı, Khrysopolis (=Altın Kent) idi (Strabon, 12 IV 2). O nedenle Anna, "*şimdi* Damalis denen" diyor.

4] Yukarıda IX 1 başı (s. 118). Türklerin Meriç boyunda bile, daha o dönemde, akına çıktığını görmüştük (s. 77 sonu).

5] Bkz. yukarıda s. 55 dn. 3.

6] Anna'daki bu deyiş, Bizans çağında, hatta Türklerin gelişi yıllarında, Rum İmparatorluğu Anadolulu halkının hâlâ tümüyle Rumlaşmış olmadığını, Anadolulu kültürün birçok yörede yaşadığını, onun ve dilinin (Kappadokia dilinin) de yaşamakta olduğunu savunan ve konuşulması süregitmiş bu Anadolu dilini Komaten dili diye anan Mükrimin

bunları [küçük] gemilere bindirdi; askerlerin kimi yay ve kalkan'dan başka silâh taşımayarak, hafif silâhlı idiler; diğerleri, [eğitimleri yönünden] buna yeteneği olanlar, tolga, kalkan ve mızrakla donatılmışlardı; [Alexios] bunlara, gece vakti gizlice kıyıdan ilerleyip sonra karaya çıkmalarını ve onların [Türklerin] sayısının kendi sayılarından çok fazla olmadığını görüp anladıktan sonra, Barbarların üzerine baskın vererek çullanmalarını; arkasından hemen, ayrıldıkları [gemiden ayrılıp karaya çıktıkları] yere [gemiye] dönmelerini buyurdu. Bu adamların hiç savaş deneyimi olmadığını bildiğinden, onlara şu komutu verdi: Kürekçilerin sessizce kürek çekmesini öğütleyeceklerdi ve Barbarların, kayalık girintileri [arasına sinerek kurmuş olabileceği] pusularından kendilerini sakınacaklardı.

3 Bu düzen üstüste birkaç gün boyunca böyle iyi [başarı ile] uygulanınca, Barbarlar, yavaş yavaş kıyı bölgelerini bıraktılar ve arazinin iç bölümlerine çekildiler. İmparator, bunu görerek, gönderdiği kişilere, eskiden Türklerin elinde bulunan kasabaları ve [tek başına duran, manastır gibi] yapıları işgal etmek ve orada, duvarların içinde gecelemek buyruğunu verdi. Ama gün iyice ağarınca, düşmanın -hayvanlarını otlatacak yer aramak için ya da başka bir nedenle- araziye çıkmayı âdet edindiği zamanda, hep birlikte, onların üzerine saldıracaklardı ve ne kadar küçük olursa olsun bir başarı kazanmışlarsa, onunla yetineceklerdi; çünkü [İmparator], onların daha fazlasını elde etmeğe kalkışınca kendilerini umursamazca tehlikede bırakacaklarından [ve sayılarının pek fazla olmaması nedeniyle] düşmanın içine güven geleceğinden çekiniyordu; bu nedenle, [küçük de olsa başarı elde eder etmez] hemen yüzgeri edip, duvarla çevrilmiş yerlerinin içine dönmeli idiler.

4 Böylece, çok geçmeden, Barbarlar yeniden, daha da uzağa çekildiler; o zaman İmparator, tutumunu sertleştirdi; o güne değin hep yaya giden adamlarına, ata binmelerini, mızrak kullanmalarını ve sık sık baskın vererek düşmana atlı saldırısında bulunmalarını buyurdu; bunu yalnız gece vakti ve gizlice değil, artık güpegündüz de yapacaklardı. Bunun üzerine o zamana dek onbaşı görevi yapanlar, ellibaşı oldular; düşmanla yaya olarak, gece vakti ve korku içinde çarpışan adamlar artık onlara gün

---

Halil Yınanç'ı (Türkiye Tarihi, Selçuklu Devri, 1. Anadolunun Fethi, İstanbul 1934, s. 81-82) doğruluyor. Leib'ın Fransızca çevirisinde işte burada kullandığı Chomatène sözcüğü (Fransızcaya göre) Khoma'lı demektir (Anna'da: και τινων των απο του Χωματος, "ve Homa'dan olanlardan"). Görülüyor ki Khoma/Gümüşsu halkını Anna, Rumların yanı sıra ama *onlardan ayrı olarak* anıyor. Khoma/Gümüşsu hakkında bkz. yukarıda s. 26 dn.3. Ancak, Yınanç'ın, Chomatène sözcüğüyle Anadolu kökenli Kommagene (bölgesinin; Adıyaman dolayları) adı arasında bir bağlantı olabileceğini söylemesi yerinde değildir. Fransızcaya göre Khoma'lı demek olan Chomatène sözcüğü, Rumca Khoma'dan türetilmiştir (bunun anlamını yukarıda s. 26 dn. 3'de belirttik). Bununla birlikte, tıpkı Türkleşme döneminde Akrokos (Dağı) adının Eğrigöz, Amanara (Dağı) adının Yamanlar edilmesi gibi, daha eski ve Luvi kökenli kültürden kalma, Kuwa-Ma (=Kutsal-Ana) ile bağlantılı bir ad (örneğin, Komana) Rumlaşma döneminde Khoma edilmiş olabilir; işte bu durumda ve yalnız bu durumda, Khoma edilmiş ad ile Kommagene adı arasında gerçekten köken hısımlığı vardır.

doğar doğmaz saldırıyorlardı ve [hatta, öğle vakti] güneş göğün tam ortasında iken, özgüvenle, tantanalı çatışmalara giriyorlardı. Böylece, işler kimi için [Türkler için] gittikçe daha kötüleşirken, Rum devletinde, kül içinde gizli olan güçlülük kıvılcımı, yavaş yavaş, parlamaya başlamaktaydı. Gerçekten, Komnenos, Türkleri yalnız İstanbul Boğazından ve denize komşu bölgelerden kovup çok uzağa sürmekle kalmadı; onları tüm Thynia ile Bithynia'nın sınırlarından ve keza Nikomedeia/İzmit'in dolaylarından sürüp atarak, Sultan'ı [Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ı], çok ısrarla, barış dilemek zorunda bıraktı.

5 O sırada kendisine her yandan [iletilen haberlerde], Robert'in kesinlikle saldırıya geçeceği doğrulandığından ve o, aynı Robert'in önemli birlikler topladıktan sonra Lombardiya/İtalya kıyılarına [askerini gemilere bindireceği liman kenti Brindisi'ye] geçmek için acele etmekte olduğunu bildiğinden, [Süleyman Şah'ın] bu barış önerisini, istekle, kabul etti. Öyle ya, atasözünün dediği gibi, "Herakles'in kendisi bile aynı anda iki kişiye karşı birden dövüşemez" ise, çöküntü hâlindeki, uzun süreden beri azar azar bitip tükenmekte olan ve artık çöküşün son aşamasına gelip dayanmış durumda, ordusuz, parasız bir devletin -gerçekten, tam anlamıyla abes harcamalar uğruna, elde ne var ne yok yutulmuş gitmişti- yönetimini henüz ele almış bulunan genç bir komutan, haydi haydi [iki düşmanla birden savaşamaz]. Böylece, çeşitli yöntemlerle Türkleri Damalis/Üsküdar'dan ve ona komşu deniz kıyısı yörelerinden kovalayış sonrasında, bir yandan da armağanlar gönderip onlarla barışma sağlayarak bir barış andlaşması yapmaya razı olmak zorunluluğunu duydu; onlara sınır olarak Drakon Deresini verdi [1] ve onlara, bunu kesinlikle aşmamayı, ayrıca Bithynia sınırlarından içeriye hiçbir akına girişmemeyi kabul ettirdi [2].

1] Şimdi, Kırkgeçit Deresi, Dil Deresi. Haritaya bakınca, İzmit Körfezi güney kıyısında, orta yerde, körfeze doğru üçgen ya da gerçekten dil biçimiyle uzanmış bir çıkıntı göreceksiniz. Dere, bu çıkıntı üzerindedir, Marmara Denizine (İzmit Körfezine) akar. Burası, ilkçağ ve ortaçağ boyunca, karşı kıyıdan kayıkla (çok uzun olan, İzmit Körfezi çevresinin tümünü dolaşmaktan kurtularak, yolculuğu kısaltmak için) geçme yeriydi. Söz konusu Dil'in ucunda, adının Rumlaşma dönemi başında (İustinianus zamanında) Drepana diye söylendiğini bildiğimiz bir köy vardı. İustinianus, o köyü geliştirdi, kent durumuna getirdi; kent, Helenopolis adını aldı (Alexios zamanında, Kibotos adlı bir köye dönüştü). Karşıdan bu yere geçişin eski iskelesine (kuzey kıyıdaki iskelesine) hâlâ, Dil İskelesi deniyor (Ploutarkhos'un, Annibal'in öldüğü yer diye andığı, ilkçağın Libyssa'sı). Aynı amaçla (kara yolculuğunu kısaltmak amacıyla) yörede bir kıyıdan ötekine geçişin kuzeydeki iskelesi, Alexios döneminde, Gebze (Kibyza, Dakibyza) dibindeki iskeleye (Alexios döneminde, Pelekanon; şimdi, Eski Hisar) kaydı. Göreceğimiz üzere, oradaki, Eski Hisar denen küçük kaleyi de, Alexios yaptırmıştır (bkz. ileride 6 X 9, s. 200). Günümüzde de, araba vapurları (feribot'lar), oradan kalkar, ama Dil'in ucuna değil, Yalova'ya gider.

2] Görüldüğü üzere, Alexios, Kocaeli Yarımadası dışında tüm Anadoluyu Süleyman Şah'a bırakmış oluyordu.

[XII. Norman ordusunun İtalyadan deniz yoluyla Arnavutluğa, Rum İmparatorluğu ülkesine geçişi]

1 Doğu, işte böyle yatıştırıldı.

Palaiologos, Draç'a varır varmaz, hemen, hızlı bir ulak göndererek [Alexios'la işbirliği etmeye razı olmamış eski vâli] Monomakhatos'un, onun [yeni vâlinin] gelişini duyunca, telâşla Bodinos'un ve Mikhaèl'in yanına [1] kaçmış bulunduğunu bildirdi. Gerçekten, o [Monomakhatos], korku içindeydi; çünkü buyruğa uymamıştı ve İmparator Alexios'un, tasarladığı ayaklanmaya girişmeden önce kendisinden para isteyen mektuplarla gönderdiği ulağı eli boş geriye yollamıştı; aslında İmparator, söylenen bu neden dolayısiyle onun Vâli-Komutan'lık görevine son verme dışında herhangi bir biçimde ondan öç almayı aklından bile geçirmiyordu. İmparator, Monomakhatos hakkında [onun kaçtığına ilişkin] bu bilgileri aldıktan sonra, ona, tam güvenlik sözü veren bir Altın Yaldızlı Ferman yolladı; o da, eline bu [ferman] geçince, İmparatorluk sarayına döndü [2].

2 Bu sırada Robert Otranto'ya varmıştı ve oğlu Roger'yi kendi yerine [yalnız Otranto'da değil] tüm ülkesinde, o arada asıl Lombardiya'da erk'i kullanmak üzere [nâip olarak] yetkilendirdikten sonra, oradan ayrılıp, Brindisi limanına geçmişti; burada, Palaiologos'un [yeni vâli olarak] Draç'a varışını öğrenir öğrenmez, en büyük gemilerinin üstüne [güvertelerine], köseleyle kaplattığı ahşap kuleler yaptırdı; gemilere, bir kuşatma için gerekli herşeyi, özen göstererek, yükletti; dromon'lara atları ve tam donanımlı atlıları bindirdi; deniz yolundan geçişi gerçekleştirmekte acele ederek, olağanüstü bir hızla, savaş için gerekli olan herşeyi, dört bir yandan, topladı. Niyeti, bir kez Draç'a ulaşınca, bu kenti hem karadan hem de denizden Helepolis'lerle [3] kuşatmak, bu yoldan hem kentlileri dehşete düşürmek hem de onları tümüyle çember içine almak ve böylece kenti ilk saldırıda ele geçirmek idi. İşte o nedenle, bu haber duyulunca, Draç kıyılarının adalıları ve anakaradaki halkı çok büyük bir korkuya kapıldılar.

3 Robert, herşeyi istediği gibi yaptıktan sonra, demir aldı; dromon'lar, üç dizi kürekli savaş gemileri, tek dizi kürekliler, deniz seferlerinin kurallarına göre savaş düzeninde dizilmişlerdi ve böylece deniz yolculuğu düzen içinde başladı. Uygun bir rüzgârdan yararlanarak Avlonya kıyısına geldi ve sahil boyunca ilerleyip Butrinto'ya kadar gitti [4]. Burada, daha önce o yana geçmiş ve saldırıyla Avlonya'yı ele geçirmiş

1] Bkz. yukarıda s. 60 dn. 1.

2] Niçin başkentte kendi evine değil de saraya gitmiş, hatta "dönmüş", Anna belirtmiyor.

3] Bkz. yukarıda s. 83 dn. 6.

4] Butrinto Çekmecesi (Lâgün'ü), denizden uzun bir kara şeridiyle ayrılır; bu çekmece, Korfu (Kerkyra) Adası ile anakara arasındaki dar boğazın kuzey girişi kıyısındadır.

bulunan oğlu Bohemond ile buluştu; o zaman tüm birliklerini, iki ordu oluşturacak biçimde böldü; bunlardan birini, Draç'a kadar, [yine] deniz yolundan ulaştırmak üzere, kendi komutası altında tuttu; diğerinin komutasını, karadan Draç'a geçecek olan Bohemond'a bıraktı.

4 [Denizden giderek] Korfu'yu geçmiş [1], Draç'a varmak üzereydi ki, Glossa Burnu [2] yakınında apansız, müthiş bir fırtınaya yakalandı. Gerçekten, bir kar kasırgası ve dağlardan esen rüzgârlar, felâket biçimde denizi kudurtmuştu. Bu sırada dalgalar şahlanıp böğürüyordu; kürekçilerin elleri arasında kürekler, denize daldırıldıkları anda, kırılıyor; rüzgârlar, yelkenleri parçalıyor; serenler, kopup güverteye düşüyor; deniz, gemileri -tayfaları ile birlikte- yutuyordu; oysa, mevsim tam yaz idi; Yengeç Dönencesini geçmiş olan güneş, Aslan Burcuna yaklaşıyordu; Köpek Yıldızının [3] göründüğü zamandı [4]. Böylece, hepsi tasaya ve kargaşaya düştü; bu çeşit düşmanlara karşı savaşım vermekten âcizlik içinde, ne yapacaklarını bilemediler. Yoğun bir uğultu yükseliyordu; bu, inlemelerden, imdat diye bağırmalardan, Kurtarıcı Tanrı'ya yakarış çağrılarından ve karayı [karaya çıkışı] görebilmek için edilen dualardan çıkmaktaydı.

5 Ne var ki, sanki Tanrı, Robert'in küstah ve ölçüsüz kurumluluğu nedeniyle bu işin sonunun hiç de mutlu bitmeyeceğini daha baştan belli etmek istiyormuşçasına, fırtınanın şiddeti, bir türlü dinmek bilmiyordu. Gemilerden kimi, tayfalarıyla birlikte, batıyordu; diğerleri kıyıya savrulmuş, orada kayalara çarpıp parçalanmıştı. [Güvertelere kurulan] Kulelerin kaplandığı köseleler yağmurun etkisiyle şişip gevşemişler, çivileri deliklerinden çıkmıştı; ardından, ağırlaşmış köseleler, doğal olarak, ahşap kulelerin devrilmesine yol açtılar; kuleler de, devrilmekle, [büyük ağırlıkları, devrildikleri bölümde, geminin dengesini bozduğu için] gemileri batırdılar. Yine de, Robert'in binmiş bulunduğu gemi, yarısı kırık dökük hâle gelmesine rağmen, bin zorlukla kendini kurtardı; birkaç ulaştırma gemisi de, hiç umulmuyorken, tayfalarıyla, [felâketten] kurtuldu.

6 Deniz [sonradan] çok [ölü, kırık dökük] kustu ve kumsallara, Robert'in tayfalarının yanlarında getirdiği pek çok torbayı, başka eşyayı serpiştirdi. Sağ kalanlar, ölüleri özenle gömdüler, ama bu çalışmayı yaparken cesetlerden çıkan dayanılmaz kokunun kahrını çektiler, çünkü onların bu kadar çok sayıda cesedi çabucak gömmeleri

---

1] Bu adayı ve kentini, asker çıkarıp zaptetmişti; bkz. I XVI 2 (yukarıda s. 58).

2] Glossa, Rumcada "Dil" demektir. Burada sözü edilen Glossa Burnu, içinde Avlonya kentinin bulunduğu Avlonya Körfezinin iki ucunda açık denize doğru uzanan çıkıntılardan biridir.

3] Canicula. Büyük Köpek Takımyıldızı'nda, şimdi Sirius diye anılan yıldız.

4] Yılın en sıcak günleri, "eyyâm-ı bâhur"; Ağustosun ilk haftası.

olanaksızdı [ve bekleyen ceset, çürüyüp kokmaktaydı]. Yiyecek ne var idiyse yok olup gittiğinden, sağ kalanlar, eğer [o mevsimde] tarlalar, kırlar, bahçeler hep ürünle dolu olmasaydı, kuşkusuz, açlıktan ölüp telef olacaklardı. Bu olan bitenlerin anlamı her aklı başında kişi için açık olduğu [ve Tanrının Robert'i suçlu bulup cezalandırdığına hükmetmek gerektiği] halde, olan bitenlerden hiçbir şey, gerçekten korkuya karşı bağışıklığı bulunan şu Robert'i ürkütmemişti; canı kurtuldu diye şükür duası etmişse, bu, sanırım, savaşa girişebileceği içindi.

7 İşte bu yüzden, başına gelen olayların hiçbiri, onu, bellediği hedeften döndürmedi; ama, kurtulanlarla -gerçekten, bazıları, Tanrının yenilmez gücü sayesinde, tehlikeyi savuşturmuşlardı-, kendine gelmek için, fırtınadan, dalgalardan esirgenmiş olanları dinlendirmek, [ayrıca] gerek Brindisi'de bırakmış olduklarının gerek başka yerden beklediği ve bir filoyla gelmesi gerekenlerin, gerekse [kendisinden] biraz daha önce yola çıkmış olup da kara yolundan gelecek olanların -ağır donanımlı atlı savaşçıların ve bunlarla aynı birlik içinde olan yayaların, hafif silâhlı piyadenin- [kendi yanına] varışına zaman bırakmak [onları beklemek] için, Glabinitza'da bir hafta boyunca kaldı; kara yolundan ya da denizden gelenlerin hepsini birleştirdikten sonra, İllyrikon Ovasını [1] tüm birlikleriyle işgal etti.

8 Bana bu ayrıntıları anlatan Latin [2], o sırada onun yanında bulunmaktaydı; söylediğine göre kendisi, Bari Piskoposunun Robert'e gönderdiği bir elçi imiş; bu sefer boyunca Robert'in yanında kaldığını bana doğruladı.

Birlikler, bir zamanlar Epidamnos denen kentin [Draç'ın] yıkıntı durumundaki [eski] surlarının içinde ordugâh kurdular ve yığın hâlinde orada konakladılar [3]. Bir zamanlar, Epeiros Kralı Pyrros [4], Taranto halkıyla bağlaşıklık kurup, Roma'lılara karşı, Apulia bölgesinde [5] azgın bir savaşa giriştiği sırada, bu kentte kalmıştı; kimse esirgenmiyerek tüm halkının kılıçtan geçirildiği bir büyük kıyım sonrasında, bu kent, hepten insansız, boş kaldı. Daha sonraki bir dönemde, Hellen'lerin anlattığına ve kentteki yazıtların da tanıklığına bakılırsa, bugün de görüldüğü biçimiyle, Amphion ve

---

1] Draç (Epidamnos/Dyrrakhion) kentinin bulunduğu ova.

2] Robert'in danışmanı Urson.

3] Draç'ın da, örneğin İzmir, Dorylaion/Eskişehir, Ephesos/Selçuk gibi, bir yıkım sonrasında eski yerinden biraz değişik bir yerde yeniden kurulmuş bulunduğu anlaşılıyor.

4] Lâtin yazımında Pyrrhus. Hellen dilinde: "Kızıl (Saçlı)".

5] Bkz. yukarıda s. 54 dn.1.

Zèthos eliyle yeniden kuruldu; adı değiştirildi ve ona Dyrrakhion dendi [1]. Ama, söz arasında, kent hakkında bunlar söylenmiş olsun ve üçüncü bölümü burada bitirelim; izleyen bölüm, [şimdikinin] hemen devamı olacak.

1] Amphion ile Zèthos, Zeus'un sayısız çocuklarından, anaları da bir olan, iki kardeştir. Adları bazı destan öykülerinde geçer. Amphion, bizim için damat yerindedir; İzmir-Manisa yöresinin destan çağındaki kralı Tantalos'un kızı, pek ünlü Niobè'nin eşi olur. Çok usta bir çalgıcıydı. Bildiğimiz büyük faciada (Artemis ile Apollon'un, bir hiç sebebine Niobè'ye kızıp, onun tüm çocuklarını oklayarak öldürmeleri; Niobè'nin Manisa Dağı eteğinde Ağlayan Kaya'ya dönüşmesi olayında) çocuklarını, eşini yitirince, kendini öldürmüş.

Anna'nın yapıtını Fransızcaya çeviren Leib burada bir dipnotu vererek, özetle, Pyrros'un seferi sonrasında kentin insansız kaldığı, terkedildiği yolunda Anna'nın söylediklerini ilkçağ tarihçileri hiç mi hiç doğrulamamaktadır diyor. Oysa, asıl vurgulanması ve eleştirilmesi gereken, Anna'nın, yerel bir inancı aktararak da olsa, Zeus çocukları Amphion ile Zèthos'u, İÖ 272'de ölmüş Pyrros'dan *daha sonra* yaşamış ve kenti yeniden kurmuş göstermesidir. Anna Komnena kadar bilgili bir insanın, böylesine inanılmaz ölçüde saçma bir inancı hiç eleştirmeden, saçmalığını belirtmeden aktarması bile hayret vericidir.

IV

[4. KİTAP: NORMAN'LARLA BİRİNCİ SAVAŞ]

[I. Robert de Guiscard'ın Draç'ı kuşatması]

1 Böylece, Robert, Dördüncü "Taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nin [1081 yılının] 17 Haziran gününde orada ordugâh kurmuş olarak, şimdi anakarayı [anakarada Draç çevresindeki yöreyi] işgal ediyordu; yanında, gerek görünüşleri gerek askersel düzenleri nedeniyle korkunç bir manzara oluşturan, sayısız atlı ve yaya birlikleri vardı; çünkü artık, her bir yönden gelen ordusu, tümüyle bir araya toplanmış bulunuyordu. Her çeşit gemiden oluşan ve deniz savaşlarında uzun süre deneyim edinmiş diğer [karadakiler dışında] askerlerin bulunduğu donanması, denizde kol geziyordu. Draç halkı böylece her iki yandan, yâni hem karadan hem denizden kuşatılmışlardı ve Robert'in hiçbir akla sığmıyacak sayıda olan birliklerini görmekle aşırı bir korkuya kapılmışlardı. Yine de, yiğit bir adam, askerlik san'atında çok usta olan ve şimdiye dek Anadoluda bin çatışmaya girip bunlardan yengi kazanarak çıkan Geòrgios Palaiologos, soğuk kanlılıkla, kenti berkitmeye koyuldu, mazgallarda İmparatorun buyurduğu yolda düzenleme yaptı ve sur üzerlerine mancınıklar yerleştirdi; morali bozulmuş askerleri yeniden cesaretlendirdi ve tüm sur üstü boyunca gözcüler yerleştirdikten sonra, kendisi, gece gündüz [orada] denetim dolaşmaları yaptı, savunmacılara hiç ara vermeksizin uyanık davranmalarını öğütledi. Bir yandan da, mektuplar göndererek, İmparatora, Robert'in ülkeye yaptığı çıkarmayı ve güttüğü amacı yâni saldırarak Draç'ı ele geçirmek istediğini bildirdi.

2 Dışarıda Helepolis'leri [1] ve yüksekliği Draç surlarının yüksekliğini bile geçen, tümü köseleyle kaplanmış, tepesine mancınıklar yerleştirilmiş koskoca ahşap kuleyi; bütün surların çepeçevre düşman ordusunca kuşatılmış bulunduğunu, Robert'in bağlaşıklarının her taraftan akıp gelerek ona katılmakta olduğunu; akınlarla yakılıp yıkılan komşu kentleri, her gün çoğalan çadırları görünce, [Draç'taki] halk, dehşete düştü; çünkü şimdi, Duka Robert'in amacını anlamışlardı: onun, İllyrikon Ovasını işgal etmekteki amacı, her yerde söylenip durduğu gibi, kentleri ve kırsal bölgeleri talan etmek, sonra, pek bol ganimet malı devşirince, yeniden Apulia'ya dönmek değildi; o aslında, Rum devletinin taht'ına göz dikmişti ve bu yoldaki savaşımının başında, şimdi söylendiği üzere, saldırıyla Draç'ı ele geçirmek istiyordu.

3 Bu durumda, [Vâli] Palaiologos, ona [surların üzerinden birini bağırtarak] niçin gelmiş bulunduğunu sordurdu. Beriki [Robert] şöyle dedi: "Evlilik nedeniyle hısımım olan ve tahtından uzaklaştırılan Mikhaèl'i yeniden makamına [taht'a] geçirmek, ona

---

1] Bkz. yukarıda s. 83 dn.6.

edilen hakaretleri cezalandırmak ve onun öcünü almak için". O zaman, ona yanıt verildi: "[Bize göstereceğin] Mikhaèl'i, görünce tanırsak [gösterdiğin kişinin Mikhaèl olduğunu görürsek], şuracıkta, ona bağlılık açıklama törenini [1] yaparız ve kenti [ona] teslim ederiz". Bu sözler üzerine, Robert, hemen, [düzmece] Mikhaèl'in görkemli giysilere büründürülerek kent halkının önüne çıkarılmasını buyurdu. O zaman onu, pek tantana ile, her çeşit çalgının ve zillerin sesleri arasında [2] ortaya çıkardılar, arkasından [bir bağırıcının, "İşte İmparator Mikhaèl" diye bağırmasıyla, halka] tanıttılar. Ama, surların üstündeki kişiler onu görür görmez, ona bin çeşit sövgü yağdırdılar ve onu hiç mi hiç tanımadıklarını, vurgulayarak, açıkladılar. Ama Robert, bu çuvallamayı hiç umursamıyarak, girişimini sürdürdü [bozum olma belirtisi göstermedi]. Oysa, kuşatılanlarla kuşatanlar arasında bu konuşmalar süregiderken, savunuculardan bir takım, apansız, çıkış yaptı, Latinlerle çatıştı ve onlara biraz kayıp verdirdikten sonra, yeniden Draç'ın içine girdi.

4 Robert'i izleyip duran keşişe [düzmece Mikhaèl'e] gelince; halkın onun hakkındaki kanısında görüş birliği yoktu. Kiminin yaydığı söylentiye göre, o, İmparator Mikhaèl Doukas'ın Baş İçki Sunucu'su imiş; kimi onun [gerçekten de] Barbarın [Robert'in] dünürü İmparator Mikhaèl olduğunu, onu desteklemek için bu savaşa katıldığını doğruluyorlarmış, öyle deniyordu; başkaları ise, bütün bu işlerin Robert tarafından uydurulmuş bir düzmece iş olduğunu, çünkü keşişin ona [Robert'e] kendiliğinden gelmiş bulunmadığını kesinlikle biliyor olmak iddiasında idiler.

Anlatımımızın daha önce belirttiği üzere, yoksulluğun en koyusundan, silik bir durumdan çıkıp da mücadeleci yapısı ve gururlu ruhu sayesinde Lombardiya'nın tüm kentlerini ve arazilerini, ayrıca Apulia'nın kendisini zaptettikten sonra, o [Robert] tüm bu yerlerin hükümdarı durumunu elde etmişti; çok geçmeden, gözü doymaz kişilerin her zaman başına geldiği üzere, daha da fazlasına göz dikti ve İllyrikon/Arnavutluk'ta bulunan kentlere karşı bir girişim [sefer] yürütmesinin gerektiğine hükmetti; bu işi becerirse, daha da ileri gitmeyi sürdürecekti. Çünkü, ihtiras besleyen her adam, erk'i elde eder etmez, artık -bir kez bedende yer tuttuktan sonra tüm bedeni sarana ve yiyip bitirene kadar hiç durmayan- kangren'den kesinlikle farksız olur.

[II. Alexios, Süleyman Şah'tan, Türk askeri göndermesini istiyor. Alexios'un bağlaşığı olan Venediklilerin başarısı]

1 Bütün bu olaylar, yâni, anlatımımızın daha önce belirttiği üzere, [Robert'in] Haziran ayında deniz yoluyla geçişini gerçekleştirmiş bulunduğu ve korkunç bir fırtınanın kurbanı olarak gemilerinin battığı, böylece Tanrının gazabına çarpıldığı

1] Ayak, el, yanak öpme; bkz. yukarıda s. 63 dn.1.

2] Norman ordusunda da mehter bulunduğu görülüyor.

halde tutumundan dönmediği; tersine, kendisini izleyen birliklerle, ilk saldırısında, [oğlu Bohemond'un] Avlonya'yı ele geçirdiği; üstelik, her yandan ona -kışın yağan kar taneleri kadar çok sayıda- yeni birliklerin akıp gelerek katılmakta olduğu; aklı kıt kişilerin düzmece Mikhaèl'i İmparator [gerçek Mikhaèl] sanarak Robert yandaşlığına geçmeye koyulduğu, [Vâli] Palaiologos tarafından, mektuplarla, İmparatora bildirilmişti. Böylece, o [Alexios], yüklendiği görevin büyüklüğünü düşünerek dehşete kapıldı; kendi birliklerindeki asker sayısının, Robert'inkilerin küçük bir bölümündekiler kadar bile olmadığını göz önünde tutarak, doğudan Türkleri [Türk askeri] getirtmenin gerekliliğine hükmetti ve o zaman, bu dileğini Sultana [İznikteki Süleyman Şah'a] iletti.

2 Ayrıca, vaadlere ve armağanlara başvurarak, Venediklilerden de yardım istedi -söylenene bakılırsa, Rumların at yarışlarındaki veneton renginin [1] adı Venediklilerden geliyormuş-; onlara, belli ayrıcalıklar vaad etti ve [vaad ettiklerinden] başkalarını da oracıkta [2] verdi; koşulu, onların tüm donanmalarını hemen seferber edip, hem bu kenti korumak için hem de Robert'in donanmasıyla şiddetli bir savaşa tutuşmak için, olabildiğince çabuk, Draç'a gitmeleri idi. Bunlar, kendilerine söyleneni yerine getirirlerse, ister Tanrının yardımı ile yengi kazanmış olsunlar ister -bu da olabilirdi- yenilsinler, [bu ikinci durumda bile] sanki yengi kazanmışlar gibi, yapılmış vaad çerçevesinde aynı ayrıcalıkları, kesinlikle elde edeceklerdi. Hatta isteyecekleri başka ayrıcalıkları da; yeter ki o [fazladan isteyecekleri], Rum devletine zararlı olmasın; onlar da Altın Yaldızlı Fermanla kendilerine verilecek ve güvenceye bağlanacaktı.

3 Onlar bu önerileri dinleyince, ne istiyorlarsa, onların hepsini elçilere bildirdiler ve onlara [Venediklilere] karşı resmen üstlenimde bulunuldu. Böylece onlar, sonuçta, her çeşit gemiden oluşan donanmalarını hazırladılar [seferber ettiler] ve kusursuz bir düzen içinde, Draç'a doğru yelken açtılar. Uzun bir deniz yolculuğu gerçekleştirdikten sonra, Pallia arazisindeki, Tanrının Lekesiz Anası onuruna çok zaman önce yapılmış kiliseye [Draç'ın kuzey yakınında Palli Burnuna] ulaştılar; Draç yöresinde, Robert'in ordugâhından yaklaşık 18 stadia [3] uzaklıkta bulunan o yerin adı böyledir [Pallia'dır]. Draç kentinin öteki yanında, Robert'in, her çeşit savaş araçlarıyla donanmış deniz güçlerini farkedince, savaşa girmekten korktular. Oysa, Robert, onların gelişini öğrenir öğrenmez, oğlu Bohemond'u donanma ile onlara [karşı] gönderdi ve o [Bohemond],

---

1] Ünlü "Maviler-Yeşiller takımlarına bölünme" geleneğindeki mavilerin rengine, böyle (το Βενετον Χρωμα) deniyordu.

2] Alexios'un elçileri, Venedik yetkilileriyle konuşurken, bunları oracıkta verdiler.

3] Bkz. yukarıda s. 28 dn. 5.

onlardan [Venediklilerden], "Hem İmparator Mikhaèl'i hem de Robert'in kendisini alkışlamalarını" [yâni, "Yaşasın İmparator Mikhaèl ve İmparator Robert" diye bağırmalarını] istedi [1]. Ama onlar, bu alkışlama işini ertesi güne bıraktılar. Akşam çökmüştü; kıyıya yaklaşmayı olanaksız gördüklerinden ve rüzgâr da kesildiğinden, en büyük gemilerini halatlarla birbirine bağladılar ve "deniz ortasında liman kurmak" denen işi yaptıktan sonra [2] gemilerde yelkenler [yelken direkleri] arasına ahşap kuleler kurdular ve halatlardan yararlanarak, bunlara her bir geminin yedeğinde çekilen küçük sandalları astılar. Bu sandalların içine silâhlı adamlar bindirdiler ve uzunluğu bir dirseği geçmeyen, uçlarına sivri demir takılmış, çok iri kesimli odun parçaları hazırlayıp [onları da kule üzerindeki sandalların içinde gizleyerek], Frank filosunun gelişini beklediler.

4 Gün doğar doğmaz, Bohemond, [donanmayla] haydi alkışlamayı yapın demeye geldi. Ama ötekiler onun sakalına güldüğünden [onu alaya aldığından] Bohemond bunu kaldıramadı ve saldırıya geçip onların en büyük gemilerinin üzerine atıldı, filosunun geri kalanı da onu izlemekteydi. Azgın bir çatışmaya tutuşuldu; ama, Bohemond, düşmanlarından daha canla başla dövüşmekte iken, onlar, yüksekten [gemilerinde kurdukları kulelerin üzerine asılmış sandallara gizlenen], sözünü ettiğimiz o odun parçalarından birini attılar ve Bohemond'un bulunduğu gemiyi hemen [güvertesinden dibine kadar] boydan boya deldiler. İçeriye su dolmaya başladığı ve gemidekiler [Norman'lar] batıp gidecekleri için, kimi, gemiden atlayıp, kaçmak istedikleri tehlikenin tâ kendisine düştüler ve boğuldular; kimi, Venediklilerle dövüşmeye devam etti ve öldürüldü. Kendi canı da tehlikede bulunan o [Bohemond] ise, gemilerinden bir diğerine sıçrayıp oraya sığındı.

5 Bundan sonra, Venediklilere daha çok özgüven geldi ve hasımlarına karşı daha atakça dövüştüler; sonunda, düşmanları tam bir bozgun hâlinde kaçmaya koyuldu; [Venedikliler] onları tâ Robert'in ordugâhına kadar kovaladılar. Kıyıya varır varmaz, toprağa sıçradılar ve Robert'le bir diğer çatışmaya girdiler. Bunu görünce, Palaiologos, Draç'daki hisardan çıktı ve kendisi de onların yanı sıra dövüştü. Robert'in [ordugâhını çevreleyen] yığma siperlerine kadar uzanan azgın bir savaştan sonra, orada [ordugâhta] bulunanların bir çoğu kaçırtıldı, birçoğu da kılıçtan geçirildi.

6 Pek çok talan malı elde ettikten sonra, Venedikliler, dönüp gemilerine bindiler; Palaiologos da, hisarına yeniden girdi. Venedikliler ayrıca orada birkaç gün dinlendiler, sonra olayları bildirmek üzere İmparatora elçiler yolladılar. O da, doğal olduğu üzere, bu gelenleri dostlukla karşıladı ve bin çeşit lûtfa boğduktan sonra, uğurladı; Venedik'in Douka'sına [Duçe'sine] ve komutanlarına gidecek pek bol paraları onlara yüklemeyi de ihmal etmedi.

1] Bkz. yukarıda s. 35 dn. 1. Belli ki Robert, kendi donanmasını, Venedik donanmasından çok daha güçlü saymış.

2] Halatla birbirine bağlanan büyük gemiler, kapalı bir daire oluşturuyorlardı.

[III. Robert, denizden ablukaya alınıyor]

1 Ancak, çok savaşçı huyu bulunan Robert, savaşmaktan vazgeçmeyip, tam tersine, hırsla çarpışmak gerektiğine hükmetti. Kış gelmiş olduğundan, gemilerini denize indiremezdi; üstelik Rumların ve Venediklilerin filoları, gerek Lombardiya/İtalya'dan takviye birlikleri gelmesini, gerek Robert'e yollanan her türlü gereksinim sağlama malzemesinin ulaşmasını engellemekte idiler; çünkü onlar, iki kıyı [karşıdaki İtalya kıyısı ile bu yandaki Arnavutluk kıyısı] arasında denizden geliş geçişi sıkı biçimde denetliyorlardı.

Bahar gelip denizin çalkantısı yatışınca, önce Venedikliler demir aldılar ve Robert'e karşı saldırıya yeniden giriştiler; onların arkasında, [Rumların Donanma Komutanı] Maurikios, Rum donanması ile, yelken açmakta idi. Bunun üzerine korkunç bir çatışma çıktı ve Robert'in [deniz] güçleri bozguna uğratıldı; öyle ki, o [Robert], tüm gemilerini [Glykys Çayına alıp oradan, çay boyunca] kıyıdan iyice içeriye çekmeyi zorunlu gördü.

2 Ama, [yakındaki] adaların, anakaradaki kıyı kentlerinin ve Robert'e haraç ödeyen tüm kentlerin halkları, onun denizdeki yenilgisini öğrenince, [Robert'in] bu başarısızlıklarından cesaret bularak, artık onun buyurduğu ağır yükümlülükleri yerine getirmeye eğilim göstermez oldular. O zaman Robert, savaşı, daha çok özen göstererek sürdürmesi ve hem denizde hem karada aynı zamanda çatışmaya yeniden girmesi gerektiğini anladı. Ne var ki, o sırada esmekte olan pek şiddetli rüzgârların gemilerini batırabileceği korkusu, onu, iki ay boyunca, hep soluğunu tutarak ve hem karada hem denizde savaşmak isteğini koruyarak, Hierikho limanında alıkoyduğu için tasarılarını yürürlüğe koymak olanağını bulamadığından, [zamanı değerlendirip,] çatışma için gerekli hazırlıkları, özenle, yaptı. Ancak, Rum ve Venedik donanmaları, boğaz'ı, olabildiğince uyanıklıkla denetim altında tutuyordu ve deniz [yelkenle] yolculuk etmek isteyecekler için az buçuk elverişli olmaya başlar başlamaz Robert'e katılmak üzere öte yandan bu yana geçmeye kalkışacakların yolunu kapatıyordu. Draç'lılar, Robert'in siperlerinden [ordugâhını çevreleyen siperlerden] hiç kimsenin [atlara] yem sağlamak için ya da ne olursa olsun başka bir amaçla çıkmasına yol vermediklerinden, [içine gemilerin çekildiği] Glykys Çayı boyunda ordugâh kurmuş bulunan ordunun gereksinimlerini kara yanından sağlamasına da kolayca olanak bulunabiliyor değildi ve onlar [Robert'in askerleri] açlık çekmekteydiler. Üstelik, onlar için yeni olan bu iklim [yörenin iklimi], onlara çok sıkıntı veriyordu; o kadar ki, söylenene bakılırsa, üç ay içinde toplam 10 000 kadar adam ölmüştü. Ayrıca, hastalık da, Robert'in atlı birlikleri arasında yayılıyordu ve çok kişiyi öldürüyordu. Gerçekten, atlılardan, Kont ya da soylu savaşçı, 500 kadarı, hastalık ve açlığa kurban gitmişti; atlıların sıradan askerleri arasında ölenlerin sayısı ise hesaba gelmiyordu.

3 Dediğimiz gibi, Robert'in gemileri, Glykys Çayının iç bölümlerine çekilmişlerdi; ama bu çay, kuraklık nedeniyle [suyu azaldığından] pek alçalmış bulunuyordu; gerçekten kışın, baharın sonrasında [1082 yılında] oldukça sıcak bir yaz gelmişti; akarsu yataklarında her zamanki kadar su akmadığından, o [Robert] büyük bir sıkıntıya düşmüştü; gemilerini yeniden denize iletemiyordu. Ama o, çok gayretli ve

kavrayışı çabuk bir adam olduğundan, çayın her iki kıyısına kazıklar çaktırıp bunların arasına [perde gibi] çok sıkı bir saz örgüsü döşetti; sonra, [kazıkların ve sazdan perdenin] arkasına, kökünden kesilmiş çok iri ağaç kütükleri yerleştirdi, bunların [kütüklerin] üstüne toprak koydurdu, böylece [suyun yayılmasını önleyerek] aynı yere, kazıklar arasında oluşturulan bu -deyim yerinde ise- tek kanala, suyun toplanması sağlanacaktı. Gerçekten de yavaş yavaş, su, orada birikti, yükseldi, dere yatağındaki insan yapısını doldurdu ve o zamana kadar toprak üzerinde yatıp duran gemilerin doğrulup kalkmasına yeterli bir derinliğe ulaştı; sonunda da gemileri yüzdürdü. Arkasından, başarılı bir yol alışla, gemiler [kıyıdan, halatla] kolayca denize kadar çekildiler.

[IV. Alexios'un düşmanla savaşmaya gelişi]

1 İmparator, Robert'in bu yaptığını haber alınca; Avlonya'yı zaptetmiş olan ve gerek karada gerek denizde başına gelen felâketleri, keza -söylediğimiz üzere- [Rumların İmparatoru olmak uğruna] giriştiği mücadelede uğradığı başarısızlığı hiç mi hiç umursamayan bu adamın dirençilmez atılganlığı karşısında, gecikmeden, olabildiğince çabuk, birlikleri bir araya toplayıp kendisiyle buluşmaya gelmesini [Edirne yöresinde bulunan Başkomutan] Pakourianos'a [1], mektupla, hemen, buyurdu. Bu iletilecek-sözler'ini Pakourianos'a [yazıyla] gönderdikten sonra, kendisi de çabucak, dördüncü "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nin [1082 yılının] Ağustos ayında, İstanbuldan hareket etti; orada [İstanbulda] düzenin sağlanmasını, düşmanlık güden kişilerin yaymak âdetinde olduğu kötü haberleri etkisiz kılmayı [bunlara karşı, başarılardan dem vurarak anti-propaganda yapmayı], kenti olduğu kadar sarayı da korumayı ve hemen umutsuzluğa düşüveren kadınlara güven rahatlığı aşılamayı, [ağabeyi] İsaakios'a bırakmıştı. Anasına gelince, sanırım ki, onun herhangi bir desteğe gereksinimi yoktu; çünkü kendisi çok güçlü bir insandı ve üstelik işleri çekip çevirmekte pek becerikliydi. Böylece Pakourianos, mektubun içeriğini öğrenir öğrenmez, yiğit bir adam olan ve büyük savaş deneyimine sahip bulunan, Branas'lardan Nikolaos'u, Başkomutan Vekili olarak yetkilendirdi. Kendisi, tüm ağır silâhlı birliklerle ve soylu subaylarla, Orestiada bölgesinden [2] ayrılıp, İmparatorla buluşmak üzere, hızla yola koyuldu.

2 İmparator, şimdiden tüm ordusunu [ordunun, kendi yanındaki bölümünün tümünü] savaş düzenine koymağa ve savaşçıların seçkinleri arasından, baş [onbaşı, ellibaşı] yapmak için, en yiğitlerini seçmeye girişmişti; bu düzenin tüm yol boyunca, arazi yapısının olanak verdiği her yerde korunmasını buyurdu; böylece, düzenlemenin ana fikri herkesçe daha iyi anlaşılacaktı ve herkes kendisinin tam yerini iyice öğrenerek, çatışma zamanı geldiğinde, kargaşadan esirgenmiş olacak, olayların akışı içinde rastgele yer değiştirmeyecekti.

1] Bkz. yukarıda s. 69, metinde 6.

2] Edirne yöresi. Bkz. yukarıda s. 78 dn.2.

3 Exkoubitos'lar birliğine [1], Konstantinos Opos; Makedonia'lılara, Antiokhos; Thessalia'lılarınkine [Thessalia'lılar birliğine], Alexandros Kabasilas; Akhrida'da [Akhris/Ohri Gölü yöresinde] yerleşmiş Türklere [2], o sırada Büyük Primikèrios [3] rütbesinde bulunan Tatikios, komuta etmekteydi; bu [Tatikios], özgür olmayan [köle] bir aileden gelmiş bulunmasına rağmen, çok yiğit, çatışmalarda pek atak bir adamdı. Babası, bir Sarakenos idi [4]; akıncıların [akıncı yöntemiyle savaşan Rum askerlerinin] bir seferinde, baba yönünden dedem İòannès Komnenos'un eline [tutsak] düşmüştü [ve dolayısiyle, zamanın hukukuna göre, köle olmuştu]. Manikhaios'lar [5], 2 800 asker, kendileri de aynı sapık mezhepten olan, Xantas ile Kouleòn'un komutası altındaydılar. Bütün bu adamlar çok savaşçı idiler; hepsi, fırsat çıkar çıkmaz, düşmanın kanını içmeğe hazırdı, üstelik atak ve utançsız idiler. Kendilerine Bestiaritas'lar denmesi âdet olmuş, İmparator sarayının koruyucu birliğindeki askerlere ve Frank'ların taburlarına, Panoukòmitès ile, kökeni yüzünden kendisine Humbertopoulos denen Konstantinos [6] komuta ediyordu.

4 Alexios, birliklerini bu biçimde düzene koyduktan sonra, tüm ordusuyla, Robert'e karşı yürümeye başladı. [Yolda,] Oradan gelmekte olan biriyle karşılaştı ve ondan Draç'daki durum üzerine bilgi edindiğinden , Robert'in, bir kuşatma [savaşı] için gerekli tüm araçları seferber etmiş ve surlara yaklaştırmış bulunduğunu, daha da açık seçik öğrenmiş oldu. [Kuşatılan Draç'taki Rum Vâli] Geòrgios Palaiologos ise, saldırganın helepolis'lerine [bu araçları kullanarak surlara yaptığı saldırılara] ve düzenbazlıklarına karşı geceli gündüzlü savaşım verdikten sonra, artık sonunda [canı sıkılmış], savunma savaşından vazgeçmiş ve kapıları açıp dışarıya çıkış yaparak

---

1] Bu. görev yeri İstanbul olan atlılar birliğiydi.

2] 1082 yılında bile Doğu Arnavutluk yöresinde yerleşmiş Türkler bulunduğunu öğrenmiş oluyoruz.

3] Primikèrios, belli ki, Lâtinceden alınıp bozularak bu biçime getirilmiş, Primus (=Birinci) sözcüğüyle bağlantılı, "Başta gelen kişi" anlamında bir san'dır.

4] Sarakenos, bir Arap kabilesi adının Rumlarca söyleniş biçimi iken, ortaçağda, genellikle islâmları anlatan bir sözcük olmuştur. Anna'nın, bir Türk olduğunu kesin güvenle bilmediği bu kişi (Tatikios'un babası) için de Sarakenos dediği görülüyor. Rumlar, Türkleri, Tourkos adının yanı sıra, Agarènos'lar diye ve birtakım diğer adlarla da anmalarına karşılık, Sarakenos sözcüğünü onlar için kullanmazlardı; dolayısiyle, Türk olduğu bilinen kişiye Sarakenos demezlerdi.

5] Ortodoks kilisesinin ve ona bağlı devletin sapık sayarak savaşıma girdiği Manikhaios'luk mezhebi yandaşlarına yapılan eziyetler üzerine Anna'da, ileride, çok bilgi bulacağız. Özellikle bkz. I4 VIII 3 (ve oradaki dn.4), 5 (ve oradaki dn.7).

6] Bu kişi hakkında bkz. yukarıda s. 69 dn. 5.

düşmanla kızgın bir çatışmaya girmişti. Bedeninin çeşitli yerlerinden ağır yaralar almıştı ve özellikle, şakak yanından bir ok [ucu kafatasıyla deri arasında kalmak üzere] içeriye girmişti. Onu [ok'u] geri çekip çıkarmak için boşu boşuna bir zaman uğraştıktan sonra, bu işlerden anlayan birini çağırttı, o da ok'un arka yanını yâni tüyler takılmış arka ucunu [ve yapabildiği kadar, sapını] kesti; ama ok'un geri kalanı [uç bölüm] yaranın içinde duruyordu. O zaman [Palaiologos], böylesine koşullar içinde yapılabileceği kadar, başına bir sargı dolar ve sonra yeniden düşmanların ortasına atılıp gece vaktine kadar, gücü kesilmeden, ayakta, dövüşür.

5 Bu yoldaki bildirim kendisine yapılınca, İmparator, Palaiologos'un acele yardıma gereksinmesi bulunduğunu anladı ve yürüyüşünü hızlandırdı. Selânik'e varmıştı ki Robert'e ilişkin olarak aldığı haberler [orada] birçok kişi tarafından doğrulandı ve ince ayrıntıları da açıklandı. Gerçekten, Robert, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, Draç Ovasına, yiğit ve iyi eğitimli askerlerle pek çok malzeme yığmış ve ordugâhını, surlardan bir ok atımı [dolayısiyle, surların içine ok düşürme] uzaklığında, kurmuştu; ancak, birliklerinden pek çoğunu, dağlara, vâdilere ve tepe üstlerine dağıtmış bulunmaktaydı. O [Alexios] ayrıca, Palaiologos'un nasıl başarıyla görevini yürütmekte olduğunu da birçok kişiden öğrenmişti.

6 Gerçekten, Palaiologos, Robert'in kurdurduğu ahşap kuleyi ateşe vermek amacıyla, surların üzerinde neft ve katran, ayrıca mancınıklar ve kuru odundan yonga hazır ettikten sonra, düşmanın saldırısını bekliyordu. Robert'in ertesi gün saldırıya geçeceğini hesaplayarak, daha önceden surla çevrili hisar içinde yaptırmış bulunduğu bir ahşap kuleyi, dışarıdan surlara [düşman tarafından] yaklaştırılan [kendisinin yakmak istediği] kulenin tam karşısına yerleştirdi ve tüm gece boyunca, tepeye [kendi kulesinin tepesine] konmuş bir kütükle, deneyler yaptı; bu kütük, sur dışında ileriye [surlara doğru] sürülmüş [yakılacak] kulenin [üstteki] kapısına doğru, öne ittirilecekti; kütük zahmetsizce ittirilebiliyor muydu ve [ittirilince] tam diğer kulenin kapı kanatlarına [onların tam önüne] denk gelecek miydi, onların [kapı kanatlarının] düzgün açılmasına engel olabilecek miydi ? [bunu anlamak istiyordu]. Kütüğün kolayca ittirilebileceğini ve tam istenen yere denk geleceğini anlayınca, öngördüğü düşman saldırısını artık daha çok özgüvenle beklemeye başladı.

7 Ertesi gün Robert, [ordusundaki] herkese, silâh başı etmek komutunu verdi ve kulenin içine, yayalardan ve silahlı atlılardan yaklaşık 500'ünü soktu; kule [arkadan ittirilerek] surlara yaklaştırılınca, onların yukarıdaki [yatay ve alttan bağlantılı yani en üst katın döşemesine bağlı] kapı kanadını hisara girmek için kullanılacak bir köprü oluşturmak üzere indirecekleri sırada, Palaiologos, önceden hazırlanmış gereçlerin de yardımıyla, çok sayıda yiğit askere, içeriden, o koskoca kütüğü ittirtti ve böylece Robert'in düzeni suya düştü, çünkü kütük [yaklaştırılan düşman kulesinin kapısına dayandı ve] kapının açılmasını engelledi.

8 Arkasından, hiç ara vermeden, o [Palaiologos; daha doğrusu, onun askerleri] ok atışlarıyla, kulenin üst bölümünde bulunan Kelt'leri kalbura çevirdi; bunlar, atılan oklardan sakınamıyarak, gizlenmeye [kuledeki yapı direklerinin arkasına sinmeye]

çalışıyorlardı. O zaman [Palaiologos] kulenin tutuşturulması komutunu verdi; daha bu komut ağzından henüz çıkmıştı ki kulenin tümüyle tutuşması olmuş bitmiş bulunuyordu. Bunun üzerine, en üstte bulunan adamlar [kulenin üst katlarındaki düşman askerleri] kendilerini aşağıya attılar; alt kattakiler, alt kapıyı açtılar [indirdiler] ve kaçtılar. Palaiologos bu kaçışı görünce, hisarın dışarıya açılan gizli yeraltı geçidinden, kimi tepeden tırnağa silahlı, kimi kuleyi parçalamak üzere baltalar taşıyan yiğit askerlere çıkış yaptırdı. Bu manevra da amacına ulaştı; üst bölümü yanan, alt bölümü de taşı bile yontabilecek gereçlerle parçalanan kule, tümüyle yok edildi.

[V. Alexios, Draç'a varıyor. Savaş hazırlıkları]

1 Bana bu olayları aktaran kişinin anlattığına göre, Robert, birincisine benzeyen ikinci bir kuleyi yaptırmaya hızla giriştiğinden ve Draç'a karşı kullanacağı Helepolis'ler hazır etmekte olduğundan, İmparator, Draç savunucularının hiç gecikmeyecek bir yardıma gereksinmesi bulunduğuna aklı yatmış olarak, birliklerini düzene soktu ve Draç'a doğru ilerlemeyi sürdürdü. Oraya varınca, Kharzanès denen çayın yakınında siperlerle çevrili bir ordugâh kurup ordusunu bu yerde konaklattı ve hemen Robert'e, niçin buralara gelmiş bulunduğunu ve amacının ne olduğunu soracak ulaklar gönderdi.

2 Arkasından, bu yerden ayrılıp, Draç'a 4 stadia uzaklıktaki, çok yüce din büyüğü Nikolaos onuruna yapılmış bulunan kiliseye gitti ve yörenin konumunu keşfedip incelemeye koyuldu; amacı, çatışmaya girmesinin gerekeceği zamanda, birliklerini orada düzene sokmak için en uygun düşecek araziyi belirlemekti. Gün, 15 Ekimdi [1082]. Orada, Dalmaçya'dan denize kadar uzanan ve bir yarımada ile son bulan bir dağ sırtı vardı; bunun üzerinde, adını andığım kilise yapılmıştı. Söz konusu dağ sırtı, bir yamacıyla, Draç'a bakıyordu ve o yamaç yavaş yavaş ovaya [Draç Ovasına, İllyrikon Ovasına] doğru alçalıyordu; deniz solda kalıyordu, sağda ise denize yukarıdan bakan yüksek bir dağ vardı. Alexios işte burada tüm ordusunu konuşlandırdı ve ordugâhını kurduktan sonra, Geòrgios Palaiologos'u çağırttı. O ise, böyle durumlar hakkında nice sürede edindiği deneyimin sonucu olarak, o buyruğun yerinde olmadığı inancında bulunduğundan, İmparator'a mazeret bildirerek, kentten dışarı çıkmayı reddediyordu. Ama onun [İmparatorun] daha da bastıran yeni bir buyruğu gelince, şöyle yanıt verdi: "Bana, kuşatılan bu yeri bırakıp çıkmak gerçekten çok ölümcül sonuçları olabilecek bir iş gibi görünüyor; dolayısiyle, sen Yüce Hükümdarın yüzüğünü görmedikçe, buradan çıkmam". Yüzük gönderildi ve onu görünce, Palaiologos ancak bundan sonra, savaş gemileriyle birlikte, İmparatorun yanına [yukarıda sözü edilen yarımadaya ?] geldi.

3 İmparator, onunla yüzyüze gelince, Robert'in neler yaptığı konusunda bilgi aldı ve beriki [Palaiologos] ona durumu açıkça anlattıktan sonra, bir savaşa girmenin tehlikeli olup olmayacağını sordu. Palaiologos, kesinlikle, yapmayın dedi. Uzun süreden beri savaş deneyimi edinmiş bulunan diğerleri [diğer Rum ileri gelenleri de] buna kesinlikle karşı çıkıyorlardı ve bu işin zamana bırakılmasını, daha çok, vurkaç baskınlarıyla, askerlerinin atlara yem bulmak ve yiyecek sağlamak için ordugâhtan ayrılmasını engellemekle, Robert'i güç duruma düşürmek çabası göstermeyi

öğütlüyorlardı; ayrıca, [Rum bağımlılığını kabullenmiş] Bodinos'un [1], Dalmaçyalıların ve komşu yörelerdeki Beylerin de aynı şeyi yapmasını buyurmak gerekirdi; [bu öğütleri verenler] işte böyle yapmakla Robert'in kolayca yenileceğine güvence veriyorlardı. Ama, ordunun genç subaylarının çoğunluğu, savaşa girişmeyi yeğliyordu, bu konuda en ileri gidenler de Mor Odada Doğmuş Olan Konstantios [2], Nikèphoros Synadènos [3], Varangos'ların [4] Komutanı Nampitès ve eski İmparator Ròmanos Diogenès'in oğulları olan Leòn ile Nikèphoros idi.

4 Bu sırada, Robert'e gönderilmiş olan elçiler, onun İmparatora yolladığı iletilecek-sözler'i bildirmek üzere, geri döndüler. [Robert, şöyle demişti:] "Benim buraya gelişim kesinlikle sen Görkemli Hükümdara karşı [girişilmiş bir sefer] değil; bunun asıl amacı, dünürümün uğradığı adaletsizliğin öcünü almaktır. Benimle barış istiyorsan, bunu ben de candan kabullenirim, yeter ki benim elçilerimin sana bildirmiş bulunduğu koşullarımı yerine getirmeye hazır olasın". Oysa, istedikleri, kesinlikle olanaksızdı ve her ne kadar o , istediklerini elde ederse Lombardiya/İtalya'yı dahi [kendi Beyliği ülkesini] sanki İmparator adına elde tutuyormuş gibi saymağa, gerek oldukça destek sağlamağa söz veriyor idiyse de, [istedikleri,] Rum devletine zararlı idi. Ama [zaten], bu yaptığı [gerçekte], o önerilerle, kendisini barış istiyormuş gibi göstermekti; oysa, reddedilecek bu olanaksız önerilerini yapmakla, [onların reddi üzerine zorunlu kalmış olmak iddiasıyla] silâha başvurabilecek ve sonra savaşın sorumluluğunu Rumların hükümdarına atacaktı.

5 Gerçekten, bu olmayacak öneriler reddedilince, tüm Kontlarını topladı ve onlara şöyle dedi:

> İmparator Botaniatès'in dünürüme yaptığı haksızlığı ve onunla birlikte [gelecekte süreceği] saltanattan yoksun edilmiş bulunan kızım Helena'nın katlandığı aşağılanmayı biliyorsunuz. Biz bunu sîneye çekmiyeceğiz ve işte bunun öcünü almak için, Botaniatès'e karşı [savaşmak üzere] ülkemizden [buraya] geldik. Ama bu kişi erk'ten düşürüldü ve şimdi, yiğit savaşçı olan, silâh [savaş] san'atında yaşının üzerinde deneyimi bulunan genç bir İmparatorla karşı karşıyayız; [belli ki] onunla işimiz kolay olmayacak. Oysa, nerede baş çoksa, orada kargaşa olur; çünkü o [kargaşa], büyük

---

1] Bkz. yukarıda s. 60 dn.1.

2] Bu Konstantios, eski İmparator Konstantinos Doukas'ın oğluydu (Büyük Constantinus'un oğlu ve ardılı da, Constantius adını taşıyordu); dolayısiyle, Botaniatès'in devirdiği VII. Mikhaèl'in kardeşiydi.

3] Bkz. yukarıda s. 63 ve orada dn.3. Orada belirtildiği üzere, bu genç, eski İmparator Botaniatès'in hısımıydı.

4] Bkz. yukarıda s. 85 dn.3.

görüş ayrılıkları kendini gösterir göstermez, ortaya çıkar. İşte bu nedenle, bizler, düşüncesizce kendi yargısına, aklına esene göre hareket etmeyip herkesin görüşünü alacak bir tek komutan seçip onun dışında kalanlarımız ona boyun eğmeliyiz; diğerlerimiz ona, kendi görüşlerini, içtenlikle söyleyecekler, ama [sonuçta] Komutan seçilenin görüşüne uyacaklar. İşte görün, sizlerin hepinizin seçeceği kişinin komutuna girmeğe ben herkesten önce hazır bulunmaktayım[1].

6 O zaman herkes bu düşünceyi [yerinde bularak] övdü ve Robert'in iyi konuştuğunu söylediler; sonra, hepsi, oybirliğiyle, ona, Birinci [Baş] Komutanlığı verdiler. O ise, bir süre, sanki kendisine yalvartmak istiyormuş gibi, bu seçimi kabul etmek istemedi; ama ötekiler, baskılarını arttırarak, ona ısrar ettiler. O zaman, onların dileğine boyun eğmiş gibi yaptı ve söylev üstüne söylev ekleyerek, bir gerekçeye ustalıkla başka gerekçe bağlayarak, kendi gerçek amaçlarını göremeyen bu kişiler önünde, aslında göz dikmiş olduğu konumu, sanki zorla kabul ediyormuş havasına büründü.

7 Onlara son olarak şöyle dedi:

> Siz, Kontlar, ve bu ordudaki diğer kişiler, neyi tasarladığımı iyi anlayın. Yerimizi yurdumuzu bırakıp buraya geldik ve şimdi de çok yiğit bir İmparatorla savaşmak zorundayız; o her ne kadar devletin yönetimini yakın zamanda ele almış ise de, daha önceki İmparatorlar zamanında pek çok savaşı kazanmış, en korkunç âsileri tutsak alıp o İmparatorlara götürmüştür; bu yüzden, şimdiki savaşa canla başla girişmeliyiz. Tanrı, yengi'yi bize nâsib ederse, artık paradan yana sıkıntımız olmayacak [el koyacağımız, Rumlardaki zenginlik birikimi, bizim her birimizi zengin edecek]. İşte bu nedenle, tüm ağırlıklarımızı yakmamız, gemilerimizi delip denizin dibine batırmamız, ve böylece, düşmanlarımızla, henüz doğmuşuz da bugün ölecekmişiz gibi çarpışmamız gerekmektedir [2].

Bu konuşmayı hepsi beğendiler.

1] Toplantıda Robert'in yanı sıra bulunanlar, yalnız onun kendi Beyliği ordusunun komutanları değildi; bağlaşık Beyliklerden gelme komutanlar da vardı. Bu nedenle Robert, bir "Ortak Komutan" seçtirmek istiyor.

2] Robert, İspanya'nın fethine girişen, Emevi devleti hizmetinde komutan Ziyad oğlu Tarık'tan esinlenmiş.

[VI. Büyük çatışmada, Türk desteğine rağmen, Alexios yeniliyor; Rumların birçok ileri geleni ölüyor]

1 Robert'in hesapları ve tasarıları böyle idi; İmparatorunkilere gelince, [bunlardan, elbette] farklı idi ama daha da ayrıntılı ve akıllıca idi. Bu arada, her iki Başbuğ, tüm ordularını bir araya toplayarak, kendilerinin ustaca askerî harekâtı yönetip komutanlık işlevini yerine getirmelerine olanak sağlayacak taktiklerin, manevraların neler olabileceğini incelediler. İmparator, her iki yandan [hem kara hem deniz yanından] Robert'in ordugahına gece vakti apansız bir baskın saldırısı yapmayı tasarlayarak, tüm bağlaşık orduya [Süleyman Şah'ın gönderdiği Türk atlıları birliğine], tuz ocaklarına giden yolu tuttuktan sonra [kendisi saldırıyı başlatınca] arkadan [Robert'in arkasından] saldırmasını buyurdu; [bu birliğin] yapacağı yürüyüş sezilmesin diye, onlara daha uzun bir yolu aldırmaktan çekinmedi [1]. Kendisi ise, [bu yardımcı birliğin] buyurulan yere varmış olduğunu öğrenince, Robert'e karşı saldırısını, önden, başlatacaktı. Beriki [Robert], gece vakti, tüm çadırlarını boş bırakıp [Glykys Çayı üzerindeki?] köprüyü aşarak, tüm ordusuyla, çok zaman önce deniz kıyısında din şehidi Theodoros onuruna yapılmış kiliseye vardı; Beşinci "Taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nin 18 Ekim günüydü [1082]. Tüm gece boyunca Tanrının rızasını kazanmaya çabalayarak, [Norman'lar] "duru ve kutsal âyin"lere katıldılar. Arkasından, Robert, birliklerini savaş düzenine soktu, kendisi safların ortasında [merkezde] yer aldı; deniz yanındaki kanadı, şanlı ve soylu bir Kont olan, yiğit yürekli Amiketès'in, diğerini de Saniskò lâkaplı [2] oğlu Bohemond'un komutasına verdi.

2 İmparator bunu öğrenince, tehlikeli anlarda en uygun çözümü bulmakta usta olduğundan, koşullara uyum sağladı ve saflarını, yamacın denize bakan yanında yerleştirdi. Ordusunu bölmüştü [Türkleri, tuzla yolu üzerinden Robert'e saldırmaya yollamıştı]; ama, Robert'in ordugahına baskın yapmaya, saldırmaya giden Barbarları engellemek [geriye çağırmak] istemedi; ancak, iki yanı keskin silâhlarını [ucuna iki ağızlı balta takılmış mızraklarını] omuz üzerinde taşıyanları [Varangos'ları] ve onların komutanı Nampitès'i kendi yanında tutup, onları atlarından indirdikten sonra, [ordunun önünde] biraz önden, saf tutarak yürümelerini buyurdu: kendi soylarından savaşçıların

---

1] Rumların, hristiyan olmayanlarla işbirliği edip onları ücretli asker diye kullanarak hristiyanlara karşı savaş yürütmesi, ileride göreceğimiz gibi, Robert oğlu Bohemond'un komutasında ikinci Norman seferine Papa'nın onay vermesine ve bu seferin bir haçlı seferi niteliği kazanmasına yol açmıştır. Bu nedenle, Anna, şimdiki savaşa Türklerin önemli bir yardımcı birliğinin katıldığını vurgulamak istemiyor, belli belirsiz geçiştiriyor. Ama, babasının Süleyman Şah'tan asker istediğine daha önce kısaca değinmişti (yukarıda s. 133). Savaşta Rum orduşu yenilince kaçmaya koyulanların sonuncusu bunlar olmuştu, birazdan göreceğiz (s. 146, metinde No. 9 başı).

2] Sözcük Hellen dilinden değildir; öz biçimini, kökenini, anlamını belirleyemedim; Leib ile Sewter da bir açıklama vermiyorlar.

yapageldiği üzere hepsi kalkan taşımakta idiler. Birliklerin geri kalanlarını phalanx'lara [1] böldükten sonra, kendisi, saf'ın tam ortasında yer aldı; sağında ve solunda [sağ kanada ve sol kanada] phalanx komutanı olarak Kaisar Nikèphoros Melissènos ile Büyük Domestikos [Başkomutan] rütbesindeki, Pakourianos denen kişiyi atadı. Kendisiyle [önden] yaya giden Barbarlar [Varangos'lar] arasında kalan açıklık, yay çekmekte usta olan, güçlü bir savaşçılar birliğince doldurulmuştu; Robert'e ilk saldırıyı bunlarla [bunların uzaktan atacağı oklarla] başlatmak istiyordu; gerçekten, Nampitès'e, bunlar öne çıkıp Keltlere [ok atarak] saldırdıkları ve arkasından da geriye döndükleri sırada, [kendi askerlerinin] safını iki yana doğru genişletmesi, bunlara yol açması, sonra hemen safını daraltıp yine sıkı saf düzeninde yürümesi komutunu vermişti.

3 Bütün ordusunu böyle düzenledikten sonra, deniz kıyısını izleyerek, cepheden Kelt ordusuna kendisi saldırmak için, ilerledi; tuz ocakları içinden geçerek [Robert'e saldırmak üzere] yollamış bulunduğu Barbarlar [Türkler] ise, [diğer yandaki Robert'e baskın vermeleri için] Draç savunucuları, İmparatorun kendilerine buyurduğu biçimde, kapıları açınca, hemen [kent içinden hızla geçip] Kelt ordugâhına saldırmışlardı. [Robert, oradan ayrıldığı halde, yine de iki yandan saldıran düşman arasında kalmış oldu;] İki Başbuğ birbirine karşı yürürken, Robert, bir atlı birliğini ileriye yolladı; bunlara, Rum ordusundan bazı askerleri [kendi üzerlerine yönlendirip] olabildiğince uzağa çekecek yolda tutum yürütmek komutunu vermişti. Ama İmparator, bu tuzağa düşmedi; tersine, düşmanın ilk saldırısını göğüsleyecek olan, hafif donanımlı yaya askerine [2] destek sağladı.

4 O zamana dek, yalnız ötede beride birkaç öncü çatışması yapılmıştı; Robert, kendi ordusuyla bağlantısını sâkin sâkin sürdürmekte ve artık iki orduyu birbirinden ayıran aralık daralmakta iken, Amiketès'in komutasındaki phalanx'ın yaya askerleri ve atlıları, ilerleyip, [Rum hizmetindeki Varangos'ların komutanı] Nampitès'in safından en öne çıkmış olanlara saldırdılar. Bizimkilerin yiğitçe direnişi üzerine saldırganlar sırt döndüler [kaçmaya koyuldular], çünkü bunların hepsi seçkin asker değildi; kendilerini denize attılar ve boyunlarına kadar suyun içinde [yüzebilenler böyle yüzerek] Rum-Venedik donanmasına yaklaşıp, oradan [suyun içinden], bizi kurtarın diye bağırdılar, ama [berikiler] onları [denizden] toplamadılar.

5 Söylenene bakılırsa, o sırada, Robert'in eşi, onunla birlikte sefere çıkan, bir Athena değilse de bir diğer Pallas olan Gaïta [3], savaştan kaçanları görünce, onlara gazaplı bir bakış fırlattı ve Homeros'un şu dizelerinin karşılığı olan, kendi dilinde

---

1] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

2] Bkz. yukarıda s. 83 dn.7.

3] Bkz. yukarıda s.54'de metnin sonu. Anna, "Athena değilse de Pallas olan" derken, Athena'nın Akıl Tanrıçası ve soylu kişiliği ile, Pallas adının işaret ettiği Savaş Tanrıçası ve korkunç kişiliğini ayırıyor.

birşeyleri, çınlayan bir sesle, bağırarak söyledi: "Nereye kadar kaçacaksınız? Durun, erkek olun" [1]. Kaçmayı onun gözü önünde sürdürdüklerinden, eline bir uzun mızrak aldı ve dörtnala, kaçakların peşine atıldı. Bunu görünce kendilerine geldiler ve çatışmaya döndüler.

6 Bu sırada, balta taşıyıcılar ve hatta onların komutanı Nampitès, deneyimsizliklerinden dolayı ve içlerinin ateşliliğine kapılarak çok hızlı ilerlediklerinden, Kelt'lere [2] eşit yiğitlik göstererek göğüs göğüse çatışmaya girmek isteğiyle, -çünkü savaşta, [Slavlaşmış Viking'ler olan bu Varangos'lar] onlardan [Kelt'lerden] aşağı kalmıyorlardı; bunlar da bir o kadar yiğittiler ve bu yönden Kelt'lere imrenmeyle bakacak hiçbir durumları yoktu- şimdi Rum saflarının hayli ilerisinde idiler; Robert, onların şimdiden yorulmuş ve soluk soluğa kalmış bulunduklarını gördü ve [o yönden], herşey, ona, istediği güveni verdi: bunların hızla ilerlemiş olması, [hızla yürüdükleri] yolun uzunluğu, silâhlarının [ucuna çift ağızlı ağır balta takılmış mızrak] ağırlığı; bunun üzerine, bir yaya asker birliğinin onlara karşı saldırıya geçmesini buyurdu. Onlar, şimdiden yorulmuş bulundukları için, çatışmada Keltler kadar güçlülük gösteremediler. Böylece, tüm bu Barbarlar [Varangos'lar] birliği o sırada kılıçtan geçirildi ve kaçanlar, Melekler Başkomutanı Mikhaèl'in kilisesine sığındılar; becerebilenlerin hepsi, kilise yapısının içine girdiler; diğerleri [bunu yapamayanlar, kalabalık nedeniyle dışarıda kalanlar] çatıya çıktılar ve orada durmakla kendi selâmetlerinin sağlanacağını sandılar. Ama Latinler yangın çıkardılar ve tapınağı, oradaki herkesle birlikte, yaktılar.

7 Bu sırada Rum ordusunun geri kalanı, düşmanla yiğitçe dövüşmekte idi. Ama Robert, kanat takmış bir atlı gibi, birliklerinin geri kalanı ile [Varangos'lara karşı gönderdiği yaya askeri dışında kalanlarla] Rum phalanx'ı üzerine çullanır, onu yarar ve paramparça eder. Dövüştüklerinden kimi, savaş yerinde silâh elde can verir, kimi selâmeti kaçmakta bulur. İmparator Alexios ise, soyları sopları ve savaş deneyimleri yönünden seçkin savaşçılar olan nice yoldaşını yitirdiği halde, sarsılmaz bir burç gibi, duruyordu. Orada can verenler arasında örneğin, eski İmparator Konstantinos Doukas'ın

---

1] Leib bu yerle ilgili açıklama notunda, İliada V 529'a yollama yapmış. Oysa, orada söylenen, buna benziyor ama böyle değil: "Erkek olun dostlar, erkek olun/bırakmayın karşı koyma gücünüzü" (A.Erhat/A.Kadir çevirisinden aktardım).

2] Bkz. s. 16 dn.3. Anna, Robert'i ve askerlerini, bazan, soy kökenleri yönünden doğru olarak, Norman'lar diye; bazan, bunlar Fransızlaşmış (o çağın Fransa toplumuna geniş ölçüde benzemiş) olduğundan, konuştukları dile (o zamanın Fransızcası) bakarak, Lâtin'ler diye; bazan, bunların yurdunda ilkçağda Hellenlerin Galat'lar, Kelt'ler adıyla andığı halk yaşadığı için, yine ilkçağcılık (arkhaïsmos] yaparak (karş. yukarıda s. 28 dn.6; s. 115 dn. 4; s. 116 dn.2, 4) Kelt'ler diye; pek çok yerde de, Barbarlar diye anar.

oğlu Konstantios [1] vardı -babası artık sıradan bir yurtdaş değilken, daha sonradan doğmuştu ve [İmparator sarayındaki] Mor Odada büyütülmüştü; babası onu, İmparatorlara özgü taç bağı ile onurlandırmıştı [ortak İmparator edinmişti]-; yiğit asker ve çok yakışıklı olan, Synadènos lâkaplı Nikèphoros vardı [2] -bu kişi, o gün bile, savaşmakta [yiğitliğiyle] herkesi geçmeye çabalamıştı; sözünü ettiğimiz Konstantios kendi kızkardeşiyle yapılacak bir evlilik konusunu onunla sık sık konuşuyordu-; keza, [Rumların Draç Vâlisi, İmparator Alexios'un bacanağı] Palaiologos'un [Geòrgios Palaiologos'un] babası olan Nikèphoros vardı, diğer ileri gelen kişiler vardı. Bu arada Zakharias, öldürücü bir vuruşla göğsünden yaralanmış ve hemen can vermişti; keza Aspietès ve birçok diğer seçkin savaşçı [ölmüşlerdi].

8 Ama çatışma, bitmemişti, çünkü İmparatorun direnişi sürdürdüğü görülmekteydi; bunun üzerine üç Lâtin [Alexios'a saldırmak için, üç şövalye] öne çıktılar; bunlardan biri, yukarıda adı geçen Amiketès; diğeri, kendisinin söylediğine göre Aliphas'ın oğlu olan Petros [3] idi ve üçüncüsü de bunlardan hiç geri kalmıyordu [4]; atlarını doludizgin koşturarak ve uzun mızraklarını sallayarak, Alexios'un üzerine saldırdılar. Amiketès, atı hafif bir sapma yaptığı için, İmparatoru ıskaladı [mızrağıyla vuramadı]; İmparator, kılıcıyla, ikincisinin [yukarıda sayılanlardan üçüncüsünün, adı bilinmeyenin] mızrağını çeldi ve kılıcını tüm gücüyle hasmının köprücük kemiğine indirip onun kolunu tümüyle [ve hatta omuz başıyla birlikte] kesti [kopardı]. Üçüncüsü [bu, Aliphas oğlu Petros/Pierre d'Aulps olmalı] tam karşıdan saldırıya geçtiğinde, o [Alexios], hiçbir şeyin sarsamıyacağı bir azimlilik ve çabuk karar vericilik ile, aklını çalıştırmaktaki hızlılığı sayesinde, göz açıp kapayıncaya kadar, ne yapması gerektiğini görür; [mızrak ucuyla] vuruşun tam yapıldığı anda sırtüstü [yatar gibi] atının terkisine doğru uzanır. O anda çelikten uç [mızrağın temreni], bedeninin derisini hafifçe sıyırdı, tolganın çıkıntısına takılıp, tolgayı çene altından bağlayan [takılı tutan] kayışı kopardı, tolgayı yere düşürdü. Bunun üzerine Kelt, onun [İmparatorun] atından düşmekte olduğunu sanarak ona doğru geldi; o zaman İmparator birdenbire eğer üzerinde yeniden dikildi ve silâhlarının hiçbirini [sağ elindeki kılıcını ve sol elindeki kalkanını] bırakmadan, sağlam biçimde orada oturdu. Ancak, kendi kanıyla kızıl renk alan bir toza bulanmış yalın kılıcı sağ elinde, başı açık [tolgasız], parlak kızıl saçları gözlerinin çevresinde dalgalanarak [uçuşarak] ve onun canını sıkmaktan da geri kalmayarak -çünkü, ürkmüş bulunan atı, dizginin komutuna sabırla uymuyor, düzensiz

---

1] Bkz. yukarıda s. 140 dn. 2.

2] Bkz. yukarıda s. 53 dn. 3.

3] Baba Aliphas, Yunanistanda Thessalia bölgesine yerleşmiş, Lâtin kökenli bir aileden geliyordu; adının asıl biçimi d'Aulps idi. Burada sözü geçen Petros (asıl adı: Pierre d'Aulps), sonradan Alexios'un hizmetine girmiştir; Anna, onun Aliphas oğlu olduğunu kendisinden duymuş olmalı.

4] Anna onun kim olduğunu bilmiyor; ama, destan üslûbunda yazdığı için, onu da soylu ve yiğit biri diye tanıtıyor.

sıçrayışlarla onun saç perçemlerinin, yüzüne [zaman zaman, gözlerinin önüne] düşmesine neden oluyordu-, yine de, elinden geldiğince, kendini toplamağa çabaladı ve düşmanlarına karşı kendini savunmayı sürdürdü.

9 Ne var ki, bu sırada, Türklerin de kaçmaya koyulduğunu ve Bodinos'un [1], savaşa girmeyi hiç denemeden çekildiğini gördü; gerçekten, bu kişi de [Rum bağımlısı olduğundan] seferberliğe geçmişti ve savaş yerinde birliklerini saf saf dizdikten sonra, bütün gün boyunca, sanki, arada yapılmış andlaşma uyarınca İmparatorun gereksinmesi olursa ona yardıma gelecekmiş gibi, orada kalmıştı. Besbelli ki, yengi İmparatordan yana mı eğilim gösterecek, bunu görmek istiyordu; böyle olursa o da Kelt'lerin üzerine saldıracaktı; olmazsa, çarpışmaya girmeyecek ve çekilip gidecekti. Düşüncesinin böyle olduğunu, olan biten açığa vurdu; yenginin Kelt'lerce kazanıldığını anlar anlamaz, savaşa hiç mi hiç katılmış olmaksızın, kendi ülkesine döndü. Bu manzara karşısında, yardımına hiç kimsenin gelmediğini gören İmparator da, düşmana sırtını döndü [ve kaçmaya koyuldu]. Bunun üzerine Lâtinler, [kaçan] Rum ordusunu hızla izlemeğe başladılar.

[VII. Alexios'un Robert'den kaçışı]

1 Robert, İmparatorluk otağının ve Rum ordusunun tüm ağırlıklarının bulunduğu, Ermiş Nikolaos kutsal alanını [kiliseyi ve çevresindeki kilise arazisini] işgal edince, elindeki yiğit askerlerin hepsini İmparatorun peşine saldı; kendisiyse, İmparator nasıl olsa yakalanacak beklentisi içinde, bulunduğu yerde konakladı. İşte onun kibirli ruhunu ateşlendiren düşünceler bunlardı. Böylece, askerler, yöre halkının Kakè Pleura [Rumca: Kötü Kıyı] dediği bir yere kadar, İmparatorun izini hırsla sürdüler. O yerin konumu şöyleydi: aşağıda, Kharzanès denen çay akar; karşı kıyıda, çok yüksek bir kaya ona yukarıdan bakar. İzleyenler -hepsi 9 kişiydi- İmparatora bu ikisi arasında [karşı yakada, ırmak ile kaya arasında] yetiştiler; ona sol yandan saldırıp mızraklarıyla vurdular, onu [atın üstünde] sağa doğru devirdiler. Eğer sağ elinde tuttuğu kılıcı toprağa bastırıp kendine dayanak etme önlemini almasaydı kuşkusuz attan düşecekti. Üstelik, sol ayağına geçirdiği mahmuzun ucu, hypostròma [Rumcada: alttaki örtü] denen eğer altı örtüsünün [haşa'nın] köşesine takılmıştır ve atlının düşmesini daha da güçleştirmiştir [düşmeyi biraz da o önlemiştir]. Kendisi, sol eliyle, binek hayvanının yelesini kavrar ve doğrulmayı başarır. Ona, hiç beklenmedik biçimde düşmanlarının kendileri elinden selâmet sağlayarak, yardımcı olan, kuşkusuz, bir tanrısal güç idi. Gerçekten, onun [o tanrısal gücün] sayesinde, sağ yandan, kendisine mızraklarını doğrultmuş başka Kelt'ler belirdi ve [sağdaki Kelt'ler] bizim savaşçının, sağ yanından uzatılmış [ucu zırhını delip biraz içeriye girmiş] bu mızrakların ucuna dayanarak, işte bu sayede doğrulmasına ve hepsinin ortasında dimdik durmasına olanak sağladılar.

1] Bkz. yukarıda s. 60 dn.1, s. 127 (metinde) No.1.

2 O sırada bir mucize görülmekteydi. Çünkü birileri, soldan, onu devirmeye uğraşırken, diğerleri, sağdan, sanki bunlarla çekişmeye girmiş gibi, ona dayanak olacak mızraklar uzatarak, mızrağa mızrakla karşı koyuyor ve İmparatorun dik durmasını sağlıyorlardı. Bu durumda o, bineğinin üzerinde daha da sağlam durarak, eğerini ve hayvanını bacakları arasında daha sıkı tutuyor, yiğitliğinin kanıtını gösteriyordu [kendini savunmaktan da geri kalmıyordu]. Atı da, zaten olağanüstü atılgan ve çevik olduktan başka, savaş için [bir savaş atı için] aranacak tüm canlılığı gösteriyordu. Bu atı, vaktiyle, Bryennios'u savaşarak tutsak ettiği sırada, daha Nikèphoros Botaniatès'in egemenliği döneminde, mor renkli haşa'sıyla birlikte, ele geçirmişti [ve at, savaş ganimeti niteliğiyle, onun olmuştu]. Kısaca anlatırsak, Tanrının dileğinden esinlenerek, birdenbire sıçradı, havayı yararak geçti ve andığımız kaya çıkıntısının tepesine kondu; sanki tüy hafifliğiyle uçmuştu ve -mythos'ların dilini kullanacak olursak-, sanki onda [Uçan At] Pègasos'un kanatları vardı; Bryennios bu ata Sgouritzès [Koyu Doru] adını vermişti. Barbarların mızraklarına gelince, kimi, ucu boşlukta kalıp bunların elinden düştü; kimi, İmparatorun zırhını şuradan buradan delip ucu girmiş olarak, öylece orada takılı kaldı ve havada taşınarak, atla birlikte yol aldı. Ama, İmparator, [fırsat bulunca] hemen, birlikte sürüklediği bu mızrakları çıkarıp attı.

3 Bu kadar büyük bir tehlikede bulunmasına rağmen, soğuk kanlılığı elden bırakmadı; ne de, düşünüp taşınmaktan geri kaldı; çabucak, en uygun olanı yaptı ve hiç beklenmezken, savuşup gidiverdi. Kelt'ler ise, olan bitenden dolayı şaşkınlığa düşmüş, ağzı açık kala kalmışlardı; elbette, kişiyi şaşkına çevirecek haller olmuştu; onun diğer bir yoldan kaçmaya koyulduğunu görünce, yeniden peşine düştüler. Ama o, arkası sıra at koşturan askerlere uzun süre sırtını dönmüş [kaçıyor] iken, yüzgeri etti ve kendisini izleyenlerden biriyle karşı karşıya gelip, mızrağını onun göğsüne daldırdı; adam hemen sırt üstü yere düştü.

4 O zaman, İmparator, dizgini [dizginle, atın başını ve yönünü] yeniden çevirip, yine ilk doğrultusunda yol almayı sürdürmeye başladı. Rum birliklerini [yok etmek amacıyla] izlemekte olan Kelt'lerden, hayli güçlü bir toplulukla karşılaştı. [Bunlar] Onu uzaktan görünce, saflarını sıklaştırdılar ve hem atlarını biraz dinlendirmek için, hem de onu -bir ganimetmiş gibi Robert'e götürmek amacıyla- canlı yakalamak hevesine düştüklerinden, durup beklediler. Arkasından izleyenlerin önü sıra kaçan [Alexios], önünde bekleyenleri görünce, tüm kurtuluş umudunu yitirdi. Yine de kendini toparladı ve düşmanların ortasında, heybetli görünüşüyle ve silâhlarının ışıltısıyla Robert imiş gibi görünen [Robert olmalı diye hükmettiği] bir adamı farkedince, atını onun üzerine sürdü; beriki de kendi mızrağını ona doğrulttu. O zaman ikisi de, boy ölçüşmek üzere birbirine doğru ilerledi ve kendilerini ayıran aralıkta, birbirinin üzerine atıldı.

5 İlk olarak, İmparator, elini iyi kullanıp, düşmanı mızrağıyla vurur; silâh göğüsten girer, sırttan çıkar. Bu vuruşla, Barbar, yere serildi ve yarası ölümcül olduğu

için, oracıkta can verdi [1]. Ardından, İmparator, düşmanların oluşturduğu saf'ı yarmış bulunduğundan, atını dört nala kaldırıp bunların arasından geçti ve Barbarın ölümü sayesinde selâmeti bulmuş [selâmete çıkmış] oldu. Gerçekten, ötekiler, yoldaşlarını yere serilmiş ve yaralı görünce, ona yardımcı olmak üzere, hemen bu uzanmış bedenin çevresine toplandılar. İmparatoru arkadan [ve hayli uzakta kalmış olarak] izleyen Norman'lar, bu topluluğu görünce, onlar da atlarından indiler ve ölüyü tanıyarak, feryad edip kendi göğüslerine vurmaya koyuldular. Bu adam, her ne kadar Robert değil idiyse de, en soylulardan biriydi ve [bu yönden] hemen onun sonrasında geliyordu [2]. Bunlar böylece oyalanmakta iken, İmparator, ileriye doğru yol almayı sürdürdü [3].

[VIII. Alexios, Ohri'ye ulaşıyor]

1 Ama, bana gelecek olursak, ben, bu anlatım sırasında, gerek tarih'in kendi doğası gereği olarak gerek bu becerilerin büyüklüğü dolayısiyle, aslında *babamın* başarılarını yazmakta olduğumu unutuverdim. Benim tarih anlatımımın doğruluğundan kuşkuya düşülmemesi isteğiyle, babama ilişkin olayları çok kez çabucak geçiştirdim ve kendimi abartmalardan, öyküye duygusallık eklemekten alıkoydum. Dilerim ki benim, kendimi, babam için beslediğim büyük sevginin etkisinden özgür ve bağımsız tutmam; böylece, deyim yerinde ise, [elimin altındaki] bu zengin malzeme sayesinde, dilimin, bir bağlayıcılık etkisinde değilse, güzel davranışları nasıl değerlendirebildiğini göstermek olanağı bulmam, Tanrının hoşuna gitsin. Ama yine de bu doğa vergisi sevgi [babama olan sevgim] dolayısiyle, isteğim [babama övgüler düzmek isteğim] içimde gizli kalıyor [onu gerçekleştiremiyorum]; çünkü, elâleme, kendi yakınlarımdan [övgü ile] söz etmeye can attığım için [onlar tarafından yaratılmış] mucizeler uydurduğum kuşkusuna kapılmak üzere vesile sağlamak istemiyorum. Babamın başarılarını sık sık anımsadıkça, onun [bu başarılarının her birini elde ederken], ne kadar çok acılara katlandığını betimleyip anlatmağa çalışsaydım [bunları yazarken gözyaşı döker ve] damla damla tüm ruhumu akıtırdım; bu konuyu feryad etmeden, ağıt düzmeden, kıyısından geçilmiş bırakamazdım. Ancak, anlatımımın bu yerinde, her türlü gösterişli güzel-konuşma [numarasın]dan kaçınmam gerekir; işte bu nedenle ben sanki bir elmas ya da duygusuz bir taş imişim gibi, babamın çektiği dertleri atlıyorum. Babasını çok seven bir kız evlât sayılabilmem ve böyle anılabilmem için, Homeros'un söz ettiği o genç adam [Odysseus oğlu Telemakhos] gibi benim de bu dertleri bir and içinde kendime tanık edinmem gerekecektir, çünkü ben ondan daha az iyi bir evlât

---

1] Anlatım sırasında sık sık, bir ya da birkaç tümcede şimdiki zamanı kullanıp sonraki tümcelerde geçmiş zaman kullanımına dönmesi, Anna'nın bir özelliğidir. Leib, Fransızca çevirisinde bu özelliğe de saygı göstermiş ve onu yansıtmış. Ben de öyle yapıyorum.

2] Bkz. yukarıda s. 145 dn.4.

3] Leib, tüm bu VII. Bölüm'ün, anlatımı destanlaştırmak için, destan öğeleri kullanılarak, uydurulmuş bulunduğu kanısındadır.

değilim; o, şöyle diyordu [şöyle and içiyordu]: "Zeus hakkı için, Agelaos, [ve] *babamın çektiği acılar için [and içerim ki]*, ben değilim ..." [1]. Böylece, babamın çektikleri yalnız bana kalsın ki ben onları hayranlıkla anımsayayım, onlara ağlayayım; bu öyküyü de [onlardan söz etmeksizin] sürdürelim.

2 Bundan sonra, Kelt'ler, Robert'in yanına döndüler. Bu, onların, boş geldiklerini görüp, başlarından geçeni öğrenince, hepsini şiddetle azarladı ve içlerinden birini, baş [manga komutanı] durumunda olanı, ona, "Korkak!" diyerek, "Câhil asker!" diyerek, kırbaçlatmaya kalktı. O kişi, atıyla kayanın üstüne [Alexios'un yapabildiği gibi ve onu izleyerek] sıçrayamadığından ve İmparatoru atından yere devirip öldürmüş ya da tutsak edip canlı getirmiş olmadığından, kendisine en feci işkencelerin edilmesini beklemekteydi. Gerçekten, Robert, çok yiğit ve gözüpek idiyse de, keza sinir küpü bir adamdı; öfke onun burun deliklerini mesken tutmuştu; yüreği gazapla şişkin, sertlikle dopdoluydu; düşmanlarıyla karşılaşınca, hep, ya hasmını mızrağıyla delip geçmesi ya da, denir ya, Baht'ının ipliğini kendi eliyle kesip [2] kendini öldürmesi gerektiği inancındaydı.

3 Ne var ki, Robert'in tepeden tırnağa fırçaladığı [3] asker, kayanın, üzerine çıkılmaz ve dimdik olduğunu; tepesinin çok yüksekte bulunduğunu; kaya yüzeyinin yalçın ve tırmanılması tehlikeli olduğunu; onun üstüne, bir tanrısal yardımın işe karışması olmaksızın yaya yahut atlı hiç kimsenin çıkamıyacağını pek güzel anlattı; bir savaş içinde ve tam çatışma sırasında tırmanılması şöyle dursun ortada çatışma yokken bile oraya ulaşmanın olanaksızlığını belirtti. "Bana inanmak istemiyorsan," diye ekledi, "bunun denemesini dilersen kendin yap, ya da en gözüpek bir atlına yaptır; görülecek ki bu girişim başarılamaz. Yine de birisi bu kayaya, yalnız kanatsız olarak değil, isterse kanat takmış olarak, tırmanabilirse, en feci işkencelerden geçmeye ve adımın korkak konmasına râzıyım". Bu çeşit konuşmayla onun [Robert'in] şaşkınlığa ve hayranlığa düşmesini sağladı.

4 İmparator, komşu dağların iğri büğrü vâdi oyuklarını ve en geçilmez keçi yollarını izleyerek, iki gün iki gece gitti, Akhrida'ya [Ohri yöresine] vardı. Yol alırken, Kharzanès Çayını [4] geçti; Babagora denen yerde biraz durdu; bu, ulaşılması güç bir dağ belidir; savaş alanında can veren askerlerinin, özellikle de yiğitçe çarpışmış olanların, ölümünden duyduğu üzüntü içini yiyip bitiriyor idiyse de, ne yenilgisinden

---

1] Odysseia, XX 339.

2] Hellen mythos inancına göre, Moira (=Baht) Tanrıçaları, her insan için bir kader ipliği eğirirlermiş ve bu ipliği kestikleri zaman, insan ölürmüş.

3] Bkz. yukarıda s. 38 dn.3.

4] Şimdi Shkumb denen çay olmalı.

ne de savaşın getirdiği diğer dertlerden dolayı düşüncesi bulanıktı; yüzündeki yaranın acısını da umursamıyordu. Aklı fikri hep Draç kentinde idi ve Draç'ın -çatışma çok çabuk yapılıp sonuçlandığı için Palaiologos şimdi oraya dönememiş [başka yöne kaçabilmiş] olduğundan dolayı- şimdi komutansız kaldığını düşünerek üzülüyordu. Yine de, kentlilerin selâmetini sağlamak için elinden geleni yaptı; [ulak göndererek] iç kalenin savunmasını, oraya gelmiş olan Venediklilerin başındaki komutana verdi ve kentin diğer bölümlerini de Arnavut yerlisi olan [1] Komiskortès'e bıraktı, alması gereken önlemlerin neler olduğunu da ona mektupla bildirdi.

1] Anna burada, İllyria'lı vb. değil, açıkça Arbanos (=Arnavut) diyor.

V

[5. KİTAP: NORMANLARLA BİRİNCİ SAVAŞ SÜREGİDİYOR. TÜRKLERDEN GELEN YARDIMCI BİRLİKLERİN DESTEĞİ İLE ALEXİOS SON ÇATIŞMAYI KAZANIYOR]

[I. Rum devletinin hazinesi tamtakır]

1 Bu sırada Robert, keyfince, eline düşen ganimetlerin tümünü, o arada İmparator otağını [içindekilerle] alıp götürür ve kibirden kabararak, daha önce, Draç'ı kuşatmaya giriştiğinde ordugâh kurduğu ovaya [Draç Ovasına], bu yengi kanıtlarıyla, döner. Orada biraz dinlenir ve yeniden kent surlarına bir saldırı düzenlemeyi göze mi alsın, yoksa kuşatma savaşı yürütmeyi gelecek bahara bıraksın da şimdilik, hepsi Draç Ovasının üst yanındaki dağ vâdilerinde [Draç'a gelebilecek yeni bir Rum ordusunun izleyeceği doğal geçitlerde] konuşlandırılmış olan birliklerinin kışı geçireceği Glabinitza ve İòannina/Yanya kentlerini elinde tutuyor olmakla mı yetinsin diye düşünüp taşınır. Bu kentin [Draç'ın] halkı, anlatımımda daha önce değinildiği üzere, çoğunluğuyla, Amalfi ve Venedik'den göçmen gelmişlerdi [1]. İmparatorun başına gelenleri, büyük kıyım'ı, bunca askerin kılıçtan geçirildiğini, donanmaların [Rum ve Venedik donanmalarının] geri çekilmesini, Robert'in gelecek baharda yeniden kuşatma savaşına girmek niyetinde olduğunu öğrenince, kendilerinin de böylesine büyük tehlikelere düşmeden selâmete çıkması için her birinin izlemesi gereken tutumun ne olması gerektiğini araştırmaya koyuldular.

2 Böylece, toplantı düzenleyip, bir araya geldiler; herkes topluluğun önünde kendi görüşünü açıkladı, sonra tüm tasarıları tartıştılar; sonunda, Robert'e boyun eğip kenti ona teslim etmekle bu çıkmazdan bir çıkış yolu bulacaklarına hükmettiler. Öğütlerine uydukları bir Amalfi'li göçmenin [2] sözünü dinleyip, kent kapılarını açtılar ve Robert'i içeriye aldılar [1082 yılı Ocak ya da Şubat ayında]. O da, kente egemen olunca, birliklerini getirtti ve onları soy kökenine göre bölerek [Alay'lara ayırarak], kimler ağır yaralanmış, ya da silâhla yalnızca derisi sıyrılmış [hafif yaralanmış], bilgi aldı; keza, son çatışmalardaki savaş kurbanlarının nitelikleri ve sayısı hakkında araştırma yaptı; bir yandan da, artık kışa girilmiş olduğu için, yeni bir ücretli askerler birliğini nasıl toplayabileceği ve bahar olur olmaz tüm ordusuyla İmparatorun üzerine [İstanbula] yürümek amacıyla birlikler sağlayabileceği konusunu inceledi.

3 Robert, bu sırada, kendi kendine "Yengi kazanan" ve "Yengi anıtları diken" sanlarını takınmakla birlikte, böylesine tasarılar hazırlamakla uğraşan tek kişi değildi; yenilgiye uğramış, yaralanmış, bu katlanılmaz yenilgide öylesine yiğit adamlarından

---

1] Anna yanlış hatırlıyor; daha önce böyle birşey söylemedi.

2] İtalya'daki Amalfi bölgesi, Robert'in Beyliği ülkesinin çekirdeğiydi ve Robert'in başkenti Salerno, bu bölgede bulunuyordu. Bkz. yukarıda s. 49, metinde No. 11 başı.

nicesini yitirmiş olan İmparator, hiç de korkudan çökmüşe benzemiyordu; tersine, durumu hakkında yılgın bir yoruma kesinlikle kapılmadan ve tasarladıklarını gerçekleştirme çabasını hiç gevşetmeden, aklının tüm yaratıcı gücüyle, bahar başlangıcı gelir gelmez yenilgisinin öcünü almak amacındaydı. Gerçekten, hasımların her ikisi [Alexios, Robert] de herşeyi önceden gören, sezen adamlardı; savaş san'atının inceliklerinden hiç birinin câhili olmayıp bir kenti kuşatmanın tüm yöntemlerine, pusular kurmanın ve saf düzeninde dövüşmenin tüm yöntemlerine alışık idiler; kendinden bir katkı koymanın gerektiği işlerde azimli ve cömert [kendini esirgemez] tutumlarıyla, gökyüzü altındaki bütün komutanlar arasında, gerek akıllılık gerek yiğitlik yönünden birbiriyle böylesine yarışabilecek iki hasım yoktu. Ancak, İmparator Alexios'un Robert'e üstün yanı, kendisinin hâlâ genç yaşta bulunmasıydı; geri kalan herşey yönünden de -olgun yaşa gelmiş bulunduğu halde, dünyayı sarsabileceğinden ya da sarsılmaya yakın edebileceğinden ve bir tek nağra attığında nice ordunun tümünü dehşete düşürebileceğinden dem vurup övünen- rakibine göre hiçbir bakımdan daha aşağı düzeyde değildi. Ama bu ayrıntılar üzerinde durulmasını, başka çeşit yapıtlara bırakalım, çünkü bunlar kuşkusuz yalnızca övgü düzmenin heveslilerini ilgilendirir.

4 İmparator Alexios, Ohri yöresinde hem ruhsal hem bedensel yönden biraz dinleniş sonrasında, Deabolis'e [1] geçti. Savaş alanından kaçmış, açlıktan bitkin durumdaki askerlerinin kendilerine gelmesini, yapabildiğince, sağladı; birliklerinden geri kalanlara [sağa sola dağılmış olanlarına] ulaklar gönderip, hepsine, "Selânik'e gelin" dedirtti [orada yeniden bir ordu oluşturacaktı]. Artık Robert'i iyice tanımış ve güçlü ordusunun nice yaman olduğunu öğrenmiş bulunduğundan, kendi askerlerinin büyük saflığına ve korkaklığına lânet okudu -burada, o zamana dek kendisine hizmet etmiş askerlerin hepten eğitimsiz olduğunu ve en küçük bir askerlik deneyimine sahip bulunmadığını eklemiyeceğim [bunu vurgulamaya girişip sözü uzatmıyacağım]-; işte bu nedenle, bağlaşıklar sağlamak, onun için kesinlikle zorunlu idi; ama bu da, para yokken, olanaksızdı. Oysa İmparatorluk hazinesi bir önceki İmparator Nikèphoros Botaniatès tarafından hiç himmet edilmeksizin öylesine boş kalmıştı ki, artık kapısı kilitlenmiyordu; kapı kanatları gelen geçen herkese açıktı, çünkü içeride hiçbir şey kalmamıştı. Bu nedenle, durum çok ağırdı; güçsüzlük ve yoksulluk, ikisi birden, Rum devletini ezmekteydi.

5 Böyle bir durumda, devlet dümenini henüz eline almış bulunan genç İmparator ne yapmalıydı? İki şeyden birini: Ya, tam bozgun içinde, herşeyi bırakmak ve [sonra] kesinlikle hak etmediği, "Askerlik deneyimi hiç bulunmayan genç ve yeteneksiz bir Başbuğ" olduğu suçlamasından kurtulmak için erk'i elden çıkarmak [başkasının

---

1] Deabolis, ileride de birçok kez anılacak. Bu kentçik, şimdi, Devol adını taşıyor. Arnavutluk ile Makedonya Cumhuriyeti ülkesi arasında, sınırda bulunan Ohri Gölünün (Ohri kasabası bunun doğu kıyısında, Makedonya ülkesindedir) güney ucu ile Korçe/Görice kentçiği arasında ve Devol Çayı kıyısındadır.

İmparator olmasını sağlamak]; ya da, her ne bahasına olursa olsun olabildiğince çok sayıda bağlaşık toplamak, bunların giderini karşılamak için gerekli parayı her nereden olursa olsun, bulmak; [eski] birliklerinin her yana dağılmış adamlarını, cömertçe paralar ödeyerek bir araya toplamak ve bu yoldan [hâlâ kendi yanında bulunan] yoldaşlarının da içinde umudun yükselmesini, onlara direnme gücü verilmesini ve Kelt kalabalıklarıyla başa çıkabilmek için, bu sayede yiğitliği arttırılmış olacak asker kaçaklarının [orduya] dönmesini teşvik etmek. Böylece, aslında yakışıksız birşey, kendisinin askerlikteki ustalığına ve yiğitliğine ters düşecek birşey yapmayı hiç istemiyerek, şu iki hedefi belirledi: Büyük tutarda ödüllendirilme beklentisi sağlayarak, ustaca, bir yandan bağlaşıklar getirtmek; bir de, [başkentteki yönetimi emanet ettiği] anasından ve keza ağabeyinden, ne yapıp ne edip bularak, buluşturarak, kendisine para göndermelerini istemek.

[II. Kilisenin elindeki altınlara, gümüşlere el konması]

1 Onlar [anası ile ağabeyi] ise, parayı sağlamak için başka çare bulamadıklarından, önce, altın, gümüş diye değerli ne gibi nesneleri varsa hepsini toplayıp, [eritilerek] paraya çevrilsin diye devlet darphanesine teslim ettiler. Herkesten önce de anam İmparatoriçe, böyle yapmakla topluma örnek olmak umuduyla, babasından ve anasından miras kalmış olanların hepsini verdi; çünkü o, güç durumda bulunduğunu gördüğü [erkeği] İmparator için titremekteydi. Gerçekten de, onu örnek edinerek, bu Hükümdarlara en içten bağlılığı olanlar kendiliklerinden, ellerinde ne kadar altın ve gümüş varsa, onların emrine vermeye râzı oldular ve bunları [altınlarını, gümüşlerini] bir bölümü bağlaşıklara [1], bir bölümü İmparatora gönderilmek üzere, getirdiler.

2 Bu bağışlar, o ânın gereksinmelerine yeterli olmaktan uzaktı: Kimi, [öteden beri Rumlarla] silâh arkadaşı olmak nedeniyle ödüllendirilmek istemindeydiler; kimi, yâni [Varangos'lar gibi] ücretli askerlerin tümü, daha yüksek tutarda ücret istiyorlardı; İmparator, Rumların iyiniyetinden [kendilerinde var olan parayı gönül rızasiyle devlete vereceklerinden] umudu kesmiş; yeniden işe karışarak ona daha çok para gönderilsin diye, ısrarla bastırıyordu. Bunun üzerine, anası ve ağabeyi, çâresiz kalıp, gerek kapalı kapılar arkasında [kendi aralarında], gerek [devletin diğer ileri gelenleriyle] topluluk içinde nice tasarıyı tartıştıktan sonra, bir de üstüne, Robert'in yeniden silâha sarıldığını [saldırıya geçeceğini] öğrenince, düştükleri içinden çıkılmaz durumda, kutsal [kiliseye vakfedilmiş] malların el değiştirmesine ilişkin, çok eskiden kalma yasalara ve kilise törelerine başvurmayı akıl ettiler. Bunlardaki kurallar arasında, savaşta tutsak düşmüş askerler için kurtulmalık parası ödemek üzere, Tanrının mübarek kiliselerinin kutsal mallarının satılması câizdir diyen bir kural da buldular; keza, gördüler ki, [bu kurallara bakılırsa] Asia'da [Anadoluda] Barbarların [Türklerin] egemenliğinde yaşayan

---

1] Özellikle de, Rum ordusunda savaşacak Türk atlı birliklerini gönderen, İznik'i başkent edinmiş Rum Selçukluları Sultanı Süleyman Şah'a.

ve soykırımdan kurtulmuş olan bütün hristiyanlar, kâfirlerle ilişkileri yüzünden, cünüp [1] idiler; eskiden âyinlerde kullanılmış ama [Anadoludaki kiliselerden, Türklerin eline düşmesin diye, kaçırılıp getirilmiş ?] çoktan beri kullanılmayan ve hiçbir gereksinmeye yaramadıkları için bir kenara konmuş, ayrıca [özenli bir koruma altında tutulmadıkları ve çalınıp durdukları için ?] çok insanı günaha ve dindarlığa ters düşen davranışa sürüklemekten başka işe yaramayan, az sayıda [altın, gümüş] eşya bulunduğundan, bunları para basımında kullanmak ve o sayede asker ücretlerini ödemek, bağlaşıklara para vermek yolunu seçtiler.

3 Görüşlerin çoğunluğu bu çözümden yana olunca, Sebastokratòr İsaakios, Kutsal Kurul'un [2] ve tüm din büyüklerinin toplandığı, Tanrının Büyük Kilisesi'ne [Ayia Sophia/Ayasofya Kilisesine] çıktı. Kilise işlerinin görülmesinde Patrik'e yardımcı olan Kutsal Kurul üyeleri, onu görünce şaşırdılar ve onu buraya getiren nedeni sordular; [o da] "Size" dedi, "devletin içinde bulunduğu şu korkunç bunalımda selâmet getirici olacak ve orduyu kurtaracak bir önlemi bildirmeye geldim". Aynı zamanda, kullanım dışı kalmış kilise mallarına ilişkin töreleri anıp aktardı ve sav'ını güçlü biçimde savunduktan sonra şöyle dedi: "Zorlamak istemediğim kişileri zorlamak zorundayım". Daha başka gerekçeleri de bol bol öne sürdü; görünüşe bakılırsa, çoğunluğu çabucak ikna etti.

4 Ne var ki, Metaxas [3], itiraz ediyor, hakça davranılmasını savunur görüntüsü altında, bir yandan da İsaakios'un kendisini alaya alıyordu. Herşeye rağmen, diğerlerinin görüşü üstün geldi. Bu yapılan [kilise büyüklerinin rızasiyle de olsa, kiliseye vakfedilmiş altın, gümüş eşyaya devletçe el konulması], sonradan, Hükümdarlara karşı çok ağır bir suçlama konusu edildi -İsaakios'u da, mor renkli giysiye bürünmediği halde, Hükümdar diye anmakta duraksamıyorum-; bu suçlama yalnız o sırada yayılmakla kalmadı, günümüzde bile yinelenmektedir. O zamanlar Khalkèdòn/Kadıköy Metropolitliği makamında Leòn adlı biri vardı; bu kişi, ne çok bilgili, ne de çok görgülüydü, ama hâlinin tavrının kaba ve itici olmasına karşılık, erdemli bir yaşam sürmekteydi; Khalkopratia Kapılarında [4] bulunan altınlara ve gümüşlere el konup

---

1] Εμιαινοντο (Emiainonto) = Pislenmiş, kirlenmiş. Μιαινω, "Bulaştırmak, pisletmek, kirletmek" fiilinden. Türk egemenliğindeki hristiyanların cünüp'lüğünü işe karıştırmak, sanırım, onların kendi kiliselerine vakfettiği, ama Türklerden kaçırılıp İstanbula getirilmiş kilise eşyasının "dokunulmaz ve kutsal" olmaktan çıktığını ima etmek içindir.

2] Bkz. yukarıda s. 107 dn.2.

3] Rumcada: "İpekçi".

4] Khalkos (=Bakır) ve prattò (=yapmak) sözcüklerinden türetilmiş Khalkopratia, "Bakır yapımcılığı" demektir. Khalkopratia Kapıları, İstanbulda o dönemin Bakırcılar Çarşısı olan semtin adıydı; bu semt, Ayasofya Kilisesinin hemen önünde, şimdi Yerebatan Sarayı denen dev sarnıç yapısının bitişiğinde (kuzey yanıbaşında) idi. Anna, aslında çarşıdan değil, tam oradaki Meryem Ana Kilisesi'nden söz ediyor.

bunların götürülmesi sırasında, tam o iş yapılırken, çıkageldi ve ağzına geleni, -ne mâli durum yönünden karşılaşılan gereksinmeyi, ne de kilise mallarına ilişkin töre kurallarını umursayarak- söyledi. Bunu, [Kadıköy'den] başkente her gelişinde, oldukça da küstah bir tavırla -ve denebilir ki, o sırada egemen olan Hükümdarın [İmparator Yardımcısı durumunda bulunan İsaakios'un] sabrını ve iyiliğini kötüye kullanarak, baş kaldırır yolda- yaptı. Böylece, İmparator, Robert'in üzerine yürümek için başkentten ilk kez ayrılıp da onun öz ağabeyi İsaakios, herkesin de onayı ile ve töreler, hak hukuk çerçevesinde elinden geldiğince her yerden para sağlamakta olduğu sırada, [bu Leòn) kendisine karşı küstahlık ettiği, İmparatorun o kardeşinin öfkesini çekti.

5 Sık sık yenilgilere uğramasına rağmen bıkıp usanmadan bin kez Keltlere karşı saldırıya geçen İmparator, Tanrının yardımıyla, başına yengi çelengi takınmış [savaş kazanmış] olarak [İstanbula] döndüğünde, bulut gibi yoğun yeni bir düşmanın -İskitleri kasdediyorum [1]- onun üzerine atıldığını [Rum İmparatorluğu üzerine saldırıya geçtiğini] öğrenince, bu yüzden, aynı ilkelere göre, yine aceleyle para sağlamak gerekti; o sırada İmparator hâlâ başkentte bulunuyordu ve bu Metropolit, küstahça İmparatora da dil uzatıyordu. [İmparator onu Kutsal Kurul'a şikâyet etti ve konu, bu kurulun toplantısında, gündeme geldi.] Bunun üzerine çıkan, kilise eşyasına ilişkin pek hararetli bir tartışmada, o [Leòn], bizlerin kutsal resimlere [kiliselerdeki İsa, Meryem, ermiş, melek vb. resimlerine, yâni Eikòn/Eikona'lara] yalnız saygı göstermekle yetinmediğimizi, onların kendilerini de kutsal sayarak, onlara da *tapınmakta* olduğumuzu savundu [2]; her ne kadar görüşleri birçok noktada, yüksek rütbeli bir din adamına yakışacağı üzere, akla yakın idiyse de, diğer noktalarda, ortodoks inancına uygun değildi; bunun nedenini, onun tartışma çıkarıcı huyuna mı, İmparatora karşı duyduğu düşmanlığa mı, yoksa câhilliğine mi bağlamak gerek, bilmiyorum. Gerçekten, düşüncesini açık seçik ve içeriği güvenle anlaşılır yolda ortaya koymuyordu, çünkü hiç mi hiç mantık öğrenimi görmemişti.

6 O dönemde yönetimde bulunan ve sayıları da pek çok olan, kötü niyetli kişilerce kışkırtılarak İmparatora karşı gittikçe daha çok küstahlaştığı için, kendini kaybedip de hakaret etmeye ve -İmparator, Kadıköy Metropoliti yandaşlarının "Dalkavuklar" diye

---

1] Anna, İskit derken Slav'ları anlatmak ister; bkz. yukarıda s. 28 dn.6. Botaniatès dönemi saray adamlarından, babasının düşmanı Borilos ile Germanos'u da hep Skyth/İskit diye nitelediği halde, onların Slavonya'lı olduklarını kendisi belirtmiştir (s. 61, metinde No. 3 başı). Fakat, *burada* bir yanılgıya düşüyor; burada söz ettiği, 1086'da Peçeneklerin giriştiği saldırıdır.

2] Leòn, herhangi bir malzemeyle, örneğin İsa'nın bir tablosu ya da, üzerine kabartma tekniğiyle İsa resmi yapılmış bir levha üretilse; şu ya da bu nedenle resmin, kabartmanın seçilmez, silinmiş, yok olmuş bulunması durumunda bile, kalan nesnenin kutsal olduğunu, dolayısiyle malzemenin kendisinin de kutsallık kazandığını savunuyordu. Bu görüş açısından, kiliseye vakfedilmiş her mal, özellikle de üzerinde İsa, Meryem, ermiş, melek vb. tasviri bulunan (yahut bir zamanlar var olan) mallar, kutsallık kazanırdı ve bunları kullanılmıyor diye bozup malzemesini dünya işlerinde değerlendirmek, günahtı.

karaladığı, Kutsal Kurul'un daha namlı şanlı diğer üyeleri tarafından bile o konularda suçsuz görülmüş olduğu halde- saçma sapan iftiralarda bulunmaya başlayınca, [Alexios,] onu, Eikona'lar hakkındaki görüşlerini düzeltmeğe ve kendisine [Alexios'a] karşı gösterdiği düşmanlıktan vazgeçmeye çağırıp, [ileride mâli durum düzelince] kutsal kiliselere, [şimdi el koyduklarına göre] çok daha büyük değerde eşya vermeyi ve istenecek tazminatı da ödemeyi üstlendi; [Leòn inat ettiğinden] onun hakkında, görevden alma kararı çıktı [Kutsal Kurul kararı değil, İmparator buyrultusu]. Yine de yola gelmekten, kendini tutmaktan kesinlikle uzak kalıp hâlâ kilise örgütünü karıştırdığı ve yola gelmez, islah olmaz adam kimliğiyle önemli bir hizbin başına geçtiği için, birkaç yıl sonra, bu kez [Kutsal Kurul'da] oybirliğiyle suçlu bulundu ki bunun anlamı, bir sürgün hükmünün çıkmasıdır. Karadeniz kıyısındaki Sozopolis'e [1] gönderildi; İmparator orada rahat yaşaması için, hiçbir gereksinmesinin eksik bırakılmamasına özen gösterdi; böyle iken, görünüşe bakılırsa, İmparatora hıncından dolayı, kendisi bundan yararlanmak istemedi.

[III. Robert, kendi Beyliğine Alman saldırısı nedeniyle, İtalya'ya dönüyor]

1 İmparator, kendisinin sağ sâlim olduğu haberi yayılınca her yandan akın akın gelmekte olan acemi askerlerin, ata iyi binmeyi, hedefi tutturarak yay çekmeyi [ok atmayı], silâhlarıyla [kılıç, kalkan, mızrak ile] dövüşmeyi ve ustaca pusular kurmayı eğitimle öğrenmeleri için özenle uğraşmaktaydı. Ayrıca, Almanya Kralına, başlarında Methymnès [2] denen kişinin bulunduğu yeni bir elçiler kurulu göndermiş ve [IV. Heinrich'den], mektupla, daha çok baskılı ısrarda bulunarak, daha fazla gecikmeden, olabildiğince çabuk, önceden yapılmış andlaşmaya uyup Lombardiya'yı [İtalya'daki, Robert'in Beyliği ülkesini] istilâ etmesini; böylece Robert'in dikkatini o yöne çekmesini istemişti; kendisi ise bu ara vermeden yararlanıp yeni birlikler devşirecek, yeni yabancı asker toplulukları getirtecekti ve bunlar sayesinde [düşmanını] İllyrikon/Arnavutluk'tan kovmayı umuyordu; Almanya Kralına, böyle yaparsa ona çok minnettar kalacağını belirtiyor ve daha önce elçilerin gelmiş olduğu sırada kendisine [Heinrich'e] vaad edilmiş olan evliliği [kardeşi İsaakios'un oğlunun bir Alman Prensesiyle evlendirilmesini] gerçekleştirmeyi de üstleniyordu.

2 Bu düzenlemeleri yaptıktan sonra, Başkomutan Pakourianos'u orada bıraktı, başkente döndü; her yandan getirteceği yabancı asker birliklerini orada toplamak ve

---

1] Osmanlının kullandığı adı: Süzebol. İlkçağda, Apollonia. Şimdi Bulgarların kullandığı adı: Sozopol. Bulgaristanda, Burgaz kentinin güneydoğu yakınındadır. Anadoluda, Türklerin elinde de bir Apollonia/Sozopolis vardı (şimdi Uluborlu).

2] Bu kişinin adı, kendisinin, Lesbos/Midilli Adasındaki Methymna kentinden olduğunu gösteriyor.

günün koşullarının, işlerinin gerektirdiği önlemleri almak istiyordu. O sırada, tümü yaklaşık 2500 kişi olan adamlarıyla, Xantas ve Kouleon, kendi yurtlarına [Philippopolis/Filibe'ye], darmadağınık, dönmüşlerdi [1]. İmparator tarafından birkaç kez çağırıldılar, geleceğiz diye söz verdiler, ama gelmeyi savsaklayıp durdular. Alexios'un ısrar etmesi, mektup gönderip onlara ödüller ve onur san'ları vermek vaadinde bulunması boşuna oldu; bunlara rağmen, çağrıya uymadılar.

3 İmparator böylece Robert'e karşı hazırlanmakta iken, bir ulak gelip ona, Almanya Kralının Lombardiya'ya varmak üzere olduğunu bildirdi [2]. Robert, bu tehlikeli durumda, ne yapması gerektiğini düşündü. Hayli zaman duraksamada kaldı; deniz yolundan İllyrikon/Arnavutluk'a geçeceği sırada, Roger'yi [orada, Beyliği ülkesinde] erk'inin ardılı [veliahd] olarak atamıştı; oysa onun küçüğü Bohemond'a [3] herhangi bir ülke ayırmış değildi; bu nedenle, ordusunun tüm Kontlarını ve soylularını eksiksiz olarak topladı ve oğlu Saniskos [san'lı] Bohemond'u da getirttikten sonra, onların önünde yer alıp şu konuşmayı yaptı:

> **4** Kontlar! Biliyorsunuz ki, İllyrikon/Arnavutluk'a geçmek üzere deniz yolculuğuna çıkarken, oğullarımın büyüğü Roger'yi, ülkelerimin Hükümdarı atadım. Gerçekten, böylesine önemli bir görevi [Rumlara karşı girişilen savaşta Başkomutanlığı] üstlenmeye giderken, topraklarımı, dileyenin iştahını doyuracak bir av gibi başsız bırakamazdım. Şimdi Almanya Kralı onlara [topraklarıma] saldırmak üzere yola çıkmış bulunduğuna göre, onları savunmak için elimizden geleni yapmak, bizim görevimizdir. Çünkü, başka mülk zaptedeceğim derken, var olanı ihmal etmemeli. İşte bu nedenle, kendi topraklarımı savunmak ve Almanya Kralıyla savaşmak üzere buradan ayrılıyorum. Buradaki küçük oğluma Draç'ı, Avlonya'yı, mızrağımla zaptetmiş bulunduğum diğer kentleri ve adaları bırakıyorum. Şimdi size, onu ben imiş gibi saymanızı ve onun için tüm gücünüzle, tüm yüreğinizle çarpışmanızı buyuruyorum; vasiyetim de budur.

1] Bunlar, Ortodoks kilisesinin sapık saydığı Bogomil mezhebinden idiler. Bkz. yukarıda s. 137 dn.5.

2] 1082 baharında Robert, savaşı yeniden başlatmış ve İstanbul üzerine ilerleyişinde, Avlonya-Selânik arasında yaklaşık orta yerde bulunan Kastoria kentine ulaşıp, bu kenti ele geçirmişti. Tam o sırada İtalyadaki Papalık ülkesi ve Robert'in Beylik ülkesi üzerine Alman İmparatoru yürüyünce, Papa, mektupla, Robert'i yardıma çağırmış; birazdan Anna'nın anlatacağı üzere, Robert, ordusunun bir bölümü ile İtalya'ya dönmek zorunda kalmıştı.

3] Anna, ileride de birkaç kez, Bohemond'un Roger'den küçük olduğunu söyleyecek; oysa, yanlış biliyor, Bohemond daha büyüktü.

5 Sana gelince, sevgili oğlum -sözü Bohemond'a yönelterek böyle dedi-, sana, Kontlara çok saygı göstermeni, her işte onların öğüdüne başvurmanı, ve onlara efendi tutumuyla değil, her zaman yoldaş tutumuyla davranmanı öğütlerim. Rumların İmparatoruyla savaşımı sürdürmekten geri kalmamaya özellikle dikkat et; o büyük bir yenilgiye uğradı diye, demirin [mızrağın] az daha kurbanı olacaktı diye, ve bu çatışmada ordusunun büyük bölümü can verdi diye -gerçekten, az daha canlı yakalanacaktı, ve yaralı iken onu kavrayan kollarımızdan sıyrıldı- sakın hiç gevşemeyesin; yoksa korkarım kendisine vereceğin bir dinlenme fırsatında yeniden soluk alacak, sana karşı eskisinden de zorlu savaşacaktır. Gerçekten o, rastgele biri değildir; çocukluğundan beri savaşların, çatışmaların içinde yetişmiştir; tüm doğuyu, tüm batıyı dolaşmıştır; daha önceki İmparatorlara karşı ayaklanmış kim bilir kaç tane âsiyi tutsak almıştır; kuşkusuz sen kendin de bunların söylendiğini nice kez duydun. Kısacası, cesaretini yitirirsen ve ona karşı tüm gücünü toplayıp yürümezsen, benim nice çile çekerek ucuna kadar getirdiğim bütün bu işlerimi hiç'e indirgersin ve kuşkusuz sen kendin de beceriksizliğinin ürününü devşirirsin [sonuçlarından nasibini alırsın]. Bana gelince, ben şimdi Almanya Kralı ile savaşmaya ve onu topraklarımızdan kovmaya, bu sayede sevgili Roger'min, kendisine verdiğim dirlik ülkesinde sahipliğini sağlamlaştırmaya gidiyorum.

6 İşte böylece [Bohemond'la ve Kontlarıyla] vedalaştıktan sonra, [yanında gidecek ordu bölümüyle] tek dizi kürekli savaş gemilerine bindi ve Lombardiya/İtalya kıyısına geçti; oradan, çabucak, hayli zamandan beri Duka san'ı almış kişilerin oturma yeri [ve kendi Beyliğinin başkenti] olan Salerno'ya vardı. Bu yerde güçlü bir ordu ve komşu ülkelerden devşirilmiş, olabildiğince çok sayıda [ücretli] yardımcı birlikler toplanıncaya kadar, kaldı. Almanya Kralı ise, İmparatora yapılmış vaadlere uygun olarak, hızla, Lombardiya/İtalya'yı işgal etmeye girişmiş bulunmaktaydı. Bunu haber alınca, Robert, Alman'ı hedefine doğru ilerlemekten engellemek için, Roma'ya, Papa ile birleşmeye koştu. Papa onun tasarımını [ordularını birleştirerek Heinrich ile savaşmaya gitmeyi] kabul etti ve her ikisi Alman'a karşı yürüdüler.

7 Ama Kral, Lombardiya'ya saldırmakta iken, İmparatorun başına gelenleri öğrenmişti: o [İmparator] büyük bir yenilgiye uğramıştı, ordusunun bir bölümü kılıçtan geçirilmişti ve geri kalanı da her yana dağılmış bulunmaktaydı; kendisi ise, nice tehlikeler geçirdikten sonra, yiğitçe çarpıştığı sırada bedeninin birçok yerinden ağır yaralar almış durumdaydı ve hiç umulacak şey değilken, azimkârlığı ve cesareti sayesinde, kurtulabilmişti; [bu haberleri alınca] Kral dizgini [çekerek atının başını ve yönünü] çevirdi ve kendi ülkelerine doğru yola koyuldu; gereksiz yere kendisini hiçbir tehlikeye atmamış bulunmasını, bir yengi kazanmış olmak saydı. Bu nedenle, dönüş yolunu tuttu; Robert, Kralın [ayrıldığı] ordugâhına varınca, kendisi düşmanı izleyerek daha ileriye gitmek istemedi ve ordusundan önemli bir bölümü ayırıp, buna, Alman'ı

izlemek komutunu verdi. Kendisi ise, ele geçirdiği tüm ganimetleri devşirip, Papa ile birlikte, Roma'ya döndü. Bu kişiyi makamında güçlenmiş kıldı ve bunun karşılığında da, onun tarafından taht'a çıkış kutlaması töreniyle onurlandırıldı; arkasından, bunca çatışmaların yorgunluğunu üzerinden atabilmek için orada dinlenmek üzere, Salerno'ya döndü.

[IV. Norman'ların Alexios'a karşı açtığı birinci savaşta, komutayı, Robert yerine oğlu Bohemond üstleniyor]

1 Az sonra, Bohemond, yeni uğramış bulunduğu yenilginin haberini yüzünde getirerek, onun yanına geldi. Felek bu silleyi ona nasıl vurdu, anlatımımız şimdi onu açıklayacak. [Bohemond,] Babasının öğütlerini aklından çıkarmamıştı; zaten yiğit olduğu kadar da gözüpekti; gevşeklik göstermeksizin İmparatora karşı savaşımı sürdürmüştü. Arkasında, kendisine bırakılmış ordu birlikleri; yanında, Rum ordusunun [onun hizmetine girmiş] seçkin subayları, keza Robert'in zaptettiği bölgelerin ve kentlerin [eski, şimdi Robert'çi olmuş] yöneticileri vardı -gerçekten, bu yöneticiler, artık İmparatordan umudu kestikleri için, Bohemond'a tam bir bağlılık gösteriyorlardı-; Bagenètia yolunu izleyerek İòannina/Yanya'ya geçti; orada, kent dışında bulunan bağlarda siper kazmaya başladı ve askerlerini, üstünlük sağlayıcı konumdaki yerlere dağıtarak yerleştirdi; bir yandan da, kendi [karargâhının] çadırlarını kentin içinde kurdu. Surlarda bir inceleme yaptıktan ve iç kalenin kötü durumda bulunduğunu gördükten sonra, yalnız çabucak onu elinden geldiğince onarmaya girişmekle kalmadı; çok güçlü olan bir ikincisini, daha yararlı olacağına hükmettiği, surların başka bir bölümünde, yaptırdı; beri yanda, komşu kentleri ve bölgeleri talan etmekten de geri durmuyordu.

2 Bu haber gelince, İmparator, tek ân yitirmeden, hemen, bütün birliklerini topladı ve Mayıs ayında, hızla, İstanbuldan ayrıldı. Yanya'ya vardığında, kavgaya girmek, savaşa tutuşmak zamanı gelmişti [oyalanmanın anlamı yoktu, ancak]; kendi ordusunun, Bohemond ordusundan küçücük bir bölüme denk bulunmaktan bile çok uzak olduğunu gözlemleyerek, zaten Robert ile daha önceki çatışmada Kelt atlı birliklerinin düşmanlarına karşı giriştiği ilk saldırının [çok zorlu ve] direnilmez olduğunu gördüğünden, kendisinin, önce seçkin savaşçılardan oluşturulacak küçük bir toplulukla birkaç baskın çatışması yaptırması gerektiğine hükmetti; böylece, Bohemond'un bir komutan olarak ne ölçüde değeri bulunduğu konusunda fikir edinebilecekti ve bölümsel çatışmalar sayesinde, genel durum hakkında bir yargıya varabilecekti; bu konularda edineceği bilgi onun ileride Kelt ile daha güvenli biçimde meydan savaşına girmesine olanak sağlayacaktı. İşte böyle, iki ordu, birbirinin üzerine atılmak için yanıp tutuşuyordu, ama İmparator, Latinlerin direnilmez ilk saldırısından çekindiği için, yeni bir savaş düzeni [numarası] tasarladı. Olağan [savaş arabaların]dan daha hafif ve daha küçük savaş arabaları hazırlattı; bunların her birinin üstüne [sivri ucu öne doğru uzanan] dört uzun kazık çaktırdı; arabalara ağır donanımlı yaya askeri bindirdi; böylece, Latinler [zırh kuşanmış Norman atlıları] Rum phalanx'ı [1] üzerine

---

1] Bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

dolu dizgin saldırıya geçince, arabaların üstündeki yaya askerleri hemen [yere inerek] arabaları öne doğru ittirecekler ve bunu yapmakla Latin [atlılarının] sıkışık saflarında delikler açmış olacaklardı.

3 Savaşa tutuşma zamanı gelince, güneş ufkun üzerine çıkarak ışık saçmaya başladığında, İmparator birliklerini savaş düzeninde dizdi ve kendisi merkezde yer aldı. Bohemond, kapışma ânında, gösterdi ki, İmparatorun kurduğu tuzağa hazırlıksız düşmemiştir; sanki o tasarlananı önceden biliyormuş gibi kendini duruma göre ayarlayarak, birliklerini ikiye böldü, [kazık çakılmış] arabalardan sakınarak, Rum saflarına yanlardan saldırdı. O zaman, phalanx'larla phalanx'lar birbirine girdi, askerler göğüs göğüse birbiriyle çarpıştı. Böylece, çatışmada her iki yandan da pek çok asker can verdikten sonra, yengi, açıkça, Bohemond'da kaldı; ama İmparator, sarsılmaz bir burç gibi, ayakta duruyordu; ona her yandan saldırıyorlardı; o da bazan -kendisi bir toplulukla kapışmış ise-, saldıranların üzerine, vurarak, öldürerek, [zaman zaman] kendine vuruş değerek, atılıyor; bazan da kaçakları döndürüp toplamaya, sürekli bağırışlarla, çabalıyordu. Ne var ki, kendi saflarının kırıldığını ve ufalandığını [küçük parçalara bölündüğünü] görünce, -kendi canını kurtarmak için ya da korku nedeniyle aklı başından gittiği için değil, tersine, Kelt savaşçılarıyla bir diğer çatışmada daha da yiğitçe boy ölçüşmek için-, kendisinin de başının çaresine bakması [kaçması] gerektiğine hükmetti.

4 Yanında yalnız bir avuç adamla düşmanlarından kaçarken, Kelt'lerden bir toplulukla karşılaştı ve o zaman yine "korkusuz komutan" oldu. Gerçekten, kendi askerlerini bir araya topladıktan sonra, kesinlikle o gün her ne bahasına olursa olsun ölmesi ya da yengi kazanması gerekiyormuş gibi, gözüpeklikle düşmanlarına saldırıp, eliyle [elindeki silâhla] bir Kelt'e vurdu, onu öldürdü; bu sırada, yoldaşları, tam [Savaş Tanrısı] Ares'in atlı askerleri imişçesine, düşmanlardan birçoğunu yaralayıp onları kaçırttılar. İşte böyle, sayısız ve çok büyük nice tehlikeyi atlattıktan sonra, bir kez daha kurtuldu ve Strouga'lar üzerinden [1] Akhrida/Ohri Yöresi'ne vardı; burada durdu [bir süre konakladı] ve savaş alanından kaçmış [sağa sola dağılmış] askerlerden bir haylisini toparlayarak, onların hepsini Başkomutan [Pakourianos] ile birlikte, yörede bıraktı; kendi ise Vardar'a geçti, ama dinlenmek için değil; çünkü o, kendini hiçbir zaman hükümdarlara özgü keyiflerden ya da dinlenip eğlenmekten yararlandırmazdı.

5 Birliklerini yeniden toparlayıp [Türklerden ?] ücretli asker getirtince, Kelt'leri yenilgiye uğratmak için, yeni bir savaş düzeni tasarlamış olarak, ordunun başına geçip Bohemond üzerine yürüdü [2]. Gerçekten o, demirden kirpiler yaptırmıştı ve savaşa

---

1] Struga, Slav kökenli bir sözcüktür, "Akarsu yatağı" demektir. Gerçi, (Kara) Drina ırmağının Ohri Gölünden çıktığı yerde, gölün kuzey ucundaki (şimdi Makedonya Cumhuriyetinde) bulunan bir kentçiğin adı Struga ise de, Anna, sözcüğü çoğul olarak kullanıp, babasının, yörede Struga denen akarsu yataklarını aşarak Ohri Yöresine varmış bulunduğunu söylemek istiyor.

2] Anna, yeni çatışmanın nerede yapıldığını belirtmemiş; Arta'da olduğu sanılıyor.

girişileceğini beklediği günün bir öncesinden, gece boyunca, bunları, ovanın ortasına, Kelt atlılarının en zorlu saldırısının yapılacağını umduğu yana, serpiştirmişti; bu savaş hilesiyle Lâtinlerin ilk ve direnilmez saldırısını kırmak beklentisindeydi, çünkü demir kirpilerin dikenleri atların ayaklarını delip parçalayacaktı ve tam o sırada karşı cephedeki Rum mızraklıların tümü birden -demir kirpilerin kendilerine bir zarar vermemesine özen göstererek- saldırıya geçecekler, sonra şurada burada birbirinden ayrılıp bir yarım dönüş gerçekleştireceklerdi; bunun üzerine kalkanlı yaya askeri, uzaktan ok atarak, Kelt'leri kalbura çevirecek, hem sağ kanattan hem sol kanattan, [dolayısiyle] her yandan coşkun bir hızla onların üzerine atılacaklardı.

6 Babamın tasarımları işte böyleydi; [ama] Bohemond bunları sezmekten geri kalmadı. Gerçekten, şu hâl ortaya çıktı. İmparatorun akşam [gece] vakti Kelt'e karşı kurduğu düzeni, sabah, bu kişi öğrenmişti. O da durumun, öğrendiği özelliğine uyum sağladı ve savaşı kabullendi, ama çatışmaya her zaman yapageldiği biçimde girişmedi; İmparatorun niyetini sezdi ve birliklerinin tüm gayreti iki kanattan göstermelerini istedi, cepheye yerleştirdiği phalanx'ın ise bu sırada hareketsiz durmasını buyurdu. Göğüs göğüse çatışma başlayınca, Rum ordusunun askerleri Kelt'lere sırt döndüler [kaçmaya koyuldular], zaten düşmanlarının yüzüne bakmağa bile cesaret edemiyorlardı, son uğradıkları yenilgi nedeniyle, içlerinde, önceden sinmiş bir korku vardı.

7 O zaman, her ne kadar İmparator metîn durup elinden geldiğince güçlü biçimde kendini savunmaktan, birçok düşmanı yaralamaktan ve kendisi de yaralanmaktan geri kalmadı ise de, Rumların saflarında kargaşa belirdi. [Alexios,] Tüm ordusunun eridiğini ve kendisinin bir avuç adamla yalnız kaldığını görünce, çılgın bir inatla kendini tehlikeye koymaması gerektiğine hükmetti. Gerçekten, bir kimse düşmanlarına karşı duramıyacak kadar gücünün tükendiğini hissederse, kendisini apaçık bir tehlikeye atması [kaçma olanağı varken kaçmaması] akılsızlıktır. Böylece, Rum ordusunun hem sağ kanadı hem sol kanadı kaçmaya koyulunca, İmparator, Bohemond'un phalanx'ına karşı bir zaman daha yiğitçe çarpışmayı sürdürdü, çatışmanın tüm yükünü kendisi üstlendi. Ama tehlikenin kaçınılmaz olduğunu anlayınca, yengi kazanana karşı savaşa yeniden girişebilmek ve ona [yeniden] korkunç bir hasım olabilmek için, Bohemond'un ilerlemesini durdurmak ve sonuçta kesin yengiyi elde etmek için, kendi kurtuluşunu sağlaması gerektiğine hükmetti.

8 O adam işte böyleydi: sırayla, hem yenilen, hem yenen; hem kovalanan, hem kovalayan [oldu]; ama, hiçbir zaman yılgınlığa kapılmadı, umutsuzluğun ağına takılmadı. Çünkü Tanrıya çok büyük güveni vardı; Tanrı hiç aklından çıkmazdı ve onun adını anarak and içmekten kesinlikle [and'ını çiğnemiş duruma düşebileceği korkusuyla] kaçınırdı. Yukarıda anlattığımız gibi, savaşı sürdürmekten vazgeçip geri dönünce [kaçmaya koyulunca], Bohemond ve seçkin Kontlar onun peşine düştüler. Böylesine bir durumda iken, -babadan kalma hizmetkârı olan- Goulès'e ve yanındaki [diğer] kişilere [dönüp], "Ne zamana kadar kaçacağız?" dedi ve dizgini [çekerek atın başını, yönünü] çevirip, kılıcını da kınından çekip çıkardı, onu izleyenlerden en yakında olanı yüzünden yaraladı. Bunu gördükleri zaman, Kelt'ler anladılar ki o artık kendi başının kurtuluşu derdindeydi; böyle bir duygu içinde bulunan insanların yenilmezliğini

deneyimle bildiklerinden, geri çekildiler, onu izlemeyi bıraktılar. Peşi sıra gelenlerden böylece kurtulunca, [İmparator] tehlikeyi atlatmış oldu. Kaçışa koyulmuş olmasına rağmen yıkılmış bulunmaktan uzak, kaçak askerlerinden bazılarını toparlamaya, şimdi çoğu onu tanımazlıktan gelen [komutlarını dinlemeyen] diğerleriyle de alay etmeye başladı. Tehlikeden bu yolda çıkınca, yeni ordular düzmek ve Bohemond'un üzerine yürümek için başkente geri döndü.

[V. Alexios, ilk çatışmada Bohemond'a yenildikten sonra, Türklerden de ücretli asker getirterek, yeni bir ordu hazırlıyor ve Larissa'da meydan savaşı için Bohemond'un karşısına çıkıyor]

1 Bohemond, Robert'in Lombardiya/İtalya'ya dönüşü sonrasında İmparatora karşı savaşı yürütmekle görevlendirilince, babasının buyruklarına uygun yolda, hiç ara vermeden çatışmaları, savaşı canlı tuttu; Pierre d'Aulps [1] ile Pountesès'i [2], değişik yerleri kuşatmaya gönderdi; Pierre d'Aulps hemen, iki Polobos kentini [3]; sözü geçen Pountesès ise, Skopia/Üsküb'ü, hemen ele geçirdi [4]. Kendisi, Akhrida/Ohri halkının yaptığı dâvete uyarak, hemen o kente geçti. Orada pek kısa süre kaldı, çünkü [Rum yönetici] Ariebès hisarı [iç kaleyi] işgal etmekte idi; birşey beceremiyerek, Ostrovo'ya gitti; oradan da eli boş sepetlendi, ve Soskos ile Serbia üzerinden Beroia yönünü tuttu[5]. [Beroia'da] Birçok bölümden [surlara karşı] çeşitli saldırılar düzenleyip hepsinde başarısızlığa uğradıktan sonra, Bodinoi üzerinden, çoktan beri yıkıntıya dönüşmüş bir kalenin bulunduğu Moglena'ya kadar indi. Sonra, Sarakènos lâkaplı bir Kont'un komutasında iyi bir koruma birliğini orada bırakarak, Vardar üzerindeki, Aspra Ekklesia [=Ak Kilise] denen yere geçti. Orada üç ay kaldı; bu arada, en gözde Kont'lardan üçünün, Pountesès'in, Renaldos/Renauld'nun ve Gelielmos/Guillaume denenin, kaçmak ve İmparator yandaşlığına geçmek üzere komplo kurdukları ortaya çıkarıldı. Pountesès, kendisinin tehlikede bulunduğunu sezerek, kaçtı, İmparatoru bulmaya gitti; diğer ikisi tutuklandılar ve Kelt'lerin töresine göre [karşılarına çıkarılacak yiğitle, teke tek] dövüşerek suçsuzluklarını kanıtlamak zorunda kaldılar [6].

1] Bu kişi için bkz. yukarıda s. 145 dn.3.

2] Bu kişinin kimliği tartışmalıdır.

3] Vardar Irmağının kaynakları yöresinde, dolayısiyle bugünkü Makedonya Cumhuriyeti ülkesinin kuzeybatı yanında.

4] Bu yörelerin halkı Rum değildi ve Rum devletine özel bir bağlılıkları da yoktu.

5] Beroia (söylenişi: Veria), Selânik'in (yol üzerinden) 74 km. batısında bir kenttir. Serbia (söylenişi: Servia) onun güney ilerisindedir. Görülüyor ki Bohemond, Selânik üzerine ilerliyor.

6] Tanrı suçsuz kişiyi koruyacağından, dövüşü o kazanacak ve böylece suçsuzluğu kanıtlanacaktı.

Yenildiği için suçlu sayılan Guillaume, tutuklanıp kör edildi; öteki, Renauld, Lombardiya/İtalya'ya, babaya [Bohemond'un babası Robert'e] gönderildi; Robert onun da gözlerini oydurttu. Bohemond bundan sonra Aspra Ekklesia'dan ayrıldı ve Kastoria'ya geçti. Bu haber gelince, Başkomutan [Pakourianos], Moglena'ya yürüdü; [Kont] Sarakènos'u yakalayıp onu oracıkta öldürttü ve kaleyi taş üstünde taş bırakmamasıya yıktırdı. Bohemond, Kastoria'dan çıktı, orada kışlamak niyetiyle, Larissa'ya geldi.

2 İmparator, dediğimiz gibi, başkente dönünce, o hiç durup dinlenmek bilmeyen çalışma düşkünlüğüyle hemen işe koyuldu ve Sultan'dan [İznik'deki Süleyman Şah'tan], deneyimli komutanların buyruğunda [kendi ordusunda savaşacak] birlikler istedi. Bunun üzerine Sultan ona, çok deneyimi bulunan komutanlarıyla birlikte 7 000 asker gönderdi; bunların hepsinin başında, yaş ve deneyim yönünden en üstün olan, Kamyrès'in kendisi vardı [1]. İmparator bu önlemleri almakta, bu hazırlıkları yapmakta iken Bohemond, kendi ordusunun, yalnız ağır donanımlı Keltlerden oluşan bir bölümünü [ileriye] yolladı; bu bölüm, ilk saldırışta, Pelagonia'yı [2], Trikala/Tırhala'yı ve Kastoria'yı [3] zaptetti. [Sonra] Kendisi, birliklerinin tümüyle, Trikala'ya geçti ve ordusunun, tümü de yiğit savaşçılardan oluşan bir bölümünü göndererek, ilk saldırıda, Tzibiskon'u aldı. Arkasından, büyük din şehidi Geòrgios'u anma gününde [23 Nisan 1083], tüm askerleriyle Larissa'ya geçti ve surları çepeçevre sararak, kenti kuşatmaya girişti.

3 Bu kentin vâlisi, İmparatorun babasının bir hizmetkârının oğlu, Kephalas denen Leòn, tam 6 ay boyunca, Bohemond'un araçlarına [helepolis'ler vb. araçlardan da yararlanarak sürdürdüğü kuşatmaya] yiğitçe direndi. Bu arada Barbarın saldırısını, mektupla, İmparatora bildirdi. O ise, çok içten istediği halde, Bohemond'a karşı hemen sefere çıkamıyordu; çünkü her yandan çok sayıda ücretli asker toplamaktaydı ve [bu nedenle] yola çıkışını geciktirdi. Arkasından, tüm savaşçılarını güçlü biçimde

---

1] Kamyrès'in adının Türkçe doğru biçimi saptanabilmiş değildir. Anadoluda bir buçuk yüzyıl kadar sonra, Kamer ed Din adlı bir komutan görüyoruz (Erdoğan Merçil, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, TTK yayını, Ankara 1993, s. 142). Belki Süleyman Şah'ın gönderdiği komutan da bir Kamer idi. İleride bir diğer Türk (bu kez, bir cellât), Kamyrès adıyla anılacak (10 IV 5 sonu).

2] Makedonya Cumhuriyeti ülkesinde, Manastır/Bitola ile Prilep kentleri arasında kalan ova bölümünün adı ve oradaki ilkçağ kenti (Manastır'ın atası ve onun yanıbaşında bulunan) Herakleia'nın bir diğer adı (Titus Livius, XXXI 28).

3] Kastoria konusunda bir yanlışlık var; bu kenti Robert 1082 baharında almıştı (bkz. yukarıda s. 157 dn.2); zaten, şimdiki sayfanın başında da, Bohemond'un bu kente gelip gittiği belirtilmiştir.

donatınca, İstanbuldan ayrıldı. Larissa yakınlarına varıp da Kelliòn Dağını geçince, ana yolu, halk arasında Kissabos denen dağı, sağında bırakıp, Andronia'nın yanıbaşındaki bir Ulah köyüne, Ezeban'a indi. Bu yerden, ... adlı [1] çayın oldukça yakınında bulunan, halkın Plavitza dediği bir diğer kentçiğe [2] ulaştı, ordugâhını orada kurdu ve sağlam biçimde, siperli hendekle berkitti. Buradan, İmparator, Delphinas Bahçeleri'ne, arkasından Trikala'ya gitti.

4 İşte burada bir ulak gelip ona, öykümüzün andığı Kephalas Leòn'un bir mektubunu getirdi; bunda, hayli açık sözlülükle, şöyle yazılmıştı:

> Bilesin ki, İmparator, şimdiye dek bu berkitilmiş kenti [düşmana] teslim etmemek için, büyük gayretlerle savunmaya çabaladım. Hristiyanların yemesi câiz olan yiyeceklerden yoksun kalmış ve yasaklananları [kedi, köpek vb.] yemek zorunluluğuna düşmüş bulunmaktayız; ama bunlar bile yok. Eğer bizim yardımımıza gelmek ister de acele ederek, kuşatanları püskürtmek üzere buraya varırsan, bundan dolayı Tanrıya şükürler olsun. Aksi takdirde, gücümüz tükendiğinden, zorunluluğa boyun eğmek [teslim olmak] dışında yapabileceğimiz birşey kalmıyor; gerçekten, doğaya ve onun buyurucu yasalarına karşı gelmek ne mümkün? O takdirde, hisarı, bizi sıkıştıran ve göz göre göre boğmakta olan düşmanlara teslim etmek niyetindeyiz. Eğer bu felâket başa gelirse, ben Tanrının lânetine çarpılayım, buna içten râzıyım; ama dürüst davranarak sen Görkemli Hükümdarın yüzüne karşı şunu söylemeye cesaret edeceğim: Savaşın ve açlığın ezici yükünü artık kaldıramıyacak olan bizleri tehlikeden kurtarmak için en tez zamanda gelmezsen, bize yardım edebilecek olduğun halde bunu yapmaya can atmadığın [yardıma yeterince çabuk yetişmediğin] için, sen, bizim Hükümdarımız, ihanet etmiş olmak suçlamasından kaçamıyacakların ilki olacaksın.

5 Düşmanla bir başka biçimde savaşması gerektiğini anlayan İmparator, ölçüp biçmeye, düşünceye dalmıştı. Böylece, tüm zamanını, nasıl pusular kurabileceğini incelemekle ve yardım etsin diye Tanrıya yakarmakla geçiriyordu. Bu sırada, Larissa'nın yerlisi bir ihtiyarı yanına getirtti ve bu kişiye, o yerin durumuyla ilgili sorular sordu.

1] Anna, adı anımsayamamış, sonradan bulup yazarım diye burayı boş bırakmış.

2] Az önce geçen Kissabos adı gibi bu ad da Hellen dilinden değildir (Kissabos, Hellen'ler öncesi dönemden, Hellen'lerin Pelasgos'lar dediği halkın kültüründen kalma, sonu Hellen ağzında -os edilmiş bir addır; Plavitza ise Slav kökenlidir). O nedenle Anna, "halk arasında Kissabos denen dağ", "halkın Plavitza dediği" diyor.

Bakışlarını gezdirerek, bir yandan da eliyle [sözünü ettiği] yerleri göstererek, derin akarsu yataklarıyla bölünmüş arazi parçaları ya da çok yoğun otla kaplı çayırlar hakkında bilgi edindi. Larissa'lı adama bu soruları sorması, bir pusu kurmak ve Latin'leri düzen sâyesinde yenmek amacında olduğu içindi; gerçekten o, sonu hep felâketli biten bunca denemeden sonra, açıkça çatışmaya girmekten, saflar düzenleyip savaşa tutuşmaktan geri duruyordu; çünkü şimdi artık Frank'ların savaş taktiğini deneyimle öğrenmişti.

6 İmparator, güneşin batmasından sonra, bütün bir günün yorgunluğu altında tükenmiş durumda, uykuya daldığında, bir düş gördü. [Düşünde] Sanki, büyük din şehidi Dèmètrios'un [Selânik'teki] kilisesinin içindeydi ve ona şunu diyen bir ses duymaktaydı: "Kendi kendine kahrolmayı, yakınıp durmayı bırak, yarın yengi kazanacaksın". Ona, bu ses, kilise içinde [duvara] asılmış olan, üzerine büyük din şehidi Dèmètrios'un tablosunun yapılmış bulunduğu bir eikona'dan çıkıyormuş gibi geldi. Uyanınca, düşünde duyduğu bu gelecek-bildiriminden dolayı sevinç içinde, din şehidine yakardı ve ona, eğer düşmanlarıma karşı yengi kazanmam nasib olursa Selânik'in pek çok stadia uzağında atımdan ineceğim, sana saygılarımı sunmak üzere tüm yolculuğu yavaş yavaş buraya kadar yürüyerek yaptıktan sonra işte bu yere geleceğim diye adakta bulundu.

7 Bunun üzerine, Komutanlarını, Beylerini ve tüm hısımlarını çağırıp bir toplantı yaptı ve herkesten, görüşün nedir diye sordu; arkasından, kendi tasarımını açıkladı. Bu tasarıma göre, taburlarının tümünü, hısımlarına [hısımlarının komutasına] verecekti; Başkomutan olarak Nikèphoros Melissènos ile, İòannakès de denen, Kourtikios Basileios'u [1] atadı; bu kişi [Kourtikios] Adrianoupolis/Edirne'liydi, şanlı bir savaşçıydı, yiğitliğiyle ve askerlik san'atındaki bilgisiyle ün salmıştı. Bunlara yalnız tüm birliklerin askerlerini değil, tüm İmparator sancaklarını da emanet etti. Ordunun, daha önceki [son] çatışmalarda buyurduğu biçimde, aynı düzenle saflar tutmasını istedi ve onlara [komutanlara], önce vur-kaç çatışmalarıyla Lâtin'lerin öncü birliğini hırpalamalarını, arkasından savaş nağrası atarak genel bir saldırıya geçmelerini öğütledi; ama, kalkanları birbirini sımsıkı bitişik olarak ilerleyerek el ele kapışacak yakınlığa gelince, sırtlarını Lâtinlere dönüp Lykostomion yönünde umutsuz bir kaçışa koyulmuş gibi yapacaklardı. Tam İmparatorun bu buyrukları vermekte olduğu anda, apansız, ordunun tüm atlarının hep birden kişnemeye başladığı duyuldu. Orada hazır bulunanlar, aptallaşarak dondu kaldı; oysa, İmparator ve öngörüsü daha güçlü olanların hepsi, hemen bunu hayırlı bir alâmet olarak yorumladılar.

8 Bu talimat verildikten sonra, İmparator, birliklerini Larissa hisarının sağında bırakıp, kendisi, güneşin batmasını bekledikten ve seçkin savaşçılarına "Beni izleyin" komutu verdikten sonra, Libotanion Boğazını [2] aştı, Rebenikos'un çevresinden

---

1] Bkz. yukarıda s. 39, metinde No.2.

2] Kleisoura; bir dağ dizisini aşmaya olanak veren, vâdi nitelikli dağ geçidi, boğaz (Kemalpaşa-Torbalı arasındaki Karabel Geçidi gibi).

dolaştı ve Allagè denen yer üzerinden Larissa'nın soluna çıktı; arazinin inişli çıkışlı yerlerini özenle inceliyordu; çukur bir yer bulunca, yoldaşlarıyla orada pusuya yattı. Rum ordusunun komutanları ise, söylediğimiz gibi İmparator pusuya girmek için acele ederken ve [henüz] Libotanion Boğazını aşmakta iken, ordunun bütünü içinden bir süvari takımı ayırıp onu Keltlerin üzerine saldırmaya gönderdiler ve böylece onların dikkatini bu yana çekmek, İmparatorun hangi yöne gittiğini sezme fırsatını onlara vermemek istediler. [Rum atlıları] Ovaya indiler, Keltlere saldırdılar ve bir hayli zaman, gece çöküp çatışmayı sürdürme olanağından onları yoksun bırakıncaya dek, çarpıştılar. İmparator daha önceden belirlediği yere varınca, tüm adamlarına, attan inme ve dizginleri elde tutarak yere çömelme komutunu verdi. Kendisi de, rastlantı sonucu orada bulunan pırnal çalısı üzerine onlar gibi çömeldi ve dizginler elde, gecenin geri kalanını, yüzü yere dönük, [bekleyerek] geçirdi.

[VI. Rum ordusunda, Migidènos komutasında olarak bulunan Türklerin saldırısını Bohemond püskürtüyor]

1 Gün doğup, Bohemond, phalanx'lar hâlinde dizilmiş Rum ordusunu, İmparator sancaklarını, gümüş çiviler çakılmış mızrakları, İmparatora özgü mor renkte haşalar taşıyan [İmparatorluk ahırının malı] atları görünce, o da, yapabildiği kadar, kendi ordusunu savaş düzenine soktu ve birliklerini iki bölüme ayırarak, birini kendi komutası altında tuttu, diğerinin başına ise Kontostaulos [=İmrahur yâni Emîr-i Ahur, "Hükümdar ahırları komutanı"] da denen, en gözde olanlardan bir Lâtini, Bryennios/Brienne'i [Brienne Kontu'nu] geçirdi. Güçlerini böyle düzenledikten sonra, yine alışkın olduğu yolda davrandı ve İmparatorun da [karşıdaki] dizilerin önde olanında -kendisinin İmparator sancaklarını gördüğü yerde- bulunduğunu sanarak, karşısında görünenler üzerine bir fırtına gibi çullandı. Onlar [karşısındaki Rumlar] ise, kısa bir direnişten sonra ona sırtlarını döndüler [kaçmaya koyuldular] ve o da -bu öykünün daha önceki vesilelerde anlattığı biçimde- hırsla onları izlemeye atıldı. Beri yandan, İmparator kendi taburlarının kaçmakta ve Bohemond'un da Rum birliklerini hırsla izlemekte olduğunu uzaktan görünce, Bohemond'un kendi ordugâhından yeterince uzaklaşmış bulunduğuna hükmeder, ata biner, adamlarına da öyle yapmaları komutunu verir ve [dört nala] Bohemond'un ordugâhına koşar. Bir kez oraya girince, hâlâ orada kalmış bulduğu pek çok Lâtin'i kıyımdan geçirir ve ganimet devşirir; sonra, dikkatle, kovalayanları ve kaçanları gözler.

2 Kendi adamlarının, canlarını kurtarmaya çalıştığını; Bohemond'un onları yakından izlediğini; Bohemond'un arkasında da Brienne'in bulunduğunu görünce, ünlü okçu Pyrros [=Kızıl, Kızıl Saçlı] Geòrgios'u çağırır, onunla birlikte çokça sayıda diğer yiğit kalkanlıyı ayırır, onlara hızla Brienne'in peşine düşmelerini ve göğüs göğüse çatışmaya girmeksizin uzaktan onları oklamalarını, özellikle atları delik deşik etmelerini buyurur. Böylece o adamlar, [arkadan] Keltlere yetiştiler ve onların atlarını okla kapladılar [atları kirpiye çevirdiler]; bu da atlıları darmadağın etti. Gerçekten, her Kelt savaşçısı eğer üzerinde bulunduğu sürece hem atılganlığı yönünden hem de görünüşüyle pek korkunçtur; ama yere inince gerek kalkanının boyu [fazla uzun olması], gerek çizmelerindeki mahmuzlar ve sarsak yürüyüşü, onu çok kolay yenilmeğe

mahkûm eder ve o şimdi, eskiden olduğuna göre çok başkadır; öyle ki, artık cesaretinin ateşliliği bile kırılmıştır. Sanıyorum, İmparator bunu biliyordu; işte bu yüzden, atlıların değil de atların öldürülmesini buyurmuştu.

3 Brienne'in Keltleri, binek hayvanlarının yıkılıp durduğunu görünce, akılları başlarından gitti. Onların yoğun kümelerinden, göğe kadar uzanan, kalın toz bulutları yükseldi: öyle ki, bunlar [toz bulutları], bu olayda, bir zamanlar Mısır'ı örten koyu karanlıkla [1] karşılaştırılabilirdi [ona benzetilebilirdi]; gerçekten, bu yoğun tozdan [Keltlerin] gözleri körelmişti ve bu da okların nereden atıldığını görmelerine engel oluyordu. Bu sırada Brienne tarafından, üç Lâtin, herşeyi ona anlatsınlar diye, Bohemond'a gönderildi. Bu kişiler onu [Bohemond'u], az sayıdaki bir Kelt topluluğu ile Salabria denen çay [2] üzerinde bir adacıkta yerleşmiş [yan gelmiş] üzüm yemekte buldular; tam o sırada, bugün bile alaya alınarak anılan bir kabadayı palavrasını savurup övünüyordu. O Barbar ağzı ile Lykostomion [Hellen dilinde: "Kurdun-ağzı-cık"] adını [gülünç biçimde söyleyerek], "Alexios'u Kurdun-Ağzı'na attık" deyip duruyordu [3]. İşte kibirlilik, insanların çoğunu, gözlerinin önünde ve ayaklarının dibinde olanı bile böylesine görmez eder.

4 Brienne'in iletilecek-sözler'ini duyup İmparatorun kurduğu düzeni ve onun bu savaş hilesi sâyesinde kazandığı yengiyi öğrenince, Bohemond, elbette ki, gazaba geldi; ama, doğası nedeniyle, hiç mi hiç yılgınlığa düşmedi. Birlikleri içinde, ağır donanımlı zırhlı atlıları [4] ayırdı; bunlar Larissa'nın karşısındaki bir tepeye tırmandılar. Rum askerleri onları farkedince, onlarla çatışmaya girmek için kızgın bir isteğe kapıldılar; oysa ki İmparator kendilerinin niyetine karşı çıkıyordu. Yine de, çeşitli taburlardan, çeşitli türde silâhlarla donanmış, az olmayan sayıda asker, düzensiz biçimde, saldırı için tepeye tırmanıp, Keltlerin üstüne yürüdüler, onlar da hemen bunlara saldırdı ve [Rumlardan] olsa olsa 500'ünü öldürdü. Arkasından, Bohemond'un geçmek zorunda

---

1] İsrail Oğulları Mısır'dan kaçarken, onları izleyen Firavun askerleri bu kaçanları görmesinler diye Tanrının oluşturduğu karanlık (Tevrat, Çıkış [Göç], XIV 20; Leib'in XIII 20-22 yollaması yanlış ve ilgisizdir).

2] Larissa'nın kuzey ve kuzeydoğu ilerisindeki çay; Tempè Vâdisinden geçiyor. Yeni haritalarda: Pinion. Buradaki Salabria adı dahi bizdeki Silivri adıyla aynı kökene (ilkçağ Hellen'leri öncesine) dayanır; o nedenle Anna bu adı da yadırgıyor, çaydan "Salabria denen" diye söz ediyor (karş. yukarıda s. 164 dn.2).

3] Birazdan göreceğiz ki, Anna, yöredeki Lykostomion denen yerleşimi, Larissa'nın *batısında*, Trikala yolu üzerinde biliyor (bkz. ileride s.169 dn.4). Oysa, Yunanistan Turizm Bakanlığının yayınladığı, tüm köyleri gösteren çağdaş haritayı incelerken, o yönde böyle bir adla karşılaşmadım, ama Larissa'nın *kuzeydoğu ilerisinde, deniz kıyısında* Stomion adlı bir köy buldum. Güçlü olasılıkla, Lykostomion, Yunanistanda ve Anadoluda pek çok sayıda bulunan Lykos adlı derelerden birinin denize dökülen ağzında kurulmuş kentin adıydı; çünkü Lykos, stoma, -ion öğelerinden türetilen bu ad, "Lykos ağzının yeri" anlamına da gelir. Dolayısiyle, aradığımız yerleşim, güçlü bir olasılıkla, dere ağzında, deniz kıyısında idi.

4] Kataphraktos'ları; bkz. yukarıda s. 83 dn. 8.

bulunduğu araziyi kestiren İmparator, Migidènos komutasındaki Türklerle birlikte [1] yiğit askerlerini [onun yolunu kesmeye] gönderdi; ama bunlar [Bohemond'a] yaklaşınca, Bohemond hemen onların üzerine saldırdı, onları bozguna uğrattı ve çayın kıyısına kadar kovaladı.

[VII. Alexios, Türklerin sâyesinde, Bohemond'u geri çekilmek zorunda bırakıyor; sonra, düşmanıyla onun ücretli bağlaşıkları arasına nifak sokuyor; Bohemond güçsüzleşiyor]

1 Ertesi sabah, gün ışıldayınca, [Bohemond] onu izleyen Kontları ve Brienne'in kendisiyle birlikte, daha önce sözü edilmiş bulunan çayı [Salabria/Pinion] geçti; Larissa yakınlarında bataklık bir araziyi görüp, iki tepe arasında, Domenikos'un Sarayı denen, ağaçlı bir düzlük bulunca -buraya, Kleisoura diye anılan [2] dar boğazlardan biri izlenerek varılabiliyordu-, o boğazı izleyerek bu düzlüğe ulaştı ve orada konakladı. Ertesi gün, güneş doğar doğmaz, tüm phalanx'lar komutanı dayım Mikhaèl Doukas, bütün ağır donanımlılar ile [3] onu yakaladı; bu [Mikhaèl], akıllılığıyla ünlü bir adamdı; yakışıklılığı ve uzun boyu yalnız yaşıtlarından değil, gelmiş geçmiş herkesinkinden üstündü; gerçekten, bu adamı gören herkes ona hayran kalırdı; olayları önceden kestirmekte, öncelikle yapılması gerekene çabucak karar vermekte ve o kararını gerçekleştirmekte pek yetenekli ve benzersiz idi.

2 İmparator ona, tüm adamlarını boğaz girişinden içeri sokmamasını, tersine, birliklerinin ana bölümünü toplu olarak dışarıda tutmasını, yalnızca -çok usta ok atıcı olan- Türklerden ve Sarmat'lardan [4] birkaç kişiyi ayırıp boğazdan içeriye göndermesini, onlara dahi, oktan başka silâh kullanmayın [düşmana yaklaşmayın, kılıçlı mızraklı çatışmaya girmeyin] diye öğüt vermekten geri kalmamasını söylemişti. Ama bunlar [ayrılan az sayıdaki Türk ve Peçenek] içeriye girince, bunların Lâtinlere karşı [uzaktan ok atarak] atlı saldırısında bulundukları sırada, dışta duranlar kendi aralarında çekişmeye başladılar, içeriye sen gireceksin ben gireceğim tartışmasına koyuldular [savaşa, ya da belki talana, o kadar istekliydiler]. Ne var ki, kusursuz bir savaş yöneticisi olan Bohemond, kendi askerlerine, sıkı sıkıya bitişik durumda saf tutmaları ve hiç kımıldamadan kalkanlarıyla örtünerek kendilerini korumaları

1] Migidènos adı Hellen dilinden değildir. Bu komutan, Türk olmalı; adının Türkçe doğru biçimini belirleyemedim.Sözü geçen savaşçının acıklı sonunu 7 VI 6'da okuyacağız.

2] Bkz. yukarıda s. 165 dn. 2.

3] Meta tou oplitikou pantos (=bütün ağır donanımlılar ile). Leib'in *avec toute l'armée*; Sewter'ın da yine onu izleyerek *with the whole Roman army* demesi doğru olmamış.

4] Türk soyundan Peçenekler kasdediliyor; bkz. yukarıda s. 116 dn. 2.

komutunu vermişti. Pròtostratòr [san'ını taşıyan Mikhaèl Doukas], kendi adamlarının birer ikişer kayıp boğazın ağzından içeriye girdiğini görünce, kendisi de girdi. [Bohemond,] Onları [Rumları] görünce, Homeros'un deyişini kullanacak olursak, "Sevindi kocaman bir ava gözü ilişen aslan gibi" [1]; gözleri önünde Pròtostratòr Mikhaèl ile onları bulan Bohemond, işte öyle, direnilmez bir atılımla onların üzerine tüm birlikleriyle çullandı; ötekiler onun önünde dayanamayıp kaçtılar.

3 Ama, soy kökeni nedeniyle bu adı taşıyan Ouzas/Oğuz [2] -bu, yiğitliğiyle ünlü ve Homeros'un söz ettiği gibi, kurutulmuş öküz derisinden [kat kat öküz köselesinden] yapılmış kalkanı sağa sola savurmakta usta [bir savaşçı] idi [3]-, [boğazın] ağız bölümünden çıkışta, [at üzerinde] yavaşça şağına doğru eğilip birdenbire arkasına dönerek, karşısında [daha önce, arkasında] bulunan Lâtin'e vurdu; vuruşla, o kişi, tepelenmiş, yere düştü. Bu sırada Bohemond, hasımlarını Salabria Çayına kadar izlemekteydi. Oysa, bir yandan [o yöne doğru] kaçmakta iken, sözünü ettiğimiz bu Ouzas/Oğuz, Bohemond'un sancak taşıyıcısına mızrağıyla vurdu, sancağı onun elinden çekip aldı, biraz salladı, sonra sancak sopasının ucunu öne doğru uzattı. Lâtinler, bir işaret verilmesi anlamına gelen, bu, sancağın yere doğru tutulması durumunu görünce, yönlerini değiştirip bir başka yola saptılar; bu yol onları [batıya], daha önceden Bohemond'un Lykostomion doğrultusunda kaçan askerlerince işgal edilmiş olan Trikala/Tırhala'ya götürdü [4]. Onlarla karışarak [yeni gelenler de] bir zaman bu hisarda kaldılar; sonra, oradan, [çok daha kuzeybatı ilerideki] Kastoria'ya geçtiler [ve düşman, Larissa yöresinden, çok uzaklara, Arnavutluk yakınına kadar, çekilmiş oldu].

4 İmparator, Larissa'dan ayrılıp Selânik'e varınca, böyle durumlarda her zaman gösterdiği akıllılıkla, hemen, Bohemond'un bağlaşığı olan Kontlara ulaklar gönderip, onlara, göz kamaştırıcı vaadlerde bulundu; koşulu şu idi ki onlar Bohemond'dan, tam

---

1] İliada, III 23.

2] Uz'lar; Peçenekler ve Koman/Kuman'lar gibi, bu anılanlarla birlikte 9. yüzyılda Doğu Avrupaya göçmüş Türk boylarındandır; Oğuz'ların bir bölümüdür. Uz adı, Oğuz adından çıkmıştır. Daha sonra, 11. yüzyıldan başlayarak, (Kun ve Koman/Kuman'ları da içine alan) Kıpçak Türkleri arasına karışıp, kendi etnik kimliklerini yitirdiler. "Bizanslılar Koman ismini, Ruslar da Polovtzi (yâni, sarışınlar) adını tekmil Kıpçaklara teşmil ediyorlar" (Zeki Velidî Togan, Umumî Türk Tarihine Giriş, c.I, 3. bsl., Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 158-159). Rus Bestecisi Borodin'in Prens İgor Operasında ve özellikle oradaki Poloveç Dansları adlı bale müziği bölümünde (bu bölüm, "Take my hand, I am a stranger in paradise" diye başlayan sözlerle, çağdaş hafif müziğe de uyarlanmış ve çok sevilmiştir) tanıdığımız, adını Türkiyede Poloveç'ler diye söylediğimiz halk, aslında Kıpçak Türkleridir.

3] İliada, VII 237-238: "çok iyi bilirim savaşmayı, öldürmeyi,/tosun derisinden kalkanımı sağa sola savurmayı" (Hektor, Aias'a böyle diyor).

4] Bu bölüm gösteriyor ki, Anna Lykostomion'u Larissa'nın batı yanında bilmektedir. Bkz. yukarıda s. 167 dn.3.

yüklenmiş bulunduğu tutarda olarak, ücretlerini [artık] ödemesini isteyeceklerdi; eğer o bu ödemeyi yapamazsa, [Kontlar, Bohemond'u] deniz kıyısına inmeye ve onların ücretini istemek üzere kendisi denizden karşıya [babasının Beyliği ülkesine, İtalya'ya] geçip babası Robert'den bu parayı istemeye razı etmeli idiler. Eğer bunu becerirlerse, her birine onur san'ları verilecek, ödüllere [armağanlara] boğulacaklardı. Bir ücret karşılığında onun [Alexios'un] hizmetine girmek isteyecekleri ise, hizmetine alacak ve onlara, kendilerinin belirleyeceği ücreti ödeyecekti; kendi yurtlarına dönmeyi yeğleyenlere ise, Macaristan [1] üzerinden özgürce geçiş sağlamanın güvencesini verecekti.

5 İmparatorun talimatına uyan Kontlar, [Bohemond'a] acımadan, geçmiş dört yıl boyunca ödenmeyip birikmiş ücret alacaklarını istediler. Bohemond bunu onlara ödemekten âciz kalmış, savsaklayıp duruyordu. Ne var ki onlar, isteklerinin haklılığı nedeniyle ısrar ettiklerinden, çâresizliğe düşerek, Kastoria'yı Brienne'e, Polobos'ları da Pierre d'Aulps'a emanet edip, kendisi Avlonya'ya geçti. Bu haberi aldıktan sonra, yengi kazanmış İmparator, Kentlerin Kraliçesi'ne döndü.

[VIII. Kilise içinde, ruh bedenden bedene geçer mi tartışması. Geçer diyen Felsefe Profesörü İtalos'un akademik meslekte özgeçmişi]

1 [Alexios] Başkente vardığında, kilise [öğretisi] işlerini karmakarışık buldu ve birazcık dinlenmek için bir tek ân'dan bile yararlanamadı. Tersine, o bir Tanrı Elçisi [2] olduğundan, kiliseyi İtalos'un görüşleri ile altüst edilmiş durumda görünce, aslında Brienne'e -dediğimiz gibi, Kastoria'yı işgal etmekte bulunan şu Kelt'e- karşı yürümek niyetinde olduğu halde, bu koşullar altında bile din inancı uğruna kaygı duymaktan geri kalmadı. Gerçekten, o sırada İtalos'un görüşleri pek moda olmuştu ve kiliseyi derinden altüst etmekteydi.

Bu İtalos -gerçekten, onun özgeçmişini başından başlayarak ele almalıyız- İtalya'nın yerlisiydi ve İtalya'nın yakınındaki bir ada olan Sikelia/Sicilya'da uzun süre yaşamıştı [3]. Bir gün geldi, Sicilyalılar Rum devletine baş kaldırdılar ve düşmanlıkları nedeniyle ona karşı savaşa girmek istediklerinden, İtalya'lıların

---

1] Anna, burada, Dakia değil, Ongria [=Hungaria] diyor.

2] Apostolos, "Gönderilmiş". Arapçası Resul, "İrsal edilmiş, gönderilmiş". Apostolos sözcüğü özellikle İsa'nın 12 yoldaşını kasdetmekle birlikte yalnız onlara özgü değildir.

3] İtalos, gerçekte, İtalia adının öz biçimi, Hellen kültürü öncesi dönemden kalma İdala (İda-la, Orman-cık; karş. o yörede bulunan Odysseus'un adasının adı İthaka, aslında İda-ka, Orman-yeri) adını açıklamak için Hellen mythos öykülerinin uydurduğu yiğit ata'nın adıdır ve İdala/İtala sözcüğünün, erkek adı olabilmesi için sonu -os edilmiş biçiminden ibarettir. Bkz. Umar, TT Adlar, s.351-352'de İtalia, İtanos, İthaka, İtoana, İton.

bağlaşıklığından yararlandılar; bunlar [yardıma gelen İtalya'lılar] arasında, oğlunu yanı sıra getiren, İtalos'un babası da vardı; o [İtalos] henüz savaşabilecek yaşta olmadığı halde, zıplaya sıçraya babasının yanında geldi ve İtalya'lılarda âdet olduğu üzere, askerlik eğitimi aldı. İşte, İtalos yaşamının ilk yıllarını nasıl geçirmişti ve eğitiminin temeli nasıl atılmıştı [anlatayım].

2 Monomakhos [1] Rum devletinde hükümdar iken ünlü Geòrgios Maniakès Sicilya'ya egemen olduğunda [2], İtalos'un babası, oğluyla birlikte, bin zorlukla oradan kaçabildi. O zaman iki kaçak, hâlâ Rum yönetimi altında bulunan Lombardiya'ya [burada: Güney İtalya] çekildiler. Oradan, bu İtalos, nasıl oldu bilmiyorum, bilimin ve yazın san'atlarının çeşitli dalları bakımından [o dönemde bile] hiç de yoksul olmayan İstanbul'a geçti. Gerçekten, yazın, Mor Odada Doğmuş Olan Basileios'un [3] İmparator olduğu zamandan Monomakhos'unkine kadar, genel olarak ihmal edilmiş idiyse de, yine, hepten ölmüş değildi ve İmparator Alexios dönemi yazın san'atlarındaki etkinlikle ekilip biçildiğinde, canlılık kazanıp yepyeni bir pırıltıyla ışık saçmaya başlamıştı; daha önce insanların çoğu gevşeklik içinde yaşıyor ve bıldırcın avından, diğer daha beter utanç verici zaman geçirme uğraşılarından başka birşeyle ilgilenmiyerek kadınca bir yaşantı sürdürüyorlardı; böylece, yazın'ı ve her türlü bilimsel eğitimi daha sonra gelen önemde sayıyorlardı.

3 İşte İtalos'un orada karşılaştığı düşünce biçimi buydu. Kaba saba, dangıl dungul bazı eğiticilere -çünkü o sırada başkentte bu türden birkaç kişi de bulunabiliyordu [ve daha iyisi hiç yoktu]- öğrencilik ettikten ve bunlardan dil bilimleri öğrenimi aldıktan sonra, ünlü Mikhaèl Psellos'un çömezi oldu. Bu kişi [Psellos], hiç de bilgin ustalardan nasiplenmiş değildi; tanrı vergisi yetenekleri ve kavrayış gücünün canlılığı sâyesinde, ama mutlaka, herşeyden önce, anasının içten duaları yüzü suyu hürmetine sağlanmış Tanrının yardımı sâyesinde -çünkü anası, Kyros Kilisesinde [4] Kutsal Tanrı Anası'nın resmi önünde hep [nöbet beklercesine] duruyor ve gözyaşı dökerek oğlu için, içten dualar ediyordu- her çeşit bilginin en âlâsını edindi; [artık] gerek Hellen'lerın [çok Tanrılı inanç döneminden gelen] biliminde, gerek Khaldaios'ların biliminde [5] aynı derecede, pek birikimli olduğundan, o dönemde,

---

1] IX. Konstantinos; 1042-1055.

2] Bu olayı, Psellos, Khronographia'sında anlatıyor; Işın Demirkent'in Türkçe çevirisinde s. 118 vd.

3] Bulgarkıran II. Basileios; 976-1025. Bu kişi, bilimle, yazınla ilgilenmezdi.

4] Bu kilise şimdi Yerebatan Sarnıcı denen yapı ile Cağaloğlu semti arasındaki alanda bulunan Ta Sphorakiou mahallesinde idi.

5] Kalde'liler. Sözcük, özellikle, astronomi bilgisi hayli ileri olan, Bâbil'li râhipleri kasdediyordu (Herodotos, I 181 sonu).

bilge'likte pek büyük bir ünü vardı. İtalos, onun çömezi olmakla birlikte, çiğ ve Barbar huyu yüzünden, felsefenin derinliklerine inemiyordu, çünkü öğrenmek için bile bir büyüğün hükmü altında olmaya katlanmak yeteneğinden kesinlikle yoksundu; içi pervasızlıkla ve tam Barbarlardaki gibi deli küstahlığıyla dolu, daha öğrenime başlamamışken herkesten üstün olduğuna inanarak, işin başında Psellos'un kendisini hasım edindi. Tartışmaya olağanüstü düşkünlük göstererek, her gün halka açık toplantılarda, sofist yöntemiyle fikir hokkabazlıklarının birini ötekinin ardı sıra öne sürüp, bu nitelikte olanlar dışında hiçbir şey söylemeden ve söylediklerini de yine bu tür bir gerekçeyle savunarak, ortalığı karıştırıyordu.

4 O zamanın İmparatoru olan Mikhaèl Doukas'ın ve onun erkek kardeşlerinin yakınlığından yararlanıyordu; bunlar onu önem yönünden Psellos'un sonrasında tutmakla birlikte, yine de koruyorlar ve düşünce bilimlerine ilişkin tartışmalarda ondan yana çıkıyorlardı. Gerçekten, Doukas'lar, yazın'a [ozanlar, yazarlar, düşünürler takımına] pek dost idiler; gerek İmparatorun erkek kardeşlerinin, gerek İmparator Mikhaèl'in tutumu böyleydi. İtalos, Psellos'a hep alev saçan, öfkeli gözlerle bakıyordu; ama beriki, bir kartal gibi, İtalos'un ince düzenlerinin üzerinde uçmaktaydı.

5 Sonra ne oldu? Lâtinlerin ve [Lâtin olsun olmasın] İtalya'lıların, tüm Lombardiya'ya [burada: Güney İtalya'ya] ve hatta İtalya'nın tümüne sahip olmaya göz dikmeleri nedeniyle güttükleri düşmanlık, Rumlara karşı, esti yağdı [1] [2]. Bu aynı İmparator, İtalos'u kendisine candan bağlı biri, dürüst ve İtalya işlerini iyi bilen biri sanıp, onu Epidamnos/Draç'a [oradan, İtalya'da yeniden köprübaşları edinilmesini ayarlamaya?] gönderdi. Ama, öykümü kısa keseyim, orada iken bize ihanet ettiği ortaya çıkarıldı ve onu oradan almak [ve tutuklamak] ile görevli kişi artık yola çıkmışken, İtalos durumu farkedip Roma'ya kaçtı. Sonra, huyu işte böyleydi, pişman oldu ve İmparatordan kendisini bağışlamasını dileyip, onun buyruğu ile, Pègè [=Kaynak, Pınar] adıyla bilinen manastıra [3] ve [daha sonra?] Kırk Ermişler Kilisesine [4] çekilmek üzere İstanbula döndü. Psellos saçını [keşiş biçimi] kestirerek Byzantion'dan ayrılınca, [İstanbul Üniversitesinde] "Felsefecilerin Başöğretmeni" san'ıyla genel felsefe öğretimini üstlenmek üzere, o önerildi ve [bu göreve atanınca] kendini, Aristoteles ile Platon'un yapıtlarını açıklamaya verdi.

1] Sphadazò (=Acıdan kıvranmak) fiilini kullanmış. Leib bunu *se déchaîner* (=zincirden boşalmak) diye çevirmiş; Sewter, tümcenin bu bölümünü atmış.

2] İtalya'da, Robert de Guiscard önderliğinde Beylik kuran Normanlar, yarımadada Rumların elinden kalan son hisarı, Bari'yi, 1071'de ele geçirmişlerdir.

3] Surların Silivri Kapı'sının hemen dışında Balıklı Ayazmasının olduğu yerdeki kilise-manastır. Bkz. yukarıda s. 58 dn.5,7.

4] Bkz. yukarıda s. 71 dn.2.

6 Son derecede bilge kişiymiş ve şu, öylesine zor olan, peripatètès'lere [yürüyerek ders anlatanlara] özgü felsefeyi, özellikle de dialektik'i açıklamakta tüm diğer ölümlülerden daha başarılı imiş gibi görünüyordu. Diğer konuşma san'atlarında gerçek bir uzmanlığı yoktu, hele dilbilgisi konusunda iyice tökezliyordu ve güzel konuşma san'atının can veren içkisinden [1] yudumlamasını bilemiyordu; işte bu yüzden, konuşmasında ne âhenk ne de tat tuz vardı. Dolayısiyle, anlatım biçimi dahi kaba ve her türlü süslülükten yoksundu. Dili [sözü], çatık kaşlıydı ve buruktu. İnceleme yazıları tıka basa eleştirisel "ön bilgiler" ile dolu, anlatımı -yazıyor değil konuşuyor ise daha da çok- tartışma yargılamalarıyla yüklüydü. Gerekçeleri o kadar güçlü ve bunların çürütülmesi o kadar zordu ki, karşısındaki sonunda suskunluğa ve âcizliğe düşerdi. Çünkü o, sorduğu sorunun her yanına ayrı çukur kazar, ona yanıt vereni bir zorluklar [yanıt verememek] kuyusunun içine atardı. Bu adam tartışma san'atında öylesine usta olmuştu ki, karşısına geçenleri ardarda sorularla bunaltıp onların aklını altüst ediyordu. Bir kez onunla karşı karşıya gelen, onun lâbirentlerinin içinden çıkamazdı.

7 O, bir yandan da, öfkesine yenilen, çok kaba bir kişiydi; bilginliğinin kendisine kazandırdığı saygınlığı, davranışlarıyla yıkıyor, yitiriyordu. Gerçekten, bu adam tartışırken yalnız dilini değil, ellerini de kullanırdı; karşısındakini yalnızca söz edemez hale getirmekle yetinmezdi; hasmının ağzını kapatmak ve onu susma zorunda bırakmak, buna yetmezdi; eli hemen karşısındakinin sakalına ve saçlarına uzanır, bir yandan da sövgüler birbirini izlerdi; böylece, hazret, dilini tutamadığı gibi ellerini zaptetmekten de o kadar âcizdi. Yalnız şu [söylediğim] hâl bile bu kişinin felsefeci olamıyacağını ortaya koyuyor; bir de, karşısındakine vurur vurmaz öfkesi geçer, gerçek pişmanlık belirtileri göstererek gözyaşı dökerdi.

8 Onun dış görünüşünü öğrenmek isteyecekler için [şunu da ekliyeyim]: Kocaman bir kafası vardı, alnı öne fazla çıkıktı; yüzü anlamlıydı; burun delikleri açıktı ve rahat soluk alıyordu; sakalı değirmiydi, göğsü geniş, bedeninin parçaları canlı, boyu ortadan biraz kısaydı; şivesine gelince, bu, bir Lâtinden nasıl şive beklenirse öyleydi; ülkemize genç yaşta gelmişti, Hellen dilini çok iyi öğrenmişti, ama dilimizi[n sözcüklerini] pek de düzgün söylemezdi çünkü heceleri zaman zaman yutuyordu. Oysa ne bu konuşma kusuru ne de onun çok kaba şivesi halkın dikkatinden kaçıyordu; eğitimli kişiler onu kaba konuşuyor diye hor görüyordu. Yazılarının da her yanı tartışma [tekniğinin uygulamaları ile] doluydu ama, kuşkusuz yazım yanlışları yok değildi, keza şurada burada tümce kurma yanlışları bulunmaktaydı.

[IX. İtalos'un yorumlarına ve öğretisine karşı Alexios'un savaşımı. İtalos'un görevden uzaklaştırılması]

1 İşte böylece, bu adam, tüm felsefe öğretimini kendi sorumluluğunda tutan kürsünün başındaydı ve gençler onun derslerine akın akın geliyorlardı; çünkü o,

---

1] "Nektar'ından" demiş.

onlara Proklos'un [1], Platon/Eflâtun'un, iki felsefeci Porphyrios ile İamblikhos'un [2] öğretilerini açıklıyor; özellikle de, dileyenlere, Aristoteles'in yöntemlerini, böyle bir aracı sırf tartışmada üstün çıkma amacıyla kullanmak isteyenlere, öğretiyordu; en çok bunu yapmaktan kendine övünme payı çıkarıyor ve en çok buna zaman ayırıyordu; kesinlikle, öğrencilerine hiçbir biçimde gerçekten yararlı olmuyordu, çünkü sinirliliği ve huyundaki taşkınlık onu bundan [bu başarıya ulaşabilmekten] engelliyordu.

2 Gelelim öğrencilerine: İòannès Solomòn [3]; İasitas'lar, Serblias'lar ve diğerleri; bunlar belki de öğrenim görmeye düşkündüler; [ama] onların çoğu saraya sık sık geliyordu ve daha sonra kendim gördüm ki bunlar, [mantık ve felsefedeki] kurallar üzerine açık seçik herhangi bir bilgi edinebilmiş değillerdi; düzensiz hareketlerle [el kol sallayarak] ve doğrultu tutarlılığı olmayan sapmalarla, dialektikçi'lik [tartışma san'atında ustalık] taslıyorlardı; sağlıklı bilgileri yoktu, hatta, görüşlerini, ruhun bir bedenden ötekine geçmesine [4] kadar -kuşkusuz, örtülü deyişlerle- ve bir o kadar korkunç, aynı türden başka düşüncelere kadar vardırıyorlardı.

3 Ermiş karı koca -anam babam Hükümdarları kasdediyorum- kutsal kitapları [5] derinlemesine incelemek için gece gündüz böylesine kendilerini vermekte iken, aklı başında [dine sahip çıkan] başka kimse yok muydu? Eh burada konumuzdan kısa bir sapma yapalım, çünkü konuşma san'atı bunun için bana izin veriyor. [Arada şunu anlatacağım:]

Anımsıyorum; anam İmparatoriçe sık sık, yemek sofraya konmuşken, elindeki kitabı tutar, din inancına ilişkin Ermiş Baba'ların yapıtlarını, özelikle de din şehidi felsefeci Maximus'unkileri, dikkatle incelemeyi sürdürürdü. Gerçekten, doğa bilimlerine

---

1] İS 5. yüzyılın ünlü bir düşünürü. Platon'un ardılı sayıldığı için ona Diadokhos (=Ardıl) da deniyordu. İstanbulda 412'de doğdu, Atina'da 485'de öldü.

2] Her ikisi Suriye-Lübnan yöresinden; İS 3. yüzyılda yaşamışlardı. İtalos, bunlar hakkındaki bilgisini ustası Psellos'dan almış olmalıdır; Psellos, Khronographia'sında, adı geçen iki felsefecinin yapıtlarını incelediğini belirtiyor (Işın Demirkent'in Türkçe çevirisinde s. 105, metnin sonu).

3] İleride, bu kişinin İmparator olmaya heveslenip Anemas kardeşlerin komplocu takımına katıldığını göreceğiz.

4] Metempsykhòsis; Arapçası tenasüh. Bir Rus Çarına ait ruhun, Türkiyede bir hanım politikacının eşinde varlığını sürdürmesi gibi. Gerek ortodoks hristiyanlık, gerek sünnî islâm bunu kabul etmez, Alevîler kabul eder: "Ben Musa'yım, sen Firavun/İkrarsız Şeytan-ı lâin/Üçüncü ölmem bu hâin/Pîr Sultan ölür, dirilir".

5] Hristiyan dinsel inancına göre, Tanrı ile insan arasında eskiden yapılmış andlaşmanın (ahd-i atîk) kitabı Tevrat; yeni andlaşmanın (ahd-i cedîd) kitabı İncil. Birincisine, "Eski ikrar verme" (The Old Testament); ikincisine, "Yeni ikrar verme" (The New Testament) de deniyor.

ilişkin tartışmalarla pek ilgilenmez, gerçek bilgeliği oradan edinmek amacıyla, din inancı öğrenmeye kendini verirdi. Çoğu kez ona hayranlık duyardım ve bu duygu ile bir gün ona şöyle dedim: "Sen kendi kendine nasıl oluyor da böylesine yüce dorukları gözlemlemeye çabalıyorsun? Ben ise böyle şeyleri kulağımın ucuyla bile dinlemeğe cesaret edemiyor, titriyorum. Bu adamın yazdıkları öylesine derin düşünce yansıtıyormuş ve öylesine ruhun içinden geliyormuş ki, öyle diyorlar, okuyanın başı dönüyormuş". O, güldü: "Bu ürküntü, övgüye değer, biliyorum" dedi, " ben de bu kitapları incelerken titremekten kendimi alamıyorum. Yine de kendimi onlardan ayıramıyorum. Sana gelince; biraz sabret; önce diğer yapıtlara eğilecek [ve gerekli ön eğitimi edineceksin], sonra bunların da tadından nasipleneceksin". Bu sözlerini anımsamak, [şimdi] içimi parçaladı; anlatılacak birçok başka ayrıntının da bulunduğu, deyiş yerinde ise, bir engin denize [anılar denizine] daldım. Ama tarih yazmanın kuralı beni alıkoyuyor; böylece, İtalos'a ilişkin anlatımımıza dönelim.

4 İşte, İtalos'un yukarıda sözünü ettiğim çömezleri gözündeki saygınlığının böylesine dorukta olduğu zamanda, o, herkese tepeden bakıyor, birtakım aptal kalabalıklarını yönetime karşı çıkmaya sürüklüyor ve kendi çömezleri içinde azımsanmıyacak sayıda kişiyi de âsi durumuna getiriyordu. Eğer yaşım nedeniyle şimdi anımsayamıyor olmasa idim, onlardan birçoğunu sayabilirdim. Ama bütün bunlar, babamın egemenliğe geçmesinden önce olup bitmekteydi; o [babam], herkesin kültürden ve yazın'la ilgili eğitimden hepten yoksun bulunduğunu, yazın'ın sanki sürgün edilmiş olduğunu görünce, çabucak külleri karıştırmaya koyuldu; bunların altında gizlenmiş birkaç kıvılcım var mı diye anlamak istiyordu. Kendini eğitime verenleri çalışmaya teşvik etmekten hiç geri durmadı; gerçekten böyleleri vardı ama az sayıdaydı, bunlar da ancak Aristoteles felsefesini öğrenmenin giriş sahanlığında bulunuyorlardı [1]; yine de, [Alexios] onlara, Hellen kültürü yapıtları yerine dinsel kitapların öğrenimine öncelik vermelerini öğütledi.

5 [Alexios] İtalos'un her yere nifak saçtığını ve birçok kişiyi sapkınlığa yönelttiğini anlayınca, çok geniş bilgiye ve çok üstün niteliklere sahip bir adam olan Sebastokratòr İsaakios'u, konuyu incelemekle görevlendirdi. O da, adamı tanıyıp onun tam söylendiği gibi olduğunu anladığında, onu bir kurul [din bilginleri kurulu] toplantısına çağırdı ve onun görüşlerini herkesin içinde çürüttü; sonra, kardeşi İmparatorun buyruğu gereğince, olayı kilise mahkemesine havale etti. Ama, İtalos, câhilliğini gizleyemediğinden, orada da kilise inancına yabancı görüşlerini kustu; kilise büyüklerinin ortasında, bin çeşit kaba saba ve Barbar işi hallerle soytarılık etmekten geri kalmadı; o sırada Garidas [=Karides] denen Eustratios, kilisenin başında [Patrik olarak] bulunmaktaydı; o, İtalos'u, belki de tövbe etme noktasına getiririm umuduyla, Büyük Kilisenin [Ayasofya Kilisesinin] yapılarında [eklentilerinde] tuttu.Ama, söylenene bakılırsa, az kalsın, onu daha sağlıklı inançlara götürecek yerde, kendisi bu kişinin sapık görüşlerine kapılacaktı ve Garidas, hepten İtalos'un adamı olup çıkacaktı.

1] Anna, Psellos'un Khronographia'sında (Işın Demirkent'in Türkçe çevirisi, s. 31-32) İmparator III. Ròmanos'u öven bölümü geniş ölçüde kullanmış, orada söylenenleri, babasını övmek için "uyarlamış".

6 Bütün bunlardan ne sonuç çıktı? Tüm İstanbul halkı kitle hâlinde kilisenin [Ayasofya'nın] kapısına dayanıp İtalos'un peşine düştü [1]. Eğer gizlice bu kutsal kilisenin tavan arasına tırmanıp oralarda deliğin birine sinmeyi becerememiş olsaydı belki onu yukarı galerilerden kilisenin ortasına fırlatıp atacaklardı. Ne var ki, onun düzmece öğretileri saraya yakın birçok kimse tarafından ortalığa yayılmakta olduğundan ve soylulardan bir haylisi de onun zararlı görüşlerinin etkisiyle yoldan çıkmış bulunduğundan, bu haller, İmparatorun yüreğinde derine işleyen bir yara oldu; [ihbarcılar tarafından] İtalos'un öğrettiği sapık görüşler onun 10 önerisi biçiminde özetlendi ve İmparatora gönderildi. İmparator, İtalos'a, kendisinin bu önerilerini Büyük Kilisenin [Ayasofya'nın] vaaz verme minberinde başı açık durarak, tüm cemaat kendisini dinlerken, lânetlemesini; kalabalığın da onun sözlerini tekrarlamasını buyurdu.

7 Ancak, İtalos yola gelmezlikte direndiğinden, aynı önerileri halk arasında açıkça dile getirmeye koyulduğundan ve İmparator tarafından uyarıldığı halde, kural tanımaz Barbar tutumunu sürdürdüğünden, kişisel olarak lânetlendi [Kutsal Kurul kararıyla aforoz edildi]; ne var ki, sonradan bir kez daha tövbe edince, ona karşı alınmış lânetleme kararı kaldırıldı. Öğretisinin lânetlenmiş kalmasına karşılık, kararda onun adı, deyim yerinde ise, iğreti ve örtülü olarak, halk yığınının anlamıyacağı biçimde yer aldı. Gerçekten, daha sonraki yıllarda, İtalos görüşlerinden döndü ve düşmeye karşı koyamadığı yanlışları dolayısiyle tövbe etti. O zamandan sonra, ruhun beden değiştirmesini ve öne sürdüğü, ermişlerin kutsal eikona'larına saygısızlık anlamına gelen kendi savlarını inkâr etti; [Platon/Eflâtun'un] idea'lar öğretisine getirdiği yorumun, bu yorumu ortodoks [hristiyanlık] inancıyla bağdaştıracak yolda yeniden oluşturulmasına gayret etti; artık açıktı ki bir zamanlar doğru yoldan saparak savunduğu görüşleri şimdi kendisi de mahkûm etmekte idi.

1] Acaba, kendiliğinden mi?

VI

[6. KİTAP: NORMANLARLA BİRİNCİ SAVAŞIN SONU. ANADOLUDA TÜRKLERLE SAVAŞ VE YENİDEN BARIŞ]

[I. Alexios, Kastoria'yı geri alıyor]

1 Brienne, yukarıda söylendiği üzere, Kastoria'yı işgal etmekte iken, İmparator, kenti geri almak için onu oradan kovmaya azmetmiş olarak, yeniden askerlerini çağırır ve onların hepsini, bir kuşatma savaşı yapmak ve açık arazide çatışmaya girmek için gerekli tüm silâhlarla donattıktan sonra, bu hisarın yolunu tutar. O berkitilmiş kentin konumu şöyledir: Kastoria Gölü diye bir göl vardır; bunun içinde, bir burun gibi, uç bölümü genişleyen ve yalçın kayalık uçurumlarla son bulan bir yarımada uzanır. O yarımadanın üzerine, berkitme amacıyla, burçlar ve surlar dikilmiştir; işte Kastoria denen [hisar] buradadır [1]. İmparator, Brienne'i burada kıstırdıktan sonra, öncelikle, helepolis'lerin kullanılmasıyla burçları ve surları sınamak [bunlarda gedik açmayı denemek] gerektiğine hükmeder. Ama, bir harekât üssünden yararlanmaksızın askerler surlara yaklaşmak olanağını bulamadığından, [yakındaki bir arazi parçasını kendi üssü edinerek berkitmek üzere] kazıklı palanka yaptırmakla işe başlar; arkasından ahşap kuleler diker; bunların hepsini demir zincirlerle birbirine bağlar; öylesine ki, buradan sanki bir kale içindeymiş gibi Keltlere karşı harekâtı başlatır.

2 Duvarların [surların] dışına helepolis'leri, taş fırlatan araçları dizer; arkasından, gece gündüz uğraşarak sur kuşağında bir gedik açar; kuşatılanlar daha da yiğitçe direndiklerinden -duvardan bir bölüm yıkıldığı halde teslim olmamışlardır-, şimdiye dek amacına ulaşmayı başaramamış olan Alexios hem atak hem de akıllıca bir düzeni tasarlar: öyle ki, harekâtı hem karada hem de göl üzerinde, aynı zamanda yürütecektir ve gemilere gözüpek adamlar bindirecektir. Gemisi olmadığından, yük arabaları üzerine kayıklar yerleştirir ve küçük bir iskeleden yararlanıp bunları yüzdürür [göle indirir]. Ayrıca, Lâtinlerin [yarımada çıkıntısında] yamaçlardan birine hızla tırmanmasına karşılık, öte yanda inişlerinin [bile] daha yavaş olduğunu farkettiğinden, kayıklara Geòrgios Palaiologos ile seçme bir birliği bindirip, onlara, [karaya çıktıktan sonra] yaya ilerleyip uçurum dibine sokulmalarını buyurdu; görevleri, kararlaştırılan işaret görülür görülmez, düşmanın arka tarafındaki tepeye geçmek ve oraya ulaşmak için de, en az kullanılan yolların en kolay olanını izlemekti; o [Palaiologos] İmparatorun karada Lâtinlerle çatışmaya girdiğini görür görmez, yürüyüşünü olabildiğince hızlandıracak [ve düşmana o yandan da saldıracak] idi; gerçekten, düşman iki cephede birden, aynı şiddetle dövüşemezdi; dövüşün hızı, bir yanda, kesilecekti ve o yanda yengi kazanmak kolay olacaktı.

1] Kentin bu topografyası, Anadoluda, Eğridir Gölüne uzanan bir dil üzerindeki tarihsel Akroteirion/Eğridir'i ve Apolyont Gölü/Ulubat Gölüne uzanan bir dil üzerindeki Apollonia kentini anımsatıyor.

3 Söz konusu uçurumun dibine yaya olarak sokulduktan sonra, Geòrgios Palaiologos, öylece, silâha sarılmaya hazır, durdu ve yukarıya da, İmparatorun ona açıkladığı işareti gözleyecek bir nöbetçi dikti; [bu nöbetçiye] işareti görür görmez sen de durumu bana bildir dedi. Güneş artık pırıldamaya başlamıştı ki, İmparatorun askerleri, savaş nağraları atarak, kara yanından, Lâtinlerle çatışmaya, şiddetle, atıldılar. Nöbetçi, işaretin verildiğini görünce, bunu bir diğer işaretle Palaiologos'a bildirdi. O da hemen, olabildiğince hızlı, tepeye çıktı ve orada adamlarını sıkı saf düzenine soktu.

4 Brienne, aynı zamanda hem kara yanından saldırıya girişildiğini, bir yandan da [yarımadaya denizden çıkmış] Palaiologos'un tehlike oluşturduğunu gördü; teslim olmaya pek niyetli değildi ve Kontlara, elden geldiği kadar yiğitçe direnmeleri komutunu verdi. Ama bunlar, tam kafa tutucu bir tavırla, ona şöyle dediler: "Görüyorsun, belâ üstüne belâ ile karşılaştık; bu durumda her birimizin kendi başının çâresine bakması, ya İmparatordan yana geçmesi ya da yurdumuza geri dönmesi, haklı olur". Hemen eyleme geçerek, [ulak gönderdiler ve] İmparatordan, büyük din şehidi Geòrgios adına yapılmış kilisenin yanıbaşına bir sancak diktirmesini -gerçekten, orada vaktiyle bu din şehidi onuruna bir kilise yapılmıştı-; bir diğer sancağı da Avlonya yoluna diktirmesini istediler; "Böylece" dediler, "sen Görkemli Hükümdarın hizmetine girmek isteyenler, din şehidinin kilisesi yakınına dikilmiş sancağa gideceklerdir; yurtlarına dönmek isteyenler ise Avlonya yolundakine doğru gideceklerdir". Bunları söyleyip, [sancaklar dikilince] hemen İmparatorun yanına geçtiler. Ama yürekli bir adam olan Brienne, bunu yapmayı kesinlikle reddetti; yine de, ona [Alexios'a] karşı bir daha hiç silâh çekmiyeceği yolunda and içmeye hazırdı, yeter ki İmparator onu Rum devleti sınırlarından sağ sâlim geçirecek ve böylece özgür olarak kendi ülkesine geri gönderecek bir "yolculukta koruma birliği" versindi. İmparator onun isteğini hemen karşıladı ve kendisi de en şanlı bir yengi-kazanıcı olarak Byzantion'a doğru yola koyuldu [1].

[II. Alexios, Bogomil inancındaki halkın ileri gelenlerini tutuklatıyor, mallarına el koyuyor, bunları sürgüne gönderiyor]

1 Burada öyküme kısa bir ara verip, onun nasıl Paulikianos'ların da [2] hakkından geldiğini anlatacağım. Bu âsileri de sindirmeden saraya dönmek kararını veremiyordu ve eğer bir ilk yengiden sonra ikincisini kazanmak istiyor idiyse, başarılarının zincirinde

---

1] Kastoria, 1083 yılının Ekim ya da Kasımında geri alındı; Alexios I Aralık 1083'de Kent'e döndü ve ertesi gün (2 Aralık 1083 Cumartesi), ilk çocuğu olarak, Anna doğdu.

2] Hepsi de aynı kökene dayanan, içeriği benzer özde olan Mani'cilik (Manikheismos), Paulikianos'luk ve Bogomil'lik hakkında bkz. ileride 14 VIII 3 ve orada verdiğimiz açıklamalar.

ikinciyi, Mani'ciler kalabalığı[na karşı kazanılacak yengi] oluştursun istemişti. Gerçekten, batı savaşlarının o parlak yengiyle bitmesinden sonra, o yenginin üzerine Paulikianos'ların şu veletleri sebebine bir leke düşmüş kalsın [1], olacak şey değildi. Ama o, bu çatışmalar sırasında şu yandan ya da bu yandan pek çok insanın ölmesine yol açılmasından kaçınmak amacıyla, ne savaş ne de çatışma istiyordu; çünkü uzun süreden beri biliyordu ki bu adamlar [Bulgaristan'da, Filibe yöresinde yoğunlaşan Bogomil'ler] çok yiğittiler ve düşmanlarına karşı ancak zor kullanmaya eğilimli idiler [boyun eğmeye değil]. Bu nedenle, çabucak, ele başıları cezalandırdı ve diğerlerini de ordusuna kattı.

2 İşte bu amaçla başvurduğu çâre. Bu adamların yamanlığını, ayrıca savaşlarda ve çatışmalarda gösterdikleri gözüpekliği bildiği için, onların, [İmparator üzerlerine yürürse] umutsuzluğa düşerek korkunç bir karşılık tasarlamalarından çekiniyordu. Gerçekten, o zamana değin, bu halk, ülkesinde kendi hâlinde yaşamakta idi ve henüz ne talana ne de başka çeşit eşkiyalığa koyulmuştu; işte bu nedenle, Byzantion'a dönerken, onları[n ileri gelenlerini], büyük lûtuflar vaad ederek, mektuplarla çağırdı. Onlar ise, İmparatorun Keltlere karşı kazandığı yengiyi öğrenmişlerdi, bu mektupların kendilerini güzel umutlarla yemlemek [ve avlamak] için gönderilmiş bulunduğundan korkuyorlardı; yine de, hiç istemiye istemiye, onunla buluşmak için yola düzüldüler.

4 Alexios, [buluşma yeri diye gösterdiği] Mosynopolis'in [2] yakınlarına varınca, o yörede, sanki başka nedenlerden dolayı kalıyormuş havasında oyalandı; gerçekte, onların gelişini bekliyordu. Oraya vardıkları zaman, her birinin adını kaydetmek üzere onları sıra ile görmek istiyormuş gibi yaptı. Bu sırada taht'ında heybetli bir görünüşle oturarak, Mani'cilerin ileri gelenlerine, öyle karma karışık değil, ama onar onar gelmelerini buyurdu; onlara, adları kaydedildikten sonra, ertesi gün, hepsiyle toplu bir görüşme yapacağı ve sonra hepsinin hisarın kapılarından çıkabilecekleri [yurtlarına dönebilecekleri] sözünü verdi. Oysa, bunları tutuklamak, atlarına ve silâhlarına el koyduktan sonra her birini belirli zindanlara kapatmak için görevli adamlar dikmiş bulunuyordu. Gelenler, olan biten hakkında tam bir bilgisizlikle, her birini neyin beklediğini sezmeksizin, içeriye [onar onar] girdiler.

5 İşte Alexios bu kişileri böyle zindana kapattı; ardından, onların mallarına el koydu ve bu malları, daha önceki çatışmalara ve tehlikelere onunla birlikte girip kahır çekmiş yiğit askerlerine dağıttı. Yapılacak son işle görevlendirilenler, tutukluların kadınlarını evlerinden atmak üzere çıkıp işe koyuldular ve kadınları iç kaleye kapadılar.

1] Ordudan ayrılıp kendi ülkelerine dönen ve sonra, yinelenen çağrılara rağmen, gelmeyen, İmparatorun buyruğuna uymayan Paulikianos'lar (bkz. yukarıda s. 157 başı) cezalandırılmamış kalsın.

2] Ostrogorsky'nin yapıtının Türkçe çevirisinde s. 368-369 arasına ekli harita, bu kenti, tam Komotini/Gümülcine'nin yerinde işaretlemiş.

Ancak, az zaman sonra, İmparator, zindana kapatılmış Mani'cileri bağışladı; hatta bunlardan dileyen herkes, kutsal vaftiz'den geçirildi. Her çeşit araştırmayla bunları yoklayarak, bu kadar gözü kara bir çılgınlığın [ordudan ayrılıp İmparatorun buyruğuna rağmen gelmemenin] sorumluluğu kimlere düşüyor, ortaya çıkardı ve o kişileri adalara sürdü, orada tutuklu olarak bulundurdu; diğerlerini ise zindandan çıkardı ve diledikleri yere gitmekte özgür bıraktı. Bunlar, kendi doğdukları yöreyi tüm diğer ülkelere yeğ tutup oraya döndüler ve hemen elden geldiğince kendi işlerini düzene sokmağa koyuldular.

[III. Alexios, kilise mallarına el koyma olayı için kendi kendini kilise mahkemesine verip, savunma yapıyor, kilise büyüklerinin gönlünü alıyor]

1 Alexios, Kentlerin Kraliçesine geri döndü. Yol kavşaklarında, sokak köşelerinde fısıltıyla kendisi aleyhinde söylenenleri öğrenmemiş kalmadı; ama bunu duymak onun yüreğini yaraladı, çünkü aslında böylesine büyük bir suç işlememiş olduğu halde, ona iftira etmek için ağzını açanlar çoğalmakta idi. Herşeyin karma karışık olduğu bir zamanda, İmparatorluk hazinesinin bomboş olması nedeniyle çok bastırıcı bir zorunluluk altında, o, bir tür borç alma saydığı bu işleme başvurmuştu; yoksa, iftiracıların herkesi inandırmak istediği gibi haydutça bir gasb ya da keyfî bir hak çiğneme yapmak kasdı gütmemişti. Zaten, yürütülmekte olan savaşlar bir kez son bulunca, kiliselerin yoksun bırakıldığı değerli nesneleri yerine koymak niyetindeydi.

2 Başkente geri dönünce, onun her davranışını kötülemeye düşkün kişilerin bunu yapmak için bahane bulmalarına hiç mi hiç katlanmadı. İşte bu yüzden, Blakhernai Sarayında [1] önce sanık sıfatiyle ortaya çıkmak sonra da bu sıfatla savunmasını sunmak üzere geniş katılımlı bir kurul toplantısı için çağrıda bulundu. Tüm Synklètos [Senato benzeri kurul] üyeleri, ordu komutanları, yüksek rütbeli din adamları, hep orada idiler ve herkes acaba bu genel toplantının sebebi nedir diye kendi kendine soruyordu. Oysa, neden, İmparatora karşı yayılan suçlamaların [gerçeklik derecesinin] incelenmesinden ibaretti. Bu nedenle, kutsal manastırların mal mütevellileri orada idi ve ortada -halk arasında "Brevia" [mal listeleri, envanterler] denen- kitaplar açılmış, duruyordu; bunlarda her bir dinsel kurumun malları yazılıdır. Görünüşte bir yargıç gibi, İmparator, hükümdar taht'ında oturmaktaydı; aslında, davasına bakılacak olan kişi, kendisiydi. Gerçekten, kutsal yapılara [kiliselere, manastırlara] vaktiyle çeşitli kişilerce sunulmuş olup da daha sonra, yine bu kişilerce ya da İmparatorun kendisi tarafından alınıp götürülmüş mallar üzerine araştırma yapılmaktaydı.

3 İmparatoriçe Zoè'nin tabutu üzerinde bulunan altın ve gümüş süslemeler ile, kutsal âyinlerde hiç mi hiç kullanılmayan az sayıda bazı diğer nesne dışında hiçbir şeyin alınmış olmadığı ortaya çıkınca, İmparator, herkesin içinde, kendini sanık yerine

---

1] Bkz. yukarıda s. 71 dn.1.

koydu ve dileyen kişinin dė yargıç olabileceğini söyledi. Sonra, bir duraklamayla, sesinin tonunu değiştirerek, şöyle dedi:

> Bana gelince; devleti, her yandan Barbarlarca kuşatılmış, onu ezen düşmanlara karşı en küçük bir direniş göstermekten âciz durumda buldum; nice tehlikeye göğüs gerdiğimi sizler biliyorsunuz; az kalsın Barbar kılıcına kurban gidiyordum. Her bir yöreden bizim üzerimize ok savuranlar, gerçekten, çoğalıp duruyordu. Öyle ya, ne Pers'lerin [Selçuklu Türklerinin] yayılmaları, ne de İskit'lerin akınları, sizin bilmediğiniz şey; Lombardiya'nın [Robert'in atlılarının] ince uzun mızraklarını da unutmadınız. Elde ne para kalmıştı, ne de silâh; devletin sınırları artık bölünemiyecek, nokta kadar bir alanı [neredeyse yalnız İstanbul'u] çevreliyordu. Tüm ordumuz, asker sayısını arttırdıktan sonra, nasıl eğitildi, her ülkeden ücretli asker getirtilerek güçlendirildi ve yeniden oluşturuldu, biliyorsunuz; bütün bunlar için çok para gerekmişti, onu da hepiniz biliyorsunuz; keza, alınmış olanın, tıpkı Periklès'in yapmış bulunduğu gibi [1] gereksinmeleri karşılamak amacıyla alınmış ve onurumuzu kurtarmak için kullanılmış olduğunu da.
>
> **4** Bizi kınayanlara, töreleri çiğnemiş gibi görünmüşsek, bunda şaşılacak birşey yok. Yine de şunu söylemek isteriz ki, aynı zorunluluğa düştüğü zaman, peygamber-kral Davud, hahamlara özgü olan yiyeceğe başkalarının el sürmeşi günah olduğu halde, pek darda kalınca, askerleri de kendisi de, onların kutsal ekmeklerinden yemişti. Üstelik, şunun da üzerinde durmalı: kilise töreleri, savaş tutsaklarının kurtulmalık parasını ödemek ve benzerleri için kutsal eşyanın satılmasını câiz sayıyor. Tüm kırsal yöreler tutsaklığa düşmüşken; kentler ve İstanbul bile sıra kendilerine gelip köleliğe düşmek tehlikesi karşısında iken, böylesine bir zorunluluğun baskısıyla, aslında kutsal eşya niteliğinde de olmayan üç beş nesneye el koymuş bulunuyorsak, onları özgürlüğümüzü kurtarmak için kullanmışsak, besbellidir ki bizi kınayanlara hiç de suçlanmak için yeterli bir neden sağlamış değiliz.

5 Bu sözleri söyledikten sonra, konuşmasının havasını değiştirerek, kendine kabahat buldu ve kendi kendine ceza verdi [2]. Arkasından, nelerin alınmış bulunduğunu açıkça saptamak için, ellerinde mal listelerini tutanların bunları okumasını buyurdu.

1] Ploutarkhos, Perikles'in yaşamı, 23.

2] Herhalde, "İşin aslı böyle ise de, şu, şu, yapılmamalıydı" diye eklemiş. Kendine verdiği ceza neydi, bilmiyoruz. Belki yine oruç tutmak, dua etmek, yerde yatmak idi.

Hemen sonra, maliye yöneticilerinin her yıl Antiphònètos'un [1] mütevellilerine büyük tutarda altın sikke ödemesini buyurdu; günümüze değin bu ödeme düzenli olarak yapılmaktadır; gerçekten, orada, adını andığımız İmparatoriçenin [Zoè'nin] tabutu bulunmakta idi [ve bu tabutun üzerindeki altın, gümüş süslemeler alınmıştı]; Khalkopratia/Bakırcılar Çarşısına [oradaki Meryem Ana kilisesine], İmparatorluk hazinesinden, yıllık olarak, -Tanrı Anasının kutsal kilisesindeki âyin söyleme korosunun işlevini düzenli biçimde yürütmesinden sorumlu olanların geçimi için- bir altın para geliri bağlattırdı [2].

[IV. İleri gelenlerden bazısı, Alexios'u devirmek için komplo kuruyor. Bogomil'lerden Traulos, devlete karşı ayaklanıyor]

1 Bu işler olup biterken, Synklètos [Senatus benzeri kurul] üyelerinin ve ordu komutanlarının en ileri gelenlerinin tezgâhladığı, İmparatora karşı bir komplo ortaya çıkarıldı; bunun haberi hemen İmparatora iletildi. Suçlayıcılar [ihbarcılar] huzura çıktılar ve bu komploya karışanlar hakkında inandırıcı bilgi verdiler. Komplocuların amacı açıkça ortaya çıkınca, bunları yasaların buyurduğu çok sert ceza [kör edilmek] bekliyor iken, İmparator, onlara bu cezanın verilmesine karşı çıktı; suçlulara karşı yalnız mallarına el konulması ve sürgüne gönderilme işlemi uygulanmasını buyurdu, komplonun bastırılması konusunda bu önlemlerle yetindi [3]. Ama, öykümüze, bıraktığımız yerden, devam edelim.

2 İmparator, [vaktiyle] Nikèphoros Botaniatès tarafından Başkomutanlığa getirildiği zaman, yanına, Mani'cilerden Traulos'u almış, onu en yakın hizmetkârlarından biri edinmiş ve onun kutsal vaftiz'den geçmesini sağladıktan sonra, bu kişiyi, İmparatoriçenin hizmetçilerinden biriyle evlendirmişti. Bu adamın dört kızkardeşi vardı; bir gün onların, diğerleri [Mani'ci topluluğun, Bogomillerin, diğer kadınları] gibi zindana götürüldüğünü ve mallarının ellerinden alındığını görünce, öfkesini tutamadı; böylece, İmparatorun hizmetkârlığından kurtulma çâresini aradı. Ama, eşi, onun kaçma tasarılarını öğrenip, onun bu niyetini gerçekleştirmek üzere bulunduğunu farkedince, durumu, o sırada Mani'cileri gözetim altında tutmakla görevli kişiye bildirdi.

1] Sözcük, "Yanıt veren" anlamındadır; buradan, "Yardım yakarılarını kabul eden, kurtaran" anlamını da belirtebilir. İstanbulda bu adı taşıyan üç kilise vardı.

2] Anna söylemiyor: Alexios, ayrıca, bir buyrultu (Altın Yaldızlı Ferman) ile, gelecekte kilisenin değerli mallarına el atılmasını yasaklamıştır.

3] İleride de, Synklètos üyelerinin karıştığı birçok komplo girişimi göreceğiz. Yürütülen, bir bakıma, sınıfsal bir savaştı. Mülk sahibi sivil aristokratlarla, ordu komutanlığı etmiş kişiler bu yüzyıllarda İmparator erk'ini elde tutmak yahut ele geçirmek için çekişip duruyorlardı. Alexios, askerî aristokrasinin ileri gelenlerindendi.

3 Traulos, bunu öğrendi; o zaman, bir gece, daha önceden niyetini gizlice açıklamış bulunduğu kişilerin her birini yanına çağırdı. Onunla arasında hısımlık bağı bulunanların tümü ona katıldılar ve bunlar, Beliatoba'ya [1] ulaştılar; burası, Beliatoba Vâdisine [2] egemen bir doruk üzerinde bulunan bir kentçiktir. Burasını ıssız bularak, o yeri kendi mülkleri bildiler ve oraya yerleştiler; arkasından, her gün oradan çıkıp sağa sola talan akını düzenlemeğe koyuldular ve bizim Filibe'mize kadar ilerleyip, bu yere, pek çok ganimet malıyla yüklü olarak döndüler.

4 Ama, Traulos'a bu kadarı, öç almış olmak için yetmedi; Paristrion'da yaşayan İskit'lerle [3] bağlaşıklık kurdu ve Glabinitza'da, Dristra/Silistre'de, keza komşu yörelerde bulunan Beylerle arasında yakınlık oluşturdu; gücü yettiğince, İskit [Peçenek] akınlarıyla İmparatora [Rum devletinin çıkarlarına] zarar verdirmeğe çabaladı. Bu olaylar -doğacak sakıncalı sonuçları önceden görebildiği için, onun böyle yapmasını engellemek üzere, mektuplar yazarak, vaadlerde bulunarak adamı kazanmaya çabalamış olan- İmparatorun bilgisine, her gün, ulaştırılıyordu. İmparator, hatta, bu kişiye bağışlanma ve tam özgürlük güvencesi veren bir Altın Yaldızlı Ferman yazdırmış, bunu ona göndermişti. Ama, yengeç doğru yürümeyi [yan yürümemeyi] öğrenemez; böylece Traulos, evvelki gün ya da dün ne idiyse yine öyle kaldı; İskitleri [Peçenekleri] daha da kalabalık sayılarda olarak ülkemize getirmeyi ve onlara tüm komşu yöreyi talan ettirmeyi sürdürdü.

[V. Alexios, Venedik'lilerle bağlaşıklık kuruyor]

1 İşin sonunda, Mani'ciler olayını dertlerinin en sonda geleni sayan İmparator, [yine de] onları boyun eğer olmaya döndürdü. Bu sırada, Bohemond, [olayların gelişmesini] beklemekte olduğu Avlonya'da idi; şimdi artık ona dönmemizin zamanı geldi. Brienne'in ve -kimi İmparatorun hizmetine geçmeyi yeğleyen, diğerleri ise öteye beriye dağılan [kendi yurtlarına dönen]- Kontların davranışını öğrenince, ülkesine gitmek üzere ayrıldı ve Lombardiya/İtalya'ya geçti; babasıyla, bu öykünün daha önce belirttiği gibi, Salerno'da buluştu ve onu -bin türlü yöntemle İmparatoru kötüleyip- ona karşı kışkırttı. Robert [Bohemond'un] yüzünde korkunç haberi taşıyarak çıkageldiğini görünce, onun hakkında beslediği büyük umutlar bir midye kabuğu gibi tam anlamıyla tersine dönüvermiş olduğundan, bir zaman, şimşek çarpmışçasına, olduğu yerde dondu kaldı. Herşey kendisine anlatılıp da ummuş bulunduklarının tersine olan bitenleri öğrenince, yıkıldı. Ama, o sırada bile, yiğitliğine ve gözüpekliğine

---

1] Philippopolis/Filibe kuzey yakınlarında olduğu sanılıyor.

2] Meriç Vâdisinin bir bölümü.

3] Yine Peçenek Türkleri kasdediliyor.

yakışmıyacak korkakça bir davranışta bulunmayı aklından olsun geçirmedi. Tam tersine, savaş için duyduğu kızgın istek daha da arttı ve yeniden, eskilerine göre daha da büyük kapsamlı tasarımlar üzerinde çalışmaya başladı. Gerçekten bu adam, giriştiği işlere olduğu kadar aldığı kararlara da asılır, onlardan dönmezdi; bir kere karar aldı mı artık ondan hiç ödün vermezdi; kısacası, yola getirilecek biri değildi ve herşey daha onun ilk vuruşunda eline düşüverecek sanırdı.

2 O nedenle hemen kendine geldi ve bu büyük yıkımdan sonra toparlanarak, her yere ulaklar yolladı, kendisinin yeniden İmparatorla savaşmak üzere İllyrikon/Arnavutluk'a geçeceğini duyurdu, herkesi kendisine katılmaya çağırdı. Pek kısa sürede her yandan pek çok asker toplandı: atlılar, yayalar; hepsi de olağanüstü iyi donanımlıydı ve savaştan başka hiçbirşey istedikleri yoktu. Homeros olsaydı, bu kalabalığı "kovan kovan çıkan arılar"a benzetirdi [1]. Yabancı ülkelerden akın akın gelmiş olanlar, komşu kentlerden gelmiş olanlara göre daha az sayıda değildi. İşte, oğlunun uğradığı yenilginin öcünü almak için böylesine güçlü biçimde silâhlanıyordu. Etkileyici güçte birlikler oluşturduktan sonra, oğulları Roger ile Guy'i getirtti; [Guy'e,] Alexios, onu babasından ayırmak amacıyla, gizlice ulaklar göndermiş, ona bir evlilik ayarlayarak hısım olma önerisinde bulunmuş ve yüklü tutarda para ile yüksek bir rütbe vermeyi vaad etmişti; ilgili kişi, bu önerileri öğrenince, onları kabul etmekle birlikte, niyetini hâlâ gizli tutuyordu. Robert, bütün atlı birliklerini bunların komutasına verdi ve onları, Avlonya'yı olabildiğince çabuk işgal etmelerini buyurarak, yola çıkardı; onlar bunu, denizi geçtikten sonra, çabucak becerdiler. Kenti savunmak için az sayıda asker bıraktılar ve geri kalanlarla, Butrinto'ya vardılar; orasını da ilk saldırıda aldılar.

3 Robert ise, donanmasının tümü ile, Butrinto'nun karşısındaki kıyı boyunca ilerledi ve Brindisi'ye vardı; oradan İllyrikon/Arnavutluk'a geçmek niyetindeydi. Ama, Otranto'dan karşıya geçişin daha kısa mesafeli olacağı kendisine söylenince, Avlonya'ya geçmek için oradan [Otranto'dan] yola çıktı. Sonra, tüm gemileriyle, Avlonya'dan Butrinto'ya kadar kıyıyı izleyip [Avlonya'da] oğullarıyla buluştu. Daha önce zaptetmiş bulunduğu Koryphò/Korfu yeniden baş kaldırdığı için, oğullarını Butrinto'da bırakarak, kendisi, bütün donanmasıyla, Korfu'ya yelken açtı.

4 Robert bu işleri yapıyordu; İmparator bunları öğrenince, yılgınlığa düşmek şöyle dursun, Venediklilere mektuplar göndererek, onların, Robert'e karşı savaşıma yeniden girmeye karar vermelerini sağlayıp, büyük bir donanmayı seferber etmeye onları teşvik etti ve karşılık olarak, masraflarını onlara fazlasıyla ödemeyi üstlendi. Kendisi, Robert'e karşı, tek dizi kürekliler, üç dizi kürekliler ve her çeşitten çektirme'ler donatıp yola çıkardı; bunlara, deniz savaşlarında pişmiş leventler bindirmişti.

1] İliada, II 87.

5 Robert, kendi üzerine donanmaların [Venedik donanmasıyla Rum donanmasının] gelmekte olduğunu öğrenince, saldırıya hep hazır bulunduğundan, demir aldı ve bütün gemileriyle Kassopè limanına geçti [1]. O sırada Pasaròn limanını [2] işgal etmiş olan ve az bir süreden beri orada konaklayan Venedikliler, Robert'in geldiğini öğrendiler; onlar da çabucak Kassopè limanına vardılar. Ardından, şiddetli bir çatışma çıktı ve borda bordaya yapılan savaşta Robert yenildi. Ama o, pek savaşçı ve dövüşme düşkünü olduğundan, bu yenilgiden dolayı cesareti kırılmak şöyle dursun, tam tersine, yeni bir çatışmaya ve çok daha geniş ölçüde bir askerî girişime hazırlandı. Bunu haber alınca, iki donanmanın [Venedik ve Rum donanmalarının] amiralleri, bir önceki yengi dolayısiyle ataklık kazandıklarından, üç gün sonra ona [yeniden] saldırdılar ve ona karşı çok parlak bir başarı elde ettiler; bundan sonra, Pasaròn limanına döndüler.

6 Bunun üzerine, ya -böyle hallerde çoğu kez görüldüğü gibi- son kazanılmış yengilerin verdiği kibir başdönmesinden, ya da yenilenleri küçük görmekten dolayı, sanki kesin sonuçlu bir yengi elde edilmişçesine gevşek davrandılar ve Robert'i hiç umursamayan bir küçümseme tutumu izlediler. Arkasından, hızlı giden gemilerini ayırıp onları, olan biteni ve Robert'e karşı kazandıkları ezici yengiyi haber vermek üzere, Venedik'e gönderdiler. Beriki ise, sığıntı olarak kendi yanına o sırada gelen Pietro Contarini adlı bir Venediklinin haber vermesiyle bu halleri öğrenip, [önce] hem cesaretini hem girişim gücünü yitirdi; ama sonra daha yiğitçe düşüncelerin [öğütlerin, önerilerin] desteğiyle kendini toparladı ve yeniden Venediklilere karşı yelken açtı. Onlar ise, bunun hiç beklenmeksizin çıkagelişinden dolayı perişanlığa düşerek, hemen, Korfu'nun limanı yakınında [denizde] en büyük gemilerini halatlarla birbirine bağladılar ve "deniz ortasında liman kurmak"denen işlemi böylece yaptıktan sonra, oluşturdukları çemberin içine küçük gemilerini yerleştirdiler; ardından, hepsi silâh başı ederek, Robert'i beklediler.

7 O, oraya gelir gelmez, çatışma başladı. Bu korkunç bir çatışmaydı ve öncekilerden çok daha zorlu geçti, çünkü geçen defakinden daha canla başla çarpışılıyordu. Böylece, azgın bir çatışma yapıldı; iki düşmandan hiçbiri ötekinden kaçmadı, yüzyüze durup ötekine saldırdı; ama, Venedikliler kullanım malzemelerini daha önce tüketmiş olduklarından ve gemilerde yalnız gemilerin kendi tayfası olan askerler bulunduğundan, gemiler, yük hafifliği nedeniyle, sanki dalgaların ucunda taşınıyormuş gibi yüzmekte idiler, su düzeyi gemilerin ikinci borda çizgisine bile gelmiyordu; öyle ki, düşmanla savaşmak için hepsi de geminin aynı yanına yığılan adamlar, gemileri alabora ettiler, boğuldular; bunlar 13 000 kadardı. Öteki gemiler, içlerindeki tayfalarla birlikte, [Robert'in donanmasınca] ele geçirildi.

1] Bu adı taşıyan köy ve liman, Korfu adasının kuzey ucu yakınındadır (biraz doğuda). Adın şimdiki biçimi Kassiopi'dir.

2] Korfu adasının doğu kıyısında.

8 Robert, bu parlak yengiden sonra, zâlimce davrandı ve tutsakların birçoğuna karşı en korkunç vahşîlikleri yaptı; kimini kör ettirdi, kiminin burnunu kestirdi, bazılarının ellerini ya da ayaklarını yahut hatta her ikisini birden kestirdi. Geri kalanlara gelince; ulak gönderip, onların yurtdaşlarına, kendi yakınlarını kurtulmalık parası karşılığında alıp götürmeyi dileyenler, korkmadan gelebilirler diye duyuru yaptırdı. Aynı zamanda, onlara [Venediklilere], barış konuşmaları başlatalım önerisinde bulundu; ama onlar [Robert'e] şu bildirimi yaptılar: "Bilesin ki, Duka Robert, kendi kadınlarımızın ve çocuklarımızın boğazlandığını görsek bile İmparator Alexios ile yaptığımız andlaşmadan dönmeyiz ve onun uğruna yiğitçe savaşarak ona destek sağlamaktan elbette ki geri durmayacağız".

9 Az zaman sonra, dromon'lar, üç dizi kürekliler ve küçük boyutlarda, hızlı diğer gemiler donatan Venedikliler, üstün güçlerle, Robert'in üzerine yelken açtılar. Konaklamış bulunduğu Butrinto yakınlarında onunla karşılaşıp, savaşa girdiler ve onu kesin bir yenilgiye uğrattılar; adamlarından pek çoğunu kılıçtan geçirdiler, daha da fazlasını denize attılar; az kalsın onun oğlu Guy'i, eşiyle birlikte, tutsak ediyorlardı. Düşmanlarına karşı bu şanlı yengiyi kazandıktan sonra, bütün olan bitenleri İmparatora bildirdiler.

10 O da, karşılık olarak, bunlara [Venediklilerin komutanlarına, ileri gelenlerine] ödüller, rütbeler yağdırdı; Venedik Duka/Duçe'sinin kendine Prôtosebastos san'ını verdi ve ona [bu san'ı alanlara özgü] gelirini bağladı; keza Patrik [dualarıyla mutlu sonuca katkıda bulunduğundan?] Hypertimos san'ını almakla onurlandırıldı ve bu san'ı alanların geliri kendisine bağlandı. Ayrıca, [Alexios,] İmparatorluk hazinesinden her yıl yüklü tutarda altın paranın Venedik'deki bütün kiliselere dağıtılmasını buyurdu. İsa yoldaşı İncil yazarı Markos'un koruması altındaki kiliseye [Venedik'deki St. Marco kilisesine], İstanbulda dükkânı olan bütün Amalfi'lilerin [1] sürekli ödenti göndermesini buyurdu ve eski Ebraïkè Skala [Yahudi İskelesi] rıhtımında, Bigla denen yere [2] kadar uzanan bölümde bulunan, keza bu sınırlar içindeki iskelelerde bulunan tüm dükkanları da ona [St. Marco Kilisesine] bağışladı [vakfetti]; bunlara, başkentteki, Draç'taki ve Venediklilerin istediği her yerdeki birçok diğer taşınmaz malı da ekledi. Ama asıl önemlisi, Rum devletine bağlı tüm bölgelerde onların ticaretine sağlanmış bağışıklıklar [kapitülâsyonlar!] idi; öyle ki, ne gümrük vergisi olarak ne de hazineye ödenecek diğer herhangi bir vergi adıyla tek mangır para vermeden, ticaret etkinliklerini diledikleri gibi yürütebileceklerdi; Rum devletinin denetiminden tümüyle bağışık tutulmuş bulunduklarından bu böyle olacaktı.

1] Bkz. yukarıda s. 151 dn.2.

2] Gece bekçilerinin bulunduğu yer. Sözcük Hellen dilinden değildir; herhalde Lâtince Vigil sözcüğünden geliyor. Yahudi İskelesi, Yahudi Rıhtımı, Yahudi Kapısı (keza, Perama Kapısı) Eminönü Meydanının batı yanıbaşında, 1950'li yıllara kadar Eminönü Balıkpazarı'nın bulunduğu yerde idi.

[VI. Robert'in ölümü. Draç yeniden Rum devletine bağlanıyor]

1 Ama Robert -gerçekten, bu öyküyü, kestiğimiz yerden, yine ele almamız ve olayların nasıl süregittiğini anlatmamız gerekir-, bu yenilgiden sonra bile, durup dinlenmedi. Kenti işgal etmek için sabırsızlanarak, daha önce gemilerinden birkaçını, oğlunun [Roger'nin] komutasında, Kephalènia/Kefalonya'ya göndermiş olduğundan, kendine kalan gemiler tüm ordunun da bulunduğu Bontitzè/Bunditiza'da rıhtıma yanaşmış yatıyorken, hızlı bir tek dizi kürekli gemiye bindi, Kefalonya'ya geçti. Ama, güçlerinin geri kalanı ile birleşmek ve kendi oğluyla buluşmak nasib olmadan, hâlâ Athera'da -bu, Kefalonya'nın bir çıkıntısıdır- bulunurken, beden ısısı pek şiddetli biçimde yükseldi; ateş içinde yanmaya dayanamadığından, soğuk su [içmek] istedi [1]. Askerleri her yana, suyu soğuk bir pınar bulmak için dağılmışken, oranın yerlilerinden, adamın biri onlara şöyle dedi: "Şu adayı görüyor musunuz? O, İthaka adasıdır. Eskiden onun üzerinde Ierousalèm/Kudüs adlı büyük bir kent kurulmuştu, o kent zamanla yıkıntıya döndü; orada, sürekli olarak [yazın kurumaksızın] içilebilir ve serin su veren bir pınar vardı".

2 Bu sözleri duyunca, Robert dehşete kapıldı; Athèra ile İerousalèm/Kudüs arasına sokulmuş bulunduğu için, o zaman anladı ki, ölümü çok yakındır. Gerçekten, ona, çok zaman önce, Hükümdarların çevresinde hep bulunup onları sömüren dalkavukların yapageldiği üzere, birileri [onun hoşuna gidecek diye] şöyle bir gelecek bildirimini iletmişlerdi: "Athèr'e varıncaya kadar, herşey sana boyun eğecek; ama oradan İerousalèm/Kudüs'e doğru yola çıkacaksın ve artık sen, [can] borcunu ödemek zorunda kalacaksın" [2].Ya yüksek ateş onu aldı götürdü, ya da akciğer iltihabına yakalanmıştı, orasını tam söyleyemiyorum, kesin olan şu ki altı gün sonra öldü [3].

1] 1085 yılı yaz başında bulunuluyordu ve gemide, kaplardaki su ılıktı; Robert yakındaki bir pınardan soğuk su getirilmesini istiyor.

2] Athèr (Αθηρ), eski Hellen dilinde birkaç anlamı olan bir sözcüktür: a. Başağın sakal ya da tüy gibi çıkıntıları, kılçıkları; buradan: başak; b. Mızrağın ucu, temren; c. Kılıcın namlusu; d. Balığın kılçığı. Kefalonya adasındaki Athèra Burnunun adı güçlü olasılıkla Hellen kökenli değildir. İlkçağ Hellen yapıtlarında böyle yazılan bir sözcük, pek az örnekte (saptayabildiğim tek örnek: Çukurovalı yurtdaşımız, İS 1. yüzyılda yaşamış hekim Dioskoridos'un yapıtından günümüze ulaşmış bir parçada), Athara'nın çeşitlemesi olarak geçiyor. Athara ise, "Un ya da irmik lâpası" demektir; Plinius'a bakılırsa sözcük Mısır kökenli imiş.

Gelecek bildiriminde Athèr adlı yerden söz edilirken neresi kasdedilmiş olabilir, saptayamadım.

3] 17 Temmuz 1085'de öldüğü biliniyor.

3 Eşi Gaïta, gözyaşlarına boğulmuş [en küçük] oğlu yanında, o son nefesini verirken geldi. Durum, sağlığında, erk'inin ardılı olarak atamış bulunduğu oğluna [Roger'ye] bildirildi. O, bu haberi alınca, katlanılmaz bir acıya kapıldı; ama, daha yüce düşüncelere [Tanrı istenci karşısında boyun eğme'ye] sığınarak kendini toparladı; [devletin ileri gelenlerinden] herkesi toplantıya çağırdı; önce, babasının ölümü dolayısiyle hâlâ tesellisiz, ağlayarak olayı açıkladı, sonra herkese, artık kendisine bağımlı olacakları yolunda, and içirdi. Onlarla birlikte, deniz yolundan Apulia'ya geçti. Geçiş sırasında, yaz mevsiminde bulunulmasına rağmen, öylesine zorlu bir fırtınaya yakalandı ki, gemilerin kimi battı, ötekiler kıyıya savrulup parçalandı. Cenazeyi taşıyan gemi ise kırık dökük hâle gelmişti; tayfalar, bin güçlükle, içinde cenazenin bulunduğu tabutu kurtardılar ve onu [karaya çıkınca] Benousion/Venusia'ya götürdüler. Burada vaktiyle Kutsal Üçlü adına yapılmış olan ve içine [daha önce ölmüş] kardeşlerinin de gömülü bulunduğu manastırda, Robert de toprağa verildi. Duka erk'ini elde edişinin 25. yılında, toplam 66 yıl yaşadıktan sonra ölmüştü.

4 Robert'in birdenbire ölümünü öğrenen İmparator, çok büyük bir yükten kurtulmuş gibi rahatladı; dikkatini hemen, hâlâ Draç'ı işgal etmekte bulunan düşmanlara çevirdi; daha sonra bu yoldan kenti çok kolayca ele geçireceği umuduyla, onların arasına gerek mektuplarla gerek başka yollardan nifak sokmaya çalıştı. Böylece, başkentte yaşayan Venediklilerin, mektuplar yazarak, Epidamnos/Draç'daki Amalfi'lilere, Venediklilere ve tüm yabancılara, İmparatora boyun eğin ve Draç'ı ona teslim edin diye öğüt vermesini sağlamaya çabaladı. Ayrıca, kendisi, vaadlerde bulunarak ve armağanlar göndererek, Draç'ın kendisine teslim edilmesi için elinden geleni ardına koymadı. Böylece kent halkı bu işe razı oldular; çünkü işte bütün Lâtin soyu böyledir, hepsi paraya çok düşkündür ve bir tek mangır karşılığında kendisi için en sevgili olanı bile satmaya hazırdır; büyük çıkarlar bekleyerek, o zaman bir komplo düzenlediler ve vaktiyle kenti Robert'e teslim etmek için kendilerini en başta razı etmiş kişiyi [1] tüm yandaşlarıyla birlikte öldürdüler; arkasından İmparatoru bulmaya gittiler, kenti ona teslim ettiler ve karşılığında tam bir özgürlükten yararlandılar [2].

[VII. Yıldız falı konusuna Anna'nın ve Alexios'un bakışı]

1 Yıldız falı konusundaki bilgisinin derinliğiyle pek övünen Sèth adlı bir falcı, Robert'in İllyrikon/Arnavutluk'a geçtikten sonra öleceğini bir kehanet biçiminde önceden söylemiş ve bu gelecek bildirimini bir kâğıt üzerine yazmış, o kâğıdı, kapatıp mühürleyerek, İmparatorun yakınlarına teslim etmiş, bunu bir süre saklayın demişti. Sonra, Robert ölünce, onun çağrısı üzerine bu kişiler belgeyi açtılar. Kehanet, şöyle bildirilmişti: "Çok dertlere yol açan, batı'dan gelme büyük bir düşman, birdenbire ölecek". Bunun üzerine herkes, o san'atta [falcılıkta] gerçekten mükemmelliğe ulaşmış bu adamın ilmine hayran kaldılar.

1] Bkz. yukarıda s. 151, metinde No. 2.

2] İhanet edip kenti düşmana teslim ettiler diye ceza görmediler.

2 Öykümüzün geri kalanını kısa süre için bir yana bırakalım ve falcılığın niteliği üzerinde, konu dışı olarak, kısaca duralım. Bunun keşfedilmesi oldukça yenidir; ilkçağda böyle bir bilimden [!] kimsenin haberi yoktu. Gerçekten, çok büyük bir yıldızbilimci olan Eudoxos'un çağında [1], yıldız falına bakmanın kuralları bilinmiyordu; Platon/Eflâtun bu san'attan habersizdi ve hatta yıldızların etkisini tanıyan [kabullenen] Manethòn [2] bile bunun tekniğine sahip değildi. [Onlar] Geleceği önceden bildirmek için bir horoskop [3] düzenlemesini, asıl önem taşıyan noktaları belirlemesini, yıldızların durumunu özenle saptamayı bilmiyorlardı; ne de bu uygulamayı icad eden kişinin gelecek kuşaklara miras bıraktığı ve bu gibi eften püften şeylere kendini kaptırmış kişilerin anladığı yöntemler konusunda bilgileri vardı [4].

3 Biz kendimiz de, bir zamanlar bu san'ata biraz bulaştık ama, bu, onu -Tanrı esirgesin!- uygulamak için değil, onun işe yaramazlığını daha iyi anlamak ve kendini ona verenleri doğru yargılamak içindi. Bunları, bilgiçlik taslamak için değil, felsefeyi ve felsefecileri onurlandıran bu İmparatorun egemenliği zamanında pek çok bilimin gelişmiş bulunduğunu göstermek için yazıyorum [5]; ancak o, -sanıyorum ki bu [yıldız falcılığına düşkünlük] saf kişilerin çoğunluğunu, Tanrıya umut bağlamaktan sırt çevirmeye ve ağzı açık, yıldızlar karşısında [olacağı olmayacağı onlardan öğrenmek beklentisi içinde] durmaya götürdüğünden dolayı-, yıldız falcılığı incelemelerine düşman tutum takınmıştı. İşte bu nedenle İmparator, yıldız falcılığı öğretimine karşı çıkıyordu.

1] Yurtdaşımız Knidos'lu (Datça'lı) bilgin; İÖ 409 dolaylarında doğdu, İÖ 356'da öldü, dolayısiyle Platon/Eflâtun'un çağdaşı idi.

2] Mısır'lı, İÖ 2. yüzyılda, (Makedonya'lı Ptolemaios'lar döneminde, Hellenistik çağda) yaşamış bir bilgin. Günümüze ulaşamamış bir tarih kitabı yazdığını biliyoruz.

3] Yıldızların belli bir zamandaki, örneğin benim doğduğum gündeki, durumunu gösteren gökyüzü haritası.

4] Görüldüğü üzere, Anna neredeyse yıldızlara bakıp gelecek bildirimi yapmayı saygın bir bilim sayacak iken birden çark ediyor ve bunu uydurmacılık saydığı yolunda deyişler kullanıyor. Biraz sonra, ondan, Alexios'un da yıldız falına baktırdığını ama bir yandan da falcıyı sürgüne gönderdiğini öğreneceğiz. Yıldız falını saygın tutmaktan çekinmenin gerekçesi, bunun, hristiyanlıkla bağdaşmamasıdır (zaten bunu biraz sonra kendisi de belirtecek). Şu nedenle ki, hristiyanlık, islâmlığın tersine, olacak herşeyi Tanrının ezelden belirlemiş, yazgılamış bulunduğunu kabul etmez. Hristiyanlığa göre Tanrı, zaman içinde, olayları kendi dilediğince yönlendirir ve o nedenle onu oruçla, dua ile, ölmüş din ulularının şefaati ile yumuşatıp etkilemek olanağı vardır. Böyle olunca, önceden belirlenmiş bir yazgı varmış gibi, o yazgının şimdiden bildirilmesi (falcılık), hristiyan inancına uymamaktadır.

5] Anna, bu tümcede, kendini ele veriyor; yıldız falcılığını da bilim saydığını açıklamış oluyor.

4 O dönemde kuşkusuz yıldız falına bakanların sayısı pek de az değildi; tam tersine, o sıralarda, sözünü ettiğim Sèth ün kazanmıştı ve İskenderiye'den gelme bu tanınmış Mısır'lı, yıldız falcılığının sırlarını canla başla açıklamaya [1] koyulmuştu. Çok kişinin gelip başvurduğu bu adam, geleceği önceden tıpatıp doğru bildiriyordu; hatta bazan Astrolabos/Usturlap [yıldızların yüksekliğini ölçme aracı] bile kullanmıyordu, belli bir biçimde zar atarak [bakla falına benzer bir yöntemle], bundan çıkardığı sonuca göre gelecek bildirimlerini yapmakta idi. Dolayısiyle bu yaptığının da kesinlikle sihirbazlık yanı yoktu ve yapılan, İskenderiye'li [Sèth] bakımından, ustaca bir hesaplamadan başka şey değildi [!]. Ancak, İmparator, genç kuşağın akın akın ona gelmekte olduğunu ve bu adamı bir peygamber saydığını [2] görünce, onu kendisi iki kez sorguladı ve her defasında İskenderiyeli, sorulara uygun düşen yanıtlar verdi. O zaman bu adamın pek çok kişiye zararı dokunabilir ve halk kitlesi yıldız falcılığı denen boş şeye düşkünlük kazanır korkusuyla, onu, Kent'ten sürgüne gönderdi, ona Rhaidestos/Tekirdağ'da yerleşmesini buyurdu; ama bir yandan da onun [geçim için] gereksinme duyacağı [para]nın İmparatorluk hazinesinden bol bol karşılanmasına, özenle, göz kulak oldu.

5 Aynı yolda, kendisi de Mısırlı olan büyük diyalektikçi [tartışma yöntemi ustası] Eleutherios, bu san'atta [yıldız falcılığında] çok yetenekliydi ve onu tam bir mükemmellikle uygulamaktaydı, bunu [o konuda birinciliği] hiç kimseye bırakmıyordu. Daha sonraki dönemde, bu san'atta onu geçmeye göz dikerek, Atina'dan başkente gelmiş olan, Katanankès denen kişiye [3], bazıları, İmparator için, "O ne zaman ölecek?" diye sordular. O da, kendisinin doğru olduğuna inandığı, İmparatorun ölüm tarihini açıkladı; ama kehaneti yanlış çıktı. Ancak, tam o gün İmparatorluk sarayında beslenen aslanın, dört gün ateşli kaldıktan sonra, öleceği tuttu; bunun üzerine halk kitlesine, Katanankès'in kehaneti doğru çıkmış gibi geldi. Hayli zaman sonra, yine İmparatorun öleceği günü açıkladı, yine yanıldı; ne var ki, tam onun söylediği günde onun [İmparatorun] anası İmparatoriçe Anna öldü. Bunun üzerine, o adam gelecek bildirimi yaparken, kendisi [İmparator] hakkında bu kadar sık yanılgıya düştüğü halde, İmparator, onu Kent'ten uzakta tutmak istemedi, çünkü hem onun yanıldığını [gelecek bildirimi yapamadığını, önemsenecek adam olmadığını] kabullenmişti hem de şimdi onu sürgünde tutmak sanki kişisel öfkeden dolayı yapılmış gibi görünecekti.

1] Kuşkusuz, bugün falcı, medyum vb. geçinen açıkgözler gibi, para yahut başka türlü çıkar karşılığında.

2] Peygamber kavramını belirten Hellen dilindeki sözcük, Prophètès, öz anlamında, önceden bildiren demektir (önceden bildiriş anlamında Prophèmi sözcüğünden). Örneğin, Aiskhylos, Agamemnon, dize 409'da bu anlamda kullanılmıştır (Ahmet Cevat Emre'nin MEB yayını Türkçe çevirisinde: "Saray falcıları"). "Yorum yapan kişi" anlamında da kullanılır (örneğin, Euripidès, Bakkha'lar, dize 211'de). Farsça kökenli Peygamber sözcüğü de Peygam-ber, Haber-ci öğelerinden türetilmiştir.

3] Anna bu kişinin lâkabını haklı olarak tuhaf buluyor, yadırgıyor. Sözcük, "Zorlayıcı" demektir ve özellikle kişiyi âşık ettiğine (sevmeye zorladığına) inanılan ilâçları anlatır.

6 Ama şimdi, bu sapmayı yapmadan önce kaldığımız yere dönelim, yoksa insanlara, bulutlar üzerine çıkıp; gevezelik ediyormuş gibi görüneceğiz ve yıldız falcılığı konusunda isimler doldurarak tarih anlatımımızın bütününde bulanıklık [anlaşılma zorluğu] yaratacağız. İşte öyle, Robert, herkesin kabul ettiğine bakılırsa, bazıları da bunun gerçekten böyle olduğunu söylüyorlar, benzeri az bulunur bir önderdi; aklı çabuk çalışırdı, yüzü güzeldi, konuşması tad alarak dinlenirdi, hazırcevaptı, kolay anlaşılır kalın bir sesle konuşurdu; boyu uzundu, ensesini çevreleyen saçı her zaman bir hizada kesilmiş olurdu, sakalı gürdü; soyunun geleneklerine uygun davranmaya sürekli olarak özen gösterirdi. Ölene dek yüzünün ve tüm bedeninin güzelliğini korudu ve onu, erk'e lâyık gösteren bu niteliklerinden dolayı gurur duyardı; buyruğu altındaki herkese değer vererek muamele ederdi; ona içten bağlı olanlara, daha da çok [değer verirdi]. Ama çok pinti ve çok eli sıkı idi, pek işini bilirdi, kazanç konusunda fazla açgözlüydü, üstelik de aşırı ölçüde hırslıydı; tüm bu eğilimlerin etkisi altında bulunduğundan, herkesçe o kadar şiddetle kınanmaktaydı [düşman kazanmaktaydı].

7 Kimi, İmparatoru, soğukkanlı davranmadı da Robert ile [barış kurma olanağı varken] zamansız savaşa tutuştu bahanesiyle suçluyor. Gerçekten, bunların gerekçesine bakılırsa, eğer o [Alexios] bunu [Robert'i] uygun zaman gelmiş olmaksızın azdırmasaydı, onu sonradan kolayca yenebilecekti [savaş bu kadar çileli ve yıkım getirici olmayacaktı]; çünkü Arnavutlar denen halk ve Bodinos'un gönderdiği Dalmaçyalı'lar her yandan Robert'i hırpalamakta idiler. İşte okların ulaşamıyacağı yerde duran ve dilleriyle, savaşçılara sivri oklar fırlatan eleştiricilerin söylediği bu. Oysa ki, Robert'in yiğitliği, savaş yönetmekteki kusursuz deneyimi, ruhsal güçlülüğü [azimkârlığı], tüm dünyaca pek iyi biliniyor; yenildikçe gözüpekliği daha da artan bu adama karşı savaşı kazanmak hiç de kolay değil, tersine son derecede zor olmuştu.

[VIII. Anna'nın ve kardeşlerinin Mor Oda'da doğumu]

1 İşte böylece, İmparator, Kont Brienne'in şimdi kendi hizmetine geçmiş olan Lâtinleriyle birlikte, yengi çelengi takınmış muzaffer komutan olarak, yedinci "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nin [1083 yılının] 1 Aralık gününde, yukarıda söylendiği gibi, Kentlerin Kraliçesi'ne döndü ve İmparatoriçeyi, sarayın, çok eski zamandan beri İmparatoriçelerin doğum yapmasına ayrılmış olan, büyük odasında, doğurma ağrıları çekmekteyken buldu; atalarımız bu büyük odaya Porphyra [=Mor] adını vermişlerdir ve işte bu nedenle, tüm dünyaya, Porphyrogennètès [Mor Odada Doğmuş Olan] deyimi yayılmıştır. [Ertesi sabah] Cumartesi günü, gün doğarken onların, tıpatıp babasına benziyor denen bir kızları oldu; bu, bendim [1].

1] Görülüyor ki, gerek Sewter'ın İngilizce çevirisinde s. 12'de, gerek Leib'in Fransızca çevirisinde c.I s. IX'da, Anna'nın 1 Aralık 1083 Cumartesi günü doğduğunun söylenmesi yanlıştır. Anna'nın açıkça belirttiği üzere, babası İstanbula 1.12.1083 günü döndü, kendisi ise *ertesi sabah, Cumartesi gününde, gün doğarken* yâni 2.12.1083 Cumartesi günü doğdu. Zaten, Botaniatès'e karşı ayaklanıp kenti kuşatan Alexios'un ordusunun kente 1 Nisan 1081 Perşembe günü girdiğini,Anna'nın verdiği açıklamalar sayesinde,bilmekteyiz (bkz. yukarıda

2 Birkaç kez, anam İmparatoriçenin bana şunu anlattığını dinledim: İmparatorun saraya dönmesinden iki gün önce -gerçekten o sırada kendisi, Robert'le savaşmaktan, nice çatışmalardan ve çilelerden dönmekteydi- doğurma ağrılarını hissedince, göğsü üzerinde eliyle haç çıkarma işaretini yapmış ve şöyle demişti: "Biraz daha bekle, küçüğüm, baban gelinceye kadar [bekle]". Ama, anlatımına ekliyordu ki, anası Esvabçıbaşı [1], onu iyice azarlamış ve ona kızarak şöyle demişti: "Ya bir ay sonra gelirse, ne biliyorsun? Bu kadar uzun süre boyunca acı çekmeye nasıl katlanacaksın?" İşte anası böyle demişti, ama İmparatoriçenin buyruğu yerine getirildi [ben o buyruğu dinledim, doğmakta acele etmedim, sabredip bekledim]; bu da çok açık olarak, benim daha ana karnında iken bile, daha sonra da ana babama göstereceğim sevgiyle dolu olduğumu kanıtlıyor. Gerçekten, daha sonraki zamanda, büyüyüp akıllanmak yaşına gelince, babama olduğu kadar anama da görünür biçimde çok büyük sevgiyle bağlıydım. Pek çok insan, benim yaşam öykümü bilenlerin tümü diyebilirim, benim içimde doğuştan gelen bu huya tanıklık edebilirler; [söylediğime kanıt arıyorsanız] bu tanıklıklara, anam babam uğruna giriştiğim nice mücadelenin ve çektiğim üzüntülerin, onlara sevgim nedeniyle -onur kazanma ya da parasal çıkar uğruna değil, hatta yaşamımı bile hiçe sayarak- göğüs gerdiğim nice tehlikenin kanıtını ekleyin. Gerçekten, benim ana babama karşı duyduğum evlât sevgisi o kadar içimi yakıyordu ki çok kez yaşamımı onlar için tehlikeye atmışımdır.

3 Bir İmparator çocuğunun doğumu vesilesinde izlenmesi geleneksel olan bütün adetler, söylendiğine göre, en ince ayrıntısına kadar, yerine getirildi; yâni: alkışlamalar ["Yaşasın" diye bağırmalar], Synklètos'un [Senatus benzeri Danışma Kurulu'nun] ve ordunun en ileri gelenlerine armağanlar ve onur san'ları dağıtılması [ve benzerleri]; şimdiye kadar görülmemiş ölçüde herkes -özellikle de İmparatoriçenin, sevinçten kendini tutamayan, kan hısımları [2]- seviniyor, coşuyor, mutluluk şarkıları söylüyordu. Belli bir zaman geçince, anam babam beni de süs tacıyla ve [hükümdarlara özgü] taç-bağı ile onurlandırdılar. Daha önce İmparatorluk etmiş Mikhaèl Doukas'ın oğlu, bu öyküde adı sık sık geçen Konstantinos, hâlâ hükümdarlıkta babamın ortağı olduğundan [3], bu sıfatla da bağış yapma fermanlarını onunla birlikte, mor mürekkep kullanarak imzaladığından, tören alaylarında onun arkasından, taç-bağı sarınmış olarak

---

s. 88 başı). Hesap yapılınca görülür ki 1 Nisan 1081'den (o gün sayılmıyarak) 30 Kasım 1083'e kadar (o gün sayılarak) 1337 gün geçmiştir. Diğer deyişle, sonraki tarih, önceki tarihin 1337 gün sonrasını gösterir (aradaki hiçbir yılda, Şubat, 29 çekmemiştir). 1337, 7'nin tam 191 katıdır ve dolayısiyle, ikinci tarih, birincinin tam 191 hafta sonrasına gelir, yine Perşembe gününe düşer. Öyleyse, ikinci tarihi (30 Kasım 1083) izleyen, Alexios'un İstanbula girdiği 1.12.1083 günü, Cuma idi; Anna'nın doğduğu Cumartesi günü, kendisinin de çok açıkça söylediği üzere, bunun ertesi günüydü (2.12.1083).

1] Bkz. yukarıda s. 75, metinde No.3.

2] Doukas ailesinin etkinliği, bu doğumla, daha da güvenceye bağlanmış oluyordu.

3] Bkz. yukarıda s. 105.

gittiğinden, alkışlamada onunla birlikte adı anıldığından [ve ben daha bebekken onunla nişanlandığımdan], benim de alkışlamada adımın anılması gerekiyordu ve alkışlamayı yönetenler, bunu yaparken, Konstantinos ile Anna'nın adlarını birlikte bağırıyorlardı. Bu uygulama, sonradan yakınlarımın ve ana babamın bana sık sık söylediğine göre, hayli zaman sürdü. Bu, belki de, beni gelecekte bekleyen, kimi mutlu, kimi tersine felâketli, çeşitli olayların bir habercisi idi.

4 Ne var ki, daha sonra, hükümdarların, dış görünüş yönünden kendilerine benzeyen ikinci bir kızları [Maria] doğduğunda, o, sonraları kendisini seçkin kılan bir erdemliliğe ve zekâya sahib bulunduğunu gösterdiği halde, bir oğullarının da olmasını çok istediler ve dualarının konusu bu oldu. Onbirinci "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi"nde onların bir oğlu da dünyaya geldi [1]. Anam babam hemen sevince boğuldular; onlarda eski hüzünlerinin izi kalmadı, çünkü istedikleri gerçekleşmişti. Tüm halk da, hükümdarları bu kadar mutlu görünce, coştu; gerek hükümdarlar gerek halk, birlikte sevindiler ve yaşantıları mutlulandı. Sarayın bir bayram havasında olduğu, hiçbir üzüntü gölgesinin ya da şu çeşit bu çeşit tasanın bulunmadığı görülüyordu; çünkü hükümdarlara bağlı olanların tümü yüreklerinin tâ içinden sevinmekte idiler, ötekiler [düşman olup bunu belli etmeyenler] ise onlarla birlikte seviniyormuş gibi yapıyorlardı. Gerçekten, hükümdarların uyruğu olan kişiler genellikle efendilerine karşı hınç beslerler, ama çoğu zaman bunu gizlerler ve yaltaklanarak hükümdarların gözüne girerler. Her ne ise; o sırada her yerde mutluluğun egemen olduğu görülüyordu, çünkü herkes birden mutlu idi.

5 [Yeni doğmuş olan] Çocuğa gelince, teni esmer, alnı geniş, yanakları biraz çöküktü; burnu ne basık ne de kemerliydi, aşağı yukarı ikisi ortasıydı; gözleri oldukça koyu renkliydi ve yeni doğmuş bir bebekte kestirilebileceği kadarıyla, canlı bir zekâya işaret etmekteydi. Bu küçük çocuğu İmparatorluk makamına yükseltmek ve [veliahd edinip] Rum İmparatorluğunu ona bırakmak arzu edildiğinden, onu Tanrının Büyük Kilisesine [Ayasofya'ya] götürdüler; orada kutsal vaftizle ve veliahd tacı giyme [töreni] ile onurlandırıldı. İşte biz Mor Odada Doğmuş Olan'larla ilgili, doğumlarımızın ilk ânlarından başlayarak olup bitenler böyleydi; daha sonraki olaylar yeri gelince anlatılacak.

[IX. Rum Selçukluları ile Büyük Selçuklular arasında savaş. Süleyman Şah'ın ölümü. Melik-Şah'ın Alexios'a gönderdiği elçi Siyavuş'un ihaneti]

1 Alexios, öykümüzün daha önce açıkladığı üzere, Türkleri Bithynia kıyısından, İstanbul Boğazının kendisinden ve egemen oldukları bölgelerden [2] çıkartıp, Süleyman

---

1] Alexios'dan sonra taht'a çıkan İôannès. Anna'nın söz ettiği dönem, 1.9.1087-31.8.1088 arasını kapsıyor.

2] Gerçekte, yalnızca Kocaeli Yarımadasından.

[Şah] ile bir barış andlaşması yapmıştı [1]; işte bunun üzerine, atının dizginini çekip yönünü çevirerek İllyrikon/Arnavutluk kıyılarına gitmiş, pek büyük eziyetlere katlanmaktan geri kalmaksızın, Robert ile oğlu Bohemond'u tam bir yenilgiye uğratmış ve batı illerini korkunç bir felâketten kurtarmıştı. Oradan dönüşünde gördü ki, [İznik'de Süleyman Şah'ın yerine geçen] Ebu'l Kaasım'ın Türkleri, yalnız doğu illerinde yeni akınlar yürütmekle kalmıyorlar, Marmara Denizine ve kıyı hisarlarına kadar inmiş bulunuyorlardı. Nasıl, Emîr Süleyman [2] Nikaia/İznik'den ayrılırken Ebu'l Kaasım'ı orada yönetici olarak bırakmıştı; nasıl, Asya'daki Pers ülkesinin [İran'a da egemen olan Büyük Selçuklu devletinin] Sultanı tarafından gönderilmiş Pouzanos/Bozan, Sultanın kardeşi Toutousès/Tutuş'a yenildi ve öldürüldü ve nasıl, Tutuş, Bozan'ın yenilgisinden sonra, onun amca oğullarınca boğduruldu, işte şimdi anlatılması gerekenler, bunlar.

2 Yiğitliği ve zekâsı yönünden göze çarpan Philaretos adlı bir Ermeni [3], eski İmparator Rômanos Diogenès tarafından Domestikos [=Beylerbeyi] rütbesine yükseltilmişti; bu kişi, onun başına gelenleri görünce ve [bir de] kör edildiğini öğrenince, buna katlanamadı; ona öylesine bağlıydı; böylece, bir ayaklanma düzenledi ve Antiokheia/Antakya'nın yönetimine kendisi el koydu [4]. Türkler her gün yöreyi talan ettiğinden ve ona hiç göz açtırmadıklarından, Türklerden yana geçmeye ve onlardaki âdet üzere kendisi de sünnet olmaya niyetlendi. Bu sırada oğlu, onu bu aptalca tasarımından vazgeçirmek için ısrarla bastırıyordu; ne var ki, yerinde öğütlerine kulak verilmiyordu. Bunun üzerine, umutsuzluğa kapılarak, 8 gün yolculuktan sonra İznik'e vardı, o arada Sultan san'ını takınmış bulunan Emîr Süleyman'ı buldu, onu Antakya'yı kuşatmaya yönlendirdi ve babası ile savaşa girmeye kışkırttı [5]. Süleyman'ın buna aklı yattı ve Antakya üzerine sefere çıkarken, İznik'de yönetici [Nâip] olarak Ebu'l Kaasım'ı bıraktı; onu, tüm komutanlarına buyruk verecek Başkomutan olarak atadı; kendisi ise, yanında Philaretos'un oğlu ile, görülmemek için yalnız geceleri -gündüz olunca dinleniyorlardı- sürdürülen 12 günlük bir yolculuktan sonra, Antakya'ya vardı ve ilk saldırıda kenti ele geçirdi

---

1] Bkz. yukarıda s. 124-126.

2] Anna'da: Amèr Solymas.

3] Adı Ermenice değil Rumcadır: Erdem-sever.

4] Bu kişi sonradan, İmparator Nikèphoros Botaniatès'e bağlılığını bildirmişti ve bundan böyle Antakya'da onun vâlisi sıfatiyle bulunmaktaydı; Anna bunu belirtmiyor.

5] Baba ile oğul arasındaki düşmanlığın, baba Türklerden yana geçmeye, islâm olmaya kalktı diye çıkmadığı pek açıktır; neden bu olsaydı oğul, *Türklerin* Antakya'yı babasından almalarını sağlamaya çabalamazdı. Başka kaynaklar, Philaretos'un geçici olarak kentten ayrıldığı sırada, kent vâlisinin ve bir de Philaretos'un zındana attırdığı kendi oğlunun, ulak gönderip Süleyman'ı çağırdığını belirtiyorlar.

3 Tam bu sırada, Kharatikès de [1], devlet hazinesine ait yüklü tutarda altın'ın ve sikke'nin orada bulunduğunu haber alınca, birdenbire, Sinop'u ele geçirmişti. Ama Tutuş, Büyük Sultanın Kudüs'ü, bütün Mesopotamia'yı, Halep'i ve Bağdat'a kadar olan yöreyi yöneten kardeşi, Antakya'ya da göz dikmiş bulunuyordu; o, Emîr Süleyman'ın [Büyük Sultana, Melik-Şah'a karşı] âsi olduğunu ve Antakya yönetimine el koyduğunu görünce, tüm ordusuyla, Halep-Antakya arasında konakladı [2]. O zaman Emîr Süleyman, onunla karşılaşmak için ilerler ve hemen, büyük bir çatışma patlak verir; yalnız, göğüs göğüse savaşılırken, Süleyman'ın adamları düşmana sırtlarını döndüler ve karışıklık içinde, kaçmaya koyuldular. Kendi adamlarını canlandırmak için gösterdiği tüm çabaya rağmen onların kaçmasını önleyemiyen ve kendi yaşamının da kapıya dayanmış tehlike altında bulunduğunu gören Süleyman, savaş alanından uzaklaştı; belki de tehlikeden kurtulmuş bulunduğunu sandığından, kalkanını yere koydu ve toprağın üzerine oturdu. Oysa ki, soydaşları onu gözden kaçırmış değillerdi. Gerçekten, birkaç Satrap [Bey] ona gelip, amcası Tutuş'un [3] onu kendi yanına çağırdığını söylediler. Ama o, bu çağrıda bir tehlike sezerek [öldürüleceğini anlayarak], gitmedi. Bunun üzerine Bey'ler ısrar ettiğinden ve kendisinin tek başına onların hepsiyle baş etmesi olanağı bulunmadığından, kılıcını kınından çekip kendi barsaklarının derinliğine daldırdı, barsaklarını parça parça etti ve bu sefil kişi sefilce öldü. Emîr Süleyman'ın birliklerinden sağ kalanlar, hemen Tutuş'un ordusuna katıldılar [4 Haziran 1086].

4 Bu haberler gelince, büyük Sultan [Melik-Şah], Tutuş'un fazla güçlenmesinden dolayı endişeye düşerek, Siyavuş'u İmparatora elçi yolladı; ona, evlilik yoluyla hısım olmayı önerdi ve eğer bu tasarı gerçekleşirse, Türkleri kıyı bölgelerinden çekeceğini, tüm hisarları geri vereceğini ve tüm gücüyle etkili bir destek olacağını vaad etti. İmparator, elçiyi huzuruna aldı ve Sultanın mektuplarını okudu; ardından, evlilik konusu üzerinde hiç durmaksızın, Siyavuş'un akıllı bir adam olduğunu görerek, ona hangi memleketin yerlisi olduğunu, ana babasının nasıl insanlar olduğunu sordu. Bu kişi anasının İberia'lı [4] olduğu yolunda yanıt verdi, ama babasının Türk olduğunu kabullendi; bundan sonra İmparator, onun kutsal vaftizden geçmesi [hristiyan olması] için elinden geleni ardına koymadı. Siyavuş buna razı oldu ve kutsal vaftizden bir kez geçince artık Sultan'ın yanına dönmeyeceği yolunda, İmparatora söz verdi.

1] Bu bir Türk Beyi idi; bkz. s. 196 dn.1.

2] Gerçekte, Süleyman ile Tutuş'un savaşma nedeni, Halep idi. Süleyman, Antakya'yı ele geçirdikten sonra, Halep'i kuşatmış; Halep'liler ise Tutuş'un egemenliğini yeğleyerek onu yardıma çağırmışlardı.

3] Süleyman'ın babası Kutalmış, Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul ile kardeş çocuğu oluyordu (Tuğrul'un babası Mikail ile Kutalmış'ın babası Arslan Yabgu, kardeşti). Melik-Şah ile Tutuş ise, Mikail'in diğer oğlu Çağrı'nın oğlu olan Alparslan'ın oğulları idiler. Buna göre, Tutuş, *Süleyman'ın amcası* değil; babasının amcası Mikail'in torunu olmaktaydı.

4] "Gürcü" demek istiyor. Gürcistan'ın ilkçağdaki adı İberia idi.

5 Oysa bu kişide Sultan'ın yazılı bir buyruğu bulunmaktaydı; bu belgeye göre, İmparator evlilik yolundan onunla [Sultan Melik-Şah ile] hısımlık kurmayı kabul ederse, Siyavuş, kıyı kentlerinin onları elde tutan bütün Beylerce boşaltılmasını, Beylere Sultanın bu yazılı buyruğunu göstererek, sağlayacaktı; İmparator, Siyavuş'u, bu belgeyi kullanmaya ve Sultanın mektubunu çıkararak hisarların boşaltılmasını gerçekleştirdikten sonra başkente dönmeye razı etti. Beriki, can atarak, önce Sinop'a gitti ve Sultan'ın mektubunu Kharatikès'e [1] gösterip, bu kişinin, üstelik İmparatorluk hazinesinden bir tek mangırı bile almaksızın, oradan ayrılmasını sağladı. O sırada şu olay geçti. Kharatikès Sinop'tan ayrıldığı sırada, Lekesiz Hükümdarımız Tanrı Anası onuruna yapılmış kiliseyi pisletti; tam o sırada sanki Tanrının dileğiyle öç alıcı bir cin'in çarpmasına uğramış gibi, ağzından köpükler saçarak yere düştü [2]; işte bu cin çarpmış haliyle defolup gitti.

6 Bunun üzerine Siyavuş, Sinop yönetimini, İmparatorun bu amaçla gönderdiği Konstantinos Dalassenos'a teslim etti; arkasından, aynı biçimde, diğer hisarları dolaştı; Beylere Sultanın mektubunu gösteriyor, onların hisarı boşaltmasını sağlıyor ve bu hisarları İmparatorun vâlilerine teslim ediyordu [3]. Bu görevini tamamlayınca, Siyavuş İmparatorun yanına geldi; sonra, kutsal vaftiz'den geçirilerek, armağanlara boğuldu ve Ankhialos [4] Duka'lığına atandı.

[X. Süleyman Şah'ın ölümü üzerine, onun kurduğu Rum/Anadolu Selçukluları devletinde kendini gösteren geçici sarsıntı. Alexios bundan yararlanıyor]

1 Emîr Süleyman'ın ölümü tüm Asyada duyulunca, hisarların, kalelerin yönetimini elinde tutan Beylerin her biri, yönettiği yeri kendisi sahiplendi. Gerçekten

---

1] Kharatikès'in bir Türk Beyi olduğunu böylece anlıyoruz. Adının Türkçe doğru biçimini belirleyemedim. Güçlü olasılıkla, Kara Tekin'dir. Melik-Şah döneminde, Anadoluda bulunmuş, bu adı taşıyan bir Büyük Selçuklu Beyi biliyoruz (Ali Sevim, Ünlü Selçuklu Komutanları, TTK yayını Ankara 1990, s. 66). Erdoğan Merçil hiç duraksama göstermeden, Sinop'taki Kharatikès'i Kara Tekin'e eşitliyor (Müslüman Türk Devletleri Tarihi, TTK yayını, Ankara 1993, s. 110).

2] Markos İncili, IX 17-18: "Öğretmen, ben sana...oğlumu getirdim, ruh [cin] onu nerede tutarsa, kendisini yere çarpıyor; o köpürüyor, dişlerini gıcırdatıyor ve kuruyor". Besbelli ki her iki olayda epilepsi/sara söz konusudur.

3] Anna, bu tümcede, Türk Beylerinden, birçok başka yerde de yaptığı gibi, Satrap'lar diye, ama, tuhaf olan bu, İmparatorun gönderdiği vâlilerden de "İmparatorun Satrapları" diye söz etmiş. Acaba bunların Rum olmadığını mı imâ etmek istiyor?

4] Bugünkü Bulgaristan ülkesinde, Burgaz yakınında, kıyıda (adının Rumcadaki anlamı da buna işaret ediyor) tarihsel kent. Şimdi, Pomorie.

o [Süleyman Şah] Antakya'ya gitmek üzere yola çıkışı sırasında İznik'de yönetimi Ebu'l Kaasım'a emanet ederken, söylenene bakılırsa, kıyı bölgesini, Kappadokia'yı ve tüm Asya'yı [1] çeşitli Beylere bırakmıştı; bunların her biri, kendisine bırakılan yöreyi, onun dönüşüne kadar, savunsun istemişti. O sırada İznik'de Baş-Yönetici olan Ebu'l Kaasım, Sultan'lık başkenti de olan bu hisarı sahiplendikten ve kardeşi Poulkhasès'e de [2] Kappadokia'yı bıraktıktan sonra, şimdiden kendine ait saydığı Sultan san'ını takınmakta duraksamadı. Gerçekten, becerikli ve gözüpek olduğundan, elindeki mülkle yetinmek istemiyordu ve tüm Bithynia'yı, hatta Marmara Denizi kıyılarına kadar, talan edecek akıncılar gönderiyordu.

2 O zaman da daha önce kullandığı taktikten yararlanan İmparator, talancıları geri sürdü, sonra Ebu'l Kaasım'ı barış görüşmelerine girmek zorunda bıraktı. Ama, bu kişinin, ona karşı gizlice tezgâh kurup durduğunu ve görüşmeleri sürüncemeye soktuğunu anlayınca, onunla boy ölçüşmeyi becerecek bir sefer gücünü yola çıkarmaya karar verdi. Bu nedenle, öykümüzde adı şimdiden birçok kez geçmiş bulunan Tatikios'u [3] önemli güçlerle, İznik'e karşı gönderdi; ona, eğer surlar dışında düşmanla karşılaşırsa çok ihtiyatlılık göstererek saldırmasını öğütledi. Tatikios yola düzüldü; o sırada üzerinde hiçbir Türk'ün görünmediği surların yakınına vardı, birliklerini savaş düzeninde dizdi; Türkler kapıları açıp, yaklaşık 200 savaşçı olarak, sıkı bir saf hâlinde saldırdılar. Bunlar görününce, aslında çok az sayıda olan, uzun mızraklarla donanmış [Rumların hizmetinde paralı asker] Kelt'ler, onlara azgın bir saldırışla çullandılar ve pek çoğunu yaraladıktan sonra, diğerlerini hisarın içine tıktılar.

3 Tatikios, gün batımına kadar, aynı savaş düzeninde bulunmayı sürdürdü. Hiçbir Türk kapıların dışında boy göstermediğinden, İznik'e 12 stadia uzaklıktaki [4] Basileia'ya çekildi [5] ve orada ordugâh kurdu. Gece vakti, köylünün biri gelip onu buldu ve ona, yeni Sultan Pargiaroukh/Berkyaruk'un gönderdiği Prosoukh/Porsuk'un, 50 000 askerden oluşan bir orduyla oraya varmak üzere bulunduğunu, sözüne güvenerek, bildirdi. Bu haberi başka kimseler de doğrulayınca, Tatikios, böylesine

---

1] Burada Asia/Asya derken herhalde Roma'lıların Asia ili yâni Batı Anadolu kasdediliyor.

2] Ebu'l Gazi (Erdoğan Merçil, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, s. 111).

3] Özellikle bkz. s. 137, metinde No. 3.

4] Anna'da stadion, ilkçağ stadion'undan farklıdır ve yaklaşık 1 km.'dir; bkz. yukarıda s. 28 dn.5.

5] İznik'ten kuzey ileride, Prainetos/Karamürsel yolu üzerinde bir kasabacık; İznik Gölü kuzey kıyısındaki Boyalıca köyünün yakınlarında olduğu anlaşılıyor. Basilinopolis (Orhangazi yakınında şimdi Çeltikçi köyü) ile karıştırılmamalıdır.

büyük bir kalabalığa direnebilmeye yeterli güçte birlikleri olmadığından, eşit olmayan koşullarda, hem sayıca hem savaşçılık değeri yönünden çok üstün birliklere karşı bir çatışmaya girip de tüm askerlerini yitirmekten ise ordusunu sağ salim tutmaktan dolayı kendini mutlu sayarak, ilk tasarısından vazgeçti. Bu nedenle, hedef diye başkenti belirleyip, oraya Nikomedeia/İzmit üzerinden dönmeye niyetlendi.

4 Ama, Ebu'l Kaasım, onun İstanbul doğrultusunda yola koyulduğunu surların üzerinden görünce [1], hisardan çıktı ve onu izlemeğe başladı; eğer kendisine üstünlük sağlayacak bir yerde onun konakladığını görürse saldırıya geçmeye hazırdı. Ona, Prenetos [Prainetos/Karamürsel] sınırında yetişti ve saldırıya geçip azgın bir çatışma başlattı. Ama Tatikios, aynı ölçüde çabuk davranışla, birliklerini savaş düzeninde dizer ve Kelt'lere, düşmanın saldırısına karşılık vermek için, Barbarların [Türklerin] üzerine saldırmayı buyurur. Bunlar, uzun mızrakları öne uzanmış, dolu dizgin, alev gibi düşmana saldırırlar ve onların saflarını yarıp, tümünü tam bozgun hâlinde kaçırtırlar. İşte Tatikios'un Bithynia içinden geçerek sonunda başkente dönmesi böyle oldu.

5 Ne var ki, Ebu'l Kaasım, kendi hâlinde durmaya hiç mi hiç niyetli değildi. Gerçekten o, Rumların egemenlik âsâsına göz dikmişti; ya onu, ya da, o olmazsa, tüm kıyıları ve adaları ele geçirmek istiyordu. Bu amaçla, önce, korsan gemileri yaptırmaya girişti; çünkü Kios'u [Gemlik] zaptetmişti -bu kent Bithynia kıyısında bulunmaktadır- ve gemilerin [orada] yapımı bitince, tasarıları artık gerçekleşecekti; hiç değilse kendisi böyle düşünüyordu. Ama bu da İmparatorun gözünden kesinlikle kaçmadı. Hemen, iki dizi kürekli savaş gemileri, üç dizi kürekliler ve el altında bulunan diğer gemileri donattı; sonra, Manouèl Boutoumitès'i Douka [burada: Filo Komutanı] atayıp, onu Ebu'l Kaasım üzerine gönderdi ve bu kişiye [Boutoumitès'e] onun yapım hâlindeki gemilerini, şimdi hangi durumda bulunurlarsa bulunsunlar, olabildiğince tez elden ateşe vermeyi buyurdu. Üstelik, Tatikios'u da ona [Ebu'l Kaasım'a] karşı, önemli güçlerle, karadan gönderdi.

6 Böylece, iki komutan, başkentten ayrıldılar; Ebu'l Kaasım, Boutoumitès'in denizden hiç zaman yitirmeden çıkageldiğini görüp, bir de, diğerlerinin karadan gelmekte olduğunu öğrenince, [Gemlik'te] bulunduğu arazinin hem kayalık hem de dar ve üstelik okçular için kesinlikle elverişsiz olması nedeniyle, okçularının Rum atlılarınca yapılacak saldırıya karşı etkin bir destek sağlayamıyacaklarını gördüğünden, ordugâhını oradan kaldırdı ve birliklerini daha üstün durum sağlayan bir yerde konuşlandırmaya karar verdi. Bu yüzden, kiminin Alykas diye, kiminin Kyparissios diye andığı bir yere geçti [2].

1] Demek, konaklama yeri Basileia kasabası, İznik surlarının üzerinden görülebiliyormuş.

2] Kyparissios, "Servili" demektir.Alykas ise Hellen dilinden değildir, Anadolulu bir sözcüktür.

7 Ama Boutoumitès, denizden, anlatılamıyacak kadar çabuk, çıkageldi ve Ebu'l Kaasım'ın gemilerini ateşe verdi. Ertesi gün karadan sökün etme sırası, Tatikios'taydı; gelip, ordusunu, kendisine üstünlük sağlayacak durumda konuşlandırdı; arkasından, sabahtan akşama, 15 gün boyunca, gerek vurkaç saldırıları yapmayı gerek Ebu'l Kaasım ile meydan savaşına girmeyi, kesintisiz, sürdürdü. Ama bu kişi, boyun eğmek şöyle dursun, hep yiğitçe direniş gösterdiğinden, Lâtinlere bıkkınlık geldi ve arazi onlar [atlılar] için elverişli olmadığı halde, tek başlarına kendileri Türklere saldırsın diye Tatikios'a ısrar etmeğe başladılar. O da, aslında kendi görüşü böyle olmadığı halde ve her gün Ebu'l Kaasım ordusuna Türklerden takviye birlikleri gelip durduğunu gördüğü için, Lâtin'lerin isteğine onay verdi. Gün doğarken, birliklerini saflar hâlinde dizdi ve Ebu'l Kaasım ile savaşa tutuştu. Bu çatışmada birçok Türk can verdi; pek çok sayıda tutsak alındı, ama çoğunluğu, ordu ağırlıklarını umursamıyarak kaçmaya koyuldu. Ebu'l Kaasım'ın kendisi dosdoğru İznik'e koştu ve zorlukla kaçabildi. Tatikios'un askerleri, orada pek çok ganimete el koyduktan sonra, konaklama yerlerine döndüler.

8 Bu haber gelince, insanların gönlünü kazanmakta ve taştan bir yüreği bile yumuşatmakta becerikli olan İmparator, hemen Ebu'l Kaasım'a bir mektup gönderdi; bunda, ona, böylesine boş olan tasarımlarından vazgeçmesini, havaya kılıç çalıp durmamasını, öyle yapacak yerde kendisini ziyarete gelmesini ve böylece zahmetin ağırlığı yerine cömertçe verilecek armağanları almanın, onur sanları edinmenin keyfini geçirmesini öğütledi. Ebu'l Kaasım, [Anadolu Selçuklularından] Beylerin işgalindeki hisarları [Büyük Selçuklu devletine bağlı komutan] Porsuk'un kuşatmakta olduğunu ve onun, şimdiden, saldırmak niyetiyle İznik'e yaklaştığını öğrenince, denir ya, "Zorunluluğa uymayı erdem sayarak" ve aynı zamanda İmparatorun duygularını da sezerek, ona güvendi ve onunla barış yapmayı kabul etti. İkisi arasında barış andlaşması yapılınca, kafasında ikinci bir yarar sağlamak niyeti olan ve bunu gerçekleştirmenin başka çâresini görmeyen İmparator, amacına ulaşmak için, Ebu'l Kaasım'ı, ona para vermek ve yurduna dönmeden önce her çeşit zevki ona tattırmak üzere, başkente dâvet etti.

9 Ebu'l Kaasım bunu kabul etti ve daha başkente girmesinden başlayarak bin çeşit gönül okşayıcılık gördü. Ama çoktan İznik'i zaptetmiş bulunan Türkler, Bithynia'nın en önemli kenti Nikomedeia/İzmit'i de işgal etmekte olduğundan, onları oradan çıkarmak isteyen İmparator, bu dostluk gösterilerini sergilemekte iken, kıyıda bir diğer [yıkıntı durumunda olanların yerine, işe yarıyacak, yeni] kale yaptırmayı gerekli görmekteydi. İşte bu nedenle, ulaştırma gemilerine, inşaat için gerekli tüm malzemeyi yükleyip mimarlar bindirdi ve -bu yapı işinin sorumluluğunu Donanmanın Droungarios'u [Komutanı, Hadım] Eusthatios'a verdikten sonra- onları yola çıkardı; bu kişiye niyetini gizlice söylemiş ve eğer Türkler [yapım süregiderken] oradan geçerlerse, onlara çok saygılı davranmasını, onlar için işe yarayacak ne varsa bol bol vermesini ve onlara, bu işten Ebu'l Kaasım'ın da haberi var demesini buyurmuştu; ama bu kişinin [Ebu'l Kaasım'ın] olan biteni öğrenmesini engellemek için, Bithynia kıyılarına hiçbir geminin yanaşmamasını sağlamak gerekiyordu.

10 Ebu'l Kaasım'a gelince; İmparator, her gün, ona para vermekten, onu hamamlara dâvet etmekten [1]; at yarışlarına, av partilerine götürmekten, kentin meydanlarına dikilmiş anıtsal sütunları gösterip onu hayran bırakmaktan geri kalmıyordu; ayrıca, yarış arabası sürücülerine, vaktiyle Büyük Constantinus/ Konstantinos'un yaptırmış bulunduğu at yarışı yerinde [Sultanahmet Meydanında] konuğu onuruna büyük bir araba yarışı düzenlemelerini buyurmuştu; beri yandan, kendisi, ona [Ebu'l Kaasım'a] her gün oraya [Hippodromos/At Meydanı'na] gitsin de at yarışlarını seyretsin diye ısrar ediyordu; böylece, zaman geçip dururken, mimarlar inşaatı bitirmek fırsatını rahat rahat bulacaklardı. Kalenin yapımı bitip de amaca ulaşılınca [2], ona [Ebu'l Kaasım'a] Sebastos san'ını verdi, onu daha da çok armağanlara boğdu ve andlaşmalarının geçerliliğini bir kez daha doğrulayıp, onu, onurlandırarak, denizin öte yanına [olağan geçit yerinden yani şimdi kalenin yapıldığı Pelekanon'dan ?] gönderdi.

11 [Ebu'l Kaasım] Kalenin yapıldığını öğrenince, aslında içinin tâ derinlerinden güceniklik duyduğu halde, yine de, hiçbirşey olmamış gibi yaptı ve tam bir suskunluk tutumu izledi. Alkibiadès için de böyle bir öykü anlatırlar [3]. Gerçekten o, aynı biçimde, Pers'lerin yıkmış bulunduğu [İÖ 480] Atina hisarının yeniden yapılmasına izin vermeyen Lakedaimonia'lıları [Sparta'lıları] faka bastırmıştı. Bunun için, bir yandan Atina'lıları kendi hisarlarının surlarını yapma işine koşmuş, bir yandan da kendisi elçi olarak Lakedaimonia'ya gitmişti. Oradaki görüşmeler çok uzun zaman süregitmiş, inşaatı yapanlara gerekli zamanı kazandırmıştı ve ancak bu düzenin tam başarı kazanmasından sonra Lakedaimonia'lılar Atina surlarının yeniden yapıldığını öğrenmişlerdi. Paiania'lı [=Demosthenès], söylevlerinin bir yerinde bu güzel düzeni anımsatır [4]. İşte babamın tasarladığı da böyle birşeydi, işin doğrusu Alkibiadès'inkinden daha da iyi ayarlanmıştı. Çünkü o, Barbar'ı [Türk'ü], ayrılış gününü geciktirecek biçimde, at yarışlarıyla, diğer keyiflerle oyalamıştı ve bu da hisarın bitirilmesine olanak sağlamıştı; iş tümüyle bittiğinde, ancak o zaman adamı başkentten ayrılmaya bırakmıştı.

1] Herhalde Ebu'l Kaasım oraya sırf yıkanmaya gidiyor değildi.

2] Bu kale, o çağda Pelekanon (şimdi, Eski Hisar) denen, karşıya denizden geçiş yerinde bugün de görülen (yakın zamanda onarımı yapılmış) kaledir.Bkz. yukarıda s. 126 dn.1.

3] Burada Anna, Alkibiadès'i Themistoklès ile karıştırıyor. Bkz. Thoukydidès, I 90.

4] Leptinès'i yerin dibine batırmak içeriğindeki söylevinde XX 73. Ama doğru olarak, Themistoklès'den söz eder, Alkibiadès'den değil.

[XI. Melik Şah'ın komutanı Porsuk, Rum/Anadolu Selçuklularının başkenti İznik'i kuşatıyor. Alexios'dan yardım isteyen Ebu'l Kaasım, kenti başarı ile savunuyor]

1 Bu sırada -daha önce Tatikios'u gece vakti görmeye gelen kişinin söylediği gibi- Porsuk, beklendiği üzere, korkunç [sayıda] birliklerle İznik'e vardı ve kenti kuşattı; üç ay boyunca, onu kuşatmayı sürdürdü. Savunucular ve Ebu'l Kaasım'ın kendisi, olabildiğince kötü bir duruma düştüklerini ve Porsuk'a karşı artık direnemiyeceklerini görünce, yardım istemek üzere, İmparatora ulaklar gönderdiler; çünkü, kendilerinin dediğine göre, Porsuk'a teslim olmaktansa, adlarının "ona [İmparatora] köle oldular"a çıkmasını yeğlemekte idiler. İmparator hemen, el altında bulunanlardan en iyi birlikleri seçti, onlara [komutanlara] alay sancakları ve gümüş çivi çakılmış âsâ'lar verdi ve onları, bunların [İzniklilerin] yardımına gönderdi.

2 Aslında ordu göndermesi, hiç de, Ebu'l Kaasım'a yardım etmek için değildi; tersine, bu destek, İmparatorun fikrince, kendiliğinden, Ebu'l Kaasım'ın mahvına yol açacaktı. Gerçekten, Rum devletinin iki düşmanı birbiriyle savaşmakta idiler; daha güçsüz olanı desteklemek gerekirdi; o daha güçlü durumuna geçsin diye değil, öyle olanı uzaklaştırmak için; bu sayede İmparator, o güne değin Rum devleti ülkesi kapsamından çıkmış durumda bulunan kenti, ötekinden geriye alıp kendi mülkü edinecekti; bu yoldan, birer ikişer, hisarları yeniden ele geçirecekti; özellikle Türk mızrağının yengi kazanır olduğu zamandan [1] beri neredeyse hiç'e inmiş bulunan Rum egemenliği ülkesini genişletecekti.

3 Gerçekten, bir zaman olmuştu ki, [Rum devletinin aslı kimliğindeki] Roma İmparatorluğunun sınırları, doğu'nun, batı'nın ucu olan [2] sütunlara dayanmıştı: batıda, Herakles Sütunları denenlere [3], doğuda ise, Hindistan sınırına yakın bir yerlerde bulunan Dionysos Sütunlarına [4]. Kapladığı alanın genişliğine gelince; Roma İmparatorluğu egemenliğinin nerelere yayılmış bulunduğunu söylemek, zor: bir yanda [güney yanda] Mısır'ı, Meroè'yi [5], tüm Tròglodytikè ülkesini [6], Sıcak Bölge'ye

---

1] 1071 Malazgirt Savaşındaki Rum yenilgisi kasdediliyor.

2] Anna, dünyayı düz biliyor.

3] Cebel üt Tarık Boğazının iki yanındaki kayalık çıkıntılar.

4] İlkçağ Hellenlerinin mythos'larında, Dionysos'un, Parsların çektiği bir arabaya binerek, Hindistan'a sefer ettiği, yengi kazandığı inancı vardı. Ancak, Roma İmparatorluğunun ülke sınırları hiçbir zaman İran'ı içine almamış ve dolayısiyle, Hindistan sınırı denebilecek bir yere ulaşmamıştır. Anna'nın, Dionysos Sütunları derken ne kasdettiğini anlayamadım. Leib ile Sewter da anlayamamışlar, hiçbir açıklama vermiyorlar.

5] Herodotos'a göre (II 29) Habeşistanın başkenti. Nil üzerinden varılıyormuş.

6] "Delikte yaşayanlar ülkesi"; Herodotos'a göre (IV 183) Habeşistanda, halkın mağaralarda yaşadığı bir bölüm.

[Ekvator Kuşağına] komşu yöreleri; öteki yanda da [kuzey yanda da], ünlü Thulè'yi [1], daha yukarısında Kuzey Kutbu'nun bulunduğu kuzey ülkelerinde yaşayan tüm halkları kapsıyordu. Ama, sözünü ettiğimiz dönemde [Alexios'un egemenliği aldığı sırada] doğuda, [başkent İstanbula] pek yakın bulunan, Bosphoros [İstanbul Boğazı]; batıda, Edirne kenti, Rum devletinin sınırını oluşturmaktaydı. Oysa, İmparator Alexios, onu her yandan sıkıştırmakta olan Barbarları, denebilir ki, iki eliyle ittirip, merkez olarak Byzantion'dan dışarıya doğru yayılmakla, devlet ülkesinin sınırlarını genişletti ve ona batıda Adriyatik Denizini, doğuda Fırat ile Dicle'yi verdi. Eğer kesintisiz savaşlar, süregiden zahmetler ve tehlikeler onun hızına köstek olmasaydı, İmparatorluğa eski gönencini de kazandıracaktı; gerçekten, İmparator, hem hepsi de büyük olan, hem sık sık kendini gösteren tehlikelere kendini attı durdu.

4 Böylece, baştan söylediğim gibi, İznik Beyi Ebu'l Kaasım'a bir ordu gönderirken amacı, onu tehlikeden kurtarmak değil, kişisel bir başarı kazanmaktı; ne çâre ki Felek bu tasarıma yardımcı olmadı. İşte onun askerlerinin görüp geçirdiği. Sefere çıkan birlik, Ermiş Geòrgios Kulesi denen yere vardı [2] ve Türkler hemen onlara kapıları açtı. Askerler, doğu kapısında, sur üstündeki mazgallara çıktılar; sancaklarını ve âsâlarını oraya koyup bir yandan da şamata ettiler ve savaş nağraları attılar. Bundan dehşete düşen saldırganlar hemen o gece kuşatmayı kaldırdılar; İmparatorun kendisi oraya geldi sanmışlardı; buna karşılık Rum birlikleri ise başkente döndüler. Gerçekten, onların sayısı, Türk devletinin [Büyük Selçuklu Sultanlığının] derinliklerinden daha da sökün edip gelmesi beklenen Perslerin [Türklerin ve Selçuklu hizmetindeki İranlıların] saldırısına direnmek için onlara olanak vermiyordu.

[XII. Melik Şah, Emîr Bozan'ı, İznik üzerine gönderiyor. Bozan'la görüşmeye giden Ebu'l Kaasım, öldürülüyor. Büyük Selçuklu devletinde iktidar mücadelesi. Süleyman Şah'ın oğlu Kılıç Arslan, İznik'e geliyor]

1 Sultan [Melik Şah], hâlâ Siyavuş'un dönmesini bekleyip duruyordu; onun geciktiğini görüp de, arkasından, bu kişinin yaptıklarını, nasıl Kharatikès/Kara Tekin'i hileyle Sinoptan çıkardığını, nasıl kutsal vaftizden geçtiğini ve İmparator tarafından batıya, Ankhialos Duka'sı rütbesiyle gönderilmiş bulunduğunu öğrenince, hem üzüldü hem sinirlendi. Böylece, bu kez de Bozan'ı, birliklerle, Ebu'l Kaasım üzerine göndermeyi gerekli saydı [3]; aynı zamanda, İmparatora iletmesi için ona bir mektup verdi; bu mektupta, yine, evlenme yoluyla hısımlık kurma konusu üzerinde duruluyordu. Söyledikleri şöyleydi:

1] Bkz. yukarıda s. 85 dn.2.

2] Bunun ileride de sözü geçecek; bkz. 11 II 4. Asıl hisarın, göle doğru çıkıntı yapan bir uzantısı olmalı.

3] 1092 yılında.

İmparator! Sana ilişkin şeyleri öğrendim: nasıl, daha devletin yönetimine henüz geçmiş iken, kendini çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bulduğunu; nasıl, sen Lâtinleri yeni haklamış iken İskit'lerin [Peçeneklerin] sana karşı saldırı hazırlığına giriştiklerini; Emîr Ebu'l Kaasım'ın kendisinin de, [vaktiyle] Süleyman'ın seninle yapmış bulunduğu andlaşmayı çiğneyerek, Asya'yı [Anadoluyu] tâ Damalis/Üsküdar'a kadar talan ettiğini [bana anlattılar]. Ebu'l Kaasım'ın o yörelerden kovulmasını ve Asya'nın [Anadolunun], Antakya ile birlikte, senin egemenliğine dönmesini istiyorsan, oğullarımın en büyüğü ile evlendirilmek üzere bana kızını gönder. Böylelikle, artık engel tanımayacaksın ve yanında bağlaşık olarak ben bulununca, yalnız doğuda değil, tâ İllyrikon/Arnavutluk'a kadar ve tüm batıda da, herşeyi başaracaksın; bizim sana göndereceğimiz ordular sâyesinde artık hiç kimse sana karşı koy[a]mayacak.

2 İran'daki Sultanın aldığı önlemler böyleydi; [Emîr] Bozan, İznik'e gelince, kenti zaptetmek için birinci girişimini yaptı, bunu sonraki birçok diğeri izledi; ama hepsi boşuna oldu, çünkü Ebu'l Kaasım yiğitçe direniyordu ve İmparatordan istediği yardımı da alıyordu; o zaman, [Bozan] diğer hisarları ve kaleleri ele geçirmek istedi; bu nedenle çekip gitti ve ordugâhını, Lopadion/Ulubat yanından akan ırmağın kıyısında, Lampè'de kurdu [1]. Onun ayrılmasından sonra, Ebu'l Kaasım, 15 katıra, taşıyabildikleri kadar altın yükleyerek, Emîr'lik durumundan uzaklaştırılmaması için ona bir armağan sunmak üzere, İrandaki Sultanın yanına [yazlık başkent Isfahan'a] doğru yola çıktı. Onu, Spakha/Isfahan yakınında kaldığı sırada [2], buldu.

3 Ancak, beriki onu huzuruna kabul etmeye tenezzül buyurmadığından, Ebu'l Kaasım aracılara başvurdu. Rahatsız [tâciz] ettiği Sultan, şu yanıtı verdi: "Mâdem ki bir kez bu işle uğraşına yetkisini Emîr Bozan'a bıraktım, artık bundan geri dönmek istemiyorum. Öyleyse gitsin onu bulsun, parasını da ona versin ve ne istiyorsa hepsini [ona] söylesin. Bozan neyi uygun görürse, onun yapılması benim buyruğum olacak". Orada yeteri kadar kalıp da hiçbir şey elde etmeksizin birçok sıkıntı çekince, [Ebu'l Kaasım,] Bozan'ın yanına gitmek niyetiyle yola çıktı; bu sırada onun [Bozan'ın] kendisine karşı gönderdiği 200 seçkin Bey ile karşılaştı; çünkü onun İznik'den ayrılmasını, düşmanı, öğrenmemiş değildi. Bu adamlar onu tutukladılar; yay kirişinden

---

1] Leib, Fransızca çevirisinde (c.III s. 143), bu Lampe için, Ulubat yakınındadır açıklamasını vermiş; "Rhyndakos, Adranos/Orhaneli Çayı, Mustafakemalpaşa Çayı denen çayın, özellikle Ulubat Gölüne girerken ve bu gölden çıkarken oluşturduğu, kışın iyice bataklığa dönüşen sazlık yöre" demeliydi. Lampe, Rumcada "Köpük" demektir, çürüyen bitkilerin köpük çıkardığı bataklıklı arazileri de anlatır. Sözü edilen çayın, Bizans dönemindeki adı, Lampes idi (Lampe adının, akarsu adı olabilecek eril biçimi).

2] Kışlık başkent Bağdad'a gitmemişken.

yaptıkları kordonu onun boynuna doladılar ve onu boğdular [1]; bana kalırsa, bütün bu işleri kendisi ortaya çıkmaksızın ayarlayan, Bozan değil, Sultandı; Ebu'l Kaasım'a böyle yapılmasını o buyurmuştu [2].

4 Ebu'l Kaasım'ın sonu böyle oldu; [beri yandan] Sultanın mektuplarını okuyan İmparator, orada söylenenleri önemsemek bile istemedi. Nasıl önemseyebilirdi ki? Gerçekten, bu mektupta Barbarın büyük oğlunun eşi olsun diye istenen, İmparatorun kızı [3], besbelli ki her türlü düşkünlükten daha beter bir hükümdarlık gönencini paylaşmak üzere İran'a gitseydi, pek mutsuz olacaktı [4]. Ama, ne Tanrı buna izin verdi, ne de -hatta olaylar onu pek sıkışık duruma düşürdüğü zaman bile- [Alexios] böyle bir tasarının gerçekleşebilir olduğunu aklından geçirdi. Gerçekten, daha mektubu ilk okuyuşundan başlayarak, Barbarın kendini beğenmişliğini alaya aldı ve şöyle homurdandı: "Onun kafasına bunu Şeytan sokmuş". Yine de, bu evlilik hakkında İmparatorun görüşü böyle olduğu halde, Sultanın gönlünü boş hayallerle avutmak gerektiğine hükmetti; bu nedenle, Kourtikios'u, üç başka kişi ile birlikte, çağırttı ve mektuplar verip onları elçi olarak gönderdi; bu mektuplarda, arada barış kurulmasını hoşnutlukla kabul ettiği, önerileri uygun gördüğü belirtiliyor ama bir yandan da işi sürüncemeye sokacak çeşitli karşı-istemler öne sürülüyordu. Byzantion'dan gönderilen elçiler [5], daha Khorosan/Horasan'a varmamış iken [6], Sultanın öldürüldüğünü öğrenerek, yoldan döndüler.

1] Bu idam etme biçimi gösteriyor ki Ebu'l Kaasım da, kendisini nâip atayan Süleyman Şah gibi, Selçuklu hükümdar ailesinden imiş.

2] Anna, Ebu'l Kaasım'ın öldürülmesini bu kadar ayrıntılı anlattığı halde, ileride 7 VII 4'de dalgınlığa düşerek, o hâlâ sağ imiş gibi ifadeler kullanacaktır.

3] İmparator Alexios ile eşi Eirènè'nin dört kızı olmuştu: Anna, Maria, Eudokia, Theodora. 1092'de, bu olaylar sırasında, Anna 9 yaşındaydı; diğerlerinin hangisi doğmuştu ve kaç yaşındaydı, bilmiyoruz. Yalnız, Anna'nın yukarıda s. 193 metninde No. 4'de verdiği bilgiye göre, Maria'nın da doğmuş bulunduğu, kesindir (çünkü daha sonra doğan İòannès'in doğum yılının, ya 1087 ya da 1088 olduğunu biliyoruz).

4] Henüz İmparator Kantakouzenos ile damadı Orhan Bey dönemine gelinmemiştir ve Rum Prensesleri, hristiyan olmayan bir hükümdarla, Prensle evlenmeyi olmayacak şey saymaktadırlar.

5] *Oi ek tou Byzantiou pemphthentes presbeis* = Byzantion'dan gönderilen elçiler. Leib'in bunu *Les embassadeurs de Byzance* (=Bizans elçileri) diye çevirmesi pek yanlıştır; Anna, devletten asla Bizans diye söz etmez. Bkz. yukarıda s. 4 ve ayrıca s. 55 dn. 3.

6] Anna, Horasan'ın nerede olduğunu tam bilmiyor; ileride göreceğimiz üzere, pek çok kez, Dânişmend Beyliğinin Anadoludaki ülkesini bu adla anacaktır.

5 Gerçekten, bu kişinin öz kardeşi Tutuş, Arabistandan [1] yola çıkıp ordularla kendi üzerine gelen Emîr Süleyman'ı ve damadını öldürttükten sonra, [artık] kibirden kabarmıştı; Sultanın İmparator ile barış yazışmalarına girmiş bulunduğunu haber alır almaz, kardeşinin öldürülmesini tasarladı. Bu amaçla, 12 kan içici Khasios/Haşhaşîn getirtti -onlara Pers dilinde [Farsçada] bu ad veriliyor [2]- ve onları hemen, elçi imişler gibi, Sultana yolladı; kardeşinin nasıl öldürüleceği konusunda onlara talimat vermekten de geri kalmamıştı [3]. Onlara, "Gidin" dedi, "ve önce Sultana bazı sırlar açıklayacağınızı söyleyin; sonra, içeriye girmek fırsatını bulur bulmaz, sanki kulağına birşey söyleyecekmiş gibi ona sokulup, hemen, kardeşimi haklayın".

6 Elçiler, daha doğrusu cânîler, sanki bir yemeğe yahut şölene gönderiliyorlarmış gibi, keyifleri yerinde, Sultanı öldürmek için yola çıktılar. Onu, sarhoş buldular; Sultanın koruyuculuğu görevi kendilerine verilmiş olanlar uzakta durduğundan, tam bir rahatlık içinde, sokuldular ve koltuk altında gizledikleri hançerlerini çekip hemen oracıkta bahtsızı delik deşik ettiler. Gerçekten, kan içmeyi kendilerine zevk bilen bu Haşhaşîn ulusu işte böyledir; insanların böğrüne bir hançer daldırmak onları mest eder. Üstelik, eğer tam o sırada başkaları da onların üzerine fırlayıp bunların karınlarını deşecek olsa, böylesine ölmeyi bir onur sayarlar, çünkü onlar aile içinde kuşaktan kuşağa bu cânilik mesleğini devralıp devretmeyi gelenek bilirler [4]. Böylece Tutuş da o cinayetin bedelini şu ya da bu biçimde kendi canlarıyla ödeyen bu adamlardan hiçbirini bir daha görmedi.

7 O sırada, Bozan, bu haberi [Melik Şah'ın öldürüldüğü haberini] alır almaz, tüm ordusuyla [Anadoludan ayrılıp] Horasan'a doğru yola çıktı. Oraya yaklaştığı sırada, öldürülenin kardeşi Tutuş ile karşılaştı. Hemen, azgın bir savaş patlak verdi; gerek bu

---

1] "Halep yöresinden" demeliydi.

2] Şeyh Hasan Sabbah'ın kurduğu bu fedaî kaatiller örgütü için bkz. Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, 3. bsl., Dergâh Yayınları, İstanbul 1980, s. 318 vd. Kendi döneminin modası gereği aşırı komünist karşıtı olan Osman Turan, bu örgütü komünistlikle bağlantılandırıyor: "Hasan Sabbah, Sasanîler zamanında İran'ı alt-üst eden komünist Mazdak mensuplarının İslam devrinde Hurremî, Karmatî ve sair adlar altında zuhur eden fırkaların bir devamı olup, İslâmiyeti, Selçuklular devrinde kurulan içtimaî ve siyasî nizamı yıkmak gâyesini güdüyordu". Haşhaşîn (haşhaş çekenler) sözcüğü, bu örgüt dolayısiyle, çarpıtılarak, çeşitli dillerde "önceden tasarlayarak adam öldüren kişi" anlamında sözcüklerin kaynağı olmuştur (örneğin Fransızcada assassin).

3] Anna, Başvezir Nizam ül Mülk'ün ve kısa süre sonra da Melik Şah'ın öldürülmesine ilişkin olayları birbirine karıştırıyor. Ancak, bunun sorumluluğu kendisinde mi, ona anlatanlar mı karıştırarak anlattı, bilmiyoruz. Nizam ül Mülk, hicrî 485 yılının Ramazan ayında (Ekim 1092) Hasan Sabbah'ın fedaîlerince, hançerlenerek öldürülmüştü; Melik Şah ise, bir ay sonra (Kasımda) zehirlenerek öldürülmüştü. Zehirleyen ve zehirleten kimdi, ortaya çıkmadı.

4] Anna, Hasan Sabbah'ı ve onun örgütünü bilmiyor.

yanda gerek diğer yanda ordular hırsla çarpışmakta ve hiçbiri yengiyi ötekine bırakmak niyetinde değil iken, yiğitçe dövüşen ve düşman saflarını her yerde darmadağın eden Bozan da, ölümcül bir yara alıp yere serildi. Bunun üzerine askerlerinin her biri kendi canını kurtarmak için kaçmaya koyuldu ve hepsi ayrı bir yana dağıldı. Tutuş, sanki Sultan san'ını [kesin olarak] elde etmiş gibi, yengi kazanmış, Horasan'a döndü; oysa, kapıya dayanmış bir tehlike karşısındaydı. Gerçekten, öldürülmüş Sultan Taparas'ın [1] oğlu Pargiaroukh/Berkyaruk onunla karşılaştı ve Ozanın dediği üzere, "sevindi kocaman bir ava gözü ilişen aslan gibi" [2]; onun üzerine hem bütün ordusuyla hem bütün cesaretiyle atıldı; Tutuş'un birliklerini parça parça ettikten sonra, kaçışları sırasında bunları hırsla [tümünü yok etmek için] izledi. Nauatos gibi kibirden şişmiş olan [3] Tutuş'un kendisi de öldürülmüştü.

8 Ebu'l Kaasım, öykümüzün az önce anlatmış bulunduğu üzere, [katırlara yüklediği] para ile Horasan'daki Sultanı bulmaya gittiği sırada, kardeşi Ebu'l Gazi, İznik'e geldi ve kenti işgal etti [4]. İmparator bunu haber alınca, ona, çok büyük armağanlar karşılığında, kenti kendisine teslim edip oradan [askerleriyle] ayrılması önerisini iletti. Ebu'l Gazi, buna eğilimli olduğu halde, yine de işi uzatıyordu, çünkü aklında Ebu'l Kaasım vardı ve İmparatoru beklentide tutmak için ona mektup üzerine mektup gönderiyordu; gerçekte, kardeşinin dönmesini bekliyordu. Tam bu aralık olan bitenlerin kabaca özeti şöyle. Haşhaşîn'in [5] öldürdüğü Horasan Sultanı, büyük Süleyman'ın [Kutalmış oğlu Süleyman Şah'ın] iki oğlunu kendi yanında tutuyordu. Bunlar, onun [Sultan Melik Şah'ın] fecî ölümünden sonra, Horasan'dan kaçtılar ve çabucak İznik'e vardılar [6]. Kentin savunucuları onları görür görmez coşkunlukla karşıladılar ve Ebu'l Gazi, İznik'i, baba mirası olarak, hemen onlara teslim etti. İkisi içinde büyük olan, Kilitziasthlan/Kılıç Arslan denilen, Sultan san'ını aldı. O sırada İznik'i [yalnızca bir kale imiş gibi] işgal eden savaşçıların kadınlarını ve çocuklarını getirterek bu kenti, öyle diyebiliriz, Sultanların başkenti [Rum/Anadolu Selçukluları Sultanlığının başkenti] durumuna yeniden getirdi. İznik'e ilişkin olarak bu önlemleri aldıktan sonra, Ebu'l Gazi'yi komutanlık görevinden uzaklaştırdı; İznik'deki Beyleri Baş-Satrap [Beylerbeyi] Moukhoumet/Mehmed'in buyruğuna verdi ve bu kişiyi orada bırakıp Melitènè/Malatya üzerine yürüdü.

1] Anna, Melik Şah'ın bir diğer adı Tapar imiş gibi, böyle diyor. Oysa, Sultan Tapar (Muhammed Tapar), Berkyaruk'un babası değil kardeşidir ve onun 1105'de ölümü üzerine, Selçuklu Büyük Sultanı olmuştur.

2] Bkz. yukarıda s. 169 ve orada dn. 1.

3] Nauatos, sapık sayılan bir mezhebin başı idi sanılıyor.

4] Bu kişinin Kappadokia'ya (İç Anadolunun doğu yarımına) vâli olarak gönderildiğini yukarıda s. 197'de görmüştük.

5] Anna'da: Khasios'lar. Bunun aslı, Haşhaşîn, zaten çoğul olduğu için sözcüğü bir daha çoğul edip Haşhaşîn'ler demek gülünçlüğünden geri duruyorum

6] Gerçekte, yeni Sultan, Berkyaruk, başa geçer geçmez, onları özgür bırakmıştı.

[XIII. Türklerin Ulubat, Erdek, Manyas yöresine yayılması]

1 Ama, Sultan'larla ilgili olarak bu kadar anlatılan, yeter; [şimdi de İlhan'dan söz edeyim;] Baş Satrap Elkhanès/İlhan [1], birlikleriyle, Apollòniada'yı [2] ve Kyzikos'u [3] işgal etti -bunların her ikisi kıyı kentleridir [4]- ve tüm kıyıyı talan etmeğe koyuldu. Bu haber gelince, İmparator, elinin altında tekne diye ne varsa hepsini bir araya getirdi -çünkü donanma henüz hizmete sokulmamıştı [5]-; bunlara helepolis'lerle [6] yiğit askerler yükledikten sonra, komutayı gerek ailesi gerek gözüpekliği yönünden namlı bir adam olan Alexandros Euphorbènos'a verdi ve onları İlhan'a karşı yolladı. O [Alexandros], Apollòniada'ya varır varmaz, orayı kuşattı. Birbirini izleyen 6 gün boyunca, geceleri bile kuşatma saldırılarına ara vermedi; hisarın dış surlarını -bunlara Exòpolè [=Dış Kent] denmesi şimdi âdet olmuştur- ele geçirdi [7]. İlhan ise, dışarıdan yardım gelmesini bekleyerek, iç kaleyi [asıl hisarı] canla başla savunuyordu.

2 Gerçekten de, Alexandros, güçlü bir Barbar [Türk] ordusunun İlhan'ı kurtarmak için ilerlediğini, oysa kendi adamlarının, bu çıkagelenlerin en küçük bir bölümünün sayısına bile ulaşmadığını görünce, yengiden vazgeçip, kendi birliklerine zarar getirmemeyi yeğ tuttu. Kendi durumunun pek tehlikeye düştüğünü ve hiçbir kurtuluş çâresinin kalmadığını görerek, gözünü deniz kıyısına çevirdi ve gemilerine binerek

---

1] İlhan, aslında bir İl'deki Han, dolayısiyle vâli anlamında bir san'dır. Anna, bu san'ı taşıyan iki Selçuklu Bey'inin öz adı böyledir sanıyor ve birini burada anıyor; diğerini de ileride 10 VI 3'de anacaktır.

2] Apolyont/Ulubat Gölü yöresini. Ancak, Anna, göreceğimiz üzere, bu adı, gölde bir yarımadacık üzerinde bulunan Apollonia *kentini* kasdederek kullanıyor.

3] Erdek yanıbaşındaki Kyzikos için bkz. yukarıda s. 65 dn.4.

4] Anna, bu tümcesinde deniz sözcüğünü kullanmadığı halde, Leib'in *au bord de la mer* (=deniz kıyısında) demesi yanlış olmuş, çünkü Anna'nın Apolloniada dediği Apollonia kenti (şimdiki ardılı, kalıntılarla içiçe bulunan Gölyazı köyüdür) Apolyont/Ulubat Gölünün kuzeydoğu yanında göle uzanan bir yarımadacık üzerindedir, yâni deniz değil göl kıyısındadır; ancak, Marmara Denizi güney kıyısından da pek çok uzakta değildir.

5] Görmüştük ki Rum devletinin bu dönemde küçük de olsa bir donanması vardı ve Venedik donanmasıyla birlik olup, Robert'in donanmasına karşı deniz savaşı vermişti. Herhalde o donanma bakıma alınmış, kıyıya çekilmiş bulunuyordu.

6] Kuşatma savaşında, surları yıkma aracı. Bkz. yukarıda s. 83 dn. 6.

7] Bu dış sur yalnızca, üzerinde kentin bulunduğu dil biçiminde yarımadacığın *kıstağını* kapatıyordu; kenti çevreliyor değildi. Dolayısiyle, tekneler kullanıldığında, arka yanına çıkartma yapılması kolaydı.

oraya ırmak üzerinden geçmeyi denedi [1]. Ama, İlhan onun niyetini sezdi ve ondan önce, gölün girişini [içeridekilere göre, çıkışını], keza ırmak üzerindeki köprüyü [2] tuttu; bu yerde eskiden [Constantinus'un anası] Ermiş Helena tarafından [kendi oğlu] Büyük Constantinus onuruna yaptırılmış bir kilise vardı; köprünün hâlâ taşıdığı ad [Helena Köprüsü] buradan gelir [3]. Sözü edilen giriş yerinde ve köprünün kendisinin üzerinde, her iki yana deneyimli savaşçılar yerleştirdi; onlara, teknelerin geçişini gözetleyin komutunu verdi. [Alexandros'un askerlerinin] Hepsi, yukarıda sözü edilen yelkenli kayıklara binmişken İlhan'ın göl girişinde [çıkışında] kurduğu pusuya düştüler; içinde bulundukları tehlikeyi anlayınca, ne yapacaklarını bilemiyerek, teknelerini kıyıya

---

1] Biliniyor ki, Apolyont Gölü/Ulubat Gölü'nün sularını Marmara Denizine boşaltan ayak durumundaki, keza bu göle giren çayın (bkz. yukarıda s. 203 dn.1) gölden çıkıp denize ulaşan devamı durumundaki geniş kanal, aynı zamanda, *bir su geçidi işlevindeydi* . Anna'nın anlatımı, küçük gemilerle gelen Alexandros'un, denizden, bu su yolunu izleyerek göle geçtiğini ve göl kıyısındaki Apollonia kentine saldırdığını; sonra, karadan bir Türk ordusu çıkagelince, aynı yoldan denize çıkmak istediğini ortaya koyuyor.

2] Köprü, göl ile deniz arasında su yolu işlevi de gören kanalın gölden çıktığı yerin çok yakınında idi. Şimdiki ana yolun, göl kuzeybatı ucunu dönüp doğuya (Bursa yönüne) kıvrılırken o ırmak/kanal'ı aştığı yerin biraz doğu ilerisinde önemsiz kalıntıları suyun içinde görülür. Osman Gazi, Ulubat Tekfuru ile barış andlaşması yaparken, bu köprüden geçmemeyi üstlenmişti; Osman Oğulları tüm Anadoluya egemen olduktan sonra bile bu and'a bağlı kaldılar ve oraya gelince, ırmak/kanal'dan karşıya, köprü üzerinden geçmediler, kayıkla geçtiler: "O zamandan bu zamana kadar Osman Oğulları bu ahd'i bozmayarak Ulubat köprüsünden geçmezler, sudan kayıkla geçerler" (Neşrî). Sultan I. Murat ile, Düzmece Mustafa denen Mustafa Çelebi'nin ordularının, biri bir yanda diğeri öte yanda, karşı karşıya geldiği köprü de, bu köprüdür.

3] İşte orası çok kuşkulu. İzmit Körfezinde kuzey kıyı ile güney kıyı arasında karşıdan karşıya geçişin güney iskelesinde bulunan kentçiğe de, kenti kuran İustinianus'un, aynı Helena dolayısiyle Helenopolis adını verdiği sanılır. Oysa Elana (Rum ağzında: Helana/Helena/Helène) Luwi/Pelasgos dilinde "Boğaz'sal, Geçitsel" demektir (Troia destanındaki güzel Helena'nın adı da aslında, "Boğazdaki kadın"ı kasdediyor). Helenopolis kentlerinin adı gerçekte onların bir boğaz, geçit yeri ile bağlantısına işaret eder. Konu, Türkiyedeki Tarihsel Adlar kitabımda (İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1993) ilgili adların açıklanması sırasında tartışılmıştır. *Ulubat Gölüyle deniz arasında su geçidi , Boğaz* işlevinde olan bu ırmak/kanal üzerinde bulunan köprüye Helena köprüsü denmesi kanımca besbelli ki o geçide Elana denmesinden kaynaklanıyordu; yani bu köprü adı, "Geçitsel (su yolunun) köprüsü" demeye geliyordu. Sözünü ettiğim kitabı yazma öncesinde, Tarih ve Toplum Dergisinde dizi halinde yayınlanan üç inceleme yazısında, içinde Ela/İla sözcüğünün geçtiği tam 52 adı inceleyerek ve tümevarım yoluyla, bu sözcüğün Luwi/Pelasgos dilinde "Boğaz, geçit" anlamına geldiğini ortaya koymuştum. Anna'daki bu bölüm o zaman dikkatimi çekmemiş; çekmiş olsaydı Helena Köprüsü'nü de 53. örnek olarak değerlendirirdim.

ittiler ve orada, sıçrayıp, karaya ayak bastılar. Türkler hemen onların üzerine saldırdı ve büyük bir çatışma çıktı. Pek çok yiğit asker tutsak edildi, birçok diğeri de ırmağa düştü ve akıntı onları sürükleyip götürdü [boğuldular].

3 Bu haber gelince, yenilgiye katlanamıyan İmparator, düşmanlara karşı, karadan Òpos komutasında güçlü bir ordu gönderdi. Bu kişi Kyzikos'a vardı ve [hisarı] ilk saldırışta ele geçirdi; sonra, birliklerinden, hepsi de kuşatma savaşlarına alışık yaman askerler olan yaklaşık 300 adam ayırıp onları Poimanènon/Eski Manyas [hisarı] üzerine gönderdi [1]. Bunlar orasını da ilk saldırıda aldılar; savunucularının bir bölümünü kılıçtan geçirdiler, ötekileri de tutsak olarak [Kyzikos'da bulunan] Òpos'a gönderdiler O, bunları, hemen İmparatora yolladı; arkasından, bu yerden [Kyzikos'tan] ayrılıp, Apollòniada'ya vardı ve orada, ara vermeksizin, kuşatma savaşı yürütmeğe koyuldu.

4 İlhan, bu sırada ona karşı koymağa yeterli gücü olmadığı için, kendiliğinden kenti teslim etti ve hem kendisi hem hısımları, artık onun hizmetine geçmek üzere İmparatorla buluşmaya gittiler; böylece o da bin çeşit lûtfa boğuldu ve herşeyden önemli olanı da elde etti: kutsal vaftizi kasdediyorum [İlhan, hristiyan dinine geçmekle, kazanımların en yüce olanını elde etti]. Òpos'la birlikte [İlhan'ın yaptığı gibi, Rumların hizmetine geçmek üzere] gitmek istemeyenler, o arada Skaliarios [2] ile, sonradan Hyperperilampros [Çevresine Işık Saçanların En Üstünü] san'ı verilerek ödüllendirilen ... [3] -bunlar, en gözde Baş Satrap'lar idi- İmparatorun İlhan hakkında ne kadar candan ve lûtufkâr davrandığını duyunca, onlar da çıkageldi ve onlar da arzu ettiklerine kavuştular [4]. Gerçekten, İmparator, gerek erdemiyle, gerek konuşma biçimiyle, denebilir ki, çok ermiş ve çok dine düşkün bir başrahip idi. Doğrusu, bizim dinsel inancımızı öğretmesini de hayranlık uyandıracak kadar iyi biliyordu; bir İsa Yoldaşındaki kadar ateşliliği, inancı vardı; yalnız şu ünlü göçebe İskit [Peçenek]'leri değil, bunların yanı sıra tüm İran halkını, Mısır'da ya da Libya'da yaşayan ve Mòameth/Muhammed dinine göre tapınma yapan bütün Barbarları da bizim dinimize döndürmek isterdi.

1] Eski Manyas köyünün şimdiki adı, Soğuksu'dur. Hisardan parçalar günümüze ulaşmıştır. Köy, ilçe merkezleri Manyas ile Susurluk arasında aşağı yukarı orta yerdedir. Köye gitmek için, Manyas kasabasının hemen bitişiğinde, Bandırma yolu çıkışında sağda bulunan Mürvetler köyü yolundan yararlanılır. Mürvetler köyü, kavşaktan 5 km. ileride; Eski Manyas/Soğuksu köyü de ondan 4 km. ileridedir. Hisar kalıntısı, köyün 1 km. kadar sonrasında, tepe üzerindedir.

2] Bu kişinin adının Türkçe doğru biçimini saptayamadım. Bir zaman sonra onun ücretli asker olarak İmparator hizmetine girdiğini (10 II 6; burada Anna onun bir İlhan olduğunu söylüyor), arkasından hristiyan olduğunu göreceğiz (13 V 2 sonunda].

3] Anna, bu kişinin adını anımsayamamış, sonra belirleyip yazarım diye adın yerini boş bırakmış.

4] Ancak, Skaliarios'un hristiyanlığa geçmesi bir hayli daha sonra gerçekleşti.

[XIV. Peçenek Türklerinin Tuna boyundan ilk yığınsal saldırısı ve geri çekilmeleri]

1 Bu konu üzerinde bu kadar durduğumuz yeter; şimdi Rum devletinin uğradığı, bir öncekinden daha korkunç ve daha ağır bir istilâyı anlatmak istediğim için, olayları, tâ başından alıyorum; gerçekten, istilâcılar, engin denizin çatlayıp köpüren dalgaları gibi, birbiri ardınca sökün ettiler. Sarmatların [1] her gün talan saldırısına uğrayan bir İskit [Peçenek] boyu, yurtlarından ayrılıp Tuna kıyısına indiler. Tuna yöresinde yaşayan halklarla anlaşmaya varmaları ister istemez gerekli olduğu için, bu halk, kendi aralarında anlaşıp, o yöre halklarının Beyleri olan Tatou ile, Khalès denen kişiyle, Sesthlabos [Seslav] ve Satzas ile görüşmeler başlattı -öykümün havası bu yüzden zevksizleşiyor da olsa, bunların önde gelenlerinin adını belirtmeliyim-. Bunlardan birincisi [varılan anlaşma gereğince] Dristra/Silistre'yi; diğerleri de Bitzina'yı [2] ve çeşitli kentleri işgal etti. Bunlarla anlaşmaya varır varmaz, [Peçenekler,] rahatça Tuna'yı aştılar, komşu bölgeleri talan ettiler ve onlar da birkaç hisarı ele geçirdiler. Arkasından, bir süre hareketsiz kalıp, tarımla uğraştılar; arpa ve buğday ektiler.

2 Ama, yoldaşları ve dindaşlarıyla, bir doruk üzerindeki Beliatoba hisarını işgal etmekte olan ünlü Mani'ci Traulos [3], öykülerini daha önce uzun uzadıya anlatmış bulunduğumuz bu insanlar, o İskit [Peçenek]lerden söz edildiğini duydular ve çoktan beri düşünüp durduklarını şimdi açığa vurarak, sarp patikaları ve boğazları [Balkan sıradağlarının geçitlerini] işgal ettikten sonra, İskit [Peçenek]'leri çağırdılar ve Rum devletinin tüm ülkesini [!] talan etmeye koyuldular. Gerçekten, doğaları gereği çok savaşçı olan Mani'ciler soyu, köpekler gibi, insan kanı yalamaya düşkündür.

3 Bu haber gelince, İmparator Alexios, Batı Domestikos'u Pakourianos'un [4] bir orduya komuta etmekte, onu saflar hâlinde dizmekte ve en oynak biçimde ona manevra yaptırmakta pek yetenekli olduğunu bildiğinden, birlikleri yanına alıp, kendisi de kusursuz bir asker olan Branas'la birlikte, düşmana karşı yürümesini buyurdu. Pakourianos, İskit [Peçenek]'leri, Beliatoba'nın yanı başında konakladıkları sırada, boğaz geçitlerinin [güney yandaki] çıkışında yakaladı; onların sayısız kalabalıkta olduklarını görünce, onlarla savaşa girmek niyetinden hemen vazgeçti; bu durumda İskit

---

1] Bkz. yukarıda s. 116 başı ve s. 169 dn. 2. Anna, Tuna kuzeyi halklarını birbirine karıştırıyor. Yollama yaptığımız yerde, Peçenekleri, Sarmatlar diye anmış; bu halktan (Peçeneklerden) daha sonra İskitler diye söz etmeğe başlamıştı. Şimdi yine öyle yapacak yâni İskitler derken Peçenekleri kasdedecek. Oysa, daha önce İskit adıyla Slavları anlatmak istemekteydi (bkz. yukarıda s. 28 dn.6).

2] Varna yakınında Kamçik.

3] Bkz. yukarıda s. 182-183.

4] Bu kişi ayrıca, hem Doğu hem batı Domestikos'unun (Beyberbeyinin) üstündeki Büyük Domestikos (Başkomutan) idi.

[Peçenek]'lerle çatışmaya girip de yenilgiye uğrayarak pek çok adam yitirmektense, savaşa girmeksizin kendi birliklerini bütün halinde [ölü, tutsak vermemiş] tutmayı yeğ saydı. Ama bu tutum, gözü kara denecek ölçüde atak olan Branas'ın hoşuna gitmedi. O zaman, Başkomutan, savaştan geri duruyor diye korkaklığından kuşkulanılmaması için, Branas'ın atılganlığına boyun eğerek, tüm adamlarına silâha sarılmaları komutunu verdi ve onları savaş düzeninde dizdikten sonra, kendisi phalanx'ın merkezinde yer alarak, İskit [Peçenek]'lere saldırdı. Oysa, Rum ordusu düşman kalabalığının en küçük bir bölümüne bile denk olmadığından, hepsi, İskit [Peçenek]'lerin sırf [kalabalık] görünüşünden dahi dehşete düşmüş durumda idiler. Yine de saldırıya geçtiler; ama çoğu dövüşerek can verdi ve Branas'ın kendisi de ölümcül bir yara alarak yere yıkıldı. Hırsla dövüşen ve düşmanlarına gazapla saldıran Başkomutan, [atını koştururken?] bir meşeye çarptı ve oracıkta can verdi. Bunun üzerine, ordunun geri kalanı, her yöne dağıldı.

4 Bu haber gelince, İmparator gerek tek tek her biri için gerek tümü için, ölenlere ağladı; ama özellikle Başkomutanın ölümü içine dokundu, onun için sel gibi gözyaşı döktü. Çünkü daha önce de bu adamı pek çok severdi. Yine de, böyle oldu diye umutsuzluğa düşmeden, Tatikios'u çağırdı ve onu, yanına yeterince para vererek, Edirne'ye yolladı; bu para ile hem askerlere yıllık ücretlerini verecek, hem de eyleme geçebilecek bir ordu oluşturmak için her yandan [ücretli] birlikler toplayacaktı. Humbertopoulos'a, Kyzikos'da güçlü bir koruma birliği bırakıp, yalnız [ücretli asker] Kelt'lerle, çabucak Tatikios'a katılmasını buyurdu. Bu kişi de [Tatikios], Lâtinleri [Keltleri] ve Humbertopoulos'u görünce, içine özgüven doldu ve yeteri kadar kalabalık bir orduyu oluşturmuş bulunduğu için, hemen, dosdoğru İskit [Peçenek]'lerin üzerine yürüdü.

5 Filibe yakınlarına gelince, ordugâhını Blisnos'dan geçen çayın kıyısında kurdu. O sırada İskit [Peçenek]'lerin bol ganimetle ve tutsaklarla talandan dönmekte olduğunu görünce, kendisinin ordu ağırlıkları [ordugâh edinilen yer çevresinde kazılan, tümsekli] siperlerin içine henüz getirilmiş bulunduğu halde, güçlerinden önemli bir birliği ayırdı ve düşmana karşı gönderdi. Kendisi de silâhlarını kuşandı ve herkesin zırhını giymesi komutunu verdi; arkasından, askerlerini saf saf dizip, öncü çıkardıklarını izledi. İskit [Peçenek]'lerin, ganimetleri ve tutsaklarıyla birlikte, İskit [Peçenek] ordusunun ana bölümüne Euros/Meriç kıyısında katıldığını görünce, birliklerini ikiye böldü ve her iki bölüme de savaş nağraları atma komutu vererek, büyük patırtı ve büyük şamata ile, Barbarların üstüne çullandı. Azgın bir çatışma çıktı; İskit [Peçenek]'lerin çoğunluğu can verdi; ama birçoğu da, çeşitli yanlara savuşarak, selâmete ulaştı. Tatikios tüm ganimetlere el koydu ve Filibe'ye, yengi kazanmış olarak döndü.

6 Ordusunu orada konaklattıktan sonra, Barbarlar üzerine yeni bir saldırıyı nereden ve nasıl yapması gerektiğini inceledi. Onlardaki savaşçı sayısının hesaba kitaba gelmediğini bildiğinden, İskit [Peçenek]'lerin hareketleri hakkında geniş ölçüde bilgi alabilmek için, her yana keşif kolları gönderdi. Keşfe çıkanlar geri dönerek, ona, Barbarlardan, büyük bir kalabalığın Beliatoba yöresinde bulunduğunu ve oraları talan ettiğini söylediler. İskit [Peçenek]'lerin kendi üzerine gelmesini bekleyen ama böylesine bir kalabalıkla baş etmeye yeterli gücü bulunmayan Tatikios, çok

sıkıntıdaydı ve bir çıkış yolu bulamıyordu. Yine de kılıcını bileti, adamlarına savaşma coşkusu verdi. Tam o sırada birisi çıkagelip, Barbarların onun üzerine doğru yürümekte olduğunu bildirdi ve şimdiden çok yakında bulunduklarını söyledi.

7 Tatikios hemen silâhlandı, bütün ordusuna silâh başı ettirdikten sonra, hiç zaman yitirmeden Euros/Meriç'i aştı, saflarını ayrı phalanx'lar hâlinde dizdi ve hepsine savaş düzeni aldırdı; kendisi de merkezde orta yere geçti. İskit [Peçenek] geleneğine göre dizilmiş olan ve birliklerini savaş düzenine sokmuş olan Barbarlar, görünüşte, savaşmaya can atıyorlardı ve deyim yerinde ise, hasımlarını kışkırtıyorlardı. Gerçekte her iki ordu [birbirinden] korkuyordu ve çatışmaya girmekten çekiniyordu; çünkü Rumlar, İskit [Peçenek]'lerin büyük kalabalığı karşısında titriyorlardı, İskitler de Rumların hepsinin zırhlara bürünmüş olduğunu, alay sancaklarını, yıldız ışıltısı gibi pırıltı fışkırtan parlak silâhları görmekte olduklarından [titriyorlardı]. Hepsinin içinde yalnız, atak ve gözükara Lâtinler [Rum ordusundaki paralı asker Frank'lar, Norman'lar] ilk saldırıyı kendileri yapmak istiyorlardı ve hem dişlerini hem kılıçlarını bilemekteydiler. Ama Tatikios onları alıkoyuyordu; çünkü o, tedbirli bir adamdı ve olayların nasıl gelişeceğini önceden kolayca görebiliyordu. İşte böyle, iki ordu, sanki her biri ilk davranışı ötekinden bekliyormuş gibi, karşı karşıya durmakta idi ve hiçbir asker aradaki boş alana at koşturmaya kalkışmıyordu; güneş batınca, ordu komutanlarının her biri [ordusuyla] kendi karargâhına döndü. İzleyen iki gün boyunca da aynı şey oldu; komutanlar savaşmaya hazırlandılar ve her gün, birliklerini savaş düzenine soktular; ama hiçbiri ötekine saldırmaya cesaret edemediğinden, üçüncü günün gün ağarmasında, İskit [Peçenek]'ler geri çekildiler. Tatikios bunu görür görmez, onları izlemeye koyuldu; ama o, denir ya, "Bir Lydia savaş arabasının arkasındaki yaya" gibiydi [1]. Gerçekten, onlara yetişemediği için, Sidera [=Demir] Geçidini [2] -vâdi geçidinin adı böyledir- ilk aşan, onlar oldu; Tatikios, bütün ordusuyla, Edirne'ye geri geldi. Keltleri orada bıraktı ve [diğer] bütün askerlerini evlerine gönderdikten sonra, birliklerinin bir bölümüyle başkente döndü.

1] Ploutarkhos'un (Nikias'ın Yaşamı, 1) andığı, Pindaros'un bir şiirindeki deyim. Burada, Tatikios'un ağır donanımlı zırhlı atlılarının, hafif donanımlı Peçenek atlıları kadar hızlı yol alamadığı, onlara yetişemediği anlatılmak isteniyor.

2] Sliven/İslimye kuzeybatı yanıbaşında güney ucuna girilen ve Türklerce Demir Kapı Geçidi denen, Türkiyede basılmış haritalarda bu adla gösterilen geçit. Leib'in, kendi Fransızca çevirisinde bu yerde verdiği açıklamaya göre şimdi Dobrol Boğazı deniyormuş. Anna, Sidera Geçidini ileride 7 III 1 ve 10 IV 10'da yeniden anacak. Göreceğiz ki bu geçit güneyden kuzeye aşılınca ve Balkan Dağları dizisinin kuzey yanına çıkılınca, Bitzina/Kamçık Çayına ulaşılmaktadır. Türkçe Büyük Kamçık (Bulgarca, Golema Kamçiya) ve Deli Kamçık (Bulgarca, Luda Kamçiya) çayları, sözünü ettiğimiz Demir Kapı Geçidi'nin kuzeydoğu yanıbaşındadır.

VII

[7. KİTAP: BALKAN YARIMADASINDA PEÇENEK TÜRKLERİYLE SAVAŞ. ÇAKA BEY'İN İZMİRDE BEYLİK KURMASI]

[I. Peçeneklerle savaşın çıkması)

1 [1087 yılında] Bahar başında, İskit [Peçenek] ordusuna komuta eden Tzelgou, hem Sarmat'lardan [1] hem de İskit [Peçenek]'lerden ve -Solomòn adlı birinin [2] komutasında- önemli bir Dakia'lılar [Macarlar] [3] birliğinden oluşan, yaklaşık 80 000 kişilik güçlü bir ordu ile, Tuna'nın yukarı vâdisini aştı; sonra, Khariopolis/Hayrabolu yöresindeki kentleri talan etmeğe koyuldu. Hayrabolu'nun kendisini de vurdu ve pek çok ganimet malı elde ettikten sonra, Skotinos denen bir yerde [4] ordugâh kurdu. Bu haber gelince, Nikolaos Maurokatakalon ve -adını, yerlisi olduğu yöreden alan- Bempetziòtès [5], Pamphylon'u [6], ellerindeki birliklerle, işgal ettiler. Ancak, komşu bölgeler köylülerinin müthiş bir korkuya kapılmış olarak hisarlara, kalelere sığındığını görünce, bu Pampylon denen yeri bırakıp, bütün ordularıyla, Koulè kasabasına geçtiler [7]. İskit [Peçenek]'ler, onların ardı sıra gelip Rum ordusunun bozuk çaldığını -asker ağzında böyle deniyor- gördükleri zaman, daha yakına sokuldular ve deyiş yerinde ise, Rum ordusunun izini sürmeye koyuldular.

2 Güneş artık pırıldamağa başlamışken, Tzelgou, Maurokatakalon'la çatışmaya girmek amacıyla, birliklerini saflar hâlinde dizdi. O ise, yanında birkaç subayla, Barbar güçlerini gözlemlemek üzere, ovaya egemen bir doruğa tırmandı. Aslında savaşa girmek

---

1] Bkz. yukarıda s. 116 dn. 2; burada ise, Uz/Oğuz'ları kasdediyor.

2] Macaristanın 1074'de tahttan düşürülmüş kralı.

3] Bkz. yukarıda s. 115 dn.4.

4] "Gölgeli" demektir. Neresi olduğunu belirleyemedim.

5] Vebeciotis diye okuyunuz. Leib'in eklediği açıklama notuna göre, Fırat boyunda bu adı taşıyan bir kasaba varmış.Honigmann'da (Bizans Devletinin Doğu Sınırı, çev. Fikret Işıltan, İÜ Edebiyat Fakültesi yayını, İstanbul 1970) anılmıyor.

6] Dimetoka ile Tekirdağ arasında kasaba. Belki, şimdiki Susuz Müsellim.

7] Leib'in, yine dayanağı gösterilmeyen açıklama notuna göre, "Enez'den İstanbula giden yolda" imiş. Sewter'in İngilizce çevirisine ekli haritada, Enez'in kuzeydoğu yakınında, şimdiki Hisar Köyü yerinde işaretlenmiştir.

için can attığı halde, İskit [Peçenek]'lerin kalabalığını görünce, bu işi ertelemeye karar verdi; çünkü anlamıştı ki Rum ordusu Barbar güçlerinin en küçük bir bölümüne bile denk değildi. Dönüşünde, yine de, tüm ordunun subaylarıyla ve Ìòannakès'in kendisiyle birlikte, İskit [Peçenek]'lere saldırmak gerekiyor mu konusunu gözden geçirdi. Diğerleri onu böyle yönlendirdiği ve kendisi de buna eğilimli olduğu için, birliklerini üç bölüme ayırdı, borazanın saldırı işareti çalması komutunu verdi ve Barbarlarla çatışmaya girdi. Bu çatışmada pek çok İskit [Peçenek] yaralanıp yere yıkıldı, öldürülenler de daha az sayıda değildi; Tzelgou'nun kendisi, yiğitçe çarpıştıktan ve tüm safları karıştırdıktan sonra, ölümcül bir yara aldı ve can verdi. [Düşmanın sağ kalanlarının] Çoğunluğu, kaçarken, Skotinos denen yer ile Koulè arasında akan çaya [1] düştü ve birbirini çiğneyerek [yığılıp] boğuldu. İskit [Peçenek]'lere karşı bu parlak yengiyi elde ettikten sonra, İmparatorun birlikleri başkente döndüler. Herkesin İmparatordan, kendi hak ettiğine göre ödüller, onur san'ları almasının sonrasında, İmparatorun -Batı Domestikos'u atanmış bulunan- öz kardeşi Adrianos Komnenos [2] ile birlikte, [başkentten] ayrıldılar.

[II. Alexios'un kendisi, Peçenekler üzerine sefere çıkıyor]

1 İskit [Peçenek]'ler, Makedonia ilinden ve Filibe'den böylece kovulmuş olmalarına rağmen, [geri çekilip Balkan sıradağlarını aşarak] Tuna kıyılarına yeniden gelip oraya yerleştiler ve bizim arazimizi sanki kendilerinin imiş gibi utanmazca sömürüp kullanmayı sürdürdüler. Bu haber gelince, İmparator, Barbarların Rum devleti sınırları içinde yerleşmesine dayanamadı; bir yandan da, onların yine dağ boğazlarını aşacaklarından ve eskisinden beter yeni zararlara yol açacaklarından korkuyordu. Böylece, hazırlıkları tamamlanıp adamları iyice donatılınca, Edirne'ye geçti ve oradan yola çıkıp, Diampolis [Yambolu/Yanbolu] ile Goloè [3] arasında olan Lardea'ya gitti [4]. Burada iken [ordusundan ayırdığı birliğe] Geòrgios Euphorbènos'u komutan atadı ve onu, [Karadeniz kıyısına gidip] deniz yolundan Dristra/Silistre'ye geçmek üzere, gönderdi.

2 İmparator, her yandan asker getirtmek için, 14 gün boyunca, bu bölgede kaldı. Yeteri kadar güçlü bir ordu oluşturunca, boğazları aşıp İskit [Peçenek]'lere karşı harekâta girişmek doğru olur mu olmaz mı diye [Komutanlarına] danıştı; "İskit

---

1] Kuşkusuz, Hayrabolu Çayı. Keşan doğu yakınlarından çıkar, Susuz Müsellim ile Hayrabolu'dan geçer ve Alpullu'da Ergene'ye katılır.

2] Hem Batı Domestikos'u [Rumeli Beylerbeyi] hem de Büyük Domestikos [Başkomutan] görevindeki Pakourianos, az önce, savaşta ölmüştü.

3] Tam yerini belirleyemedim.

4] O da Demirkapı Boğazına doğru ilerliyor.

[Peçenek]'lere hiç durup dinlenme fırsatı vermemeliyiz" dedi; o Barbarlar konusunda bu görüşü savunması pek yerindeydi. Çünkü İskit [Peçenek] akınları yılın bir mevsiminde başlayıp diğerlerinde duruyor değildi; örneğin ilk sıcak havaların kendini göstermesinden yaz sonuna kadar yahut hatta, kışın artık geldiği, güz sonuna kadar yapılmıyordu. Bir yılın gelip geçmiş olması bile, belâya hâlâ son vermiyordu ve Rum devleti nice yıllar boyunca böyle tedirgin edilmişti; bizim kendi payımıza anlattığımız ise, [Peçeneklerin verdiği zararın] bir tanesi içinde yalnız birkaç bölümcük. Düzenler tezgâhlayarak onların arasına nifak sokmak da olanaksızdı; İmparatorun bu doğrultuda yineleye yineleye yaptığı her çeşitten girişim sonunda bir tek kişi bile, gizlice olsun, İmparatordan yana geçmemişti; bunların [birbirine] bağlılığı öylesine idi.

3 İskit [Peçenek]'lere tutsak düşmeleri üzerine İmparatorun 40 000 sikke kurtulmalık parası ödeyerek yeniden aldığı [eski âsi, kör edilmiş] Nikèphoros Bryennios ile Grègorios Maurokatakalòn, bunlarla [Peçeneklerle] Paristrion yöresinde [1] çatışmaya girme düşüncesini hiç mi hiç tutmuyorlardı; buna karşılık Geòrgios Palaiologos, Nikolaos Maurokatakalòn ve hepsi de pek ateşli olan bütün gençler, Haïmos/Balkan Dağları boğazını aşıp İskit [Peçenek]'lerle Paristrion'da savaşa tutuşmak üzere onu ikna etmek için, İmparatora baskı yapıyorlardı. Bu kafadaki toplulukta, [eski] İmparator Diogenès'in -kendisi İmparator olduktan sonra Mor Oda'da doğan ve bu nedenle Mor Odada Doğmuş Olan diye anılan- iki oğlu, Nikèphoros ile Leòn da bulunmakta idi.

4 Porphyra [Mor Oda], İmparatorluk sarayının büyük bir odasıdır; tabandan çatı başlangıcına kadar dikdörtgen'sel biçim gösterir; çatı başlangıcından sonrası piramit gibi son bulur; deniz yanı, limana, taştan öküzlerin, aslanların bulunduğu yere [Boukoleòn Limanına] bakar [2]; tabanı mermer döşelidir, duvarları da öyle [mermer] kaplıdır; bunlar sıradan mermer değildir, hatta az bulunur daha pahalı mermerlerden de değildir, ama eski İmparatorların Roma'dan getirttiği mermerlerdir. Bu mermer [türü], kısaca söyleyelim, tümüyle mor renktedir, üzerinde kum tanesi gibi serpilmiş kara noktalar vardır. Sanırım ki işte bu mermerler nedeniyle atalarımız o büyük odayı Porphyra [=Mor] diye adlandırmışlardır.

5 Şimdi konumuza dönecek olursak, borazan çınlayarak ötüp de tüm orduyu, İskit [Peçenek]'ler üzerine yürümek için Haïmos [Balkan Dağları] doğrultusunda yola düzülmeye çağırınca, [eski âsi] Bryennios, yapabildiğince, ama boşuna, İmparatoru bu seferden vazgeçirmek için gayret gösterdikten sonra, az ama öz, şöyle dedi: "Bilesin ki, İmparator, Haïmos [Balkan Dağları] geçilirse, senin için, en hızlı atlar kıymete

---

1] Paristrion, bir kent vb. adı değil, "Tuna boyu" anlamında yöre adıdır: Para (=yanında) ön-ek'i ve -yeri anlamındaki -ion takısıyla, İstros (=Tuna) adından türetilmiştir.

2] Bkz. yukarıda s. 97, metinde No. 5 ve orada dn. 1. Ancak burada Anna çok açık olarak çoğul kullanıyor ve birden çok aslan, birden çok öküz heykeline işaret ediyor.

binecek". Biri, ona, bunun ne demek olduğunu sordu; o da yanıtladı: "Herkes kaçacak demek olur". Gerçekten, bu yiğit, bir isyan olayı sonucunda gözlerini yitirmiş idiyse de, strateji ve taktik konusunda çok bilgili ve en uzman bir danışman olarak ünlü idi. Bryennios nasıl oldu da bir isyan olayı, ya da [diğer deyişle] İmparator Botaniatès'e karşı [giriştiği] bir baş kaldırma sonucunda kör edildi ve nasıl, o zaman Batı ve Doğu Ordularının Domestikos'u [Başkomutan] olan Alexios Komnenos tarafından tutsak ediliş sonrasında Borilos'a gözleri sağlam teslim edilmişti, bunun tüm ayrıntılarını öğrenmek isteyecek kişileri şanlı Kaisar'ımızın [ölmüş eşimin] yapıtına göndeririz [1].

6 Gerçekten, daha sonra Alexios, Rum devletinin egemenlik âsâsına sahip olmuşken onun damadı [benim eşim] olan Kaisar, bu Bryennios'un soyu idi. Ama, bu anılarla içim altüst oluyor ve çok duygulanıyorum. Çok bilge kimliği bulunan bu kişi, yiğitlikte seçkindi. Herşey: güç, çeviklik, görünüş güzelliği, kısacası hem ruhun hem bedenin üstün nitelikleri bu kahramanı [eşimi] bezemek için buluşmuşlardı. Doğrusu, o, doğanın doğurduğu, Tanrının yarattığı kişiler arasında benzersizdi; her yönden kusursuzdu. Nasıl Homèros, Akhaios'lar arasında Akhilleus için övgü havası düzmüş ise, güneş altında yaşamış olan herkesin arasında pırıl pırıl parlayan benim Kaisar'ım için de öylesine övgü düzülebilirdi. Askerlik san'atının bir ustası olan Kaisar, beri yandan, yazın'ı da ihmal etmezdi; her kitabı okurdu ve tüm bilimlerde birikim kazanmak için, onlardan, gerek zamanımıza gerek eski zamanlara ilişkin, çok geniş kapsamda bilgi edinirdi. Daha sonra kendini yazı yazmaya verdi; Hükümdarım ve anamın, yâni İmparatoriçe Eirènè'nin demek istiyorum, buyruğu üzerine, okunmaya lâyık değerli bir kitap yazdı; bunda, babamın, devlet yönetimini ele geçirmeden önceki dönem tarihini anlattı [2]. Orada, [âsi] Bryennios'un yaptıklarını da tamamı tamamına sıralıyor ve soyundan geldiği kişinin [3] uğradığı felâketlerle, kayın babasının [İmparator Alexios'un] başarılarını, aynı yolda, tüm içtenliğiyle anlatıyor; bu iki adamdan söz ederken yalan söyleyemezdi, çünkü birinin damadıydı, ötekinin de kanını taşıyordu. Zaten bu konudan öykümüzün ilk kitaplarında söz etmiş bulunuyoruz.

7 Derken, İskit [Peçenek]'ler, Geòrgios Euphorbènos'un büyük bir deniz gücü ve [gemilerdeki] çok sayıda askerle, İstros [Tuna] üzerinden onlara doğru geldiğini gördüler. Bu ırmak, batının yüce dağlarından iner ve bir dizi çağlayan sonrasında [yolunu sürdürüp] 5 ağızdan, Karadenize dökülür; geniş ovalar içinden çok bol su taşıyarak akar ve üzerinde gemiler yol alabildiğinden, en büyük gemiler, pek çok yükle, sularında gider gelir. Birkaç adı vardır: ona, çıktığı yörede, kaynağı yakınında Danoubis; indiği yörede ve ağzı yakınında ise, İstros denir. İşte böylece, İskit [Peçenek]'lerin [oradaki] bölümü Geòrgios Euphorbènos'un bu ırmaktan gelişini

---

1] Kendisi de aynı olayı hayli ayrıntılı olarak anlatmıştı; yukarıda s. 23-34.

2] Bkz. yukarıda s. 12 başı.

3] Progonos. Babası da olabilir, dedesi de. Karş. yukarıda s. 32 dn.2.

görünce ve bir yandan da, karadan, İmparatorun güçlü bir ordu ile onlara karşı yürümekte olduğunu öğrenince, her iki yanda birden çarpışmaya girmelerinin olanaksızlığını anladılar ve tehlikenin ağırlığından kurtulmak için bir çâre aradılar. İşte bu nedenle, arada sözlerine tehditler sokuşturmaktan geri kalmaksızın konuşmak ve barış koşullarının neler olabileceğini sormak için 150 İskit [Peçenek]'ten oluşan bir elçiler kurulu gönderdiler; bu elçiler, gerektiğinde, eğer İmparator onların isteklerine razı olursa, kendisi [İmparator] çağırır çağırmaz ona gönderilmek üzere 30 000 atlı sağlamaya da söz vereceklerdi [1].

8 İmparator, İskit [Peçenek]'lerin hangi düzeni uygulamak istediğini sezmişti. Böyle [150 kişilik] elçiler kurulu, kapıya dayanmış tehlike getiren bir savaş hilesiydi; bunlar, buldukları ilk fırsatta, kül altında gizledikleri mel'unluk kıvılcımıyla bir büyük yangına ateş vereceklerdi; o nedenle, elçiler kuruluyla buluşmayı reddetti. Ancak [kendi huzuruna aldığı birkaç Peçenekle] görüşmeler süregiderken, yazman yardımcılarından biri, Nikolaos, İmparatorun yanına sokuldu ve çok alçak sesle onun kulağına şöyle dedi: "İmparator, hemen birazdan, güneş tutulması olmasını bekle". Beriki buna inanmayınca, yanlışa düşmediği yolunda yemin etti. O zaman İmparator, her zamanki keskin zekâsı ile, İskit [Peçenek]'lere döndü ve şöyle dedi: "Ben kararı Tanrıya bıraktım; eğer kısa süre içinde bir gök olayı ile işaret verilirse kesinlikle bilesiniz ki, güvenmediğim kurulunuzu, başınızda gelenlerin barış önerileri içtenlikli değil diye geri çevirmem, yerinde olmuştur [ve Tanrı bunu belli etmektedir]; aksi takdirde, ben kuşkularımın yersizliğine inanacağım". İki saat geçmeden gün ışığı eksilmeye başladı; tâ güneş yuvarlağının tümü, onun önünden geçen ay'ın gölgede bırakmasıyla, kararıncaya dek.

9 Bunun üzerine İskit [Peçenek]'ler dehşete düştüler ve İmparator, onları Leòn Nikeritès'e teslim etti; bu kişi, bir hadımdı, çocukluğunun başından beri askerler arasında büyütülmüştü ve çok saygın olduğu biliniyordu; ona, bunları sıkı koruma altında başkente götürmesini buyurdu. O da, hevesle, İstanbula doğru yola koyuldu. Ama, özgürlüklerine yeniden kavuşmaktan başka şey düşünmeyen Barbarlar [Peçenekler], daha Küçük Nikaia'ya [2] vardıklarında, gözetim görevini yapmakta gevşeklik gösteren, başlarındaki bekçileri kılıçtan geçirdiler ve sapa dağ yollarından giderek, kendilerini göndermiş olanlarla buluştular. Üç diğer kişiyle birlikte zar zor canını kurtarabilmiş olan Nikeritès, Goloè'deki İmparatorun yanına döndü.

1] Bunların, İmparator Goloè kasabasında iken onun yanına gelişinin 1 Ağustos 1087 gününde olduğu, birazdan sözü edilecek güneş tutulması olayı sâyesinde, hesaplanabilmiştir.

2] İlçe merkezi Havsa kasabasının yerinde o dönemdeki köy (Leib'in Fransızca çevirisinde c.II s. 201 dn. 3). İleride de adı birkaç kez geçecektir. Nikaia/İznik'ten ayrılması için Küçük Nikaia dendiği bellidir.

[III. Rumların uğradığı bozgun]

1 Bu haber gelince, İmparator, elçiler [kalabalığı] İskit [Peçenek] ordusunu ona karşı kışkırtır da düşman ordusu onun üzerine baskın verir diye çekindi; Atreus oğlu Agamemnon'un tersine, onun savaşa girme coşkusunu duyması için bir düş görmesi gerekmiyordu [1], çünkü içi savaş ateşiyle doluydu ve birlikleriyle Sidera [=Demir] Boğazını geçince, Bitzina yakınında ordugâh kurdu; bu, komşu dağlardan inen bir çaydır [2]. Burada, hayvanlarına ot bulmak için fazla uzağa giden adamlarından birçoğu kıyımdan geçirildi, birçoğu da tutsak edildi. İmparator, gündoğumu alacasında, aceleyle, Pliskoba'ya doğru yola çıktı ve oradan, Slymeòn [Tepesi] adlı, yerlilerce "İskitlerin Kurul Toplantısı Yeri" [3] diye de anılan bir doruğa tırmandı. Burada, yiyecek bulmak üzere konaklama yerinden uzaklaşanların başına da aynı felâket geldi.

2 Ertesi gün, İmparator, Silistre'ye yaklaşık 24 Stadia [4] uzaklıktan akan bir çaya vardı ve ordu ağırlıklarını [atlardan, arabalardan] indirince, ordugâh kurdu. Ama burada İskit [Peçenek]'ler arkadan, İmparatorun otağına saldırdılar ve hafif silâhlı askerlerden bir haylisini öldürüp, fazla gözüpek savaşan birkaç Mani'ciyi tutsak ederek götürdüler. Bunun üzerine orduda öylesine patırtı ve kargaşa çıktı ki, dört nala karmakarışık koşan atlar, İmparator otağını devirdiler; bu da İmparatora karşı pek hoş duygular beslemeyen kişilere, kötülüğe alâmet gibi göründü. Ancak, İmparator, askerlerden bir birlikle, saldırgan Barbarları otağının uzağına sürdükten sonra, yılgınlığı önlemek için, hemen atına bindi, patırtıyı yatıştırdı, askerleriyle tam düzen içinde yola koyuldu; Dristra/Silistre'ye -bu, Tuna kıyısındaki ünlü hisarlardan biridir-, o hisarı helepolis'lerle kuşatmak niyetiyle, ulaştı. İşe koyuldular; kent her yanından sarıldı ve surların bir bölümünde açılan bir gedikten, Alexios, tüm ordusuyla içeriye girdi.

3 Ancak, bu kentin iki tane iç kalesi, hâlâ, Tatou denen ünlü kişinin hısımlarının elindeydi; bu kişi, Kuman'ların [5] bağlaşıklığını sağlamak ve onlarla birlikte, İskit [Peçenek]'lere yardıma gelmek amacıyla kentten henüz ayrılmıştı [6]. Ayrılışı sırasında, adam, yakınlarıyla vedalaşırken, şöyle demişti:

1] Bkz. İliada, II 5 vd.

2] Bkz. yukarıda s. 212 dn.2.

3] Bouleutèrion tòn Skythòn.

4] Bkz. yukarıda s. 28 dn.5.

5] Bkz. yukarıda s. 169 dn.2.

6] Tatou, daha önce de, "Silistre'de...bulunan Bey" diye anılmıştı (s.183, metinde No. 4).

Kuşkum yok, İmparator kenti kuşatacak. Buna göre, onun ordusuyla ovaya yayıldığını görür görmez, koşun, ovaya egemen doruğu önce siz işgal edin; çünkü en üstünlük sağlayıcı konuşlanma yeri orasıdır; orada konaklayın; böylece, İmparator kenti kuşatma konusunda rahat olamıyacak ve bir yandan da, sizin ona zarar verebileceğinizden çekinerek, arkasında ne olup bittiği ile uğraşmak zorunda kalacak. Siz kendiniz ise, gece gündüz, ona karşı [vur-kaç saldırısı yapacak] savaşçılar göndermekten geri durmayın.

İmparator, zorunluluğa boyun eğerek, iç kalelerin kuşatılmasına son verdi ve hisardan dışarıya çıkıp, Tuna'nın yanı başındaki bir akarsuyun kıyısında ordugâh kurdu; sonra, İskit [Peçenek]'lere saldırmak gerekir mi konusunda akıl danışmak üzere toplantı düzenledi.

4 Peçeneklerle [1] savaşılmaması gerektiği görüşünde birleşen [Geòrgios] Palaiologos ile Grègorios Maurokatakalòn, Büyük Peristhlaba'nın [2] askerle işgal edilmesini öğütlediler. "Çünkü" dediler, "eğer İskit [Peçenek]'ler bizi böylece silâh elde, düzenle yürüyüşe geçmiş görürlerse, kuşkusuz, bize saldırmaya cesaret edemiyeceklerdir. Yalnız atlıların, arabasız, bizimle çatışmayı göze alması hâlinde bile, yenileceklerinden kuşkunuz olmasın; biz ise, Peristhlaba'yı her zaman, zaptedilmez bir sığınak olarak elde tutarız". Tuna yakınındaki [3] bu ünlü kent, eskiden böyle Barbar dilinden bir ad taşımazdı, tersine Hellen dilinden adı vardı, ona Megalè Polis [=Büyük Kent] denirdi, gerçekten de öyledir. Ancak, Bulgar Han'ı Mokros ve onun soyundan gelenler Bulgar Kral soyunun -nasıl Sedekias, Yahudi Kralları soyunun sonuncu hükümdarı olmuşsa- sonuncu hükümdarı olan Samouèl'e kadar, batı'da akınlar yapıp durduğundan, [başkent edindikleri] bu kent bir bileşik ad aldı ve Hellen dilindeki adında bulunan "Büyük" sözcüğü yerinde kalıp, buna ek olarak, Sthlabos [=Slav] soyunun dilinden bir sözcük kullanılıyor; böylece o halk her yerde ona Megalè Peristhlaba [Büyük Peristhlaba] diyor.

5 Maurokatakalon'un görüşünden yana çıkanlar, "Bu hisarı sığınma yeri edinirsek" diyorlardı, "ve her gün onlara pusular düzenleyip İskit [Peçenek]'ler üzerine çullanırsak, onlara sürekli olarak kayıp verdiririz ve onları, hayvanlarına yem bulmak için ya da kendilerine yiyecek sağlamak için ordugâhlarından kesinlikle ayrılamaz hâle

---

1] Meta tòn Patzinakòn, Peçeneklerle. Anna burada ve diğer birkaç yerde, İskit vb. demiyor, halkı doğru olarak Peçenekler diye anıyor.

2] Osmanlı döneminde, Eski İstanbul; Bulgarlarda: Preslav. Bulgar krallığının başkentlerinden idi.

3] Leib, Peristhlaba'nın Osmanlıda Eski İstanbul denen kent olduğunu kendisi belirttiği ve bu kent aslında Tuna *yakınında* bile denemiyecek kadar Tuna'dan güney ileride bulunduğu halde, Anna'nın peri ton İstron, "İstros/Tuna'nın çevresinde" deyişini, "est située sur le Danube" (=Tuna *üzerinde* yer alır) diye çevirmiş.

getiririz". İşte bu görüş üzerinde tartışılıyorken, [eski İmparator] Diogenès'in oğulları, Nikèphoros ile Leòn, henüz savaşın getirdiği felâketleri öğrenmemiş gençler oldukları için, atlarından yere sıçradılar, [hayvanların] dizgin koşumunu çıkardılar ve sağrılarına bir şaplak vurarak onları arpa tarlasının içine saldılar, şunu da söylediler: "Hiç korkma, İmparator! Biz kılıçlarımızı çekeceğiz ve düşmanı parça parça edeceğiz".

6 Tehlikeye atılmanın zevki uğruna saldırıya geçmeyi yeğlemesi doğasına uygun olan İmparator, kendisini bundan geri tutmak isteyenlerin gerekçelerine hiç değer vermedi ve gerek İmparatorluk otağını, gerek ordu ağırlıklarını Geòrgios Koutzomitès'e emanet edip, bunları [onunla] Betrinon'a yolladı; arkasından, adamlarına, o gece ne bahasına olursa olsun ışık ya da ateş yakmamalarını ve gündoğumuna kadar, hazır durumda, at başında olmalarını buyurdu. Gün ışıyınca, ordugâhından çıktı, ordusunu taburlara ayırdı, onları saf saf, savaş düzeninde sıraladı ve orduya bir geçit töreni yaptırdı. Sonra, kan hısımlarının ve evlilik yolundan hısımlarının, o sırada Lâtinlere ve diğer yiğit savaşçılara komuta etmekte olan [Rumeli Beylerbeyi atadığı] kardeşi Adrianos'un bulunduğu merkezde, orta yere geçti. Sol kanadın başında, İmparatorun kızkardeşlerinden biriyle evli olan, Kaisar Nikèphoros Melissenos vardı. Sağ yandaki komutanları, Kastamonitès [=Kastamonulu] ile Tatikios idiler; bağlaşıklar [geçici ücretli asker durumundaki Türkler], her ikisi de Sarmat [burada: Uz/Oğuz] olan Ouzas/Oğuz ile [1] Karatzas/Karaca'nın komutası altında idiler. İmparator kendi kişisel koruyucuları olarak 6 kişiyi seçti ve bunlara, başka hiçbir şeyle ilgilenmeksizin yalnız kendisine göz kulak olmalarını buyurdu; bunlar, Ròmanos Diogenès'in iki oğlu; uzun süreden beri büyük bir savaş deneyimi edinmiş bulunan Nikolaos Maurokatakalon; İòannakès; Varangos'ların komutanı Nampitès ve aileden hizmetkârı, Goulès adlı biri [2] idi.

7 İskit [Peçenek]'ler de savaş düzeninde dizildiler; gerçekten onlar savaş san'atında ve saf saf dizilmekte doğuştan yeteneklidirler; [çevrede] pusular kurdular ve usta taktikçilerin davranışıyla, bölüklerini[n atlılarını] sarmaşıklarla [fazla ayrılmamaları için] birbirine bağladılar; sonra, kapalı arabalarını [yanyana] dizip bir sur hâline getirdiler; uzaktan ok atarak, bölük bölük, İmparatora doğru ilerlediler. İmparator, kendi ordusunun dizilişini, bu bölüklere göre ayarladı ve ağır donanımlı savaşçılarının ileriye çıkmasını ve -İskit [Peçenek]'lerin yakınına sokulmuş olmadıkça- sımsıkı bitişik yürüyüş düzenini bozmasını kesinlikle yasakladı; [ilerleyip de,] sonra, çatışmaya hazır iki ordu arasındaki açıklığın artık bir at koşusu [yarışı] yapmaya daha azı yetemiyecek kadara indiğini görünce, koşar adım düşmana saldıracaklardı.

1] Bkz. yukarıda s. 169, metinde No. 3.

2] Bkz. yukarıda s. 38, metinde No.4.

8 İmparator bu önlemleri almakta iken, uzaktan, İskit [Peçenek]'ler göründü; kapalı arabalarında, kadınları ve çocukları da yanlarında olarak geliyorlardı. Çatışma başladı ve gündoğumundan, gece çökünceye kadar sürdü; kıyım çok büyüktü, her iki yandan da ölen çok olmuştu. Diogenès'in oğlu Leòn, İskit [Peçenek]'lere fazla gözükaralıkla saldırdığı ve arabaların bulunduğu yere doğru akıllıca olmayacak kadar sokulduğu için, ağır yaralanıp yere yıkıldı. Bu sırada Lâtinlere komuta etmekte olan, İmparatorun kardeşi Adrianos, İskit [Peçenek]'lerin saldırısının karşı konulabilecek gibi olmadığını görünce, dört nala ileriye atıldı ve arabalara kadar ulaştı; arkasından, orada yiğitçe dövüşüp, yanında yalnız 7 yoldaşıyla geriye dönebildi; ötekilerin hepsi İskit [Peçenek]'lerce ya öldürülmüş ya tutsak edilmişlerdi. Çatışmanın sonucu hâlâ belirsiz bulunuyordu; iki ordu, azgın bir dövüşü sürdürmekte idi ki, uzaktan, 36 000 atlının başında sökün eden İskit [Peçenek] Beyleri göründü; bu kadar çok sayıda savaşçıyla baş etme olanağı bulunmayan Rumlar, o zaman, kaçmaya koyuldular.

9 Oysa, İmparator safların en önüne kadar ileriye çıkmış, orada duruyordu; bir eliyle kılıcını tutmakta, ötekiyle de, sancak makamında, Hikmet'in [Meryem] Anası'nın omuz örtüsünü taşımakta idi [1]; yanında 20 yiğit atlı vardı ve bunlar Diogenès'in oğlu Nikèphoros, İmparatoriçenin kardeşi Pròtostrator Mikhaèl Doukas ve [İmparatorun] ailesinin hizmetkârları idiler. O sırada İskit [Peçenek]'lerin 3 yaya askeri ileri atıldı; ikisi birer yandan, onun binek atının dizginini; üçüncüsü de, sağ bacağını kavradı. O ise hemen [kılıçla vurarak, dizgin tutanlardan] birinin elini kopardı; ikincisini kılıçla korkutup haşlayarak [tehdid ederek] kaçırttı; bacağını tutana gelince, onun da tolgasına bir vuruş indirdi. Ama kılıcını oldukça hafif vurmuştu; çünkü şiddetli vurursa, böyle durumlarda sık sık karşılaşıldığı üzere, kılıcı yönünden kayar diye çekinmişti ki böyle bir hal iki sonuçtan birine yol açardı: ya vuruş kendi bacağına da inerdi, yahut binmekte olduğu atı da yaralardı; bu durumda ise düşmanlarının eline düşecekti. İşte o nedenle, bu kişiye bir kez daha iyice vurdu, ama yine elini tedbirli kullandı. Gerçekten, her eyleminde, her sözünde, her hareketinde, aklı başında davranmak, onun ilkesiydi ve ne öfkeye kapılarak, ne de duygusallaşarak kendini kaybederdi. Tolga, ilk vuruşta devrilmiş olduğundan, [ikinci vuruşta] kılıç İskit [Peçenek]'in açık kafasına indi ve bu da feryat ederek hemen yere serildi.

10 Bölüklerin karmakarışık kaçmakta olduğunu görünce -gerçekten artık saflar tümüyle bozulmuştu ve herkes darma dağın kaçıyordu-, Pròtostrator, sordu: "Ne diye, İmparator, burada hâlâ durmaya çabalıyorsun? Ne diye canını tehlikeye atıyor, kendi güvenliğini hiç mi hıç dert edinmiyorsun?" İmparator, yanıt vererek, korkaklık gösterip canını kurtarmaktan ise, dövüşerek ölmenin yeğ olduğunu söyledi. Ama Pròtostrator'dan şu karşılık geldi: "Sen sıradan [bir savaşçı] olsaydın, sözlerin çok

---

1] Tès tou Logou Mètros to Òmophoron. Şimdi Topkapı Sarayında bulunan ve hepsine birden Emanât-ı Mukaddese denen, Muhammed'in dişi vb. olduğuna inanılan kalıntılar gibi, o zaman Blakhernai Sarayında duran bir "Kutsal Kalıntı". Nasıl Osmanlı bazı savaşlara Sancak-ı Şerîf'i götürmüşse, bu da bazı savaşlara götürülmüştü.

övgüye değerdi; ama senin ölümün genel bir felâkete yol açacaksa, ne diye daha iyi bir çareyi seçmeyesin? Çünkü sen kurtulursan, savaşa yeniden girişeceksin ve yengi kazanacaksın". Böylece İmparator, kapıya gelen ve onun canına kasdeden tehlikeyi görüp -çünkü İskit [Peçenek]'ler şiddetle saldırıyorlardı- durumu kurtarmaktan umudu tümüyle kesti; "İşte" dedi, "artık, Tanrının yardımıyla kendimizi kurtarmayı düşünmenin zamanıdır; ancak, kaçaklarla aynı yoldan gitmiyelim, çünkü bizim askeri kovalayanlar dönerken bize rastlıyabilirler; daha iyisi" eliyle, kendilerinin bulunduğu safın ucundaki İskit [Peçenek]'leri gösterdi, "şunların üzerine, sanki bugün doğmuşuz ve yine bugün ölmeliymişiz gibi saldıralım. Eğer böyle yapmakla, Tanrının da yardımıyla, İskit [Peçenek]'lerin cephesini yarıp geçebilirsek [daha önce kaçan Rum askerlerinin ve onları kovalayanların izlediğinden] başka bir yol izleyeceğiz". Bu sözlerinin üzerine, yoldaşlarını cesaretlendirdikten sonra, onların başına geçip İskit [Peçenek]'lere ateş gibi saldırdı ve karşısına çıkanların ilkine vurdu; bu kişi, onun vuruşuyla, atından düşüp yere yuvarlandı. İskit [Peçenek]'lerin sıkı saflarını böylece delip geçtikten sonra, yanındakilerle birlikte, onların [Peçeneklerin] arkasına düşen ülke bölümüne ulaştılar.

11 İmparator bu işi becerirken, [kayınbiraderi] Pròtostrator, atının ayağı kaydığı için, düştü; ama, hizmetkârlarından biri ona hemen kendi binek hayvanını verdi. O [Pròtostrator Mikhaèl Doukas], İmparatorun yanına ulaşınca, artık onun yanından hiç ayrılmadı, onu öylesine içten severdi. Kaçaklarla onları kovalayanlar karma karışık ilerlerken, başka İskit [Peçenek]'ler, yeniden İmparatora yetiştiler. O hemen arkasına döndü ve yanıbaşına sokulmuş adama vurdu; yalnız onu öldürmekle kalmadı, olaya tanık olanların anlattığına göre, başkalarını da [hakladı]. Bir İskit [Peçenek], arkadan, Nikèphoros Diogenès'e yetişmiş, [kılıcıyla] ona vuracakken, İmparator onu gördü ve Diogenès'e bağırdı: "Dikkat et Nikèphoros! Arkanda!" O da hemen arkasına döner ve hasmının yüzüne bir vuruş indirir. Daha sonra İmparator, bu adamın [o sırada] becerdiği çevikliğin benzerini hiç görmediğini anlatırdı, dinledik. Şunu da söylerdi: "Eğer ben o gün bir elimle de sancağı [1] tutuyor olmasa idim, başımdaki saçlardan daha çok sayıda İskit [Peçenek] haklıyacaktım"; ve bunu söylerken [boşuna] övünüyor değildi. Gerçekten, kim alçak gönüllülüğe onun verdiğinden çok değer verebilmiştir? Ne var ki, bazan, sözün gelişi ve olayların gelişmesi, onu, kendi becerilerini aile arasında bize anlatmaya götürürdü; bu bile, bizim ona gerçekten ısrarla baskı yapmamız üzerine olurdu; oysa, topluluk içinde onun kendi yaptıklarından şu ya da bu biçimde övünerek söz ettiğini hiç kimse duymamıştır.

12 Çok şiddetli bir rüzgâr estiğinden ve Peçeneklerin [2] saldırıları hâlâ süregittiğinden, artık sancağı taşıyacak gücü kalmamıştı. Üstüne üstlük, bir İskit [Peçenek], iki eliyle birden tutarak kullandığı uzun bir mızrakla, onu kaba etinden

---

1] Sancak gibi tuttuğu Meryem Ana'nın omuz örtüsünü. Bunun birazdan bir kez daha sözü geçecek.

2] Burada da, "İskitlerin" demiyor, tòn Patzinakòn (=Peçenek'lerin) diyor.

vurdu ve her ne kadar mızrağın ucu etten içeriye [iyice] girmediyse de ona çok büyük bir acı verdi; bu acı, daha nice yıl sonra bile geçmek bilmedi. Böylece zorunlu kalarak ve başka çâre bulamıyarak, sancağı bir pırnal çalısına sokuşturdu; onu öylesine gizledi ki, gelen geçen hiç kimse göremezdi [1]; kendisi, gece boyunca yol alarak, sağ sâlim, Goloè'ye vardı. Gün doğunca, Berroè'ye [Eski Zağra] doğru yola koyuldu; orada [bir süre] kaldı, çünkü tutsak düşenleri, kurtulmalık parası vererek, satın almak istiyordu.

[IV. Bozgun sırasında Geòrgios Palaiologos'un kaçış serüveni]

1 Palaiologos, yenilen birliklerin kaçmakta olduğu o gün, atından düştü ve [at kaçıp gittiği için] onu yitirdi. Bu tehlikeli durumda iken, yaşamını tehdid eden tehlikeyi bildiğinden, çevresinde dört dönerek, acaba rast gelir de bir yerlerde binek hayvanımı görebilir miyim diye bakınmakta idi ki, yukarıda sözünü ettiğimiz, Khalkèdon [Kadıköy] Metropoliti [2] Leòn'u, üzerinde din adamı giysisi ile, gördü [3]; bu kişi atını ona bıraktı; Palaiologos at'a atladı ve kaçmaya koyuldu; bu saygıdeğer adamı bir daha görmedi. Sözü edilen kişi gerçekten çilekeş bir ruha sahipti ve gerçek bir din adamı kimliğindeydi; ne var ki, çok saf bir aklı olduğundan, onun coşkun halleri her zaman bir aydın kişi bilgisini yansıtmazdı [4] ve kutsal törelerin gerçek anlamını da kavrayamazdı. Bu yüzden, yukarıda anlattığımız gözden düşme durumu başına gelmiş ve görevinden uzaklaştırılmıştı. Yine de Palaiologos bu adama bağlılığını hep sürdürdü ve ona, her zaman, özellikle seçkin erdemliliği [dünya nimetlerine değer vermemesi] yüzünden, saygı gösterdi. Bu adama karşı beslediği çok içten güvenme duygusu nedeniyle mi Palaiologos'a Tanrı işi olarak bu adam gösterilmişti, yoksa bu din büyüğü ile ilgili olay, Tanrının işe karışmasının bir başka akıl almaz tecellisi miydi, söyleyemiyorum.

2 Peçeneklerin kovalamakta olduğu Palaiologos, üzerinde çok yoğun ağaç ve çalı örtüsünün bulunduğu bataklık bir yöreye girdi; orada, 150 kişilik bir asker topluluğuyla karşılaştı. Bunlar, İskit [Peçenek]'lerce kuşatılmış bulundukları için kendilerini umutsuz bir durumda gördüklerinden - çünkü onlar böylesine kalabalıkla başa çıkabilecek bir güç oluşturmuyorlardı-, soyluluğunu ve azimkâr kişiliğini uzun süreden beri bildikleri Palaiologos'un öğüdüne uymak istediler. O da, canlarını

1] Leib'in de bir dipnotunda işaret ettiği üzere bozgunun ağırlık derecesi, (hristiyanlar için Sancak-ı Şerîf değerinde olan) bu (Meryem Ananın) Omuz Örtüsü'nün böyle dağ başında çalıya bırakılmasından anlaşılabiliyor.

2] Anna, "Yerel kilise başı" anlamını kasdederek, Proedros (=Başkan) sözcüğünü kullanmış.

3] Birazdan belirtileceği üzere, bu görüş gerçek miydi, hayal miydi, anlaşılamamıştır.

4] Anna, kibarca, "Rahmetlinin geçerli nedene dayanmayan, açıkçası yersiz, taşkınlıkları olurdu" demek istiyor.

tehlikeye atarak İskit [Peçenek]'lere saldırmalarını öğütledi; işte gerçekte canlarını kurtarmaları hiç kuşkusuz ancak böyle olabilecekti. "Ama" dedi, "bu konudaki kararlılığımızı, and içerek mühürleyelim; eğer şimdi hepimiz aynı görüşte isek, hiç kimse, İskit [Peçenek]'lere karşı girişilecek bir saldırıda [kendi başına] savuşmamalı ve her birimiz, hepimizin birden kurtuluşunu kendi özünün kurtuluşu diye görmeli". Bunun üzerine, Palaiologos, gazapla saldırıya geçti ve karşısına ilk çıkan düşmana vurdu; bu kişi, vuruştan sersemleyip, yere düştü. Ama, [Palaiologos'un] yoldaşlarının saldırısı, özgüvenden yoksundu; böyle olunca da, kimi öldürüldü, kimi o koruluk yerin dibine doğru, sanki orası sığınılacak bir yaban hayvanı ini imiş gibi, döndüler ve orada gizlenip canlarını kurtardılar.

3 Peçeneklerin yeniden peşine düştüğü Palaiologos bir tepeye varıyorken, atı yaralandı ve yere yıkıldı; bunun üzerine o da [yoldan ayrılıp] yakındaki bir dağa sığındı. Kendisini selâmete çıkaracak bir patika arayıp durduğu halde tüm gayretine rağmen bulamıyarak, 11 gün boyunca ötede beride dolandıktan sonra, bir asker duluna rastladı ve onun yanında bir zaman kaldı; bu kadının, kendileri tehlikeden [Peçeneklerden] kurtulmuş olan oğulları, ona, kendisini kurtaracak patikayı gösterdiler.

4 İşte Palaiologos'un heyecanlı serüvenleri bunlardı; [beri yanda] İskit [Peçenek] Beyleri ellerine düşmüş bütün tutsakları öldürmekten yana oldukları halde, savaşçılar kalabalığı buna kesinlikle karşı çıkmıştı ve tutsakların kurtulmalık parası karşılığında bırakılmasını istemişti. Onların görüşü kabul edildiğinden, kendisi de tutsak düşmüş bulunduğu halde İskit [Peçenek]'leri bu doğrultuda karar alsınlar diye zorlayan [Kaisar] Melissènos, mektuplarla durumu İmparatora bildirdi. Hâlâ Beroè [Eski Zağra]'da bulunan İmparator, gerekli parayı, Kentlerin Kraliçesinden getirtti ve tutsakları satın aldı.

[V. Kuman Türkleri, Peçenek Türklerine yardıma gelmişken, onlarla savaşa tutuşuyor]

1 İşte bu sırada, [Dristra/Silistre Beyi] Tatou, yardıma gelmelerini sağladığı Kuman'larla birlikte, [kuzeyden] Tuna'ya vardı; bunlar [Kuman'lar] hesaba gelmez ganimeti ve tutsaklar kalabalığını görünce, İskit [Peçenek] Beylerine şöyle dediler: "Evimizi barkımızı bıraktık, buraya sizin imdadınıza koştuk; sizinle hem tehlikeleri hem başarıyı paylaşmak için böylesine uzak bir yolu aşıp geldik. Bize düşen herşeyi yapmış bulunduğumuza göre, bizi eli boş göndermeniz haklı olmaz. Gerçekten, savaş olup bittikten sonra buraya varmışsak, bunun sorumluluğu bize değil saldırıya geçivermiş olan İmparatora düşer. İşte bu nedenle, ya bizimle tüm ganimetleri bölüşürsünüz, ya da bizi, sizin bağlaşıklarınız olmaktan çıkıp düşmanınız olmuş görürsünüz". İskit [Peçenek]'ler buna kesin bir red yanıtı verdiler; Kuman'lar o yanıtı katlanılmaz buldular ve iki yan arasında korkunç bir çatışma patlak verdi; İskit [Peçenek]'ler tam bir yenilgiye uğradılar ve ancak Ozolimnè'ye güçlükle kaçanlar kurtulabildi; bunlar, orada, bir zaman, kımıldamaya bile cesaret edemeden, Kuman'larla kuşatılmış olarak, kaldılar.

2 Bizim şimdi Ozolimnè [1] dediğimiz gölün [2], hatırı sayılır çevre uzunluğu ve genişlik boyutu vardır; göl, yüzölçümü yönünden de, bugüne dek coğrafya yazarlarının andıklarının hiç birinden geri kalmaz. Yüz Tepeler denen yerin ötesindedir ve ırmakların en uzunları, en bol su getirenleri oraya boşalır; yüzeyinde çok sayıda büyük taşıma gemileri gider gelir, bu da gölün ne kadar derin olduğunu gösterir. Ona Ozolimnè denmesi, sağlığa zararlı ve tiksindirici kokular yaydığı için değildir [3]; tersine, vaktiyle bu göle, günlük konuşma dilinde Ouz [Uz/Oğuz]'lar denen Hun'lardan [!] bir ordu gelip, onun kıyılarında konaklamıştı; o günden beri, bu göle Ouzo-Limnè [=Uz Gölü] denmiş, kuşkusuz adın içinde u sesi de varmış [ama zamanla ad, Ouzo'nun u'su düşerek, Ozo-Limnè olmuş]. Ne var ki, eski tarih yapıtlarının hiçbir bölümünde bir Hun ordusunun şu ya da bu zamanda o yerde bir araya geldiğini okumuyoruz; [bence] bu yere o adın verilmesine yol açan, İmparator Alexios döneminde o yerde, her yandan gelen askerlerin genel bir buluşmasının yapılmış olmasıydı.

3 Bu göle ilişkin ayrıntıları ilk kez biz anlatıyoruz; konuya burada yer vermemizin amacı, her yana sık sık sefer etmiş bulunan İmparator Alexios sâyesinde, her yanda pek çok yerin ya doğrudan doğruya onunla ilgili olan ya da orada toplanmış düşmanlarla ilgili olan adlar taşıdığını kanıtlamak içindir; Makedonia Kralı Alexandros zamanında da buna benzer bir durum saptadım. Gerçekten, gerek Mısır'daki Alexandreia [İskenderiye], gerek Hindistandaki Alexandreia [4], bunlar, onun sebebine böyle adlandırılmışlardı; bunun gibi, onun savaşçılarından biri olan Lysimakhos dolayısiyle böyle ad almış Lysimakheia'yı bilmekteyiz [5]. Böylece, İmparator Alexios'un, Alexandros [İskender] ile yarışarak, çeşitli vesilelerde, birtakım yerlere, kendisinin orada toplanmış bulduğu ya da orada topladığı halklar dolayısiyle yeni adlar koymuş olması yahut kendisinin kazandığı başarılar nedeniyle belli yerlere kendi adını

1] Limnè, "göl, -gölü" demektir; adın Ozo bölümünü şimdi kendisi açıklayacak.

2] Leib Fransızca çevirisine eklediği notta (c.II s. 104 dn.1; Ducange ile Bromberg'e de yollama yapmış), bu gölün Ulah'lar ülkesinde olduğunu söylüyor (*en Valachie* diyor) ama tam yerini belirtemiyor. Yâni onun (Osmanlının deyişiyle), Eflâk'da; Silistre'nin kuzey yakınlarında, Tuna kıyısındaki göllerden biri olduğunu sanıyor. Oradaki gölcüklerin hiçbiri Anna'nın şimdi göreceğimiz anlatımına uymaz. Anna, göl durumunda bir iç deniz olan Azov Denizi/Azak Denizi hakkında duyduklarını, onun yerini pek de tam bilemiyerek, aktarmaktadır sanırım. İlkçağ Hellenleri bu iç denize Maiòtis Gölü diyorlardı (örneğin Aiskhylos, Prometheus, dize 419'da bu adla geçer. Azra Erhat/S.Eyuboğlu çevirisinde Hazar denizi edilmiş). Anna, Azov Limnè (Azov Gölü) adını duymuş olmalı.

3] Görünüşte, Ozolimnè adı, Hellen dilindeki Ozò (=kötü kokmak) fiiliyle bağlantılıya benziyor.

4] Kasdettiği şunlardan biridir: Alexandreia Arakhoton, şimdi Kandahar; Alexandreia Areion, şimdi Herat; Alexandreia Eskhate, şimdi (Tacikistan'daki) Hocend/Leninabad.

5] İskender ardıllarından komutan-kral Lysimakhos'un başkenti; Gelibolu Yarımadası kıstağında idi; yerinde şimdi askerî tesisler vardır ve görünür kalıntısı hemen hemen yoktur.

vermiş bulunması beni şaşırtmıyacak. Yukarıda sözü edilen Ozolimnè'yc ilişkin bu belirtilenler, tarih anlatımı açısından [asıl konumuzun dışında olmakla birlikte] şöyle bir söylenmiş olsunlar. Kuman'lara gelince; yiyecek sıkıntısı çektiklerinden, gerekli malzemeyi sağlamak ve sonra yeniden İskit [Peçenek]'ler üzerine gelmek için, yurtlarına döndüler.

[VI. Peçenekler, İpsala yöresinde]

1 Böylece geçen süre boyunca, İmparator kendisinin kaldığı Beroè'de [Eski Zağra'da] birliklerini topladı ve gerek [kurtulmalık parası ödeyerek] satın aldığı savaş tutsaklarını, gerek adamlarının tüm geri kalanlarını silâhlandırdı. Aynı sırada, Flandre Kontu da Kudüs dönüşünde onunla işte burada karşılaştı ve Lâtinlerdeki âdet üzerine ona bağlılık andı içerek, ülkesine döner dönmez, ona yardımcı asker olarak 500 atlı savaşçı göndereceğine söz verdi. İmparator da onu onurlandırarak ağırladı; sonra, çok hoşnut kalmış olarak, ülkesine uğurladı. İmparator bu yerden, yeni devşirdiği güçlerle, ayrıldı ve Edirne'ye vardı [1088 yılında].

2 Beri yandan, İskit [Peçenek]'ler, Goloè ile Diambolis [Yambolu/Yanbolu] arasında orta yerde bulunan vâdiden geçerek, Markella denen yer yakınlarında ordugâh kurdular. Ancak, İmparator Kuman'lar olayını öğrenmişti ve bunların geri dönmesi beklendiğinden, onlar çıkagelecek diye çekiniyor, korkuyordu. Bu nedenle, Synesios'u çağırdı ve onun eline, İskit [Peçenek]'lere götürülecek bir Altın Yaldızlı Ferman vererek, onu, bunları [Peçenekleri] bulmaya gönderdi; öğüdü şöyleydi: Onları uzlaşmaya ve tutaklar vermeye ikna edebilirse, daha ileriye gitmelerini engelleyecekti ve şimdi bulundukları yerde kalmalarını sağlayacaktı; buna karşılık, nelere gereksinmeleri varsa bol bol karşılanması da onun işi olacaktı. Çünkü, [İmparator,] eğer Kuman'lar bir kez daha Tunayı aşar ve daha da ileriye gitmek isterse onlara karşı bunlardan [Peçeneklerden] yararlanmayı düşünüyordu. İskit [Peçenek]'ler uzlaşmaya yanaşmazlarsa, Synesios onları orada bırakıp geriye dönecekti.

3 Synesios onları buldu ve onlarla uygun biçimde konuşarak, onların İmparatorla anlaşmaya razı olmalarını sağladı. Onların yanında uzun süre kaldı; onlara olabildiğince, her çeşit hizmette bulundu ve her gücenme konusunu çözüme bağladı [onlara gücenme bahanesi vermedi]. Bu sırada, Kuman'lar, İskit [Peçenek]'lere karşı savaşmak üzere, silâha bürünmüş olarak, geldiler; onları [eski yerlerinde] bulamayınca ve [Balkan sıradağlarındaki] boğazları aşmış [güney yana geçmiş], Markella'ya varmış ve İmparator ile bir barış andlaşması yapmış bulunduklarını öğrenince, İmparatordan, İskit [Peçenek]'lere saldırmak üzere kendilerinin de boğazları aşmasına izin vermesini istediler. Ötekilerle henüz barış andlaşması yapmış olan İmparator, şöyle diyerek, bunu reddetti: "Şu sırada yardıma gereksinmem yok; bol keseden verilmiş armağanları alın ve geri dönün". Elçileri onurlandırarak ağırladıktan ve onlara birçok armağanlar verdikten sonra, onları, barışseverlikle, uğurladı. İskit [Peçenek]'ler bundan cesaret alıp, andlaşmayı bozdular ve tıpkı eskisi kadar vahşîlikle, komşu kentleri ve yöreleri talan etmeye koyuldular. Gerçekten, genellikle bütün Barbarlar, sözüne bağlı kalmayan kişilerdir ve doğaları gereği, andlaşmalara uymazlar.

4 Bunu görerek, Synesios, kendiliğinden İmparatorun yanına geldi, İskit [Peçenek]'lerin nankörlüğünü ve andlaşmayı bozduklarını bildirdi. Onların Filibe'yi zaptettiği haberi, böylesine kalabalıklarla kesin sonuçlu olacak bir savaşa tutuşmak için yeterli sayıda askeri bulunmayan İmparatoru pek çok sıkıntıya düşürdü. Ama, tehlikeli durumlardan çıkış yolları bulmaya alışkın olduğundan ve ne olursa olsun hiçbir zorluğa asla boyun eğmediğinden, gördü ki, düşmanı yenmek için vur-kaç baskınlarından ve pusulardan yararlanması gerekmektedir. İşte bu nedenle, onların sabah işgal etmeye kalkışacakları yerleri ve kentleri kestirerek kendisi, bir önceki günün akşamından, onlardan önce davranıyordu. Elindeki olanaklara göre, onlarla uzaktan savaşıyor, onların kaleleri ele geçirmesini önlemek için vur-kaç saldırıları, pusular düzenliyordu. Böylece, her ikisi, İskit [Peçenek]'ler ile İmparator, Kypsella [İpsala]'ya geldiler.

5 Beklediği paralı askerler henüz gelmediği için; İskit [Peçenek]'lerin yer değiştirmekte ne kadar çabuk olduğunu bilen ve onların şimdiden, Kentlerin Kraliçesine [İstanbula] doğru olabildiğince hızlı ilerlediklerini gören İmparator, çok tehlikeli bir durumda kalmıştı. Böylesine bir kalabalığa direnebilecek yeterli güçlere sahip olmadığından, dendiği üzere, "En az kötü olan, en iyisidir" diye hükmetti. Böylece, barış önermek için onlara elçiler gönderdi ve onlar [Peçenekler] yine İmparatorla görüşmeye geldiler. Ancak, barış andlaşmasının yürürlüğe girmesinden önce, Neantzès, [karşı taraftan ayrılıp] sığıntı olarak onun yanına geçmek üzere, geldi [1].

6 [Barış yapılmasından önce geçen şu olayı da anlatalım:] Bu sırada, Migidènos [2] komşu illerden devşirilmiş acemi askerleri getirmek üzere, gönderilmişti; bunun oğlu, daha sonra, ...'da yapılan çatışmada [3], Peçenekler üzerine hışımla atılmışken bir İskit [Peçenek] kadınının fırlattığı çengelle yakalanıp arabaların çevrelediği alana [4] çekildi ve tutsak düştü. Kesilmiş kafası, [gönderildiği komşu illerden geriye dönen] babasının isteği üzerine, İmparator tarafından satın alındı; babası, böyle bir felâkete katlanamıyarak, üç gün üç gece boyunca bir taşla kendi göğsüne vurdu da vurdu, sonunda öldü. Üstelik, İskit [Peçenek]'lerle yapılan barış da uzun süreli olmadı; çünkü, onlar, köpekler gibi, kendi tükürüklerini yaladılar [sözlerinden döndüler]. Böylece, [1090 yılında], İpsala'dan ayrılıp Taurokomos'u [5] işgal ettiler; kışı, komşu hisarları talan ederek, orada geçirdiler.

1] Bu Peçenek Türk'ü, ileride de birkaç kez yan değiştirecektir. Adının asıl biçimi neydi, saptayamadım.

2] Bu kişi Türk olmalı; bkz. yukarıda s. 168 dn.1.

3] Anna bu savaş yerinin de adını anımsayamamış, sonra belirleyip yazarım diye boşluk bırakmış.

4] Peçeneklerin, arabalarını çember biçiminde dizip, Rum saldırılarına karşı bunları sur gibi kullandığı anlaşılıyor.

5] Tauro-kòmos, Hellen dilinde, "Boğa-şenliği" demektir. Bu, ileride 10 IV 6'da göreceğimiz üzere, bir dağ geçidinin adıdır; dağ geçidinin dibinde bir ova vardır ve ovadan da çay geçer. Geçidin tam yerini belirleyemedim.

[VIII. Peçenek Türkleri Hayrabolu'da. Rumların bir kez daha yenilmesi]

1 Bahar başında, [Peçenekler] oradan [Taurokòmos'dan] Kharioupolis [Hayrabolu]'ya geldiler. O sırada Boulgarophygon [Babaeski]'de kalmakta olan İmparator, artık oyalanmadı ve birliklerinden önemli bir bölümü ayırarak -bunun tümü seçkin savaşçılardan oluşuyordu-; bir de, hepsi henüz sakalı çıkmakta olan, saldırılarına direnilmez, Arkhontopoulos'lar [=Bey Oğulları] denen genç askerleri, ayırdı; onlara, [yanyana dizilmiş] arabalarının üzerinde [bir sur üzerinde imiş gibi] duran İskit [Peçenek]'lere arkadan çullanmaları komutunu verdi. Bu Bey Oğulları Alayı'nın kurulmasını ilk akıl eden, Alexios olmuştur. Daha önceki İmparatorların ihmali yüzünden Rum devletinin artık bir ordusu bulunmadığı için, o, her yandan, düşmanın öldürdüğü askerlerin oğullarını topladı, onlara silâh [kullanma] ve savaş eğitimi tâlimleri yaptırdı, sonra [bunlardan bir alay oluşturarak], sanki bunlar Bey Oğulları imiş gibi -bu ad, onlara babalarının soyluluğunu ve cesaretini anımsatsın diye; ayrıca onların [babalarının] içinde yanan ateşi anımsamakla, koşulların gözüpeklik ve ataklık gerektirdiği hâllerde daha cesur davransınlar diye- onları Bey Oğulları Alayı olarak adlandırdı. Eski zamanın Lakonia'lılarında [Sparta'lılarında] Kutsal denen taburda olduğu gibi tasarlanarak [1], 2000 askerden oluşan bu Bey Oğulları Alayı, işte böyle idi.

2 Kısa süre önce askere alınmış olan Bey Oğulları, kendilerine verilen komut gereğince, savaşmak üzere yola çıktılar. Ancak, daha önceden tepenin eteğinde [2] pusuya yatmış olan İskit [Peçenek]'ler, onların hareketlerini gözlüyorlardı ve onların arabalara doğru hızla yol aldığını görünce, yenilmez bir gözüpeklikle onların üzerine saldırdılar. Bunu izleyen göğüs göğüse çatışmada, yaklaşık 300 Bey Oğlu, hırsla dövüşürken, can verdiler. Onların ölümünden dolayı İmparator çok uzun süre, yüreği derinden yaralanmış kaldı, sıcak gözyaşları döktü ve sanki onlar [ölmemiş de] gelmiyorlarmış gibi her birini, adını bağırarak, çağırdı.

3 Peçenekler, düşmanlarına karşı kazandıkları bu yengiden sonra, Hayrabolu'nun içinden geçtiler ve herşeyi talan ederek Aspra'ya yöneldiler [3]. O zaman İmparator,

---

1] Anna yanılıyor; İeros Lokhos (=Kutsal Birlik) denen tabur, Spartalılarda değil, Thebai'lilerdeydi (Ploutarkhos, Pelopidas'ın Yaşamı, 18; orada belirtildiği üzere, Thebai'lilerdeki birlik 300 kişilikti).

2] Rum ordusu komutanlık karargâhının bulunduğu Babaeski'den, Peçeneklerin konakladığı Hayrabolu'ya giden yol üzerindeki bir tepe kasdediliyor.

3] Aspra, Rumcada "Beyaz" demektir. Sewter'ın İngilizce çevirisine ekli haritada, Aspra, Malkara dolaylarında işaretlenmiştir. Leib, burada verdiği açıklama notunda, yerleşimin şimdiki (1930'lardaki) adını Abrasca diye gösteriyorsa da, böyle bir ad'a hiçbir kaynakta rastlayamadım. Abrasca derken Gelibolu Yarımadası kıstağı yakınındaki Evreşe (şimdi: Kadıköy) kasabasının kasdedildiğini sanıyorum. Çünkü Hieroklès, Synekdèmos adlı yapıtında, Doğu Roma İmparatorluğunun Trakya'daki kentleri arasında, Evreşe/Kadıköy'ü Aphrodisia adıyla andığından, yapıtın açıklamalı metnini yayınlayan Ernest Honigmann (Bruxelles, 1939) o kentin şimdiki adını verirken, "Evreşe (Avraşa)" demiştir (s. 12).

yeniden, ilk yöntemine döndü; onlardan önce davrandı ve Aspra'ya girdi; çünkü, bir kez daha yineliyelim, düşmanlarıyla meydan savaşına tutuşmak için yeterli güçlere sahip değildi. Bu nedenle, onların gün doğar doğmaz atlarına yem aramak üzere [kırlara] çıkacaklarını bildiğinden, bu öykü boyunca adı şimdiden birçok kez anılmış olan Tatikios'u çağırttı ve ona, acemilerin [1] en yiğit diye bilinenlerini, keza kendisinin [Alexios'un] koruma birliğinden en seçkin askerleri ve bütün [ücretli asker] Lâtin'leri yanına almasını buyurdu; gün doğumundan başlayarak İskit [Peçenek]'lerin hareketlerini gözetim ve gözlem altında tutacaklardı, yem bulmak için ayrılan İskit [Peçenek]'lerin ordugâhtan yeterince uzaklaştığına hükmedince, hemen onlara [bu dağınık Peçeneklere] dolu dizgin saldıracaklardı. Tatikios buyruğu yerine getirdi, düşmanlardan 300'ünü öldürdü ve küçümsenmeyecek sayıda tutsak aldı.

4 Sonra ne oldu? Flandre Kontunun gönderdiği yaklaşık 500 seçkin atlı savaşçı, geldiler ve İmparatora bir armağan olarak 150 değerli at sundular; ayrıca, kendilerinin gereksinmesinden fazla sayıda olarak getirdikleri bütün binek atları da, onlar tarafından, İmparatora satıldı. Bu [İmparator] da onları onurlandırarak ağırladı ve onlara pek içtenlikle teşekkür etti. Bu sırada, gerek Pers'lerce [İran'a da egemen olan Büyük Selçuklu Devletince] Satrap [Bölge Vâlisi] diye, gerek Perslerin [Büyük Selçuklu Devleti ordularının] işgal ettiği yerleri şimdi ellerinde tutan,Türklerce [Rum/Anadolu Selçukluları'nca] Emîr diye tanınan İznik yöneticisi Ebu'l Kaasım'ın Nikomedeia [İzmit] üzerine bir saldırı hazırladığı haberi gelmiş bulunduğundan [2], İmparator, şövalyeleri bu bölgeyi savunmaya gönderdi.

[VIII. Emîr Çaka, İzmir'i başkent edinerek, yörede, donanması da olan, güçlü bir Beylik kuruyor; komşu adaları zaptediyor]

1 Bu sırada, Tzakhas/Çaka, İmparatorun batıda [Rumelinde] karşı karşıya bulunduğu birçok sıkıntıyı ve Peçeneklerle süregiden savaşları öğrenerek, kendisi için uygun fırsatı buldu ve bir donanma kurmaya karar verdi. İzmirlinin [İzmirli Rumun] biriyle karşılaştı ve onu, çektirmeler inşa etmekle görevlendirdi; gerçekten o kişi, bu

---

1] Tòn agouròn, "acemilerin". Hellen dilinde agouros, gerçek anlamında, "olmamış, ham" demektir. "Çocukluktan delikanlı yaşına geçmek üzere olan" diye de anlaşılabilir; Leib ile Sewter öyle yorumlamışlar.

2] Anna, ya dalgınlığa düşüyor ve Ebu'l Kaasım'ın öldürülmüş bulunduğunu unutuyor (olayı kendisi anlatmıştı; bkz. yukarıda s. 203-204) ya da geriye dönüş yapıyor ve daha eski olayları anlatıyor. Ancak, yine kendisinin daha önce anlattıklarından biliyoruz ki, Büyük Selçuklu Devletine karşı âsi durumunda olan Süleyman Şah'ın, Tutuş'la savaşıp ölme öncesinde, İznik'den ayrılırken kendi yerine Nâip yetkisiyle bıraktığı Ebu'l Kaasım'ı, Büyük Selçuklu Devleti, kendisinin yetkilendirdiği bir Emîr diye tanımamış ve onun üzerine ordu üstüne ordu göndermişti.

san'atta pek usta idi. Bolca sayıda [bu çeşit] tekneye ve 40 tane de avcı [=korsan] gemisine sahip olunca, bunlara savaşta pişmiş adamlar bindirdi ve demir alıp Klyzomenai'ye [1] yanaştı ve bu yeri hemen zaptetti. Oradan ayrılıp Phokaia/Foça'ya doğruldu ve orasını da hemen aldı. Ardından, Mitylènè/Midilli [kentinin] yönetimiyle görevli kişiye, Kouratòr [2] Alòpos'a bir ulak gönderip, onu, hisarı en tez zamanda boşaltıp gitmezse en kötü işkencelerden geçirmekle tehdid etti; aslında onun iyiliğini istediğini ve bu yüzden, eğer çekip gitmezse kendisini bekleyecek olan fecî akîbeti bildirerek onu uyarmakta olduğunu söyledi. Beriki, Çaka'nın tehditlerinden dolayı dehşete düşerek, gece vakti bir gemiye bindi ve başkente vardı. Bu haberi alınca, Çaka artık bir ân bile yitirmedi ve hemen Midilli [kenti] üzerine gidip orasını ilk saldırıda ele geçirdi.

2 Bu adanın üzerindeki bir burunda [kuzey kıyıda] bulunan Mèthymna, Çaka'ya teslim olmadığı için, İmparator, durumu öğrenince, önemli güçlerle, gemiler gönderdi ve hisarı savunmaya hazır etti. Ne var ki Çaka, Mèthymna'yı umursamıyarak, hemen Khios/Sakız [kenti] üzerine yöneldi ve orasını da ilk saldırışta işgal etti [3]. Bu haber gelince, İmparator, ona karşı, Nikètas Kastamonitès komutasında güçlü bir filo ile çok sayıda asker yolladı. Bu kişi, [yelken açıp] ayrıldı, Çaka ile çatışmaya girdi ve hemen yenildi; getirdiği gemilerden bir haylisini de Çaka ondan aldı [4].

3 İmparator, Kastamonitès'in yenilgisi kendisine bildirilince, yeni bir filo donattı ve onun başına Doukas [Duka, Komutan] olarak, ana yönünden hısımı çok yiğit bir savaşçıyı, Konstantinos Dalassenos'u atadı. Bu kişi, Khios/Sakız'ın kıyısına varır varmaz, hisarı kuşattı ve canla başla savaşmaya girişti; Çaka İzmir'den çıkıp gelmeden önce kenti zaptetmek için acele ediyordu. Bu nedenle, surları, birçok helepolis'le, mancınıkla dövdü ve iki burç arasındaki bir sur bölümünü devirdi. İçerideki Türkler durumu gözlemleyip, Rumların saldırısının karşı konulacak gibi olmadığını görünce, Herşeyin Efendisi'nin kendilerine acıması için Rum dilinde yakarmaya koyuldular [5].

1] İlkçağda Klazomenai denen kentin bulunduğu ada; İzmir Körfezi içinde, Urla İskelesi yerleşimi karşısında ve kıyının yakınındadır. Yöredeki kıyı boyuna, İzmir'in yerlilerince, hâlâ Kilizman denir.

2] Rumlardaki bu san, besbelli ki Lâtince Curator'dan geliyor; "Yönetici" demektir.

3] Zonaras (XVIII 25, 737) Çaka'nın Samos/Sisam ve Rodos'u da zaptettiğini söylüyor.

4] Çaka ile ilgili olarak anlatılmasına başlanan olaylar 1088-1089 yıllarında; birazdan sözü edilecek olan, Dalassenos'un ona karşı giriştiği sefer ise 1090 yılında geçmiştir sanılıyor.

5] Sanırım Anna, Türklerden söz ederken yanılıyor. Rum devletinin güçsüzlüğü ve özellikle 1071 sonrasında yaşanmakta olan egemenlik boşluğu, kargaşa yüzünden, talana, yağmaya uğramaktan bıkan İzmirli Rumlar, güçlü bir yönetici isteğiyle, Çaka'yı benimseyip onunla işbirliği ettiği gibi; Khios/Sakız kentindeki Rumlar da Çaka'dan yana tutum takınmış olmalılar. Kesin olan şu ki, Çaka, hisar içindeki Rumları öldürmüş ya da sürmüş değildi. Rumca duaya koyulanlar, besbelli ki, bunlardır; Türklerin Rumca dua etmesi düşünülemez.

Ama, Dalassenos'un ve Òpos'un askerleri hisara girmek için acele ediyorlardı ve dua, yakarış dinleyecek halleri yoktu; hem de, Komutanları, bu askerler bir kez kente girince tüm ganimetleri ve Çaka'nın daha önceden oraya yığdığı paranın tümünü kendileri alırlar korkusuyla onları alıkoydukları halde. [Komutanlar, askerlere] "Şimdi" diyorlardı, "açıkça duyuyorsunuz ki, Türkler 'Yaşasın İmparator' diye bağırmakta ve bize teslim olmaktadırlar; bu nedenle, sakın ola, kente girince onları acımasızca kıyımdan geçirmeyin". Gün tümüyle geçip de gece çökünce, Türkler, yıkılmış olanın yerine diğer bir duvar yaptılar ve dışa da, ot dolu minderleri, pöstekileri [1], el altında bulabildikleri her çeşit kumaşı, mancınıkların savurduğu taşların vuruşuna esneklik getirmek için, yığdılar.

4 Beri yanda, Çaka, sahip olduğu donanmayı sefere hazır etti, yaklaşık 8000 Türk'ü asker olarak devşirdi ve karadan, Khios/Sakız'a doğru yola çıktı; donanması da kıyı boyunca giderek ona eşlik etmekteydi. Bu haber gelince, Dalassenos, sefere çıkan Òpos komutasındaki çok sayıda askeri gemilere yükledikten sonra, filonun komutanlarına, demir alma komutunu verdi; isteği, Òpos'un, kendi üzerine gelen düşman filosu ile, öyle denk gelir de karşılaşırsa, savaşa tutuşması idi. Bu sırada Çaka, karadan ilerlemeyi bırakmış, [tüm askerlerini de filosuna yükleyerek] dümdüz Khios/Sakız üzerine yelkenle ilerlemekte idi. Òpos'la yolları, gecenin ortasında, kesişti ve Òpos, [gün ışıyınca?] onun, denizde yol alırken, yeni bir düzenleme uyguladığını gördü; gerçekten, o, çok uzun bir zincirden yararlanarak, tüm gemilerini bağlantılandırmıştı; öyle ki, ne kaçmaya niyetlenenler bunu yapabilirdi, ne de öne çıkmak isteyecekler denizde ilerleyiş düzenini bozabileceklerdi. [Òpos] Korkuya kapılarak, ona yaklaşmaya cesaret edemedi ve rotasını tümüyle değiştirip, Khios/Sakız'a dönüş yönüne doğruldu.

5 Çaka onu ustaca izledi ve kürekle ilerlemekten hiç geri durmadı. Sakız'a vardıklarında, limana ilk girip gemilerine demir attıran Òpos oldu, [çünkü] zaten orasını Dalassenos işgal etmiş bulunmakta idi; Çaka ise, söz konusu limanı geçip, gemileriyle, hisarın surları dibine yanaştı. Haftanın dördüncü günüydü [2]. Ertesi gün, tüm adamlarını gemilerden indirdi, onları saydırdı ve listelerini çıkardı. Bu sırada Dalassenos, limana yakın küçük bir kale keşfetti ve kendisinin daha önce [ordugâh kurduğu yerin çevresinde] kazdırdığı siperleri bozdurduktan sonra oraya geçti; [bunun çevresinde] yeteri kadar derin bir diğer siper kazdırıp, birliklerini oraya yerleştirdi. Ertesi gün iki düşman ordu, birbirine karşı silâh başı etti ve soluklarını tutarak [karşı karşıya]

1] TDK Sözlüğü, sözcüğün doğrusunu posteki değil pösteki olarak gösteriyor. Bunun doğruluğundan kuşkuluyum.

2] Tevrat'a göre Tanrı evreni 6 günde yaratıp haftanın 7. ve sonuncu günü olan Cumartesi gününde dinlendiğinden, ilk gün Pazar'dır, Pazartesi 2. gündür ve Rumcadaki gün adları da bu sırayı yansıtır; "Dördüncü" demek olan Tetartè, Çarşambanın adıdır. Farsçadaki Şenbih (=Cumartesi) günüyle bağlantılı gün adlarında da tıpatıp aynı sıra vardır: Yek-şenbih, Pazar; Dü-şenbih, Pazartesi; Se-Şenbih, Salı; Çar-şenbih, Çarşamba; Penç-şenbih, Perşembe; Şeş-şenbih, Cuma.

durdu. Rumlar, hareketsiz duruyorlardı, çünkü Dalassenos hiç kimse safları bozmasın diye komut vermişti. Bu sırada Çaka, Barbar güçlerinin çoğunu Rumlara karşı saldırı için düzene soktu, küçük bir atlılar birliğini de düşmanı izlemek için ayırdı. Bunu görünce, [Rum ordusundaki ücretli asker] Lâtinler, uzun mızraklarını salladılar ve Barbarlara saldırdılar. Onlar ise, bunun üzerine, oklarını, Kelt'lere değil, bunların atlarına fırlattılar; [yere yıkılan Kelt'lerden] bir haylisini de mızraklarıyla yaraladıktan sonra, büyük bir kıyım yaptılar ve [Kelt'lerin] geri kalanını, bozgun hâlinde, siperlerin içine sürdüler. Kaçaklar, buradan, çılgın bir telâşla, kendilerini gemilere attılar.

6 Rumlar, Kelt'lerin bozgun hâlinde kaçmakta olduklarını görünce, onlar da kendi hesaplarına korktular ve biraz gerileyerek, söz konusu küçük kalenin surlarında [suru dibinde] durdular. Bunun üzerine Barbarlar kıyıya kadar ilerledi ve orada birkaç gemiyi ele geçirdi. Bunu görünce, [diğer gemilerdeki] tayfalar palamarları çözdüler ve karadan uzaklaştılar; sonra demir attılar ve şimdi ne olacak diye güvensiz bir beklenti içinde kaldılar. Ancak, Dalassenos onlara, adanın batı kıyısı boyunca ilerlemeleri ve Bolissos'a varınca onun gelişini beklemeleri komutunu verdi; Bolissos, adanın bir burnu üzerinde yer alan küçük bir hisardır [1]. Ancak, birkaç İskit Çaka'yı görmeye geldiler ve ona, Dalassenos'un niyetini açıkladılar [2]. Bunun üzerine Çaka, önce ileriye 50 kişilik bir keşif kolu gönderdi; bunlar, Dalassenos'un donanması yelken açıp yola çıkmağa hazır olur olmaz durumu, olabildiğince çabuk, kendisine bildireceklerdi; arkasından, Dalassenos'a, belki de onunla barış koşullarını tartışmak amacıyla, bir ileti yolladı; aslında, hiç kuşkusuz, Dalassenos'un yamanlığını ve yiğitliğini görerek, [yengi kazanmaktan] umudunu kesmişti. Beriki [Dalassenos], Çaka'ya, ikisi birbiriyle konuşabilsinler ve kendilerine uygun görünen ne ise onu [birbirine] önerebilsinler diye, ertesi gün ordugâhının ucundan dışarıya çıkacağını bildirdi.

7 Barbar bu öneriyi kabul etti ve sabah, iki komutan, buluşma yerine geldiler. Konuşmayı, Çaka, karşısındakine adıyla seslenerek, başlattı [ve şöyle dedi]:

> Bilesin ki ben, bir zamanlar Asya'da [Anadoluda], hep yiğitçe dövüşerek, akınlar yapan, ama deneyimsizliğinin kurbanı olup şu ünlü Alexandros Kabalikos'ça tutsak edilmiş olan o genç adamım [3]. Sonra, onun tarafından, hizmetinde bulunmam için, İmparator

---

1] Thoukydidès, VIII 24'de anılan ilkçağ kenti. Sakız Adasının kuzeybatı yanındadır.

2] Anna burada İskit derken, Rum ordusunda ücretli asker olanlardan Slav'ları değil, Peçenek Türklerini kasdetmiş olmalı. Bkz. yukarıda s. 210 dn.1.

3] Rum soylularından olan Konstantinos Dalassenos, Botaniatès döneminde kendisi (Çaka) sarayda el üzerinde tutulurken onu görmüş, tanımış olmalı diye böyle konuşuyor.

Nikèphoros Botaniatès'e armağan edilir edilmez bana Protonobilissimos [En Soyluların Birincisi] san'ının verilmesiyle onurlandırıldım, değerli armağanlara boğuldum ve ona bağımlılık sözü verdim. Ne var ki, Alexios Komnenos'un devlet dizginlerini eline geçirmesinden bu yana her işim bozuldu. İşte şimdi benim girıştiğim düşmanca tutumun nedenini sana açıklamaya geldim. Bunu İmparator da öğrensin ve eğer ortaya çıkan düşmanlığa bir son vermek istiyorsa, benim hak kazanmış olup da sonra yoksun bırakıldıklarımın tümünü bana geri versin. Sana gelince; eğer sen kendi gönül rızanla, çocuklarımız arasında bir evlilik yapılmasını düşünürsen, hem siz Rumlarda hem de biz Barbarlarda âdet olduğu üzere ikimizin anlaşmasıyla, evlilik mukavelenâmesi yazılıp hazır edilsin. O zaman, eğer benim belirtmiş bulunduğum koşulların tümü yerine getirilirse, İmparatora, senin aracılığınla, Rum devletinden almış bulunduğum ve istilâ ettiğim adaların her birini geri vereceğim ve seninle yaptığım andlaşmanın hükümlerini yerine getirmiş olarak, yurduma [İzmire] döneceğim [1].

8 Dalassenos, bütün bu söylenenlerin bir avutmaca olduğuna hükmetti, çünkü o Türklerin hilebaz kafa yapısını eskiden beri tanıyordu; bu nedenle, isteklerin onaylanmasını daha sonraya bıraktı [2], bir yandan da konuştuğu kişiye karşı duyduğu kuşkuları açığa vurdu [şöyle dedi]:

Sen, sözünü yerine getirip de adaları bana geri vermeyeceksin; ben ise, İmparatorun kararı olmadan, ondan ve benden istediklerin hakkında hiçbir şey yapamam. Ancak, şimdi İmparatorun kayınbiraderi Büyük Duka [Donanma Başkomutanı] Iòannès tüm donanmayla ve büyük kara ve deniz güçleri eşliğinde, gelmekte olduğuna göre, senin önerilerini bir de o dinlesin. Böylece, kuşkun olmasın ki, eğer o barış için aracılık işlevini üstlenirse, seninle İmparator arasında bir andlaşma yapılabilir.

9 Aslında, sözü geçen Iòannès Doukas,İmparator tarafından güçlü bir orduyla, bir yandan Draç'ın savunulmasını uyanık bir tedbirlilikle sağlaması için, bir yandan da Dalmaçyalılarla savaşması için, Epidamnos/Draç'a gönderilmişti. Çünkü, çok savaşçı ve hınzır bir adam olan, Bodinos denilen kişi [3], kendi sınırları içinde kalmak

---

1] Dikkat edilirse, yalnız adaları geri vermekten söz ediyor; İzmir kentini ve yakın çevresini, Foça'yı değil.

2] Şimdi görüleceği üzere, "İmparatordan yanıt gelmesini bekleyelim" dedi.

3] Dalmaçya yöresinin Rum bağımlısı Beyi; bkz. yukarıda s. 146, metinde No. 9.

istemiyordu; Dalmaçya'nın en yakınında bulunan hisarlara her gün akınlar düzenliyor ve onları kendi Beyliği ülkesi kapsamına ekliyordu. Draç'da 11 yılını geçirmiş bulunan İòannès Doukas, Bolkanos'un [1] kendine bağladığı birçok hisarı geriye aldı ve İmparatora çok sayıda Dalmaçyalı tutsak gönderdi; sonunda, Bodinos'la azgın bir çatışma yaptı ve onu da tutsak etti. İmparator, nice kez sınamakla, bu İòannès Doukas'ın yaman bir savaşçı, savaş san'atında usta ve onun en küçük buyruğuna bile özenle uymağa dikkat eden biri olduğunu öğrenmişti; ona [İmparatora] Çaka'ya karşı göndermek üzere böylesi bir adam gerektiğinden, İmparator bu kişiyi Draç'dan çağırdı ve onu donanmanın Büyük Duka'sı [Donanma Başkomutanı] atadıktan sonra, büyük kara ve deniz güçleriyle, Çaka'ya karşı gönderdi. O, buna karşı kaç savaş verdi, nice tehlikeye girip hep yengi kazanmış olarak çıktı, öykümüzün bundan sonrası işte onu anlatmaya çalışacak.

10 Dalassenos, Doukas'ı beklemekte olduğu için, Çaka ile yaptığı görüşme sırasında bu kişiye [Çaka'ya], karar verilmesini tümüyle, yeni gelene bıraktığını söylemişti. Çaka, Homèros'un dizesini [2] aktarırcasına, şöyle dedi: "İşte gece oldu, gecenin de hakkı verilmeli". Gün doğunca bol bol yiyecek göndereceğine de söz verdi. Ama tüm bunlar bir düzen ve yalandan başka şey değildi; Dalassenos, buna kanmadı. Gerçekten, gün doğar doğmaz, Çaka gizlice Khios/Sakız kıyısına geçti ve uygun bir rüzgârdan yararlanıp, daha büyük bir güç devşirmek ve oradan yine Sakız'a dönmek üzere, İzmir'e yanaştı. Ama, Dalassenos, düzen uygulamakta Çaka'dan geri kalmadığını gösterdi. O da, elinin altındaki gemilere, adamlarıyla, bindi ve Bolissos'a geçti; [orada, çevreden] gemiler sağladı, başka [elinde var olanlara ek] helepolis'ler edindi ve askerlerini dinlendirip daha da bir hayli asker yazımladıktan sonra, ayrılmış bulunduğu yere döndü. O zaman Barbarlarla kızgın bir çatışmaya girişip, surları yıktı ve Çaka hâlâ İzmir'de iken, hisarı zaptetti. Sonra, denizin durgun olduğunu görerek, tüm donanmasıyla, dosdoğru Midilli [kentine] geçti.

[IX. Peçenek Türkleriyle yeni çatışmalar]

1 İmparator, Çaka'ya karşı bu önlemleri henüz almıştı ki, İskit [Peçenek]'lerin yeniden Rousion [Keşan] üzerine yöneldiğini ve Polybotos'da konaklamış bulunduklarını [3] öğrendi; bunun üzerine, hazırlık yapmakla daha fazla uğraşmadan, İstanbuldan ayrıldı ve Keşan'a geldi. Yan değiştirmiş olan Neantzès de onunla

---

1] Sırp Beylerinden Vukan.

2] İliada, VII 282.

3] Polybotos, Hellen dilinde "Bol otlaklı" demektir. Bu adı taşıyan asıl önemli kent, şimdiki (Afyon iline bağlı ilçe merkezi) Bolvadin'dir; ileride çok sözü geçecek. Trakya'daki Polybotos'un yerini saptayamadım (Hieroklès'de anılmaz).

birlikteydi; oysa, bu kişi, ona karşı çok hâince bir tezgâh düzenlemekteydi; yanında ayrıca, İmparatora içten bağlı, savaşlarda pişmiş adamlar olan Kantzous ile Katranès de vardı. İskit [Peçenek]'lerden önemli bir birliği, daha uzakta iken görerek, [İmparator,] onlarla çatışmaya girdi. Savaşta Rumlardan birçoğu öldü; birçoğu da İskit [Peçenek]'lerce tutsak edildi [ve arkasından] kıyımdan geçirildi; yine de bir haylisi Keşan'a ulaşabildi.

2 Bu çatışma, İskit [Peçenek]'lerden sâdece, akıncı çatışmasına çıkmış olan bir toplulukla yapılmıştı [1]; [yenilgiden sonra] Maniakès Erleri denen Lâtinlerin [2] gelişiyle özgüven kazanan İmparator, [hemen] ertesi gün, saf saf dizilerek İskit [Peçenek]'lerle çatışmaya girmek kararını verdi. Ancak, iki ordugâh arasında yalnız kısa bir uzaklık bulunduğundan, silâhbaşı etme komutunu borazan çaldırarak vermeye cesaret edemedi [3], çünkü bir baskın saldırısı yapmak istiyordu. Bu nedenle, sarayın Şahincibaşısı Konstantinos'u çağırtarak, ona, akşam çökünce bir davul alıp bütün gece boyunca ona güm güm vurarak ordugâhta dolaşmasını ve "Yarın sabah gün doğar doğmaz, başka hiçbir işaret verilmeden, İskit [Peçenek]'lerle savaşa girilmesine, İmparator karar vermiştir, hazırlanın" diye duyuru yapmasını buyurdu. Bunlar [Peçenekler] ise, Polybotos'dan gelerek, Hadès denen bir yere vardılar ve orada konakladılar [4]. Bunun üzerine, daha o akşamdan, İmparator, hazırlıklarını yaptı; gün ışıyınca, birliklerini taburlara böldü ve bunları saf saf dizerek, düşmana karşı yürüdü.

3 Ne var ki, daha iki ordu karşı karşıya gelmeden önce, her birlik henüz konaklama yerinde dinlenmekte iken, [yan değiştirip Rumlara katılmış olan] Neantzès, yakındaki bir tepeye çıktı; söylediğine göre bunu yapması, İskit [Peçenek]'lerin saflarını gözlemlemek ve onların durumu hakkında İmparatora bilgi vermek için imiş; gerçekte bunun tam tersini yapıyordu. Çünkü, kendi dilinde [Peçenek Türkçesiyle], İskit [Peçenek]'lere, arabalarını yanyana dizmelerini ve İmparatordan korkmamalarını,

---

1] Oysa daha iki önceki tümcede kendisi bu topluluğu "önemli bir birlik" diye nitelemişti.

2] Maniakès, Rumların, 1043'de ölmüş ünlü bir komutanıydı. Vaktiyle ordusuna ücretli asker olarak, kimi aslında Rum kökenli olan, İtalya'lı kişileri de almıştı. İtalya'lı bir paralı askerler topluluğuna, 1090 dolaylarında bile Maniakatès (Maniakès'liler, Maniakès Erleri) dendiği anlaşılıyor.

3] Demek, Peçeneklerin bulunduğu (Trakya'daki) Polybotos, son bozgundan sonra İmparatorun ve yanındakilerin sığındığı Keşan'a, borazan sesi duyulacak kadar yakınmış (Keşan kuzeybatı yakınında ve ana yol üzerinde Yenice Çiftlik köyü?)

4] Eski Hellen dilinin bu sözcüğü (Ἀιδης, Ἀδης), Ölüler Ülkesine egemen Tanrının adı olarak ve dolayısiyle onun ülkesinin adı olarak ünlü ise de, aslında "a. Görünmeyen; b. Görmeyen (kör)" anlamındadır. Peçenekler, Keşan'da çalınan borazanın sesi duyulacak kadar yakın olan ordugâhlarından kalkıp buraya geldiklerine göre Keşan'ın hemen yanıbaşında bir yerin adı olmalı.

onun son uğradığı yenilgi dolayısiyle yıkılmış durumda olduğunu, birliklerinin ve bağlaşıklarının yetersizliği yüzünden kaçmaya hazır bulunduğunu söylemişti. Bunları söyleyip tepeden indi ve yeniden İmparatorun yanına geldi. Ancak, [Alexios'un ordusundaki ücretli askerlerden] İskit [Peçenek] dilini bilen, yarı Barbar [ana babasından biri Türk olan] bir asker, Neantzès'in İskit [Peçenek]'lerle ne konuştuğunu anlamış ve herşeyi İmparatora bildirmişti. Davranışı yüzüne vurulan Neantzès, bu suçlamanın kanıtlanmasını istedi; bunun üzerine, yarı Barbar kişi, çekinmeden orta yere çıktı ve tanıklığını yaptı [duyduklarını anlattı]. Öteki, hemen oracıkta kılıcını çekti ve adamın kafasını, İmparatorun ve her iki yanda phalanx hâlinde dizili askerin gözleri önünde, ikiye bölüverdi.

4 Kanımca, Neantzès, ihbarın kendisine yönelttiği kuşkudan sıyrılmak isteyerek ihbarcıyı öldürmekle, kendisi hakkındaki kuşkuyu daha da güçlendirmiş oldu. Gerçekten, ne diye kanıtın değerlendirilmesini beklemedi? Ama öyle görünüyor ki, kendi hâinliğini ihbar eden dili önceden [daha fazla konuşmasına ve inandırıcılık kanıtları göstermesine olanak vermeden] yok etmekle, kendisini daha da çok tehlikeye koyan gözükara bir davranışta, gerçekten bir Barbarın kafa yapısına uygun düşen, hem kuşku uyandırıcı hem de pervasızca bir davranışta bulunmuş oldu. Ancak, İmparator, hemen, Barbarı, hak ettiği biçimde cezalandırarak yaptığının karşılığını vermek yoluna gitmedi; elindeki kuşun uçup kaçıvermemesi ve birlikleri [Neantzès'in kendi yanında getirdiği, ona bağlı savaşçılar] gözünde sorun yaratıcı durum çıkmaması için, kendini aşağılanmış saymaktan ve öfkeden dolayı kaynayan yüreğine çabucak egemen oldu. Yine de, gerek bu olan bitenlerden, gerek başka belirtilerden, o adamın ihanet içinde bulunduğunu ve kendinden yana olmadığını sezmiş bulunduğu halde, Neantzès'e karşı hıncını, belli etmeyerek, içinde saklıyordu. Gerçekten, usturanın keskin yanı üzerinde idiler [savaşın çok nâzik bir zamanında bulunuluyordu] ve o nedenle, İmparator, ileride ne yapacağına henüz karar vermiş olmaksızın, içinde homurdanan öfkesini geçici olarak zaptetmekte idi.

5 Hal böyleyken Neantzès az sonra [İmparatorun] huzuruna geldi ve atından atlayıp, İmparatordan bir başka at istedi. Beriki de ona hemen, üzerinde İmparatorlara özgü eğer bulunan, en âlâsından bir at verdi. O hemen bu ata bindi ve artık ordular kendilerini ayıran ara boşluğunda birbirine doğru ilerlemeğe başlamışken, önce, İskit [Peçenek]'lere karşı saldırıya geçiyormuş gibi yaptı, arkasından, öne uzattığı mızrağının ucu ile birlikte yön değiştirerek, soydaşlarına katıldı ve onlara, İmparatorun birlikleri hakkında çeşitli bilgiler verdi.

6 Bunlar da onun öğütlerine uydular ve İmparatora karşı azgın bir çatışmaya girdiler, onun ordusunu tam bir bozguna uğrattılar. İmparator, birliklerinin saflarını dağılmış ve tüm askerlerini kaçmaya koyulmuş görünce, böylesine tehlikeli bir durumda kendisini gözükaralıkla ortada tutmak istemedi. Böylece o da dizginini çevirdi [atının yönünü değiştirdi] ve Keşan'ın yakınından akan çaya [1] vardı. Burada atını

1] Keşan'ın batı yakınından geçen Doğanca Deresi.

durdurdu ve birkaç seçkin savaşçıyla birlikte, arkasından kovalayanları, elinden geldiğince, kaçırttı: bu kişilere birkaç kez saldırdı, içlerinden birçoğunu öldürdü, ama kendi de yaralandı. Pyrrhos [=Kızıl, Kızıl Saçlı] denen Geòrgios, başka bir yönden gelerek, kaçışı sırasında çayın kıyısına vardığında, İmparator ona seslendi ve onu kendi yanına çağırdı. Ancak, İskit [Peçenek]'lerin gözüpek saldırganlığı karşısında ve onların sayısının saatten saate artmakta bulunduğunu görerek -çünkü onlara hep yeni takviye gücü katılıp duruyordu- Geòrgios'u, ötekilerle birlikte, orada bıraktı ve onlara, kendisi [bir yerlerden asker bulup] geri dönünceye kadar durumu idare ederek İskit [Peçenek]'lere direnmesini söyledi. Bunun üzerine hızla atının yönünü değiştirir, çay'ı aşar ve Keşan'ın içine girer; orada bulduğu tüm kaçak askerlere, Keşan'ın eli silâh tutar yaştaki tüm yerlilerine, hatta arabalarını sürmekte olan köylülere bile, tez elden yola çıkmaları ve çay kıyısında mevzi tutmaları buyruğunu verir. Buyruğu, ânında yerine getirildi ve o da, gelenleri saf hâlinde dizdikten sonra, çayı yeniden geçip Geòrgios'la buluşmaya koştu; oysa bu sırada öylesine bir sıtma nöbetine tutulmuştu ki, üşüme titremesinden dişleri takırdıyordu.

7 Bütün İskit birlikleri orada toplanmış bulundukları halde bu iki saflı savaş düzeni dizilişini ve böylesine gayretle çabalayan İmparatoru görünce, onun yengi zamanında olduğu kadar yenilgi sırasında da her zaman aynı olan gözüpekliğini bildikleri için, onun saldırısına karşı koyamıyacaklarını anladılar ve onunla bir çatışmaya girmek tehlikesini göze almadan, yerlerinde durdular. İmparator, biraz, titreme nöbetine tutulduğu için; ama özellikle de, kaçak askerlerinin çoğu henüz yeniden bir araya gelmemiş bulundukları için, o da kendi yerinde kaldı; saflar arasında dolaşıp düşman önünde kendine güvenini sergiledi. Dolayısiyle, öyle oldu ki, iki savaşçı topluluğu, akşama kadar, yerlerinde durdu. Gece çökünce, her biri, dövüşmüş olmaksızın, kendi ordugâhına döndü. Gerçekten, her ikisi ürküntüdeydi ve savaşa tutuşacak kadar kendine güvenmiyordu. İlk çatışmadan sonra öteye beriye dağılmış bulunan adamlar, birer ikişer, yeniden Keşan'a döndüler; içlerinden çok büyük çoğunluk, çatışmaya hiç mi hiç katılmamıştı. [Tanrı] Arès'in sevdikleri, diğer deyişle çok yiğit savaşçılar olan Monastras, Ouzas/Oğuz ile Synesios [1], Aspra denen yerden [2] geçtikten sonra, onlar da, savaşmış olmaksızın, Keşan'a indiler [3].

1] Bunlardan birincisi yarı Türk, diğerleri tam (anadan babadan) Türk idi.

2] Bkz. yukarıda s. 228 dn.3.

3] Dikkat edilirse, döndüler demiyor; zaten bu ileri gelen savaşçıların son sefere katılmış bulunduğu hakkında Anna herhangi birşey söylemiş değildi. Hiçbirinin savaşa katılmaması, ancak savaş sırasında orada bulunmamaları ile açıklanabilir. Demek bunlar, İstanbul yönünden, yanlarında destek gücü de getirerek, gelmekteydiler ve Keşan'a varmadan önce, Aspra denen yerleşim biriminin içinden (dia, "içinden, arasından" sözcüğünü kullanmış) geçmişlerdi. Buna göre, Aspra, Evreşe/Kadıköy olamaz; Evreşe, İstanbul-Keşan yoluna göre çok güneyde ve ilgisiz yerde kalır. Dolayısiyle, Sewter haritasında gösterildiği gibi, Aspra'yı Malkara yakınlarında aramalıyız. Anna, Migalgara/Malkara adını hiç anmaz; acaba Aspra, o tarihsel yerleşimin, Anna döneminde kullanılan Rumca adı mıydı?

[X. Alexios, Keşan yanıbaşında yeni bir çatışmayı kazanıyor]

1. Söylediğim gibi sıtma nöbetinin perişan ettiği İmparator, biraz kendini toparlamak için, yatağa çekildi. Yine de, bu hâlinde bile, ertesi gün ne yapması gerektiğini düşünmekten geri kalmadı. İşte bu sırada Tatranès gelip onu buldu. Bu savaşçı, ikide bir İmparatorun yandaşlığına geçen bir İskit [Peçenek] idi ve son olarak yeniden kendi halkının yanına dönmüştü; ama her defasında İmparatorun onu bağışlamasını sağlıyordu ve böylesine engin bir hoşgörü gösterdiği için ona büyük bir sevgisi vardı; bu nedenle, İmparatorun yararını tüm içtenliğiyle gözetirdi ve onun uğrunda yırtınırdı. "İmparator", dedi, "sanıyorum ki yarın İskit [Peçenek]'ler bizim üzerimize dönecekler ve böylece bizimle çatışmaya girmek isteyecekler. Öyleyse biz onlardan önce davranalım ve gün doğar doğmaz saflarımızı surların dışında dizelim". İmparator [uzak görüşlülüğünden dolayı] onu kutladı ve bu öğüde uydu, onu gündoğumunda uygulamaya karar verdi. Ama Tatranès, bu konuşmadan sonra, gitti İskit [Peçenek] Beylerini buldu. Onlara "İmparatorun eski yenilgileri nedeniyle hiç böbürlenmeyin" dedi, "bizi böyle az sayıda olarak görüyorsunuz diye, güvenle ve umutla bize karşı çatışmaya girmeye kalkışmayın. Çünkü İmparatorun gücü, yenilgi götürmez; her an, yeni ücretli askerlerin gelmesi bekleniyor. Eğer onunla barış yapmazsanız, yırtıcı kuşlar ölülerinizi yiyecektir".

2 İşte Tatranès'in İskit [Peçenek]'lerle konuşurken kullandığı dil böyleydi. Beri yandan İmparator da onların ovada otlayan atlarını ele geçirmeyi akıl etmişti; bu atlar gerçekten pek çok sayıdaydı, çünkü İskit [Peçenek]'ler gece gündüz ülkemizi talan edip duruyorlardı; Ouzas/Oğuz ile Monastras'ı çağırıp, onlara, en seçkin atlı savaşçıları yanlarına almalarını, İskit [Peçenek] artçı birliğinin arkasından dolaşmalarını, gün doğar doğmaz ovaya girmelerini, tüm atları ve keza her çeşit diğer hayvanların tümünü, çobanlarıyla birlikte, alıp getirmelerini buyurdu; onlara, ayrıca, korkmamalarını söyledi. "Çünkü" dedi, "Biz burada düşmana cepheden saldırıp savaşırken siz bu komutun gereğini kolayca yerine getirirsiniz". Tam hedefine vardı, çünkü tasarımı tıpatıp istediği gibi gerçekleşti.

3 İskit [Peçenek]'lerin saldırıya geçmesini beklediği için, kendi gözlerine hiç uyku rahatlığı vermedi hatta uyuklamadı, tersine bütün gece boyunca yanına askerleri ve özellikle okçuları getirtti, bunlara İskit [Peçenek]'ler hakkında birçok bilgiler verdi; coşku aşıladı ve ertesi gün yapılması beklenen çatışmaya ilişkin olarak gerekli talimatı verdi; örneğin, yay nasıl tutulmalı, ok nasıl fırlatılmalı, at nasıl zaptedilmeli ve sonra nasıl yeniden dizgini koyuverilmeli, hatta gerekli olursa attan [nasıl] yere sıçramalı [anlattı]. Gece boyunca uğraşısı bunlar oldu; birazcık uyumuştu ki, günün ilk ışıkları belirdiğinde İskit [Peçenek]'lerin seçkin savaşçıları, çatışmaya girmek istercesine, çayı geçtiler ve böylece İmparatorun önsezisi doğrulanmış oldu; çünkü o olayları önceden kestirmekte çok ustaydı, her gün girmesi gerektiği için eskiden yaptığı pek çok çatışma ona öylesine deneyim kazandırmıştı; hemen atına bindi, borazana savaşa girme komutunu çaldırdı ve saflarını yaydıktan sonra, onların önündeki [dizide] yerini aldı. İskit [Peçenek]'lerin daha öncekinden daha hırsla saldırdıklarını gözlemleyerek, hemen, okçularına, attan inmeleri ve bunlara karşı hiç durmadan ok yağdırarak yayan

yürümeleri komutunu verdi; ordunun geri kalanı arkadan [okçuları] izleyerek geliyordu ve merkezde komutanlık işlevini yürüten İmparator da öyle yapıyordu.

4 Böylece, okçular, gözüpeklikle, İskit [Peçenek]'lere saldırdılar. Azgın bir çatışma patlak verdi; ancak, ya atılan okların kalın bir bulut gibi [yoğun biçimde yağıyor] olmasından, ya da Rumların sımsıkı bitişik saflarını ve İmparatorun kendisinin de yiğitçe savaştığını gördüklerinden, yılgınlığa düşen düşmanlar geri çekilmeye koyuldular, arkalarında bulunan çayı aşmak ve [çember biçiminde dizip hisar benzeri savunma yerine dönüştürdükleri] arabalarına kaçmak için can attılar. Rumlar onları dolu dizgin kovaladılar, kimi düşmanların sırtına mızrağıyla vurdu, kimi onlara oklar fırlattı. İşte bu nedenle, daha çayın kıyısına varmadan, [Peçeneklerin] pek çoğu, kıyıma uğrayıp yere serildi; birçoğu da, umutsuz kaçışları sırasında, çayın girdaplı sularına kendilerini attılar, orada sürüklenip gittiler ve boğuldular. İmparatorun kendi ev halkı, o gün, diğer bütün herkesten çok daha fazla ateşlilikle, kendini esirgemeden dövüştü; gerçekten onların tümü, bitkinliğe düşmesini bilmeyen kişilerdi. En açık biçimde,İmparator o aynı günde, herkesten daha yiğitçe savaştı; belirgin yolda yengi kazanmış olarak, ordugâhına geri döndü.

[XI. Alexios, Peçeneklerle yapılan, Çorlu yakınındaki çatışmaları da kazanıyor]

1 O yerde, üç gün boyunca, biraz dinlendi, sonra Çorlu'ya gitmek üzere ayrıldı. Yakın gelecekte bu yöreden ayrılmayı düşünmediğinden [daha bir hayli zaman buralarda kalması gerekeceğini hesapladığından], kentçiğin doğu yanında, kendisiyle birlikte bulunan orduyu içine almaya yetecek büyüklükte, çevresine siper kazılmış bir konaklama yeri hazırlattı, İmparatorluk otağını ve tüm ordu ağırlıklarını da buraya yerleştirdi. Ama İskit [Peçenek]'ler de Çorlu'ya doğru ilerlemekte idiler; İmparatorun onlardan önce davrandığını öğrenince, o kentin yakınından geçen çayı aştılar -buna yörede Xerogypsos [Kuru Kireç] deniyor [1]-, sonra çay ile kent arasında ordugâh kurdular. Böylece onlar, üzerine saldıracakları hisarın dışında iken, İmparator, kuşatılmış gibi, [kazdırdığı siperlerin çevrelediği alanda] içte kalmıştı. Gece çöktüğünde, Homèros'a Mousa'sının [2] dediği üzere [3], "Tanrılar, atlı arabalarda dövüşen insanlar/uyudular bütün gece", ama Alexios'un "girmedi gözüne bir türlü tatlı uyku"; o, gece boyunca uyanık kaldı ve Barbarların azgınlığının üstesinden gelecek bir savaş hilesiyle yengi kazanmasına olanak verecek düzenler üzerine düşündü durdu.

1] Şimdi: Çorlu Çayı.

2] "Homèros'un esinlenme aldığı perinin" demek istiyor.

3] İliada, II'de 1-2.

2 Farketti ki, bu Çorlu hisarcığı kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur ve Barbarların tümü, aşağıda, ovada konaklamış bulunmaktadır; böylesine kalabalık sayıda düşman birliklerine karşı meydan savaşı vermeye yetecek gücü de olmadığından, çok akıllıca bir tasarım oluşturdu. Kentçik halkının arabalarına el koydu, araba kasalarından tekerlekleri, dingilleriyle birlikte, çıkarttı; bunları [dingilleriyle birlikte araba tekerleklerini] tepeye [surların üstüne] taşıttı; sonra onları bu halleriyle mazgallara, surların dış yüzüne, birinin yanında öteki, dizi hâlinde, astırdı; her birini mazgal arası çıkıntılara iplerle bağlattı. Daha bunu henüz tasarlamıştı ki, uygulamasını yaptı bitirdi. Bir saat kadar zaman içinde, [hisarın tüm çevresi boyunca, surlar üzerinde] yanyana sıra ile dizilmiş, birbirine değen, [ikişer ikişer birbirine dingille bağlı tekerleklerden oluşmuş] bir "dingilleriyle birlikte asılmış tekerlekler çemberi" ortaya çıkmıştı.

3 İmparator, sabah erkenden kalktı, silâhlarını kuşandı, birliklerine silâh başı ettirdi; arkasından, askerlerini surların dışına çıkartıp ilerletti ve onları Barbarlarla karşı karşıya dizdi. Böylece, araba tekerleklerinin asılı bulunduğu yanda, bizim birlikler vardı; tam karşıda, tek bir dizi halinde, düşman duruyordu. O sırada, birliklerinin merkezinde duran İmparator, askerlere, nasıl, borazan saldırı komutunu çalınca attan yere atlayacaklarını, yaya olarak ve yaylarıyla bol bol onlara ok atarak yavaş yavaş düşmana doğru sokulacaklarını, ve İskit [Peçenek] ordusunu saldırıya geçmeye kışkırtacaklarını anlattı. Ancak, onların atılıma geçtiklerini ve atlarını saldırı için mahmuzladıklarını görür görmez, [sözde] bozgun hâlinde bir yarım dönüş yapacaklardı, bu sırada biraz sağa ve sola yayılan iki bölüme ayrılacaklardı ve düşman surların yakınına gelinceye dek meydanı onlara bırakacaklardı. Bu yapılınca, surların üstünde bulunanların, [aşağıdaki] safların bozulduğunu ve ikiye ayrıldığını görür görmez, kılıçlarıyla, ipleri kesmeleri ve dingilli tekerleklerin yukarıdan aşağıya düşmesini sağlamaları için komut vermişti.

4 Bu manevra, İmparatorun talimatına uygun olarak gerçekleştirildi. Sıkışık yığın hâlinde, at üstünde, kendi Barbar nağralarını atarak, İskit [Peçenek]'ler, hepsi de [İmparatorun komutu gereğince] onlara doğru yavaş yavaş ve yaya olarak ilerleyen -yalnız İmparator, kendi yakınlarının ortasında, at üzerinde idi- bizim askerlerimiz üzerine atıldılar. O zaman, askerlerimiz, İmparator Alexios'un tasarımı çerçevesinde, adım adım biraz geri çekildiler, arkasından da, geriye doğru kaçmakta olan savaşçılar gibi, birdenbire bölündüler ve sanki Barbarların önünde çok geniş bir cephe yarığı açtılar. İskit [Peçenek]'ler birliklerimizin açtığı cep içine girince, bizimkiler yeniden katlandılar [düşmanı çember içine aldılar] ve her yandan, tekerlekler, gümbürdeyerek yere düştü, her biri bir dirsekten fazla sıçradı ve sur dibinden ayrılıp -çünkü bu tekerleklerin tümünün dış çemberi surun dip bölümüne [1] çarpıp sanki bir araçla fırlatılmışlar gibi pek şiddetle sıçratılmışlardı-, Barbar atlılarının orta yerine doğru çok

---

1] Surların dip bölümü, eğik düzlemli ve dışa uzanıyor olmalı.

büyük bir şiddetle yuvarlandılar. Biraz tekerleklerin kendi ağırlığından ileri gelen bu kütlesel düşme gücüyle, biraz da arazi eğiminin sağladığı, karşı konulmaz hız nedeniyle, bu araçlar Barbarların ortasına şiddetle düştüler ve onları her yanda ezip, deyiş yerinde ise, atların bacaklarını biçtiler; çünkü onlar önden ve arkadan her iki yandaki bacakları koparmakta idiler; atlar, vuruş ne yandan gelmişse o yana yıkılıyorlardı ve binicilerini de zorunlu olarak yere atıyorlardı. Biniciler, birbiri ardınca, kalabalık sayıda olarak, düşüp duruyorlar, bizim askerler de bunların üzerine hem sağdan hem soldan atılıyorlardı; İskit [Peçenek]'ler için pek korkunç olan bir savaş her yanda sürüp gidiyordu; [Peçeneklerin] kimi üstlerine atılan oklarla kıyımdan geçiriliyor, kimi mızraklarla yaralanıyor, geri kalanın çoğu da tekerleklerin çarpmasının yarattığı aptallaşma içinde suya [Çorlu Çayına] atılıyor ve boğuluyordu.

5 Ertesi gün, Alexios, sağ kalmış İskit [Peçenek]'lerin yeniden savaşa girmek hazırlığı yaptığını gördüğünden, kendi adamlarının tümünün tam özgüven duygusu içinde bulunduğunu gözlemledikten sonra, onlara, silâh başı etme komutu verdi. O da kendi silâhlarını kuşandı ve birliklerini savaş düzeninde dizdikten sonra, [hisardan] yamaç aşağıya indi. Arkasından, kendi saflarının yüzünü İskit [Peçenek]'lere döndürdü ve tüm birlikleriyle bunlara karşı çatışmaya girmek üzere hazırlandı. Kendisi, atlı bölüklerinin merkezinde duruyordu; azgın bir çatışma çıktı; hiç umulmuyorken Rum birlikleri yengi kazandılar ve düşmanı şiddetle kovaladılar. İmparator, kovalamanın onları hayli uzağa kadar götürmüş bulunduğunu görünce, düşman bir yerlerde pusu kurmuş olur da Rumların üzerine çullanıverir ve İskit [Peçenek]'lerin kaçışı yengiye döner diye çekindi; gerçekten, kaçanlar yeni saldırganlara katılıverirse, Rum ordusu korkunç bir yenilgiye uğrayacaktı; bu nedenle, uzun süre atını dörtnala koşturup, kendi adamlarına, artık dizginlerini kısmaları ve atlarını durdurup dinlendirmeleri komutunu [kendisi] verdi.

6 İşte o gün iki ordu birbirinden böyle ayrıldı. Birisi kaçmaktaydı, şanlı yengi sahibi ise sevinçle, ordugâhına dönüyordu. İskit [Peçenek]'ler, bu ezici yenilgiden sonra, çadırlarını Boulgarophygon [1] ve Küçük Nikaia [2] yöresinde kurdular. Kış artık gelmiş bulunduğundan, İmparator, hem kendisinin hem de birliklerinin ana bölümünün, bu pek çok işin yorgunluğunu üzerinden atması için, başkente dönmesi gerektiğine hükmetti. Böylece, birliklerini böldü, düşmana karşı tedbirli bir uyanıklıkla nöbetçilik etmek üzere tüm ordusunun içinde en yiğit olanları seçti ve bunların başına [Komutan olarak], bu öykümüzün daha önce anmış bulunduğu, İòannakès ile Nikolaos

---

1] Babaeski. Boulgarophygon, Rumcada, "Bulgar Bozgunu yeri" demektir. Burada Bulgar çarı Symeon 896 yılında Rumlara karşı bir yengi kazanmıştı.

2] Havsa.

Maurokatakalòn'u atadı; onlara, her kente, savunmaya yeterli sayıda asker yerleştirmeleri ve tüm bölgeden yaya askeri devşirmeleri, arabalara -bunlara koşulan öküzleriyle birlikte- el koymaları buyruğunu verdi. Gerçekten, o, gelecek baharda İskit [Peçenek]'lere karşı savaşa, daha da şiddetle, yeniden başlamak istiyordu; bu nedenle, şimdiden o işin yapılacağını hesaplamaktaydı ve o iş için gerekli herşeyi hazır etmekteydi. Böylece işleri özenle düzene koyduktan sonra, Byzantion'a döndü.

VIII

[8. KİTAP: ALEXİOS, PEÇENEK TÜRKLERİNİ KUMAN TÜRKLERİNE KIRDIRARAK PEÇENEK İSTİLÂSI SORUNUNU KESİN ÇÖZÜME BAĞLIYOR. RUM SOYLULARININ ALEXİOS'A KARŞI KOMPLOLARI]

[I. Peçenekler İstanbul yakınında, Çatalca'da]

1 İskit [Peçenek] Beylerinin, birliklerinden bir bölümü, Khoirobakkhoi'ye karşı göndermek üzere [1] ayırmış bulunduklarını ve onların varışının beklenmekte olduğunu

---

1] Bu kasabanın gerek adı, gerek yerinin belirlenmesi, araştırmacının önüne çetin sorunlar koymaktadır.

Adından başlayalım. Bu ad, eğer gerçekten böyle bir ad varsa ve Anna (keza, aynı adı kullandığına birazdan değineceğimiz, Honaz'lı Niketas) Khoiroboskoi=Domuz Çobanları yazması gerekirken hiçbir yerde anılmamış bu adı yanlışlıkla anmış değilse; yahut, bu ad, başka kültürden kalma bir adın Rum ağzında çarpıtılmış biçimi değil gerçekten Hellen kökenli bir ad ise, iki öğeden oluşur: Khoiros (evcil domuz) ve Bakkhoi, "Bakkhos'lar"; böyle olunca, "Domuz Bakkhos'ları" demeye gelir. Oysa, Bakkhos sözcüğünün, bildiğimiz, saptayabildiğimiz anlamlarının hiçbiri burada yerine oturmuyor. Gerçek kökeni bilinmeyen bu sözcüğü, ilkçağ Hellenleri birkaç anlamda kullanıyorlardı: a. Şarap tanrısı Dionysos'un adlarından biri (ilk kez Sophokles, Kral Oidipous, dize 211'de kullanmıştır: "Yetiş sen de yetiş ey Bakkhos, adını bu yurda bağışlayan!"); b. Buradan: Şarap (örneğin, Euripides, İphigeneia Aulis'de, dize 1061'de bu anlamda kullanılmıştır: "Bakkhos kâsesine geldiler") c. Bakkhos kam'ı (râhibi); buradan, keza, "Sarhoş"; buradan: "Aklı başından gitmiş, çılgın, deli" (Euripides, Herakles, dize 1119'da bu anlamda kullanılmıştır: "Hades'in çılgınlığı geçtiyse, anlatayım").

Kasaba, ileride 13 I 3-4'de de anılacak; Alexios'un İstanbuldan Selânik'e giderken konakladığı ilk yerin bu kasaba olduğu belirtilecek. Leib, yapıtın Fransızca çevirisinde c.II s. 127'deki açıklama notunda, Vasilievski'nin Byzance et les Petchenègues adlı yapıtına yollama yaparak, bu kasabanın, Küçük Çekmece ile Büyük Çekmece arasında ve Mela Deresi kıyısında olduğunu söylüyor. Fikret Işıltan ise, Niketas Khoniatès'in Historia'sının Türkçe çevirisinde (s. 42 sonu), Niketas'ın Khoirobakkhos olarak (tekil sözcükle, adın tekil biçimiyle) andığı kasabayı Çatalca'ya eşitliyor. Çatalca'nın Büyük Çekmece ile Küçük Çekmece arasında değil, bu iki çekmece'nin (lâgün'ün) batıda olanının kuzey ucundan kuzeybatı ileride bulunmasına rağmen, Leib'in verdiği açıklamada bir yanlış anlama bulunduğu ve Khoirobakkhos/Khoirobakkhoi'nin Çatalca'ya eşitlenmesinin doğru olduğu, Niketas'ın anlatımından ortaya çıkmaktadır. Niketas, Khoirobakkhos'u aslında ovanın (Çatalca Ovasının) adı olarak anar ve bu ovanın ortasından Melas Çayının aktığını söyler. Sözü edilen çay, şimdi, Melas adının Rumcadaki anlamının (=Esmer, Kara) doğru bir çevirisiyle, Türkçe Kara Su diye anılan çaydır ve Büyük Çekmece'ye (kuzey ucundan) dökülür.Bu ovadaki kasabanın (şimdiki Çatalca'nın *kendisinin*) ortaçağda da kullanılan, ilkçağdan ve hatta Hellenleşme öncesi dönemden kalma adı, gerçekte, Matrai idi.

öğrenince, İmparator, kendisinin ayırd edici özelliği olan atak girişkenliği ile -çünkü o hiç beklenmedik olaylara karşı hep, sanki onlara hazırlıklı imiş gibi davranış gösterirdi- sarayda bir hafta bile sâkin zaman geçirmeden, yıkanmadan, savaşın tozunu toprağını üzerinden silkelemeden, hemen, kent koruyucu birliğini oluşturan askerleri ve hepsi yaklaşık 500 askerden ibaret olan yeni yazımlanmış acemileri topladı, gecenin tümünü bunları silâhlandırmakla geçirdi ve gün doğar doğmaz yola çıktı.

İskit [Peçenek]'lere karşı yola çıktığını hısım akrabasına ve soylulardan, orduya yazımlanmış bulunanlara bildirdiği gün -bu, et yememe orucu günü olan Cuma idi [1]-, onlara ulaklarla şu buyruğu da gönderdi:

> İskit [Peçenek]'lerin Khoirobakkhoi üzerine birdenbire hareket ettiği haberi üzerine, ayrılıp [oraya] gidiyorum; siz ise, peynir yeme [et yememe] haftası içinde bize katılacak biçimde, [beni izleyerek] sefere çıkın. Size çok sert ve aklın gereğine saygı göstermez görünmemek için, biraz dinlenesiniz diye süre veriyorum; bu süre et yememe günü olan Cuma ile, [et yeme yasağının süregitmesine rağmen peynir ve diğer süt ürünlerini yemeye izin olan] peynir yeme haftasının Salı günü arasıdır.

2 Bunun üzerine,İmparator hemen dosdoğru Khoirobakkhoi/Çatalca'ya geçti; hisara girince, onun kapılarını kapattı ve anahtarlarına kendisi el koydu. Arkasından, sur mazgallarına [gözcü ve nöbetçi olarak] kendilerine güvendiği hizmetkârlarını yerleştirdi ve onlara, yatıp uyumamalarını, uyanık durarak nöbet tutmalarını ve hiç kimsenin surlara tırmanmamasına ya da İskit [Peçenek]'lerle iletişim kurmak için surlardan aşağıya sarkmamasına dikkat etmelerini buyurdu.

3 Gün doğumunda, beklenen İskit [Peçenek]'ler de geldiler ve Çatalca kalesine bitişik yükselti üzerinde konakladılar. O sırada, içlerinden aşağı yukarı 6 000'i, ayrıldı, talan etmek üzere çevreye dağıldı; bunlar, Kentlerin Kraliçesi'nin surlarının yaklaşık 6 stadia uzağında bulunan ve taşıdığı adı, sanırım, bu konumuna borçlu olan Dekatos'a [2] kadar ilerlediler. Diğerleri orada [Çatalca'da] kaldı. İmparator surların üzerine, mazgallara çıktı ve acaba düşmana katılmak üzere başka birlikler geliyor mu, ya da düşman, onlara saldırmak isteyen olursa engel olmak için pusular kurmakta mıdır

---

1] 14 Şubat 1091 Cuma.

2] Stadion'un, Anna'da, ilkçağ Hellenlerinin kullandığı anlamda (yaklaşık 179 m.) olmadığını, aşağı yukarı 1 km.'ye işaret ettiğini görmüştük (bkz. yukarıda s. 28 dn.5). İmparatorluğun Rumeli'ndeki herhangi bir kentinin, kasabasının başkentten uzaklığı, *sur kapılarından başlayarak değil,* Ayasofya Kilisesi yanıbaşında bulunan ve Milion denilen bir anıtsal mesafe taşından başlayarak ölçülüyordu (bkz. yukarıda s. 93 dn.4). Dolayısiyle, Dekatos'un, oradan başlayarak 10 mil (16 km. kadar) uzaklıkta bulunduğu anlaşılıyor. Dekatos, Rumcada "Onuncu" demektir.

diye ortalığı gözetlemek üzere, özenle, ovayı, keza tepeleri gözlemlemeye koyuldu. Böyle bir hal görmedi; tersine, gündoğumundan yaklaşık iki saat sonra, farketti ki, savaşa hazırlanmak şöyle dursun, düşman yiyip içmek, dinlenmek için, dağılmaktadır. Çok kalabalık sayıda olmaları yüzünden, onlarla düzenli bir savaşa girmeye cesaret edemedi; ama yine de, eğer onlar tüm ülkeyi talan ettikten sonra Kentlerin Kraliçesi'nin surlarına kadar sokulabilirlerse ve üstelik böyle bir hal kendisi özellikle onları püskürtüp kovalamak için [İstanbuldan] ayrılmış iken gerçekleşirse, bunun utanç verici olacağına hükmetti.

4 Bu nedenle, askerlerini topladı ve onların moralini yoklamak için, onlara şöyle dedi: "Bu İskit [Peçenek]'ler kalabalığını görüp de cesaretimizi yitirmeyelim; Tanrıya sığınıp bunlarla savaşalım; eğer hepimizin içini aynı duygu titretirse, kuşkum yok ki, onları tam yenilgiye uğratırız". Ama onlar itiraz ettiğinden ve bu tür konuşmayı dinlemek [ona uymak] istemediğinden, onun içinde daha da büyük bir korku doğdu ve askerlerini tehlike karşısında yüreklendirmek için, sözüne devam etti: "Eğer talana gitmek üzere buradan ayrılanlar geri döner de burada bulunanlara katılırlarsa, karşısında bulunacağımız tehlike ortadadır. Çünkü, ya onlar bu hisarı zaptedip bizi kıyımdan geçirecekler, ya da, bizimle hiç uğraşmayacaklar ve başkentin surları dibine gidip, bizim oraya dönmemizi engelleyecekler, çünkü ordugâhlarını onun sur kapıları önünde kuracaklar. Şu hale göre, tehlikeyi göze almalıyız ve canımızı korkakça teslim etmemeliyiz. Ben, çıkış yapmaya kararlıyım; ben İskit [Peçenek]'lerin ortasına en önde dalarken, tüm gönüllüler beni izlesin; içinizden, bunu yapamıyacak ya da yapmayacak olanlar, hisar kapılarından dışarıya çıkmasın [burada kalsın]".

5 Bunun üzerine, silâhlarını alır, göl yanındaki [Büyük Çekmece'ye bakan] kapıdan dışarıya çıkar. Surların dibi boyunca gidip küçük bir sapma yaparak, [üzerinde Peçeneklerin bulunduğu] yükseltiye arkadan tırmanır. Çok iyi bilmektedir ki, İskit [Peçenek]'lere karşı saflar halinde savaşa girmek istese, askerleri, onu izlemiyeceklerdir. Askerlerinin başında, mızrağını kavrar, İskit [Peçenek]'lerin ortasına atılır ve karşısına ilk çıkana vurur. Yanında bulunan askerler de çarpışmaktan geri durmadılar; hem de öylesine çarpıştılar ki çok sayıda düşman öldürüldü, diğerleri de tutsak edilip götürüldüler. Arkasından, her zamanki çâre buluculuğu ile, İmparator, askerlerini, İskit [Peçenek]'lerin giysilerine büründürdü ve adamlarının atlarını, sancaklarını ve kestiği İskit [Peçenek] kafalarını, en güvendiği birkaç askere teslim edip, bunlara, hisar surlarının içine dönmeleri ve kendini orada beklemeleri komutunu verdikten sonra, [yanında kalan] askerlerini İskit [Peçenek]'lerin atlarına bindirdi. Bu önlemleri aldıktan sonra, İskit [Peçenek]'lerin sancakları [tuğları olmalı] ile ve İskit [Peçenek] giysileri giyinmiş askerleri ile, Çatalca yakınından akan çaya [Melas/Kara Su'ya] doğru indi; talan akınından dönecek İskit [Peçenek]'lerin oradan geçmesinin gerekeceğini düşünüyordu. Gerçekten de talancılar, orada duran adamları görünce, onları da İskit [Peçenek] sandılar ve hiç önlem almadan onlara doğru at koşturarak, ya kılıçtan geçirildiler ya da tutsak edildiler.

[II. Alexios'un Çatalca'dan İstanbul'a dönüşü]

1 Akşam çökünce -Cumartesi günüydü-, tutsaklarıyla geriye döndü. Ertesi gün dinlendi ve Pazartesi günü sabah olur olmaz, ordugâhından [Çatalca hisarından] ayrıldı. Birliklerini bölerek, en önde gidenlere, İskit'lerin sancaklarını [tuğlarını?] taşıttı; arkadan, tutsak İskit [Peçenek]'lerin her biri, yörenin halkından kişilerce [boyunlarına takılan iple, davar gibi] çekiliyordu; kesik kellelere gelince, onları, başka askerlerinin taşıdığı mızrakların ucuna geçirtmişti; arkasından, askerlerine, bu düzen içinde yolda ilerleme komutunu verdi. Bunların arkasında, kendisi, askerleriyle ve Rum sancaklarıyla, biraz mesafe bırakarak, alayı izlemekte idi.

2 Beri yandan, et yememe orucu haftasının Pazar günü sabahında, bir askerlik başarısı kazanmak için yanıp tutuşan [Geòrgios] Palaiologos, yanında başka kişilerle, Byzantion'dan [İmparatora destek birliği getirmek üzere] çıkmıştı. İskit [Peçenek]'lerin baskın saldırısı yaptığını bildiği için, çok tedbirli olarak yol almaktaydı; yanında bulunan hizmetkârlarından birkaçını ayırmış ve onlara, ovaları, ormanları ve çevre yollarını kolaçan etmek için önden ilerlemelerini, İskit [Peçenek]'ler görünürse hemen bunu kendisine bildirmek üzere geri dönmelerini buyurmuştu. Böylece yürüyüp gitmekte oldukları sırada, Dimylia Ovasında -ona böyle diyorlar- [1] öncüler, İskit [Peçenek] giysilerine bürünmüş, İskit [Peçenek] sancakları taşıyan adamları gördüler, geriye dönüp, İskit [Peçenek]'lerin oraya gelmek üzere bulunduğunu haber vermeye seğirttiler. Palaiologos hemen herkesi silâh başı ettirdi. Ama, işte ilk gelen habercinin hemen arkasından bir başkası sökün edip, sözde İskit [Peçenek]'lerin arkasında, bir hayli geride, Rum sancaklarının ve onları izleyen askerlerin belirdiğini bildirdi.

3 Bu haberleri getirenler kuşkusuz gerçeğin bir bölümünü sezmişlerdi, ama bir bölümü bakımından yanılmakta idiler. Çünkü, arkadan gelen birlik hem görünüşte hem de gerçekten Rum birliği idi ve başında İmparator vardı; onun önünde bulunan, İskit [Peçenek] giyimlilere gelince, her ne kadar İskit [Peçenek] giysilerine bürünmüş iseler de aslında onların da hepsi Rum ordusundan idi; ancak, öykümüzün [bu bölümü] başında anlatmış bulunduğumuz gibi, İskit [Peçenek] görünüşü alarak gerçek İskit [Peçenek]'leri tam bir yanılgıya düşürdükleri sırada, İmparatorun buyruğu üzerine böyle [Peçenek giysileri] giyinmişlerdi; şimdi de İmparator bu berbat İskit [Peçenek] giysilerinden, bizimkileri aldatıp yanıltmak için yararlanıyordu; istiyordu ki bu adamlarla [Peçenek giysisine bürünmüş Rum askerleriyle] ilk karşılaşanların, aslında bizim askerlerimizle karşılaşmışken, İskit [Peçenek]'lerle yüzyüze geldim sanarak ödü patlasın ve böylece bir yandan güldürücü bir yandan acı bir asker gösterisiyle [şakası ile] eğlensinler; çünkü bu halden dolayı gerçekten korkuya kapılmaya sıra gelmeden, arkadan yürüyen İmparatoru görüp rahatlıyacaklardı. Böylece, zararsız biçimde, İmparator, yolu üzerine çıkanları korkutuyordu.

1] Palaiologos İstanbuldan Çatalca'ya, İmparatorun yanına gitmek istediğine göre ovanın da bu iki yer arasında bulunduğu açıktır. Ad, Hellen dilinde "İki değirmen yurdu" anlamında görünüyor. (Di-, "İki, çift" anlamında önek; Mylè, "Değirmen"; -ia, "-yurdu" anlamında takı).

4 Adamları, görüntü karşısında dehşete kapılmışken, uzun yıllarda edindiği deneyim herkesinkinden üstün olan ve Alexios'un düzenbazlıkta ne kadar becerikli olduğunu bilen Palaiologos, bu işin Alexios'un başı altından çıktığını hemen anladı ve özgüvenini yeniden kazanarak, diğerlerine, kendinize gelin, korkmayın dedi.

Şimdi, geride [İstanbulda] bırakılmış olan bütün hısım akraba kalabalığı [İmparatorla] buluşmuşlardı. Hepsi, daha önce kararlaştırıldığı üzere arkadan yola çıkıp onun yanına gelmek için acele etmişlerdi; hiç değilse, ettiklerini sanıyorlardı. Gerçekten, yukarıda söylendiği üzere, et yememe orucu haftasından sonra, peynir yeme haftası içinde onun yanına gelmeleri kararlaştırılmıştı. Onunla karşılaştıklarında, eğer mızrak uçlarına takılmış İskit/Peçenek kellelerini ve çeliğin [kılıcın] kıyımından geçmemiş, tutsak olarak götürülen, elleri arkalarından bağlanmış, birbiri ardınca ite kaka çekilip sürüklenen öteki İskit [Peçenek]'leri görmeselerdi, onun tek başına bu işleri becermiş ve böylesine kısa zamanda yengi kazanmış olduğuna inanmıyacaklardı.

5 Gerçekten, bu seferin bu kadar kısa sürede sonuçlandırılması bir mucize oluşturuyordu; ayrıca biliyorum ki -bize bunu tanıklar anlatmışlardır- Geòrgios Palaiologos, Barbarlara karşı kazandığı bu beklenmedik yengi sayesinde böylesine şana şerefe bürünmüş olan İmparatorun yanına ancak gecikmeyle varıp da, onunla birlikte olamadığı, çarpışmadığı için içerleyerek yakınırdı. Aslında o da böylesine parlak bir şan kazanılmasından pay almayı candan istiyordu. İmparatora gelince; [Kutsal Kitaptaki] İkileme [Deutoronomia] bölümünün, o sırada apaçık gerçekleşmiş olan şu dizeleri, ona uyarlanabilirdi: "Nasıl bir adam bin kişiyi kovalardı / ve iki kişi on bin kişiyi kaçırırdı?" [1]. Gerçekten, bu olayda İmparator Alexios neredeyse yalnız başına böylesine bir Barbar kalabalığının karşısına dikilmişti, tek başına savaşın yükünü yiğitçe üstlenip yengiye ulaşmıştı. Çünkü, onun yanında bulunan askerleri; bunların sayısını ve savaşçılık derecesini göz önünde tutup, bundan sonra, İmparatorun uyguladığı savaş hilelerini, onun mücadele gücünün ve gözüpekliğinin nice biçimde kendini gösterdiğini düşünerek, bunları Barbarların kalabalığı ile karşılaştırınca, bu yengiyi onun tek başına yaratmış bulunduğu iyice görülür.

[III. Peçeneklerin İstanbul yakınına sokulması. Emîr Çaka'nın Peçeneklerle işbirliği]

1 İşte, Tanrı, o olayda hükümdara bu beklenmedik yengiyi nasib etti. Byzantion'lular, onun kente girişini görünce, yenginin çabukluğundan, dayandığı ataklıktan, girişim ustalığından ve birdenbire gerçekleştirilmesinden dolayı mest olup coştular; kendilerinden geçip türkü söylediler, yerlerinde zıpladılar, kendilerine böyle bir kurtarıcı ve iyilik edici verdi diye Tanrıya şükrettiler. Ama bu gösteriler Nikèphoros Melissènos'un pek ağırına gitti ve onları çekemedi; huyu işte böyledir; "Bu yengi"

1| İkileme (Tesniye) , XXXII 30.

dedi, "bazısı için yararsız bir sevinme vesilesidir, ötekiler için de zararsız bir üzülme vesilesidir". Aslına bakılırsa, sayılamıyacak kalabalıkta olan ve batıda [Rumelinde] her yana yayılmış bulunan İskit [Peçenek]'ler, herşeyi talan etmeyi sürdürdüler; başlarına gelenler [küçük grupların şurada burada aldığı yenilgi niteliğinde kaldığından], onların zaptedilmez azgınlığını hiç mi hiç durdurmuyordu. Üstelik batıda, birçok yerde, küçük hisarları zaptettiler ve Kentlerin Kraliçesi'nin yakınında bulunan büyük kasabaları da esirgemediler; böylece, çok büyük din şehidi Theodoros onuruna yapılmış bir kilisesi olan, Bathys Rhyax denen yere[1] de vardılar. Orada, her gün, Ermişten yakarıda bulunmak üzere [İstanbuldan oraya yürüyen] pek çok kişi kiliseye giderdi; her Pazar, dindar kişiler alay alay bu kiliseye gelir, kimi kilisenin çevresinde, kimi ön avlusunda, kimi bodrumunda, gece gündüz orada kalırdı. İskit [Peçenek]'lerin direnilmez saldırısı öylesine güçlü oldu ki, din şehidine dua etmeye gelmek isteyenler, İskit [Peçenek]'lerin ikide bir yaptığı akınlar sebebine, Byzantion'un sur kapılarını açmaya [ve çıkmaya] bile cesaret edemediler.

2 İşte Batı'da, anakarada İmparatorun belini büken korkunç felâketler böylesineydi; denizde dahi, olup bitenler, olumlu doğrultuda gitmek şöyle dursun, tam tersine son derecede tehlikeli bir duruma yol açmaktaydı, çünkü Çaka kendine yeni bir donanma edinmişti ve tüm kıyı bölgesini karıştırmaktan hiç geri durmuyordu. Bu nedenlerle, İmparator tasalanıyor ve her yandan dertlerle hırpalandığı için tedirgin oluyordu. Üstüne üstlük, ona, Çaka'nın şimdi kıyı bölgelerinde [eskisinden] daha büyük bir donanma oluşturduğunu, daha önce ele geçirmiş bulunduklarının dışında kalan adaları yakıp yıktığını [ve talan ettiğini], Batı [Rumeli] illerine karşı tasarılar kurduğunu ve Kherronèsos/Gelibolu Yarımadası'nı [2] işgal etmelerini öğütlemek üzere İskit [Peçenek]'lere yakın zamanda bir elçiler kurulu göndermiş bulunduğunu haber vermişlerdi; o [Çaka], hatta, Doğu'dan [Anadoludan] İmparatora yardıma gelmiş ücretli asker birliklerinin -İmparatorla yapılmış andlaşmaya bağlı kalan Türklerin [İznik'i başkent edinmiş Rum Selçukluları devletinin] demek istiyorum- geçmesine de izin vermiyordu, çünkü onları çekici vaatlerle avutup, İmparatorun hizmetine gitmekten vazgeçer de kendisinin hizmetine girerlerse, tahıl üretiminden vergi payını [âşar benzeri vergiyi] alır almaz [3] onlara ücret ödeyeceğini söylüyordu.

1] Rumcada, "Derin Akarsu". Anadoluda, bugünkü Sivas ilinde, bu adı taşıyan bir dere biliyoruz (Umar, TT Adlar, s. 156). Anna'nın şimdi andığı, İstanbul yakınındaki, başka kaynaklarda Bathynias diye anılan dere olmalıdır.Bunun, Küçük Çekmece Gölüne dökülen ve şimdi Sazlı Dere denen akarsu olduğu sanılıyor. Böyle idiyse, Anna'nın, Bathys Rhyax denen *yer* derken kasdettiği, gerçekte kendi adı Rhegion olan Küçük Çekmece kasabasıdır.

2] Anna, Khersonnèsos yazması gereken adı Kherronèsos diye yazmış (Leib'deki Rumca metin böyle). 14 III 1'de de öyle yapıyor. Şaşılacak şey, çünkü sözcük Hellen dilindendir, "yarımada" (tam çeviri: Karadaki ada) demektir ve bugünkü Rumcada dahi (tek n ile yazılarak) kullanılmaktadır.

3] Anna'nın kullandığı "Arpadan payını alma" deyimi böyle anlaşılabileceği gibi, "talan akınlarında ganimetten pay alma" diye de yorumlanabilir.

3 Bu haber gelince, gerek denizde gerek karada işlerin kendisi için böylesine kötü gittiği bir zamanda, üstelik son derecede sert olan bir kış bütün çıkış yollarını kapamış iken -insan aklının anımsamadığı, hiç görülmemiş yoğunlukta öylesine kar yağıyordu ki, [dışta yığılmış] kar'ın baskısından, evlerin kapıları açılamıyordu- İmparator, olabildiğince çabuk ve her yandan, ücretli asker getirtmek için, mektuplar göndererek, elinden geleni yaptı.

4 Güneş bahar dönencesine ulaşmıştı ki, [gökte] bulutların tehdid edici savaşı son bulup denizin azgınlığı durulunca, düşmanları onu her iki yandan tehlikeye düşürdüğü için, hem deniz yoluyla gelecek düşmanlarına kolayca direnebilmek hem de anakaradakilere karşı rahatça savaş yürütebilmek üzere, deniz kıyısına geçmesinin yeğ olacağına hükmetti. Bu nedenle, hemen Kaisar Nikèphoros Melissènos'a bir ileti gönderip, Ainos/Enez'i olabildiğince çabuk işgal etmesini buyurdu. Ona daha önceden, mektuplarla, askerlikten ayrılmış kişiler arasından olmamak üzere -bunlar aslında, en önemli hisarları savunmak için bütün Batı [Rumeli] kentlerine çoktan dağıtılmış bulunuyorlardı- devşirebildiği kadar asker devşirmesini, devşireceklerinin bir bölümünü Bulgarlar ve halk dilinde Blakhos'lar [Ulah'lar] denen göçebe aşiretler arasından, geri kalanını da atlı ya da yaya [ücretli asker], hangi ülkeden olursa olsun, ilk çıkagelenler arasından almasını bildirmişti.

5 Kendi ise, Flandre Kontunun 500 Kelt'ini İzmit'ten getirtti ve hısımlarıyla birlikte Byzantion'dan ayrılıp, en tez zamanda, Enez'e vardı. Orada, bir kayığa bindi ve ırmakta [Meriç'te] boydan boya giderek, tüm ırmak yatağı boyunca, iki kıyıdaki durumu inceledi; askerlerini konaklatmak için yeğlenecek yeri saptayınca, geri döndü. Geceleyin, ordunun subaylarını, toplantı düzenleyerek bir araya getirdi; onlara gerek ırmağın gerek iki kıyının durumunu açıkladı, sonra şunu ekledi: "Sizin de yarın ırmağı aşmanız ve tüm ovayı [batı yanda, İÖ 480'de Xerxes komutasındaki İran ordusunun konakladığı yeri, Doriskos Ovasını] gözden geçirmeniz gerekir. Kendiniz göreceksiniz ki, size göstereceğim yer, ordugâhı kurmak için kötü olmasa gerek". Herkes onun görüşüne katıldı; gün ışıldayınca, en başta kendisi ırmağı geçti [batı kıyıya çıktı] ve arkasından bütün ordu aynı şeyi yaptı. [Yanında] Subaylarla, gerek ırmağın kıyılarını gerek bitişikteki ovayı yeniden inceledi; arkasından, beğendiği yeri onlara gösterdi; bu yer, yörede Khoirènos [=Domuzlu] denen küçük bir köyün yakınındaydı; bir yanında ırmak, diğer yanında bir bataklık vardı; tüm askerler, bu yerin iyi korunmuş [savunma yapmaya elverişli] göründüğünde düşünce birliğinde olduğundan, hemen [çepeçevre] bir siper kazıldı ve bütün ordu oraya yerleşti. İmparatorun kendisi, kalkanlı askerlerden oluşan güçlü bir birlikle, bize karşı o yandan gelecek İskit [Peçenek] saldırılarını püskürtmek için, [ırmak ağzının doğu yanına,] Enez'e geçmek üzere, ayrıldı.

[IV. Kuman Türkleri, Enez yöresine geliyor]

1 Khoirènos'da siper arkasında konaklamış birlikler, inanılmaz [kalabalıkta] İskit [Peçenek] güçlerinin gelmekte olduğunu öğrenince, bunu, hâlâ Enez'de kalmakta olan İmparatora bildirdiler. O da hemen bir kayığa bindi ve kıyıyı oluşturan yamaçlar

boyunca giderek ırmağın ağzından yukarıya doğru çıkıp, ordusunun bütününe katıldı. Ancak, birliklerinin İskit [Peçenek] ordusundaki en güçsüz bir bölüme bile denk olmadığını görünce, hem ne yapacağını bilemez duruma hem de ürküntüye düştü; çünkü, insanca konuşursak, hiçbir yerden yardım beklentisi yoktu. Yine de, yılgınlığa kapılıp boyun eğmek şöyle dursun, içinde kaynayıp duran pek çok düşünce [çıkar yol tasarısı] vardı.

2 Dört gün sonra, değişik bir yönden [Peçeneklerin beklendiği yönden değil, kuzeybatıdan] uzaktan, aşağı yukarı 40 000 kişilik bir Kuman ordusunun yaklaşmakta olduğunu gördü. Bu yeni gelenlerin İskit [Peçenek]'lerle bağlaşıklık kurmaları hâlinde ona karşı korkunç bir savaş vereceklerini hesaba katarak -gerçekten, böyle bir hâl olursa, ordusunun tümüyle birlikte yok edilmekten başka sonuç bekleyemezdi-, bunlarla uzlaşmayı gerekli saydı ve önceliği kendi alıp, onları dâvet etti. Kuman'lar ordusundaki pek çok Bey arasında Togortak, Maniak ve çok yaman birkaç diğer savaşçı, herkes içinde en çok göze çarpanlar idi. Ne var ki, şimdi gelmekte olan ve oynak [güvenilmez] yapılarını uzun zamandan beri tanıdığı Kuman'ların kalabalığı karşısında, İmparator, bu [yeni] bağlaşıklarının, eğer düşmanı ve hasmı olurlarsa, ona pek büyük zarar vereceklerinden korkmaktaydı.

3 Tüm ordusuyla o yerden ayrılıp ırmağı yeniden aşmasının [ve doğu kıyıya, Enez yanına geçmesinin] daha güvenlikli olacağına hükmettiğinden, önce Kuman Beylerini dâvet etmeyi gerekli saydı. Bunlar hemen çağrıyı kabul edip İmparatorun yanına geldiler; Maniak'ın kendisi de bunların arasındaydı, ancak önce çağrıyı kabul etmek istemediği için diğerlerinin arkasından gelmişti. Bunun üzerine İmparator, aşçıbaşılarına, onları çok zengin bir sofrada ağırlamalarını buyurdu. Onlara bol bol ikramda bulunduktan sonra, çok dostça davrandı, onları binlerce armağana boğdu, sonra onlardan and içmelerini ve tutaklar vermelerini istedi, çünkü onların hâin kafa yapısına güvensizliği vardı. Onlar, gönülden, bu koşulları yerine getirdiler, and [dostluk andı] içtiler ve Peçeneklere karşı savaşa tutuşmak için kendilerine üç gün verilmesini istediler; eğer Tanrı yengiyi onlara nasib ederse, ellerine geçecek tüm ganimeti ikiye bölecekler ve bir bölümünü İmparatora vereceklerdi. O da, bu kişileri İskit [Peçenek]'lere diledikleri gibi saldırmakta özgür bıraktı; onlara yalnız üç gün değil, tam on gün süre verdi ve eğer Tanrı o zaman yengiyi onlara nasib edecek olursa [1], elde edilecek ganimetin tümünü, cömertçe, onlara bıraktı.

4 Böylece, İskit [Peçenek]'ler ile Kuman'lar, hâlâ eski yerlerinde durmakta idiler; ancak, Kuman'lar, vurkaç saldırılarıyla İskit [Peçenek] ordusunu hırpalıyorlardı. Üç gün geçmemişti ki, İmparator, yapısındaki güçlülükle bin kişi içinden seçkinliğini belli

---

1] Gerek Anna'daki bu deyiş, gerek onun daha önce gördüğümüz, "Rum ordusu, sayısız kalabalıkta bulunan İskit (Peçenek) ordusunun en küçük bir bölümüne bile denk değildi" açıklaması, yapılan savaşta Peçenek'leri yenip kıyımdan geçirenlerin Kuman'lar olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Oysa, göreceğiz ki, Anna, sanki -kendisi de çatışmaya katılan- babası, savaşı, komuta ettiği Rum ordusuna kazandırmış gibi bir bakış ve anlatım açısıyla sonucu anlatacak.

eden soylu savaşçı Antiokhos'u getirtip, ona, bir köprü inşa etmesini buyurdu. Bu köprü, yanyana dizilmiş teknelerin çok uzun yassı kalaslarla bağlantılandırılması yöntemiyle çabucak yapılınca, kayınbiradeki Pròtostrator Mikhaèl Doukas'ı ve kardeşi Başkomutan Adrianos'u çağırttı; onlara, atlıların ve yayaların karşıya geçişinin karma karışık olmasını engellemek için ırmak kıyısında durmalarını; atlıları yayalardan önce ve ordu ağırlıklarının taşındığı arabaları da, üzerine yük vurulmuş katırlardan önce geçirtmelerini buyurdu. Yaya askeri karşı kıyıya geçince, İskit [Peçenek]'lerin ve Kuman'ların ordularından çekinen ve Kuman'ların sinsice saldırı yapabileceklerini düşünerek güvensizlik duyan İmparator, anlatılamıyacak kadar kısa zamanda bir siper hendeği kazdırttı ve bunun içine [çevrelediği alana] bütün [piyade] askerlerini yerleştirdi; bundan sonra, atlılara, kendilerinin de buraya geçmesi komutunu verdi. Kendisi ırmak kıyısında durdu ve geçişi gözlem altında bulundurdu.

5 Melissènos ise, daha önce İmparatordan yazılı olarak aldığı talimata uygun yolda, her yandan devşirilmiş birlikleri bir araya getirmişti ve ayrıca, yakın çevreden piyade askeri de yazımlamıştı; bu piyadeler, [zorla el konulan] öküzlü kağnı arabalarına, kendileri için gerekli tüm eşyayı içeren denkleri yükledikten sonra, tez elden, İmparatora gönderildiler. Oysa, bunlar göz önüne çıktığında, çoğunluğu, onları görenlere, İmparatora karşı sefer etmekte olan bir İskit [Peçenek] birliği imiş gibi geldi; hatta [uzaktan onların gelişini gören] biri, güvenle, parmağıyla da onları göstererek, İmparatorun önünde, bunların İskit [Peçenek]'ler olduğunu iddia etti. O [İmparator] ise, bu tanıklığın gerçek olduğuna inanıp, kendisi bu kadar kalabalıkla başa çıkabilecek güce sahip bulunmadığı için, tedirginliğe düştü. O nedenle, Rodomèros'u getirtti; bu, anam İmparatoriçenin ana yönünden hısımı olan, Bulgar kökenli bir soylu kişi idi; onu, keşif incelemesi yapmak göreviyle, yaklaşmakta olanlara doğru gönderdi. Bu kişi, komutun gereğini çabucak yerine getirdi ve geri dönüp, bu gelenlerin, Melissènos'un gönderdiği adamlar olduğunu bildirdi. İmparator sevincinden coştu; yeni gelenleri biraz bekledikten sonra, ırmak üzerinden geçişi onlarla birlikte yaptı [1] ve [ordugâhı çevreleyen] siper hendeğini hemen büyüterek [ordugâh alanını genişleterek] onları da ordunun geri kalanına ekledi.

6 Kuman'lar, İmparatorun tüm ordusuyla ırmağı geçmeden önce [batı yanda] bırakmış olduğu, siper hendeğiyle çevrili alanı hemen işgal ettiler ve ordugâhlarını orada kurdular. Ertesi gün, İmparator ırmağın akıntı aşağı yanında, yörede Philokalos [2] denen sığ geçit yerini işgal etmek amacıyla, yola çıktı; ama, ona hemen saldıran güçlü bir İskit [Peçenek] birliği, üzerine denk geldi ve azgın bir çatışma çıktı. Savaş sırasında her iki yandan çok ölen oldu; yine de İmparator, İskit [Peçenek]'leri tam bir

---

1] İmparator, Melissènos'a, özellikle Bulgaristandan asker devşirmesini buyurmuştu; yeni gelenler Enez yöresine, kuzeybatıdan, bugünkü Yunanistan Trakyası üzerinden geliyorlardı. Onun için, batıdan doğu kıyıya geçiyorlar.

2] Hellen dilinde: "a. Güzel şeyleri seven; b. Süs düşkünü".

bozguna uğratarak, yengiyi kazandı. Çatışma böylece son bulduğunda, her iki ordu kendi ordugâhına dönmek üzere birbirinden ayrıldı ve Rum birlikleri tüm gece boyunca arazide kaldı. Gün doğunca, oradan ayrıldılar ve Lebounès Dağı denen bir yere geldiler [1]; bu, ovaya egemen konumdadır [2]. İmparator da oraya tırmandı. Ama bu yüksek yerde tüm orduya yetebilecek genişlikte bir düz alan bulunmadığından, aşağıda birliklerin bütünü için yeterli olacak kadar geniş bir arazide siper hendeği kazdırarak, adamlarını orada konaklattı. Bu sırada, Neantzès, yeniden, İskit [Peçenek]'lerin yanından ayrılıp İmparatorun hizmetine geçmek için, çıkageldi. İmparator onu görünce, son olarak ettiği ihaneti anımsadı ve ona karşı başka suçlamalar da bulunduğundan [3], yanında gelen kişilerle birlikte onu tutuklattı, zincire vurdurdu.

[V. Peçenek Türkleri, Meriç ağzı yöresinde, Lebounion Meydan Savaşında, Kuman ve Rum ordularınca yenilip kıyımdan geçiriliyor]

1 İmparator bu önlemleri almakta iken, Mauropotamos [Rumcada: Kara Dere] denen derenin kıyılarında konaklamış bulunan İskit [Peçenek]'ler, Kumanları kendi yanlarına çekmek için gizlice uğraşıyor; onlara, kendileriyle bağlaşıklık kurmaları dileklerini iletiyorlardı. Ama bir yandan da İmparatora barış konuşmaları için konuşmacı ulak göndermekten geri durmuyorlardı. O [İmparator] ise, bunların hâince niyetlerini sezdiğinden, kendisi de onlara uygun yanıtlar gönderiyordu, çünkü kendisinin Roma'dan geleceğini umduğu paralı askerler ordusu varıncaya kadar onları beklentide tutup avutmak istiyordu. Kumanlara, Peçenekler yalnız belli belirsiz bazı vaadlerde bulundukları için, Kumanlar, hiç de Peçeneklerden yana bir havada değillerdi; bir akşam, İmparatora şöyle dediler: "Ne zamana kadar meydan savaşını erteleyeceğiz? Bilesin ki artık daha fazla beklemiyeceğiz; gün doğunca, ya kurdun ya da kuzunun etini yiyeceğiz". Bu sözler üzerine Kumanların iyice kararlı olduğunu gören İmparator, çatışmayı erteletmek istemedi; böylece, savaşın kader belirleyici günü olarak o günü [Kumanların söz ettiği, ertesi günü] belirleyip, onlara, İskit [Peçenek]'lere karşı ertesi gün savaşa girmek sözünü verdi; sonra hemen komutanları, ellibaşıları ve keza tüm diğer subayları toplantıya çağırıp, onlara, bütün ordugâhta, savaş yarın olacak diye duyuru yapmalarını buyurdu.

1] Lebounès Bounos, Lebounès Dağı. Buraya, Lebounès Yeri anlamında Lebounion da dendiğini ve kesin sonuçlu çatışmanın bu dağ eteğinde yapıldığını biraz sonra Anna belirtecektir.Lebounès adı Hellen dilinden değildir, o dilde anlamı yoktur. Söz konusu dağ, görebildiğim tek olasılıkta, Enez'in 7 km. kadar batısındaki, 385 m. yüksekliğe ulaşan Hisarlı Dağı'dır. Savaş, bunun Enez'e bakan batı yamacı dibinde yapılmış olmalı.

2] Gerek bu sözden, gerek Bounos (=Dağ) sözcüğünün kullanılmasından açıkça belli ki, bir tümülüs ya da tepecik kasdedilmiyor.

3] İmparatorun ve tüm ordunun önünde, kendisine karşı tanıklık eden askerin kafasını kesivermiş, bu davranışıyla İmparatora saygısızlık etmiş ve onu küçük düşürmüştü.

2 Aldığı bu önlemlere rağmen, hâlâ, Peçeneklerle Kumanların sayılmaz kalabalıklarından çekiniyordu; çünkü onların, aralarında anlaşacaklarından korkmaktaydı. İmparatorun aklında bu düşünceler varken, yaklaşık 5000 kişilik, yaman ve savaşçı bir dağlılar topluluğu, onunla birlikte savaşmak için, onun yandaşlığına geçti [1].

3 Çatışmayı ertelemek olanağı bulunmadığından, İmparator, yardım etsin diye Tanrıya yakardı. Gün batınca, parlak bir aydınlatma düzenletip, duruma uygun ilâhileri söyleyerek Efendimize yakarmayı kendisi başlattı. Ordugâhtaki diğer kişilerin dinlenmesine izin vermek şöyle dursun, aklı başında olanlara, kendisi gibi yapmalarını öğütledi, kalın kafalılara da böyle yapmalarını buyurdu. Böylece, güneş ufukta yok olmuş iken tüm gözyüzünün, bir tek güneşle değil, pek çok diğer yıldızın [yıldız misâli ışık kaynağı meşalelerin, mumların] parlak ışıklarıyla hâlâ aydınlık olduğu görülebiliyordu. Gerçekten herkes mızrağının ucuna, bulabildiğince, meşaleler ya da mumlar takmış ve bunları yakmıştı. Ordunun yaptığı yakarışlar, hiç kuşkusuz, gök kubbesine kadar ulaşıyordu; ya da, daha doğrusunu ve gerçeği söyleyecek olursak, herşeye rağmen Tanrının kendisine kadar erişmekte idi. Bundan, sanıyorum, Yukarıdaki'nin yardımını dilemeksizin düşmana saldıramıyacağına inanan İmparatorun dindarlığının nasıl güçlü olduğunu anlamak gereklidir. Aslında onun güvendiği, savaşçılar, atlar, savaş araçları değildi; o herşeyi yalnız Kutsal Takdir'den beklerdi.

4 Bu dualar, geceyarısına kadar sürdü; ondan sonra, bedenini biraz dinlenmeye bıraktı; arkasından, uykuyu hışımla silkeleyip attı ve hafif donanımlı birliklerini ağır donanımla silâhlandırdı. Böylece askerleri, zırhla ve -bizde yeterli demir bulunmadığı için demir rengini taklit etmiş ipekli kumaş kaplı- tolgalarla donattı. Gün'ün ilk gülümseyişinde, güçlü zırhına bürünmüş, siperden çıktı ve borazanın saldırı[ya hazırlan] işareti çalması komutunu verdi.

5 Lebounion denenin -yerin adı böyledir- eteğinde [2], İmparator, ordusunu bölümlere ayırdı ve phalanx'larını yığdı. Savaşın vahşî havasını soluklayarak [3], kendisi, önde [ve merkezde] duruyordu, Sağ kanatla sol kanatta, komuta, Geòrgios Palaiologos ile Konstantinos Dalassenos'da idi. Monastras, askerleriyle, silâh kuşanmış, egemen [yüksek] bir yerde, Kumanların sağında duruyordu. bunlar [Kumanlar] İmparatorun Rum saflarını dizmekte olduğunu görür görmez, kendileri de silâha sarıldılar ve kendi usullerine göre savaş düzeninde dizildiler. Kumanların solunda, [Rum ordusunda komutan, Türk] Ouzas/Oğuz vardı; batı yanda, Kelt'lerle, Humbertopoulos bulunuyordu. İmparator böylece kendi ordusunu, safların düzeni

---

1] Yöre halkından, Rumlar gibi ortodoks hristiyan olan Ulah kökenli kişiler.

2] Bkz. yukarıda s. 252 dn. 1.

3] Leib burada, deyiş Odysseia'dan alınmış gibi, Odysseia XXIV 319'a yollama yapmış, Sewter da kendi İngilizce çevirisinde bu yollamayı olduğu gibi aktarmış. Bunda bir yanlışlık var; Odysseia'nın o bölümünde böyle bir deyiş yoktur.

dolayısiyle, çevresi atlı bölükleriyle sarılmış bir hisar burcu hâline getirdikten sonra, borazanların saldırıya geç işareti çalması komutunu verdi. O zaman Rumlar, sayısız İskit [Peçenek]'ten ve onların sur gibi kullandıkları korkunç arabalardan duydukları korku nedeniyle, bir ağızdan, Herşeyin Efendisi'ne, kendilerine acısın diye yakardılar; arkasından, dolu dizgin, İskit [Peçenek]'lerle savaşmak için ileri atıldılar; İmparator, herkesin önünde dörtnala at koşturmakta idi.

6 Rumların dizilişi hilâl biçimini alınca, sanki aynı anda ve işaretle verilmiş bir komut üzerine olmuş gibi, bütün ordu, Kumanlar da o arada, düşmanın üzerine atıldı; bunun ardından ne sonucun geleceğini sezerek, İskit [Peçenek]'lerin en önemli Beylerinden biri, o zaman, kendi selâmetini sağlamak istedi ve birkaç askeriyle birlikte, dillerini [Türkçe] konuştuğu Kumanların yanına geçti. Çünkü, her ne kadar bunlar [Kumanlar] da İskit [Peçenek]'lere karşı yiğitçe dövüşüyor idiyse de, buna rağmen, Rumlardan daha çok bunlara güven duyuyordu ve bunlar [Kumanlar] İmparatorun önünde [Peçenek Türklerinin kurtulması, barışın sağlanması için] bir arabulucu işlevi görebilirler umuduyla [onlara] teslim olmuştu. İmparator, olan biteni gördü ve bu ilk İskit [Peçenek]'lère başkaları da katılıp, Kumanları kendilerinden yana geçmeye ikna ederler, onların hem duygularını hem de atlarının yönünü Rumlara karşı çevirirler diye çekindi; tehlikeli bir zamanda neyi yapmanın uygun düşeceğini çabucak görüp karar verebildiğinden, ânında, İmparator sancağını taşıyan alemdara, [yere dikilmiş olan] sancağı hemen eline almasını ve gidip Kumanların merkezi yakınında durmasını buyurdu.

7 O sırada, İskit [Peçenek] safları artık tümüyle yarılmış bulunuyordu ve iki ordu göğüs göğüse çatışmaya giriştiğinde, görülmedik bir kıyım gözler önüne serildi. İskit [Peçenek]'lerin kılıçtan geçirilmesi öylesine korkunçtu ki, sanki Tanrı bu halkı terk etmişti; onlara vurup duran bizimkiler, kılıcı güçlü vuruşlarla ve ha bire vurmaktan bitkin düşmüşlerdi; artık bunu yapacak güçleri kalmadığından, hırsları da sönmeye başladı. Düşmanların orta yerinde at sırtında bulunan İmparator, onların tüm saflarını altüst ediyor, yolunun üzerine denk gelenlere [kılıcıyla] vuruyor ve attığı nağralarla, daha uzaktaki diğerlerini de titretiyordu.

8 Artık tam öğle zamanı olmuş bulunduğundan, güneşin ışınlarını dik fırlattığını görünce, şu önlemi aldı. Birkaç adam getirtti ve onları, gidip köylülere, "Şarap tulumlarını su ile doldurun, bunları katırlara yükleyip savaşmakta olan askerlere getirin" demeye gönderdi. [Buyruğu alan köylüler su taşımaya başlayınca] Onları gören komşuları da, kendileri buyruk almamış oldukları halde, aynı şeyi yaptılar ve kimi bir testiyle, kimi tulum içinde, kimi elinin altında bulduğu bir çanakla [su getirip], kendilerini İskit [Peçenek]'lerin zâlim elinden kurtaranların içini su ile serinlettiler. Askerler ise, biraz su içtikten sonra, yeniden çatışmaya girişiyorlardı. O zaman yeni bir görüntü ortaya çıktı: Yalnız çok kalabalık değil, gerçekten sayısız olan bütün bir ulus, o gün, kadınlarıyla ve çocuklarıyla, tümüyle yok edildi. Nisan ayında, ayın 29 uncu günü ve haftanın üçüncü günü [29 Nisan 1091 Salı] idi. O günden beri, Byzantion'lular şöyle diyen bir nakaratlı türkü söyler: "Bir gün eksik kaldığından [bir gün eksik yaşadıklarından], İskit'ler Mayıs'ı göremedi".

9 Güneş artık inişe geçmiş ve tüm İskit [Peçenek]'ler -bir daha söylüyorum-, çocukları ve onların analarıyla birlikte, kılıcın kurbanı olmuş, ya da büyük kalabalıklar hâlinde sağ olarak ele geçirilmiş [tutsak ve köle edilmiş] iken, İmparator, borazanla, toplanma komutunu çaldırdı ve ordugâhına döndü. Bu olan bitenler, bir zamanlar tutsak edip getireceklerini sandıkları İskit [Peçenek]'lerin boyunlarına takmak için yanlarına ipler, kayışlar alıp da Byzantion'dan İskit [Peçenek]'ler üzerine gittiklerini, ama tam tersine kendilerinin tutsak düşüp İskit [Peçenek]'lerce zincire vurulduklarını anımsayanlara [1] bir mucize gibi görünmüş olmalı. O durum, İskit [Peçenek]'lere karşı Dristra/Silistre yakınında verilen meydan savaşında ortaya çıkmıştı; çünkü o kez Tanrı, Rumların gururunu kırmıştı. Daha sonra, sözünü ettiğim dönemde ise, [Tanrı], onları [Rumları] dehşete düşmüş, tüm kurtuluş umudunu yitirmiş ve böylesine kalabalıklar karşısında âciz durumda görünce, hiç beklenmezken, onlara yengiyi nasib etti; hem de öylesine ki, onlar İskit [Peçenek]'leri zincire vurdular, kıyımdan geçirdiler, tutsak edip götürdüler; üstüne üstlük -çünkü o çeşit olaylar, bölümsel [düşman halkın yalnız bir bölümüyle yapılan] çatışmalarda da kendini gösterir-, sayılmaz kalabalıkta bir ulusun tümünü bir tek günde yok ettiler [2].

[VI. Tutsak edilmiş Peçeneklerin o gece kıyımdan geçirilmesi]

1 Kumanların ve Rumların birlikleri, kendi ordugâhlarına çekildikten ve lâmbaların yakıldığı saatte İmparator sofraya oturduktan sonra, Synesios, kızgın, içeriye girdi. "Ne oluyor, ne biçim iş yapılıyor?" diye İmparatora sordu. "Her askerin 30 ya da daha fazla İskit [Peçenek] tutsağı [kölesi] var. Kuman kalabalığı yanıbaşımızdadır. Eğer, ister istemez olacağı üzere, bizim askerler, bunca bitkinlikleri nedeniyle, uyur da İskit [Peçenek]'ler birbirini [çözüp] kurtarır, kılıçlarını çekip onları kıyımdan geçirirse, ne olur o zaman? Öyleyse, bunların [tutsakların] çoğu hemen öldürülsün diye tez elden buyruk ver". İmparator, ona, suratı asık, bir bakış fırlattı. "Bunlar" dedi, "her ne kadar İskit [Peçenek] iseler de, yine, insandırlar ve bizim düşmanımız iseler de, onlara acımalı; ne düşünüyorsun da böyle saçmalıyorsun bilmiyorum". Öteki ısrar ettiği için öfkelendi ve onu savdı.

2 Bunun üzerine, İskit [Peçenek]'lerin üzerinde bulunan bütün silâhlar alınsın ve aynı yere konup yığılsın, tutsaklar özenle göz altında tutulsun diye, tüm ordu içinde duyuru yaptırmak üzere buyruk verdi. Bu buyruklar verildikten sonra, gecenin geri kalanını sâkin [uyuyarak] geçirdi [3]. Ancak, gece ortasındaki nöbet zamanında, ya

---

1] Anna, daha önce, halasının kocası Kaisar Melissènos'un, babasını kıskandığını anlatmıştı (yukarıda s. 247 sonu); burada ona taş atıyor sanırım. Melissènos, Silistre yakınındaki savaşı izleyen bozgunda, Peçeneklere tutsak düşmüştü (bkz. yukarıda s.224).

2] Destan üslûbunun kalıplaşmış abartmalarından biri. Elbette ki tüm Peçenek ulusu Enez yöresine gelmiş ve orada yok edilmiş değildi.

3] Oysa, o gece, ordugâhta onbinlerce Peçenek boğazlanırken feryatlar yeri göğü yıkmış olmalı.

Tanrının esinlendirmesiyle [!] ya da benim bilmediğim bir diğer nedenle [!], sanki kendilerine bir buyruk verilmiş gibi [!], yine de, [askerler, tutsakların] neredeyse hepsini öldürdüler. Gün doğup da İmparator bu olayı öğrenir öğrenmez, hemen Synesios'dan kuşkulandı. Onu derhal getirtti, ona öfkeli azarlamalar yönelti ve tehdid edici biçimde şöyle dedi: "Bu, senin işin". Hiçbir şey bilmediğine yemin eden ötekinin itirazlarına rağmen onun tutuklanmasını ve zincire vurulmasını buyurdu. "Herkes" dedi, "sırf zincire vurulmuş bulunmanın bile nasıl bir işkence olduğunu öğrensin de kendi benzeri insanlara karşı böyle kararlar almasın". Eğer en ileri gelen kişiler, İmparatorun hısım akrabası, araya girip hepsi Synesios'un bağışlanmasını istemiş olmasalardı, belki onu bir de cezalandıracaktı [1].

3 Bu sırada, Kuman'ların çoğu, *İmparatorun onlar için de korkunç bir düzen tasarlayacağından korktular* ve gece vakti, tüm ganimetleriyle, Tuna'ya doğru yola koyuldular. İmparatorun kendisi, sabah olur olmaz, cesetlerin leş kokusundan uzaklaşmak için, ordugâhı bozdurdu ve Khoirènos'dan 18 stadia uzaklıktaki, Kala Dendra [Rumcada: "Güzel Ağaçlar"] denen yere geldi. Tam oraya varırken, Melissènos da [yanındaki askerlerle] ona katıldı. Gerçekten o, İmparatora şu yeni devşirilenler kalabalığını gönderme işiyle uğraştığından, savaşa zamanında yetişememişti. Böylece, onlar, yakışık alacağı üzere, birbirini kutlayarak kucaklaştılar. Yolun geri kalanı boyunca, İskit [Peçenek]'lerin yenilgisine ilişkin olaylar hakkında sohbet ettiler.

4 İmparator, Kala Dendra'ya varması üzerine, Kumanların acele yola çıkışını öğrendi; onlarla yapılmış sözleşmeler gereğince onlara ait olacak ne varsa hepsini katırlara yükletti ve bunu onlara yollayıp, götürenlere, Kumanlara yetişmeleri için acele etmelerini ve gönderilenlerin hepsini -hatta, [gerekirse ve] yapılabilirse, Tuna'nın öte yanına geçerek- onlara teslim etmelerini buyurdu. Çünkü o, yalnız yalan söylemeyi değil, yalan söylüyormuş gibi görünmeyi bile çok ağır bir kusur sayardı ve herkesin ortasındaki konuşmalarında, yalancılığı [eleştirip] yerden yere çarpardı. İşte İmparatorun, kaçanlar hakkında izlediği tutum böyle oldu; kendisinin ardı sıra gelen ötekileri [diğer bağlaşıklarını] ise günün geri kalanı boyunca zengin bir şölende ağırladı. Ancak, kararlaştırılan ücretleri onlara o sırada vermemeyi ve bu adamları şarap yükünü alıp sızmaya bırakmayı yeğ saydı; böylece, [sarhoşluktan ayılıp] akılları başlarına gelince, onun davranışının değerini bilebileceklerdi. Bu nedenle, ertesi gün hepsini [toplantıya] getirtip onlara, yalnız vaad etmiş olduğunu değil ondan çok daha

---

1] Demek ki, cezalandırılmadı, bağışlandı. Alexios ve Anna, hem insanlığa aykırı hem de hristiyanlık gözünde büyük günah olan bu "tutsakların toplu kıyımı"nın suçunu, bir Türk olan Synesios'a yüklemeğe çalışıyorlar. Oysa, askerin savaş tutsağı, köledir yâni maldır, paraya çevrilebilir. Her asker, kendinde 30 ya da daha fazla köle varken, Rum ordusunun komutanları içinde "Zurnanın son deliği" durumunda bulunan Synesios'dan, İmparatorun kıyım istemediğini bildirmesine rağmen verilmiş bir komut gelebilse bile Synesios'un komutuna uysun da, hepsi birden (insanlık duyguları bir yana), kendi malları 30'dan fazla köleyi boğazlasın, böyle birşey olamaz. Besbelli ki, komut Alexios'dan gelmişti. Hangi düşünceye dayandığı da, Synesios'un düşüncesi imiş gibi, yukarıda aktarıldı.

fazlasını verdi. Ardından, bu insanları kendi yurtlarına gönderme kararına varınca, onların dönüş yolunda, gidiş yönleri üzerine düşecek hisarlara büyük zararlar vererek talana girişmek üzere öteye beriye dağılmamaları için önleme başvurup, onlardan tutaklar aldı. Onlar da, kendilerine yolda [selâmetle] gidiş güvencesi sağlanmasını istediler ve [bunun üzerine, İmparator], Zygos'a kadar [1] yanlarında gitsin, hepsine göz kulak olsun ve onları Kumanlara karşı korusun diye, olağanüstü yiğit ve tedbirli bir savaşçı olan İòannakès'i onların yanına verdi.

5 İşte İmparatorun yengisi, besbelli ki Tanrının öyle dilemesiyle, bu yolda gerçekleşti. Tüm [ücret] borçlarını ödedikten sonra, savaşta üstün gelmiş, yengi kazanmış olarak, Mayıs ayı içinde Byzantion'a geri döndü. Aslında İskit [Peçenek]'lerle ilgili olarak anlatılabilecek olanların, sanki Adriatik denizine parmağımın ucuyla dokunmuşçasına yalnız bir ikisini anlatmış bulunduğum halde, İskit [Peçenek]'lere ilişkin anlatımı burada keselim. Gerçekten, İmparatorun parlak yengileri, onun düşmanları uğrattığı bölümsel [kesin sonuçlu olmayan, diğer] yenilgiler, onun

---

1] Zygos, Adriatik Denizi kıyısındaki Dalmaçya ile, Alexios dönemindeki Rum ülkesinin kuzeybatı uç bölümü arasındaki sınırda bir dağın, bir boğazın ve bir bölgenin adıdır; ileride 9 I 1'de, 9 IV 2-5'de, 10 II 6'da, 10 III 1'de, 10 IV 10'da da sözü geçecek.Bu bölümlerde Anna'nın verdiği bilgiye göre, Zygos Dağının eteğinde Lipenion hisarcığı, doruk bölümünde Sphentzanion hisarcığı vardı; Lipenion'dan bir çay geçer; dağın geçitlerinden biri de Khortarea adını taşıyordu.

Zygos, Hellen dilinde, "Boyunduruk" demektir. Daha çok, cinsiyetsiz ad biçiminde ve Zygon olarak kullanılır (o nedenle de Leib, yapıtın Fransızca çevirisinde adı hep Zygon diye; Sewter da kendi İngilizce çevirisinde, bunun Lâtinceye uyarlanmış biçimiyle, Zygum diye vermiş; Anna, eril biçimi, Zygos'u kullanıyor çünkü Hellen dilinde dağ kavramı ve dolayısiyle dağ adları erildir).

Anna'nın verdiği bilgilere göre, Zygos bölgesi, şimdiki Makedonya Cumhuriyeti ülkesinin kuzeybatı ucunu geçtikten hemen sonra girilen, tarihsel anayol üzerindeki, Karadağ ülkesinin kuzeydoğu ucunda bulunan Kosovska Mitrovica/Titova Mitrovica (Osmanlıda, Kosova eyaletine bağlı Mitroviçe) kenti yöresidir. Adı geçen kentin yanıbaşında, 6 km. kuzeybatı ilerisinde bulunan ve şimdi Zveçan Kalesi denen 12. yüzyıl kalesi, besbelli ki, Anna'nın andığı Sphentzanion hisarıdır. Yöre, Orta Avrupadan İstanbula doğru gelişin de tarihsel doğal yolu olan Kosovo Polje/Kosovo Ovası'nın kuzeybatı ucundadır (vâdi-ova'nın ortasında Priştina vardır). Yöreden İbar Çayı geçer. Ana yol Belgrad'a ve oradan Orta Avrupa'ya uzanır; ancak, Mitroviçe'den batıya sapıldığında, 142 km. sonra, (Karadağ Cumhuriyeti kuzeydoğu yanındaki) Bjelo Polje kasabasına ve oradan da güneye yönelerek, 170 km. kadar sonra, Adriatik Denizi kıyısına, Kotor kentine yahut (kıyıdan biraz içeride İşkodra Gölü kıyısındaki) Arnavutluk kenti İşkodra'ya ulaşılır. Lipenion hisarı , bugünkü Lipljan'dır; bkz. ileride s. 272 dn.1.

Zygos adı Anna'da, belirttiğim üzere, pek çok kez anıldığı için, bu araştırmanın ve açıklamanın yapılmasını gerekli saydım.

Zygos bölgesi üzerinden yurtlarına döndüğü Anna'nın yapıtında bu bölümde belirtilenler, İtalya'dan gelmiş ücretli asker Lâtinler olmalı; Adriatik denizi kıyısına varıp orada denizden karşıya geçecekler.

kazandığı başarıların her biri, o dönem boyunca arada gerçekleşmiş bütün olaylar; onun, her duruma uyum sağlamak ve ortaya çıkan korkunç sorunları her çâreden yararlanarak çözüme bağlamak yöntemi, övülmek istenirse, ne yeni bir Dèmosthenès [güzel konuşma san'atının ilkçağdaki en ünlü ustası], ne güzel konuşan kişilerden oluşacak tüm bir koro, ne de Stoa'da bir araya gelmiş tam mevcutlu bir Akadèmia [1], Alexios'un yaptıklarını hak ettiği gibi övmek için toplanmış olsalar, [övgüleriyle] onun hak ettiğinin düzeyine erişebilirler.

[VII. Alexios'a karşı yeni komplolar]

1 İmparatorun saraya varmasından birkaç gün sonra, Ermeni Ariebès ile Kelt Humbertopoulos -her ikisi, savaşçı oldukları kadar şanlı komutanlardı- İmparatora karşı komplo tezgâhlamakta iken suçüstü yakalandılar; tasarladıkları iş için bir hayli yardakçı sağlamış idiler. Kanıtlar ortadaydı ve gerçek, biliniyordu. Komplocuların suçu kanıtlanınca, mallarının devletçe alınmasına ve sürgüne gönderilmeye mahkûm edildiler; İmparator, yasaların öngördüğü cezaların [kör edilme] uygulanmamasında kararlı idi [2].

2 İmparator, Kumanların girişeceği bir saldırıdan söz edildiğini ve Bodinos [3] ile Dalmaçyalıların, yaptıkları andlaşmayı çiğneyip ülkemize yayılmak istediklerini öğrendi; bu nedenle, sıkıntıda kaldı ve iki düşmandan hangisi üzerine yürüyeceğini bilemedi. İlk olarak Dalmaçyalılara karşı sefere çıkmak, sınırımız boyunca uzanan bölgeyi ve komşu vâdileri [doğal geçitleri, yolları] işgal ederek düşmandan önce davranmak, bu bölgeleri elden geldiğince berkitmek gerektiğine hükmetti. Böylece, kurmaylarını topladı ve tasarısını onlara açtı; bu tasarı herkese uygun göründüğünden, Batı [Rumeli] işlerini yoluna koymak üzere başkentten ayrıldı.

3 Hemen Filibe'ye geçti ve orada Bulgaristanın o zamanki Piskoposundan, açık bir başkaldırı hazırlamakla suçladığı -Sebastokratòr'un [İmparatorun ağabeyi

---

1] Akadèmia, Atina'da, yiğit-ata Akadèmos'a adanmış bir bahçenin ve İÖ 385'de Platon/Eflâtun'un orada kurduğu okulun adıdır. Anna, açıktır ki, ikinci anlamı kasdediyor.

Stoa, öz anlamında, üstü çatıyla örtülü, sokak yanı ise sütunlu ve açık kaldırımı anlatır (çatının ağırlığını, sokak yanında, sütunlar taşır). Kentin ana meydanlarını stoa çevrelerdi. İlkçağda düşünürlerin birçoğu, stoa'larda ders verirlerdi; örneğin Atina Agora'sının yakınındaki bir stoa'da ders veren Kıbrıslı Zenon; bu kişi, İÖ 300'de, Stoa'cılar okulunu kurmuştur.

2] İmparator bu çok hafif cezayı vermekle kalmadı; 1095'den başlayarak Humbertopoulos'a yeniden komutanlık görevi verildiğini ve onun, az önce sözü edilen Zygos yöresi geçitlerini savunmaya gönderildiğini ileride 10 II 6'da göreceğiz.

3] Bkz. yukarıda s. 146, metinde No. 4 ve orada dn. 1.

İsaakios'un] oğlu- Draç Vâlisi İòannès'e ilişkin mektuplar aldı; bütün o gece ve bütün [ertesi] gün, İmparator, huzursuzluk içinde kıvrandı; kâh bu olay hakkında soruşturma açılmasından -İòannès'in babası [çok sevip saydığı ağabeyi İsaakios] dolayısiyle- vazgeçmek istiyor, kâh bu ihbarın doğru olmasından korkuyordu. İòannès henüz ancak [pek] genç bir erkek olduğu için, biliyordu ki, bu yaşlarda akla esene genellikle direnilemez; bir yandan da, [tasarlanan baş kaldırma, akla esen şey] gerçeğe dönüşür de her ikisi, baba ve amca için katlanılmaz üzüntülere yol açar diye endişe ediyordu. Sonunda, yeğeninin tasarımlarını boşa çıkarmak için her çâreden yararlanarak olabildiğince tez elden harekete geçmek gerektiğine karar verdi. Çünkü onu, anlatılamıyacak kadar çok seviyordu.

4 Böylece, o zaman Büyük Hetaireia Komutanı [1] olan, İskit [burada: Uz/Oğuz Türklerinden], ama çok tedbirli bir insan olan ve gerek erdemliliği gerek [İmparatora] bağlılığı sınanmış bulunan, Argyros Karatzas'ı [2] çağırttı; ona iki mektup verdi; bunlardan biri, sözü İòannès'e yöneltiyordu ve şöyle yazılmıştı:

> Ben Görkemli Hükümdar, Barbarların dağ geçitlerine düşmanca amaçlarla varmış bulunduğunu haber alarak, Rum devletinin sınırlarını berkitmek için İstanbuldan ayrıldım. Bu nedenle, senin, kendi vâlilik bölgende ne olup bittiğini bana bildirmek üzere gelmen gerekmektedir; korkarım ki Bolkanos [3], kişi olarak [içinden] bize düşmandır ve bize karşı düzenler kurmaktadır; ayrıca, senin bize Dalmaçya'daki durum hakkında bilgi vermen ve sözünü ettiğimiz bu Bolkanos barış andlaşmalarına bağlı kalacak mı, belirtmen gerekmektedir -çünkü her gün bana onunla ilgili olarak gelen haberler hiç de iyi değil-; bu sâyede, daha iyi bilgi edinmiş olarak, onun düzenlerine karşı kendimizi daha kolay koruyabiliriz ve sana gerekli talimatı verdikten sonra, düşmana iki yandan saldırabilelim, Tanrının yardımıyla yengi kazanabilelim diye, seni [vâlilik bölgen olan] İllyrikon/Arnavutluk'a geri yollayabiliriz.

5 İòannès'e gönderilen mektubun içeriği böyle idi; diğeri, Draç kenti âyânına [yerel Beylere] söz yönelten, şöyle yazılmıştı:

> Bolkanos'un bize karşı bir kez daha düzen kurduğunu öğrenince, Byzantion'dan ayrıldık; bunu yapmamız, hem ülkemizle Dalmaçya'nın sınırında bulunan vâdilerde [doğal geçitlerde, yollarda]

1] Bkz. yukarıda s. 28 ve orada dn. 2.

2] Karaca. Bkz. yukarıda s. 220.

3] Bkz. yukarıda s. 234 dn.1.

güvenliği sağlamak için, hem de Bolkanos ile Dalmaçyalıların hareketleri hakkında sağlam bilgi edinmek içindir; bu nedenle, sizin Vâlinizi, ben Görkemli Hükümdarın sevgili yeğenini, çağırmayı gerekli saydık ve onun yerine size, bu mektubumuzu getirecek olan kişiyi, kendisini Vâli atadıktan sonra, gönderiyoruz. Siz de onu tanıyın ve size verdiği her buyruğu yerine getirin.

Bu mektupları Karaca'ya verirken, ona, oraya vardığı zaman ilk olarak İòannès'e, kendisine gönderilen mektubu teslim etmesini buyurdu; eğer o, mektupta isteneni gönül rızasıyla yaparsa [İmparatorun yanına gitmek üzere Draç'tan ayrılırsa] onun barış içinde ayrılıp gitmesine olanak verecekti ve kendisi, onun geri dönmesine kadar bölgenin yönetimini ele alacaktı; ama eğer o söz dinlemez haller takınır ve buyruğa uymazsa, Draçlıların ileri gelenlerini çağırtacaktı ve İòannès'in tutuklanmasına yardımcı olmaları için ikinci mektubu onlara okuyacaktı.

[VIII. Alexios, yeğeni İòannès'in baş kaldırma girişimini bağışlıyor, soruşturma bile açtırmıyor]

1 O sırada İstanbulda bulunan Sebastokratòr İsaakios, bu işten haberi olur olmaz aceleyle yola çıktı; iki gün iki gecede, Filibe'ye vardı. İmparator uyuyordu; böylece, hükümdar otağına sessizce girip, kardeşi İmparatorun [yatağının] yanıbaşındaki ikinci yatağa uzandı ve nöbetçilere, eliyle "Ses etmeyin" diye işarette bulunup, kendisi de uyudu. İmparator uyanıp da büyük bir şaşkınlıkla ağabeyini görünce, kımıldamadı ve bu kez o, çevrede bulunanlara aynı yolda davranmalarını [kımıldamamalarını, ses çıkarmamalarını, yavaşça] buyurdu. Sebastokratòr uyanıp, kardeşi İmparatoru uyanmış bulunca, İmparator da onu gördüğü zaman, birbirine doğru gittiler ve kucaklaştılar. Ardından, İmparator ondan, dilediğinin ne olduğunu, hangi nedenle çıkageldiğini sordu. O, "Neden, sensin" diye yanıtladı; beriki de "Bu kadar aceleyle böylesine bir yolculuğu yapmakla boşu boşuna kendini yormuş oldun" karşılığını verdi.

2 Sebastokratòr o ân için bunu yanıtlamadı, çünkü Draç'a yolladığı ulağın ona oradan getireceği bilgileri bekliyordu. Gerçekten, o, oğluyla ilgili olarak dolaşan söylentileri öğrenir öğrenmez, hemen [oğluna] bir yazı göndermiş, onun tez elden İmparatorun yanına gelmesini buyurmuş ve kendisinin de hemen Byzantion'dan ayrılmakta olduğunu; oğlu hakkında İmparatora iletilen suçlamaları, kardeşi İmparatorun önünde uygun dayanakları değerlendirerek çürütmek üzere, Filibe'ye [İmparatorun bulunduğu yere] varmak için acele ettiğini de eklemişti; böylece onun da kendi yanına gelmesini beklemekte idi [ve o gelmeden konuyu deşmek istemiyordu]. İmparatordan izin alıp, kendisi için ayrılan çadıra çekildi. Tam o sırada, henüz dönmüş olan, kendisinin İòannès'e mektubunu götürmek üzere gönderdiği ulak, [çadırdan] içeriye girdi ve İòannès'in de geldiğini bildirdi.

3 O zaman, Sebastokratòr, kuşkularından kurtulup, daha çok özgüven kazandı ve ilk kez oğlunu ihbar etmiş kişilere karşı öfke dolu olarak, duygusallık içinde,

İmparatorun yanına girdi. Beriki, aslında onu görür görmez onu neyin [etkileyip] getirdiğini hemen anladığı halde, yine de ona, keyfinin nasıl olduğunu sordu. O da, "Senin yüzünden, kötü" diye yanıt verdi. Gerçekten, o, içinde gürleyen öfkeyi hiç mi hiç zaptedemezdi ve bazan, basbayağı bir sözcük için bile, gazaba kapılıverirdi. Şu diğer tepkisini de dile getirdi: "Ama, sen Görkemli Hükümdara olan gücenikliğim pek o kadar değil, daha çok buna içerliyorum;" -parmağıyla [küçük kardeşleri] Adrianos'u gösterdi-, "iftiralar yayıp durduğu için". Bu sözler üzerine, ılımlı ve nâzik bir insan olan İmparator hiç yanıt vermedi. Çünkü o, ağabeyinin kaynayan öfkesinin nasıl yatıştırılacağını bilirdi. O zaman, her ikisi, keza [kızkardeşleri Eudokia'nın eşi] Kaisar Nikèphoros Melissènos ve hısım akrabadan, yakınlarından birkaç diğer kişi, hep birlikte, kapalı kapı ardında, İòannès'e karşı öne sürülen suçlamalar üzerine konuştular. Ancak [İsaakios,] Melissènos'un ve kendi öz kardeşi Adrianos'un, oğluna karşı üstü kapalı sözlerle suçlama yönelttiğini görünce, içinde yeniden kaynayan öfkeyi zaptedemedi ve Adrianos'a gazaplı bir bakış fırlatarak, onu tehdid etti, "Küstahça yalanlar savurarak İmparatoru hısımlarından [yeğeninden] uzaklaştırmaya kalkışmamayı sana öğretmek için sakalını koparacağım" dedi.

4 Bunlar olup biterken, İòannès çıkageldi; hemen İmparator otağına alındı ve kendisine karşı söylenen herşeyden bilgilendirildi. Böyle iken, en küçük bir sorgulamadan geçirilmedi; sanık, özgür kaldı; yalnız, İmparator, kendisine şu sözleri yöneltti: "Ağabeyim olan baban sebebine, senin neyle suçlandığını bile dinlemek istemiyorum. Geçmişteki gibi, her türlü tasadan [cezalandırılmak korkusundan] kurtulmuş ol". Bütün bu görüşme[ler], hiçbir yabancı tanık bulunmaksızın yalnız hısımların önünde, İmparator otağının içinde geçti. Böylece, ister ortada sırf dedikodular, isterse hatta belki de kasdedilmiş bir girişim bulunsun, olay kapatıldı; [İmparator] arkasından kendi ağabeyini, yâni Sebastokratòr İsaakios'u, bunun oğlunu, çağırdı ve uzun bir görüşme sonrasında, Sebastokratòr'a şöyle dedi: "Sen başkente dön, bizimle ilgili haberleri anamıza ilet. Buna gelince;" -İòannès'i gösterdi- "onu, gördüğün gibi, Draç'a geri gönderiyorum; il'inin yönetimini canla başla ele alsın". İşte böylece birbirinden ayrıldılar; biri ertesi gün Byzantion yolunu tuttu, öteki Draç'a doğru yola çıktı.

[IX. Theodoros Gabras'ın Trabzon'daki, İmparatora yarı bağımlı Beyliği. İmparator ile kişisel ilişkilerde sürtüşmeler]

1 Ne var ki bu, İmparatora karşı yapılan sonuncu girişim değildi [1]. Theodoros Gabras'ın başkentte yaşadığı sırada, o [İmparator] bu kişinin ateşli mizacını ve girişken ruhunu bildiği için, onu uzaklaştırmak istedi ve vaktiyle bu savaşçının Türklerden [geri] aldığı bir kent olan Trapezountos/Trabzon'a Doukas [Duka, Askerî Vâli] atadı. Gerçekten, Khaldaia [2] kökenli ve soylu bir aileden gelme olan bu adam, askerlikte

---

1] Bu deyiş çok açık olarak gösteriyor ki, Anna, İòannès'in aslında suçlu olduğunu bilmektedir.

2] Rumlar, Anadolunun Doğu Karadeniz bölgesini bu adla anıyorlardı.

şan kazanmıştı ve gerek zekâsı, gerek yiğitliği yönünden herkesi geçmekteydi; hemen hemen hiçbir girişiminde başarısızlığa uğramamıştı; tersine, sürekli olarak, her düşmanını yenmişti. Trabzon'u zaptedip de onu sanki kendi malı imiş gibi yönetmeye başladığından beri, yenilmez durumdaydı.

2 Sebastokratòr İsaakios Komnenos, kızlarından birini, bu kişinin oğlu Grègorios ile nişanlamıştı. Ancak, iki çocuk henüz erginlik çağına gelmiş değillerdi ve evlilikleri yalnız sıradan bir sözleşme niteliğindeydi. Oğlu Grègorios'u, çocuklar yasal evlenme yaşına erişince düğünleri yapılsın diye Sebastokratòr'un eline emanet edip, [Theodoros Gabras,] İmparator ile vedalaştı ve il'ine döndü. Bir zaman sonra, karısı, herkesin ödeyeceği borcu ödedi ve o da, Alan ülkesinden [Gürcistandan] çok soylu bir genç kızı, ikinci eşi olarak, aldı. Oysa, Sebastokratòr'un eşiyle [evlenecek kızın anası olan, Gürcü Prensesi Eirènè ile] Gabras'ın şimdi evlendiği eşi [evlenecek oğlanın analığı], kardeş çocuklarıydı. Bunun farkına varılınca, gerek devletin yasaları gerek kilisenin töreleri böyle bir durumda çocukların evlendirilmesini yasakladığından [1], nişan bozuldu. Gabras'ın savaşçı ruhunu ve ortalıkta büyük karışıklık yaratabileceğini bilen İmparator, onun oğlu Grègorios'un, şimdi nişan bozulunca, babasının yanına dönmesini istemedi; tersine onu, iki nedenle, başkentte tuttu: birinci neden, onu tutak diye elde bulundurmak amacıydı; ikincisi de, Gabras'ın dostluğunu kazanmak umuduydu; kafasından geçen düşünce şuydu ki, eğer onun kötü bir niyeti varsa, bunu [oğlu İstanbulda bulunduğu için] uygulamaktan engellenmiş olacaktı. Böylece, Grègorios'u, benim kızkardeşlerimden biriyle [Maria ile] evlendirmek istedi. Bu nedenle, çocuğun saraydan ayrılıp gidişini erteledi.

3 Ancak, Gabras Kentlerin Kraliçesine yeniden geldi ve İmparatorun aklından geçenler hakkında hiçbir fikri olmadığı için, oğlunu gizlice alıp götürmeye kalkıştı. Bu arada, her ne kadar İmparator ona niyetini imâ etmeye çalıştı ve düşüncelerini dolaylı yoldan açıkladıysa da [anlamayarak yahut anlamasına rağmen] kendi amacını [oğlunu kaçırmak amacını] gizli tuttu. Ya [imparatorun niyetini] anlamadığından, ya da, öteki evlilik tasarısı bozuldu diye gücendiğinden, hangisi doğru bilmiyorum, kendisinin ayrılacağı sırada oğlunun ona geri verilmesini istedi. İmparator bunu reddetti.

4 O zaman Gabras, gönül rızasıyla ayrılıp gidecekmiş ve çocukla ilgili her konuda kararı İmparatora bırakmış gibi yaptı; onunla [İmparatorla] vedalaşarak, Byzantion'dan ayrılmak üzere iken, gerek hısımlıkları nedeniyle [eşleri kardeş çocukları olduğu için], gerek bundan ileri gelen yakınlık yüzünden, Sebastokratòr'u ziyaret etmek üzere, onun, büyük din şehidi Phokas'a adanmış bir kilisenin yapılmış bulunduğu yerde, Marmara kıyılarındaki çok güzel konağına gitti. Sebastokratòr, ona pek görkemli bir şölen çektikten sonra, Byzantion'a gitmek üzere konağından ayrılmaya hazırlanırken, [konuk olarak bir gün daha konakta kalacak, sonra Trabzon yolculuğuna çıkacak olan] Gabras,

---

1] Çağdaş hukukta böyle bir yasak yoktur.

oğlunun da kendi yanına getirilmesi ve onunla birlikte, ertesi günün gündüzünü orada geçirmesi dileğinde bulundu. İsaakios hemen olur der. Ama ertesi gün, oğlundan ayrılması gereken zaman gelince, ünlü Gabras'ımız, çocuğun bakıcılarından, [Boğaz boyunca Karadenize doğru, kendisini Trabzon'a götürecek yolcu gemisine binmeye giderken] Sòsthenion/İstinye'ye kadar hep birlikte gidilmesini rica etti, orada duraklama yapacağını [ve onları orada bırakacağını] söyledi. Bunlar da onun dileğini kabul ettiler ve onunla birlikte yola çıktılar. Arkasından, orada ayrılmak zamanı gelince Gabras bu kez de fenere [Boğazın kuzey çıkışında batı uçtaki Rumeli Feneri'ne] kadar oğlu yanında gelsin diye ricada bulundu. Bu kez bakıcılar ricayı kabul etmediler. Ama o, baba duygusallığı havalarından çaldı, çok uzun süredir oğlunu görmediğinden dem vurdu ve bir sürü başka gerekçe sıraladı, sonunda bakıcıların yüreğini yumuşattı ve onun sözlerinden etkilenen bu kişiler yine onun yanında [gemide, çocukla birlikte] gittiler. Ama, fenere geldiklerinde, [Gabras] niyetini açığa vurdu; çocuğu yanına aldı, bir yolcu gemisine bindi ve kendisiyle oğlunu Karadenizin dalgalarına emanet etti.

5 Bunu haber alınca, İmparator, anlatılamıyacak kadar çabuk, onların peşinden hızlı giden hafif savaş gemilerini saldı; bu gemilerdeki görevlilere, Gabras için yazılmış mektupları ona iletmelerini ve hiç zaman yitirmeden çocuğu babasının -eğer İmparatorun gözüne bir düşman olarak görünmek istemiyorsa- göstereceği gönül rızasıyla alıp getirmelerini buyurdu [1]. Görevliler, Gabras'a, Karambis/Kerempe Burnu yakınlarındaki Aiginos kentinin ötesinde yetiştiler; ülkede, bu kent böyle adlandırılıyor [2]. O zaman, İmparatorun, çocuğu benim kızkardeşlerimden biriyle evlendirmek istediğini açık açık söyleyen mektubunu teslim ettiler ve Gabras'la uzun uzadıya görüştükten sonra, onu, çocuğu geri göndermeye ikna ettiler.

6 Çocuğu görür görmez İmparator, geleneksel işlemleri yaptırarak, evlenme sözleşmesini hazırlatıp onaylamakla yetindi ve çocuğu, İmparatoriçenin hizmetkârları arasından bakıcı olarak seçilmiş birine, hadım Mikhaèl'e emanet etti. Arkasından, ona bin türlü özen gösterdi, ona sarayda oda ayırdı, kişiliğini geliştirmekle uğraştı ve ona eksiksiz bir askerlik eğitimi verdi. Ancak, Grègorios, gençlerde doğal olduğu üzere, kesinlikle hiç kimsenin buyruğunu dinlemek istemiyordu ve kendisine hakkı olan saygının gösterilmediğinden şikâyetçiydi. Bakıcısına karşı da bozuk havada olduğundan, üzerine bunca titrenmesi, kendisine bunca özen gösterilmesi dolayısiyle minnet göstermesi gerektiği halde, babasının yanına kaçmayı kurup duruyordu. Bu işi yalnızca tasarıda bırakmadı, eyleme de geçti. Bu nedenle, önceden sırrını açıkladığı kişileri

---

1] "Gönül rızasıyla çocuğu vermezse zorla alacaksınız" dendiği kendiliğinden anlaşılır. Anna, babasına karşı yargı ya da tepki uyandırabilecek bütün ayrıntıları atlıyor, gizliyor.

2] Anna'nın, Anadolu coğrafyası üzerine bilgisi pek yetersiz ve bulanıktır. Burada da, Aiginos derken, İliada'da (II 855) anılan, Paphlagonia kıyı kenti Aigialos'u kasdediyor. Aigialos (Hellen dilinde: "Deniz kıyısı"; özellikle: "Kumsallı kıyı") aslında, Cide dolaylarındaki upuzun kumsal kıyının adıdır.

bulmaya gitti. Bu kişiler, Dekanos oğlu Geòrgios; Eusthatios Kamytzès; bir de İmparator sarayında genellikle Pinkernès [1] diye anılan baş içki sunucu Mikhaèl idiler. Bunların hepsi, İmparatorun yakınları arasında olan yiğit askerlerdi. İçlerinden biri, Mikhaèl, gidip İmparatoru buldu ve herşeyi ona açıkladı. O ise, bu sözlere kesinlikle inanmak istemedi. O zaman, İmparatora bağlı kalanlar, girişiminde israr eden ve onu gerçekleştirmeye çalışan Grègorios Gabras'a [bir tuzak kurarak] şöyle dediler: "Eğer sen bu girişiminde azim göstereceğin yolunda and içerek bize güvence vermezsen, sana yardımcı olmayız". O da bu isteği kabul edince, imansızlarca Kurtarıcımın [İsa'nın] böğrünü deşmekte kullanılmış Kutsal Çivinin [2] bulunduğu yeri [Kutsal Çivi üzerine el basarak and içmesi için] ona gösterdiler; ona, bunu eline al, bu silâhla yaralanmış olan [İsa] üzerine and içmek için getir dediler.

7 [Grègorios] Gabras bunların öğüdüne uyar; içeri girip Kutsal Çiviyi gizlice alır. O zaman, [çocuğun] tasarısını daha önce İmparatora ihbar etmiş bulunanlardan biri, bunun [İmparatorun] yanına koşa koşa girer: "Bak" der, "Gabras [Kutsal] Çiviyi giysisinin altında gizlemiş". İmparatorun buyruğu üzerine, Gabras çabucak içeriye getirilir, giysisi altında çivi hemen bulunur. Sorguya çekilince, daha ilk soru üzerine, herşeyi açıklar, işbirlikçilerinin adını verir, tüm tasarısını itiraf eder. Bunun üzerine, o [İmparator], kendisini mahkûm eder ve onu, iç kalede zincire vurulmuş olarak zindanda tutsun diye, Filibe Vâlisi, Mesopotamia'lı Geòrgios'a teslim eder. Dekanos oğlu Gèorgios'u ise, mektuplarla, o sırada Paristrion [Tuna Boyu] Vâlisi olan Leon Nikeritès'e, sözde onunla birlikte Tuna bölgesinin savunmasını üstlensin diye, gönderdi; aslında, onun Nikeritès tarafından göz altında bulundurulmasını istemekteydi. Eusthatios Kamytzès'in kendisi ve diğerleri, sürgüne gönderildiler ve zindana kondular.

1] "İçki kabı sunucu"; Lâtince Pincerna'dan.

2] Temren yâni mızrak ucu kasdediliyor.

IX

[9. KİTAP: ANADOLUDA EMİR ÇAKA İLE, RUMELİNDE DALMAÇYALILARLA SAVAŞIM. NİKÈPHOROS DİOGENÈS'İN KOMPLOSU]

[I. Emîr Çaka ile savaşım]

1 İmparator, İòannès işiyle Grègorios Gabras işini sonuçlandırdıktan [ve Grègorios'u yanında getirip Filibe Vâlisine teslim ettikten] sonra, Filibeden ayrıldı, Dalmaçya ile bizim arazimiz arasında bulunan vâdilere geçti. Yörede Zygos denen boğaz geçidini [1] boydan boya aştı, ama atla değil -çünkü, sel yataklarıyla yarılmış, sarp, ormanlarla kaplı ve neredeyse içinden geçmeye bile olanak vermeyen arazide kesinlikle atla gidilemiyordu-, tüm yolculuğu yaya sürdürerek ve çevreyi kendi gözüyle inceliyerek yaptı; böylece, düşmanın sık sık ve zahmetsizce bizim arazimize geçmek için kullandığı bu yerlerde bir tek nokta bile savunmasız bırakılmıyacaktı; şurada siper kazılmasını buyurdu, burada ayrıca ahşap kuleler de yapılmasını ve yerin durumu elverişli ise tuğladan ya da taştan tabyalar kurulmasını istedi; bunların arasında bırakılacak mesafeyi ve her birinin ne ölçüde önemli sayılacağını kendisi belirledi. Bazı yerlerde ayrıca, dev boyutlu ağaçları kökünden kestirip yere serdirdi. Böylece, düşmanın geçebileceği yolları tümüyle kapattıktan sonra, başkente döndü.

2 Belki benim anlatımımdan, okuyucu, bu işleri yapmak kolaymış izlenimine kapılacak; oysa, bunlar o sırada İmparatora ne kadar çile çektirmişti, hâlâ yaşamakta olan, onun dönemini görmüş kimselerin birçoğu buna tanıklık edebilirler. Kısa bir süre sonra da, ona, Çaka'ya ilişkin olarak daha ayrıntılı bilgiler geldi; karada ve denizde uğradığı yenilgilerin hiçbiri bu adamı ilk tasarılarından vazgeçirmemişti; tersine o, kendine Emîr dedirterek [2] hükümdarlara özgü kılıklara bürünmüştü ve sanki kendisinin hükümdarlık sarayı[nın bulunduğu kent] imiş gibi İzmirde oturup, yeniden adaları talan etmek, Byzantion'un kendisine kadar gelmek ve eğer olabilirse İmparatorlukta baş makama [taht'a] çıkmak için bir donanma hazırlamakta idi.

3 İmparatorun her gün aldığı bilgilerle bu haberler doğrulandığı için, [Alexios] gördü ki, bu hallerden dolayı ne pes etmelidir ne de umutsuzluğa kapılmalıdır; tersine, gelecek baharda her çâreyi zorlayarak cesaretle ona karşı sefere çıkıp, yalnız onun tüm düşlerini, tasarılarını, beklentilerini, girişimlerini perişan etmekle kalmamak, bir de, onu İzmirden dahi kovmak ve evvelce ele geçirdiği herşeyi onun elinden almak için,

---

1] Bkz. yukarıda s. 257 dn. 1.

2] Anna, Basileus (=Kral) sözcüğünü kullanmış. Çaka'nın Bey ya da Emîr'den daha üstünlük iddiası taşıyan bir san takındığına, örneğin kendisine Melîk (=Kral) ya da Sultan (=İmparator) dedirttiğine ilişkin hiçbir bilgimiz yoktur. Onun için buradaki Basileus'u Emîr diye çevirdim.

şimdiki baharın başı ile bunu izleyen kış arasında, hazırlığa girişmek gerekmektedir. Böylece, kış artık geçmiş ve bahar gülümseyerek gelmiş olduğundan, Draç'dan kayınbiraderi İòannès Doukas'ı getirtti ve onu donanmanın Büyük Duka'sı [Başkomutanı, Kaptan-ı Derya] yaptı. Ona, ülkeden devşirilmiş seçkin bir ordu verdikten sonra, Çaka'ya karşı kara yolundan sefere çıkmasını ve donanmanın komutanlığını Konstantinos Dalassenos'a bırakıp, ona, kıyıyı izleyerek git, böylece Midilli'ye [kente] Çaka ile savaşmak için hem denizden hem karadan, aynı zamanda varalım diye buyurması talimatını verdi.

4 Doukas, Midilli'ye [kentin önüne] varınca, ahşap kuleler yaptırdı, onları bir harekât üssü olarak kullandı ve Barbarlara karşı şiddetli bir saldırı başlattı. Çaka ise, Midilli'nin savunulmasını kardeşi Galabatzès/Yalvaç'a emanet etmişti; onun, karşısındaki düşmanla baş edemiyeceğini görünce, kendisi aceleyle sökün etti ve birliklerini savaş düzeninde dizip Doukas'la savaşa girdi. Azgın bir çatışma çıktı; ama bunu, gecenin çökmesi durdurdu. Bundan böyle, Doukas, üç ay boyunca, hiç ara vermeden Midilli surlarına saldırdı durdu, güneşin doğmasından batmasına kadar Çaka ile başarılı biçimde boy ölçüştü.

5 Ne var ki Doukas, bunca zahmete karşılık, herhangi bir yarar sağlayamadı; bunun haber alınması da İmparatoru üzdü ve sabırsızlandırdı. Derken, bir gün, [İmparator] oradan gelmiş bir askere sorgu sual ederken, Doukas'ın dövüşüp savaşmaktan başka hiçbir şey yapmadığını öğrenince, askere, hangi koşullarda, saat kaçta, Çaka ile bu çatışmaların yapıldığını sordu. Beriki, gündoğumunda yapıldığını söyleyince, İmparator yeniden sordu: "Çatışanlardan hangisinin yüzü doğuya dönük?" Asker, "Bizimkilerin" diye yanıtladı. İmparator o zaman, [bir türlü başarı kazanılamamasına yol açan] nedeni anladı ve alınması gereken önlemleri hemen kavrama yeteneği bulunduğundan, Doukas'a [aynı askerle] bir yazı gönderip, bunda, ona, Çaka ile bir daha gün doğumunda çatışmaya girmemesini söyledi; böylece, tek başına ikisiyle birden savaşmaktan yâni hem güneş ışınlarına karşı hem de Çaka'ya karşı savaşmaktan kurtulacaktı; tersine, düşmanlara karşı ancak güneş öğle kuşağını geçtikten ve batıya doğru inmeye başladıktan sonra saldırıya geçecekti. Bu yazıyı o askere verdi; konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar yaptı ve sonunda şöyle kestirip attı: "Eğer düşmana güneş inişe geçmişken saldırırsanız, hemen yengi kazanırsınız".

6 Doukas, o askerden, bu ayrıntıları öğrendi ve -hangi konuda olursa olsun İmparatorun düşüncesini hiçbir zaman göz ardı etmediği için- ertesi gün Barbarlar alışageldikleri üzere silâha sarıldıklarında, hasımlarının hiçbiri ortaya çıkmadı; çünkü Rum birlikleri, İmparatorun öğütlerine uygun yolda, [sabahtan öğleye kadar] hareketsiz kalmışlardı; böylece, Barbarlar, o gün savaş yapılacağından umudu kesip, silâhlarını bıraktılar, onlar da artık kımıldamadılar. Ancak, Doukas boş durmadı; çünkü, güneş göğün ortasına gelir gelmez, saflarını savaş düzeninde dizdi ve birdenbire, savaş nağraları atarak ve korkunç şamatalarla, Barbarların üzerine atıldı. Ne var ki, Çaka gaafil avlanmışa benzemiyordu; o da hemen tüm birliklerine silâh başı ettirdi ve Rum saflarına karşı saldırıya geçti. İşte tam bu sırada güçlü bir rüzgâr, esmeye koyuldu; tâ göğe kadar toz bulutları yükselmiş iken, iki ordu artık birbirine girmişti. Böylece,

güneş onların gözünü kamaştırdığı ve rüzgâr toz bulutlarıyla onları sanki kör ettiği için [göz açamaz olduklarından], Rumlar her zamankinden daha şiddetle saldırınca, [Türkler] yenildiler ve kaçmaya koyuldular.

7 Bu başarısızlığın sonucu olarak, Çaka, artık [üç aydan beri süregiden] kuşatmaya karşı daha fazla direnemiyeceğini anladı ve sürekli biçimde savaşmak için kendini fazla güçsüz gördüğünden, yalnızca, İzmir'e kadar kendisine saldırılmadan gemilerle dönebilmesi isteğini öne sürerek, barış yapılmasını diledi. Doukas onun isteğine razı oldu, ama onun önde gelen Beylerinden ikisini tutak diye alıkoydu; bunun üzerine Çaka da, aynı şeyi Doukas'dan istedi ve Midilli halkından hiç kimseye hiçbir kötülük etmeden ya da halktan kimseyi gemilerine koyup İzmire götürmeden çekip gideceğine söz verdi; ama, öteki de ona İzmir'e kadar vukuatsız yolculuk edeceğinin güvencesini vermeliydi; böylece [Doukas, tutak olarak] her ikisi de yiğit ve soylu savaşçılar olan Alexandros Euphorbènos ile Manouèl Boutoumitès'i verdi. Birbirine böyle karşılıklı olarak güvenceler [tutaklar] verdikten sonra, ikisinin de artık hiçbir derdi kalmadı; biri, Çaka çekip gitmekle artık Midilli halkına zarar vermeyecek diye; öteki de, [İzmire] geçişi sırasında Rum donanması ona bir zarar vermeyecek diye [hâlinden hoşnuttu].

8 Ama, tıpkı yengecin dosdoğru yürümeyi öğrenemediği gibi, Çaka da eski mel'unluğundan sıyrılamıyordu. Kadınlarıyla, çocuklarıyla tüm Midilli halkını alıp götürmeye çabalıyordu [1]. Bu sırada, o zaman Thalassokratòr [Büyük Amiral] olan ve henüz oraya gelmemiş bulunan Konstantinos Dalassenos, Doukas'dan aldığı buyruklar gereğince gemilerine, bir burun uzantısının dibinde demir attırdı; olan biteni öğrenince, gelip Doukas'dan Çaka ile savaşa tutuşma izni istedi. Ama öteki, daha önce yapılmış andlaşmaya bağlı kalarak, şimdilik bu isteği reddetti. Yine de, Dalassenos, şöyle diyerek, ısrarda bulundu: "Sen and içtin; ama ben orada değildim. Sen, kendi verdiğin güvenceleri çiğnenmemiş tut; orada bulunmayan, and içmeyen ve kendi aranızda ne kararlaştırdığınız konusunda hiçbir şey bilmeyen ben ise, kendi başıma orada boy göstereceğim ve Çaka ile savaşa tutuşacağım". Böylece, Çaka demir alıp da toparladığı ganimet ile dosdoğru İzmir'e yelken açmış iken, Dalassenos, anlatılamıyacak kadar çabuk, ona yetişti ve saldırıya geçip onun peşine düştü. Üstelik, Doukas da, Çaka donanmasının arkada kalmış bölümüne, bu bölüm demir almakta iken, baskın verdi; gemileri ele geçirdi ve [Türklerin] tüm savaş tutsaklarını, keza orada bulduğu zincire vurulmuş diğer tutsakları [forsa'ları] Barbarların elinden kurtardı. Dalassenos ise, Çaka'nın korsan gemilerinden bir haylisini ele geçirdi ve kürekçileri de esirgemeden, tüm tayfaların öldürülmesini buyurdu.

9 Çaka da, eğer doğuştan gelme kurnazlığı sâyesinde, olup bitecekleri sezinlemiş ve hafif [hızlı] bir gemiye gizlice, kimseyi kuşkulandırmaksızın geçmiş olmasa idi, kuşkusuz ele geçirilecekti. Gerçekten, başına gelebilecekleri önceden tahmin edip [2]

1] Belki burada da halk ondan yana çıkmıştı; bkz. yukarıda s. 230 dn.5.

2] Çaka, İmparatorluk sarayında, Rum soyluları arasında yıllarca yaşamıştı.

kıyıdaki belli bir burun çıkıntısının üstüne Türkler yerleştirmiş; onlara, kendisi sağ sâlim İzmire varıncaya dek, ya da, düşmanlarla karşılaşırsa, gemisini bir sığınak yerine çekiyor gibi onların yanına yanaştırasıya kadar, orada nöbet tutmalarını buyurmuştu. Öngörüsü doğru çıktı; gemisiyle oraya yanaşıp, kendisini bekleyen Türklerle birleşti ve İzmir'e doğru yola koyulup sonunda oraya vardı. Dalassenos da yengi kazanmış olarak geri geldi ve Büyük Duka ile buluştu. Doukas, Midilli'yi [kentin hisarını] berkitti ve Dalassenos ayrılıp gidince, Rum donanmasından güçlü bir bölümü ayırıp, Çaka'nın mülklerine karşı gönderdi; çünkü bu kişi şimdiden birçok adayı ele geçirmiş bulunuyordu. İlk saldırıda Samos/Sisam'ı ve bazı başka adaları işgal ettikten sonra, başkente döndü.

[II. Girit ve Kıbrıs'ta ayrılıkçı girişimler]

1 Birkaç gün sonra, Karykès'in baş kaldırıp Girit'i işgal etmiş bulunduğu; arkasından, Rapsomatès'in de Kıbrıs'ı aldığı haberi gelince, İmparator, İòannès Doukas'ı, güçlü bir donanmayla, bunların üzerine gönderdi. Girit halkı, Doukas'ın Karpathos'a geldiğini duyunca, bu adanın uzakta olmadığını bildiklerinden, Karykès'e saldırdılar, onu acımasızca öldürmeyi becerdiler ve böylece Girit'i Büyük Duka'ya teslim ettiler. Doukas, adanın güvenliği için gerekli önlemleri aldı ve onun savunulması için yeterli birlikleri orada bırakarak, Kıbrıs'a yelken açtı. Oraya yanaşır yanaşmaz, daha ilk saldırıda, Kyrènè/Girne'yi ele geçirdi. Rapsomatès bunu haber alınca ona karşı büyük askerî hazırlıklar yaptı. Bu nedenle de Leukosia/Lefkoşa'dan ayrılıp, Girne'ye egemen tepeleri işgal etti ve ordugâhını orada kurdu; ama çatışmaya girmekten geri durdu, böylece de kendisinin askerlik deneyiminden yoksun ve savaş yönetme san'atının câhili olduğunu ortaya koydu: aslında, hasımlarına baskın vermesi gerekirdi. Böyle iken, çatışmadan geri durdu ve bunu, henüz hazır değilmiş de savaşa girmek için hazırlanmak istiyormuş diye değil -çünkü onun yaptığı hazırlıktan daha iyi hazırlık yapılamazdı ve eğer isteseydi hemen meydan savaşına girişebilecek durumdaydı-, tersine, sanki göğüs göğüse çatışmaya girmek istemiyormuş da eğlence için çocuklar gibi askercilik oynuyormuşçasına yapıp, düşmanlarına, korkak işi tutumla, elçiler gönderdi, tatlı sözlerle onları [düşmanı] avutup aldatmaya çabalıyormuş gibi bir hal takındı.

2 Böyle davranması, sanıyorum ki, savaş san'atını bilmediği içindi; gerçekten, duyduğuma göre, yalnızca bir kılıca ve bir mızrağa dokunmuşluğu varmış, ata binmesini de [pek] bilmiyormuş; ne zaman bu Rapsomatès her nasılsa eğere binip at koşturmaya kalkışsa, korku içinde kalır, başı dönermiş; askerlik işlerinde böylesine deneyimsizdi. Ya bu nedenle, ya da İmparatorun ordusu birdenbire saldırıya geçtiğinden dolayı içine korku dolduğundan, aklı başından gitti. Böylece, çatışma başladığında, özgüvenden yoksundu; zaten çatışma da ondan yana gidişat göstermedi. Gerçekten, Boutoumitès onun askerlerinden bazısını elde etti ve bunlar o yandan ayrılınca, onları kendi ordusuna yazımladı. Ertesi gün Rapsomatès, ordusunu saflar hâlinde dizdi ve Doukas'la çatışmaya girmek niyetiyle, yavaş yavaş, yamaç aşağı inmeye başladı. İki yan arasında ancak pek az mesafe kalmış iken, Rapsomatès'in birliklerinden bir bölüm,

yaklaşık 100 kişi kadar, ayrıldı ve sanki Doukas'ın üzerine saldırıya geçecekmiş gibi dolu dizgin at koşturmaya başladı; ama, bunlar, öne uzattıkları mızraklarının ucuna yön değiştirip, bu kişiye [Doukas'a] katıldılar [Rapsomates'in karşısında yer aldılar].

3 Bunu görünce Rapsomatès hemen tersyüzü döndü ve dört nala Nemesos'a doğru at koşturmaya başladı; bu hisara varıp orada belki de bir gemi bulabileceğini, o gemiyle selâmete çıkabileceğini ve [Türklerin egemen bulunduğu] Suriye'ye geçebileceğini umuyordu. Ne var ki, Manouèl Boutoumitès fırlayıp onun peşine düştü ve onu izledi. Beriki, telâş içinde, umudu boşa çıkmış, karşıdaki bir dağa vardı ve orada, Kutsal Haç onuruna yapılmış bir kiliseye sığınmak istedi. Doukas'dan bu adamı izle komutunu almış bulunan Boutoumitès, o zaman ona yetişti ve ona, canın bağışlanacak diye söz verdi; sonra onu yanına aldı ve Büyük Duka'ya götürdü. Arkasından hepsi Lefkoşa'ya geçtiler ve adanın tümü onların [Doukas ile Boutoumitès'in] buyruğu altına girince, adayı, ellerinden geldiğince berkittiler, olan bitenlerin hepsini mektuplarla İmparatora bildirmekten de geri kalmadılar.

4 İmparator onları seferlerinden dolayı kutladı ve Kıbrıs'ın güvenliğini sağlama bağlamak gerektiğini de gördü. Oraya, Yargıç ve "Vergi Yükümlülüğü Bölüştürücüsü" olarak Kalliparios'u atadı [1]; bu adam, soylulardan değildi; ama adalete, dürüstlüğe ve ılımlılığa düşkünlüğüyle pek ün kazanmıştı. Adaya bir de Askerî Vâli atanması gerekiyordu; oraya Stratopedarkhès [Ordu Komutanı, Orgeneral] rütbesiyle Eumathios Philokalès'i gönderdi ve onu bu yerin savunmasıyla görevlendirip, onun buyruğuna, Kıbrıs Adasını hem denizden hem de karadan savunabilmek için, savaş gemileriyle atlı asker birlikleri verdi.

[III. Çaka'nın Kılıç Arslan tarafından öldürülmesi]

1 Adalarda yâni Kıbrıs ile Girit'de olan bitenler böyleydi [hoşnutluk vericiydi]. Ancak, Çaka, durup dinlenmek istemiyecek kadar savaşçı ve pek girişken huyu olan bir adamdı; [Dalassenos'tan kurtulup Anadolu anakarasına çıkışından] az sonra İzmir'e varıp oraya yerleşti [2]. Bundan böyle, özenle, savaş gemileri, dromon'lar, tek dizi kürekliler, üç dizi kürekliler ve diğer çeşitlerden hızlı gemilerin özenle inşasına yeniden koyuldu, çünkü hâlâ tasarısını eylemde tutmayı sürdürmekte idi. Bu haber gelince, İmparator, cesaretini kaybetmeksizin, işi başka zamana da ertelemeksizin, onu gerek denizde gerek karada kesin biçimde ezmeye azmetti. Böylece Konstantinos Dalassenos'u Thalassokrator atadı [3] ve onu tüm donanmayla Çaka'ya karşı gönderdi.

1] Kıbrıs'taki olaylar, vergi alınmasındaki adaletsizlik yüzünden çıkmıştı.

2] Epelaunò (ittirmek, bastırmak, sürmek. atını sürmek, ilerlemek) fiilini kullanmış, την Σμυρνην επελθων κατελαβε (=İzmir üzerine varıp oraya yerleşti) demiş. Çaka çoktan beri İzmire egemendi; Sewter'ın İngilizce çevirisinde *he soon attacked Smyrna and established himself there* (=az sonra İzmir'e *saldırdı* ve oraya yerleşti) denmesi pek yanlış olmuştur.

3] Anna karıştırıyor; bu atama daha önce yapılmıştı; bkz. s. 267 No. 8.

2 Sultan'ı mektuplarla ona karşı kışkırtmayı da yararlı gördüğünden, bu kişiye şöyle [bir mektup] yazdı:

> Şanı büyük Sultan Kılıç Arslan!
>
> Biliyorsun ki Sultan'lık sana baba mirası olarak geçmiştir. Oysa, senin kayın baban Çaka [1] görünüşte Rum devletine karşı silâhlanıyor ve kendisine [Rum uyrukları ağzından ?] Basileus dedirtiyor [2] ama, besbelli ki bu bir aldatmacadır. Aslında, öylesine büyük deneyim sahibi bulunan ve son derecede bilgili bir kişi olan o, kendisinin Rumlar üzerinde Basileus'luğa hiçbir hakkının bulunmadığını ve bu kadar büyük bir devletin başına geçmesinin olanaksız olduğunu biliyor. Kurduğu bütün tezgâh sana karşı yönelmiştir. Bu durum karşısında sen ne onu başıboş bırakmalısın ne de cesaretini yitirmelisin; yapman gereken, erk'inden yoksun bırakılmamak için uyanık durmaktır. Bana gelince, ben, Tanrının yardımıyla onu Rum ülkesinin sınırlarından kovarım; seni de kendi çıkarın için, ülkelerini ve egemenliğini uyanıklıkla korumaya ve olabilirse barışçı yollardan, o bunu istemezse silâhla, onu yeniden kendi buyruğuna almaya [3] dâvet ederim.

3 İmparator bu çeşitli önlemleri almışken, Çaka, birlikleriyle kara yolundan Abydos'a vardı [4], helepolis'ler ve taş fırlatan çeşitli araçlar kullanarak kenti kuşatmaya girişti. [Denizden saldıramıyordu,] Çünkü [donanması yakın zamanda Rumlarca ele geçirildiği için yeniden yaptırmakta olduğu] çektiri türü savaş gemileri henüz hazır değildi. Bunun üzerine, çok atak ve çok gözüpek bir adam olan [Rumların Büyük Amiral'i] Dalassenos, buyruğundaki güçlerle, Abydos'a doğru yola çıktı.

1] Gambros sözcüğü "a. Damat; b. Kayınbirader; c. Kayınbaba; d. Koca" anlamlarına gelebilir. Örneğin Euripides'in Hippolytos tragedyasında dize 635'de, çoğul olarak "kaynana ve kayınbaba" anlamında kullanılmıştır (Lâmia Kerman'ın Türkçe çevirisinde: "hiçbir işe yaramıyan bir kaynana, bir kaynatası mı olacaktır?"). Kılıç Arslan, Çaka'nın kızıyla evliydi; bu hanımın ileride 11 V 2'de sözü geçecek.

2] Sözcük her ne kadar ilkçağda "Kral" anlamını belirtmişse de, Rumların gözünde, yalnız İmparatora özgü bir san'dır.Örneğin Alman İmparatoruna Autokrator (=İmparator) demedikleri gibi Basileus dahi dememişlerdir; bkz. yukarıda s. 49 dn.3.

3] Bu deyiş, Çaka'nın durumuna ışık tutuyor ve onun, Rum/Anadolu Selçukluları Sultanlığı bağımlısı bir yerel Bey konumunda bulunduğunu açıklıyor.

4] Çanakkale Boğazı Anadolu kıyısında, Nara Burnu üzerinde, ilkçağda ve ortaçağda çok büyük stratejik önem taşıyan tarihsel kent. Günümüze görünür kalıntısı ulaşmamıştır. Hero ve Leandros öyküsüyle de ünlüdür; sevdalı yüzücü Leandros, bu kentten; sevgilisi Hero ise, karşı kıyıda, Akbaş Burnu üzerinde önemsiz kalıntıları bulunan Sestos kentinden idi.

İmparatorun mektubunu almış olan Sultan Kılıç Arslan da, hemen eyleme geçti ve bütün ordusuyla, Çaka'yı [Abydos'da] yakalamak için yola koyuldu. Gerçekten, Barbarların tümü, kıyım yapmaya, savaşmaya heveslidir [karşısındaki kendi kayınbabası olsa da].

4 Sultan yakına gelince, Çaka, kara yanından ve deniz yanından düşmanların tehdidi altında bulunduğunu gördü; kendisinin tezgâha koydurduğu gemiler henüz bitirilmemişti ve ordusu da aynı zamanda hem Rum ordusuna hem de kendisinin evlilik nedeniyle hısımı olan [1] Sultan Kılıç Arslan'ınkiyle çarpışmaya yeterli değildi; böylece, çâresiz kaldı. Beri yandan, Abydos halkından ve oradaki savunma birliğinden de çekindiği için, en iyisi gideyim Sultan'la buluşayım diye düşündü, çünkü onun başına İmparatorun ördüğü çorabı bilmiyordu. Sultan onu görünce hemen hoşnut bir surat takındı ve onu dostça karşıladı. Sofrası her zamanki gibi hazırlandığında, yemeğini Çaka ile bölüştü ve onu bol bol içki içmeğe zorladı. Sofra yoldaşının iyice şarap yükü aldığını görünce, kılıcını çekti ve onun böğrüne daldırdı. Çaka, oracıkta, cansız, yere yıkıldı [2]; bunun üzerine Sultan, bundan böyle barışın egemen olmasını güvenceye bağlamak için, İmparatora bir elçiler kurulu gönderdi ve bu kurul tam başarıya ulaştı. Çünkü İmparator onların dileğine razı oldu ve barış andlaşması geleneksel biçimde yapıldıktan sonra, kıyı bölgelerinde huzur yeniden yerleşti.

[IV. Dalmaçyalılarla savaşım]

1 Daha İmparator bu büyük dertlerden kurtulmuş ve Çaka'nın açtığı felâket getirici belâları başından savmış değilken, yeniden bir başka savaşa tutuştu; çünkü kendisi birtakım işlere doğrudan doğruya karışmış olmamakla birlikte, ortaya çıkan sorunlarda [3] karar alınmasına, sıkıntının üstlenilmesine, kendine düşen payı alarak,

---

1] Κηδεστης sözcüğünü kullanmış; bu, evlilik üzerine kendisiyle hısımlık kurulan herkesi anlatabilir (hukuk dilinde: sıhrî hısım); bu yüzden, özellikle "kayınbirader", "enişte", "damat", "kayınbaba" anlamlarında da kullanıldığı görülür (örneğin, Euripides, Hekabe, dize 834; Hamdi Varoğlu'nun Türkçe çevirisinde: "Ona iyi muamele et, kayınbiraderine hizmet etmiş olacaksın"). Hal böyleyken Leib'in, Fransızca çevirisinde, sözcüğü *allié par le sang* (=kan hısımı) diye çevirmesi pek şaşırtıcıdır.

2] Anna, ileride, yıllar sonra, Haçlıların Rum/Anadolu Selçuklularını yenmesi üzerine durumdan yararlanan Alexios'un donanma gönderip İzmir'den başlayarak Batı Anadolunun Menderes kuzeyinde kalan parçasını ele geçirmesini anlatırken; yine olayların sırasıyla anımsanmasında karışıklığa düşüp, Rum donanması İzmir'e geldiğinde Çaka orada imiş gibi deyişler kullanacak (11 V 2 sonunda). Bundan etkilenen Leib, şimdi okuduğumuz bölümle ilgili bir açıklama notunda (c.II s. 242-243), Çaka ölmemişti, ölü gibi yere yıkılmıştı, Kılıç Arslan da onu öldü sanıp öyle bırakmıştı, Çaka sonra yeniden savaşa tutuşacaktır diyor.

3] Yâni, başka Rum yöneticilerin münasebetsiz tutumlarının yol açtığı sorunlarda. Anna yine üstü kapalı olarak birini eleştiriyor ve ad vermiyor. Ancak, Dalmaçya'daki karışıklıktan, oraya en yakın olan Rum yöneticisinin yâni Draç Valisi (Alexios'un yeğeni) İòannès'in sorumluluğu birazdan, s. 272 dn. 2'de görülecek.

bulaşıyordu. Gerçekten, tüm Dalmaçya'yı yöneten ve hem sözünde hem eyleminde becerikli olan Bolkanos, İskit [Peçenek]'lerin ezilmesinden sonra güneş dünya çevresinde dönmesini [!] iki kez tamamlayınca [1091'in üzerinden iki yıl geçince, 1093 yılında] kendi sınırlarının ötesine geçti ve gerek kentleri gerek komşu yöreleri talan etmeğe koyuldu; hatta Lipenion'u bile ele geçirdi ve onu ateşe verip yaktı [1].

2 Bu haber gelince, İmparator, durumu katlanılmaz buldu; gerekli güçleri bir araya getirdi ve dosdoğru, Dalmaçya'yı bizim ülkemizden ayıran Zygos'un eteğinde bir hisarcık olan Lipenion'un yolunu tutarak, Sırplar üzerine yürüdü; isteği, olabilirse, Bolkanos ile karşılaşmak ve onunla azgın bir savaşa tutuşmak; sonra, Tanrı yengiyi kendisine nasib ederse, gerek Lipenion'u gerek diğer hisarları alıp eski durumlarına döndürmekti.

3 Ne var ki Bolkanos, İmparatorun yöreye vardığını öğrenir öğrenmez, gidip, Rum ve Dalmaçya sınırlarına bitişik yöredeki, sözü geçen Zygos'un en yüksek yerinde bulunan Sphentzanion/Zveçan hisarını işgal etti. İmparator, Skopia/Üsküb'e varınca, Bolkanos ona barış görüşmeleri yapmak için elçiler gönderdi, bir yandan da kendini temize çıkarmak üzere, son çarpışmaların tüm sorumluluğunu Rumların Vâlilerine yıktı [2]; "Bunlar" diyordu, "kendi sınırları içinde durmak istememişlerdir ve süregiden çapul akınlarıyla Sırp yurduna büyük zarar vermişlerdir. Bana gelince, bir daha harekete geçmemeye söz veririm; yurduma dönünce, sen Görkemli Hükümdara tutaklar olarak kendi ailemin bireylerini göndereceğim ve bir daha kendi bölgemin sınırlarını aşmıyacağım". İmparator bu açıklamalara razı oldu; yıkıma uğramış hisarları yeniden bayındır etmekle ve tutakları teslim almakla görevli adamları yerlerinde bıraktıktan sonra, başkente döndü.

4 Ne var ki, Bolkanos, hâlâ, kendisinden istenen tutakları teslim etmiyordu; bu işi şu güne bu güne erteleyip duruyordu ve daha bir yıl geçmeden, yine Rum arazilerini talan etmeğe başladı. İmparatordan, kendisine andlaşmaları ve ona [İmparatora] karşı daha önce vermiş bulunduğu sözlerle üstlendiği yükümlülükleri anımsatan birkaç mektup aldığı halde, andlaşmanın maddelerini yürürlüğe koymaktan geri duruyordu. Bunun üzerine İmparator, ağabeyi Sebastokratòr'un oğlu [Draç Vâlisi] İòannès'i çağırttı ve onu, önemli güçlerle, Bolkanos'a karşı sefere gönderdi. Savaş deneyimi bulunmayan İòannès, düşlerinde yalnız savaş gören [savaşa pek hevesli] bir genç adam olarak, yola çıktı ve Lipenion'dan geçen akarsuyu [İbar Çayını] geçtikten sonra, Zygos Dağı eteğinde, Sphentzanion/Zveçan [hisarı] karşısında, çevresine siper hendeği kazdırdığı bir ordugâh kurdu. Bu davranışlar Bolkanos'un gözünden kaçmadı ve İòannès'e yeniden barış önerileri iletti, bir yandan da gönderileceğine söz verilen tutakları teslim

---

1] Lipenion konusunda bkz. yukarıda s. 257 dn.1. Leib, bu hisarcığın "Sinitza vâdisinde bugünkü Lipljan" olduğunu söylüyor. Lipljan kasabası, Priştina'nın güney yakınındadır, Üsküb'e giden yol ile Prizren'e giden yolun ayrıldığı yerdedir.

2] Tahmin ettiğimiz gibi, Draç Vâlisinin gelişmelerle ilgisi vardır. Bkz. yukarıda s.271 dn.2.

etmeyi ve Rumlarla yapılmış andlaşmaya gelecekte harfi harfine uymayı üstlendi. Ama tüm bunlar boş vaatlerdi; kendisi o sırada düşmana baskın saldırısı yapmak için silâhlanmakta idi.

5 Bolkanos, İòannès üzerine yürümek üzere yola çıktığında, bir keşiş ondan önce geldi ve hemen, onun niyetini İòannès'e açıkladı; düşmanın, yanıbaşına gelmiş bulunduğunu da bildirdi. Ama beriki, öfkeyle, keşişi kovdu, ona yalancı ve iki yüzlü dedi; oysa, gelişmeler, verilen haberin doğru olduğunu ortaya koymakta gecikmedi. Geceleyin Bolkanos sökün etti ve askerlerden pek çoğunu çadırlarında kılıçtan geçirdi; askerlerin diğer birçoğu, umutsuz bir kaçışa koyulup, uçurumlu kıyılar altında akan çayın sularına kapıldılar ve orada boğuldular. Daha yiğit yapıda olanlar ise, İòannès'in çadırının çevresinde toplandılar ve orada yaptıkları yiğitçe bir çatışmadan sonra, bin zorlukla onu kurtardılar. Böylece, Rum ordusunun büyük çoğunluğu, felâkete uğradı; Bolkanos adamlarını topladı, Zygos'un üst bölümüne geçti ve Sphentzanion/Zveçan'a yerleşti.

6 İòannès'in, çok az sayıda olan ve bu kadar kalabalık düşmanla savaşabilecek durumu bulunmayan adamları bunu görünce geri dönmeye ve yeniden çayın öteki yanına geçmeye karar verdiler. Bunu yaptıktan sonra, o yöreden yaklaşık 12 stadia uzaklıkta bulunan Lipenion/Lipljan'a vardılar. Orada düşmana daha uzun süre direnmek olanağı bulunmadığından, adamlarının çoğunu yitirmiş olan İòannès, başkente doğru yola koyuldu. Bu haller Bolkanos'un ataklığını da arttırdığından, artık karşısında direnen bir hasım olmayarak, kentleri ve keza komşu yöreleri talan etmeye koyuldu. Üsküp dolaylarını tümüyle yağmaladı ve bir bölümünü yaktı. Bununla yetinmedi; bir de Polobos'u aldı ve Branea'ya kadar uzandı; her tarafı yakıp yıktıktan ve bol talan malı aldıktan sonra, ülkesine döndü.

[V. Nikèphoros Diogenès'in Alexios'u öldürme girişimleri]

1 İmparator bu olan bitenleri öğrenince, bunların katlanılmaz olduğuna hükmetti ve hemen -bunu yapmak için [coşmak ve silâha sarılmak için] Orthia'lılar ezgisinin tiz perdeden çalınmasını bekleyen Alexandros/İskender gibi, flüt çalıcı Timotheus'a gereksinme duyuyor olmaksızın- yeniden silâha sarıldı. Böylece İmparator zırhına büründü ve o sırada başkentte bulunan diğer savaşçıları silâhlandırdıktan sonra dosdoğru Dalmaçya üzerine yola çıktı; yıkılan hisarları yeniden bayındır etmek, herşeyi eski [barış dönemindeki huzurlu] durumuna döndürmek ve bu suçları işleyen kişiden şiddetle öç almak için sabırsızlanıyordu. Bu nedenle, başkentten ayrıldı ve İstanbuldan 40 stadia uzaklıktaki eski bir kent olan Daphnoution'a vardı [1]; orada, henüz kendisine katılmamış hısımlarının gelmesini bekleyerek, bir zaman konakladı.

1] Anna'da, bir stadion/stadeion'un yaklaşık bir km.'yi belirttiği görülmüştü (yukarıda s. 28 dn.5). Daphnoution sözcüğü Hellen dilinde "Defneli yer" demek ise de, bu adı taşıyan bir tarihsel kent ya da kentçiğin herhangi bir kaynakta anıldığına rastlamadım. Kasdedilen ancak, tarihsel adını Athyras diye bildiğimiz (bu, gerçekte, gölün adıdır; bkz. Umar, TT Adlar, "Athyras") Büyük Çekmece kasabası olabilir.

2 Ertesi gün, Nikèphoros Diogenès oraya geldi; keyfi çok bozuktu ve hatta saldırganlığı üstündeydi; ama her zamanki gibi sanki yüzüne [gülümseyen] bir maske takmış, tilki postuna [tilki gibi, kuzu postuna] bürünmüştü; suratıyla sevecenlik havalarında, İmparatorun önünde kendini ona çok yakınlık duyuyormuş gibi gösteriyordu. Oysa ki, çadırını, İmparator otağı ile arada geleneksel ölçüde mesafe bırakarak kurmamış, tersine onu tam İmparatorun otağına girilecek yerin yakınında dikmişti. Manouèl Philokalès bunu farkedince, yıldırımla çarpılmışa döndü; Diogenès'in tasarlayıp durduklarını bilmiyor olmadığından, taş kesildi, kalakaldı. Aklı başına gelir gelmez hemen İmparatorun yanına gitti ve ona şöyle dedi: "Bu olay bana pek açık seçik görünmüyor ve gece vakti sen Görkemli Hükümdara karşı bir girişim yapılacak korkusu kafama takılmış bulunuyor. Bu nedenle gidip Diogenès ile konuşacağım, ve ona çadırının yerini değiştirmesini söyleyeceğim". Ama, kendi düşüncelerine her zaman kendisi egemen olan [şunun bunun etkisinde kalmayan] İmparator, Philokalès'in bu işe ne biçimde olursa olsun karışmasını yasakladı. Öteki israr edince de şunu söyledi: "Bırak [ne yaparsa yapsın], ona [bana kötü davranıldı demek için] bahane vermeyelim. O yalnız, bizim hakkımızdaki kötü niyetlerinden dolayı, Tanrının önünde ve insanların önünde sorumlu olmasıyla kalsın". Philokalès, umutsuzluğa düşmüş, ellerini birbirine [vah vah diye] vurarak ve İmparatoru aşırı gözü kara sayarak, dışarıya çıktı.

3 Biraz sonra, İmparator, İmparatoriçenin yanında uzanmış huzur içinde uyumakta iken, aşağı yukarı gece ortası nöbeti zamanına doğru, Diogenès yatağından kalktı ve bir hançeri gizleyerek, İmparator otağının kapısına kadar geldi, orada durdu. Gerçekten, İmparator uyurken, ne kapalı bir kapı vardı ne de dışta nöbet tutan muhafızlar. İmparatorun bulunduğu durum işte böyle iken, bir tanrısal güç, Nikèphoros'u, girişiminden alıkoydu. Gerçekten, o, hükümdarları [uyurlarken dahi] yelpazelemekle ve sivrisinekleri onlardan uzak tutmakla görevli genç hizmetçi kızı farkedince, Ozanın dediği gibi, "Bir titreme aldı gövdesini, ve yüzünü bir sarılık kapladı" [1], işleyeceği cinayeti başka zamana bıraktı.

4 Bu adam, hiçbir [haklı] neden olmaksızın, İmparatorun canına kıymayı sürekli olarak kurup duruyordu; oysa beriki, onun düşmanca niyetlerinin hiçbirinden habersiz değildi. Çünkü, genç hizmetçi kız, [sabah olunca] İmparatorun huzuruna çıkmıştı ve acı olayı anlatmıştı. İmparator da, o sabahtan başlayarak, ileriye yürüyüşü sürdürdü [konaklamaya son verdi]; hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapıyordu, ancak, Nikèphoros'a [bana kötü davranıldı demesi için] en küçük bir yakınma bahanesi vermeksizin, kendisinin yeteri kadar iyi korunduğundan güven duyabilmek üzere gerekli önlemlerini, gerçekte, almakta idi. Serrai/Serez yöresine geldiğinde, İmparatora yoldaşlık eden, Mor Odada Doğmuş Olan [eski İmparator Mikhaèl Doukas'ın oğlu, Anna'nın eski nişanlısı] Konstantinos Doukas, onu [Alexios'u] kendi mülkünde [ağırlamak amacıyla] mola

---

1] İliada, III 34-36: "Dağlarda insan bir yılan görür de hani, / nasıl irkilir, bir titreme alırsa gövdesini, / yüzünü bir sarılık kaplar da gerilerse nasıl, / Alexandros işte öyle korktu Atreus oğlundan".

vermeye dâvet etti; bu mülk, pek güzeldi, içilir serin suları vardı ve bir İmparatoru konuk etmeye lâyık konutlar da içermekte idi; adı, Pentègostis [=Elli'lik] idi; İmparator dâveti kabul etti ve orada mola verdi. Ama ertesi gün ayrılıp gitmek isteyince, Mor Odada Doğmuş Olan, buna razı olmadı ve orada kalışını daha birkaç gün, yol yorgunluğunu tümüyle üzerinden atıncaya kadar uzatmasını, bedenini tozdan topraktan arındırmak için orada bir yıkanmasını diledi. Çünkü, onu ağırlamak için önceden büyük bir şölenin hazırlığını yapmış bulunuyordu; İmparator, Mor Odada Doğmuş Olan'ın bu dileğini de kabul etti.

5 Çoktan beri iktidar hırsı hastalığına yakalanmış bulunan Nikèphoros, İmparatorun yıkanmış ve hamamdan çıkmış bulunduğunu öğrenince, olabilirse, onu kendi eliyle öldürmeyi denemek istedi; kılıcını kuşandı, [İmparatorun konuk kaldığı] eve, sanki her zamanki gibi avdan dönmüş havasında, girdi. Ancak, Tatikios onu farketti ve şöyle diyerek, onu savdı: "Ne diye bu yakışıksız kılıkla ve [belinde] kılıçla içeri girmek istiyorsun? Şimdi, yıkanma zamanıdır; yoksa yolculuk etme, ava gitme, savaşa girişme zamanı değil [kılıçla gezinmenin münasebeti yok]". Beriki, bunun üzerine, amacına ulaşamadan çekilip gitti. O zaman, acaba niyetim meydana mı çıktı diye kuşku duymağa başladı; çünkü, vicdan, korkunç bir suçlayıcıdır; [eski] İmparatoriçe Maria'nın Khristopolis'deki mülklerinden birine, ya Pernikos'a, ya da Petritzos'a geçip, kaçmakla selâmetini sağlamaya karar verdi; oradan, kendi çıkarlarını, yeniden, duruma göre, kollayacaktı. Gerçekten, vaktiyle İmparatoriçe Maria ona ilgi göstermişti, çünkü o, anası [eski İmparator Romanos Diogenès'in karısı Eudokia] yanından, bunun [Maria'nın] kocası [eski İmparator] Mikhaèl Doukas'ın kardeşi oluyordu, ancak babaları ayrıydı [Mikhaèl'in babası, Romanos'dan önceki İmparator Konstantinos Doukas idi. Sonuç olarak, Nikèphoros, Maria'nın kayınbiraderiydi].

6 Üçüncü gün, İmparator bu yöreden ayrıldı; Konstantinos'u, dinlensin diye, orada bırakmıştı; çünkü, bedeni hiç eğitilmemiş [zahmete alışmamış] olan ve ana ocağından ilk kez ayrılıp savaş seferine çıkan bu delikanlının solgun benzi dolayısiyle [onun sağlığının bozuk olduğundan, daha da bozulacağından] korkuyordu. Gerçekten, o, anasının tek oğluydu. İmparator, bu genç adamın üzerine titreyerek, ona, anası [eski] İmparatoriçenin yanında, gereken tüm süre boyunca dinlenmek iznini verdi; şunu da eklemeli: onu, sanki gerçekten kendi oğluymuş gibi içten severdi.

[VI. Alexios'un Nikèphoros Diogenès ile ilişkilerinin geçmişi]

1 Ancak, bu öykünün bundan sonra anlatılacak bölümünü kavramakta güçlük çekilmesin diye, Nikèphoros olayını başından ele alalım. Onun babası Ròmanos nasıl İmparatorlukta en yüksek makama yükselmişti ve bu egemenlik döneminin sonu nasıl oldu, bunu anlatmakla birçok tarihçi uğraşmış bulunmaktadır; dileyen, onlarda, bu kişinin yaşamının tam bir anlatımını okuyacaktır. Her ne ise, geride oğulları Leòn ile Nikèphoros'u bırakarak, öldü. İmparator Alexios, kendi egemenliğinin başlangıcında, İmparator soyundan gelen bu kişileri, sıradan yurtdaş durumuna düşmüş buldu. Çünkü, Mikhaèl, [Ròmanos'un Malazgirt dönüşü sırasında bir saray darbesiyle ve Rumlar arası

iç savaşla devrilmesi üzerine] taht'a çıktığı zaman, bunlar onun [ana bir baba ayrı] kendi kardeşleri olduğu halde, onları [İmparatorlara ve İmparator çocuklarına özgü] mor ayakkabılarından yoksun bırakmış, taç bağı sarınmalarını yasaklamış ve onları analarıyla [kendisinin de anası olan Eudokia ile] birlikte Kyperoudès Manastırında sürgün yaşamı geçirmeye mahkûm etmişti. Alexios, onları her çeşit özene sardı sarmaladı; bunu yapması biraz, çektiklerinden dolayı onlara acıdığı içindi, biraz da bunlar, yaşlarının verdiği yakışıklılık ve güçlülükten yana herkesten üstün oldukları içindi: çeneleri, yeni bitmekte olan şeftali tüyü misâli sakalla henüz kaplanmaya başlamıştı; boylu boslu idiler ve sanki bir kurala [estetik kuralına] göre yapılmışlar gibi, boylarına tıpatıp uygun oranlar gösteren bir bedene sahiptiler; gençlikleri tam baharında, artık çiçek açmakta idi ve dış görünüşleriyle bile, duygusallık nedeniyle gözü körelmiş olmayanlara, gerek yiğitliklerini gerek soyluluklarını, aslan yavruları gibi, açıkça belli ediyorlardı.

2 Kaldı ki, Alexios, işlerin yalnız dış görünüşü üzerinde durmayan bir huya sahipti; gerçekler karşısında gözünü yummazdı; eleştirilecek duygusallıkların oyuncağı değildi; tersine, gerçeği, vicdanının çok dengeli terazisinde tartar ve bu çocukların bir zamanlar ikbal in doruğunda iken oradan yuvarlanıp düşmüş bulunduklarını göz önünde tutarak, onlara, kendi çocukları imişler gibi sevgi gösterirdi. Onların yararına neyi söylemekten ya da yapmaktan geri kaldı? Onların üzerine titreyici davranışların hangi birini yapmadı? Üstelik bu tutumu, onların üzerine haset okları aralıksız yağdırılıp durduğu halde gösterdi. Gerçekten onu, bunlara karşı kışkırtanlar ne kadar çoğaldıysa, İmparator bunları daha da sıkı koruyuculuğu altına aldı; onlara her bakışında sanki onlardan dolayı kendisi gurur duyuyormuş gibi yüzü gülerdi ve onlara her vesileyle, yararlarına olacak öğütler verirdi.

3 [Alexios'un yerinde] Bir başkası olsaydı, belki bu genç adamlara karşı kuşku duyardı ve daha işin başında onlardan kurtulmak için her çâreye başvururdu. Ama bu İmparator, onların aleyhine iletilen pek çok ihbarı hiç umursamadı ve onlara aşırı bir sevgi gösterdi; onların anası Eudokia'yı da armağanlarla onurlandırdı ve onu, [eski] İmparatoriçeler için yakışık alan saygınlık durumundan hiç yoksun etmedi. Nikèphoros'un kendisine de, Girit adasının yönetimini [Vâliliğini] verdi [1].

4 İşte, İmparator böyle davranmıştı; bu genç adamlardan biri, Leòn, sağduyu sahibiydi ve gönlü zengindi [ihtirası yoktu]; bu nedenle, İmparatorun kendilerine ettiği iyilikleri görünce, kendine düşen kısmetten hoşnut oluyordu ve "Kısmet sana [yalnız] Sparta'yı vermişse, onu yönet" diyen atasözüne uyarak, kendi durumu ile yetiniyordu. Öteki, Nikèphoros, tam tersine, kötü bir huya sahipti; yükseklere göz dikerdi ve erk'i ele geçirmek için İmparatora karşı komplolar tezgâhlayıp dururdu, ama tasarımlarını pek derinlerde gizli tutardı. Ancak, bunları eyleme geçirmek zamanı geldiğinde, birkaç yoldaşına, daha önce hiç konuşmadığı kadar açık konuştu. [Bunlardan bazısının sır vermesiyle] Herkes işi öğrendi, konu böylece İmparatorun kulağına geldi. Bu da, pek

---

1] Sewter, İngilizce çeviride, Girit yerine Kıbrıs diyor. Oysa Rumca metinde açıkça "Girit adasının" denmektedir.

az benzeri görülmüş bir yöntem izledi: komplo yoldaşlarının her birini, çok iyi seçilmiş zamanlarda [ayrı ayrı] kendi yanına çağırttı; öğrendiği şeylerden hiç söz etmeksizin, uygun biçimde, üstü kapalı olarak onlara lâf dokundurdu ve akıllıca öğütler verdi. Onların komplosu hakkında kendisine daha çok bilgi geldikçe, onlara daha çok dostça davrandı, böylece onları kazanmak istedi. Ama, Habeşi beyazlatmak olanaksızdır [1]. Gerçekten, Nikèphoros hep aynı kaldı ve hastalığını, yanına yaklaşanlara bulaştırdı; kimini andlar içerek, kimini de sözler vererek kendine bağladı.

5 Nikèphoros, ordunun sıradan asker bölümüyle pek uğraşmıyordu, çünkü onların tümünün eğilimi zaten ondan yana idi [2]; bütün uğraşması soylu takımına yönelmişti ve üst rütbeli subaylarla en etkili Synklètos [Senatus benzeri kurul] üyelerini hedef alarak, onları kazanmak için özel bir gayret gösteriyordu. Gerçekten, her ne kadar sebatsız ise ve erk'i elde etmek için tezgâh kurmak konusu dışında hiçbir işe asılmaz [hercaî meşrep] tutum gösteriyorsa da, iki yüzü keskin bir hançerden daha çok içe girici [etkileyici] bir zekâsı vardı; sözleri bal kadar tatlıydı; kişisel ilişkilerinde cana yakındı, bir tilki postuna [tilkinin içine girdiği kuzu postuna] bürünürcesine alçak gönüllü havalara bürünürdü; bazan da tam tersine, bir aslan gibi, cesaretini kanıtlardı; gerçekten, gözüpekti ve devlerle boy ölçüşebileceğini söyleyerek övünürdü; sarışındı, geniş göğüslüydü, yaşıtı olan herkesin içinde başı daha yüksekteydi [boyu hepsinden uzundu]. Bir kimse onu cirit oynarken, ata binerken, bir ok fırlatırken, mızrağını sallayarak dört nala at koştururken görse, [ünlü 7 harika'ya eklenmiş] yeni bir harika karşısında bulunduğuna inanır, aptallaşarak ağzı açık, kala kalırdı. Özellikle bu yönden kalabalıkların beğenisini çekmekte idi. Göz diktiği amaca doğru öylesine iyi ilerlemekteydi ki, İmparatorun kızkardeşinin kocası, Panhypersebastos san'ıyla onurlandırılmış olan Mikhaèl Taronitès'i bile, kendi yandaşlığına çekebilmişti.

[VII. Diogenès'in ilk sorgulanması]

1 Ama, benim, anlatımımı, sapma yaptığı yere dönüp yine ele almam ve bu öykünün sonu ne oldu, açıklamam gerekiyor. Böylece, İmparator, kendisine karşı Diogenès'in kurduğu komployu öğrendiğinden beri, aklından, bu iki kardeşi kendi egemenliğinin başlangıcından bu yana nasıl el üstünde tuttuğunu ve her ne kadar bütün bunlar Nikèphoros'un gönlünde kendisine karşı daha iyi duygular uyandırmamış ise de, onları nice yıllar boyunca nasıl şefkatle, üzerlerine titreyişle sarıp sarmaladığını aklından geçirdi ve bu yüzden ne yapacağını bilemez hâle düştü [eli böğründe, kara kara düşünür kaldı]. Hükümdar, bütün olan bitenleri anımsıyordu: nasıl, ilk girişiminin başarısızlığından sonra Nikèphoros bir kez daha onun yanına girmek istemişti de, nasıl

---

1] Tevrat, Yeremya, XIII 23: "Habeş kendi derisini, yahut kaplan kendi beneklerini değiştirebilir mi?".

2] Babası Ròmanos, çok yiğit, yakışıklı, sevilen bir komutandı.

Tatikios onu def etmişti; böylece, onun câni hançerini hep kendisine karşı bileyip durduğunu ve ellerini suçsuz bir insanın kanıyla kirletmek için can atmakta olduğunu, şimdi de niyetini artık gizlemeden eyleme koymuş bulunduğunu bildiği için, çeşit çeşit düşünce, [Alexios'un] içini karıştırıyordu [içinde fırtınalar koparıyordu]. İçten sevdiği ve kendisine karşı özel bir düşkünlüğünün bulunduğu Diogenès'den öç almayı hiç mi hiç istemiyordu; yine de, durumu gözden geçirip, yapılmak istenen kötülüğün boyutunu düşününce, yaşamının kapıya gelmiş bir tehlike ile tehdid edilmekte bulunduğunu idrak ediyor ve yürekten yaralanıyordu.

2 Herşeyi hesaba kattıktan sonra, Nikèphoros'u tutuklatması gerektiğine hükmetti. Bu kişi ise, tasarladığı kaçışın hazırlığını yapıyordu ve gece vakti Khristopolis'e doğru yola çıkmak istediği için, akşamdan, Mor Odada Doğmuş Olan Konstantinos'a [mülküne sığınacağı eski İmparatoriçe Maria'nın tek oğluna] bir ulak göndermiş; ondan, İmparatorun armağan etmiş bulunduğu koşu atını kendisine ödünç [âriyet olarak] vermesini rica etmişti. Ama beriki, İmparatordan gelmiş böylesine bir armağanı daha hemen o gün başından savmaya kalkamıyacağını söyleyerek, ricayı reddetti.

3 Sabah erkenden, İmparator belirlenmiş yol üzerinden yürüyüşü başlattığında, Diogenès de diğerleri gibi onu izledi; çünkü tasarıları bozan, halkların hesaplarını bile tersine çeviren Tanrı, kaçmak düşüncesiyle çırpınan ama kaçışını bir saatten ötekine erteleyen bu adamın da aklını karıştırdı; işte Tanrının [mahkûm etme] hükümleri böyledir. Böylece, İmparator da orada iken, Serrai/Serez'de konakladı; her zamanki düşüncelerinin [endişelerinin] pençesine düşerek, niyetinin açığa çıkarıldığına inanıyor ve kendi geleceği için dehşete kapılıyordu. Bu sırada, tam büyük din şehidi Theodoros'u anma akşamında [8 Şubat 1094], İmparator, kendi kardeşini, Başkomutan Adrianos'u çağırdı. Ona, [Adrianos'un] zaten bilmekte olduğu, Diogenès'le ilgili olan bitenleri bir kez daha anlattı; onun nasıl kapıdan çevrildiğini, nasıl öteden beri tasarladıklarını eyleme geçirmesine olanak verecek fırsatı arayıp durduğunu. Bu nedenle [herşeyi ona anlattığı için,] İmparator, o zaman, Başkomutana, Diogenès'i kendi çadırına getirtmesini ve tatlılıkla konuşarak, onu tüm niyetlerini açıklamağa ikna etmesini, beri yandan da ona dokunulmazlık vaadinde bulunmasını ve eğer hiçbir şeyi gizlemez, suç ortaklarının hepsinin adını açıklarsa, bütün kötü işlerin unutulacağına söz vermesini buyurdu.

4 Adrianos, huzursuzluk içinde kaldı, yine de buyruğun gereğini yerine getirdi. Ama, ne tehditler, ne vaatler, ne de hatta öğütler, hiçbir biçimde, Diogenès'i, tasarladıklarını açığa vurmaya [ikrarda bulunmaya] hiç mi hiç götüremedi. Bu girişimin sonucu ne oldu? Başkomutan, Diogenès'in karşı karşıya bulunduğu felâketleri düşündükçe, içine acı ve üzüntü dolmakta [kasvet basmakta] idi. Çünkü, Diogenès, vaktiyle, kendi üvey [yarım] kızkardeşlerinden en genç olanı [1] için onu koca diye

---

1] Prenses Zoè. Bu kız eski İmparator Mikhaèl Doukas'ın ana (İmparatoriçe Eudokia) baba (eski İmparator Konstantinos Doukas) bir kardeşiydi, Nikèphoros Diogenès ile anaları bir, babaları ayrıydı.

seçmişti [kızı onunla evlendirmek istemişti]. Bu yüzden, Adrianos, gözyaşları dökerek ona yalvardı durdu, ama geçmişte olan bitenleri anımsatarak ona baskı yaptığı halde, onu ikna edemedi.

5 Gerçekten, bir gün, İmparator Büyük Sarayın at koşturma alanında cirit oynarken, Ermeni-Türk kırması bir Barbar, giysilerinin altına gizlediği bir hançerle, İmparatorun oyun arkadaşlarından ayrı bir yere çekilmiş bulunduğunu ve soluğu kesilmiş atını dinlendirmek için dizginleri de elinden bıraktığını görüp, ona yaklaşmış, dizi üzerine çökerek, ona bir dilek sunacakmış gibi yapmıştı. İmparator hemen atının dizginine el atar ve başını arkasına döndürüp ona, dileğinin ne olduğunu sorar. Aslında dilekçi değil bir câni olan adam, elini giysisinin altına sokar ve hançerini kavrayıp onu kınından çekmeye çalışır. Ama, hançer, bu ele itaat etmek istemez. Adam, dudaklarından uydurma dilekler dökülmekte iken, aynı şeyi tekrar tekrar dener; [hançeri çekemeyince] artık umutsuzluğa düşerek, [namaz kılar gibi] secde eder ve bağışlanmasını diler. İmparator bu kez atını ondan yana döndürür ve onun niçin bağışlanmak istediğini öğrenir; beriki, kının içinde kalmış hançerini gösterir. Dehşete düşmüş olarak, kendi göğsünü yumruklayıp, feryad eder: "Şimdi biliyorum ki sen Tanrının doğru bir kulusun; şimdi gözümle gördüm ki Ulu Tanrı seni koruyor. Çünkü, ben seni öldürmek için bu hançeri hazır etmiştim; bunu kendi evimden getirdim ve onu senin yüreğine daldırmak için buradayım; üstüste birkaç kez onu çekmeye çabaladım, ama o benim elimin gücüne itaat etmemekte diretti" [1].

6 İmparator, bu sözlere sağır kalmışçasına, sessiz sedasız, olduğu gibi duruyordu; ancak birdenbire herkes ona doğru koşup geldi: kimi, onların birbirine ne söylemekte olduğunu duymak için, kimiyse gördükleri karşısında tedirginliğe kapıldığı için. İmparatora en içten bağlı olanlar, bu adamı parça parça etmeğe kalkışmışlardı; İmparator [eliyle] işaret ederek, kaşıyla gözüyle ve tekrar tekrar söylediği "Durun, yapmayın" sözleriyle, onların eyleme geçmesini önledi. Bu olaydan ne sonuç çıktı? Câni asker hemen tam bir bağışlanma elde etti; hem de yalnız bağışlanma değil, adamakıllı değerli armağanlar aldı, üstüne üstlük özgür bırakıldı. Bu sırada, olaya tanık olanlardan birçoğu, İmparatoru tâciz edecek kadar ısrarla, câninin başkentten uzaklaştırılmasını istediler, ne var ki İmparator buna râzı olmadı ve şöyle dedi: "Eğer Tanrı bir kenti korumazsa, orada nöbetçilerin bulunması, boşunadır".

7 O sırada, fısıltıyla, bu adamın, Diogenès'le işbirliği içinde İmparatorun canına kasdettiği söylentisi yayıldı; İmparator, bu dedikodulara kulak vermek şöyle dursun, tersine, sinirlendi bile; bıçak kemiğe dayanıncaya kadar, [Nikèphoros Diogenès'e karşı] hiçbir şey bilmiyormuş havasında görünmeyi sürdürdü durdu, ona karşı öylesine sabır gösterdi. İşte geçmişte olanlar, bunlardı. Başkomutanın bunları bir bir Diogenès'e anımsatması boşuna oldu; o bunlardan etkilenmedi; bunun üzerine [Başkomutan

---

1] Bu kadar saçma ve bu kadar kötü bir öykü uydurmak, Anna'nın üstün yeteneklerine yakışmamıştır.

Adrianos] İmparatorun huzuruna çıktı ve ona, Diogenès'in inatçı tutumunu bildirdi; kendisinin tekrar tekrar ısrarda bulunmasına rağmen, onun herşeyi kesinlikle inkâr ettiğini söyledi.

[VIII. İkinci sorgulama; Diogenès ile işbirlikçilerinden ikisinin tutuklanması]

1 Bunun üzerine, İmparator, Mouzakès'i çağırttı ve ona, silâhlı olarak, başka adamlarla birlikte, Diogenès'in yanına gitmesini, onu Başkomutanın çadırında tutuklayıp kendisinin [Mouzakès'in] çadırına götürmesini, orada sıkı gözetim altında tutmasını, ama bağlamamasını ve başka çeşit bir eziyet de etmemesini buyurdu. Mouzakès buyruğun gereğini hemen yaptı; Diogenès'i yanına alıp kendi çadırına götürdü. Tüm geceyi ona, konuşması için yalvarıp teşvik etmekle geçirdi ama onu ikna etmekten uzak kaldı, hatta onun, kendisine karşı kaba davranışına tanık oldu, içini öfke doldurdu; o kadar ki, kendine verilen talimatın dışına çıktı [!]. Onu sorguya çekmek aklına esti ve daha bu işe henüz girişmişti ki, Diogenès daha ilk sıkıyı görüşte, dayanamıyarak, herşeyi ona anlatacağına söz verdi; bağları hemen çözüldü ve bunun üzerine, yazı [tutanak] için gerekli herşeyle, bir yazman getirtildi. Bu, yakın zamanda İmparatorun özel kalem müdürü yardımcısı olarak işe başlayan Grègorios Kamarètos idi. Diogenès, cinayet [kasdı] dahil, herşeyi ikrar etti.

2 Mouzakès, erkenden, sanığın yazılı ikrarlarını, ayrıca kendisinin [Diogenès'in eşyası arasında] araştırma yaparken bulduğu, Diogenès'in mektuplaştığı kimselerce ona yazılmış mektupları aldı [ve inceledi]; bunlardan şu anlaşılıyordu ki, İmparatoriçe Maria'nın kendisi de Diogenès'in komplosundan haberliydi ama, cinayeti onaylamak şöyle dursun, adamı [Diogenès'i] yalnız cinayetten değil sırf böyle bir düşünceyi kafasında tutmaktan bile vazgeçirmeyi istemişti; Mouzakès bunları [soruşturma evrakı dosyasını] İmparatora götürdü. O da hepsini inceledi ve orada, kuşkulandığı kişilerin çoğunun adını bularak, bunların hepsi de en ileri gelenlerden olduğu için, ne yapacağını bilemedi. Gerçekten, Diogenès, sıradan insanlarla uğraşmıyordu, çünkü zaten onları çoktan beri tam anlamıyla büyülemişti ve kendi yandaşlığına çekmişti; tersine, tüm ileri gelen asker, sivil kişileri kazanmaya çabalamıştı. Bu durum üzerine İmparator, öğrenilenlerin İmparatoriçe Maria ile ilgili bölümünün gizli kalmasını istedi; böylece, daha kendisinin İmparatorluk âsâsını elde etmesinden önceki zamanda bile ona duyduğu bağlılık [1] ve inanç nedeniyle hiçbir şey bilmeyen adam rolü oynadı. Her yerde, Diogenès'in niyetini İmparatora ihbar eden, onun [Maria'nın] oğlu, Mor Odada Doğmuş Olan Konstantinos idi diye bir haber yayıldı, oysa gerçek böyle değildi. Diogenès'in suç ortakları da, yavaş yavaş, komplonun ayrıntılarının açıklığa kavuşmasını sağladılar.

1] Alexios, bir önceki İmparator Botaniatès'in eşi Maria'ya bağlılık andı içmiş ve Maria da onu resmen oğul edinmişti.

3 Diogenès, suçundan dolayı mahkûm edilip zincire vurulduğu, sürgüne gönderildiği ve hepsi henüz tutuklanmamış olan yardakçılarından başlıcaları da kendilerinin kuşkulu kişi durumuna düştüğünü pek iyi anlayarak, nasıl bir tutum izleyecekleri konusunda belirgin biçimde aptallaştıkları zaman, bu insanların aşırı heyecanını farketmiş olan, İmparatora bağlı kişiler, çok zor bir duruma düşmüş gibiydiler; çünkü onlar, İmparatorun ne kadar büyük bir tehlike karşısında bulunduğunu görüyorlardı; gerçekten, onun güvenebileceği, pek sınırlı sayıda yandaşı vardı; yaşamı, kapıya dayanmış bir tehlike ile karşı karşıya idi.

4 İmparator ise, bütün olayları, başından sonuna, tekrar tekrar aklından geçirip duruyordu. Kendisine karşı kalkıştığı nice girişimde hep Tanrının gücüyle alıkonmuş olan Diogenès, onun karşısına cinayet işlemek üzere çıktığından [bu kimliği anlaşıldığından] beri, pek düşünceye dalar olmuştu. Aklına çeşit çeşit fikir [tasarı] geliyor, bunları sık sık değiştiriyordu; çünkü görüyordu ki, siyaset dünyasının, ordunun bütün [ileri gelen] kişileri Diogenès'in bozgunculuklarına kapılmışlardı; tüm bu insanları tutuklatıp onları gözetim altında bulundurmaya yetecek sayıda askerden oluşan birliklere sahip olmadığından ve bu kadar kalabalık sayıda adamı sakat etmek [1] de istemediğinden, komplonun elebaşıları olan Diogenès ile Kekaumenos [=Yanık] Katakalòn'u -herkes ona "Bunları sakat [kör] ettir" dediği halde- yalnızca orada zindana konup zincire vurulmak üzere, onlara karşı başka bir sert uygulama yapılmasını artık düşünmeden, Kaisaropolis'e [2] sürdü; gerçekten, Diogenès'i çok özel olarak severdi ve ona karşı eskiden olduğu gibi kayırıcı davranmayı hâlâ sürdürüyordu; kızkardeşinin kocası Mikhaèl Taronitès'i, keza ...'ı [3] da sürgüne gönderdi ve mallarına el koydurdu. Diğerlerine gelince; bunlar hakkında hiç soruşturma açılmamasını ve bağışlayıcılık göstererek onları kazanmayı daha yerinde saydı. Sürgüne gönderilenlerin her biri daha o akşam, kendisi için uygun görülmüş yere vardı; böylece Diogenès de Kaisaropolis'e ulaştı. Geri kalanların hiçbiri, görevinden edilmedi; her biri eski makamında kaldı [4].

1] İmparatora karşı komplo ya da ayaklanma düzenlemenin cezası, kör edilmekti.

2] Yerini saptayamadım. İstanbuldan sabah yola çıkılıp akşam bu kente varıldığını birazdan göreceğiz. Kaisaropolis (=Kaisar kenti) bizim başka ad altında bildiğimiz bir yerin o dönemde taşıdığı, sonradan unutulmuş geçici adı olabilir. İkinci olasılıkta, Edirne kasdediliyor ve Anna kocası Kaisar dolayısiyle kenti böyle Kaisar Kenti diye anıyor; çünkü Nikèphoros Bryennios buralı idi ve Edirne'de, kısa süre sonra, Kuman'ların kuşatması sırasında kale komutanı görevini üstlenecektir. Üçüncü olasılıkta, el yazmaları kopya edilirken yazım yanlışına düşülmüştür ve Kharioupolis (Hayrabolu) yerine Kaisaropolis yazılmıştır.

3] Anna bu kişinin adını anımsayamamış, sonra belirleyip yazarım diye yerini boş bırakmış.

4] Anna'nın anlattıklarının çok geniş ölçüde abartılmış olabileceğine, gerçekte Alexios'un, kuşkulandığı birkaç kişiyi yıkmak ve mallarını sahiplenmek için haksız işlemler uygulamış olabileceğine bazı araştırmacılar işaret etmektedir.

[IX. Nikèphoros Diogenès kör ediliyor]

1 Bu korkunç koşullar içinde, İmparator herkesi ertesi gün toplantıya çağırmaya ve niyetlerini açıklamaya karar verdi; hısım akrabası arasında ona karşı derin bir bağlılık duygusu besleyen herkes, keza ailenin bütün hizmetkârları, o sırada orada idiler. Atak ve olayların geleceğini önceden sezmekte gecikmeyen, yararlı önlemleri hemen uygulamakta pek usta olan bu kişiler, ertesi gün [İmparatorun da bulunduğu] kalabalık toplantıda, birkaç kişi fırlayıverir ve İmparatoru tahtında otururken öldürmeye kalkışır diye çekinmekteydiler; çünkü insanlar çoğu kez giysilerinin altında gizlenmiş olarak hançer taşırlar; tıpkı İmparatorun cirit oynadığı sırada bir dilekçi imiş görünüşüne bürünerek onun yanına sokulan o adam gibi. Bu işin tek çâresi, Diogenès'in gizlice kör edilmiş bulunduğu söylentisini yayarak, herkesin Diogenès'e bağladığı umudu kökünden yok etmekti. Onlar [hısım akraba] böylece, -İmparatorun aklına böyle birşey hiç gelmemiş olduğu halde- kendilerinin herkese bu haberi yaysın diye gizlice göndermiş bulunduğu kişileri de oraya [ertesi sabah yapılan toplantıya] getirdiler. Ne var ki, bu anlatımımızın hemen şimdi açıklayacağı üzere, o sırada basbayağı bir söylentiden ibaret olan şey, sonunda [1] gerçeğe dönüşüverdi.

2 Güneş ufkun üzerine pırıldayarak fırladığında, İmparatorun çevresindeki kişilerden olup Diogenès'in komplosuna bulaşmamış olanların tümü, çoktan beri İmparator koruyucu birliğinde olanların tümü, en başta, İmparator otağına geldiler [ve içeriye girdiler]; kimi kılıcını kuşanmıştı, kimi mızrağını almıştı, kimi [Varangos'lar birliğinin askerleri] de çelikten, ağır, iki ağzı keskin baltalarını omuzlarında taşıyorlardı; İmparatorun tahtından belli bir uzaklıkta, yarım daire biçiminde toplandılar, böylece [içeriye alınıp daha dışta duracak kişilere göre] İmparatoru çevrelemiş oldular; hepsi öfke içindeydiler ve hançerlerini değilse de yüreklerini bileyip duruyorlardı. İmparatorun hısım akrabasının tümü, İmparator tahtının yakınında, her iki yanda duruyordu. [Bunlara göre dışta,] Sağda ve solda diğer maiyet soyluları dizilmişlerdi. O sırada, İmparator, dehşet saçan bir suratla ve bir İmparator tavrından çok bir asker tavrıyla, tahtına oturdu; orada hazır bulunanlara çok yukarıdan bakıyor durumu yoktu, çünkü pek boylu boslu değildi. Ama [yine de etkileyici bir görünümü vardı, çünkü] taht'ı altın kaplı olduğu gibi başını da altın[dan tacı] çevreliyordu. Kaşları çatıktı ve [içinde bulunduğu] savaşım, o anda yanaklarını daha canlı bir al'a büründürmüştü; bir yere takılan, dalıp giden gözleri, yüreğini dolduran düşünceleri [kaygıları, sıkıntıları] açığa vuruyordu.

3 Oraya [çağrılarak, otağın dışına] üşüşmüş olanların hepsi de korku içindeydi ve kapıldıkları dehşetin etkisiyle neredeyse ölüvereceklerdi; kimi, kendi vicdanlarının vuruşuyla, bir okun açmış olabileceğinden daha da derinden yaralı idiler; kimi, haksız kuşkulardan dolayı [2] dehşet içinde idiler. Tek bir söz duyulmuyordu; herkes yılgın

---

1] Toplum, söylenti aşamasında tepki göstermeyince ve Alexios kendi durumunu sağlamlaştırınca, birkaç ay sonra, 29 Haziran 1094'de.

2] Nikèphoros Diogenès'in kör edilmesi söylentisi dolayısiyle, bu iş benim de başıma gelir mi diye korkarak.

duruyor, tüm gözler otağın giriş yerinde duran kişiye dönmüş bulunuyordu. Bu, sözleri düşünülerek söylenen, eylemde güçlü olan bir adamdı; adı Tatikios idi. İmparator ona baktı ve gözleriyle, dışarıda olanları içeriye almasını işaret etti. Beriki [Tatikios] hemen onlara yol verdi. Onlar da, korkularına rağmen, yine de içeriye girdiler, ama hepsinin yüzü huzursuzdu ve pek ağır adımlarla ilerliyorlardı. Hepsi kendi yerini alıp dizilince, şimdi ne olacak diye, endişe içinde, bekleştiler; her biri, acaba ömrümün sonuna mı geldim korkusunda idi.

4 İmparatorun kendisinin de içi pek rahat değildi; insanca konuşursak, bu, anlaşılır; çünkü zaten o, herşeyi Tanrının takdirine bırakıyordu [ve takdirin ne olacağını bilmiyordu]; bu karışık topluluğun içinden birileri ona karşı yeni bir beklenmedik ve korkunç darbe tasarlıyor olmasın diye endişedeydi. Ancak, o, daha güçlü düşüncelerle kendini topladı ve kavgasına artık hazır, onlar için hazırladığı söylevine başladı; onlar ise, dilleri kesilmişçesine, balıklar gibi sessiz duruyorlardı; [Alexios] şöyle dedi:

> Biliyorsunuz ki Diogenès hiçbir zaman benden gelen kötü bir muamele görmemiştir. Gerçekten, onun babasını bu devlette egemenlikten yoksun bırakan ben değildim, başkasıydı; ona hiçbir çeşit kötülük etmişliğim, acı çektirmişliğim de olmadı. İmparatorluk, sırf Tanrının istenci sâyesinde, benim ellerime geçince, onları, onu ve kardeşi Leòn'u, yalnız korumakla kalmadım, onlara kendi çocuklarım imişler gibi sevgi gösterdim ve öyle muamele ettim. Böyle iken, Nikèphoros'u nice kez bana karşı komplo düzenleme sırasında suçüstü yakaladım ve her defasında onu bağışladım. O, kendi kişiliğini hiç düzeltmediği halde, ona katlanıyordum ve bana karşı işlediği suçların çoğuna, bunların çektiği genel ayıplamayı düşünerek [ve onu yeterli bir ceza sayarak] aldırmazlıktan geliyordum; yine de, ona ettiğim bunca iyilik onun hâin tabiatını değiştiremedi. Tüm bunlara minnetini ödemek için, beni öldürmeyi kararlaştırdı.

5 Onun bu sözleri üzerine herkes, İmparator tahtında onun yerine bir başkasını görmek istemediklerini, bağırarak söyledi; aslında çoğunluğun duyguları bu doğrultuda değildi, söyledikleri sadece [kendileri yönünden] kapıya dayanmış bir tehlikeyi böylece savuşturmak amacına yönelmiş okşayıcı sözlerdi. İmparator bu fırsatı değerlendirdi ve herkese bir genel af bahşetti; çünkü komplonun elebaşıları sürgüne mahkûm edilmiş [ve komplonun başı ezilmiş] bulunuyordu. Onun bu sözleri üzerine, orada bulunanların söylediğine bakılırsa, hiçbir kulağın o zamana dek ve o zamandan beri duymadığı müthiş bir şamata koptu; kimi İmparatoru övüyor ve onun sabırlılığına, keza yumuşaklığına hayranlığını dile getiriyordu; kimi, sürgüne gönderilenleri suçluyor ve onların, idamı hak ettiklerine hükmediyordu; işte insanların işleri böyledir. Gerçekten, bugün, hakkında övgüler yağdırılan, yanı sıra gidilen ve kendisine büyük saygı gösterilen kişiye, yaşamına yön veren bahtının ters gittiği görülür görülmez, insanlar, hiç yüzleri kızarmadan, tam tersine bir muamele gösterir.

6 İmparator, bir işaretiyle sessizliği sağladıktan sonra, sözü yeniden aldı: "Bağırmayın; bu konuda hiçbir yanlış anlama da olmasın; dediğim gibi, herkesi bağışladım; size karşı eskiden nasıl idiysem yine öyle olacağım [düşmanlık gütmeyeceğim]" dedi. İmparator onlara bir genel af bahşettiği halde, *onun haberi olmadan* [!], ünlü tasarının tasarlayıcıları, [Diogenès'in kapatıldığı zindanın yöneticilerine] ulaklar gönderdiler ve Diogenès'i kör ettirdiler [1]. Onlar bu işkenceli işleme, hem Diogenès'i hem de onun suç ortağı olan Yanık Katakalon'u mahkûm ettiler [diğer suç ortağı, Taronitès, İmparatorun kız kardeşinin kocası idi, esirgendi]. Gün, İsa yoldaşlarının önde gelenlerinin [Petros ile Paulos'un] anılma günü [29 Haziran 1094] idi. Yapılan, o günden beri konuşulur. İmparator bu işi düzenleyenlerce olaydan bilgilendirilip buna onay verdi mi, ya da hatta tüm yapılanların düzenleyicisi kendisi miydi, orasını Tanrı bilir [2]; ben ise, bu güne değin, o konuda güvenle bir yargıya varamadım.

[X. Dalmaçyalı Sırplara boyun eğdirilmesi. Nikèphoros Diogenès'in kör edilme sonrası yaşamı]

1 İşte Diogenès'in kabahati yüzünden, İmparatorun sırtında yük olan böylesine kaygılar varken, Ulu Tanrının yenilmez eli, mucize göstererek onu, kapıya dayanmış bir tehlikeden kurtardı; o da, olan bitenden hiç etkilenmeksizin, dosdoğru Dalmaçya'ya geçti. Bolkanos, İmparatorun Lipenion'a vardığını öğrenip, onun bu hisarı işgal ettiğini görünce, Rum saflarının sıkı sıkı dizilişle duruşunu ve onların askerlik donanımını görmeyi bile içi kaldıramıyarak [yılarak], hemen elçi gönderdi, daha önce söz verdiği tutakları teslim etmeyi ve gelecekte artık hiçbir düşmanca işe girişmemeyi üstlenerek, barış koşullarının ne olacağını sordurdu. Bu nedenle İmparator, Barbarı iyilik isterlikle huzuruna kabul etti, çünkü [başkent yönetimiyle bağımlısı Sırp Beyi Bolkanos arasında] iç savaştan kaçınmak istiyordu; ondan [iç savaştan] bu kadar nefret ederdi; gerçekten, karşısındakiler Dalmaçyalı olsalar da, yine hristiyanlardı. Bolkanos, hemen, ona güvenerek, İmparatorun huzuruna geldi; yanında hısımları ve ileri gelen Jupan'lar [Slav Beyleri] vardı; oracıkta, tutak olarak, amca oğullarını, Ouresis denen kişiyi ve Stephanos Bolkanos'u, ayrıca 20 kişi olan diğerlerini [bazı diğer ileri gelenleri] verdi. Zaten başka türlü davranması olanağı artık yoktu; İmparator, genelde çatışmayla, silâhla elde edilenleri barışçı yoldan çözüme bağlayarak, başkente geri döndü.

1] Bu kadar önemli ve üstelik, Anna'ya bakılırsa, İmparatorun içten sevdiği, üzerine titrediği, zarar görsün istemediği kişinin; askerlerin tümünde ve ileri gelenlerin de büyük çoğunluğunda büyüleyici hayranlık uyandırmış, eski bir İmparatorun oğlunun, Alexios'un buyruğu olmadıkça, kör edilmesine hiç kimse tarafından kalkışılamıyacağı pek açıktır. Zaten Anna'nın kendisi de, hemen biraz sonra, buyruğu veren babası mıydı başkası mıydı bunu bilmiyor olmak ve bu konuda bir sonuca varamamış olmak iddiasında bulunacak.

2] Çok açık çelişki; biraz önce, birkaç satır yukarıda, ατερ της αυτου γνομης (=onun haberi olmadan) demişti.

2 O arada, Diogenès'i pek sevmesi hâlâ süregidiyordu; [onun kara bahtına] ağladığı görülüyor, onun sebebine derin derin içini çektiği duyuluyordu; ona hâlâ büyük bir şefkat gösteriyordu ve onu teselli etmek istiyordu; el konmuş olan mallarının çoğunu ona geri vermişti. Hüznün pençesine düşen, başkentte oturmaktan dehşetle kaçınan Diogenès, mülklerinde yaşam sürdürmeğe kendini vermişti ve başkalarının ona okuduğu, eskilerin yapıtlarına [ilkçağ klâsiklerine] hepten dalmıştı. Gerçekten, kör edildiği için, okuyabilmek üzere başkasının gözlerinden yararlanması gerekiyordu. Bu adam öylesine yetenekliydi ki, göremez olduğu halde, görenlere bile kavranması güç gelen şeyleri kolayca kavrıyordu. Bundan böyle, yazın üzerine görülen eğitimin tüm sürecini tamamladı ve, duyulmamış şey, ona şekilleri kabartma biçimine getirilmiş olarak sunması talimâtını almış bilgili bir adamın [özel öğretmenin] yardımıyla, şu ünlü [=öğrencilerin baş belâsı] geometriyi bile hatmetti. O [kabartma] şekillere elleriyle dokunarak, tüm geometri teoremlerini ve şekillerini öğrenmeyi becerdi; tıpkı şu Didymos gibi; o da, kör olmasına rağmen, zekâsının keskinliği sâyesinde, müzik ve geometri üzerine eksiksiz bilgi edinmişti; ne var ki o kişi, bilimlerde böylesine derine indikten sonra, saçma bir sapkınlığa kapılmıştı, çünkü tıpkı gözlerinin sakatlık nedeniyle kör olduğu gibi aklı da, aslında boş şey olan şöhret sebebine [pusulayı şaşırmış ve] körelmişti [1]. [Diogenès hakkında] Bunları duyanların inanası gelmiyor, ama ben kendim bu adamı gördüm; ona hayranlık duydum ve onun bu konularda [ilkçağ klâsikleri, geometri] konuşmasını dinledim. Ben de bu gibi konularda hepten bilgisiz olmadığım için, kendisinin, teoremler hakkında doğru bilgiler sahibi bulunduğunu anladım.

3 Yazın konusuyla uğraşmalara kendini vermiş olduğu halde o yine de İmparatora karşı eski düşmanlığını unutmamıştı ve erk'i ele geçirmek hırsı hâlâ gönlünde yatıyordu. O nedenle, gizli tuttuğu bu niyetini yine de bazı kişilere söyledi; onlardan biri gidip İmparatora ihbarda bulundu. Diogenès, getirtildi ve gerek tasarıları gerek işbirlikçileri hakkında sorguya çekildi. Hemen, herşeyi itiraf etti ve oracıkta onun [İmparatorun] bağışlamasını elde etti.

1] Sözü geçen Didymos, İS 4. yüzyılda İskenderiyede yaşamış ünlü bir bilgindir. O da, bedenin ölümü sonrasında ruhun başka bedene geçtiğine inandığı için sapık sayılmıştır.

X

[10. KİTAP: KİLİSE ÖĞRETİSİ SORUNLARI. KUMAN TÜRKLERİYLE VE RUM/ANADOLU SELÇUKLULARIYLA SAVAŞ. TÜRKLERE KARŞI BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ BAŞLIYOR. HAÇLI FRANKLAR ASLINDA RUMLARI DA HEDEF ALIYOR]

[I. Nilos'un sapık sayılan öğretisi yüzünden çıkan karışıklık]

1 Bu arada, şu Nilos, bir sapıklık seli gibi, [öğretisiyle] kiliseyi [sanki] istilâ ediyordu ve herkesin aklını derinden karıştırıyordu; o, İtalos'un öğretisinin aforoz edilmesinden az sonra ortaya çıkmıştı ve nice kişiyi, kendi yanılgılarının girdabına çekip daldırmıştı. Erdemli bir kişilik görünüşüne bürünmekte pek yetenekli olan, nereli olduğunu bilmediğim bu adam, o sırada, geçici olarak, başkentte ve bir kenara çekilmiş durumda, yaşıyor, yalnız Tanrıyla ve kendi kendisiyle başbaşa kalıyor, kutsal kitapların incelenmesine kendini vermiş bulunuyordu. [Çok tanrılı, ilkçağ] Hellen kültürünün hepten câhili idi ve kendisine kutsal kitapların derinliğini öğretip açıklayacak bir öğreticisi olmaksızın, Ermişlerin [eski din büyüklerinin, Kilise Babaları'nın] yazılarını inceliyordu [onlardan yararlanıyordu]; ama mantık biliminden hiç mi hiç haberi olmadığı için, yazılanların anlamını yanlış yorumluyordu.

2 Seçkin konumdaki kişilerden bir çömezler topluluğu oluşturmuştu ve aslında buna hak verecek bir durumu olmadığı halde, bir üstat hoca imiş gibi, büyük ailelerin içine, görünüşteki erdemliliği ve süregeldiği çilekeş yaşam sâyesinde, keza -sözde onun içinde gizli olarak varmış havasını verdiği- bilim sahipliği sebebine, giriyordu; oysa aslında bizim [İsa'ya ilişkin] inancımızdaki, bedensel birlik [tek bedende iki kimlik] ilkesinin anlamını bilmiyordu ve burada birlik deyişinden ya da bedensel deyişinden neyin kasdedildiğini anlayamıyordu; ayrı ayrı, bedensel'i, birlik'i anlayamayınca da, bedensel birlik'i, hiç mi hiç anlayamazdı; bir insan yapısının [bedeninin] nasıl Tanrı'laştığı konusunda Ermişleri[n yazdıklarını] öğrenmiş olmadığından, gerçeğin pek uzağına düşüyor ve yanılgısı içinde, onun [İsa'nın] kendi doğası, kendi yapısı gereği Tanrı'laştığını sanıyordu.

3 İmparator bu halleri farketmemiş kalmadı ve durumu anlar anlamaz da, bu işe hemen çâre bulmaya karar verdi; adamı getirtip, onu gerek haddini bilmezliğinden gerek câhilliğinden dolayı ağır biçimde azarladı ve onu çeşitli noktalarda yanılgıya düştüğü konusunda ikna ettikten sonra, ona, insan kimliğiyle tanrısal kimlik arasında "bedensel birlik" nasıl oluyor, açık seçik öğretti; bunların [insan kimliğiyle, tanrısal kimliğin] nitelikleri yönünden karşılıklı ilişkilerinin yöntemini anlattı ve Tanrının sâyesinde, ona, varsayılan insan doğası [görünen, etten kemikten beden] nasıl Tanrı'laşmıştır [Tanrı ile birleşmiştir], öğretti. Beriki ise kendi yanlış öğretisine dirençle bağlı kalarak, [kendisinin inandığı üzere] varsayılan insan doğasının, madde olarak Tanrı'laştığını [söylememekten,] öğretmemekten ise her çeşit belâya, işkenceye, zindana konmaya, sakat edilmeye katlanmak için hazır [tutumda] kaldı.

4 O sırada başkentte çok sayıda Ermeni vardı ve onlar için bu Nilos, dinsizliğin mayası olmuştu [1]; çünkü o, [Ermenilerden] Tigranès/Dikran ve Arsakès/Arşak ile görüşüp duruyordu; Nilos'un öğretisi onları dinsizlikte büsbütün ileri götürdü. Bunun sonucu ne oldu? İmparator, dinsizlikten dolayı pek çok kişinin ruhsal çarpıklığa düştüğünü, Nilos'un ve [daha önce de ortodoks öğretisini benimsemeyen] Ermenilerin yanılgılarının birbirine karıştığını; her yerde, İsa'nın varsayılan insanlığının maddesel varlığıyla Tanrı'laşmaya ulaştığının açık açık yazılıp söylendiğini ve Kutsal Baba'ların [kilise öğretisinin kurucusu eski din büyüklerinin] yapıtlarında bu konuda söylenenlerin reddedildiğini, "bedensel birlik" ilkesinin tanınmadığını görerek, kötülüğü zor kullanmakla ezmeye karar verdi ve kilise ileri gelenlerinin başlıcalarını çağırıp [onlara danıştıktan sonra], bu yenilik [bid'at] icad edicilerle uğraşacak bir din büyükleri kurultayı düzenlemeye karar verdi.

5 Bu kurultaya, Metropolitlerin tümü ve Patrik Nikolaos'un kendisi katılmışlardı. Nilos, Ermenilerle, toplantıya alındı ve öğretileri, genel kurulun bilgisine sunuldu; bunları, kendisi, açık seçik bir konuşmayla ortaya koydu ve güçlü gerekçelerle, canla başla savundu. Sonuç ne oldu? Kilise kurultayı, onun sapık öğretisinden pek çok kişinin ruhunu kurtarmak için, Nilos'u sonsuza dek lânetledi [aforoz etti] ve bedensel birlik ilkesini, Ermişlerin [Kilise Babalarının] geleneksel öğretisi doğrultusunda resmen açıkladı.

6 Ardından, daha doğrusu aynı sırada, Blakhernitès de, görevlendirilmiş bir papas olmasına rağmen, dinsizce ve sapık görüşleri yüzünden, hüküm giydi. Gerçekten de o, Vecde Gelenler'in [2] toplantılarına katılmıştı ve onların hastalığını kapmış, kendisi de, başkentin en ileri gelen aileleri içine sokulup dinsizce inançlarını bulaştırarak, çok kişiyi yanlışa sürüklemişti; doğrudan doğruya İmparator onu nice kez çağırıp uyardığı halde, zararlı öğretisinden vazgeçmiyordu; bu yüzden, İmparator, onu, kilise örgütünün yargısına gönderdi. Kilise mahkemesi, onu uzun boylu sorguya çektikten sonra, onun islah edilmez olduğuna karar verdi ve hem onun hakkında, hem de onun öğretileri hakkında bir "Sonsuza dek lânetleme" [aforoz] hükmü çıktı.

[II. Kuman Türkleriyle savaş; Düzmece (?) Diogenès'in ortaya çıkması ve Kuman'ları peşine takması]

1 Böylece, İmparator, iyi bir kaptan gibi, deyiş yerinde ise, ardı arası kesilmeden çatlayıp duran dalgalara karşı direndi; kendisi dünyanın tüm pisliğinden yıkanıp

---

1] Ermeniler, ortodoks kilisesinin öğretisini benimsemediği için Anna onları dinsiz, sapık sayıyor.

2] Enthousiastes; Tanrıdan, doğrudan doğruya kendileri esinlenmek iddiasındaki kişilerden (bunlar, tüm çağlar boyunca, Tanrıya inanan hiçbir toplumda eksik olmamışlardır) oluşan bir tarikat. Balkanlarda, özellikle Filibe yöresinde o dönemde çok yayılan -ileride sözünü edeceğimiz- Bogomil inancının iki ana kökeninden biri Mani'cilik, diğeri de bu tarikatın öğretisi idi.

arınarak [1], kilise işlerini de düzene koyduktan sonra, yeni savaşlar, karışıklıklar denizlerine doğru yelken açtı. Gerçekten, başına birbiri ardınca işler çıkıyordu; bu, denir ya, felâketlerin deryası üzerine deryası, ırmağı üzerine ırmağı idi; öyle ki, İmparator, deyiş yerinde ise, ne soluk alabiliyor ne de gözünü kırpabiliyordu. Hatta, İmparatorun, her çeşit fırtınaya ve dalgalara karşı savaşım verip de devlet gemisini, uygun bir rüzgârla, korunaklı limanlara getirinceye dek, o sırada becerdiği işlerden bir iki tanesini anlatmakla, daha doğrusu yazmakla, Adriatik Denizinin tüm sularından sadece bir damlayı çıkarıp aldık desek, yeridir. Hem, kim onun becerilerini, -hakkını vererek- övüp kutlasa gerekti? Demosthenès'in güçlü anlatımı mı? Polemòn'un ateşli konuşması mı, yoksa Homèros'a esin vermiş Mousa'ların tümü mü? Bana kalırsa, derim ki, ne Platon/Eflâtun'un kendisi, ne bütün Stoa'cılar, ne de tam mevcuduyla bir araya gelmiş Akademia [2], onun [girişken ve üstün yetenekli] ruhunu anlatamazlar. Gerçekten, daha bu fırtınalar ve karmakarışık savaşlar son bulmadan, bu dalgalar durulmadan, eskilerin hiç birinden geri kalmayan [hepsinden şiddetli] yeni bir fırtına, ona karşı, patlak verdi.

2 Kazık biçimli kütüklerden oluşturulmuş duvarla çevrili kasabanın [3] birinden gelme, soylu olmayan, ayak takımından biri, [eski İmparator] Diogenès'in oğlu olduğunu iddia ederek ortaya çıktı; oysa, bu oğul [Konstantinos], vaktiyle, İmparatorun [Alexios'un] kendi kardeşi İsaakios Komnenos Türklere karşı Antakya surları dibinde savaş verirken [orada] ölmüştü [4]; bu olay hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyecekler, [eşim] şanlı Kaisar'ın yazdıklarına başvurabilirler. Çok kişi, bu adamın ağzını kapamak istedi [5], ama o, tutumunu sürdürdü. Anadolunun en yoksul

---

1] Belki, "Dine yaptığı hizmetler nedeniyle eski günahları silindi, bağışlandı" demek istiyor.

2] Bkz. yukarıda s. 258 dn.1.

3] Kharax; Hereke adının öz biçimi. Seferihisar'ın adı da (aslı: Sivri Hisar) yanıbaşındaki Hereke köyünden gelir.

4] Anna'nın, bu ölen oğulu, Leòn sanması düşünülemez, çünkü biraz önce, Bektaşî-meşrep, "Gönlü zengin" Leòn'u bize tanıtmıştı; üstelik, Antakya önünde Konstantinos'un ölümünü, Anna'nın eşi Kaisar, kendi yazdığı tarih kitabında anlatmıştır ve Anna hemen şimdi o kitaba yollama yapacak; dahası, Anna, ölen kişinin, dul kalınca manastıra kapanan eşini de tanıyor ve biraz sonra bize tanıtacak; bu kişi, kendi halasıdır! Hal böyleyken, göreceğiz ki, elimizdeki yazmalarda, ölen kişinin, dolayısiyle de onun adını takınmış (?) kişinin ön adının anıldığı iki üç yerde, bu ön ad, Leòn diye gösterilmektedir. Leib'in de değindiği üzere, burada, bizim elimize ulaşmış yazmaların dayandığı bir ara dönem yazmasını kopya etmiş yazıcının, sadece Diogenès denmişken aklı sıra eksikliği tamamlayıp oraya Leòn ön adını sokuşturması yüzünden ortaya çıkan bir yanlış karşısında bulunuyor olmalıyız.

5] "Sen, İmparator Diogenès'in oğlu isen bilesin ki, Alexios senin ağabeyini kör ettirdi, senin de başına belâ gelecek, yaşadığın öğrenilmesin" dediler.

bir yöresinden geliyordu ve hayvan postundan yapılma bir giysiye bürünmüştü; aklı cinliklerle dolu bu külhanî, Kent'te [Konstantinos Kenti'nde, İstanbulda] kapı kapı, mahalle mahalle dolaşıyor, kendi hesabına olağanüstü şeyler yayıyor [1] ve dediğimiz gibi, Antakyada bir okla vurulup ölmüş bulunan, eski İmparator Diogenès'in oğlu Leòn olduğunu iddia ediyordu. Düzmece, bu ölüyü diriltip onun adını takındı [2] ve aklı kıt kişileri peşine takarak, açıkça, İmparator olmaya göz dikti. Gerçekten bu tehlike, İmparatorun başındaki belâlara tüy dikmişti; sanki baht, bu sefili âlet edip ona [İmparatora] yeni bir dram sahneliyordu. Nasıl doymak bilmez kişiler patlayasıya tıkındıktan sonra bir de üstlük diye ballı çörekler getirtirlerse, sanıyorum ki Rumların bahtı da, öylesine, çeşit çeşit belâyı üstümüze saldıktan sonra onları yeterli görüp bu çeşit düzmece hükümdar taslaklarını kullanarak İmparatora oyun etmiştir.

3 Ne var ki, İmparator, bu konudaki söylentilere hiç mi hiç aldırış etmiyordu; ama bu asker eskisi, gerek yollarda, gerek kavşaklarda, her fırsatta böyle aptalca lâflar savurmaktan geri durmadığı için, o lâflar, İmparator Alexios'un kızkardeşi, Diogenès'in ölmüş oğlunun dul eşi olan Theodora'nın kulağına geldi. O, bu saçmalıkları hoş göremedi ve olanlar, ağırına gitti. Çünkü, kocasının savaşta ölmesinden beri, manastır yaşamına girmişti, katı bir "dünyadan el etek çekmişlik" uyguluyordu ve artık yalnızca Tanrıya bağlı idi. O herzevekil kişi, tekrar tekrar uyarılmasına rağmen, tutumundan dönmeyince, İmparator onu Khersòn'a [=Kırım'a] gönderdi ve hisardan çıkmamaya mahkûm ettî. Düzmece, oraya vardığında, surların üstüne çıktı ve duvardan aşağıya eğilip, alış veriş için ve oradan aldıkları kendilerine gerekli öte beriyi [ailelerine] götürmek için oraya gelmek âdetinde olan Kuman'larla konuşmalara girişti; [Kuman ordusunun, kendi hizmetine girmesini sağladı;] karşılıklı andlar içildikten sonra, bir gece, beline ip bağladı ve kendini surdan aşağı kaydırdı.

4 Kuman'lar onu karşıladılar ve onunla birlikte yurtlarına döndüler. Onların yanında hayli uzun bir süre kalınca, öylesine bir etkinlik kazandı ki, hatta ona Basileus der oldular [3]. Ancak, insan kanını tıka basa içmeye susamış olan, insan eti

---

1] Okla yaralanıp öldü sanıldığı halde sonra ne gibi olağanüstü serüvenler geçirerek sağ kalmış ve bugüne gelmiş bulunduğunu anlatıyor olmalı.

2] Tarihteki Düzmece'lerin kimi, gerçekten Düzmece idiler (örneğin, ölmüş Çar III. Petro kimliğine bürünen Yemelyan İvanoviç Pugaçov); kiminin, "Düzmece"liğinin düzmece olduğu, yâni egemen hükümdar yandaşı kimselerce haksız yere "Düzmece" diye gösterildiği biliniyor (örneğin, II. Murat'la savaşan amcası, Düzmece Mustafa denen Mustafa Çelebi). Kiminin de, Düzmece olup olmadığı belli değildir; örneğin bu kitapta Düzmece diye tanıtılan iki kişi, yâni daha önce anılan, Robert de Guiscard'a sığınmış Düzmece (?) Mikhaèl Doukas (eski İmparator) ve burada anılmakta olan Düzmece (?) Diogenès. Her ikisinin gerçekte düzmece olduğundan kuşkulanmak için, Anna'nın kendi anlattıklarının birçok ayrıntısına dayanarak, nedenler görebilmekteyiz.

3] Bkz. yukarıda s. 270 dn. 2.

tıkınmaya ve ülkemizden bol bol talan malı kaldırmaya doymayan bu Barbarlar, olaydan, Patroklos işi bir bahane çıkardılar [1] ve sözde bu kişiyi babasının tahtına geçirmek için, Rum ülkesini bütün ordularıyla istilâ etmeye karar verdiler. Bir zaman uygulanmamış duran [bekleyen] bu tasarımdan, İmparator habersiz kalmadı. Dolayısiyle, o da tüm birliklerini elinden geldiğince donattı ve Barbarlarla savaşmaya hazırlandı. Aslında, dediğimiz gibi, halk ağzında kleisoura denen dağ boğazı geçitlerini daha önce berkitmiş bulunuyordu. Az sonra, Düzmeceyi yanlarına alan Kuman'ların, Paristrion'u [Tuna boyunu; Rum egemenliğindeki güney yakayı] işgal ettiğini öğrendi; bunun üzerine ordunun ileri gelen komutanlarını, keza kan ya da evlilik yönünden hısımlarını, toplantıya çağırdı ve düşmana karşı sefere çıkmak gerekli mi değil mi konusunda onların görüşünü sordu. Hepsi [Tuna boyunda Peçeneklerle savaşmak üzere Dristra/Silistre yöresine yapılan seferde uğranılan fecî bozgunun verdiği yılgınlıkla] onu bundan vazgeçirmek istediler.

5 Bu yüzden, sâdece kendisine güvenmeyi sevmeyen ve olayı kendi kafasına göre yönlendirmek istemeyen [2] Alexios, bütün işi Tanrıya havale etti, kararı ona bıraktı. Böylece, kilisenin ve ordunun bütün ileri gelenlerini de çağırdıktan sonra, akşam vakti, Tanrının Büyük Kilisesine [Ayasofya'ya] gitti; Patrik Nikolaos'un kendisi de orada bulunuyordu. Bu kişi, Patrik tahtına [yaradılış sonrasının] 6592 yılında, yedinci "taşınmazlarda vergi değeri biçme dönemi"nde [1084 yılı Ağustos ayında], Garidas [=Karides] denen Eustratios'un çekilmesinden sonra geçmişti. İmparator, iki kâğıt üzerine, soruyu yazdı: Kuman'lara karşı saldırı seferine çıkmalı mı, çıkmamalı mı [3] ? Sonra, toplantının Khoryphaion'una [4], bunları sunak üzerine koymasını buyurdu. Bütün gece, ilâhilerin söylenmesiyle geçirildikten sonra, gün doğunca, kâğıtları oraya koymuş olan kişi, içeriye [sunağın bulunduğu yere] girdi, onlardan birini [altına ek yazı yazılmış ya da işaret konmuş gördüğünü] aldı, çıktı ve herkesin önünde açıp okudu [5]. İmparator, [Tanrının, yazılı] kararı[nı], sanki Tanrının sesiyle verilmiş bir buyruk gibi saydı; kendini sefer hazırlığına verdi ve mektuplar gönderip, her yandan, birliklerini getirtti.

1] Bkz. yukarıda s. 98 dn. 1.

2] Tam tersine, olayı kendi kafasına göre yönlendirmek amacını güdüyordu, hemen şimdi göreceğiz.

3] Her iki kâğıda aynı soru yazıldıktan sonra, birinin altına "Çıkmalı", ötekine "Çıkmamalı" sözcüğü eklenmişti.

4] İlâhiler söyleyen koronun başı.

5] Böylece, Tanrının [sefere çıkmalı diyen kâğıda çarpı işareti gibi bir işaret koyup test sorusunu yanıtlayarak?] "Sefere çıkılsın" diye haber ettiği anlaşıldı. Alexios, aynı hokkabazlığı, daha sonra da, ama bu kez Türklere karşı giriştiği seferi yarıda kesip dönmesini Tanrı buyruğu diye göstermek için, uygulayacaktır; bkz. ileride 15 IV 4.

6 Hazırlıkları bitince, Kuman'lara karşı yola koyuldu. [Yoldaki katılmalarla] Ordusu tam mevcudunu bulduktan ve [Bulgaristandaki] Ankhialos'a [1] vardıktan sonra, eniştesi Kaisar Nikèphoros Melissènos'u, [bacanağı] Geòrgios Palaiologos'u ve yeğeni [kızkardeşinin oğlu; babası yakın zamanda Nikèphoros Diogenès'in komplosuna katılmış] İòannès Taronitès'i çağırdı; sonra onları, gözetleme yapsınlar ve gerek kentin, gerek komşu yörenin güvenliğini sağlasınlar diye, Berroè'ye [Eski Zağra] gönderdi. Ordusundan birlikler ayırdı ve bunların başına diğer seçkin komutanları, Dabatènos'u, Geòrgios Euphorbènos'u ve Konstantinos Humbertopoulos'u atadı; bunları, Zygos [2] dolaylarındaki dağ geçitlerini korumaya gönderdi. Oradan Khortarea'ya vardı; bu, Zygos'daki bir boğaz geçidinin adıdır [3]; Zygos yöresini, oraya gönderilen görevliler vaktiyle kendilerine verilen buyrukların tümünü gereğince yerine getirmişler mi diye inceleme yapmak için, bir ucundan ötekine, geçti; birşey yarım yamalak ya da kusurlu yapılmışsa, Kumanlar oradan kolayca geçemesinler diye, onu düzeltti. Böylece her önlemi aldıktan sonra, o yöreden ayrıldı ve ordugâhını Ankhialos yöresinde bulunan, Kutsal [Göl] denen göl yakınında kurdu. Geceleyin, Ulah soylularından Poudilos diye birisi geldi ve Kumanların Tunayı aşmış bulunduğu haberini iletti; böylece, gün ışıldadığında, hısımları ve komutanları içinden en seçkin kişileri çağırıp, onlarla, izlenecek yöntem üzerine tartışmaya karar verdi. Herkes Ankhialos'un işgal edilmesi [düşmanın orada beklenmesi] gerektiği düşüncesinde birleştiğinden, Kantakouzènos ile Tatikios'u, ücretli askerlerle, [keza] İlhan Skaliarios [4] ve diğer seçkin askerlerle, hemen Therma [=Ilıca] denen yere, arazinin bu bölümüne göz kulak olsunlar diye, gönderdi. Kendisi, Ankhialos'a geçti.

7 O sırada [Ankhialos'da iken], Kumanların Edirne üzerine yürüdüğünü öğrenerek, bu kentin ileri gelenlerinin tümünü çağırdı; bunlar arasında en seçkinleri, Tarkhaniotès denen Katakalòn ile, Bryennios oğlu [sonra Anna'nın eşi olan] Nikèphoros idiler -bu Bryennios da bir zamanlar erk'e göz diktiği için kör edilmiştir-; İmparator onlara, [Edirne'ye gitmelerini ve] hisarı büyük özen göstererek, uyanıklıkla korumalarını, Kumanlar gelince onlarla ürkek bir çatışmaya girmeyip tersine [göğüs göğüse çatışmalardan kaçınmalarını] onlara uzaktan, nişan alarak ok atmalarını, ama

---

1] Bkz. yukarıda s. 196 dn.4.

2] Bkz. yukarıda s. 257 dn.1.

3] Alexios'un bu seferde izlediği yol, şaşırtıcıdır. Önce İstanbuldan kuzeye çıkıyor (herhalde Edirne'den geçti ve orduya katılmalar orada oldu); Bulgaristanda Karadeniz kıyısında Ankhialos'a varıyor; oradan (aslında, İstanbuldan yola çıkınca Selânik ve Üsküp üzerinden gidilen) Kosovo Polje (Türk söyleyişiyle, Kosova) kuzeybatı ucundaki Zygos yöresine geçiyor, arkasından yine Karadeniz kıyısına, Ankhialos'a dönüyor; biraz sonra da Edirne'ye yönelecek. Anlaşılan, Kumanların pek oynak ordusunun nerede olduğu hakkında sağlıklı bilgi alamamakta, düşman ordusunu aramakta idi.

4] Bu kişi Türktü; bkz. yukarıda s. 207 dn.1 ve s. 209 dn.2.

çoğu kez [ok atıp yeniden hisara kaçmak amaçlı olacak baskın çıkışları dışında] kapıları kapalı tutmalarını buyurdu; talimatına tıpatıp uyarlarsa onlara çeşitli ayrıcalıklar vereceğini vaad etti. Böylece, İmparator, bu buyrukları [Genç] Bryennios ile diğerlerine verdikten sonra, onları, içleri özgüvenle dolu, Edirne'ye yolladı. Arkasından, mektuplarla, Euphorbènos Konstantinos Katakalòn'a, Monastras'ı -çok büyük askerlik deneyimi edinmiş olan bu yarı Barbar [Türk kırması] savaşçının adı böyle idi [1]- ve Mikhaèl Anemas'ı, komutaları altındaki askerlerle birlikte, yanına almasını ve Kumanların dağ boğazlarını aşmış bulunduğu haberi gelir gelmez, onları yakından izleyip baskın vererek üzerlerine çullanmasını buyurdu.

[III. Edirne dolaylarında Kumanlarla çatışmalar]

1 Bu sırada, Kumanlar, Ulahlardan, dağların hangi boğaz geçitleriyle aşılabileceğini öğrenmişler ve böylece Zygos yöresini kolayca geçmişlerdi; [Sliven/İslimye yakınlarındaki] Goloè'ye yaklaştıkları zaman bu hisarın halkı, koruyucu birlik komutanını hemen zincire vurup Kumanlara teslim ettiler ve onları sevinçli bağırmalarla karşıladılar. Ama, İmparatorun talimatını aklında tutan Konstantinos Katakalòn, karşılaştığı, akın için çevreye yayılan Kumanlardan bir topluluğa hışımla saldırdı ve hemen 100 kadarını tutsak aldı. Onu [Ankhialos'ta] karşılayan İmparator, oracıkta Nobilissimos [=En Soylu] sanını kendisine vermekle onurlandırdı. Ancak, komşu kentlerin, Diambolis/Yanbolu'nun [2] ve diğerlerinin halkları, Kumanların Goloè'ye egemen olduğunu görünce, onların önüne gittiler, onları sevinçle karşıladılar ve Düzmece Diogenès'i alkışlayarak [3] kentlerini ona teslim ettiler. Bu kişi de, bütün hisarlara egemen olunca, Kuman ordusunun tümü ile, surların çevresinde hemen kuşatmaya girişmek üzere, Ankhialos'a geçti.

1] Monastras adı, Hellen dilinde Monos (=Tek) ve Astèr (=Yıldız) sözcüklerini çağrıştırmakla birlikte, o dilden değildir; zaten Anna da bunu vurgulamak istiyor. Adın aslı Türkçe idiyse öz biçimi ne olabilir, saptayamadım.

2] Leib'in Fransızca çevirisine ekli Rumca asıl metinde ad, burada, ilk i harfi atlanarak yazılmış, tam karşıdaki Fransızca çeviri metni sayfasında da Déabolis oluvermiş. Oysa Deabolis, şimdi Devol, bu kitapta adı pek çok kez anılan, yüzlerce km. batı ileride, Arnavutluk'ta bir kenttir (bkz. s. 152 dn.1). Sewter, kendi İngilizce çevirisini hazırlarken, bu yanlışı farketmeyerek aynen tekrarlamış; zaten onun çevirisinin tümü, adlar göstergesinde s. 544'de bile, iki kenti birbirine eşitleyip karıştırmaktadır. Bulgaristanın Sliven/İslimye yakınındaki kenti Goloè'ye komşu diye şimdi anılan kentin, Diambolis (Yambolu/Yanbolu) olduğu ve Arnavutluktaki Deabolis olamıyacağı, hiç kuşku götüremez.

3] "Yaşasın İmparator Diogenès" diye bağırarak. Bkz. yukarıda s. 35 dn.1.

2 İçeride bulunan ve gençliğinden başlayarak uzun [yıllar boyunca] savaş deneyimi edinmiş olan İmparator, hisarın kurulduğu kayalığın kendisinin hisar surları için koruma sağlaması nedeniyle, konumun, tüm Kuman saldırılarını önleyecek özellikte olduğunu görerek, birliklerini böldü, hisarın kapılarını açtırdı ve adamlarını dışarıda, toplu halde, birbirine sımsıkı bitişik durumda, saf saf dizdi; Rum ordusundan bir bölüm, nağralar atarak, Kuman saflarının ucuna çullandı, onları bozguna uğrattı ve denize kadar kovaladı. İmparator bunu pek âlâ görmüştü, ama böylesine bir kalabalıkla [toptan ve göğüs göğüse] çatışmaya girmek için yeterli güce sahip bulunmadığından ve onlara dayanamıyacağından, tüm erlerine, birbirine bitişik durarak saf hâlinde dizilmiş düzenlerini korumaları komutunu verdi ve hiç kimse saftan öne çıkmayacak dedi. Kumanlar da saf hâlinde, Rum ordusu karşısında durdular, onlar da saldırmadılar. Bu, üç gün boyunca sabahtan akşama dek böyle süregitti; çünkü arazinin konumu, düşmanı, isteğine rağmen, çatışmaktan engelliyordu; ayrıca hiçbir Rum da kendi saflarından ayrılıp saldırıya geçmiyordu.

3 İşte Ankhialos hisarının konumunun nice olduğu: [Hisar, bir deniz girintisinin kuzey kıyısında kurulmuş bulunduğu için] Sağda [doğuda] Karadeniz vardır; solda [batıda] kayalık, geçilmez bir arazi, bağlarla kaplıdır [1] ve atlı birliklerin harekâtına elverişsizdir. O zaman ne oldu? Barbarlar, İmparatorun direngenliği karşısında, tasarımlarını gerçekleştirebilmekten umudu kestiler ve başka yöne, Edirne'ye doğru döndüler; Düzmece [Diogenès] şöyle diyerek onları heveslendiriyordu:

> Nikèphoros Bryennios, benim Edirne'ye gelişimi öğrenir öğrenmez kentin kapılarını açacak ve sevinçten kabına sığamıyarak beni karşılayacaktır; bana para getirecek, beni her çeşit ikrama boğacaktır. Çünkü onunla doğuştan [kan hısımlığından] yakınlığımız hiç yoksa da, birbirini seçilmiş kardeş edinmelerinden dolayı [2] babamla onun arasında kardeşçe duygular vardı. Bu hisar bize teslim olur olmaz, başkente giden evvelki yolda ilerleyişimize yeniden başlıyacağız.

Aslı olan bir temel üzerine uydurma bir hikâye kurarak, Bryennios'dan, "Nikèphoros amcam" diye söz ediyordu. Gerçekten, bir zamanlar İmparatorluk tahtında bulunan Ròmanos Diogenès [dul İmparatoriçe Eudokia ile evlenip İmparator durumuna gelmeden önce, bir ordu komutanıyken], bu [genç] Bryennios'un akıl yönünden tüm yaşıtlarına üstün olduğunu anlamıştı; gerek onun ruh dürüstlüğüne gerek sözlerinin ve davranışlarının kesinlikle içtenliğine güvenebileceğinden emin olarak, onu kardeş

1] Kayalık arazide bağ olabileceğini sanmıyorum: Anna herhalde yanılıyor veya kendisine anlatılanı yanlış anımsıyor; arazi maki çalılarıyla kaplı olsa gerek.

2] Bugünkü hukukta yalnız "evlât edinme" vardır; kardeş edinme diye bir işlemi çağdaş hukuk tanımaz ve böyle bir işleme hiçbir hukuksal sonuç bağlamaz. Ortaçağda durum böyle değildi.

edinmek istemişti; bu da, her iki taraf uzlaştığı için, gerçekleşmişti. İşin içinde gerçek olan bölüm buydu; bunu da herkes biliyordu; ama, Düzmece, utanmaktan arlanmaktan öylesine yoksundu ki, Bryennios gerçekten onun amcası imiş gibi, Bryennios'dan "Amcam" diye söz ediyordu.

4 İşte Düzmecenin dolapları böyleydi. İstisnasız tüm Barbarlar gibi doğuştan hafif ve oynak tabiatlı olan Kumanlar onun sözlerine kandılar ve Edirne kentine varıp onun önünde ordugâh kurdular. 48 gün boyunca her gün yapılan çatışmalardan sonra -çünkü [hisardakilerden] en genç olanlar, çatışmaya girmek hevesiyle yerlerinde tepindiğinden, her gün çıkış yapıyor ve sürekli olarak Barbarlarla çatışıyorlardı-, Düzmece, aşağıdan [surların dibinden] Nikèphoros Bryennios'u çağırdı; o da surların üstünden aşağıya iğildi; sesinden anlayabildiği kadarıyla, bu adamı -yukarıda belirtildiği gibi, çok kez uygulanan bir âdet olduğu üzere, aralarında "seçerek kardeş edinme" ilişkisi bulunan- Ròmanos Diogenès'in oğlu olarak tanımadığını [1] ve Ròmanos'un gerçek oğlunun Antakya'da öldürülmüş bulunduğunu söyledi.

5 Ancak, kuşatılmışlık durumu süregittiğinden, kuşatılanlar, kıtlık çekmeye başlayınca, İmparatora mektup göndererek, imdada yetişmesini istediler. O da hemen Konstantinos Euphorbènos'a, komutası altındaki [Rum hizmetinde Lâtin] Kontlardan [askerleriyle] yeteri kadar güçlü bir bölümü ayırıp, onlarla birlikte, geceleyin Edirne'ye Kalathades yanından [2] girmesini buyurdu. Katakalon [Euphorbènos], gecikmeden, özgüvenle dolu ve Kuman'ların gözünden kaçabileceğine inanarak, Orestiada/Edirne'ye doğru yola çıktı. Ama, tasarladıklarında yanılıyordu. Çünkü, onu gördüler ve o zaman düşman, at üstünde, çok üstün sayıda olarak, ona saldırdı, onu yolundan geri dönmek

---

1] Bu anlatılanların, okuyucuyu inandırmayan üç yanı vardır. Birinci olarak, Diogenès, düzmece olsaydı, tüm aileyi ve gerçek Konstantinos'u yakından tanıyan bunca ileri gelen kişi, hatta Konstantinos'un eşi, İstanbulda iken, başkentte onun Konstantinos Diogenès adıyla taht'a geçmesini hiç kimsenin kabul edemiyeceği, ortada idi; bu durumda, Düzmece denen kişinin taht'a geçme girişimi baştan abes olurdu. İkincisi; bu kişi düzmece olsaydı, (henüz Anna ile evli olmayan, İmparator Alexios'un damadı olmayan) "Nikèphoros amca"nın Edirne'yi ona teslim etmesi diye bir umuda *bir düzmece kişi* kapılmış olamazdı ve hatta Nikèphoros onun düzmeceliğini açıklayacağı için, bir düzmece kişinin Kuman ordusunu Ankhialos önünden Edirne önüne getirmesi hiç mi hiç beklenemezdi. Üçüncüsü, dikkat edelim, Anna'ya bakılırsa, Nikèphoros Bryennios, kişinin düzmece olduğu yargısına varışını, "sesinden anlayabildiğim kadarıyla" diye pek cılız bir gerekçeye bağlamış; oysa, bir düzmecenin yanıtlayamıyacağı birkaç soruyu sormak, herkesin gözü önünde bu adamın düzmeceliğini kanıtlamasına yeterdi; kuşkusuz Bryennios böyle soruları sordu; anlaşılıyor ki, doğru yanıtlar aldı.

2] Belki, Edirne surlarının, 1753'de onarıldığını bildiğimiz Kafeskapı'sı kasdediliyor. Bkz. Semavî Eyice, Bizans devrinde Edirne ve eserleri (Edirne, Edirne'nin 600. fethi yıldönümü Armağan kitabı, TTK yayını, Ankara 1965, s. 39-76'da) s. 67 ortası. Kalathades adının, Kalathos (Rumcada: Sepet) ile ilgisi bulunduğunu sanırım.

zorunda bıraktı ve yakından izleyerek kovaladı. Bu olayda, onun -sonradan kızkardeşim, Mor Odada Doğmuş Olan Maria ile evlenerek benim eniştem olan- oğlu Nikèphoros, elindeki uzun mızrakla, birdenbire geriye dönüp kendisini izleyen İskit [burada: Kuman] ile yüzyüze geldi ve onu tam göğsünden vurdu; beriki, ânında, cansız, yere yıkıldı. Gerçekten Nikèphoros mızrak kullanmasını, kendini kalkanla savunmasını iyi bilirdi; onu at sırtında gören, aslında Rum olduğu konusunda yanılarak, Normandiyalı [bir Norman atlı savaşçısı] zannederdi. Doğrusu, bu adamın ata binişi bir harikaydı, gerçek bir doğa mucizesi idi; Tanrıya karşı çok dindardı, insanlara karşı da yumuşak ve gönül alıcı idi.

6 Daha 48 gün geçmemişti; Edirne'de en yüksek rütbeli komutan işlevinde bulunan Nikèphoros Bryennios'un buyruğu üzerine, yiğit savaşçılar birdenbire kapıları açıp Kuman'lara karşı bir çıkış yaptılar. Azgın bir çatışma patlak verdi ve bu çatışmada Rumlardan pek çoğu, kendini esirgemiyerek fedakârca dövüşürken canından oldu, ama daha bile çok sayıda düşmanı da öldürdüler. Uzun bir mızrağı sallayıp duran Marianos Maurokatakalon, Kuman ordusunun Başkomutanı Togortak'ı seçer seçmez, tam dolu dizgin, atını dosdoğru hasmına doğru koşturdu; az kalsın öldürecek iken, Kumanlar onu korumak için çıkagelip, Komutanlarının çevresini kuşattılar; bu kez az kalsın onlar Marianos'un canına kıyacaklardı. Bu Marianos, daha yaşı pek küçük olduğu ve gençler arasında bile yeni yeni yer almış bulunduğu halde, sık sık Orestiada/Edirne kapılarından, Kumanlarla çatışmak için, çıkış yapar ve [düşmanları] ya yaralayarak ya da öldürerek, yengi kazanmış, geriye dönerdi. O gerçekten çok soylu bir savaşçıydı, yiğitliğini miras olarak babasından almıştı ve çok soylu bir ana babanın, daha da soylu oğlu olarak doğmuştu. Ölümden kıl payı kurtuluşu sonrasında, içi öfkeden kaynayarak, kendisi de ırmağın diğer kıyısında, Marianos'un Barbarlarla dövüşmekte olduğu yerde duran, Düzmece Diogenès'e doğru at koşturdu. Onu, mor giysilere bürünmüş, İmparatora özgü alâmetler takınmış olarak gördü; yakınları [koruyucuları vb.] öteye beriye dağılmışlardı; o zaman [yanına ulaşabildi ve] kamçısını kaldırıp onun kafasına vurdu, ona "Düzmece Basileus" diyerek hakaret etti.

[IV. Düzmece denen Diogenès'in ihanetle kaçırılması ve kör edilmesi]

1 İmparator, Kumanların Edirne önünden ayrılmamakta direndiğini ve hisara ara vermeden saldırdığını öğrenince, Ankhialos'dan ayrılıp kendisi oraya gitmeyi gerekli saydı. Bu nedenle, üst komutanları ve önde gelen âyânı [eşrafı], izlenecek yöntem hakkında danışmak için, toplantıya çağırdı. [Eşraftan] Alakaseus adlı bir adam öne çıktı ve şöyle dedi: "Benim babamın bir zamanlar bu düzmecenin babası ile yakınlığı vardı [1]. İzin verin, gideyim; ben onu bir kaleye götüreceğim ve tutuklayacağım".

1] Alakaseus'un babasının, İmparator Ròmanos Diogenès ile mi yakınlığı varmış, onunla değilse yakınlığı kiminleymiş, *"Düzmece"nin babası kimmiş,* bu çok önemli nokta üzerinde Anna hiç durmuyor; "Düzmece"nin düzmeceliği konusunda kuşkumuzu arttıran nedenlerden biri de budur. Birazdan da, dostluk bu "Düzmece" ile idi diyecek.

Tabiî ki, o zaman ona, böyle bir girişimi nasıl gerçekleştirebileceğini sordular. O da, İmparatora, vaktiyle Zopyros'un Kyros yararına uyguladığı düzenin [1] benzerini uygulamak önerisinde bulundu; gerçekten de, kendi derisini [yer yer] sıyırmayı, sakalını ve saçlarını usturaya vurdurmayı, sonra da sanki bu aşağılamaları ona İmparator yaptırmış gibi, [Düzmeceye] gitmeyi üstlendi.

2 Dediklerinin hepsini yaptı; vaad etmekle yetinmedi, vaadlerini yerine getirdi. İmparatorun, onun tasarımını onaylamasından hemen sonra, Alakaseus, sakalını kökünden kazıdı, derisini [öteden beriden] sıyırdı, sonra Düzmece Diogenès'e gitti. Söyledikleri arasında, ona, eski dostluğu da anımsattı; "Ben İmparator Alexios'un ettirdiği nice hakaretlere, işkenceye uğradım" dedi, "Sana geldim; özellikle benim babamın sen Görkemli Hükümdar ile olan eski dostluğu [2] yüzünden, sana, girişiminde yardımcı olmak istedim" [3]. Aslında bu okşayıcı san'ları [sen Görkemli Hükümdar deyişini] kullanması, onu daha iyi kazanabilmek için idi. Öykümüze daha açıklık getirebilmek için şunu da ekleyeceğim ki, bu adam [Alakaseus], İmparator Alexios'dan bir "Bırakın geçsin" belgesi almış bulunduğu gibi, bir de, [Edirne yakınındaki] Poutzè adlı kalenin [4] komutanına söz yönelten bir mektup da almıştı; o mektupta şöyle deniyordu: "Bu mektubu getiren kişi sana ne derse, hepsini, gecikmeden, yerine getireceksin". Gerçekten, İmparator, Kumanların Edirne önünden çekiliş sonrasında bu hisara geleceklerini doğru olarak tahmin etmişti. İşte ancak bu önlemler alındıktan sonradır ki Alakaseus, Düzmeceyi görmeye, dediğimiz gibi, gitmişti ve saçı sakalı dibinden traşlanmış, ona şöyle demişti: "Ben senin yüzünden bu işkenceleri çektim, senin yüzünden bu hakaretleri gördüm, zincire vuruldum, senin

---

1] Bkz. Herodotos, III 154-158. Yalnız, düzen Kyros yararına değil, Büyük Dareios yararına uygulanmıştı; Anna yanlış anımsamış.

2] Demek, dostluk, Alakaseus'un babası ile, Düzmece denen bu kişi arasındaymış. Oysa biraz önce Anna başka türlü söz söylemişti. Ayrıca; "Düzmece" gerçekten düzmece olsaydı, onun kimliğini ve asıl adını, Alakaseus, elbette ki, açıklamış olmalıydı; Anna ise onun böyle bir açıklamasından hiç söz etmiyor, "Düzmece"nin gerçek adı diye bir ad vermiyor.

3] Alakaseus'un kimliğini, elimizdeki tek dayanak olan, adından yola çıkarak, biraz aydınlatabiliriz.

Ad, kesinlikle Hellen dilinden değildir. Yalnız -eus bölümü o dildendir ve o dilde -lı, sal demektir, Hellen kökenli olmayan nice kök sözcüğe de eklenerek ünlü bazı adlar oluşturulmuştur: Akhil(a)+eus=Akhilleus, Otys+eus=Odysseus, Adr(a)+eus=Atreus gibi.

Alakas(a) kök bölümü ise, Anadoluludur ve Alak(a)+assa, "Alaka Yerleşimi (köyü, kasabası, kenti) öğelerinden türetilmiştir. Alaka adı, Anadoluda günümüzde dahi yaşıyor. Bu, Afyon ili Şuhut ilçesi merkez bucağına bağlı bir köyün adıdır (şimdi, masa başı uydurmasıyla, Bademli). Anlamı konusunda bkz. Umar, TT Adlar, s. 44.

Demek ki, nasıl Komnènos adı, Komna/Komnè adlı bir yerden olmaya işaret ediyorsa, Alakaseus adı da "Alaka köyü" adlı bir yerden olmaya, bu kişinin Anadolulu kökenine işaret etmektedir. Diogenès ailesi de Anadolulu, Kappadokia'lı idi.

4] Yeri konusunda bkz. s. 297 dn. 1. Adı Hellen dilinden değildir. Bunun, kökeni ve anlamı tartışma konusu olan Buca adıyla ve 8. yüzyılda varlığını bildiğimiz, İzmit-İznik yöresindeki bir hisarlı kasabanın, Pouzanès'in adıyla yakınlığı, dikkate değer.

yüzünden günler boyunca zindanda tutulmuş bulunuyorum; çünkü senin [Kumanlarla birlikte] Rum sınırlarını aşman sonrasında ben İmparatorun gözünde, babamın seninle olan dostluğu sebebine, kuşkulu biri diye göründüm. İşte bu yüzden, bağlarımı çözerek, gizlice, Efendim olan senin yanına, senin amacına erişebilmen için sana yararlı önlemler önermek üzere, kaçtım".

3 Öteki, onu, yakınlık göstererek karşıladı ve amacına erişmek için ne yapması gerektiğini sordu. O zaman Alakaseus şöyle dedi: "Şuradaki kaleyi [1] ve seninle ordunun dinlenmek isteyeceğiniz tüm süre boyunca atlarınızın otlayabileceği şu çok geniş ovayı görüyor musun? Şimdilik daha uzağa gitmeyelim, tersine sen kaleyi [Poutzè hisarını] ele geçirdikten sonra birliklerini dinlendiresin ve bir yandan da Kumanlar, gerekli herşeyi sağlamak için akınlar yürütebilsin diye, kısa bir süre burada kalalım; arkasından, başkent üzerine ilerlemeyi sürdürürüz. Eğer bu düşünce sana uygun geliyorsa, ben kale komutanını çoktan [rüşvetle] elde etmiş bulunduğumdan, onu göreceğim ve kaleyi savaşmadan sana teslim etmesini sağlayacağım.

4 Tasarım, Diogenès'in [2] hoşuna gitti. Geceleyin, Alakaseus, İmparatorun mektubunu bir ok'a iliştirip, ok'u kaleye fırlattı; kale komutanı, mektubu okuyunca, söz konusu yeri teslim etmeye hazırlandı. Gün doğar doğmaz Alakaseus, önden kendisi gelip, kapılara yaklaştı ve komutanla görüşüyormuş gibi yaptı; daha önce Diogenès'le bir işaret kararlaştırmıştı; beriki, bu işaretin verildiğini görür görmez kaleye girecekti. Kale komutanı ile konuşuyormuş numarasını yeterince sürdürdükten sonra, [Alakaseus] Düzmece ile daha önceden kararlaştırdığı işareti verdi; Diogenès bunu görür görmez, yanına az sayıda asker alıp, gözü karalıkla, içeriye girdi. Hisar içindeki halk onu sevinç gösterlleriyle karşıladı; Poutzè kale komutanı, onu hamama dâvet etti ve Alakaseus da [oraya gidelim diye] israr ettiğinden, Diogenès dâveti hemen kabul etti. Arkasından, ona ve yanında bulunan Kumanlara, zengin bir şölen çekildi. Onların hepsi tıka basa yedikten ve tulumlar dolusu şarabı lâkır lâkır içip midelerini, gırtlağa kadar, doldurduktan sonra, uzandılar, horlamaya başladılar. Hemen, Alakaseus'un kendisi, kale komutanı ve onların çevresinden diğer birkaç kişi, bunların atlarını ve silâhlarını aldılar; arkasından, Diogenès'i horlar durumda bırakıp, adamlarının tümünü kıyımdan geçirdiler ve hepsini, sanki kazılmış hazır mezar işlevini gören siper çukurlarına atıverdiler.

1] Demek, Poutzè hisarı, Edirne önlerinden görülebilecek kadar Edirne yakınlarında imiş. Orada geniş bir ova ve otlak bulunduğu hemen şimdi söylenecek. Edirne kenti ve onun yanıbaşındaki, Arda ile Meriç'in birleşme yeri merkez olmak üzere, yakın çevreyi kapsayan bir daire çizersek; bunun kuzeybatı, kuzeydoğu, güneydoğu çeyreği dağlıktır, yalnız (Arda ırmağının güney, Meriç'in batı yanına düşen) güneybatı çeyrek ovalıktır, orada da Karaağaç kasabası bulunur. Buna göre, Poutzè hisarı, Karaağaç'tır.

2] Burada ve bir iki yerde, "Düzmece Diogenès" vb. değil, doğrudan "Diogenès" diyor. Bu da önemli.

5 İmparatorun buyruğu gereğince Kuman ordusunu izlemekte olan Katakalon, Diogenès'in kaleye girdiğini, Kumanların ise talan için çevreye dağıldığını görünce, uzağa çekildi ve ordugâhını, yukarıda adını andığımız kentin [Poutzè'nin] yakınında kurdu. Kumanlar her yana yayılmış bulundukları için, Alakaseus, Diogenès'le ilgili olarak İmparatora bir haberci ulak göndermeye cesaret edemedi; ama tutsağıyla birlikte doğruca Çorlu üzerine at koşturdu, niyeti oradan başkente geçmekti. Ancak, İmparatorun, devlet işlerini nâibe sıfatiyle yönetmekte olan anası bu durumu öğrendiğinde, o, hemen ve aceleyle, Donanma Komutanı hadım Eusthatios Kymineianos'u, Diogenès'i sen teslim alıp başkente getir buyruğu ile, gönderdi [ve tutsağı o teslim aldı]. Eusthatios'un yanında, Kamyres adlı bir Türk vardı [1]; tutsağı kör ettirmek için onu kullandı.

6 Bu sırada, hâlâ Ankhialos'ta olan İmparator, Kumanların komşu yöreleri talan etmek için dağılmış bulunduklarını öğrenince, o kentten ayrıldı ve Küçük Nikaia [Havsa]'ya geçti. Ancak, Kuman ordusu komutanlarından biri olan Kitzès'in, yaklaşık 12 000 Kuman ile, her yanda [dolanıp] talan yürütmek üzere akına çıktığı, bol talan malı devşirip şimdi de Taurokomos Boğazını işgal ettiği [2] haberinin gelmesi üzerine, kendisi, birlikleriyle [güneye] indi ve bu boğazın eteğindeki ovadan geçen çayın kıyısında konakladı. Bu yer, pırnallarla, çalılarla kaplıdır. Birliklerini oraya yerleştirdikten sonra, hepsi de usta ok atıcı olan [ücretli asker] Türklerden oluşan önemli bir bölümü ayırdı ve onları Kumanlara karşı gönderdi; bunların savaşa tutuşup birkaç saldırı yapınca, Kumanları yavaş yavaş yamaç yukarıya çekebileceklerini umuyordu. Ama Kumanlar onların üzerine çullandı ve onları, Rum phalanx'ının önüne kadar hışımla kovaladı; arkasından, [Kumanlar] atlarını kısa bir süre durdurarak, saflarını yeniden düzene koydular ve Rum phalanx'ına saldırmaya hazırlandılar.

7 İmparator, bir Kuman atlısının, küçümsemeyle, phalanx önüne kadar fırladığını ve sanki, benimle teke tek dövüşecek yiğit yok mu diye arıyormuşçasına [Rumların önünde] dizilerin bir ucundan ötekine, aranarak, at sürdüğünü görünce, [ordusunun] sağ kanadından, sol kanadından hiç kımıldayan olmaması ağırına gitti; bunun üzerine, kendisi dörtnala, birliklerinin önüne fırladı [3], önce meydan okuyucu Barbara

---

1] Bkz. yukarıda s. 163 dn.1.

2] Bu boğazın adı daha önce de geçmişti; bkz. yukarıda 227 dn.5. Yerini güvenle belirleyebilmiş değilim. Kasdedilen, belki, Dervent (aslı Derbent olmalı) Boğazı'dır. Bu boğaz, Keşan ile, güneydoğu ilerisindeki Evreşe/Kadıköy'ü ayıran iki dağın arasında, orta yerdedir; güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda, bucak merkezi Çamlıca/Yerlisu kasabasından Malkara'ya doğru uzanır; içinden Dervent Boğazı Deresi akar (Türk Ansiklopedisi, c.14, Harita No. 136). Aynı akarsu, başka haritalarda, Çamlıca Çayı olarak gösterilmektedir.

3] Besbelli, öyküye bir destan havası kazandırmak için eklenen uydurma süslemelerden birini okumaktayız.

mızrağıyla vurdu, sonra kılıcını onun atının göğsüne daldırdı ve atı da yere yıktı [1]; o gün, o, komutan olmaktan çok [yiğitlikte üstün] bir asker olarak kendini gösterdi. Onun bu davranışı Rum birliklerine büyük bir özgüven kazandırdı, İskitlerde [burada: Kumanlarda] ise, daha az büyük olmayan bir korku uyandırdı; onlara karşı [Alexios] güçlü bir hisar burcu gibi ilerleyerek, saldırısıyla onların ordusunu yardı geçti. Barbarların sıkı sıkıya bitişik düzendeki safları bir kez böyle yarılınca, hepsi ayrı yönlerde umutsuzca kaçmaya koyulup dağıldılar. Bu olayda yaklaşık 7000 Kuman can verdi ve 3000'i tutsak edilip götürüldü.

8 Ancak, İmparator, Rum ordusunun askerlerine, ele geçirilen tüm talan malını, âdet olduğu üzere kendi aralarında bölüşmek izni vermedi, çünkü bunlar ülkenin yakın bölümünden talan edilmişlerdi ve halka geri verilmeli idiler. [Bu konudaki] İmparator buyrultusunun çıktığı haberi sanki tüm komşu yörelerde uçarak yol aldı [her yerde çabucak duyuldu]; malları zorla alınmış kişilerin her biri çıkageldi, malını tanıdı ve alıp götürdü. İnsanlar, elleriyle kendi göğüslerine vurarak ve yakaran ellerini göğe doğru kaldırarak, İmparatorun iyiliği için dualar ettiler. Birbirine karışan kadın, erkek seslerinin [hayır dualarının] ay yüzüne dek ulaştığı duyulabilmekte idi.

9 İşte bu iş [Kumanların ülkeye saldırısı ve yenilmeleri] böyle sonuçlandı; birliklerini dinlendirdikten sonra, İmparator, yüreği sevinçli, Küçük Nikaia denen kente [Havsa] tekrar döndü. Orada iki gün kalıp, yola çıktı ve Edirne'ye vararak, Silbestros'un evinde birkaç gün [konuk] kaldı. İşte tam bu sırada, Kuman Beylerinin tümü, ordularının geri kalanından ayrılıp, sanki onun hizmetine geçmek üzere ona sığınmak istiyorlarmış gibi, İmparatorun huzuruna çıkmaya geldiler; niyetleri, hemen onunla görüşmeye girmek hevesinde görünüp, onu aldatmaktı; asıl amaçladıkları, barış görüşmeleriyle oyalanılıp Kuman ordusuna [birliklerin, talan için dağıldıkları yerlerden dönüp tüm ordunun bir araya gelebilmesi için] zaman kazandırılmasıydı. Böylece, üç gün orada kaldıktan sonra [huzura alınmayınca], üçüncü günün gecesinde, kendi ülkelerine doğru yola koyuldular [2].

10 İmparator, Kumanların kendisine oyun etmiş bulunduğunu anlar anlamaz, Zygos geçitlerini korumak üzere görevlendirilmiş olanlara, en hızlı koşu atlarına binmiş ulaklarla haber göndererek, gevşeklik göstermemelerini, tersine dikkatlerini bir kat arttırarak, kaçmaya çalışanları, olanağı varsa, yakalamalarını buyurdu. Tüm Kuman ordusunun [bir araya gelip] yola çıktığı haberini alınca, elinin altındaki askerleri hemen toparladı ve Edirne'den 18 stadia ileride, Skoutarion denen bir yeri [3] işgal etti; ertesi

---

1] Tuhaf bir öykü. "Önce, mızrağıyla vurup, adamı atından düşürdü, sonra da kılıcını *onun göğsüne daldırıp, adamı hakladı*" denmesini beklerdik. Sewter buna benzer bir çeviri vermiş, kılıcı adamın göğsüne daldırmış.

2] Bu yüzden, talan için dağılmış olanlar sonra bir araya gelince, başsız kaldılar ve göreceğimiz üzere kolayca yenildiler.

3] Şimdi, Üsküdar köyü. Edirne'nin tam kuzeybatı ilerisinde ve Türk sınırının hemen dışında.

gün, Agathonikè'ye geçti. Kumanların hâlâ Abrilebo yakınlarında konaklamakta bulunduğunu öğrenince -bu hisar, adı anılan kentlerden [Edirne, Üsküdar] hiç de uzakta değildir- oraya geçti; ama, uzaktan, onların yaktığı sayısız ateşleri farkedip [dikkatle] gözlemleyince, hemen, Nikolaos Maurokatakalon'u ve ordunun diğer yüksek rütbeli komutanlarını, izlenecek yöntemi tartışmak için, çağırdı. Orada, yardımcı [ücretli asker, Türk] birlikleri komutanlarının, bir Sarmat [burada: Uz/Oğuz] olan Ouzas/Oğuz'un, İskit olan Karatzas/Karaca'nın [1] ve yarı Barbar [Türk] Monastras'ın çağrılmasına ve bunların, [Rum ordusundaki] her bir çadırın yanında 15 yahut daha fazla ateş hazırlatıp yaktırmaya gitmeleri yolunda bir önlem alınmasına karar verildi; Kumanlar, bunca ateşi görünce, Rum ordusunun çok kalabalık olduğunu sanacaklardı ve dehşete düşüp, artık öyle azgınlıkla saldıramıyacaklardı. Öyle yapıldı [ateşler yakıldı] ve bu, Kumanların içine büyük bir korku saldı. İmparator da gün doğar doğmaz zırhını kuşandı ve birlikleriyle, düşmanın üzerine yürüdü; ama, çatışma şurada burada [henüz] başlamışken, Kumanlar sırtlarını döndüler [kaçmaya koyuldular]. İmparator, ordusunu bölüp, hafif donanımlı birlikleri, kaçakların peşine düşsünler diye öne sürdü ve kendisi de, hırsla, düşmanı kovalamaya girişti. Onları, Demirkapı Boğazı yakınında [Sliven/İslimye dolaylarında] yakaladı; birçoğunu öldürdü, ama çoğunluğunu tutsak etti.

11 Önden gönderilen birlikler de, Kumanların devşirdiği tüm talan malını geri alarak, döndüler. İmparator, korkunç bir fırtına sırasında, tüm geceyi, Demirkapı Geçidine egemen konumdaki tepenin doruğunda geçirdi; gün doğar doğmaz, Goloè'ye vardı. Orada bir gün bir gece kalıp, yiğitçe çarpışanların hepsini ödüllendirdi ve onlara büyük armağanlar verdi; tasarladıkları artık gerçekleşmiş bulunduğundan, hepsini [ücretli askerleri], sevinç içinde, yurtlarına gönderdi; kendisi de iki gün iki gece sonra İmparatorluk sarayına ulaştı.

[V. Rumelinde güvenliği sağlayan Alexios, Anadoluda Selçuklu Türkleriyle savaşmaya hazırlanıyor. Pierre adlı bir keşiş, ilk Haçlı Seferini başlatıyor]

1 Bunca yorgunluk üstüne biraz dinlendikten sonra, Türklerin, herşeyi talan ederek Bithynia'da yürüttükleri akınların farkında olan ama başka bir yanda, Batı [Rumeli] işleriyle de uğraşması gereken İmparator, öncelikle, birinci işi ele aldı; çünkü o hep, en önemli sorunun çözümüne öncelik verirdi; gerçekten şahane olan, onun dehasına yakışır bir tasarım hazırladı ve Türklerin akınlarına, şimdi söyleyeceğim önlem sayesinde sed çekerek, Bithynia'da güvenliği sağladı; bu önlem, anlatılmaya değer.

1] Aslında, bu Karaca da Oğuz Türk'ü idi; bkz. yukarıda s. 220 (orada, bunun için de "Sarmat" demişti), s. 259-260 (buradaki gibi, "İskit" demişti).

2 Sangaris/Sakarya ırmağı [1]; Khèlè [Şile] köyüne kadar dümdüz uzanan kıyı ve kuzeye doğru kıvrılan kıyı [2], belirledikleri bu sınırlar içinde geniş bir araziyi çevreler [3]. Ne var ki, çoktan beri zarar verici komşularımız olan İsmailî'ler [4] savunucuların pek az sayıya inmiş bulunması yüzünden yöreyi kolayca talan etmekte ve Maryandènos'lar [5] Ülkesine [6], Sakaryanın öte yanında yaşayanların ülkesine kadar uzanıyorlardı; ırmağı aşıyor ve özellikle Nikomedcia/İzmit'e zulmediyorlardı [7]. Bu nedenle İmparator, Barbarların gerek bu saldırılarına gerek akınlarına son vermeye ve özellikle İzmit'i korumaya çabaladı; Baanè Gölü [Sapanca Gölü] yanında çok uzun bir hendeğin varlığını gördü ve ucuna kadar giderek, onun durumu ve biçimi hakkında keşif incelemesi yapıp, bu uzun çukurun arazide olağan bir biçim bozulmasından ya da [başka çeşit] bir doğa olayından ileri gelmediğini, tersine bunun insan eli yapıtı olduğunu saptadı. Arazinin bu özelliği hakkında esaslı bir araştırma yaptıktan sonra, bazı kişilerden, aslında bu uzun hendeğin kazılması için Anastasios Dikouros'un [8] buyruk vermiş bulunduğunu öğrendi. Ne amaçla, bilinmiyordu [9]; ancak İmparator

---

1] Anna, adın ilkçağdaki biçimi Sangarios'u değil, Sangaris biçimini kullanıyor. Her iki biçim, asıl Anadolulu ad'a, yâni S(wa)-Anka-(u)ra. "Kutsal Yüce Anka/Ana Tanrıça" adına (karş. Ankyra/Ankara, Gangra/Çankırı), Hellen dilinin -sal, -lı anlamındaki takıları arasında olan -ios ve -is'in eklenmişinden ibarettir.

2] İzmitten başlayarak, önce batıya, sonra kuzeye yönelen kıyıyı kasdediyor.

3] Yâni, Kocaeli Yarımadasının sınırları böyledir.

4] Türkleri bu adla da anıyor.Ancak, burada, İsmailî adının, İsmailiye mezhebi mensupluğuyla bir ilgisi yoktur; Anna döneminde Rumlar, Türklerin, Tevratta anılan Agar/Hacer'in (bkz. yukarıda s. 68 dn. 1) soyundan, diğer deyişle onun oğlu İsmail'in (bkz. Tevrat, Yaratılış, XVI 11 ve 15) soyundan geldiğine inanıyorlardı; bu nedenle Türkleri, Hacerî anlamında Agarènos'lar diye, ya da, Anna'nın şimdi burada yaptığı gibi, oi tou İsmaèl, "İsmail'inkiler, İsmail Oğulları" diye andıkları da oluyordu.

5] İlkçağ yazarlarında, Mariandynos'lar (Herodotos, I 28 vb.; Xenophon, Anabasis, 6 II 1).

6] Karadeniz Ereğlisi dolayları.

7] Anna'nın, Anadolu coğrafyası üzerine bilgisizliğinin yeni bir kanıtı. İznik'i başkent edinmiş Rum/Anadolu Selçuklularının, İzmit yöresine uzanması için Sakaryayı aşmaları asla gerekmezdi.

8] İmparator I. Anastasios.

9] Haritaya bakılınca hemen görülür ki, Anastasios, birkaç km.'lik bir kanalla, İzmit Körfezi ucunu Sapanca Gölü ile bağlantılandırmak ve gölün diğer ucundan daha sonra açtıracağı daha da kısa bir kanalla, Sakarya'ya bağlantı sağlamak istiyordu; böylece, hem önemli bir su yolu kazanılacak, hem de İzmit dolaylarından Karadeniz Ereğlisi yöresine yelkenli kayıkla gidiş yolculuğu pek kısalmış olacaktı. Sokollu'nun, Karadenizden Hazar Denizine geçiş sağlama tasarımının bir benzeri.

Alexios'a öyle geldi ki, o İmparator, gölün sularını bu yapma kanala akıtmak [kanalı suyla doldurmak] istiyordu. Aynı düşünceyi benimseyerek, İmparator Alexios, kanalın, çok derinleştirilinceye kadar kazılmasını buyurdu.

3 Ne var ki, gölün suları ile kanaldaki suların birleşme yeri, [orada göl kıyısı sığ olduğu için] bir yakadan ötekine [kolayca] geçmeye yaramasın diye [tam orada], ne yapılırsa yapılsın etkilenmez sağlamlıkta, gerek [önündeki kanalda bulunan] su, gerek surlarının kalınlığı nedeniyle zaptedilmesi kesinlikle olanaksız, çok güçlü bir kale yaptırdı; bu yüzden ona Sidera [=Demir] denmiştir. Şimdi bile bu Demir Burcu, hisarın önünde bir hisardır, surun önünde bir surdur [1]. İmparatorun kendisi, kalenin yapılmasını, sabahtan akşama kadar, yönetiyordu; hem de, boğucu bir sıcağa rağmen; çünkü güneş, Yaz Dönencesi'ni geçmiş bulunuyordu [2]; gündüz vaktinin kızgın sıcağına ve toza toprağa katlanıyordu. Bu sayede surlar çok sağlam ve zaptedilmez olsun diye, bol bol para savuruyordu ve her taş blokunun çekilişinde, çekenler ister 50 ister 100 kişi olsun, hepsini cömertçe ödüllendiriyordu. Ayrıca, çalışanlar, rastgele acemiler değildi, hepsi askerdi ve [asker değilse bile] ordunun hizmetindeki kişilerdi; içlerinde yerliler olduğu gibi, yabancılar da vardı; hepsi, cömertçe ödenen ücretleri ve bir yarışma ağası [3] imiş gibi işin başında duran İmparatoru görerek, bu taş çekme çalışmasında, şevke gelmekteydiler. Gerçekten, bu koskoca kaya bloklarının, çok kişinin katılacağı bir çalışmayla taşınmasını kolaylaştırmanın çâresi işte buydu. Alexios, böyleydi: tasarlama gücü derin [engin], gerçekleştirme çalışmalarında çok eli açık.

4 İmparatorun egemenliği, böylece, anlatılan olaylarla, ...ci "taşınmaz mallarda vergi değeri biçme döneminin, ... yılına gelmişti [4]; Alexios daha birazcık dinlenme fırsatı bulamamışken, sayısız askerden oluşan Frank ordularının yaklaştığı haberini duydu. Onların [Rum ülkesine] varmasından korkuyordu, çünkü onların karşı konulmaz ataklığını, bir kararda durmayan oynak huylarını, keza Keltlerin ruhsal yapısının tüm

---

1] Kendisinin şu son söylediklerinden anlaşılıyor ki, Anna, Demir Burcu'nun yeri konusunda bir yanılgıya düşüyor. Burç, kanalın, göle birleştiği doğu ucunda değil, göle hayli benzeyen İzmit Körfezine açılan batı ucunda, *Nikomedeia/İzmit hisarının önüne ve aşağısına* yapılmış olmalı. Yapılmasaydı, bu birleşme yeri derin kazılsa bile, çok kısa sürede dalgaların getireceği dolguyla sığlaşır ve korunmak istenen İzmit'in tam önünde, bir geçit yeri oluşurdu. Alexios, oraya bu burçla hem bir engel hem de (dalgaların deniz yanında getireceği dolguya karşı) sanki bir tıkaç koyuyor.

2] Demek, 21 Haziran'dan sonrası imiş.

3] Anna, Athlotetès demiş; sözcük, spor ve özellikle atletizm yarışmaları düzenleyip yöneten kişiyi (Kırkpınar Ağası vb.) anlatır.

4] Anna, yazarken, bu Demir Burcu'nun yapılması yılını anımsayamamış, sonra belirleyip yazarım diye boş bırakmış. 1096 yılında olmalı.

özelliklerini ve bu özelliklerin ortaya çıkardığı zorunlu sonuçları iyi tanıyordu; biliyordu ki onlar, zenginlikler karşısında hep ağzı açık kalmaktadırlar [talan hırsı içindedirler] ve yaptıkları andlaşmaları ilk fırsatta hiç utanmadan çiğnedikleri görülür. Bunun böyle olduğu ona nice kez söylenmişti ve o da, söylenenin doğru olduğunu deneyimle öğrenmişti. Yine de, cesaretini yitirmek şöyle dursun, eğer durum öyle gerektirirse savaşmaya hazır olmak için tüm önlemlerini aldı. Gerçek, ortada dolaşan söylentilerle anlaşılmış olana göre çok daha ciddî ve tehlikeli idi [tehlike, söylenenden çok daha ciddî ve büyüktü]. Çünkü tüm Batı [burada: Avrupa], Adriatik'in öte kıyısı [İtalya] ile Herakles Sütunları [Cebel üt Tarık Boğazının iki yanındaki kayalık çıkıntılar] arasında yaşayan Barbar uluslarının hepsi, işte bunların tümü birden, yığınsal bir göçe çıkmışlardı [1]; herkes ailesinin tümüyle birlikte yola koyulmuştu ve Avrupayı bir ucundan öteki ucuna kadar geçerek, Asya [burada: Anadolu] üzerine doğru yürüyordu. Böylesine bir halklar göçünün nedeni, ana çizgileriyle, şöyleydi.

5 Adı Pierre [2], olan ve Kuku sanıyla anılan [3] bir Kelt Kutsal Mezarda [Kudüste] saygı sunma duası etmek için yola çıkmıştı; tüm Asyayı yakıp yıkan Türklerden ve Sarakenos'lardan [4] bir hayli kötü muamele görerek, bin zorlukla ülkesine dönebildi. Gitmeyi amaçladığı yere gidememiş olmayı içine sindiremediğinden, aynı yolculuğa yeniden girişmek kararını verdi. Ama, anladı ki, Kutsal Mezara gidiş yolculuğunu tek başına yapması hâlinde, evvelce başına gelen kötülüklerin daha beteriyle karşılaşmak tehlikesi vardır; akıllıca bir çâre tasarladı. Bu çâre, Lâtinlerin tüm ülkelerinde vaaz vermekti [ve halkı toplu bir yolculuğa kışkırtmaktı; vaaz verip şöyle diyordu:]

> Tanrısal bir ses, bana, Fransa'daki tüm Kontların önünde şunu duyurmamı buyurmuştur ki, [Kontların] herbiri, Kutsal Mezarda saygı duası etmek için yurtlarından ayrılmalıdır ve hem bütün güçleriyle, hem de içlerinin bütün ateşiyle, Kudüs'ü Agarènos'lardan [Türklerden] kurtarmayı, kendilerine görev edinmelidir.

1] Destan yazımının bir diğer aşırı abartması.

2] Anna'da, elbette ki, Petros [=Kaya]. İsa yoldaşı Ermiş'in adının, daha doğrusu İsa'nın kendi konuştuğu Aram dilinden ona verdiği san'ın (Kephas, Kaya; bkz. Yuhanna İncili, I 42; bizim şimdi Hasankeyf biçiminde söylediğimiz adın Keyf bölümü de, aslında, Aram/Süryanî dilinin bu sözcüğüdür) Rumcası böyledir. Asıl adı Simun olan Ermiş, bu adla tanınmıştır (Rumlarda Petros, diğer uluslarda da bundan bozma Petar, Peter, Bedros, Pedro vb.); ancak, Fransızlar, aynı adı, kendi dillerindeki çevirisiyle, Pierre (=Taş, Kaya) diye kullanıyorlar. Söz konusu keşiş, Pierre l'Ermite (=Keşiş Pierre) olarak ünlüdür.

3] Bunun, kendi yöresinde (Fransa'nın Picardie bölgesi), "Küçük" anlamında kullanılan yerel bir sözcük olduğu sanılıyor.

4] Türk olmayan islâmlardan. Bkz. yukarıda s. 137 dn.4.

6 Başarıya ulaşmayı da becerdi. Herkesin kendi yüreğinde bir Tanrısal ses duymasını sağlayabilmişçesine, gerçekten de her yerden Keltleri getirip toplamayı başardı; Keltler, birbirini izleyerek, silâhlarla, atlarla, diğer çeşit askerlik donanımıyla, geldiler durdular. Bu adamlardaki coşku ve atılganlık öylesineydi ki, bütün yolları doldurup kapladılar; bu Kelt askerlerinin yanı sıra, kum tanelerinden ve yıldızlardan daha çok sayıda, silâhsız insan, omuzlarında palmiye dalları, haçlar taşıyarak, yürümekte idiler; bunlar, yerlerinden yurtlarından ayrılmış kadınlarla çocuklardı. Gören, onları, her yerden akıp gelen derelere benzetirdi, çoğu Dakia [burada: Macaristan] üzerinden olmak üzere, [o kalabalık], bütün ordusuyla, bize doğru ilerlemekteydi.

7 Böylesine halk yığınlarının gelişi öncesinde, ekinleri esirgeyen [yemeyen], ama bağları kemirerek yok eden bir çekirge salgını kendini gösterdi. Zamanın falcılarının görüp söylediği gibi, bu olay, Kelt ordusunun, [hedefine] vardığı zaman, hristiyanların işlerine bir zarar vermeyeceği; ama, sarhoşluğun, şarabın ve [Şarap Tanrısı] Dionysos'un köleleri olan Barbar İsmail Oğullarını [Türkleri] korkunç biçimde ezeceğinin gerçekten bir belirtisiydi. Çünkü, [Şarap Tanrısı] Dionysos ile [Sevgi/Şehvet Tanrısı] Eros'un egemenliği altındaki bu soy, her çeşit cinsel ilişkiye girmekten öylesine düzeysizleşmiştir ki, etini sünnet ettirip kestirdiği halde, azgınlığına sınır tanımaz [1]; [Sevgi/Şehvet Tanrıçası] Aphrodite'nin kötülüklerinin kölesidir, hem de üç kez kölesidir [2]. Bu, ayrıca, İsmail oğullarının Astarte ile Astaroth'a [3] tapınmasının [!] ve kendi ülkelerinde, Khobar'ın [4] gerek resimlerine gerek altından yapılmış tasvirine böylesine saygı gösterilmesinin de nedenidir. [Sonuç olarak, üzüm ve şarap, falcılara bakılırsa, Türkleri simgeliyor]. Buğday ise, hristiyanlığın bir simgesi sayılmıştı, çünkü onun başa vurup sarhoş eden etkisi yoktur ve çok besleyicidir. Falcıların, [çekirge saldırısına uğrayan] bağlar ve [uğramayan] buğdayla ilgili olarak yaptığı yorum, böyleydi.

1] Smyperitemnò (=sünnet olmak) fiili, "çevredeki fazlalıkları kestirmek, fazla olanı kesip atmak" anlamını da belirttiği için Anna böyle bir sözcük oyunu yapıyor; asıl metinde, "etini sünnet ettirmiş olduğu halde, hırslarını ettirmemiştir" gibi bir deyiş kullanıyor.

2] Doulos kai tridoulos deyişini, "kölesi hem de üç kez kölesi" diye çevirdim, oysa aslında tridoulos, "üç kuşaktan beri köle olan insanların soyundan gelmiş köle" anlamındadır ve örneğin Sophokles, Kral Oidipous, dize 1063'de bu anlamda kullanılmıştır.

3] Bunlar, Semitik dil konuşan ilkçağ uluslarında, Hellen'lerdeki Aphrodite'nin karşılığı olan Sevgi Tanrıçası'nın adlarıdır.

4] Yakın Doğu'da, Sevgi Tanrıçası'na verilen bir diğer ad.

8 Ama, falcılar konusunda bu kadar söz ettiğimiz yeter; [konumuza dönelim;] Barbarların yaklaşmasının yanı sıra işte bu alâmetler belirmişti ve aklı başında kişiler, yeni [görülmemiş] birşeyler olacağını sezebilmekte idiler. Gerçekten, böylesine bir kalabalığın gelişi, ne aynı zamanda [hepsi birden] oldu, ne de aynı yol üzerinden oldu. Öyle ya, çeşitli ülkelerden sökün etmiş böylesine yığınlar, hep birlikte Lombardiya Boğazını [İtalya ile Arnavutluk arasındaki boğazı] nasıl geçebilirlerdi? Önce bir ilk geçiş oldu, sonra ikincisi, bunun da arkasından bir üçüncüsü; böylece, birbiri ardından hepsi [boğazı] geçti, sonra anakaradan yolculuk yapıldı. Ordularının her birinin önü sıra, dediğimiz gibi, bir çekirge âfeti görüldü. Öyle ki, artık herkes, aynı olayı üstüste göre göre, bunun Frank taburlarının gelişini bildiren bir alâmet olduğunu öğrendi.

9 Ayrı topluluklar Lombardiya Boğazından geçmeye başlayınca, İmparator, Rum birliklerinin komutanlarından birkaçını [huzuruna] getirtti ve onları Draç ile Avlonya yörelerine yolladı; bunlara, boğazı geçip gelmiş olanları hoş karşılamalarını, onların yolu [daha sonra izleyecekleri yol] boyunca her yöreden getirtilmiş bol bol yiyecek sağlamalarını buyurdu; sonra [denizden gelenler Rum ülkesi içinde yolculuğa çıkınca] onları belli etmeden göz altında bulunduracaklardı, onları hiç ara vermeden izleyeceklerdi ve onların komşu yörelere saldırılar yaptığını, talana giriştiğini görürlerse, hafif çatışmalarla onları püskürteceklerdi. Bu subayların yanına, o arada çıkabilecek tüm uzlaşmazlıkları [konuşup uzlaşarak] yatıştırmak için, Lâtin dilini bilen çevirmenler verilmişti.

10 Yine de, bu olay hakkında daha açık seçik ve daha ayrıntılı bir anlatıma girişmek istiyorum; her yerde dolaşan söylentiye göre, malını mülkünü satıp savarak söz konusu yola düzülenlerin ilki, Godefroi [1] imiş. Bu adam çok zengindi; soyluluğundan, yiğitliğinden ve atalarının şanından dolayı pek gururlanırdı; çünkü her Kelt [2] başkalarından üstün olmak ister. O sırada öylesine bir erkekli kadınlı yığınsal hareket ortaya çıktı ki, hiçbir zaman bunun benzerinin görüldüğü anımsanmıyordu; en yoksul halk takımı, gerçekten Efendimizin mezarında saygı duası etmek ve kutsal yerleri görmek isteğiyle yola çıkmışlardı; ama, özellikle Bohemond [Rumların düşmanı Robert de Guiscard'ın oğlu ve ardılı] ile onun yardakçıları gibi sapık adamlar, yüreklerinin dibinde başka bir tasarım ve umut beslemekte idiler; belki de bu arada, başkentin kendisini ele geçiriveririz diye umuyorlardı; olaya, bir çıkar sağlama vesilesi bulduk diye bakıyorlardı. Bohemond, İmparatora karşı eskiden gelme bir hınç beslediği için, soylu şövalyelerden birçoğunun kafasını karıştırıyordu [3]. O sırada Pierre [adlı

1] Godefroi de Bouillon. Anna'da, Gontophre.

2] Anna, Birinci Haçlı Seferi'ne çıkan ve bugünkü Fransa'dan gelen Haçlıları, sözcükler arasında bir anlam farkı gözetmeksizin, Kelt'ler, Frank'lar, Lâtin'ler diye anar.

3] İmparatorun, Türklerle işbirliği ettiğini, ordusunda Türk askeri bulundurduğunu söylüyordu.

keşiş], yukarıda söylediğimiz gibi, vaazlar verdikten sonra, Lombardiya Boğazını herkesten [diğer Haçlı topluluklarının hepsinden] önce geçti, yaya giden 80 000 adamla ve 100 000 atlıyla başkente ulaştı [30 Temmuz 1096; birlikte geldiği ordunun bir bölümü de izleyen günlerde geldi]; bunlar Macaristan üzerinden gelmişti [1]. Tahmin edilebileceği gibi, Kelt ulusu, zaten çok ateşli ve coşkuludur; bir kere harekete geçince artık durdurulamaz.

[VI. Anadoluya geçen ilk başı bozuk topluluğun hemen hemen tümünü Türkler yok ediyor]

1 İmparator, Pierre'in daha önce Türklerden neler çekmiş bulunduğunu öğrenerek, ona, diğer Kontların [arkadan gelmekte olan Kontların] gelişini beklemesini öğütledi; ama o, söz dinlemeden, yanı sıra giden adam yığınından cesaret alarak, denizi [Gebze yanıbaşındaki Pelekanon/Eski Hisar ile karşı kıyıdaki Dil'in ucunda bulunan Kibotos arasında geçiş yaparak] geçti ve ordugâhını, [hemen orada] Helenopolis denilen kentçik yakınında kurdu [2]. Onu izleyen Norman'ların sayısı 10 000 kadardı; bunlar ordunun geri kalanından ayrıldılar ve herkese karşı zâlimliğin son mertebesini göstererek, İznik dolaylarını talan etmeğe koyuldular. Örneğin, ana kucağındaki süt bebeklerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar; yaşı ileri insanları ise, her çeşit işkenceden geçirdiler.

2 Kentin [İznik'in] halkı bu olan bitenleri öğrenince, kapıları açtılar ve bir saldırı çıkışı yaptılar. Zorlu bir çatışma patlak verdi; ama Norman'ların ateşli savaşçılığı karşısında, kent halkı geri çekildi ve hisarın içine girdi. Saldırganlar, tüm talan malıyla, Helenopolis'e döndüler. Ama, bu talan seferine çıkmış olanlarla olmayanlar arasında, böyle durumlarda sık sık görüldüğü üzere, çekişme başgösterdi; geride kalmış olanların yüreğinde haset alevlendi ve ardından iki takım arasında iş tartışmaya döndü; bunun sonucunda [talan payı alamamış] ateşli Norman'lar yeniden ayrılıp, Xerigordos'a geçtiler, orasını ilk saldırıda zaptettiler [3].

1] Pierre'in İtalya üzerinden, aradaki boğazı aşıp Arnavutluğa geçmekle geldiğini biraz önce kendisi söyledi; burada "Onunla birlikte gelen ordunun çoğu, Macaristan üzerinden yürüyerek yolculuk etmişti" demek istiyor.

2] Kibotos'un pek yakında olması yüzünden, Lâtin kaynaklarında, ordugâh Kibotos yanında kuruldu denmektedir. Başı bozuk Haçlılar, İstanbul surları dışında her yeri, kiliseleri bile esirgemiyerek, talan etmeye koyulduğundan, Alexios, aslında, Pierre'e "Arkadan gelenleri bekle" dememiş, bir an önce Selçuklu ülkesine geçmesi için elinden geleni yapmıştı.

3] Bu yerleşimin lokalizasyonunu yapamadım; başka hiçbir yerde anıldığını da görmedim. Adı hiç kuşkusuz Anadoluludur ve Gordos/Gördes, Gordion, Gorduana adlarındaki gibi Gorda/Korda öğesini içermektedir (bunun anlamı konusunda bkz. Umar, TT Adlar, s.289-290).

3 Bu olayları haber alınca, Sultan [Kılıç Arslan] onlara karşı, önemli güçlerle, Elkhanès/İlhan'ı gönderdi. Bu kişi, oraya varır varmaz, Xerigordos'u geri aldı; Normanların ise kimini kılıçtan geçirip, diğerlerini tutsak etti, götürdü; o sırada, Keşiş Pierre ile birlikte arkada [Helenopolis yakınındaki ordugâhta] kalmış bulunanlara karşı da bir baskın tasarladı. Uygun yerlerde pusular kurdurdu; İznik yönüne gidecekler, hiç beklemezken, bu pusulara düşecekler ve kıyıma uğrayacaklardı; beri yandan, Kelt'lerin mal mülk tamahkârlığını bildiği için, iki fedaî getirtti ve onlara, Keşiş Pierre'in ordugâhına gitmelerini, orada "Norman'lar İznik'i ele geçirdi, kentin zenginliklerini aralarında bölüşmekteler" diye bir haber yaymalarını buyurdu.

4 Bu haber, Pierre ile birlikte olanlar arasında yayıldı ve onları korkunç bir karışıklığa sürükledi. Çünkü, bölüşme ve zenginlik lâflarını duyar duymaz, hepsi, karmakarışık, İznik yoluna fırladılar; savaşa gidenlerin uyması gereken askerlik deneyimi kurallarını ve disiplini unuttular ya da umursamadılar. Çünkü, Lâtin soyu, yukarıda söylendiği üzere, çok tamahkâr olduğundan ve hele bir ülkeye saldırmaya karar verdiğinde, artık onu zaptetmek, akıl vermekle durdurmak olanağı yoktur. Bunlar, ne saf saf dizilmişlerdi ne de düzenli bir birlik hâlinde ilerliyorlardı; Drakon [Deresi] yakınında [1] Türklerin kurduğu pusunun ortasına düştüler ve acınacak biçimde kıyımdan geçirildiler. İsmail Oğullarının [Türklerin] kılıcına o kadar çok sayıda Kelt ve Norman kurban gitmişti ki, her yanda yatıp-duran savaşçı cesetleri toplanıp yığıldığında, bundan, koskoca bir yığın demiyeceğim, hatta bir yükselti, hatta bir tepe demiyeceğim, ama pek geniş alana yayılan yüksek dağ benzeri oluşturuldu; kemik yığını öylesine büyüktü. Daha sonra, kıyımdan geçirilmiş Barbarlarla aynı soydan olan insanlar [Haçlılar] bir kentin sur duvarı gibi duvarlar örmekteyken, harç yerine ölülerin kemik kalıntılarını aralara soktular ve bu kent duvarı bir bakıma, ölenlerin mezarı oldu [2].

5 Herkes kılıcın kurbanı olmuşken, yalnız Pierre, birkaç başka kişiyle birlikte, Helenopolis'e döndü ve oraya ulaşabildi. Onu yakalamak isteyen Türkler, yeni pusular kurdular. Ama İmparator bütün bunları öğrenip de o korkunç kıyımla ilgili olarak duyduklarının doğruluğu sağlama bağlanınca, Pierre de tutsak edilirse durumun ne kadar fecî olacağını gördü. Hemen, adı sık sık geçen Konstantinos Euphorbènos Katakalòn'u çağırttı ve onu önemli güçlerle birlikte savaş gemilerine bindirdikten sonra, bunları, boğazın [İzmit Körfezinin] öte yanına, onun [Pierre'in] imdadına gönderdi. Türkler, bu savaşçının varmakta olduğunu görür görmez, kaçtılar. O da, hiç zaman yitirmeden, Pierre ile pek az sayıda olan yoldaşlarını [gemilere] aldı ve onları, sağ sâlim, İmparatora götürdü.

1] Dil Deresi/Kırkgeçit Deresi. Bkz. yukarıda s. 126 dn.1.

2] Sonradan Haçlıların Nikaia/İznik'i aylar boyunca kuşattığı sırada, kemikler açıkta bırakılmayıp, çevresine duvar örülen bir toplu mezara konmuş olmalı. Duvarın içine de kemik yerleştirilmesi, doğru olabilir; bir Sırp ayaklanmasında Yeniçerilerin kestiği kafaları Sırp Papasları toplayıp Niş kentindeki ünlü Kurukafa Kulesi içinde, yüzü görülür biçimde, duvara yerleştirmişlerdir, yâni benzer uygulama hiç görülmemiş değildir (Niş'teki söz konusu kule, çağdaş kentin içinde kalmıştır ve turistlere açıktır).

6 Beriki [İmparator] ona [Pierre'e], başlangıçta gösterdiği basiretsizliği anımsatıp, "Benim öğütlerimi dinlemediğin için başına böyle belâlar geldi" deyince, kibirli Lâtin, o felâketten dolayı kendisinin sorumlu olduğunu kabullenmek şöyle dursun, kendisinin sözlerini dinlemeyip de akıllarına eseni yapmağa kalkan ötekileri [ölenleri] suçladı; onlara, hırsızlar, eşkiya dedi; işte bu yüzden Efendimiz onların Kutsal Mezarda saygı duası etmelerini istememişti [dedi].

7 Bohemond ve yardakçıları gibi, uzun süreden beri Rum devletinde erk'e göz dikmiş olup onu -yukarıda söylendiği üzere, Pierre'in vaazlarında buldukları bahane sâyesinde- ele geçirmek isteyen Lâtinler, daha dürüst olan yığınları aldatarak bu büyük hareketi [Haçlı Seferi'ni] yola çıkarmışlardı ve Kutsal Mezarı kurtarmak için Türklere karşı savaşa gidiyorlarmış gibi yaparak, arazilerini satmışlardı [aslında kendileri için kılıç zoruyla yeni araziler, mülkler zaptetmek derdindeydiler].

[VII. Fransa Prensi Hugue, Haçlı Seferine katılıyor ve İstanbuldan geçiyor]

1 Fransa Kralının kardeşi Hugue adlı biri; soyluluğundan, zenginliğinden ve erk'inden dolayı Nauatos gibi [1] kibirlenerek, Kutsal Mezara gitmek [Haçlı Seferine katılmak] üzere ülkesinden ayrılırken, gelişini, gülünç bir mektupla İmparatora bildirdi ve böylece, kendisine parlak bir karşılama töreni yapılmasını önceden sağlama bağlamak istedi. [Bu mektupta] "Bilesin ki" diyordu, "ben Basileus'ların Basileus'uyum [Hükümdarların Hükümdarıyım], gökler altında yaşayanların en büyüğüyüm. O nedenle, ben varır varmaz senin beni karşılamaya gelmen ve benim, soyluluğuma lâyık bir törenle karşılanmam yakışık alır".

2 İmparator, bu mektubu [1096 Ağustosunda] aldığı sırada, Draç Vâlisi, Sebastokratòr İsaakios'un oğlu [ve dolayısiyle Alexios'un yeğeni], yukarıda sözü edilmiş bulunan İòannès idi; Donanma Komutanı Nikolaos Maurokatakalon, gemilerini düzgün sıralar hâlinde, Draç limanı dolaylarında demirletiyordu ve oradan hareketle keşif çıkışları yaparak, denizi öylesine iyi gözetim altında bulunduruyordu ki kıyı boyunca gitmeğe kalkışacak hiçbir korsan gemisi ondan kaçamazdı. İmparator hemen bunların her ikisine mektuplar gönderip, Draç Vâlisine, karadan ve kıyı boyunca, Hugue'ün gelişini gözetlemesini, o gelince bunu hemen hızlı bir iletiyle kendisine [İmparatora] bildirmesini ve Lâtini onurlandırarak karşılamasını; Donanma Komutanına ise, sürekli olarak uyanık biçimde gözlemde olmaktan kesinlikle gevşememesini ve en küçük bir ihmale vesile vermemesini buyurdu.

1] Kimi kasdediyor, saptayamadım (ad Hellen dilinden değildir); Leib ile Sewter da herhangi bir açıklama verememişler.

3 Hugue, sağ sâlim Lombardiya [burada: güneydoğu İtalya] kıyısına varınca, zırhlara bürünmüş, bacak zırhları altın yaldızlı 24 elçiyi Draç Vâlisine gönderdi; elçilerin yanında, Kont Charpentier [1] ile, Selânik'de iken İmparatorun hizmetinden çıkmış Èlias vardı. Bunlar, Valiye şöyle dediler: "[Sayın] Vâli, bilesin ki, Efendimiz Hugue buraya varmak üzeredir ve kendisi, Ermiş Petros'un altın alem'ini [2] Roma'dan getirmektedir. Şunu da bilesin ki, kendisi bütün Frank ordusunun Başkomutanıdır. O nedenle, onu ve komutasındaki birlikleri, onun erk'ine lâyık bir biçimde karşılamaya hazırlan ve onun karşısına da kendin çık".

4 Elçiler Vâliye böyle sözler söylerken, belirtildiği üzere, Lombardiya'ya inmiş olan ve Bari'den İllyrikon/Arnavutluk'a deniz yoluyla geçmekte olan Hugue, çok zorlu bir fırtınaya tutuldu ve gemilerinin çoğunu, içindeki kürekçilerle, tayfalarla, yitirdi; bir tek gemi -şans eseri bunda da kendisi vardı- yarı parçalanmış durumda, Draç ile Palli denen yer arasında, dalgalarla, kıyıya savruldu. Hiç umulmazken henüz kurtulmuştu ki, onun gelişini gözetlemekle görevli adamlardan ikisi onu görüp, ona şöyle seslendiler: "Vâli, senin gelişini sabırsızlıkla bekliyor ve seni görmeyi çok istiyor". Hugue hemen, "Bana bir at verin" dedi. Adamlardan biri, çabucak, kendi binek hayvanından inip hayvanı ona verdi.

5 Onu, deniz kazasından kurtuluşunun sonrasında, Vâli, işte o bu halde iken, gördü; ona, "Gelişin hayırlı olsun" dileğinde bulundu; nereden yola çıkıp nereye gitmekte olduğunu sordu; den izden geçiş sırasında başına gelen felâketi [ayrıntılarıyla] öğrenince de, onu, hoş vaatlerle teselli etti ve ayrıca onu çok iyi donatılmış bir sofrada ağırladı. Bu şölenden sonra, onu, dinlensin diye bıraktı, ama tam bir özgürlük içinde değil. [Vâli,] İmparatora, Hugue ile ilgili olarak hemen bilgi iletmişti ve şimdi yeni talimat bekliyordu. Ayrıntılı bilgi alınca, İmparator, hemen, Boutoumitès'i, sık sık Dyrrakhion [Draç] diye andığımız Epidamnos'a gönderdi; bu kişi, Hugue'ü alacaktı ve onu, en kısa yoldan değil, Filibe üzerinden geçmek üzere bir sapma yaparak, başkente getirecekti [3]. Gerçekten o [İmparator], Kelt sürülerinden ve onların ardı sıra gelen ordulardan çekiniyordu. [Hugue başkente gelince] İmparator onu onurlandırarak karşıladı, onu her çeşit ikrama boğdu ve ayrıca ona yüklü tutarlarda [yol gideri diye] para verdikten sonra, onu hemen oracıkta, Lâtinlerin geleneksel bağımlılık andını içerek kendi bağımlısı olmaya ikna etti.

1] Anna'da, Tzerpentèrios. Bu Kont'un gerçek adı Guillaume idi; güçlü kuvvetli olduğu için Charpentier (doğramacı marangoz) sanıyla anılıyordu.

2] Bu çeşit alem'i, Papa, çok eski bir gelenek uyarınca, "kâfir" lerle savaşa gidenlere veriyordu.

3] Onu, hem kendi ordusu birliklerinin izleyeceği yoldan uzakta tutmak; hem de, başkente varışını geciktirerek, arada gelmiş ordu birliklerinin Anadoluya geçmesi sonrasında İstanbula gelmesini sağlamak istiyor olmalı. Çünkü Rumlar, Kudüs'ü Türklerden kurtarmaya gidiyoruz diye gelen çok kalabalık Frank ordularının başındakilerden hiç olmazsa bazısının, fırsat bulurlarsa, Rum devletinde yönetime el koymak istedikleri inancında idiler.

[VIII. Haçlılarla Rumların denizdeki çatışması]

1 Ama, bu Hugue olayı sadece bir başlangıçtı; öykümüzde adı şimdiye dek sık sık anılmış bulunan Bohemond da, olsa olsa 15 gün sonra, denizden geçişi yaptı ve yanında birçok Kont, hiçbir hesaba kitaba gelmeyecek [çok kalabalık] bir ordu ile, [1096 yılı Kasım ayında, Arnavutlukta] Kabalion kıyısına yanaştı. Bu yer, Boousè'ye yakındır; yörelerin adları böyledir. Tarih anlatımının dokusunu kirleten bu Barbar dilinden gelme adları kullanıyorum diye kimse beni kınamasın; çünkü Homèros'un kendisi de gerek Boiòtia'lıları, gerek Barbarlara ait olan belli bazı adaları, tarihsel doğruluğu yansıtmak kaygısıyla, kendi adlarıyla anıyordu

2 Bohemond'un hemen arkasından, Principat Kontu, Lombardiya Boğazı'nın kıyısına geldi; o da deniz yoluyla karşıya geçmek istediği için, bir korsan gemisini, içinde 200 kürekçisi bulunan ve ardında 3 yük kayığı çeken çok büyük boyutlu, üç direkli bir gemiyi, 6000 altın stater karşılığında kiraladı. Ne var ki, diğer [gemilere binmiş] Lâtin ordularının yaptığının tersine Avlonya kıyısına yelken açmadı; Rum donanmasından çekindiği için, demir aldıktan sonra, rotasını biraz değiştirdi ve uygun bir rüzgâr sayesinde, doğruca Khimara üzerine yol aldı.

3 Ama, dumandan kaçayım derken ateşe düştü. Çünkü karşısına çıkan, Lombardiya Boğazını, çeşitli yerlerin birinden ötekine giderek aşan gemiler değil, tersine, tüm Rum donanmasının komutanı olan Nikolaos Katakalon oldu. Bu kişi, hayli zamandan beri, o korsan gemisinden söz edildiğini duymuştu ve yanına bütün donanmasının tek dizi kürekli, üç dizi kürekli savaş gemilerini, keza birkaç dromon alarak, üssünden ayrılmış, Asòn'da donanması gemilerinin çoğunu bırakarak, tam karşıdaki Kabalion'da konaklamaya geçmişti. Arkasından, İkinci Komutan denen kişiyi, tayfaların Exkoussatos diye andığı, kendi kalyonu ile, ileriye göndermiş ve ona, sözü geçen korsan gemisinin kürekçilerinin palamarları çözüp açık denize çıktığını görünce, [kendi gemisinde] ateş yakmasını [ışıkla işaret vermesini] buyurmuştu. Öteki de hemen ayrılmış ve buyruğun gereğini yerine getirmişti.

4 Verilen işareti görünce, Donanma Komutanı Nikolaos hemen, gemilerinden birkaçına yelken açtırdı ve diğerlerini de kırkayak imiş gibi kürekle ilerlemek için hazırlayıp, ardından, Boğazı geçmekte olan Kont'un önüne çıktı. Onu[n gemisini] yakaladığında [o gemi], anakaradan [İtalya kıyısından] belki ancak 3 stadia açılmış bulunuyor ve karşı kıyıya, Epidamnos [Draç] kıyısına, [gemideki] 1500 silâhlı asker ve 80 koşu atıyla, varmak için acele ediyordu. [Rum donanmasını] Görür görmez, geminin kaptanı, Principat Kontu'na şöyle dedi: "İşte Suriye [Suriyeye egemen olan Büyük Selçuklu Türkleri] donanması üzerimize geliyor ve pala'nın, kılıcın kurbanı olmak tehlikesi karşısındayız". Kont hemen, herkesin silâha sarılması ve yiğitçe savaşması komutunu verdi.

5 Kış ortasında ve çok büyük din adamı [Ermiş] Nikolaos'u anma gününde [6 Aralık 1096] bulunulduğu halde, denizde tam bir durgunluk vardı ve dolunay, geceyi, baharda aydınlattığından daha da çok aydınlatıyordu. Rüzgâr tümüyle kesilmiş

olduğundan, korsan gemisi artık ilerliyemiyordu ve denizin orta yerinde hareketsiz kalmıştı [1]. Ancak, anlatımımın burasında, Marianos'un yiğitliklerini övüp kutlamalıyım. Bu kişi, kendi babası olan Donanma Komutanından, kendisine, en hızlı gemilerden birkaçını vermesini istedi; sonra, dosdoğru Kont'un gemisinin üzerine giderek, ona pruva'dan yanaştı ve borda etmeye çalıştı. Ama, onun savaş için tam donanıma bürünmüş olduğunu görünce, hemen, [karşı taraftan] silâhlı savaşçılar oraya koşuştular. Bunun üzerine Marianos, Lâtinlere, kendi dillerinde konuşarak, korkmayın, sizinle aynı dinden olan insanlara karşı savaşmayın dedi. İşte tam bu anda Lâtin'in biri, tzangra'sı [2] ile [ok fırlatıp] tolgasından vurdu [ok biraz aşağıya gelse yüzünü parçalayacaktı].

6 Tzangra, [eski] Hellen'lerin hiç bilmediği bir Barbar yay'ıdır. [Bildiğimiz yay gibi] Sağ elin kirişi çekmesiyle, sol elin yayı öne doğru ittirmesiyle gerilmez; özel biçimde güçlü olan bu savaş aracını gerecek kişi, deyim yerindeyse, sırtüstü durur ve iki ayağını, sağlamca, bu [özel] yayın yarım çemberine dayarken, iki eliyle de, çok büyük güç harcayarak, kirişi kendine doğru çeker. [Bu silâhın] Ortasında yarım silindir biçiminde, üzeri oluklu bir çubuk vardır ve kirişin kendisine dokunur; bu [çubuk] aşağı yukarı irice bir ok boyutlarındadır ve kirişten, yayın ortasına kadar uzanır; işte bu çubuğun üzerinden, her çeşit ok [yerleştirilip nişan alınarak] fırlatılır. Oraya çok kısa oklar da yerleştirilebilir, ama çok iri ve ucunda korkunç derecede delip geçici güçlülükte demirden temreni olan oklar da. Fırlatılış, gerek kiriş yüzünden gerek harcanan büyük güç dolayısiyle çok zorluluk kazandığından, birbiri ardınca vurdukları yerde geriye doğru sıçramazlar; tersine, kalkanı geçerler, kalın demirden bir zırhı delerler ve uçuşlarını diğer yanda sürdürürler. İşte böyle[ce fırlatılan] okların gücü bu kadar şiddetli ve direnilmezdir. Bu çeşit okların, bir tunç heykeli delip geçtiği; çok büyük bir hisarın surlarına vurduğunda ya ucunun [taştan] içeri girip orada çakılı kaldığı ya da kalın duvarın içine girip kaybolduğu görülmüştür. İşte, tzangra'nın, gerçekten şeytan işi olan işlevi böyledir; bununla yapılmış atışlardan birinin vurduğu kişi artık yanmıştır, çünkü vuruşun geldiğini bile algılayamadan hemen ölür, vuruş öylesine güçlüdür.

7 İşte böylece, tzangra'nın fırlattığı ok, tolganın tepesine vurdu ve uçuşu sırasında onu deldi geçti, ama Marianos'un bir tek saç teline bile dokunmadı; Tanrının takdiri bunu engelledi. O ise, Kont'a [3] çevik davranarak bir ok attı ve ok, bu kişiyi göğsünden yaraladı; kalkan'ı delmişti, balık pulu biçiminde plâkacıklardan örülmüş zırhı da delmiş, göğüse değmişti. Ne var ki, Kont'un 12 [en yakın] silâh arkadaşıyla birlikte duran bir Lâtin papası, kendisinin bulunduğu pruva bölümünde olan biteni gördü ve Marianos'un üzerine oklar yağdırdı. Ama o, pes etmek şöyle dursun, gazapla

---

1] Bu geminin aslında 200 kürekçisi bulunduğunu Anna söylemişti; demek ki, yakın olan karşı kıyıya yelkenle geçivereceğiz diye ve 1500 askeri sığdırabilmek için, kürekçiler limanda bırakılmış, kürekler çıkarılmış.

2] Bunun ne olduğunu şimdi Anna bize anlatacak.

3] Demek, ok'u fırlatan bir Kont imiş.

dövüşmeyi ve savaşçılarını da aynı biçimde davransınlar diye cesaretlendirmeyi sürdürdü; öyle ki, Lâtin papasıyla birlikte olanlar tam üç kez birbiri ardınca yerini başkasına bırakmak zorunda kaldılar, çünkü ya yaralanmışlardı ya da güçleri kesilmişti. Papas'a gelince, üzerine bir hayli vuruş geldiği ve her yanı kendi kanına bulandığı halde, hâlâ tınmıyordu.

8 Papas'ın nasıl olması gerektiği konusundaki düşünce, Lâtinlerde, bizde olanın aynı değildir; bizde, kilise törelerine [Kanon'lara], yasalara ve özellikle şu buyurduğuna bağlı kaldığımız İncilin istediklerine bakılır: "Elini sürme; yakınma; saldırma, çünkü sen kutsal dinin adamısın" [1]. Barbar Lâtin ise, [Papas diye görevlendirilmiş de olsa] bir yandan kutsal âyinlere katılır, kalkan'ı sol koluna geçirir ve sağdakiyle mızrağı tutar; bir yandan da kilisedeki ekmek-şarap töreninde İsa'nın kanını [simgeleyen] şarabı içer; insanların birbirini kıyımdan geçirdiği çatışmaları izler ve kendisi de, Davut'un bir Mezmurunda söylendiği gibi, "Kan adamı" olur. Barbarların, bir yandan da savaşçı olan, bu çeşit papasları işte böyledir. Dolayısiyle, yaradılışı papas cübbesinden çok kavgaya dövüşe uygun düşen bu adam, papas cübbesine bürünmüş, bir yandan da geminin dümenini kavramış bulunuyor ve gemiyi kullanmakla uğraşıyor, hem de dövüşe katılıyordu; hem denizle, hem de insanlarla [Rumlarla] savaşta idi. Oysa ki bizim geleneklerimiz, dediğim gibi, Aaron'a, Musa'ya ve ilk din büyüğümüze dayanır.

9 Yine de, çatışma, akşam vaktinden ertesi günün ortasına dek azgın biçimde sürdükten sonra, Lâtinler, istemiyerek de olsa, canlarının bağışlanmasını dileyip buna söz aldıktan sonra, Marianos'a teslim oldular. Ne var ki, şu dövüşçü papas, savaşa son verme anlaşması yapıldıktan sonra bile, dövüşmeyi bırakmadı; sadağındaki okları bitirince, bir sapan taşı alıp onu Marianos'a fırlattı; beriki, başını, kalkanıyla korudu; ama atılan taş, kalkana vurup onu dört parçaya böldü ve arkasından [tolgaya çarpıp] tolgayı da içeriye doğru yamulttu.Taşın vuruşuyla sersemleyen Marianos, kendini kaybedip yıkıldı, bir zaman sesi çıkmadı, Aias'ın attığı taşın vuruşuyla az kalsın can verecek olan şanlı Hektor'a benzedi. Acı ile kendine gelip toparlanarak, kendisine saldıran kişinin üzerine oklar attı ve onu üç kez yaraladı. Ama, papas olmaktan çok dövüşçübaşı [2] olan bu adam hâlâ dövüşmeye doymamıştı; elinin altında bulunan bütün taşları fırlattıktan sonra, artık ne taş ne de ok, atacak hiçbirşeyi kalmayınca, ne yapacağını, hasmına karşı kendini nasıl koruyacağını bilemiyerek, tepindi, esip yağdı

1] Ermiş Paulos'un Kolossai'lilere Mektubu, II 21'de buna benzer bir deyiş var. Ermiş yurtdaşımız (Tarsuslu idi, asıl adı Şaul'dur; evinin bahçesindeki kuyu hâlâ turistlere gösteriliyor), yine yurtdaşımız olan (Denizli ilinde ilçe merkezi Khonai/Honaz'ın hemen altında, kalıntıları höyük yığınında gizli) Kolossai kentinin halkına gönderdiği mektupta, İncil'in felâket derecede kötü Türkçe çevirisindeki anlatımla, şöyle demiş: "Eğer Mesih ile beraber dünyanın unsurlarına öldünüzse, niçin dünyada yaşayanlar gibi insanların öğretişlerine ve emirlerine göre, 'Tutma' ve 'tatma' ve 'dokunma' emirlerine tâbi kılınıyorsunuz? Bunların hepsi kullanılışla zeval bulurlar". Anna'nın bu bölümden, çarpıtmayla aktarma yaptığına, Sewter da işaret etmiştir.

2] Polemarkhos. Sözcük, "Komutan" anlamında da kullanılmıştır.

ve [öfkesi] kendine dönen bir yaban hayvanı gibi, gazaba geldi. Elinin altında ne bulduysa, hepsini hemen [fırlatmak için] kullandı. Arpa ekmeği dolu bir torba bulunca, ekmekleri torbadan çıkardı ve dövüşü, bir âyine, bir kutsal törene döndürdü: ekmeğin birini yakaladı, onu tüm gücüyle, Marianos'un bedenini hedef alarak, fırlattı; hedefi yanağından vurdu.

10 Ama, bu papas, gemi ve içindekiler hakkında bu kadar [anlattığımız] yeter; Principat Kontu, kendini, gemisini [kiralamış bulunduğu gemiyi] ve adamlarını Marianos'a teslim ettikten sonra, artık onu kendi gönül rızasiyle izledi. Kıyıya gelip çıktıkları zaman, şu ünlü papas başka işini gücünü bırakıp Marianos'u aradı durdu ve onun adını bilmediği için giysilerinin renginden tanıdı, yüksekten atarak ona şöyle dedi: "Eğer benimle karada karşılaşmış olsaydınız, pek çoğunuzun ölümü benim elimden olurdu". Bundan sonra, aşağı yukarı 130 stater edecek değerde bir gümüş kupa çıkarıp ona armağan etti. Bu sözler söylenip armağan sunulduktan sonra, son soluğunu verdi [1].

[IX. Godefroi de Bouillon İstanbula geliyor ve Rumlarla çatıştıktan sonra o da Alexios'a bağımlılık andı içiyor]

1 Tam o sırada Kont Godefroi'nın kendisi de, diğer Kontlarla birlikte, denizden geçişi yapmaktaydı [23 Aralık 1096]; 10 000 atlıdan ve 70 000 piyadeden oluşan bir ordu onu izliyordu; başkente varınca, birliklerini Marmara Denizi kıyısında, Kosmidion yakınında [Haliç iç ucuna doğru] bulunan köprüden Ermiş Phokas'a [Ermiş Phokas Kilisesine] kadar uzanan arazide konuşlandırdı. Ne var ki, İmparator, ısrarla ondan Marmara Denizi Boğazının [İstanbul Boğazı kasdediliyor] öte yanına geçmesini isteyince, bunu yapmayı erteledi, neden üzerine neden sıralıyarak hep bugünden yarına bıraktı. Aslında, Bohemond'un ve diğer Kontların gelmesini bekliyordu. Gerçekten, her ne kadar işin başından beri [Keşiş] Pierre bu büyük sefere, Kutsal Mezara saygı göstermek [onu kâfir Türklerin elinden kurtarmak] için girişmiş idiyse de, aslında diğer Kontlar, özellikle Bohemond, İmparatora karşı eskiden kalma bir hınç besliyor ve onun Bohemond'a karşı Larissa'da meydan savaşı verdiğinde kazandığı parlak yenginin öcünü almak için uygun bir fırsat gözlüyorlardı; ortak duyguların kışkırtmasıyla, böylece [fırsat bulunca] başkenti ele geçirmeyi düşlerinde görerek, oraya hepsi işte bu amaçla gelmişlerdi; bunu şimdiden birkaç kez tekrar ederek söyledim; görünüşte Kudüs'e bir sefer yapıyorlardı [2]; gerçekte İmparatoru tahtından etmek ve başkenti ele geçirmek istiyorlardı.

1] Yine bir destanlaştırma süslemesi karşısında bulunduğumuz pek açıktır.

2] Bu kitabı okuyacak kültür düzeyinde bulunan okuyucuların bile çoğunluğu, doğru deyimi kullanıp sefer *ediyorlardı* dersem, bu deyişi yadırgıyacaklardır; yanlışlığını bile bile, yaygın deyişi kullandım. Gaza, cihat, sefer; bunların hiçbiri yapılmaz, hepsi edilir.

2 Onların ne çeşit rezil olduklarını çoktan beri bilen İmparator, Athyra'dan [Büyük Çekmece Gölünden] tâ Phileas'a [1] kadar -bu, Karadeniz kıyısında bir yerdir [2]- yardımcı [ücretli] asker birliklerinin subaylarıyla birlikte, atlı bölükleri hâlinde dizi dizi konuşlandırılmasını buyurdu; bunlar, Godefroi'nın gerek Bohemond'a gerek arkadan gelen Kontlara, ya da bu kişilerin ona, hiçbir ulak göndermemesine göz kulak olacaklardı ve ulak gelirse, geçişini engelleyeceklerdi.

3 Bu işler olup biterken, şimdi anlatacağım olay gerçekleşti. İmparator, Godefroi'nın Kontlarından birkaçını, onlara, komutanlarını [Godefroi'yı] kendisine bağımlılık andı içsin diye razı etmelerini öğütlemek için yanına çağırmıştı; ama bunun üzerine [Kontlar gelince], çok uzun nutuklar atmaya düşkün Lâtinlerin doğal gevezeliklerinin sonucu olarak pek çok zaman [toplantıda] harcandığı için, onlar [Haçlı Lâtinler] arasında, Kontlar İmparatorun yanında tutsak olarak alıkonuyormuş diye asılsız bir söylenti çıktı. Bunun üzerine Lâtinler hemen, birbirine sıkı sıkıya sokulmuş askerlerden oluşan phalanx'lar hâlinde dizilerek Byzantion üzerine yürüdüler; ânında, Gümüş Gölü denen göl [3] kıyısındaki sarayların tümünü tepeden tırnağa talan ettiler ve helepolis kullanmaksızın -çünkü ellerinde bu araçlardan yoktu-, ama kendi kalabalık sayılarından güç alarak, küstahlıklarını ve cür'etlerini İmparator sarayı [4] altında, bir İmparatorun vaktiyle çok büyük din adamı Nikolaos onuruna yaptırdığı kilisenin yakınında bulunan sur kapısını ateşe verecek ölçüye vardırıp, Byzantion surlarına da saldırdılar.

4 Lâtin birliklerini[n saldırısını] görünce ağlamaya, inlemeye başlayan, göğüslerini dövenler, dehşete düşüp ne yapacağını bilemiyenler, yalnız Byzantion halkının gariban yığınlarından, tüm korkaklardan ve savaşın câhili olanlardan ibaret değildi; İmparatora içten bağlı olanların topu da, daha bile çok, bu haldeydi ve kentin [Alexios'un Botaniatès'e baş kaldırması üzerine, onun talancı ordusu tarafından] ele geçirildiği o Perşembe gününü anımsayanlar, vaktiyle [o Perşembe günü, Alexios'un suçu olarak] yapılanların cezası şimdiki günde [Alexios'a ve yakınlarına, Tanrı tarafından] çektirilecek mi korkusu içindeydiler. Askerlik konusunda az çok deneyimi olan herkes, öbek öbek, saraya koşup geldi. Böyle iken, İmparator hiç mi hiç silâha sarılmadı; balık pulu biçimli plâkacıklardan yapılmış zırhını giymedi; eline ne kalkan

---

1] İstanbul kentine bağlı arazi içinde, Karadeniz kıyısında, İstanbul Boğazı kuzey girişinden 42 mil ileride bir burun; Terkos Gölü kuzeydoğu yanıbaşındaki Karaburun olmalı.

2] Anna açıkça topos (=yer) dediği halde Leib çevirisinde ville (=kent) sözcüğü kullanılmış.

3] Bu, o zamanlar var olan, insan yapısı bir büyük havuz olmalı; neredeydi, saptanamamıştır.

4] Surla çevrili tarihsel kentin kuzeybatı ucunda, Blakhernai/Ayvansaray semtindeki saray kasdediliyor. Ermiş Nikolaos kilisesi ve manastırı, orada, şimdi Tekfur Sarayı denen yapının 500 m. kadar güneyinde idi.

ne de mızrak aldı; kılıcını kuşanmadı; tersine, soğuk kanlılıkla, İmparator tahtında azimle oturdu, kendi soğuk kanlılığıyla herkese cesaret verdi ve içlerine özgüven gelmesini sağladı; bir yandan da kendi hısımlarıyla ve ordu komutanlarıyla, alınacak önlemler üzerine konuştu.

5 İmparator önce, hiç kimse surlardan çıkıp Lâtinler üzerine yürümesin diye israr etmişti; bunun nedeni biraz, o günün kutsal niteliğiydi, çünkü o gün, Kurtarıcı'nın bütün insanlar için yüz karası bir öldürmeyle can vermeye katlandığı Büyük ve Kutsal Hafta'nın Perşembe gününde [2 Nisan 1097 Perşembe] bulunuluyordu; [davranışının nedeni] biraz da, kardeşin kardeşe kıymasından kaçınmak konusundaki azmi idi. Bu yüzden, böyle bir olasılığı önlemek için birbiri ardınca [Lâtinlere] haberler, öğütler gönderiyordu: "Bizim hepimiz için bu günde kurban edilmiş olan ve bizim kurtuluşumuz için ne haçı, ne çivileri, ne de rezillerce atılan [ve böğrüne saplanan] mızrağı reddetmiş [hepsine katlanmış] olan Tanrıya saygı gösteriniz. Ama savaşmaya hevesli iseniz, Kurtarıcımızın Dirilişi gününden sonra bizler de hazır olacağız".

6 Lâtinler onu dinlememekle kalmadılar, bir de üstüne birliklerini takviye ettiler; öylesine bir ok yağmuru yağdırdılar ki, İmparator tahtının yakınında ayakta duran adamlardan biri, göğsünden yaralandı. Bunu görünce, İmparatorun yanlarında bulunanların çoğu, geriliediler; o ise hiç kıpırdamıyarak, oturduğu yerde kaldı, yakınlarına rahatlatıcı ve onları tatlı tatlı kınayıcı sözler söyledi, herkes ona hayran kaldı. Ancak, kendisinin akıllıca öğütlerine hiç kulak asmayan Lâtinlerin surlara doğru küstahça [Rumları küçümseyerek] yaklaştığını gördüğü zaman, önce, damadı Nikèphoros'u, benim Kaisar'ımı [1] çağırttı; ona, çok yiğit, ok atmakta usta erleri yanına almasını ve sur üstünde nöbete girmesini buyurdu; onlar, Lâtinlerin üzerine, nişan almadan, dolu gibi ok yağdıracaklardı; böylece okların çoğu bir zarar vermiyecekti; amaç yalnızca onları, atılan okların çokluğu ile yıldırmaktı, yoksa öldürmek değil. Gerçekten de o, yukarıda söylendiği gibi, günün kutsallığına saygı gösteriyordu ve bu kardeş kıyımını istemiyordu.

7 Çoğu yay taşıyan, kimi de mızrak tutan diğer seçkin erlere, Ayios Romanos Kapısını [Top Kapı'yı] açmalarını ve şu düzenlemeye uyarak, Lâtinlere karşı canlı bir güç gösterisi yapmalarını buyurdu: Her bir mızraklı atlının iki yanında, onu örten birer kalkanlı bulunacaktı. İşte bu düzenle onlar, ağır adımlarla ilerliyeceklerdi; ama çok deneyimli birkaç usta okçu önden gönderilecek ve bunlar, sık sık yer değiştirerek, Keltlerin üzerine uzaktan ok atacaklardı; mızraklı atlılar iki ordu arasında az bir mesafe kaldığını görünce, [şimdi arkada kalıp] onları izler durumda olacak okçulara, atlıları değil onların atlarını hedefleyerek bir ok yağmuru yağdırmaları komutunu vereceklerdi; sonra, kendileri, dolu dizgin, Lâtinlere karşı saldırıya geçeceklerdi, çünkü bir kez atlar yaralanınca, Keltlerin saldırı gücü kırılacaktı ve onlar Rumlara karşı artık kolay kolay saldırıya kalkamıyacaklardı; üstelik, işte asıl önemli olan buydu, bu tutum, hristiyanların öldürülmesini önleyecekti. Erler, İmparatorun komutunu şevkle yerine

---

1] O yıl (1097'de) evlenmişlerdi.

getirdiler; kapıları açtılar ve bazan Lâtinlere dolu dizgin saldırarak, bazan atlarını durdurup [savaşmakla] hasımlarından pek de az sayıda olmayan kişiyi öldürdüler, oysa kendi içlerinden o gün yalnız birkaçı yaralandı.

8 Ama onlar hakkında bu kadarı yeter; efendim [kocam] Kaisar, söylendiği üzere, deneyimli okçuları aldı ve onları, Barbarların üzerine ok atsınlar diye burçların üstüne yerleştirdi. Bunların hepsinde oku iyi fırlatan ve tam hedefe gönderen yaylar vardı; gerçekten, bu genç adamlar, ok atma ustalığı yönünden, Homèros'un Teukros'undan [1] hiç de geri kalmıyorlardı. Kaisar'ın yayı [sanki] gerçekten Apollon'un yayı idi; çünkü o, Homèros'un Hellenlerinin yaptığı gibi, kirişi göğsüne kadar çekiyor ve okun demir ucunu yayın üstüne getiriyor [2] değildi; ne de onlar gibi usta avcı olma gösterileri yapıyordu; tersine, bir Herakles imiş gibi, ölümsüz yaylardan ölümcül oklar fırlatıyor ve her ne kadar çok istiyor olmasa da, nişan aldığı hedefi vuruyordu. Gerçekten, başka vesilelerde, bir yarışma ya da çatışma ânında, gösterilen hedef ne olursa olsun onu hemen tam gerekli yerden, tam nişan aldığı yerinden, vururdu, tam orada bir yara açardı. Yayını öylesine güçlü tutuşla kavrar ve okunu öylesine çabuk fırlatırdı ki, ok atma konusunda pek belirgin biçimde hem Teukros'un kendisini hem de iki Aias'ı geçerdi. Yine de, [ok atmada] bu kadar usta olduğu halde, günün kutsallığına saygı duyduğu ve İmparatorun [aynı doğrultudaki] buyruğunu da yürekten benimsediği için, akılsız Lâtinlerin gözü karalıkla surlara yaklaştığını gördüğü zaman, onların kalkanlarıyla ve tolgalarıyla korunuyor olmalarına rağmen, yayını geriyor ve kirişe oku takıyordu; ancak, kasden, nişan almaksızın kirişi bırakıyor, oklarını bir o yana bir bu yana fırlatıyordu.

9 Ok atıp Lâtinleri vurmaktan çekinmesi, bir yandan da, o günün [kutsal oluşu] sebebineydi; ancak, eğer gözü kara ve tedbirsiz bir Lâtin, surların savunucularına karşı birçok ok atmakla yetinmeyip bir de onlara kendi dilinde sövdüğü izlenimini veriyorsa, Kaisar, ona karşı [nişan alarak] yayını geriyordu; o zaman ok onun elinden boş yere çıkmıyor, tersine [Franklardaki] uzun kalkanı deliyor, [metal] pullardan yapılmış zırhı ve hatta kolu geçip, böğüre saplanıyordu; beriki [vurulan düşman], Ozanın dediği gibi, hemen, sessizce, toprağa uzanıyordu ve tâ göğe kadar bir şamata yükseliyordu, [çünkü] kimi [Rumlar] Kaisar'ı alkışlarken [yaşa, varol diye bağırırken], diğerleri, yere yıkılmış olan için feryad ediyorlardı. Dışarıdaki atlılarımız da surların üstünde bulunanlar kadar yiğitçe çarpıştığından, iki hasım yan arasında zorlu ve korkunç bir çatışma patlak verdi [3]; sonunda İmparator, kendi koruma birliğini de öne sürdü ve Lâtin phalanx'larını kaçırttı.

1] İliada, VIII 266 vd.

2] İliada, IV 116 vd.: "Kaldırdı okluğun kapağını Pandaros tam o sıra, / hiç atılmamış kanatlı bir ok çıkardı, / kara acılar kaynağıydı bu ok. / ...Oku arka kanatlarından, kirişten tuttu, / *yaklaştırdı kirişi memesine, demiri yaya.*"

3] O arada Franklar, Pera'yı (Karşı-yaka'yı; tarihsel kentin dışında bulunan, Galata dolaylarını) talan etmişlerdi.

10 Ertesi gün, Hugue, Godefroi'ya gidip, eğer İmparatorun askerlik konusundaki yeteneğini ikinci bir kez denemek [ve dersini almak] istemiyorsa, onun isteğine uymasını ve [kendisinin yapmış bulunduğu üzere] ona bağımlılık andı içmesini öğütledi. Ama Godefroi onu ağır biçimde kınadı ve şöyle dedi: "Sen, kendi ülkenden, kendine Basileus [Hükümdar] dedirterek, büyük servetlerle [yanında pek çok para ile] ve güçlü bir ordu ile ayrıldın; bu yüksek mertebeden, kendini bir köle durumuna indirdin; sonra da, büyük bir mârifet becermiş gibi, benim de öyle yapmamı mı öğütlemeye geldin?" Hugue yanıtladı: "[Aslında] Bizim, kendi ülkemizde kalmamız ve başkalarının ülkesine gitmememiz gerekir; ama, mâdem ki buraya kadar geldik ve İmparatorun sağlayacağı korumaya gereksinmemiz var, onun buyruklarına uymazsak, başımıza belâ gelir". Ancak Hugue, istediği sonuca ulaşamadan uğurlanınca, İmparator, arkadan gelmekte olan Kontların da şimdiden yaklaşmış bulunduğunu ayrıca haber aldığından, en iyi komutanlarından birkaçını, birlikleriyle gönderip, Godefroi'yı Boğazdan öte yana geçme konusunda ikna etmeye bir daha çalışmalarını, gerekirse zor kullanmalarını buyurdu. Onların gelişini görür görmez, Lâtinler, bir ân bile beklemeden ve ne istiyorsunuz diye de sormadan, düşmanlıkla, çatışmak için, ilerlediler. Hasımlar arasında zorlu bir savaş çıktı ve her iki yandan pek çok kişi yere serildi; İmparatorun savaşçıları arasında, saldırıya geçmekte fazla gözü karalık edenlerin hepsi yaralandı. Ancak, İmparatorluk birlikleri [Lâtinlerden] daha şevkle savaştığı için, Lâtinler sırtlarını döndü [kaçmaya koyuldular].

11 Böylece Godefroi, az sonra, İmparatorun istencine boyun eğmek zorunda kaldı. Bu yüzden, onunla buluşmaya gitti ve istenen and'ı içti; *bu and'ın içeriğine göre, vaktiyle Rum devletine ait olup da şimdi kendisinin [bugünkü işgalcilerinden] ele geçireceği tüm kentleri, ülkeleri ya da kaleleri, İmparatorun bu iş için göndereceği yüksek rütbeli subaya teslim edecekti.* Bu andı içtikten ve [yol gideri diye] pek çok para aldıktan sonra, İmparatorun konuğu oldu ve onun sofrasına buyur edildi; zengin bir şölenin ardından, Boğazı geçti ve Pelekanon [Gebze yakınında Eski Hisar]'da ordugâhını kurdu. O zaman İmparator, [Lâtinlere] bol bol yiyecek sağlanması için buyruklar verdi.

[X. Başka Frank Kontları da geliyor ve hepsi Alexios'a bağımlılık andı içiyor]

1 Arkasından, Raoul denen Kont, 15 000 atlı savaşçısı ve piyade askeriyle, geldi; Marmara kıyısında, Patrik'in manastırında, kendi komutası altındaki Kontlarla birlikte, konakladı ve birliklerinin geri kalanını da, kıyı boyunca, Sòsthenion/İstinye'ye kadar yayarak konuşlandırdı. O da, tıpkı Godefroi ile aynı düşünceyi güderek [sayımız artsın ve İstanbulu ele geçirelim diye] ayrılışını erteleyip, arkasından varacak olan birlikleri beklediği için, gelecek hakkında endişe duyan ve geri kalan Lâtinlerin varışından [hepsi birleşirse burada kalkışabilecekleri işlerden] korkan İmparator, ilk gelenlerin Boğazdan öteye geçmesini, her türlü zorlama ve ikna etme çâresini kullanarak, çabuklaştırmaya çabaladı. Bu amaçla, soylu duyguları olan [nankörlük, hâinlik bilmeyen] ve askerlik deneyimi yönünden de hiç kimsenin gerisinde kalmayan bir adam olan Òpos'u çağırttı ve geldiği zaman, onu, kara yolundan ve diğer yiğit savaşçılarla birlikte, [Raoul'a]

gönderdi; [onun] görevi, bu kişiyi Boğaz'ın ötesine geçmeye zorlamaktı. Òpos, berikinin İmparator buyruğuna uymaya hiç niyetli olmadığını; tam tersine, İmparator hakkında haddini bilmezce ve pek küstahça konuştuğunu görünce, silâh kuşanıp, belki de Barbarı korkuturum ve onu karşı kıyıya geçmeye böylece râzı edcrim inancıyla, birliklerini savaş düzeninde dizdi. Ama beriki, anlatılamıyacak kadar çabuk, yanındaki Keltleri saf düzenine soktu ve "büyük bir av görmüş aslan" sevinciyle, hemen, Òpos'a karşı zorlu bir çatışmaya girdi.

2 Tam bu sırada, [Filo Komutanı] Pègasios, Keltleri [Boğazın Rumeli kıyısından Anadolu kıyısına] taşımak için, denizden, gelmekte idi; anakarada yapılmakta olan çatışmayı ve Keltlerin Rum ordusu üzerine utanmazca saldırısını görünce, kıyıya yanaştı ve onlara arkadan çullandı. Onlardan birçoğu öldürüldü, ama çoğunluğu yaralanmıştı [yaralanmakla kalmıştı]. İşte bunun üzerine, sağ kalanlar, denizden karşıya geçirilmelerini istediler. Çok akıllı bir adam olan İmparator, bunlar gidip Godefroi ile birleşirler de, başlarından geçeni anlatarak onu kendisine karşı kışkırtırlar diye kaygılandı; bu yüzden onların [deniz yolundan Filistine gitmek?] dileğini olumlu karşıladı; onları gemilere bindirdi ve denizden, Kurtarıcı'nın Mezarı yoluna kadar, bunu onların açık seçik dileği üzerine yaparak, taşıttı [1]. Ardından, beklenmekte olan Kontlara, dostluk sözlerini iletmekle ve onlara en iyi umutlar vermekle görevli habercilcr yolladı. Bu kişiler [Kontlar] gelir gelmez, kendilerine buyurulanların tümünü, kendiliklerinden yerine getirdiler [zorlama olmaksızın, bağımlılık andını içtiler, ele geçirecekleri yerleri Rumlara bırakma yükümlülüğünü üstlendiler] [2].

1] Leib, metni. Kurtarıcının Mezarına kadar taşıttı diye anlıyor (Oysa, Kudüs, deniz kıyısında değildir); Sewter, haklı olarak, deyişin, taşıma nereye kadar denizden yapıldı konusunda kesin bir yargıya varmak olanağı vermediğine işaret ediyor. Haçlıların, Rum/Anadolu Selçukluları ülkesi içinden geçmesi, Alexios'a hiçbir zarar getirmez, tersine onun pek çok işine gelirdi; o nedenle, denizden taşımanın sadece, ilk gelen Haçlıların Türk egemenliğindeki ülkeye ayak bastıkları yere, Pelekanon/Eski Hisar karşısında güney kıyıdaki Dil'in ucuna (o çağda Kibotos köyünün ve Helenopolis kentçiğinin, şimdi Hersek köyünün bulunduğu yere) yapıldığını kabul etmek, daha akla yakın geliyor. Zaten, o sırada henüz Filistin yöresinde Haçlılar hiçbir köprübaşı tutmuş değillerdi; Rum donanmasını oralara göndermek Alexios için büyük basiretsizlik olurdu; oysa Marmara Denizinde donanma için kesin güvenlik vardı.

2] Kontlara içirilen and, gerçekçi değildi. Çünkü, Haçlıların ele geçirecekleri, bir zamanlar Rum devletinin olmuş tüm ülke, kent ve kalelerin, hiç olmazsa ele geçiren Kont Rum bağımlısı olarak kendi elinde tutacak bile denmeksizin, Alexios'un göndereceği üst rütbeli subaya devir ve teslim edileceğinin üstlenilmesi, (İstanbuldan, Haçlıların hedefi olan Kudüs'e kadar uzanan *her yer* bir zamanlar Rum devleti ülkesinin kapsamında bulunmuş olduğuna göre), zaptedilen her yer Alexios'a verilecek demek oluyordu. Halbuki, Anna'nın da vurguladığı üzere, sefere çıkan Kontlar, Kudüs'ü kurtarmak derdinde değil, savaşarak mal mülk edinmek derdindeydiler, hatta kimi bu sefere çıkarken varını yoğunu satmıştı. Gerçekten de, göreceğimiz üzere, Haçlı Kontları, ele geçirdikleri yerleri Rumlara vermemişler, orada kendi egemenliklerinde devletçikler kurmuşlardır.

3 Kont Raoul üzerine bu kadar anlatılan, artık yeter; onun arkasından, [yine] sayılmaz kalabalıkta, hemen hemen tüm Kelt ülkelerinden çıkıp bir araya toplanmış, karmakarışık bir başka yığın sökün etti; başlarında onlara yol gösteren önderleri vardı: Krallar [1], Duka'lar, Kontlar ve hatta Piskoposlar; İmparator geleceği öngörmekte ve gerekli önlemleri almakta her zamanki ustalığı ile, onlara haberciler gönderip, onları iyilikseverlikle karşılattı ve onlara, iyilik dolu sözlerini iletti. Bu iş için görevlendirilmiş kişilere, onların [gelenlerin] hiçbir biçimde yakınma bahanesi bulmamaları için, yeni gelenlere bol bol yiyecek sağlamalarını buyurdu. Onlar, gökteki yıldızlara ya da deniz kıyısına yayılmış kum tanelerine benzetilebilirdi. Gerçekten de, Konstantinos'un kentine [İstanbula] gelmek için acele eden bu adamlar, Homèros'u aktaracak olursak, "ilkyazda açan yapraklar kadar, çiçekler kadar" [2] çok idiler.

4 Aslında istediğim halde, bu önderlerin adlarını vermemeyi yeğliyorum. Sözcükler artık [kalemime] gelmiyor; bu, biraz, [Rumlar için] söylenmesi pek zor olan şu Barbar seslerini çıkarmayı beceremediğimdendir [3]; biraz da, bunların sayısı gözümü yıldırdığındandır. Sırf gözden geçirilmesi bile, çağdaş insanları sıkıntıya sokacak bunca kişi adını listelemeye kalkmanın yararı ne ? [4] [Her neyse;] Onlar başkente vardıkları zaman, İmparatorun buyruğu gereğince, birliklerini Kosmidion Manastırı [Eyüp semti] yakınında konaklattılar ve Hieron'a [5] kadar olan araziyi işgal ettiler.

5 Bunları düzene sokan, eski Hellenlerde olduğu gibi 9 bağırıcı değil, tersine, onların yanı sıra giden ve onları İmparatorun buyruklarına uysunlar diye ikna eden [!], çok sayıda ve yiğit erler idi. İmparator, onların da Godefroi gibi and içmelerini sağlamak amacıyla, her birini ayrı ayrı dâvet ediyor, dilediği konuda onlarla başbaşa görüşme yapıyor ve en lâf anlamaz olanlarına karşı en aklı başında olanların aracılığından yararlanıyordu. Bu gibiler, Bohemond'un gelişini bekledikleri [ve onunla birleşip İstanbulu zaptetmek hevesinde oldukları] için onun sözüne gelmediklerinden [bağımlılık andı içmediklerinden], tam tersine yeni yeni istemlerle bundan kaçınmak bahanesi bulduklarından, onların itirazlarıyla kolayca başa çıkan ve olabilecek her türlü gerekçeye başvuran İmparator, [sonunda] onların da, Godefroi'nın içtiği andın aynını içmelerini sağladı; adam gönderip bu kişiyi, denizin [Boğazın] öteki yanından, Pelekanon/Eski Hisar'dan, o da and içilirken hazır bulunsun diye, getirtti.

1] Anna, sözcüğü yerinde kullanmıyor; Birinci Haçlı Seferi'ne hiçbir gerçek Kral katılmamıştır.

2] Odysseia, IX 51 (A.Erhat//A.Kadir çevirisinde 52).

3] Hellen dilinde ve Rumcada, c, ç, h, ı, j, ö, ş, ü sesleri yoktur.

4] Burada tarihçi değil "edebiyatçı" konuşuyor.

5] Hieron, Hellen dilinde "Tapınak, kutsal yer" demektir. Boğazın Anadolu kıyısında bir Hieron (Anadolu Kavağı) ve bir Hiereia (Fenerbahçe) biliyoruz; Rumeli kıyısındaki Hieron neresi idi, saptayamadım.

6 Hepsi, Godefroi'nın kendisi de orada bulunarak, bir araya gelip de and her bir Kont tarafından içilince, bir soylu kişi [Frank], İmparatorun tahtına oturmak haddini bilmezliğini gösterdi. İmparator buna, tek söz söylemeden, katlandı, çünkü o hayli zamandır Lâtinlerin küstahlığını biliyordu. Ancak, Kont Baudoin [1] araya girdi, oturanı eliyle kavradı ve onu, sert azarlamalarla, oradan kaldırdı. "Böyle yapmamalısın," dedi, "hele İmparatora bağımlılık andını henüz içmiş bulunduğuna göre [yaptığın daha da ayıp]. Çünkü, Rumların hükümdarlarının geleneğinde, kendileri otururken uyruklarının oturmasına izin vermek [bile] yoktur, Görkemli Hükümdarın bağımlısı olmuş bulunanlar, ülkenin âdetlerine uymalıdır". Adam, Baudoin'a hiç yanıt vermedi, ama İmparatora gazaplı bir bakış fırlattı ve kendi kendine, kendi dilinde bir lâflar homurdandı. "Bakınız" diyordu, "ne kadar kabalık ediyor; bunca yiğit Bey onun yanında ayakta dururken kendi başına oturup duruyor".

7 Lâtin'in dudaklarını oynatışı, İmparatorun dikkatinden kaçmamıştı; Lâtin dili için çevirmenlik edenlerden birini yanına çağırdı ve söylenen sözlerin anlamını sordu. Lâtin'in ne dediğini öğrenince, o ân için hiçbir yorumda bulunmadı, tersine düşüncelerini kendine sakladı. Herkes onunla vedalaştıktan sonra, İmparator, gururlu ve utanmaz Lâtin'i çağırdı; ona, kim ve hangi ülkeden olduğunu, kimlerin soyundan geldiğini sordu. Öteki, "Ben saf kan bir Frank'ım ve soylulardanım" diye yanıt verdi, "Bildiğim birşey varsa o da şudur ki, benim doğduğum ülkede bir yol kavşağında çok yıllar önce yapılmış bir kilise vardır; her kim başkasıyla teke tek dövüşmek [yörede nam salmak] istiyorsa gider orada durur ve orada Tanrıdan, bana yardım et diye yakarıda bulunur, kendisinin karşısına çıkmaya cesaret edecek adamı orada bekler. Ben bu kavşakta pek çok zaman, hiçbir şey yapmadan ve benimle dövüşmeye gelecek birini bekleyerek, durdum; ama bunu göze alacak kadar yiğit bir kişi hiçbir zaman oraya gelmedi". Bu sözlere, İmparator, şöyle yanıt verdi: "Sen, çarpışmak istemiş ama bunun için fırsat bulamamışsan, işte senin ister istemez çatışmalardan başını alamıyacağın gün geldi; sana, [savaş için dizilecek] safların ne sonunda ne de başında yer al öğüdünü içtenlikle vermek isterim; tersine, ordunun genç subayları arasında orta yerde dur; çünkü ben Türklere karşı savaşma yöntemi üzerine çok uzun süredir deneyim edindim [en doğrusu dediğim gibi yapmaktır, biliyorum]". O, öğütlerini yalnız bu adama vermekle kalmış değildi; keza tüm diğerlerini de, giriştikleri sefer boyunca karşılaşacakları güçlüklere karşı uyardı ve onlara, Tanrı yengiyi kendilerine nasib ettiği zaman Barbarları [Türkleri] düşüncesizce izlemeye koyulmamaları, yoksa pusuya düşüp kıyımdan geçirilecekleri yolunda öğütte bulundu.

[XI. Bohemond geliyor ve o da bağımlılık andı içiyor. Frank ordularının Anadoluya geçişi]

1 Şimdiye kadar yalnız Godefroi'dan, Raoul'dan ve onları izleyen diğerlerinden söz ettik. Bohemond ise, diğer Kontlarla birlikte Apros'a [1] vardı; kendisinin soylu

---

1] Kont Baudoin de Boulogne; Godefroi de Bouillon'un kardeşi; ondan sonra Kudüs Haçlı Devleti Krallığına geçmiştir.

2] Tekirdağ ili merkez ilçesine bağlı bucak merkezi İnecik.

atalardan gelme olmadığını bildiği ve parasızlığı yüzünden yanında büyük güçler [büyük bir ordu] bulunmadığı için, beri yandan da İmparatorla barışıp onun kendisine iyi davranmasını sağlamak ve kendisinin düşmanca niyetlerini gizlemek istediğinden, diğer Kontların önünden gidip yalnız 10 Kelt'le birlikte, başkente varmak üzere acele etti. Onun düzenlediği tezgâhları bilen ve bu kişinin hilekâr, tuzaklar kurucu huyunu çoktan beri tanıyan İmparator ise, onunla, [diğer] Kontların gelmesinden önce görüşmek, onun diyeceklerini dinlemek ve onu diğerleri gelmeden denizi [Boğazı] geçmeye ikna etmek istiyordu, çünkü onun, varmak üzere olan diğerleriyle birleşmesinden ve onların da tutumunu değiştirmesinden çekiniyordu. Böylece, Bohemond [huzuruna] girdiğinde, İmparator ona güler yüz gösterdi ve Kontlarını nerede bırakmış bulunduğunu sordu.

2 Bohemond, bütün bu sorulara, kendisine en uygun görünen yanıtları verdi; İmparator ona uygarca, vaktiyle Draç ve Larissa üzerine yaptığı seferleri, ayrıca eskiden girişilmiş çatışmaları anımsattı. Berikinin yanıtı şöyle oldu: "O zaman senin hasmın ve düşmanın idiysem, bugün kendi gönül rızamla sen Görkemli Hükümdarın bir dostu olarak gelmiş bulunuyorum". İmparator uzun süre boyunca onunla sohbet etti ve farkettirmeden, onun duygularını, bir bakıma, yokladı; onun kendisine bağımlılık andı içmeye eğilimli olduğunu görünce, ona şöyle dedi: "Şu sırada sen, yolculuk nedeniyle çok yorgun olduğundan, dinlenmek üzere, çekilmelisin; yarını dilediğimiz gibi ayarlayabiliriz".

3 Böylece, Bohemond, Kosmidion'a [Kosmidion Manastırına, Eyüp semtine] geçti; orada onun için, kalacağı bir yer hazırlanmıştı; ona, yemeklerle ve pek çeşitli yiyeceklerle donatılmış zengin bir sofra sunuldu. Üstelik, aşçılar, dört ayaklıların ve kuşların çiğ etini getirip gösterdiler ve şöyle dediler: "Bu yemekleri, gördüğün gibi, biz kendi alışageldiğimiz gibi hazırlıyoruz; ama bunlar senin zevkine uygun düşmüyorsa, işte çiğ et, söyle senin dilediğin gibi pişirelim". Onlara böyle yapmalarını ve böyle konuşmalarını buyuran, İmparatordu. Bir insanın ruhsal durumunu kavramakta, yürekten geçenleri anlamakta ve bir ölümlünün düşüncelerini sezmekte usta olduğu için, bu asker adamın [kendisine] düşmanlığını ve hınzırlığını biliyordu; önsezileri haklı idi. [Konuğunun da kendisine güvenmediğini sezdiği için] Bohemond'un içinden her türlü kuşkuyu kaldırmak üzere, ona, çiğ etin de sunulmasını sağladı ve bunu yapmakla onun [zehirlenmek] kuşkusunu dağıttı. İmparatorun öngörüleri hiçbir zaman yanlış çıkmamıştır.

4 Gerçekten, cingöz Bohemond, getirilen yemeklerden tatmaya razı olmak hatta onlara yalnız parmak ucuyla dokunmak şöyle dursun, onları hemen geri çevirdi ve içine gelen kuşku hakkında hiç kimseye birşey demeden, onların tümünü orada bulunanlara [hizmetkârlara] bölüştürdü; onlar [kendilerine güzel yemeklerin ikram edildiği kişiler] bakımından, görünüşte, bir gönül zenginliği gösterisi, ama aslında bir yapmacık; gerçekte, işin içyüzünü görebilen için [pek açıktı ki], kendisi, onlarda [yemeklerde] bulunduğunu sandığı ölümü yoldaşlarına sunmuştu. Hatta, bu kurnazlığını gizli tutmadı [ve başkalarına söyledi]; kendisinden düşük durumda bulunanlara karşı bu kadar küçümseyici idi. Yine de, çiğ et konusunda, onun kendi aşçıları, onun buyruğu üzerine,

kendi ülkelerinin usulüne göre bunu pişirttirdiler. Ertesi gün, dünkü yiyecekleri yemiş olanlara, kendinizi nasıl hissediyorsunuz diye sordu. Onlar, "Elbette çok iyi" dediler ve hiçbir rahatsızlık hissetmediklerini, onun içine güven verecek biçimde, söylediler; o zaman beriki, onlara, gizli tuttuğu şeyi açıkladı: "Ben onunla [İmparatorla] yaptığım savaşları ve [Larissa'daki] şu korkunç çatışmayı anımsayınca, belki de yiyeceklere öldürücü bir zehir karıştırarak benim ölümümü hazırlamış olabileceğinden korktum". İşte Bohemond'un tutumu böyleydi; bana kalırsa, ben, kötü kişilerin, her bir sözünde, her bir davranışında doğru yoldan sapmak dışında bir hâlini görmedim; çünkü, kişi doğru yoldan bir kez ayrılınca, hangi aşırılığa düşmüş olursa olsun, artık hep erdemden yoksundur [ve erdemli davranışın, doğru davranışın hep uzağında kalır].

5 İmparator, Bohemond'u çağırttı ve onun da kendisine, Lâtinlerdeki geleneğe göre, bağımlılık andı içmesini istedi. Kendi durumunun farkında olan Bohemond, kendisinin şanlı bir soydan gelmiş olmadığını, parasal olanaklarının kıtlığını ve dolayısiyle birliklerinin sayıca azlığını, yanında ancak az sayıda Kelt bulunduğunu biliyordu; ayrıca, huyu gereği andına saygı göstermez olduğundan, [görünüşte] pek hevesle, İmparatorun istencine uydu [ve aynı bağımlılık andını o da içti]. Bu iş bitince, İmparator, sarayından bir büyük oda seçti ve yere her çeşit değerli öte beri yaydırdı: giysiler, altın ve gümüş paralar, daha az değerli nesneler; odayı öylesine doldurmuştu ki adım atacak yer kalmamıştı, çünkü nesnelerin yığını her yeri kaplıyordu. Bu değerli nesneleri Bohemond'a göstermekle görevli olan kişiye, İmparator, kapıları birden bire ardına kadar açmasını buyurmuştu. Bu hazineleri görmek, oraya gelenin [Bohemond'un] gözünü kamaştırdı ve haykırdı: "Bende bu kadar değerli mal olsaydı, şimdiye kadar çoktan pek çok ülkenin hükümdarı olurdum". Beriki [görevli], "Bunların şimdi hepsi" dedi, "İmparatorun bağışlaması sâyesinde, senindir".

6 Bohemond bu armağanları, sevinçten uçarak kabul etti ve teşekkürlerini sunduktan sonra, konaklamak için inmiş bulunduğu yere, dinlenmek üzere, geri döndü. Ama, hazineler oraya getirilince, daha önce kendinden geçmiş olan o, tavrını değiştirdi: "Bana İmparatorun böylesine küçümseyici bir muamele edeceğini hiç ummazdım" dedi, bunların hepsini alın, sizi göndermiş olan kişiye [İmparatora] geri götürün". Lâtinlerin değişken huyunu pek iyi bilen İmparator, şu yaygın özdeyişle ona yanıt gönderdi: "Kötü mal, geri döner" [1] [ve bu espri ile, malı yine ona yolladı]. Bohemond bu yanıtı duyup hamalların, götürmüş bulundukları yükü özenle taşıyarak geri geldiğini görünce, yeniden tutum değiştirdi ve biraz önce bu armağanları gücenmişlik taslayarak geri gönderen o, geri dönenlere [her an görünüş değiştiren] bir deniz yumuşakçası gibi, güler yüz gösterdi, Gerçekten, bu adam, doğası gereği, keratanın tekiydi, olaylar karşısında her kalıba girerdi; madrabazlıkta ve küstahlıkta, o sırada İmparatorluk ülkesinden geçmekte olan tüm Lâtinlerden, her ne kadar askerleri ve parası onlarınkinden azsa da, [bu yönden] baskındı; ama, Lâtinlerin kendilerine özgü doğal niteliği olan, içinin bozukluğu yönünden, oynaklığının derecesi yönünden herkesi geçiyordu; onun da özelliği buydu. İşte bu yüzden, armağanları reddetmişken, şimdi bunları en büyük bir mutlulukla kabullenmekteydi.

1] Deyiş, "Kötülük, geri döner; kötülük eden kötülük bulur" diye de anlaşılabilir.

7 Aslında, niyeti kötüydü; hiçbir dirliği olmadığından [1], ülkesini, sözde Kutsal Mezarda [orayı Türklerden kurtararak] saygı duası etmek için bırakmıştı ama, gerçekte niyeti kendine bir Prenslik ülkesi edinmek, ya da, daha iyisi, olabilirse, babasının öğütlerini izleyerek, Rum devletinin kendisini ele geçirmekti; ancak, atasözünün dediği gibi, "Erk kazanmaya kalkışana çok para gerekir". Onun kendisine düşmanlığını ve kötü niyetlerini bilen İmparator, o bu gizli niyetleri için hangi araçtan yararlanabilecekse hepsini ustaca etkisiz bırakmaya büyük özen göstermekteydi. İşte bu yüzden, Bohemond, kendisine [Rum devletinin] Anadoludaki Başkomutanlığı rütbe ve görevinin verilmesini isteyince, bu istediğini elde edemedi; [İmparator], "Giritliden Giritli doğar" ilkesinin doğruluğunu [babasının bütün hınzırlıklarının Bohemond'da da görüleceğini] deneyimle biliyordu. İmparator, bu komutanlık ona verilirse, Bohemond'un bundan yararlanarak [Rum İmparatoruna bağımlılık andı içmiş] tüm Kontları kendi buyruğuna alacağından ve bundan böyle, kendi özlemleri doğrultusunda her çeşit dolabı kolayca çevireceğinden çekiniyordu; ama beri yandan da Bohemond'un, kendi gerçek niyetlerinin sezilmiş bulunduğu konusunda en küçük bir kuşku duymasını istemiyordu ve onun içinde hoş umutlar yaratarak, onu okşuyor, şöyle diyordu: "Bunun zamanı henüz gelmedi; ama senin içindeki güçlülük ve bana bağlılığın nedeniyle, bu da gecikmeyecek".

8 İmparator, Haçlılarla içtenlikli bir görüşme yaptıktan ve bu görüşme sırasında, her çeşit armağanlar sunarak, onur sân'ları dağıtarak onlara karşı iyilik isterliğini gösterdikten sonra, ertesi gün, tahtına oturdu, tüm Kontlarla birlikte Bohemond'un kendisini getirtti; onlara, sefer yolculuğu boyunca kendilerini nelerin beklediği konusunda konuştu, onlara yararlı öğütler verdi, onları Türklerin başvurmak âdetinde bulunduğu savaş yöntemleri üzerine bilgilendirdi ve onlara, birliklerini nasıl bir düzenle dizmeleri ve nasıl pusu kurmaları gerektiğini anlattı, bir yandan da Türkler onların önünden kaçmaya koyulursa bunları çok uzağa kadar izlemekten [bir pusuya düşüp kılıçtan geçirilmemek için] kaçınmaları gerektiği konusunda uyardı. Böylece, para ve öğütler vermekle onların yabanlığını yumuşattıktan sonra, onlara [son dakikada bile] yerinde öğütler verdi, arkasından onlara artık Boğazın öte yanına geçmelerini söyledi.

9 [Provence Kontu] Saint Gilles'den, onun ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle, hoşlanırdı; çünkü ayrıca, bu adamın gerçeğe [yalan söylememeye] ne kadar düşkün olduğunu ve bunu her vesilede yeğlediğini görmekteydi; gerçekten bu adam, tıpkı güneşin tüm yıldızlardan üstün olması kadar, diğer Lâtinlerden üstündü. İşte bu nedenle, onu daha bir süre kendi yanında tuttu. Böylece [diğerlerinin] hepsi İmparatorla vedalaşıp, Marmara Denizindeki Boğazı [İstanbul Boğazını] geçerek Damalis/Üsküdar'a vardıklarında, İmparator, bu adamların neden olduğu kaygılarından kurtulmuş olarak, sık sık Saint Gilles'i yanına çağırır, ona, Lâtinlerin sefer yolu boyunca nelerle karşılaşmayı beklemeleri gerektiğini

---

1] Babası Robert, Güney İtalya'daki Beyliğinin ülkesini, diğer oğluna bırakmıştı; buna bırakılan, Rum ülkesinden zaptedilmiş Arnavutluk yöresi (bkz. yukarıda s. 157) ise, Rumların oraları geri alması üzerine, elden çıkmıştı.

daha da açık biçimde anlatırdı; ayrıca, Frank'ların niyetleri hakkında duyduğu kuşkuları da, tüm çıplaklığıyla, ona açıkladı. Onunla bu konu hakkında uzun uzadıya konuşmalar yaptı ve, deyiş yerinde ise, içinin kapılarını ona açtı; herşeyi ona açık seçik anlattıktan sonra, ona, Bohemond'un hâince dolaplarını sürekli olarak göz altında bulundurmasını ve eğer bu kişi içtiği andı çiğnemek isterse, olanaklı her çâreden yararlanarak, onun tasarılarını engellemesini öğütledi. Saint Gilles, İmparatora şöyle yanıt verdi: "Bohemond'un and çiğneyiciliği ve hilebazlığı, kendisine atalarından miras olarak geçme huyudur; eğer andını çiğnemezse bu pek olağanüstü bir mucize olur; bana gelince, gücümün yettiğince, senin buyruklarını yerine getirmeye çabalıyacağım". Bunun üzerine İmparatorla vedalaştı ve Kelt ordusunun bütününe katılmak üzere ayrıldı.

10 Bu sırada İmparator, Keltlerle birlikte, Barbarların [Türklerin] üzerine sefere çıkmak istiyordu, ancak onların [Keltlerin] korkunç kalabalığından çekiniyordu. Bu nedenle, Pelekanon [Eski Hisar]'a geçmesi gerektiğine hükmetti; böylece, İznik yakınında bulunduğu için, Keltlerin ne yapıp ettiğinden, keza [kentteki] Türklerin saldırı çıkışlarından ve İznik'deki durumdan haberi olacaktı. Kendisinin bu zamanda savaşla ilgili hiçbir şey becermemiş kalmasını tehlikeli sayıyordu ve eğer uygun fırsat bulabilirse, İznik'i, -Keltlerin onu alıp da içtikleri and gereğince kendisine teslim etmelerine hiç yer olmadan- kendisi ele geçirmek isteğindeydi. Ama gerek bu niyetini gerek aldığı tüm önlemleri gizli tutuyordu ve bu konudaki tek sırdaşı olan Boutoumitès, onun neyi amaçladığı konusunda, kendisinden başka, bilgi sahibi olan tek kişiydi; bu savaşçıyı, İznik'i savunmakta olan Barbarların [Türklerin] -ya pek çok yararlar sağlanmasına ve bir genel af çıkarılmasına söz verilmesi yöntemiyle, ya da eğer kentlerini Keltler ele geçirirse çekecekleri korkunç acılar ve kılıçtan geçirilmeler onlara anlatılıp, korkutulmaları yoluyla-, elde edilmesi [kenti Rumlara vermeye razı edilmeleri] için, İznik'e gönderdi; İmparator, Boutoumitès'in ona olan kesin bağlılığını ve bu gibi işlerdeki becerikliliğini çoktan beri bilmekteydi. İşte, [o zamana kadar gerçekleşen] olayların, başından beri, gelişmesi böyle oldu.

[11. KİTAP : BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ, 1097-1104]

[I. İznik'in kuşatılması]

1 Bohemond ve bütün Kont'lar, deniz yolundan Kibotos'a [1] geçmek üzere hareket edecekleri yerde buluştular ve Godefroi ile birlikte [orada], Saint-Gilles'in varışını [gelişini] beklediler. Ancak, birleşerek [Selçuklu Türklerinin o dönemdeki başkenti] İznik üzerine hareket etmek için orada, İmparatorun yanı sıra gelecek Saint-Gilles'i bekledikleri halde, çok kalabalık sayıda olmaları nedeniyle yiyecek sağlamakta zorluk çektiklerinden, o yörede daha fazla kalamadılar; ikiye ayrıldılar, bir kol Bithynia içinden yürüyüp İzmit'ten geçerek, İznik üzerine yürüdü, ikinci kol denizden Kibotos'a geçti; bunlar sonra aynı yerde [İznik dolaylarında bir yerde] buluştular. Böylece [birleşmiş olarak] İznik'e yaklaştılar ve hisarın belli burçları ile o burçlar arasındaki mazgallı sur bölümlerini kendi aralarında bölüştüler; çünkü bu bölüşmeye göre surlara saldırı düzenleyeceklerdi, bu yoldan kendi içlerinde yarışmaya girme isteği uyandırılacaktı ve kuşatma daha zorlu yürütülecekti. Saint-Gilles'e düşen hisar bölümünün karşısı ise, onun gelmesi beklenerek, boş bırakıldı. Tam bu sırada İmparator da, daha önce söylediğimiz üzere İznik'i ele geçirmek niyetiyle, Pelekanon'a [2] varmıştı.

2 İznik'in içindeki Barbarlar [Türkler], imdada gelsin diye, [Malatya yöresinde Danişmendlilerle savaşmakta olan] Sultan'a çağrı gönderip duruyorlardı. Ama, onun çok gecikmesi ve nice günden beri, gün doğumundan gün batımına kadar kuşatmanın süregitmesi [düşmanın surlara saldırıp durması] üzerine, kendilerini çok tehlikeli durumda görerek, savaşmaktan vazgeçtiler ve Kelt'lerin eline düşmektense İmparatora teslim olmayı yeğlediler. Bunun üzerine, Boutoumites'i çağırdılar; [çünkü] o, daha önce sık sık mektup göndererek, hele bir İznik'i İmparatora teslim ederlerse, İmparatorun da onlara şu çeşit bu çeşit lûtufkârlıkta bulunacağının güvencesini vermiş durmuştu. Kendisine başvurulunca, [Boutoumites,] bu kez, İmparatorun sevecen niyetlerinden yana daha da ayrıntılı güvence verdi ve hisarı teslim ederlerse İmparatorun izleyeceği tutuma ilişkin, onun [İmparatorun] yazılarını gösterdi; Türkler Boutoumites'i sevinç gösterileriyle karşılayıp hisarın içine aldılar, çünkü böylesine ezici kalabalıkta bir düşmana karşı direnişin başarısından umudu kesmişlerdi ve boş yere kılıç kurbanı olmaktansa kendiliklerinden kenti İmparatora teslim ederek hem ödüllendirilmeyi hem de onurlarına saygı gösterici davranış görmeyi yeğlemişlerdi.

1] İzmit Körfezinin güney kıyısında, körfeze uzanan üçgen biçimli çıkıntının üzerinde, günümüzde orada bulunan Hersek köyünün yakınında, bir iskele yerleşimi.

2] İzmit Körfezinin kuzey kıyısında, Gebze yakınında, şimdi de feribot iskelesi olan Eski Hisar.

3 Boutoumites oraya geleli daha üçüncü gün olmadan [iki gün geçmeden], Saint-Gilles çıkageldi ve elindeki helepolis'lerden [1] yararlanarak, hemen surlara saldırmaya girişti. O aralık, Sultan [Kılıç Arslan] geliyor diye bir söylenti yayıldı. Bu haber duyulunca Türkler yüreklendiler ve hemen Boutoumites'i kentten çıkardılar. Sultan, ordusundan bir bölümü ayırdı ve Saint-Gilles'in saldırısı hakkında keşif yapmaya yollayıp, bunlara, eğer Kelt'lerle karşılaşırlarsa çarpışmaktan geri durmamalarını buyurdu. Saint-Gilles'in askerleri onları daha uzakta iken gördüler ve bir çatışma oldu. Üstelik, diğer Kontlar ve Bohemond'un kendisi, bu Barbarların saldırısını duyar duymaz, kendi birlikleri içinden, her biri 200 adam ayırıp önemli bir güç oluşturdular ve bu birliği hemen Saint-Gilles'in askerlerine yardıma gönderdiler; bunlar, Barbarları yendiler ve onları akşam çökene dek kovaladılar.

4 Bu sırada Sultan, olup bitenden hiç cesareti kırılmayarak, gün doğar doğmaz silâha sarıldı ve bütün ordusuyla, İznik surlarına kadar yayılan ovayı işgal etti. Kelt'ler, onun varlığını öğrendiler ve tepeden tırnağa silâhlanıp, aslanlar gibi, düşmanın üzerine yürüdüler. O zaman, ağır [vahşî] ve korkunç bir çatışma patlak verdi. Gün boyunca, çatışmada üstünlük ne o yanda, ne bu yanda idi; ama alaca karanlık çökerken Türkler geriye dönüp çekildiler ve gece, çatışmayı durdurdu. Her iki yan, pek çok kayıp verdi; bunların çoğu öldürülenlerdi; savaşanların [sağ kalanlarının] hemen hemen tümü de yaralanmışlardı.

5 Bu parlak yengiyi kazandıktan sonra, Kelt'ler mızraklarının ucuna pek çok kelle sapladılar ve bunları alem gibi taşıyarak, geri döndüler; amaçları, olan biteni çok uzaktan farketmiş olan ve daha ilk çatışmalarındaki bu yenilgiyle ürküntüye düşen Barbarların, savaşma hırsını yitirmeleri idi. İşte Lâtinler böyle davranıyor ve böyle düşünüyorken, Sultan, onların sayılmaz kalabalıkta olduklarını görmesi ve çatışmada da onların yılmazlığını ve öz güvenini deneyimle öğrenmesi üzerine, İznik'in içindeki Türklere şu bildirimde bulundu: "Bundan böyle, en uygun saydığınız neyse onu yapın". Çünkü, onların, Keltler eline düşmektense, kenti İmparatora teslim etmeyi yeğ saydıklarını öğrenmiş bulunuyordu.

6 O sırada, [kendine düşen sur bölümüne saldırmak için] kendini işe veren Saint-Gilles, kalaslardan, yuvarlak biçimli bir kule [yukarıda sözü edilen bir helepolis] yaptırmış, bunun içini ve dışını köseleyle kaplatıp [ayrıca] iç yana sepetlik sazdan örgü döşetmişti; bu kule iyice sağlam olarak tümüyle tamamlandığında, o kuleyle, Gonatas [Rumcada: "Diz çöken"] denen burca yanaştı. Söz konusu burç, bu adını, imparator İsaakios Komnenos'un [1057-1059] ve onun kardeşi olan İoannes'in babaları, benim de baba yanından atam, ünlü Manuel, o zamanki İmparator Basileios [Bulgar Kıran, II. Basileios; 976-1025] tarafından bütün doğu illerinin askerî genel vâliliğine yükseltildiği ve kendisine, Skleros'la çatışmalara son vermek üzere ya silâh gücü kullanmak ya da Skleros'u ikna ederek barış yapmasını sağlamak görevi verildiği dönemde almıştı [ve olayın öyküsü şöyle idi:].

1] Bkz. yukarıda s. 83 dn.6.

Skleros savaşmaya pek düşkün olduğundan ve kan dökmeye doymadığından, barış yerine savaşı yeğlemişti; [İznik'e, Skleros'un yaptığı] büyük saldırılar her gün birbirini izlemiş durmuştu; çünkü Skleros, barış istemek şöyle dursun, İznik'i ele geçirmek için, helepolis'lerden [içine gizlenmiş sur yıkıcıları koruyan tekerlekli kulelerden] yararlanarak, azgın bir savaşım yürütüyordu; sonunda, burç bedeninde bir gedik açtı ve bu burcun temel bölümünden büyük bir parçanın kopmasıyla, burç, çöktü, diz çökmüş gibi bir görünüş aldı; işte, burcun Gonatas [=Diz çöken] adı bu olaydan gelmedir.

7 Asıl sözden Gonatas Burcu dolayısiyle sapmamıza son verelim. Tam anlamıyla deneyimli bir adam olan Saint-Gilles, sözünü ettiğimiz, savaş araçlarında uzman kişilerin "Kaplumbağa" diye adlandırdığı tahtadan aracının yapımı tamamlanınca, onun içine, hem surları savunanlarla savaşacak silâhlı adamlar, hem de bu burcu [Gonatas Burcunu] dibinden yıkmak için kullanılacak [kazma gibi] demirden araçlarla donatılmış başka askerler soktu; birinciler, [tekerlekli kuleyi içinden ittirip surların dibine yanaştırdıktan sonra kule içindeki basamaklardan kule üzerine çıkarak ve oradan sur üstüne atlayarak] surların üzerindeki savunucularla savaşacaklardı ki, ikinciler bundan yararlanarak [üstlerine kaynar su vb. dökülmeden] burcun altını oyabilsinler. Üstelik, bu ikinciler, burcun dibinden söküp çıkardıkları taşların yerine odun kütükleri yerleştiriyorlardı; bir aralıktan sızan ışığı görecek kadar duvarın iç yüzeyine yaklaştıklarında, onların [askerlerin] ateş vermeleriyle, kütükler alev aldı. Kütükler yanıp küle dönünce, Gonatas denen burç daha da çöktü ve adını eskisinden de çok hak eder oldu. Sanki göz açıp kapayıncaya kadar kısa sürede, surların geriye kalan bölümlerini koç başları'ndan ve kaplumbağa'lardan [helepolis'lerden] bir kuşakla çevreleyip, dış hendeği de arazinin her yanı dümdüz bir yüzey görünüşü alasıya dolduran Kelt'ler, bütün güçleriyle kent kuşatmasına yüklendiler.

[II. İznik'in İmparator Alexios'a teslim olması]

1 Birçok kez yakından yaptığı incelemelerle bütün bu ayrıntıları [tüm ayrıntıları ile, olayı] gören ve Lâtinlerin, târif edilmez üstünlükteki güçlerine rağmen İznik'i ele geçirmelerinin olanaksızlığı yargısına varan İmparatorun kendisi de [harekete geçip], çeşitli türde, helepolis'ler yaptırdı; yaptırdıklarının çoğu bu araçların alışılagelmiş örneklerine uygun değildi ve onun [İmparatorun] icad ettiği plânlara göre üretilip, herkesin hayranlığını kazanan araçlardı; bunları, Kontlara gönderdi. Kendi ise, yukarıda sözünü ettiğimiz üzere, yanında getirebildiği birliklerle yolu henüz geçip gelmişti ve vaktiyle büyük din şehidi Georgios onuruna yapılmış bir kilisenin de bulunduğu Mesampeloi [Rumcada: "Bağ arası halkı"; bir köy] yakınında, Pelekanon/Eski Hisar'da kalıyordu.

2 Aslında İmparator, Lâtinlerin dinsiz Türklere karşı seferinde onlarla birlikte savaşmak istiyordu; ama bu tasarısının yararını zararını tartınca, tasarıdan vazgeçti, çünkü gördü ki Kelt'lerin sayısız kalabalıkta ordusu ile Rum ordusu karşılaştırılabilecek gibi değildi; üstelik, Lâtinlerin çok oynak davranışlı [güvenilmez] olduklarını deneyimle bildiğinden, tasarısından vazgeçti. Vazgeçmesi yalnız o tek sebebe dayanmıyordu; bu insanların tutumlarındaki değişkenlik, güvenilmezlik, onların

tümünü İğriboz [Boğazının] Akıntısı gibi, güçlü sürükleyişle bir aşırılıktan ötekine sürükleyebilmekteydi; bunlar, mal mülk hırsı sebebine, kendi eşlerini, öz çocuklarını bir meteliğe satmaya hazır idiler; işte bu nedenlerle İmparator o aralık, sefere katılmadı. Yine de, sefere katılmasa bile sanki onlarla birlikte imiş gibi Kelt'lere yardım [yiyecek vb.] sağlaması gerektiğinin bilincindeydi.

3 [İmparator] İznik surlarının son derecede güçlü olduğunu bildiğinden, Lâtinlerin hisarı ele geçirmesinin olanaksızlığını görebiliyordu. Ama, Sultanın, göl üzerinden kente güçlü birlikler soktuğunu ve gerekli tüm yiyecek malzemesini ulaştırdığını öğrenince, gölü kendi denetimi altına almak istedi. Göl sularında yüzebilecek hafif tekneler hazır etti, onları arabalara yükletti ve gölün Kios/Gemlik yanındaki [batı] kıyısından göle indirdi; sonra bunlara ağır donanımlı askerler bindirip komutanlığa Manuel Boutoumites'i atadı; gerçekte olduklarından daha kalabalık görünmeleri için yanlarına gereğinden çok daha fazla sayıda bayrak taşıyıcılar, borazancılar, davulcular kattı.

4 İmparatorun gölle ilgili olarak aldığı önlemler işte böyleydi; karada ise, Tatikios ile, Tzitas denen kişiyi yaklaşık 2000 kalkanlı yiğit askerle birlikte, getirtti ve [göl yolundan] İznik üzerine yolladı; bunlara, karaya ayak basıp [kıyıda, ama hisar dışındaki] Ermiş Georgios Kulesini işgal eder etmez, getirdikleri çok bol sayıda ok'tan oluşan yükü katırlara yüklemeleri; arkasından, hisarın daha iyice uzağında iken attan inerek yaya yürüyüşe geçmeleri, Gonatas denen burç karşısında konaklama yeri hazırlamaları, sonra [Lâtinlerle] işbirliği içinde, kalkan kalkana savaşmak üzere surlara saldırmaları komutunu verdi. Tatikios, ordusu ile [İznik önüne] gelince, İmparatorun buyruğuna uygun yolda, gelişini Kelt'lere bildirdi. Hepsi birden hemen zırhlarını kuşanıp savaş nağraları atarak ve büyük gürültü çıkararak, surlara karşı saldırıya geçtiler.

5 Tatikios'un adamları, bulut gibi [göğü kaplayacak kadar] çok sayıda ok yağdırıyor ve Keltler de, şu yanda surlarda gedik açıyor, bu yanda mancınıklarıyla ardı arası kesilmeksizin taş savuruyorken, göl kıyısı yanındaki Barbarlar, Boutoumites'in [çok bol sayıdaki] sancaklarından, borazanlarının sesinden, iyice yılgınlığa düştüler; Boutoumites de tam bu sırada. Türklere, İmparatorun vaadlerini bildirdi, ayrıca onlara gönderdiği bir duyurusunu iletti. Barbarlar öylesine yılgınlık içinde idiler ki, İznik surlarının mazgallarından başlarını bile çıkaramıyorlardı. Aynı zamanda, Sultanın gelmesinden umudu kestikleri için, kenti İmparatora teslim etmenin ve bu konuda Boutoumites'le görüşmeye girmenin yeğ olacağı kanısına vardılar. O da, onlara karşı uygun bir dil kullandı ve İmparatorun daha önce kendisine bırakmış olduğu fermanı gösterdi. [Türkler] fermanın okunuşunu dinlediler; bu fermanda, İmparator, onlara yalnızca bir genel af çıkarma sözü vermekle kalmıyor, ayrıca para ödülleri dağıtmayı ve [kentte bulunan] Sultanın kızkardeşiyle, Çaka'nın kızı olduğu söylenen, Sultanın eşine ve keza ayırımsız olarak İznikteki bütün Barbarlara, onurlarına saygılı davranış göstermeyi vaad ediyordu. İmparatorun vaadlerine güvenerek, [Türkler] Boutoumites'i içeriye aldılar. O da hemen, Tatikios'a, mektupla, şu haberi iletti: "Av, artık ellerimizdedir; şimdi bir [uydurma] saldırıya hazırlanmalı; öyle yapın ki Keltler de buna hazırlansınlar, ama işi öyle ayarlayın ki onlar yalnız surların çevresinde savaşmakla yetinsinler, kentin her yanını sarsınlar, ama saldırıya gün doğumundan önce geçmesinler".

6 Bunlar, gerçekte, Keltlerin, Boutoumites'in kenti sıkı bir çatışma ile ele geçirdiğine inandırmak için ve İmparatorun tezgâhladığı teslim alma entrikasını onlardan saklamak için bir düzendi. Aslında, İmparator, Boutoumites'in çevirdiği dolaplar Kelt'lerce bilinmesin istiyordu. Ertesi gün, kentin her iki yanında çınlayan savaş bağırmalarının şamatası arasında, o yanda, kara yanında [gölden uzak olan yanda] Keltler olabildiğince güçlü bir saldırıya geçmişken, bu yanda Boutoumites, sur üstündeki mazgallı bölüme çıkarak, hisar bedenlerine İmparatorun egemenlik simgelerini ve sancaklarını diktikten sonra, boru ve borazan sesleri arasında, İmparatorun egemenliğini ilân etti.

İşte böylece, bütün Rum ordusu İznik içine girdi [1].

7 Bunun [küçük Rum birliğinin İznik'i gizli anlaşmayla teslim almasının] üzerine, Boutoumites, Keltlerin sayısal çokluğunu göz önünde tutarak, onların, ruhsal dengesizlikleri ve hemen kafası bozulup kendilerini tutamaz olmaları nedeniyle, kentin iç kalesine dalarak orayı işgale kalkışacaklarından korku; diğer yandan, görüyordu ki, kentteki [Türk] Satrap'ların [askerî vâli yetkisinde komutanların] eli altında, onun kendi birlikleriyle karşılaştırıldığında, daha büyük güç vardı ve bunlar [Türk komutanlar], isterlerse, onun birliklerini tutuklayıp hepsini kıyımdan geçirebilirlerdi; [bu korku nedeniyle, önlem olarak] kent surları ana kapısının anahtarlarına hemen el koydu. Gerçekten, o sırada, kentin bütün diğer kapıları, o yakınlarda bulunan Keltlerden korkulduğu için kapalı tutulduğundan, giriş çıkışın yapılabildiği bir tek kapı vardı. O kapının anahtarlarına el koyunca, bir düzen hazırlayıp, Satrapların sayısını azaltabileceğini ve böylece onları [kentte kalanları] kendine zebun edip, onların, kendisine karşı bir kötülük etmeyi akıllarından bile geçiremiyecek bir duruma düşmesini sağlayabileceğini düşündü. Bu nedenle, onları çağırıp, eğer İmparatordan büyük tutarlarda para almak, büyük ayrıcalıklar elde etmek ve kendilerine yıllık gelir bağlanacak kişiler listesinde yer almak istiyorlarsa, gidip İmparatorun huzuruna çıkmaları gerektiğini öğütledi [söyledi]. Türkleri ikna edince, gece vakti, kapıyı açtı ve bitişikteki göl üzerinden, onları küçük gruplar hâlinde, ard arda, [göl kıyısındaki] Ermiş Georgios Kulesinde nöbetçi durumunda bulunan Rodomeros ile yarı Barbar Monastras'a gönderdi; bu kişilere, gönderdikleri gelir gelmez hepsini, bir tek an bile orada tutmaksızın, İmparatora yollamasını buyurmuştu; böyle yapılınca, önden gidenler, arkadan gelen Türklerle birleşemiyecekler ve Rumlara karşı bir saldırı düzenlemeye niyetlenemiyeceklerdi.

1] 19 Haziran 1097. Kuşatma 7 hafta 3 gün sürmüş; Rumlar 16 yıl sonra kenti Türklerden geriye almışlardı. Türk tutsaklar arasında, İzmirde Beylik kurmuş ama bu arada öldürülmüş bulunan Emîr Çaka'nın kızı olan, Sultan Kılıç Arslan'ın eşi ile, Sultanın çocukları da vardı. Bu hanım konuk durumunda tutularak, önce, başkent İstanbula; arkasından, biraz ileride, V 2 (s. 337)'de sözü edileceği üzere, İzmiri teslim almaya giden Rum donanmasında, İzmir önüne götürüldü. Az sonra, İmparator onu, kurtulmalık parası istemeden, Sultanın yanına gönderdi.

8 Bu, özünde, söz konusu kişinin engin deneyiminden kaynaklandığı yadsınamıyacak bir kehanet ve bir sezgi idi. Çünkü onlar [Rodomeros ile Monastras], gelenleri çabucak İmparatora yolladıkları sürece, her türlü tehlikeden uzak, güvenlikte idiler; ama uyanık bir dikkatte olma durumundan yana gevşeklik göstermeye başlar başlamaz, yanlarında tuttukları Barbarlardan dolayı tehlikede bulunacaklardı. Gerçekten, bunlar [Türkler] sayı yönünden üstünlüğe geçer geçmez, iki şeyden birine niyetleneceklerdi: ya gece vakti Rumlara saldırıp onları kıyımdan geçirmeye, ya da onları tutsak edip Sultana götürmeye. [Gerçekten de böyle yaptılar,] Hepsi [aynı düşüncede birleşerek] bu ikinci işin yeğ olduğunda karar kıldı, geceleyin Rumlara saldırdılar, onları daha önce [kendi aralarında] kararlaştırdıkları gibi tutsak ettiler, sonra yola çıktılar. İznik surlarından ...stadeion [1] uzaklıktaki Azala Tepesine [Avdan Dağı?] vardıklarında, doğal şeyi yaptılar, atlarından indiler ve binek hayvanlarını soluklandırdılar [dinlendirdiler].

9 Ama, Monastras yarı Barbar olduğundan ve Türkçe bildiğinden, Rodomeros'un kendisi de daha önce Türklere tutsak düşmüş ve onların yanında uzun süre kalmış olmak dolayısiyle o dili az çok anladığından, bunlar, onların [Türklerin] niyetini gevşetmek için, inandırıcı gerekçeler öne sürerek ısrarla çaba harcadılar: "Ne diye", dediler, "kendinize en küçük yararı dokunmayacak iken bize ecel şerbeti içirmeye kalkıyorsunuz? Sizler, diğer herkes İmparatordan büyük armağanlar alacakken, kendisine yıllık gelir bağlananlar listesine yazılacakken, böylesine büyük çıkarlardan kendinizi yoksun bırakıyorsunuz. Kendinizle ilgili bu çeşit tasarıları bırakın; her türlü tehlikeden uzakta yaşamak, zenginliğe boğulmuş olarak yuvanıza dönmek, hatta belki büyük araziler sahibi olmak elinizde iken kendinizi apaçık bir tehlikeye atmayın. Gerçekten, belki de bu yörede, şuralarda bir yerde Rumların kurduğu pusuya düşeceksiniz;" [böyle derken] -her iki elleriyle, dereleri ve bataklık yerleri gösteriyorladı- "o zaman kıyımdan geçirilirsiniz ve yok sebebine yaşamınızı yitirirsiniz [güme gidersiniz]. Çünkü nice kalabalıkla pusulara sinip sizi [sizin izleyeceğiniz yolu] gözetleyenler yalnız Keltlerden ve [eşkiya] Barbarlardan ibaret değil; sayısız Rum da var. Gelin bizim öğüdümüzü dinleyin; atlarımızı döndürelim, birlikte gidip İmparatoru bulalım. Tanrıyı tanık ederiz ki İmparator sizlere binlerce armağan verecek; sonra da hiçbir engellemeyle karşılaşmaksızın, özgür insanlar olarak, dilediğiniz yere gidebileceksiniz".

10 Türkler bu sözlerin doğruluğuna kanaat getirdiler ve karşılıklı yeminler edilerek, onları imparatora götürecek yoldan, ilerlemeye koyuldular. Pelekanon'a vardıkları zaman, İmparator, onları görünce, herkese mutlu bakışlarla baktı ve Rodomeros ile Monastras'a içerlediği halde, şimdilik onları [gelenlerin hepsini] dinlenmeye gönderdi; ertesi gün, [İmparatorun] hizmetinde kalmayı kabul eden Türklerin tümüne, binlerce armağan dağıtıldı; evlerine gitmek isteyenlere gitme izni çıktı; bunlara verilen armağanlar da az sayıda değildi. Ancak bundan sonradır ki İmparator, Rodomeros ile Monastras'ı, tedbirsizlikleri yüzünden, ağır bir dille azarladı;

1] Buradaki sayı, Anna Komnena'nın yapıtının el yazmalarında, yazılmamış, boşluk bırakılmıştır.

yine de, onların utançtan yüzüne [İmparatorun yüzüne] bakamadıklarını görünce, tutumunu değiştirdi, çabucak onların gönlünü aldı. Rodomeros ile Monastras konusunda bu kadar söz yeter. Boutoumites'e gelince: O, şimdi İmparator tarafından İznik Duka'sı [Askerî Vâli] atandığı için, Kelt'ler ona başvurarak, kiliselere gitmek, dua etmek üzere kente girmelerine izin verilmesini istediler. O ise, bunların yapısını [huyunu suyunu], daha önce de söyledim, iyi biliyordu; kente topluca girmelerine [özellikle, talana girişirler korkusundan] izin vermedi; ama, kapıların açılmasından sonra onar kişilik gruplar hâlinde girmelerini onayladı.

[III. Haçlıların Anadoludan geçmeyi başarması ve Antakya'ya ulaşması]

1 Hâlâ Pelekanon yöresinde bulunan İmparator, kendisine bağlılık andı içmeye gelmemiş Kontların da sıra savmasını [gelip and içmesini] istediğinden, Boutoumites'e, bütün Kontları uyarmasını ve İmparatora bağlılık bildirimi yapmadan [onun önüne gelip bağlılık andı içmeden] Antakya üzerine yürüyüşe geçmemelerini öğütleyip, çünkü bu vesileyle bir kez daha pek çok armağan alacaksınız demesini, yazı ile, buyurdu. Hepsinin önde gëleni, Bohemond, paradan ve armağanlardan söz edildiğini duyar duymaz, Boutoumites'in öğüdüne ilk uyan oldu ve herkese de, dönelim İmparatorla buluşmaya gidelim diye akıl verdi; bu adam mala mülke öylesine düşkündü. Onlar [Kontlar] Pelekanon'a varınca, İmparator onları pek gôrkemle karşıladı ve [bağlılık andı içmelerinden sonra] onların malını arttırmakta pek cömert davrandı; ardından, onları toplayıp şunu söyledi: "Her birinizin bana ettiği andı anımsayınız; eğer andınızı gerçekten çiğnemiyecekseniz, bana henüz bağlılık andı içmeyenlerden tanıdığınız herkese, kendi sırasını savıp aynı andı içmesini öğütleyin". Onlar da, henüz and içmemiş olanları hemen çağırdılar; bu gibiler, topluca geldiler ve and içtiler.

2 Yalnız, Bohemond'un yeğeni [kızkardeşinin oğlu], bağımsız ruhlu Tancred [Tancrède de Hauteville], kendisinin sâdece Bohemond'a bağlılıkla yükümlü olduğunu ve sâdece ona bağlı olmayı da ömrü boyunca sürdüreceğini öne sürdü. Orada hazır bulunan diğer kişiler ve o arada İmparatorun kendi hısımları, ona baskı yapmayı sürdürünce, ısrarlı ricalar üzerine öyle davranıyormuş gibi, gözlerini İmparatorun tören tahtının bulunduğu, en öndeki, şimdiye dek benzeri görülmemiş boyutlarda çadıra dikerek, şöyle dedi: "Eğer sen, diğer Kontların her birine verdiğin kadar armağan verdikten başka bir de bunu para ile doldurup verirsen, ben de sıraya girer bağlılık andı içerim". Ama Palaiologos, İmparatora bağlılığı nedeniyle, Tancred'in sözlerini katlanılmaz ve yüzsüzce bulduğundan, gayretkeşlik gösterip, küçümseme ile, onu itti. Öteki, gerçekten utanıp sıkılması olmadığından, onun üzerine yürüdü; bunu görünce, İmparator tahtından kalktı ve araya girdi. Bohemond'a gelince, o da, Tancred'i tuttu ve yatışmaya zorladı, ona şunu söyledi: "İmparatorun hısımlarına karşı küstahça davranmak,yakışık almaz". Bunun üzerine Tancred de, Palaiologos'a karşı bir sarhoş gibi davrandığı için utanç duyarak, Bohemond'un ve diğerlerinin istemine uydu, kendine düşen andı içti [1].

1] Bazı ortaçağ tarihçileri, içmediğini söylemektedirler.

3 Hepsi İmparatora bağlılık andını içtikten sonra, [İmparator,] o sırada Büyük Primikerios rütbesine sahip bulunan Tatikios'u, buyruğundaki birlikle, onların komutasına verdi; Tatikios'un görevi, her gerekli durumda onlara yardımcı olmak, onları tehlikelere karşı korumak ve onların Tanrı nasib ederse ele geçireceği kentlerin yönetimini devralmak idi.Böylece Kelt'ler ertesi gün, bir kıyıdan diğerine [İzmit Körfezini] yeniden geçtiler ve hepsi Antakya'ya doğru yola koyuldu. Sonra, İmparator, Haçlı ordusuyla gelmiş olanların tümünün Kontlarla birlikte yola çıkmayabileceklerini göz önünde tutarak, Boutoumites'den, İznik'de Haçlı ordusundan ayrılacak [yola devam etmeyecek] bütün Keltleri, İznik'in savunma birliği görevini yapan ordusuna [paralı asker olarak] almasını istedi.

4 Tatikios ve komutasındaki birlik, buyrukları altında sayısız Kelt'le birlikte bütün Kontlar, iki gün yolculuğun sonunda Leukai'ye [1] vardıkları zaman, isteği üzerine, öncülük görevi Bohemond'a verildi; diğerleri onun ardı sıra, düzgün dizilerle ve yavaş yürüyüşle, ilerliyorlardı. Bohemond daha hızlı yol aldığı için, onu Dorylaion/Eskişehir Ovasında gören Türkler, onun [küçük] ordusunu, bütün Kelt ordusu sandılar ve onu pek küçümseyerek hemen savaşa girdiler. Bunun üzerine, gururundan patlayacak [burnu Kaf Dağında], İmparatorun tahtına oturmaya bile cür'et edebilmiş Lâtin, İmparatorun öğütlerini unutarak, fırlayıp Bohemond'un askerlerinin en öndeki dizisine geçti ve aptalca, herkesin önünde koşmaya başladı. Adamlarından kırk tanesi [bu saldırıda] öldü; kendisi, ağır yaralanarak, düşmana sırtını dönüp [Frank ordusundaki] dizilerin orta yerine kadar koştu [kaçtı] ve yüksek sesle dile getirmiş olmasa da, İmparatorun öğütlerinin ne kadar akıllıca olduğunu bu başına gelenle [cümle âleme] ilân etmiş oldu.

5 Bohemond, Türklerin pek şiddetle savaştığını görünce, Kelt ordusu [nun arkadan gelen bölümü] yardıma gelsin diye haber yolladı. Ordu, hızla geldi; bunun üzerine azgın ve korkunç bir çatışma patlak verdi. Yengiyi kazanan, Rum ve Kelt ordusu oldu [1 Temmuz 1097]. Buradan [savaş yeri olan Eskişehir Ovasından] başlayarak, taburlar, sıkı dizilerle ileri yürüyüşe yeniden koyuldular ve Ebraïke'de [Eber Gölü yöresinde] Sultan Dânişmend [2] ve Hasan [3] ile karşılaştılar; yalnız Hasan'ın komutası altında [bile] ağır donanımlı 80 000 yaya asker bulunmakta idi. Gerek iki ordunun da çok kalabalık sayıda bulunması yüzünden, gerek savaşan iki yandan hiçbiri ötekinin önünde kaçma durumuna düşmek istemediği için, çok azgın bir savaş verildi; Türkler, düşmanlarına göre daha gözü kara [korkusuz ve hırslı] savaştığından, sağ kanada

---

1] Hellen dilinde: "Ak yerin halkı" ya da "Ak kavaklar"; şimdi Bilecik iline bağlı ilçe merkezi durumunda olan Lefke/Osmaneli kasabası kasdediliyor.

2] 1084 dolaylarında ölen Emîr Dânişmend'in oğlu Melik Gazi Gümüştigin olmalı; Dânişmend'liler, İznik'in düşmesi üzerine, ortak düşman Haçlılara karşı birlikte savaşmak için, Kılıç Arslan'la barışmıştı.

3] ileri gelen Türk Beylerinden, Anna Komnena'nın 14 I 5 (s. 441)'de Baş Satrap diye nitelediği Hasan olmalı.

komuta eden Bohemond, bunu görerek, [birlikleriyle] ordunun geri kalanından ayrıldı ve [dosdoğru] Sultan Kılıç Arslan'ın kendisinin üzerine [onun bulunduğu, Türk ordusunun orta bölümüne] saldırdı; ozanın [1] dediği üzere "Gücüne güvenen arslan gibi" idi. Bu [saldırı] Türkleri korkuttu ve Keltlere sırt dönmelerine [kaçmalarına] yol açtı.

6 Keltler, İmparatorun öğütlerine uyarak, düşmanı kovalarken pek ileriye kadar uzanmadılar, Türklerin hendekle çevrili ordu konaklaması yerine girdiler ve burada kısa bir süre dinlendiler. Yolda, Augustopolis [2] yakınında bir kez daha Türklerle karşılaştılar ve saldırıp onları kaçırttılar. Bundan sonra Barbar ordusu yok oldu. Savaştan sağ çıkanlar her yöne dağıldılar, eşlerini ve çocuklarını geride bırakıp kendi canlarının derdine düşerek kaçtılar, çünkü artık Lâtinlere karşı çıkabilecek halde değillerdi, kendi güvenliklerini kaçmakla sağladılar.

[IV. Antakya'nın Haçlılarca kuşatılması ve iç kale dışındaki kentin alınması]

1 Sonra ne oldu? [Şimdi onu anlatacağım.] Lâtinler, yanlarında Rum ordusuyla, "Hızlı yol" denen yoldan [3], yolun şu yanında yahut bu yanında yayılan ülkeyi işgal etmeksizin ilerleyerek, Antakya'ya vardılar [4] ; surların yakınında, hendekle çevrili bir konaklama yeri hazırlayıp, yüklerini oraya yıktılar ve kenti kuşatmaya koyularak, kuşatmayı üç ay ay'ı boyunca sürdürdüler. Başlarına gelecek olanı düşünerek korku içinde bulunan Türkler, Horasan Sultanına başvurup, Antakya savunucularını güçlendirmek ve kuşatmayı sürdüren Lâtinleri kovalamak için yeteri kadar adam göndermesini istediler [5].

1] İliada, V 299 kasdediliyor.

2] Anna Komnena'nın bu adla tanıdığı ve andığı kentin hangi kent olduğu saptanamamıştır; Ramsay'e göre, 5. yüzyıldaki adının Augusta olduğu biliniyormuş, Seyhan ırmağıyla Ceyhan ırmağı arasında bulunduğu sanılıyormuş (Ramsay, Anadolunun Tarihî Coğrafyası. s. 427). Oysa, kentin, şimdiki ilçe merkezi Sultandağ yöresinde bulunduğunu göreceğiz; bkz. ileride s. 497 dn.1.

3] Önce İskenderin izlediği kıyı yolundan ve Belen Geçidinden geçip, sonra İskender'in aksine doğuya değil güneye yönelerek ve Orontes/Âsi Irmağı vâdisini izleyen yoldan giderek. "Hızlı yol" adı, bu yolun, seçilebilecek diğer yola yâni Osmaniye, Islahiye, Hassa, Kırıkhan, Antakya yoluna göre daha kısa olduğunu ve çabuk varmaya olanak verdiğini anlatıyor olmalı.

4] 21 Ekim 1097.

5] Antiokheia/Antakya'yı 1085 yılında, Rum bağımlısı, Ermeni soyundan Philaretos'un elinden, Anadolu Selçukluları devletinin kurucusu, Kutalmış oğlu Süleyman almıştı. 1086'da, Süleyman, Büyük Selçuklu Sultanı Melik-Şah'ın kardeşi Tutuş ile giriştiği savaşta yenildi ve öldürüldü. Antakya, Tutuş'a bağlandıysa da, Melik-Şah kenti onun yönetiminden alıp, 1087'de, oraya askerî vâli olarak Yağı-Sıyan'ı atadı. Melik-Şah'ın ölümünden sonra Yağı-Sıyan, Tutuş'un egemenliğini tanıdı. Çok geçmeden, Tutuş, giriştiği Irak seferinde öldü; oğlu, Haleb Bey'i Rıdvan, onun yerini aldı. Yağı-Sıyan, Haçlılar geldiğinde, Rıdvan'a bağımlı askerî vâli durumunda idi.

2 O sırada, [Antakya'daki] hisar surlarının Bohemond'a düşen bölümüne üstten bakan bir burçta, bir Ermeni vardı [1]. Bu kişi, ikide bir, surun üzerindeki yan duvardan aşağıya doğru eğilip bakındığı [ve aşağıdaki Frank'larla konuştuğu] için, Bohemond, okşayıcı lâflarla ve bir sürü çekici vaadle, onu, kenti teslim etmeye [kentin düşmesini sağlayacak bir düzenin yürütücüsü olmaya] râzı etti. Ermeni ona, "Sen ne zaman istersen", dedi, "dışarıdan bana gizlice işaret verirsin, ben hemen bu küçük burcu sana teslim ederim; yalnız, sen ve buyruğundaki askerler, elinizin altında ip merdivenlerle hazır olun. Ancak, sizin hazır olmanız yetmez; bütün ordu silâh başı etmiş bulunmalı; tâ ki, dehşete düşecek Türkler, sizin surlara tırmanışınızı görüp, savaş nağralarınızı duyar duymaz hemen kaçmaya koyulsunlar". Ancak, Bohemond, bir süre, bu anlaşmayı kendine sakladı [kimseye söylemedi ve harekete geçmedi]. Durum böyle iken, adamın biri sökün etti ve haber verdi ki, Horasanlı Kerboğa denen komutanın buyruğu altında muazzam kalabalıkta bir Agarenos'lar [2] ordusu [Antakya'ya] varmak üzere imiş. Bu haber üzerine, yakın zamanda and içerek İmparatora verdikleri söze uymak ve Antakya'yı [ele geçirince] Tatikios'a teslim etmek istemeyen, kente kendisi göz dikmiş bulunan Bohemond, Tatikios'u ister istemez oradan uzaklaşmaya zorlayacak rezilce bir düzen tasarladı. Gidip onu buldu ve ona şöyle dedi: "Sana bir sır açıklayacağım; bununla senin kurtuluşun sağlanacak. Kontların kulağına gelen bir haber, onların aklını perişan etti: İmparator, Sultanla anlaşmış, Horasan'dan gelen orduyu bizim üzerimize o göndertiyormuş. Kontlar buna inanmış bulunuyor ve seni öldürmek için hazırlık yürütüyor. Bana gelince; başındaki tehlikeyi sana bildirip seni uyarmakla, görevimi yaptım. Gerisi sana kalmış; kendinin ve komutan altındaki adamların güvenliğini düşünerek gerekli önlemi almak, sana düşüyor". Tatikios'un zaten başka dertleri de vardı: orduda büyük kıtlık çekiliyor, bir öküz kafası üç altın Stater'e satılıyordu; Antakya'nın alınacağı konusunda umudu da olmadığından, [Tatikios, askerleriyle birlikte] çekip gitti; [Antakya'nın iskelesi durumunda olan] Soudi Limanında [3] demir atmış Rum gemilerine bindi ve Kıbrıs'a geçti [Lâtin kaynakları ise, Tatikios'un savaştan kaçtığını söylüyor].

4 Onun ayrılışından sonra, Ermeninin vaadini hâlâ gizli tutan ve Antakya'da bir Beylik kurup başına geçme konusunda tatlı umutlar besleyen Bohemond, Kontlara şöyle dedi: "Şimdiden nice zaman oldu, hiçbir şey elde etmeden burada eziyet çekip duruyoruz, görmektesiniz. Daha da kötüsü, neredeyse boş yere açlıktan geberip gideceğiz, meğer ki selâmete çıkmamızı sağlayacak bir çâre bulalım". Diğerleri ona, bu çârenin ne olabileceğini sorunca, şu yanıtı verdi: "Tanrı, tüm yengileri kılıçla kazandırmaz; böyle başarılar her zaman savaşmakla elde ediliyor değildir; nice kez, çatışmanın kazandıramadığı, konuşmayla elde edilir; dostluk ve güven havası

1] İslâm dinini kabul etmiş ya da etti görünmüş, Firuz adını almıştı; vâli Yağı-Sıyan'a bağlılık gösterişi altında ona kin besleyen biriydi.

2] Türkler. Bkz. yukarıda s. 68 dn.1.

3] Samandağı. Soudi adı, Samandağı'nın Araplarca kullanılan adı, "Kara yer" anlamındaki Suveydiye'den bozma olmalı.

içinde yürütülecek ilişkiler sâyesinde, [savaşla elde edilebilecek olandan] daha büyük başarılar kazanıldığı olmuştur. Bu nedenle, boş yere zamanımızı harcayacak yerde, Kerboğa'nın gelişinden önce bizim selâmetimizi sağlayacak akıllıca ve yiğitçe bir iş becerelim; içimizden her biri, kendine düşen bölümde, karşı duran Barbar'ı elde etmeye çabalasın. Ayrıca, uygun görürseniz, bu işi ilk becerecek olan ödüllendirilsin; kentin yöneticiliği, İmparatorun atadığı yönetici gelip de yönetimi bizden teslim alıncaya kadar, ona verilsin. Ama belki bunu yapmayı bile beceremiyeceğiz".

5 Kurnaz Bohemond, buyruk yürütücülük hırsındaydı, ama Lâtinlerin çıkarı için ya da onların ortak yararı için değil, kendisi şan kazanmak için; hesap kitabı, konuşması, düzenbazlığı, aşağıda görüleceği üzere, amacını ıskalamadı [amacına ulaştı]. Böylece, bütün Kontlar onun önerisini uygun buldular ve işe koyuldular. Gün doğumunda, Bohemond hemen, o burca gitti; Ermeni de, aralarında anlaştıkları gibi, ona kapıları açtı. Bohemond hiç zaman yitirmeden, anlatılmaz bir çabuklukla, ardındaki adamları ile birlikte, fırlayıp burcun üstüne çıktı; gerek kuşatılanlar, gerek kuşatanlar, onu burcun mazgalında, borazanlar saldırı bildirimini çalsın diye komut verirken gördüler. Bunun üzerine çok tuhaf bir manzara ortaya çıktı: Yılgınlık içine düşen Türkler hemen karşıdaki kapıdan [1] kaçtılar. Onlardan yalnız, iç kaleyi savunacak çok az sayıda yiğit savaşçı kaldı; Keltler dışarıdan [surlara dayadıkları] merdivenlere tırmanarak, Bohemond'un ardı sıra ilerlediler ve Antakya'nın kent bölümünü [iç kale dışında kalan bölümünü] hemen işgal ettiler [2]. Tancred, derhal, Keltlerden bir birlik ile, kaçanların peşine düştü ve onlardan birçoğunu öldürdü, ya da yaraladı.

6 Kerboğa, nice bin olduğu sayılmaz adamlarıyla Antakya'nın yardımına gelip [3] onu zaptedilmiş bulunca, ordusunu konaklattı, konaklama yeri çevresine hendek kazdırdı, yüklerini oraya yıktı ve kenti kuşatmaya niyetlendi. Ama daha bunu yapmaya [kuşatma savaşının saldırılarını başlatmaya] girişemeden Keltler kentten çıkış yaparak ona saldırdılar; aralarında büyük bir savaş yapıldı. Türkler yengi kazandı [4]. Lâtinler, kapıların ardına [kent içine] sığındılar ve hem kent içinde, hâlâ Türklerin elinde bulunan iç kaledeki birliğin, hem de kent dışında konaklamış Türklerin ağır baskısı altında, iyice bunaldılar. Akıllı bir adam olan ve Antakyanın yönetimini eline geçirmek isteyen Bohemond, Kontları yeniden toplayıp, onlara öğütler veriyormuş havasında, onlara şöyle dedi: "Aynı kişiler aynı anda iki yana karşı, hem içteki hem de dıştaki düşmana

---

1] Surların tam diğer yanına düşen ana kapıyı açarak, oradan, kent dışına.

2] 3 Haziran 1098.

3] Bu, Haçlıların kenti ele geçirmesinin hemen ertesi günü olmuştu.

4] Tatikios'un ayrılmasından sonraki olayları Anna Komnena'nın pek doğru dürüst öğrenemediği anlaşılıyor; aslında Türkler üstüste birçok çatışmada Haçlılara üstünlük sağlamışlardı.

karşı savaşmak zorunda bulunmamalı; güçlerimizi, bize o yandan ya da bu yandan saldıran düşmanın sayısına göre oranlı biçimde ikiye bölelim ve onlara karşı bu yöntemle savaşalım. Eğer uygun görürseniz, benim görevim, iç kalenin savunucularına karşı savaşmak olacak; diğerlerine de, dıştaki düşmana şiddetle saldırmak düşecek".

7 Herkes Bohemond'un düşüncesini benimsedi. O da hemen işe koyuldu ve oracıkta, iç kaleyi Antakya'nın diğer bölümlerinden ayırmak için, iç kale karşısında bir boydan bir boya [dış surların bir yanından öbür yanına] uzanan, savaş uzun sürerse çok işe yarayacak bir savunma duvarı yaptırdı. Bu bitirilince, [yeni] duvarın her zaman uyanık koruyuculuğunu kendisi üstlendi ve içteki düşmanla, durup dinlenmeden, her fırsatta, çok yiğitçe, çarpıştı durdu. Diğer Kontlar ise ellerinden geleni arda koymayarak her biri kendi bölümüyle uğraşıyor, sürekli biçimde kenti savunuyor, mazgallardan ve sur üstündeki yan duvarlardan bakarak, gece vakti Barbarların dışarıdan merdivenlerle tırmanıp hisara girmesini, kenti ele geçirmesini engellemek için gözcülük ediyor, böylece bir yandan da kentte bulunanlardan herhangi bir kimsenin, onların [Kontların] bilgisi dışında surlar üzerine çıkmasını, hâinlikle kenti teslim edecek bir düzen için onlarla [dıştaki Barbarlarla]anlaşma yapmasını engellemek amacını güdüyorlardı.

[V. Rumların Batı Anadoluda Türklere karşı başarıları]

1 Antakyada bunlar olup biterken, İmparator, Keltlere yardıma gitmeyi çok istediği halde, [hem de] bu iş için sabırsızlanmasına rağmen, [Batı Anadoluda Rumların elinde kalabilmiş] kıyı kentlerinin ve bölgelerinin tümüyle talan edilmesi, yakılıp yıkılması dolayısiyle [o konuyla ilgilenmek zorunda bulunduğundan], bundan engellendi. Çaka, sanki [babadan kalma] kişisel mülkü imiş gibi İzmir'i işgal etmekte iken [1], beri yanda, Tanrıvermiş denen [Türk Beyi], deniz kıyısında, vaktiyle [Iustinianus döneminde, 6. yüzyılda] Theologos [=Tanrı ile konuşmuş] denen İsa çömezi Ermiş İoannes onuruna bir kilisenin yapılmış bulunduğu, Ephesos adlı kenti elinde tutuyordu [2]. Bunun gibi, başka Satrap'lar ["Beyler" kasdediliyor] başka hisarları işgal altında bulundurmakta, hristiyanlara köle imişler gibi davranmakta ve herşeyi yağmalamakta idiler; üstüne üstlük, bunlar [Türk Beyleri] Sakız, Rodos vb. adaları bile işgal etmiş bulunmakta ve oralarda kendileri için korsanlık edecek gemiler yaptırmakta idiler. İşte bu nedenle, İmparator, önce kıyı bölgesi ve Çaka ile ["Çaka'nın yerine geçenlerle" demeliydi] uğraşması gerektiğine hükmetti; karada yeterince güçlü birlikler bırakacaktı ve bunları da önemli bir filo destekleyecekti; bunlar daha sonra, Barbarların akınlarını önleyecek ve püskürteceklerdi; böylece, önlemlerini alarak, ordunun geri kalan bölümü ile kendisi Antakya üzerine yola çıkacak ve karşılaşacağı Barbarlarla elinden geldiğince savaşacaktı.

1] Oysa Çaka'nın öldürülmesini Anna, Kitap 9'da anlatmıştı.

2] Ephesos/Selçuk'un o dönemde, hatta Aydın Oğullarının egemenliği döneminde bile, Roma çağında olduğu gibi, bir kanal sayesinde denizle bağlantısı vardı ve o nedenle Selçuk, hâlâ bir deniz kıyısı kenti sayılabilirdi.

2 İşte bu nedenle, kayınbiraderi [1] İoannes Doukas'ı çağırdı, çeşitli ülkelerden devşirilmiş askerleri ve kıyı kentlerini kuşatmaya almak için yeterli güçte bir filoyu onun komutasına verdi; ona, ayrıca, İznik'de bulunurken tutsak edilmiş olan, Çaka'nın kızını da emanet ederek, gidip her yere, [Selçuklu'ların başkenti] İznik'in [Rumlarca] alındığını duyurması buyruğunu verdi; eğer ona inanmazlarsa, Çaka'nın öz kızını, kıyı bölgesini işgal eden Türk Satrap'larına [2] gösterecekti ki, onu [Çaka Bey'in kızını] görünce, kentlerin yönetimini elinde tutan, yukarıda sözünü ettiğimiz kişiler, İznik'in alınmış bulunduğuna inanarak, cesaretlerini yitirsinler ve kentleri dövüşmeden teslim etsinler. Böylece, İoannes'e gerekli herşeyi sağladıktan sonra, onu yolcu etti. Onun [İoannes'in] Çaka'ya karşı [3] kazandığı birçok yengi, ve onları nasıl kaçırttığı, işte bu, şimdiki anlatımımızın konusu olacak.

3 Böylece, dayım Doukas, İmparatordan izin alıp, başkentten ayrıldı, Abydos'a [4] gelerek, Kaspax adlı kişiyi getirtti, donanma komutanlığına onu atadı ve girişilecek deniz ötesi seferin yönetiminde ona tam yetki verdi; bu kişiye, iyi savaşırsa, İzmir'in alınması başarıldıktan sonra, hem oranın hem de çevresindeki bütün bölgenin yöneticiliğini kendisine bırakacağını vaad etti. Onu, dediğim gibi, donanmanın başkomutanı yetkisiyle deniz ötesi sefere gönderdikten sonra, kendisi Tagmatarkhos [5] işleviyle, anakarada kaldı [ve karadan, İzmir üzerine yürüdü]. İzmir halkı bu ikisinin birlikte olarak -Kaspax'ın, donanma ile [denizden] ve Doukas'ın da karadan- yaklaştığını görünce ve Doukas, surların [6] az ilerisinde konaklamaya geçip, Kaspax da limanda [7] gemilerine demir attırınca, İznik'in alınışını şimdiden biliyor da olduklarından, [ve o nedenle] direnişe en küçük hevesi olmanın uzağında bulunduklarından, barış için görüşmeyi yeğlediler; eğer İoannes Doukas onlara hiçbir kötülük etmeksizin onları yerlerine yurtlarına dönmek için bırakmaya and içip söz verirse, ona İzmir'i kan dökmeden ve dövüşmeden teslim etmeyi vaad ettiler. Doukas, anlaşılıyor ki, Çaka'nın önerilerini kabul etti [8] ve bunlara sözcüğü sözcüğüne uyacağı yolunda söz verdi. Böylece düşman[ın olası direnişi] bir yana konunca, Kaspax'ı İzmir'de Genel Vâli görevine atadı. Ama bu sırada, şimdi anlatacağım olay patlak verdi.

1] Eşi İrene'nin erkek kardeşi; dolayısiyle Anna'nın dayısı.

2] Çaka'nın ölümünden sonra İzmir yöresinde yönetimi elinde tutan Türk Beylerine.

3] Çaka'nın yerine geçmiş Beylere karşı.

4] Bkz. yukarıda s. 270, dn. 4.

5] Buradaki anlamı: Ordu Komutanı; ilkçağ Hellen dilinde, ordudan herhangi bir birliğin komutanını anlatır; şimdiki Rumcada: Binbaşı.

6] Sonradan Çelebi Mehmet'in, kenti Aydın Oğullarından kesin olarak alır almaz yıktırdığı surların.

7] Şimdi dolmuş, doldurulmuş olan ve Kemeraltı Caddesi/Anafartalar Caddesi kıvrımı içinde iki yüzyıl öncesine kadar varlığını sürdüren deniz girintisinde.

8] "Çaka'nın yerine geçenlerin önerilerini" demeliydi.

4 Tam Kaspax, Doukas'ın yanından ayrılmışken bir İzmirli [Rum] ona sokuldu ve bir müslümanı, kendisinin 500 altın stater'ini çaldı diye suçladı. O [da,] dâvanın her iki yanı yargılanmak üzere getirilsinler buyruğunu verdi; ama yakalanıp zorla sürüklenen Suriyeli [müslüman], kendini idam etmeye götürüyorlar sandı; canını kurtarmaktan yana umudu bulunmadığı için, hançerini çekti, Kaspax'ın barsaklarına daldırdı; sonra, arkasına dönüp onun [Kaspax'ın] kardeşini de baldırından yaraladı. Ortalık birbirine girdi; bundan yararlanmasını beceren müslüman, kaçtı; ama, donanmadaki bütün adamlar, hatta kürek çekiciler de, karmakarışık, kente daldılar ve herkesi hiç acımadan boğazladılar. Göz açıp kapayıncaya kadar yaklaşık 10 000 insanın kıyımdan geçirilmesini görmek çok acıklı bir seyrediş idi. Kaspax'ın öldürülmesine pek çok üzülen İoannes Doukas, yeniden, bir süre, orasının [İzmir'in] durumuyla [kendisi] ilgilendi. Çıkıp [dışarıdan] surları inceledi; halkın duygularını, bilenlerden öğrendi; [görev için] yürekli biri gerektiğinden, İzmir'in Duka'lığı [Askerî Vâliliği] görevine, bu iş için düşünülebileceklerin en iyisi olduğunu bildiği Hyaleas'ı atadı; bu, Ares [ilkçağ Hellen'lerinin Savaş Tanrısı] benzeri bir askerdi [1].

5 Doukas, kenti korusun diye, bütün donanmayı İzmirde bıraktı ve ordusuyla, iki Satrap'ın, Tanrıvermiş ile Marak'ın [Barak'ın ?] işgalindeki Ephesos/Selçuk'a yürüdü. Barbarlar onun kendilerine doğru ilerleyişini görünce, hemen silâha sarıldılar, kentin [batı] önündeki ovada ordularını savaş düzenine soktular. Doukas, bir saniye bile yitirmeden, askerlerini, düzgün dizilerle, onların üzerine saldırttı. Başlayan çatışma, aşağı yukarı, gün boyunca [akşama kadar] sürdü; savaşan iki ordu [hâlâ] birbirine girmiş durumda ve sonuç belirsiz iken, Türkler savaşı bıraktılar ve tam hızla kaçtılar [2]. Onlardan pek çoğu savaş alanında öldürülmüştü; tutsak düşenler yalnız sıradan savaşçılar değildi, ama Satrap'ların [Türk Bey'lerinin] kendileri de çoğunlukla tutsak düşmüştü; tutsakların toplamı yaklaşık 2 000'e varıyordu. İmparator bunu öğrenince, onların adalara dağıtılmasını buyurdu. Türklerden kaçabilenler, Menderes ırmağını geçtiler ve Doukas'dan çekinme duymayarak, Polybotos/Bolvadin'e doğru ilerlediler; onunla alıp vereceklerinin kalmadığını sanıyorlardı. Ama [gerçek] hiç böyle değildi; çünkü o, Petzeas'ı kentin [Ephesos/Selçuk'un] Duka'sı [Askerî Vâlisi] olarak bırakıp, ordunun tümünü almış, hemen düşmanın peşine düşmüştü; ordu öyle darmadağın değil, İmparatorun öğütlerine uyarak, düzgün dizilerle ilerliyordu, çünkü deneyimli bir komutanın düşmana karşı yürürken böyle yapması uygun düşer.

6 Bu sırada, dediğim gibi, Menderes boyunca, kıyı kentlerine [3] uğrayarak yol alan Türkler, Bolvadin'e varmışlardı. Doukas onları, onların yolundan giderek izlemedi; daha kısa bir yoldan gidip baskınla Sardeis'i [4] , Philadelphia/Alaşehir'i ele geçirdi; Alaşehir'in koruyucu birlik komutanlığı görevine Mikhael Kekaumenos'u [=Yanık

---

1] Anna'nın metninde Areimanios; "savaş seven, savaşçı" anlamına da gelir.

2] Böylece, İzmir ve Selçuk yöresinde Rum egemenliğinin yeniden kurulması kesinleşmiş oldu.

3] Tralleis/Aydın, Nysa/Sultanhisar vb.

4] İlkçağın şanlı kenti; Salihli'nin 8 km. batısında, ana yol üzerinde. Timur'un yıkımından sonra ancak kalıntıları günümüze ulaşmıştır.

Mihail] atadı. [Denizli yakınındaki] Laodikeia/Lâdik'e varınca, bütün halk, onu karşılamaya çıktı; [o da,] kendiliklerinden boyun eğdikleri için onlara sevecen davrandı, onlara bir yönetici atamayıp özgürce kendi kendilerini yönetmelerine izin verdi. Oradan, Khoma/Gümüşsu yoluyla, Lampe [1] Ovasına [2] vardı; bu yöreye komutan [vâli] olarak Eusthatios Kamitzes'i atadı. Bolvadin'e vardığında, orada, pek kalabalık sayıda Türkle karşılaştı ve tam onlar yüklerini yıkarken [denklerini çözerken] onların üstüne bastırdığından, küçük bir çatışma sonrasında onları tam yengiye uğrattı; onlardan pek çoğunu kılıçtan geçirdi ve bu kalabalığın sayısı ile oranlı, pek yüklü ganimet elde etti [3].

[VI. Haçlıların hem Antakya iç kalesini, hem de Kudüs'ü ele geçirmesi]

1 O [İoannes Doukas] henüz dönmemişken ve Türklerle savaşmayı sürdürüyorken, İmparator, Antakya yöresindeki Kelt'lere yardıma gitmek için hazırlıklarını tamamladı; yolda pek çok Barbar'ı kılıçtan geçirip daha önce bunların işgal etmekte olduğu pek çok kenti talan ederek, ordusuyla, Philomelion/Akşehir'e vardı [4] Burada iken, Antakya'dan, Guillaume de Grantmesnil, Fransa Kont'u Etienne, Aulps'un oğlu [Pierre

---

1] Rumcada: Köpük; yöre sazlık, bataklık, köpüklü su birikintileri yeri olduğu için böyle anılmış.

2] Eumeneia / Işıklı dolaylarına, bu yandaki girişinde Myriokephalon hisarının (Eumeneia akropolis'inin) bulunduğu vâdi yoluna, 1176'de Manouel Komnenos ordusunun çok ağır yenilgiye uğratılacağı doğal vâdi geçidinin yâni Kûfî Çayı vâdisinin güney ağzına. Buradan, hemen şimdi göreceğimiz üzere, Bolvadin'e geçmiştir; daha sonra Manouel Komnenos da öyle yapmak istemiş olmalı. Kûfi Çayı vâdisi girişinde, Eumeneia/Işıklı üzerinde, Eumeneia akropolis'i durumunda, Sarıbaba Tepesi doruğundaki ilkçağ surlarını 1995'de, Çivril Belediyesinin düzenlediği Myriokephalon haftası çalışmaları sırasında gördüm; ilk kez Kemal Turfan'ın Birinci Askerî Tarih Semineri'ne sunduğu bildiride (yayınlanışı: 1983) savunulan, Myriokephalon Savaşı Kûfi Çayı Vâdisinde yapılmıştır sonucunun, Myriokephalon hisarını gösterememek gibi bir eksiği dahi bulunmadığını belirlemiş oldum.

3] 1098 baharında. Aslında, Doukas'ın izlediği yol, kesinlikle, daha kısa değildir. Çünkü; Salihli, Alaşehir, Denizli yolunun Menderes'i aştığı yerden (dolayısiyle İÖ 481'de Xerxes komutasında olarak Kappadokia üzerinden Dinar, Acıgöl yoluyla gelen ve Sardeis'e gitmekte olan İran İmparatorluk ordusunun Menderes'i aştığı yerden), Menderes'i geçinceye kadar, Doukas'ın izlediği yol, yâni "Selçuk, Torbalı, kestirmeden ve Karabel geçidinden Kemalpaşa, Sardeis ve yakınındaki Salihli, Alaşehir. Menderes'i geçme yeri" yolu, 237 km. tutar. Türkler ise şimdiki Selçuk, Aydın, Denizli yolunun izlediği Menderes vâdisi yolundan gitmişlerdi ki bu gidiş, aynı yere kadar, yalnız 160 km.'dir.

4] İznik üzerinden, Kütahya, Afyon yoluyla gelmiş olmalı. Böylece Batı Anadolunun Menderes kuzeyinde kalan tümü, Türk egemenliğinden çıkıyor, yeniden Rum egemenliğine girmiş bulunuyordu.

d'Aulps], onun yanına geldiler [1]. Bunlar, [Antakya'nın] kent surlarından iple sarkarak aşağıya inmiş [ve oradan kaçmış] idiler; Tarsus'a uğrayarak gelmişlerdi [2]. Ona anlattılar ki, Antakya'daki Kelt'ler artık dayanma güçlerinin sonuna gelmişlerdir; gerçekten, [bu Kontlar], and içerek, tam anlamıyla yıkılmış olduklarını söylediler.

2 Bunu duymak, İmparatoru, onların yardımına koşmak isteğinde daha da sabırsızlaştırdı; hem de, istisnasız herkes onu böyle bir girişimden caydırmağa çabaladığı halde. Ne var ki, [o sırada], sayısız Barbar kalabalıklarının ona [İmparatora] karşı sefere çıktığı ve oraya [Akşehir'e] gelmek üzere bulunduğu haberi yayıldı: meğer, Horasan Sultanı [3], İmparatorun Keltlere yardım için sefere çıktığını duyarak, onu başarısızlığa uğratmak için, kendi öz oğlu İsmail'i görevlendirmiş, onun komutasına Horasan'dan ve daha uzak yörelerden devşirilme, çok güçlü donanımı olan önemli birlikler vermiş. [Horasan Sultanı, bunlara] İmparator Antakya'ya varmadan hemen gidin karşısına çıkın diye buyurmuş. Böyle olunca, İmparatorun, Keltlere karşı azgınca dövüşen Türklerin tümünü, başlarındaki Kerboğa dâhil, yok etmek isteğiyle, Keltleri kurtarmak için girişeceği sefer, bir yandan Frankların [4] yaptığı açıklamalar nedeniyle, bir yandan da İmparatora [kendisine] karşı sefere çıkan İsmail'in yaklaştığı yolunda, habercilerin getirdiği bilgiler nedeniyle, durdurulmuş oldu. O [İmparator], olayların olağan akışını kestirmeğe çalışıyordu; gerçekten, Keltlerin henüz zaptetmiş bulunduğu, ama böylesine kargaşalık içinde olan ve hemen Agarenos'larca [Türklerce] dışarıdan kuşatılan [üstelik iç kalesi de henüz Türklerin elinde olan] bir kenti kurtarmak, olacak iş değildi; kaldı ki, Keltler, tüm kurtuluş umudunu yitirdikten sonra, sırf kendi canlarını kurtarıp kaçmayı, düşmanlarına boş [korumasız] bir hisar bırakmayı düşler olmuşlardı.

3 Gerçek şu ki, Kelt ulusu, diğer niteliklerinin yanı sıra, bağımsız ruhludur ve kendi içinden gelerek öğüt istemez [öğüt almayı, dinlemeyi sevmez]; bu insanlar ne askerlik disiplinine, ne de askerlik sanatına alışkındır; ama iş dövüşmeye, savaşmaya gelince, hınç, yüreklerinde ulumaya başlar ve o zaman, yalnız baştakiler değil buyruk altındakiler de, karşı durulmaz olurlar, çünkü geçilmez bir hızla düşman dizilerinin ortasına doğru atılırlar; yeter ki düşmanları azıcık gevşeklik göstersin; ama tersine, eğer düşmanları askerlik işlerinde deneyimli olarak onlara karşı pusular kurup durursa ve askerliğin kurallarına göre onlara saldırırsa, en büyük [benzersiz] cesaretleri, en aşırı ölçüde, tam tersine döner [en aşırı yılgınlığa düşerler]. Hepsi için geçerli bir söyleyişle, Keltler ilk doludizgin saldırılarında, karşı konulmazdırlar, ama sonra, gerek donanımlarının ağırlığı gerek yapılarındaki düşüncesizce davranışa eğilim yüzünden, pek kolay yenilirler.

1] 1098 Haziranı ortasında.

2] Akşehir ile Antakya arasındaki bütün Anadolu bölgeleri hâlâ Türk egemenliğinde bulunduğuna, Haçlılar geçiş sırasında hiçbir yerde herhangi bir hisarı işgal edecek birlik bırakmadıklarına ve Rumlardan da öyle bir birlik kurulmadığına göre, kılık değiştirip Gülek Boğazı, Ereğli, Konya Ovası yolundan, gizlene gizlene geldikleri anlaşılıyor.

3] Anna Komnena, Horasan derken daima Danişmendli Beyliği ülkesini kasdeder.

4] Anna burada, Keltler demiyor, Franklar diyor.

4 Bu nedenlerle; ayrıca, böylesine kalabalıklarla baş etmeye yeterli güce sahip bulunmadığından ve Keltlerin huylarını değiştiremiyeceğinden, daha iyi bir tutum için vereceği öğütle onların yola gelmesini de sağlayamıyacağından, o [İmparator], daha ileriye gitmemesinin yerinde olacağına hükmetti; Antakya'nın yardımına gideyim derken İstanbul'u da elden çıkarmak var diye çekiniyordu. Sayısız Türk birlikleri tam bu sırada ona baskın veriverirse Akşehir yöresinin halkı [da] düşman kılıcına kurban olur korkusuyla, her yere, "Agarenos'lar [Türkler] geliyor!" diye duyuru yaptırmayı akıl etti; hemen oracıkta, düşmanın gelişinden önce erkeklerin ve kadınların [herkesin] ayrılıp böylelikle hem kendi canlarını hem de taşıyabilecekleri mallarını kurtarması gerektiği ilân edildi.

5 Herkes, yalnız erkekler değil kadınlar da, İmparatorun yanı sıra gitmeğe koyuldu. ...[Burada el yazması metinlerde boşluk vardır]. İşte İmparatorun savaş tutsaklarıyla ilgili olarak aldığı önlemler böyle idi [1] . Sonra ordusundan bir bölümünü ayırdı, onu kendi içinde birçok parçaya bölerek, bunların her birini Agarenos'ların [Türklerin] üzerine yollayıp bunlara, eğer ülkede akın yürütmekte olan Agarenos'larla karşılaşırlarsa, saldırıp, onların İmparator üzerine yürümesini geciktirmek için, onlara karşı canla başla savaşmak buyruğunu verdi. Kendisi ise, bütün tutsak edilmiş Barbarların ve kendisine katılan hristiyanların oluşturduğu tüm kalabalıkla, imparatorluk başkentine doğru yola çıktı.

6 Satrap başı İsmail, İmparatorun İstanbuldan ayrılıp [Türklere karşı] bir büyük kıyım yaptıktan, keza, yolu boyunca nice hisarı taş taş üstünde bırakmayasıya yıktıktan sonra, pek çok talan malı ele geçirip nice kalabalık [düşman erini] tutsak aldıktan sonra, kendisini [İsmail'i] birşey yapabilmekten âciz bırakarak, başkentine geri döndüğünü duydu; avını, öyle diyelim, elinden kaçırdığı için büyük şaşkınlığa düştü; yönünü değiştirerek, ünlü Theodoros Gabras'ın az önce aldığı ve işgal ettiği Bayburt'u kuşatmaya karar verdi; bu yerin yakınında akan ırmağa [Çoruh ırmağına] gelince, bütün ordusunu orada durdurdu [konaklattı]. Bu haberi alınca, Gabras, ona bir gece baskını vermenin yolunu aradı. Ancak, Gabras olayının sonunu, bu adamın kökenini ve kişiliğinin anlatılmasını bir yana bırakalım da, şimdi [Antakyada olanlar üzerine] anlatımımıza dönelim.

7 Açlıktan kırılan, aralıksız bir kuşatmadan bunalan Lâtinler, daha önce anlattığım gibi, Helenopolis yakınında yenilgiye uğramış olan, Piskoposları Pierre'i buldular [2]; ondan öğüt istediler. O da şöyle yanıt verdi: "Siz, Kudüs'e varıncaya kadar, günah işlememeye söz vermiştiniz; sanıyorum ki bu sözünüzü tutmadınız. İşte bu yüzden Tanrı size şimdi, eskiden olduğu. gibi yardım etmiyor. Bu durumda, Tanrıya dönmelisiniz, çul ve külde [3] günahlarınız için ağlamalısınız; pişmanlığınızı iç yakan gözyaşlarınızla ve tövbe duası ederek geçireceğiniz uykusuz gecelerle kanıtlamalısınız.

1] Önlemler ne imiş, metindeki eksiklik yüzünden öğrenemiyoruz.

2] Anna burada, Haçlı seferinin düzenleyicisi Pierre l' Ermite adlı keşişi, şimdi anlatılacak olayın gerçek kahramanı köy papazı Pierre Barthélemy ile karıştırıyor.

3] Yâni, gösterişli giysilerinizi çıkarıp bir çul'a bürünerek ve bakımlı görünüşü bir yana bırakmak üzere ayrıca yüzünüzü küle bulayarak.

Öyle davranırsanız ben de, Tanrı size acısın diye, elimden geleni yaparım". Onlar da, Piskoposun öğüdüne uydular. Birkaç gün sonra, Piskopos, tanrısal bir esinlenmeyle [!] ileri gelen Kontları topladı ve kilisedeki kutsal masanın [Altar, Autel] sağ yanını kazmalarını buyurdu; orada kutsal çiviyi bulacaklardı. Buyruğu yerine getirdiler; ama birşey bulamadılar; umutsuzluğa düşerek geri dönüp [Piskoposa gittiler] ve araştırmalarının başarısızlığını bildirdiler. O, [her zamankinden] daha da içtenlikle dua ederek, [Kont'lara] daha özenli bir araştırma yapmak üzere yeniden işe koyulmalarını buyurdu. Bu buyruğa da uydular ve aradıkları nesneyi bulunca onu, mutluluktan uçacak hâle gelen [!], cezbeye tutulan Pierre'e götürdüler [1].

8 Bundan böyle, saygın ve kutsal çiviyi, çatışmalarda, diğerlerinden daha günahsız olduğu için Saint-Gilles'e verdiler. Ertesi gün [çivinin bulunmasını izleyen gün], gizli bir kapıdan çıkış yaparak Türklere saldırdılar. Bu olay vesilesiyle, Flandre [Kont'u Robert], diğerlerinden, ona şu bir tek iyiliği etmelerini istedi: Yalnız üç adamla, Türklere, herkesin önünde giderek, saldırmak istiyordu [bunun kabul edilmesini diliyordu]. Dileği kabul edildi; ordular [karşı karşıya yer alıp] bir yandan öte yana uzanan bir sıkışık dizide, savaşa girişmek üzere hazır durdukları zaman, [Robert] atından indi, yere üç kez [namaz kılar gibi] kapanıp alnını sürerek, Tanrıya yakardı; [Tanrıdan] şimdi kendisine yardımcı olmasını diledi. [Haçlıların] Hepsi birden, "Tanrı bizimledir" diye bağırmaya koyuldular ve [karşıda] bir tepe üstünde bulunan Kerboğa'nın kendisinin üzerine dolu dizgin saldırdılar. Karşılarına çıkan düşmanları hemen mızrakla haklıyor ve yere seriyorlardı. Türkler bundan öylesine dehşete kapıldılar ki, daha iki ordu birbirine girmeden [yalnız atlılar saldırısı yapılmışken], kaçmaya başladılar; çünkü, besbelli tanrısal bir güç hristiyanların içine doluyordu; kaçarken, Barbarların çoğunluğu ırmağın [Âsi ırmağının] gürül gürül akan sularına kapıldılar ve orada boğulup gittiler; boğulanlar o kadar çok sayıda idi ki, ölüleri arkadan gelenlerce [basılıp geçilen, ırmağın aşılmasına yarayan] bir köprü gibi kullanıldı [2].

9 İşte böylece, kaçanları uzun süre izlemekten de geri kalmıyarak, Keltler, Türklerin berkitilmiş konaklama yerine döndüler; burada Barbarların yüklerini ve yanlarında getirdikleri tüm talan malını buldular; bu ganimete hemen [kente taşıyarak] el koymak istedilerse de, ganimet o kadar boldu ki Antakya kentine taşınması için 30 gün ancak yetti. [Asıl amaçları Kudüs'e varıp o kenti zaptetmek olan Haçlılar,] Daha bir zaman, savaş yaralarını sarmak için orada [Antakyada] kaldılar; beri yandan Antakya için de kaygılı olduklarından, ona kimi Vâli atayalım konusu üzerinde durdular. Bu yöneticilik için, kentin alınışı öncesinde Bohemond'a söz verilmişti. Onu kentin Genel

---

1] Haçlı tarihçilerine göre, Anna'nın "kutsal çivi"den söz etmesine rağmen, bulunan (!), İsa çarmıha çakılmak üzere yürütülürken ve kendisine çeşitli eziyetler edilirken, fırlatılıp böğrüne saplanan bir mızrağın temreni, yâni ucundaki çivi gibi sivri demir parçası imiş. Bu temren Antakya'da ne arıyormuş, ayrıca, bulunanın o temren olduğu nereden belli imiş, o konularda bir söylence olsun aktarılmakta değildir. Üstelik, Anna, İsa'nın böğrünü deşen kutsal çivi'nin İstanbulda olduğunu bize anlatmıştı (yukarıda s. 264). Ayrıca bkz. ileride s. 437 dn.4.

2] 26 ya da 28 Haziran 1098.

Vâlisi olarak atadıktan sonra, Kudüs'e doğru yola çıktılar. [Haçlılar] Yol boyunca, kıyıdaki birçok yeri zaptettiler; ancak, en güçlü olan ve uzun bir kuşatma gerektirecek olanları, şimdilik bıraktılar, aceleyle Kudüs'e vardılar [1]. Onun surlarını kuşatıp, sık sık saldırılar düzenliyerek, sonunda, bir ay sonra, kenti aldılar; ve, müslüman ya da yahudi, halkının pek çoğunu kılıçtan geçirdiler. [Sağ kalan] Halkın tümüne boyun eğdirilip, artık direnen kimse kalmayınca, buyurma yetkisini tümüyle Godefroi'ya bıraktılar ve onu Kral yaptılar.

[VII. Haçlıların Anadolu sonrası Yakın Doğuda giriştiği savaşlar]

1 Bâbil [2] Hükümdarı Amerimnes'e [3], Keltlerin seferi, Kudüs'ü nasıl aldıkları, Antakya'nın kendisini ve yöresindeki pek çok diğer kenti nasıl ele geçirdikleri anlatılınca, [bu Sultan, gazaba gelerek] Ermenilerden ve Araplardan, [Suriyeli] müslümanlardan ve Agarenos'lardan [Türklerden] topladığı bir orduyu onlara [Haçlılara] karşı gönderdi. Godefroi bunu Keltlere haber verir vermez, onlar da, düşmanlarına karşı silâha sarıldılar ve [kıyı yoluna,] Yafa'ya inerek, onların gelişini beklediler; buradan, daha sonra, büyük din şehidi Georgios'un [4] öldürüldüğü yer olan Ramle'ye geçtiler; orada, kendilerine saldıran, Amerimnes'in ordusuyla çatıştılar, savaştılar; yengiyi, hemen, Keltler kazandı.

2 Ancak, ertesi gün, düşman öncüsü, onları çevirip saldırınca, Lâtinler yenildiler ve Ramle'ye kaçmakla canlarını kurtarabildiler. Aralarında yalnız Kont Baudoin eksikti; çünkü o, korkaklıktan değil, kendisinin ve Bâbil'lilere [Fatımî Sultanının ordusuna] karşı savaşan birliklerin güvenliğini daha iyi sağlayabilmek için [!] kaçmıştı. Onlar [Fatımî Sultanının ordusu] yeniden gelip, Ramle'yi kuşattılar ve çok kısa bir kuşatmadan sonra ele geçirdiler. Bu sırada pek çok Lâtin yaşamını yitirdi; ama daha da fazlası, tutsak edilip Bâbil'e [Kahireye] götürüldü. Olan bitenden sonra, Bâbil'lilerin bütün ordusu, Yafa'yı kuşatmak için acele ederek, yeniden yürüyüşe geçti; gerçekten, Barbarların geleneksel yöntemi böyledir. Ne var ki, yukarıda kendisinden söz ettiğimiz [Ramle'de bulunmayan] Baudoin, Frankların [5] elinde bulunan bütün kasabaları dolaşıp oralardan kalabalık sayıda yaya ve atlı topladı, güçlü bir ordu oluşturdu, sonra Bâbil'lilerin üzerine yürüdü ve onları tam bir yenilgiye uğrattı.

1] 15 Temmuz 1099.

2] O çağda batılılar Kahireye de Bâbil diyorlardı.

3] Anna, Emîr ül Mümînin deyimini yanlış anlamaktan, öz ad sanmaktan doğan bu uydurma adı kullanıyor; kasdedilen, Mısır'daki Fatımî Sultanı, Efdal adını takınmış Şehenşah'tır. Biraz ileride de, Ermenice Asbed (Atlı, Şövalye) san'ını bir kişinin öz adı sanmaktan doğan yanılgısını göreceğiz.

4] Yurtdaşımız, Kappadokia kökenli bir aileden gelmekle ve bu yüzden Kappadokia'lı diye anılıp orada evren=canavar dev yılan öldürmüş diye bilinmekle birlikte, Çukurova güneydoğu yanında, Erzen İstasyonu yanıbaşında kalıntıları bulunan ilkçağ kenti Oinoanda/Epiphaneia'nın yerlisi olan, Ermiş Georgios/St.George.

5] Anna, burada da, Keltler değil Franklar diyor.

3 İmparator, Lâtinlerin Ramle'deki yenilgisini öğrenince, Kontların tutsak düşmüş olmasına çok üzüldü; çünkü genç yaşta, bedensel güçle dopdolu ve geçmiş zaman yiğitleri gibi şanlı soydan gelme olduklarını biliyordu; onların daha uzun süre yabancı bir ülkede tutsak kalmasına katlanamazdı. Bu yüzden, Bardales adlı birini çağırdı; ona, bu adamları kurtarsın diye büyük tutarda para verdi ve onu, Kontlar konusuna ilişkin, Amerimnes'e [Fatımî Sultanına] yazılmış mektuplar vererek, Bâbil'e [Kahireye] yolladı [1].

O [Kahire'deki Sultan] ise, İmparatorun mektuplarının içeriğini öğrenince, kendiliğinden ve kurtulmalık parası almaksızın, Godefroi'dan başka bütün Kontları özgür bıraktı. [Godefroi'dan başka; çünkü] Onu zaten, kardeşi Baudoin'ın ödediği kurtulmalık karşılığında daha önce [Haçlılara] teslim etmişti [2]. Onların [kurtuluşlarını sağladığı Kontların] başkente gelişinde, İmparator, Kontları onurlandırarak karşıladı, onlara büyük tutarlarda paralar verdi ve onlar yeterince dinlendikten sonra, her birini, minnet dolu olarak, kendi yurduna yolladı. Godefroi'ya gelince; [o,] Kudüs'te Kral olma durumuna yeniden kavuşunca, kardeşi Baudoin'ı Edessa/Urfa'ya yolladı [3].

4 İşte bu sırada idi ki, Saint-Gilles, İmparatordan, Laodikia/Lâzkiye'nin yönetimini Andronikos Tzintziloukes'e; Marakes ve Valania adlı yerlerin yönetimini de, o sırada Kıbrıs Duka'sı [Askerî Vâlisi] olan Eumathios'un [göndereceği] subaylarına teslim etmek buyruğunu aldı; kendisine de, ilerleyişini sürdürmesi ve berkitilmiş diğer kentleri zaptetmek için olabildiğince yiğitlikle savaşması buyuruluyordu; o da, İmparatorun mektuplarındaki buyrukları yerine getirdi. Söz konusu yerleri, adlarını belirttiğimiz kişilere teslim ettikten sonra, Antarados üzerine yürüdü ve burasını savaşmaksızın aldı [4]. Bunu öğrenince, Şam Atabeyi büyük bir ordu toplayıp onun üzerine yürüdü. Saint-Gilles, böylesine bir kalabalıkla baş edebilecek sayıda askeri bulunmadığı için, yiğitçe olmaktan çok kurnazca bir yol izledi. Gerçekten, güvendiği, halktan kişilere şöyle dedi: "Bu berkitilmiş alan [=Kastron; Lâtince, Castrum] çok geniş olduğu için, ben, bir köşeye gizleneceğim; sizler, Atabey buraya gelince, gerçeği ondan saklayacaksınız ve benim korku içinde kaçıp gittiğime onu inandıracaksınız".

1] Bu olay, 12 I 3 (s. 361)'de daha ayrıntılı anlatılacak, yalnız orada, gönderilen elçinin adı Niketas Panoukomites diye verilecektir.

2] Başka hiçbir kaynakta, Godefroi'nın herhangi bir zamanda, müslümanlara tutsak düştüğü yolunda bilgi yoktur.

3] Haçlıların Urfada kurduğu Kontluk konusunda bkz. Hansgerd Hellenkemper. Burgen der Kreuzritterzeit in der Grafschaft Edessa und im Königreich Kleinarmenien=Edessa Kontluğunda ve Küçük Ermenistan Krallığında Haçlı Atlılar Döneminin Hisarları, Rudolf Habelt Verlag, Bonn 1976.

4] Şubat 1099; Antarados, Haçlıların Tortose diye andığı kenttir; şimdi, Tartus.

5 Atabey, oraya geldi ve Saint-Gilles'i sorup onun hakkında bilgi aldı, kaçıp gittiğine inandı ve yol yorgunluğu ile, surların yakınında ordugâhını kurdu. Kent halkı, komutanlarına pek yakınlık gösterdiğinden, Türkler, onlardan bir düşmanlık geleceğini hesaba katmadan, bu yolda en küçük bir kuşku duymadan, atlarını, başıboş, ovaya saldılar. İşte o zaman, öğle üzeri, güneş ışınlarını dikine fırlatırken, Saint-Gilles, sayısı 400'ü bulan adamlarıyla, zırh kuşanıp birdenbire kapıları açtırarak, düşman ordugâhının orta yerine dalıverdi. Düşman içinde, yiğitçe savaşmaya alışkın olanlar, canlarını esirgemeksizin, Lâtinlere karşı çıkarak, çatışmaya girdiler; ötekiler, savuşmakla selâmete çıkmaya çalıştılar. Ama, hiçbir sazlıklı bataklığın, tepenin, çukur vâdinin bulunmadığı bu dümdüz ova, onların hepsini, [gizlenmelerine olanak vermeyerek] Lâtinlerin eline teslim etti. Hepsi kılıçtan geçirildiler. Yalnız az sayıda kişi tutsak alındı. Böylece, bu savaş hilesiyle Türklere oyun ettikten sonra, Saint-Gilles, Tripolis/Trablus'a doğru yola koyuldu [1].

6 Oraya varır varmaz, Trablus'un karşısında bulunan ve Lübnan'ın [Lübnan sıradağlarının] bir parçası olan tepenin doruğuna tırmanıp orayı işgal etti; amacı, bu doruğu kale gibi kullanmak ve bu tepeden yamaç yarıkları boyunca aşağıya akıp Trablus'a giden suyu kesmekti. Bundan sonra, olan biteni İmparatora bildirdi ve ondan, bu yerde çok güçlü bir doruk kalesi yaptırmasını; bu işi, kendisinin savaşmak zorunda kalacağı, Horasan'dan gelecek [ilk gönderilenden] daha büyük ordu oraya varmadan sonuçlandırmasını diledi. İmparator, söz konusu işi Kıbrıs Duka'sına verdi ve ona, hiç gecikmeksizin, gerekli tüm malzemeyi ve bu kalenin Saint-Gilles'in göstereceği yerde yapılmasıyla görevli işçileri, donanma ile yola çıkarmasını buyurdu [kale, orada, yapıldı].İşte bu sırada olan biten, böyle idi.

7 Trablus karşısında ordugâh kuran Saint-Gilles, kenti ele geçirmek için buyruklar verdi durdu, her girişimi yaptı. Beri yanda, Bohemond, Tzintziloukes'in Lâzkiye'ye girişini duyunca, İmparatora karşı çoktan beri beslemekte olduğu hıncı ulu orta açığa vurdu ve yeğeni Tancred'i, önemli bir güçle, Lâzkiye'yi [Rumlardan almak için] kuşatmaya gönderdi. Bu haber kendisinin kulağına gelir gelmez, Saint-Gilles, tek saniye yitirmeden Lâzkiye'ye vardı, Tancred ile görüşmelere girişip onu, akla gelebilecek her türlü gerekçeyi sayıp dökerek, Lâzkiye'yi kuşatmaktan caydırmağa çalıştı. Ama, uzun uzadıya yapılan görüşmelerden sonra, anladı ki, onu ikna edemiyecektir ve sanki bir sağırın önünde türkü çığırır durumundadır; o da çekip gitti, Trablus'a döndü. Öteki ise, kuşatma savaşını hiçbir yönden gevşeklik göstermeksizin sürdürdü. Tzintziloukes, Tancred'in azgınlığını ve kendisinin içinde bulunduğu durumun tehlikeli boyuta vardığını görünce, [Rum imparatorluğunun bir ili olan] Kıbrıs'tan yardım istedi. Ne var ki, oradan gelecek yardım geciktiğinden [gelmek bilmediğinden] ve onun da, bir yandan kuşatma bir yandan açlık baskısı altında, gücü tükendiğinden, hisarı teslim etmeyi yeğledi [2].

1] Ekim 1102 dolaylarında.

2] 1102 yılının ikinci yarımında.

[VIII. Türklerin, haçlı Norman'ları kılıçtan geçirmesi]

1 Bu işler olup biterken Godefroi öldü ve onun yerine geçecek bir başka Kral seçmek gerektiğinden, hemen, Kudüs'deki Lâtinler, onu Kudüs Kralı yapmak niyetiyle, Trablus'a, Saint-Gilles'i çağırmak için adam gönderdiler. Ama o, oradan ayrılışını geciktirip duruyordu. Ana kente [Kudüs'e] geldiği zaman da, halk, onun [Kral olayım mı, olmayayım mı diye] duraksamada bulunduğunu öğrenince, o sırada Urfa'da bulunan Baudoin'ı çağırdı ve onu Kudüs Krallığına getirdi [1]. İmparator, Baudoin'ın Kudüste taht'a geçtiğini öğrenince, [İstanbula gelişinde] sevinçle karşıladığı Saint-Gilles'i yanında alıkoydu; tam bu sırada, Blandrate kardeşlerin komutasında bir Norman birliği de [İstanbula doğru] gelmekte idi.

2 İmparator, [İstanbula geldikleri zaman] bunlara ısrarla, Lâtinlerin diğer ordularıyla buluşmalarını sağlayacak olan, daha önceki birliklerin izlemiş bulunduğu yolu aynıyla izleyerek, kıyıdan, Kudüs'e gitmelerini öğütledi; ama gördü ki bunlar, Frank'larla birleşmek istemedikleri için ve [Horasan sandıkları, Dânişmendliler ilini] zaptetmek üzere Horasan'a gitmek amacıyla bir başka yolu izlemek istediklerinden, onları ikna edemiyecektir. Bu tasarının kesinlikle felâket getireceğini bilen ve böylesine kalabalık bir ordunun -gerçekten bunlar [bu ordu] 50 000 atlı ve 100 000 yaya askerinden oluşuyordu- yok edilmesini engellemek isteyen İmparator, verdiği öğüde onların karşı çıktığını görerek, defler ya, "bir başka gemiye bindi" [başka çâre denedi]: Saint-Gilles ile [Türklerden oluşan 500 paralı askerin başındaki Rum komutan] Tzitas'ı çağırdı, onları bu adamların [Normanların] yanı sıra, onlara yerinde öğütler versinler ve onların çılgın serüven heveslerini olabildiğince dizginlesinler diye, gönderdi. Onlar, İzmit Körfezini geçince [körfezin güney kıyısındaki iskele kasabası Kibotos'a çıkınca], Armenia Thema'sına doğru [2] hızla yola koyuldular; Ankara'ya vardılar ve kenti ilk saldırışta aldılar [3]. Sonra, Kızılırmağı geçtiler ve bir kentçiğe geldiler; burası Rumların elinde bulunduğundan [4], kutsal giysilerine [âyinde giyilen gösterişli giysilerine] bürünmüş papaslar, [bu gelenler] hristiyan oldukları için güvenle [onlardan kötülük beklemeksizin], İncil ve Haç taşıyarak, onları karşılamaya çıktılar. Ama onlar, insanlık dışı ve zâlim davranışla, yalnız papasları değil, geriye kalan [diğer] hristiyanları da kıyımdan geçirdiler; sonra, hiç dertlenmeyerek, Amasya doğrultusunda, yolculuğu sürdürdüler.

1] 25 Aralık 1100. Görülüyor ki, şimdi anlatılanlar, yukarıda 7'de anlatılan olaylardan öncesine ilişkindir.

2] Thema=Kolordu; dolayısiyle, "Bir kolordu çıkaran il". Armenia Thema'sı, Doğu Roma İmparatorluğunun, 1071 öncesinde, Amasya yöresini kapsayan il'i idi.

3] 23 Haziran 1101; kenti Rum İmparatorunun yönetimine vermişlerdir.

4] Sözü edilen, Eukhaita Hisarı olmalı (Mecitözü yakınında Avkat/Beyözü köyü).

3 Türkler, savaşta deneyimli olduklarından, hep onların önü sıra bir köyden ötekine ilerliyerek bütün yiyecek birikimlerini yaktılar; [yeteri kadar] sonra, Norman'ların karşısına çıktılar ve onların üzerine saldırdılar. Bir Pazartesi günüydü; yapılan savaşı Türkler kazandı [1]. [Bu yenilgiden sonra,] Normanlar arazide ordugâh ve [kazıklardan, kütüklerden] berkitme engelleri yapıp bunların arkasına yüklerini yığdılar. Ertesi gün, iki ordu yeniden savaşa tutuştu. Ama, kendi yayıldıkları alanla düşmanı çember içine alan Türkler, onların yük hayvanlarına ve atlarına yem sağlamasını, bunları sulamasını engellemişlerdi. Keltler, bu durumda, pek yakında yok edileceklerinin kanıtını görerek, bir Çarşamba günü, zırhlarını giydikten sonra, Barbarlarla savaşa girdiler. Onları avuçlarının içinde tutan Türkler ise, artık, mızrak ve yay kullanarak onlarla uzaktan savaşmadılar; tersine, kılıçlarını çekip kınından çıkararak, göğüs göğüse dövüştüler ve Normanları hemen bozguna uğrattılar. Kaçanlar, [berkitilmiş] konaklama yerine sığındılar ve kendilerine öğüt verecek birini aradılar [kulak asmadıkları çok yerinde öğütleri vermiş İmparator Alexios Komnenos'u andılar ve aradılar].

4 Ama, onların hiç umursamadığı en iyi öğütleri vermiş olan kusursuz İmparator, artık onlarla değildi. Saint-Gilles'in ve Tzitas'ın öğütlerine başvurmaktan başka yapabilecekleri şey yoktu; onlar [öğüt istedikten başka] bir de, yakınlarda, sığınabilecekleri, İmparatora ait bir yer [hisar] var mı diye sordular. Orada [berkitilmiş konaklama yerinde] yüklerini, çadırlarını ve bütün yaya askerini bırakarak, atlarına bindiler ve [dört nala,] olabildiğince hızlı, Armenia Thema'sı ile Paura/Bafra yöresinde at koşturup deniz kıyısında ilerlediler [2].

Türkler, yığınsal bir saldırıyla, [Normanların bırakıp kaçtığı] ordugâha yüklenip orayı tümüyle talan ettiler, sonra kaçanların peşine düştüler; yaya askerini yakaladılar ve hepsini kılıçtan geçirdiler; yalnız Horasan'a [Dânişmendli iline] yanları sıra götürüp orada göstermek için birkaç kişiyi esirgeyerek tutsak ettiler.

5 İşte, Norman'lara karşı bu savaşımda Türklerin kazandığı büyük başarılar böyle idi; Saint-Gilles ile Tzitas ise, sağ kalan az sayıda atlı askerle, başkente ulaştılar [3]. İmparator, onları [sağ kalmış askerleri] karşıladı, onlara yüklü tutarlarda para verdi ve onlar dinlendikten sonra, artık nereye gitmeyi yeğlediklerini sordu. Onlar, Kudüs'ü seçtiler. Bunun üzerine, [İmparator,] onları, armağanlara boğup, her dileklerini yerine getirerek, denizden, yolcu etti. Saint-Gilles, başkentten ayrılınca, kendi ordusuyla buluşmak istedi; bu nedenle, yeniden Trablus'a [kenti kuşatan ordusunun, Trablus karşısındaki konaklama yerine] geldi; bu kenti ele geçirmeyi pek istiyordu. Daha sonra, öldürücü bir hastalığa tutuldu ve son nefesini verirken [4], zaptettiği bütün yerleri mirasçısı olarak kendisine bırakmak, birliklerinin komutanlığına onu getirmek üzere, yeğeni Guillaume'u çağırdı.

1] 5 Ağustos 1101'de, ya da o günlerde.

2] Raymond de Saint-Gilles, burada, Sinop'tan gemiye binerek İstanbula dönmüştür.

3] 1101 yılı sonunda.

4] 28 Şubat 1105.

Onun ölümünü öğrenince, İmparator, hemen Kıbrıs Duka'sına mektup göndererek, ona, çok yüklü tutarda para ile Niketas Khalintzes'i Guillaume'a göndermesini ve bu yoldan onu [Guillaume'u] kazanmasını ve onun, ölmüş amcası Saint-Gilles'in yapmış ve ömrünün sonuna dek uymuş bulunduğu üzere, İmparatora bağlılık andı içerek, her ne olursa olsun ona bağlılıktan ayrılmayacağı yolunda yükümlülük üstlenmesini sağlamasını buyurdu [1].

[IX. Bohemond'un düşmanca işleri]

1 İmparator, Lâzkiye'nin Tancred tarafından işgal edildiğini öğrenince de, Bohemond'a şöyle bir bildirim gönderdi:

> Yalnız senin değil, tümünüzün Rum İmparatorluğuna içtiğiniz andları, verdiğiniz sözleri biliyorsun. Öyle iken, ilk kez sen, Antakya'yı kendinde tutmakla [yönetimini Rum İmparatorluğuna devretmemekle] ve çeşitli hisarları, o arada [üstelik, Rum yönetimine girmişken] Lâzkiye'yi bile kendine boyun eğdirmekle, içtiğin andı çiğnemiş oldun. Bu nedenle, Antakya'dan ve bütün diğer yerlerden çekil; hakça olanı yap, kendine düşman kazandırıcı ve seni yeni savaşlara sürükleyici işlerden uzak dur [2].

İmparatorun mektuplarını okuyunca, bu kez, Bohemond, hep yapageldiği üzere bir yalan uydurarak kendini savunmağa kalkışamadı; çünkü olaylar, gerçeği açıkça kanıtlıyordu; bu yüzden, [yanıtında] bildirimde söylenenlerin haklı olduğunu yadsıyamadı; yine de, eğer kusurlu davranmışsa buna İmparatorun neden olduğunu öne sürdü; işte şöyle dedi:

> Bu durumun ortaya çıkmasından sorumlu olan, ben değilim, sensin. Çünkü sen bize, güçlü bir orduyla bizi izleyeceğin [birlikte geleceğin] sözünü verdin, ama bu sözü yerine getirmeye yanaşmadın. Biz ise, Antakya'ya vardığımızda, çekilmez çilelere katlandığımız üç ay boyunca, bir yandan düşmanlarla bir yandan da insan bilincinin [benzerini görmediği,] tanımadığı bir kıtlıkla umutsuzca boğuştuk; öyle ki, çoğumuz, törenin yenmez saydığı etleri [kedi, köpek vb.eti] yemek zorunda kaldık. Biz gücümüzü ayakta tutmağa çabalarken, bizim yanımıza, bize yardımcılık etsin diye verilmiş olan, sen İmparator hazretlerinin pek sâdık hizmetkârı, Tatikios, bizi tehlike ortasında bırakarak, çekti gitti. Yine de, hiç umulmazken kenti ele geçirdik ve Antakyalıları kurtarmak için Horasan'dan gelen orduları tam bozguna uğrattık.

1] Sonuç ne oldu, Guillaume böyle and içti mi, Anna söylemiyor.

2] İmparatorun artık sabrı tükenmişti; çünkü, 1101 yılında, Bohemond'un gönderdiği yeğeni, Tancred, Çukurova'da Rumların elindeki birçok hisarı zaptetmiş ve gördüğümüz üzere, Lâzkiye'yi kuşatmaya almış, teslim olmak zorunda kalan kenti ele geçirmişti.

Bu durumda, kendi alın terimizle, çileler çekerek elde ettiğimizden, böylesine kolayca vazgeçmemiz [beklentisi ve isteği] nasıl hakça oluyormuş?

2 Oradan gelen elçiler [başkente] varınca Bohemond'un mektuplarının içeriğini öğrenen ve Bohemond'un kendini hiçbir yönden değiştirmeksizin hep aynı Bohemond olarak kaldığını böylece öğrenen İmparator, Rum İmparatorluğunun sınırlarını sıkıca korumak ve bu adamın zaptedilmez aç gözlülüğüne karşı olabildiğince önlem almak gerektiği yargısına vardı. İşte bu yüzden, Kilikia'ya [Çukurovaya], Boutoumites'in komutasında, ordunun en seçkinlerinden, hepsi de son derecede savaşçı, tam [Savaş Tanrısı] Ares'in yoldaşı askerlerden, kalabalık birlikler gönderdi; bunların arasında, gençliklerinin baharında olan, henüz sakalı çıkmamış, Bardas ile Baş İçkisunucu Mikhael de vardı [1]. Bunları daha çocuk yaşlarından beri kendi koruması altına almış ve askerlik biliminde eğitmiş olan İmparator, [sözü edilen iki genci] Boutoumites'e verdi; çünkü bunları, diğer yoldaşlarına göre daha da [içtenlikle, kendisine] bağlı saymaktaydı: Bunlar, onun [Boutoumites'in] yanında gidecekler ve her konuda buyruğuna uyacaklar, ama aynı zamanda, gizli mektuplarla, olan bitenlerden sürekli biçimde İmparatoru bilgilendireceklerdi. [İmparator,] Sonra daha kolaylıkla Antakya'ya karşı harekât düzenleyebilmek üzere, Kilikia ilinin bütününe boyun eğdirmek için can atıyordu.

3 Böylece Boutoumites, ordusunun bütünüyle, [denizden] yola çıktı ve Antalya'ya vardı; Bardas'ın ve Baş İçkisunucu Mikhael'in artık kendi buyruklarını dinlemediğini görünce, [başkalarının da kendisini umursamaz tutum takınmasıyla, disiplin bozukluğundan dolayı] orduda ayaklanma çıkmasını ve bunun sonucunda da, boş yere bunca zahmete katlandıktan sonra, sonuç elde etmeksizin, Kilikia'yı boşaltmak zorunluluğunun başgöstermesini engellemek için, hemen onların tutumunu İmparatora bildirdi ve onları yanından almasını istedi.

Bu gibi anlaşmazlıklardan dolayı ortaya çıkagelmiş zararları bilen İmparator, onları ve tüm kuşkulu kişileri hemen, başka yere gönderdi; bunlara mektup yazarak, gecikmeksizin Kıbrıs'a gitmeleri, o sırada adada Duka'lık [Askerî Vâlilik] yetkisini elinde tutan Konstantinos Euphorbenos'un huzuruna çıkmaları ve onun her dediğine uymaları buyruğunu verdi. Onlar [Bardas ile Mikhael] mektupları alınca çok sevinerek, olabildiğince çabuk, denizden Kıbrıs'a doğru yola çıktılar; ama, bir süre Kıbrıs Duka'sının yanında yaşadıktan sonra, ona karşı da, alışageldikleri saygısız tutumlarını gösterdiler. O da, doğal olacağı üzere, onlara içerlemeye başladı. Bunun üzerine, İmparatorun kendilerine karşı şefkatini bilen bu gençler, ona mektup yazarak, Duka'yı pek kötülediler ve ondan, kendilerini İstanbula geri çağırmasını dilediler. Onların mektuplarını açınca, İmparator, onlarla birlikte Kıbrıs'a soylulardan bazı "tutumu kuşkulu" kişileri de göndermiş bulunduğu için, bunların [ikisinin] dahi, duydukları hoşnutsuzluk nedeniyle, ötekilerle işbirliğine girişebileceğinden çekinerek, hemen, Kantakouzenos'a, onları kendi yanına almasını buyurdu. Adı geçen, Girne'ye vardı ve onları aratıp yanına getirtti.

1] Gabras'ın kaçma plânını haber veren kişi; bkz. 8 IX 6 (s. 264).

4 İşte bu genç adamların, yâni Bardas ile Baş İçkisunucu Mikhael'in başından geçenler bunlardı; Boutoumites ise, Monastras ve yanında kalmış olan komutan rütbesindeki diğer subaylarla birlikte, Kilikia'ya vardı; oradaki [nüfus çoğunluğunu oluşturan] Ermenilerin şimdiden Tancred ile işbirliğine girmiş bulunduğunu görünce, yola devam etti [1] ve Marasin/Maraş'a gelerek, burasını, keza yöredeki bütün hisarlarla kentçikleri işgal etti. Bütün bölgeyi savunmaya yeterli birlikleri, anlatımımız boyunca sık sık sözü edilen, yarı Barbar Monastras'ın komutasında olarak, bıraktı, imparatorluk [baş]kentine döndü.

[X. Pisa donanmasının Rum donanmasıyla savaşması]

1 Franklar, Suriye kentlerini ele geçirmek amacıyla Kudüs üzerine sefere çıkarken, Pisa Piskoposuna [2], eğer onların amaca ulaşmalarına yardımcı olursa [şunu verecekleri, bunu yapacakları yolunda] büyük vaadlerde bulunmuşlardı; o da bunlara inandı ve kıyıda [kıyı kentlerinde] yaşayan kendi Piskopos arkadaşlarından iki kişiyi, aynı yolda davranmaya [Franklara destek olmaya] ikna etti; gecikmeden, iki dizi kürekli, üç dizi kürekli savaş gemileriyle, dromon'larla [3], yaklaşık 900 dolayında diğer hızlı gemi donattı ve Frankların yanına [Antakya, Lâzkiye dolaylarındaki kıyı yöresine] gidiyormuş gibi yola çıktı. Ancak, azımsanmıyacak sayıda gemiyi ayırarak onları Korfu, Leukas, Kefalonya ve Zakynthos adalarını talan etmeğe gönderdi.

2 Bu haber gelince, İmparator, Rum İmparatorluğunun bütün illerine, savaş gemisi sağlamalarını buyurdu. Bunlardan epeycesinin yapımı başkentte gerçekleştirildi; [İmparator] zaman zaman, tek dizi kürekli bir gemiye çıkıp, yapımla ilgili olarak işçilere yönlendirici buyruklar verdi. Pisa'lıların deniz savaşlarında dövüşme sanatının ustası olduklarını bildiği ve onlarla bir çatışmaya girmekten çekindiği için, her bir geminin burnuna tunçtan, demirden, ağzı açık, aslan ya da başka kara hayvanlarının kafalarını koydurttu; bunları, görünüşleri korkunç olsun diye yaldızla boyattı, düşmanlara boru içinden fırlatılacak ateş [4] konusunda da önlemler alarak, bunun [5] o aslan ya da öteki hayvan kafalarının ağzından, sanki oradan kusularak çıkıyormuş gibi, çıkmasının düzenini kurdu.

1] Demek, Ermeniler, hisar kapılarını kapamışlar, hisarları ona teslim etmemişler, Rum İmparatorluğuna bağımlı olmak istememişler.

2] Daimbert adlı biri; bu kişi sonradan, 1098 yılında, Adhemar du Puy ölünce, onun yerine, Papa Urban tarafından, Kudüs Piskoposluğuna atanmıştır.

3] Dromon: ortaçağda kullanılan bir tür savaş gemisi.

4] Rum ateşi denen yanar-toplar.

5] Rum ateşi yanar-toplarının.

Bu hazırlıklardan sonra, Antakya'dan [1] henüz dönmüş bulunan Tatikios'u çağırttı ve ona, En Parlak [=Büyük Amiral] rütbesi vererek, donanmayı teslim etti; ama donanmanın komutanlığına, Büyük Duka rütbesi verilen Landulf getirildi, çünkü deniz savaşı sanatında en usta kişi o idi.

3 Bunlar, donanma ile, başkentten, Nisan ayı içinde ayrılıp, Samos/Sisam'a vardılar; gemilerini kıyıya yanaştırdılar ve katranlayarak onların dayanıklılığını arttırmak için, karaya çektiler. Pisa donanmasının yolda olduğunu duyar duymaz, demir aldılar ve düşmanı Kos/İstanköy adasına doğru, izlediler. İstanköy adasına, Pisa'lılar sabahleyin, Rumlar akşam basmışken vardılar [ama iki donanma da orada durmadı, yolculuğu sürdürdü].Pisa'lılar onların karşısına çıkmadığı için, [Rumlar,] Knidos'a gittiler; bu kent, Anadolu anakarasının hemen yakınındadır [2]. [İzini sürdükleri] Av'ı hâlâ ele geçirememiş olmakla birlikte, oraya vardıklarında, o yere bırakılmış az sayıda Pisa'lı buldular; bunlardan, Pisa donanmasının hangi yönde gitmekte olduğunu öğrendiler: Rodosa doğru gidiyormuş. Hemen demir aldılar ve çok geçmeden Pisa'lıları Patara ile Rodos arasında yakaladılar [3]. Bunlar [Pisa'lılar], onları görür görmez, savaş düzenine girdiler ve yalnız silâhlarını çarpışma için bilemekle kalmayıp, [ateşli konuşmalarla] yüreklerini de coşturdular. Rum donanması çıkıp gelince, [o donanmanın gemi komutanlarından] denizcilikten olağanüstü iyi anlayan, Perikhytes adlı bir Peloponnesos'lu Bey [Komes, Kont], onları görünce hemen, tek dizi kürekli gemisini, hızlı kürek çektirişle, onların üzerine sürdü. Şimşek gibi ortalarından geçti, sonra yine Rum donanmasına katıldı.

4 O [Rum donanması] ise Pisa'lılara karşı düzgün diziler hâlinde savaşmaya koyulacak yerde, hızlı ve düzensiz bir saldırılar dizisi yürütmeğe girişti. İlk olarak, Landulf'un kendisi Pisa gemilerine yaklaşıp beceriksiz atışlarla ateş [Rum ateşi yanartopu] fırlattı ama, ateş [toplarını] boşa harcamaktan başka bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine, Eleemon denen Bey [Komes, Kont], gözü kara bir saldırıyla pupa yelken, çok büyük bir geminin üzerine [kendi gemisinin burnuyla mahmuzlayıp batırmak için] gitti, ama onun dümenine düştü [4] ve kurtulmakta güçlük çektiği için,

---

1] Doğrusu: Antakya sonrası gittiği Kıbrıstan.

2] Anna yanlış biliyor; yakınında değil kıyısındadır, Datça Yarımadasının en ucunda, önemli kalıntıları günümüze ulaşmıştır.

3] Bernard Leib, yapıtın Fransızca çevirisinde, bağışlanmaz bir câhillikle Patara'yı Patras ediveriyor. Patara, Anadolu kıyısında, Eşen Çayı ağzındaki kumsaldadır; ünlü Ermiş Nikolaos'un yâni Noel Baba'nın doğum yeri olan kenttir. Patras ise Yunanistanda, Peloponnesos/Mora Yarımadasının kuzeybatı ucundadır.

4] Kendi gemisinin burnunda, su düzeyinin hemen altındaki mahmuz çıkıntısı oraya sıkıştı.

az kaldı ele geçirilecekti; neyse ki [Eleemon], borularında fırlatılmağa hazır bulunan ateş toplarından yararlanmayı akıl etti ve tam hedefi vurdu [ancak bu sayede kendi gemisini ele geçirilmekten kurtarabildi]. Sonra, hızla, gemisini bir diğerine [bir diğer düşman gemisine] çevirdi ve üst üste vuruşlarla [yanar-toplarını fırlatıp hedefi bulmakla] Barbarların [1] en güçlü gemilerinden üçünü tutuşturdu. Tam bu sırada, birdenbire, bir fırtına patlak verdi, denizi altüst ederek gemileri parçaladı ve hepsini her an denize yutturabilecek bir durum yarattı; dalgalar uğulduyor, serenler çatırdıyor, yelkenler yırtılıyordu; Barbarlar, bir yandan, fırlatılan ateş toplarından dolayı yılgınlığa düşmüşlerdi, çünkü onlar ne bu tür bir ateşin üstlerine fırlatılmasına ne de alevlerin doğal biçimde yukarıya doğru uzanacak yerde, duruma göre, fırlatanın istediği herhangi bir yöne, aşağıya yahut yanlamasına da gelebilmesine alışkındılar [böyle şey görmüşlükleri vardı]; diğer yandan da, böylesine kudurmuş bir deniz, onların yüreğini perişan etmişti; sonunda, kaçmaya koyuldular.

5 Barbarların tutumu böyle iken, Rum donanması, Seutlos gibi bir adla anılan küçük bir adaya yanaştı [2]. Gün doğar doğmaz yola çıktılar ve [sonra] Rodos'a yanaştılar. Karaya çıkıp, gemilerden -içlerinde Bohemond'un kendi yeğeninin de bulunduğu- bütün tutsaklarını boşalttıktan sonra, onları korkutmak için, onlara, "Hepinizi ya köle olarak satacağız ya da boğazlayacağız" dediler. Onların bu söylenenlere aldırış etmediklerini ve köleliğe düşmeyi de umursamadıklarını görünce, hemen oracıkta, hepsini kılıçtan geçirdiler.

6 Pisa donanmasıyla sefere çıkanlardan, kaçmayı başarabilenler, yolları üzerine düşecek adaları, bir de Kıbrıs'ı, talan etmeğe niyetliydiler; oysa ki Eumathios Philokalès orada bulunuyordu ve hızla onların üzerine geldi. Bunun üzerine, gemilerin tayfaları, dehşete düşerek ve talan için karaya çıkmış çok sayıdaki yoldaşlarını hiç düşünmeyerek, onların çoğunu adada bıraktılar ve tam bir kargaşalık içinde, demir alıp, Bohemond'la buluşmak amacıyla, Lâzkiye'ye doğru yelken açtılar. Gerçekten de, [oraya vardılar ve] varır varmaz, onu bulmağa giderek, onun yanında yer almaya can attıklarını söylediler; o da, doğasına uygun yolda, gelenleri sevinçle karşıladı [3]. [Kıbrısta] Kıyıda talan yürütürken orada bırakılanlar ise, geriye dönüp de donanmalarını göremeyince, umutsuzluk içinde kendilerini denize attılar, boğulup gittiler [4].

7 Rum donanmasının deniz-komutanları (Thalassokratores), o arada Landulf, Kıbrıs'a varınca, toplandılar ve barış görüşmelerine girişmeyi denemek olanağı üzerine tartıştılar. Bu olanağın varlığında hepsi görüş birliğinde olduğundan, Boutoumites,

---

1] Anna bu kez Barbar derken Türkleri değil, Pisa'lıları kasdediyor.

2] Pisa donanmasını izlerken, Rodos'u geçmişler; doğu ileriye, Patara yakınına ulaşmışlardı. Anlaşılıyor ki, fırtına sonrasında sığındıkları küçük ada, Kastellorizo (Meis) adasıdır. Hellen dilinden olmayan Kastellorizo adını Anna anımsayamıyor ve "Seutlos gibi bir adla anılan ada" diyor.

3] Çünkü, kendi donanması yoktu. Bir donanmaya sahib olmak, ona çok büyük yararlar sağlayacaktı.

4] 1099 yılı yazında.

Bohemond'a gönderildi. Bu da onu karşıladıktan sonra tam 15 gün alıkoydu; açlık Lâzkiye'yi de pençesine almış bulunduğundan, hiç değişmemiş olan ve barışçıl davranmayı bir türlü öğrenemeyen Bohemond, Boutoumites'i çağırtıp ona şöyle dedi: "Sen, kesinlikle dostluk sebebine ya da barış için benimle buluşmaya gelmedin, gemilerimi yakmak için geldin. Çek git; buradan sakat edilmeksizin ayrıldığın için de kendini bahtlı say".

8 Böylece Boutoumites, çekip ayrıldı ve kendisini elçi olarak gönderenlerin yanına, Kıbrıs'taki limana gitti. Oradan [Lâzkiye'den] getirilen [bu] haberleri değerlendirerek, Bohemond'un düşmanca niyetlerini ve onunla İmparator arasında barış kurulmasının olanaksızlığını daha da iyi anladıklarından, hepsi [Rum donanmasının deniz-komutanları], demir alıp tüm yelkenleri açarak ıslak yoldan [1] başkente döndüler. Ne var ki, Syke [2] karşısında bir fırtına patlak verip azgın dalgaları ortaya saldı ve Tatikios'un komuta ettikleri dışında tüm gemiler, yarı yarıya parçalanmış durumda, kıyıya savruldu.

9 İşte Pisa donanmasının başına gelenler ve sonu böyle oldu; bu sırada, doğası gereği tam bir hınzır [3] olan Bohemond, İmparator ondan önce davranıp; Kourikos'u [4] işgal edecek ve kent limanına bir Rum filosu sokup Kıbrıs yolunu kollayacak, böylece de Lombardiya'dan gelip ona [Bohemond'a] katılmak üzere Anadolu kıyısı boyunca gidecek olan takviye güçlerini engelleyecek korkusu içindeydi. Bu nedenlerle,

---

1] Denizden. Anna, Odysseia'dan esinleniyor.

2] Burada sözü geçen Syke [=İncir] adlı yerleşimin, bildiklerimizden hangisi olduğunda duraksama vardır.Sewter, İngilizce çevirisinde s. 363'e eklediği dn. 50'de, onun, Batı Kilikia'daki Syke olduğunu söylüyor (bunun yeri tam güvenle saptanabilmiş değildir). Leib'in Fransızca çeviride (c.3 s. 45, dn. 2'deki) açıklamasına göre ise, İstanbuldaki Syke/Sykai, yâni şimdiki Galata'nın yerinde bulunan köy kasdedilmektedir.

3] Ponerotatos. Aşağı yukarı: "Dalavereci namussuzun önde gideni".

4] Kourikos, ilkçağda Hellenlerce Korykos (=Torba) diye anılan kenttir. Korykos, burada, aslında kentin Anadolulu öz adının Hellen ağzında çarpıtılmış biçimidir. Söz konusu kentin bir bölümü, Silifke'nin 21 km. kuzeydoğusunda, doğa harikası Cennet Obruk'u çevresinde; bir bölümü de onun doğu yakınında, Hellen'lerce Korykos Burnu denen burun yakınındadır. Her iki bölümde önemli kalıntılar günümüze ulaşmıştır. Kıyı bölümündeki kalıntılardan en önemlisi, Anna Komnena dönemi sonrasından, 12. yüzyıldan kalma ortaçağ kalesidir. Gerek buna, gerek kıyıdan az açıktaki adanın üzerinde bulunan aynı yüzyıl yapıtı küçük kaleye, şimdi, yöre halkı Kız Kalesi diyor. Sözünü ettiğimiz, kıyıdaki kent bölümü, Mersin'den 50 km. kadar güneybatı uzaklıktadır: Silifke ile Erdemli arasında yaklaşık orta yerdedir. Anna Komnena'nın Kourikos derken andığı, kıyıdaki bu kenttir. Leib ise, Fransızca çevirisinde (c.3 s. 45 dn. 3) Kourikos için, Curck'un (?) denize döküldüğü yerdedir, bugün Korgos adını taşır diye kesinlikle saçma şeyler söylemektedir. Sewter dahi, İngilizce çevirisinde, Leib'den aldığı "Bilgi"yi tekrarlıyarak, "Şimdiki Korgos'tur" diyor.

bu kenti yeniden kurmaya ve limanını işgal etmeye karar verdi. Gerçekten, bir zamanlar pek güçlü bir kent olan Kourikos, son zamanlarda yıkıma uğramış bulunuyordu. Ancak, Bohemond'un tasarılarını sezen İmparator, ondan önce davrandı ve Kanikleios rütbesinde iken [1] "Donanmanın büyük Droungarios'u" [2] rütbesine yükseltilmiş olan hadım Eusthatios'a, çabucak Kourikos'u işgal etmesi ve gerek onu [oradaki hisarı] gerek 6 stadia uzaklıktaki Silifke kalesini [3], olabildiğince hızlı, yeniden yaptırmasını; her iki yerde güçlü birer koruyucu birlik bırakmasını; kısacık boylu ama savaş sanatında deneyimi yönünden pek büyük adam olan Strategios Strabos'u [o yöreye] Doukas [Askerî Vâli] atamasını buyurdu; o ayrıca, limana büyük bir filo sokacaktı ve bu filoya, Bohemond'a yardım etmek için Lombardiya'dan gelebilecekleri, pusular kurarak, gözlemeleri, bir yandan da Kıbrıs'ın savunulmasına katkıda bulunmaları buyruğunu verecekti.

10 Böylece, donanmamızın Droungarios'u yola çıktı ve Bohemond'un girişim tasarılarında onun önüne geçerek [daha önce davranarak] yeniden kurduğu hisarı, ilk durumuna getirdi. Hemen arkasından, Silifke'yi de [Silifke Kalesini de] yeniden kurdu, hendeklerle çevirerek berkitti ve bu iki kentte, Doukas [Askerî Vâli] Strategios'un komutasında güçlü koruyucu birlikler bırakarak, limana indi [Korykos/Kourikos kentinin limanı konusuyla uğraştı]; orada, İmparatorun talimâtına uygun yolda, önemli bir filo bıraktı, sonra başkente döndü, burada İmparatordan büyük övgüler aldı ve cömertçe ödüllendirildi [4].

[XI. Ceneviz donanmasının gelişi. Lâzkiye kuşatması]

1. Kourikos'da olan biten böyleydi; bir yıl sonra bu kez de bir Ceneviz [Genoa'lı, Cenova'lı] filosunun Franklara takviye sağlamak için yola çıkmaya hazırlandığını öğrenen ve onların da Rum İmparatorluğuna büyük zarar vereceğini sezen İmparator, bir yandan, hızla, Kantakouzenos'u [5] önemli bir güçle karadan yola çıkardı, bir yandan da Landulf'u iyi silâhlanmış bir filo ile denizden gönderdi; bu ikincisine, oradan geçecek olan Ceneviz'lerle savaşa tutuşması için, olabildiğince çabuk, [Anadolunun]

1] Kanikleios, "Köpek kapatıcısı", İmparatorun resmî belgeleri imzalarken kullandığı, köpek biçimindeki mürekkep hokkasını açıp kapama, kendinde tutma görevlisidir. Osmanlı'nın Nişancı'sı gibi, önemli bir saray görevlisiydi.

2] Hellen diline Droungos (ng'si γγ ile) biçiminde geçmiş sözcüğün aslı, Lâtince Drungus'dur. Öz anlamında, yaklaşık bir tugay gücünde (1 000 - 3 000 askerden oluşan) piyade birliğini anlatıyordu; genel olarak, "Birlik" anlamına da geliyordu. Dolayısiyle, bundan türetilme Droungarios, "Birlik Komutanı" diye anlaşılabilir.

3] Anna'da stadion, yaklaşık 1 km.'dir; bkz. yukarıda s. 28 dn. 5.

4] Bu işler, Rumların Anadolu kıyısında, Silifke yöresindeki filoları ve Kıbrıstaki filoları sayesinde, Akdenizin bu parçasında, Anadolu-Kıbrıs arasında denizden geliş geçişi kendi denetimlerinde tutabilmesini sağlamıştı.

5] Bu kişiyi, 14. yüzyılda yaşamış olan, Osman Oğlu Orhan Beyin dostu, kayınbabası olan adaşıyla karıştırmamalı.

güney kıyısını tutmak buyruğunu verdi. Ne var ki, bunlar aldıkları komuta uyarak yola çıktıktan sonra, güçlü bir fırtına patlak verdi, gemiler bundan kaçamadılar ve fırtına, gemilerin pek çoğunda zarara yol açtı. Bu gemiler yeniden karaya çekildiler ve sıvı katranla, özenli biçimde, kalafatlandılar.

2 Bu aralık, Kantakouzenos, [İmparatorluk ülkesinin] güney kıyısına doğru yelken açmış bulunan Ceneviz donanmasının, yakın yöreye gelmiş bulunduğunu öğrendi; Landulf'a, 18 gemi almasını -gerçekten, o sırada denize açılmaya elverişli olanlar yalnız bunlardı, ötekiler sudan çekilmiş [kalafatlanmakta] bulunuyorlardı- ve Maleos Burnuna [1] gidip orada, İmparatorun buyruklarına uygun yolda, demir atmasını önerdi: Cenevizʼler geçerken, onlara saldırabilmek konusunda kendine yeterince güveniyorsa, hemen onlarla savaşa tutuşsundu; olmazsa [kendine güvenemiyorsa] hem kendini hem de gemilerini ve bunların tayfalarını, Korone'ye yanaşarak [sığınarak] kurtarabilirdi. Öteki de, [Yunanistana doğru] yola çıktı, ama Ceneviz'lerin önemli [sayıda gemisi olan] donanmasını görünce, onlarla savaşmaktan vazgeçerek, olabildiğince hızlı, Korone'ye sığındı.

3 Kantakouzenos ise, gerekli olduğu üzere bütün Rum donanmasını [2] aldıktan ve yanında bulunan adamların hepsini bu donanmanın gemilerine koyduktan sonra, yapabildiğince hızlı, Ceneviz'lerin peşine düştü. Onları yakalayamadığı için [başka bir iş becermeyi düşündü;] Bohemond'a karşı savaşımında herşeyi, hem yürekleri hem bilekleri [3] işe sokmaya kararlı olarak, Lâzkiye'ye indi. Böylece, eyleme geçip, limanı işgal etti ve hisarın surlarına karşı, gece gündüz durmaksızın kuşatma savaşı yürütmeye koyuldu.

4 Yüz kez saldırıya geçip yüz kez püskürtülünce, bazan Keltleri teslim olmaya razı etmek uğraşına girip onların aklını çelemeyince ve bazan silâha başvurup başarısız kalınca, hiçbir sonuç elde edemediği için, [yeni bir yol denedi], üç gün üç gece içinde, kıyı ile Lâzkiye surları arasında, kuru taşlardan, yuvarlak bir duvar yaptırdı; sonra, bunun koruyuculuğundan yararlanarak, bir harekât üssü olarak kullanacağı, kuşatma savaşının daha canlı yürütülmesine olanak verecek bir diğer iç kaleyi, olabildiğince hızlı, onun iç bölümünde, çimento kullanarak, yaptırdı [4]. Üstelik, limanın ağzında, her iki yana birer tane olarak, iki kule yaptırdı ve bunların arasına, Keltlerin deniz yanından kendilerine takviye getirmek üzere gelebileceğini bekledikleri gemilerin yolunu kapayacak demirden bir zincir gerdirdi. Aynı zamanda, kıyı boyunca yer alan birçok kentçiği ele geçirdi: Argyrokastron denen [hisar], Markhapin, Gabala ve Trablus [kenti arazisinin] sınırlarına kadar nice diğerleri; bunlar eskiden Sarakenos'lara [İslâmlara] haraç öderlerdi, ama sonunda, İmparator sâyesinde, ter dökülerek, acılar çekilerek, Rumlarca geriye alınmışlardı.

1] Yunanistanda, Peloponnesos/Mora Yarımadasının güneydoğu ucunu oluşturan burundur.

2] Giden 18 gemi dışında kalan ve kıyıda onarımı biten gemilerin tümünü.

3] Anna Komnena, "Ole gnome kai kheiri", "Her idraki ve her eli" demiş.

4] Leib'ın Fransızca çeviride "Betondan" demesi yanlıştır; çimento, kuşkusuz, sâdece taşlar arasında kullanılan harca katılmıştı.

5 Bu sırada, İmparator, Lâzkiyenin karadaki iç yanından da surlara saldırılar düzenlenmesi gerektiği kararına vardı; Bohemond'un cingözlüğünü ve çevirdiği dolapları, insan karakterini hemen anlamaktaki ustalığı ile, uzun süreden beri tanımış olduğundan ve bu kişinin hilebaz, âsi ruhunu tam kavramış bulunduğundan, Monastras'ı çağırdı ve onu, güçlü birliklerin başında, karadan, Kantakouzenos deniz yanında o da kara yanında surlara saldırı savaşı yürütsünler diye, Lâzkiye'ye gönderdi [1].Ancak, daha Monastras varmadan, Kantakouzenos çoktan liman bölümüne ve asıl hisar kentine egemen olmuştu; yalnız, günümüzde Kule diye [2] adlandırılması pek yaygın olan iç kale, hâlâ, 500 yaya askerinden ve 100 atlıdan oluşan bir güce sahip Keltlerin elinde bulunuyordu.

6 Bohemond bu kentçiklerin işgal edildiğini öğrenip bir de Lâzkiye iç kalesinin savunmasını üstlenmiş Kont'tan, yiyecek kıtlığı çektikleri yolunda bilgi alınca, kendine bağlı bütün birliklerle, yeğeni Tancred'in ve Saint-Gilles'in komutası altında olanların tümünü birleştirdi, yiyecek diye ne toplayabildiyse katırlara yükledi, Lâzkiye'ye vardı ve olabildiğince çabuk, yiyeceği Kule'ye soktu; sonra Kantakouzenos'la bir görüşme yaptı ve ona sordu: "Bu yapıları [3] yaptırmaktan amacın nedir?" Kantakouzenos yanıtladı: "Biliyorsun ki İmparatorun hizmetinde olmaya and içmiştiniz ve yine andla pekiştirerek, alacağınız kentleri ona bırakmakta anlaşmıştınız. Sonra, and içmekle pekiştirdiğin sözünü inkâr ettin ve barış andlaşmalarını çiğnemeye kadar işi vardırdın; bu kenti alıp bize teslim ettikten sonra [4] yaptığından pişmanlığa düşüp onu yeniden işgal ettin; hatta senin işgal etmiş olduğun kentleri yeniden [onları geri alacak Rum İmparatorluğu adına] teslim almak için buraya gelişim, boşuna olmuştu". Bohemond sordu: "Bizden bu kentleri gümüşle mi [para ile mi], yoksa demirle mi [kılıç zoru ile mi] almak umuduyla geldin?" Öteki yanıtladı: "Bizden, savaşta gösterdikleri yararlık nedeniyle, yoldaşlarımız [bizimle birlikte, bizim için savaşanlar] para alırlar". Bohemond, öfkeden kudurarak, haykırdı: "Para vermeden bir gözcü barınağı bile alamıyacağını bilesin". Bunun üzerine, [Bohemond, dışarıda bekleyen, atlı] birliklerini, kentin kapılarına doğru, dört nala, saldırıya geçirdi.

1] İmparator, Lâzkiye'ye ve Antakya'ya Lâtinlerce el konmasını, bunların Rum İmparatorluğuna devredilmemesini, hakka hukuka uygun saymıyordu.

2] Anna, burada, Rumların Türklerden öğrendiği sözcüğü Koula biçiminde yazarak kullanıyor.

3]. Kent surlarının dışında, deniz yanındaki yeni duvarı ve onun arkasındaki yeni iç kaleyi kasdediyor.

4] Oysa, gördük ki, kenti aldıktan sonra Rumlara teslim eden, Bohemond değildi, İmparatorla arası iyi olan Saint-Gilles idi.

7 Franklar surlara yaklaşırken, Kantakouzenos'un surları savunan adamları onların üzerine [fırtınada yüz kamçılayan sulu sepken] kar yağışı gibi yoğun ok yağmuru boşalttılar ve onları biraz duraklattılar. Ama Bohemond hemen, kendi adamlarını toparladı ve [dış sur kapısından girip kentin içinden geçerek] iç kaleye girdi. Orada komutanlığı üstlenmiş Kont'a ve bunun komutası altındaki Keltlere karşı kuşkusu bulunduğundan, hepsini oradan çıkardı ve kentin savunulması görevini bir başkasına verdi. Bunun yanı sıra, Lâtin atlılarının harekâtına engel birşey kalmasın diye, surların yakınındaki bağları yok ettirdi. Bu önlemleri aldıktan sonra, çekip gitti, Antakya'ya vardı; beri yanda Kantakouzenos tüm özeniyle kuşatma savaşına kendini veriyordu, bin türlü savaş hilesine başvuruyordu, beklenmedik saldırılara girişiyordu, Helepolis'ler [surlara saldıracak, taşlarını sökecek savaşçıları gizleyip koruyan tekerlekli kuleler] kullanıyordu ve iç kaledeki Lâtinlere soluk aldırmıyordu. Kara yolundan, atlı birliklerle gelen Monastras ise, Longinias/Longiniada'yı [1], Tarsus'u, Adana'yı, Mamistra'yı [Misis/Yakapınar] ve sonunda bütün Çukurova'yı işgal etmişti.

[XII. Bohemond, ölü taklidi yaparak, kaçıyor]

1 İmparatorun tehdid edici tutumundan ürküntüye düşen ve savunmasız kalan -çünkü artık ne karada bir orduya ne de denizde donanmaya sahipti; her iki yandan tehlike karşısında idi- Bohemond, bunun üzerine, onursuzluğun tâ kendisi olan şu dört başı bayındır hinliği icad etti: Önce, Antakya kentini, Marki [Marquis Odo] oğlu, yeğeni [kendisinin kızkardeşinden doğma] Tancred'e emanet ederek, her yere, kendisi hakkında, "Bohemond öldü" söylentisini yaydı ve hâlâ yaşadığı halde cümle âlemi, göçmüş bulunduğuna inandırdı.

2 Bohemond'un ölmüş bulunduğu haberi, kanattan [kuşların kanat çırpışından] daha hızlı, her yana yayıldı. O da, söylentinin yeterince yerine oturduğunu görünce, [kendisine] bir tabut, bir de bu tabutun yerleştirileceği tek dizi kürekli bir savaş gemisi hazırlattı; sonra, bu yaşayan ölü, Antakya'nın limanı Soudi'den [Suveydiye/Samandağı'ndan] Roma'ya doğru, denizden, yola çıktı [2]. Denizde, bir ceset olarak yol almaktaydı; dış görünüşe bakılırsa, ortadaki tabuta ve çevredeki insanların davranışlarına göre, gerçekten, [tabutun içinde] bir cenaze vardı -her konaklama yerinde, Barbarlar [Lâtinler] saçlarını yoluyor, gösterişli biçimde ağlaşıyorlardı-; içeride de Bohemond, boylu boyunca uzanmıştı; [aslında] yalnız duruşu bir ölününkinden farksızdı; gizli deliklerden yararlanarak soluk alıyor, veriyordu. Limanlarda böyleydi; gemi denize açılınca, hemen Bohemond'a da yiyecek veriliyor, onunla ilgileniliyordu; sonra, aynı feryatlar, aynı yapmacıklar yeniden başlıyordu.

1] Tarsus yöresinde bir yerleşim. Tam yeri belirlenememiştir. Adı Hellen dilindendir, "Orman" anlamındaki Longos (ng'si γγ ile) sözcüğünden türetilmiştir, Ormansal, Ormanlı demektir.

2] Bohemond, yanında Pisa kentinin eski Başpiskoposu Daimbert ile, 1104 yılı sonuna doğru gemiye binip 1105 Ocağında İtalya'ya varmıştır.

3 "Bu cenaze, çürümeye başlamış gibi koksun" diye, onun yanına, boğulmuş ya da boğazı kesilmiş bir horoz koymuşlardı. Dört yahut beş gün geçmeden, bu leş, burnu olan herkesin algılayabileceği, felâket bir koku yaymağa başladı. Dış görüntüden yanılgıya düşen kişiler bu pis kokuyu Bohemond'un ölüsünden çıkıyor sandılar; bu ünlü Bohemond ise, uydurma cenaze kokusunu herkesten daha yoğun olarak alıyordu ve kendi hesabıma, capcanlı olarak o leşle birlikte yolculuk ederken böylesine bir işkenceye burnunun nasıl katlanabildiğine şaşmaktayım [1]. Ama bundan öğrendim ki, bütün Barbar milleti [2], göz diktiği nesneden çok zor vazgeçiyor ve kendiliklerinden [bir amaç uğruna] acılar çekmeyi göze aldıktan sonra, hiçbir eziyet, onları, bu acıları çekmekten alıkoyamıyor. Böylece, [aslında] ölmemiş ama sâdece ölü taklidi yapmakta olan bu adam, leşle yanyana yaşamakta duraksamadı. Amacı Rum egemenliğini yıkmak olan bu Barbarın düzenbazlığı, bizim dünyamızda ilk ve tektir [3]. Daha önce, ne Barbar, ne de Hellen [bizim yöremizde hiç kimse], şimdiye dek düşmanlara karşı bu çeşit düzenler kullanmaya asla kalkışamamışlardı ve inanıyorum ki bundan böyle de bizden hiç kimse bir daha böylesini görmeyecektir.

4 [Bohemond,] Korfu'ya vardığında, sanki bir dağın doruğunda ve tehlikeye karşı korunmuş bir sığınıkta bulunuyormuş gibi [4], uydurma ölüsünü yeniden diriltti, bir ölünün işine yarayacak tabutu orada bırakarak, doyasıya güneşlendi, temiz havayı solukladı ve Korfu [Adasının] kentinde gezindi; onu tuhaf [kendilerinin yadırgadığı] ve Barbar işi bir kılıkta görenler, hangi ülkeden geldiğini, durumunun ne, kendisinin kim olduğunu, kime gittiğini sordular.

5 O ise, hepsine tepeden bakan haller takındı, kentin Duka'sını görmek istedi. Duka, o sırada, Armenia Thema'sı doğumlu Alexios adlı biri idi. Onunla yüzyüze gelince, Bohemond ona şöyle tepeden baktı ve bakışı, tutumu ile küstahça, tam Barbarlara yakışır dili [dahi] küstahça, ona, şu bildirimi İmparatora iletmesini buyurdu:

1] Türkçedeki "Hayran olmak" fiili hem "Şaşmak, hayrete düşmek" (Fransızcası s'étonner), hem de "Şaşkınlıkla imrenmek, hayretle takdir etmek" (ikinci anlamda, Fransızcası, admirer) anlamına geldiği gibi, Anna'nın kullandığı, Rumcanın Thaumazò fiili de böyle iki anlamlıdır. Bu iki anlamlılık, Fransızca çeviriyi yapan Leib'ı yanılgıya ve Admirer fiilini kullanarak yanlış çeviri yapmaya götürmüştür. Sewter ise, to wonder fiilini kullanarak, doğru çeviriyi vermiştir (to admire fiilini kullanmamıştır).

2] Burada Barbar derken Frank'ları, Normanları, Keltleri kasdediyor.

3] Protè kai monè; yâni, "İlk ve tektir"; duyulmuş, benzeri görülmüş şey değildir.

4] Anna burada, kendi metninde, Fransızca ve İngilizce çevirilerde vurgulanmayan bir sözcük oyunu yapıyor, aynı tümcede Koryphò (=Korfu) adı ile Koryphè (=Doruk) sözcüğünü bir araya getiriyor. Türkçe çeviriye bunu yansıtmak olanağını bulamadım.

Ben, Robert oğlu Bohemond'um; geçmişte sen ve devletin, benim yürekliliğimin, direncimin nice olduğunu, sınayarak öğrendiniz; sana söylüyorum. Tanrı tanığım olsun ki, fırsat bulur bulmaz, çektiğim acıları, öcü alınmamış bırakmıyacağım [bunların öcünü alacağım]. Çünkü, Rumların ülkesinden geçişim sonrasında mızrağımın gücüyle Antakya'yı alışımdan ve bütün Suriye'ye boyun eğdirişimden beri, nice kez, sen ve senin ordun, bana acı sular içirdiniz [başıma belâlar getirdiniz], boş umutlar verdiniz, beni bin türlü tehlikeye ve Barbarlarla bir savaşa attınız.

6 Ama şimdi, ölümden döndüm, dirildim; bil ki, yaşıyorum, senin elinden kurtuldum. Çünkü, ölü görünüşüne bürünerek, tüm gözlerden, tüm ellerden, tüm düzenlerden sıyrıldım ve şimdi, capcanlı, yürüyerek, soluk alarak bulunduğum Korfu'dan, sana, keyf-i şahâneni pek kaçıracak şu haberleri gönderiyorum: Duymaktan kuşkusuz hiç de mutlu olmayarak ilk öğreneceğin, Antakya kentini yeğenim Tancred'e emanet ettiğimdir; onu, senin komutanlarına, kendilerine denk bir düşman olarak bıraktım; bana gelince, senin için ve senin takımın için sözde ölmüş olan [öldü diye bildiğiniz] ben, kendim için ve kendi yakınlarım için yaşayarak, sana karşı içimde korkunç tasarılar taşıyarak, mülklerimin başına dönüyorum. Çünkü, canlı iken ölmem [ölü görünüşüne bürünmem] ve ölüyken [sen beni ölmüş bilirken, şimdi yeniden ortaya çıkarak] dirilmem, senin yönetimin altındaki Rum ülkesini altüst etmek içindir. Karşıdaki anakaraya [Korfu Adasının batı karşısına, İtalyaya] geçip Lombardiya'lıları, ve bütün Lâtinleri, ve bütün Germenleri, bizim bağımlımız bütün Frankları, tüm bu [tanrı] Ares benzeri savaşçıları görür görmez [onlarla buluşup onlardan ordu devşirir devşirmez], mızrağımı Byzantion'un yüreğine saplayıncaya dek, senin kentlerine, illerine kıyım ve kan dalgaları yayacağım.

İşte Barbarın övüngen zart zurtu böyle idi.

[12. KİTAP : İÇ KARIŞIKLIKLAR VE NORMAN'LARIN İKİNCİ İSTİLÂSI. 1105-1107]

[I. Bohemond'un Alexios'a karşı savaşıma girmesi]

1 Bohemond'un [Rum ülkesinden] ilk geçişi sonrasındaki işleri; Rum[ların] İmparatorluğuna kendisi geçmek hırsıyla, İmparatora karşı açıktan açığa ve nice kez giriştiği düzenler; [Antakya'dan] gizlice kaçışı ve bunu yadsınmayacak bir başarı ile sonuçlandırması, ölü görünüşüne bürünerek yaptığı şu ünlü deniz yolculuğu ve Korfu'ya varması; bütün bunlar, az önce, yeterince anlatılmış bulunuyor. Şimdi, bu adamın daha sonra yaptıklarını anlatmaya sıra geldi. Bu "kokmuş cenaze", anlattığımız gibi Korfu'ya varıp, adanın Duka'sı aracılığıyla, keza anlatmış bulunduğum üzere, İmparatora tehdidli bildirim gönderdikten sonra, yolculuğunu denizden, Lombardiya'ya kadar, sürdürdü; orada, İllyrikon'u [1] yeniden işgal etmek amacıyla işe koyuldu [2] ve bunun için, aceleyle, eskisinden daha kalabalık sayıda yandaş toplamaya girişti. Fransa Kralı [I. Philippe] ile bu evlilik konusunda yürütülen görüşmeler sonucunda, onun kızlarından biriyle [Constance] evlendi [3] ve bir diğerini de [4] yeğeni Tancred'e eş olmak üzere Antakya'ya gönderdi. Ardından, her yerden, her ülkeden ve her kentten, sayısız asker devşirdi; Kontları, kendi ordularıyla birlikte, çağırdı ve deniz yolundan İllyrikon'a geçişe koyuldu.

2 [Korfu Adasındaki Duka=Askerî Vâli] Alexios'un kendisine ilettiği [bu konudaki] bildirimi alır almaz, İmparator, tüm ülkelere, Pisa'ya, Genoa'ya, Venedik'e, onları uyarmak ve Bohemond'un yalan sözlerine kanıp onunla birleşmelerini önlemek için, mektuplar gönderdi. Çünkü bu kişi, her ülkeyi, her kenti dolaşıp, dinsiz [5] ve hristiyan düşmanı diye nitelediği İmparatora karşı güçlü bir kampanya yürütmekte idi [6].

1] Lâtincede kullanılan biçimi Illyricum; ilkçağda İllyria denen yöre; Arnavutluk ve yakın çevresi.

2] 1105 yılı başlarında.

3] Bu evlilikten doğan oğlu, II. Bohemond, Tancred'in ölümünden sonra, Antakya Haçlı Prensliğinin başına geçmiştir.

4] Fransa Kralının evlilik dışı kızı Cécile.

5] Asıl metinde Anna, Atheos (tanrısız, dinsiz) demiyor, eski Hellen çoktanrılı inancına bağlı kişileri belirten Paian sözcüğünü kullanıyor.

6] Bohemond, düzenleyeceği Haçlı seferine katılacak olanların, ele geçirilecek topraklardan kendilerine bırakılacak birçok dirlik arazileri alacağını vaad ediyordu.

3 Diğer yandan, Bâbil'li de [1] Keltlerin sayısız kalabalık hâlinde batıdan Asya'ya geçtiği, Antakya'yı, Tyros'u [2] ve bütün komşu kentlerle ülkeleri vurduğu sırada, 300 Kont'u tutsak etmişti; bunları şimdi zincire vurulmuş olarak tutuklu bulunduruyordu ve o zindan, eski çağların zindanları kadar, acımasız bir yerdi. İmparator onların tutsak edilişini ve bunun sonucu olarak başlarına gelen acımasız kaderi öğrenince, yüreği sızladı [!], varlığını onların kurtarılmasına adadı, Niketas Panoukomites'i çağırdı ve onu, para ile, Bâbil'liye gönderdi; bu kişiye verdiği mektuplarda, tutsak Kontlardan yana [hatırını ortaya koyup] araya giriyor ve ona, bunları zincirlerinden kurtarıp özgür bırakması karşılığında büyük çıkarlar sağlamanın sözünü veriyordu. Bâbil'li, Panoukomites'i huzuruna kabul etti; İmparatorun, ona söylettiği sözleri dinleyip mektuplarını da okuyunca, Kontları hemen zincirlerinden kurtardı ve zindandan çıkarttı. Yine de, onlara tam bir özgürlük vermedi; ama onları Panoukomites'e teslim ederek İmparatora gönderdi ve kendisine getirilen paradan da kesinlikle hiç birşey almadı. Böyle yapması, bu çeşit adamlar için yeterince yüksek tutarda kurtulmalık olmaz [bunlara baha biçilemez] diye mi idi, yoksa tamahkârlığından kuşkulanılmaması için ve onları para sebebine bırakıyor olmadığını göstermek için [para almayıp] tersine İmparatora düpedüz bir cömertlikte mi bulunmuştu, daha da büyük karşılık mı bekliyordu, Tanrı bilir.

4 [Kontların İstanbula varışları sonrasında] Onları gören İmparator, Barbarın [Kahiredeki Sultanın] davranışından dolayı, şaşkınlığa da düşerek, çok mutlu oldu; gelenlere, başlarından geçenler hakkında ayrıntılı sorular yöneltti ve onların bunca uzun süre, bunca aylar boyunca, bir tek kez güneşi görmeksizin, zincirleri çözülmeksizin zindanda tutulduklarını, ağızlarına bütün bu süre boyunca su ile ekmek dışında birşeyin kesinlikle girmediğini öğrenince, onlara çok acıyıp ılık gözyaşları dökerek onları şefkate boğdu, onlara para verdi, onları giydirip kuşattı, hepsini hamama gönderdi ve bunca bahtsızlığın üzerine onların kendilerine gelmesi için her çabayı gösterdi. Kontlar, daha düne kadar düşmanı, hasımları durumunda bulundukları İmparatorun, [üstelik, vaktiyle] kendisine karşı içtikleri bağlılık andını çiğneyip verdikleri sözden döndükleri halde, onlara karşı böylesine iyi davranmasından çok etkilendiler ve kendileri hakkında böylesine büyük bir hoşgörü gösterilmesi üzerine derin derin düşündüler.

5 Birkaç gün sonra, İmparator onları çağırttı ve onlara şöyle dedi:

> Size bundan böyle, canınızın istediği kadar süreyle, bizimle birlikte, bu kentte kalma izni veriyorum. Ama içinizden biri, kendi yurdunu anımsayarak, oraya dönmek isterse, o da bizimle vedalaştıktan sonra yurduna dönmekte özgürdür ve yolculuğunda gerekli olacak bütün diğer şeylerle birlikte, bol para da kendisine verilmiş olarak yola çıkacaktır. Kısacası, kalmak ya da gitmek konusunda karar sizin olsun, özgür insanlar olarak kendinize göre, kendi gönlünüzce hareket edebilesiniz istiyorum.

1] Kahiredeki Fatimî Sultanını kasdediyor.
2] Lübnan'da şimdi Sur denen kent.

Bir süreden beri, dediğimiz gibi, İmparatorun bin türlü şefkate boğduğu bu Kontlar, ondan ayrılmaya karar veremiyorlardı. Ama Bohemond, az önce anlatmış bulunduğum üzere, Lombardiya'ya gelip de, eskisinden daha bile kalabalık sayıda ordular devşirmek için sabırsızlanarak, tüm kentleri ve ülkeleri dolaşmaya, İmparatora karşı iftiralar savurmaya ve yüksek sesle onun dinsiz olduğunu, diğer dinsizlere yardım ettiğini ve onlarla tam işbirliği içinde bulunduğunu haykırmaya başlayınca, İmparator, bunu haber alması üzerine, sözü edilen Kontların tümüne cömertçe armağanlar yükleyerek, -bir yandan, onlar artık yurtlarına geri dönmek isteği duyduklarından dolayı, bir yandan da, onlar, Bohemond'un kendisi [İmparator] hakkında yaydığı iftiraları yalanlasınlar diye- onları yurtlarına yolladı.

6 Kendisi, aceleyle, Selânik'e geçti; hem yeni askere alınmış acemilerin eğitimini yapmak, hem de, Bohemond'un, söylentisi dolaşan, Lombardiya'dan bizim ülkemize geçişini engellemek amacındaydı. Bu [yukarıda sözü edilen] Kontlar, [İstanbuldan] ayrılışları sonrasında, -hiçbir zaman gerçeği söylemeye dili varamayan bir yalancı olarak niteledikleri- Bohemond'a karşı, açıklaması çürütülemez tanıklar olmuşlardı; sık sık, yüzyüze tartışıp onu, kendi yalancılığını kabullenmek zorunda bırakıyorlardı ve her kentte ya da her ilde, inanılır tanıklar olarak kendileri ortaya çıkıp, onun sözlerini yalanlıyorlardı.

[II. Tancred, Çukurova'da]

1 Her yerde yalnız Bohemond'un denizi aşması konuşulduğu ve Kelt kalabalıklarına karşı koymak üzere sayıca oranlı bir ordu gerektiği için, İmparator, tek dakika yitirmeden ve duraksamadan, Çukur Suriye'deki komutanları, yâni Kantakouzenos ile Monastras'ı getirtti; bunlardan birincisi Lâzkiye'yi, ikincisi Tarsus'u savunmakta idi [1]. Ancak, bu savaşçıları geri çağırtmakla birlikte, onların savunmakta olduğu kentleri ve bölgeleri bir yana bırakıvermedi; gerçekten, Lâzkiye'ye, başka birliklerle [yâni, Kantakouzenos'un yanında oradan gelenleri geri göndermeyerek], Petzeas'ı gönderdi; Tarsus'u ise Monastras'ın buyruğu altındaki bütün kentler ve bölgelerle birlikte, Aspietes'i emanet etti [2].

1] Koile Syria, Hellen dilinde "Çukur (daha doğrusu: Oyuk) Suriye", Suriye ülkesinin bir parçası olarak düşünülen Lübnan'da, Lübnan Sıradağları ile Antilübnan Sıradağları arasında kalan vâdi bölgesidir. Anna, Çukur Suriye'nin orada olduğunu bilmiyor. Kuzeybatı Suriyenin Akdeniz kıyısında olan Laodikeia/Lâzkiye bakımından yanılgısı bir ölçüde bağışlanabilirse de Tarsus'u Suriyede ve hele Çukur Suriyede sanması, onun kadar bilgili bir Prensesten beklenemeyecek haldir.

2] Asıl adı, Oşin. Bu kişi, 1071'de Türklerin Malazgirt yengisiyle Doğu Anadoluda egemenlik kurmasından sonra, 1072'de Rum İmparatorluğunun daha batıdaki bölümlerine göç eden Ermeni soylularından biriydi ve 1085'de Bohemond'un babası Robert'e karşı yürütülen savaşta gösterdiği yararlık nedeniyle, onun Lampron Beyi durumu, devletçe tanınmıştı. Leib'ın, Fransızca çevirisinde c.3 s. 57'deki dipnotunda ondan "Tarsus Prensi" diye söz etmesi yanlıştır. Oşin, Tarsus kuzeydoğu yakınındaki Lampron (Türk ağzında Namrun; şimdi Çamlıyaylâ) kasabasının ve yöresinin Beyi idi (Sewter çevirisinde s. 372, dn.3). Anna'nın kullandığı Aspietes adının nereden çıktığına birazdan değineceğim.

Bu savaşçı, Armenia'nın soylu bir ailesinden geliyordu; o dönemde her yerde yaygın ününe bakılırsa yiğit diye biliniyordu; ama o sırada olan bitenler onun, hiç değilse savaş yöneticisi olarak değeri yönünden, pek de söylendiği gibi olmadığını gösterdi.

2 Gerçekten, yukarıdaki anlatımımızda Suriyede bıraktığımız, Antakya yöneticisi [dayısı Bohemond'un kaçarken kendi yerine Kral Nâibi durumunda bıraktığı] Tancred, her yerde, hemen Kilikia/Çukurova'ya geçip o bölgeyi zorla ele geçireceği, İmparatorun elinden alacağı söylentisini yaymaktaydı; çünkü, diyordu, orasını kendi mızrağının gücü ile Türklerden aldığına göre, o yöre ona ait imiş. Her yere bu çeşit söylentiler yaymakla kalmıyordu; her gün Aspietes'e [1] iletilen mektuplarında daha da kötü tehditler savuruyordu. Üstelik, tehdid etmekle yetinmiyordu; bu tehdidleri, eyleminin öncüsü gibi gösteren, eyleme geçeceğinin belirtisi olan davranışlarda bulunuyordu: Her yerde, Ermenilerden ve Keltlerden, asker devşirmişti, bunlara her gün talim yaptırıyor, diziler hâlinde girişilecek çatışmalara, dövüşlere ordusunu hazırlıyordu. Bazan, akıncı kolları gönderiyordu ki, bunlar, ateşin harlamasından önce çıkan dumanı anımsatıyorlardı; bu işlerin yanı sıra, kuşatma araçlarını hazırlatıyor ve kendisi de, saldırı düzenlemenin binbir yöntemiyle uğraşmayı tek işi edinmiş bulunuyordu.

1] Anna Komnena, Oşin'in san'ı olan Ermenice Asbed sözcüğünü, onun adı sanıyor ve bu "adı" da, kendi kulağına gelen biçimiyle, Rum ağzına uydurulmuş olarak, Aspietes diye aktarıyor.

Asbed'in anlamına gelince; Anna Komnena'nın yapıtını Fransızcaya çeviren Leib, sözcüğün Ermenicede "Başkomutan" anlamında bulunduğunu söylerken, yanılgıya düşmektedir. Asbed, bu dilde "Atlı, Şövalye" anlamında kullanılır. Sözcüğün sonunda, Ermenicede "-yöneten, -yöneticisi" anlamına gelen -bed bölümüne bakarak (örneğin Navabed; Nav yâni Gemi yöneticisi, Kaptan) bunun aslında Asb-bed, "At-yöneten" öğelerinden türetildiğini anlayabiliyoruz.

Gerçi bugünkü Ermenicede "At" anlamındaki sözcük Dzi ise de, Hind-Avrupa dillerinin doğu grubunda "At" anlamındaki sözcükleri inceleyip, bunların, Sanskrit dilinde Aşva (Kemal Çağdaş, Devanagari Alfabesi ve Sanskrit-Türkçe Küçük Sözlük, DTCF yayını, Ankara 1963, s. 44); Avesta'da kullanılmış eski Pers dilinde Aspa (Bartholomae, altiranisches Wörterbuch, s. 1852); Çağdaş Farsçada Esb; Anadolulu Luwi dilinde Asu/Asuwa (Meriggi, Hieroglyphisch-Hethitisches Glossar, 2. bsl., s. 39) olduğunu ve hatta Hitit dilinde Assussanni'nin "At bakıcısı" anlamına geldiğini (Sturtevant, Eti Dili sözlüğü, s. 19) görünce, Ermenicenin tarihçesindeki eski dönemlerde Asb'ın bu dilde "At" anlamında kullanıldığını, Asbed'in (Asb-bed) buradan geldiğini anlıyoruz. Zaten, bu dilde, Asbadag sözcüğü şimdi dahi "Akın" anlamına gelmektedir ve bundan türetilme Asbadagel (Akın etme, istilâ etme, ardından kovalama), Asbadoğ (Akıncı, talancı) sözcükleri hâlâ kullanılmaktadır.

3 Hasmı bu gibi işlere kendini vermişken, Ermeni Aspietes, sanki hiç kimse onu tehdid etmiyormuş, hiç kimseden korkmuyormuş ve hiçbir ciddî tehlike kapıda değilmiş gibi, tembel tembel oturup duruyor ve geceleri, kendini aşırı içkiye veriyordu. Oysa o, [Savaş Tanrısı] Ares'in çok gözüpek, çok yürekli yoldaşlarından biriydi; ama Kilikia'ya, kendi üstünün komutası altında olmaksızın gelip bağımsız komutanlık yetkisini üstlenince, kendini her çeşit zevke sefaya teslim etti. Böylece, saldırının [düşman saldırısının] günü geldiğinde, bu kadınlaşmış ve sürekli sefahat içinde yaşayan Ermeninin, Tancred gibi savaşçı bir asker önünde korkuya düştüğü [savaşı göze alamadığı] görüldü. O, bu adamın [Tancred'in] gök gürültüsü gibi tehdidleri üzerine [uyanık bir beklcyişle] kulaklarını açmamıştı; onun şimşek taşıyarak, Kilikia'yı yakıp yıkarak üzerine gelişinde de şimşek pırıltılarını görmek için gözünü açmadı [kaçtı, ortadan yok oldu].

4 Gerçekten, Tancred birden bire, korkunç bir ordu ile, Antakya'dan sefere çıkmıştı; ordusunu ikiye bölerek bir bölümünü Mopsos'un kentlerine [1] karşı gönderdi, diğerlerini [ikinci bölümü] de üç dizi kürekli savaş gemilerine bindirip denizden Saros/Seyhan ırmağına kadar gitmek üzere, yolladı. Bu ırmak, Toros Dağlarının yücelerinden iner, Mopsos'un -biri yıkıntı durumunda olan- iki kenti arasından akar [2], sonra Suriye Denizine [Kuzeydoğu Akdenize] dökülür. İşte buradan [ırmağın ağzından; aslında: Ceyhan Irmağının ağzından] başlayarak, Tancred'in gemileri

---

1] Mopsos, ilkçağ Hellenlerinin destan inancında, ünlü bir gelecek bilicidir. Onun Troia Savaşı sonrasında Çukurova yöresine gelip orada kent kurduğu inancı (Mopsos diye biri yaşamış da olsa) uydurmadır. Pyramos/Ceyhan üzerindeki, adının ista/istra (Luwi/Pelasgos dilinde: Akıntı, ırmak; bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, s. 125'de Asta/İsta, ayrıca s. 853'de 63 addan oluşan liste) bölümü bu ırmağa işaret eden Mamista/Mamistra kentinin (Anna Komnena bile kenti bu adla anmaktadır) adı Hellenlerce çarpıtılıp kendi ağızlarına uydurulmuş, Mopsou Estia (Mopsos'un Ocağı) biçimine sokulmuştu (Akrokos, Amanara adlarının Türk ağzında Eğri Göz, Yamanlar edildiği gibi). Kenti Mopsos'un kurduğu inancı, buradan çıkmadır.

Anna, Mopsos'un *kentleri* derken, Mopsos'un kurduğuna inanılan bu kentin (sonra Misis, şimdi Yakapınar adını almıştır), Ceyhan ırmağına göre sağ ve sol yakada kalan iki bölümünü kasdediyor. Varlığı Hitit'ler dönemine uzanan daha eski bölüm, H. Theodor Bossert yönetiminde kazıların yürütüldüğü, küçük bir tepe üzerinde bulunan, sağ (batı) kıyıdaki bölümdür. Anna'nın, yıkıntı durumundaki bölüm dediği, budur. Irmağın diğer yanındaki, ovadaki bölümde, ortaçağda da yerleşme vardı.

2] Anna'nın bir coğrafya yanlışı daha. Mamista / Mamistra (Mopsou Estia/ Misis/ Yakapınar) kentinin ortasından akıp onu iki kente bölen ırmak, Saros/Seyhan değil, Pyramos/Ceyhan'dır. Dolayısiyle, Tancred'in gemileri Seyhan'ın değil, Ceyhan'ın ağzından içeri girmişlerdi.

[kürekle ilerlemeyi bırakıp] yelken açtılar ve ırmak ağzından içeriye giriş sonrasında, o iki kenti birleştiren köprüye [1] kadar, yukarıya çıktılar. Böyle yapmakla, kent çembere alınmış ve [Tancred'in] birliklerince her iki yandan saldırı düzenlenir olmuştu. Çünkü burada, ordunun bir bölümü su [ırmak] üzerinden kente [kentin, varlığını sürdürmekte olan, ırmağın sol yâni doğu yakasında, ovadaki bölümüne] saldırabiliyor; öte yanda ise, karadan kenti baskı altında tutanlar, kuru yerde savaşabiliyorlardı.

5 Ancak, Aspietes, sanki olağan dışı herhangi birşey olup bitmiyormuş ve kent çevresinde arı oğulu kadar kalabalık asker uğuldayıp durmuyormuş gibi, bütün bu halleri dert edinmekten uzak kaldı; kim bilir ne düşündü, ve bu sırada yiğitliğine hiç yakışmayan yolda davrandı. Böylesine tutum, bu kişiye karşı, İmparatorun ordusunda pek derin bir nefret doğurdu. Bunca güçlü bir [düşman] kişinin eline düşünce, Kilikia kentleri, nice çileler çekecekti. Çünkü Tancred, üstelik, benzerleri arasında en güçlüsü olmakla kalmıyordu, ordu yönetimindeki yeteneği bakımından onların en ünlü olanlarından biriydi ve öyle bir komutandı ki, o bir kenti kuşatınca ondan kurtulmak olanağı yoktur.

6 Belki burada, şaşkınlıkla, nasıl oldu da Aspietes'in askerlik yönünden yeteneksizliği İmparatorun gözünden kaçtı diye sorulacak. Babamı bu konuda savunmak için diyeceğim ki, onun [Aspietes'in] ailesinin soyluluğu İmparatorda güven uyandırdı ve gerek atalarının şanlı şöhretli olması, gerek onun kendi adının pek ünlü olması, komutanlığın Aspietes'e verilmesinde çok etkili oldu. Gerçekten bu kişi kral kanı taşıyordu ve Arşak Oğulları ailesinin başı idi [2]. İşte bu nedenle babam onu bütün doğu illerinin Stratopedarkhès'liğine [3] atadı ve özellikle bu adamın yiğitliğini deneyimle görünce, onu en yüksek rütbelere çıkardı.

7 Çünkü, İmparator babamın, anımsadığım üzere, Robert'le savaştığı sırada, bu savaşım boyunca yapılan çatışmalardan birinde, omuzu ve başı diğerlerinden daha yükseğe çıkan [çok boylu boslu, iri yapılı] bir Kelt, mızrağını doğrultup atını

1] Bu köprü, İS 4. yüzyıl ortalarında yapılmış, Iustinianus döneminde (6. yüzyıl) onarım görmüştü. Köprüyü ve kentin iki yakaya yayılan durumunu gösteren bir resim için bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Anıtlar, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995, s. 147.

2] Demek ki, bu Ermeni Beyinin ailesi, İran kökenli biliniyormuş. Arşak [Hellen ağzında: Arsakes], İranda İÖ 250 - İS 224 arasında egemen olan ve Sasanî'lerce egemenliklerine son verilen Parthia'lı kral ailesinin atası, Kuzey İran'daki Parthia yöresinin Beyi idi. Ancak, Sasanîlerin egemenliği döneminde Doğu Anadoluda varlığını sürdüren Roma bağımlısı Ermenistan devletinin kralları da Arşak Oğulları soyundandı. Doğu Anadoluda nice Kürt "Bey"i, günümüzde bile, "Seyyid evlâd-ı Resûl", yâni Peygamber Muhammed'in soyundan geçinmekte, öyle bilinmektedir. Belki şimdi sözünü ettiğimiz Ermeni Beyinin Arşak Oğullarından gelmişliği de böyle asılsız idi.

3] Stratopedarkhès rütbesinin sözcük anlamı "Ordugâh Başı (=Komutanı)" dır. Bu ad, Stratopedeuò (=Ordugâh kurmak) fiilinden türetilmiş Stratopedon (=Ordugâh) sözcüğü ile, Arkhès (=Önde olan, başta olan) sözcüğünden oluşturulmuştur.

mahmuzlayarak, şimşek gibi, Aspietes'in üzerine gelmişti. Aspietes, daha kılıcını kavradığı anda, Kelt'in güçlü vuruşunu yedi ve ağır yaralandı; çünkü mızrak, ciğerini delmiş, sırtına kadar gömülmüştü. Ancak o, yine de, bu yaralanmadan dolayı kendini kaybederek atından düşüp yerde sürüneceğine, daha da metin, eğerde dimdik durdu, Barbar'ın tolgasına [kılıçla] vurdu, hem kafayı hem tolgayı ikiye böldü. Bunun üzerine her ikisi atlarından düştüler: Kelt, ölüydü; Aspietes ise hâlâ soluk alıyordu. Uşakları, onu, pek kan yitirmiş olarak, kaldırıp götürdüler ve binbir özenle İmparatorun önüne taşıdılar, [gövdeden çekip çıkardıkları] mızrağı ve yarayı gösterip, Kelt'in ölümünü ona anlattılar. İşte, vaktiyle bu yiğitlik ve gözüpeklik olayını -nasıl anımsadıysa- anımsadığı için, İmparator, yukarıda yazdığım gibi, onu en önde gelen değerde bir komutan olarak [saydı ve] Stratopedarkhès rütbesiyle, Tancred'e karşı, Kilikia'ya gönderdi.

[III. Anna Komnena'nın anası İmparatoriçe Eirènè'nin portresi]

1 Bu konuda bu kadarı yeter [şimdi batıdaki durumun anlatımına geçelim]; batıda konuşlandırılmış birliklerin komutanları, İmparatorun onlara hemen Sthlanitza'ya [1] gelmelerini buyurduğunu bildiren yeni mektuplar aldılar [2]. Bu ne içindi? Acaba kendisi, otlaktaki davarlar gibi yaşantılarını sürdürmeyi yeğleyen bazı hükümdarların yapageldiği üzere, rahat bir yaşam sürmek, ılıcalara gitmek için savaşla uğraşmaktan vazgeçmişti de cepheye onları mı çağırıyordu [sürüyordu] ? Elbette değil; hatta o, artık sarayda durmaya katlanamıyordu bile. Yukarıda söylendiği gibi, Byzantion'dan ayrılmıştı ve batı bölgelerinin ortasından geçip, [sonunda] kendisinin taht'a çıkışının 20. yılında [3] ve 14. "Vergilendirme değeri biçme dönemi"nin [4] Eylül ayında, Selânik'e varmıştı.

2 Hatta, İmparatoriçeyi de, yanında gelmek zorunda bırakmıştı. Oysa o, huyu gereği, ortalıkta görünmeyi hiç sevmezdi; çoğu zaman kendi köşesine çekilmiş durur, işiyle gücüyle uğraşırdı; yâni, Ermişlerin [5] kitaplarını okur, düşünceye dalar, hayır

---

1] Bir ılıca kasabası olmalı.

2] 1105 yılının yazı sonunda, Eylülden önce.

3] Yanılgı var; 24. yılında demeliydi, çünkü anlatmakta olduğu olaylar 1105 yılının olaylarıdır.

4] Lâtincesi Indictio, Fransızcası ve İngilizcesi Indiction. Büyük Constantinus/ Konstantinos döneminde ilk kez uygulanan bir yöntemle ilgilidir. Bu yönteme göre, her 15 yılda bir, vergi için esas (Maliyecilerin dilinde: Matrah) olacak taşınmaz mal değerleri yeniden belirleniyordu.

5] Ortodoks kilisesince Ermiş sayılan, Kilise Babası da denen, çoğu Anadolunun Kappadokia bölgesinden yurtdaşımız, hristiyan din ululârının.

hasenat işlerine kendini verirdi ve özellikle, durumlarına ya da sürdürdükleri yaşam biçimine bakarak, Tanrı hizmetinde olduğunu anladığı, kendini dua etmeye ya da âyin havaları söylemeğe adamış kişilere [keşişlere] iyiliklerde bulunurdu. Halkın karşısına, kaçınılmaz koşullarda, İmparatoriçe olarak çıkması gerekince, utanç içinde kalır, yanakları hemen al al olurdu.

3 Kadın düşünür Theano'ya [1] bir gün, kolları dirseğine kadar çıplak iken, birisi, gülerek, "Ne güzel dirsek" deyince, o, şöyle yanıt vermiş: "Evet ama, göstermelik değil". Anam İmparatoriçe, sanki bir onurlu ağırbaşlılık tablosu, ermişlik tapınağıydı; dirseğini ya da gözlerini herkese göstermekten hoşlanır olmanın pek uzağındaydı; sesini bile yabancı kulaklara duyurmak istemezdi, öylesine hayranlığa değer bir utangaç varlıktı. Ama, söylenene bakılırsa, tanrıların kendileri bile zorunluluğa karşı çıkamadıklarından [2], o da İmparatora, sık sık çıktığı seferlerinde, yoldaşlık etmek zorunda kalmıştı.

4 Doğuştan gelen utangıçlığı, sonuçta, onu sarayın içinde tutuyordu; ama onun İmparatora taparcasına bağlılığı ve ona karşı duyduğu ateşli sevgi, istemiyerek de olsa, şu gibi nedenlerle onu saraydan çıkartıyordu: Birinci neden, ayaklara [İmparatorun ayaklarına] musallat olan ve en özenli bakımlar gerektiren bir hastalıktı [3]. Çünkü, Damla hastalığına tutulmanın sonucu olarak, İmparator, keskin acılar çekiyordu ve hiçbir tedavi, annem İmparatoriçenin dokunuşundan daha etkili biçimde ona rahatlık vermiyordu. Gerçekten, annem ona özenle bakıyor ve ustaca ovmalarla onun ayaklarındaki acıyı biraz dindiriyordu. Bu büyük İmparator -övünmemden [4] dolayı kimse beni kınamasın; çünkü ben, aile yuvası içi erdemlere hayranlık duyarım; kimse de benim İmparatora ilişkin olarak çarpıtmalar yaptığımdan kuşkuya düşmesin, çünkü gerçeği söylüyorum-, işte böyle, kendi başına gelenlerin tümünü, kendini ve kendi işlerini, hep kentlerin [İmparatorluk ülkesi kentlerinin; bütün ülkenin] selâmetinden daha sonraki önemde [daha az önemli] saymıştır. Hiç birşey onu, hristiyanlara duyduğu

---

1] Pythagoras'ın eşi. İÖ 6. yüzyılda yaşamıştır.

2] Anna, belki ilkçağ ozanı Simonides'in bir dizesinden esinlenerek böyle demiştir. Leib, Fransızca çevirisinde buraya eklediği dipnotunda bu açıklamayı veriyor ve Simonides'den günümüze ulaşabilmiş parçaları içeren, Türkçeye çevrilmemiş, benim elde edemediğim yapıtta III 15'e yollama yapıyor.

3] Osman Gazi'nin de tutulduğu hastalık; Osmanlının dilinde Nikris; Fransızcası Goutte (=Damla); bundan alınma, bizde (şimdiki Türkiye Türkçesinde) hayli yaygın adı, Gut.

4] Periautologia sözcüğünü, Leib, Fransızca çevirisinde, "se vanter" (=övünmek) diye; Sewter ise, İngilizce çevirisinde, "exaggeration" (=abartma, mübalağa) diye çevirmiş. Sözcük, Peri-auto-logia, "Kendisi hakkında lâf etme" öğelerinden türetilmiştir, dolayısiyle "Kendini övme=Övünme" anlamındadır (fiil değil, isim).

sevgiden ayıramadı [1]: Ne çektiği acılar, ne zevkler, ne savaşın belâları [2], ne de her ne olursa olsun küçük ya da büyük başka birşey, ne güneşin yakıcı sıcağı, ne kışın sertliği, ne de her çeşit Barbarların saldırıları. O, bütün bunlara karşı iğilip bükülmesiz [3] kalır ve hastalık zoru ile çökmüş durumda idiyse, işlerin [devlet işlerinin] yardımına [hizmetine] [girişmek üzere, hasta yatağından] kalkardı.

5 İmparatoriçenin İmparatora yoldaşlık etmesinin ikinci ve en önemli nedeni, her yanda ortaya çıkan birçok iftira yüzünden, İmparatorun pek uyanık olmaya ve gerçekten birçok gözle sürdürülecek bir gözetim erkine gereksinimi bulunmasıydı. Çünkü, gün ortaları gibi, gece yarıları da, ona karşı komplolar kuruyordu; akşam, [onun başına sarılacak] şu ya da bu çeşit bir belâ bekletiyordu, sabah ise en kötü entrikaları örmekteydi: Tanrı, bunların tanığıdır [4]. Bu koşullarda, kendisine karşı bunca mel'un kişinin komplolar kurduğu İmparatorun, ona karşı kimi ok fırlatmak için nişan alırken, kimi gizlice kılıçlarını bilerken, nihayet bazıları da, eyleme geçme olanaksızlığı ile karşılaşınca, sövgü ve iftira için ağızlarına geleni söylemekte iken, binlerce göz tarafından korunması gerekmiyor muydu?

6 Böyle olunca, İmparatorun yanında bulunup ona yardımcı olması gereken, onun doğal danışmanı [=eşi] olmayacaktı da kim olacaktı? İmparatoriçeden daha iyi, kim İmparatora göz kulak olabilir, komploları savuşturabilirdi? Kim, İmparatora neyin yararlı olacağını kestirmek bakımından onun kadar keskin görüşlü ve düşmanlarının entrikalarını açığa çıkarmak bakımından daha iyi bir gözlemci idi? İşte anamın, her konuda, hükümdar babam için herşey demek olmasının nedeni: Gece, yorulmaz bir göz; gündüz, herşeyi fark eden bir koruyucu; sofradaki tehlikelere karşı iyi bir panzehir ve [sofra dışında yenilen] yiyeceklerdeki zehire karşı sağlıklı bir iyileştirici ilâç. Bu kadının doğal utangaçlığına üstün gelen ve ona, erkeklerin bakışlarıyla karşı karşıya kalmayı câiz saydıran nedenler böyle idi. Yine de, alışageldiği çekingenlikten vazgeçmedi ve bakışıyla, susmasıyla, tutumuyla, [çevresindekilerden] çoğunluk

---

1] İncil'e ek bir metin olan, Ermiş Paulos'un yazdığı, Romalılara Mektup'tan, VIII 35: "Mesihin [Khristos'un] sevgisinden bizi kim ayıracaktır?"

2] Anna, polemon kakoseis deyimini kullanmış. Leib bunu nedense "Fatigues militaires" (askerliğin yorgunlukları) diye çevirmiştir.

3] Aklinòs. Klinò (=iğilmek, bükülmek) fiilinden, -sız anlamındaki a- öntakısı ile. Leib, bunu da Fransızcaya intrépide (sarsılmaz; buradan: yılmaz, korkmaz) diye çevirmiş; Sewter ise, "he held fast his course" (=doğrultusunu sımsıkı sürdürürdü) diye *anlatmış*.

4] Martys toutòn Theos. Sewter, bunu İngilizceye, "God is *my* witness" (=Tanrı *benim* tanığımdır) diye çevirmiş. Yanlışlık yalnız çeviride değil, aynı zamanda mantıktadır; çünkü Tanrının herhangi bir duruşmaya ya da başka yere, tanıklık etmeye geldiği duyulmamıştır (yalnız, musevîliğin, hristiyanlığın ve islâmlığın kutsal kitabı Tevrat'ta Tekvin/Yaradılış, XVIII 1-8'de anlatıldığına göre, yanında iki melekle, ete kemiğe bürünerek İbrahim'e konukluğa gelmiş, ikram edilen ayranla sütü içmişler, pideyi ve buzağı etini yemişler).

için, "en tanışıklık kurulamaz kadın" [1] kaldı. Ordu birliklerinin arasında onun bulunmakta olduğunu belli eden, sâdece, [biri önde diğeri arkada] iki katırın taşıdığı, İmparatora özgü [mor renkli] örtüyle örtülmüş [kapalı] tahtırevan idi; ama, mübarek bedeni, [gözlerden] gizlenmişti.

7 Herkesin bildiği yalnız şu idi ki, mükemmel bir koruyucu, İmparatorun hastalığına ilişkin herşeyde ona kol kanat germekteydi; bu koruyucu, İmparatorun uyanık başucu bekçisi idi, hiçbir zaman uykuya yenilmeksizin olan biteni gözlemleyen bir gözdü. Tümü de İmparatora içten bağlı olan bizlere [İmparatorla İmparatoriçenin çocuklarına] gelince, ona bakma konusunda İmparatoriçe anamıza yardım ediyor, hiçbir zaman uyuklamaksızın tüm ruhumuz ve yüreğimizle her birimiz elimizden geldiğince onu destekliyorduk. Alay etmeyi, hakaret etmeyi seven dillere karşı bunları söylemiş olayım. Çünkü, Homeros'un Mousa'sınca da iyi bilinen bir insan kusurunun gereği, suçu olmayan [haksız yere] suçlanır; iyi eylemler küçümsenir ve kusursuz olana kınama yöneltilir [2].

8 Her neyse, o aralık yürütülen sefer sırasında -gerçekten, İmparator, Bohemond'a karşı savaşmak üzere yola çıkmıştı- İmparatoriçe [ona] hem isteyerek hem istemiyerek yoldaşlık ediyordu. Barbar ordusuyla girişilecek bir çatışmaya onun karışması yakışık almazdı. Nasıl olabilirdi böyle birşey? Tomyris'e [3] yahut Massaget [Kraliçesi] Sparethra'ya [4] yakışırdı ama, Eirènè'ye değil. Onun yürekliliği, onu başka bir doğrultuya yöneltmekteydi ve eğer silah kuşanacak olsaydı, ne Athena'nın mızrağını, ne de Hades'in tolgasını taşırdı; onun yuvarlak ya da uzun kalkanı -İmparatorun karşısına her zaman çıkacak olduğunu bildiği- yaşamın bâdireleriyle ya da döneklikleriyle gözünü kırpmadan savaşmak için kullanacağı kılıcı, kendini çalışmaya vermesiydi; Hazreti Süleymanın düşüncesine uygun olarak, dünya nimetlerine düşkünlüğe kapılmamak konusunda [kendi benliğinde] yürütegeldiği amansız

---

1] Agnòstotera. Agnòstos [Bilinmeyen] sözcüğünden.

2] Örneğin bkz. İliada, XI 650-654; İliada, XIII 775; Odysseia, XX 135. Anna, "Homeros'ça iyi bilinen" demeyip, "Homeros'un Mousa'sınca da iyi bilinen" derken, İliada ile Odysseia'yı övüyor; bunları Homeros söylemiş de olsa aslında o yapıtlar insan işi değildir, Mousa'lardan birinin esin vermesiyle, içine esintilemesiyle Homeros bu yapıtı ortaya çıkarmıştır yani (islâm inancına göre Kur'anın Allah'dan Muhammed'e *vahiy*, içine esintileme yoluyla gönderilmesi gibi) İliada ile Odysseia da tanrısal kaynaklıdır demiş oluyor.

3] Tomyris, Herodotos'un Tarih'inden (I 105 vd.) tanıdığımız bir Massaget Kraliçesidir. Pers İmparatorluğunun kurucusu Kyros ile savaşmıştı ve onu yenmişti, bu savaşta Kyros ölmüştü.

4] Hazar Denizi dolaylarında yaşayan bir Skyth / İskit boyunun Kraliçesi: Amorges'in dul eşi. İlkçağ Hellen tarihçisi Ktesias'ın Persika adlı yapıtında anılmıştır. Massaget Kraliçesi olan, o değildir, Tomyris'dir: bu yönden Anna yanılgıya düşüyor.

kapışmaydı ve içten imânı idi [1]. İşte o çeşit savaşlar için annemin kuşandığı silâhlar bunlardı; başka konularda ise, adı kadar barışıktı [2].

9 Barbarlarla çatışma başlamak üzere iken, İmparator, savaş için kendisine gereksinme duyulacak herşeyin hazır edilmesine göz kulak oldu; bazı nöbet yerlerinin daha güvenlikli edilmesine, diğer bazılarının ise berkitilmesine özen gösterdi; kısacası, Bohemond'a karşı herşeyin en mükemmel durumda bulunmasına uğraştı. İmparatoriçeyi de, birazcık kendisi için ve yukarıda aktardığımız nedenlerden dolayı, birazcık da henüz durum bir tehlike göstermediği ve savaşma zamanı gelip çatmadığı için, yanında getirdi. İmparatoriçe, altından ya da başka madenden ne kadar parası varsa hepsini, keza bazı diğer değerli nesneleri aldı, sonra Kentten [3] ayrıldı. Arkasından, yol boyunca, tüm dilencilere, hayvan postlarına bürünmüş herkese ve her cıbıl kişiye, cömertçe bağışlarda bulundu; kendisine yakaranlardan hiçbiri eli boş döndürülmedi. Kendisine ayrılmış otağa geçip içine girince, hemen dinlenmek için yatmıyordu; kapısını herkese açık tutuyor, her dilekçinin içeriye girmesine izin veriyordu. Bu çeşit kişiler için gerçekten ona ulaşmak pek kolaydı; kendisiyle görüşülmesine, konuşulmasına izin veriyordu. Yoksullara para vermekle kalmıyor, [dertleriyle ilgilenerek] yerinde öğütler de veriyordu. Güçlü kuvvetli oldukları halde tembelce yaşantı sürdürenleri, işsiz güçsüz dolanmak ve kapı kapı dolaşarak dilenmek yerine, yeterince geçim geliri sağlayabilecekleri bir çalışma ve işle uğraşmaları için teşvik ediyordu.

10 Hiçbir durum, İmparatoriçeyi böylesine hayırsever olmaktan alıkoymuyordu. Hazreti Davud'un, içkisine gözyaşlarını kattığı anlatılır [4]; İmparatoriçemiz ise her gün, hem yiyeceğine hem içeceğine, merhametini karıştırıyordu. Eğer onun kızı olmam, beni, anamdan yana yalanlar söylediğim ya da abartmada bulunduğum kuşkusu altında bırakacak olmasaydı, bu İmparatoriçe hakkında daha söyleyecek çok şeyim vardı. Bu gibi kuşkuları bulunanlara [yanıt olarak], sözlerimi doğrulayan olayları anacağım [ve kanıt göstermiş olacağım].

1] Tevratta, "Süleymanın Meselleri" kitabından sonra yer alan ve başlığı, Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri yayını Türkçe çeviride Vaiz (Vaaz yazılmalıydı) diye verilen bölümdeki, Süleyman'ın öğütlerine işaret ediyor. Ancak, Leib'ın, özellikle orada V 19'a yollama yapmasının anlamı yoktur. Bu yerde şöyle deniyor : "Hem de Allahın kendisine zenginlik ve mal, ve ondan yemek, ve payını almak için, ve emeğile sevinmek için kendisine kuvvet verdiği her adam - bu Allahın vergisidir".

2] Eirènè (è'ler η ile) Hellen dilinde "Barış" demektir. Şimdiki Rumcada bu sözcük İrini diye okunuyor. Fransızlar sözcüğü Irène biçiminde yazıyor.

3] Konstantinou Poli'den, Konstantinos'un Kenti'nden, İstanbuldan.

4] Tevrat, Mezmurlar, Mezmur 102, dize 9-10: "Çünkü senin hiddetin ve gazabın yüzünden/Külü ekmek gibi yedim;/İçeceğime göz yaşlarımı karıştırdım,/Çünkü sen beni kaldırıp yere çaldın".

[IV. İmparator Alexios, batıda, düşman saldırısına karşı savunma hazırlığı yürütüyor]

1 İmparatorun Selânik'e varışını öğrenir öğrenmez, batı illerinin adamları [askerleri], keza merkeze getirilen [savaşta sağ veya sol kanatta değil ortada yer alan] ağır donanımlı birlikler, hepsi koşup ona geldiler. Bu kez Keltlerin gelişi öncesinde görülen [felâket], geçen kez olduğu gibi, çekirgeler değildi, ama [bu kez de] şimdiye kadar görülmüş olanların en büyüğü, bir büyük kuyruklu yıldız gökte görüldü [1]; kiminin dediğine bakılırsa bu, kısa çizgi biçiminde bir kuyruklu yıldız imiş, kimine göre de mızrak biçiminde imiş [çok uzunmuş]. Gerçekten de, yakında ortaya çıkacak görülmedik olayların yukarıdan, bazı öncü belirtilerle haber verilmesi gerekiyordu. Bu parlak göktaşı, hiç aralıksız 40 gün ve 40 gece boyunca gözlemlenebildi; sanki batıdan doğuyor ve doğuya yöneliyordu. Onu seyreden herkes, bu yıldızın görünmesi neyin habercisidir diye kendi kendine soruyordu.

2 İmparator bu gibi şeylerden hiç kaygıya kapılmıyordu, çünkü onların doğal bir nedenden dolayı ortaya çıkmış bulunduğuna inanıyordu; yine de, konunun uzmanlarına olayı sordu. Yakın geçmişte Byzantion Eparkhos'luğu [2] görevini almış bulunan Basileios'u çağırttı -bu adam, İmparatora çok büyük bağlılığı olduğunu kanıtlamıştı- ve ortaya çıkan yıldız hakkında ona danıştı. O [Basileios], yanıtını ertesi güne saklayacağını söyledi ve yaşadığı yere döndü; bu, vaktiyle İncil yazarı İoannes onuruna yapılmış bir manastırdı; [kendisi] orada güneşin batacağı anda yıldızın hareketini gözlemlemeye koyuldu [3]. Çalışmaktayken ve hesaplar yapmaktan yorulmuşken, uykusu bastırıverdi ve bu sırada düşünde Ermişi [Ermiş İoannes'i], kutsal giysilere bürünmüş olarak gördü. Sevinçten, kendinden geçip, artık düş değil gerçeği görmekte olduğunu hayal etti. Keza, Ermiş'i tanıyınca, her yanı titreyerek, çekingenlikle, ondan, bu yıldızın görünüşü neyin belirtisidir diye sordu. Ermiş yanıtladı: "O, Keltlerin hareketlerini şimdiden açıklıyor; onun görünmez olması, Keltlerin buradan ayrılışının duyurucusu olacaktır".

3 Ama, bu kuyruklu yıldızın görünüşü üzerinde durmayı artık bırakalım; anlattığım gibi, İmparator Selânik'e vardı ve Bohemond'un [denizden] geçişine karşı hazırlandı: Askere yeni alınanlara yay germe, ok atarken iyi nişan alma ve kalkanla kendini koruma alıştırmaları yaptırdı; ayrıca, o konuda gereksinme kendini gösterir göstermez el altında bulundurmak için, çeşitli ülkelerden [paralı] yabancı askerler devşirilmesini de, mektuplar göndererek, sağlama bağladı. Bunun gibi, İllyrikon [4] konusuyla da çok uğraştı; Dyrrakhion/Draç kentini berkitti ve oraya, Sebastokrator İsaakios'un ikinci oğlu Alexios'u vâli olarak atadı.

1] 1106 yılının Şubat ve Mart aylarında.

2] Romalılardaki Praefectus'un karşılığı; bugünkü anlayışımızla, kentin güvenliğini sağlamakla görevli birliğin komutanı (Merkez Komutanı).

3] Demek, kuyruklu yıldız, tam karanlık olmadan da görülebiliyormuş.

4] Bohemond'un çıkarma yapması beklenen Arnavutluk yöresi.

[İmparator,] Aynı sırada, Kyklad Adalarına, Asya'nın ve keza Avrupa'nın [Rum ülkesindeki] kıyı kentlerine, bir donanma hazır etmelerini buyurdu; birçoğu, Bohemond'un henüz denizden geçişe kalkışacak durumda olmadığını bahane ederek bu yapım işine karşı çıktılarsa da onlara kulak asmadı: Diyordu ki, bir komutan gevşeklik göstermeyen bir nöbetçi gibi olmak zorundadır ve yalnız var olan tehlikelere karşı hazır bulunmakla değil, ayrıca, onların ortaya çıkacağını önceden görmekle, şimdi para gerekli olduğu halde -hele düşmanın saldırıya geçeceğini seziyorken- harcamaları kısacağım diyerek gafil avlanmamakla da yükümlüdür.

4 Bu işler ustaca çözüme bağlandıktan hemen sonra, Selânikten ayrılıp Stroumpitza'ya geldi; oradan, daha da ileriye, Slopimos'a gitti. Dalmaçyalılara karşı önden [sefere] göndermiş bulunduğu, Sebastokrator'un oğlu [büyük oğlu] İoannes'in yenildiğini öğrenince, onun yardımına, önemli birlikler yolladı. Mel'unun teki olan Bolkanos, hemen İmparatora barış önerilerini sundu ve istenen tutakları [rehîne'leri] gönderdi. Bölgede kalışı bir yıl ve iki aydan beri süregiden o [İmparator], [bu süre geçtiğinde,] Bohemond'un hâlâ Lombardiya'daki mülklerinde oyalanmakta olduğu haberini aldı; kış bastırmış bulunduğundan, askerleri yurtlarına gönderdi, kendi de Selânik'e gitti. Oraya varışı sırasında, Porphyrogennetos [1] ve Basileios [2] İoannes'in oğullarının ilki, Balabista'da, küçük bir ikiz kızkardeş ile, dünyaya geldi. Kentte büyük din şehidi Demetrios anısına yapılan kutlamalara [3] katıldıktan sonra, [İmparator], başkente döndü.

5 O sırada şu olay geçti. [İstanbulda,] Konstantinos Alanının ortasında, porfir'den [4] pek dikkate değer bir sütun [5] üzerinde yükselen ve doğuya bakan tunçtan bir heykel bulunuyordu; [bu heykel,] sağ elinde bir saltanat âsâsı, sol elinde ise tunçtan dökülmüş bir küre tutuyordu. Bu heykel için, Apollon'undur deniyordu; ama sanıyorum ki İstanbulun yerlileri buna Antelios [6] diyorlardı. Bu ad yerine, kentin babası [=kurucusu] ve hükümdarı İmparator Büyük Konstantinos [Constantinus], kendi adını geçirdi ve [heykeli] İmparator Konstantinos'un heykeli diye adlandırdı. Yine de, ilk ad, sonunda üstün geldi ve herkes heykeldeki kişiye Anelios ya da Antelios demeyi sürdürdü. Birdenbire pek güçlü bir kasırga, Afrikadan esti geldi; güneş boğa burcunda iken, bu heykeli yere yıktı.

1] Mor odada doğmuş. İmparator çocuklarına özgü bu san'ın anlamını, Anna'nın önsözünde Anna aynı san'ı kendisi için kullanınca, dipnotunda açıklamıştık (s. 9 dn. 6).

2] Bu bir san, rütbe değildir. Rumcanın hem "Kral", hem "İmparator" anlamındaki sözcüğüdür; şimdi sözü edilen, Anna bu kitabını yazarken İmparator tahtında oturan, Anna'nın erkek kardeşi İoannes Komnenos'tur.

3] 15 Şubat 1107.

4] Mor mermerden (Somaki Mermerinden).

5] Şimdi Çemberlitaş diye andığımız sütun.

6] Antelios sözcüğü, "Karşısında" "Yerine geçen" anlamlarına gelen Anti ön takısıyla, "Güneş" anlamına gelen Elios (Lâtin yazımında Helios) sözcüğünden türetilmiştir, özellikle şu anlamları belirtir: a. Güneşin karşısında olan, yüzü güneşe dönük olan; b. Güneş yerini tutan, güneş gibi parlak olan. Leib'ın Fransızca çevirisinde verdiği "Comme le soleil" (=Güneş gibi) açıklaması, sözcüğün gerçek anlamını yeterince açıklayamamaktadır.

Çoğunluk, özellikle de İmparatoru sevmeyenler, bunu bir felâketin alâmeti diye yorumladı; gerçekten, böyleleri, söz konusu olay İmparatorun ölümünü önceden bildiriyor fısıltısını yaydılar. Ama o, şöyle dedi: "Ben, yaşama ve ölüme egemen bir tek Efendi tanıyorum ve heykellerin yıkılması insanların ölümüne neden olabilir diye birşeye inanmayı kesinlikle reddediyorum. Öyle ya, örneğin Phidias [1], ya da taşı işleyen ve heykel yapan herhangi bir yontucu, [bunu yapmakla] ölüleri de diriltebilir mi, canlılar yaratabilir mi? Evet denirse, bütün bu işlerden, Yaradana, yapılacak ne kalır? Kutsal kitapta, 'Ben öldürürüm ve ben diriltirim' diye yazılıdır [2]. Konu, şu ya da bu heykelin yıkılmasıyla yahut dikilmesiyle ilgili değildir". Böylece İmparator, her şeyi Tanrının yüce yazgısına bağlıyordu.

[V. Anemas'ların komplosu]

1 İmparatora karşı, diğer bazı ciddî dertler, bu kez, sıradan olmayan kişilerce dürtüklendi. Çünkü, yiğitliklerine ve şanlı ailelerden doğmuş bulunmalarına pek mağrur olan ama cinayet hevesiyle yanıp tutuşan [bazı] adamlar, İmparatorun canına kıymak üzere komplo düzenlediler. Anlatımımın bu yerine gelince, İmparatorun böylesine bir bâdireler yumağıyla çevrilmiş olması nereden kaynaklanıyor diye, şaşkınlığa düşüyorum; ona karşı yapılmadık şey, kullanılmadık yöntem, hiç, ama gerçekten hiç, kalmamıştı. İçte [yakın çevresinde] birbiri ardınca onu bırakanlar; dışta, ayaklanmalar bitip tükenmiyordu. Daha İmparator içteki belâların ancak üstesinden gelmiş iken, dışarıda ortalık tümüyle yangına dönüşüyordu; İmparator tüm işlerin yürütülmesinde en yumuşak yöntemi kullandığı ve pek çok iyiliğinden yararlandırmış bulunmadığı hiç kimse kalmadığı halde, sanki Kader'in kendisi, aynı anda hem Barbarları hem de iç savaş kışkırtıcılarını, devlerin kendi kendine doğuşları gibi, ortaya çıkartıyordu.

2 O [İmparator], kimini, yüksek görevlere getirmekle onurlandırarak [onların gönlünü] okşuyor ve sürekli olarak, büyük bağışlamalarla, [böylelerinin] zenginliğini arttırmaktan geri kalmıyordu; Barbarlara gelince, bunlar hangi ülkeden olursa olsun, onlara savaş çıkarmanın bahanesini bulma fırsatı vermiyordu, ama onlara zorlama uyguluyor da değildi; ancak, kımıldamaya başlarlarsa, onları[n kıpırdanışlarını] bastırıyordu; gerçekten, ortalıkta barış egemenken, kasden komşularını savaşa kışkırtmak, kötü komutanlara özgüdür. Çünkü, her savaşın amacı, barıştır; ama, hep birdenbire savaşa başvurmak ve selâmete çıkaracak çözümü hep ihmal etmek, bu, sağ duyu yoksunu komutanların, demagogların, devleti yıkmak için entrikalar çeviren kişilerin işidir.

1] İlkçağ Hellen tarihi klâsik döneminin ünlü yontu ustası.

2] Tevrat, Deuteronomion (Türkçe çeviride Tesniye diye, hem Arapçadaki anlamı [=İkincileme, ikincilleme] yönünden ilgisiz hem de Arapça bilmeyenlerin kesinlikle anlamayacağı bir başlık konmuş. Tevratın beşinci kitabıdır. Deuteronomion, "İkinci yasa" demektir), XXXII 39.

İmparator Alexios ise bunun tam tersini yapar ve barışı korumağa son derecede özen gösterirdi; barış egemen iken, onun korunması için her çareye başvurmaktan hiç geri durmaz ve eğer barışta bulunulmuyorsa ona yeniden nasıl kavuşmalı diye çâre düşünmekle gecelerini [uykusuz] geçirirdi. Doğası yönünden barışa düşkün olmakla birlikte, koşullar onu zorladığında, tam savaşçı olurdu. Bana kalırsa, bu yiğitten söz ederken, Rum sarayından çok uzun süre boyunca uzaklara sürgüne gitmiş [izi eseri görülmez olmuş] İmparatorluk onuru, sanki yabancı ülkelerden yola çıkmış bir konuk Rum devletine ilk kez geliyormuş gibi, ancak onun ve sadece onun sâyesinde geriye gelmiştir demekte duraksamıyacağım.

3 Bu bölümün başında söylediğim gibi, çatışmaların böylesine [kabından] taşması karşısında şaşkınlığa düşmekten kendimi alamıyorum; çünkü içte olduğu gibi dışta da, her yanda, kargaşadan başka görülen şey yoktu. Ama, İmparator Alexios, düşmanlarının kurduğu gizli düzenleri bozuyor ve bunların zararlı sonuçlarını, çeşitli çâreler uygulayarak, uzağa sürüyordu [def ediyordu]; içte ayaklanmalara karşı, dışta Barbarlara karşı savaşım vermesi gerektiğinde, uzak görüşlülüğü sâyesinde, fesatçıların komplolarını daima önlüyor ve onların girişimlerini boşa çıkarıyordu. Ben ise bu hallerden, devletin yazgısı konusunda bir sonuç bile kestirebilmekteyim; her yanda birikip duran bu tehlikeler [ile], kargaşalıklar içindeki bu siyasal yapı [ile], Rum imparatorluğuna karşı hınçlı bütün bu yabancı halklar ile, sanki [durum öyle idi ki,] gücü tükendiğinden dolayı dışarıdaki düşmanlarının saldırısına uğrayan bir adam, beden gücünü yitirmişken, kendi yakınlarınca ona eziyet edilmekteyken, tüm bu sıkıntıların üstünden gelebilsin diye Tanrı tarafından canlandırılmıştı: İşte içinde bulunduğumuz koşullarda açık seçik gözlemlenmesi gereken [gidiş] bu idi. Gerçekten, bu bölümün başında belirttiğim gibi, Bohemond, sözünü sık sık ettiğimiz bu Barbar, ezici bir ordu toplayarak, Rum devletine karşı hazırlık yürütmekte iken, bir isyancı-fesatçı'lar sürüsü, tehlike yaratarak ortada baş göstermekteydi.

4 Bu komplonun düzenleyicilerinin tümü dört kişiydi; Anemas'lar [1] sanıyla anılan bu kişiler, Mikhael, Leon, diğeri ..., öteki ... adını taşıyorlardı [2]; bunlar, eskiden [yalnız] kan yönünden [3] kardeş iken şimdi düşünce yönünden de kardeş olmuşlardı, çünkü hepsi de şu düşüncede birleşmişlerdi: İmparatoru öldürmek ve imparatorlukta egemenliği [4] ele geçirmek.

1] Söz konusu kişilerin aile adı [soyadı] Anemas sözcüğünün eski Hellen dilinde ya da Rumcada anlamı yoktur. Burada da, yabancı bir sözcüğün Rumcaya uyarlanmış, çarpıtılmış, Hellen dilindeki Anemos (=Rüzgâr) sözcüğüne benzetilmiş biçimi karşısında bulunuyor olmalıyız. Söz konusu kardeşler, Rum hizmetinde bir Arabın, Abd el Aziz (Abdülaziz) el Kotorbî'nin soyundan geliyorlardı. Bu kişi, Girit'te, Rum komutan (sonra, 963'de, Rum İmparatoru) Nikephoros Phokas'ın fethiyle 961'de son bulan Arap egemenliğinin son askerî vâlilerinden biriydi; adanın başkenti olan Khandax/Kandiye hisarını 960 yazından 961 Martına kadar Nikephoros'a karşı yiğitçe ile savunmuştu.

2] Noktalı yerlerde, özgün metinde boşluk vardır. Anna, bilmediği ya da anımsayamadığı adların yerini, daha sonra belirleyip yazarım umuduyla boş bırakmış.

3] Anna, "Gövde yönünden" demiş; Soma (=Gövde) sözcüğünü Leib, Fransızca çevirisinde Chair (=Et) diye karşılamış.

4] "İmparatorluk âsâsını" demiş.

Soylular takımından başkaları da onlara katıldılar: Ünlü bir aileden gelen Antiokhos'lar; çatışma olursa benzersiz bir yiğitlik gösteren savaşçılar, Exazenos'lar, Doukas ve Hyaleas; ayrıca Kastamonulu Niketas'ı, Kourtikios adlı birini ve Basilakios Georgios'u da analım. Ordudan olanlar bunlardı; Danışma Meclisi [1] ileri gelenlerinden ise Solomon Ioannes vardı. Bu kişinin engin malvarlığı ve şanlı soyu sopu yüzünden Anemas'lar dörtlüsünün başı Mikhael, ona, iki yüzlülükle [içten olmayarak], sen kutsanmış İmparator olacaksın [2] sözünü vermişti. Danışma Meclisinde en önde gelenlerden olan bu Solomon, olabildiğince kısa boylu, -özellikle komplocular arasında- olabildiğince oynak yapıda biriydi. Kendisini, Aristoteles'in ve Platon'un öğretilerini yutmuş sanıyordu; ama gerçekte, felsefe alanındaki bilgisi konusunda hüsnükuruntu içindeydi ve sâdece, aşırı kof kişiliği yüzünden, gözü [gerçekleri] görememekteydi.

5 Böylece o, bu Anemas'ların üflemesinden hız alıyormuş gibi [3] tüm yelkenlerini açmış, imparator'luğa [İmparator olmaya] doğru dalgaları aşıyordu. Bunlar [Anemas kardeşler] ise, madrabazın önde gidenleri idiler. Gerçekten, Mikhael ile şer yoldaşlarının niyeti, onu, söz verdikleri üzere imparator taht'ına çıkartmak değil, sâdece, girişimleri için bu adamın kofluğundan ve zenginliğinden yararlanmak idi. Böylece onlar, sürekli biçimde, bu altın kaynağına [4] başvuruyor ve onun taht'a geçme umutlarını okşayarak, onu hepten kendilerine bağımlı hâle getiriyorlardı; [aslında,] bu iş başarıya ulaşır ve baht kendilerine gülerse, onu bir yana itmekte, ona uyduruk birkaç övgü sözü ve iyilik dilekleri lûtfettikten sonra egemenlik âsâsını kendileri ele geçirmekte ve onu deniz ötesi bir yolculuğa uğurlamakta, kesin kararlı idiler. Yine de, onun önünde komplo ile ilgili konuşmalar yaparken, İmparatorun öldürülmesi yolunda imâda bulunmuyorlardı; keza, kılıçları çekmenin, dövüşmenin, savaşmanın hiç lâfını etmiyorlardı; savaşmakla ilgili küçücük bir düşünce karşısında bile bu adamın ne kadar ödlek olduğunu çoktan beri bildiklerinden, onu ürkütmek istemiyorlardı. Böylece, bu Solomon'u, sanki ulu başbuğları imiş gibi [o havayı vererek], kollarında sımsıkı tutuyorlardı. Onların komplosuna bulaşanlar arısında, Skleros ile, İstanbul Merkez Komutanı görevinden henüz ayrılmış bulunan Xeros [5] da vardı.

1] Synklètos; bkz. yukarıda s. 41 dn.2.

2] Yâni, Patrik tarafından yürütülecek geleneksel kutsama (takdis) töreniyle taç giyeceksin.

3] Burada da Anna, çevirilerde vurgulanmamış, Türkçede yansıtmak olanağını bulamadığım bir sözcük oyunu yapıyor, Anemas adından sonra üfleme'nin sözünü etmekle Rumcanın Anemos (=Rüzgâr) sözcüğünü akla getirmek istiyor.

4] Reuma [=Akarsu, akıntı] sözcüğünü kullanmış.

5] Xeros, gerçekte, kişinin sanıdır (Rumcada: "Kuru, sıska, cılız". Türkçedeki Çiroz sözcüğü bundan geliyor). Asıl adı Bardas idi.

6 Oysa, yukarıda söylendiği üzere pek oynak huylu olan ve Exazenos'un, Hyaleas'ın ve Anemas'ların kendilerinin ne düzenlediğini hiç anlamayan Solomon, şimdiden Rumların imparatorluğunu ele geçirmiş bulunduğunu sanıyordu ve bazı kişilerle konuşup, onları kazanmak amacıyla, onlara, armağanlar, seçkinlikler vermeyi vaad ediyordu. Bu acıklı öykünün baş oyuncusu Mikhael Anemas, onunla buluşmaya gittiği bir gün, onu birisiyle konuşurken gördü ve ona, [bu kişiye] ne söylemekte olduğunu sordu. Solomon, her zamanki saflığıyla, yanıtladı: "[Bu kişi] Bizden bir seçkinlik dileğinde bulundu ve bizim de ona bunu vaad etmemiz üzerine, bizim toplu komplomuzda bize katılmayı üstlendi". Mikhael, bu adamın çılgınlığına lânet okuyarak, onun dilini tutmasını bile beceremediğini farketmekle dehşete düştü ve onun evine artık eskiden olduğu kadar sık gitmedi.

[VI. Komplocuların yakalanması]

1 Sonuç olarak, bu askerler, yâni Anemas'lar, Antiokhos'lar ve yardakçıları, İmparatorun canına kıymanın düzenini kurmakta ve artık yalnız, İmparatoru tasarladıkları biçimde öldürmek için ilk uygun fırsatın çıkmasını beklemekte idiler. Ancak, Yazgı, onlara bu işte kesinlikle olanak sağlamadığından ve zaman geçip gitmekte olduğundan, komplonun açığa çıkacağından [kendilerinin ilişki kurduğu çokça sayıda kişiden birinin, ağzından birşey kaçırabileceğinden] korktular ve [acele ederek] bekledikleri günün geldiğine hükmettiler. Gerçekten, İmparator, ağaran gündoğumunda uyandıktan sonra, nice derdinin yol açtığı sıkıntının acısını biraz tatlandırmak için, bazan, hısım akrabasından birileriyle, satranç oynardı -bu oyunu, yorgunluk gidersin diye, Asur'lular icad etmişler, oradan bize geçmiş-; bu adamlar [komplocular], isyancı ellerine silâh aldıktan sonra, aslında onu öldürmek amacı güttükleri halde sanki imparatorla buluşmaya gidiyormuş gibi, İmparatorun yatak odasına gireceklerdi.

2 İmparatorla İmparatoriçenin o sırada uyumak için kullanmakta olduğu oda, yâni imparator ailesinin yatak odası, [şimdi Sultanahmet Câmiinin bulunduğu yerin güneydoğu arkasında, bu câmi ile deniz arasında, dolayısiyle surla çevrili kentin tam güneydoğu köşesinde bulunan] sarayın, -çoğu kişinin, "Büyük din şehidi Demetrios onuruna yapılmıştır" demesine rağmen- [aslında] Tanrı Anası [Meryem] koruyuculuğuna konmak üzere yapılmış olan küçük kilisesinin sol yanına düşer. Sağ yanda [kiliseciğin diğer yanında], tabanı mermer döşeli bir avlu vardır ve kilisenin bu avluya açılan kapısı, her girene [ve çıkana] açıktır. Dolayısiyle, [komplocuların] amaçladıkları, kiliseye [sağ yandaki bu kapıdan] girip, [İmparatorun yatak odasından bitişikteki bu kiliseye geçişi sağlayan, ama kapalı, kilitli duran] imparatorluk yatak odası kapısını kırarak açmak, böylece içeriye girmek ve silâhlarıyla İmparatoru öldürmekti [1].

1] Demek, ilk plânı değiştirmişler; "sanki İmparatorla buluşmaya gidiyormuş gibi" odaya girmek, böyle kapı kırmakla olmaz.

3 İşte bu câni adamların, kendilerine hiç kötülüğü dokunmamış olan birine [İmparatora] karşı kurdukları komplo böyle idi; ama Tanrı, onların tasarısını hiçe indirgedi. Biri, [tasarlanan] büyük suçu İmparatora açıkladı ve o da, hemen, hepsini getirtti. İmparator, önce Solomon İoannes ile Georgios Basilakios'u, sarayda, bu kişileri sorguya çekmek üzere kendisinin ve hısımlarının bulunduğu bir odanın yanındaki odaya aldırttı; çünkü hayli uzun zamandan beri biliyordu ki bu kişiler oldukça saf yürekliydiler; bu nedenle, onlardan komplo hakkında kolayca bilgi alabilecekti. Ama bunlar, sürekli olarak, tüm soruları, herşeyi inkâr etmekle yanıtladıklarından, Sebastokrator İsaakios, [bulunduğu odadan dışarıya çıktı; sözlerini Solomon'a yönelterek, şöyle dedi: "Solomon, sen, kardeşim İmparatorun iyi yürekliliğini biliyorsun. Hiçbirşey saklamadan komployu açıklarsan, hemen bağışlanacaksın; yoksa, katlanılmaz işkencelerden geçirileceksin". Solomon, gözlerini ona dikti; Sebastokrator'un çevresindeki, omuzlarında iki yanı keskin balta taşıyan [paralı asker] Barbarları [1] görünce, titremeye başladı ve hemen, herşeyi açıkladı: Suç ortaklarının adlarını verdi, ama öldürme [girişimi] konusunda hiçbirşey bilmediğini ısrarla iddia etti. Bundan sonra, onlar [Solomon ile Georgios] bu sarayın koruyuculuğunu üstlenmiş olanlara teslim edildiler ve ayrı ayrı hapse konuldular.

4 Diğerleri, suç hakkında sıra ile sorgulandılar. Herşeyi itiraf ettiler ve öldürme kasdında olduklarını da gizlemediler; bu askerlerin, özellikle de komplonun başındaki, İmparatoru öldürmeyi tasarlayan Mikhael Anemas'ın, nasıl bir komplo kurdukları açığa çıkarılınca, [aşağıda sözü edilecek Mikhael'in dışında kalanların] hepsi sürgüne gönderildi ve mallarına devletçe el konuldu. Solomon'un şahâne evi, İmparatoriçeye verildi; o ise, böyle hallerde gösteregeldiği iyi yüreklilikle, Solomon'un eşine acıdı ve hiçbirşeyi ayırıp kendine almaksızın, onun [Solomon'un] mallarını, eşine bıraktı.

5 Solomon, Sozopolis'te [2] hapsedildi; Anemas ile onun yanı sıra komplo içinde bulunanlar, başları tümüyle kazınarak traş edilip sakalları kesildikten sonra, [İmparatorun buyruğu ile] meydan ortasında yürütülmeye ve sonra gözlerinin oyulmasına mahkûm edildiler. Bu gösterinin [meydan ortasında yürütülme gösterisinin] düzenleyicileri, onları sımsıkı tuttular, onlara çuval giydirdiler, kafalarına taç misâli sığır ve koyun barsakları doladılar; onları sığırlara, ata biner gibi [iki bacaklarını yana açarak] değil, [kadınların ata biniş biçimi olan] yanlamasına oturttular, ve bu halleriyle, sarayın bahçesinde dolaştırdılar. Önlerinde, uşaklar, dansederek yürüyor, değişimli olarak avazları çıktığınca bağırıp, tam bu tören alayına uygun bir gırgır nakarat çığırıyorlardı; bunun sözleri kaba halk dilindendi ve anlamı şöyleydi: Sözler, herkesi ... çağırıyordu [3]; herkes gelsin, İmparatora karşı kılıçlarını bilemiş bu komplocuların şimdi nasıl boynuz takınacaklarını görsün diyordu.

1] Varangos'ları (Vareng'leri).

2] Bkz. yukarıda s. 156 dn.1.

3] El yazması metinlerde burada bir ya da birkaç sözcük eksiktir.

6 Her yaştan insan, bu gösteriyi seyretmeye koşa koşa gelmişti ve bizler, İmparatorun kızları, biz de gizlice onun seyrine çıkmıştık. Mikhael'in, gözlerini saraya dikip, yakaran ellerini göğe doğru kaldırdığı ve el kol işaretleriyle, kollarım omuzlarımdan koparılsın, bacaklarım gövdemden ayrılsın, başım dahi kesilsin dileğinde bulunduğu görülünce, [oradaki] her yaratık, gözyaşı dökecek, inleyecek kadar duygulandı; bizler, İmparatorun kızları, daha bile fazla. Bana gelince, bu adamı böylesine eziyetten kurtarmak isteği ile, birkaç kez, anam İmparatoriçeyi, gelsin bu tören alayını görsün diye çağırdım. Çünkü, doğrusu, İmparator [babamız] sebebine bizler bu adamlarla ilgileniyorduk ve onun bu kadar yiğit askerlerden, özellikle de [diğerlerine göre] daha ağır bir cezaya çarptırdığı Mikhael'den kendini yoksun etmemesini diliyorduk [1].

7 Bu kişinin [Mikhael'in] kendi bahtsızlığı dolayısiyle ne kadar aşağılandığını görünce, dediğim gibi, bu insanlar, şimdiden yanıbaşlarında bulunan tehlikeden [öldürülmekten], eğer olanağı varsa, kurtarılsın diye, anneme pek çok israr ettim. Gerçekten, tören alayının yürüyüşünü yönetenler, suçlular şöyle ya da böyle bir bağışlama işleminden yararlanabilsinler diye, yürüyüşü yavaşlatmakta idiler. Ama onun [annemin] gelmesi geciktiğinden -çünkü o, İmparatorun yanında oturmaktaydı; ikisi, birlikte, Tanrının Anası'nın önünde dua ediyorlardı- , ben aşağıya indim; içeriye girmeğe cesaret edemediğimden, kapıların dışında ürkek ürkek durup, işaretle, İmparatoriçeyi çağırdım. Sonunda yumuşadı ve yürüyüş alayını [yüksekten] seyretmek için, yukarıya çıktı; Mikhael'in hâlini görünce, içine acıma duygusu doldu ve onun için ağlayıp sıcak gözyaşları dökerek, İmparatoru bulmak üzere koşa koşa geri döndü; bıkıp usanmadan üstüste girişimlerle, Mikhael'in gözlerini bağışlaması için yalvardı durdu.

8 Hemen, cellâtları durdurmak için bir ulak gönderildi; [ulak,] aceleyle seğirtti ve "Eller" denilen yerin içinde, alayın önüne geçti; bu yerden öteye geçilince [töre o idi ki,] artık işkenceden kurtulmak olanağı yoktur. Gerçekten, bu tunçtan eller heykelini burada iyice yükseğe, çok yüksekte duran taştan bir çember üstüne koyduran İmparatorlar, bununla, yasanın idama mahkûm ettiği bir kişinin, [heykele kadar uzanan] bir sundurma altında iken [eller heykelini geçmemişken], İmparatorun bağışlamasından bu sırada yararlanması üzerine, işkenceden kurtulacağını -sanki [bu] eller İmparatorun o mahkûmları hâlâ kendi elinde ve kendi hükmü altında tutmakta bulunduğunu, onları henüz bağışlayıcı [olabilecek] ellerinden bırakmamış bulunduğunu anlatıyor imişçesine- belirtmek istemişlerdir. Ama onlar [mahkûmlar] bu ellerin ötesine geçince, [eller heykeli] bundan sonra İmparatorun [bağışlayıcı olabilecek] erkinin onları yadsıyarak ittirdiği anlamına geliyordu.

1] Bu kadar budalaca bir dilek, yâni kapı kırıp yatak odasına dalarak İmparatoru kılıçla öldürmenin hazırlığı içinde olan bir subayın yine de orduda görevde bırakılması dileği, Anna'nın o sırada küçücük çocuk olmasına bağlanamaz, çünkü Anna o sırada 24 yaşındaydı. Gerçekten, komplonun, Bohemond İllyrikon yöresine saldırı hazırlıklarını yürütürken ama henüz saldırıya geçmemişken, demek ki 1106 ya da 1107 yılında düzenlendiğini bize kendisi anlattı. 1083 doğumlu olduğuna göre, 1107'de 24 yaşındaydı; 1097'de evlendiği Nikephoros Bryennios ile evliliği de 10. yılına girmişti.

9 Dolayısiyle, mahkûm edilmiş durumda bulunan kişilerin kaderi, Baht'a bağlı idi [1]; ben bunu [Baht'ı], [dara düşersek] imdada çağrılabilecek Tanrının [bizim hakkımızda bu dileğimizi dinledikten sonra vereceği] buyruğu'na bağlıyorum; olayda da, bu [Tanrının o sırada uygun gördüğü buyruk], bu adamın gözünün oyulmasını önledi : Çünkü, o gün Tanrı, görünüşe bakılırsa, bizim içimizi ondan yana acıma duygusuyla doldurdu. Kurtarıcı ulak, doğrusu, işini tam yaptı; üzerinde tunçtan eller heykelinin bulunduğu sundurmanın iç bölümünde, bağışlama buyruğunu, Mikhael'i götürenlere iletti ve bu kişiyle birlikte geriye döndü. Sonra, o [ulak], sarayın yanıbaşında dikilmiş kuleye geldi ve aldığı talimata uygun yolda, onu [Mikhael'i] oraya kapadı.

[VII. Trabzonda Gregorios Taronites'in baş kaldırması]

1 O [Mikhael Anemas] henüz tutuklu durumundan kurtulmuş değilken, Anemas'ın Zindanı'na [2] girmek sırası Gregorios'a geldi. Bu [zindan işlevli yapı], kent surlarının, Blakhernai Sarayının yakınında bulunan bir burcudur ve Anemas Kulesi diye anılır [3] ; ona, bir vesileyle bu ad verilmişti, çünkü orada ilk hapsedilen kişi Anemas idi ve bu yerde uzun süre kalmıştı. On ikinci "taşınmaz mallara vergilendirme değeri biçme dönemi" nde [4], adı geçen bu Gregorios, bir kez Trabzon Duka'sı [Askerî Vâlisi] atandıktan sonra, Trabzon'a varınca, güpe gündüz [açıkça], uzun süreden beri gizlice tasarladığı ayaklanmayı eyleme geçirdi.

1] Görüldüğü üzere, hristiyanlık, Tanrının kimin başına ne gelecek konusunda ezelden belirlenmiş bir yazgılama yaptığını kabul etmiyor; yazgı dışında, Tanrının, ânında yaptığı değerlendirmeye göre şu ya da bu doğrultuda yönlendireceği bir Baht'ın varlığını kabul ediyor. Hristiyanlıkla islâmlık arasındaki temel ayrılıklardan biri budur. Musevîlikle hristiyanlığın Tanrısı, gelecekte olacak herşeyi ezelden belirlemiş olmak, olacakların tümünü bilmek iddiasında bulunmak şöyle dursun, olmuş bulunanların tümünü bilmek iddiasında da değildir; örneğin Âdem'in Cennette yaptığı işleri bilmez, ona sorular sorar, onun itirafı üzerine olayı öğrenir (Tevrat, Yaratılış, III 9-12); Habil'in kardeşi Kain (Kabil) tarafından öldürüldüğünü bilmez, Kain'e "Kardeşin nerede?" diye sorar, o da "Bilmiyorum, kardeşimin bekçisi miyim ben?" diyerek Tanrıyı tersler, o sırada Habil'in kanı topraktan bağırarak durumu Tanrıya anlatır (Tevrat, Yaratılış, IV 9-10). İslâm'ın Allah'ı ise her olmuş ve olacak şeyi bilir, zaten her olayı kendisi ezelden programlamış, yazgılamıştır. Bkz. Kur'an, Âl-i İmran Sûresi, Ayet 145: "Herkesin sonu yazılıdır"; Fürkan Sûresi, Âyet 2: "Onun eşi yoktur, her nesneyi yaratmış, her biri için de bir alın yazısı yazmıştır".

2] Mikhael Anemas'ın, saray yanındaki kuleye kapatılma sonrasında konduğu zindana. Hemen şimdi bunun uzunca boylu sözü edilecektir.

3] Blakhernai semti konusunda bkz. s. 71 dn.1. Anemas Kulesi, şimdiki Ayvansaray semtindedir. 1955'de onarılmıştır.

4] Bu dönem, Eylül 1103 - Eylül 1104 dönemidir.

Gerçekten, Dukalık görevi ona [Gregorios'a] verildiği için İstanbula geri dönmekte olan [eski Duka] Dabatenos'la [yolda] karşılaşınca, onu hemen tutsaklığına almış; onu, hatta yalnız onu değil onun yanı sıra Trabzon'un önde gelen kentlilerinden bir hayli kişiyi, keza Bakkhenos'un yeğenini bile, Tebenna'da hapsetmişti [1]. Bunlar [tutsaklar], zincire vurulmuş ve hapsedilmiş durumda kaldıklarından, aralarında sözleşip komplo kurdular ve güç kullanarak, âsinin [Gregorios'un] başlarına diktiği, kendi nöbetçilerine üstünlük sağladılar, onları surlar dışına çıkarıp uzağa kadar kovaladılar ve Tebenna'ya kendileri egemen oldular.

2 İmparator, Gregorios'u, mektuplar göndererek, hem geriye [başkente] dönmeye, hem de, bağışlanmak ve eski durumuna getirilmek istiyorsa, bu suç oluşturan girişiminden vazgeçmeye, çağırıp duruyordu; bazan ayrıca, çağrıyı dinlemezse başına gelecekleri belirtiyordu [2]. Ama beriki, İmparatorun akıllıca öğütlerine kulak asmanın uzağında, ona birkaç sayfalık bir mektup gönderdi ve bunda, yalnız Danışma Meclisi'nin ve ordunun ileri gelenlerine değil, keza İmparatorun hısımlarının ve yakınlarının kendilerine de dil uzattı. O [İmparator] da, bu mektuptan anladı ki, berikinin durumu her geçen gün kötüye gitmektedir ve tam bir bunamaya varmaktadır; böylece onu [muhatap almayı] bırakıp, 14. "Taşınmazlarda vergilendirme değeri biçme dönemi"nde [3], onun üzerine, kendi yeğeni -büyük ablasının oğlu, âsinin de baba yönünden kardeş çocuğu olduğu- İoannes'i [4], önce ona, işi selâmete çıkarıcı öğütler vermesi için -çünkü berikinin, yakın hısımlıkları ve aynı atadan geliyor olmaları nedeniyle bunu dinleyeceğini düşünüyordu- gönderdi; ama, [öğüt dinlemeyi] reddetme durumunda, o [İoannes], yanında getirdiği önemli güçlerle [5], karadan ve denizden, güçlü bir saldırıya geçme buyruğuna uyacaktı.

1] Bu hisarın adı, Anna Komnena'nınkinden başka hiçbir yapıtta anılmaz ve böyle bir yerleşim birimi saptanamamıştır, yeri belirlenememiştir. Leib'ın, Fransızca çevirisinde c.3 s. 75 dn.4'de bunun için "entre Sébaste et Amasée", yâni "Sebaste ile Amasya arasında" demesinin hiçbir dayanağı yoktur. Zaten, Anadoludaki 4 Sebaste'den hiçbiri Amasya dolaylarında değildir (bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, s. 716 başı); o yörede, adı Sebaste öğesini içeren yalnız Sebasteia/Sivas ile Sebastopolis/Sulusaray vardır. Tebenna, belki, Amasya yakınlarında bulunduğu sanılan, Ptolemaios'un yapıtında anılmış (5 VI 8) Tebenda kenti idi. Diğer yandan, Tebenna adı ile Tefenni'nin adı arasındaki yakınlık da dikkate değer.

2] Èpeilei, "Tehdid ediyordu".

3] Eylül 1105-Eylül 1106.

4] Bu kişinin babası Mikhael Taronites, 1094 yılında, gördüğümüz gibi, Nikephoros Melissenos ve Georgios Palaiologos ile birlikte, Kuman'larla savaşmaya gitmişti.

5] Sewter, İngilizce çevirisinde, önemli güçleri İoannes gittiği yörede devşirecekmiş gibi anlatım kullanmış. Anna, synepagomenon dynameis, "birlikte getirdiği güçler" demektedir (syn + epagò = birlikte + getirmek).

3 Onun gelişini öğrenince, Gregorios Taronites, [Trabzon'dan] çıktı ve Dânişmend'i [1] yardımına çağırmak için, güçlü ve zaptedilmez bir hisar olan Koloneia/Şebinkarahisar doğrultusunda gitmek istedi. Yola çıktığı sırada bunu haber alan İoannes, ordusundaki [paralı asker] Kelt'leri ayırdı ve onları Rum birliklerinin en seçkinleri ile, bu âsiye karşı yolladı; bunlar, onu yakaladılar ve ona karşı azgın bir çatışmaya tutuştular. Askerlerden, soylu iki kişi onun üzerine saldırdılar ve onu, mızraklarıyla vurup atından yere yıkarak, tutsak ettiler. Sonra, İoannes onu teslim aldı ve tutuklu olarak İmparatora gönderdi; o [İoannes], berikiyle ne olursa olsun görüşmemeye ve yolculuk boyunca ona hiç söz söylememeye and içmişti; yine de, berikini kör ettirmeye niyetliymiş havası takınan İmparatorun katında, israrla ondan yana şefaatte bulunmaktan geri kalmadı.

4 Sonunda İmparator onun [İoannes'in] yalvarmalarına razı oldu ve kör etme niyetinin sırf gösterişte olduğunu açıkladı, ama [İoannes'e], niyetinin gerçeğini açığa vurmamasını özellikle söyledi. Üç gün sonra, Gregorios'un, kafası ve sakalı derisine dek kazınıp traşlanmış olarak, meydan [2] ortasına getirilmesini; arkasından, bu hâliyle, -sözünü etmiş bulunduğum- Anemas Kulesine götürülüp konmasını buyurdu. O [Gregorios] zindanda bile saçmalamayı sürdürdüğü ve her gün, bekçileriyle abuk sabuk lâflar ederek konuştuğu halde, İmparator, sabırla, belki onu değiştiririm, onda bir pişmanlık belirtisi görürüm beklentisi içinde, onunla uzaktan çok ilgilendi. Beriki, etkilenmez kaldı; yine de, bir zamanlar dostumuz olduğu için, sık sık, benim Kaisar'ımı [3] çağırırdı. İmparator, ona [Kaisar'a] onu [Gregorios'u] ziyaret etmek izni vermişti; [bu ziyaretlerde] onun [Gregorios'un] dünyaya koyu küskünlüğünü gidermesini; ona iyi öğütler vermesini istiyordu. Ama Gregorios'un durumunda düzelmenin görülmesi çok yavaş gideceğe benziyordu ve tutukluluğu [bu nedenle] sürüyordu. Sonradan hakkında bağışlanma buyruğu çıkınca, İmparatorun benzer durumlarda yapageldiği üzere, o da, eskiden gördüklerinin bile ötesinde, sayısız şefkat gösterisine, armağana, onurlandırmalara boğuldu [4].

1] Anna Komnena'da Tanismanis. Kasdedilen, Melîk Gazi Gümüştigin'dir.

2] Anna'nın gerek burada, gerek Mikhael Anemas olayında agora (=meydan) diye söz ettiği yerin, sarayın kuzeybatı yanıbaşında, şimdiki Sultanahmet Câmii ile Ayasofya Müzesi arasında bulunan, o çağın Augusteion Meydanı olduğu sanılıyor.

3] Anna'nın eşi, Kaisar (Yardımcı İmparator) san'ını taşıyan Nikephoros Bryennios'u.

4] Bu öykünün, Anna'dan öğrenemediğimiz bazı önemli özelliklerinin bulunduğunu sezebiliyoruz. Herşeyden önce, Gregorios, kendinden önceki Duka olup Trabzon'dan ayrılmakta, İstanbula dönmekte bulunan Dabatenos'la niçin uğraşsın, onu hapsetsin? Güçlü olasılıkla, Gregorios'un İmparatora yazdığı uzun mektuptaki "dil uzatma"lar yersiz değildi; İmparatorun ve yakın çevresindekilerin bazı haksız davranışları bu kişiyi Trabzon'da bağımsız Beylik kurma girişimine itmişti.

[VIII. Donanma Başkomutanı Kontostephanos'un beceriksizliği]

1. [İmparator] Alexios, böylece, Bohemond'u unutmuş olmaktan uzak, bir yandan da gizli örgütün [Anemas'ların ve yandaşlarının] komplosuyla ve âsi Gregorios'la uğraşırken, İsaakios Kontostephanos'u çağırttı ve onu, donanmanın Büyük Duka'sı [Başkomutanı] atadıktan sonra, uğurlarken, Bohemond'un İllyrikon'a [Arnavutluk ve yakın yöresine] geçişi öncesinde oraya varmak için çabuk davranmazsa gözlerini oyduracağı tehdidiyle, Draç'a yolladı [1]. Draç'da Duka olarak bulunan yeğeni Alexios'a da birbiri ardınca mektuplar gönderiyor; sürekli olarak uyanık bulunmasını öğütleyerek onu teşvik ediyor; Bohemond'un denizden geçişe koyulduğu dikkatlerinden kaçmasın ve hemen [farkedilip] kendisine bildirilsin diye kıyılardaki gözlemleme görevlilerine verdiği buyrukların aynını, ona da veriyordu.

2 İmparatorun aldığı önlemler böyle idi. Kontostephanos'un görevi, Lombardiya Boğazını [2] özenle göz altında tutmaktan ve Lombardiya'dan ne olursa olsun [diğer yakaya] herhangi bir şeyin ulaşmasına kesinlikle engel olmak için, Bohemond'un bir kıyıdan öteki kıyıya tüm yüklerini taşımak üzere Draç'a göndereceği toplu gemilere yolu kapamaktan başka şey değildi; ama o, [başkentten] ayrıldığında, bu ülkeden [Lombardiya'dan] İllyrikon'a geçecekler için en rahat yolun hangisi olduğunu [3] bilmiyordu. Üstüne üstlük, aldığı buyrukları çiğnedi ve Lombardiya kıyısındaki bir kent olan Otranto'ya geçti [4]. Bu kenti bir kadın savunuyordu; söylentiye göre, Tancred'in anası imiş; o kadın, şimdiye kadar bunca sık sözü edilen Bohemond'un kızkardeşi miydi değil miydi, orasını güvenle söyleyemiyorum, çünkü Tancred Bohemond'la baba yönünden mi ana yönünden mi hısımdı [yeğeni oluyordu], kesin olarak bilmiyorum.

3 Oraya varır varmaz, gemiler demir attıktan sonra, o [Kontostephanos] neredeyse hisarı zaptedecek ölçüde, surlara saldırmaya koyuldu. Ama içerideki kadın, akıllı ve azimli olduğundan, olası gelişmeleri, daha gemiler bu yere yanaşır yanaşmaz gördü ve çabucak oğullarından birine haberci göndererek onu çağırdı.

1] 1105 yılı Eylülünde.

2] İtalyanın güneyindeki Lombardiya bölgesi ile Arnavutluk arasındaki boğazı.

3] Arnavutluk yakasında karaya çıkışın olağan yerinin neresi olduğunu.

4] Anna, başarısız Otranto saldırısının ve bundan sonra, bu saldırı nedeniyle de batı hristiyanlarının Rumlara karşı haçlı seferi düzenlemesinin sorumluluğunu bu tümcesiyle donanma Başkomutanının üzerine yıkmak istiyor. Konuya biraz sonra yeniden değineceğiz.

Bütün donanma, sanki kent şimdiden ele geçirilmiş gibi özgüven içindeyken ve [donanmadakilerin] hepsi, "Yaşasın İmparator" diye bağırıp duruyorken, bu kadın, içinde bulunduğu tehlikeli durumda, kent halkının da [İmparatora teslim olacaklarmış gibi] aynı şeyi yapmasını buyurdu. Aynı zamanda, Kontostephanos'a elçiler gönderip, İmparatora bağımlılığını açıkladı; onunla [Kontostephanos'la] barış görüşmelerine girme ve -İmparatora ayrıntılı bilgi iletebilsin diye- onunla görüşmeye kendisi gelme sözünü verdi. Bu, [gerçekte] Kontostephanos'un kararlar almasını askıda tutmak [onu beklentilerle oyalamak] için ve arada belki oğlu [yanında yardım birlikleriyle] gelir umuduyla, o zaman -tragedya oynayanların dediği gibi- "maskeyi atmak" ve savaşa yeniden başlamak üzere [başvurduğu] bir savaş hilesinden başka şey değildi.

4 İşte böylece, kuşatılanlarla kuşatanların "Yaşasın İmparator" bağırmaları birbirine karışırken ve tüm çevrede yankılanırken, bu kadın savaşçı ruhlu olduğundan ve söylediğim gibi, bu çeşit sözlerle, bu çeşit aldatıcı vaadlerle Kontostephanos'un kararlar almasını erteleyiğinden, kadının beklediği [oğlu], kendi [kendine bağımlı] Kont'larıyla birlikte, çıkageldi, hemen Kontostephanos'a saldırdı ve onu tam yenilgiye uğrattı. Donanmanın bütün tayfaları, karada savaşmayı bilmediklerinden, kendilerini denize attılar; Rum ordusunda bir miktar [1] bulunan Skyth/İskit'ler [Peçenek Türkleri] ise, çatışma başlarken önden gidip, [herkesten önce] talana girişmek için, bu Barbarların âdeti olduğu üzere, [donanmadan] ayrılmışlardı; sonuçta bunlardan 6 tanesi tutsak edildi, bunlar Bohemond'a gönderildi ve o da bunları [Rumlara karşı yürüteceği propagandada kullanabileceğinden dolayı] pek değerli bir kazanım sayarak onlarla birlikte Roma'ya gitti.

5 [Bohemond, Roma'da] İsa Elçisinin Taht'ına [Makamına] gitti, Papa ile görüştü [2], onu Rumlara karşı olabildiğince öfkelendirdi ve bu Barbarların [Papa ile Lâtinlerin] soyumuza karşı duyduğu çok eski kinlerini uyandırdı.

1] Anna, "ikanos" sıfatını kullanmış. Sewter bunu several (=birkaç) diye; Leib, un bon nombre (=epeyce, çokça sayıda) diye çevirmiş. Aslında ikanos'un Rumcadaki anlamı, "yeterli"dir.

2] Bizde, Arapça Havâri (=Yardımcı) sözcüğüyle, ya da "İsa'nın Havârileri" diye anılan kişilere Rumcada Apostolos denir ve batı dillerinde de bundan bozma Apôtre, Apostle, Apostel gibi sözcükler kullanılır. Hellen dilinde Apostolos, Apo-Stellò, "-den, Göndermek" öğeleriyle bağlantılı bir sözcüktür ve öz anlamında, "Elçi, Ulak" demektir; özellikle de, İsa'nın buyruklarını, düşüncelerini yayma görevi üstlenmiş kişileri kasdeder. Bunlar, İsa'nın 12 yoldaşı ile sınırlı değildir. Örneğin, Tarsuslu musevî toplumundan yurtdaşımız Şaul, sonraki Ermiş Paulos, İsa'nın 12 yoldaşından olmadığı halde, Apostolos'dur; bugünkü Evrensel Patriklik makamının atası, kökeni olan ilk İstanbul Piskoposluğunu kurmuş yani İstanbul Piskoposu işlevini ilk kez (İS 38'den 54'e kadar) üstlenmiş Ermiş Stakhys (=Başak), keza, Apostolos sayılır ve İstanbul'daki Evrensel Patrikhanede bulunan resminin üzerinde Apostolos yazısı vardır. Roma'daki Papa, oraya gelmiş (Apostolos) Ermiş Petros'un ardılı bir Baş-Patrik olmak iddiasında bulunduğundan, Anna, Papa'lık makamını Apostolikos Thronos, "Apostol'sal Taht" (=Ermiş Petros'un Taht'ı) diye anıyor.

Papa'nın [yakın ve bu görüşmede hazır bulunan] çevresini oluşturan İtalyanların öfkesini daha da azdırmak için, Bohemond, tutsak Skyth/İskit [Peçenek]'leri gösterdi; sanki bununla, İmparator Alexios'un, hristiyanlarla düşmanlık yürütürken [batılı hristiyanlarla savaşırken], at üzerinde savaşan bu korkunç okçular, onlara [batılı hristiyanlara] kılıç sallasınlar ve yaylarını gersinler [ok atsınlar] diye, [bu gibi] dinsiz Barbarların hizmetinden yararlandığını kanıtlayabilmekte idi. Bu konuya her değindiğinde, Papa'ya, Skyth/İskit giysileri giyinmiş bulunan ve pek doğal olarak Barbarlara özgü görünüşü bulunan Skyth/İskit'leri gösteriyor; her sözleri geçtiğinde onları, Lâtinlerin dediği gibi, Pagan'lar [1] diye anıyordu ve bunların dış görünüşleri gibi adlarını da aşağılıyordu. Bu "hristiyanlara karşı savaş olayı"nı, açıkça anlaşıldığına göre, hınzırca kötüye kullanmıştı ve bundan, Rumların düşmanlığı karşısında bir seferberliğe girişmenin gerekli bulunduğuna Papa'nın aklını yatırmak için, aynı zamanda, nice kaba saba ve ahmak kişinin kendiliğinden [oluşturulmakta bulunan Haçlı ordusunda] askerliğe yazılmasını bununla sağlamak için, yararlanmıştı. Gerçekten, Papa bunu onaylayınca, ve görünüşteki bu pek haklı neden [Rumların Otranto'da batılı hristiyanlara karşı savaşa girmeleri] dolayısiyle, her binek hayvanına eğer vurulurken, her insan ve her el silâhlanırken, yakında olsunlar uzakta olsunlar bu Barbarlardan [Lâtinlerden] hangisi, bize karşı savaşmak üzere kendiliğinden çıkıp gelmezdi? Böylece, bu adamın sözlerine kanan Papa, onu haklı buldu ve İllyrikon'a geçmesine izin verdi [2].

6 Şimdi, savaşa dönelim. Karacı birlikler, dövüşmeyi yiğitçe sürdürdüler, ama [kendilerini denize atmış olan] diğer savaşçıları [denizcileri] denizin dalgaları yuttu. Böylece Keltler parlak bir yengi elde etmek üzereydiler; yine de en yürekli savaşçılarımız, özellikle yüksek rütbeli olanlar ve bunlar içinde de seçkinleşen, ünlü, Hyaleas [sanıyla bilinen] Nikephoros Exazenos; amca oğlu, Doukas [Duka, Komutan] denen Konstantinos Exazenos [3]; hepsinin arasında en yiğit olan, Euphorbenos [sanıyla bilinen] Alexandros, keza aynı ölçüde yürekli ve bahtlı olan diğerleri, her zamanki coşkun yiğitliklerine bağlılıktan ayrılmayarak, [düşmana] dönüp kılıçlarını çektiler ve Keltlere karşı tüm güçleriyle, canla başla dövüşüp, çatışmanın tüm ağırlığını yüklenerek, düşmanlarını yendiler ve onlara karşı parlak bir yengi elde ettiler.

1] Hristiyanlığa, diğer tek tanrılı dinlere inanmayıp, eski çok tanrılı dinlere inananlar.

2] Anna, gerçeği gizliyor. Üç buçuk yüzyıl kadar sonra İtalya fethine oradan başlamak niyetiyle Fâtih'in donanmasının (Gedik Ahmet Paşa komutasında, 1480'de) ilk ele geçirdiği yere, Otranto'ya saldıran Rum donanması, savaş yönetiminin temel ilkelerinden birine, "En iyi savunma, saldırıdır" ilkesine uymuştu ve düşmanının, Norman Beyi Bohemond'un egemenliğindeki ülkeye, Lombardiya'ya saldırı başlatmıştı. Anna, Rum donanmasına yalnızca denizde devriye gezmek, Bohemond'un istilâcı donanmayla geçişini engellemek görevinin verildiğini ve donanma Başkomutanının aldığı buyruğu çiğneyerek kendiliğinden Otranto'ya saldırdığını söylerken, okuyucuyu pek akılsız sayıyor. Donanmanın görevi yalnızca denizde devriye gezmek olsaydı, denizcilikten hiç anlamayan, at üzerinde ok atarak savaşma uzmanı Skyth/İskit'lerin [Peçenek Türklerinin] bu donanma ile Otranto'ya çıkarılmış askerler arasında ne işi vardı? Açıktır ki, donanmanın asıl görevi, Bohemond'un ülkesini istilâ etmek için kullanılacak "köprü başları"nı ele geçirmek idi.

3] Exazenos'lar, biraz önce gördüğümüz üzere, Anemas'ların komplosunda onlarla birlik olmuşlardı; İmparator Alexios, onları bağışlamıştı.

7 Bundan sonra, Kontostephanos, Keltlerin saldırıları arasında bir duraklama ânını yakalayarak, demir aldı ve bütün donanmasıyla, Avlonya [1] üzerine yelken açtı [2]. İlk olarak Draç'a geldiğinde, komutası altındaki savaş gemilerini Draç'tan Avlonya'ya kadar, hatta Khimara denen kente kadar, yaydı. Avlonya, Draç'tan 100 stadia uzaklıktadır ve Khimara da Avlonya'nın 60 stadia daha ilerisindedir [3]; ama şimdi, Bohemond'un pek yakında denizi geçeceğini bildiği için, bu kişinin hiç kuşkusuz Avlonya'ya gelmeyi yeğliyeceğini göz önünde tutarak -çünkü [İtalyadan] deniz yoluyla Avlonya'ya kadar gelmek, Draç'a gelmekten daha kısadır; ve bu nedenle, Avlonya savunmasını berkitmek gerekiyordu- diğer Duka'larla [Komutanlarla] birlikte, Avlonya Boğazını dikkatle göz altında tutmaya gitti ve Iason Tepesi denen tepenin üzerine, yükseğe, denizi gözetleyecek, gemilerin gelişini bekleyecek gözcüler yerleştirdi.

8 İtalya'dan deniz yoluyla henüz gelmiş bulunan bir Kelt, onlara, Bohemond'un denizden geçişe çıkmak üzere olduğunu doğruladı. Bu haber alınınca, Kontostephanos'un adamları, yalnız adı [bile] kendilerini dehşete düşüren Bohemond'la bir deniz savaşına girişmeyi düşünmekten dahi korkuya kapılarak, hastalanmış olmak taklidi yaptılar ve iyileşmek üzere ılıcaya gitme gereksinmesinden söz ettiler. Bütün donanmanın komutanı olan ve çok uzun zamandan beri, denizde karşılaşılan beklenmedik haller ve deniz savaşları üzerine büyük deneyim kazanmış bulunan Landulf, onları [donanmadaki herkesi], sürekli olarak uyanık bulunmaya [gafil avlanmamaya] ve Bohemond'un yaklaşmasını dikkatle gözetlemeye yöneltmekten hiç geri kalmıyordu. Kontostephanos'un adamları [ise] orada ılıcalara girmek üzere Khimara'ya giderken, Donanmanın İkinci Droungarios'u denen kişiyi, Exkoussatos adlı tek dizi kürekli gemi ile, Avlonya'dan uzakta olmayan Glossa Burnunda gözcü olarak bıraktılar.

[IX. İkinci Norman istilâsının başlaması]

1 Bu önlemler alındıktan sonra, Kontostephanos'un adamları, ya sahiden ya da yalandan, ılıcalara girmeye gittiler; Bohemond ise, hepsi de pek çok kürekçisi olan tek dizi kürekli 12 korsan gemisini çevresine almıştı; bu gemiler küreklerinin hiç durmamacasına suya vurmasıyla, yankılanan bir gümbürtü çıkarıyorlardı; bu gemilerin çevresinde de, her iki yanda, onun [Bohemond'un] yük gemileri vardı; bunlar, içinde savaş filosunun çevrelenmiş bulunduğu bir çember düzenindeydiler. Bir gözlemevinden [bu görüntü] incelenmiş olsaydı, uzaktan görünüşe bakarak, denebilirdi ki bu savaş seferi [gemileri topluluğu], yüzen bir kent misâli ilerlemekteydi. Şans da Bohemond'u

---

1] Şimdi Arnavutların kullandığı adı: Vlore.

2] Demek ki Keltler pek de kesin bir yenilgiye uğratılmamışlardı; hatta, yenildiklerini bile kuşkuyla karşılamalı.

3] Karş. yukarıda s. 28 dn. 5.

kayırıyor gibiydi. Gerçekten, deniz, dalgasızdı; yalnızca, ulaşım gemilerinin yelkenlerini şişiren hafif bir güney esintisi [1], [denizin] yüzeyini zar zor [biraz] buruşturuyordu. Bu da, onların rüzgâr gücüyle denizde yol almalarına yetiyordu ve burada kürekli savaş gemileri, yelkenli ulaştırma gemileriyle yanyana gidiyor ve [kürekleriyle] çıkardıkları gümbürtü, tâ Adriyatik denizinin orta yerinden, her iki kıyıda [İtalyada ve Arnavutlukta] duyuluyordu. Böylece, Bohemond'un bu Barbar donanması öylesine dehşete düşürücü bir görüntü oluşturuyordu ki, Kontostephanos'un savaşçıları dehşete düşerek gerilemiş [kaçmış] olsalardı benim onları kınamaya ya da korkak diye suçlamaya dilim varamazdı. Çünkü, Argo gemicilerinin ünlü takımı bile [2] bu adamın ve onun bu düzendeki filosunun önünde titrerdi; böyle olunca, Kontostephanos'un, Landulf'un ve benzerlerininkiler, haydi haydi [titreyecekti].

2 Landulf, Bohemond'un, böylesine, yukarıda biraz önce anlatıldığı üzere, korkunç bir görünüşle, pek çok yük taşıyabilen ulaştırma gemileriyle denizden geçişini görünce, bu kadar kalabalık sayıda düşmanlarla başa çıkabilecek durumu olmadığından, Avlonya'nın biraz uzağına gitti ve Bohemond'un önündeki geçiş yolunu boş bıraktı. Beriki de [Bohemond], mutlu bahtı sayesinde, Bari'den deniz yoluyla Avlonya'ya geçip, denizden taşıdığı ordunun tümünü karşı kıyıya çıkarttıktan [3] sonra, yanında getirdiği sayısız kalabalıkta Frank ve Kelt birlikleriyle, önce, tüm kıyıyı talan etti; askerlerine, zaman zaman, rastlantıya bağlı olarak, Thoule Adasının [4], Rumlara [para karşılığında] yardımcı askerlik eden, tüm savaşçıları; keza, çok sayıda Germen'ler ve Keltiberos'lar [5] da katılmakta idi. Devşirip birleştirdiği birliklerin tümünü, Adriyatik Denizi kıyısında uzanan bütün yöreye bölüştürdü [yaydı] ve her yeri düzenli biçimde yağmaladıktan sonra, bizim Dyrrakhion dediğimiz Epidamnos'a [Draç'a], bu kenti almak ve sonra İstanbula kadar tüm ülkeyi yakıp yıkmak niyetiyle, saldırdı [6].

1] Savaş gemileri kürekle ilerliyordu.

2] İason önderliğinde olarak, Argo gemisiyle, "destanlar çağında" ilk uzak deniz yolculuğunu gerçekleştiren, Yunanistandan Doğu Karadeniz kıyılarındaki Kolkhis ülkesine, altın tüylü post'u almaya giden yiğitlere, Argonautès, "Argo Gemicisi" denir (Argo + Nautès. Fransızcaya uyarlanmışı, Argonaute. "Yıldız yolcusu" anlamında Astronaute adı da aynı Nautès=Gemici sözcüğüyle türetilmiştir). Bunlar *bir filoyla* değil, bir tek gemiyle, Argo adlı gemiyle yolculuk etmişlerdi. Hellen dilinde Stolos sözcüğü, "filo" anlamına geldiği gibi (Xenophon'un Hellenika'sında 3 IV 1'de bu anlamda kullanılmıştır), "Birlik, takım, ordu" anlamına da gelir (Herodotos, V 64'de ve Sophokles'in Oidipous Kolonos'da adlı yapıtında dize 1305'de, aynı yazarın Trakhis'li Kadınlar adlı yapıtında dize 496'da, bu anlamda kullanılmıştır). Leib, büyük bir aymazlıkla, Anna'da geçen, Argonautès'lerin Stolos'u deyişini, "Argonotların filosu" diye anlatmıştır. Sewter ise bu yanlışa düşmemiş, ama o da Stolos sözcüğü yokmuş gibi çeviri vererek yalnızca "Argonaut'lar" demiştir.

3] 9 Ekim 1107.

4] Thoule sözcüğü, aslında, Kuzey Denizine kıyısı olan tüm ülkeleri anlatır. Thoule Adası, burada, İngiltereyi kasdetmekte olmalıdır deniyor.

5] İber Yarımadasının (şimdiki İspanya'nın, Portekizin) Kelt'leri.

6] Bu kentin kuşatılmasına 13 Ekim 1107'de başlanmıştı.

3 Bir kente karşı kuşatma savaşı yürütmekte herkesten usta olan ve [bu konuda] ünlü Demetrios Poliorketes'e [1] bile üstünlüğü bulunan Bohemond'un [o sırada] tüm amacı Epidamnos/Draç'ı ele geçirmekti ve istihkâmcıların bütün icatlarını bu kente karşı işleve soktu. Önce, ordusuyla, Draç'ın yakın ya da uzak komşusu her yeri [her hisarı] çevirdi, kuşattı; bazan Rum birlikleriyle çarpışıyordu, bazan ise kesinlikle hiçbir direniş görmüyordu. Pek çok çatışmadan, karşılaşmadan, kıyımdan sonra, yukarıda söylenmiş bulunduğu üzere, Draç'ın kendisini de kuşatmaya kalkıştı.

4 Ama, zâlim hükümdar [2] Bohemond'un bu kente karşı harekâtını anlatmaya başlamadan önce, onun [kentin] konumunun ne olduğunu açıklamak gerekir. Kent, Adriyatik Denizinin tam kıyısındadır; bu, gerçekten engin bir iç denizdir; upuzundur; enine [gidildiğinde] öteki kıyısı [bizim ülkemize göre karşı kıyısı] İtalya'ya ulaşır; uzunluğuna [kuzeye gidildiğinde] ise, doğu ve batıda yuvarlaklaşarak, Barbar Veton'ların [3] yurduna kadar uzanır; burasının [Veton'lar yurdunun] karşısında [Bari kenti dolaylarında, İtalya çizmesi topuğunun kuzey yakınında] ise Apulya bulunur. Adriyatik'in sınırları, kısaca, böyledir; Dyrrakhion ya da Epidamnos [=Draç] bir ilkçağ Hellen kentidir, Elissos'un güneybatısındadır, Elissos [da, ona göre,] kuzeydoğuya düşer.

5 Bu Elissos [kenti], adını, [oradan geçen ye] çok büyük bir ırmak olan Drymòn/Kara Drina'ya katılan, Elissos denen akarsudan mı alır [4], yoksa böyle bir neden olmadan mı o adı almıştır, orasını güvenle söyleyemiyorum. Elissos, bir tepe üzerine kurulmuş, kesinlikle zaptedilemez bir küçük hisardır; söylendiğine göre, Draç Ovasına egemenmiş; öylesine büyük bir güvenlik sağlar ki, Draç için, deniz yanından olduğu gibi kara yanından da [gelebilecek saldırılara karşı] çok güçlü bir destek oluşturur. İmparator Alexios, Epidamnos'a [Draç'a] yardım sağlamak için bu Elissos hisarından da yararlandı; hem üzerinde gemilerin gidip gelebildiği Kara Drina ırmağından yararlanarak, hem de kara yanından [destek sağlayarak], Draç'ı berkitti, oraya hem karadan hem su yolundan, ona gerekli herşeyi, gerek askerler ve halk için yiyeceği, gerek savaş için silâhları ve malzemeyi, içeri soktu.

1] Alexandros/İskender'in komutanlarından olan, onun ölümü üzerine yeni oluşturulmuş İmparatorluk ülkesinde ya da onun bir bölümünde egemenlik sürme savaşımına giren, Basileus (Kral, İmparator) sanını takınan kişilerden birinin, Tek Gözlü Antigonos'un oğlu. Kendisi de Basileus ve ünlü bir komutan idi (İÖ 336-İÖ 283). Poliorkètès, "Kent kuşatıcı" demektir.

2] "Tyrannos" demiş.

3] Slav kökenli korsan bir halk; sonradan Lombard'lar bunları İtalyadan sürüp çıkarmıştır.

4] Tersine; çay, adını kentten alır. Hellen öncesi adlarda issa, assa bölümü ya da bunun Hellenleştirilmişi issos, assos bölümü, "Yerleşim" (kent, kasaba, köy) anlamındadır: Larissa, yâni Lar(a)-issa, Kum-kenti; Mulassa (Hellen yazımında Moulassa, Mylasa), yâni Mul(a)-assa, Değirmen-kenti gibi. Bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, s. 123, "Assa (sözcüğü)".

6 Bu Drymòn/Kara Drina ırmağı -şu akarsu üzerine birkaç söz ekleyeyim-, şimdi Barbar ağzında Akhrida [bugün: Ohrid] denen Lykhnis Gölünün bulunduğu yücelerden ve Mokros Dağından, bizim Gephyra [=Köprü] dediğimiz birkaç yüz yarıktan [1] inerek oluşur [2]. Gerçekten, bu gölden ayrı ayrı akarsular çıktığı gibi, [yöredeki] çeşitli pınarlardan da sular çıkagelip böylece [yarıklardan] aşağıya akar; bunların sayısı 100 kadardır; hepsi Deurai [şimdi: Debar; Türk söyleyişinde: Debre]'den geçen çaya [Kara Drina'ya] katılırlar ve çay, oradan sonra, Drymòn/Kara Drina adını alır; bu çay içinde birleşen o akarsular, onu genişletirler ve önemli bir ırmağa dönüştürürler. O da, Dalmaçya kıyıları boyunca [denizden hayli içeride, dağlık bölgede], kuzeye doğru çıkarak akar, sonra güneye kıvrılır [İşkodra'nın güney yakınında ovaya iner, deniz kıyısının pek yakınından giderek] Elissos'un eteğini sular ve Adriatik Körfezine dökülür.

7 Bu kadarı, Draç ile Elissos'un konumlarını ve bu iki yerin güvenli durumunu anlatmak için yeter [olayların anlatımına dönelim]; İmparator, hâlâ başkentte kalıyorken, Draç Duka'sının mektuplarından, Bohemond'un geçişini öğrendi ve çabucak yola çıktı. Gerçekten, Draç Dukası çok uyanık bir gözetleyiciydi ve gaflete dalmazdı; Bohemond'un geçişini ve İllyrikon'un [kıyıda] uzanan ova bölümüne yanaştığını güvenli biçimde öğrenir öğrenmez, yaygın deyimle "kanatlı ulak" bir Skyth/İskit'i, düşmanın geçişini İmparatora haber versin diye, göndermişti. Bu adam, İmparator avdan [saraya] dönmüşken onu buldu, koşarak içeriye girdi ve başını yere kadar eğerek, yüksek sesle, Bohemond'un, geçişini yapmış bulunduğunu bağırdı. O sırada orada bulunanların hepsi yerlerinde sanki donmuş kalmışlardı; yalnız Bohemond'un adının anılması bile, onları aptallaştırmıştı. Ama, İmparator, içi cesaretle dolu, soğuk kanlılıkla, bir yandan pabucunun bağını çözerken, şunu demekle yetindi: "Şimdilik, masaya [sofraya, yemeğe] oturalım; Bohemond işine gelince, onunla daha sonra uğraşırız".

1] Gephyra sözcüğünün, "Köprü" anlamını belirtmesi, sonradandır; Hellen dilinin ilkçağdaki gelişmesinin erken döneminde, genel olarak "Yol" kavramını kasdediyordu, bu arada, akarsuya yol olan yarığı, yatağı da kasdediyordu. Örneğin İliada V 88'de bu anlamda kullanılmıştır. Ancak, Erhat/A.Kadir çevirisinde o yerde, "taşar o ırmak, akar hızla, *yatağını* bozup yıkar" denecek yerde, "taşar o ırmak, akar hızla, yıkar *sınırlarını* " çevirisi verilmiştir. Oysa, E.V. Rieu'nun İngilizce çevirisinde bu yerde, ilgili sözcük, doğru olarak, Dyke (=Hendek, su yatağı) karşılığıyla İngilizceye çevrilmiştir.

2] Yâni, bu yarıklardan inen sel sularının, derelerin birleşmesiyle oluşur.

XIII

[13. KİTAP : AARON'UN KOMPLOSU. NORMAN'LARIN İKİNCİ İSTİLÂSINA KARŞI SAVAŞIM. 1107-1108]

[I. Aaron'un komplosu]

1 O sırada, hepimiz İmparatorun yürek gücüne hayran kalmıştık. [Oysa ki,] O anda orada bulunanlar sebebine, görünüşte, aldığı habere önem vermiyor gibi davranmış idiyse de, içinden, en derine kadar, kaygılanmıştı. Böylece, yeniden Byzantion'dan ayrılmak gerektiğine hükmetti; yine de, çevresindekiler [ailesi] yönünden karşılaşabileceği zorlukları bir kez daha hesaba katarak, [ailesinin güvenliğini sağlamak için] saray konusunda ve kentlerin kraliçesi [başkent İstanbul] hakkında uygun önlemleri aldıktan, [yâni] Vâliliğe, [birlikte görev yapmak üzere] donanmanın Büyük Droungarios'u hadım Eusthatios Kymineianos ile, Dekanos oğlu diye anılan Nikephoros'u atadıktan sonra, Birinci "Taşınmaz mallarda vergilendirme değeri biçme dönemi"nin 1 Kasımında [1], yanında kendi kan hısımlarından oluşan az sayıda kişiyle, Byzantion'dan ayrıldı ve Geranion kasabası [2] dışında kurulmuş mor İmparatorluk Otağı'na vardı.

2 İçi rahat değildi; çünkü, ayrılışı sırasında, Blakhernai [semtinde bulunan kilise]'deki Tanrının Anası [3] olağan mucizeyi göstermemişti [4]. Bu nedenle [5], o yörede 4 gün bekledikten sonra, gün batımında, eşiyle birlikte, dönüş yolunu tuttu ve kimseye görünmeden, Tanrı Anasının kutsal tapınağına [kilisesine] girdi; geleneksel ilâhiyi okuduktan ve en ateşli yakarışlardan sonra, işte o zaman, olağan mucize kendini gösterdi; o da, en güzel umutlarla oradan çıktı.

1] 1 Kasım 1107 Cuma.

2] Geranion'un (adının Hellen dilinde anlamı: "Geranos Yeri"; yâni "Turna Kuşu Yeri") yerini; şimdi başka bir ad altında varlığını sürdürüyorsa, bizim hangi adla tanıdığımız yerleşim birimi olduğunu güvenle saptayamadım.

3] Blakhernai semti ve oradaki kilise konusunda bkz. yukarıda s. 71 dn. 1.

4] Her haftanın Cuma günü akşamında, kilise içindeki Meryem heykelinin yüzüne konmuş peçe, kendiliğinden kımıldıyormuş.

5] Bunu kötüye alâmet saydığından ve İstanbul'a, Meryem heykelinin mucize göstereceği Cuma gününde dönüp, mucizenin yine gerçekleşip gerçekleşmiyeceğini görmek istediği için.

3 Ertesi gün, Selânik'e gitmek üzere yola koyuldu; Khoirobakkhoi'ye [1] varınca, İoannes Taronites'i [2], oraya garnizon komutanı olarak atadı. Bu kişi, soylu biriydi, çocuk yaşından başlayarak İmparatorun yanındaydı ve İmparatora uzun süreden beri yazmanı olarak hizmet ediyordu; çok canlı bir kafa yapısı vardı, Roma hukukunu iyi biliyordu ve bir ferman yazması buyruğu kendisine verilince, İmparatorun fermanlarını, tam İmparatorun saygınlığına yakışır yolda güzel bir üslûpla kaleme alıyordu; açık konuşması gerekli olduğunda, eleştirilerini dangıl dungul söyleyişle dile getirmiyordu; çünkü o, tam Stagira'lının [Aristoteles'in] bir diyalektikçi [3] nasıl olmalıdır konusunda aradığına uygun kişi idi.

4 [Khoirobakkhoi'den] Ayrılış sonrasında, İmparator, donanmanın Duka'sı İsaakios [Kontostephanos]'a ve yanındakilere, yâni Exazenos Doukas'a ve Hyaleas'a, gözetlemeye hiç ara vermemeleri ve Lombardiya'dan deniz yoluyla gelip Bohemond'a katılmaya kalkışacak olanları engellemelerini öğütlemek için, sürekli olarak, mektuplar yollayıp durdu. Mestos'a vardıklarında [4], İmparatoriçe, saraya dönmek istedi; ama İmparator onu daha da ileriye kadar kendi yanında gelmek zorunda bıraktı. Böylece, birlikte olarak, Euros [şimdi, bizde: Meriç] denen ırmağı [5] aştılar ve Psyllos'da konakladılar [6].

1] Çatalca. Bkz. yukarıda s. 243 dn. 1.

2] İki İoannes Taronites'i birbirine karıştırmamalı. Bunlardan biri, İmparator Alexios'un yeğenidir (kızkardeşi Maria'nın, eşi Mikhael Taronites'den doğurduğu oğludur). Anna'nın yapıtında 10. ve 12. kitapta sözü edilen, odur. Şimdi sözü edilen diğer İoannes Taronites, hukukçuydu; İmparator Alexios'la hısımlığı bulunmayan bir yüksek yöneticiydi, İstanbulda Merkez Komutanlığı görevinde bulunmuştu. Böyle iken, Sewter'in, İngilizce çeviride s. 395 dn.3'de, *buradaki* kişi için "Anna'nın kuzeni idi" demesi, yanlıştır.

3] Diyalektikçi terimi burada, "Eleştirisel tartışma uzmanı" anlamında kullanılıyor.

4] Kasdedilen, Mesta olamaz; çünkü göreceğimiz üzere Meriç buradan sonra geçilmişti yani Mestos, Meriç'ten doğuda idi. Kasdedilen, İpsala yahut Malkara da olamaz, çünkü bunlardan birincisinin o zamanki adı Kypsela, ikincisininki Migalgara idi (Mestos değildi). Mestos, Hellen dilinde anlamı olmayan, Hellenler öncesi bir kültürden kalma Mesta adının, burada, sonu -os edilip Hellen ağzına uydurulmuş biçimidir. Daha batıdaki Mesta'yı da Hellenler Nestos etmişlerdi (Herodotos, VII 109).

5] Bkz. yukarıda s. 77 dn. 2.

6] Leib'in, Fransızca çevirisinde, c.3 s. 88 dn. 3'de verdiği açıklamada, Psyllos'u, adının söyleniş benzerliğine aldanarak, İpsala'ya eşitlemesi gaftır. Çünkü İpsala'nın ortaçağdaki adı Kypsela olduktan başka, İpsala, İstanbuldan Selânik'e giderken Meriç'i aşmanın *öncesinde* bulunur; oysa Alexios, Meriç'i aştıktan *sonra* Psyllos'a varmıştı. Psyllos, Hellen dilinde "Pire" demektir. Günümüzde, Meriç-Gümülcine arası yörede bu adı taşıyan bir yerleşim birimi yoktur.

5 Eğer bir tanrısal el, bu cânilerin tasarladığı eylemi gerçekleştirmelerine engel olmasa idi, ilk öldürülme girişiminden henüz kurtulmuş olanın [İmparatorun], bir ikincisine kurban gitmesi işten bile değildi. Gerçekten, kendisi evlilik dışı doğmuş olmakla birlikte, soy kökeni bir yandan ünlü Aronios'lara [1] dayanan bir adam [Aaron], fesatçılar takımını, İmparatoru öldürmeye kışkırttı; gizli amacını, kendi öz kardeşi Theodoros'a da açmıştı. Öteki komplocular da bundan [İmparatoru öldürme niyetinden] haberli miydiler, bu konuda birşey söylemek istemiyorum; kesin olan şu ki, parayla ödüllendirme karşılığında, Demetrios adlı bir köle Skyth/İskit'i, cinayeti işlemek için, ayarttılar -bu kölenin efendisi, Aaron'un kendisinden başkası değildi- ve tasarılarının eyleme geçirilmesi zamanı olarak, İmparatoriçenin [İmparatorun yanından] ayrılışı gününde karar kıldılar [2]; öyle ki, Skyth/İskit, [hemen] bundan sonra ilk uygun fırsatı değerlendirecek, ya pusu kurduğu yerde İmparatorla karşılaşınca, yahut onu uyurken bastırıp, silâhını [hançerini] İmparatorun böğrüne daldıracaktı [3].

6 Cinayeti işlemeye çok hevesli olan Demetrios, hançerini bilemekte ve cinayet işleyecek elini hazır tutmakta [fırsat kollamakta] idi. İşte bu sırada [tanrısal] Adalet, yeni [beklenmedik] bir durum gerçekleştirdi. Gerçekten, İmparatoriçe, İmparatorun yanından hemen ayrılmadığı ve -İmparator onu günden güne [her gün] yanında tuttuğundan- ona yoldaşlık etmeyi sürdürdüğü için, bu cânilerin sabrı tükendi ve İmparatorun her zaman uyanık koruyucusunun, yâni İmparatoriçenin hâlâ oyalandığını görerek, imzasız sövgü mektupları yazıp, İmparatorun çadırının içine attılar -kimin attığı meydana çıkarılamadı; böyle hakaret edici yazıları anlatmak için Phamousa sözcüğü [4] kullanılır-. Bu mektuplar, İmparatorun yolculuğu sürdürmesi, İmparatoriçenin Byzantion'a dönmesi gerektiği yolunda ahkâm kesiyorlardı. Töre, bu gibi sövgü yazıları [5] konusunda pek sert ceza öngörür: Bunların [yazılı kâğıtların] başına gelecek olan, ateşte yakılmaktır; onları yazanlar ise en ağır cezalara çarptırılabilirler. Amaçlarına ulaşamadıklarından, bu kişiler böylesine sövgü yazıları yazacak kadar aptalca bir iş yapmışlardı.

1] Sonradan Samuel adını almış Bulgar Çar'ı Mokros'un tahttan indirdiği, daha önceki Bulgar Prenslerinin soyuna.

2] Çünkü, gördüğümüz üzere, İmparatoriçe, İmparatoru her türlü tehlikeye karşı koruyan pek uyanık bir gözcü işlevini üstlenmişti.

3] Metindeki Xiphos (Rumcada: a. Kılıç; b. Uzun hançer, meç) sözcüğünü kendi İngilizce çevirisinde Sword (=Kılıç) diye çeviren Sewter, köleye kılıç taşıma hakkı tanınmadığını, ya bilmiyor, ya da unutuyor. Leib bu yanlışa düşmemiş ve Arme (=Silâh) sözcüğünü kullanmıştır.

4] Rum ağzına uydurulmuş Lâtince kökenli bir sözcük. Romalıların çok tanrılı inancındaki Dedikodu Tanrıçası Fama'nın adıyla bağlantılıdır.

5] Osmanlının diliyle, Hicviye.

7 Bir gün, İmparatorun yemek yemesi sonrasında, hemen hemen herkes ayrılıp onun yanında yalnız Manikhaios takımından Romanos [1], Psyllos'lu hadım Basileios ve Aaron'un kardeşi Theodoros kalınca, yine İmparatorun yatağının altına atılmış bir sövgü yazısı bulundu; bu, İmparatora yoldaşlık etmeyi sürdürüyor ve başkente dönmekte oyalanıyor diye, İmparatoriçeye yöneltilmiş pek şiddetli bir sövgü içeriyordu. Çünkü, bu kişilerin amacı, sonunda, meydanı boş bulmaktı. İmparator, bu yazıyı kimin oraya attığından hiç kuşku duymayarak, başını İmparatoriçeye döndürdü ve öfke içinde şöyle dedi: "Bu yazıyı atan, ya benim, ya sensin, ya da şimdi burada bulunanlardan biridir". Sövgü yazısının altında şöyle yazılıydı: "Bunu yazan, ben, bir keşiş'im; sen, İmparator, şimdi beni tanımıyorsun, ama beni düşünde göreceksin".

8 Oysa, vaktiyle İmparatorun babasının hizmetkârı olup şimdi de İmparatoriçenin hizmetinde bulunan, Sofracıbaşı hadım Konstantinos, gece vakti üçüncü nöbet saatine doğru, kendi çadırının dışında bulunuyor ve her zamanki gibi ilâhi okuyorken, birisinin bağırarak şöyle dediğini duydu: "Eğer ben kendim gidip onu bularak, senin tezgâhladığın herşeyi ona açıklamazsam, senin sövgü yazılarını da kendi [elinle] attığını ihbar etmezsem, beni adam saymasınlar". Konstantinos, hemen, kendi uşağına, konuşan o kişiyi [tutup] kendisinin yanına getirmesini buyurdu. Beriki, gitti ve Aaron'un uşağı Strategios'u tanıyarak, onu yanına aldı, Sofracıbaşı'na götürdü. Onun önüne getirilir getirilmez, bu [Strategios], bildiği herşeyi açıkladı. O zaman o [Konstantinos] da, bunu yanına alıp, İmparatorun huzuruna gitti.

9 Ne var ki, o sırada İmparator hazretleri uyumakta idi. Yine de [Konstantinos], hadım Basileios'u buldu ve Aaron'un adamı Strategios ile ilgili olarak [ona, hemen], anlattığı herşeyi, [İmparatora] iletmeğe onu zorladı. Basileios hemen içeriye [İmparatorun yanına] girdi ve kendi [eliyle] Strategios'u da [oraya] soktu. Bu sonuncusu, sorgulanır sorgulanmaz, o aptalca sövgü yazıları öyküsünü[n içyüzünü], cânice komplonun elebaşısını, hatta kimin İmparatoru öldürmekle görevlendirildiğini, açık seçik, anlattı. Dedi ki, "Efendim Aaron, gerçekten, saygıdeğer zâtınızın hiç bilmiyor olmadığı başka bazı kişilerle, canınıza kasdeden bir fesat düzenlemiştir, [sayın] İmparator; ve bunlar, benim hizmetkârlık yoldaşım, Skyth/İskit kökenli, öldürmekten başka şey düşünmeyen, kim olursa olsun [herhangi bir insanı] güçlü kollarıyla öldürmeye her zaman hazır, yaban ruhlu, olabildiğince acımasız Demetrios'u câni olarak ayarladılar. Onun eline, iki yanı keskin bir hançer verip, dayanılmaz bir kararlılıkla size yaklaşması ve hemen aynı anda çeliği [hançeri] siz İmparatorumuzun barsaklarına daldırması [2] yolunda, insanlık dışı buyruklarını verdiler".

1] Manikheismos inancından daha önce söz etmiştik; bkz. yukarıda s. 178-179.

2] Splankhnon (Σπλαγχνον) sözcüğü, genel olarak, "Barsaklar" anlamına gelir (Herodotos, II 40'da bu anlamda kullanılmıştır). Ancak, "Göğüs" anlamında (örneğin, Sophokles, Antigone, dize 1066'da böyledir) ve hatta "Yürek" anlamında da (örneğin, İliada, I 464'de : "Ciğerler, yürekler yenildi"; Aiskhylos, Agamemnon, dize 995 de böyledir) kullanılabilir. Buradaki sözcüğü, Leib, Fransızca çevirisinde, "Barsaklar", Sewter ise, İngilizce çevirisinde, "Yürek" olarak yorumlamış.

10 Böyle anlatımlara kolayca inanmayan İmparator, onu uyardı: "Kendi efendilerine karşı ya da kölelik yoldaşlarına karşı hınç duyuyor olmak dolayısiyle böyle bir suçlama uydurmaktan kendini sakın; ama, gerçek olduğunu bildiğin herşeyi düpedüz açıkla. Eğer yalancı olduğun anlaşılırsa, bu suçlamalar sana yarar getirmez". Beriki doğru söylediğinde ısrar edince, [sözünü ettiği] şu gülünç kâğıtları ona verebilsin diye, hadım Basileios'a teslim edildi. Bu [Strategios] da, onun [Basileios'un] önüne düşüp onu götürdü ve Aaron'un çadırına geldiklerinde, herkes uyurken, onu içeriye soktu; Strategios orada, içi bu mektuplarla dolu bir asker çantası aldı ve onu Basileios'a verdi. Artık gün ışımış olduğundan, İmparator bu belgeleri inceledi ve gerçekten kendisinin öldürülmesinin tasarlandığına aklı yatarak, başkentteki kolluk güçlerinin subaylarına, Aaron'un anasını Khirobakkhoi'ye [Çatalca'ya]; Aaron'un kendisini .... ye [1], onun kardeşi Theodoros'u da Ankhialos'a [2] sürgün göndermeleri buyruğunu verdi. Bu olaylar, İmparatorun ilerlemesini [Selânik üzerinden cepheye gitmesini] 5 gün geciktirdi.

[II. Draç'ın kuşatılması]

1 Her yandan gelen asker birlikleri, buluşma yerine doğru akıp gitmekteyken, Selânik yönünde yol alan İmparator, bu birliklere savaşma düzeni aldırmasının gerekli olduğuna hükmetti. Hemen phalanx'lar [3] durdular; başlarında tabur komutanlarının, arkada ise artçı subaylarının bulunduğu taburlara ayrıldılar; arada [baştaki komutan ve subaylar ile, en arkadaki artçı subaylar arasında] silâhı [mızrağının temreni] pırıldayan savaşçılar kitlesi, yanyana sıkışık duruşlarıyla bir kent surunu andırıyordu; bu askerî düzen etkileyici bir görüntü oluşturuyordu. Bakan, gördüklerini tunçtan heykeller, madenden dökülmüş askerler sanırdı, çünkü ovada hiç kımıldamadan duruyorlardı; yalnızca mızraklar, sanki canlı ete değmek [kan akıtmak] için acele ediyormuş gibi, titreşmekte idiler. İmparator, adamlarını böylece düzene soktuktan sonra, onlara manevralar yaptırdı; bazan sağ yana bazan sol yana doğru yaptıkları manevraları yürütüş biçimlerini gözüyle görünce [gördükten sonra], acemi askerler birliğini, ordunun geri kalanından ayırdı ve onların başına subay diye, askerlik tâlimlerinde kendisinin özel olarak eğittiği, alıştırmalar yaptırdığı kişileri görevlendirdi. Bunların hepsi 300 kişi kadardı; her biri genç, boylu boslu, bedensel güçle dolu, çeneleri hafif bir tüylenmeyle ancak örtülmüş, hepsi yay germekte çok usta ve mızrak kullanmakta çok güçlü

1] Burada metinde boşluk bırakılmıştır. Anna, sürgün yerini bilmediğinden ya da anımsayamadığından, daha sonra öğrenip yazarım diye boş bırakmış olmalı.

2] Ankhialos konusunda bkz. yukarıda s. 196 dn. 4.

3] Bkz. yukarıda s. 28 dn. 4.

idiler. Çeşitli soy kökenlerinden olmalarına rağmen bir araya gelmişler, Rum ordusunun geri kalanı içinde seçkin bir bölüm oluşturmakta idiler ve başlarında Başkomutan olarak İmparator vardı; gerçekten o, bunlar için, aynı zamanda hem İmparator, hem Başkomutan, hem de eğitmen idi. [İmparator,] Bir seçim [eleme] daha yaparak, içlerinden en yetenekli olanları ayırdı ve bunlara Binbaşı rütbesi verdikten sonra, onları, Barbar ordusunun içinden geçeceği vâdilere yolladı. Kendisi ise, Selânik'teki kışlık konutuna çekildi.

2 Zâlim hükümdar Bohemond, korkunç donanmasıyla, söylediğimiz gibi, İtalyadan bizim ülkemize geçip [çıkartma yerinde] tüm Frank ordusunu illerimize saldırmak üzere boşaltınca; arkasından, becerebilirse ilk saldırışta almak için, Epidamnos/Draç üzerine, savaş düzeninde, yürüdü; bunu beceremezse, kenti, kuşatmada sur yıkma araçları ve mancınıklar kullanarak, teslim olmaya zorlamak kararındaydı. İşte amacı buydu; ordugâhını, doğuya bakan, üzerinde tunçtan bir atlı heykelinin bulunduğu kapının karşısında kurdu ve yeri gezip tanıdıktan sonra, plânlar yapıp durdu, Draç'ın [surlarının] güçsüz noktalarının tümünü belirledi; bahar gülümseyen yüzünü gösterince [1], birliklerinin hepsinin denizden [bu yana] geçişi tamamlanır tamamlanmaz, yüklerini, atlarını ve askerlerini taşımış gemilerin tümünü ateşe verdi [2]; bunu yapması biraz, savaş yöneticiliği hesabıyla, ordusunun denize bakmasını [gözünün ve aklının, kaçışı sağlayacak gemilerde olmasını] engellemek için, biraz da [güçlü olan] Rum donanması nedeniyle zorunluluktan [3] idi; artık, kuşatma savaşını yürütmekten başka birşeyle uğraşmadı.

3 İlk iş olarak, Barbar ordusunu kentin tüm çevresine yaydı ve Frank ordusundan birlikler göndererek saldırılar yapmaya başladı; Rum ordusunun okçuları bunların üzerine, bazan Draç hisarının burçlarından, bazan daha uzaktan, ok atarak, karşılık veriyordu; kısacası, [Bohemond] hem saldırıda bulunuyor hem de saldırıya uğruyordu. Ama, Petroula'yı ve Mylos denen, Deabolis [Devol] Çayının ötesindeki kentçiği ele geçirdi; hepsi de Draç yöresinde bulunan, bunlar gibi diğer yerler de, çatışmalar sonunda, ona boyun eğdiler. Komutan olarak ustalığı ona bu başarısını kazandırırken, istihkâmcılıkta yeteneği de onun aynı zamanda savaş araçları yaptırmasına, kuşatılan kentin surlarını yıkacak, sur altına lâğım kazacak askerlerin sığınıp korunacağı, hem kuleli "Kaplumbağa" işlevinde hem de koç başı işlevinde araçlar hazırlatmasına, olanak veriyordu; o, hem bütün kış hem bütün yaz [boyunca] çalışıyordu ve yalnız eylemleriyle değil tehdidleriyle de insanları yılgınlığa düşürmesini beceriyordu.

1] 1108 yılı baharının başında.

2] Babası Robert de Guiscard da aynı şeyi yapmıştı; bkz. 4 V 7 (s. 141).

3] Rum donanmasının baskın verip gemileri ele geçirmesini istemediğinden.

4 Ama, Rumların gücünü sarsmayı hiç mi hiç başaramadı; sonra, bir de, yiyecek sağlama sıkıntılarına düştü. Çünkü, Bohemond'un Draç yöresini talan ederek başlangıçta depoladığı ne varsa, tüketilmişti; yiyecek getirtmeyi umduğu yörelerden, daha önce davranıp vâdileri, boğazları ve hatta denizi işgal etmiş bulunan Rum ordusu, ulaşımı kesmişti. Bunun sonucunda, hem atların hem insanların telef olup gitmesine yol açan korkunç bir açlık başgösterdi; ne atların yemi vardı, ne de insanların yiyeceği. Üstüne üstlük, bir kanlı basur salgını [başgösterip] bu Barbar ordusunu bir de o perişan etti; görünüşe bakılırsa bunun nedeni, yiyeceklerinin yetersizliği idi, yâni akdarı [yemek zorunda kalmış olmaları] idi; gerçekte, Tanrının gazabı bu sayısız ve direnilmez orduyu çarpmış, [insanlarını] birbiri ardınca öldürmüştü.

[III. Draç kuşatması süregidiyor]

1 Yine de, uğradığı belâlar, bu, zâlim hükümdar ruhlu ve tüm ülkeyi [1] yıkmağa kalkan adama [2] vız geliyordu; uğradığı felâketlere rağmen, her türlü çareye başvurmayı sürdürüyordu: Yaralı bir av hayvanı gibi, kendini toparlıyordu; bizim deyişimizle, gözü yalnız kuşatmada idi. [Bohemond,] Önce, koçbaşı'lı bir "Kaplumbağa", târif edilmez bir canavar [görünüşünde savaş aracı] yaptırdı, bunu kentin doğu yanına getirtti; bunun sırf görüntüsü bile dehşete düşürücü idi. [Söz konusu araç,] Şu yöntemle yapılmıştı. [İlk olarak] Dikdörtgen biçimli küçük bir "Kaplumbağa" yapıldı; bunun altına tekerlekler yerleştirildi ve tümüyle, hem üstü hem de yanları, bir araya dikilmiş öküz derileriyle, kapatıldı; böylece, bu aracın çatısını ve duvarlarını, Homeros'un deyişiyle, "Yedi kat öküz derisinden yaptılar" [3] ; sonra içeriye koçbaşları takıldı [koçbaşı kütüklerinin birer ucu sokuldu].

1] Rumcadaki Ge (Γη) sözcüğü, hem yeryüzü, hem ülke, hem de dünya anlamına gelebilir (Geographia/Coğrafya sözcüğünün başındaki Ge de budur). Buradaki o sözcüğü, Leib, Fransızcaya, Pays (=Ülke), Contrée (=Ülke, diyar) diye değil, Terre (=Yeryüzü, Dünya) diye çevirmiş; Sewter ise, Land (=Ülke) çevirisini kullanmış. Ben de, Sewter'e katılıyorum ve Bohemond'un tüm yeryüzünü, dünyayı yakıp yıkmak istediği gibi abes bir iddiayı Anna'nın kasdettiğini sanmıyorum.

2] Leib'ın çevirisi burada da "tekliyor". Metinde yer alan andras tyrannikos deyişini, "Tyran (=zâlim hükümdar) ruhlu adam" diye çevireceğine, "cet homme, qui avait une âme de chef" (=Bir şef ruhuna sâhip bulunan bu adam) diye, yergi yerine övgü anlatan bir deyişle çevirmiş. Sewter'in çevirisi ise, daha da tuhaf; "to a man of his proud spirit" (=onun mağrur ruhuna sâhip bir adam için) deyişiyle, andras tyrannikos'u, "mağrur ruha sahip adam" etmiş!

3] İliada, XI 545: "Aias şaşkın şaşkın durdu,/yedi kat deri kalkanını attı arkasına, /tir tir titremeye başladı". Leib ve Sewter ise, "Yedi *kat* öküz derisinden" diyeceklerine, Bohemond'un yaptırdığı aracın korkunç ve pek büyük olduğunu unutarak, "Yedi öküz derisinden" çevirisini vermişlerdir. Oysa, hemen şimdi göreceğiz ki, aracın içine *pek kalabalık* adam sığabiliyormuş.

2 Bu araç böylece yapıldıktan sonra, onu, içindeki pek kalabalık, sırıklı adamlar öne ittirerek [1] Draç surlarının yanıbaşına getirdiler. Araç oraya yeteri kadar yaklaştırılınca ve istenen yakınlığa gelince, tekerlekleri çıkarıldı ve her yanından, sarsıntılar çatısını sallayıp gevşetmesin diye, tahtadan desteklerle [kazıklarla ?] yerinde iyice sâbitleştirdiler; bundan sonra, çok güçlü kuvvetli birkaç adam [içeriden], koçbaşının [uzun koçbaşı kütüğünün, araç içindeki parçasının] sağına, soluna geçtiler ve koçbaşı ile, suru, düzenli aralıklarla yapılan vuruşlarla, şiddetle dövmeye koyuldular. Bunu yaparken, bir kez koçbaşını pek şiddetle öne itiyorlardı [2]; koçbaşı önce duvara vuruyor, onu çatlatıyor, sonra geriye tepiyordu [sıçrıyordu]; işe yeniden koyuluyorlardı, koçbaşı ikinci vuruşunu yapıyor ve çatlağı büyütüyordu. Bu işler defalarca tekrarlanıyor ve o sırada koçbaşı, aralıksız olarak surlarda yarık açmayı sürdürüyor, bir ileri bir geri gidip geliyordu.

3 Görünüşe bakılırsa, bu aracı Gadeira [3] yakınında icad eden eski zaman mühendisleri, birbiriyle tosuşup duran, bizim [bildiğimiz] koçlardan esinlenen bir benzetişle onlara "Koçbaşı" adını vermişlerdi. Ancak, içeridekiler [kent halkı], koçbaşını kullanan bu Barbar adamlarca girişilen teke saldırısı ile ve onların kuşatma savaşımındaki boşuna girişimleri ile alay ederek, [surlarının] kapılarını açtılar ve koçbaşının vuruşlarını gırgıra alıp onlara, "Buyrun girin" çağrısında bulundular: "Çünkü" diyorlardı, "bu koçbaşı, surlara vuruşlarıyla, kapının oluşturduğu aralık kadar büyük bir yarığı asla açamaz". Bu girişimler [4], savunucuların yiğitliği ve İmparator Alexios'un yeğeni Vâli Alexios'un kararlılığı sâyesinde, böylece, hemen, etkisizliğini belli etti; o kadar ki, düşmanların kendileri, bundan vazgeçtiler ve kuşatma [saldırıları] savaşını bıraktılar. Gerçekten, savunucuların yiğitliği, Barbarlara kapıları açmış bulunmaları olayı ve böylece özgüvenlerini onlara göstermeleri, onların cesaretini kırdı ve onları, [bu] araçlarını gözden çıkarmaya götürdü. İşte böylece, "Kaplumbağa" ve onun eklentisi koçbaşı, kullanılmazlığa düştü; yine de, surların yukarı bölümlerinden [ateş fırlatılarak], zaten artık saldırganlığını yitirmiş olan -çünkü, şimdi söylemiş bulunduğum nedenlerden dolayı, hareketsiz durmakta idi- bu araç, yakıldı ve kül edildi.

1] Sırıklı adam'dan Anna'nın neyi kasdettiği anlaşılmıyor. Leib bu bölümü, "...adamlar, içten sırıklarla itiyorlardı" diye; Sewter ise "sırıklarla silâhlanmış adamlar, içten itiyorlardı" diye çevirmiştir. Kapalı aracın içindeki sırıklı adamın bu sırığı silâh olarak kullanamıyacağı pek açıktır. Besbelli, içeride, tekerlekleri döndürmek için, ittirilen sırıklı çark'ın çevrilmesine dayanan bir sistem vardı (böyle olduğunun kanıtını biraz ileride, 13 III 10, s. 398'de göreceğiz); Anna bu sistemi pek kavrayamadığı için anlatımı açık olamadı.

2] Demek ki koçbaşı kütüğünün içteki bölümünde, tutamaklar, çıkıntılar vardı, oradan kavrayarak koçbaşı kütüğünü ileriye geriye hareket ettirebiliyorlardı.

3] Gadeira, İspanyada bizim şimdi Kadiz dediğimiz kent; buradan: İspanya Ülkesi. Cebel üt Tarık Boğazı da Gadeiraios Porthmos (=Gadeira'sal Geçit) diye anılırdı (örneğin Ploutarkhos, Sertorius'un Yaşamı, 8'de).

4] Düşmanın, surlarda yarık açma girişimleri.

4 Frank sürüleri, ilk başvurdukları bu yöntemlerden vazgeçtiler ve kuzeye, Praitorion [1] denen Dukalık Konağı'na dönerek, daha korkunç bir düzene başvurdular. Bunun [bu yapının] konumu şöyle idi. Arazi yükselerek bir tepeye dönüşüyordu; ama tepe dediysem, kayalık değil, topraktan: Bu tepe üzerinde kent surları dimdik duruyordu. Karşıda, söylediğimiz gibi, Bohemond'un adamları, pek ustaca, lâğım kazmaya başladılar. Bu, saldırganların [kuşattıkları] kentlere karşı icad ettikleri yeni bir [=bir diğer] tehlikedir ve onların, o yeri kuşatmak [kuşatma sonucunda ele geçirmek] için tasarladıkları bir diğer savaş düzenidir. Çünkü, [lâğım] kazmakla, yer altında tünel[cikler] kazan köstebekler gibi, yer altında ilerliyorlardı; ya toprak üzerinde, yukarıdan [kent surları üstünden] kendilerine fırlatılan taşlara, oklara karşı yapılmış çatılı barınaklarla kendilerini koruyarak, ya da [lâğımı oluşturup onun içinde çalışmaya başladıktan sonra] lâğımın üstündeki toprağı direklerle destekleyerek, kazdılar da kazdılar; dümdüz doğrultuda ilerlediler; böylece, çok geniş ve çok uzun bir geçit oluşturdular; bu sırada, kazı çalışmasında çıkan toprağı, küçük arabalarla sürekli olarak [dışarıya] boşaltıyorlardı. Kazdıkları lâğımı yeteri kadar uzağa ulaştırınca, sanki bir başarı becermiş gibi sevindiler.

5 Ama, savunucular uyanık duruyorlardı; uzaktan, onlar da kendi yanlarındaki toprağı kazdılar ve pek geniş bir hendek oluşturdular; bunun uzunluğu boyunca, [içinde] nöbete dikilerek, kuşatanların çıkış yapacağı yeri[n neresi olacağını] gözetlemeye başladılar. Belli bir yerde, [kazdığı lâğım içinden gelerek yaklaşan düşmanın] sur dibine vurduğunu, alt oyduğunu, kazdığını farkeder etmez, onların [düşmanın] yaklaştığını anlıyorlar ve bu kez kendileri tam karşı noktadan [kazmaya girişip, düşmanın lâğımına açılan] bir giriş oluşturduktan sonra, içte oluşturmuş bulundukları bu delikten, [düşman yanındaki] kalabalığı görünce, onların üzerine ateş püskürterek [düşmanların] suratlarını kavuruyorlardı.

6 Bu ateşi şu yöntemle hazırlamışlardı. Çamlardan ve kışın yaprağını dökmeyen aynı tür diğer ağaçlardan, pek yanıcı olan, reçine toplanır. Bu, kükürtle karıştırılarak, kamıştan boruların içine doldurulur; sonra, aracı [kamış boruyu] kullanan kişinin güçlü ve sürekli üfleyişiyle dışarıya fırlatılır; [kamış borudan çıkışın] sonrasında, borunun ucuna yerleştirilmiş alevle karşılaşınca, bu karışım alev alır ve tam karşıdaki kişinin suratına yıldırım gibi düşer. İşte Draç savunucularının, düşmanlarıyla yüzyüze gelince yararlandıkları ateş buydu; bununla, onların sakallarını ve yüzlerini yakmışlardı. Bunların [düşmanların] hâli görülmeye değerdi; dumanın kovaladığı [kaçırdığı] bir arı oğulu gibi, [lâğımın içine] düzenle girmiş oldukları yere [lâğımın, dıştaki ağzına] doğru [perişan durumda] kaçıyorlardı.

7 Bu sonuçsuz yeni girişim ve Barbarların hiçbir şeye varamayan bu tasarımı sonrasında, [Barbarlar] üçüncü bir düzen icad ettiler: [bu] bir ahşap kuleydi ve yaygın söylentiye bakılırsa, bu kuşatma savaşı aracının yapımına, şimdiye dek başvurulmuş

1] Lâtince Praetor (=Yüksek görevli, Yargıç, Vâli) sözcüğünden türetilmiş, "Praetor Yeri" anlamında Praetorium'un Hellen ağzına uydurulmuş biçimi.

girişimlerin başarısızlığı üzerine değil, tam bir yıl daha öncesinden başlanmıştı. Asıl [mârifet gösterecek, sonuç alacak] yiğit [Barbarların umuduna göre] buydu; daha önceki savaş düzenleri ancak ikincil önemdeydi.

8 Ancak, önce Draç kentinin görüntüsü üzerine birkaç söz söylemem gerekiyor. Onun surları, burçlarla bölünmüştür; bunlar [burçlar], bütün çevresi boyunca kente egemen konumdadırlar ve 11 ayak yüksekliğe kadar çıkarlar; burçlara, [içten ?] sarmal birer merdivenle ulaşılır ve her birinin tepesinde [mazgallı] duvar vardır. İşte kentin savunma düzeninin görüntüsü böyledir. Surun kalınlığı, eni konu bir genişliğe yayılır; öyle ki, [sur üzerinde] yanyana dört atlı tam güvenlikle [yandakiler aşağıya düşmeden] at sürebilir. Şimdi anlatacaklarıma ışık tutması için, önce, surlar konusunda şu birkaç açıklamayı arada yapmam gerekti.

9 Bohemond'un Barbarlarının bir "Kaplumbağa" kulesi olarak tasarlayıp icad ettikleri o kulenin yapımını anlatmak, zor; o da, görenlerin dediğine bakılırsa, korkunç görünüşte idi, hele bu dehşet saçıcı canavarın yaklaştığı, karşıdaki kişiler [Draç halkı] için. Böylece, bu araç da yapıldı. Kent burçlarının tepesini beş ya da altı dirsek boyu geçecek kadar yükseğe çıkan bu ahşap kule, dörtköşe bir kaide üzerine yapılmıştı. Bu ahşap kulenin böyle [çok yüksek] yapılmış olması, gerçekte, üzerindeki, daha aşağıya sarkıtılabilecek [duvar sıvacılarının askısı gibi] oynak askılar sayesinde, kent surlarının üst bölümüne çıkarma yapmak üzere bu kuleden aşağıya [surların üstüne] inebilmek içindi. Böylece, savunucular saldırının şiddeti karşısında dayanamıyacaklar ve sürekli olarak gerileyeceklerdi. Draç'ı kuşatan Barbarlar, öyle anlaşılıyor ki, uzaktan görme araçlarıyla [1] [açılar ölçmeyi ve] hesaplama yapmayı biliyorlardı. Çünkü, bu konuda bilgileri olmasaydı, surların yüksekliğini bilemezlerdi; kesin olan şu ki, uzaktan görme araçlarıyla hesaplama biliminin yabancısı olsalar bile, en azından, uzaktan görme araçlarını kullanmasını biliyorlardı [ve bunlara sahiptiler].

10 Bu kule gerçekten korkunç bir görünüşteydi; hele kımıldadığında, daha da korkunç görünüyordu. Kaide bölümünü birçok tekerlek yukarıya kaldırmaktaydı; içteki askerler tarafından, sırık kollar kullanılarak harekete geçirilince [2], dehşet saçıyordu, çünkü neden dolayı hareket edebildiği görülmüyordu ve bulutlardan sıyrılıp ortaya çıkan bir dev gibi sanki kendi kendine hareket eder görünüşteydi. En altından en üstüne kadar tümüyle kapalı idi; birkaç kata bölünmüşü ve yanlarında, her biçimde, mazgal gibi delikler vardı, bunlardan dışarıya dolu misâli ok yağdırılıyordu. Sonuncu katta, tepeden tırnağa silâhlı, kılıç elde, savunmaya hazır gözüpek savaşçılar vardı.

1] Ortaçağ'da kullanılan, Dioptra adlı aracı kasdediyor.

2] Daha önceki kuleyle ilgili varsayımımızın doğru olduğunun ve bu kulelerin, içteki, tekerlekleri döndürmeye yarayan, uzunca kollardan oluşmuş, ortadaki bir çark'ı (ya da, her iki yanda, birer çarkı) çevirmekle yürütüldüğünün kanıtı, işte buradadır.

11 Bu korkunç canavar surlara yaklaşınca, Draç kentinin Vâlisi Alexios'un adamları, hareketsiz kalmadılar; çünkü, Bohemond'un dışarıda, önünde herkesin yılacağı bu helepolis türü aracı hazırlattığı sırada, onunla boy ölçüşmek üzere kent surları içinde de onlar, bunun bir diğerini yapmakta idiler. Kendi kendine hareket eden [eder gibi görünen] o kulenin yüksekliğinin ne kadar olduğunu ve onun, tekerlekleri çıkarıldıktan sonra [surların hemen dibinde] oturtulduğu yeri görünce, o kulenin karşısında, toprağa çok uzun dört ağaç direk çaktılar [direklerin yalnız dibini, tutunsun diye, soktular]; bunlar [direkler], dörtköşe tabana oturan bir darağacına benziyordu; sonra, karşılıklı direkler arasına yassı keresteler yerleştirdiler ve böylece, dışarıdaki [diğer] ahşap kulenin boyunu bir dirsek geçen yükseklikte bir yapı ortaya çıkmış oldu. Köşelerdeki ana direklerin arası [yanlar], hiçbir yerde [sığır derisi vb. ile] örtülmüş değildi, çünkü hiçbir koruyucu önlem almaya gerek yoktu [bunun içine askerler girip orada çalışacak değildi]; yalnız, tepede bir sahanlık vardı.

12 Bunun üzerine, Alexios'un askerleri, yanları örtülmemiş bu kulenin üst katına [en üstteki sahanlığa] sıvı ateşi [daha önce anlatılan, ateş püskürtme araçlarını], oradan düşmanın ahşap kulesine ateş fırlatmak niyetiyle, çıkarmak istediler. Ama bu tasarım ve onun eyleme geçirilmesi, henüz, o aracı [düşmanın kulesini] yok etmek için yeterli olacak görünmüyordu; çünkü böylece fırlatılacak ateş ancak [karşıdaki] kuleyi sıyıracaktı [onu tutuşturacak kadar yoğunlukla kuleye yapışmıyacaktı]. Bu durumda, ne tasarladılar? Ahşap kule ile, kentin kulesi arasındaki boşluğa [iki kulenin arasında kalan kent surlarının her iki yanda dibine], her çeşit, kolayca tutuşur öte beri yığdılar; bunların üzerine bol bol yağ döktüler ve tutuşturulmuş çıralarla, ucu yanan odunlarla, yığına ateş verdiler; yığın bir süre ağır ağır yandı, sonra hafif bir esintiyle yanışı canlandı ve sonunda görkemli bir yangın alevi fışkırtmaya başladı; sıvı [kükürtle karışık reçineden, boruya üflemekle fırlatılan] ateş de kendi etkinliğini buna ekleyince, o korkunç araç, o gerçek "malzeme yığını", büyük çatırtılarla ve seyredenlere korkunç bir görüntü sunarak, tutuştu. Bu dev işi mangal ateşi, çevrede, 13 Stadia uzaklığa kadar, görülebilmekte idi. Aracın içinde bulunan Barbarların kapıldığı kargaşa ve aklı başından gitmişlik, anlatılacak gibi değildi, çâresizdiler; çünkü alevlerin avı olanlar [kavrulup] küle dönmüşlerdi, başkaları ise kendilerini kulenin tepesinden tabanına atıyorlardı: Muazzam bir şamata ve çâresiz bir bozgun içindeydiler; buna, yankı gibi, dıştaki Barbarlarınkiler [onların şamatası ve bozgun içinde kaçışması] eşlik ediyordu.

[IV. İmparator Alexios'un başvurduğu savaş hileleri]

1 Ama, bu bulutgeçen [1] ahşap kule ve Barbarların giriştiği kuşatma savaşı hakkında bu kadarı yeter; anlatımımız şimdi yeniden İmparatora dönmeli.

1] Anna'nın hypernefous (=bulutların üzerine çıkan) deyişini Leib, zevksiz bir modernizmle, çağ çarpıtıcılıkla (anakronizm'le) gratte-ciel (=gök kazıyan; Türkçede: gökdelen) diye Fransızcaya aktarmış. Sewter ise, enormous (=ölçüye gelmez, dev işi, korkunç) deyivermiş.

Bahar gelince, İmparatoriçe Selânik'ten ayrıldı ve başkente döndü, buna karşılık İmparator ilerleyişini sürdürdü ve Pelagonia üzerinden, dağ dizileri eteğinde ve daha önce sözünü etmiş bulunduğumuz o geçilmez boğazların öncesindeki Deabolis'e vardı. Barbarlara karşı yeni bir düzen tasarlamış olduğundan, genel harekâtın durdurulmasını buyurmayı kesinlikle gerekli saydı; artık göğüs göğüse çatışmalar istemiyordu [1]; buna karşılık, iki ordu arasında geçilmez vâdileri, çıkmaz yolları bir boş alan niteliğiyle bırakıp, dağ sırtları boyunca, kendilerine güvendiği bütün subayları, yeterli güçlerle, konuşlandırdıktan sonra, bu düzenini[n ayrıntılarını] tasarladı; düzen, bir yandan, bizimkilerin Bohemond yandaşlığına kolayca geçebilmesini önlemeye, bir yandan da [Bohemond'u barış istemek zorunda bırakarak] oradakiler ile bizim aramızda ulaklar gönderilmesini, iletişim kurulmasını sağlamaya yönelmişti; bunlar genellikle dostça ilişki kurmak için kullanılan çârelerdir. Gerçekten, Stagira'lıya [Aristoteles'e] göre, iletişim yokluğu, çok dostlukları yıkmıştır.

2 O [İmparator), Bohemond'u, içi hınzırlıklarla dolu, becerikli birisi olarak tanıyordu; her ne kadar onunla, askerleri karşılıklı dizilere sokup savaşmayı kabul etmeye, daha önce söylendiği üzere, gönülden hazır idiyse de, ona karşı çok başka türlü bir düzen ve eylem yöntemleri tasarlamaktan hiç geri kalmıyordu. Anlatmış bulunduğumuz nedenler dolayısiyle, -her ne kadar bu İmparator, babam, tehlike göze almayı çok sevdiğinden ve buna uzun zamandan beri alışkın bulunduğundan dolayı, savaşa girmekte hiç duraksamasız idiyse de- başka yöntemle hasmına üstün gelmeyi içten isterdi.

3 Gerçekten, kanımca, bir komutan her zaman kılıç çekerek yengi kazanmanın peşinde olmamalıdır; durum öyle olur ki, tam bir yengi elde etmek için, fırsat ve koşullar elverirse, kurnazlıktan yararlanılabilir. Çünkü, bildiğimiz gibi, yalnız silâhlara ve çatışmalara değil, uzlaşma yoluna da başvurmak, ilke olarak, komutanların başta gelen görevidir; diğer yandan, keza öyle durumlar olur ki, fırsat denk geldiği zaman, düşman kurnazlık sayesinde yenilir. İşte, olayda, İmparatorun yapmayı denediği de bu olsa gerek. Aslında onların birbiriyle bağlaşıklığını sarsmak ya da yıkmak için, Kontlarla Bohemond arasına nifak sokmayı istediğinden, işte şu entrikayı tasarladı.

4 Bu amaçla, Sebastos [san'ını taşıyan] Marinos'u Napoli'den getirtti -bu kişi, Maïstromiles ailesindendi [2] ve her ne kadar, hilekâr sözlere ve vaadlere kandığından

---

1] Çünkü, biraz sonra göreceğimiz üzere, güçlü olasılıkla artık kan dökülmesine gerek kalmadan düşman ordusu içine nifak sokacak ve bu yoldan Bohemond'un alt edilmesini sağlayacak olan bir entrika uygulayacaktı.

2] Maïstromiles, İtalyanca Maestro (a.Usta, b.Efendi) sözcüğünden türetilmiş, "Ordugâh komutanı" anlamında bir sözcüğün Rum ağzına uydurulmuş biçimidir. Sözü geçen aile, Alexios Komnenos döneminde, Napoli kentine ve yakın çevresine egemen idi. Marinos'un Rum İmparatoruna içtiği bağımlılık andı sadece sözde kalmış ise de, eskiden elde ettiği Sebastos (Lâtincedeki Augustus'un tam karşılığı: "Görkemli, parlak, saygıdeğer"; sebizò, "Saygı göstermek" fiilinden) san'ını, rütbesini hâlâ kendinde tutuyordu.

dolayı, kendisini [İmparatora] bağlayan andına pek sadakat göstermiyor idiyse de, yine, Bohemond olayında, [İmparator] ona sırrını [kurduğu entrikayı] açabileceği kanısında l:arar kılmıştı- ; keza, ünlü bir Frank olan Roger ile, -İmparatora bağlılığına hiçbir zaman halel getirmemiş, savaşların şanlı yiğidi- Aulps'lu Pierre'i de çağırdı. Bunları getirttikten sonra, onlara, Bohemond'u tam yenilgiye uğratmayı nasıl becerebileceği konusunda görüşlerini sordu; keza, hem bu kişinin [Bohemond'un] en bağlı yoldaşları hakkında, hem de onunla aynı duyguları paylaşanlar kimlerdir konusunda, sorular sordu. Konuştuğu kişilerden bu konularda bilgi edinince, kendisinin her ne bahasına olursa olsun bu adamları [Bohemond'u destekleyenleri] elde etmesi gerektiğini sözlerine ekledi: "Bu gerçekleştirilince, onlar sayesinde, Kelt ordusu içine anlaşmazlık sokulacak ve ordunun birliği yok edilecektir". Adını verdiklerimize böylece açıldıktan sonra, onların her birinden, sır saklamasını bilen en sadık hizmetkârlarından birini istedi. Onlar da yanıt olarak, adamlarının en iyilerini kendisine vermeye hazır bulunduklarını söylediler.

5 Adamlar [Marinos ile diğerlerinin sağladığı adamlar] orada iken, işte şunu tasarladı. Sanki Bohemond'un en yakınlarından bazılarına [onlardan mektup almış da karşılık veriyormuşçasına] yanıt imiş gibi, mektuplar yazdı; güya [yazdıklarına bakılırsa] o kişiler kendisine mektup yazmış, hem onun dostluğunu dilemiş, hem de zâlim hükümdarın gizli niyetlerini ona açıklamak istemişlerdi; bunları [düzmece mektuplarını], ilgili kişilere, sözde candan teşekkürlerini sunarak ve onların kendisi hakkındaki iyi duygularına, zamanı gelince, karşılık vereceği havası takınarak, gönderdi [1]. Mektupların gönderildiği kişiler, Bohemond'un kendi kardeşi Guy ve Koprisianos denen, en ünlü askerlerden biriydi; ayrıca [o kişiler arasında] Richard [2]; bir dördüncüsü, Bohemond ordusunda en önemli görevlerde bulunan yiğit savaşçı Principatus [3], daha birçok diğerleri, vardı. Bunlara, o düzmece mektupları yolladı. Aslında, İmparator, ne Richard'dan ne de diğerlerinin herhangi birinden, böyle iyi duygulardan, bağımlılıktan [kendisine bağımlı olmak niyetinden] dem vuran o çeşit hiçbir mektup almış değildi; bu mektupların içeriğini, kendisi, kendiliğinden, uydurmuştu.

6 Bu entrikanın ana düşüncesi şuydu: Eğer bu çeşit [önemli] adamların, duygusal yakınlık kurarak kendi yandaşlığından ayrılıp İmparatorun yandaşlığına geçtikleri, ihanet ettikleri haberi Bohemond'un kulağına gidecek olursa, düşeceği sıkıntı içinde hemen kendi Barbar doğasının gereğini gösterecekti, bu savaşçılara kötü davranacak ve onları kendisinden [gerçekten de] ayrılmak zorunda bırakacaktı; o zaman da bu kişiler, Alexios'un düzeni sâyesinde, aslında akıllarına bile gelmemiş olan şeyi yapacaklar ve Bohemond'a baş kaldıracaklardı. Bence, savaşın ustası [ve savaş hilelerinin ustası,

---

1] 1108 baharında.

2] Salerno'lu Rainulf'un oğlu.

3] Bunun da asıl adı Richard idi ve Bohemond'la kardeş çocuğu oluyordu.

İmparator] gerçekten iyi biliyordu ki, düşman, tüm topluluğu birlik ve anlaşma içinde olduğu sürece güçlüdür; ama, geçimsizliğe düşüp bölük pörçük olduğu anda, güçsüzleşir ve böylece, kendi düşmanları için kolay bir av olur. İşte bu mektupların hesaplı kurnazlığının ve entrikasının esası [dayandığı temel düşünce] böyle idi.

7 Şimdi, Alexios'un bu işi nasıl yürüttüğüne gelelim. Ulaklara, her bir mektubu mutlaka, gönderildiği kişinin kendisine vermelerini tenbih ederek, bu düzmece mektupları gönderdi. Mektuplar yalnızca [sözde açıklanmış iyi duygulardan dolayı] teşekkür edici içerikte değildi; bir de, açık açık, armağanlardan, İmparatorun bağışlayacağı şeylerden, olağanüstü vaadlerden söz ediyordu; mektuplaşanları [!] şimdi ve bundan böyle hep [birbirine karşı] iyi niyetli olmaya; bu arada, birbirine karşı sır saklamamaya teşvik ediyordu. Bu ulakların arkasından, [İmparator,] kendini belli etmeden ulakları izlesin diye buyruk vererek, kendisine en bağlı hizmetkârlarından birini gönderdi; o, ulakların ordugâha yaklaştığını görünce, daha hızlı davranıp ulaklardan önce [ordugâha] varacak ve Bohemond'u bulmaya gidip, onun önünde, şimdi ona sığınıyor olma rolü oynayarak, İmparatorun yanında olmaya artık katlanamadığı için onun [Bohemond'un] yandaşlığına geçtiğini söyleyecekti; bu sırada, içinde dostluk besliyormuş gibi, zâlim hükümdara karşı bir iyilikte bulunma olarak, falanca ve filâncanın -her birinin adını tek tek anacaktı- ona [Bohemond'a] karşı bağımlılık andını çiğnemiş bulunduğunu; bunların, içten bağlı İmparator dostu olduklarını ve onun yanına geçtiklerini söyleyip, kendilerine mektupların gönderildiği kişileri açıkça suçlayacaktı: Bu durumda o [Bohemond] söz konusu kişiler kendisine karşı eskiden beri bunu tasarlıyor olduklarına göre birdenbire bir oyun etmesinler diye hep uyanık [kuşkuda] olmak gereksinmesini duyacaktı.

8 Ayrıca, bu iş öylesine ustaca yürütülmeliydi ki, Bohemond'un, mektupları taşıyan o ulaklara bir zararı dokunmamalı idi. Çünkü İmparator bir yandan da, Bohemond'un işleri altüst edilirken, kendisinin âlet edindiği bu adamlara bir zarar gelmemesine özen göstermekte idi. [Gelişmeler,] İşe yaramaz ve sadece lâftan, tasarımdan ibaret kalmadı; tersine, sözünü ettiğimiz adam, [Bohemond'a] yanaşıp, [yapacağı ihbara karşı, kendisine, günahsız ulaklara birşey yapılmayacağı sözünün verilmesini önceden isteyerek] ondan, mektupları getiren adamlara dokunulmayacağı sözünü, bu yolda and içmeyle pekiştirilmiş olarak, aldıktan sonra, İmparatorun talimâtına uygun yolda, "herşeyi anlattı". Kendisine o ulakların şimdi nerede bulunduklarını sandığı sorulunca da, Petroula'ya geçmiş oldukları yanıtını verdi.

9 Bunun üzerine o [Bohemond], adamlar gönderdi ve ulakları tutuklattı; mektupları açınca, onlarda yazılanların gerçek olduğunu sanarak, bayılacak gibi oldu, az kalsın sırt üstü devrilecekti. Bu nedenle, o adamları [mektupların gönderildiği kişileri? Getirenleri?] sıkı gözetim altında bulundurmakla birlikte, 6 gün boyunca çadırından çıkmadı ve ne yapması gerektiğini düşündü durdu; kendi kendine, birçok tasarıyı aklından geçirdi: Yüksek rütbeli subaylarını önüne çağırıp, kardeşi Guy'ye, şimdi ona karşı var olan kuşkuyu açıkça söylemeli miydi? Onları önüne çağırmadan önce bir araştırma yürütmeli miydi, yoksa araştırma yapmadan mı çağırmalıydı? Üstelik, bir diğer sorun şuydu: Onların yerine hangi yüksek rütbeli subayları görevlendirecekti? Bu

savaşçıların yiğitliği tartışmasız olduğundan, onların görevden uzaklaştırılmasının ortaya çıkaracağı ağır sakınca üzerinde düşündü ve bu olayda elinden gelebilen çözümü uygulayarak -bir yandan da, sanıyorum ki, sonunda, bu mektupların gizli bir düzen içerdiğinden kuşkulanmaya başlamıştı-, kendilerine karşı güvenini koruyarak, bu adamlara içtenlikle muamele etti ve onları görevlerinde bıraktı.

[V. Karadaki çatışmalar]

1 İmparator her geçide seçkin subayların komutası altında önemli güçte birlikler yerleştirmek konusunda önden davranmıştı ve ayrıca kentlerin önündeki tüm yolları Xyloklasia [=yola yıkılan çok iri kütükler] denen nesnelerle kapatmıştı. Gerçekten, o [İmparator], Mikhael Kekaumenos'u, Avlonya, Hierikho [1] ve Kanina'nın uyanık Vâli'si olmak görevine; Alexandros Kabasilas'ı da, buyruğu altında bulunacak karışık yaya askerinden [2] oluşan bir birlikle, Petroula'nınkine [Petroula Vâliliğine] atadı: Bu [Alexandros], Anadoluda [3] Türkleri bozguna uğratmasını başarmış, çok yiğit bir savaşçıydı; Leon Nikerites ve güçlü bir merkez birliği Debre'yi savunuyordu; Eusthatios Kamytzes de Arban geçitlerinde [4] nöbette durmak görevini almıştı.

2 Bohemond, derler ya, "ilk iş olarak" [5] kardeşi Güy'i, yanında Sarakenos [6] diye anılan bir Kont ve Kontopaganos [7] ile birlikte, Kabasilas'ın üzerine gönderdi. Arban'a komşu küçük kasabalardan birkaçı Bohemond'a teslim olmuş bulunduğu için, Arban yöresinin keçi yollarını çok iyi bilen yerlileri[nden bazı kişiler], gelip onu [Guy'yi] buldular ve gözden uzak patikaları ona gösterip, Debre'nin durumunun nice olduğunu açıkladılar. Bunun üzerine, Guy, ordusunu ikiye böldü; kendisi, Kamytzes'le cepheden [önden saldırarak] savaşmayı üstlendi; Kontopaganos ve keza Sarakenos'un ise, Debre'lileri yol gösterici diye kullanarak, onun [Kamytzes'in] üzerine arkadan

---

1] Hierikho, İlkçağın Orikon/Oricum kentidir.

2] Hafif donanımlı yaya askeri ve ağır donanımlı yaya askeri.

3] "Asia'da" demiş.

4] Epeiros'da, yâni bugünkü Kuzeybatı Yunanistan - Güney Arnavutluk yöresinde.

5] Ek prótès, "ilk iş olarak".

6] Sarakenos, müslümanlara ve özellikle Rumlarca etnik kökeni bilinmeyen Suriyeli, Afrikalı müslümanlara ortaçağda Rumların verdiği genel bir addır. Türk olduğu bilinen kişilere Sarakenos denmez.

7] Pagan (çok tanrılı inanç yanlısı) Kont. Demek bu kişinin ya da ailesinin çok tanrılı inancı bırakıp hristiyanlığa geçmesi çok eski değilmiş.

saldırmasını buyurdu. [Kontopaganos ile Sarakenos'un] Her ikisi, bu tasarımı onayladılar ve Guy önden [saldırarak] çarpışırken, diğer Kontlar Kamytzes'in arkasına dolandılar ve birliklerini korkunç biçimde kıyımdan geçirdiler, çünkü o aynı anda herkese karşı birden savaşamazdı; Kamytzes, adamlarının kaçmakta olduğunu görünce, kendisi de onları izledi. Bu çatışmada birçok Rum öldü; bunlar arasında, daha küçücük çocuk iken İmparatorun eline [tutsak köle olarak?] gelmiş, onun tarafından [bir soyluluk san'ı verilerek] soylular arasına katılmış Karas [1] ile, eskiden doğunun en ünlü komutanlarından biri iken İmparatorun hizmetine girmiş, [hristiyanlığa geçerek] vaftiz edilmiş Türk Skaliarios [2] da vardı.

3 Kamytzes'in kaderine böylesi düşerken, diğer seçkin savaşçılarla birlikte Glabinitza'yı savunmakta olan Alyatès [3], ya savaşmak için ya da yörede keşif yürütmek için -orasını Tanrı bilir- ovaya indi. Rastlantı sonucu, hemen, zırh kuşanmış yiğit savaşçı Keltlerle karşı karşıya geldi; bunun üzerine düşman ikiye ayrıldı, 50 kişilik olan bir takım, ona dolu dizgin, en şiddetli biçimde, önden saldırdı; bu sırada diğerleri arkadan ve sessizce dolandılar, çünkü yöre sazlıktı [ve bu nedenle hem görünmüyorlar, hem de atlarının nalları ses çıkarmıyordu]. Arkadakilerin sokulduğundan hiç kuşkulanmayarak bütün birliğiyle ve tüm yiğitliğiyle, önden saldıranlara karşı savaşan Alyatès, kendini içine attığı tehlikeyi bilmiyordu. Sonunda, onun ardına dolananlar, ona baskın verdiler ve azgın bir saldırışla yüklendiler. Bir Kont, Kontopaganos denen, üstüne at sürüp ona mızrağıyla vurdu; vuruşu yiyen [Alyatès], cansız, yere serildi. Yanında olanlardan pek çoğu da onunla birlikte can verdiler.

1] Belki bu kişi de, hemen şimdi metinde sözü geçecek ve Türk olduğu belirtilecek Skaliarios gibi Türk idi. Adı, Kara Hasan vb., Kara'lı birşeyken Rumlar arasında, adının Kara bölümü, Rum diline ve ağzına göre erkek adı olabilmesi için sonuna -s eklenerek Karas edilmiş olabilir.

2] Bu kişiden daha önce, s. 209 ve 291'de söz edilmişti.

3] Bu, 1071 Malazgirt savaşında Romanos Diogenes komutasındaki Rum ordusunda kolordu komutanı olan, Kappadokia'lı Theodoros Alyattes değildi. O kişi, yenilgi sonrasında Romanos Diogenes ile birlikte batıya dönen ordu kalıntısının içinde iken, Rumlar arası iç savaşta, önce tutsak, sonra kör edilmişti. Buradakinin adını Anna, tek t ile yazıyorsa da bunun önemi yoktur; gerek eski gerek yeni Hellen yazımında tt, ss, ll gibi çift sessizler tek imiş gibi okunur ve bu nedenle, tek sessiz ile de yazılabilir: Atys/Attys, Larisa/Larissa vb., aynı değerdedir.

Diğer yandan, Anna'nın yaşadığı çağda, Rum ordusunun iki seçkin komutanının Alyattès/Alyatès adını, yani İÖ 600 dolaylarında yaşamış, sondan bir önceki Lydia kralının adını taşıması ve üstelik bu adın aslının, Luwi kökenli Anadolu dillerinde, Alluwa-Attas, "[tanrı] Atta'nın Işığı" olması, öz Anadolu kültürünün Anna Komnena çağında bile Anadoluda tümüyle silinmemiş bulunduğunu kanıtlamaktadır.

4 Bu haber gelince, İmparator, savaş seferlerinde bu askerin büyük yeteneğini bildiği için, Kantakouzenos'u çağırdı. Bu kişi, anlattığım üzere, Lâzkiye'de iken, çağırılmıştı; hemen İmparatorun yanına geldi. Bohemond'a karşı harekâtın beklemeye katlanırlığı olmadığından, o [İmparator], bunu güçlü bir orduyla yola çıkardı ve onu savaşta teşvik etmek istercesine, onunla birlikte [kendi] konaklama yerinden ayrıldı. Yörede Petra [=Kaya] diye anılan geçide geldiklerinde, kendisi, yakın bir yerde durdu, [Kantakouzenos'a] birçok öğütler verdi, ne gibi harekâta girişmesi gerektiğini bildirdi, en yararlı olabilecekleri belirtti, sonra onu en iyi beklentilerle Glabinitza'ya gönderdi, kendi ise Deabolis'e döndü. Kantakouzenos, yolculuğunu sürdürdü ve Mylos [Rumcada: Değirmen] denen bir kentçiğe vardı; bunu, çevresine birkaç helepolis ["Kaplumbağa" türü kuşatma aracı] yerleştirdikten sonra, hemen kuşatmaya aldı. Rumlar, gözü pek saldırılarla, surlara yükleniyorlardı; kimi kapılara doğru ateş fırlatıp [kapıları] yaktılar, kimi surların üstüne tırmandılar ve sur üstündeki [mazgallı] duvara kadar ulaştılar.

5 Bousès denen çayın karşı kıyısında konaklamış bulunan Keltler, bunu farkedince, Mylos hisarına doğru koşar adım ilerlemeye başladılar. Kantakouzenos'un - yukarıda belirtildiği gibi- Barbar olan öncüleri [1] onları görünce, komutanlarının yanına, düzensiz olarak, çekildiler ve gördüklerini ona [Kantakouzenos'a] gizlice söyleyecek yerde, daha hayli uzaktan, "Düşman yaklaşıyor" diye bağırmaya başladılar. Askerler, Keltlerin yaklaştığı haberi üzerine, surların üzerine tırmanmış iken, kapıları yakmış iken, savaş yerinde üstünlük onlarda iken, yılgınlığa düştüler ve her biri kendi atına koştu; korkmuşlukları ve aklı başından gitmişlikleri öylesine idi ki, kendi atı yerine başkasının atına atlayanlar oldu.

6 Kantakouzenos, [bozgunu önlemek için] çok uğraştı ve birkaç kez bu yılgınların üstüne yürüdü, ozanın şu sözlerini haykırdı: "Erkek olun dostlarım, erkek olun, yitirmeyin saldırma gücünüzü!" [2] Onları yola getiremeyince, şöyle diyerek, onların korkusunu, ustalıkla, yendi: "Helepolis'leri düşman eline bırakmayalım, yoksa bunları bize karşı kullanırlar; onları yakalım, sonra düzenli biçimde çekilelim". Hemen ve hızla, askerler, buyruğa uydular ve yalnız helepolis'leri değil, Keltler öte yandan bu yana kolayca geçemesinler diye, Bousès [Çayının] üzerindeki küçük tekneleri de yaktılar. Kantakouzenos, geldiği yoldan, biraz geriye çekildi ve sağ yanında Kharzanès adlı derenin, sol yanında ise bataklıklı, balçıklı bir bölgenin bulunduğu bir düzlüğe geldi; bunu [arazinin bataklık, balçıklı, geçilmez yanını] savunma düzeni imiş gibi kullanarak, orada konakladı. Söz konusu Keltler çayın [Bousès Çayının] kıyısına vardıklarında, [onun üzerindeki] küçük tekneler çoktan yakılmıştı; umduklarını bulamıyarak, keyifleri kaçmış, dönüp gittiler.

1] Öncülerin Barbar olduğunu daha önce söylememişti.

2] İliada, VI 112.

7 Bohemond'un kardeşi Guy, bunların anlattıklarından, olan biteni öğrenince, yolunu değiştirdi ve adamları içinden yiğit askerler seçerek, onları Hierikho ve Kanina'ya gönderdi. Böylece bunlar, Mikhael Kekaumenos'un savunduğu geçitlere geldiler -gerçekten, onu, İmparator, bunları [bu geçitleri] korumakla görevlendirmişti-; arazinin durumundan yararlanarak, gözüpeklikle [Rumlara] saldırdılar ve onları tam bir bozgun içinde kaçırttılar. Çünkü, bir Kelt savaşçısı düşmanlarını sınırlı bir alan içinde bastırırsa, onu yenmek olanaksızdır; oysa ki geniş bir düzlükte onun yenilgiye uğratılması pek kolaydır.

[VI. Karadaki çatışmalar süregidiyor]

1 Bunun üzerine [Keltler], içleri özgüvenle dolu, yeniden Kantakouzenos'un üzerine geldiler. Ne var ki, Kantakouzenos'un konakladığı arazinin -dediğimiz gibi- onlara uygun türde olmadığını görünce, korkuya kapıldılar ve çatışmayı başka zamana bıraktılar. Ama o, onların varışını görünce, tüm ordusuyla, gece vakti, derenin [Kharzanès Deresinin] diğer yanına geçti. Daha güneş ufuktan doğmamış iken, o zırhını kuşanmış ve tüm adamlarına silâh başı ettirmişti; savaşa [öncü çatışmalarından sonra her iki ordu tümüyle birbirine girince] ilk girecek [öndeki] dizinin başına [en önüne] kendisi geçti, Türkleri soluna aldı; sağ kanada ise Alan [soyundan] Rosmikès komuta ediyor ve bu kanatta asker olarak onun ülkedaşları bulunuyordu. Keltlere karşı öncü olarak Skyth/İskit'leri sürdü; bunların görevi, vurkaç saldırılarıyla, bazan uzaktan ok atarak onları hırpalamak, bazan kaçıyormuş gibi yapıp yeniden onlara saldırmakla, onları kendi üzerlerine çekmek idi. Böylece Skyth/İskit'ler [Peçenekler], cesaretle yola çıktılar, ama birşey beceremediler, çünkü kendi sıkışık dizileri içinde duran Keltler, dizilerini bozmak şöyle dursun, tam tersine, kusursuz bir düzen içinde, ağır ağır, ileriye hareketi sürdürüyorlardı. İki ordu, savaşa tutuşmak için uygun yakınlığa gelince, Skyth/İskit'ler, kendilerinin üzerine atılan Keltlerin azgın saldırısında, artık ok atamadılar ve düşmanın önünde hemen yüzgeri ettiler. Türkler, onların yardımına koşmak istedi ve saldırıya geçti; ama Keltler, onları hiç mi hiç umursamıyarak, daha da canla başla dövüştüler.

2 Kantakouzenos, bunların [paralı asker Türklerin] yenilmekte olduğunu görünce, [komuta ettiği] birlikleriyle -bunlar çok dövüşken olan, Alan soyundan savaşçılardı- sol kanatta bulunan Exousiokrator [1] Rosmikès'e, Keltlerle savaşa girme komutunu verdi.

1] Rum İmparatorlarının, kendi hizmetlerindeki Alan komutanlarına verdiği bir onurlandırma san'ı. Exousiazò (=hükmetmek, egemen olmak) ve Kratò (=elinde tutmak, sahip olmak, süregitmek, bâki olmak) fiilleriyle bağlantılıdır; "Egemenliği kullanan, hüküm sâhibi" diye anlaşılabilir.

Ne var ki, o da, saldırıya girişti kten sonra, düşman karşısında bir aslan gibi kükremesine rağmen, açıkça yenilgiye uğradı. Kantakouzenos, onun da yenildiğini görünce, cesaretini topladı ve sanki kendisine bir çuvaldız batırılmış gibi, Kelt dizisine cepheden daldı; onların ordusunda birkaç yerden derinlemesine yarık açarak, onları tam bozguna uğrattı [1] ve peşlerine düşüp Mylos adlı kentçiğe kadar kovaladı; gerek sıradan askerlerin, gerek en üst rütbedekilerin bir haylisini öldürdükten ve en ünlü Kontları, Hugue'ü, bunun Richard adlı kardeşini ve Kontopaganos'u da tutsak ettikten sonra, yengi kazanmış olarak, geriye döndü. Yengisini İmparatora en çarpıcı biçimde göstermek isteğiyle, birçok Kelt'in kellesini mızrak uçlarına geçirdi ve bunları ona, tutsaklarının en ileri gelenleri, Hugue ile ve Kontopaganos denilen [Kont] ile birlikte, gönderdi.

3 Lâmbaların [artık] yakıldığı bu saatte, kalemimi güçlükle oynatırken, anlatımımın burasında, söyleyeceğimin aklımdan çıkmış olduğunu farkedince, anladım ki, yazarken bir ara uyuklamışım. Gerçekten, Barbarların adlarını vermek ve çeşitli olayları birbiri ardınca anlatmak kesinlikle gerekli olduğu halde, tarihin [tarihsel olayların] ana yapısı [gelişmelerin ana çizgilerinin anlatılması] ve anlatımın sürekliliği [arada boşluk bırakılmaması] kesintiye uğramış olsa gerek; beni[m yapıtımı] okumak isteyenler, dilerim, bundan dolayı bana kızmasınlar.

4 Şu büyük savaşçı Bohemond, işte böylece, kendini çok tehlikeli bir durumda gördü; aynı anda hem denizden hem de karadan saldırı karşısındaydı; gereksinme duyduğu ne varsa hepsinden yana kesin yoksunluk yüzünden, bir yandan da son derecede darlık çekmekte olduğundan dolayı, ordusundan önemli bir bölümü ayırdı ve Avlonya'nın, Hierikho'nun ve Kanina'nın yakınlarında bulunan tüm kentleri talan etmeğe yolladı. Ama, Kantakouzenos, gözü açık, nöbetteydi; ozanın dediği gibi dövüşen insanların uykuda olması durumu yoktu [2]; Kelt'lerin yolunu kesmek için, çabucak, Beroïtès'i güçlü bir orduyla yola çıkardı. Bu kişi, düşmanı yakalar yakalamaz, yenilgiye uğrattı ve yengisinin uzantısı olarak, bir de, dönerken Bohemond'un [savaş] gemilerini yaktı [3].

1] Belli ki, Anna, savaşta ne olup bittiğini, Kantakouzenos'un kendisinden dinlemiş.

2] İliada II 1-2'ye yollama yapılıyor: "Öbür tanrılar, atlı arabalarda dövüşen insanlar/uyudular bütün gece". Durum, burada söylendiği gibi değilmiş, savaşçı Kantakouzenos ve adamları uyuyor değillermiş.

3] Ulaştırma gemilerini zaten Bohemond'un kendisi yakmıştı.

5 Oysa, zâlim hükümdarların önde gideni [1] Bohemond, yolladıklarının yenilgisini öğrenince, sanki bir tek adam bile yitirmemiş gibi, hiç kaygılanmadı; [üzülecek, yılacak yerde] tam tersine, daha da azgınlık gösterdi ve yeniden, çatışmalarda savaş çilesi çekmeğe alışmış yaya, atlı askerlerinden bir bölümünü, yaklaşık 6 000'ini ayırıp Kantakouzenos'a karşı yolladı; Rum ordusu ile birlikte Kantakouzenos'un kendisini de daha ilk vuruşta tutsak etmeyi kuruyordu. Ama beriki, Kelt kalabalıklarını sürekli olarak kendi keşif kollarına gözetletiyordu ve onların yaklaştığını öğrenir öğrenmez, gündoğumunda düşmanın üzerine atılmak için sabırsızlanarak, gece boyunca, hem kendisi hem de ordusu, tepeden tırnağa silâhlandılar. Böylece, yorgun Kelt'ler biraz dinlenmek için Bousè çayının kıyısında uzandıklarında, gün ışığının ancak gülümsemiş bulunduğu anda, [Kantakouzenos] onlara baskın verdi ve hemen üzerlerine saldırdı; onlardan pek çoğunu tutsak etti ve daha da fazlasını öldürdü. Diğerleri, [karşı kıyıya geçip kaçmak isterken] çayın akıntısına kapılarak boğuldular, "kurttan kaçarken aslanla karşılaştılar".

6 Bunun üzerine Kantakouzenos, bütün [tutsak edilmiş] Kontları İmparatora gönderdi, sonra Timoros'a [2] döndü; burası, zor ulaşılabilen, bataklık bir yöredir. Orada bir hafta kalıp, Bohemond'un harekâtını gözetlesinler ve kendisine dil alsınlar diye [3], belli sayıda keşif kolunu, çeşitli yanlarda, ileriye yolladı; Bohemond'un harekâtı üzerine bilgilendirilince, daha sağlıklı kararlar verebilecekti. Bu keşif kolları, rastlantı sonucu, o teknelerle çayı aşmak ve karşı kıyıdaki bir kasabayı ele geçirmek amacıyla tekne yapımında çalışmakta olan 100 kadar Kelt ile karşılaştılar. Onlara baskın verdiler ve hemen hemen tümünü tutsak ettiler; tutsaklar arasında, Bohemond'un, boyu 10 ayak'tan fazla olan, bir diğer [ikinci] Herakles yapısındaki kuzeni de vardı. Bu gerçekten pek iri, canavar misâli dev adamı, Skyth/İskit ülkesinden bir cücenin tutsak diye ardına takıp yürütmesi, görülecek şeydi. Gerçekten, Kantakouzenos, tutsakları gönderirken, belki de eğlenmek için, bu cüceye, dev adamı zincire vurulmuş olarak ardına takıp İmparatora götürmesi buyruğunu vermişti. İmparator, onların geldiğini öğrenir öğrenmez, İmparatorluk tahtına oturdu ve tutsakları içeriye almalarını buyurdu; bu arada, boyu, zincire bağlı olarak ardınca getirdiği dev yapılı Kelt'in bel kemerine bile ulaşamayan Skyth/İskit de, içeri girdi. Hazır bulunanların hepsi hemen kahkahayı patlattılar. Diğer Kontlar, zindana kondular.

1] Tyrannikotatos, "en tyran'sal olan". Leib'ın bunu "Grand dominateur" diye çevirmesi, yine yergi yerine övgü nitelemesi olmuş.

2] Kanina kenti yakınında bir hisar.

3] "Dil almak" şimdi gördüğümüz üzere onu eskiden beri kullanmakta olan Rumlardan geçmiş olarak, Osmanlıda da karşılaştığımız bir deyimdir; düşman ordusu hakkında bilgi edinmek için konuşturulacak tutsak (özellikle, düşman askeri) yakalamaya "dil almak" denir (örneğin bkz. Neşrî Tarihi, Köymen metni, c.I s. 156: "Kâfir ordusunu öyle muhafaza etmişti ki, Evrenos Bey dil almaya kaadir olamadı"). Leib bu deyişi anlamadığından, "dil alsınlar diye"yi, "pour...lui rapporter des informations" (= ...kendisine bilgi aktarsınlar diye) çevirisiyle karşılamış, bir dipnotu verip, asıl metinde "prendre langue" (=dil almak) dendiğini açıklamış. Sewter ise, anlamadığı o deyişi ("dil alsınlar diye" deyişini) atlayıvermiş.

[VII. Denizdeki çatışmalar]

1 İmparatorun yüzü Kantakouzenos'un başarıları dolayısiyle henüz gülmüştü ki, bir diğer haber geldi; bu kez gelen, bir felâket haberiydi ve Kamytzes ile Kabasilas'in komutaları altındaki Rum taburlarının [1] inanılmaz bir kıyımdan geçirildiklerini bildiriyordu. İmparator, aslında yüreğinden bir parça kopmuş ve üzülmüş olduğu halde, kendini koyuvermedi; [ne var ki, kendi başına kalınca] nice kez, ölenler için ah çekti, her birinin [kara] bahtı için ağladı. Düşman karşısında ateş kesilen, savaşçı asker Konstantinos Gabras'ı çağırdı [2] ve onu Petroula kentine, hem Keltlerin bu korkunç kıyımı yapmadan önce, nasıl olup da vâdi geçitlerine girebildiklerini [Rum birliklerinin kapalı tutmakla görevlendirildiği vâdi yollarından geçebildiklerini] öğrensin, hem de gelecekte onların [yeniden] geçişi nasıl önlenebilecek, bunu öğrensin diye, gönderdi. Gabras bu görevlendirmeden hoşnut olmadı, hatta buna canı sıkıldı; çünkü o, kendini pek beğenen ve küçük işlerle değil yalnız büyük işlerle uğraşmak isteyen biriydi; böyle olunca [o, görevi istemez haller takınınca] İmparator hemen, çok savaşçı bir adam olan, bunu nice başarıyla kanıtlayan ve İmparatorca çok sevilen, benim [eşim] Kaisar'ımın kızkardeşinin kocası, Marianos Maurokatakalon'u, çok yiğit 1 000 savaşçı ile yola çıkmak üzere, görevlendirdi. Keza, onlara [giden birliğe] Mor Odada Doğmuş Olan'ın [3] ve benim Kaisar'ımın komutası altında bulunmuş, savaşmaya sabırsızlanan çok sayıda adam da ekledi. Ancak, o [Marianos] da göreve karşı isteksizdi; yine de, orada düşünüp taşınmak için, çadırına çekildi.

2 Gece nöbeti süresinin ortasına doğru, o sırada Thalassokrator [=Deniz Kuvvetleri Komutanı] İsaakios Kontostephanos'la birlikte bulunan Landulf'un mektupları geliverdi; bu mektuplarda, Kontostephanos kardeşler, [yâni] İsaakios, onun küçüğü Stephanos ve Euphorbenos, kişisel olarak hedef alınmakta idiler; mektuplarda bu kişiler, Lombardiya [İtalya] Boğazını tutmakta ihmal göstermekle ve sırf kendileri zevk u safa etmek üzere zaman zaman karaya çıkmakla suçlanıyorlardı, hatta bu mektuplarda şu da söyleniyordu:

1] Tagma=Tabur; Fransızcası Battalion. Leib bunu Fransızca çevirisinde Division (=Tümen) diye karşılamış!

2] Bu kişinin, yakın geçmişte Trabzon'da Beylik kuran, sonra Türklerce tutsak edilip öldürülen Theodoros Gabras'ın (öyküsünü Anna, s. 261 vd.'da anlatmıştı) oğlu olduğu sanılıyor. Söz konusu Konstantinos, göreceğimiz üzere, sonradan Philadelphia/Alaşehir Vâliliğine getirilmiştir. Oradan Trabzon Vâliliğine gitti ve Trabzon'da, başkente karşı bağımsızlık girişiminde bulundu (1126'dan 1140'a kadar. Bkz. Honazlı Niketas, I 9, III 6). Anna yapıtını yazarken, baş kaldırmış durumda idi; Anna'nın bundan kaynaklanan tutum ve üslûbunu da hemen şimdi göreceğiz.

3] Porphyrogennetos'un, Veliahdın. Anna, kendi kardeşi İoannes'i kasdediyor.

"Sen, İmparator, Keltlerin eşkiyalıklarını ve talan akınlarını bastırmak için tüm gücünü, aklını fikrini harcayadur; beri yanda, onlardaki cesaret yoksunluğu ve hatta Lombardiya Boğazını tutmaktaki özen yoksunluğu sebebine, kaçınılmaz olarak, Bohemond'un yanına gitmek, ona yiyecek ulaştırmak isteyenlere fırsat doğmaktadır. Gerçekten, en son olarak, Bohemond'a katılmak üzere geçiş yapan Lombardiya'lılar [1], Lombardiya'dan İllyrikon'a yelken açmak için uygun yeli gözlerken -güneyden esen ılık yeller uygundur, kuzeyden esen yeller değildir- yelkenlerini kanatlandırdılar ve pervasızca İllyrikon'a geçtiler. Ama, şiddetli esen lodos, onların Draç'a yanaşmasını kesinlikle engelledi ve onları Draç kıyısı boyunca gidip Avlonya'ya yanaşmak zorunda bıraktı [2]. Burada, ağır yüklerini kıyıya boşalttılar ve yanlarında getirdikleri kalabalık sayıda atlı ve yaya askerden oluşan takviye birliklerini, ve bütün yiyecekleri, Bohemond'a götürdüler. Bunun sonucu olarak, [Bohemond'un adamları] -Kelt'ler, yiyip içmek için gereksinme duydukları her şeyi bol bol sağlayabilsinler diye- çeşitli yerlerde pazarlar kurdular".

3 İmparator çok öfkelenerek, [hemen yazdığı mektuplarda] İsaakios'a sert kınamalar yöneltti ve yola gelmezse cezalandırılacağı tehdidleriyle, onu, gevşekliğe yer bırakmayan bir bekçiliğe zorladı. Ne var ki, Kontostephanos'un gayretleri istenen başarıyı sağlayamadı, çünkü oradan [İtalya'dan] gelenlerin İllyrikon'a geçişini engellemeye üstüste girişimlerle çabaladıysa da, amacına ulaşamadı; gerçekten, Boğazın ortasında, bir bakıyordu, Keltler[in gemileri] uygun rüzgârla tüm yelkenlerini şişirmiş, hızla geçiyor; ama kendisinin, ters rüzgârda kaldığından, onlarla savaşmak olanağı yok; hem Keltlerle hem de rüzgârlarla çarpışacak hâli yoktu ya! Atasözü der ki, "Herakles'in bile iki yanda savaşmaya gücü yetmez"; böylece o da rüzgâr sebebine geri dönmek zorunda kalıyordu ve bu hâl, imparatoru çileden çıkarıyordu.

1] Norman'ların, İtalya çizmesi topuğu yöresinde kurduğu Beylikten gelen, Bohemond bağımlıları. Anna'nın İtalya'ya hemen hemen her zaman Lombardiya demesinin nedenini, yukarıda s. 43 dn. 2'de açıklamıştık. Anna'nın yapıtında tekrar tekrar geçen Lombardiya Boğazı deyişi, İtalya'yı Arnavutluktan ayıran boğazı anlatır (buna şimdi Otranto Boğazı deniyor). Dikkat etmeli ki, Anna, "İtalya halkından insanlar"ı kasdederken, sözünü etmek istedikleri hangi soy kökeninden olursa olsun, Lombardiyalılar diyebilmektedir ve burada da öyle demiştir; oysa burada kasdettikleri, Norman soyundan olan Robert de Guiscard'ın ve onun oğlu Bohemond'un İtalya güneyinde, çizme topuğu yöresinde egemen bulunduğu Beylikten Bohemond yanına gitmeğe çabalayan Bohemond bağımlılarıdır.

2] Burada bir yanlışlık var sanırım; Anna, Notos (Türkçeye geçmiş biçimi Lodos, Güney Yeli) değil Kuzey Yeli demeliydi. Çünkü İllyrikon (şimdi, Arnavutluk) kıyılarındaki Draç kuzeyde, Avlonya güneydedir. Yel, güneyden esiyorsa, Avlonya yöresine gelebilen bir yelkenli, kuzeye, Draç'a kolayca çıkabilir; ama Draç yöresine yaklaşmış iken güneye, Avlonya'ya inemez.

4 [İmparator,] Kontostephanos'un, Rum donanmasını, aslında koyması gereken yere koymadığını ve işte bu yüzden güney rüzgârlarının ona engel olurken tam tersine Keltlerin [Boğazdan] geçişine kolaylık sağladığını çok iyi anladığı için, Lombardiya'nın [İtalya'nın] ve İllyrikon'un [Arnavutluk ve yakınları] kıyıları ile, bu iki kıyıdan her birinde bulunan limanları gösteren bir harita çizdi ve bunu Kontostephanos'a gönderdi; ayrıca ona, gerek gemilerin nerede demir atması gerektiğini, gerek Keltler geçişe kalkıştıklarında onlara karşı uygun bir rüzgârı arkasına alarak nereden hareket edebileceğini, yazı ile, bildirdi. Kontostephanos'u yeniden cesaretlendirdi ve onu, işe yeniden koyulmak için teşvik etti. İsaakios, böylece, yine özgüvenine kavuştu ve İmparatorun ona söylediği yerde gemilerini konuşlandırdı. Bir fırsat gözledi ve bir gün, Lombardiya'lılar büyük bir gemi topluluğuyla, uygun bir rüzgâr çıkınca, İllyrikon'a geçmek üzere yola koyulmuşken, onları tam Boğazın ortasında karşıladı; [onların] korsan gemilerinden birkaçını ateşe verdi ve daha fazlasını, tayfaları ile birlikte, denizin dibine gönderdi.

5 Ancak, bu [olup bitenlere ilişkin] haber henüz İmparatora ulaşmadan, o, Landulf'un ve [ayrıca] Draç Duka'sının kendisine yazdıklarından kaygılanarak, eskiden tuttuğunu [İsaakios Kontostephanos'u] tutmaz oldu [gözden çıkardı] ve hemen, daha önce sözü edilen Marianos Maurokatalon'u çağırttı [1]; onu donanmanın Duka'sı [Komutanı] atadı ve Petroula'daki görevi de bir başkasına verdi. Böylece Marianos yola çıktı ve rastlantı sonucu, hemen, Lombardiya'dan Bohemond'a katılmak üzere geçiş yapmakta olan korsan gemileri ve ulaştırma gemileriyle karşılaşıp, bunların hepsini, tepeleme yüklü oldukları her çeşit yiyecek ile, ele geçirdi: Bundan böyle de Lombardiya [İtalya] ile İllyrikon arasındaki boğazın uyanık bir bekçisi oldu ve artık Keltlerin Draç'a doğru denizden gitmesine kesinlikle olanak vermedi.

[VIII. Bohemond, barış dileğinde bulunuyor]

1 Deabolis yakınındaki dağların eteğinde, geçitlerde ordugâh kurmuş olan İmparator, Bohemond'un yanına geçmeyi tasarlayanlara fırsat vermiyordu ve vâdi geçitlerini koruyanlara, kar tanesi kadar çok sayıda mektuplar göndererek, bunlardan her birinin, Bohemond'a karşı Draç ovasına kaç asker göndermesi gerektiğini, ve savaşmak için ovaya inecek olanların uygulaması gereken çarpışma yöntemini, açıklıyordu: Olabildiğince yineleyerek, atlılar saldırısında bulunmak, sonra geriye çekilmek ve bu manevrayı, bir yandan da yay çekerek [ok fırlatarak] tekrar tekrar yapmak; mızrak taşıyanlara gelince, -gerekirse, [yâni,] ok atıcıların fazla belirgin [kaçışa dönmüş] bir çekilmesi olursa onları koruyabilmek için ve aynı zamanda ellerine düşecek Kelt'leri haklayabilmek için- geriden yavaş yavaş yürüyüşle ilerleyeceklerdi.

1] Bu kişinin daha önce deniz savaşında kazandığı başarılar, yukarıda 10 VIII 3 (s. 310) vd.'da anlatılmıştı.

Onlara [gönderdiği birliklere] bol bol ok da sağlamış, ancak bir yandan da, okların hepsini Keltlerin üzerine atmakla harcamayıp daha çok atlara fırlatmalarını tenbih etmişti; çünkü biliyordu ki, berikiler [Keltler], zırhlı ve zincir örgülü gömlekleri sayesinde, kolay kolay yaralanamıyorlardı, hatta onlara hiç ok işlemiyordu. Bu yüzden, onların üzerine ok atılmasını yararsız ve kesinlikle abes sayıyordu.

2 Gerçekten, Kelt'in koruyucu donanımı, birbirine geçmiş demir halkalardan oluşan bir gömlektir ve bu gömleğin demiri öylesine iyi niteliklidir ki, ok'u yolundan çevirir [geçirmez] ve askerin gövdesini korur. Diğer bir koruyucu parça olarak, onların, yuvarlak biçimde olmayıp boyu eninden uzun, üst yanı çok geniş, [alt ucu] sivrileşen, iç yanı hafifçe kıvrık, ama dıştan görünüşü -parlak bir tunç tabakasıyla kaplı olduğu için- düz ve ışıltılı olan, bir kalkanları da vardır. Bu nedenle, her ok, ister Skyth/İskit [Peçenek] işi ister İran işi olsun, ya da bir devin koluyla fırlatılmış olsun, bu kalkana çarpıp püskürtülür ve kendini fırlatmış olana doğru sıçrar.

3 İşte kanımca, Keltlerin donanımı ve bizim askerin ok atışı konusunda deneyimli olan İmparatorun, [okçulara] öncelikle adamları değil atları hedef alıp onları okla delik deşik etmeleri komutu vermesinin nedeni buydu; böylece, attan inen [atsız kalan] Keltler kolayca tutsak edilebileceklerdi. Çünkü bir Kelt, at üstünde iken, alt edilemez ve Bâbil surlarını bile delip geçebilir; ama, eğerden inince, ilk karşısına çıkanın oyuncağı olur.

4 İmparator, kendisiyle birlikte yürüyüşte olanların kötü [ruhsal] durumunu bildiği için [1], aslında -daha önce de bize sık sık anlattığı üzere- düşmanla büyük bir çatışmaya girmek hırsıyla içi yanıp tutuştuğu halde, vâdi geçitlerini aşmak [ve düşmanın karşısına çıkmak] istemiyordu [2]. Çünkü, [gerçi] iş çarpışmaya gelince, o, tüm kılıçlardan daha keskindi, kendi benliğine egemendi ve gözü pekti, ama ruhunu inciten olaylar [3] amacını gerçekleştirmesine engel oluyorlardı.

5 Böylece, Bohemond, hem karadan hem de denizden yoğun baskı altında kaldı; gerçekten, İmparator, sanki bir gösterinin seyircisi gibi oturmuş, İllyrikon Ovasında olan biteni [çok yakından, Deabolis kentinden] izliyordu; yine de, aklı fikri, savaşçılarıyla birlikteydi ve onların hem çalışmalarına hem de çektikleri acılara katılıyordu, hatta belki onlardan bile fazla[sına katlanıyordu]; doğal vâdi geçitleri üstündeki dağ sırtlarına yerleştirdiği komutanları, çarpışmaya, savaşmaya teşvik ediyor ve Keltlere nasıl saldırmaları gerektiği konusunda onlara önerilerde bulunuyordu; Marianos ise, Lombardiya [İtalya] ile İllyrikon arasındaki boğazdan geçişi tutuyordu,

---

1] Rum ülkesinde, özellikle de orduda ve başkentte, karışıklık, hoşnutsuzluk yoğundu.

2] Deabolis'de kalıyordu. Bu 13. Kitapta adı çok geçen Deabolis kentinin yeri konusunda bkz. yukarıda s. 152 dn.1.

3] İhanetler, baş kaldırmalar, komplolar.

çünkü İllyrikon'a geçmek isteyeceklere yolu tümüyle kapamıştı ve kesinlikle, Bohemond'a ulaşmak isteyenlerden, ne üç direkli gemilerin, ne ağır yük taşıyabilen ulaştırma gemilerinin, ne de iki dizi kürekli hafif [ve hızlı] gemilerin [korsan gemisi türünde savaş gemilerinin] karşıya geçmesine olanak veriyordu. Şimdi bu beriki [Bohemond], gerek denizden kendisine ulaştırılmakta olan yiyeceklerden gerek anakarada ele geçirebilmekte olduğu yiyeceklerden yoksun kalmıştı, çünkü [kendisine karşı] savaşın büyük bir beceriyle yürütülmekte olduğunu görüyordu; gerçekten, adamları, [atlarına] yem bulmak, ya da [kendilerine] başka yiyecek sağlamak, yahut atları su içmeye götürmek için ordugâhtan ayrılır ayrılmaz, Rumlar onların üzerine çullanıyor, çoğunu kıyımdan geçiriyordu; öylesine ki, ordusu eriyip gidiyordu; bu nedenle, barış dileğinde bulunmak üzere, Draç Duka'sı Alexios'a elçiler gönderdi.

6 Hatta, Bohemond'un Kontlarından biri, çok soylu Guillaume Claret, tüm Kelt ordusunun açlık ve hastalık yüzünden -gerçekten, Tanrının gönderdiği korkunç bir hastalık [kanlı basur] onlara musallat olmuştu- yok olmaya yüz tuttuğunu görerek, kendi selâmetini düşündü ve 50 atlıyla, İmparatorun yanına [hizmetine] geçti. İmparator onu hoşlukla karşıladı ve ondan, Bohemond'un durumu hakkında bilgi aldı; açlıktan ordusunun kırıldığına ve bu yüzden [Keltlerin] en aşırı ölçüde perişanlığa düştüklerine aklı yatarak, [sığıntıyı] ona Nobilissimos [1] san'ı vermekle onurlandırdı; onu, armağanlara, lûtuflara boğarak ödüllendirdi. [Draç Duka'sı] Alexios'un mektuplarından, Bohemond'un barış dileğiyle ona bir elçiler kurulu göndermiş bulunduğunu öğrenince, İmparator, çevresinde sürekli olarak ona karşı şu ya da bu öldürme komplosunun tezgâhlandığını ve her an şu kalkışımlarla yüzyüze iken, [üstelik] dıştaki düşmanlarından gelebilecek tehlikenin çok daha fazlasını içten [kendi yakın çevresinden, Rum soylularından] beklediği için, artık, hem bir tarafa hem diğer tarafa karşı her iki eliyle birden dövüşemiyeceğini hesaba kattı; yaygın deyişte söylendiği üzere, "Zorunluluğun gereğine uymayı erdem sayarak", Keltlerle barış yapmayı kabul etmenin ve Bohemond'un önerilerini reddetmemenin yeğ olduğuna hükmetti; çünkü, yukarıda söylenen nedenle, daha ileriye gitmekten çekiniyordu.

7 İşte bu nedenle, düşmana karşı ikinci cephe oluşturmak üzere seçmiş bulunduğu yerde [2] kaldı [düşmanın üzerine saldırıya geçmedi]; bu sırada, Draç Duka'sına mektup göndererek, Bohemond'a şöyle yanıt vermesini buyurdu:

1] Lâtince Nobilissimus, "En soylu". Anımsanacağı üzere, Türk Beyi Çaka'ya bunun bir üstünü olan, Protonobilissimos (=Birinci Nobilissimos; En Soylunun Önde Gideni) san'ı verilmişti.

2] Düşmanın diğer yanında da, İmparatorun, denize egemen donanması vardı ve üstelik, o yanda düşmanın kuşattığı kent, Draç, teslim olmuş değildi, kuşatmaya karşı başarı ile direnmekte idi. Anna'nın ne demek istediğini anlamayan Leib, bu bölümü, "il resta là où il était pour faire front des deux côtés" deyişiyle, sanki İmparator kendi bulunduğu yerde düşmana karşı kendi başına iki cephe oluşturmak amacında imiş gibi bir çeviri vermiş, onun bu çevirisi Sewter'i büsbütün yanıltmış ve o da "He stayed where he was, therefore, *facing the enemy on two sides* " "(İşte bu yüzden, bulunduğu yerde, *iki yandan düşmanla yüzyüze durumda*, kaldı" demiş.

Sen benim, senin and içmelerine, sözlerine güvendiğim için nasıl sık sık aldatılmış duruma düştüğümü pek iyi biliyorsun. Eğer kutsal kitabın tanrısal yasası, hristiyanlara, birbirinizi bağışlayın diye buyuruyor olmasaydı [1], senin önerilerine kulak vermeyecektim. Ne var ki, Tanrının gücüne gidecek işler yapmaktan ve Tanrının getirdiği yasaları çiğnemekten ise, aldatılmak yeğdir. İşte bu nedenle, dileğini reddetmiyorum. Gerçekten de barış istiyorsan, giriştiğin akılsızca ve gerçekleşemiyecek işten dolayı dehşete düşerek pişmanlık duyuyorsan, ve artık hristiyan kanı dökmekle zevklenmek isteğinde değilsen, senin kendi ülkenin [Beyliğinin] ya da hristiyanların yararı için değilse bile, kendi iyiliğin için ve sadece kendin için, -bizi ayıran mesafe kısa olduğuna göre- sen, kimi istersen yanına alarak, buraya gel. Karşılıklı isteklerimiz ister tam birbirine uygun olsunlar ve aynı noktalarda anlaşmaya varalım, ister uyuşmasınlar, her durumda, şimdiki anlaşmamız çerçevesinde, ordugâhına sağ sâlim döneceksin.

[IX. Barış için görüşmeler]

1 Bu yanıtı alınca, Bohemond, kendisine, en önde gelen kişiler arasından seçilmiş tutaklar [rehîneler] teslim edilmesini istedi ve bu kişilerin, onun dönüşüne kadar, kendi ordugâhında, kendi Kontları tarafından özgür olarak tutulacaklarına [tutuklu durumunda olmayacaklarına] söz verdi; bu olmazsa, İmparatorun önüne gitmeye cesaret edemiyecekmiş.

Bunun üzerine, İmparator, her ikisi de aklı başında kişiler olan ve Lâtin âdetlerine, uzun deneyimle, alışkın olan, Napoli'li Marinos ile Frank [soyundan] Roger'yi, Konstantinos Euphorbenos'u -bu kişi beden gücü yönünden olduğu kadar ahlâkı yönünden de üstün erdemlere sahip biriydi ve İmparatorun ona verdiği görevlerin hiçbirinde asla başarısızlık göstermemişti- son olarak da, Kelt dilini bilen Adralestos adlı birini, çağırttı; söz konusu kişileri, elden gelen her yöntemle, [Bohemond'a] baskı yapmaları ve ondan [İmparatordan] neler istediğini, neler dilediğini ona [İmparatora] bildirmek için kendisi İmparatorun huzuruna gitsin diye ikna etmeleri görevini vererek, Bohemond'a yolladı: Onun dilekleri İmparatora uygun gelirse, hiç kuşkusuz, bu dilekler yerine getirilecekti; gelmezse, sağ sâlim ordugâhına dönecekti.

1] Matta İncili, VI 12: "Ve [bizim,] bize borçlu olanlara [borçlarını] bağışladığımız gibi, [Ulu Tanrı, sen de] bizim borçlarımızı bize bağışla"; yine Matta İncili, XVIII 21-22: "O zaman Petros gelip İsa'ya dedi: Ya Rab [burada Rab, İbranice, "Hoca"], kardeşim bana karşı kaç defa günah işlerse, ben onu bağışlıyayım? Yedi kereye kadar mı? İsa ona dedi: Sana, yedi kereye kadar değil, fakat yetmiş kere yediye kadar, diyorum"; Luka İncili, XI 4: "Ve günahlarımızı bize bağışla; zira biz de bize borçlu olan her adamı bağışlarız".

2 İmparator, onlara ne yapacaklarını buyurduktan sonra, onları uğurladı; onlar da Bohemond'u bulmak üzere yola çıktılar. O, bunların gelişini öğrenir öğrenmez, ordusunun çöküntü içinde bulunduğunu farketmesinler, İmparatora haber vermesinler korkusuyla, atıyla yola çıkıp, onları ordugâhın uzağında karşıladı. O zaman, onlar, buna, İmparatorun sözlerini ilettiler, şöyle dediler: "İmparator, yalnız senin değil, vaktiyle ülkesinden geçen tüm Kontların, kendisine [ileride tutmayı hiç de kasdetmeyerek] söz vermelerini, and içmelerini asla unutmadı. Kuşkusuz sen de görüyorsun ki, bu andları çiğnemiş olmak, sana hiç yaramadı". Sözü, burasında, Bohemond, kesti: "Bu konuda bu kadar söz yeter. Bana ileteceğiniz, İmparatorun başka sözleri varsa, işte onları dinlemeyi isterim".

3 Elçiler yeniden sözü aldılar:

> Senin ve ordunun selâmetini isteyen İmparator, bizim aracılığımızla sana şunu bildiriyor. Çok iyi biliyorsun ki, bunca şeye katlandığınız halde, ne Draç'ı almayı başarabildin ne de kendin ve adamların için bir yarar sağlayabildin. Kendinin ve buyruğun altındaki insanların mahvına, çâresi olmaz biçimde, yol açmak istemiyorsan, çekinmeksizin gel, beni, İmparatoru bul; neyi söylemek istiyorsan, bana söyleyeceksin; sonra sen de bizim söylemeyi uygun gördüklerimizi dinleyeceksin. Eğer her ikimizin olaylara bakışı birbirine uyarsa, bundan dolayı Tanrıya şükürler edilsin; uymazsa, seni, sağ sâlim, ordugâhına geri göndereceğim. Üstelik, senin buyruğundakilerden Kutsal Mezar'a [Kudüs'e] yere yüz sürmeye [1] gitmek [amacıyla Anadoludan geçmek] isteyecekler, benim koruyuculuğum altında bulunacaklardır; [Antakya, Kudüs gibi haçlıların elinde bulunan yerlerden] ülkelerine dönmeyi yeğleyecekler ise, benim tarafımdan kendilerine cömertçe armağanlar yüklenmiş olarak, yurtlarına geri gönderileceklerdir.

4 Bunun üzerine, Bohemond onlara şu yanıtı verdi:

> Şimdi gerçekten anlıyorum ki, İmparator bana, koşullar iletmek ve benim koşullarımı dinlemek için, yetenekli kişiler göndermiş. Sizden, bana şu konuda da tam güvence vermenizi dilemekteyim: İmparator beni onuruma uygun biçimde, [kendi otağına] 6 Stadia uzalıktan karşılayacak; kendi kan hısımlarının en yakınları da beni karşılamaya gelecek ve İmparatorun otağına vardığımda, kapısından [içeriye] geçtiğim sırada, İmparatorun kendisi de İmparatorluk

---

1] Proskynèsis'e. Haçlıların elindeki Kudüs'e, askerler arasına katılmak için gitmek isteyecekleri kasdetmiyor.

tahtından kalkarak beni onurla karşılayacak; eskiden yaptığımız andlaşmalara hiç mi hiç lâf dokundurmayacak ve kesinlikle beni yargılar tavır takınmayacak; diğer yandan ben, dilediğim herşeyi, dilediğim gibi söylemekte tam özgür olacağım. Ayrıca, İmparator, eliyle benim elimi tutacak ve beni onur koltuğuna [doğru götürüp] oturtacak; şövalyelerimden ikisi ile içeriye gireceğim; İmparatorun önünde kesinlikle, ona bağımlılık gösterisi olarak, diz bükmeyeceğim, başımı eğmiyeceğim.

5 Bu koşulların bildirilmesi üzerine, yukarıda sözü edilen elçiler, İmparatorun tahtından kalkmasının kabul edilmesine razı olmadılar ve bu dileği, aşırı bularak, reddettiler; reddettikleri yalnız bu koşuldan ibaret değildi; o arada, İmparatora saygı göstermek üzere diz bükmemek, başı öne eğmemek [haddini bilmezliği] de vardı. İmparatorun hısımlarının, uzaktan [1] onu karşılamaya gelmesi ve keza bunların, o [Bohemond] İmparatora [İmparatorun otağına] giderken de, onun kişiliği hakkında önemseme ve saygı gösterisi olarak onu karşılamaları konusunda, içeriye iki şövalye ile girmesi konusunda, hatta İmparatorun onun elini tutarak onu onur yerine oturtması konusunda itirazları olmadı.

6 Bu görüşmeden sonra, ayrıldılar ve elçiler, dinlenmeleri için hazırlanmış yere çekildiler; 100 Sergentios [2], gece vakti onlar bu yerden çıkıp ta ordunun durumunu göremesinler ve görüp onu [Bohemond'u] daha az önemsemek tutumuna eğilim göstermesinler diye, başlarında bekçi bulunuyordu. Ertesi gün, o [Bohemond], 300 atlıyla ve bütün Kontlarıyla, sözünü ettiğimiz kişilerle bir gün önce görüşmüş bulunduğu yere geldi; sonra, 6 soyludan oluşan yanında-bulunanları [3] ile, elçileri görmeye gitti; birlikte geldiklerinin geri kalanlarını, dönüşüne kadar, orada bıraktı.

7 Bir gün önceki tartışmaya yeniden girişmişler ve Bohemond [daha önceki isteklerinde] ayak diremekte iken, çok soylu bir Kont, Hugue denen, Bohemond'a şunu söyledi: "İmparatora karşı savaş yürütmek üzere çağırılan bizlerden hiç kimse henüz bir tek kişiye olsun mızrağıyla vurmuş değildir. Bırak artık bu çeşit konuşmanı; savaşın yerine barış geçmeli". Bunun üzerine iki yan arasında uzun boylu görüşme yürütüldü,

---

1] Leib, burada, böyle "İmparatorun hısımlarının, uzaktan" diyeceğine, gaflete düşüp, des parents éloignés de l'empereur (=İmparatorun *uzak hısımlarının*) demiş. Oysa, Bohemond İmparator otağının henüz uzağında iken karşılamaya gelmeleri istenenler, gördük ki, İmparatorun *yakın* hısımları idi.

2] Anna, Rumların yakın zamanda Lâtinlerden öğrendiği Sergent (=Çavuş) sözcüğünün Rum ağzına uydurulmuş biçimini kullanıyor.

3] Anna, "Symparalebos'lar" demiş. Bunu çevirirken, koyu Arapça maiyet sözcüğünü kullanmak istemedim; bunun yerleşmiş bir Türkçe karşılığı olmadığından (ve dolayısiyle TDK Sözlüğü'nde de gösterilmediğinden), herkesin anlayabileceğini umduğum bu karşılığı kullanıyor ve öneriyorum.

çünkü Bohemond daha önce elçilere ilettiği isteklerinin tümünü birden [hiçbirini] elde edememeyi kendisi için pek küçük düşürücü olacak bir durum saymakta idi.

8 Berikiler [elçiler] onun isteklerinden bazısını kabul ettiler ama diğerlerine red yanıtı verdiler; Bohemond ikna oldu; derler ya, "zorunluluğun gereğine uymayı erdem say" ilkesine uyarak, kendisinin İmparator tarafından onuruna uygun yolda karşılanacağı ve İmparator onun görüşlerine katılmazsa [uyuşamazlarsa] sağ sâlim ordugâhına geri gönderileceği konusunda [elçilerin] and içerek kendisine güvence vermelerini istedi. Böylece, Kutsal Kitap nüshaları ortaya çıkarıldıktan [ve her kişi kitaplardan birine el basarak and içtikten] sonra, tutakların, kardeşi Guy'e teslim edilmesini, kendisi geri dönünceye kadar onun tarafından kendi yanında tutulmasını istedi. Elçiler bu isteği kabul ettikten sonra, bu kez kendileri de, tutakların güvenliği konusunda and içilerek güvence verilmesini istediler. Bohemond buna razı oldu ve karşılıklı and içildikten sonra, tutakları, Sebastos [san'ı olan] Marinos'u, Adralestos'u ve Frank [soyundan] Roger'yi [1], kardeşi Guy'e teslim etti; İmparatorla bir barış andlaşması ister yapılsın ister yapılmasın, o [Bohemond], bu kişileri, and içilerek verilen söz çerçevesinde, sağ sâlim İmparatora geri göndermekle yükümlü olacaktı.

[X. Bohemond'un portresi]

1 Ancak, Bohemond, Katakalon rütbeli Euphorbenos Konstantinos'un yanı sıra, İmparatorla buluşma yolculuğuna çıkacağı sırada, ordusu uzun zamandan beri aynı yerde konakladığı için orada iğrenç bir koku oluşmuş bulunduğundan dolayı, ordusunun konaklama yerini değiştirmek isteğinden söz etti; ama, onların rızasını almadan bunu yapmak istemediğini söylüyordu. Kelt soyu gerçekten işte bu kadar tuhaftır; göz açıp kapayıncaya dek bir aşırılıktan ötekine geçiverir. Aynı adam, bir bakarsınız tüm ülkeyi altüst edeceğini söyleyerek böbürlenir, bir bakarsınız küçülüverir, yere kapanıp yüzünü yerin tozuna toprağına sürer ve özellikle daha güçlü kimliği bulunan kişilerle karşılaşınca böyle yapar. Elçiler, onun, ordugâhını 12 Stadia'dan daha uzak yere aktarmasına razı olmadılar. Bohemond'a, "Eğer böyle birşey yapmak istersen, biz de, seninle birlikte gelip yeri görelim" dediler. Bohemond bunu kabul ettiğinden, doğal vâdi geçitlerini tutanlara yazı ile haber gönderip, artık çıkışlar düzenlememeleri, onlara [Keltlere] zarar vermemeleri gerektiğini bildirdiler.

2 Katakalon [rütbeli] Euphorbenos Konstantinos ise, Bohemond'dan, kendisinin Draç'a geçmesine izin verilmesini istedi. Bohemond razı oldu ve Katakalon çabucak Draç'a geçti; Sebastokrator İsaakios'un oğlu kent Vâlisi Alexios'u görmek istedi ve ona, İmparatorun buyruklarından, kendisine ve [vaktiyle] kendisiyle birlikte gelmiş ordu komutanlarına ilişkin bulunanları iletti. Onlar [kuşatılan kentin içindekiler]

1] Roger adı, Amerikalılarca Racır, İngilizlerce Rocır diye, ama Fransızlarca Roje diye söylenir. Guy olarak yazılan adı da Fransız okuyuşuna göre Giy diye okuyunuz.

Draç hisarının sur üstü duvarıyla ilgili olarak İmparatorun buluşu bir düzen dolayısiyle, surlardan aşağıya sarkamıyorlardı; çünkü bu hisarın sur üstü mazgallı duvarları[nın iç yüzü, iğri yerleştirilmiş, ama duvara] çivilenmemiş, özel olarak hazırlanmış yassı kerestelerle örtülmüştü; amaç, Lâtinler merdiven dayayarak yukarıya tırmanmak girişiminde bulunacak [ve tırmanarak surların üstüne ulaşabilecek] olurlarsa, onların, mazgallı üst duvar arkasına [sur üstü seğirdim yolunun bu yanına], kendilerini ayakta ve dengede tutabilecek yolda basamamalarını ve basmaya kalkışınca [bastıkları yere iğri durumda konmuş tahta nedeniyle] kayıp bu tahtalarla birlikte, dediğimiz gibi, aşağıya, içeriye düşmelerini sağlamak idi [1]. Euphorbenos, onlarla [kentteki Vâli ile ve Komutanlarla] görüşüp konuştu, İmparatorun tâlimatı hakkında onları bilgilendirdi ve onların içine özgüven duygusu doldurdu; kendisi de hisarın durumu hakkında bilgi aldı ve her işin yolunda gittiğini, çünkü yeterince yiyecek bulunduğunu ve Bohemond'un hilebazlıklarını da kimsenin dert edinmediğini gördü, dönüp yeniden Bohemond ile bir araya geldi -o da bu arada ordugâhını, üzerinde anlaşılmış yere taşımıştı- ve onunla birlikte, İmparatora gitmek üzere, yola koyuldu. Diğer elçiler, daha önce varılan anlaşmaya uygun olarak, Guy'in adamlarının yanında kaldılar.

3 Katakalon, kendisinin en bağlı ve özverili hizmetkârlarından biri olan Modena'lı Manuel'i, Bohemond onunla buluşmaya geliyor diye İmparatora haber vermesi için, önden gönderdi. Beriki [Bohemond] İmparatorluk otağının yakınına gelince, onunla [Katakalon ile] birlikte diğer elçilerin düzenlediği, karşılama töreni kuralları da uygulamaya kondu. Böylece, o [Bohemond] içeriye girince, İmparator onun elini tutmak üzere kendi elini uzattı; ona İmparatorların yapageldiği üzere hoş geldin içeriğinde selâmlama sözleri söyledikten sonra, onu imparatorluk tahtının yanına oturttu.

4 Kısaca anlatacak olursak, Rumların ülkesinde o güne dek, ne Barbar ne de Hellen, böyle bir adam hiç görülmemişti; çünkü görünüşü hayranlık, ünü ise korku uyandırıcıydı. Bu Barbarın görünüşünü daha ayrıntılı betimlemek için [şunları anlatayım]: Öylesine uzun boylu idi ki, en uzun kişileri bile neredeyse bir dirsek boyu geçiyordu, yağsızdı, şişmanlığı yoktu; geniş omuzlu, iri göğüslüydü, güçlü kolları vardı; gövdesi, bütününde, ne sıska, ne de hantal irilikteydi, tersine tam bir oranlılık ve, şöyle diyelim, [ilkçağda yaşamış yontu ustası] Polykleitos'un Kanon'una [2] uyarlık gösteriyordu; [gövdesiyle oranlı] iri elleri vardı, ayakları üzerinde sapasağlam [hiç yere yıkılmaz gibi] duruyordu; boynu, sırtı sağlam görünüşlüydü.

1] Ayrıca, Antakya hisarını, surlardan aşağıya sarkıp Bohemond'la konuşan, yakınlık kuran bir kentlinin ihaneti yüzünden Frankların alabilmiş bulunduğunu göz önünde tutan İmparator, kentlilerden kimsenin de bu eğri konmuş tahtalar nedeniyle sur üstü duvarının iç yüzüne yaklaşamamasını sağlamakta yarar görmüş olmalıdır.

2] Yasa, kural. Bu ustanın yazdığı ünlü kitabın adıdır.

Dikkatli bir gözlemci, omurgasındaki omurların bir sakatlığından dolayı değil, herhalde doğuştan böyle hafifçe iğriliği olduğu için, biraz kambur gibi durduğunu farkederdi. Teni çok ak idi, ama yüzünde ak, al'a karışıyordu. Saçları sarı kızıldı, ancak diğer Barbarlarda olduğu gibi omuzlarına sarkmıyordu [1]; gerçekten bu adam uzun saç tutkunu değildi, tersine saçlarını kulak üstünden kestiriyordu. Sakalı sarı kızıl mıydı, başka renkte miydi, söyleyemiyeceğim, çünkü [sakalının] üzerinden ustura geçmişti ve mermer gibi dümdüz bir yüzey bırakmıştı; yine de, sanırım, sakalı dahi sarı kızıl olmalı. Mavi gözlerinde hem yiğitlik hem soyluluk okunuyordu. Burnu ve burun delikleri, havayı rahatça soluyordu; [soluk alırken] burun delikleri göğsüyle, göğsü burun delikleriyle uyum göstererek genişliyordu. Gerçekten, doğa, insanın içinden köpük çıkar gibi çıkan soluğun [2] yolunu burun deliklerinden geçirmiştir [3].

5 Bu savaşçıdan ortalığa bir tür efsun yayılıyordu; öyle bir efsun ki, onun varlığından çıkan, ne olduğunu bilemediğim ürpertici birşeylerle biraz karışık bir efsun. Gerçekten, bu adam, tüm kişiliğiyle -bana öyle geliyor ki, hem boyu bosu ile hem de bakışları ile- sert ve yaban idi, ve gülmesi bile çevresindekileri ürpertiyordu. Gövdesi ve ruhuyla öyle bir yapıda idi ki, yiğitlik ve sevgi, onun içinde kabarıyor, [ama] her ikisi savaşa yöneliyordu [sevgili diye de savaşa bağlanmıştı]. Koşullara uyan, kurnaz bir ruhu vardı ve her durumda bir çıkış yolu buluyordu [4]. Sözleri gerçekten açık seçik [5], ama verdiği yanıtlar daima her yana çekilebilir idi. Bunca üstünlüğü olan bu adam, bahtlılık, düzgün konuşma ve diğer doğa vergisi yetenekler yönünden sadece İmparatorun gerisinde kalıyordu.

[XI. Alexios ile Bohemond arasındaki barış koşulları pazarlığı]

1 İmparator geçmişteki olaylara, pek kısa bir anışla ve daha çok, fikir ferasetli biçimde dolaylı dokunuşla, değindikten sonra, konuşmayı bir başka yöne sürdü. İçinde kendi vicdanının suçlamasını duyan Bohemond, İmparator ne derse desin yanıt yetiştirmekten özenle geri durdu ve şu iddiada bulunmakla yetindi: "Ben buraya suçsuzluğumu kanıtlamaya gelmedim, çünkü benim de söyleyecek çok sözüm var. Ama madem ki Tanrı beni şimdiki durumuma düşürdü, ben bundan böyle kendimi

---

1] O yüzyılda Franklarda ve İngilizlerde erkekler de saçlarını uzatıyor, Rumlarda ise uzatmıyordu.

2] Anna, "İçinden" dememiş, açıkça Kardia (=Yürek] sözcüğünü kullanarak, apo tès kardias, "yürekten" demiş. Sewter onun yanılgısını düzelterek, from his lungs, "akciğerlerinden" çevirisini vermiş.

3] Soluk alıp vermenin gerçek işleyişinin o dönemde tam bilinmediği açıktır.

4] İliada ve Odysseia'ya o kadar öykünen Anna'nın burada, Odysseus için o yapıtlarda kullanılan Polymèkhanos (düzeni bol, çok çâre bulucu) sözcüğünü (örneğin bkz. İliada II 173; A.Erhat/A.Kadir çevirisinde "Kurnaz") kullanmasını beklerdik; diadidraskos (=aradan kaçıcı) demiş.

5] Akribès sıfatını kullanmış. Leib'ın bunu Fransızcaya précis diye çevirmesi gerekirken calculé (=hesaplanmış] diye çevirmesinin hikmetini anlayamadım.

tamamen sana [senin takdirine, hükmüne] bırakıyorum". İmparator onu [şöyle] yanıtladı: "Şimdi geçmişi bırakalım; sen benimle barış yapmak istiyorsan, önce benim bağımlılarımdan biri olmalısın; sonra, bunu yeğenin Tancred'e açıkça bildirmeli ve ona, Antakya kentini, ilk başta yapmış bulunduğumuz anlaşmalara uygun yolda, benim göndereceğim görevlilere teslim etmesini, ve son olarak da, hem şimdi hem gelecekte, gerekli oldukça [seninle benim] bir araya gelip yapacağımız tüm diğer anlaşmalara da bağlı kalmasını buyuracaksın".

2 Bu konu [Antakya kentinin İmparatora verilmesi konusu] ve birçok diğeri üzerinde İmparator ile Bohemond arasındaki tartışma uzadığından, her zaman aynı kalan ve değişmeyen o [Bohemond], şöyle dedi: "Böyle bir söz vermeye razı olmak benim için kesinlikle olanaksızdır"; ve, İmparatorun dile getirdiği diğer istemler üzerine, elçiler arasında yapılmış anlaşmaya uygun yolda, kendi ordusunun başına dönmek isteğini öne sürdü. O zaman İmparator ona şunu söyledi: "Seni güven içinde oraya kadar götürmek işini benden daha iyi yapabilecek bir adamım yok". Bunu dedikten sonra, yüksek sesle, ordunun subaylarına, Draç'a doğru yürüyüşe geçmek üzere atlarını hazırlamaları komutunu verdi. Bunu duyunca, Bohemond, kendine ayrılmış çadıra geçmek üzere dışarıya çıktı ve benim [eşim] Kaisar'ımı, o sırada kendisine Panhypersebastos san'ı [1] verilmiş olan Nikephoros Bryennios'u görmek istedi. Nikephoros, oraya gelir gelmez, düzgün konuşma yeteneğinin tüm inandırıcılığını işe koştu; -gerçekten o, tartışmalarda olduğu gibi tek yanlı konuşmada da rakipsizdi- ve Bohemond'u, İmparatorun koşullarından çoğunluğuna razı olmak gerektiğine ikna etti. Bunun üzerine onu elinden tuttu ve İmparatora götürdü. [İmparator ile Bohemond, konuşmayı sürdürüp karşılıklı ödünlerle tam anlaşmaya vardılar.] Ertesi gün, kendi isteğiyle ve böylesini doğru bulduğu için and içmeyle de kendini bağlayarak, [Bohemond] andlaşmayı [yazı ile saptanmış andlaşma metnini] onayladı [2]. Andlaşmanın içeriği işte şöyledir:

[XII. Barış andlaşması]

1 [Bohemond'un, suçlu olduğunu kabullenmesi ve pişmanlık açıklaması. Eski andlaşmanın geçersizliği. Bağımlılık ilkesi]

> Benim, Kudüs'ü kurtarmak amacıyla o önemli Frank ordusuyla Avrupadan Asyaya geçerken, yabancı ülkelerden gelip İmparatorluk başkentine uğradığım sırada, Tanrının taçlandırdığı sen [yüce] hükümdarla [3] yapmış bulunduğum ve beklenmedik olayların

---

1] Bu dönemde Rum İmparatorluğu uygulamasında, onur sanları uydurup şuna buna verilmesi, artık enflasyon parası önem ve değerindeydi. Panhypersebastos san'ı da, sözcük anlamına göre, "En üstün Augustus" karşılığıdır.

2] 1108 yılı Eylülünde.

3] Theostephes kratos sou deyişini kullanmış. Aslında kratos sözcüğü hükümdarı değil, onun hükmünü, egemenliğini, devletini anlatır ve tek başına "devlet" anlamında da kullanılır.

sonucu olarak çiğnenmiş bulunan, daha önceki uzlaşma [1], "yapılmamış gibi ve bundan böyle geçersiz" sayılacaktır. Ona [geçersiz sayılan bu birinciye] göre sen İmparator, benim üzerimde herhangi bir hak sahibi olmayacaksın ve dolayısıyle, o belgede yazılmış, düzenlenmiş olanlara [oradaki kurallara] dayanan bir iddiada bulunmayacaksın. Çünkü benim, Tanrının seçtiği sen hükümdara karşı savaş açıp, uzlaşmış olduklarımızı [üzerinde uzlaştığımız kuralları] çiğnemiş bulunmam olgusu, bir yandan da, sen hükümdarın bana karşı [bağımlılığın gereklerine uymadığımdan dolayı] yakınıcı suçlamanı geçersiz kılmıştır [2]. Ama şimdi, dendiği üzere, "yaralı [3] bir günahkâr gibi [vicdanındaki] pişmanlığın tokadından etkilenmiş", aklı başına gelmiş olarak, yeniden [senin önüne] geliyorum ve mızrağın[ın gücü, beni uğrattığın yenilgi] benim daha akıllıca davranır olmamı yakın zamanda sağlamış bulunarak, şimdiki yenilgimi ve yaptığım savaşları anımsayıp [göz önünde tutup, bunlardan ders alıp] sen hükümdarla bu yeni uzlaşmayı yapmaya ve bu uzlaşma gereğince senin [hükümdarlık] âsâ'nın bağımlısı olmaya; daha açık ve daha seçik söyleyişle, senin hizmetkârın ve uyruğun olmaya karar veriyorum; çünkü sen de, beni kendi elin [egemenliğin] altına almaya karar vermiş bulunuyorsun ve beni kendi bağımlın edinmeyi istiyorsun.

2 [Bohemond'un, İmparatora, onun askeri olarak hizmet etme yükümlülüğü]

İşte bu nedenledir ki, bundan sonrası için, hep uymak istediğim bu ikinci uzlaşma gereğince, bu uzlaşmanın yazılmasına ve [herkesin önünde, yüksek sesle] okunmasına tanık olmuş Tanrının ve tüm Ermişlerin üzerine and içiyorum: Senin ve ayrıca [senden sonra da] sevgili oğlun Basileios'un [4], Mor Odada Doğmuş İoannes hazretlerinin sadık adamı olacağım. Senin egemenliğine kim karşı gelirse, o kişi ister bir hristiyan olsun ister bizim dinimize yabancı, bizim pagan dediklerimizden olsun, ona

---

1] Symphonia sözcüğünü kullanmış. O nedenle, andlaşma demedim, uzlaşma dedim.

2] Mantık şudur: "Ben, haklı ya da haksız, bağımlılığın kendisini tanımayıp çiğnediğime göre, artık bana, bağımlı idin de niçin gereğini yapmadın denemez".

3] Ve ölümü bekleyen, Tanrının önüne çıkacak olan.

4] Basileios (=Kral, İmparator) sanını şimdiden vermiş olduğun Veliahdın.

karşı elime silâh alacağım; böylece, daha önce [yukarıda] sözü edilen, [vaktiyle] iki yanın, sen hükümdarın ve benim, üzerinde anlaşmış bulunduğumuz [eski] uzlaşmada bulunan bu ilkeyi, geçersiz sayılan bütün diğerlerinden ayırıp [yalnız bunu] oradan alarak, onu [yeniden] üstleniyorum, ona bağlanıyorum, yâni İmparatorluğun kölesi [1] ve bağımlısı olacağım; geçersiz sayılanın [eski uzlaşmanın] burasını yeniliyorum. Her ne durum ortaya çıkarsa çıksın, bu konuda sözümü çiğnemiyeceğim; benim şimdiki uzlaşmanın kurallarını çiğner görünüşe bürünmeme yol açabilecek [buna hak verebilecek] açık ya da gizli [2] hiçbir neden de yoktur.

3 [Bohemond'un, yönetiminde bulunan Yakın Doğu arazilerini, İmparatorun ona bir bağışı niteliğiyle elinde tutacağı]

Ancak, şimdi, burada [aşağıda] açıkça belirtilecek olan ve doğu bölgelerinde bulunan araziyi, sen İmparator hazretlerinin bir Khrysoboulla'sı [3] uyarınca almakta [onun üzerinde yasal hak kazanmakta] bulunduğuma; bu fermanın üzerine sen İmparator, mührünü mor mürekkeple basmış olduğuna ve fermanın bir örneği bana verildiğine göre; bu arazilerin bana bir armağan olarak sen İmparator hazretleri tarafından bağışlanmasını kabul ediyorum; bu armağan üzerindeki hakkımı o fermana dayandırıyorum ve bu arazilerle bu kentlerin [bana bırakılması] karşılığında, siz hükümdarların, [yâni] sen yüce İmparator, Komnenos soyundan Alexios'un ve senin çok sevgili oğlun, Basileios [san'ına şimdiden sahip bulunan] Mor Odada Doğmuş Olan İoannes hazretlerinin sadık hizmetkârı olmayı üstleniyorum ve bu bağlılığımı sağlam tutunmuş bir gemi çapası gibi sarsılmaz tutmaya söz veriyorum.

4 [Bağımlılık yükümlülüğü üstlenme kuralının yinelenmesi]

Bu uzlaşmayı yapıp yazıya bağlamakta olanların haklarını koruyarak bu kuralı daha açık biçimde yinelemek için, işte ben, Robert de Guiscard oğlu Bohemond, sizler hükümdar hazretleriyle aşağıdaki uzlaşmaya varıyorum ve bu uzlaşmayı, sizler hükümdar hazretleriyle, yâni sen, Rumların İmparatoru Alexios hazretleriyle ve

---

1] Açıkça Doulos (a. Köle; b. Uşak) demiş.

2] Phaneros te kai aphanès. Leib bunu Fransızcaya avoué ou non avoué (=itiraf edilmiş veya edilmemiş) diye çeviriyor.

3] Altın yaldızlı ferman. Khrysos=Altın; Boulla=Mühür.

senin Basileios, Mor Odada Doğmuş Olan oğlunla vardığım bu uzlaşmayı, çiğnenmez tutmak istiyorum. Ben soluk aldığım ve yaşayanlar arasında sayıldığım sürece, sizlerin içten ve sadık bağımlısı olacağım. Bundan böyle, siz hükümdarların -Rumların devletinin hepçoksaygın [1] çoksaygın [2] Basileios'larının- önüne dikilecek düşmanlara karşı elime silâh alacağım.

5 [Bohemond'un üstlendiği, Alexios hesabına girişilecek savaşlara kişisel olarak da katılma yükümlülüğü ve bunun istisnaları]

Siz bana bu konuda buyruk tebliğ eder etmez, yan çizme bahanesi uydurmaksızın, o ânın gerektirdiği üzere tüm ordumla size hizmet edeceğim. Sizlerin devletine karşı düşmanlığa girişenler arasında bulunanlar kim olursa olsun, onlar ölümsüz melekler gibi bizim mızraklarımızla yaralanmaz ve çelikten gövdeli olmadıkça, hepsine karşı, siz yüce hükümdarlar için çarpışacağım. Sağlığım yerinde bulunuyorsa, [diğer] Barbarlara karşı ya da Türklere karşı herhangi bir savaşla uğraşmıyor isem, beni izleyecek ordu ile [kendi ordumla] birlikte, kişi olarak kendim de sizin için çarpışacağım. Ama, ölümlülerin başına sık sık geldiği üzere ağır bir hastalık beni engelliyorsa, ya da karışacağım bir savaş benim varlığımı [cephede bulunmamı] gerektirirse; bu takdirde, benim yerimi tutsunlar diye, benim çevremdekilerden [benim bağımlılarımdan] olabildiğince çok sayıda Bey'i göndermeyi üstlenirim. Çünkü bugün siz yüce hükümdarlar önünde verdiğim doğru söz odur ki, [yukarıda] söylendiği üzere, ya kendim çatışmaya girerek, ya da başkalarının girmesini sağlayarak, bu uzlaşmanın kurallarına sıkı sıkıya uyacağım.

6 [Bohemond'un üstlendiği, Alexios'un kişisel savunucusu ve yandaşı olmak yükümlülüğü]

Sizin erk'inize ve yaşamınıza -bu dünyadaki yaşamınızı söylemek istiyorum- karşı en içten bir bağlılık sürdürmeye and içiyorum. Gerçekten, sizin ölümlü [dünyadaki] yaşamınız için ben [nöbetçi işleviyle], çekiçle dövülerek işlenmiş demirden bir heykel gibi, silâhımı elde tutacağım. Bu andımın kapsamına, sizlerin onurlarınızın ve hükümdar bedenlerinizin, suç eylemlerini benim

---

1] Aeisebastos.

2] Sebastos.

bozabileceğim ya da engelleyebileceğim câni düşmanlarca onlara [onurlarınıza, bedenlerinize] karşı bir komplo tezgâhlandığı takdirde, korunmasını da alıyorum. Ayrıca, size ait tüm ülkeyi, küçük ya da büyük olsun her kenti, bunların adalarını, kısacası Adriyatik Denizinden Doğu'ya kadar sizin egemenliğiniz altında bulunan tüm ülkeleri ve tüm denizleri, o arada -her yerinde Rum arazilerinin bulunduğu- Büyük Asya'nın [1] tüm kapsamını [oradaki, Rumlara ait tüm arazi ve kentleri], savunacağım.

7 [Bohemond'un saldırmazlık andı]

Bunlardan başka, Tanrı bu andlaşmalarımızın tanığı iken ve onları dinlerken, kabul ediyorum ki, şimdi sizlerin olan ya da bir zamanlar sizin egemenliğinizde bulunmuş hiçbir araziyi, hiçbir kenti, hiçbir adayı, kısacası, doğuda ve batıda, başkenti İstanbul olan imparatorluğun vaktiyle egemen olduğu yahut şimdi de elinde tuttuğu hiçbir yeri -siz Tanrının seçtiği hükümdarların şimdi açıkça bana armağan etmekte olduğu, adı bu uzlaşmada açıkça belirtilmiş olanlar dışında- asla işgal etmiyeceğim, elimde tutmayacağım.

8 [Kurtarılacak bölgeleri İmparatora bırakma yükümlülüğü]

Bir zamanlar bu imparatorluğa ait olup da benim şimdiki işgalcileri kovarak elde edebileceğim tüm arazilere gelince; bunların geleceklerinin ne olacağı konusunda, sizin kararınıza boyun eğme yükümlülüğünü üstleniyorum. Eğer benim ele geçirdiğim araziyi siz, bağımlınız ve köleniz olmam dolayısiyle bana bırakırsanız, böyle olsun; aksi takdirde ben o araziyi hiçbir yan çizme bahanesi öne sürmeksizin siz hükümdarların seçeceği [görevlendireceği] kişiye teslim edeceğim. Bir zamanlar sizin imparatorluk ülkenizin parçası olmuş gerek herhangi bir araziyi, gerek herhangi bir kenti, gerek herhangi bir yeri, bana vermeyi öneren diğer hiçbir kişiden [şimdiki işgalcisinden, kendim için] almayacağım; tersine, kuşatma üzerine ya da kuşatmasız ele geçirilecekler, eğer eskiden sizin olmuş idiyse şimdi yeniden sizin olacaklardır ve bu konuda en küçük bir hak iddiasında bulunmayacağım.

1] Küçük Asya (=Anadolu) karşıtı olarak, Asya kıt'ası için bu deyişi kullanmış.

9 [İmparatorun düşmanları ile bağlaşıklık, yandaşlık kurmamak yükümlülüğü]

Size zarar getirecek ya da sizin için sakıncası olacak ise hiçbir hristiyanla, ne de başkalarıyla, karşılıklı and içmeyi kabul etmeyeceğim, herhangi bir sözleşmeye girmeyeceğim; sizin buyruğunuz olmadan, bir başkasının yahut büyük ya da küçük hiçbir devletin bağımlısı olmayacağım; çünkü, bağımlısı olmak yükümlülüğünü üstlendiğim tek egemenlik sen hükümdar hazretleri ile çok sevgili [1] oğlununkidir.

10 [İmparatora düşman kişileri kendisine sığındırmamak yükümlülüğü]

Sen hükümdar hazretlerinin adamı iken senin erk'ine baş kaldırıp, bana hizmet etmek isteğiyle [sığıntı olarak] bana gelecek kişileri ise, nefretle kovacağım, hatta onlara karşı silâha sarılacağım. Benim silâhlarıma boyun eğmek isteyecek diğer Barbarlara gelince; buna rıza göstereceğim, ama kendi adıma değil; sana ve sevgili oğluna bağımlı olacakları hakkında onlara and içirteceğim ve onların ülkelerini sen hükümdarın olmak üzere teslim alacağım: Dolayısiyle, sen sonradan onlar hakkında nasıl buyruk verirsen, bunu dürüstlükle yerine getireceğime söz veririm.

11 [Hiçbir zaman Rum yönetiminde bulunmamış araziler ve halklar üzerinde egemenlik kurulması durumunda dahi, bu egemenliğin İmparator adına ve hesabına kurulacağı]

[Yukarıdaki] Bu düzenlemeler, yazgısını Rumların belirlediği [2] kentlere ve arazilere ilişkindir; Rum devletine [3] hiçbir zaman bağımlı olmamış bulunanlara gelince, ister Türk ister Ermeni olsun -ya da, bizim dilimizi konuşanların kullanageldiği deyimlerle söyleyecek olursam, ister paganlara ister hristiyanlara ait olsun- savaş ve çatışma yapılarak ya da yapılmayarak bana geçecek tüm arazileri, sen hükümdarın mülkü sayacağımı, and içerek, üstlenirim; bu halklardan olup da, bana başvurarak benim hizmetine girmek

---

1] Tripothètos, "Üç kez, üç kat istenen, sevilen".

2] Yâni, şimdi ya da bir zamanlar Rum yönetiminde olan.

3] Ròmania'ya denmiş.

isteyecek kişileri, onların da siz hükümdarların adamları olmaları koşuluyla [kendi bağımlılığıma] kabul edeceğim. Böyle bir hâl olursa, benim egemen erk'le [sen imparator ile ve senin oğlun ile] vardığım, şimdi güvenceye bağlanmış bulunan uzlaşma ve edilen yeminler, keza onları da kapsayacaktır [1].Bunların içinde, siz çok saygıdeğer hükümdarların, benim bağımlım olarak kalmasını isteyecekleriniz, öyle kalacaklardır; kendi erkinize [doğrudan doğruya] bağlamak isteyeceğiniz kişileri ise, onlar bunu kabul ederlerse, [size] göndereccğim; etmezlerse, artık onları kendim dahi [kendi bağımlım olarak] kabul etmiyeceğim.

12 [Tancred'in elindeki arazi ve kentlerin durumu]

Yeğenim Tancred'e gelince; eğer siz hükümdarlara karşı düşmanca tutumundan vazgeçmez ve size ait kentlerden el çekmezse, ben ona karşı amansız bir savaş yürüteceğim. Bu kentler onun elinden, onun rızası ile yahut rızası olmaksızın, alınınca, bunların yöneticisi ben olacağım, [ama] kendim de, bana fermanınızla verilmiş ve o fermanda [keza bu andlaşma metninde, biraz ileride] belirtilmiş olanları, sizin bu işleminize dayanarak, elimde tutacağım. Bana verilmiş olanların dışında kalan kentlere, o arada Suriye Laodikeia'sı/Lâzkiye'ye gelince, onlar yeniden sizin hükümdarlık âsânızın erkine bağlanacaklardır. Bundan böyle, siz hükümdarlardan kaçan sığıntıları da asla kabul etmiyeceğim ve onları gerisingeri gitmeğe zorlayacağım, siz hükümdarların yanına dönmek zorunda bırakacağım.

13 [Bohemond'un, kendi adamlarınca da bu andlaşma kurallarına uyulması yükümlülüğünü, onlara, and içirterek, üstlendireceği]

Yukarıdaki maddelerde belirtilenlerin yanı sıra, bu uzlaşmaları daha sağlamlaştırmak için şuna da söz veriyorum: Bu uzlaşmaların sürekli olarak çiğnenmez ve sarsılmaz kalmaları için, bana sen hükümdar tarafından verilen arazi üzerindeki, keza, adları tek tek [aşağıda] sayılacak kentler ve yerler üzerinde benim sahip olduğum hakları [benim adıma] kullanacak adamlarımı da bu uzlaşmaların kefili etmeye razı oluyorum. Çünkü bu adamların, kendilerinin de,

---

1] Onlar da, benim bağımlılarım olarak, benim üstlendiğim yükümlülüklere aynen uymak zorunda bulunacaklardır.

sizin erk'inize Rumların törelerinin buyurduğu yolda bağımlı olmayı, ve şimdiki uzlaşmada ne yazılmışsa onlara sözcüğü sözcüğüne uymayı, en korkunç [çiğnenmesi en büyük günah olacak] yeminlerle üstlenmesini sağlayacağım. Onların, eğer ben bir gün siz hükümdarlara karşı bir komploya girersem -böyle birşey hiç, hiç olmasın, ey Kurtarıcı [İsa], hiç olmasın, ey Tanrının adaleti!- önce, beni, baş kaldırmamdan sonra, 40 gün süreyle, her çareye başvurarak, siz hükümdarlara bağlılık yoluna döndürmek için ikna etmeye çabalıyacakları yolunda, göksel güçler ve Tanrının kaçınılmaz öfkesi üzerine and içmesini sağlayacağım. Eğer ben onların uyarılarına duyarsız ve direngen kalırsam, eğer çılgınlık nöbetleri benim ruhumu şiddetle sarsmakta ise, beni, lânetliyerek ittirecekler ve her yönden terk ederek, tüm güçlerini ve tüm bağlılıklarını sizin erkinizin hizmetine sunacaklardır; benim egemenliğimdeki ülkeden, onların elinde bulunan arazileri ise, benim egemenliğimden çıkarıp ayıracaklar ve sizinle yanınızdakilerin egemenliğine bırakacaklardır.

14 [Bohemond'un adamlarının diğer yükümlülükleri]

Böylece onlar da, kendi and'ları gereğince, tıpkı benim üstlendiğim yolda size karşı aynı bağlılığı, aynı bağımlılığı, aynı iyiniyeti sürdürmek yükümlülüğü altında olacaklardır; gerek sizlerin ölümlü yaşamınızı ve onurunuzu, gerek siz hükümdarların bedenlerini korumak üzere, onlara hiçbir düşman tarafından zarar verilmemesini sağlamak amacıyla, silâh kuşanacaklardır ve ortada komploların ve tehlikelerin bulunduğunu bildikleri sürece [sizin uğrunuzda] dövüşmekten geri durmayacaklardır. Buna and içerim; Tanrıyı, insanları ve gökteki melekleri tanık tutarak söz veririm ki, bu savaşçıları, korkunç yeminlerle bağlayarak, böyle yapmaya ve olanak ölçüsünde bunları yerine getirmeye zorunlu bırakacağım. Ayrıca, hisarlarınız, kentleriniz ve illeriniz, kısacası siz hükümdarlara ait ülkenin tüm parçaları bakımından, onlar [bana bağımlı kişiler] kişi olarak benim sizlere karşı üstlendiğim yükümlülüklerin aynını, and içerek, keza kendileri de, üstleneceklerdir. Bunu, ben yaşıyor olayım olmıyayım, yapacaklardır ve sizin hükümdarlık erk'inizin buyruğu altında uyruk olarak bu adamlar da bulunacak, ona sadık hizmetkârlar kimliğiyle hizmet edeceklerdir.

15 [Bohemond'un adamlarının İmparatora bağımlılık andını nerede içeceği. Rumların eski ülke parçalarını almasına hizmet yükümlülüğü]

Benim adamlarımdan, benimle birlikte burada bulunanlar da siz çok saygıdeğer hükümdarlara, sen Rumların İmparatoru Efendi [Kyrios] Alexios'a ve oğlun, Mor Odada Doğmuş Olan Basileios'a

kendi bağlılık ve bağımlılık andlarını hemen burada içeceklerdir; [yanımda] bulunmayan, bizim Şövalye [Kaballares] dediğimiz atlı savaşçılarımız, silâhlı adamlarıma gelince; sen hükümdar, adamlarından birini Antakya kentine gönderdiğin zaman, onlar da aynı andları içecekler ve sen hükümdarın adamı, bu and içmeleri kabul edecektir; ben ise, and içerim, kendi adamlarımın şimdiki uzlaşmamıza aynı içerikle ve hiçbir yanını değiştirmeden kabullenip uyacakları yolunda and içmesini kendim sağlayacağım.

Bundan başka, üstlenir ve and içerim ki, bir zamanlar İstanbul İmparatorluğunun ülkesi kapsamında bulunmuş kentleri ve ülkeleri ellerinde tutanlara karşı benim düşmanlığa veya bir savaşa girmem siz hükümdarlarca istendiği takdirde, bu yolda davranacağım ve onlara karşı kendim silâh kuşanacağım. Sizin, üstlerine bir ordu göndermek niyetinde olmadıklarınıza karşı ise ben de [düşmanca] yürüyüşe geçmeyeceğim. Çünkü bizim istediğimiz, sonuç olarak, sizin erk'inize hizmet etmek ve tüm eylemlerimizi, tüm istencimizi sizin istencinize bağımlı kılmaktır.

16 [İslâmlara karşı tutumla ilgili üstlenim]

Sen hükümdara bağımlı olmak için kendileri başvuracak ve kentlerini teslim edecek tüm Sarakenos'lara [Türk olmayan islâmlara] ve İsmailî'lere [Türklere] gelince; onları bu tutumdan engellemiyeceğim ve onları kendime bağımlı etmeye çabalamıyacağım, meğer ki bu kişi benim tarafımdan silâh zoruyla yenilmiş ve her yandan sıkıştırılmış iken, sıkıyı görünce, bakışını sizin devletinize çevirmiş ve böyle bir başvuruyla kendini selâmete çıkarmak amacı gütmüş olsun. Ancak, Frank kılıcından dehşete düşerek ve hemen öldürülecekleri korkusuyla [da olsa] siz çok saygıdeğer hükümdarlara sığınacak bu çeşit kişileri, siz, size bağımlı oldukları halde bizim tutsak ettiğimiz kişiler sayarak onları sahiplenmiyeceksiniz; yalnızca kendi özgür istekleriyle, bizden gelmiş bir sıkıştırma ve eylem yokken size sığınanları sahipleneceksiniz.

17 [Bohemond'un İtalyadaki adamlarının İmparatora bağımlılık andı içmesi]

Daha önce belirtilen üstlenimlerimin yanı sıra, şunları da üstleniyorum: Benimle birlikte Adriyatik Denizini aşmak isteyecek bütün Lombardiya'lı [İtalya'lı] savaşçılar, onlar da, sen hükümdarın hizmetinde olmayı, and içerek, üstleneceklerdir. Onların hepsinin and içmesinin, sizin devletinizce bu iş için gönderilecek bir adam tarafından kabul edilmesinin gereği şuradadır: Eğer onlar bu and içmeyi red ederlerse, ben kesinlikle onların [denizi] geçmesine izin

vermeyeceğim, çünkü onlar [böyleleri] bizlerle duygu birliği içinde olmayı reddetmiş bulunacaklardır.

18 [Bohemond'a bırakılan, Antakya ve Çukurova yöresindeki kent ve arazilerin tek tek sayılması]

Şimdi, Tanrının seçkin kıldığı devletinizce bana altın yaldızlı fermanla verilen arazilerin ve kentlerin bu belgede tek tek belirtilmesine gereklilik vardır:

Çukur Suriye'deki Antakya kenti [1], tüm hisarları ve bağımlı arazisi ile;

Keza, deniz kıyısındaki Souetios [2];

bütün bağımlı arazisiyle, Doux [3];

keza, Kauka denen yer [4];

Loulon denilen yer [5]

ve Thaumastos Oros [6] denen yer;

tüm bağımlı arazisiyle, Phersia [7];

kendine bağımlı kentçiklerle birlikte, tek komutanlığa bağlı olan, Ayios [=Ermiş] Èlias arazisi [8];

kendine bağımlı kentçiklerle birlikte, bir tek komutanlığa bağlı olan, Borze arazisi [9];

1] Yanılıyor ve Koile Syria/Çukur Suriye'nin neresi olduğunu bilmiyor. Bkz. yukarıda s. 362 dn. 1.

2] Anna, bunu daha önce Soudi diye anmıştı. Kasdedilen, Suveydiye/Samandağı'dır.

3] Honigmann, (Türkçe çeviride) s. 124 dn. 6'da verilen bilgiye göre, Süryanîlerin Tura Ukama (=Kara Dağ) dediği Karadağ silsilesinin ve Reşa dhe-Hazira dediği Domuz Burnu'nun yanında bir kale. 1046 yılından kalma Süryanîce bir el yazmasında Duksa diye anılmaktadır.

4] Honigmann, a.g.e., s. 125 dn. 1'e göre, şimdiki Cebel el-Akra.

5] Pozantı yakınlarında Gedelli Köyünde bulunan Gedelli Kalesi. Bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, s. 521-522, "Loulon".

6] Rumcada: "Hayran kalınacak dağ". Honigmann, s. 125 dn. 3'e göre, Antakya aşağısında, Orontes/Âsi Irmağı sağ kıyısında, Mar Sim'an (Süryanîce: Ermiş Sim'an) Dağı denen dağ.

7] Bazı yazmalarda, Pheresia. Honigmann, s. 125 dn. 4'e göre, ilkçağda Litarbai, şimdi ise Terib, al-Asarib denen yerleşimdir.

8] Honigmann, s. 125 dn. 5'e göre, yukarıda (dn.3'de) sözünü ettiğimiz Karadağ silsilesinde, Domuz Burnu'nda bulunan Ermiş Elias Manastırı kasdediliyor. Buna Rumlar Panteleemon Manastırı da diyorlardı.

9] Honigmann, s.125 dn. 6'ya göre, Araplarca Barzuya, Burzaya, Burzayh adlarıyla anılmış olan ve şimdi Kal'at Berze denen kaledir.

Hellen'lerin Larissa dediği, Sezer komutanlık bölgesi [ve] çevresindeki bütün arazi [1];

keza, her birinin hisarları ile, komutanlık bölgeleri, Artakh [2] ve Teloukh [3];

keza, kendine bağlı kentçiklerle birlikte, Germanikeia [4];

sizin hükümdarlığınıza bağlı Ermeniler olan Rupen [ailesinden Prens]'lerin, Levon ve Theodoros [Ermenice: Toros]'un arazisi elbette dışta kalmak üzere, Mauron Oros arazisi [5], ona bağımlı tüm kaleler ve eteğinde uzanan ovanın tümü;

19 [Listenin devamı. Bu yerlerin, Bohemond ölünce, Rum yönetimine döneceği kuralı]

Yukarıda yazılmış bulunanlardan başka:

Pagras [6] komutanlık birimi;

Platza [7] komutanlık birimi;

kendine bağlı tüm kaleler ve kentçiklerle birlikte, Zouma [8] thema'sı [İl'i].

1] Honigmann, s. 125 dn. 7: "Arapça Şayzar, şimdi Kal'at Secar".

2] Honigmann, s. 125 dn.8'e göre şimdi Araplarca İrtakh diye anılmaktadır.

3] İlkçağda Dolikhe, şimdi G.Antep ili merkez ilçesi merkez bucağına bağlı Dülük köyü (Honigmann, s.125 dn. 9).

4] K.Maraş kenti.

5] Mauron Oros, Rumcada Kara Dağ demektir. Kasdedilen, Amanos Dağları dizisidir (Honigmann, s. 126 dn.1).Süryanîlerin kullandığı Tura Ukama (=Kara Dağ) adı da buradan çıkmış olmalıdır. Ne var ki, çok güçlü olasılıkla, adın aslı, Luwi dilinden Ma-ura, "Yüce Ana"dır. Amanos adının asıl biçimi Amana dahi, Ana (Ana Tanrıça) Ama/Ma ile bağlantılıdır (Luwi dilinde Ama/Ma=Ana). Dağ dizisinin eteğindeki, Bohemond'a verilen ova, doğu ve batı yanlardakilerdir; kuzeybatı yandaki Çukurova, Ermeni Beylerinin elinde bırakılıyor.

6] Pagras, ilkçağda Pagrai, şimdiki Bagras/Kızlar Kalesi'dir; Amik Gölü kuzeybatı ucu yakınındadır.

7] Yeri belirlenememiştir.

8] Honigmann, s. 126 dn. 5'e göre, Afrin Suyu/Burç Deresi kıyısında, Arapların eskiden al-Cuma dediği, şimdi Com diye bilinen bir bölge.

Bütün bunlar burada, siz hükümdarların altın yaldızlı fermanında, yaşamımın sonuna kadar bende kalmak ve benim bu dünyadan ayrılışım sonrasında Yeni Roma'nın, Kentlerin Kraliçesi İstanbul'un egemenliğine dönmek üzere, tanrısal erk'iniz tarafından, benim, İstanbul İmparatorluğunu simgeleyen siz çok saygıdeğer ve her zaman görkemli hükümdarlara karşı daima katıksız bir bağlılık ve içten bir bağımlılık sürdürmem ve benim, [İstanbul İmparatorluğu] tahtının ve hükümdarlık âsâsının hizmetkârı ve bağımlısı olmam koşulu ile, bana bırakılmıştır.

20 [Antakya Patrikliğine atamayı İmparatorun, Rum din adamları arasından birini seçmekle yapacağı]

Ayrıca şuna da razı oluyorum -ve bu konuda, Antakya kilisesinde tapkı gören Tanrı üzerine and içiyorum-: Antakya Patrik'i, bizim soyumuzdan biri olmayacak, İstanbulun Büyük Kilisesindeki [= İstanbulda bulunan Evrensel Patrik'liğe bağlı yüce kilise örgütündeki] din adamları arasından seçerek İmparatorun atayacağı bir kişi olacaktır. İşte, Antakyada Patrik makamına çıkacak olan ve bu makama tanınmış ayrıcalıklar çerçevesinde, Elin Güçlendirilmesi (Kheirotonia) töreni [1] ve diğer kilise işlevleri sırasında, tüm Patrik yetkilerini kullanacak kişi, böyle biri olacaktır.

21 [Tancred'in elinden alınıp Rum İmparatorluğuna bağlanan yerler]

Merkezî hükûmete bağlanmaları uygun görülerek, siz hükümdarların buyruğuyla, Antakya kentindeki Duka'lık yönetiminden ayrı tutulacak bölgeler de vardır. Bunlar, aşağıdakilerdir:

Podandon/Pozantı thema'sı [İl'i];
sonra, komutanlık yönetimi kenti Tarsus,
Adana kenti,
Mopsou Estia'lar [2],

1] Papaslara, göreve başlamak izni (Osmanlının dilinde: icazet) verilmesi töreni.

2] Adı Hellen ağzına Mopsou Estia (=Mopsos'un Ocağı) biçiminde uydurulmuş Mampsista (sonra Misis, şimdi Yakapınar) kenti, Pyramos/Ceyhan'ın sağ kıyısındaki tepe üstü bölümü ile sol kıyısındaki ovada bulunan bölümü olmak üzere iki parçalı olduğundan, daha önce de görmüştük ki, iki kent gibi düşünülüyordu.

Anabarza [1].

Kısacası, Kilikia'nın, Kydnos [2] ile ve Hermon Çayı [3] ile sınırlanan parçası;

keza, Suriyedeki komutanlık yönetimi bölgesi Laodikeia/Lâzkiye;

komutanlık yönetimi bölgesi, bizim Barbarlar gibi konuşarak [onların kullandığı adı söyleyerek] Zebel dediğimiz Gabala [4], o dahi;

ve şu komutanlık yönetimi bölgeleri:

Balanaia [5],

Marakeòs [6],

Antaras ile

Antartos [7]. Bu son ikisi [de], komutanlık yönetimi bölgeleridir.

İşte siz hükümdarların, kendilerinin İmparatorluk ülkesi kapsamına katmak üzere Antakya Duka'lığı yönetimi ülkesi bütününden ayırarak aldıkları bunlardır.

1] Adana ili Kozan ilçesi merkez bucağına bağlı Anavarza (şimdi: Dilekkaya) köyü bitişiğinde tepe üstündeki hisar kenti.

2] Tarsus Çayı.

3] Pyramos (Ceyhan) demeliydi. Belki, bu ırmağın en kuzeydeki başlangıç kollarından biri olan Hurman Çayı'nın adını, tüm Ceyhan için kullanıyor.

4] Bir diğer Cebel (Arapçada: Dağ) değildir. Adı Gibellum, Cabala, Ceble biçimlerinde de geçiyor. Lâzkiye yakınlarında, kıyıda bir kentçik idi (Honigmann, s. 111-112 dn. 6). Bohemond, kendi dönemindeki adını Araplardan Cebel diye duymuş olmalı.

5] Adının bir diğer biçimi Balaneòs.Honigmann, s. 99 dn. 7, şimdiki adının Baniyas olduğunu söylüyor.

6] Arap ağzında Marakiya. Bugünkü Suriye kıyı kentleri Tartus ile Lâzkiye arasında, kendisi de kıyıda. Rum imparatoru Nikèphoros Phokas 968 yılında bu kentlerin tümünü ve Gabala/Cabala'yı zaptetmişti (Honigmann, s. 93).

7] Honigmann, s. 127 dn. 4, Anna'nın, tıpkı Mopsou Estia'nın iki bölümünü iki ayrı kent saydığı gibi Antarados ile Antartus'u (şimdi: Tartus) iki ayrı kent saydığını söylüyor. Demek ki bunlar aslında aynı kentin birer bölümüdür. Söz konusu iki adın her biri, aynı kentin (şimdiki Tartus'un) adı olarak, çeşitli kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır.

22 [Bohemond'a verilen timar arazilerinin, onun ölümü üzerine devlete döneceği ilkesinin yinelenmesi ve vurgulanması]

Bana verilenlere de, benden alınanlara da aynı ölçüde razıyım. Sizden sağladığım hakları ve ayrıcalıkları elde tutacağım; ama sağlamadıklarım için istemde bulunmayacağım. Sınırları artık geçmiyeceğim; tersine, yöneteyim diye bana verilmiş bölgelerin içinde kalacağım ve, daha önce söylendiği üzere, yaşadığım sürece onların getirisinden yararlanacağım [1]. Ölümümden sonra, şimdiden üzerinde anlaşmaya varıldığı gibi, bu arazilerin herbiri, onları timar diye bana vermek için hangi yönetim biriminden alınıp ayrılmış idiyseler, oraya döneceklerdir. Vasiyetim olarak, [atadığım] yöneticilerime ve adamlarıma, söz konusu tüm arazileri, Rumların İmparatorluğunun hükümdarlık âsâ'sına [yâni, egemenliğine], bu geri veriş konusunda hiçbir entrikaya başvurmadan ve bunu engellemek için [vasiyetimin içeriği konusunda] kuşku yaratmaya kalkışmadan, geri vermelerini buyuracağım.

23 [Tancred'in ve Bohemond'un elinden alınanlara karşılık, Bohemond'a yeni araziler verileceği]

Bu konuda da and içiyorum ve şimdiki uzlaşmanın bu maddesini de, içeriği [günü gelince] gecikmeye ya da anlamı üzerinde duraksamaya düşülmeden uygulansın diye, açıkça vurguluyorum. Yine de, uzlaşmanın içeriğine şu [açıklamam] eklensin: Siz hükümdarlar tarafından Antakya yönetiminin ve bu kentin Duka'lığının egemenlik alanından ayrılan yerler için, siz hükümdarlardan bana bir yoksunluk giderme bağışlaması yapmanızı dilediğimden ve hacılar da siz hükümdarlara [bu konuda] yalvardıklarından, siz hükümdarlar bana yoksunluk giderme bağışlaması niteliğiyle, doğu'da thema'lar [il'ler], araziler ve kentler vermeye razı oldunuz.

24 [Bu arazilerin belirtilmesi]

[Sonradan] Siz hükümdarların şu ya da bu türlü bir kuşkuya düşmemesi için ve gerekirse iddiama dayanak [haklılık kanıtı] gösterebilmem için, bu arazilerin adlarını burada belirtmek gerekiyor. Bu mülkler, aşağıda belirtilenlerdir:

1] "Ürün ve gelirinden (hâsılatından) yararlanmak" anlamındaki karpoumai fiilini kullanmış.

Başkenti -Barbar dilinde Halep denilen- Berroia olan Kasiotis thema'sının [il'inin] tüm arazisi; Lapara thema'sı [1] ve ona bağlı tüm kentçikler, yâni, Plasta [2], Khònios hisarı [3], Ròmaïna [4], Aramisos hisarı [5], Amira kasabası [6], Sarban hisarı [7], Tel Khampson [8]; bunlara ek olarak, üç tane Tilia [9]: Sthlabo Tilion [10], ve diğer ikisi [11]; Sgenin [12] kalesi [13] ve Kaltzierin hisarı [14].

1] Bu il, Kayseri ile Afşin arası yöreyi kapsıyordu, bir adı da Lykandos thema'sı idi.

2] Elbistan'dır (Herzfeld, The Persian Empire, s. 114; Honigmann, s. 73).

3] Honigmann, s. 245'de, Khònion, Honin, Hunu'yu birbirine eşitliyor. Bu hisarın günümüzdeki ardılı, Honigmann'ın Fines Orientales (Doğu sınırları) haritasına göre, Arabissos/Yarpuz/Afşin'in kuzeybatı yakınındaki Hunu köyüdür (Adıyaman ili Kâhta ilçesi Narince bucağına bağlı Huni Köy, şimdiki Dumlu, değildir).

4] Honigmann, s. 72-73'e göre, buradaki Ròmaïna, Arapların Hısn ar-Rummana, Karyat Rumman dedikleri, bugünkü Hurman Kalesi'dir. Hurman (şimdi: Yazıbelen) köyü, K.Maraş ili Afşin ilçesi Tanır bucağına bağlıdır. Bir adı da Aròmanè olan bu Ròmaïna'yı, G.Antep ili Yavuzeli ilçesindeki ünlü Rum Kale sanmamalı.

5] Aramisos hisarı derken, güçlü olasılıkla, bugünkü Afşin kasabasının yanıbaşında bulunan Arabissos hisarını kasdediyor. Afşin kasabasının geçen yüzyılda daha yaygın olarak kullanılan adı Yarpuz, gerçekte, bu Arabissos adının Türk ağzına uydurulmuş biçimidir.

6] Yerini saptayamadım; Honigmann'da hiç sözü geçmiyor. Ancak, Amira adının, Luwi dilinden ya da onun ardılı Kappadokia dilinden gelmiş bulunduğunu, Am(a)-ira öğeleriyle türetilmiş bulunduğunu ve dolayısiyle "Yüce Ana" anlamına geldiğini, yöredeki Ana Tanrıça tapkısına işaret ettiğini görebiliyorum. İra, Luwi dilindeki Ura'nın (=Büyük, Yüce, Ulu) çeşitlemesidir. K.Maraş ili Afşin ilçesi merkez bucağına bağlı Emir İlyas köyü? Türk ağzı, Ama-ura, Ama-ira ile bağlantılı adları birçok örnekte Emir etmiştir; o arada, Afyon ilindeki, Amorion'un yanıbaşında bulunan dağların Emir Dağları olması, buradan geliyor. Honigmann, Fines Orientales (Doğu Sınırları) haritasında, Malatya'nın kuzeybatı yakınında, Arguvan'ın güneybatı yanıbaşında bir Amara gösteriyor: Ama+(i)ra=Amara; aradığımız Amira o olsa gerek.

7] Honigmann, Syria Byzantina haritasında, Sawuran Qal'e adıyla belirttiği bu hisarı, Sarvandkâr Dağında göstermiştir. Bu dağ, Adana ili Bahçe ilçesindeki Savranlı köyü yöresindedir.

8] Bugünkü Afşin kasabasının yerinde bulunan ortaçağ hisarı (Herzfeld, s. 114).

9] Tria Tilia, "Üç Tilion'lar". Rum ağzındaki bu Tilion adının öz biçimi, kökeni, anlamı konusunda bkz. Umar, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, s. 79'da Anzathene. Tilion'ların en ünlüsü, Hanzit ilinin merkezi olan Tilion idi (Honigmann, s. 70) Bu hisarın ardılı, yakın zamana kadar Til Enzit diye anılan, şimdiki (Elâzığ ili merkez ilçesi Mollakendi bucağına bağlı) Doğankuş köyüdür. Fakat Elazığ ilindeki o Tilion'un, şimdi anılan, Afşin dolaylarındaki üç Tilion'dan biri olabileceğinden pek kuşkuluyum.

10] Sthlabo Tilion'un yerini belirleyemedim.

11] Diğer iki Tilion'un yerlerini de güvenle saptayamadım.

12] Izgın; K.Maraş ili Elbistan ilçesi merkez bucağına bağlı köy. Burada geç Hitit uygarlığı yapıtları bulunmuştur.

13] Anna, Hisar (Kastron; Lâtince Castrum'dan) ile Kale (Phrourion)'u ayırd ediyor.

14] Kaltzierin hisarının yerini saptayamadım. Honigmann'da anılmaz.

Bunlardan başka, şu kentçikler: Kommermoeri [1], Kathismati denen yer [2], Sarsapin [3] ve Mekran denen küçük kasaba [4].

Bunlar, Suriyenin berideki [İstanbul'a göre berideki; Anadoludaki] bölümündedirler; [bu uzlaşmayla ilgisi olmayan, ama doğuda bulunan] diğer thema'lar [il'ler] ırmaklar arası bölgede [5], Edessa/Urfa kenti yöresindedir; bunlar, her biri kendi bağımlı arazilerini içeren, Limnios'lar thema'sı ile Aetos thema'sıdır [6].

25 [Edessa/Urfa kenti ve çevresindeki arazi ile ilgili anlaşma]

Ne Edessa/Urfa'ya ilişkin [olarak üzerinde anlaştığımız] maddeler, ne de sizlerin, Tanrının koruduğu hükümdarların bana her yıl ödeyeceği talanton'lar [paralar], [yâni] İmparator Mikhael'in [başının] kabartma resmini taşıyan 200 altın lirayı kasdediyorum, sözü edilmemiş bırakılmalı.

1] Yerini belirleyemedim. Honigmann'da anılmaz.

2] Yerini belirleyemedim. Honigmann'da anılmaz.

3] Doğru biçim: Sarsapa. Bu, Elbistan'ın 3 km. kuzeyinde (Ceyhan ırmağı kollarından) Söğütlü Su'ya katılan Sarsap Su / Sarsap Dere'nin ilkçağdaki adıdır; keza, bu katılma yerindeki Kara Höyük'te bulunan tarihsel yerleşimin adıdır.

4] Yerini belirleyemedim. Honigmann'da anılmaz.

5] İlkçağ Mesopotamia'sının kuzey parçasında, Rumların elindeki parçasında. Afşin-Elbistan yöresinden, Suriye'nin berideki bölümü diye söz edilmesi tuhaflığı, bir zamanlar Suriye merkezli bir egemenliği sürdüren Seleukos'ların krallık ülkesi kapsamında, Anadoludaki bu yörenin de yer almasından ileri geliyor sanırım.

6] Urfa yöresi, daha ilk Arap fetihlerinde Rumların elinden çıkmıştı; Bulgar-kıran II. Basileios döneminde (taht'ta kalışı: 963-1025) güçlenen devlet, Urfa yöresine kadar yeniden yayılmış ise de, Doğu Anadoluda Rum egemenliği 1071 Malazgirt yenilgisiyle yeniden ve kesin olarak son buldu. İşte Limnion ve Aetos thema'ları, bu son egemenlik döneminde o yörelerde kurulmuş ömürsüz thema'lar olsa gerektir; bunlar hakkında hiçbir yerde bilgi bulamadım (Ramsay, Ostrogorsky, Honigmann'da bile). Aetos, Rumcada "Kartal" demektir; bununla belki ilkçağ Kommagene Krallığından kalma Karakuş (Kartal) heykellerinin bol bulunduğu Adıyaman yöresi kasdedilmişti. Limnios ise, Rumcada, Limn'li demektir; Limn, Van Gölü içindeki bir adanın adıdır (Honigmann, s. 205). Belki, o ada ile bağlantılı, bu yüzden Rumların Limnios dediği bir Ermeni Beyleri ailesinin elindeki araziye Limnios thema'sı denmiştir.

Gerçekten, siz hükümdarların Tanrı korkusu gözeten [1] yaldızlı fermanı, keza bu Duka'lığı [2] tümüyle bana, kendisine bağımlı bütün kaleleri ve bütün arazileri ile birlikte, vermektedir; ayrıca, bu Duka'lıkta egemenlik yalnız kişisel olarak bana verilmiş olmayıp, Tanrı korkusu gözeten yaldızlı fermana göre, benim onu dilediğim kişiye devretmeme de izin verilmektedir; şu kendiliğinden anlaşılır ki, yeni devralan kişi, aynı erk'in ve aynı devletin bağımlısı olarak siz hükümdarların buyruklarına ve istençlerine boyun eğmeyi, benim sizlere karşı var olan tüm yükümlülüklerimi [kendisi için] isteyerek ve onaylayarak, üstlenmelidir.

26 [Bohemond'a İmparatorluk hazinesinden yapılacak yıllık ödemenin ona ulaştırılması yöntemi]

Böylece, artık kesin olarak sizin adamınız olduğuma ve sizin devletinizin [egemenliğinizin] kapsamına girmiş bulunduğuma göre, yıllık gelir armağanı olarak, İmparatorluk hazinesinden, iyi nitelikli [katışıksız] ve eskiden egemenlik sürmüş İmparator Mikhael'in [başının] kabartma resmini taşıyan [altın] paralardan 200 talanton'u, bu parayı bizim adımıza teslim alması için, bizim tarafımızdan sizlere yazılmış mektuplarla, Suriye'den [3] başkente göndereceğimiz bir temsilci aracılığıyla, almamız gerekir.

27 [Bohemond'un "son söz" andı]

Sizlere gelince, siz, Rum İmparatorluğunun hepçoksaygın Basileios'ları, Sebastos'ları ve Augustus'ları; siz de, siz Tanrı korkusu gözeten yüce hükümdarların [kendinizin] altın yaldızlı fermanında yazılı maddelere uyacaksınız ve verdiğiniz sözleri yerine getireceksiniz.

1] Eusebos (=dindar, dine bağlı) sıfatını kullanmış.

2] Edessa/Urfa Duka'lığını.

3] Antakya'dan ya da Frank'ların elinde bulunan, yöredeki bir diğer kentten.

[Artık] Acı Çekmeyen [1] Kurtarıcımızın, İsa'nın [Tanrı iken insan biçimine büründüğü sırada haç'a çakılınca çektiği] İşkence Çilesi üzerine ve onun, tüm insanların selâmeti için sırtında taşıdığı yenilmez Haç'ı üzerine, ve burada bulunan, tüm evreni fethetmiş, kutsalın kutsalı İncil'ler üzerine, elim onların üzerinde, ruhumun içinde onlarla İsa'nın çok saygıdeğer Haç'ını, [başına takılan, dikenli] taç'ı, yaşam kaynağı Efendimizin [2] böğrünü delip geçmiş çivileri [3] ve mızrağı [4] onlarla [elimi bastığım İncil'lerle] bağlantılandırarak, sizlere, sen çok güçlü ve kutsal İmparatorumuz, Efendi, Komnenos oğlu Alexios'a ve seninle birlikte egemenlik süren, çok sevgili Efendi, Mor Odada Doğmuş Olan İoannes'e, yemin ederim ki, aramızda uzlaşılmış ve [şimdi] benim ağzımdan doğrulanmış olan her şeye [her kurala] uyacağım ve onu sonsuza dek çiğnenmez tutacağım; şimdi siz hükümdarlara karşı içimde bulunan duyguları her zaman içimde duyacağım; size karşı en küçük bir düşmanca düşünceye ya da yalana hoşgörü göstermiyeceğim, tersine yükümlülüklerime sâdık kalacağım ve size ettiğim yemini hiçbir biçimde çiğnemiyeceğim, söz verişlerimi geçersiz kılmak için dalavereler yapmıyacağım, bu sözleşmeden dönmenin hayalini bile kurmayacağım, ne kendim böyle işlere kalkışacağım ne de benim egemenliğimde ve benim askerlerim arasında bulunan, benim insanlarımdan herhangi biri [böyle işe kalkışacak]. Ama, sizin düşmanlarınıza karşı zırhlarımızı kuşanacağız, silâhlarımızı [kılıçlarımızı] ve mızraklarımızı alacağız; sizin dostlarınıza ise elimizi vereceğiz [onlarla el sıkışacağız, dost olacağız]. Rumların devletinin çıkarına ve onuruna yararı olacak her ne ise, onu düşüneceğim ve uygulayacağım. Tanrı, keza Haç ve Kutsal İncil'ler lûtfedip bana bu yolda yardımcı olsunlar.

1] Apathès: "Duygulanmayan, duygusu olmayan".

2] Bohemond'un inancına göre İsa aslında insan biçimine bürünmüş Tanrı olduğundan ve tüm evreni, her yaşayan varlığı Tanrı yaratmış bulunduğundan, sonuçta, İsa yaşamın kaynağıdır.

3] Bizim "Çarmıha germek" deyimi içinde kullandığımız Çar Mıh, Farsçada "Dört Çivi" demektir. İsa, Haç'a çivilerle çakılmıştı.

4] İsa Haç üzerinde öldükten sonra, Roma'lı askerlerden biri ona mızrak saplamıştı. Yuhanna İncili, XIX 33-34: "fakat İsa'ya gelip onun zaten ölmüş olduğunu görünce, bacaklarını kırmadılar; fakat askerlerden biri onun böğrünü mızrakla deldi; hemen kan ve su çıktı".

28 [Bitiriş sözü ve tanıkların adları]

Bütün bunların yazılışı ve yeminlerin edilmesi, aşağıda imzası bulunan tanıkların önünde, [yaratılıştan sonra] 6617 yılında, İkinci "taşınmazların vergilendirme değerini biçme dönemi"nde [1], Eylül ayında oldu. Orada bulunan, uzlaşmanın önlerinde yapıldığı, aşağıya imzalarını koymuş tanıklar, şu kişilerdir:

Tanrının çok sevdiği Piskoposlar, Amalfi'li Mauros ve Taranto'lu Renard ile, yanlarındaki râhipler.

Brindisi'deki adada bulunan saygıdeğer Ermiş Andreas Manastırının dindar Başkeşişi, aynı bölgeden iki keşiş ile.

Kendi elleriyle imza koymuş bulunan, adları ise Papa temsilcisi olarak İmparatorla görüşmeye gelen, Tanrının çok sevdiği Amalfi Piskoposunun eliyle konmuş işaretler [2] altında yazılmış, Hacı Başı kişiler [3].

İmparatorluk sarayından şu kişiler: Dagobert oğlu Robert, Aulps'lu Pierre, Gand'lı Guillaume, Principatus'lu Richard, Joffroy Mali, Raoul oğlu Humbert, Roma'lı Paulos, İmparator hazretlerinin hısımı olan Dakia [4] Kral'ı [5] tarafından gönderilmiş elçiler, Jupan [6] Richard Siniscard'ın [7] elçileri, çok soylu hadım Basileios [8] ve Notarios [9] Konstantinos.

İşte, yazıya dökülmüş bu and içmeli üstlenimi [taahhütnâme'yi], İmparator, Bohemond'dan aldı ve karşılığında ona, yukarıda sözü edilen altın yaldızlı fermanı, geleneğe uyup, mor mürekkeple ve kendi eliyle imzalıyarak, verdi.

1] 1108 yılı.

2] Yazı bilmeyen kişi, imza yerine, kendine özgü biçimde işaret koyardı.

3] Oi Arkhontes tòn peregrinòn, "Hacıların ileri gelenleri".

4] Bugünkü Macaristan kasdediliyor.

5] Slav kökenli olan ve oradan Türkçeye de geçmiş bulunan sözcük, Anna Komnena'da aynen kullanılmıştır. Dakia'lı Kral diye anılan kişinin kızı, İmparator Alexios'un oğlu ve veliahdı İoannes ile evli idi.

6] Prens anlamında bir san.

7] Bohemond'un babası Robert de Guiscard'ın bir yeğeni.

8] Bu kişinin, sarayda görevli olduğunu görmüştük.

9] Yâni, Noter. Andlaşma metninin hazırlanmasına geniş ölçüde katkıda bulunmuş olmalı.

XIV

[14. KİTAP : TÜRKLERLE VE (YENİDEN) NORMANLARLA SAVAŞ. RUM İMPARATORLUĞU, KENDİ HALKININ, BOGOMİL MEZHEBİNE BAĞLANAN BÖLÜMÜNÜ EZİYOR. 1108-1115]

[I. Türklerle savaş ve kazanılan başarılar]

1 İmparator, sonuçta amacını elde edince, -ortaya konmuş İncil'ler üzerine [el basarak] ve dinsizlerce Kurtarıcımızın [İsa'nın] böğrünü delmekte kullanılmış mızrak üzerine içtiği andla, yukarıda içeriği aktarılmış yazılı uzlaşmayı kabul etmiş bulunan- Bohemond, [daha önce Draç yöresine geçirdiği] tüm birliklerini, İmparatorun dilediği gibi vereceği buyrukları altında bırakarak, kendi yurduna [Beyliği ülkesine, İtalyaya] dönmek için izin istedi; ayrıca, bu birliklerin, gereksinmelerinin bol bol yerine getirilebileceği Rum ülkesinde kışı geçirmesini diledi: Kış geçince, uzun süredir çektikleri yorgunlukları dinlenmeyle üstlerinden atmış olarak, bunlar [birliklerdeki askerler] diledikleri yere gitmekte özgür olacaklardı. O daha bu dileği öne sürer sürmez, İmparator hemen buna olur dedi. Bunun üzerine, Sebastos [=Augustus] san'ı ile onurlandırıldıktan ve iyice yüklü tutarda para da kendisine bağışlandıktan sonra, [kendi ordugâhına geçerek, oradaki] ordusuna katıldı. Katakalon denen Konstantinos Euphorbenos, yolda iken silâhsız askerlerin [silâha davranmıyacak ama söz atmak gibi davranışları olabilecek Rum askerlerinin] verebileceği bir rahatsızlığa uğramasın diye, ama [aynı zamanda ve] özellikle, Bohemond'un askerleri uygun ve güvenli bir yerde ordugâh kursunlar diye göz kulak olmak üzere, onların öne sürecekleri istekleri yerine getirmeğe de hazır olarak [yanında askerlere yiyecek, atlarına yem götürerek, Bohemond'un] yanında gidiyordu. Bohemond, ordugâhına varıp, bu amaçla [askerlerin öne sürebilecekleri gereksinmelerini hemen karşılamak amacıyla] İmparatorun gönderdiği şeyleri de teslim ettikten sonra, tek dizi kürekli savaş gemilerine [1] binip Lombardiya'ya [İtalyaya] geçti. Herkesin ödemesi gereken [can] borcunu yerine getirmesi zamanı gelinceye dek yaşaması, 6 aydan fazla sürmedi [2].

1] Bunları Rumlar sağlamış olmalı; Bohemond'un korsan gemisi türündeki kendi savaş gemileri, gördüğümüz üzere, daha önce Rumlarca yakılmıştı.

2] Anna'nın yanıldığı ve Bohemond'un biraz daha sonra, 1111 yılında öldüğü sanılıyor.

2 İmparator, daha bir süre Keltlerle ilgilendi; o konuyu sağlam çözüme bağladıktan sonra, Byzantion yoluna düştü. [Başkente] dönünce, kendini yalnız dinlenmeye ve zevk u safaya vermekten uzak [durarak] Barbarların [burada: Türklerin] İzmir [yöresi] kıyılarını, tâ Antalya'ya kadar, tümüyle yakıp yıkmış bulunmaları konusunu kafasına takmaya başladı ve bu [kıyıdaki] kentleri -onlara eski bayındırlıklarını yine kazandırmakla ve her yana dağılmış eski halklarını yeniden onlara yerleştirmekle- eski durumlarına döndürmekten geri kalmayı içine sindiremedi. Antalya'nın yazgısına ilgisiz kalmak şöyle dursun, özellikle onun hâlini kendine kaygı edinmişti.

3 Kabına sığamayan ve yalnız doğuştaki soyluluğu yönünden değil, aklı yönünden de, seçkin kişilerin çoğunun önünde giden, özgür ruhlu ve davranışlı, gerek Tanrıya gerek dostlarına sâdık, üstlerine başka herkesin gösterdiğinden çok bağlılık gösteren, ama hiç askerlik eğitimi almış olmadığı için ne yay tutmasını ne kirişi göğüse değecek kadar çekmesini, ne de kalkanla kendini savunmayı bilen, Eumathios Philokales adlı bir subay vardı [1]. [Bunca erdeminin] Üstüne, gerek pusu kurmakta, gerek bin çeşit savaş hilesi uygulayarak düşmanı yenmekte pek becerikli idi. [Bu kişi] Gidip İmparatoru buldu ve ondan, ısrarla, Antalya Vâliliğini istedi. Onun düşünce gücünün doğurganlığını ve girişkenliğini; bu kişi giriştiği hiçbir işi amacına erişmiş olmaksızın bitirmediğine göre de, Baht'ın -Baht denen şey her ne olursa olsun ve Baht hakkında her ne söylenebilecekse söylensin- sâdık bir yoldaş gibi hep onun yanında olduğunu bilen İmparator, onun gösterdiği gerekçelere aklı yatarak, onun buyruğuna, gerekli birlikleri verdi; her girişiminde çok ihtiyatlı davranması yolunda öğüt vermenin yanı sıra çeşitli uyarılarda bulunmaktan da geri kalmadı.

4 Abydos'a [2] varır varmaz, Eumathios, Boğazı geçti ve [Ege Denizine çıkarak] Atramytion/Edremit'e vardı [3]. Bu kent bir zamanlar çok kalabalıktı; ama, Çaka, İzmir yöresini talan edip yıkarken, bu kentin taşını taş üstünde bırakmamış, onu tümüyle yok etmişti. Sanki burada hiçbir zaman insanlar yaşamamışa benzeyecek kadar hepten yıkıntıya döndürülmüş bu kenti görünce, Philokales onu hemen yeniden kurdu [4], ona ilk [bayındır] görünüşünü kazandırdı; ona yeniden nüfus sağlamak için, her yandaki, canını kurtarabilmiş [ve yakınlarda öteye beriye dağılmış] yerlilerini çağırdı ve [ayrıca] diğer bölgelerden de, eski zenginliğine kavuşturduğu kente yerleştirmek için çok sayıda insan getirtti.

1] Şaşırmamalı; eski İmparatorluklardan hepsinin tarihinde nice "Beşik Paşası" vardır.

2] Çanakkale Boğazında, Anadolu yakasındaki Nara Burnunda, şimdi neredeyse izi bile kalmamış tarihsel kent.

3] Yıkılmış (eski) Edremit'in yerine, yâni Burhaniye batı yakınında kıyıdaki Ören'e. Şimdi yazlık evlerle kaplanan Ören'in adı, orada eskiden var olan yıkıntılara işaret ediyor.

4] Ancak, yeni kent, eskisinin yerinde değil, biraz ileride, varlığını bugün de sürdürdüğü yerde yâni bugünkü Edremit kasabasının yerinde kurulmuştu.

[Philokales] Bir yandan da Türkler hakkında soruşturma yaptı ve onların bu sırada Lampe'de kaldıklarını öğrenince [1] ordusundan bir birliği ayırıp onların üzerine yolladı. Bunlar düşmanla karşılaştılar ve zorlu bir çarpışmaya girdiler, hemen yengi kazandılar; ancak [Rum ordusundaki] adamlar Türklere karşı o kadar gaddarca davrandılar ki, onların yeni doğmuş bebelerini bile kaynar su kazanlarına attılar. Çok kişiyi kıyımdan geçirdiler, keza pek çok kişiyi tutsak ettiler ve çok keyifli olarak Eumathios'un yanına geri döndüler. Sağ kalan Türkler, soydaşlarına sırf giysileriyle bile başlarına gelenleri anlatmak için kara giysilere büründüler; Türklerin yayıldığı ülkenin her yanını iç parçalayıcı feryatlarla dolaştılar ve kurbanı oldukları zulümleri anlattılar; [bu halleri ve] giysileri ile herkesi kendilerine acındırdılar ve öç almaya kışkırttılar.

5 Alaşehir'e gelen Philokales, seferinin başarısından dolayı sevinçliydi. Ama, Kappadokia'da egemenlik süren ve yerlilere sanki onlar kendisinin satın aldığı kölelermiş gibi davranan Hasan adlı Baş-Satrap [2], Türklerin üzerine yağan, az önce sözünü ettiğimiz felâketleri öğrendi; asker topladı, çeşitli yörelerden takviye birlikleri getirtti ve komutası altında 24 000 askerin bulunduğu bir ordu oluşturarak, Eumathios üzerine yürüdü. O ise, söylendiği üzere, yetenekli bir adam olduğundan, Alaşehir'de kaygısız yan gelip yatmıyordu; kent surlarının içine yılgınlıkla kapanmış olmaktan uzak, her yöne keşif kolları gönderiyor ve gidenlerin ihmalciliğe düşmemesi için onların ardından daha başkalarını yolluyordu; bunları tedbirli olmaya öylesine yönlendiriyordu ki, onlar, tüm gece boyunca nöbet tutuyor ve hem yol kavşaklarını hem ovaları özenle gözetliyorlardı.

6 Bu gözcülerden biri, Türk ordusunun gelişini uzaktan gördü ve koşarak geldi, Eumathios'a haber verdi. Beriki, çok çabuk kafası çalışır yapıda olduğundan ve gerek bir olayı hemen kavramakta gerek ânında karar alabilmekte pek hızlı olduğundan, kendi birliklerinin bunca düşmanla baş edebilmek yönünden yetersizliğini gördü ve hemen, adı geçen kentin [Alaşehir'in] sur kapılarını kapatıp berkitti, kim olursa olsun herkesin sur üzerine çıkmasını, en küçük bir seslenmenin yapılmasını ve kaval ya da saz çalınmasını yasakladı; kısacası, kenti öylesine bir görünüşe büründürdü ki, [oradan] gelip geçenlere, [kent] tamamiyle terkedilmiş gibi görünüyordu. Hasan, Alaşehir'e gelince, ordusuyla surları kuşattı ve üç gün orada kaldı. Sur üstünden hiç kimsenin aşağıya sarkmadığını [görünmediğini], kuşatılan kentin kapılarının sımsıkı kapatılmış, berkitilmiş bulunduğunu gördüğünden ve zaten kendisinin ne helepolis'i [3] ne de

---

1] Bkz. yukarıda s. 203 dn. 1.

2] Bu Hasan'ın kimliği kesin güvenle saptanabilmiş değildir. İleride 15 VI 9'da (s. 499 ve orada dn. 3) sözü edilecek Hasan olduğu sanılıyor.

3] "Kaplumbağa" türü sur yıkma aracı.

mancınığı olduğundan [1], [bir yandan da] Eumathios'un ordusunun önemsiz güçte olduğunu ve o yüzden de onun bir çıkış yapmayı bile göze alamadığını sandığından, kentlileri pek korkak sayıverdi ve düşmanını çok küçümseyerek, [surlara saldırıdan] başka bir plân tasarladı [2]. Böylece, ordusunu böldü; 10 000 adamını Kelbianos Ovasına [3], ... [4] diğerini İzmir'e ve Nymphaion/Kemalpaşa'ya, geri kalanlarını da Khliara'ya [5] ve Bergama'ya yolladı; hepsini talana saldıktan sonra, kendisi de, İzmir üzerine giden birliklere katıldı.

7 Philokales, Hasan'ın girişimini öğrenir öğrenmez, kendisinin bütün birliklerini Türklere karşı saldırıya geçirdi. Bu birlikler, kaygısızca Kelbianos Ovasına gitmekte olanların peşine düştüler ve onları yakalayıp, gündoğumunda, üstlerine saldırdılar, onları acımasızca boğazladılar, sonra da onların yanları sıra götürmekte oldukları tüm tutsakları özgür bıraktılar. Arkasından, İzmir ve Kemalpaşa'ya gitmekte olan Türkleri izlediler; bir öncü birliği bunların tümünün arasından geçti ve düşmanla her iki kanatta çatışmaya girdi, onu tam bir yenilgiye uğrattı. Öldürülenler de, tutsak edilenler de çoktu; canlı kalabilmiş az sayıdaki kişi de, kaçarken [ırmağı aşmaya çalışırken] Menderes'in burgaçlı akan sularına düştü [6], hemen boğulup gitti. Bu [Menderes], Phrygia'dan çıkan bir ırmaktır, tüm akarsuların en çok dolambaç yapanıdır ve tüm uzunluğu boyunca yatağı hep kıvrımlıdır [7].

1] Hasan, atlı savaşçılarla, hızlı bir öç alma akınına çıkmıştı. Fetih savaşında değildi.

2] Yöredeki Rumlara zarar vermekle öç almayı düşündü.

3] Küçük Menderes vâdi-ovasının iç ucuna, Paliapolis/Beydağ yöresine.

4] Metinde burada Anna boşluk bırakmıştır; herhalde buraya, ikinci bölümde bulunan savaşçıların sayısı yazılacaktı, sayı belirlenemeyince orası boş kaldı.

5] Manisa ilindeki ilçe merkezi Kırkağaç'ın atası olan, ama tam onun yerinde bulunmayan, kalıntıları Bakır köyünün 2 km. doğusundaki höyükte gizli tarihsel kent.

6] Demek, Hasan'ın akıncı ordusunun birinci ve ikinci bölümleri, önce, bir arada olarak, Alaşehirden güneye inmeye başlamışlar; Küçük Menderes vâdi-ovasını doğudan batıya talan edecek birinci bölüm az sonra ayrılıp batıya, Keles/Kiraz üzerinden Beydağ yöresine (Kelbianos Ovasına) geçmiş; ikinci kol ise, Menderes vâdi-ovasını talan etmek ve *sonra* (Selçuk, Torbalı, Karabel üzerinden) Kemalpaşa-İzmir dolaylarına sarkmak niyetiyle, Menderes'i, batıya doğru, izlemeye koyulmuştu ve daha Menderes boyunda iken baskına uğramıştı. Rum ordusu, Kelbianos Ovasından Menderes Vâdisine geçmek için, Beydağdan Nazilliye ulaşım sağlayan kestirme yolu kullanıp bunlara yetişmiş olmalı.

7] Anna abartıyor. Menderes, birçok yerde, örneğin Sarayköy-Aydın arasında, dağ dizisi eteği boyunca düz akar.

Bu ikinci yengiyle üstlerine büsbütün gözüpeklik gelmiş olarak, [Philokales'in adamları] sonuncu bölümün peşine düştüler. Ama ellerinden birşey gelmedi; çünkü Türkler hızla uzaklaşmışlardı. Bunun üzerine, Alaşehir'e döndüler. Onların dönüşü ile Eumathios, [askerlerinin] nasıl da hiçbir düşmanı elden kaçırmamaya gayret ederek yiğitçe savaşmış olduklarını öğrendiğinde, onları çok cömertçe ödüllendirdi ve ileride yeni ihsanlarda da bulunacağına söz verdi.

[II. Normanlarla çekişme yeniden başlıyor]

1 Bohemond'un ölümünden sonra [1] Tancred, kendi arpalığı saydığı Antakya'ya sımsıkı sarıldı ve böylece İmparatorun mülkünü çaldı; İmparator bu kentle ilgili olarak içilen, ama bu Barbar Frankların çiğnediği andları, kendisinin [barış yapacağım diye] harcadığı büyük paraları; bu büyük orduları [sayısız kalabalıktaki Frank sürülerini] -bir: onlar Türklerin silâhlarına av olmasınlar diye; çünkü, hristiyan olduklarından, onlarla ilgileniyordu; iki: bizimkilerle işbirliği ederek onlar, İsmailî'lerin [Türklerin] bazı kentlerini yakıp yıksınlar, diğerlerini de [ele geçirip], yapılmış andlaşmalar uyarınca Rumların hükümdarlarına [Alexios ile, taht ortağı ettiği oğlu İoannes'e] versinler ve böylece Rumların ülkesi genişlesin diye- batıdan Asya'ya ulaştırmak uğruna, çok kibirli ve ileri ölçüde küstah kişilerle hep uğraşmak zorunda kaldığı halde, katlandığı nice zorluğu, onlarla birlikte Türklere karşı savaşmak üzere gönderdiği nice Rum ordusunu, aynı anda, aklından geçiriyordu; ama işte bunca acı, zahmet ve masraftan, Rum devleti için hiçbir yarar sağlayamamıştı, çünkü [Norman'lar] Antakya kentini sımsıkı tutuyorlardı ve diğer kentleri de bize vermiyorlardı; buna katlanamıyordu ve onlar yönünden bu kadar insanlık dışı nitelikte olan bir tutumu yanıtlamak için, karşılık verme yoluna gitmekten kendini gerçekten alıkoymayı da başaramıyordu.

2 Bu işte kazançlı çıkan, Tancred olmuştu: hesapsız harcamalar, bu yığınlarla para, kendisinin [İmparatorun] onlar için gösterdiği benzersiz kol kanat germe ve yardımlarına yolladığı bunca ordular hep ona yaramıştı; oysa Rumların İmparatorluğu bu işten hiçbir yarar sağlayamamıştı ve şimdi Frankların, onunla [İmparatorla] yaptıkları anlaşmayı ve hatta içtikleri andları çiğneyip kuru lâf hükmüne indirgedikten sonra, "Son yengi bizim oldu" saymaları onun içini yırtıyordu ve bu aşağılanmayı içine sindiremiyordu.

3 İşte bunun üzerine, Antakya yöneticisi Tancred'e bir elçiler kurulu göndererek, onu, hem hakka hukuka uymayan hem de and çiğnemek günahı oluşturan tutumundan dolayı kınadı ve böyle alaya alınmaya sonsuza dek katlanmıyacağını, tersine, onu, Rumlara karşı gösterdiği nankörlükten dolayı cezalandıracağını bildirdi. Çünkü,

---

1] Bu kişinin ölümü, 1108 andlaşmasının Rum imparatorluğu için işe yararlığını pratikte hiç'e indirmişti. Zaten Bohemond dahi, andlaşma sonrasında Anna'ya göre 6 ay, diğer bilgi kaynaklarımıza göre 3 yıl daha yaşadığı halde, Yakın Doğudaki belli yerleri İmparatorun görevlendireceği yöneticilere teslim etmek, kendi bağımlılarının ve özellikle yeğeni Tancred'in İmparatora bağımlılık andı içmesini sağlamak gibi temel yükümlülüklerinin hiçbirini de yerine getirmemişti.

her türlü hesap kitabı aşan tutarlarda para harcadıktan, tüm gücüyle ve ne bahasına olursa olsun Rumların egemenliğinin sınırlarını genişletmek için çabalayarak, bütün Suriye'nin -ve Antakya'nın kendisinin- zaptedilmesi için onlarla birlikte seçme ordular gönderdikten sonra, hem parasından hem de katlandığı özveriden Tancred'in gözü doymazlıkla yararlandığını görmek, utanç verici, hatta utanç vericiden bile ötede birşey olurdu.

4 İmparatorun elçileri, onun iletilecek-sözler'ini aktarınca, elçilerin dürüstlükle [hiç değiştirmeden] aktardığı sözlerde dile getirilen gerçeği kulak ucuyla bile dinlemek istemeyen bu çılgın ve beyni sulanmış Barbar, tam soyuna özgü türde davranış gösterdi ve kibirden kabararak, taht'ını yıldızların üzerine çıkardığından dolayı övündü; Bâbil surlarını mızrağının ucuyla yaracağı tehdidini savurdu; [savaş sırasında] saldırışının hem çok hızlı hem de karşı konamaz olduğunu söyleyerek, pek kendine güvenli, tumturaklı lâflarla, kudretinden dem vurdu; vurguladı ki, her ne olursa olsun Antakya'yı teslim etmeyecekmiş, onunla çarpışmak zorunda kalacak askerlerin elleri ateş saçsa bile; o, Asur'lu Büyük Ninos [1] imiş, öylesine bir koca dev imiş ki ona direnilmesi olanaksızmış, bir toprak-yığma tepesi gibi hep arazi üzerinde dimdik dururmuş [2], oysa ki Rumlar, onun kanısınca, ancak karınca hükmünde ve canlıların en güçsüzü imişler.

5 Elçiler görev yolculuğundan dönüp, Kelt'in saçmalamalarını ayrıntılı biçimde anlatınca, İmparator gazaba geldi ve çevresindekiler onu güçlükle yatıştırmasaydılar hemen Antakya üzerine koşar adımla sefere çıkacaktı. Bu durum üzerine hem komutanların en nitelikli olanlarını, hem de Danışma Kurulu'nun [3] tüm üyelerini çağırıp, her birine, görüşünün ne olduğunu sordu. Oy birliğiyle, hepsi, şu sırada İmparatorun Tancred'e bir sefer açma tasarısına karşı çıktılar: diyorlardı ki, önce, Antakya'ya komşu kentleri ellerinde tutan diğer Kontların ve kişisel olarak da Kudüs'deki Kral Baudoin'ın desteği sağlanmalı; bunların, Antakya'ya karşı İmparatorun girişeceği bir sefere katılmak eğiliminde olup olmayacaklarını anlamak üzere, düşünceleri yoklanmalı; onların Tancred'e karşı düşmanlık duyguları içinde bulunduğu bir kez sağlam yolda öğrenilince, artık tam bir güvenle ona karşı sefere çıkılabilirdi; yoksa, Antakya sorununu başka bir yoldan çözüme bağlamak gerekecekti.

1] Herodotos (I 103) Asur başkenti Ninuva'yı Ninos diye anar (Ökmen'in Türkçe çevirisinde Ninive) ve böylece, kenti kuranın, bu kral Ninos olduğunu söylemek ister. Aslında, Ninos sözcüğü, eski Anadolu tanrısı Nina'nın (Hitit belgelerinde, Nina Atta = Nina Baba. Bkz. Emmanuel Laroche, Dictionnaire de la langue louvite, Paris 1959, s.127) adının, Hellen ağzında (erkek adı olabilmesi için) eril ad biçimine getirilmişidir. Herodotos dahi, o tanrıyı, Herakles'in torun oğlu Lydia kralı kimliği yakıştırarak, Ninos diye anıyor (I 7).

2] Gördüğü, Anadoludaki görkemli tümülüslerden esinlenmiş olmalı.

3] Bkz. yukarıda s. 41 dn. 2.

6 İmparator [bunları] uygun gördü ve hemen, Manouel Boutoumites ile, Lâtin dilini iyi bilen bir diğer kişiyi, çağırttı; sonra onları [elçi olarak] Kontlara ve Kudüs Kralına gönderdi; bu Kontlarla ve Kudüs Kralı Baudoin ile ne konuşacakları konusunda ayrıntılı talimat vermeyi de ihmal etmedi. Lâtinlerin aç gözlülüğü nedeniyle, bu elçilerin Kontlar önünde görev yürütebilmesi için kaçınılmaz olarak para da gerektiğinden, o sırada Kıbrıs Duka'sı olan Eumathios Philokales'e iletilmek üzere Boutoumites'e buyrultular verdi; bunlarla, ona [Kıbrıs Duka'sına], beriki [Boutoumites] kaç gemiye gereksinme duyarsa o kadar gemi donatması görevini veriyordu; ona ayrıca, Kontlara verilmek üzere her çeşitten, her biçimden, üstlerindeki baş kabartması kimin olursa olsun, değeri ne olursa olsun, para bulup buluşturmasını buyuruyordu. Söz konusu elçilere, özellikle Boutoumites'e verdiği buyruk, parayı Philokales'den alınca, gemileriyle [yola çıkıp, bugünkü Lübnan'ın kuzey yanında] Tripoli/Trablus'a yanaşmak, orada -bu tarih yapıtında adı sık sık anılan- Saint Gilles'in oğlu Kont Bertrand'ı [1] görmeleri idi; ona, babasının İmparatora karşı her zaman sürdürdüğü bağlılık anımsatılacaktı ve bu sırada ona İmparatorun mektuplarını verip şöyle diyeceklerdi: "Babandan geri kalma; onun bana karşı gösterdiği bağlılığını senin de özenle sürdürmen gerekir. Bilesin ki; hem Tanrıya hem de bana korkunç andlar içerek verdiği sözleri çiğneyen kişiyi cezalandırmak için, kendim, Antakya üzerine yürüyeceğim. Sana gelince, ona hiçbir türlü destek sağlamamaya ve Tancred hiçbir biçimde destek görmesin diye, Kontları bize bağlı kalmak için yönlendirmeye özen göster".

7 Bunun üzerine [elçiler, yola çıkıp] Kıbrıs'a vardılar; orada parayı ve keza, istedikleri gemileri teslim aldılar ve doğruca Trablus'a geldiler. Gemileri limanda kıyıya yanaştırıp karaya ayak bastıktan sonra, Bertrand'la buluştular, ona İmparatorun kendilerine emanet ettiği, iletilecek-sözler'ini aktardılar. Elçiler onu, uygun tutumda, İmparatorun tüm buyruklarını yerine getirmeye, hatta gerekirse onun hizmetinde hiç esirgemeksizin canını vermeye hazır görünce ve üstelik o, [İmparatorun] Antakya yöresine varışı üzerine hemen, ona saygılarını sunmaya geleceğine söz verince, onun [Bertrand'ın] uygun görmesiyle, İmparatorun da onlara öğütlemiş bulunduğu gibi, yanlarındaki parayı Trablus Piskoposluğuna teslim ettiler. Çünkü o [İmparator], Kontlar elçilerin para getirmiş bulunduğunu öğrenirlerse, bu parayı içlerinden biri, kendi yararına ve Tancred'in yararına olarak kullanmak amacıyla elçilerden almaya kalkar, diğerlerini eli boş göndermek gerekir diye çekiniyordu. İşte bu nedenle [İmparator,] onların, eli boş [para güvenilir yere yatırılmış] olarak yolculuk etmesini gerekli saydı: onlar, hele bir, İmparatorun iletilecek-sözler'ini onlara aktararak, Kontların eğilimlerini yoklasınlardı, işte ondan sonra [Kontlara] para vermek vaadinde bulunacaklar ve eğer [Kontlar] İmparatorun buyruklarına baş eğmeye hazır iseler onlardan bu yolda and içmelerini dileyeceklerdi; ancak bunun arkasından para onlara verilecekti. Bu nedenle, Boutoumites ile yoldaşları, yanlarında getirdikleri büyük parayı, söylendiği gibi, Trablus'daki Piskoposluğa emanet etmişlerdi.

1] Anna bu kişiyi Pelktranos diye anıyor. Ayrıca bkz. s. 349 başı.

8 Ne var ki Baudoin, bu elçilerin Trablus'a varışını öğrenince, para konusundaki aç gözlülüğü nedeniyle, kendisi onların gelişi öncesinden davranıp, onları [yanına] çağırmak üzere amca oğlu Simon'u gönderdi. Onlar, parayı Bernard'ın onayı ile orada [Trablus'da] bırakıp, Kudüs'e doğru yola çıkan Simon'un yanına katılarak, Tyros/Sur kentinin kuşatılmasıyla uğraşmakta olan Baudoin'ın yanına vardılar. Bu kişi, onları güler yüzle karşıladıktan ve bin türlü iltifata boğduktan sonra, büyük perhiz günlerinde bulunulduğu için, o 40 günün tümü boyunca [1] -söylendiği gibi, kendisi Tyros/Sur'u kuşatmakta iken- yanında alıkoydu. Oysa bu kent, zaptedilmez surları sayesinde, özellikle iyi bir savunmaya sahipti, ayrıca asıl surların önünde de ona koşut üç ayrı savunma duvarı vardı; en dıştaki, ikinci duvarı örtüyordu, bu ikinci de, daha içteki üçüncüsünü. Bunlar, bir kuşak gibi kenti çevreleyen, böyle birbirinin içine konmuş üç çember durumunda idiler.

9 Baudoin, kenti alabilmesi için bu savunma duvarlarını ele geçirmesinin kaçınılmaz gereklilik olduğunu gördü: Çünkü bunlar, kentin önünde, saldırı düzenlenmesini engelleyen bir [ok engelleyici] siperlik perdesi gibiydiler. Kuşatma araçlarından [helepolis'lerden] yararlanarak, dış duvarların birincisini ve ikincisini yıkmıştı, üçüncüsüne saldırmakta idi. Ama, o [dıştaki] savunma duvarları yıkılınca, işi ağırdan aldı. Eğer bu işe asılsaydı, kuşkusuz o üçüncü duvarı da ele geçirecekti. Bundan sonra kente [kentin asıl surlarına] merdivenle tırmanabileceğini düşünüyordu ve kenti avucunun içinde sayıyormuşçasına, kuşatma savaşını gevşek yürütüyordu. İşte bu, Sarakenos'ların [2] kurtuluşu oldu; yengiye o kadar yakın olan [Baudoin], ondan uzağa itildi ve içeride ağa girmiş durumda olanlar, ağın gözlerine takılmaktan kurtuldular. Çünkü, Baudoin'ın gevşeklik göstermekle yitirdiği zamanı, düşmanları, toparlanmak için özenle değerlendirdiler.

10 Onlar, şu savaş hilesine başvurdular. Barış için görüşmelere girişmekle ilgileniyormuş gibi yaptılar ve bu amaçla, Baudoin'a elçiler gönderdiler; gerçekte ise, barış koşulları üzerinde tartışma yürütürken, savunmalarını berkitmekte idiler ve hasımlarını umutlarla beklentide tutarken, ona karşı hilebazlıklar düzenlediler. Askerî harekâtta gerçekten büyük bir gevşeme bulunduğunu ve kuşatıcı askerlerin boş verici tutumunu gözlemlediklerinden, bir gece, çok sayıda kil'den çömleklere sıvı katran doldurup, bunları, kent karşısına dizilmiş kuşatma savaşı araçlarına [helepolis'lere] fırlattılar. Bu çömlekler, doğal olarak, parçalandı ve sıvı, araçların ahşap yapısı üzerine yayıldı. Bunların üzerine, ucu alevli odunlar, arkasından, yine bol miktarda katran içeren başka çömlekler attılar; katran, tutuşunca, hemen alevler fışkırttı ve Frank'ların araçlarını küle dönüştürdü. Günün ışımasıyla birlikte, ahşap "Kaplumbağa"lar da tutuşmuştu ve [araçlardaki] yangın, göğe doğru kule gibi duman çıkarıyordu.

1] Büyük Perhiz günleri bu 1112 yılında, 21 Nisanda bitmiştir.

2] Kent Türk Beylerin yönetiminde, ama halkı Suriyeli müslüman olduğu için, "Türkler" demiyor, "Sarakenos'lar" diyor.

11 Böylece Baudoin'ın askerleri, gevşekliklerinin ekinini biçtiler; şimdi duman ve ateş olan biteni onlara öğretirken, gevşekliklerinden dolayı pişmanlık duyuyorlardı. Araçların yakınında bulunan askerlerden birkaçı, 6'sı, [çıkış yapıp katran dolu çömlekleri, alevli odunları araçlara atan düşman serdengeçti'lerince] tutsak edilmişlerdi. Tyros/Sur'daki komutan, bunları görür görmez, kafalarını kestirdi ve bu kafaları, mancınıkla, Baudoin'ın ordugâhına attırdı. Bütün ordu, yangını seyredip, kafaları gördükten sonra, askerler yılgınlığa kapıldı ve atlarına atlayıp, bu kellelerden dolayı dehşete düşmüş bulunduklarından, Baudoin'ın at sırtında her yere koşuşmasına, kaçanlara seslenmesine ve onları her olanaklı yöntemle yeniden cesaretlendirmek için çabalamasına rağmen, savuştular. O [Baudoin], sağırların karşısında bağırıyordu; ötekiler ise artık kaçmaya koyulduklarından, koşmaktan hiç geri durmuyorlardı ve her kuştan daha hızlı görünüyorlardı. Koşu yolunun sonu, yerlilerin Akkâ dediği [güney ileride, kendilerini sonuçta Kudüs'e ulaştıracak kıyı yolunun üzerinde] bir kaleydi. Gerçekten o [kale], bu korkak koşucular için bir sığınma yeri oldu. Bunun üzerine, cesareti kırılmış, hepten güçsüzleşmiş Baudoin, istemiyerek de olsa, kaçanları izledi ve o da, söz konusu kente sığınıp canını kurtardı.

12 Boutoumites ise, hepsi 12 tane olan, üç dizi kürekli Kıbrıs savaş gemilerine binip Akkâ'ya kadar kıyıyı izledi [güneye indi], Baudoin'la yeniden buluştu; ona bildirilmesini İmparatorun buyurduğu herşeyi ona açıkladıktan sonra, bildirimine ekleyerek, İmparatorun Silifke'ye varmış bulunduğunu söyledi. Aslında, bu doğru değildi; sâdece, Barbarı etkilemek ve onun, kendisini [Boutoumites'i] hemen gitmeye bırakmasını sağlamak için bir kurnazlıktan ibaretti. Ama Baudoin, hileyi sezdi ve yalan söylediğini Boutumites'in yüzüne vurarak onu azarladı. Çünkü, İmparatorun başından gelip geçenleri, -benim anlatımımın biraz sonra daha ayrıntılı olarak aktaracağı üzere- nasıl kıyı boyunca ilerlediğini, kıyıları talan eden korsan gemilerini nasıl ele geçirdiğini ve nasıl hastalık yüzünden geri dönmek zorunda kaldığını birisinden öğrenmişti [1]. Bunun üzerine Boutoumites'in yalanını yüzüne vurdu ve yalan söyledi diye onu azarladıktan sonra şunu ekledi: "Şimdi senin, benimle birlikte, Kutsal Mezar'a [Kudüs'e] gelmen gerekiyor; oradan, bizim elçilerimiz, kararlarımızı İmparatora bildirmek için, yola çıkacaklardır".

13 Kutsal kente varır varmaz, [Baudoin] elçilerden, İmparatorun gönderdiği parayı istedi. Boutoumites yanıt verdi: "Siz, İmparatora, [İstanbuldan] geçerken and içerek verdiğiniz sözü tutup, Tancred'e karşı ona yardımcı olmayı vaad ederseniz, size gönderilmiş parayı alacaksınız". Diğeri ise, İmparatora değil Tancred'e yardım etmeye kararlı olduğu halde, parayı istiyordu ve o parayı alamadığı için öfkeleniyordu. Tüm Barbar soyu işte böyledir: armağanlar ve para karşısında ağzı açık [yiyiciliğe hazırdır], ama kendilerine o paranın verilmesi nedeni olan işi yapmaya sıra gelince, onun için bu [iş] hiç önem taşımaz.

1] Bir Pisa'lı kaptandan; bkz. biraz ileride 14 III 4 (s. 450). Gemilerin (Çanakkale Boğazında) ele geçirilmesi olayı da orada anlatılıyor.

Böylece, o [istenen andı içmeksizin, Boutoumites'e] sıradan mektuplar verdi ve onu gönderdi. Elçiler, Kurtarıcı'nın dirilerek göğe uçuşu gününde, saygı duaları etmek için Kutsal Mezara [Kudüs'e] gelmiş bulunan Kont Jocelin'le de [1] görüştüler; onun da Baudoin ile aynı yolda yanıtlar verdiğini görünce, [elçiler], hiçbir şey elde edememiş olarak, ayrıldılar.

14 [Trablus'a döndüklerinde] Bertrand'ı yaşayanlar arasında bulamadılar ve Piskoposluğa emanet ettikleri parayı geri istediler. Ancak, Bertrand'ın oğlu ve Trablus Piskoposu, emanetin geri verilmesini sürekli olarak savsaklıyorlardı. O zaman elçiler şunu söyleyerek onları tehdid ettiler: "Bu parayı bize geri vermezseniz, [ortaya çıkacak ki,] İmparatorun gerçek hizmetkârı değilsiniz, Bertrand ve onun babası Saint-Gilles gibi ona bağlılığınızı göstermiyorsunuz. Bu koşullarda, artık, gelecekte Kıbrıstan size gönderilecek çok bol miktardaki gereksinmeler yardımını alamıyacaksınız ve Kıbrıs Duka'sı size yardım göndermiyecek, sonunuz kıtlıktan ölüp gitmek olacak". Böylece, her telden çalıp konuşma sırasında hem tatlı hem de tehdid edici sözlere başvurduktan sonra, Bertrand'ın oğlunu parayı kendilerine geri vermesi için razı edemediklerinden; ona, İmparatora bağlı kalacağı yolunda törenle bir and içirtmenin ve bundan sonra, babasına ayrılmış armağanları -bunlar, altın ve gümüş para ile, çeşitli giysilerden oluşuyordu- ona vermenin gerekli olduğunda karar kıldılar. Bu kişi [Bertrand'ın oğlu Pons], onları huzuruna alınca, İmparatora bağlılık andını, törenle, içti. [Elçiler] Paranın geriye kalanını[n bir bölümünü, Kıbrıs Vâlisi] Eumathios'a geri getirdiler ve [bir bölümüyle de] Damaskos/Şam'dan, Edessa/Urfa'dan, hatta Arabistandan [getirilmiş] yarış atları aldılar. Oradan [Trablus'tan yola çıkarak], Suriye Denizini ve [Kıbrıs'a uğradıktan sonra] Pamphylia Körfezini [Antalya Körfezini] geçtiler; ardından, kara yolculuğunu deniz yolculuğuna göre daha güvenli sayarak, denizde gitmekten vazgeçtiler ve [karadan ilerleyerek] İmparatorun [o sırada] bulunduğu Khersonnesos'a [Gelibolu Yarımadasına] doğru ilerleyip, Hellespontos'u [Çanakkale Boğazını] geçtiler, İmparatorun yanına geldiler [2].

[III. Karadaki ve denizdeki çatışmalar]

1 Sıkıntılar onun [İmparatorun] üzerine birbiri ardınca kar taneleri gibi yağıyordu; çünkü, deniz yanında, Pisa'da, Genoa'da, Lombardiya'da akın seferi komutanları tüm kıyıları donanmaları ile talan etmeğe hazırlanmakta idiler [3]; diğer yandan, karada, Emîr Şahinşah [4], doğu'dan gelip Alaşehiri ve kıyı bölgelerini tehdid ediyordu;

1] Jocelin de Courtenay. Baudoin'la kardeş çocuğu oluyordu. Anna bu kişiyi İatzoulinos diye anıyor.

2] Tancred, çok geçmeden, aynı yılın sonuna doğru, 12 Aralık 1112'de ölmüştür.

3] Daha 1111 yılında. Bu donanmadan tek dizi kürekli bir gemi, 1111-1112 kışında Tyros/Sur limanına gelmişti; bkz. ileride 14 III 4 (s. 450).

4] Anna'da, Amèr Saïsan: Kılıç Arslan'ın oğullarından biri. Adı Şehinşah diye de yazılıyor. Bir diğer adı, Melik-Şah. Kılıç Arslan ölünce, Sultan olmuştur.

böylece İmparator görmüştü ki, kendisinin de başkentten ayrılması ve her iki yanda [hem denizdeki hem karadaki düşmana karşı] savaş yürütebileceği bir yere gitmesi gerekmektedir. İşte bu nedenle, Gelibolu Yarımadasına gelmişti; sonra, her yandan kara ve deniz birliklerini toplayınca, güçlü bir ordu ayırıp bunu Skamandros/Kara Menderes Çayı yoluyla, Edremit'te, Thrakesion Thema'sında [İlinde] konuşlanmaya gönderdi. Bu sırada Alaşehir'deki komutan, hisarı savunmak için yeterince adamı bulunan, Konstantinos Gabras idi; bu anlatımımda sık sık sözü edilen yarı Barbar [Türk] Monastras, Bergama, Khliara [Kırkağaç yakını] ve çevresindeki kasabaları kapsayan bölgenin komutanı idi; kıyı boyunda bulunan diğer kentlerde de, yönetici olarak, yüreklilikleriyle ve askerlikteki deneyimleriyle ün kazanmış başka komutanlar vardı. İmparator bunlara sık sık, hiç ara vermeksizin uyanıklığı sürdürmeleri ve her yöne, Barbarların harekâtını gözlemekle ve hemen bu harekâtın haberini [komutana] iletmekle görevli olacak ileri gözcüler göndermeleri yolunda talimat veriyordu.

2 Asya'daki işleri böylece güvenliğe bağladıktan sonra, denizdeki harekât ile uğraştı: Denizcilerden bir bölümüne, Madytos [1] ve Koiloi [2] koylarında demir atmalarını, hafif dromon'lardan keşif devriyesi çıkararak, Boğazdan geliş geçişi aralıksız denetim altında tutmalarını, Frank donanmasının gelişini bekleyerek deniz yolları üzerinde sürekli biçimde nöbette durmalarını buyurdu; diğerleri, adalar boyunca yelken açıp onları [adaları] savunacak, ama Peloponnesos/Mora kıyılarını gözden kaybetmiyecekler ve o yarımada çevresinde dahi sıkı nöbette bulunacaklardı. Bu yörelerde yeterince uzun süre kalmak istediğinden, kışı oralarda geçirmek üzere, uygun yerlerde birkaç konut yaptırdı.

1] Eceabad'ın ilkçağdaki (bkz. Herodotos, VIII 33) ve ortaçağdaki adı. Türklerce de Maydos biçiminde kullanılmıştır.

2] İlkçağ kentçiği Koila. Kalıntı alanının, Eceabad kuzey-kuzeybatı yanıbaşında olduğu, Türk Ansiklopedisi c.11 Harita No. 123'de gösterilmiştir. Anna'nın kullandığı Koiloi adı, Hellen dilinde "Oyuk, çukur" anlamına gelen sıfatın (eril: Koilos; dişi: Koilè; nötr: Koilon) eril biçiminin çoğuludur; Koila ise, nötr biçiminin çoğuludur. Her iki biçim, Hellen dilinde, "Oyuklar, çukurlar, çukurluklar, vadiler" diye anlaşılabilir. Ancak, çok güçlü olasılıkla, *buradaki* adın aslı Luwi dilinden Kuwa-İla, "Güzel-Boğaz" idi. O yörede, tümü de Hellen ya da Türk ağzında çarpıtılmış, "Boğaz" anlamındaki Ela/İla öğesini içeren pek çok ad görmekteyiz: İlion yani İl(a)+ion, "İla Yeri"; İlyas Burnu; Akhilleion yani Akh(a)+İl(a)+ion, "Su+Geçidi+Yeri"; bugünkü Çanakkale Şehitleri anıtının bulunduğu yerde bir tümülüste gömülü bulunduğuna inanılan destan yiğidi Protesilaos; Elle Boğazı (Elles Pontos, Lâtin yazımında Helles Pontos); Helana/Helena/Helene, aslında Elana yâni Ela+(wa)na, "Boğaz-sal", Boğazdaki kadın; tıpatıp aynı adın Hellen ağzında sonu -os edilmişini taşıyan Troia'lı Prens, Helenos. Buna benzer adları bir de, İğriboz Adası ile Yunanistan anakarası arasında kalan Boğazın yakın yöresinde görmekteyiz; ilk kez orada karşılaşılan Ellas adı, orada doğmuş yiğit Akhilleus'un (Hellen dilinde: Akhilla'sal, Akhilla'lı) adı, bunların başta gelenleridir. Bu konuda bkz. Umar, "Helle, Hellen, Helenos, Helena'nın gerçek kimlikleri" (Tarih ve Toplum, Aralık 1989, s. 31-34).

3 Lombardiya'nın [1] ve diğer bölgelerin donanması, iyice donatılmış olarak, demir alıp denizde ilerlemeye başlayınca, donanma komutanı, çift dizi kürekli savaş gemilerinden 5 tanesini ayırdı ve onları İmparatorun ne yaptığı hakkında bilgi edinmek amacıyla tutsaklar ele geçirmeye yolladı. Bu gemilerden sadece bir teki, donanma [Çanakkale Boğazında Nara Burnundaki] Abydos kentine vardığı sırada yeniden donanmaya katılabildi; çünkü diğerleri, kürekçileriyle [tayfalarıyla] birlikte, [Rumlarca] ele geçirilmişlerdi. Bu [tek] gemi sayesinde, donanmanın komutanları İmparator hakkında bilgi edinebildiler ve öğrendiler ki, o, karada ve denizde her türlü güvenlik önlemlerini özenle aldıktan sonra, kendisi, tüm adamlarına cesaret aşılamak için, Gelibolu Yarımadasında kalmaktadır; İmparatorun ustaca önlemlerine karşı başarıyla savaş yürütmekten âciz kalarak, küreğe yapıştılar, yön değiştirdiler.

4 Bu komutanların [yakın] çevresindekilerden bir Kelt, kendisinin, çok hızlı giden, tek dizi kürekli savaş gemisini [donanmadan] ayırdı ve o sırada Tyros/Sur'u kuşatmakta olan Baudoin'ın yanına gidip, benim anlatımımda daha önce açıklanan olayları aktararak, İmparator hakkında ayrıntılı bilgi verdi; bu adam, sanıyorum ki, o komutanların onayıyla yola çıkmıştı; ona [Baudoin'a] ayrıca, nöbet tutan Rum donanmasının, keşif kolu olarak gönderilen dromon'ları nasıl -söylenmiş bulunduğu üzere- ele geçirdiğini de anlattı. Kelt donanması komutanlarının, İmparatorun onlara karşı böylesine hazırlıklı bulunduğunu görünce, Rum donanmasıyla çatışıp da yenilmekten ise, hiçbir sonuç elde edebilmiş olmaksızın çekip gitmeyi yeğ saydıkları için, düzgün çekilişle geriye döndüklerini de ayrıca, yüzü kızarmadan itiraf etti. Rum donanması aklına geldikçe hâlâ heyecanlanan ve korkan bu Kelt, işte Baudoin'a bu haberleri verdi.

5 Denizde Keltlerin başından geçen, böylesi oldu; ama, karada olan bitenler de, fırtınasız ya da İmparatora zahmet getirmeksizin yürüyor değildi. Gerçekten, Akrounos [2] Vâlisi olan, Amastris/Amasra'lı Mikhael diye biri, bir ayaklanma düzenleyip, bu yeri ele geçirdikten sonra, çevreyi korkunç biçimde yakıp yıkmağa koyulmuştu. Bunun haberi gelince, İmparator, onun üzerine, güçlü bir ordu ile, Dekanos oğlu Georgios'u gönderdi [3]. Bu kişi, üç aylık bir kuşatmadan sonra, kenti aldı ve âsiyi hemen İmparatora gönderdi. İmparator, hisarın vâliliğini bir başkasına verdi; hâin'i ise, ona pek gazaplı bir bakış fırlattıktan ve onu birçok cezaların sözünü ederek korkuttuktan sonra, idama mahkûm etmiş gibi yaptı, bahtsızın ödü koptu; ama [İmparator] hemen

---

1] İtalya çizmesinin topuğundaki Norman Beyliği (Robert de Guiscard'ın ve oğlu Bohemond'un Beyliği) kasdediliyor.

2] Daha çok Akroenos diye anıldığını gördüğümüz, Afyon (Karahisarı) olması gerektiği akla geliyorsa da, Anna o hisarın adını biraz ileride (s. 497, metinde No. 5) Akronios diye yazmıştır.

3] Dekanos oğlu Georgios, Grègorios Gabras'ın baş kaldırması olayında onunla birlik olmuş ve bu nedenle İmparatorun gözünden düşmüştü (bkz. yukarıda s. 264 başı).

bu askeri, düştüğü dehşetten kurtardı. Gerçekten, daha güneş ufukta kaybolmamış idi ki, tutsak özgür olmuştu ve idam mahkûmu, bin türlü armağana boğulmuştu [1].

6 İşte babam İmparatorun her durumda kendini gösteren [merhametli] davranışı böylesineydi; sonrasında herkesten nice nankörlük görerek [iyiliğinin] karşılığını aldığı halde [bu davranıştan vazgeçmezdi]; tıpkı bir zamanlar, insan soyunun velinîmeti, kudret helvasını çölde yağdıran, dağlardaki kalabalığı doyuran, [aynı kalabalığı yâni Mısır'daki baskıdan kaçmak için göçe çıkan, Kızıl Deniz kıyısına gelen Musa halkını] denizin içinden ayağı bile ıslanmaksızın geçirten, ve bütün bunlardan sonra inkâr edilen, sövülen, dövülen Efendimizin de [2], en sonunda dinsizlerce haç'a çakılmak için [ödülü bu olarak] yaptığı, gördüğü [karşılığını bulduğu], böyle olduğu gibi. Ancak, burada, sözcüklerimden önce gözyaşlarım akıyor; içimden nankörlerin sözünü etmek, listesini çıkarmak geliyor [3]; ama dilimi tutuyorum, içi kaynayan yüreğimi bastırıyorum ve hep, ozanın şu sözlerini yineliyorum: "Katlan yüreğim, katlan, atlattıydın sen daha korkuncunu" [4].

7 Bu nankör askerden bu kadar söz ettiğimiz yeter; Sultan Şahinşah'ın Horasan'dan [!] yolladığı birliklere gelince, bunların kimi Sinaos kıyısına [5] indiler; diğerleri, gerçek anlamda Asya'nın [6] içinden geçerek ilerlediler. Bunun haberi gelince, o sırada Alaşehir Vâlisi olan Konstantinos Gabras, komutası altındaki birlikleri yanına alıp Türkleri Kelbianos Ovasında [7] karşıladı; herkesin önünde olarak, doludizgin saldırdı; diğerlerine de öyle yapmak komutu vermemiş değildi; ve Barbarları yenilgiye uğrattı. Onları [Türk akıncılarını] göndermiş olan Sultan, bu ezici yenilgiyi öğrenince, hemen İmparatora elçiler göndererek barış diledi ve aynı zamanda, müslümanlarla Rumlar arasında barışın egemen olmasını uzun süredir istediğini açıkladı. Çünkü, İmparatorun düşmanlarıyla her karşılaşmasında kazandığı başarıları çok uzaktan duymuştu ve şimdi bunun deneyimini kendisi de yapmış bulunduğu için, "Kumaşı saçağından, aslanı pençesinden tanıyarak", istemiyerek de olsa, barış görüşmeleri için başvurmaktaydı.

1] İlk bakışta İmparatorun bunadığını düşündüren bu olayda da, Mikhael'i ayaklanmaya zorlayan bazı haklı gerekçelerin bulunduğu ve hatta İmparatorun o gelişmelerde kusurunun varlığı, bundan dolayı vicdan azabı duyduğu anlaşılmaktadır.

2] Anna, Orthodox inancına uygun olarak, İsa'yı Tanrıya eşitliyor. Karş. Pîr Sultan Abdal'dan: "Gaafil kaldır şu gönlünden gümânı [kuşkuyu]/Bu mülkün sahibi Ali değil mi?/Yaratmıştır onsekizbin âlemi/Rızıkların veren Ali değil mi?"

3] Bu yapıtı yazdığı sırada İmparator olan kardeşi İoannes'i de nankörler, hâinler arasında saymaktadır; bkz. biraz ileride IV 9 (s. 456).

4] Odysseia, XX 18.

5] Daha çok Synaos diye bilinen Simav'ın, daha doğrusu Simav Gölünün (şimdi kurutulmuştur).

6] İliada II 461'de, Kaystros/Küçük Menderes boyundaki çayırlardan Asia Çayırları diye söz edilmesi dolayısiyle, o yöreyi, Küçük Menderes vâdi-ova'sını kasdediyor.

7] Küçük Menderes vâdi-ovasının iç ucunda, Paliapolis/Beydağ yöresinde.

8 İran [1] elçileri geldiğinde, İmparator tahtında oturuyordu, pek korku salıcı bir görünüşü vardı; görevi bu olanlar [tören ve protokol görevlileri], uluslarına göre ayrı kümelerde toplanmış askerleri, o arada balta taşıyan Barbarları [2], sıralara dizdiler, sonra elçileri imparatorluk tahtına doğru yaklaştırdılar. İmparator onlara, âdet olduğu üzere, Sultan'la ilgili sorular [3] yöneltti ve onların getirdiği, Sultanın iletilecek-sözler'ini dinledikten sonra, barışı içten özlemle kabul ettiğini, çünkü herkesle barışta olmak istediğini söyledi; arkasından, Sultanın önerilerini öğrendi ve onun dileklerinin hepsinin Rum devletine yarar sağlayıcı olmadığını [bazısının sakınca getireceğini] görünce, [konuşmaya girişip] sözleriyle büyük bir inandırıcılık ustalığı sergiledi; kendi bakış açısını çok ustaca onların önünde savundu ve uzun bir konuşma sonrasında, onları, kendisinin istediklerine razı olmaya ikna etti. Arkasından onları, kendileri için hazırlanmış çadırlara gönderdi ve onlara, [yaptığı] önerileri üzerinde düşünmelerini öğütledi: eğer bunları içtenlikle kabul ederlerse, onlarla anlaşma ertesi gün yapılacaktı. Onlar da [ertesi gün] İmparatorun koşullarına, özgür istekle, razı oldular ve [o] ertesi gün, andlaşma yapıldı [4].

9 İmparator yalnızca kendini düşünüyor değildi; tersine, aynı zamanda Rumların devletini de düşünürdü. Çünkü, kendi yararından önce kamunun yararı için kaygı duyardı ve [o nedenle] bu andlaşmanın ayrıntılarını, sanki Rum egemenliğinden başka hiçbir şey umurunda değilmiş gibi tartışmıştı; herşeyi ona [Rum egemenliğine] bağlıyordu [andlaşmaları, o zaman yapılageldiğinin tersine, kişi olarak değil, devlet adına yapıyordu]; böylece, kendisinin ölümünden sonraki zaman boyunca da, andlaşma geçerli kalsın istiyordu; ne çâre ki bu amaca ulaşılamadı. Çünkü, onun ölümünden sonra, işler çok başka yolda gitti ve kargaşayla sonuçlandı. Gerçekten, o zamana [İmparatorun ölümüne] dek, belâ çıkarıcı unsurlar yatıştırılmış durumda idiler ve tam [kalıcı] yatışmışlığa eğilim gösterdiklerinden, bundan böyle sonsuza dek barış içinde olacaktık. Ne var ki, İmparatorun göçüp gitmesiyle bütün bu nimetler de yok oldu ve onun ölümünden sonra erk'inin mirasçısı olanların budalalığı yüzünden, o ölünce, tüm çabaları da hiç'e indirgenmiş oldu [5].

1] Anna, çağdaşı Rum tarihçilerinin çok düştüğü bir yanılgıya düşüyor ve Türkleri İran halklarından biri sanıyor; ayrıca, Rum (Anadolu) Selçukluları devletinin, İran'a da egemen olan (Büyük) Selçuklu devletinden ayrı devlet olduğunu bilmiyor, hatta Rum Selçukluları devletinin Nikaia/İznik'i yitirdikten sonra hangi kenti başkent edindiği hakkında hiçbir fikri bulunmuyor, başkenti İran'daki Horasan'da sanıyor.

2] Slavlaşmış Vikingler olan Vareg/Vareng'lerden, Rum hizmetinde paralı askerler.

3] "Devletli Sultanınız âfiyette midirler?" gibi, protokol nezaketi soruları.

4] Bohemond'la yapılan andlaşmayı pek uzun uzadıya aktaran Anna'nın, Selçuklularla yapılan andlaşmanın içeriği hakkında tek sözcük bile söylememesi gösteriyor ki, Türk akıncıların Kelbianos Ovasındaki yenilgisi pek önemli değildi ve andlaşma, en azından eşit ödünler içeriyordu.

5] Anna, burada, taht'a çıkmasını önlemeye çalıştığı kardeşi İoannes'i batırıyor; "Benim istediğim gibi, eşim Nikephoros İmparator olsaydı, işler böyle gitmezdi" demeye getiriyor. Oysa, İoannes, başarılı bir İmparator olmuştur.

[IV. İmparatorun sağlık durumu. Normanların yeni düşmanlıkları]

1 Frank donanmasının komutanları, Rum donanması hakkında keşif yapmakla görevli 5 dromon'un [Rumlardan] -söylendiği üzere- sıyrılması sâyesinde [1], İmparatorun, donanmasına silâh başı ettirdiğini ve Gelibolu Yarımadasında, onların gelişini bekleyerek, kalmakta olduğunu güvenle öğrenince, ilk tasarımlarından vazgeçtiler ve artık Rum ülkesinin [2] arazilerine yaklaşmak hevesini hiç mi hiç duymadılar. Böylece, İmparator, Kallipolis/Gelibolu'da, -kocasının ayağındaki hastalık dolayısiyle, sık sık sözü edildiği üzere, ona eşlik etmekte olan- İmparatoriçe ile birlikte, kışı geçirdi ve Lâtin donanmasının, hep yapageldiği gibi [birşey beceremeden] uzaklaştığı âna kadar çok dikkatli bir uyanıklıkta bulunduktan sonra, başkente geri döndü. Çok geçmeden, tüm doğu ülkelerinden ve hatta Horasan'dan [!] gelen, sayıları yaklaşık 50 000 olarak tahmin edilen Türklerin bir saldırıya giriştiği haberi alındı. Gerçekten, İmparator tüm egemenlik süresi boyunca asla bir an bile dinlenmek keyfini süremedi, çünkü hep birbiri ardınca düşmanlar sökün etti durdu. İşte bu yüzden, her yerde, birliklerin seferber edilmesini buyurdu ve bu Barbarların Hristiyanlara karşı hangi zamanda akınlara giriştiğini önceden kestirerek [3], Byzantion ile Damalis/Üsküdar arasından, Boğazı geçti.

2 Ayağındaki ağrıların o sırada yeniden kendini göstermesi bile onu girişiminden döndüremedi. Bu hastalığı atalarından hiçbiri asla çekmemişti; dolayısiyle, bunun atadan sahiplenme yoluyla ona geçtiği varsayılamazdı; bu [hastalık], genellikle yaşamlarında ılımlılık gözetmeyen ve zevklere kendini veren kişilerin başına geldiği üzere, onun pek gevşek bir yaşantı sürmüş olmasından da ileri gelmiyordu [4]. Ama ben, İmparatorun ayaklarına musallat olan bu derdin nasıl ortaya çıktığını anlatacağım.

1] Anna unutuyor: Anlatmıştı ki, bunlardan 4'ünü Rumlar ele geçirmiş, yalnızca biri görevini yaparak topladığı bilgiyi, Çanakkale Boğazında donanmaya yeniden katılınca, komutanlara iletebilmişti.

2] Yine Ròmania demiş.

3] Oysa, saldırının önceden bilinmiş ya da kestirilmiş olmadığını, İmparatorun, başkentte iken, saldırı haberini aldıktan sonra harekete geçtiğini hemen biraz önce kendisi söylemişti.

4] Bugün, "Damla" hastalığının, çok yiyip içmeye ve özellikle, dengeli beslenmeyip aşırı protein alımına bağlı olarak, hücre çekirdeklerinde bir tür yıkım gerçekleşmesi, kanda bu yüzden ürik asit düzeyinin yükselmesi ve eklemlerde ürik asit kristallerinin birikmesi yüzünden ortaya çıktığı biliniyor. Bunlar, Anna'nın zamanında bilinmediğinden, Anna biraz sonra, kardeşi İmparator İoannes'i, babasını kahrettiği için bu hastalığa neden olanların başında gelmekle suçlayacaktır.

Bir gün, idman yapmış olmak için, sık sık sözünü ettiğim Tatikios ile [at sırtında] top oynuyordu [1]. Ne var ki, bu kişi, atının sürüklemesiyle düşüp İmparatorun üstüne yıkıldı [2]. Bu olayda, [ayağın üstüne] ağır bir nesnenin düşmesiyle ortaya çıkan o ağrı, diz kapağında ve ayağın bütününde kendini gösterdi; ağrıya katlanır yapıda olan İmparator, çektiği acıyı belli etmedi; yine de, bazı küçük bakımları kabul etti ve az sonra, artık ağrısı geçtiği için, her zamanki uğraşılarına döndü. İmparatorun ayaklarındaki bu ağrının başlangıç nedeni böyledir; çünkü bu yerel ağrılar daha sonra romatizma ağrılarının ortaya çıkmasına yol açarlar.

3 Ancak, bütün bu belânın, en etkin olmuş ikinci nedeni, şu idi: Her yerden, kendi ülkelerini terkedip bizim ülkemize yayıldıkları sırada İmparatorluk başkentine gelen şu sayılmaz Kelt kalabalıklarından [Haçlılardan] söz edildiğini kim duymamıştır? O sırada İmparator, engin bir dert denizine daldı; çünkü çoktan beri pek iyi anlamıştı ki bu insanlar, Rum devletini ele geçirmeyi düşlemektedirler; onların sayısal kalabalığının, kum tanelerinin ve yıldızların sayısını aştığını, buna karşılık onların ordularından bir küçük bölümle bile başa çıkmaya, Rumların tüm ordusunun -bir araya toplanabilecek olsalar dahi; oysa toplanamazlardı ve bu yüzden durum daha da beterdi- yetmiyeceğini görüyordu; gerçekten, Rum ordusunun çoğu birlikleri öteye beriye dağılmıştı, çünkü kimi Serbia/Sırbistanın ve Dalmaçya'nın vâdilerinde nöbette bulunuyor, kimi Tuna boyu bölgelerini Kuman'ların ve Dakia'lıların akınlarına karşı koruyor, pek çoğu da Draç'ı, yeniden Keltlerin eline geçmesin diye savunmak üzere [orada] bulunuyordu; bunları göz önünde tutunca, İmparatorun aklının fikrinin tümü Keltlerde idi ve geri kalan herşeyi ikincil önemde sayıyordu.

4 Onurlandırma san'ları ve armağanlarla, çevrede gizlice kıpırdanmakta olan ve henüz düşmanlıklarını gün ışığına çıkarmamış bulunan Barbar halkları yerli yerinde tutuyor; diğer yandan, olanaklı her çareye başvurarak, hem Keltlerin hızını hem de -daha bile çok sakındığı ve tezgâhladıkları komploları ortaya çıkarıp, binbir türlü yöntemle, kendini korumaya özen gösterdiği- kendi uyruklarının ortalık karıştırıcı hallerini önlüyordu. Ama, onun belini büken dertler yığınını kim betimleyebilir [anlatılacak gibi mi] ? Böylece, herkes için her şey [3] olmaya gayret ederek ve her duruma elden geldiğince uyum sağlayarak, kendi sanatının kurallarına uygun yolda, iyi bir hekim gibi, en öncelikli sorunla uğraşırdı.

1] Polo oyunu.

2] Çok açık olarak parasyrò (=sürüklemek) fiilini kullanmış; "üzerinden atmasıyla" demem iş. Olayın nasıl gerçekleştiği, at üzerinde oynanan oyun sırasında, atın sürüklediği (?) Tatikios'un (kendi atı üzerinde olması gereken) İmparatorun üzerine nasıl düştüğü anlaşılmıyor.

3] Örneğin çocuklarına baba, eşine koca, devlete yönetici, askerlerine komutan, düşmanlarına belâ, dostlarına güvenilir ve etkin bir yardımcı.

5 Gün doğumuyla birlikte, doğuda güneş ufkun üzerine fırlar fırlamaz, İmparatorluk tahtına oturur ve her gün, [saraya gelen] Keltlerin engellenmeden içeriye alınmalarını -biraz, onların kendi dileklerini kendilerinin söylemesini [ve önünde ezilip büzülmesini] istediğinden, keza biraz da onları kendi amacı uğrunda kazanmak için her türlü ikna etme yöntemini işleve soktuğundan dolayı- buyururdu. Oysa, Kelt Kontları, doğaları gereği küstah ve saldırgan, doğaları gereği tamahkâr, tüm isteklerinde aşırı ve tüm diğer insan soylarını geride bırakır ölçüde konuşkandırlar; bunlar İmparatoru ziyaret etmek konusunda hiçbir düzen [kural] gözetmezler, tersine her Kont, yanında [aklına estiği gibi] kimleri istiyorsa getirerek [İmparatorun huzuruna] girerdi; birinden sonra öteki, onun da üzerine bir diğeri gelirdi. İçeriye girdiklerinde, eskiden konuşmacılık ustalarının yapması gerektiği üzere, konuşma sürelerini su saatine göre sınırlı tutmaya aldırış etmezler, tersine her biri ne kadar süreyle konuşmak istiyorsa İmparatorla o kadar konuşurdu; bu, gelenlerin ilki de olsa, böyle yapardı. Oysa ki, bunların huyu böyle olunca, ağzına geleni söyleyen dilleriyle, İmparatora karşı en küçük saygı göstermeksizin, akıp giden zamana [İmparatorun zamanını almakta olduklarına] dikkat etmeksizin ve görüşmede hazır bulunan öteki kişilerin sıkılıp sinirlenmesini umursamaksızın, bu insanlar, kendisinden sonra gelene de konuşma sırası bırakmak gereğine uymaktan pek uzak [kalarak], konuşmalarının, dilek öne sürmelerinin sonunu getirmiyorlardı. Aşırı konuşkanlıkları, hır çıkarıcılıkları, ayrıntıya inme tutkuları, insan karakteri incelemekle uğraşan herkesçe bilinir; ama, bu olan bitenler dönemini yaşayanlar, onu, deneyim sayesinde, daha da iyi öğrenmişlerdir.

6 Gerçekten, akşam çökerken, gün boyunca [yemeğe zaman ayıramadığından] aç kalmış İmparator, tahtından kalkar, saraydaki, kendi yatak odasının bulunduğu bölüme çekilirdi; bu sırada bile Keltlerin münasebetsizliğinden henüz kurtulmuş olmuyordu. Bunlar -yalnız gündüz huzuruna alabilmiş olmadıkları değil, üstüne bir de, daha önce [gündüz] görüşmüş olanlar, şu ya da bu nedeni öne sürerek onunla görüşmeye yeniden gelirlerdi- birbiri ardınca huzuruna çıkarlar; o, Keltlerin arasında hiç kıpırdanmadan dikilir ve onların abuk sabuk lâkırdılarına katlanırdı. Onu, yalnız onu, her birinin sorularına uygun yanıtlar vermeye hazır, görebilirdiniz. Bu kişilerin münasebetsiz gevezeliklerinin sınırı olmazdı. Eğer sarayın yüksek görevlilerinden biri bunların lâfını kesmeğe çabalarsa, İmparator ona engel olurdu. O [İmparator], gerçekte, Frankların çabuk sinirlenir huyunu bildiğinden, uyduruk bir bahaneyle büyük bir nifakın yangını alevlenir de bundan Rumların egemenliği [devleti] büyük zarar görür diye çekinirdi.

7 Sahiden, görülen manzara olağan dışıydı. Çünkü, İmparator akşamın çöküşünden çoğu kez gecenin ortasına kadar ve çok kez de hatta horozun üçüncü ötüşüne kadar, bazan da neredeyse güneş ışınları tüm parlaklığıyla ışıldayıncaya kadar, tunçtan ya da demirden yapılıp maden soğuyunca çekiçle dövülerek işlenmiş bir heykel gibi, tüm gece boyunca ayakta kalırdı. Yorgunluktan bitkinleşen herkes, birazcık dinlenmek için, çekilir; sonra, iyice keyfi bozuk, dönerdi. Keza, saray halkından tek kişi bile onun kadar uzun süreyle ayakta kalamayıp, herkes, sırayla, [önce bir duruşta sonra başka duruşlarda olur,] duruş durumunu değiştirirdi; biri otururdu, beriki başını dayayacak bir yer bulur ve dinlenmeye koyulur, bir diğeri duvara yaslanırdı. Yalnız İmparator, böylesine bir büyük yorgunluğa rağmen, sendelemezdi.

Gerçekten, onun katlanma gücünü hangi sözcükler anlatabilir? Çünkü, bu bitmez tükenmez konuşmalar sırasında, herkes bol bol lâkırdı eder ve Homeros'un dediği gibi, "saçmalar dururdu biteviye, lâf ederdi gelişigüzel" [1]; biri çekildiğinde, yerini başkasına bırakıyor, bu da o yeri bir üçüncüye aktarıyordu ve bu, sırayla, gidiyor da gidiyordu. Bunlar [konuşmaya gelen Keltler] ancak pek kısa bir süreyle ayakta durmak zorundaydılar; oysa o, horozun birinci ya da ikinci ötüşüne kadar böyle durmayı sürdürmek zorunda kalıyordu. Kısa bir dinlenmeden [uykudan] sonra, güneş yeniden doğar doğmaz, tahtına oturmuş olurdu ve gece boyunca çekilenlerden sonra, başka kahırlar ve bir kat fazla cebelleşmeler [2], hemen, yeniden başlardı.

8 İşte İmparatorun çektiği, ayaklarındaki ağrının nedeni bu idi [çok ayakta durması idi]. Bu yüzden, ölümüne dek, düzenli aralıklarla, romatizma ağrıları beliriyor ve ona keskin acılar veriyordu. Ama o, öylesine acıya katlanabilir idi ki, bir inleyişini asla duyurmadı; yalnız şöyle derdi: "Acılar çekmeyi hak ediyorum, başıma gelen, hakçadır, çünkü pek çok günahım [3] oldu". Eğer, her nasılsa bir kendini koyuverme sözcüğü dudaklarından sıyrılacak olsa, hemen rezil Şeytanı kovalamak için haç çıkarır ve şunu derdi: "Defol, sefil! Sana ve senin hristiyanlara karşı kurduğun düzenlere lânet olsun".

9 Ama, şimdilik, ayaklardaki bu dert üzerine yeteri kadar söz ettik; yine de [şunu söyleyeyim ki] -olayın tümünü anlatmaya girişmeden birkaç sözcükle belirteceğim üzere- birisinin [4] bu hastalıkta etkinliği olmuşsa ve sunduğu, acı [tadı acı içecek] dolu bir kadehle -İmparatorun hep uyanık koruyucusu İmparatoriçe bu bardaktaki içeceğe bal kattığı [onun acılığını giderdiği] ve cânice girişimlerin [5] çoğunu boşa çıkaracak yolda, çaba gösterdiği halde- bu hastalığın verdiği eziyeti arttırmış ise; bu kişi, olayda [İmparatorun hastalığında] yer bulmaktaydı ve İmparatorun hastalığının üçüncü bir nedeni sayılmalıydı; [hem de] yalnız uzak [tan etkili olmuş] bir neden değil, hekimler gibi söyleyecek olursak, "en yakın nedenlerden biri".

1] İliada, II 211-213: "o Thersites ki saçmalar dururdu biteviye/kralları kızdırmak için lâf ederdi gelişigüzel".

2] Anna, "eteroi ponoi kai agònes diploi" (=başka acılar/kahırlar ve bir kat fazla çatışmalar/cebelleşmeler) demiş. Leib'ın bunu "nouveaux labeurs avec le double de peines" diye, Sewter'ın "fresh labours and twofold troubles" diye çevirmesi, tıpatıp aynı anlamda olmamıştır.

3] Amartia=günah; bunu Leib'in péché diye çevirmesi gerekirken faute (=kusur) sözcüğünü kullanmış. Sewter'de, doğru olarak, sin (=günah).

4] Anna, buradan başlayarak, ad vermeksizin, babasından sonra İmparator olmuş kardeşi İoannes'i suçluyor, yaptıklarıyla babamıza çok kahır verdi, ölümüne yol açtı demeye getiriyor.

5] İmparatoru öldürmek amacıyla onu üzme, kahretme girişimlerinin.

Gerçekten, bu kişi, İmparatorun canına kasdedişini bir kez yapıp sonra ortadan yok oluyor değildi; ama, damarların içinde hep duran zararlı maddeler gibi, orada [İmparatorun yanında], kalıcı olarak durmaktaydı. Daha da kötüsü, olayın niteliğini göz önünde bulundurursak, o kişi yalnız hastalığın nedeni değil, hastalığın tâ kendisi ve onun en acı veren belirtisi idi. Ama, dilimizi ısırdıktan [kendi dişlerimizle, dilimizi tuttuktan] sonra, bu kadar sözle yetinelim ve bu [gibi] reziller üzerine atılmak için içimiz en kızgın bir istekle yanıyor olsa da, yolumuzun dışında koşmayalım [şimdiki asıl konumuzun dışına çıkmayalım]. Bu konuda [1] söz etmeyi, [uygun] zamana bırakalım.

[V. İmparator Alexios'un Türklere karşı seferi]

1 Keltlerle ilgili anlatımı burada bırakalım [2]. İşte öylece, İmparator, karşı kıyıda, Damalis/Üsküdar'da kalıyordu; gerçekten, anlatımımız onu, oraya henüz geçmişken bırakmıştı [3]. Hemen, her yandan, herkes, kar taneleri gibi akın akın, ona geldi ve onun geçişi üzerine, kaldığı yerde, ona katıldı; o, bu sırada, kendi yakın adamlarının gelişinin tamamlanmasını bekledi ve keza, çektiği şiddetli ağrılarda bir hafifleme umdu [biraz da bu nedenle bekledi]. Dolunayı görünce, yanında bulunan ve ayağının hastalığını -bunun verdiği ağrıları hafifletmek için her yöntemden yararlanarak- geçirmeğe çalışan Augusta'ya [İmparatoriçeye] şöyle dedi: "Eğer Türklerin bir gün talan akınına çıkma isteği varsa, işte uygun zaman; bu güzel fırsatı [4] kaçırdığım için sıkılıyorum". Bunu akşam zamanı söylemişti; oysa, gün doğar doğmaz, İmparator çiftinin odasına hizmetle görevli hadım içeriye girdi ve Türklerin İznik üzerine saldırısını haber verdi; söylediğinin kanıtı olarak, o sırada kentin Vâlisi olan Eusthatios Kamytzès'in, düşman harekâtı hakkında ayrıntılı açıklama veren bir mektubunu gösterdi.

2 İmparator, bir an beklemeden ve hiç mi hiç gecikmeden, sanki sürekli ağrılarını unutmuş gibi, bir savaş arabasına binerek, sağ elinde kamçı, İznik'e doğru yola çıktı. Mızraklı askerler, her iki yanında bir bölük, düzgün sıraya dizilmiş olarak, ilerliyorlardı. Bunların kimi İmparatorun yanında koşar adım, kimi daha önden, kimi [arkadan] izleyerek, gidiyor; [hepsi] bir yandan onun Barbarlara karşı saldırıya geçmesinden dolayı mutluluk duyuyor, bir yandan da onu ata binmekten engelleyen hastalığına üzülüyorlardı. O, hepsini, hem davranışlarıyla hem de sesiyle [konuşarak], onlara özgüven verecek yolda, cesaretlendiriyordu; şefkatle onlara gülümsüyor ve hallerini soruyordu.

1] Peri toutou (=bunun hakkında)'yı, Leib benim gibi, "Bu konuda" diye anlamış (ce sujet); Sewter ise, "bu kişi hakkında" diye anlıyor (about him).

2] Sewter ise, İngilizce çevirisinde, burada, "Let us return to the Celts" (=Keltlere *dönelim*" diyor !

3] Yukarıda IV 1 (s. 453)'de.

4] Onlara pusu kurmak fırsatını.

[İmparator,] Üç gün yürüyüşten sonra Aigialos denen yere [1] geldi; buradan deniz yoluyla Kibotos'a [2] geçmek niyetindeydi. İmparatoriçe onun bu geçişi yapmak için acele ettiğini görünce, ondan izin aldı ve İmparatorluk başkentine döndü.

3 İmparator Kibotos'a varınca, bir ulak gelip ona, 40 000 adamın başında bulunan güçlü Satrap'ların [Bey'lerin], birliklerini bölmüş bulunduklarını; kiminin İznik ile yakın yöreleri talan etmekte olduğunu; Monolykos [3] ile ...'nın [4] ise kıyı bölgesini yakıp yıktığını haber verdi. İznik Gölü dolaylarını ve keza Prousa/Bursa ile Apollonias'ı [5] talan etmiş bulunan birlikler, bunların yakınında bir yerlerde ordugâh kurmuşlardı ve ganimetlerini oraya yığdıktan sonra, daha ileriye doğru yol almayı sürdürerek, Lopadion'u [Uluabad/Ulubat] ve bütün komşu yerleri yağmalamışlardı; hatta Kyzikos'a bile [6] uzanmışlardı; -ulak, anlatımını sürdürüyordu- ve deniz yanından [güneyden] giriştikleri bir saldırı üzerine kenti ele geçirmişlerdi, çünkü kentin Vâlisi en küçük direniş göstermemişti ve utanç içinde kaçmıştı. Arkasından, en ileri gelen Baş Satraplar, Kontogmèn [7] ve Emîr Muhammed [8], Lentiana [9] yolundan, Poimanenon/Eski Manyas'a [10] kadar ilerlemişler ve oradan hem bol ganimet, hem de

---

1] Rumcada: "Deniz kıyısı". Dil İskelesi yakınlarında olmalı.

2] Kibotos konusunda bkz. yukarıda s. 126 dn.1.

3] Leib ve Sewter, çevirilerinde, bu kişinin adının Türkçe öz biçimini Manalough/ Manalugh diye veriyorlar. Böyle birini tanımıyoruz. C. Cahen (Anadoluda Türkler, Türkçe çeviride s. 104-105) de bu eşitlemeyi kabul etmiyor. Anna'daki adı Lâtin yazımına Leib'in Monolyke diye, Cahen'ın Monolikes diye aktarması da kesinlikle yanlıştır. Adın nominatif (yalın) biçiminin Anna'ya göre Monolykos olduğu, yapıtın aslında açıkça görülüyor. Bu ad, Hellen dilinde "Tek kurt, yalnız kurt" demektir; karş. Monophtalmos yâni Mono+(O)phtalmos, "Tek Göz", İskender ardılı komutan-krallardan Antigonos'un san'ı. Türk Beyinin Rumca ad taşıyor olamıyacağı açıktır; belki Anna, bir çeviri vermiştir.

4] Metinde burada boşluk bırakılmış; Anna, oraya yazılacak Türk komutanının adını bulurum diye ummuş, bulamamış.

5] Apolyont Gölü/Ulubat Gölü'nde bir yarımadacık üzerinde bulunan Apollonia kenti yöresi; dolayısiyle, bu gölün (Apollonia Gölünün) yakınları.

6] Kyzikos konusunda bkz. yukarıda s. 65 dn.4.

7] Bu yazım, Rumlara göre, Kondokmin diye de, Kodokmin diye de okunabilir. Türk Beyinin adının doğru biçimi nedir, kendisi kimdir, belirlenemiyor. Görebildiğim en güçlü olasılıkla adın aslı Kutbeddin'dir ve Anadolu Selçukluları Sultanı Kutbeddin Melik Şah (Şahin Şah) kasdedilmektedir. Anna, belki de, kendisine o adla tanıtılan (sözü edilen) kişinin Melik Şah olduğunu bilmiyor ve onu bir Selçuklu Emîri sanıyordu.

8] Anna'nın yazımında, Moukhoumet. Kasdedilen, Büyük Selçuklu Sultanı (Alp Arslan oğlu Melik Şah'ın oğlu) Sultan Muhammed Tapar olamaz; bu, Dânişmend Oğullarından Muhammed (Mehmet) olmalı.

9] Manyas dolaylarında bir bölge ve bir kentçik. Bkz. Umar, TT Adlar, "Lentiana".

10] Şimdiki Manyas ile Susurluk arasında bir hisar; Eski Manyas (Soğuksu) köyünde, sur yıkıntısı duruyor. Bkz. Umar, TT Adlar, "Poimanenon".

çok sayıda tutsaklar -kılıçtan geçirilmeyip esirgenmiş adamlar, kadınlar, çocuklar- getirmişlerdi. Monolykos ise, yöre halkının Barenos [1] dediği, birçok diğer derenin, [örneğin] Skamandros/Kara Menderes'in, Angelokomites Deresinin [2] ve Empelos'un [3] da çıktığı, İbidos adı verilen bir dağdan [4] akıp gelen çayı aştı, kıyıya saptı, Parion [5] ve Çanakkale Boğazı kıyısındaki Abydos [6] üzerinden gitti, yanı sıra bir sürü tutsak ile ve [kimse direniş göstermediği için] ne kan dökerek, ne de savaşarak, Edremit'ten ve Khliara'dan [7] geçti [8].

4 Bu haberin gelmesi üzerine, İmparator, o sırada İznik Duka'sı olan Kamytzes'e, mektuplarla, 500 asker alarak Barbarları [uzaktan] izlemesini, onların hareketlerini kendisine mektupla bildirmesini, [ama] onlarla her çeşit çatışmadan kaçınmasını buyurdu. Beriki, İznikten çıktı; Kontogmèn'e, Emîr Muhammed'e ve bunların yoldaşlarına, Aorata [9] yakınında ulaştı ve sanki İmparatorun buyruğunu unutmuş gibi, hemen onlara saldırdı. Onlar ise, İmparatorun çıkagelmesini beklediklerinden, baskını onun yaptığını sanarak, yılgınlığa düşüp kaçtılar. Ne var ki, bu sırada [Rum ordusunda paralı asker olan] bir İskit'i tutsak etmişlerdi; onun verdiği bilgi üzerine, [gelenin] Kamytzes olduğunu öğrenince, yeniden cesaretlenerek, dağların çevresinden dolaşıp, davul çalmakla, yüksek sesle bağırmakla, her yana dağılmış soydaşlarını çağırdılar. Onlar da, toplanma komutu işaretini tanıyınca, hepsi koşup geldi. Böylece, sözü edilen Aorata'nın eteğine çok yakın olan ovaya döndüler ve orada yeniden toplandılar.

1] İlkçağda Granikos, şimdi Biga Çayı, Kocabaş Çayı.

2] Saptanamamıştır. Bkz. Umar, TT Adlar, "Angelokome".

3] Saptanamamıştır. Bkz. Umar, TT Adlar, "Empelos".

4] İda/Kaz Dağı'nın kuzey komşusu olan dağdır. Bu, Anna'nın anlatımından kesin güvenle anlaşılıyor.

5] Marmara Denizi kıyısında, bazı ilginç kalıntıları günümüze ulaşmış bir ilkçağ ve ortaçağ kenti. Çanakkale ili Biga ilçesi Balıklıçeşme bucağına bağlı Kemer Köyü'nün 1 km. kadar doğusunda, Kemer Kalesi denen yer (kalıntılardan resimler için bkz. Umar, Troas, s. 35-36, 61).

6] Çanakkale Boğazı Anadolu kıyısında Nara Burnunda önemli ilkçağ ve ortaçağ kenti.

7] Kırkağaç yakınında. Bkz. yukarıda s. 442 dn.5.

8] Emîr Muhammed'in bu akını, 1113 Baharında yapılmıştı.

9] Adının Rumcadaki anlamı: "Sapa yer halkı"(nın köyü, kasabası). Yeri henüz belirlenememiştir. Bkz. Umar, TT Adlar, "Aorata".

5 Onların tüm ganimetlerini ele geçirmiş olan Kamytzes, güvenlikte olacağı Poimanenon/Eski Manyas'a -çünkü o kasaba çok iyi berkitilmişti- gitmek istemedi, tersine kendisinin mahvını hükme bağladığını hesaba katmayarak, Aorata yöresinde oyalandı. Gerçekten Barbarlar, bir kez tehlikeden uzaklaşınca, Kamytzes'i unutmadılar ve her yerde ona pusu kurdular. Onun hâlâ Aorata'da bulunduğunu, [Türklerden geri alınmış] tüm ganimet malını ve [kurtarılmış] savaş tutsaklarının durumunu sonuca bağlamakla uğraştığını öğrenince, hemen adamlarını bölük bölük sıraya dizdiler ve öğle vaktinden hemen sonra onun üzerine çullandılar. Kamytzes birliklerinin [zaten hepsi 500 kişi idi] en büyük bölümü, böylesine bir Barbar kalabalığının kendi üzerlerine saldırmakta olduğunu görünce, selâmeti kaçışta aramak gerektiğine inandı [ve kaçmaya koyuldu]; oysa, Kamytzes'in kendisi, İskit'lerle, Keltlerle, Rumların daha cesur olanlarının tümü ile, yiğitçe çarpıştılar. Bunların büyük çoğunluğu o sırada canından oldu [1].

6 Yine de Kamytzes, yalnız bir avuç adamla kalmış olarak, dövüşmeyi hep sürdürüyordu. Ama, bindiği at, öldürücü bir vuruşla yaralanınca, onu yere fırlattı. O zaman, Katarodon adlı yeğeni, kendi atından inip, atı ona verdi. Kamytzes, ağır ve iri bir adam olduğundan, eğere çıkması kolay olmuyordu; bu nedenle biraz geriledi ve bir meşeye yaslandı; sonra, tüm kurtuluş umudunu yitirdiği için, kılıcını çekip, Barbarlardan, onun yanına yaklaşmağa cesaret edebilenlerin tolgasına, omuzlarına ve hatta ellerine, vurdu da vurdu. Bunlar da, onun direnişini sürdürdüğünü ve onların içinden birçoğunu kıyımdan geçirdiğini ya da yaraladığını görünce, onun gözüpekliğine hayran kaldılar ve boyun eğmezliğine şaşırdılar [2]; böylece onun canını esirgemeye niyetlendiler. Onu daha önceden tanıyan ve şimdi de kim olduğunu farkeden, Muhammed adlı Baş Satrap, onunla yakından çatışmaya girmiş olanların [Türklerin] saldırısını durdurdu, hem kendisi hem yanındakiler attan indiler, o ilerledi ve şöyle dedi: "Ölmeyi, yaşamına yeğleme; elini uzat bana ver, kurtulacaksın". O da, çevresindekilerin sayısını görüp, bu kadar düşmana karşı koyamıyacağını sezerek, ellerini Muhammed'e verdi. O, bunun üzerine, berikini [Kamytzes'i] bir ata bindirdi ve kaçamasın diye ayaklarını bağladı.

7 Eusthatios'un [Kamytzes'in] başına bunlar gelirken, İmparator, düşmanların izleyeceği yolu kestirerek, bir başka yoldan gitti; İznik, Malagina [3] ve Basilika denen yer [4] üzerinden -bunlardan geçen yol, Olympos/Uludağ yücelerinde [5] bulunan,

---

1] Piptò (=düşmek) fiilini kullanarak, "Düştüler" demiş.

2] Bunlar, elbette ki, Kamytzes'in kendisinin sonradan İstanbulda İmparatoriçeye anlattıklarıdır.

3] İlçe merkezi Osmaneli kasabasının çok yakınında bir tarihsel kentçik.

4] Ramsay'e (s. 229) göre, şimdiki İnönü'nün yakınlarında olması beklenen bir köy. Bu varsayım yanlıştır kanısındayım. İmparator, göreceğimiz üzere, Emet'e gidiyordu, öyleyse Domaniç üzerinden yürümüştü; İnönü ilgisiz yerde, Eskişehir yolu üzerinde kalır.

5] Abartma değil. Domaniç dolaylarında yol, Uludağ'ın güneydoğu uzantısını aşar.

vâdi geçitleri ve aşılmaz keçi yollarından oluşur- geçti, sonra Alethina'ya [1] indi ve Akrokos'a [2] vardı; bu yeri, kendileriyle kızgın bir çatışmaya girmek istediği Türklerden önce işgal etmek için aceledeydi. Onlar ise, bir Rum ordusunu[n geldiğini] akıllarından bile geçirmiyorlardı ve vâdinin içinde sazlık bir yer görünce, orada, [düşmana karşı] bu açık durumda, dağıldılar. İmparator, üstlerine yürüdüğü Barbarların aşağı düzlüğü işgal ettiğini öğrenince, uygun uzaklıkta, ordusunu diziler hâlinde savaş düzenine soktu; öncülüğe, Konstantinos Gabras ile Monastras'ı koydu; iki kanada, birliklerini, bölükler hâlinde yerleştirdi; artçılık görevine gelince, onu da, [her ikisi] uzun süreden beri büyük bir savaş deneyimi edinmiş olan, Tzipourelès ile Ampelas'a verdi. Kendisi, dizilerin ortasında yer aldı ve phalanx'ların [3] komutasını üstlendi; sonra Türklerin üzerine şimşek gibi indi ve onlarla kızgın bir çatışmaya girişti [4].

8 Göğüs göğüse yapılan bu çatışmada, pek çok Barbar öldürüldü ve keza pek çok tutsak alındı. Sazlığın ortasına sığınmış olanlar bir süre güvenlikte kaldılar; ama İmparator, diğerlerine karşı parlak bir yengi kazandıktan sonra, sazlığa döndü ve oradan düşmanı çıkarmak istedi. Ne var ki, askerleri, o yerin bataklık yapısı ve saz örtüsünün kalınlığı [sazların yüksekliği, aradaki düşmanın görülememesi] nedeniyle, oraya giremediler, ne yapacaklarını bilemediler. O zaman, [İmparator,] birlikleriyle sazlığı kuşattı ve oraya bir yanından ateş verilmesini buyurdu; bu, yerine getirildi ve alevler büyük bir yüksekliğe çıktı. İçeride bulunan Türkler, ateşten kaçarken, askerlerin eline düştüler; o zaman, kimi kılıçtan geçirildi, kimi [tutsak edilerek] İmparatora götürüldü.

[VI. Emîr Muhammed'in İmparatora karşı sefere çıkması. Kamytzes'in Türklerden kaçışı]

1 İşte, Karme'den [akın yürütmek için ?] inen Barbarların kaderi böyle oldu [5]; Emîr Muhammed, Karme'li Müslümanların uğradığı felâketi [6] öğrenince, Asya'da

---

1] Ramsay'in (yine s. 229'da) Kütahya ile Eskişehir arasında olduğunu sandığı bir kasaba. Bu varsayım da kanımca yanlıştır. İmparator Emet'e gittiğine göre, Domaniç-Emet arasında olmalı. Belki Tavşanlı yakınlarındaydı.

2] Emet kasabası batı yanındaki Eğrigöz Dağı; dolayısiyle, Emet kasabası yöresi.

3] Phalanx konusunda bkz. yukarıda s. 28 dn.4.

4] Fakat, çarpışılan, birazdan görüleceği üzere, Sultanın ordusu değildi; Karme adlı bir yerden gelmiş Türklerdi.

5] Ramsay, s. 229, bu Karme'yi, Soma'nın çok yakınında olduğu bilinen, Germe adıyla tanıdığımız kentçiğe eşitliyor : "Anna'nın Karme dediği Germe". Oysa, Türkler, hemen biraz sonra geçecek olan "Karme'li müslümanlar" deyişinin anlattığı üzere, Karme'ye *uğrayarak* oradan gelmiş değillerdi; oralı idiler. Batı Anadoluda yerleşmiş Türkler, Anna'dan öğrendik ki, çoktan, o yörelerden (bebeklerin kaynar su kazanlarına atılması gibi yöntemler de kullanılarak) çıkarılmışlardı. Soma'nın hayli yakınındaki Khliara, biraz önce gördüğümüz üzere, Emîr Muhammed'in yağmaladığı Rum kentleri arasında idi. Bu nedenlerle, Karme'nin, Soma yakınlarındaki Germe olduğunu sanmıyorum. Bu Türkler, Pisidia ile Galatia sınırında (Senirkent yöresinde?) bulunduğu sanılan Karma köyünden (Ramsay, s. 461) gelmiş olabilirler.

6] Karme'li Türkler, *belki* bir ordu yahut bir akıncı atlı savaşçılar topluluğu bile değil, sürüleriyle yaylâlara yayılan göçebeler idi.

yerleşmiş Türkmenlerle ve keza başkalarıyla bağlaşıklık kurdu, hemen İmparatoru izlemeye koyuldu; o [İmparator] böylece hem izleyen, hem izlenen oldu. Çünkü, Muhammed'in Barbarları, İmparatoru, onun geçtiği yoldan giderek, izliyorlardı; o ise Karme'li Türkleri kovalamayı sürdürüyordu, böylece ikisinin arasında kalmış bulunuyordu. Yine de bunlardan birini [Karme'li Türkleri] henüz yenilgiye uğratmıştı; izleyerek gelenler ise, o sırada [uzakta olduklarından] ona zarar verebilecek durumda değillerdi. Muhammed, İmparatorun artçı birliğine baskın verdiğinde, önce, Ampelas ile çatıştı. Bu, İmparatorla birlikte olduğu için yüreğinde daha çok cesaret duyarak, zaten gözü karanın biri olduğundan, -Türklerin saldırısını, düzene sokulmuş birliklerle karşılayacak yolda adamlarını beklemesi gerekirken- bir saniye bile beklemeden Muhammed'e karşı yürüdü. Tzipourelès de onu izledi.

2 Her ikisi, henüz askerleri onlara yetişmiş değilken, bir köy yıkıntısının [1] yakınına varmışlardı ki, çok yiğit bir savaşçı olan Muhammed, onları karşıladı. Bir okla, Ampelas'ın atını -ata bineni değil- yaraladı ve Ampelas'ı yere serdi. Bunu görünce, Türkler, attan düşmüş adamın çevresini sardılar ve onu öldürdüler. Arkasından, kendilerine doğru korkusuzca ilerleyen Tzipourelès'i görünce, oklarıyla, onun bindiği atı -derler ya- kanatlandırdılar [2] ve savaşçıyı atından düşürerek onu hemen kılıçlarıyla öldürdüler. Ancak, yükleri taşıyan adamları ve atları -saldırı olursa, düşmanı ellerinden geldiğince püskürterek- korumakla görevli olup artçı birliğine konmuş askerler, Türklerin [Ampelas ile Tzipourelès'i öldürdükten sonra, kendilerinin bulunduğu yere] varışını gördüler, onların üzerine atıldılar ve onları tam bozguna uğratarak kaçırttılar.

3 Kamytzes bu sırada, tutsak olarak, Türklerle birlikte bulunuyordu; çatışmanın yapıldığı yerde o anda egemen olan kargaşayı farkedince ve bazı kişilerin kaçtığını, diğerlerinin kovaladığını görünce, kaçışını önceden hesaplamış kararlı bir insan olarak, yola koyuldu. Rastladığı, tepeden tırnağa silâhlı bir Kelt, ona bir at verdi; [yolculuğunu bu atla sürdürdü ve] Alaşehir ile Eğrigöz arasındaki ovada ordugâh kurmuş İmparatorun yanına geldi; bu ova, üzerinde bir değil birkaç ordunun konaklamasına yetecek kadar genişti [3]. İmparator, Kamytzes'i görünce, sıcaklıkla karşıladı; onu kurtardığı için Tanrıya şükür duası ettikten sonra, onu, şöyle diyerek, başkente yolladı: "Çektiklerinin ve gördüklerinin tümünü anlat; ve bizimkilere, Tanrının yardımıyla sağ olduğumuzu bildir".

1] Anna, Palaiokhòrion (=Eski köy) diyor; bunu Leib, "une ancienne place forte" (a. Çok eski bir berkitilmiş yer; b. Eskiden berkitilmiş durumda bulunan bir yer) diye; Sewter da, onu izleyerek, aynı anlamda, "an ancient fortification" diye çeviriyor. Berkitilmişliğin nereden çıktığını anlayamadım. Palaio=Eski; Khòrion=Köy (Türkçedeki Hoyrat sözcüğü de Rumca Khòriatès=Köylü'den gelir).

2] Okların dibine takılmış tüyler dolayısiyle: iki yanına oklar saplanınca, at, kanatlanmış gibi oluyordu.

3] Simav çevresindeki ova? Gediz (kasabası) çevresindeki ova? Uşak çevresindeki ova?

4 Ampeles ile Tzipourelès'in öldürülmesi haberi, İmparatorun içine pek derinden dokundu; "İki verdik, bir tek aldık" dedi [1]. Gerçekten, âdeti, bir çatışmanın sonucunda her yengi kazanışında, askerlerinden biri düşman eliyle tutsak edilmiş ya da öldürülmüş mü diye soruşturmak idi; [düşmanın] tüm phalanx'larını [2] bozguna uğratıp onlara karşı yengi kazanmış olsa da, askerlerinin içinde en sıradan ve en küçük rütbede birisi bile can vermiş olsa, bu yengi sonucuna hiç değer vermez, onu aslında bir Kadmos Yengisi [3] ve bir kazanç değil bir kayıp sayardı. Kendisi, ülkenin savunulmasını bazı komutanlara -birliklerini teslim ettiği Georgios Lebounès'e ve diğerlerine- bırakıp, yengi kazanmış olarak, başkente döndü.

5 Kamytzes ise, Damalis/Üsküdar'a gelince, gece nöbeti zamanının ortasına doğru, bir kayığa bindi; İmparatoriçenin saray yapılarının yukarı bölümünde olduğunu öğrendiğinden, oraya gitti ve deniz yanındaki dış kapıyı çaldı. Kim olduğu sorulunca, [önce] adını bildirmek istemedi, yine de ona kapıyı açsınlar diye israr etti [ama sonunda adını söylemek zorunda kaldı]. Kim olduğunu açıklar açıklamaz, onun içeriye girmesine izin verildi.

6 Augusta [İmparatoriçe], sevinçten kabına sığamıyarak, odanın kapısı önünde -bu yere eskiden Aristerion [4] derlerdi- onu karşıladı; onun bir Türk gibi giyinmiş olduğunu ve çatışmada yaralandığı için her iki ayağının aksadığını görünce, ona, önce İmparator hakkında soru sormakla birlikte, oturmasını söyledi; sonra, tüm olan biten hakkında bilgi edindi ve İmparatorun son bulunduğu yerdeki çatışmada kazanmış olduğu umulmadık yengiyi öğrenince, [bir de] bu tutsağı özgür olarak görünce, artık sevincini zaptedemedi [5]. Kamytzes'e, gündoğumuna kadar dinlenmesini, sonra çıkıp halk arasında bu olan biteni anlatmasını buyurdu. Bu nedenle o, sabah erkenden kalktı, tutsaklıktan hiç beklenmedik biçimde kurtuluşu sonrasında [başkente] varışı sırasında

---

1] Bir tek aldık derken, öldürülen, Karme'li Türklerin Beyini kasdediyor olmalı.

2] Phalanx konusunda bkz yukarıda s. 28 dn. 4.

3] Kadmos eski Hellen'lerin bir mythos kişisidir (bilgi için bkz. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, "Kadmos"). Sonradan Thebai kentini kuracağı yerde, Ares Pınarı denen bir pınarın önünde, Tanrı Ares'e hizmet eden kutsal canavarla savaşır ve onu tepeler, ama bu yengisi işine yaramayıp başına dert açar, çünkü ceza olarak, 7 yıl boyunca tanrıya kölelik etmek zorunda kalır. Anna, Kadmos Yengisi derken, "işe yaramayıp tersine dert getiren yengi"yi kasdediyor.

4] Saray yapıları topluluğu içinde en büyük yapının, dışarıya doğru uzanan sundurmalı, yüksekçe bölümü. İmparatorlar çoğu kez burada yemek yerdi. Aristerion, Rumcada, "Solda bulunan" demektir.

5] Herhalde, "sevincinden ağladı" demek istiyor.

üzerinde bulunan giysilerle [aynı Türk giysileriyle] ata bindi ve Konstantinos Alanına [Çemberlitaş Alanına] gitti, tüm kent halkı hemen [onu görüp dinlemeye] koşuştu; çünkü halk, bir yandan, onun anlatacaklarını dinlemeye can atıyordu, bir yandan da, daha bile çok, İmparatorun durumu hakkında bilgi almak istiyordu. Çevresi atlı, yaya pek çok kişi tarafından doldurulmuş olarak, duru bir anlatışla, savaşın nasıl yapıldığını, o sırada Rum ordusunun başından geçenleri, İmparatorun Barbarlara karşı kurduğu düzenleri, ve onun için [İmparator için] tam bir öç alma yerine geçen parlak yengiyi düşmana karşı [İmparatorun] nasıl kazandığını anlattı; sonunda da, kendisinin Barbarların ellerinden nasıl beklenmedik bir biçimde kaçabildiğini. O konuştukça tüm kalabalık, yaşa, varol diye bağırdı ve alkışlama bağırtılarının şamatası göğe kadar yankılandı.

[VII. Anna'nın, kendi anlattıklarının abartmasız ve hiç yan tutmadan açıklanmış gerçekler olduğu iddiası. 30 yıldan beri yaşamakta olduğu, bir yere kapatılmışlık durumunu belirtmesi]

1 Bundan sonra, İstanbulda, İmparatorun başarıları dışında hiçbir şeyin sözü edilmez oldu. Çünkü, gerçekten, her ne kadar hem ona karşı hem de Rum ulusunun çıkarlarına karşı yönelmiş nice kötü talih darbesinin hedefi olmuş idiyse de, ve her ne kadar belâlar çoğu kez onun çevresinde sel baskını bolluğuyla başgöstermiş idiyse de, onun erdemleri, onun tedbirliliği, onun eylemci kişiliği, onu her türlü belâya karşı ayakta ve dirençli tutmuştu. Gerçekten, daha önce gelmiş geçmiş İmparatorlardan hiçbiri, bugüne dek, böylesine karmaşık sorunlarla ve -bu İmparatordan söz edilirken [yukarıda] görmüş bulunduğumuz üzere, hem yurt içinde hem yurt dışında- her türden insanlardan gelme böylesine mel'unluklarla karşı karşıya kalmış değildi. Çünkü, Tanrının izniyle -ben asla kaderimizi yıldızların hareketine [şurada ya da burada görünmesine] bağlamıyacağım- Rum devletinin zor zamanlar geçirmesi gerekmiş idiyse de, eski İmparatorların yeteneksizliği nedeniyle Rumların gücü öylesine bir çöküntüye kadar dayanmış idiyse de, [anımsanmalı ki buna babam yol açmadı ve] babamın egemenliği başlarken, şiddetli bir kargaşa ve en büyük bir düzensizlik, devleti altüst etmekte idi.

2 Öyle ya; o sırada, kuzeyde İskit, batıda Kelt, doğuda İsmailî [Türk], bize karşı ayaklanmıştı; deniz yönünden karşılaştığımız tehlike, cabası; denizlere egemen Barbarlardan gelen, cabası; Sarakenos'ların [Türk olmayan müslümanların] azgınlıkla tersanede yaptığı yahut Veton'ların [1] haset duygusunun ve bunların Rum devletine karşı düşmanlığının kızaktan indirip denize sürdüğü sayısız korsan gemisi, cabası. Çünkü hepsi ona [Rum devletine] kıskançlıkla bakmakta idiler. Aslında, tüm diğer ulusların efendisi olarak Rum devletinin [2], kendine bağımlı olmuşlardan düşmanı

1] Veton'lar konusunda bkz. yukarıda s. 387 dn. 3.

2] Despotis tòn allòn ethnòn=Diğer ulusların efendisi. Bu kanı, Roma'dan kalma Rum geleneği idi.

bulunması ve şunun, bunun, herkesin, ilk fırsatta karada ve denizde [bize saldırmak için] sökün etmesi, doğaldır. Eskiden, bizim zamanımızdan önce, devletin durumu daha hafif, daha sıkıntısızdı; ama babamın döneminde, daha o [babam] İmparatora özgü [törensel] savaş arabasına biner binmez, aynı anda, her yandan tüm tehlikeler başımıza üşüştü: Kelt kımıldamaktaydı ve mızrağının ucunu gösteriyordu; İsmail Oğlu [Türk] yayını geriyordu; göçebe halkların tümü ve bütün İskitler, sayısız arabayla, üzerimize atılmakta idiler.

3 Anlatımımı buraya kadar izleyip şimdiki bölüme gelmiş bir okuyucu, belki, doğa yasası gereği, benim sözlerimin etkilenmiş [yanlı] olduğunu söyleyecektir. Hayır; Rum devletinin gönenci uğruna İmparatorun göğüs gerdiği tehlikeler üzerine [and içerim ki], hayır; babamın hristiyanlar için yaptığı işler ve katlandıkları üzerine [and içerim ki], hayır; bunları anlatışım, bunları yazışım, babamın anısına saygı göstermek [ve onu yüceltmek] için değildir. Şunu açıklıyayım ki, babamın bir yanılgıya düşmüş bulunduğunu görüşümde, hiç duraksamasız, doğa yasasını aşıp geçiyor, gerçeğin yanında yer alıyorum [olayın doğrusunu, olduğu gibi, yazıyorum]; inanıyorum ki, babam benim için pek değerlidir, ama benim gözümde gerçek daha da değerlidir. Dolayısiyle, her iki şey değerli ise, bir düşünürün bir yerde söylemiş bulunduğu üzere [1], "Gerçeği üstün tutmak en doğrusudur". Ama [bundan kuşkulanabilecekler olsa da] ben, olayların kendini izleyerek, kendim birşey eklemeden ya da olanları çarpıtmadan, anlatıyorum ve yazıyorum.

4 Kaldı ki, dediğimin kanıtı, yakında [hemen gösterilebilir]. Çünkü ben onbin yıllık bir olaydan söz etmiyorum; tersine, babamı tanımış olan ve bana onun işlerini, davranışlarını anlatan adamlar bugün hâlâ yaşamaktadırlar; bu anlattıklarımın önemli bir bölümü, kimi bir şeyi kimi başka bir şeyi -her biri, kendi anımsadığını- anlatan bu kişilere dayanıyor ve onların hepsi görüş birliğinde. Keza, bizler de ömrümüzün çoğunu babamızla geçirdik, annemize de [babamızın yolculuklarına katılışında] yoldaşlık ettik. Yaşamımız şu ya da bu yolda sarayla sınırlanmış, güneş görmeden keyif sürmekle geçiyor değildi. Tanrının ve Anasının üzerine yemin ederim, daha beşikteki çağımdan başlayarak, kimi dışarıdan, diğerleri içeriden gelen acıları, üzüntüleri, sürekli gelen dertleri çektim. Bedensel özelliklerim nasıldı, onu söyleyemiyeceğim, orasını haremdekiler [2] anlatsın, betimlesin. Ben daha 8 yaşına gelmemişken üstüme çöken, dıştan gelme tüm belâlara, [bazı] insanların kötülüğünün bana karşı kışkırttığı tüm düşmanlara gelince; [onları anlatabilmem için] İsokratès'in [3] Seirènos'u [4],

---

1] Aristoteles, Ethika Nikomakheia adlı yapıtında I 4.

2] Gynaikònitis (Gynaikòn + itis = Kadınların + sal) = Harem.

3] Atinalı yazar ve güzel konuşma ustası (İÖ 436-338)

4] Seirènos'lar, çıkardıkları müziksel sesle insanları çıldırtan, yarı kadın, yarı kuş, mythos yaratıklarıdır. Bir Seirènos'un Atinalı İsokratès ile ilgisi nedir, bilmiyorum ve anlayamadım; Leib ile Sewter da anlayamamış olmalılar, açıklama notu vermiyorlar. Belki Seirènos, onun yapıtlarından birinde kullandığı bir tiptir ve Anna, o yapıttaki Seirènos'a yollama yapıyor.

Pindaros'un [1] güzel konuşma yeteneği, Polemòn'un [2] yavuzluğu, Homèros'un Kalliopè'si [3], Sapphò'nun [4] sazı [5], ya da bu türden bir başka güç gerekir. Çünkü, yakından ya da uzaktan, küçük ya da büyük, hiçbir felâket yoktu ki hemen üzerimize çökmemiş olsun. Evet, gerçekten sel [felâket seli] beni yuttu ve o günden bugüne, bu anlatımımı yazdığım şu âna kadar, belâlar denizi bana karşı [bendini yıkarak] saldırmıştır, ve üzerime birbiri ardınca dalgalar, çarpmıştır da çarpmıştır. Ama, farketmeden, kendi dertlerime kapılmış gitmişim; şimdi kendimi toparlamış olarak, akıntı yukarı [yüzerek] gidiyormuşçasına gayret göstereceğim ve [artık] anlatacaklarımın birincisine yeniden dönebilirim.

5 Söylediğim gibi, [anlattığım] olayların bir bölümünü kendim görüp geçirdim; pek çeşitli olan diğerlerini, seferleri sırasında İmparatora yoldaşlık etmiş ve geçenler [6] aracılığıyla, bize, savaşlar sırasında olan bitenleri iletenlerden öğrendim; ama en çok, İmparatorun ve Georgios Palaiologos'un bunları anlattığını, sık sık, kendi kulaklarımla dinledim. İşte [anlattığım] bu olayların en büyük bölümünü [onlara ilişkin bilgimi] kendim toplamış bulunuyorum; özellikle babamdan sonra İmparatorluk âsasına sahip olanların üçüncüsünün döneminde [7], ata'nın [İmparator Alexios'un] ölümüyle birlikte yaranıcılığın ve yalanın da dirilmeyesiye yok olduğu bir zamanda : çünkü herkes, taht'ta bulunana yaltaklanır; artık orada bulunmayana gelince, hiç kimse ona dalkavukluk etmeye yorumlanacak en küçük bir belirti göstermez, tersine herkes olanları tüm çıplaklığıyla aktarır ve onları, geçmişte nasıl olmuş bitmişlerse, öylece söyler.

1] Ozan; İÖ 518-438. Yaşamının çoğunu Atina'da geçirmişti.

2] Bugünkü Denizli'nin çok yakınında kalıntıları günümüze ulaşan Laodikeia/Lâdik kentinde doğmuş yurtdaşımız düşünür ve güzel konuşma ustası (İS 88-144).

3] Kalliopè, San'at Tanrıçaları (9 tane) Mousa'lardan en ünlüsüdür, şiirin koruyucusudur.

4] Lesbos/Midilli Adasının yerlisi, adı sevici diye çıkmış kadın ozan (İÖ 610-580). Sevicilere, Lesbos'lu anlamında (Fransızca) Lesbienne denmesi onun sebebinedir.

5] Lyra'sı.

6] Yoldan geçenler, İstanbula doğru (Boğazı) geçenler.

7] Anna, babasının âsâyı ele almasından sonra bu âsâya sahip olanların üçüncüsünü kasdediyor: Birincisi, babası Alexios; ikincisi, onun oğlu (Anna'nın kardeşi) İoannes; üçüncüsü, bunun oğlu Manuel (1143-1180). O nedenle, Leib ve Sewter çevirilerinde, "Babamın üçüncü ardılı" anlamında çeviri verilmesi yanlıştır; üçüncü ardıl, Manuel'in küçük yaşta İmparator olmuş ve kısa süre sonra (Komnenos'ların sonuncusu Andronikos Komnenos tarafından) öldürtülmüş oğlu II. Alexios Komnenos (1180-1183) idi. Manuel ölüp bu çocuk taht'a geçtiğinde, Anna çoktan ölmüştü (yaşasa idi 1180'de 98 yaşında olurdu).

6 Bana gelince, bahtsızlıklarıma yanarken ve İmparatorluk erk'inin sahibi olmuş üç kişiye, İmparator babam'a, hükümdarım ve anam İmparatoriçeye, ve, ah! kocam Kaisar'a [1] ağlarken, yaşamımı çoğunlukla bir köşeye çekilmiş olarak sürdürüyorum ve yalnız kitaplarla, bir de Tanrı ile haşır neşir oluyorum. Adamların en silik olanının bile, -hele başkalarının anlattıklarından duyabilmiş olduklarını kendilerinden öğrenebileceğimiz kişilerin- bize yaklaşması, yasak [2]; ne de babamla tanışıklığı olanlara [benim yanıma gelmek için] izin var. Gerçekten, en rahmete kavuşmuş [3] İmparatorların ruhları üzerine and içerim ki, 30 yıldan beri, babamın bir dostuyla ne karşılaştım, ne [öylesini] gördüm, ne [öylesiyle] konuştum [4]; bu, biraz, onlardan birçoğu ölmüş bulunduğu için, biraz da -olayların gidişindeki kaypaklık nedeniyle [5]- onların [sağ kalanlarının] çoğu korku etkisiyle engellendiği [gelemediği] için olmuştur. Çünkü, egemenliği elde tutanlar bizi bu şom kadere -yalnız görülüp konuşulmamaya değil, bir de çoğu kişinin [yanında görünmekten] dehşete düşeceği biri olmaya- mahkûm ettiler.

7 Toplamış bulunduğum malzeme konusunda, Tanrıyı tanık gösteriyorum, onun Evrenler Üstü Anası hükümdarımı tanık gösteriyorum ki, bu malzemeyi, babamın egemenlik âsâsına sahib olduğu dönemde askerlik etmiş yaşlı kişilerin hiçbir süsleme katmaksızın yazdıkları önemsiz yazılı anlatımlardan [6] derledim; bu kişiler, nice sıkıntılara uğradıktan sonra, dünya patırtısına karşılık keşişlerin durağan yaşamını yeğlemişlerdi. Benim elime geçen bu yazılı anlatımlar, hiç san'atsal yanı olmaksızın, yalın yazılmışlardı; gerçeği yansıtmak dışında bir amaçları yoktu, hiçbir üslûp süslemesi ya da güzel konuşma hüneri içermiyorlardı. Yaşlıların bu yazıları,

---

1] Kaisar'ın, daha Diocletianus döneminde bile, "Yardımcı İmparator" rütbesi olduğu anımsanmalıdır. O nedenle Kaisar da İmparatorluk erk'inin sahibi sayılıyor.

2] Anna'nın ya bir manastırda, ya da "ev hapsinde" yaşamaya zorlandığı anlaşılıyor.

3] Anna, "Makariotatos = En makarios olan" sözcüğünü kullanıyor. Makarios, "Tanrının kutsadığı" (bu anlamda "Bahtlı, Mutlu") demektir. Leib ile Sewter sözcüğü bu anlamıyla alıyorlar ve bienhereux (mutlu, bahtlı), most blessed (en kutsanmış) çevirilerini veriyorlar. Oysa, Rumlar bu deyimi bir ölü için kullandıklarında, "ölümü üzerine Tanrının rahmetine kavuşmuş, cennetlik" anlamını kasdederler. Zaten bu son anlamdaki ve yalnız bu son anlamdaki Makaritès (Merhum) sözcüğü de aynı kökenden geliyor (Makarizò fiilinden).

4] Anna'nın, babasının 1118 yılında ölümü günlerinde giriştiği entrikalar ve kardeşi yeni İmparator İoannes'i öldürtmeğe kalkışması üzerine *o yıl* manastıra ya da ev hapsine alındığını varsayarsak, şimdiki satırları 1148 yılında (Manuel'in egemenliğinin 5. yılında) yazmış demektir.

5] Yarın kimin başına ne geleceği belli olmadığından.

6] Syngrammata (=Syngramma'lar; Syn-gramma, "Bir arada - yazılmış"; "yazılı anlatımlar metni").

gerek anlatış biçimi gerek düşünce içeriği yönünden, tarih[çilerin] yazıları gibiydi; bunlara bakarak, kendi tarih kitabımda anlatılanların gerçeğe uygunluğunu tartıyordum; onlara bakıyor ve benim bildiklerimle onların söylediklerini, onların söylediklerivle benim, -babamın kendisinden, keza amcalarımdan ve dayılarımdan sık sık duymuş olmam dolayısiyle- bildiklerimi karşılaştırıyordum. İşte ben bu malzemeyle gerçeğin kumaşını dokudum.

8 Şimdi, anlatımımız, yukarıda, Barbarların elinden kurtulan Kamytzès'in kaçışı ve kentlilerine [İstanbullulara] yaptığı konuşma üzerine söylemekte olduklarıma yeniden dönsün. Gerçekten, o, olanları ve İmparatorun İsmail Oğullarına [Türklere] karşı uyguladığı tüm düzenleri, bizim anlatmış bulunduğumuz gibi aktardı; o zaman İstanbullular, [sanki] tek bir sesle ve tek bir ağızdan, İmparatoru alkışladılar, yüceleştirdiler, tanrısallaştırdılar, kullandığı savaş hileleri dolayısiyle ona hayır duaları ettiler ve sevinçlerinden yerinde duramaz oldular. Kalacağı yere kadar Kamytzès'in yanında yürümelerinden birkaç gün sonra, bu kez yengi [kazanmış komutalara özgü] çelengi takınmış, yenilmez komutan, hiç yenilmemiş hükümdar, görkemli İmparatoru [aynı coşkunlukla] karşılamalarına sıra geldi. Halk böyle davranırken, o, saraya girmekteydi ve Tanrıya [İsa'ya], Tanrının Anasına saygılarını sunduktan sonra, her zamanki işlerine yeniden koyulmakta idi.

9 [İmparator] Dıştaki düşmanları hizaya getirdikten ve zorba hükümdar olmaya kalkışanların baş kaldırmalarını bastırdıktan sonra, dikkatini, adalete ve yasalara çevirdi. Çünkü o, duruma göre, savaşta olduğu gibi barışta da benzersizdi. Gerçekten o, yetimin dâvasına bakar, dulun hakkını verir, her çeşit haksızlığa en sert biçimde karşı olur; buna karşılık, ava gitmekle ve oyalanma uğraşılarıyla kendi bedenine sadece birazcık dinlenme sağlardı. Bu konuda da, her işte olduğu gibi, bilgece davranır, "O adam kâmil olup bütün bedenini de zaptedebilir" [1] idi; bedenine egemendi ve onun bile, istencine boyun eğmesini sağlardı. Zamanının en büyük bölümünü çalışmaya ayırır, sonra yeniden, çalışmayı bırakıp gevşerdi; yorgunluğunu gidermek için, ikinci bir işe, okumaya, incelemeye koyulurdu ve şu öğüde özenle uyardı: "Kitapları araştırınız" [2]. Ava gitmek, top [polo] oynamak babam için sadece ikinci, üçüncü derecede geliyordu; hatta henüz genç olduğu ve şu vahşî canavar, ayaklarındaki ağrı, kıvrımlı bir yılan gibi ona dolanmamış ve onu, lânette söylendiği üzere, topuğundan ısırmamış iken [3] bile. Bu hastalık baş gösterip de hep daha betere gider olunca, o zaman beden idmanları

1] İncil'e ek bir metin olan, Yakubun Mektubu, III 2.

2] Yuhanna İncili, V 39: "Kitapları araştırıyorsunuz, çünkü siz ebedî hayatınızın onlarda olduğuna inanıyorsunuz, benim hakkımda tanıklık edenler de onlardır".

3] Yaradılış, III 15. Orada, Tanrı, yılanı şöyle lânetliyor: "Seninle kadın arasına, ve senin soyundan gelenlerle onun soyundan gelenler arasına, düşmanlık koyacağım; o senin başına saldıracak ve sen de onun topuğuna saldıracaksın".

yapmaya, ata binme idmanını düzenli biçimde yapmak sayesinde, [bedendeki] zararlı sıvı maddeler boşaltılsın ve bu ağır yük hafiflesin [1] diye, -tıp biliminden buyruk [hekimlerden öğüt] almış olduğu üzere- ata binmeğe, diğer oyunları oynamağa başladı. Gerçekten, yukarıda söylemiş bulunduğum gibi, babamın bu hastalığının, onun çalışmalarından ve Rumların gönenci için katlandığı yorgunluklardan başka nedeni yoktu.

[VIII. Bogomil'lere karşı savaşım]

1 Daha bir yıl geçmemişti ki, Kuman'ların yeniden Tunayı aştığı yolunda bir söylenti dolayısiyle tedirgin olduğundan, sekizinci "taşınmazlarda vergi değeri biçme dönemi" başında [2], güz sonunda, Kasım ayında, Kentlerin Kraliçesinden [İstanbuldan] ayrıldı ve ordularının tümünü seferber ederek, onları Philippopolis [Plovdiv/Filibe], Petritzos denen yer, Triaditza ve Nisos' [Niş] thema'sında [ilinde] olmak üzere, bölümlere ayırdı, kimini de Tuna boyunda Bouranitzobè'ye [Braniçevo'ya] kadar ileriye yolladı; bunlara, savaş zamanı gelince binicilerini sırtlarında taşıyacak kadar güçlü olmaları için atlarına çok özen göstermelerini buyurdu; kendisi ise, Filibe'ye yerleşti. Bu, Thrakia'nın ortasında bir kenttir [3]. Euros/Meriç, kuzey rüzgârının estiği yandan, kenti sular; aslında, bu ırmak Rodop Dağlarının doruğundan iner ve birçok kıvrımlar yaparak, pek iğri büğrü bir yataktan akışı sonrasında, Hadrianus'un Kenti'nden [4] geçer; birçok diğer akarsuyun da bu ırmağa dökülmesine karşılık, ona gelince, o Ainos/Enez yakınında, denize akar.

2 [Philippopolis = Philippos'un Kenti demekle] Philippos'un adını andıysam, Makedonyalıdan, Amyntas Oğlu'ndan [Alexandros/İskender'in babasından] söz etmiyorum; çünkü bu kent, o Philippos'tan daha yenidir, dev gibi boyu bosu ve dayanılmaz bir beden gücü olan Roma'lı Philippos'un [5] kentidir. Burası, Philippos'un kenti olmadan önce, Krènides diye, kimince de Trimous diye adlandırılan

---

1] Demek, Alexios, bir hayli de şişmanlamış, ağrılı ayakları bu ağır gövdeyi taşımakta zorlanıyormuş.

2] 1114 yılı Kasımında.

3] Herodotos'a göre Thrakia, Ege'den Tuna'ya kadar uzanır (IV 99).

4] Edirne. Hellen dilinde: Adrianou Polis, "Hadrianus'un kenti".

5] Belki, Philippus Arabs (Arap Philippos) denen, Roma İmparatoru (İS 244-249) olabilmiş subayı kasdediyor.

bir kentçikti [1]. Ama, bu pek uzun boylu Philippos, o kenti geliştirip surlarla çevirince, onu Thrakia'nın en ünlü kentlerinden biri hâline getirdi ve orada, hayranlığa değer pek büyük bir at koşusu yeri yapısı ile, başka anıtsal yapılar yaptırdı; bunların kalıntılarını ben, bir iş için İmparatorla birlikte o kentte kaldığım sırada görmüştüm.

3 Bu kent, her biri güçlü ve yüksek bir surla çevrili üç tepeden oluşur; ovalara ve düz yerlere doğru inişe geçen yamacının bulunduğu yanında, onu, Euros/Meriç yakınında kazılmış [içi su dolu] bir hendek çevreler. Görünüşe bakılırsa bu kent bir zamanlar büyük ve güzel imiş. Ama, eski zamanlarda, Tauros'ların ve İskit'lerin bu kenti[n halkını] köle etmelerinden sonra, babamın egemenliği zamanında bizim onu görüp, o hâline bakarak, "Bu, bir zamanlar büyük bir kent imiş" diye tahmin ettiğimiz durumuna düştü. O [kent üstelik], başka belâlar arasında bir de, orada pek çok dinsizin [sapık sayılan Bogomil mezhebi yandaşlarının] yaşıyor olmasından da zarar görmüştür. Gerçekten, Ermeniler, keza Bogomilos'lar denenler, bu kenti sahiplenmiş idiler; bunlardan ve ayrıca bunların sapkınlığından, daha sonra, uygun zamanda söz edeceğim [2]; bir de, olabildiğince dinsiz olan Paulikianos'lar [3] [bu kentte yaşıyordu]: Bunlar Manikhaios'lardan [Mani/Manes'çi mezhepten] ayrılma bir daldır, adlarının [Paulikianos=Paulos'çu adının] gösterdiği üzere, Paulos ile İoannes'in müridleridir; Manes'in maddeciliğinin kuyusundan içmişlerdir [onun sapkın inancını özümsemişlerdir] ve onu [maddeci sapıklığı], olduğu gibi, kendi müridlerine aktarırlar.

4 Mani'cilerin öğretisine, onu kısaca açıklayarak, değinmek; sonra da hemen, böylesine dinsizce olan bu inancı çürütmeye girişmek isterdim. Ne var ki [zaten] tüm

---

1] Anna, yanılgıya düşüyor ve şimdi Yunanistan Trakyasında bulunan, tarihsel Philippoi kentiyle, Philippopolis/Filibe'yi karıştırıyor. Philippoi, orada İÖ 42'de Brutus ile Cassius'un birleşik orduları, Marcus Antonius ile Octavianus'un (sonraki, ilk Roma İmparatoru Augustus) birleşik ordusuna karşı savaştığı ve yenildiği için, ün kazanmıştır. Diğer yandan, Anna'nın ikinci yanılgısı şuradadır ki, o kentin adı dahi Amyntas Oğlu Philippos'la bağlantılıdır. Krènides'i Thrak'lardan alıp geliştiren ve Philippoi, yâni "Philippos Halkı (nın kenti)" diye adlandıran, odur.

2] İleride kitap 15'de VIII-X'da (s. 506-515'de) ediyor.

3] Mani (Rumlarda: Manes), İranda, Parth'ların egemenliği döneminde yaşamıştır (İS 216-274?). Düşlerinde gördüğü bir melekten, yayacağı yeni inancın ilkelerini öğrendi (!); bu inanç, *insanda* tanrısallık görüyor ve kötülüklerden arınıp kemâle ermeyi amaçlıyordu (Bektaşîlikle ortak özellikleri, dikkate değer). Söz konusu inanç, pek dallanıp budaklanarak, baskı ve zulüm görerek, ilkçağda olsun ortaçağda olsun pek çok yerde varlığını (bin yıla yakın süre) korudu. Büründüğü biçimlerin başlıcaları, Anadoludaki Paulos'çuluk (Paulikianismos), Balkanlardaki Bogomil'lik, Güney Fransa'daki (Pierre Benoit'nın Montsalvat adlı romanına konu olan) Cathare'cılıktır (Hellen dilindeki Katharos=Temiz, arı, saf sözcüğünden). Bütün türleriyle, bu inancın yandaşları, koyu dindarlık içinde ama tüm gösterili tapınma biçimlerini, tüm kilise geleneklerini, hatta bütün kilise düzenini reddetmekte idi; bu hareket, "hâkim olanlara, kudretlilere ve zenginlere karşı protestonun bir ifadesi idi" (Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 250 sonu).

dünyanın, Mani'cilik sapkınlığına bir budalalık gözüyle baktığını bilmiyor değilim ve bir yandan da, anlatımıma yeniden başlamak için sabırsızlandığımdan, onun çürütülmesini bir yana bırakıyorum. Üstelik, yalnız bizim dinimizin içten inananları değil, bizim büyük hasmımız Porphyrios'un [1] kendisi bile, yazdığı çeşitli inceleme yapıtlarında, iki ilke [2] sorununu tam bir bilgin yöntemiyle incelerken, -kendisinin kabul ettiği, "tanrısallığın tekliği" onun okuyucularını Platon/Eflâtun modelinde "Tek"liği kabule götürüyorsa da-, Mani'ci saçma öğretinin tüm abuk sabukluğunu kanıtlamıştır. Bize gelince, biz de Tanrının birliğini tanıyoruz, ancak tek bir kişilikten başkasını kabul etmeyen inanca katılmıyoruz. Keza, Platon'un "Tek"ini, hani Hellen'lerin [3] "Betimlenmez, anlatılmaz" [4] ını ve Khaldaios'ların [5] "Gizemli" [6] sini de benimsemiyoruz; çünkü bunlar, ona [Tanrısal varlığa, Tanrıya] bir yandan da, kimi dünyasal kimi evren ötesi birçok güçleri bağımlılandırmaktadırlar [bağımlı göstererek de olsa, eklemektedirler].

5 Oysa, Mani ile -Kallinikos oğulları- Paulos'un ve İoannes'in, vahşî geleneklerini hâlâ koruyan, zâlim, kan dökmekte duraksamayan bu müridleri, şu pek beğenilesi İmparator İoannes Tzimiskès tarafından, savaşta yenilmişlerdi [7]; o, bunları

1] Hristiyanlığa düşman, Yeni Platoncu (ve çok tanrılı eski inanca bağlı) bir düşünür (İS 232-305 dolayları).

2] Mani'cilerin savunduğu, çatışan iki ilke. Söz konusu inanca göre, evrende, çatışan iki ilke, iki güç egemendir: İyilik (bunu Tanrı simgeler) ve kötülük (bunu da Şeytan simgeler).

3] Anna'da, Hellen sözcüğü, daima, çok tanrılı inanca bağlı eski Hellen'leri belirtir.

4] Αρρητος (Arrètos).

5] Kalde'liler konusunda bkz. yukarıda s. 171 dn.5.

6] Απορρητος (Aporrètos).

7] Rumların Paulikianismos dediği Paulus'çuluk, Mani'nin kurduğu, İran Zerdüşt dini ile hristiyanlığı birleştirip bağdaştırmaya çalışan ve hem hristiyanlarca hem de İranlılarca sapık sayılan Mani'cilik (Rumcada: Manikheismos) inancından geniş ölçüde etkilenmiş ama hristiyanlığa daha yakın bir inançtı ve hristiyanlığın gerçek özünü yansıtmak idddiasındaydı. 7. yüzyılın ortasından az sonra ortaya çıkan Paulus'çuluğun adı, Anna'nın sandığının tersine, Kallinikos oğlu Paulus'dan gelmez. Mani'cilik üzerine oturan bu inancın "kurucusu", Samosata/Samsat yakınında Manalis köyünün yerlisi Konstantinos adlı biriydi. Sonradan Sylvanos (Lâtincede: Sylvanus, "Orman halkından") adını takınan bu kişinin yaydığı inanç, hristiyanlığın özünü bulmak için Ermiş Paulos'un (o da aslında Tarsus'lu bir musevî yurtdaşımız iken, Şaul adını taşırken, hristiyan düşmanı iken, sonradan hristiyan olmuş ve yeni inancının yayılmasına çok büyük katkıda bulunmuştur) bıraktığı yapıtlara, mektuplara önem vermekte, onlara dayanmaktaydı. Zaten Konstantinos bu yüzden Sylvanos adını takınmıştı; Sylvanos, Ermiş Paulos'un çömezlerinden biridir. Paulos'çular, ikon'lara

Asya'dan [Anadoludan] köle olarak getirmiş, Khalyps'lerin [1] ve Ermenilerin yaşadığı yörelerden [alıp], Trakya'ya kadar göç ettirmişti. Bunları, astığı astık, kestiği kestik yönetimle egemen oldukları berkitilmiş kentlerden ve kalelerden çıkartmak için, hem de onları İskit akınlarına karşı güvenilir bekçiler olmak üzere oraya konuşlandırmak

---

saygı göstermiyor, din ulularından arta kalmış kemikler, böyle kişilerin hristiyanlık düşmanlarınca öldürülmesinde kullanılmış işkence araçları, İsa'nın çakıldığı haç'ın parçaları diye bilinen nesnelerde hiçbir kutsallık, hatta saygıdeğerlik görmüyorlardı.

Bu inanç Anadolunun iç, doğu, güneydoğu ve kuzeydoğu bölgelerine hızla yayıldı. Önder durumundaki Sylvanos, Koloneia/Şebinkarahisar'ın yakınına yerleşti. 27 yıl boyunca inancını yaydıktan sonra, orthodox öğretiye sahip çıkan devletin Paulus'çulara karşı giriştiği savaşım sırasında öldürüldü, daha doğrusu öldürtüldü: Edward Gibbon'un (54. bölümde) anlattığına göre, bir Rum Papas, mülkî ve askerî yetkilerle donatılmış olarak, Şebinkarahisar'a geldi; tutuklanan Sylvanos'un karşısına çömezlerini dizdi ve çömezler, öldürülmek istemiyorlarsa, kendi "Pîr"lerini taşa tutarak öldürmek zorunda bırakıldılar.

Aradan geçen birbuçuk yüzyıl kadar süre içinde Paulus'çulara çok eziyet edildiği ve yüzbinlercesi öldürüldüğü halde bu inanç, Anadoluda canlılığını yitirmedi ve 9. yüzyılda, Paulus'çular ayaklandı. Karbeas adlı bir komutan, başlarına geçti. Halife devletinden de yardım gördüler; Tephrike/Divriği'yi başkent edinip berkittiler. 35 yıl kadar süreyle (845-880), çevreye akınlarda bulundular ve zaman zaman, bu akınları Arap atlılarıyla birlikte yaptılar. Üzerlerine yürüyen İmparator III. Mikhael, Samsat surları dibinde yenildi, zorlukla kaçtı. Karbeas ölünce, yerini Khrysokheiros (Rumca: "Altın El") aldı. Onun yönetimindeki Paulos'çular, Araplarla birleşerek, İznik, İzmit, Ankara ve Ephesos/Selçuk'u talan ettiler; sonuncunun talan edilmesi sırasında Ermiş İoannes'in (St.Jean'ın) mezarı diye bilinen yer üzerine İustinianus'un yaptırdığı (görkemli kalıntıları günümüze ulaşmış) büyük kiliseyi de esirgemediler, bu yapıyı atları için ahır olarak kullandılar. İmparator Makedonyalı Basileios, haraç önererek barış istemek zorunda kaldı. Ancak, Khrysokheiros'un, başarılarından başı dönmüştü; Basileios'dan, İmparatorluk ülkesinin Anadolu bölümünü ona bırakmasını istedi. Basileios, savaşmağa zorlandı; Paulos'çuların yaşadığı yöreleri yaktı yıktı, ama güçlü Divriği hisarına saldıramadı ve geriye döndü. Bu ara bir akına çıkan Khrysokheiros, dönüş yolunda pusuya düştü, öldürüldü, başı kesilip İmparatora getirildi (872'de). Yeniden sefer düzenleyen İmparatorluk ordusu, Divriği'ye geldi, kenti boşaltılmış buldu ve yakıp yıktı. Daha sonra, sonucu Ostrogorsky'den (s. 207) aktaralım, "Bunlara karşı yapılan harekât binlerce Paulikian'ın hayatına mâl ve bunların kitleler hâlinde Trakya'ya tehcir ve iskânına sebep oldu". Bu kıyımdan geçirme ve kitleler hâlinde sürgün etme uygulamaları sonucunda, Paulos'çuluk, Anadoluda zamanla söndü; buna karşılık, Avrupa'da, Trakyaya yerleştirilen Paulos'çuların inancı çeşitli adlara, çeşitli içeriklere bürünerek pek çok yere yayıldı. Ama, Anna'nın zannı aksine, (969'dan 976'ya kadarki) İmparator Tzimiskès'in, Paulos'çuluğu Anadoluda yok etmekte önemli katkısı olmamıştır. Anna, onun Güneydoğu Anadolu (Nusaybin'e kadar) ve Suriye üzerine sefer ettiğini bildiği için, Paulos'çularla da savaştığını sanıyor.

1] Khalyps'ler, ya da Khalybes halkı, Herodotos'da (I 28) ve Xenophon'da (Anabasis, 4 VI 5) anılan bir kuzeydoğu Anadolu halkıdır. Pasinler Ovasında ve daha kuzeydeki kıyı bölgesinde yaşıyordu; maden işlemeciliğindeki ustalığıyla ünlü idi. Anna, Khalyps'ler derken, sanırım, Şebinkarahisar yöresinin, Sylvanus'a mürid olmuş halkını kasdediyor.

amacıyla, Filibe yakınlarında yerleşmek zorunluluğunda tuttu; gerçekten, Trakya'nın bölgeleri, o Barbarların [İskitlerin] hışmına sık sık uğruyorlardı, çünkü onlar Haimos/Balkan Dağları geçitlerini aşıp, bu dağların eteğindeki ovalara, [çevreyi] talan ederek, iniyorlardı.

6 Bu Haimos/Balkan Dağları, Rodop Dağlarına koşut konumda bir dağ dizisidir. Karadeniz'den başlar, çağlayanları [1] biraz kıyısında bırakır [onların yakınından geçer] ve İllyrikon'a [2] kadar uzanır gider; sanırım ki, Adriyatik Denizi ile kesilmesi sonrasında, karşıdaki anakarada [İtalyada] yeniden yükselir ve ancak Herkynios Ormanları'nda [3] son bulur. Her iki yanında, yamaçları boyunca, çok zengin boy'lar yaşar: kuzeyde, Dakos'lar [Dacia'lılar] ve Thrak'lar; güneyde, yine Thrak'lar ve Makedonyalılar. Vaktiyle, Alexios'un mızrağı ve onun yürüttüğü birçok savaş köklerini kazımadan önce, göçebe İskitler [Peçenekler] işte bu Balkan Dağlarını aşıyorlardı; tüm orduları ile, Rum ülkesini ve özellikle en yakın kentleri yakıp yıkıyorlardı; bu kentlerin içinde en önemlisi, bir zamanlar pek ünlü olan Filibe kentiydi.

7 İoannès Tzimiskès, hasımları olan Mani'ci sapkınları bizim bağlaşıklarımız durumuna getirdikten sonra [4], göçebe İskitlerin karşısına, onlarla baş edebilecek güçler kimliğiyle, yerleştirdi; o zaman kentler, berikilerin [İskitlerin] sık sık yaptığı talan akınlarından kurtularak, yeniden soluk aldılar. Ne var ki, huyları gereği bağımsız ve kendi başına buyruk olan Mani'ciler, alışageldikleri gibi davranır oldular ve kendi doğal yapılarına döndüler. Filibenin halkı, çok küçük bir azınlık dışında, Mani'ci [5] olduğu için, oradaki hristiyanları eziyorlar, mallarını talan ediyorlar ve İmparatorun gönderdiği ulakların sözlerine ya pek az aldırıyor ya da hiç aldırmıyorlardı. Sayıları artıp duruyordu ve Filibe'nin tüm çevresi sapkın olmuştu. Üstüne üstlük, yeni bir

---

1] Balkan Dağları ile Karpat'ları birbirinden ayıran -dimdik yarların, Tuna'nın iki kıyısına indiği- boğazları (sonuncusu, ünlü Demir Kapı) kasdediyor sanırım. Orada çağlayan var mı, saptayamadım.

2] Arnavutluk ve (eski) Yugoslavya yöresi.

3] Romalıların kullandığı adıyla, Hercynia Silva. Şimdi, Erzgebirge Ormanları. Erzgebirge (Almanca: hem "Maden Cevheri Dağları" diye, hem de "Baş Dağlar" diye anlaşılabilir; karş. Erzbischof, Baş Piskopos) Çek ülkesinin kuzeybatı yanı ile Almanya arasında sınırı oluşturur.

4] Mani'ciler derken, Anadoludan sürülen Paulos'çuları kasdediyor. Bunların hemen hemen tümü Ermeni idi ve tüm İmparatorluk ülkesine Ermeniler yayıldığından, söz konusu inanç da, 9. yüzyıl sonuna kadar, İstanbulda bile, onlar kadar yaygındı; Mani'ciliğin kutsal kitapları Ermeniceye çevrilmişti.

5] Bogomil adlı bir papasın, hristiyanlık tarikatı imiş gibi geliştirdiği Bogomil'cilik mezhebinden.

yavan su akıntısı, Ermeni göçü [1] de onlara eklenmekteydi; bunun yanı sıra, Yakub'un [2] en kirli kaynaklarından çıkma bir diğeri [3]. Burası, denebilir ki, tüm pisliklerin kavşak noktasıydı; gerçekten, kendi inançları diğerlerininkiyle bağdaşmaz olsa da bu insanlar hiç değilse sapkın ruhları yönünden Mani'cilerle uyum hâlinde idiler.

8 Ama, babam İmparator, onların karşısında, büyük askerî deneyimini kullandı; onların kimine savaşsız boyun eğdirdi, diğerlerini de silâh zoruyla köle etti [4]. Böylesine gerçek anlamda peygamberce bir işi becermek için, bu yürekli yiğit, hangi gayretleri gösterdi, nelere katlandı! Ne diye ona övgü düzülmeyecekmiş? Askerî sorunları ihmal mi etti? Nasıl olur, doğuyu da batıyı da onun seferlerdeki başarıları[nın şânı] doldurdu. İncelemeyi, öğrenimi küçümsemişliği mi oldu? Doğrusu, o, sapkınlarla tartışmasında daha etkili konuşabilsin diye, Kutsal Kitabı herkesten daha çok inceledi. Yalnız o, hem silâhı hem de gerekçeli tartışmayı kullandı ve eğer Barbarları silâh sayesinde yendiyse, imansızları da gerekçeli tartışmasıyla dize getirdi; gerçekten, Mani'cilere karşı silâhlandı ama [kılıçla değil, bilgiyle; ve] askerî harekât yerine, peygamberce bir savaşıma girişti [5]. Ben ise, onu on üçüncü İsa Yoldaşı [Apostolos, Apôtre] sayıyorum. Her ne kadar kimi, bu san'ı Büyük Konstantinos'a veriyorlarsa da, bana kalırsa, kanım odur ki, Alexios ya İmparator Konstantinos ile [bu yönden] eşit durumda sayılabilir, ya da, [dediğim] tartışılacaksa, Konstantinos'dan sonra gelir sayılması gereken İsa Yoldaşı'dır ve İmparatordur.

9 Daha yukarıda söylemiş bulunduğumuz üzere, o [İmparator], Philippos'un kenti'ne [Filibe'ye], belirttiğim nedenlerden dolayı, geldi; Kuman'lar henüz sökün etmiş olmadığı için, savaş seferinin üstüne bir de, daha önemli bir iş üstlendi: Mani'cileri, acı ilkeleri olan dinlerinden [6] caydırdı ve onları tatlı lezzetteki inanca soktu. Sabahtan öğleye, hatta akşama kadar, bazan da gece ikinci yahut üçüncü nöbet

---

1] Anna, Paulos'çulara ve dolayısiyle (yâni, bunların hemen hemen tümü Ermeni olduğundan) Ermenilere düşman olduğu için, Ermeni göçü akınını, suyu içilmez, işe yaramaz bir ırmak akıntısına benzetiyor.

2] 6. yüzyılda, monofizit'ler denen, orthodox kilisesince sapkın sayılan bir tarikatın önderi İakòbos Baradeus, Barada'lı Yakub. Suriyeli bir keşişti. Yakubî kilisesinin kurucusudur.

3] Monofizit'lik de, suyu kirli bir ırmak gibi, oralara yayılıyordu demek istiyor. Monofizit'ler, İsa'nın doğasında Tanrı ile insan kimliğinin tek bir öz hâlinde bulunduğunu savunanlardır.

4] Anna, Bogomil'lere karşı savaşın nasıl yürütüldüğü hakkında bilgi vermiyor. Bkz. dn.5.

5] Bu söylenenlere göre, kılıç zorunu hemen hemen hiç kullanmamış, Bogomil'lerle savaşmamış.

6] Mani'ciliğin ve uzantılarının her türü, dünya zevklerine karşı kendine egemen olmak ve kendini dine, kemâle ermek çabasına adamışçasına yaşantı sürdürmek ilkesini izliyordu. Mevlevîlikte ve daha da baskın ölçüde Bektaşîlikte (örneğin, "Eline, diline, beline egemen ol" ilkesinde) Mani'cilikten izler vardır.

vaktine kadar, onları yanına buyur ettikten sonra, onlara orthodox [Rumcada: "Doğru öğreti"] inancını öğretiyor ve onların sapkın mezheplerinin yanlışlarını çürütüyordu. Yanında, gerek ilâhiyat bilimlerinde gerek dünya bilimlerinde bilgili bir insan, -tartışma san'atında, Stoa'cıların okuluna ya da [Platon/Eflâtun'un kurduğu] Akademia'ya gitmiş olanlardan daha da güçlü olan- İznik Piskoposu [1] Eustratios ile, Filibe Başpiskoposluğu tahtında bulunan kişi vardı. Bütün bu kişilerden başka ve onların hepsinden üstün olmak üzere, İmparatorun yanında yardımcı olarak, onun [İmparatorun] Kutsal Kitapları inceleme konusunda eğittiği, benim [eşim] Kaisar'ım, Nikèphoros bulunuyordu. Böylece, Mani'cilerden birçoğu, o sırada, duraksamadan, günah çıkarmak ve vaftiz edilmek için papaslara gittiler; ama aynı zamanda, [sapkın] inançlarına bağlılıkları Makabaios'larınkini [onların Musevîliğe bağlılığını] geçen [2] kişiler de görülebiliyordu; böyleleri, Kutsal Kitaplardan örnekler vererek, kanıtlar göstererek, kendi iğrenç inançlarını böylelikle güçlendirdiklerine inanıyorlardı. Ama, İmparatorun sürekli görüşmeleri ve sık sık verdiği öğütler sayesinde, böylelerinin çoğu da ikna edildiler ve kutsal vaftizden geçtiler. Görüşmeler çoğu kez, doğan güneşin ilk ışımasından başlayarak gecenin ileri zamanına kadar süregittiği için, böyle konuşmalar yapmaktan geri kalmak şöyle dursun, İmparator genellikle açlığı göze alıyor ve buna hem de, yaz ortasında, açık bir çadırda katlanıyordu.

[IX. İmparatorun Filibe'den dönüşü]

1 Bunlar olup biterken ve Mani'cilerle bu gerekçeli tartışma savaşı yapılmakta iken, Tuna'dan bir ulak geldi ve Kuman'ların ırmağı geçmiş bulunduğunu bildirdi. İmparator, tek an bile yitirmeden, elinin altında bulunan askerleriyle,Tuna'ya koştu [3]; Bidynè/Vidin'e vardı ve Barbarları bulamıyarak -çünkü onlar, İmparatorun gelişini öğrenmişlerdi ve telâşla diğer yana geçmişlerdi- hemen [ordusundan] seçkin bir birlik ayırıp, Barbarları izlemeye gönderdi. Bu askerler, oracıkta Tuna'yı aştılar ve düşmanın izini sürmek üzere ileriye atıldılar. Üç gün, üç gece süren bir kovalamadan sonra, Kuman'ların, o yörede bulunan bir Tuna kolunu, ellerindeki sallarla aştığını görünce, [kendileri ırmağı aşamadığı için] sonuç alamadan İmparatorun yanına döndüler.

1] Proedros (=Başkan, "Birinci koltukta oturan") demiş.

2] Makabi'ler, Seleukos'lar devleti kralı IV. Antiokhos (Epiphanes)'in Hellenleştirme uygulamalarına karşı ayaklanan ve canlarını hiç esirgemeyen fanatik Musevîlerdir. Kendisine Makabi san'ı verilen, İÖ 166-161 döneminde ayaklanmaya önderlik etmiş kişi dolayısiyle, ayaklanmacılara Makabi'ler denmişti.

3] Anna, Tuna Irmağını bazan (örneğin, bundan bir önceki tümcede) eski Hellen'ler gibi İstros diye, bazan ise (örneğin, bu tümcede) Danoubis diye anmaktadır.

2 Birliklerinin Barbarları yakalayamamış olması, İmparatorun canını sıktı; yine de, onları sırf adı sayesinde kaçırmış olmasını ve Mani'ci sapkınlığın bunca mezhep müridini bizim inancımıza döndürmüş olmasını bir tür yengi kazanma saydı; böylece, oraya ikili bir yengi anıtı dikti; biri Barbarlara karşı silâhla kazanılan yengi için, diğeri de öylesine dindarca konuşmalarla sapkınlara karşı kazanılan yengi için. İşte bu nedenle, Filibe'ye döndü ve biraz dinlendikten sonra, çalışmaya koyuldu.

3 Gerçekten, Mani'ci sapkınlığın baş savunucuları -genelde diğer Mani'cilere benzemekle birlikte, zararlı öğretilerine bağlılıkta korkunç direngenlik gösteren, gerekçeli tartışmalarla onları ikna etmek için her türlü girişime karşı çelik gibi katı olan- Kouleòn ile Kousinos, bunların yanında bir de Phòlos, Kutsal Kitabın sözlerini çarpıtmakta ve onları sahtekârca yorumlamakta olağanüstü becerikli idiler; bu nedenle İmparator her gün onları kendi önüne getirtiyor ve onlara karşı bir gerekçeli tartışma savaşı veriyordu. Ortada ikili bir çatışma vardı: bir yanda, İmparator, tüm gücü ile, onları [sapkınlıktan ve cehennemden] kurtarma savaşımı veriyordu, diğer yanda ise bu adamlar bir Kadmos yengisi [1] kazanmağa çabalıyorlardı. Gerçekten, her üçü, savunma aracı olan dişlerini keskinleştiren yaban domuzları gibiydiler ve İmparatorun gerekçelerini çürütmekten başka birşey düşünmüyorlardı; Kousinos bir itiraz gerekçesini akıl edemezse Kouleòn söz alıyor, Kouleòn verecek karşılık bulamamışsa Phòlos kendi sırasını alıp direnişi berkitiyordu; ya da hatta, İmparatorun gerekçelerine ve çürütmelerine karşı onların her biri, sıra ile, birinin ardından daha büyüğü onun ardından daha büyüğü gelerek çatlayan dalgalar gibi, şaha kalkıyordu. İmparator, onların tüm itirazlarını, örümcek ağı imiş gibi bozuyor ve bu cünüplerin ağızlarını [2] ânında dikiyordu [kapatıyordu]; ama onları hiç mi hiç ikna etmediğinden, bu akılsız adamlar karşısında cesareti kırılarak, onları başkente gönderdi ve büyük sarayın çevresindeki yuvarlak sundurmalarda [önünde bu sundurmaların bulunduğu yapılarda] oturmalarını buyurdu [3]. Yine de, girişti̇ği av kovalaması tümüyle boşuna olmadı, çünkü her gün Tanrıya [orthodox kilisesindeki İsa ikonası önüne; dolayısiyle, orthodox inancına] bazan yüz kadar, bazan yüzden de fazlasını [sapkınlıktan vazgeçmiş Bogomil'i] getiriyordu; öyle ki, daha önce [silâh zoruyla] tutsak ettiklerinin, bir de o sırada sözlerinin ikna etme gücü sâyesinde ele geçirdiklerinin toplam sayısı, binlerce kişilik kalabalıklara, onbinlerce kişiye varmaktadır.

1] Deyimin anlamı konusunda bkz. yukarıda s. 463 dn. 3.

2] Tòn akathartòn ta stomata = Cünüplerin ağızları. Akathartos sözcüğünü "kirli, pis" diye çevirmemin yerine oturmadığını görüp daha uygun karşılık ararken, beni, Neşrî, "Mülhîd" (dinin bazı kurallarını tanımayıp kendine göre yorumlarla değiştiren) Şeyh Bedreddin'in müridleri için cünüp nitelemesini kullanmakla, yol göstererek, kurtarmıştır. İşte Türkiye Türkçesi böylesine zengindir. Sewter, İngilizcede uygun karşılık bulamadığından, unclean sıfatını kullanarak, "temiz olmayan ağızlarından" anlamında çeviri vermek zorunda kalmış. Oysa sıfat, ağızlarla değil, adamlarla ilgili. Gerçekten, Leib de, daha doğru olarak, *la bouche de ces impurs* demiş.

3] Saray muhafızlarının komutanları da burada kalıyorlardı.

4 Ama, tüm evrenin bildiklerinden, hem doğuda hem batıda tanıkları olan gerçek'ten söz etmekle ne diye oyalanacakmışım? Gerçekten, o, nice kentin tüm halkını ve her çeşit sapkınlığın salgınına tutulmuş nice ülkeyi, çeşitli yöntemlerle, bizim orthodox [=doğru öğreti] inancımıza getirdi. [Bize dönenler içinde] En önemli kişilere büyük armağanlar verildi ve bunlar ordunun komutanları arasına alındılar; daha sıradan durumda kişilere gelince, bunları bir araya topladı: Sabanlarla ve öküzlerle çift süren bütün rençberleri, keza onların çocuklarını ve kadınlarını, onlar için Filibe yakınında, Euros/Meriç ırmağının öte [kuzey] kıyısında kurdurduğu bir kente getirtti; onları oraya yerleştirdi, bu kente Alexiopolis [Alexios kenti] adını verdi -kente Neokastron [Yeni hisar] da deniyor ve bu ad daha yaygın olarak kullanılıyor- ve bunların kimine şurada, kimine burada tarlalar, bağlar, konutlar ve taşınmaz mallar dağıttı. Onlara bağışladıklarını, -bugün güzelliğiyle göz dolduran ama ertesi gün yok olan- Adonis Bahçesi [1] gibi, hukuksal yönden sağlama bağlanmamış bırakmadı; tersine, altın yaldızlı fermanlarıyla bu bağışlamaları, sahiplenenler yararına, belgeye bağladı ve bu iyilikleri yalnız onlara sınırlamaktan uzak tutumla, o malların miras yoluyla oğullara ve oğulların oğullarına geçebilmesine olanak sağladı; mirasçı olabilecek erkekler ölmüşse, kadınların da bu bağışlamalardan yararlanabilme sırası gelecekti [2]. İşte böylece, iyiliklerinin etkisini çoğalttı.

5 Bunların hepsi anlatmaya değer, yine de anlatılanlardan fazlası eksik kaldı. Kimse bu anlatımımı [3], söylenenlere güvenilebileceği kuşkuludur diyerek eleştirmeğe de kalkmasın. Çünkü anlattıklarıma tanık olanların birçoğu şimdi hâlâ yaşıyor ve beni yalancılıktan dolayı mahkûm etmek, olanaklı değil.

1] Atina'lıların, Adonis'i anma günlerinde, Nisan ayında yapılan kutlamalarda, kadınlar evlerin üstüne sepetler, saksılar içinde, sapı toprağa sokuşturulmuş (kesilmiş, koparılmış) çiçekler yayıp orasını bahçeye döndürürlerdi, ama bu "bahçe" daha ertesi gün solardı. Suat Sinanoğlu ise, dilimize kazandırdığı, Theokritos'un "Yunan Çoban Şiirleri" yapıtı çevirisinde (MEB yayını, İstanbul 1949, s.110 dn.1) şöyle demiş: "Adonis bahçeleri adı ile anılan nebat gayet kısa bir müddet için çiçek açardı; Adonis bayramı için yetiştirilen bu çiçekler gençliğin sür'atle geçip solmasını temsil ederdi". Hamdi Akverdi, Platon/Eflâtun'un Phaidros adlı yapıtının Türkçe çevirisinde s. 114'e eklediği notta şu üçüncü açıklamayı veriyor: "Adonis bayramlarında, mevsimi olmasa bile, kaplarda, sepetlerde, fıçılarda, az zaman içinde solup giden yeşillikler yetiştirilirdi. Bunlar, Aphrodite'nin sevgilisinin vakitsiz ölümünü sembolleştiren kurbanlar yerine geçerdi".

2] Örneğin, erkek çocuk yoksa, kız çocuk; erkek torun yoksa, kız torun mirasçı olabilecekti. Görülüyor ki, Alexios'un miras hukukunda adalet anlayışı, kız çocuğa bir pay, erkek çocuğa iki pay (kıza göre bir kat fazlasını) veren islâm miras hukukundan bile geridedir, çünkü erkek çocuk varsa kız çocuk mirastan hiç pay alamamaktadır.

3] İstoria = Anlatım, öykü, tarih.

İmparator, gerekli tüm önlemleri aldıktan sonra, Filibe'den ayrıldı ve başkente döndü. Kouleòn'un ve Kousinos'un [kendileriyle ve] müridleriyle aynı tartışmalar ve sürekli çekişmeler, onun için, yeniden başladı. Sonunda -sanırım daha akıllı olan ve gerekçelerle ortaya konan gerçeği kabul etmeğe yatkın bulunan- Kouleòn'u ikna etti; onu, bizim ağılımızın uysal bir koyununa dönüştürdü [1]. Kousinos ile Phòlos'a gelince, onlar, İmparator ile sık sık yaptıkları görüşmelerde, [demirci örs'ündeki] demir gibi ezilip dövüldükleri halde, yine de demir gibi bükülmez kaldılar ve direngenliklerini sürdürerek, [koyunlar arasına katılmaktan] paçayı sıyırdılar.İşte bu nedenle, onlar tüm Mani'cilerin en küfre düşmüş bulunanları olduklarından, dipsiz bir gönül karanlığına [2] hepten batmış bulunduklarından, o [İmparator], onları Fildişi Zindan denen yere [3] attı ve onlara gerekli herşeyi bol bol sağlamakla birlikte, onları kötülükleri içinde kendi başlarına ölmeye bıraktı.

1] Hristiyanlığın geleneğinde, koyun, İsa'nın sürüsü içine katılmış bireyleri kasdeder. bu yüzden Fransada köy Papaslarına Pasteur (=Otlatıcı, Çoban) denir.

2] Melankholia. Anna, bu sözcükle, beynin, gönlün ışıktan yoksun olmasını kasdediyor, yoksa çağdaş dillerde kullanılan anlamıyla "melânkoli"yi değil. Böyle iken, Leib ve Sewter, mélancolie, melancholia karşılığını verip çıkıvermişler. Sözcük, eski Hellen dilindeki öz anlamında "Safra salgısı kara olan" demektir (Melas=Kara; Kholos= Safra, Öd); buradan: "İçi karanlık".

3] Elephantinè Phroura. Baştaki "fildişi'sel" sıfatı, yapının dış renginin fildişi beyazlığında (mermer levhalarla kaplı?) olduğunu açıklıyor. Phroura'yı hem Leib hem Sewter, duraksamasız, Prison (=Zindan) diye çevirmişler. Oysa Phroura, aslında "a. Nöbet; b. Nöbet tutulan yer" demektir (buradan, "Zindan" anlamına da gelebilmektedir). Phrourion (=Kale) de aynı kökten gelmektedir.

XV

[15. KİTAP: ALEXİOS, YENİDEN TÜRKLERLE SAVAŞIYOR. BOGOMİL İNANCINDAKİLERİ EZİYOR, ÖNDERLERİNİ DİRİ DİRİ YAKTIRIYOR. ALEXİOS'UN AĞIR HASTALIĞI VE SON GÜNLERİ. 1116-1118]

[I. Alexios, Rum/Anadolu Selçukluları ile yeniden savaşa tutuşuyor]

1 İmparatorun, Filibede, özellikle Mani'cilere ilişkin olarak yürüttüğü uğraşıları, bunlardı; arkasından, Barbarlar [Türkler] ona karşı yeni bir savaş hazırladılar. Sultan Süleyman [oğlu Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Şah], aslında Asya'yı [Anadoluyu] bir kez daha talandan geçirmeyi tasarlayarak, Horasan'dan [Danişmendli ilinden] ve Halep'ten, İmparatora karşı başarılı bir savaş yürütebilmek umuduyla, birlikler getirtti. O [İmparator] ise, kendisine Sultan Süleyman [oğlu Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Şah]'ın bütün tasarıları çoktan haber verilmiş bulunduğu için, düşmana karşı zorlu bir savaşa tutuşmak üzere, [düşman başkenti] İkonion/Konya üzerine bir sefere çıkmak istedi. Gerçekten, Sultan Kılıç Arslan [oğlu Melik Şah]'ın Sultanlık ülkesinin sınırı orada idi. [Alexios] Dış ülkelerden yardımcı birlikler ve keza büyük bir paralı askerler ordusu çağırdı, her yerdeki birliklerini seferber etti. İki Başbuğ birbirine karşı hazırlanırken, tam o aralık, İmparatorun ayaklarında, her zamanki ağrılar yine kendini gösterdi. Bu sırada, her taraftan asker birlikleri akın akın geliyordu, ancak hep birden değil, birbirinin ardı sıra; çünkü bunların geldiği kendi memleketleri, birbirinden pek uzaktı; ne var ki, ağrıları, İmparatorun, yalnızca tasarısını yürürlüğe koymasını [Konya üzerine sefere çıkmasını] değil, [adım atıp] basbayağı yürümesini bile engellemekte idi. Yatağa düşmüştü ve çok üzülüyordu; ayaklarındaki şiddetli ağrılar için pek o kadar değil, daha çok, Barbarlara karşı girişimi geriye kalmakta olduğu için. Bu hal, Barbar Kılıç Arslan [oğlu Melik Şah]'ın gözünden kaçmadı ve o da hristiyanlara karşı [meydanı boş bularak] birçok akınlara girişti [1].

2 Gerçekten, İmparatorun bu ağrısı o zamana dek hiç böylesine şiddetli olmamıştı; o güne değin hastalık yalnızca uzun aralar verdikten sonra, ara sıra kendini gösterirken, bundan böyle artık aralıklarla gelmedi, sürekli kaldı ve zaman zaman ağrısı pek şiddetlendi. Kılıç Arslan [oğlu Melik Şah]'ın çevresindekiler, ortada gerçek bir hastalık yokmuş da var gibi yapılıyormuş ve bir damla [nikris, gut] nöbeti tutmuş görünüşüne büründürülerek, korku ve korkaklık gizleniyormuş sandılar. Bu nedenle, sarhoşken, kafayı çekerken, o havadan çalıp kaba saba alaya alma lâfları ettiler durdular. Doğaçlamadan gülünç lâflar uyduran orta oyuncuları gibi, Barbarlar, İmparatorun

---

1] Belirtmiştik ki Kılıç Aslan oğlu Melik Şah'ın bir adı da Şahin Şah'tır (Şahinşah, Şehinşeh diye de yazılır). Anna dahi onu, bazan, bu adını kasdederek, Saïsan diye anar. Bkz. yukarıda s. 448 dn. 4.

ayaklarındaki ağrıyı alaya aldılar; onun çektiği acılar gırgır geçme konusu edildi. Gerçekten, bunlar, "İmparatorun çevresindeki hekimler ve bakıcılar" taklidi yaparak, orta yerde de İmparator taklidi yapan, yatağa yatmış biriyle, olayı alaya aldılar. Bu gibi aptalca şeyler, Barbarları kahkahalarla güldürebilmekteydi.

3 İmparator, bunların hepsini biliyordu; bu yüzden hem düşmanla çarpışmak için daha da çok hırs duyuyor, hem de içinde öfke kaynıyordu. Az sonra, ağrısı hafifleyince, tasarladığı sefere çıktı. Damalis/Üsküdar üzerinden geçerek, Kibòtos ile Aigialoi [Aigialos Halkı, Aigialos Halkının Yeri] [1] arasındaki körfez bölümünü [2] aştı; Kibotos'a gelince, oradan yola çıkıp Lopadion/Ulubat'a vardı ve bu yerde birlikleriyle, çağırttığı tüm yardımcı [ücretli] askerlerin gelişini bekledi. Bütün birlikler toplanınca, ordusunun tümüyle yola çıktı, İznik yanındaki gölün yakınında bulunan, Efendimiz Ermiş Geòrgios'un Burcunu [3] işgal etti, oradan İznik'e ulaştı. Arkasından, üç gün sonra, aynı yoldan geriye döndü, Lopadion/Ulubat Köprüsünün beri [kuzey] yanına vardı ve Karyx denen pınar [4] yakınında ordugâh kurdu; uygun bir yerde ordugâh kurulabilmesi için köprüden önce birliklerini geçirmek, sonra, bir araya gelmiş ordunun orta yerinde İmparator otağını dikmek üzere bu köprüden kendisi geçmek, ona yeğ görünmüştü [niyeti böyle yapmaktı].

4 Kurnazlık konusunda pek yaratıcı olan Türkler, Lentiana'lıların kenti [5] dibindeki ovayı ve Kotoiraikia denen yöreyi [6] talan etmekte idiler; İmparatorun kendileri üzerine ilerlemekte olduğunu öğrenince, dehşete düştüler ve hemen pek çok sayıda ateşler yaktılar; böylece, ateşleri görecek kişilere, orada büyük bir ordu varmış izlenimi vermeye çalıştılar. Bu ateşler neredeyse göğü tutuşturmakta ve deneyimsiz nice kişiyi yılgınlığa düşürmekte idi; ama bunların hiçbiri İmparatoru kaygılandırmadı.

1] Aigialos/Aigialoi konusunda bkz. yukarıda s. 458 dn.1.

2] İzmit Körfezinde bir kıyıdan ötekine geçiş ve o yöredeki yerleşimler konusunda bkz. yukarıda s. 126 dn. 1.

3] Ermiş Geòrgios Burcu'nun (ya da, Kulesi'nin) daha önce sözü edilmişti; bkz. yukarıda s. 328, metinde No. 4 ve s. 329'da metnin sonu.

4] Karyx, Kèryx (=Bağırarak haber verici, Münadi) sözcüğünün az kullanılan bir diğer yazılış çeşitlemesidir. Ancak, Ulubat yakınlarındaki bu pınarın adı, Anadolu kökenli bir sözcüğün Hellenleştirilmiş, çarpıtılmış biçimi de olabilir. Söz konusu pınarın nerede olduğunu saptayamadım.

5] Yeri saptanamamıştır; Poimanenon/Eski Manyas (Soğuksu) yakınlarında olduğu biliniyor.

6] Kotoiraikia adı Hellen dilinden değildir; belki Kodu-ira, "Yüce Kotys" öğelerini içermektedir ve Kotiaeion/Kütahya adı gibi, Kadys/Gediz adı gibi, Tanrı Kodu/Kadu (Kotys/Kadys) ile bağlantılıdır. Yörenin neresi olduğunu belirleyemedim.

5 Türkler, bütün talan mallarıyla ve tutsaklarıyla, çekip giderken, İmparator, gün doğar doğmaz, yukarıda anılan ovaya, aceleyle, geçti; orada düşmanına baskın vermek istiyordu, ama avını kaçırmıştı; orada, hâlâ soluk alan birçok kişi buldu; bunların çoğu Rumdu; ayrıca pek çok ölüyle karşılaştı ve elbette ki çok üzüldü. Düşmanı izlemek istiyordu; ancak, avını tümüyle yitirmiş durumuna düşmemek için -bütün ordunun kaçakları izleyip de çabucak yakalaması olanağı bulunmadığından- ordugâhını Poimanenon/Eski Manyas [Soğuksu] yakınında bir yerlerde kurdu ve hemen, hafif donanımlı askerlerden seçkin bir birlik ayırarak, bunlara, Barbarları izlemek komutunu verdi, rezilleri yakalamak için hangi yolu izleyeceklerini de belirtti. Askerler, yöre halkının Kellia dediği bir yerde [1], tüm talan malları ve tutsakları da yanında bulunan Türklere yetişince, onların üzerine ateş gibi saldırdılar ve hemen oracıkta, çoğunluğunu kıyımdan geçirdiler; birkaçını da canlı olarak tutup, bütün talan mallarına el koyarak, bu parlak yengiden sonra, İmparatoru bulmak üzere geri döndüler. O da bunları sevinçle karşıladı ve düşmanın tümüyle yok edildiğini öğrenince, Lopadion/Ulubat'a geri döndü. Oraya varıp, tam üç ay boyunca, biraz [Konya'ya sefer etmek için] geçilmesi gereken yerlerde su kıtlığı olduğundan -çünkü mevsim yazdı ve sıcaklık, çekilecek gibi değildi-, biraz da, henüz gelmemiş olan bir paralı askerler birliğinin varışını beklediğinden dolayı, orada kaldı. Birlikler tam mevcuduyla o yerde toplanınca, ordugâhı bozdu, bütün ordusunu Olympos/Uludağ dizisi sırtları üstüne yerleştirdi ve Malagina denen yerdeki [2] Aera'ya [3] geçti.

6 Bu sırada İmparatoriçe, Lopadion/Ulubat'a dönmüş [diye duyduğu] İmparatordan daha kolay haber alabilmek için Prinkipos/Büyük Ada'da kalmaktaydı; İmparator, Aera'ya varır varmaz, İmparatora özel olan tek dizi kürekli gemiyi gönderip, kendisinin tedavisinde gösterdiği özenli bakıcılık için ve pek uyanıklıkla herşeye göz kulak olduğu için, onu yanına getirtmek istedi; çünkü hem ayaklarındaki ağrılardan hâlâ yılmış durumda idi, hem de yanındaki kişiler arasında bulunabilecek [bağrında beslediği] düşmanlardan çekiniyordu.

[II. İznik yakınında Türklerle yeni bir çatışma ve Rumların başarısı. Rum ordusu İzmit'te konaklıyor]

1 Üç gün henüz geçmemişken [üçüncü günde], İmparator çiftinin yatak odasından sorumlu uşak, gündoğumunda içeriye girdi ve yatağa yaklaştı [orada bekledi]. İmparatoriçe uyandı, onu gördü ve ona, "Bize, Türklerin bir akın saldırısını haber vereceksin [değil mi?]" dedi. Uşak, Türklerin, [İznik yakınındaki] Ermiş Geòrgios

---

1] Kellia, Hellen dilinde "Şaraphaneler" demektir (Kellion'un çoğulu). Ancak, Anadolu kökenli ve K(uwa)-Ela, "Güzel-Geçit" anlamında Kela adının Hellenleştirilmiş biçimi karşısında bulunuyor da olabiliriz (karş. Dinar'ın eski adı Kelana/Kelaina).

2] Bkz. yukarıda s. 460 dn. 3.

3] Yerini saptayamadım. Adının da Hellen dilindeki Aèr (=Hava) ile ilişkisi bulunduğundan kuşkuluyum.

Burcuna [1] kadar gelmiş bulundukları yanıtını verdiğinden, İmparatoriçe ona, eliyle, İmparatoru uyandırmaması için, ses çıkarmamasını işaret etti. O [İmparator] ise, konuşmayı duyduğu halde, kımıldamadı ve kaygılanmadı; güneş yükselince, günlük uğraşılarına daldı; oysa, durumun gereği neyse onu yapmaktan başka bir düşüncesi yoktu [ne yapmalı diye düşünüp duruyordu]. Gün doğumundan üç saat geçmemişken, oradan ikinci bir haberci gelip, Barbarların, şimdiden yakına sokulmuş bulunduğunu bildirdi. İmparatoriçe hâlâ İmparatorun yanında idi ve elbette korkuya kapılmış olmakla birlikte, İmparatorun kararını bekliyordu. Hükümdar çiftinin tam [öğle yemeği için] sofraya oturacağı sırada, üstü başı kan içinde bir üçüncü haberci geldi ve kendini İmparatorun ayaklarına atıp, Barbarlar hemen onu izleyerek gelmekte oldukları için, tehlikenin çok yakın olduğuna yemin etti.

2 İmparator hemen, İmparatoriçenin Byzantion'a dönmesine izin verdi. O ise, çok korkmuş olduğu halde, yılgınlığını yüreğinin derinliğinde tuttu, ne sözlerinde ne de tutumunda belli etti. Süleyman'ın, Meseller'inde övdüğü o kadının yiğit ve azimli ruhuna sahib olduğu için [2], kadınların korkunç bir haberi alır almaz yaptıklarını yaygın biçimde gördüğümüz çeşitten hiçbir kadınca hal, hiçbir korkaklık belirtisi göstermedi. O [korkunç haber almış] kadınların ten rengi bile, ruhlarındaki yılgınlığı açıklar ve çoğu kez, sanki yakına gelmiş bir tehlike karşısındaymışlar gibi, acıklı çığlıklar atarlar. Oysa, İmparatoriçe her ne kadar korkuyor idiyse de, korkması İmparator içindi; onun başına birşey gelmesin diye ürkmekteydi; kendi hesabına korkması, ikinci sırada geliyordu. Böylece, bu durumda, kendi yürekliliğine sığmayacak hiçbir davranışı olmadı; tersine, istemeye istemeye İmparatorla vedalaştı, giderken de sık sık arkasına dönüp bir kez daha görebilmek için ona baktı; istemiyerek İmparatordan ayrıldığı halde kendine egemen oldu, deyiş yerindeyse kendine karşı zor kullandı. Oradan, deniz kıyısına indi, sonra hükümdarlara özel tek dizi kürekli gemiye bindi ve Bithynia kıyısı boyunca ilerledi; bir fırtınaya yakalanınca [Gebze'nin karşısındaki kıyıda] Helenopolis'e yanaştı ve bir zaman orada kaldı.

3 Neyse, İmparatoriçeyi orada bırakalım; İmparator, yanındaki askerlerle ve hısımlarıyla, hemen silâhlandı. Atlarına bindiler ve hepsi İznik yolunu tuttular. Bu sırada Barbarlar [Türkler], bir Alan'ı [Gürcüyü] tutsak etmişler ve ondan, İmparatorun kendileri üzerine ilerlemekte olduğunu öğrenince, gelirken aştıkları dağ yollarından giderek, kaçmışlardı. Ne var ki, her ikisi de çok iyi asker ve çoktan beri ün kazanmış kişiler olan Strabobasileios ile Mikhaèl Stypeiòtès -bu ikincisinin adını duyunca, kimse onu, birincisinin [Strabobasileios'un] satın alıp da daha sonra armağan olarak İmparatora sunduğu köle adaşıyla karıştırmasın; ben, soylu kişi olandan söz ediyorum- olur da Barbarlar onların ağına düşer, yaban hayvanları gibi yakalanıverirler diye,

---

1] Bunun adı birkaç kez geçmiş ve İznik yakınında olduğu görülmüştü. Böyle iken Leib, burada verdiği açıklama notunda, her nasılsa yanlışa düşerek, *près de Nicomédie* (=İzmit yakınında) diyor ve Sewter, yine onun yanlışını kopya edip, *near Nicomedia* (=İzmit yakınında) açıklamasını veriyor.

2] Tevrat, Süleymanın Meselleri, XXXI 10 vd.: "Faziletli kadını kim bulabilir? / Çünkü onun değeri yakutlardan çok üstündür / ...".

Germioi sırtlarında [1] nöbette idiler ve çevreyi gözetliyorlardı; Türklerin geldiğini öğrenir öğrenmez, ... denen ovaya [2] indiler, düşmanla çatıştılar ve zorlu bir çarpışmadan sonra, tam bir yengi kazandılar.

4 İmparator ise, sık sık sözünü ettiğimiz, Ermiş Geòrgios Burcu'nu işgal etmeye [İznik yakınına] gitti ve oradan da, yörede Sagouda [şimdi, Söğüt] denen bir kasabaya geçti; ama Türklerle karşılaşmadı; adlarını anmış bulunduğumuz yiğit savaşçıların, yâni Stypeiòtès ile Strabobasileios'un onları yenilgiye uğratmış bulunduğunu öğrenince, Rumların doğuştan gelen yiğitliğini ve kazandıkları yengiyi övdü; sonra, bu yerin [Sagouda/Söğüt'in] dışında bir yerde, askerleriyle, konakladı. Ertesi gün [İzmit Körfezi güney kıyısında] Helenopolis'e inince, deniz, yolculuğa olanak vermediğinden [çok dalgalı olduğundan] hâlâ orada kalan İmparatoriçeyle buluştu. Ona, Türklerin başına neler geldiğini ve yengi kazanmaya heves ederken, yenilmiş, umduklarının tam tersini bulmuş olduklarını anlattı; böylece onu, büyük endişesinden kurtarıp ferahlatarak, kendisi İznik'e doğru yola koyuldu.

5 Başka Türklerin de baskınlara girişti̇ğini öğrendi ve Lopadion/Ulubat'a geldi; ama orada ancak kısa bir süre kaldı, çünkü güçlü bir Türk ordusunun İznik üzerine yürüdüğünü öğrenince, birlikleriyle, oradan ayrılıp Kios/Gemlik'e geçti; sonra, düşmanın o gecenin tümü boyunca İznik yolunda ilerlediğini duyarak, konaklama yerinden ayrıldı ve İznik üzerinden Miskoura'ya vardı [3]. O yörede, şu kesin inanca vardı ki, Türk ordusunun ana bölümü henüz gelmemiştir; sâdece, [Türk Beyi] Monolykos'un gönderdiği birkaç kişi, Dolylos'da [4] ve İznik yöresinde, kendisinin yürüyüşünü gözetlemek ve sürekli olarak Monolykos'a bilgi vermek için, bulunmaktadır; bunun üzerine, Lopadion/Ulubat'a, Leòn Nikeritès'i, birlikleriyle, yolladı ve ona, hiç aralık vermeden ortalığı gözetlemesini, yolları göz altında tutmasını ve Türkler hakkında öğreneceklerini yazılı iletilerle kendisine bildirmesini buyurdu.

1] Germioi, Hellen dilinde, Germios sözcüğünün çoğuludur ve "a. Germios'lar; b. Germios Halkı; c. Germios Halkının (kenti, ovası, dağı vb.)" anlamına gelir. Germios sözcüğü ise, ilkçağ Hellenlerinde görmediğimiz, İran dillerinin Germ (=Sıcak) ve Germe (=Ilıca) sözcüğünden alınma, özellikle Bizans çağının bazı coğrafya adlarında karşımıza çıkan, Germa/Germè (=Ilıca) sözcüğünden, -lı anlamında -ios takısı ile türetilmiştir, "Ilıca halkından, Ilıca'lı" demektir. Şimdi sözü edilen iki komutanın nöbette olduğu Germioi sırtları neresi idi, güvenle saptayamıyoruz. Ramsay (s. 167 dn.2), Uludağ doğu yanındaki dağ dizisi olduğu kanısındadır. Belki ad, Çekirge Ilıcalarına işaret ediyordu.

2] Anna, ovanın adını anımsayamamış, sonra belirleyip yazarım diye burada boşluk bırakmış.

3] Miskoura adı Hellen dilinden değildir; sonundaki, Hellen yazımında oura (bazı adlarda, -yra) biçiminde gösterilen, Luwi dilinin Ura (=Büyük, Ulu, Yüce) sözcüğünün anlattığı gibi, Luwi kökenli bir dildendir. Baştaki Misk(a) bölümünü, Akşehir yakınlarında bir köy olan, Miskamos'un (bkz. Umar, TT Adlar, s.575) adında da görüyoruz, ancak anlamını belirleyemiyoruz. Miskoura'nın yeri de saptanamamıştır.

4] Bu ad Hellen dilinden değildir; kökenini ve anlamını bilmiyoruz. Dolylos'un neresi olduğu da saptanamamıştır. Ramsay'de ve Honigmann'da anılmaz.

6 Birliklerinin geri kalanını ise, üstünlük sağlayıcı konumdaki yerlere konuşlandırdı, çünkü Sultan üzerine seferini sürdürmemenin daha doğru olacağına hükmetmişti; gerçekten, kaçan Barbarlar Asya'daki [Anadoludaki] Türklerin tümüne, kendisinin onlara karşı giriştiği saldırı seferinin haberini yayacaklardı ve kendilerinin Rumlarla nasıl karşılaştığını, onlara nasıl saldırdıklarını, onların nasıl yiğitçe kendilerine karşı koyduğunu ve kendilerinin nasıl yenildiğini, kiminin tutsak düşüp kiminin kılıçtan geçirildiğini, sadece pek az sayıda kişinin, üstelik yaralı olarak, kaçabilmiş olduğunu, anlatacaklardı; böylece, onun yaklaştığını haber alarak, Barbarlar [Türkler] Konya'dan bile öteye çekilecekler [!] ve onun bütün zahmetleri boşa gidecekti. İşte bu yüzden atının dizginini çekmekle ona yön değiştirtip, Türkler artık ondan bir saldırı beklemeyerek her biri eskiden nerede konut edinmiş idiyse oraya geri dönsün [ve kendisi ileride bir gün apansız sefer ederek hepsini haklasın] diye, Bithynia içinden, İzmit'e geçti. Sonra, onlar cesaret bulup da, Türk âdeti uyarınca yine ortalığı talan etmeğe dağıldıklarında ve Sultanın kendisi de ilk tasarısını uygulamaya koyulduğunda, işte o zaman, kendi adamları biraz dinlenmiş hatta atları ve yük hayvanları biraz yağ bağlamış olarak, [daha fazla] gecikmeksizin, kendisi onlara karşı yepyeni bir atılımla savaş seferine çıkacak ve onlara karşı zorlu bir çatışmaya girecekti.

7 Bu nedenlerle, söylenmiş bulunduğu üzere, İzmit'e geçti ve oraya varınca kendisini izleyen askerlerin tümünü, atlar ve yük hayvanları bol bol otlayabilsinler diye, komşu köylere dağıttı; çünkü Bithynia, çayırı bol bir bölgedir; ayrıca orada, askerler, İstanbul'dan ve yakın yöresinden, bitişikteki körfez yoluyla, gereksinme duyacakları nesneleri, kolayca getirtebileceklerdi; [Alexios], askerlerine, atlara ve yük hayvanlarına olabildiğince özen göstermeleri ve onlara çok iyi bakmaları gerektiğini söyledi; ava gitmek ya da gezinmek için onları kesinlikle kullanmamalı idiler; böyle yaparlarsa, zamanı geldiğinde hayvanlar dinlenmiş olurdu, binicilerini kolayca taşıyabilirdi ve düşmana saldırmak için onların işine yarardı.

[III. Alexios, 1116 Sonbaharında, İzmit'ten Türklere karşı sefere çıkıyor. Bu, yaşamının son savaş seferidir]

1 Böylece, bu önlemleri alıp, belli bir uzaklıkta, her dağ yoluna nöbetçiler yerleştirdikten sonra, kendisi bir gözlemevi gibi, [İzmit'te] yerine yerleşti; orada birkaç gün kalmak istediği için, şimdiden nice kez aktarılan nedenler dolayısiyle, İmparatoriçeyi de yanına getirtti; Barbarların [Türklerin] akın seferine çıktığını duyup da oradan [Türklerle savaşmak için] ayrılmaya karar verinceye dek, o, kendisinin yanında bulunsun istiyordu. [İmparatoriçe] Hemen koşup İzmit'e geldiğinde, İmparatora düşman bazı kişilerin, sözde o hiçbir iş becermedi diye pek hoşnut olduklarını ve her yerde dolanıp bu iftirayı yaydıklarını; [İmparatorun,] Barbarlara karşı yaptığı büyük hazırlıklara ve çok sayıda birliği bir araya getirmiş olmasına rağmen, önemli hiçbir şey becermemiş ve İzmit'e çekilmiş bulunduğunu fısıldadıklarını öğrendi; bu sözleri yalnız [kuytu] köşelerde değil, küstahça, meydanlarda, sokaklarda, yol kavşaklarında da söyledikleri için, İmparatoriçe, üzüldü ve bu hâl, içine dokundu. İmparator ise, düşmanlara karşı giriştiği seferin mutlu bir sonuca varacağını önceden görebilmekteydi ve bu çeşit işleri iyi bilirdi; o kişilerin kötüleyici sözlerini ve kinlerini hiç

umursamadı; sanki çocuk oyunu imiş gibi [görerek], o bu türlü işleri [kötüleyici dedikodular yayılmasını] olabildiğince küçümserdi ve öylelerinin ufacık aklıyla alay ederdi. En inandırıcı gerekçelerle, İmparatoriçenin yüreğine su serpti ve ona, bu gibi kişilerin burun kıvırdığı ne varsa işte onlar sayesinde en büyük bir yenginin kazanılacağını vaad etti.

2 Bana kalırsa, yenginin akıl sayesinde elde edilmiş olmasını da bir yiğitlik sayarım; çünkü, akıl eksik olursa, ruhun gücü [cesaret] ve bedensel güç, beğenilecek şey değildir; o zaman bunların birleşmesi yiğitlik değil, gözükaralık olur. Gerçekten, yenebileceğimiz kişilerle dövüşürken, gözüpeklik göstermiş oluruz; oysa yenemiyeceğimiz kimselerle dövüşmek, gözükaralıktır; öyle ki, karşımızda bir tehlike olup da onu açıktan açığa göğüsleyemiyeceğimiz zaman, onunla savaşmayı başka bir yöntemle yürütürüz ve düşmanı, dövüşmeden [aklımızın yaratacağı önlemleri almakla, uygulamakla] yenmeğe çabalarız. Komutanların en önde gelen erdemi, akıllılıktır ve bu da, tehlikeye atılmadan yengi kazanmak demektir; Homèros'un söylediği üzere, "Arabacı da kafayla yener arabacıları" [1]. Gerçekten, Kadmos'a ilişkin, atasözü olmuş özdeyiş, tehlikeye atılarak elde edilmiş yengiyi hor görür [2]. Bence, ordu, düşmanın gücüyle boy ölçüşebilecek durumda değilse, tam savaş sırasında, akıllıca ve komutanlara yakışır bir düzen bulup uygulamak da her zaman yeğ tutulmalıdır: Gerçekten, dileyen, tarihi inceleyip, bir yengi kazanmanın hep aynı yöntemle ve hep aynı yollardan yararlanılarak elde edilmediğini; tersine, en eski çağlardan günümüze dek, çeşitli türden girişimlerle yengiler kazanıldığını orada [tarihte] görebilir; öyle ki, yengi kazanma kavramı tek ise de, yengiyi elde etmek için komutanların yararlandığı araçlar değişik ve çeşitli niteliktedir. Çünkü, görünüşe bakılırsa, ilkçağın [bazı] şanlı komutanları düşmanlarını sırf kendi güçleri sayesinde yenmişlerdir, oysa ötekiler sık sık başka yöntemlere başvurmuşlar ve yengiyi [öyle] elde etmişlerdir.

3 Sözü, babam İmparatora getirecek olursak; o, düşmanlarını bazan çatışma sayesinde, bazan düzen kuruculukla yenerdi; hatta, ara sıra, çatışma süregiderken bile, ustaca bir girişim yapmayı akıl eder ve ataklığı sayesinde çabucak yengi kazanırdı. Gerek savaş hilelerine başvurarak, gerek çatışma sırasında kendi bedenini de esirgemeksizin dövüşerek, nice kez, hiç umulmazken, pek çok yengi anıtları dikmiştir. Eğer bugüne değin, tehlikeyi dost edinmiş biri olmuşsa, işte o, bu yiğitti; ardı arası kesilmeden önüne nice tehlikenin çıktığı görülebiliyordu; bazan onlara karşı başı açık [kendini koruyucu önlem bile almadan] kafa tutuyor ve en önde kendisi, Barbarların üstüne yürüyordu; bazan da koşulların gerektirdiği, durumun ona esinlendirdiği tutum böylesi ise, savaştan kaçıyormuş gibi yapıyor, korkmuş gibi görünüyordu. Herşeyi kısaca belirtecek olursak, kaçarken [kaçıyor gibi yaparken], aslında, yengi kazanıyor ve kovalarken, düşmanını alt ediyordu; düşerken yeniden doğruluyor ve tökezlerken, ayakta kalıyordu; tıpkı, onu nasıl fırlatırsanız fırlatın düştüğü yerde bir sivri ucu tepede kalan üçgen prizma gibi.

1] İliada, XXIII 318. Savaş arabalarında savaşan kişiler kasdediliyor.

2] Yâni, böyle bir yenginin övgüye değer olmadığı yolunda özdeyiş varmış. Bu özdeyişin Kadmos'la ilgisi konusunda bkz. yukarıda s. 463 dn. 3.

4 Burada yine, okuyucunun, -savunma söylevi atarken suç üstü yakalandığımı söyleyerek- beni suçlamamasını dilerim; böyle suçlamalara yanıt olarak sık sık belirttim ki, bana bu gibi düşünceleri öne sürdüren, babamdan yana bir yan tutuculuk değildir, [sâdece] olayların kendi doğasıdır. Hatta, gerçekten yana bir yan tutuculuk güdecek bile olsak, bir insanın hem babasına düşkün hem de gerçeğe düşkün olmasını engelleyen birşey mi var? Ben, erdemli bir adamın yaşamının gerçek öyküsünü yazmaya giriştim; eğer bu kişi, aynı zamanda, yazarın kendi babası idiyse, baba sözcüğü orada geçer ["Bu kişi yazarın babasıdır" gerçeği, onun yapıtında, açıkça belirtilir], arasıra böyle yapılır, peki, yapılsın; ama yapıt da yalnızca arı gerçeğe dayansın. Gerçekten, [yaşamım boyunca] başka vesilelerde babama büyük bağlılığımın kanıtlarını ortaya koydum; bu da, bana düşman olan kişilerin [1] mızraklarını sivriltmem, kılıçlarını bilemem yerine geçmiştir [tutumum, onları, bana daha da düşman etmiştir]; bunu da, yaşamımızın olan bitenlerinden habersiz kalmamış herkes biliyor. Elbette ki, tarih yazıyor olma görünüşü altında gerçeğe ihanet edecek değilim. Çünkü, kişinin babasına karşı sevgisini ortaya koyması gereken zaman da olur -biz, [öyle zamanlarda] bunu yüreklilikle yaptık-, gerçeğe olan sevgisini ortaya koyacağı zaman da olur; işte şimdi böyle yapmanın zamanı geldiği için, bunu yapmaktan geri durmayacağım. Ancak, dediğim gibi, şimdi dahi, babamız için duyduğumuz sevgi de açığa çıkarsa, insanların gerçeği gizledim diyc beni suçlaması yersiz olur.

5 Neyse; şimdi konuma dönmeliyim. Otağı o bölgede kurulmuş durdukça, İmparatorun, ordusu için her yandan asker devşirerek, bunlara [yeni devşirilenlere], yayın nasıl gerilmesi, mızrağın nasıl tutulması gerektiğini, ata binmeyi ve çeşitli hareketlerin yapılmasını özenle öğretmek dışında bir işi yoktu; askerlere, kendisinin icad ettiği, yeni bir saf dizilişinde düzene girmeyi öğretiyordu; bazan ata binerek onların yanı sıra gidiyor, saflar arasında dolaşıyor ve her defasında [her biri] çok yerinde olan öğütler veriyordu. Ancak, artık, güneş, gökyüzünde büyük daireler çizmeyi [2] bırakmıştı [yaz, geçmişti] ve sonbahar gün/gece eşitliği [21 Eylül] geçmiş bulunduğundan, güney yanda çember çiziyordu; bu zaman, sefere çıkış için uygun göründü ve İmparator, bütün birlikleriyle, başlangıçtan beri benimsemiş bulunduğu tasarım çerçevesinde, dosdoğru Konya üzerine [İzmit'ten] yola çıktı.

6 İznik'e vardığında, deneyimli subayların komutası altındaki, hafif donanımlı askerleri ordudan ayırdı ve onlara, önden gidip, küçük birliklere bölünmelerini, vurkaç baskıncıları olarak, Türklere saldırıp dağınık çatışmalara girmelerini buyurdu; ancak, eğer Tanrı yengiyi onlara nasib eder ve düşmanları bozularak kaçışa zorlayabilirlerse, verilen komut oydu ki, onları uzun boylu kovalamıyacaklardı; tersine, elde edilen başarı ile yetineceklerdi ve [biraz kovaladıktan sonra] düzenli biçimde geriye döneceklerdi.

1] Kuşkusuz, babasının ölümünden sonra taht'a geçmesini engellemeye hatta öldürtmeye çalıştığı kardeşi İòannès'i kasdediyor.

2] Anna, güneşin dünya çevresinde, yazın büyük, kışın küçük daireler çizerek, döndüğünü sanıyor: Güneş daha büyük daire çizince, gün daha uzun olur.

[İleri harekâta kendi başlarına girişmeden önce] Bunlar, İmparatorla [ve tüm ordu ile] ....'deki [1], yerlilerinin Gaïta dedikleri bir yere [2] vardılar; [varır varmaz] hemen öncü olarak ayrılıp yola çıktılar, İmparator ise ordusunun ana bölümüyle birlikte ilerlemeyi sürdürdü ve Pithèkas yakınındaki köprüye [3] ulaştı. Arkasından, [iki gün yürüyüp] Armenokastron [4] ve Leukai denen yerden [5] geçerek, üçüncü günde, Dorylaion Ovasına [Eskişehir Ovasına] geldiler [6]. Bu ovayı, tüm ordusunu yaymak için yeterince geniş sayarak -çünkü orada birliklerine bir törensel geçit yaptırmak ve onların savaş gücünü tam olarak anlamak istiyordu-, askerlerini, zaten hep eğitimini yaptırıp durduğu üzere, [yeni] savaş düzeninde, uygulama biçiminde, dizmek için, bu fırsatı kaçırmadı; o savaş düzeni dizilişinin kurallarını, [kendi icadı olan] o dizilişi tasarlarken, sık sık, kâğıtlara yazıyordu; gerçekten, Ailianos'un Taktika [Taktik Üzerine] adlı yapıtının [7] câhili değildi; böylece, o ovada konakladı.

7 O, çok birikimli deneyimi dolayısiyle, Türklerin savaşma düzeninin, diğer uluslarınkine benzemediğini ve onların, Homèros'un söylediği üzere, kalkana karşı kalkan, tolgaya karşı tolga, savaşçıya karşı savaşçı ilkesine göre [8] dizilmediğini biliyordu; onlarda, sağ kanat, sol kanat ve merkez birbirinden uzakta durur ve deyiş yerinde ise, sımsıkı bitişik phalanx dizilişi yoktur; saf, aralıklıdır; böylece, onların sağ kanadına ya da sol kanadına saldırıldığında, gerek merkez, gerek arkada duran, ordunun geri kalanı, sizin üzerinize çullanır; öyle ki, burgaçlı bir kasırga gibi, düşmanı

1] Anna, adı anımsayamamış, sonradan belirleyip yazarım diye yerini boş bırakmış.

2] İznik'den Lefke/Osmaneli'ne giden yolun üzerinde bir köy (Ramsay, s. 220). Adı Hellen dilinden değildir; kökeni ve anlamı güvenle saptanamamıştır.

3] Pithèkas adı, Anadolulu aslının, Hellenleşme ya da Rumlaşma döneminde Hellen dilinin Pithèkos (=Maymun) sözcüğüne benzeyecek biçimde çarpıtılmasıyla ortaya çıkmış olmalı. Alexios, İznik, Lefke/Osmaneli, Bilecik üzerinden Eskişehir'e doğru gidiyordu; sözü edilen köprü, bu yolun hangi çayı aştığı yerde idi, saptanamamıştır (Ramsay, s. 220). Güçlü olasılıkla, Osmaneli yakınında, ana yol üzerinde, şimdi ana yolun yanıbaşında, Sakarya ile birleşmek üzere olan Göksu (Çayı) üzerindeki, görkemli Roma çağı köprüsü kasdedilmektedir (bu köprünün resmi için bkz. Umar, Bithynia, s. 60-61). Honazlı Nikètas, Pithèkas yakınında kaleler bulunduğunu söylüyor (Işıltan çevirisinde s. 36).

4] Erken Osmanlı döneminde Ermeni Derbendi denen dağ geçidinin yanıbaşındaki kale. Bozüyük ile İnegöl arasında, günümüzde ilçe merkezi durumunda olan Pazaryeri kasabasının bulunduğu yerde.

5] Anna, sırayı şaşırmış; Leukai/Osmaneli'nden daha önce geçmişlerdi; burası İznik'e çok yakındır (bkz. yukarıda s.332 dn. 1). Daha güneyde başka bir Leukai bilinmiyor; İzmir Körfezi ağzında, Aristonikos ayaklanmasının merkez üssü olmuş Leukai elbette ki kasdedilmiyor.

6] Ovadaki ilkçağ kenti Dorylaeion/Dorylaion, yıkıntıya dönmüş, Manouèl Komnènos'un Dorylaion'u (Eskişehir'in atası) ise henüz kurulmamıştı.

7] Makedonia'lıların phalanx'ı üzerine bir inceleme yapıtı; Traianus döneminde yazıldığı sanılıyor.

8] İliada, XIII 131, XVI 215.

darmadağın ederler. Savaş donanımı konusuna gelince; Kelt denenlerin tersine, mızrağı hiç mi hiç kullanmazlar, ama düşmanı tam bir çember içine alıp ona ok atarlar ve kendilerini uzaktan savunurlar. Bir Türk, kovalamaya geçmişse, düşmanını, ok atmakla haklar; kendisi kovalanıyorsa, okları sayesinde üstün gelir: Bir ok fırlatır ve ok, uçarak, ya at'a ya atlıya saplanır; ok, [yayın] çok güçlü bir elle [gerilmesinden sonra] atılmışsa, gövdeyi bir yandan ötekine delip geçer; onlar [Türkler] gerçekten çok usta okçulardır.

8 İmparator, çok uzun yıllara dayanan deneyimi sırasında bunu gözlemlediğinden, önlemlerini aldı; phalanx'larını öyle dizdi ki, Türkler onlara ancak [kendilerine göre] sağ yandan, [Rumların soluna, kalkan sol elde tutulduğu için] kalkanla korunmuş yana ok atabileceklerdi; bizimkiler ise [kendilerine göre] soldan [okların yağdığı ama kalkanla karşılandığı yandan], bedenin kalkanla örtülmemiş olduğu yana [Türklerin sağ yanına] ok atacaklardı [1]. Böyle bir savaş düzeni dizilişinin yenilmezlik sağlayacağını düşünüyordu ve bunun sağladığı üstünlüğe, güçlülüğe hayran kalmaktaydı; bu yüzden, o diziliş düşüncesini doğrudan doğruya Tanrının esinlendirmesi ve ancak meleklerin getirmiş olabileceği bir savaş düzeni buyruğu saydı. Herkes hayranlık ve sevinç içindeydi; İmparatorun bu buluşuna pek güveniyorlardı. O, bir yandan kendi birliklerini, bir yandan da aşması gereken ovaları göz önünde bulunduruyordu; bu savaş düzeninin sağlamlığını içinden geçiriyor ve onun alt edilmezliği yargısına varıyordu; buna pek güzel umutlar bağlamıştı ve umutları gerçekleşsin diye Tanrıya yakarıyordu.

[IV. Alexios'un Tanrı ile yeniden sözde mektuplaşması]

1 İşte bu düzenle ilerleyerek, Santabaris'e vardı [2]. ... [3]. Subaylar arasında, bu birliklerin komutanı olacak kişileri seçip, Kamytzès'i, [kendi komutasına verilen

---

1] Yâni, meydan savaşının ilk aşaması olan, karşılıklı dizilişle birbirine ok yağdırma başlayınca, Alexios, kendi askerini düşman saflarına paralel dizmeyecekti; öylesine bir açıyla dizecekti ki, kendi askerinin solu, düşman dizilişindeki askerin sağ yanına gelsin. Düşman safı yön değiştirdikçe, Rum safları da, aynı ilke doğrultusunda, yön değiştirecekti. Bir karenin sol kenarı boyunca Türklerin, alt kenarı boyunca Rumların dizildiğini düşününüz; Rumlar önlerine değil, kendi sollarına doğru ok atacaklardır ve gelen oklar kendi sol yanlarına yağacaktır. İç yandaki halka ile sol *kola* geçirilmiş kalkan, bedeni örterken, sol *el*, yayı tutacak, sağ el kirişi çekip ok atacaktır.

2] Nakoleia/Seyitgazi arazisi içinde bir köy (Ramsay, s. 156 No. 78). Alexios'un izlemeye başladığı Eskişehir, Seyitgazi, Afyon, Çay, Akşehir, Konya yolu üzerinde, Seyitgazi'nin 12 mil sonrasında idi (Ramsay, s. 186 No. 19). Şimdi, Bardakçı Köyü (Ramsay, s. 236 No. 34, s. 256 No. 23, s. 259 No. 25, s. 499). Günümüzde anayol üzerinde değildir; Kırka ile Çifteler arasında tam orta yerde, önemli yolların arasında kalmıştır. Adının köken ve anlamı konusunda bkz. Umar, TT Adlar, s. 706.

3] El yazmalarında burada bir ya da birkaç sözcük eksiktir.

birlikle] Polybotos/Bolvadin'e ve Kedrea'ya [1] saldırmak üzere ayırıp gönderdi -bu [Kedrea], Poukheas adlı bir Bey tarafından [2] işgal edilmiş çok güçlü bir hisardı-; Stypeiòtès'e ise, Amorion/Hisar Köy'deki [3] Barbarların üzerine gitmesini buyurdu. ...[4]. Bu tasarlananı öğrenen iki İskit [ücretli asker Peçenek], Poukheas'ın yanına kaçtılar ve onu, hem Kamytzès'in yapacağı saldırıyı, her de İmparatorun gelmekte olduğunu haber verip, uyardılar. O, bunun üzerine aşırı bir yılgınlığa düştü ve gecenin ortasında hisarı boşaltıp, soydaşlarıyla birlikte, ayrıldı [orada yerli Rumlar kaldı]. Sabah, Kamytzès geldiğinde, orada ne Poukheas'ı buldu, ne de Türklerden iz, eser; hisarı -Kedrea'dan söz ediyorum- talan malıyla tıka basa dolu olarak ele geçirdiği halde, işin bu yanını hiç önemsemedi; çünkü, ellerine düşmüş avı kaçıran avcılar gibi, üzgündü ve hiç oyalanmadan, atının dizginini yana çekip, hemen, Bolvadin'e doğru yola koyuldu. Oradaki Barbarlara tam bir baskın verdi ve hesaba gelmesi olanaksız sayıda kişiyi kılıçtan geçirdi; arkasından, ganimetler ve tutsaklarla, o yörede konaklayıp, İmparatorun gelmesini bekledi. Daha önce aynı işi Poimanènon'da [Eski Manyas/Soğuksu Köyü] yapmış olan Stypeiòtès de [bu kez gönderildiği Amorion/ Hisar Köy yöresinden], dönmüştü, İmparatorun yanındaydı.

2 İmparatorun kendisi de, güneş batarken, Kedrea'ya vardı. Hemen birkaç asker gelip onu buldular ve ona, bir zamanlar pek ünlü olan şu Bourtzès'in [5] dirlik arazisi kapsamındaki komşu hisarcıklarda, sayılmaz kalabalıkta Barbar bulunduğunu bildirdiler. İmparator bu bilgiyi edinir edinmez, eyleme geçmeye hazırlandı. Hemen, Bourtzès'in soyundan Bardas'ı, ayrıca Geòrgios Lebounès ile, İskit dilinden gelme bir adla Pitikas diye anılan İskit'i çağırttı ve bunların komutası altındaki askerlerden önemli bir birlik oluşturup, bunu, düzenli yürüyüşle, düşmana karşı gönderdi; oraya [söz konusu hisarcıkların bulunduğu, eski Bourtzès arazisine] varır varmaz, komşu kasabalar üzerine akıncı kolları çıkaracak ve herşeyi talan edeceklerdi; yerli [Rum] halkı ise, [kendi yanlarına alıp] ona getireceklerdi.

1] Afyon'un 44 km. kuzeydoğu ilerisinde bulunan Bayat kasabasının 3 km. kadar batısında, şimdi Âsar Kümbet Kale denen kalenin bulunduğu yer (Ramsay, s. 256-257, No. 23).

2] Anna bunu Satrap diye anmıştır. Poukheas adının Türkçedeki doğru biçimini saptayamadım. Belki Boğa idi, ya da adın aslı Boğa öğesini içeriyordu.

3] Amorion konusunda bkz. yukarıda s. 71 dn.2.

4] Elyazmalarında, burada da bir yahut birkaç sözcük eksiktir.

5] Mikhaèl Bourtzès, bu yörelerde Rum egemenliğinin sonu yaklaşırken, 10. yüzyılın 2. yarısında, orada geniş arazileri olan ünlü bir komutandı.

3 Böylece, bu savaşçılar hemen, belirtilen yolda ilerlemeye koyuldular; ilk tasarladığından vazgeçmeyen İmparator, Bolvadin'e varmak ve oradan Konya'ya kadar ilerlemek için acele ediyordu. Aklında bunu evirip çevirmekte ve tam eyleme geçmek üzere iken, Barbarların ve Sultan Süleyman'ın [Süleyman oğlu Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Şah'ın] kendisinin, onun gelişini haber alınca, Asya'nın [Anadolunun] bütün tarlalarını ve bütün ovalarını ateşe vermiş bulunduğunu öğrendi; bu iş öylesine kapsamlı yapılmıştı ki, gerek insanlar için gerek atlar için tam bir yiyecek kıtlığı kendini göstermişti; üstelik, kuzey bölgelerinden gelen Barbarların da [1] bir akına geçtiği bildirilmekte idi ve bu içerikteki söylenti bütün Asya'ya [Anadoluya] yayılmıştı. [İmparator,] Konya üzerine yürüyüşe geçerse tüm ordusunun, yiyecek sıkıntısı yüzünden, açlığın pençesine düşeceğinden korktu; beri yandan, gelmekte olduğu haber verilen Barbarlardan [Dânişmendlilerden] dolayı da çekinmekte ve huzursuzlanmakta idi.

4 O zaman, akıllıca ve gözüpek [!] bir karara vardı; kararı, Konya yolunda ilerlemek mi gerekir, yoksa Philomelion/Akşehir yöresindeki Barbarlara saldırmak [ve oradan dönmek] mi gerekir konusunda Tanrıya danışmak idi. Böylece, bu soruları, iki kâğıda yazdı, kâğıtları [Kedrea'daki] kilisede sunak masası üzerine yerleştirdi; arkasından, gece boyunca, Tanrıya, o güne özgü ilâhiyi ve Ektenès denen duaları okudu. Gün doğunca, papas içeriye girdi ve oraya konmuş kâğıtlardan birini aldı; onu herkesin önünde açtı ve okudu: İmparatora, Philomelion/Akşehir yolunu tutması buyurulmuştu [2].

5 İmparatorla ilgili olarak olan bitenler böyleydi; Bardas Bourtzès ise, sözünü ettiğimiz yere doğru ilerlerken, [Sakarya üzerindeki] Zompè Köprüsünü [3] geçerek, [Türk Beyi] Monolykos'la birleşmek üzere acele eden kalabalık bir ordu gördü; hemen silâha sarıldı ve Amorion/Hisar Köy ovasında düşmanlarla çatışmaya girip tam bir yengi kazandı. Ancak, doğu bölgelerinden inmekte olan ve keza Monolykos'a katılmak için acele eden başka Türkler, Bourtzès daha oraya dönmemişken, onun ordugâhını bastılar ve orada buldukları tüm yük hayvanlarıyla, askerlere ait eşya denklerini alıp götürdüler. Bourtzès, yengi kazanmış olarak ve pek çok ganimet malını hayvanlara yükleyip getirerek dönerken, oradan gelen birine rastladı; Türklerin nasıl onun ordugâhını tümüyle talan ettiğini ve [ele geçirdikleri] ganimetleriyle birlikte çekip gittiğini öğrenince, ne yapması gerektiğini düşündü. Barbarlar, hızla ayrılmışlardı; onların peşine düşmek istediği halde, atlarının yorgunluğu nedeniyle, bunu yapamadı. Böylece, daha beter bir belâ başına gelmesin diye, onları izlemekten vazgeçip, yavaşça

---

1] Amasya-Tokat yöresine egemen olan Dânişmendli Beyliği kasdediliyor.

2] Alexios bu hokkabazlığı daha önce de yapmıştı; bkz. yukarıda s. 290.

3] Bu köprüyü, İustinianus yaptırmıştı. Haymana dolaylarından gelen Ilıca Suyu'nun Sakarya'ya karıştığı yerde, bugünkü Kavuncu Köprüsü'nün güney yanında bulunduğu sanılıyor (Umar, TT Adlar, s. 829). Tam oradaki Beşköprü köyünün adı belki bu tarihsel köprüyle ilgilidir.

ve düzen içinde, ilerlemeyi sürdürdü; gün doğarken, sözünü etmiş bulunduğumuz [atası] Bourtzès'in kasabalarına geldi ve onları tümüyle boşalttırdı [Rum halkı, yanına alıp, İmparatora götürmek üzere, yola çıkardı]. Orada [Türklerden] tutsaklar da aldı ve bunları, Barbarlara ait ne varsa hepsi ile, yanında götürdü; uygun bir yerde biraz dinlendikten sonra -çünkü kendisi ve adamları, hepsi, bitkin düşmüşlerdi-, güneş yükselmekteyken, İmparatorla buluşmak üzere, yola koyuldu.

6 Ne var ki, yolda, Türklerden yeni bir toplulukla karşılaşıverdi ve bunlarla hemen çatışmaya girişildi, ardından çok hareketli bir meydan savaşı başladı. Bir zaman sonra, çatışmayı sürdürenler [Türkler], [arada haber iletip,] kendilerinden alınmış bütün tutsaklarının, talan malının geriye verilmesi isteminde bulundular [1]; bunun karşılığında, Rumlarla artık savaş yürütmeyeceklerini ve yurtlarına döneceklerini söylüyorlardı. Bourtzès, Barbarların istemine razı olmak şöyle dursun, kendisinin yiğitliğiyle seçkinleştiği zorlu bir dövüşmeyle buna yanıt verdi. [Kendisi ve askerleri] Bir önceki günden beri, çatışmayla uğraşıp, tek damla su içmediklerinden, [bir ara kaçmaya koyularak] bir akarsu kıyısına geldiklerinde, susamışlıklarının yakıcılığını söndürdüler; sonra, nöbetleşe, çatışmaya yeniden döndüler; kimi savaş meydanında yerini yeniden alırken, çok bitkin düşmüş bulunanlar su başında dinlenip güç biriktiriyorlardı.

7 Ancak, Barbarların olağanüstü gözükaralığı ve hayli kalabalık sayıları karşısında gücü kesilen ve kendini tehlikeli bir durumda gören Bourtzès, sonunda, durumu İmparatora bildirmek için, sıradan bir askeri değil, daha önce kendisinden söz ettiğimiz o Geòrgios Lebounès'i, gönderdi. Bu kişi, Türkler kalabalığınca tutulmuş olmayan hiçbir geçit yeri göremeyince, kendini, gözünü karartarak, onların ortasına attı ve saflarını yarıp geçerek, sağ sâlim, İmparatorun yanına kadar ulaştı. O da Bourtzès'in içinde bulunduğu durumu öğrenip, Türklerin sayısı hakkında, keza Bourtzès'in hem askerden yana hem de cephaneden [ok'tan] yana takviye gereksinmesi hakkında daha açık seçik bilgi edinince, o zaman kendisi silâhlandı ve birliklerini de silâhlandırdı. Böylece, askerlerini phalanx'lar hâlinde dizdikten sonra, kusursuz bir düzen içinde, Barbarlara karşı yürüdü.

8 Öncü birliğinin komutası, [Mikhaèl] Basileus'da; sağ kanadınki, [eşim, Nikèphoros] Bryennios'da; sol kanadınki [Konstantinos] Gabras'da ve artçı birliğininki, Kekaumenos'da idi. Uzaktaki Türkler onları beklerken, İmparatoriçenin yeğeni, genç ve içi savaşa girme ateşiyle yanan Nikèphoros, ardı sıra [Savaş Tanrısı] Ares kadar ateşli birkaç kişiyle, safların önüne fırladı ve karşısına ilk çıkan düşmanlarla dövüşmeye girdi; kendisi dizinden yaralandı, ona saldıranı ise mızrakla göğsünden vurdu. Türk, hemen atından düştü ve cansız, yere serildi. Bunu görünce, daha arkada olan Barbarlar hiç durmadan Rumlara sırt döndüler [kaçmaya koyuldular]. İmparator bu yiğit genç

1] Demek ki bunlar, "Türklerden yeni bir topluluk" değildi, Bardas Bourtzès'in ilk çatışmasını yaptığı, ellerinden mallarını aldığı Türklerdi.

adamı, savaş meydanında, mutlulukla huzuruna kabul etti ve ona sıcak kutlama sözleri söyledi; sonra, Philomèlion/Akşehir üzerine yürüyüşünü sürdürdü.

9 Kırk Şehitler Gölü / Eber Gölü'ne [1] vardı ve ertesi gün Mesanakta hisarını [2] işgal etti; oradan Philomèlion/Akşehir'e geçti ve bu kenti, saldırıyla, aldı. Arkasından, ordusunun ana bölümünden çeşitli birlikler ayırıp bunları, oralarını talan etsinler ve Türklerin elindeki tutsakları kurtarsınlar diye, Konya çevresindeki tüm kasabaların üzerine, yiğit komutanlarla, gönderdi. Böylece, bu savaşçılar, yırtıcı hayvanlar gibi, tüm bölgeye sürü sürü dağıldılar ve -hepsini de mallarıyla birlikte kurtarmış oldukları- Barbarların tutsaklarını ardları sıra İmparatora getirerek, geri döndüler. Bunların ardında keza, kendiliklerinden gelen ve Barbarların egemenliğinden kaçmakta olan, bu yörede yaşayan Rumlar da vardı: Bunlar, yeni doğmuş bebekleriyle, kadınlar, keza erkekler ve çocuklardı; hepsi İmparatoru bir sığınma yeri gibi sayarak ona sığınmakta idiler. Bunun üzerine o, saflarını şu yeni düzene göre dizdi: Ortaya tüm [kurtarılmış] savaş tutsaklarını, kadınlarla ve çocuklarla birlikte, yerleştirdi; gidiş için aynı yolu [geldiği yolu] izlemeye başladı [3] ve hangi hisara yaklaşıyor olursa olsun, tam güvenlik içinde yolculuğu sürdürdü. Onları gören, sözünü ettiğim bu yeni saflar düzeni dolayısiyle, canlı bir kale yol alıyor sanırdı.

[V. Alexios dönüş yolunda. Türklerle, yaşamının son çatışmaları]

1 İmparator [geriye doğru, Afyon Karahisarı yâni kuzeybatı yönünde, tarihsel ana yoldan] ilerleyişini sürdürüp durduğu halde, hiçbir Barbar görünmüyordu; ancak, [Türk Beyi] Monolykos, birliklerimizi her iki yandan güçlü bir orduyla izlemekte ve pusular kurmakta idi. Bolvadin ile, sözü edilen göl [Kırk Şehitler Gölü] arasındaki ovanın [4]

1] Kırk Şehitler konusunda bkz. yukarıda s. 71 dn. 2. Kırk Şehitler Gölü'nü, Ramsay (s. 151 No. 52) Akşehir Gölü olarak kabul ediyor. Oysa, Kırk Şehitler'in anısı Amorion kuşatmasıyla bağlantılı olduğuna ve Amorion'a en yakın büyük göl ise Akşehir Gölü değil, Eber Gölü olduğuna göre, bu adın Eber Gölüne verilmiş bulunduğu, daha güçlü olasılıktır. Bu doğrultuda bir diğer kanıtı da dn. 2'de göreceğiz.

2] Rumca adı Dipotamon; Xenophon'da anılan (Anabasis, I II 13) Midas Pınarı'nın (şimdi: Ulu Pınar) çıktığı yöre, yâni Akşehir Gölü güneybatı ucu yöresi. Alexios, Kırk Şehitler Gölüne varışını *izleyen günde* Akşehir Gölü güneybatı ucuna gelmiş bulunduğuna göre, açıkça anlaşılıyor ki, Kırk Şehitler Gölü, Eber Gölü'dür.

3] Tanrı, Akşehir üzerine yürümesini ama Konya'ya gitmemesini yazı ile buyurmuştu, o nedenle [!] geriye dönüyordu.

4] Kırk Şehitler Gölü'nün Akşehir Gölü değil, Eber Gölü olduğunun kesin kanıtı buradadır. Bolvadin ile arasında bir ova bulunan göl, Eber Gölüdür; Akşehir Gölü daha sonra gelir.

geçildiği sırada, Barbar ordusunun, hiç yükü bulunmayan, yalnız hafif donanımlı ve gözüpek erlerden oluşan bir birliği, ordunun geçeceği yolun her iki yanında pusuya yattıkları yerde, yükseklerde, birden bire, göründü. Ancak, artık hayli ileri bir yaşa gelmiş, nice savaş ve taktik deneyimi edinmiş olan Baş-Satrap Monolykos, [Rum ordusundaki] birliklerin bu yeni düzende dizilişini ilk kez görünce, o yeni asker yönetme düzeni karşısında hayranlığa düştü ve orduya komuta eden kişinin adını öğrenmek istedi. [Zaten] İmparator Alexios'un kendisinin, yoksa başkasının değil, bu taburların ve bu yeni dizilişin başında olduğunu tahmin etmişti. Saldırıya geçecekti, ama bunu yapamıyordu; yine de, erlerine, savaş nağraları atma komutu verdi. Rumlarda, büyük bir ordu karşısında bulundukları izlenimini uyandırmak için, kendi askerlerine, sıkışık saf düzeninde durmamalarını, tersine, yukarıda anlattığımız, kendilerine özgü ordu düzeninde olarak, saf hâlinde dizilmeksizin ve ayrı kümeler hâlinde at koşturmalarını buyurdu; amaç, Rum birliklerini böylece, bu beklenmedik gösteri ile ve atların öteye beriye gidiş gelişi ile, şaşkınlığa ve yılgınlığa düşürmekti.

2 Ama, bir yüce burç ya da bir ateşten sütun yahut kutsal ve göksel bir görüntü gibi, safların en önünde ilerleyen İmparator, phalanx'larını berkitti; onlara, aynı düzende yürümeyi sürdürmelerini buyurdu ve onları, özgüven duymaya teşvik etti; böyle bir iş üstlenmesinin kendi selâmetini sağlamak için olmadığını, Rumların onuru ve şânı uğruna bu işe giriştiğini ve üstelik onların hepsi [ordudaki askerler] uğruna can vermeye de hepten hazır olduğunu, sözlerine ekledi. Böylece, hepsi, içleri özgüven dolu olarak kaldılar, her biri kendi görev yerinde durdu; yolculuğu öylesine sâkin sürdürdüler ki, Barbarlara, bir heyecan duymuş olmak izlenimi bile vermediler. Böyle olunca, düşmanlar, gün boyunca Rum ordusuna [dağınık vur-kaç saldırılarıyla] boşu boşuna saldırdıktan sonra -çünkü Rum birliklerinin ne bütünündeki düzeni, ne de bir bölümündeki düzeni bozabiliyorlardı-, hiçbir yarar sağlamış olmaksızın, tepelere döndüler; o zaman, pek çok sayıda, ateşler yaktılar ve tüm gece boyunca kurtlar gibi ulumaya koyuldular; bazan da Rumlarla alay ediyorlardı, çünkü onların içinde Hellen dilini bilen yarı Barbarlar [anası Rum, babası Türk olanlar] da vardı. Gün ışıyınca, Monolykos, Türklere, yine aynı yolda davranmalarını buyurdu.

3 Bunlar olup biterken, Kılıç Arslan'ın [Kılıç Arslan oğlu Melik Şah'ın] kendisi geldi ve ordunun [Rum ordusunun] kusursuz düzenini görüp hayran kaldı; ancak, genç bir adam olduğundan, İmparatorla çarpışmaktan geri durmuş bulunan yaşlı Monolykos'u alaya aldı. Beriki, ona şu yanıtı verdi: "Ben yaşlı ve tedbirli olduğum için, onunla kapışmayı şimdiye dek erteledim. Ama senin bunu yapmaya gözün kesiyorsa, git o işi kendin dene; sonuç [kimin haklı olduğunu] bize öğretecek". Bunun üzerine Sultan hemen artçı birliğine saldırdı; aynı zamanda, Satrap'lara [Beylere] cepheden İmparatora karşı saldırıya geçmelerini buyurdu ve yolda sütun gibi uzanan ordunun diğer bölümlerine saldırılması görevini de başkalarına verdi. Sağ kanada komuta eden [eşini] Kaisar Nikèphoros Bryennios, artçı üzerine saldırıldığını ve orada çatışma olduğunu farkedince, arkadakilerin yardımına koşma isteğiyle yanıp tutuştu, ama deneyimsizlik ya da gençlik kanıtı vermek istemediği için, Barbarlara karşı yüreğinde kaynayan öfkeyi zaptederek, aynı dizilişle, düzenli biçimde yolda ilerlemesini [!] sürdürdü.

4 Barbarlar azgınlıkla çarpışırken, sol kanada komuta eden kişi, erkek kardeşlerimin içinde en çok sevdiğim, Mor Odada Doğmuş Olan Andronikos [1], dizginini [yana] çekip [yön değiştirerek, yoldan ayrılarak], phalanx'ı ile, Barbarlar üzerine gazaplı bir saldırıya geçti. O sırada, yaşamının en sevimli çağına henüz gelmişti ve savaşta, tedbirli bir gözüpeklik, [kılıç kullanmakta] el ustalığı ve kusursuz bir akıllılık gösteriyordu; pek erken [dünyadan] ayrıldı gitti; hiç kimse böyle birşey beklemezken, bizi bıraktı ve kayboldu. Ah, gençlik, yaşamın baharı, binilen atı hafifçe sıçratmalar, nereye gittiniz? İçimdeki acı, beni, onun için feryat etmeye sürüklüyor, ama tarih anlatımının [araya kişisel sözler sokuşturmamak] kuralı da beni bundan engelliyor. Yine de, günümüzde, söylendiğine göre bir zamanlar gerçekleşmiş bulunduğunun tersine, hiç kimsenin çok büyük acılar nedeniyle taş'a [2] ya da kuşa [3] yahut ağaca [4] veya başka bir cansız nesneye dönüşmemesine ve böylece nitelik değiştirmemesine -o söylenenler ister destan uydurmacası olsun, ister gerçek olsun- şaşılabilir. Belki de, acıları bu kadar içten duymaktan ise, böylesine nitelik değiştirip cansız bir varlığa dönüşmek yeğ olurdu. Bu olabilseydi, kuşkusuz, ben de, beni perişan eden acılarımın etkisiyle taşa dönüşürdüm.

[VI. Rum/Anadolu Selçuklularıyla barış andlaşması yapılıyor]

1 [Sağ kanat komutanı, yolda ilerlemeyi sürdüren, Kaisar] Nikèphoros, çatışmanın göğüs göğüse çarpışmaya döndüğünü görünce, bir yenilgiye uğranılmasından korkarak, birliklerine çark ettirip geri döndü ve dolu dizgin [arkadakilere] imdada koştu. Barbarlar, o arada Sultan Kılıç Arslan'ın [Kılıç Arslan oğlu Melik Şah'ın] kendisi, hemen sırt döndüler ve yüksek yerlere erişmekte acele ederek, dörtnala kaçtılar. İçlerinden pek çoğu bu çatışmada öldü; daha da çoğu, tutsak düştü. Sağ kalanların tümü [öteye beriye] dağıldığı için, selâmete çıkmak üzere umutsuzca çabalayan, Sultanın kendisi, yanında sâdece içki sunucusu [Şarabdâr'ı] ile, kaçtı ve yüksek yerde yapılmış bir kiliseye çıktı; bu kilisenin çevresinde yüksek serviler, dizi

---

1] Anna, babası ölüm döşeğinde iken, onun yerine veliahd kardeşi İòannès'in geçmesini engellemek, taht'a kendi kocasını geçirmek üzere, anasıyla bir olup komplo düzenlerken, Andronikos da onlardan yana çıkmış, ama taht'a geçen İòannès Andronikos'u bağışlamıştı. Üçüncü erkek kardeş, İsaakios ise, İòannès'den yana davranmıştı. Andronikos, 1129 dolaylarında öldü; erken ölümüne Anna şimdi değinecek.

2] Niobè'nin, çocuklarının öldürülmesi yüzünden duyduğu büyük üzüntü nedeniyle Sipylos/Manisa Dağı eteğindeki Ağlayan Kaya'ya dönüşmesini kasdediyor.

3] Odysseia'da (XIX 518 vd.) anlatılan, Aedon (=Bülbül) mythos'u kasdediliyor. Aedon, Niobè'yi kıskanıp onun oğlunu öldürmek isterken yanlışlıkla kendi çocuğunu öldürmüş ve çektiği büyük acı dolayısiyle tanrılar onu (hâline acıyarak) kuşa (Bülbüle) dönüştürmüşler.

4] Çok sevişen ve biri ötekinin ölümünü görmesin diye tanrılarca ikisi birden ağaca dönüştürülen Philemon'la Baukis kasdediliyor olmalı; herhalde, Daphnè kasdedilmiyor.

biçiminde, boy veriyordu; onu izlemek için fırlamış [Rum ordusunda ücretli asker] üç İskit [Peçenek] ve Ouzas/Oğuz'un oğlu, hemen arkasında idiler. Yönünü biraz değiştirdi ve peşinden gelenler onun kim olduğunu bilmediğinden, kurtuldu; ama içki sunucuyu İskitler tutsak etti ve önemli bir savaş kazanımı niteliğiyle [tutsak alınmış önemli bir kişi olarak] İmparatora götürdü. İmparator, bir yandan böylesine önemli bir yengiyle düşmanlarını alt etmiş olmaktan dolayı sevinmekle birlikte, Sultan ellerine düşmedi ve yakalanmadı diye canı sıkıldı; ama, bilinen deyişle söyleyelim, "az kaldı" o da olacaktı.

2 Akşam olunca, İmparator orada ordugâh kurdu; o sırada, Barbarlardan kaçmış olanlar, sırt doruklarına tırmandıktan sonra, pek çok ateş yaktılar ve gece boyunca tüm o çevrede, Rumlara karşı, köpekler gibi uludular. Derken, Rum ordusundan kaçmış bir İskit [Peçenek Türkü], gidip Sultanı buldu, ona şöyle dedi: "Bundan sonra, hiçbir zaman, İmparatorla gündüz vakti savaşma; çünkü öylesi sana yaramıyor. Ama, ova çok geniş olmadığı ve o, çadırlarını [ister istemez] birbirine pek yakın, sıkışık durumda kurdurmuş bulunduğu için [1] hafif donanımlı okçuların, tepenin eteğine insinler ve bütün gece boyunca, düşmanlarını kalbura çevirsinler; böyle yapmakla, Rum ordusuna, hiç de önemsiz olmayacak ölçüde, kayıp verdireceklerdir".

3 Beri yandan, bir yarı Barbar [ana babasından biri Türk olan, diğeri olmayan kişi], Türklerin haberi olmaksızın oraya gelerek, İmparatora, Sultanın yanına kaçan kişinin ona [Sultana] nasıl akıl öğrettiğini, tümüyle, açıkladı ve Rum ordusuna karşı hazırlanmış tasarımların hepsini açıkça bildirdi. Bu haber gelince, İmparator, ordusunu ikiye böldü; bir bölüme, ordugâhın içine göz kulak olma, nöbet tutma [ve orada kalma] görevini verdi; diğerlerine de, silâhlanmalarını ve ordugâhtan çıkıp, kendilerine karşı ilerleyecek Türklerin önüne çıkmalarını, çatışmaya girmelerini buyurdu [böylece, dar yerdeki asker yoğunluğunu yarı yarıya azalttı]. Barbarlar, orduyu tümüyle kuşattıktan sonra, bir yandan da tepelerin eteğinde birçok saldırı çıkışı yaparak, bütün gece boyunca, ordunun üzerine ok yağdırdılar. Ancak, İmparatorun verdiği talimata uygun davranan Rumlar, diziliş düzenlerini bozmadan, kendilerini korudular. Gün ışığı belirince, hepsi, [eskisinin] aynı düzen içinde yürüyüşe koyuldular ve yeniden, ganimetleri, tüm eşya denklerini, [kurtarılmış] tutsakların kendileriyle kadınları ve çocukları ilerleme düzeninin orta yerine alarak, Ampoun'a doğru [2] yola koyuldular.

1] Demek, Rum ordusu, bu sırada, Bolvadin güneyindeki geniş ovadan, yavaş yavaş kuzeybatı yönünde ilerleyerek, ayrılmış, ovanın hayli daraldığı yere (batı ucuna), Afyon Karahisarı'nın 25-30 km. yakınına ulaşmıştı.

2] Ramsay'e göre (s. 82) bu da Ambanaz'daki tarihsel yerleşmenin adlarından biri olmalıdır. Ambanaz (şimdi, Beyyazı), Afyon ili merkez ilçesi merkez bucağına bağlı bir köydür; yalçın kayalık bir çıkıntının tepesine kurulmuş Afyon Karahisarı'nın birkaç km. kuzey ilerisinde, ovadadır. Piskoposluk merkezi Ambason'un da burası olabileceğini, Ramsay (s. 150 dn. 50) belirtmektedir. Demek, Akşehir, Bolvadin yönünden gelinip kuzeybatıya doğru gidilirken, o dönemde, önemli yerleşim ve yol kavşağı burası imiş. Gerçekten, yanıbaşında İÖ 301'de ünlü İpsos savaşının yapıldığı İpsos kentinin, hemen orada bir iki km. batıdaki Sipsin (şimdi: Çayırbağ) köyü olduğunu Louis Robert, saptamış

Burada, zorlu ve korkunç bir çatışma onları bekliyordu. Gerçekten, Sultan, birliklerini yeniden birleştirip orduyu [Rum ordusunu] çember içine aldıktan sonra, her yandan hışımla saldırdı, ama hiçbir yerde Rumların sıkı saflarını bozamadı; sanki demirden duvarların üzerine atılmış gibi, hiçbir şey elde edemeden geriye püskürtüldü. Bunu izleyen geceyi büyük bir umutsuzluğa kapılarak geçirdiği için, [deneyimli, yaşlı Bey] Monolykos'un ve keza diğer Satrap'ların [Beylerin] öğüdünü aldı; gün ışığı belirince, Barbarların görüş birliğiyle [verdiği öğüde uyarak], İmparatordan, barış koşullarının ne olacağını sordu [1].

4 Öteki [İmparator], onların yakarışını reddetmekten uzak, buna olumlu yaklaşım gösterdi ve hemen, [borazanla,] çatışmaya son ver komutunu çaldırdı [2]. Böylece, herkese, hareketsiz beklemelerini, ama aynı düzen içinde kalmalarını, attan inmemelerini ve denkleri yük hayvanlarından indirmemelerini; daha önce tüm yürüyüş boyunca olduğu üzere, hep kalkan, tolga ve mızrakla donanımlı durmalarını buyurdu. Bunu yaptıktan sonra, artık İmparatorun tek kaygısı, nice kez dizilerin bozulmasına ve bunun sonucunda da tüm birliklerin kolayca tutsak edilmesine yol açabilmiş olan, kargaşa'nın başgöstermesini önlemekti [3]. Gerçekten, o, Türklerin, bu kadar çok sayıda olduğunu görerek, bunlar bir yandan Rum ordusu üzerine saldırıya geçmesinler

---

bulunmaktadır. O yörenin, İzmir yakınlarındaki Kolophon'u ve bugünkü Salihli'nin batı yakınında bulunan Sardis'i ele geçirdikten sonra, oradan gelen Lysimakhos ordusuyla, Yunanistandan gemilerle Ephesos'a çıkıp oradan gelen Antigonos oğlu Demetrios ordusunun, Kappadokia'dan (herhalde Kelainai/Dinar üzerinden) gelen Seleukos Nikatọr ordusunun ve bugünkü Antakya yerinin yanıbaşında kurup başkent edindiği Antigoneia kentinden gelen (Tarsus'tan geçtiğini bildiğimiz) Antigonos'un ordusunun, birleşip savaşa tutuştuğu yer olması, yörenin yollar kavşağı konumunu kanıtlıyor.

1] Bunun inanılabilecek yanı yoktur. Çünkü: a. Rum ordusu, zaten (iki devlet arasındaki güç dengesini etkileyici hiçbir yenilik yaratamadan) seferinden vazgeçmiş, yaya giden kadın, çocuk, yaşlı, binlerce sivil ile birlikte, geri dönmekteydi ve perişan edilmeden başkente ulaşmak derdinde idi; yamaçları tutmuş, yalnızca atlılardan oluşan Türk ordusu ise kesinlikle tehlikeli durumda değildi; b. Anna, birazdan, babasının Sultanla çok yüksekten atarak konuştuğunu, "Kökünüzü kazırım ha!" gibi sözler ettiğini ve hatta Sultanın, babasının ayağını öptüğünü (!) söyleyecek ise de, yapılan *barış andlaşmasının koşulları* hakkında hiç bilgi vermiyor (yalnız, Türklerin 1071 öncesi sınırlara çekilmesi gibi kesinlikle saçma sapan sözler ediyor); demek ki, yapılan, sâdece, Rum ordusunun dönüşüne izin verme andlaşmasından ibaretti; c. Bu andlaşmadan sonra Alexios'un *Türk Beylerine büyük paralar dağıttığını* göreceğiz. Apaçıktır ki, (ilerideki yıllarda, torunu Manouèl'in Myriokephalon hisarı *geçidinde* uğradığı felâketin benzeri) bir felâkete uğramak olasılığını gören Alexios, kendi canını ve askerlerinin canını Selçuklulardan satın almak için, *başvuruyu kendi yapmıştır.*

2] Bu da anlamsız; çünkü Rum ordusu saldırıda değil, dar bir vâdi geçidinin dibinde, savunmada idi.

3] Rumların korku dolu bir bekleyiş içinde bulunduğunu hemen şimdi kendisi açıklayacak.

diye korkmakta idi. Arkasından, İmparator, orada durmak için bir yer seçti; yanında bulunanlar'ını oluşturan tüm hısımlarıyla ve hayli kalabalık sayıda askerle birlikte, başa geçti; sağında ve solunda kendisinin kan hısımları ve evlilik yönünden hısımları vardı; onların da yanıbaşında, hepsi tepeden tırnağa silâhlı olan, çeşitli birliklerden seçkin savaşçılar bulunuyordu. Silâhların tutuşmuş parlaklığı, göğe, güneş ışıltılarından daha parlak pırıltılar gönderiyordu.

5 İşte o zaman, Sultan, Beyleri ile, ilerledi [ve İmparatora doğru geldi]; Beylerin başında, Asya'daki [Anadoludaki] Türkler arasında yaşı, deneyimi ve yiğitliği yönünden en seçkin olan, Monolykos vardı; Sultan, İmparatoru, Augustopolis ile Akronios [Afyon Kalesi, Afyon Karahisarı] arasındaki ovada karşıladı [1]. Satrap'lar [Beyler], uzaktan, İmparatoru görünce, atlarından indiler ve İmparator önünde yapılması âdet olan saygı sunma töreninin gereğini [ayak, el, yanak öpme] [2] yerine getirdiler [!]. Sultan da, birkaç kez, atından yere inmek istedi, ama İmparator bırakmadı. Böyle iken, beriki *[Sultan] birdenbire yere sıçradı ve İmparatorun ayağını öptü [!!!]*; o [İmparator] ise, ona [Sultana] elini uzattı ve onu [hemen armağan ettiği] değerli bir atın üzerine bindirdi. Öteki, eğere oturup, İmparatorun hemen yanı başına sokulunca, o [İmparator], sarındığı pelerini, ânında, sıyırıp çıkardı ve Sultanın omuzlarına yerleştirdi. Arkasından,, kısa bir sessizlik sonrasında, neye karar vermiş bulunduğunu herkese açıkladı [3]:

1] Augustopolis, "Augustus (İmparator) Kenti", daha önce de, Haçlıların Ebraïke'yi (Eber Gölü yöresi) geçtikten sonra, yakınında Türklerle çatıştığı bir kent olarak, anılmıştı (yukarıda s. 333, metinde No. 6). Şimdi ayrıca öğreniyoruz ki, kent Afyon yakınlarındadır ve Afyon Kalesi ile bunun arasında bir ova vardır, Alexios dönüş sırasında bu ovaya gelmiştir. Biliyoruz ki Alexios; Akşehir, Bolvadin, Ambanaz (Beyyazı) yolunda ilerlemekteydi. Buna göre, söz konusu ova, bu yolun üzerindedir. Demek ki, Augustopolis (Haçlılar Eber Gölü yanından geçiş *sonrasında* onun yakınına geldiğine göre), Afyon Kalesi'nin başka bir yanına değil, Eber Gölü yönünde ilerisinde, yâni güneydoğu ilerisindedir. Bu verilere bakılırsa, Augustopolis, şimdiki ilçe merkezi Sultandağ kasabasıdır yahut onun çok yakınındadır. Ancak, kasabanın adındaki Sultan bölümü ile, Augustopolis adının Augustus (=İmparator) bölümü arasında bir bağ aramayınız; kasaba, 1958 yılında Sultandağ adını almıştır, daha önceki adı İshaklı idi. Sözü edilen ova, Afyon kentinden güneydoğuya, Eber Gölüne doğru uzanan ovadır. Daha önce görmüş bulunduğumuz üzere, Türklerin son saldırıları sırasında, Rum ordusu bu ovanın iyice daraldığı bölüme, batı ucu yakınına, demek ki Çobanlar kasabası dolaylarına, gelmiş bulunuyordu.

2] Bkz. yukarıda s. 63 dn.1.

3] Göreceğiz ki, Anna'ya bakılırsa, barış görüşmeleri, pazarlık vb. hiç söz konusu olmadan, İmparator babacığı (İÖ 386'da İran Şahı Artaxerxes'in ferman buyurduğu ilkinden sonra) ikinci bir "Kral Barışı"nı ferman buyuruyor ve Rum/Anadolu Selçukluları Sultanı da, ayak öpmesinin ardından, boynu büküik, onun buyruğunu dinliyor. Öyküyü destanlaştırmanın aşırı abartma süslemelerinden ve uydurmalarından bir diğeri. Göreceğiz ki, Türklerin 1071 öncesi sınırlara çekilmesi bile buyurulmuş.

Eğer siz, Rum devletine boyun eğmek ve hristiyanlara karşı saldırılarınıza son vermek istiyorsanız; size bahşedilecek lûtuflardan ve onurlandırmalardan yararlanacaksınız ve size düşen arazilerde -yâni, *Ròmanos Diogenès'in, erk dizginlerini ele alıp [İmparator olup], Sultanla [Alp Arslan'la, Malazgirt'te] o bahtsız savaşını yaparak onun tarafından tutsak edildiği o ünlü yenilgi öncesinde sizlerin yaşamakta olduğunuz yerlerde- bundan böyle özgürce yaşayacaksınız [1].* Bu nedenle, barışı savaşa yeğ tutmalısınız ve Rum devletinin sınırlarına dokunmaktan geri durmalı, size ait olanla yetinmelisiniz. Benim sözüme inanır, sizin yararınıza olarak verdiğim öğütlerimi dinlerseniz, bundan hiç pişman olmazsınız, üstelik pek çok yararlar sağlarsınız. *Aksi takdirde, bilesiniz ki soyunuzu yok ederim [!].*

6 Sultan ile Satrap'ları [Beyleri], can atıyor olmakta ileri giderek, bu sözleri kabullendiler [!]; "Biz, sen Görkemli Hükümdarla barış yapmayı yeğ tutmasa idik buraya kendi isteğimizle gelmezdik" diye yanıt verdiler. Bu karşılıklı konuşmadan sonra, o [İmparator], bunları, kendilerine ayrılmış [konuk edilecekleri] çadırlara gönderdi ve onlara, andlaşma metnini ertesi gün tümüyle ve kesin biçimiyle hazır edip onaylayacağına söz verdi. Ertesi gün, İmparator, adı Saïsan / Şahinşah olan Sultanı [2] bir kez daha gördü ve onunla âdet olan usullerle andlaşmayı yaptıktan sonra [3], *ona yüklü tutarlarda para armağan etti; keza, onun Beylerine de çok cömertçe armağanlar sundu ve onları, [hepsi] mest olmuş durumda, uğurladı.*

7 Bu sırada İmparator, Sultanın evlilik dışı [ve küçük] kardeşi Mesut'un, taht'a kendisi geçmek amacıyla, bazı Beylerin kışkırtması üzerine [Sultan] Şahinşah'ı öldürmek için, çoğu kez görüldüğü gibi, komplo düzenlediğini öğrendi; bunu öğrenince, ona [ayrılmasından önce], kendisine karşı yöneltilmiş komplo hakkında daha ayrıntılı bilgiler edininceye dek, [orada] biraz beklemesini öğütledi; bundan sonra, tasarlananın ne olduğunu öğrenmiş bulunarak, önlemlerini alabilecekti. Ama, beriki [Sultan], İmparatorun öğütlerine hiç mi hiç kulak asmadan ve kendisine pek güvenerek, kendi bildiğinden şaşmadı. İmparator, oraya kendi isteğiyle gelmiş bulunan Sultanı

1] Anna'ya bakılırsa, (aslında, canını kurtararak İstanbula dönebilmeye çabalayan) Alexios, bu sözüyle, Türkleri 1071 öncesi sınırların ötesine atıverdi, Anadoluyu geri aldı; Anadolu Selçukluları Sultanı Melik Şah da buna razı oldu !

2] Kılıç Arslan oğlu ve ardılı Melik Şah, böyle Şahinşah (keza, Şehinşah) diye de anılıyordu.

3] Bohemond'la yapılmış andlaşmanın tümünü, sayfalar boyunca aktaran Anna; Anadolu Selçuklularıyla yapılan andlaşmanın içeriği hakkında tek sözcük söylemiyor. Anadolu Selçuklularının 1071 sınırları ötesine çekilmesi diye birşey düşünülemez, çünkü onların devleti 1071 sonrasında Anadoluda kurulmuştur ve hiçbir zaman "1071 öncesi sınırları" olmamıştır. Açıktır ki, yapılan, "Sana saldırmayacağız, buyur başkentine geri dön" andlaşmasından ibaretti; bunun için pek çok para alındığını da birazdan göreceğiz.

zorla alıkoyuyormuş görüntüsü verecek bir durum olmasın diye, ve böyle yapmakla kınamalara uğramamak için, Barbarın isteğine [ayrılıp gitmek isteğine] râzı oldu, ona şöyle dedi: "[Burada] Biraz beklemen, akıllıca olurdu; ama, mâdem ki öyle istiyorsun [gitmek istiyorsun], denir ya, en iyi yolu seçmediğine göre ondan sonra en iyi olanı seç; dolayısiyle, bizden, ağır donanımlı Rum savaşçılarından oluşan, yeterince güçlü bir birlik al, seni tâ Konya'ya kadar sağ sâlim götürsünler" [1]. Ama, Barbar bunu da dinlemedi; çünkü Barbarların huyu böyle gözükaradır ve neredeyse kendilerini bulutların bile üzerinde bir yüceliğe çıkmış sanırlar. Böylece, [Sultan] İmparatorla vedalaştı ve yüklü tutarlarda parayı teslim aldıktan sonra, kendi evine dönmek üzere yola koyuldu.

8 [Sultan] Şahinşah bir gece düş gördü: Bu düş ne aldatıcı idi, ne de türküsü hoş Ozanın [Homèros'un], dediği gibi "Neleus oğlu Nestor'un kılığına girerek" [2], Zeus'un, Barbarı [kendisini perişan edecek bir] dövüşmeye kışkırtmak üzere gönderdiği bir düş idi; tersine, Barbarı gerçek konusunda önceden uyarıyordu. Ona öyle göründü ki [düşünde gördü ki], yemeğini yerken, bir fareler kalabalığı çevresini sarmıştı ve yemekte olduğu ekmeği elinden kapmaya çalışıyordu; onlara karşı iğrenerek davranırken ve onları kovalamaya girişmişken, birdenbire bunlar aslanlara dönüşüvermişti ve onu yere sermişlerdi. Uyanınca, bu düşünü, yanı sıra giden, İmparatorun subayına anlattı ve bunun ne anlama geliyor olabileceğini sordu. Beriki de, bu düşü, "Fareler ve aslanlar senin düşmanlarındır" diyerek yorumladı, ama Sultan ona inanmak istemedi ve önlem almaksızın, aceleyle, yolculuğunu sürdürdü. Kuşkusuz, yöreyi gözlemlesinler ve düşmanları ortalığı talan etmek için bir çıkış yapmışlar mı, görsünler diye, önden, keşif kolları çıkarmıştı. Oysa, bu keşif kolları, şimdiden güçlü bir orduyla oraya varmış bulunan Mesut'un kendisine rastladılar ve görüşmelerden sonra, Şahinşah'a karşı, onun yandaşlığına geçtiler; dönüp [Şahinşah'a] hiç kimseyi görmediklerini söyleyerek iç rahatlattılar. Şahinşah onların sözlerinden hiç kuşkulanmadı ve Mesut'un Barbar birlikleri, karşısında [yolunun üzerinde] iken, kaygısız, ilerlemesini sürdürdü [böylece, birdenbire, kendini düşmanının karşısında buldu].

9 Şahinşahın yakın zamanda öldürtmüş bulunduğu Asan Katoukh adlı bir Bey'in [3] oğlu olan Gazès/Gazi denen biri, saflardan öne fırlayarak, ona [Sultan Şahinşah'a]

1] Anna'nın, savaşta babasına yenildiğini, babasının lûtfettiği bir barış anlaşmasına "nâil olduğunu" iddia ettiği Sultan Şahinşah'ın başına gelenlerle ilgili olarak anlattıkları ve anlatacakları, kör edilme olayı dâhil, tıpatıp, Ròmanos Diogenès'in, Malazgirt'te Alp Arslan'a yenilme sonrasında, başına gelenlerin paralelindedir. Dolayısiyle, Anna'nın anlatımında, kendi babası Alp Arslan oluyor, Sultan da Ròmanos Diogenès oluyor. Çağımız tarihçilerinin, bu paralellik kurma gayretine dikkat etmeksizin ve Anna'nın, "Sultan babamın ayağını öptü" demeye kadar varan ölçüsüz uydurmacılığını göz önüne almaksızın, Anna'nın sözlerini itibarda tutmaları kanımca pek yanlıştır. Anna, babasının ömründeki son savaş seferinin fiyasko ve zilletle bitmesini örtüp gizlemek, sonuç eşsiz başarı imiş gibi göstermek çabası içinde, olmayacak uydurmaları önümüze koymaktadır.

2] İliada, II 20.

3] Asan'ın Hasan olduğunu anlayabiliyoruz; Katoukh diye aktarılan ad yahut san'ın Türkçe doğru biçimini kestiremiyoruz. Bu Hasan, belki, yukarıda s. 441'de (metinde No. 5) sözü edilen Hasan'dır.

mızrağıyla vurdu. Beriki, hışımla döndü ve Gazi'nin ellerinden, silâhını [mızrağını] çekti aldı; ona, "Kendi hesabıma, kadınların da artık bana karşı kullanmak üzere mızrak taşıdığından haberim yoktu" dedi. Bundan sonra kaçmaya başladı ve kendisini [dostu olan] İmparatora götürecek yolu izlemek istedi; yanında bulunan, ama Şahinşah'ın dostu imiş ve ona en yerinde öğütler veriyormuş gibi davrandığı halde, çoktan beri [gizlice] Mesud'un yandaşı olan Poukheas [1] onu engelledi. Gerçekte, bu kişi, onu, İmparatorun yanına dönmeyip, hafif bir sapma ile Tyragion'a girmeye [2] yönlendirirken, ona tuzak kuruyor, onun kuyusunu kazıyordu. Bu [Tyragion], Philomelion/Akşehir'in çok yakınında küçük bir hisardır. Şahinşah, bir çocuk gibi, Poukheas'ın sözüne inandı ve Tyragion'a geçti; orada, Rum halk, İmparatorun ona karşı beslediği iyi duyguları bildiği için, onu çok iyi karşıladı. Ancak, Barbarlar da, başlarında Mesut'un kendisi, oraya vardılar ve surları tümüyle çevreleyip, kuşatma savaşını başlattılar. Şahinşah, surların üstünden eğilip, kendi Barbar soydaşlarına öfkeli tehdidler savurdu ve onlara, İmparatorun Rum birliklerinin gelip baskın vermek üzere olduğunu, eğer savaşmayı bırakmazlarsa başlarına şunun geleceğini, bunun geleceğini söyledi. Hisarda bulunan Rumlar ise, Türklere karşı cesaretle direniyorlardı.

10 O zaman Poukheas maskesini attı ve kendisinin derisi altında gizlenen kurd'u göstermek üzere, Şahinşah'a, hisar halkını yiğitçe direnmek için daha da cesaretlendireceğini vaad ederek, surlardan aşağıya indi; ama tam tersine, onları [halkı] tehdit etti ve tâ Horasan'dan [Dânişmendli Beyliğinden] bile, daha birçok birliğin oraya gelmek üzere yolda bulunduğunu [3], eğer Barbarların [Türklerin] eliyle kurban edilmek istemiyorlarsa, teslim olmaları ve kapıları Türklere açmaları gerektiğini söyledi. Onlar [Rum halk] da, bir yandan, Barbarların kalabalığından dolayı dehşete düşmüş oldukları için, bir yandan da Poukheas'ın öğütlerine akılları yattığı için, Türkleri içeriye aldılar. Bunlar, Sultan Şahinşah'ı yakaladılar ve kör ettiler; [hatta] bunu yapacak araçları gereçleri bulunmadığından, Şahinşah'a İmparatorun armağan ettiği uzun şamdanı bu iş için kullandılar [4]. Bu olayda, ışık verici aracın, karanlık ve görmezlik getirici olması durumu gerçekleşti. Sultan yine de belli belirsiz bir ışık seçebiliyordu ve elinden tutulup güdülerek Konya'ya getirildiği zaman, olayı dadısına anlattı; o da, bahtsızın kendi karısına bunu anlattı. Böylece haber [Şahinşah'ın tam kör edilmediği haberi] Mesut'un kendisinin kulağına kadar gitti ve onun Barbar ruhunu altüst etti. Bu kişi, öfkeden kabına sığamıyarak, namlı bir Bey olan Elegmòn'a [5], onu [Şahinşah'ı] bir

---

1] Bu kişiyi daha önce tanımıştık; bkz. yukarıda s. 489.

2] Tyragion, kanımca hiç kuşkusuz, ilkçağda adını Tyraion, Tyriaion yazımlarıyla gördüğümüz kasabadır (örneğin Xenophon, Anabasis, 1 II 14). İlçe merkezi Ilgın'ın yerinde ya da o yakınlarda olduğu biliniyor.

3] Gerçekten, Dânişmendliler, Mesut'u desteklemişlerdi.

4] Yine bir destanlaştırma uydurması. Dikkat edilsin: Türklerin "hiç mi hiç" mızrak kullanmadığını kendisi söylemişken (bkz. yukarıda s. 488 başı), anlatımını destanlaştırmak için uydurduğu savaş sahnelerinde birçok kez (örneğin şimdiki sayfanın başında) Türklere mızrak kullandırıyor.

5] Elegmòn adının da Türkçe doğru biçimini saptayamıyoruz.

kirişle [yay kirişi ile] boğmasını buyurdu. İmparatorun öğüdünü, tedbirsizlik ederek, dinlemeyen Sultan Şahinşahın yaşamı böyle son buldu [1] İmparator, başkente doğru yolculuğunu sürdürdü ve varış yerine kadar ordusu aynı kusursuz düzende dizilmiş kaldı.

[VII. Alexios'un son seferinden dönüşü. Yetimler Yurdunun kurulması]

1 Gerek ordunun ve phalanx'ların düzeninden, gerek savaş tutsaklarından ve ganimetten, gerek Başbuğdan ve Komutanlardan söz edilişini dinledikçe, belki de, her tarihçinin, her ozanın, yapıtlarında anlatageldiği [sıradan] şeyleri dinliyoruz sanılacak. Oysa, ordunun bu düzeni, herkese, gerçekten, yeni ve olağan dışı görünüyordu; öyle ki, onun benzeri daha önce hiç görülmemişti ve hiçbir tarihçi, daha sonra gelecek kuşaklar için, buna benzer birşeyi anlatmamıştı. Çünkü [bu yeni düzendeki ordu] Konyaya doğru ilerleyişi süresince hep düzen içinde ve flüt sesine adım uydurarak yürümüştü. Bütün bu phalanx'ın görünüşüne bakınca, aslında hareket hâlinde bulunduğu halde, hareketsiz duruyor dense, ya da hiç kımıldamıyorken yürüyor dense, yeriydi. Gerçekten, bu askerî düzen içinde kalkanlıların ve [diğer] erlerin sıkı sıkıya bitişik durumda oluşturduğu saflar, hareketsiz dağlarmış gibi bir izlenim uyandırıyordu; yön değiştirdiklerinde ise, tek bir canı varmış gibi yürüyüp açılan tüm bu phalanx, canlı bir beden misâli hareket ediyordu. Philomelion/Akşehir'e varılmış; her yanda [tüm Konya yöresinde] Barbarların boyunduruğu altında bulunanlar -yukarıda söylendiği üzere- kurtarılmış; kadınlar, çocuklar ve tüm ganimetler, oluşturulan düzenin orta yerine alınmış iken; tatlı bir yürüyüşle ve huzurlu bir ilerleyişle geri dönüldü; denebilir ki, sanki bir karınca sürüsü yürüyüşüyle.

3 Kadınlardan birçoğu gebe olduğundan, keza insanların birçoğu hastalıklara tutulmuş bulunduğundan; bir kadının doğurmak üzere olduğu zaman, İmparatorun bir işareti ile bir borazan çalınıyor ve herkesi hareketsizleştiriyordu; ânında, bütün yürüyenler alayı, oracıkta duruyordu. Doğumun gerçekleştiği öğrenilince, bir başka borazan sesi, ama bir öncekinin türünde değil, bu kez yürüyüşe çağrı niteliğinde bir ses, yankılanıyor ve yeniden yolculuğa başlanacağını herkese bildiriyordu. Eğer biri ölüyorsa, aynı sahne ortaya çıkıyordu; o zaman, İmparator, ölenin yanına geliyor, can verenlerin başında söylenen ilâhileri okusunlar ve ölenlerin başında edilen duaları yönetsinler diye papaslar çağrılıyordu. Ölüm üzerine yapılan dinsel törenin tümü usûlünce tamamlandıktan sonra, kefenlenmiş cenaze gömülmeden, alayın birazcık bile kımıldamasına izin yoktu. İmparator, yemeğini yemesi zamanı geldiğinde, kadınları ve hastalık ya da yaşlılık nedeniyle bitkin düşmüş adamları [sofrasına] buyur ediyor ve yemeklerin çoğunu onlara sunuyor, [hısımı, yakını olan] sofra yoldaşlarını da böyle yapmaya yönlendiriyordu. Sofrası, bir dinsel şölen gibiydi; ne flüt, ne def, ne de en küçük bir münasebetsiz çalgı çalınıyordu. [Akşehir'den beri yanında getirdiği] Bu

---

1] 1116'da tahttan indirildi, 1117'de öldürüldü. Yeni Sultan, Mesut, 1155'e kadar, Konya'da egemenliğini sürdürdü.

bahtsız kişilerin koruyuculuğunu üstlendiği için [1] Damalis/Üsküdar'a varıldığında -akşam vaktiydi-, ona başkentte parlak bir karşılama töreni düzenlenmesin istedi ve ne kentin donatılmasına, ne İmparatorlara özgü karşılama töreninin alay oluşturularak yapılmasına, ne de tiyatro dekorları kurulmasına izin verdi [2]; böyle şeyler olsaydı [Boğazdan] geçişi ertesi güne ertelemek gerekecekti. Hemen bir tek dizi kürekli gemiye bindi ve lâmbaların yakılacağı saatte saraya vardı.

3 Ertesi günün tümünü, sâdece [Türklerden kurtarılmış] tutsakların ve yeni gelenlerin [Akşehirden ve Konya yöresinden getirilen Rumların] durumuyla ilgilenilmesine ayırdı. Babalarını kaybetmiş ve bu zâlim felâkete uğrayarak yetim kalmış bütün çocuklar, onun özenli çabalarıyla, onun -dürüstlükleriyle ün kazanmış olduklarını bildiği- yakınları ve manastırların Başkeşişleri arasında bölüştürüldüler; bu kişilere, onları köle imişler gibi değil, özgür çocuklar olarak yetiştirmeleri, onlara eksiksiz bir eğitim vermeleri ve Kutsal Kitapları öğretmeleri buyuruldu. Bu çocuklardan bazısını da, kendisinin kurmuş bulunduğu Yetimler Yurdu'na aldı; bu yurdu, öğrenmeye düşkün olan [çocuk]lar için daha çok okul işlevinde yönlendirdi; orada, öğrencileri her bir öğrenim döneminden geçirecek yöneticiler görevlendirdi.

4 Bir de, akropolis'in [3] önünde, denize iniş yolunun girişinin bulunduğu yerde, büyük Tanrı elçisi [Apostolos, Ermiş] Paulos'a [4] adanmış, çok büyük boyutlarda bir kilisenin olduğu alanı uygun görerek, orada, başkent içinde, [deyim yerinde ise] ikinci bir kent kurmuştu [5]. Bu [yeni] kentin en yüksek bölümünde yer alan o tapınak, gerçekten, bir iç kale imiş gibi yükseliyordu. Yeni kent, her bir yanında, hem boyuna hem enine, birkaç stadia [6] uzanıyordu; tam sayısını bilenler var. Burada çepeçevre birçok bölümlü bir yapı inşa edildi [ve bölümleri şunlardı]: Yoksullar için imârethaneler; daha da insancıl amaçlı olarak, sakatlar için barındırıp bakma evleri. Bunların [özürlülerin, kuyruk olup] birbiri ardınca ilerlediği görülüyordu: Körler, topallar, başka bir derdi olan insanlar. Onlara bakan, burası, hem şu ya da bu organı hem de tüm bedeni bakım gören insanlarla dolmuş, Hazret-i Süleymanın Sundurması'dır zannederdi.

1] Verilen gerekçenin, hemen şimdi söylenecek sözde sonuçla ilgisini ve onu açıklayacak yanını ben göremedim.

2] Çünkü bütün ordu, ayrıca birlikte getirilen siviller kalabalığı biliyordu ki ortada, kazanılmış bir yengi yoktu; Konya'nın çok uzağından (yaklaşık 130 km), Akşehir'den geriye dönülmüş ve canlı dönebilmek için Sultana, Türk Beylerine büyük paralar ödenmişti.

3] Akropolis konusunda bkz. yukarıda s. 90 dn. 1.

4] Bkz. yukarıda s. 383 dn. 2.

5] Sonradan Osmanlının Topkapı Sarayı yapılarını kurduğu alanda olmalı.

6] Birkaç km.; bkz. yukarıda s. 28 dn. 5.

5 Bu yuvarlak yapı, çiftti, ikizliydi. Çünkü bu sakat erkeklerle kadınların kimi üst katta, kimi giriş katında, aşağıda kalıyordu. Yapının çap genişliğine gelince, buradaki bütün insanları ziyaret etmek istendiğini varsayarsak, bu işe sabahtan başlayınca, sıranın tamamlanması ancak akşama olabilirdi. İşte bu kent ve orada yaşayanlar böyle idiler. Onların ne tarlaları, ne bağları, ne de insancıkların yaşayabilmek için bakımlı tuttuğunu gördüğümüz çeşitten herhangi birşeyleri vardı; ama, Tevratta [1] söylendiği gibi, her erkek ya da kadın, kendisi için yapılmış [kendisine ayrılmış] bir konutta oturuyor ve kendiliğinden, yiyecek ve giyim gereksinmeleri, İmparatorun eliyle karşılanıyordu. En ilginç olan şuydu ki, orada yaşayan bu kişiler, sanki büyük mülkleri ve her çeşit gelirleri olan Beyefendiler imişçesine, onların bakıcısı ve geçimlerini sağlamanın kâhyası olarak, İmparatorun kendisi ve hevesli yakınları bu kişilerin hizmetinde bulunuyordu. Gerçekten de o, nerede iyi konumda bir mülk varsa, geliri az olsun çok olsun, gelirini bu kardeşleriyle bölüşüme koyuyordu; öyle ki, onlara bol bol şarap, ekmek ve insanların ekmeğe katık ettiği her çeşit yiyecek geliyordu; böylece doyurulan insanların sayısı, hesaba gelecek gibi değildi. Hatta, belki fazla ileriye giderek şunu da güvenle söyleyeceğim ki, Kurtarıcının gösterdiği mucize, yâni 7000 ve 5000 olayı [2] İmparatorun bu işi ile karşılaştırılabilir [İmparatorun yaptığı, ona benzetilebilir]. Ancak, orada, binlerce insan, 5 ekmekle doyurulmuştu, çünkü Tanrı [=İsa], mucizeler yaratıcı idi; burada [da] bu kardeşçe hayırseverlik işi, tanrısal buyruğa uygun düşmektedir. Diğer yandan, o olayda bir mucize söz konusuydu; burada ise İmparatorun cömertliği, kardeşlerinin geçimini sağlamaktaydı.

6 Ben, bir genç kadının bir yaşlı kadına bakmakta olduğunu; gözü gören birinin bir körü elinden tutup yol gösterdiğini; ayaksız birinin de ayaklandığını, ama kendisinin değil, başkasının ayaklarıyla yürüdüğünü [onun sırtına bindiğini]; elsiz birine, eli olanın yardım ettiğini; yeni doğmuş bebeklerin, kendi çocuğu olmayan [bebeği yaşamamış] analarca emzirildiğini; yatalak olmuş kişilere, sağlam olanların hizmet ettiğini, kendi gözümle gördüm. Sonuç olarak, orada geçimi sağlanacak kişilerin sayısını bir kat arttırmak gerekiyordu; çünkü hem hizmet edilenler, hem de hizmet edenler hesaba katılmalıydı. İmparatorun, yatalak kişiye "Kalk ve yürü" demek gücü yoktu [3]; ne de bir köre, "Gör" diye buyurmak [4] yahut ayağı tutmayana

---

1] Eyub, I 4: "Ve oğulları gider, ve her biri gününde, kendi evinde, ziyafet yaparlardı".

2] Matta İncili, XVI 9-10. Az sayıda ekmeğin, herkese yetecek kadar çoğaltılması mucizesi.

3] İsa bir yatalak kişiye böyle demiş, o da kalkıp yürümüş; İsa'nın mucizelerinden biri, İncilde böyle anlatılıyor (Matta, IX 5-6; Markos, II 9-11; Luka, V 23-24).

4] Matta İncili, IX 27-30; Yohanna İncili, IX 1-7. Ancak, Yohanna'ya göre, yalnız "Gör" demekle yetinmemiş: "Yere tükürdü, tükürükle çamur yaptı, çamuru onun gözlerine sürdü; ve ona dedi: Git, Siloam havuzunda yıkan. O da gidip yıkandı, ve görmekte olarak geldi". Yüze tükürüklü çamur sürülmeden bu iş olsaydı daha iyiydi kanısındayım.

"Yürü" buyruğunu vermek [1] onun elinde idi. Bu güç yalnız ve yalnız, bizim için insan bedenine bürünmüş ve insanlar sebebine bu dünyada yaşamış olan, Tek Oğul'da [İsa'da] vardı. Ancak, İmparator, kendisi için olanaklı ne idiyse, onu yaptı: Her sakat kişiye bakıcılar verdi; sakat kişilerin de sağlam kişilerin Baht'ına sahip olmasını sağladı; zaten, babamın temel atıp kurduğu yeni kent hakkında tam bir fikir sahibi olmak isteyenler, [inceleme yapınca] göreceklerdir ki, bu kent, içerdiği halkın türleri nedeniyle, aslında dört kentten oluşuyordu: Giriş katında yaşayanlar; üst katta yaşayanlar, ve bu iki tür halkın bakıcıları.

7 Ayrıca, her gün [bu kentte] yiyip içenlerin sayısını ya da harcanan günlük gideri, keza buradakilerin her birine ayrılmış gider karşılama kaynaklarının hesabını kim tutabilirdi? [Bu işlere, hesaba gelmeyecek kadar çok para harcanıyordu.] Aslında, babamdan sonra da süregitmiş olanın [bu hayır kurumunun] sevabını, babama ait görüyorum. Gerçekten, o, bunlara [bu yerde bakım gören kişilere] gerek anakarada gerek denizde [adalarda] gelir kaynakları ayırdı ve onlara böyle bol bol gereksinim karşılanması sağlayan, o oldu. [Bugün] İleri gelenlerin en seçkinlerinden biri, şimdi Yetimler Yurdu [Orphanotropheion] denen bu yerin yönetimini üstlenmiştir [2] ve onbin kişilik bu kentin [3] yöneticisi olarak, Başkanlık görevindedir. Bu yere, İmparatorun yetimlere ve [elden ayaktan düşmüş] asker emeklilerine karşı gösterdiği insancıl sevgi dolayısiyle, Yetimler Yurdu adı verilmektedir; kullanılması yeğlenen [ve yerleşen] bu ad bile, onun [İmparatorun] yetimlere sağladığı koruyuculuğu açıklamaktadır. Bütün bu işlerin görülmesi için, Saymanlıklar [Sekreta] vardı; yoksulların mallarını [yoksulların geçimine ayrılan gelir kaynağı malları] yöneten kişilerden hesap soruluyordu ve Altın Yaldızlı Ferman'larla, geçimi sağlanan kişilere, başkasına devredilemeyen haklar sağlanıp güvenceye bağlanmıştı.

8 Önemli ve kalabalık sayıda din adamları, keza aydınlatma düzeni için bol bir ödenek, din'in büyük habercisi [4] Paulos'un kilisesi [5] için, ayrılmıştı. Bu kiliseye girilince, her iki yanda, nöbetleşe ilâhi okuyan korolar görülüyordu. Gerçekten,

---

1] Ve onu yürütmek. Matta İncili, IX 6-8; Markos İncili, II 1-12; Luka İncili, V 17-26; Yohanna İncili, V 1-9.

2] O kişiye Orphanotrophos (=Yetim bakıcısı) deniyordu.

3] Tès myriandrou tautèsi poleòs, "Onbin kişilik bu kentin". Abartmayı yumuşatmak için Leib, *cette cité populeuse* (=bu kalabalık kent); Sewter, *this city with its many thousands of inhabitants* (=nice bin oturanıyla, bu kent) çevirisini vermişler.

4] Kèrykos, Kèryx; seferberliğe girişilmesi vb. haberleri bağırarak duyuran haberci, Osmanlıda: Münadi (bkz. yukarıda s. 480 dn. 4).

5] Yeni kent'in kurulduğu alanda iç kale gibi yükselen büyük kilise kasdediliyor.

İmparator, Tanrı Elçilerine [Apostolos/Gönderilmiş'lerden birine, Ermiş Paulos'a] adanmış bu kilisede, Hazret-i Süleyman [Solomòn] usulü, oğlan ve kız çocuklarından, ayrı iki koro bulunsun istemişti. [Bu kiliseye] Gösterdiği koruyucu ilgi, râhibelerin çalışmasını da kapsıyordu. Onların yanı sıra, İbèria/Gürcistan'dan gelme yabancı kadın keşişlerin durumuyla da çok ilgilenmişti; bunlar önceleri, İstanbula gelişleri [1] sonrasında, kapı kapı dolaşıp dilenirlerdi; ama, babam, şefkati dolayısiyle, onlar için çok büyük bir manastır yaptırdı ve onların hem yiyip içmesini, hem de onlara yakışır biçimde giyinip kuşanmalarını sağladı. Makedonia'lı ünlü Alexandros/İskender, Media'daki Boukephalos'u ile [2] ve Habeşistandaki Lysimakheia ile [3] övünedursun! İmparator Alexios, onun yaptığı gibi, kendisinin kurduğu kentlerden dolayı övünmezdi; bunlardan her yerde nicesini kurmuş olduğu halde, en çok, sözünü ettiğimiz kent [İstanbul içinde kurduğu, Yetimler Yurdu denen külliye] yüzünden gururlanırdı.

9 [Söz konusu kente] Girişte, solda, bu kiliselerle ve kutsal manastırlarla karşılaşılırdı; büyük kilisenin sağ yanında, orada karma eğitim gören, bütün soylardan yetim çocukların dil bilimleri öğrendiği ilkokul [paideutèrion] vardı; bu yerde, başta bir eğitmen [paideutès] bulunur ve çocuklar, onun çevresinde durur; kimi, sorulan dilbilgisi soruları karşısında sus pus kalır, kimiyse [yanıtı bilir ve] çözümlemeleri yazardı. Orada, eğitim alan bir Lâtin, Hellen dili öğrenen bir İskit [Peçenek Türkü], Hellen dili metinleri üzerinde çalışan [alıştırmalar yapan] bir Roma'lı, ya da kendi dilini doğru konuşmayı öğrenmekte olan câhil bir Hellen [4] görülebilirdi; Alexios'un, insanın ruhsal yanını eğitmeye gösterdiği ilgi, o kadar büyüktü.

Ancak [sözü değiştireceğim ama, şuna da değinmeyi yararlı sayıyorum]; [dilbilgisi çalışmalarında] çözümleme tekniği, bizim kuşağımızın, çağdaş bir icadıdır.

1] Türk egemenliği Gürcistana yayılınca, Rum ülkesine, İstanbula kaçanlar olmuştu.

2] İskender'in ünlü seferinin aşağı yukarı en doğuya uzanmış bölümünde, olağanüstü güzel ve yetenekli atı, Boukephalos, ölmüş ve İskender o sırada bulunduğu yerde hem atını gömdürmüş hem de onun anısını yaşatmak için Boukephaleia adını verdiği bir kent kurmuştu (Arrianos, İskender'in Anabasis'i, 5 XIX 4). Bu kent, Batı İran'daki Media'dan binlerce km. uzakta, bugünkü kuzey Pakistanda, Pencab bölgesinde idi.

3] Anna'nın bir büyük gafı daha. Lysimakheia'yı, İskenderin Habeşistanda kurduğu bir kent sanıyor. O kenti, İskenderin ölümü sonrasında, onun yerini almak, "mirasını bölüşmek" için savaşan Komutan-Krallar (Diadokhos'lar=Ardıl'lar)'dan Lysimakhos kurdurmuştu ve kent Habeşistanda değil, Gelibolu Yarımadası kıstağında idi; sonradan, Seleukos Nikator (I. Seleukos) bu kentte öldürülmüştü. Sewter da, kendi İngilizce çevirisinde, burada (s. 495 dn.1) açıklama notu verip, "Error for Aetolia", yâni, "Anna (Yunanistandaki) Aitolia bölgesinin adını verecekken yanlışlıkla Aithiopia/Habeşistan yazmış" demekle, daha küçük olmayan bir çam devirmiş.

4] Az önce, gerçekten "Roma'lı" birini kasdederek Ròmaios dediği için, karışıklığa yer vermemek amacıyla, burada, Rum anlamını kasdettiği halde aynı sözcüğü kullanmayıp Ellènas (Hellen) demiş. Oysa Anna Hellen sözcüğünü ilke olarak yalnız ilkçağın, çok tanrılı inanca bağlı Hellen'leri için kullanır ve kendi çağındaki Rumların, yalnız o Hellen'lerin soyundan gelmediğini de çok iyi bilir. Osmanlı'nın halkı ne kadar "Göktürklerin torunları" ise, Rumlar da o kadar "Hellen'lerin torunları" idiler.

Stylianos'çulardan [1], Longibardos'çu denenlerden [2], her çeşit adları derlemeyi iş edinmiş olanlardan, Attikos'çulardan [3] ve adlarını anmıyarak geçtiğim, Ayia Sophia / Ayasofya'daki din adamlarından [bunlar arasında, dil bilimleri çalışmalarıyla uğraşmış olanlardan] söz etmiyorum. Ne var ki, günümüzde, bu yüce üstatların, ozanların ve tarihçilerin kendilerinin yapıtlarını ve bunlardan alınacak dersleri öğretmeye, ikinci derecede bile önem verilmiyor; hoşça vakit geçirilmesi, ve bir de, câiz olmayan işler, tek uğraşı olmuş [4]. Bunu söyleyişim, bir genel kültür vermek konusunda gösterilen tam kaygısızlıktan dolayı üzüldüğüm içindir. Bu hal, bir zamanlar o çeşit incelemelere nice zamanımı harcamış olan benim içimi yakıyor; çünkü ben, o gibi çalışmalarla, çocuklara özgü ilk öğrenimi bitirdikten sonra, güzel konuşma san'atına kendimi vermiştim, felsefe bilimine dalmıştım ve bir yandan bu bilimler üzerinde çalışarak, ozanlara, tarihçilere uzanmıştım; bu sâyede dilimin kabalıklarını [törpüleyip] cilâladım; arkasından, güzel konuşma san'atı[ndaki çalışmalarım] sâyesinde, Skhedographia [5]'nın o kadar karmaşık olan çalışmalarına girişmeyi [yararsız ve] zararlı görme yargısına vardım. Bu düşünce açıklamaları, benim Tarih'ime bir ek gözüyle görülsün; konu dışına çıkma değil, konunun kapsamında sayılsın.

[VIII. Bogomil inancındaki halka uygulanan baskının arttırılması]

1 Bundan sonra, taht'a çıkışının ... cı yılında [6], koskoca bir bulut gibi yoğun kalabalıkta [bir tür] sapıklar türedi, bu sapıklığın içeriği yeniydi ve o zamana dek, kilise tarafından bilinmiyordu. Aslında, ilkçağda da bilinen pek zararlı ve kaba saba iki öğreti, birbirine karışıp birleşmişti; bir yandan, Mani'cilerin [Manikhaios'ların], öyle denebilir, dinsizliği -buna biz, Paulikianos'lar sapıklığı da diyoruz-; bir yandan da,

---

1] Anna'nın bu adla andığı dil ve yazın bilgininin kim olduğu saptanamamıştır; belki de, 5. yüzyılda Atina'da yaşamış Syrianos kasdedilmiştir deniyor. Bu kişi, Aristoteles'in yapıtları üzerine açıklama (şerh) kitapları yazmıştı.

2] Longibardos, Anna'dan bir iki kuşak önce yaşamış bir Rum bilgini idi.

3] Kasdedilen Attikos'un kim olduğu bilinmiyor. Belki, Cicero'nun yakın dostu Titus Pomponius Atticus'tur.

4] Metni Sewter da böyle, benim anladığım gibi anlamış; Leib ise, "hoşça vakit geçirilmesi tek uğraşı olmuş, *geriye kalan herşey yasaklanmış*" içeriğinde çeviri veriyor.

5] Skhediazò = tasarlamak, plânlamak, çizimle göstermek; graphia = yazım. Bir tür "tasarlayıp yazma" çalışması; belli metinleri alıp, örneğin, orada geçen, günlük kullanım sözcükleri yerine daha az kullanılan ama kasdedileni daha açık seçik belirten sözcükleri geçirme gibi, *metinler üzerinde işlemek ve çalışmanın sonucunu yazıya dökmek* yoluyla yapılıyordu.

6] Anımsayamamış ve sonra belirleyip yazarım diye boş bırakmış.

Massalianos'ların [Marsilya'lıların] iğrenç hastalığı [1]. Söz konusu olan, Bogomilos/Bogomil'lerin öğretisiydi ve bu öğreti, Massalianos'larınki [Cathare'cılık] ile Mani'ciliğin karışımıydı. Öyle anlaşılıyor ki bu, daha babamın İmparator olmasından önceki dönemde de, ama gizli olarak, vardı; çünkü bu Bogomil'ler tarikatı, erdemliliği [tam bir ortodoks hristiyan olmayı] taklid etmekte [ortodoks gibi görünmekte] pek ustadır [2]. Gerçekten de, Bogomil'lerde zamâne işi saç kesimi bile görülmez; sapkınlıkları, [keşiş giysisi benzeri] aba ve kukuleta altında gizlidir. Bogomil, ağır başlı görünüştedir, giysisinin boynu, burnuna kadar gelir [kesinlikle açık saçık giyinmez]; önüne iğilerek yürür [gözü önündedir, fellik fellik ortalığı kolaçan etmez] ve ağzının içiyle konuşur [o kadar alçak sesle ki, dudağı bile kımıldamaz]: Ama içyüzünde, yabanî bir kurttur.

2 İşte bu, yılanlar gibi delikler içinde toprağa gizlenen karanlıklar dünyası soyunu, babam, kendisinin makamdan makama geçen esrarlı büyüleyişleriyle [3] yerlerinden çekti ve ışığa çıkardı. Gerçekten, artık gerek Batıda [Rumelinde] gerek Doğuda [Anadoluda] en büyük kaygılarından kurtulmuş bulunduğu için, kendini din işlerine verdi. Doğrusu, o, her iş yönünden, herkese üstündü: Öğretimde, konunun uzmanlarına baskındı; meydan savaşlarında ve asker yönetiminde, savaş san'atı yönünden, kendisine hayranlık duyulanları[n tümünü] geçerdi.

3 Bogomil'lerin ünü şimdiden her yanı tutmuştu. Basileios adlı bir keşiş, Bogomil'cilik dinsizliğini pek ustaca yaymakta idi; "Apostolos'lar [=Gönderilmişler]" dediği 12 çömezi ile [4], yoldaşları olarak, yoldan çıkmış, mahvolmuş kadın çömezleri de [oradan oraya] sürüklüyordu ve sapkın görüşlerini her yana yayıyordu. Bu âfet, bir yangın gibi, nice ruha saldırmıştı [bulaşmıştı]; kendi yüreğinin yargısına göre böyle bir hâli katlanılmaz sayan İmparator, bu sapkınlık hakkında bir soruşturma başlattı. Birkaç Bogomil, saraya götürüldüler; hepsi, Basileios adlı birinin, baş öğretici ve Bogomil sapıklığının elebaşısı olduğunu açıkladı. İçlerinden biri, Diblatios, zindana atıldı ve soruşturma boyunca hiçbir şeyi ikrar etmemekte direndiği için ona işkence uygulandı; o zaman, bu kişi de, sözü geçen Basileios'un ve onun tarafından Apostolos'lar [Gönderilmiş'ler, Havarî'ler] olarak seçilmiş kişilerin adlarını verdi.

1] Güney Fransa-Kuzey İspanya yöresinde o çağda çok yaygın olan ve katolik kilisesinin büyük zulümlerle, diri diri insan yaktırmakla ezdiği Cathare'cılık kasdediliyor. Mani'cilik, Paulikianos'luk, Bogomil'cilik ve Cathare'cılık konusunda bkz. yukarıda s. 470 dn. 3 ve s. 471 dn. 7.

2] Katoliklerden ve ortodokslardan anlatılmaz zulüm gören Mani'cilerin, Paulikianos'ların, Bogomiller'in, Cathare'cıların durumu; Anadoluda, egemen Osmanlının tuttuğu yobazlığın yüzyıllarca zulmünü görmüş ve kendini gizlemek zorunda kalmış Alevî'liğin durumuna pek benzer.

3] Anna, nefesli çalgıyla yılan oynatanları görmüş olmalı.

4] Bu yönden, İsa'yı taklid ederek.

Bunun üzerine İmparator, o kişiyi aramak için birçok adam gönderdi. Böylece, Şeytanın [1] başveziri [2] Basileios, bir keşiş giysisi giymiş, yüzü saygı uyandırıcı, sakalı seyrek, uzun boylu [bir kişi olduğu görülerek], ortaya çıkarıldı.

4 İmparator, baskı kurucu bir inandırıcılığa başvurarak bu adamın gizli düşüncelerini ortaya çıkarmak istediğinden, hemen, onu, dindarca [onun dinsel inancına değer verir ve eğilim gösterircesine] bir bahaneyle, çağırttı. Hatta, [o gelince] kendi oturduğu yerden, yanında ona yer açmak için, kalktı, oturduğu yeri onunla paylaştı ve sofrasına buyur etmek dâhil, oltanın tüm sicimini ona uzattı; iğnesine, bu obur canavarın yutması için çeşitli yemler takmıştı; olabilecek her çâreden yararlanarak, sapkınlığı pek çok yönlü olan bu keşişe, sunduğu özel hazırlanmış bütün yemlerle, zokayı yutturdu; onun çömezi olmak istiyormuş gibi yaptı; Sebastokratòr İsaakios, o da çömez olacaktı; onun söyleyeceği her sözü bir tanrısal hikmet bildirimi sayıyormuş ve onun her bir sözünü başüstüne diyerek dinliyormuş gibi yaptı; yeter ki o -şu sefil herif- onun ruhunu selâmet yoluna çıkarsındı. "Ben de" dedi, "çok saygıdeğer Babamız," -İmparator böyle diyerek, [zehirli] kadehin kenarlarına tatlı bal sürüyordu; amacı, bu cinler hizmetkârı herifin, içindeki kara öd'ü kusmasını [sakıncalı ve sapkın düşüncelerini açıklamasını] sağlamak idi-, "senin erdemine hayranım; sen yüce din adamının, bana, kendi öğretisini anlatıp öğretmesini içten dilemekteyim; çünkü bizim kilisenin öğrettikleri neredeyse hiç değer taşımıyor ve hiç de erdemliliğe götürmüyor". Öteki, önce, bir haller takındı; [sanki] her yandan üstüne bir aslan postu çekti -oysa eşeğin tekiydi- ve önüne sürülenlere karşı direngen kaldı [oralı olmadı]; ancak [yine de] bu övgüler karşısında, kibirden kabardı; İmparator onu sofra yoldaşı bile edinmişti! İmparatorun kardeşi, Sebastokratòr, o da hep onun [Alexios'un] yanında idi ve o da komedideki rolünü oynamaktaydı.

5 İşte o zaman, [hazret,] sapık öğretisini kustu. Hem de, nasıl? [Saraydaki] harem bölümü ile, hükümdarların [Alexios, İsaakios] bu sefil yaratıkla birlikte bulundukları yer arasında bir ayırıcı perde vardı; o [Basileios] tüm sırlarını, [olduğu gibi,] ruhunda sakladığı içeriğiyle, açıkça savunuyor ve açıklıyorken, perdenin diğer yanında, [bir] yazman, onun her bir sözünü yazıya geçiriyordu. Sanki bu saçmalayıcı herif üstat bir hocaydı; İmparator onun çömezi imiş gibi yapıyordu; yazman ise, verilen dersi yazıya geçiriyordu. Söylenmesi câiz olan ya da yasaklanmış [günah, dinden çıkmışlık, zındıklık] olan her şeyi, bu mel'un herif, bir araya yığıyordu; zındıklık içeriğinde öğretilerinden hiçbirini açıklamaktan geri durmamakla kalmıyor; üstüne, bir de, bizim dinsel inancımızdan küçümseyerek söz ediyor, tüm kilise örgütü yönetimini yerin dibine batırıyor ve kiliselerimizi, ne acı, kutsal kiliselerimizi, "cinlerin tapınağı" diye niteliyordu; bizim ilk din büyüğümüz olanın ve inancımıza göre ilk kurban olanın [İsa'nın] bedenini ve kanını [bedenini simgeliyen ekmekle, kanını simgeliyen şarapla] kutsama törenimizi, bir ahmaklık sayıyor, öyle hükme bağlıyordu!

1] Satanaèl demiş.

2] Arkhisatrapès, "Baş Satrap" demiş.

6 Bütün bunların sonucu ne oldu? İmparator, maskeyi attı ve perdeyi açtı; bütün Danışma Kurulu [1] orada [perdenin arkasında, sarayın harem bölümünde] toplanmıştı ve ordunun [yüksek rütbeli subayların] da tümü oraya çağırılmıştı; kilisenin Kutsal Kurul'u [2] dahi orada idi. O sırada Patrik'lik tahtında oturan, Patrikler arasında kutlu kişi, Efendi Hazretleri Nikolaos Grammatikos idi. [Tutanağa geçirilmiş,] Tanrının lânetlediği öğretiler okundu: Kanıtlar, çürütülebilecek çeşitten değildi. Sanık ise, suçlamaların hiçbirine karşı inkârda bulunmamakla kalmadı; hemen ve sözü hiç dolandırmadan, saldırıya geçti; kendisinin ateşte yakılmayı, kamçılanmayı ve bin türlü öldürülme çeşidinin tümünü göze almış bulunduğunu söyledi. Çünkü bu Bogomil'ler, yanlış inançlarında, kendilerinin her çeşit işkenceye acı duymaksızın katlanabileceğine de inandırılmışlardır; sözde, ateşte yakılırken melekler onları oradan alıp çıkaracaklarmış. Orada hazır bulunanların tümü -onun, felâketine ortak ettikleri [3] dâhil-, onu dinsizliğinden dolayı kınadığı halde, Basileios, dönmedi ve eğilmez gerçek bir Bogomil olarak kaldı; onun ateşte yakılmakla ve başka işkencelerle tehdid edilmesi, boşuna oldu; İblis'e bağlı kaldı ve kendi içindeki Şeytan'ı kucaklamayı sürdürdü. Zindana konduğu zaman, İmparator onu sık sık yanına getirtti ve sık sık onu dinsizliğinden dönmeye teşvik etti; o ise, her kez, İmparatorun ısrarına duyarsız kaldı.

7 Ama, onun başına gelecekle ilgili olarak beliren bir alâmete değinmeden geçemeyiz. Onun, dinsizliğini açığa vurmasından sonra, ama İmparatorun da ona sert davranmaya başlamasının öncesinde, onu, geçici olarak, İmparator sarayına hayli yakın ve hemen o sırada onun için hazırlanmış bir eve götürmüşlerdi. Akşamdı; hava duruydu [bulutsuzdu], yıldızlar gökte pırıldıyordu ve ay, [kilise örgütü başındaki] Kutsal Kurul'un toplantısını izleyen bu akşam vaktinde ortalığı aydınlatıyordu. Keşiş [Basileios], geceyarısına doğru, yatacağı odaya girince, küçük taşlar, yalnız onun odasının üstüne düşmeye başladı; bu taşları hiçbir el fırlatmıyordu ve hiç kimse, Şeytan hizmetindeki bu Keşişbaşını taşlıyor değildi. Bu, olasıdır ki, İmparatorun önünde onlara ait sırları açığa vurdu ve bu yüzden onların [cinlerin] insanları aldatmasına karşı gümbür gümbür bir ezme harekâtına girişildi diye, Şeytanın hizmetindeki cinlerin bir öç alma işi idi. Şeytan takımından olan bu ihtiyar, başka insanlarla ilişki kurmasın ve kendi içinin pisliğini onlara bulaştırmasın diye onu gözetim altında tutmakla görevli olan, Paraskeuiòtès adlı biri, en korkunç yeminleri ederek, kendisinin, toprağa ve kiremitlerin üstüne [gökten!] atılan taşların çıkardığı çatır çatır seslerini duyduğunu, [ayrıca,] hiçbir yanda onları fırlatan herhangi bir kişi görmüş olmaksızın, bu taşların, sürekli biçimde, birbiri ardınca [gökten] düşmesini gözlemlediğini söyledi. Bu taş yağmurunu, birdenbire, yeri sarsan bir deprem izledi ve bütün çatılar gıcırdadı. Bu sırada, Paraskeuiòtès'in, cinlerin bu işi yaptığı aklına gelmemişken, kendisinin de

---

1] Synklètos; Senatus benzeri kurul.

2] Bkz. yukarıda s. 107 dn. 2.

3] Demek oraya Bogomil'lerden de birkaçı getirilmiş.

söylediği üzere, içi rahat kalmıştı; ama taşların gökten sanki yağmur yağıyor gibi düştüğünü görünce, bu sapık-başı ihtiyar da o evin içinde kapatılıp gizlenmiş bulunduğu için, olayı cinlere bağladı ve [korkusundan] artık, ne olup bitiyor, farketmedi.

[IX. Devlet, Bogomil inancındaki kendi halkını eziyor]

1 Bu alâmet üzerine bu kadar söz ettiğimiz yeter [Bogomil'ler konusuna dönelim]; Bogomil'lerin sapık inancı hakkında tam bir açıklama yapmak isterdim, ama, güzel Sapphò'nun [1] dediği gibi "Utanç beni engelliyor" [2]; çünkü, her ne kadar [bir] tarihçi isem de, ben bir kadınım, Mor Oda'da doğdum; Alexios'un çocukları arasında ilk doğan olmam dolayısiyle en saygınıyım; [Bogomil'lerle ilgili olarak] çok kişinin öğrenmiş bulunduğu şeyleri susarak geçsem daha iyi olur. Bogomil sapıklığının tam bir açıklamasını yazmak için duyduğum isteğe rağmen, dilimi kirletmemek için, bundan geri duruyorum [3]. Bu nedenle, Bogomil'lerin sapıklığını bütünüyle incelemek isteyecek kişileri babamın buyruğu üzerine yazılmış olan "Dogmatikè Panoplia" [=İnanç'sal Zırh; "İnancın Zırhı"] adlı kitaba gönderiririm. Ana yönünden büyük anam Hanımefendinin [Bulgar Prensesi Maria'nın] ve bütün din adamlarının gözünde pek ünlü olan, Zygabènos adlı bir keşiş vardı; dil bilimlerinde doruğa erişmişti ve güzel konuşma san'atını ihmal etmiş olmaksızın, hristiyanlık öğretisini herkesten daha iyi biliyordu; İmparator onu çağırttı ve sapıklıklar üzerine bir özet-kitap yazmakla görevlendirdi; orada her bir sapıklık -o arada Bogomil'lerinki, şu dinsiz Basileios'un onu öğrettiği biçimiyle-, ayrı bölümde incelenip, Kutsal Baba'ların [4] yazılarına dayanılarak, tek tek çürütülecekti. Bu kitap [yazıldı ve] İmparator tarafından "İnancın Zırhı" diye adlandırıldı; günümüze değin, o yapıt böyle anılıyor.

2 Öykümüz, şimdi, bu Basileios'un idam edilişini anlatmalı. İmparator, her yerde, Basileios'un çömezlerini ve yoldaşlarını, özellikle de 12 Çömez denen kişileri arattı; bunları, inançları konusunda sorguya çekti; gerçekten de Basileios'un çömezleri idiler [onun görüşlerini benimsiyorlardı]. Âfet, gerçekten, derinlere işlemişti, en büyük ailelere kadar; salgın, önemli sayıda bir kalabalığa bulaşmıştı. İşte bu yüzden, kesip atarak, bu sapıkları ateşte yakılmaya mahkûm etti: Korobaşı ile, korosuyla.

1] Bkz. yukarıda s. 466 dn.4.

2] Bu, aslında, Sapphò'nun çağdaşı ve kentlisi olan Alkaios'un Sapphò için yazdığı bir şiirde geçiyor.

3] Besbelli ki bizde sünnî softaların, "Kızılbaşlar" (Alevî halkımız) için uydurduğu rezilce iftiraların aynı yahut benzerleri, Bogomil'ler hakkında da uydurulmuş.

4] Ortodoks inancının ana çizgilerini belirleyen, ilkçağ sonunda ve ortaçağ başında yaşamış din bilginleri.

Bogomil'lerden yakalananlar, bir araya toplanınca, kimi, sapık inançlarına bağlılığını sürdürdü; kimiyse, suçlayıcılarına karşı şiddetle itirazda bulunarak ve Bogomil'lik sapkınlığını dehşete düşmüşlükle reddederek, kesin inkârda bulundu; İmparator, onlara inanmak eğiliminde olmadığından, ne bir hristiyan yanlışlık yapılıp Bogomil'lerle [1] karıştırılsın, ne de bir Bogomil hristiyan sayılıp kurtulsun diye, yeni bir yöntem icad etti; bu yöntem, gerçekten hristiyan olanların anlaşılmasını sağlayabilmekteydi.

3 Böylece, ertesi gün, [Alexios] İmparator tahtına oturdu. [Orada] Danışma Kurulu üyelerinden ve Kutsal Kurul üyelerinden birçoğu, keza, bilimdeki birikimleriyle seçkinlik gösteren yüksek rütbeli din adamları da vardı. Bogomil'lik sapkınlığına bağlı olmakla suçlananların hepsi orta yerde, bir araya toplandılar ve İmparator, her birinin bir kez daha sorgulanmasını buyurdu. Ama, içlerinden kimi Bogomil olduklarını ve kendi sapık inançlarına sımsıkı bağlılığı sürdürdüklerini ikrar ettiği halde, diğerleri kesinlikle inkârda bulunup, hristiyan olduklarını söylediler ve ötekiler tarafından suçlandıkları [onlar için, "Bunlar da bizdendir, Bogomil'dir" dendiği] halde, hiç mi hiç kendilerini[n Bogomil olduğunu] açığa vurmadılar; o zaman [İmparator], tehdid edici bir bakışla onlara bakarak, şöyle dedi: "Bugün iki odun ateşi yakılsın ve bunlardan birinin yanına [büyük] bir haç toprağa dikilsin; sonra, sizin tümünüze, bir seçenek verilecek: Bugün, hristiyan inancı uğruna ölmek [hristiyan kimliğiyle ölmek] istiyenler, ötekilerden ayrılacak ve yanında haç'ın bulunduğu odun ateşinin üstüne çıkacak; Bogomil'lik sapkınlığına bağlılıklarını sürdürenler ise öteki odun ateşine atılacak. [Hristiyanım demekle kurtulmak yok,] Çünkü Bogomil'lik suçlaması altında kovuşturmaya uğramış olarak ve toplumun vicdanını yaralayarak [!] yaşamaktansa, hristiyan olarak ölmek yeğdir. Haydi gidin, her biriniz dilediği yere doğru ilerlesin".

4 Bogomil'lere bu duyuruyu yaptıktan sonra, İmparator, sorunu çözmüş [ve artık ilgilenmiyor] havasına büründü. Böylece, [görevliler] suçlananları yakaladılar ve götürdüler; bu sırada, her yandan sökün etmiş büyük bir kalabalık, olan biteni seyrediyordu. Tzykanistèrion denen yerde [2], odun yığınları tutuşturulmuştu; bu ateş, ilâhicinin söylediği gibi, "Bilinen ateşten yedi kat daha büyük" [3] idi. Ateş[in alevleri] göğe yükseliyordu; birinin üstünde haç dikiliydi; [yakılmaya] mahkûm edilenlerin her birine, sanki hepsi [gerçekten] yakılacakmış gibi, hangi ateşi istiyorsa oraya gitmek

---

1] Bogomil, bu inancın kurucusu papasın öz adı olduğu için, sözcüğü büyük harfle yazıyorum; sıfat olan islâm, hristiyan, yahudi sözcüklerini ise küçük harfle yazıyorum. Leib de öyle yapmış. Sewter ise hepsini büyük harfle başlatmış.

2] Çevgen/Cirit oyunu yeri. Sözcük, Farsça Çugan (Çevgen) sözcüğünden alınmış olan Rumca Tzoukanizò/Tzykanizò (=Çevgen oynamak) fiilinden türetilmiştir. Burası, İstanbulun Hippodromos'u (=At koşusu yeri) yani şimdiki Sultanahmet Meydanı değildir; göreceğimiz üzere Basileios orada yakılmıştır ve orasını Anna açıkça Hippodromos diye anacaktır. Cirit oyunu yeri için bkz. yukarıda s. 279 satır 4.

3] Tevrat, Daniel kitabı, III 19'dan esinlenerek, ilâhiler bestecisi Kosmas'ın bir ilâhisinde dediği gibi.

seçeneği verilmişti. O zaman, başlarına gelecek olandan kaçınamıyacaklarını görünce, içlerinde ortodoks olanların tümü, gerçekten şehit olmaya hazır, üzerinde haç bulunan odun yığınına doğru gittiler; oysa, rezil sapıklıklarına bağlı dinsizler, ötekine yöneldiler.

5 Mahkûmların odun ateşine hep birlikte atılacakları sırada, seyredenlerin hepsi, yakılacak hristiyanların kaderine acımakta ve içinden, İmparatora çok kızmakta idi; oysa, onun ne tasarladığını bilmiyorlardı. İşte, cellâtlara, eyleme geçmeyin diyen İmparator buyruğu ulaştırıldı. İzlenen bu yöntemle, gerçekten Bogomil olanları güvenle anlamış bulunan İmparator, iftiraya uğramış hristiyanları, onlara ["Bu inanmışlığınız hep süregitsin" yollu] uzun boylu öğütler vererek, özgür bıraktı; ötekileri ise zindana koydurdu, yalnız içlerinden dinsiz Basileios'un Apostolos'larını [Gönderilmiş'lerini, Havarîlerini] özenle ayırttı. Arkasından, her gün, bunlardan bazılarını getirtip onlara kendisi [hristiyanlığın ortodoks inancı üzerine] öğretim verdi, onları şu iğrenç tarikattan ayrılmaya ısrarla teşvik etti; diğerlerine gelince, kilisenin başındakilere, her gün gelip bunlara ortodoks inancını öğretmeleri ve bunları, Bogomil sapıklığını bırakmaya teşvik etmeleri için buyruk verdi. Onların arasından kimi, döndüler ve [ortodoks olunca] zindandan çıkarıldılar; diğerleri zindanda kaldılar ve sapıklıkları ile [orada] öldüler; ama yine de hepsine bol bol yiyecek ve giyecek verildi.

[X. Basileios'un Sultan Ahmet Meydanında diri diri yakılması ve inancından dönmemesi]

1 Basileios'a gelince; o gerçekten kaskatı bir sapıkbaşı olduğu için, Kutsal Kurul'un ve manastır yöneticilerinin ileri gelenlerinden tümü, ayrıca o zamanki Patrik olan Nikolaos, onun yakılmayı hak ettiğine hüküm verdiler. İmparator da, kendisi bu adamla sık sık görüştüğü ve onun tehlikeli olduğunu, sapıklığa vazgeçmez biçimde bağlı olduğunu gözlemlediği için aynı görüşte olduğundan, Hippodromos'da [At Meydanı/Sultan Ahmet Meydanı'nda] çok büyük bir odun ateşi hazırlattı. Derin bir çukur kazılmıştı; sadece büyük ağaç gövdelerinden oluşan pek çok kütük oraya yığılmıştı ve bu yığın sanki bir dağ görünüşündeydi. Kütük yığınına ateş verilince, düzlüğe ve At Meydanı'nın seyirci sıralarına, yavaş yavaş, oldukça büyük bir kalabalık, çıktı geldi; herkes, gerginlikle, ne olacak diye bekliyordu. [Odun yığınının] Diğer yanına bir haç dikilmişti ve dinsize bir seçenek tanınmıştı; ateşten korkup da duygularını değiştirecek olursa, haçın yanına gidecekti ve böylece yakılmaktan kurtulacaktı.

2 Orada, kendilerinin elebaşısı [1] Basileios'u görmeye gelmiş kalabalık sayıda sapıklar da [Bogomil'ler] vardı. O, her türlü acıyı ve her türlü tehdidi umursamaz tutumdaydı; daha uzaktan, odun ateşini alaya almaya ve olmayacak şeyler söylemeye

---

1] Koryphaios, "Korobaşı" demiş.

başlamıştı; melekler gelip beni ateşin orta yerinden çekecek, alacak diyordu [1]; Davut'un Mezmurlarından [2] şu dizeyi mırıldanarak söylüyordu: "Yanında bin ve sağında on bin düşer; fakat [veba] sana yaklaşmaz / Ancak sen gözlerinle bakarsın ve kötülerin cezasını görürsün". Ama kalabalık açılıp ona, harlamış bu odun ateşinin korkunç görüntüsünü engelsiz gözlemlemek olanağı verince -artık, hayli uzaktan, kızgın sıcaklığı hissediyor ve alevlerin sanki bir gökgürültüsü gibi gümbürtü çıkararak, At Meydanının orta yerindeki Dikilitaş'ın tepesine kadar uçuşan kıvılcımlar fırlatarak, yükseldiğini görüyordu- işte o zaman, bu yiğit, ateşten korkmuş ve içinin rahatı bozulmuş gibi göründü. Gerçekten, gözlerini bir o yana bir bu yana çeviriyor, ellerini çırpıyor ve sanki tümüyle aklı başından gitmiş gibi kendi bacağına vuruyordu.

3 Yine de, bu gibi tepkiler göstermiş olmakla birlikte, bakıldığında, elmastanmış gibi görünüyordu [3]. Çünkü, onun çelik ruhunu ne ateş [korkusu] yumuşatabilmişti, ne de İmparatorun ona ilettiği kınamalar, onu, gözü bağlanmışlıktan kurtarabildi; tersine, ya kaçınılmaz tehlikenin artık hemen önünde bulunması yüzünden, hepten aklını kaçırdığı ve böylece kafayı oynatıp artık kendi selâmetinin nerede olduğunu ayırd edemez hâle düştüğü için, ya da, böylesi daha olası, onun ruhunu zaptetmiş olan İblis, onu en koyu karanlıklara daldırdığı [ve gözü, gönlü, aklı birşey göremediği] için, bu iğrenç Basileios, her türlü tehlikenin tehdidine ve her türlü dehşete karşı duyarsız kaldı; ağzı açık, bir ateşe, bir seyircilere bakıyordu. Bu yüzden, herkes onu gerçekten çıldırmış sandı; çünkü odun ateşi önünde ne ilerliyor ne geriliyordu; kaskatı, kımıldamadan, baştan beri duruşu nasıl idiyse aşağı yukarı öyle duruyordu. Seyircilerin kendi aralarındaki bitmez konuşmaları süregiderken ve ağızdan ağıza, onu yüceleştiren ["Tanrının sevgili kulu imiş, ateş onu yakmazmış, melekler gelip onu kurtaracakmış" gibi] mucize öyküleri, bol keseden, dolaştırılırken, cellâtlar, Basileios'u koruyan cinler Tanrının hoşgörmesiyle münasebetsiz bir mucize gerçekleştiriverirler de bu sefil, böylesine bir harlı ateşte yakılmaktan kurtulup, sağ sâlim, cinlerin onu götüreceği, pek yoğun geliş geçişli bir yerde boy gösteriverir diye korktuklarından, birincisinden [böyle bir durumun gerçekleşmesinden] daha beter düş kırıklığı yaratacak olma tehlikesini göze alarak, bir deneme yapmaya karar verdiler.

4 Tam Basileios olağanüstü şeyler olacağını açıklayıp ateşin üzerinde sağ sâlim kaldığının görüleceğini söyleyerek övünmekte iken, şöyle diyerek, onun omuzundaki aba'ya el attılar: "Bakalım senin giysilerine alev dokunacak mı?" Onu [aba'yı] hemen, harlı ateş yığınının ortasına attılar. Basileios, cin'in o kadar etkisi altında ve onun tarafından öylesine kandırılmış idi ki, [aba, hava akımı ve duman etkisiyle yukarıya

---

1] Çünkü Tevrat'da, Daniel kitabında, az önce yollama yaptığımız yerde, o tür "olaylar" hikâye ediliyor.

2] Tevrat, Mezmurlar, 91, dize 7-8.

3] Elmas demiri bile kestiği, çizdiği için, "Demirden bile güçlü" demek istiyor.

savrulunca] yaygarayı bastı: "Gördünüz mü, abam, göğe doğru uçup gidiyor!" Bunun üzerine, [cellâtlar], kumaşı saçağından tanıyarak [1] [aba'nın biraz havalanıp ateşe düşmesi üzerine, Basileios'un boş şeyler söylediğini anlayarak], adamı yakaladıkları gibi, öylece, giyimli kuşamlı, pabucu bile ayağında, harlı ateşin ortasına fırlattılar. Ateş, sanki ona karşı hınçlı bir öfkesi varmışçasına, onu öylesine [çabuk] yok ediverdi ki, ne yanık et kokusu çıktı, ne dumanda en küçük bir değişiklik oldu; yalnız alevin orta yerinde incecik bir duman çizgisi göründü. Çünkü, varlık öğeleri [2] bile, dinsizlere karşı çıkar; oysa, doğrusu, onlar, Tanrının sevdiklerini esirgerler; bir zamanlar Bâbil'de ateşin, Tanrının sevdiği o genç insanlara boyun eğip onları altından bir odanın içine almışçasına sardığı gibi [3]. Şimdiki olayda, bu iğrenç Basileios'u yaka paça tutmuş olanlar onu henüz ateşin üzerine atmamışken, alevler sanki dinsizi kapmak için fırlayıp uzanmış gibi göründüler [4]. Basileios'un ölümcül öğretisini benimsemiş kişilerin geri kalanına [zindanda tutulanlara] gelince, orada olup da tepinen halk, avazı çıktığı kadar bağırarak, onların da ateşe atılmasını istiyordu; ama İmparator buna izin vermedi ve onları [kaçırılmasınlar diye] Büyük Sarayın dehlizlerinde ve sundurmalı [avluya bakan] bölümlerinde hapsettirdi; bunun üzerine, seyirciler dağıldılar. Daha sonra, bu tanrısızlar, başka yerde hapsedilmek üzere, daha güvenli bir zindana kondular ve orada uzun süre çürüyüp giderek, dinsizlikleriyle [kendi dinleriyle] öldüler.

5 İmparatorun uzun emeklerini ve başarılarını taçlandıran [!!!] son işi böyle idi; onun egemenlik dönemi olağan üstü bir gözüpeklikle gerçekleştirilmiş bir yenileme niteliğindeydi. Sanırım ki, o günleri görmüş olan, onun döneminin insanları ve onun yakınları, bu becerilerden dolayı hâlâ hayranlık duygusu taşıyorlar, hatta neredeyse o zaman tanık oldukları olayların gerçek değil, bir düş, bir hayal olduğuna inanacaklar. Gerçekten, Rômanos Diogenès'in tahta çıkışından hemen sonra Barbarların [Türklerin] Rum devleti sınırlarını geçtiği zamandan beri ve bu İmparatorun onlara karşı bahtsız bir sefer başlatmak üzere, deyiş yerinde ise, ilk adımını atmasından beri, babamın egemenliği dönemine kadar, Barbarların gücü zaptedilemedi; tersine, onların kılıçları, onların mızrakları, hristiyanlara karşı bilenip durdu; hep çatışmalar, savaşlar, kılıçtan geçirmeler görüldü. Kentler yok edildi, iller talana uğradı, tüm Rum ülkeleri hristiyanların kanıyla sulandı. Kimileri oklar, mızraklar altında zavallıca can verdi; kimileri yerinden yurdundan koparılıp alındı ve tutsak [köle] olarak İran [Büyük Selçuklu Sultanlığı ülkeleri] kentlerine götürüldü. Onların [Anadolu Rumlarının] hepsi dehşet içinde yaşıyordu ve [kendilerini] tehdid eden tehlikelere karşı bir sığınak bulmak

---

1] Anna, "Kumaş saçağından, aslan pençesinden belli olur" deyişini daha önce de birkaç kez kullanmıştı.

2] Anna, evrendeki tüm varlıkların ateş, su ve topraktan oluştuğunu sanıyor.

3] Tevrat, Daniel, III 19 vd. Bkz. yukarıda s. 513 dn. 1.

4] Destanlaştırma anlatımının uydurma süslerinden biri daha.

için, mağaralarda, ormanlarda, dağlarda, tepelerde gizlenmeye koşuyordu. Bunların içinde kimi [yine de yakalanıp tutsak edilerek] İran'a götürülmüş olanların çektiklerinin tıpatıp aynını çekerek [inim inim] inliyorlardı; özgür kalanlar, eğer hâlâ Rum sınırları içinde böylesi kalmışsa, [her biri, yitirdiği bir yakını nedeniyle] kimi bir oğul için, kimi bir kız evlât için, derin derin iç çekerek feryad ediyorlardı; bazısı, bir erkek kardeşin, başkası, bir yeğenin zamansız ölümüne yanıyor ve hepsi, kadınlar gibi, sıcak gözyaşları dökerek ağlıyordu. O zaman, hangi durumda olursa olsun hiç kimse, gözyaşı dökmekten, inlemekten esirgenmiş değildi. Hiçbir İmparator, [İòannès] Tzimiskès ve İmparator [II.] Basileios gibi bir iki istisna dışında, o dönemden babamınkine kadar, Asia [Anadolu] toprağına ayağının ucunu değdirmeye bile kesinlikle cesaret edememiştir [1].

[XI. Alexios'un hastalanması ve acılar içinde eriyerek ölümü]

1 Ama ne diye bunlardan söz ediyorum [ve asıl anlatacağımı geri bırakıyorum] ? Gerçekten, farkına varmadan yolumdan ayrılmış olduğumu [şimdi] gördüm [aslında, babamın son günlerini anlatmaya sıra gelmişti]; çünkü, kendi kendime seçmiş bulunduğum tarih[imin] konusu, bana ikili bir görev yüklüyordu: bir yandan, İmparatorun başına gelen trajediyi [son günlerdeki, ona çok çektiren hastalığını ve eriyerek ölümünü] anlatıp açıklamak, [ayrıca] onun çalışıp çabalıyarak yaptıklarını anlatmak; bir yandan da, onun yüreğine üzüntü dolduran her şey hakkında suçlayıcı açıklamalar yapmak. Şimdi de [onu çok üzen, süründüren, öldüren hastalığını,] onun ölümünü ve yeryüzünde [onu sevenler için] her türlü mutluluğun yıkılıp gitmesini anlatacağım. Ancak, babamın, böyle bir tarih kitabının yazılmasından [beni] vazgeçirmeyi ve kendisi için [sadece] yas ilâhileri okuyup feryad etmeye yönlendirmeyi amaçlayan belli birtakım sözlerini anımsıyorum [2]. Gerçekten, onu[n bu türlü sözlerini] sık sık dinledim; onun [hristiyanlık, Rum devleti ve ulusu uğrunda] ne acılar çektiğini, keza yaptığı nice savaşları ve bu didişmeleri gelecek kuşaklara aktarmak üzere bir tarih kitabı yazsınlar diye [başta benim eşim Kaisar Nikèphoros Bryennios olmak üzere] bilginlere buyruk veren anam İmparatoriçeye yanıt olarak söylediklerini dinledim; "Öyle yapılacağına, benim için ah edilse ve başıma gelen felâketlere acınsa daha iyi olur" demekteydi.

1] Anna, dalgınlığa düşüyor. İstisna diye saydığı Tzimiskès ile II. Basileios, söylediği dönemde yâni Ròmanos Diogenès'in 1071 Malazgirt yenilgisinden, babasının 1081'de İmparator olmasına kadar geçen dönemde değil daha önce yaşamış bulunduklarına göre, onları istisna olarak anması yersizdir.

2] Anlaşılıyor ki, Alexios, kızından çok daha gerçekçi idi: Anna'nın, yalnızca gerçekleri söylediğine yeminler ederek araya bol bol dolduracağı uydurmalara, çarpıtmalara, susarak geçiştirmelere rağmen yine de, yaptıklarından birçoğunun gelecek kuşaklarca öğrenilmesinin, kesinlikle onu yüceltici olamıyacağını idrak ediyordu.

2 İmparatorun [Anadoludaki] seferinden sonra dönüşünün üzerinden bir buçuk yıl henüz geçmemişken, [öteden beri acısını çektiği gut/damla hastalığı dışında] bir diğer korkunç hastalık ona saldırdı ve onu, öldürücü ağıyla sardı; gerçeği söyleyecek olursak, bu tam bir felâket ve yıkımdı. Babamı ve anamı daha beşikte olduğum zamandan beni pek çok sevdiğimden dolayı aslında bunu [babamın *ölümünü* anlatmayı] hiç istemediğim halde, konunun önemi öyle gerektirdiği için İmparatorun ölümünü anlatırken, tarih yazmanın ilkeleri dışına çıkacağım [ve kişisel duygularımı da anlatacağım]. At yarışları olmuştu [Alexios, bir gün, at yarışlarına gitmişti] ve o gün esen pek şiddetli rüzgâr dolayısiyle [İmparatorun] içindeki zararlı sıvılar sanki tersine aktılar ve kollardan bacaklardan çekilip, İmparatorun iki omuzundan birinde yer tuttular [kollar, bacaklar zayıfladı, iki omuzdan biri şişti]. [Danışılan] Hekimlerin çoğunluğu, bunda bize yönelmiş tehlikeyi hiç mi hiç görmedi. Oysa Nikolaos Kalliklès -ona böyle deniyor [1]- bize, başımıza gelecek o müthiş felâketleri önceden açıkladı ve kendisinin, bedendeki zararlı sıvıların kollardan bacaklardan ayrılıp başka bir yol izlemesi, böylece de hastada devası bulunmaz bir tehlikeli duruma yol açması olasılığından çekindiğini söyledi; o zaman kendisine inanmamıştık, çünkü inanmak istemiyorduk.

3 Dolayısiyle o sırada, Kalliklès dışında bir tek hekim bile zararlı sıvıları barsak boşaltıcı ilâçlar kullanarak dışarıya atmayı aklına olsun getirmedi. [Ayrıca] Gerçekten, İmparatorun beden yapısı barsak boşaltıcı ilâçlar almaya alışkın değildi, çünkü o, ilâçlara hepten yabancı kalmıştı [sağlıklı yapısı nedeniyle, o güne dek, ilâç almak zorunda kaldığı hiç olmamıştı]. Bunu da gerekçe göstererek, hekimlerin çoğunluğu, özellikle de, herkesten çok, Pantekhnès [2] [denen] Mikhaèl, barsak boşaltıcı ilâçların her çeşit kullanımını, yasakladı. O zaman, hangi sonucun ortaya çıkacağını gören Kalliklès, onlara, ciddî bir suratla, şöyle dedi: "Şu sırada zararlı madde, kollardan bacaklardan çekiliş sonrasında, barsak boşaltıcı ilâçlarla dışarıya atılmazsa, yaşamsal önemde işlevi olan bir organa ya da yüreğe yayılacak ve devasız bir hastalığa yol açacaktır [3]". Ben kendim de oradaydım, hükümdar anamın buyruğu üzerine, hekimler arası danışma toplantısına başkanlık etmekteydim; onların dediklerini dinledim ve kendi hesabıma Kalliklès'in görüşüne katıldım. Oysa, çoğunluğun görüşü üstün geldi [ve uygulandı]. Ne var ki, zararlı sıvılar, İmparatorun bedeni üzerinde egemenliklerini olağan süre boyunca [iki üç hafta] sürdürdükten sonra yavaş yavaş yok oldular [bir omuzdaki şişlik, yok oldu] ve hasta yeniden sağlığına kavuştu [gibi bir görünüm ortaya çıktı].

1] Yâni, "Bu Nikolaos, Kalliklès [=İyi ünlü] sanıyla anılıyor".

2] "Her san'ata sahip".

3] Tıp Tarihi açısından çok ilginç bir bölüm okuyoruz ve o dönemde, İmparator sarayında saygı gören, üstat bilgin sayılan hekimlerin bile insan anatomisi ve iç hastalıkları konusunda ne kadar bilgisiz, üstelik saçma sapan varsayımların tutsağı yahut da bilinçli şarlatan olduklarını öğreniyoruz.

4 [Bunun üzerinden] Altı ay geçmemişken, onda ölümcül bir hastalık kendini gösterdi [1]; bu, olasıdır ki, günlük işlerin ona verdiği büyük bitkinlikten ve yönetimle ilgili kaygıların tümünden kaynaklanıyordu. Onun, başına çıkan belâyı şikâyet ediyormuş gibi, İmparatoriçeye şöyle dediğini duydum: "Soluk alırken hissettiğim bu ağrı da ne oluyor? Şöyle derinlemesine ve genişlemesine bir soluk almak, yüreğimi daraltan sıkıntıyı böylece sanki hafifletmek [istiyorum], sık sık bunu deniyorum ve bir tek kez bile beni ezen bu ağırlığın azıcık bir parçasını olsun yüreğimin üstünden atamıyorum. Üstelik, sanki tam yüreğimin üzerine çok ağır bir taş konmuş ve bu, bedenimdeki soluk alma düzenini tam orta yerinden engelliyor gibi; içimde doğan bu derdin ne sebebini, ne de kaynağını anlayabiliyorum. Sana birşey daha diyeceğim, çok sevdiğim canım, çektiğim çilelerde ve düşüncelerimde [kaygılarımda] yoldaşım olan sana; Sık sık esnemem geliyor ve soluk alıp verirken, soluğum kesiliveriyor, bu da beni pek ürkütüyor. Başıma gelen bu yeni belâ nedir? Biliyorsan, bana söyle".

5 İmparatoriçe bunları dinleyip de, onun acı çektiğini, kendi ağzından duyarak öğrenince, ona, sanki kendisi bu acıları çekiyormuş gibi geldi; sanki onun da soluğu kesiliyordu; İmparatorun sözleri ona öylesine dokunmuştu. Sık sık, en usta hekimleri getirtiyordu; onları, hastalığın niteliğini özenle araştırsınlar diye sıkıştırıyor ve bu hastalığın yakın ya da uzak nedenlerini tanımlasınlar istiyordu. Onlar, ellerini [parmak uçlarını] nabız üzerine koyuyor, her kalp vuruşunda düzensizliğin çeşitli belirtilerini farkettiklerini açıkça söylüyor, ama buna bakarak bir neden tanı'sına varamıyorlardı. Onlar, İmparatorun uyguladığı yemek rejiminin, lezzetli yemeklere dayanmaktan uzak, tümüyle, sporcuların ve askerlerinki gibi, sâde ve tokgözlü bir yemek rejimi olduğunu da biliyorlardı; gerçekten, pek bol ve çeşitli yemeye içmeye dayanan bir zararlı maddeler ayrışmasını engellemek için böylesi gerekirdi; böylece, bu sıkıntıların kaynağını bir başka nedene bağlıyorlar ve bu hastalığın birincil nedeni, kendini işe güce çok yoğun biçimde vermiş olmaktır, sürekli ve yığılagelmiş bir kaygılar yükü altında bulunmaktır diyorlardı; o yüzden, yürek hummalanmıştı ve bedenin diğer bölümlerinden de tüm [zararlı] artıkları kendine çekmekteydi.

6 O zamandan sonra, İmparatorun tutulduğu korkunç hastalık, onu hiç rahat bırakmadı ve onu [sürekli olarak] bir kement gibi boğdu [soluğunu kesti]. Bu hastalık günden güne öylesine ilerledi ki, artık, sürekli olarak, hiç ara vermeden, saldırıdaydı; sonuçta, İmparator, bir yanı üzerinde yatamaz ve gayret harcamazsa hiç mi hiç soluk alamaz oldu. Bunun üzerine tüm hekimler çağırıldılar ve İmparatorun hastalığı konusunda bir görüş alışverişi tartışması düzenlendi. Ama, görüşleri birbirinden ayrıydı; her biri ayrı yönde tanı koyuyordu ve kendi önerdiği tedavinin uygulanmasını istiyordu. Ancak, ister şu ister bu [tedavi] uygulansın, İmparatorun durumu, ağırlığını sürdürüyordu; çünkü artık bir an bile rahat soluk alamıyordu. Soluk alabilmek için doğrularak oturmak zorunda kalmaktaydı; eğer her nasılsa sırt üstü ya da yan yatarsa, ne yazık ki, hemen soluğu tıkanıyordu. Dıştaki havadan birazcığını bile olağan soluk alıp

---

1] Aslında, hastalık, yeni bir aşamaya geldi. Hastalığın tüm belirtilerini Anna'nın ağzından aktarıp, sonra, çağdaş tıp biliminin açıklamasını vereceğiz.

vermeyle içine çekemiyor, içinden atamıyordu. Uyku, ona acıyarak bastırınca, bu kez de soluksuz kalıp boğulma tehlikesi karşısındaydı; öyle ki, her zaman, ister uyanık ister uykuda olsun, soluksuz kalıp boğulma tehlikesi hep başında idi.

7 Ona barsak boşaltıcı ilâç verilmediği için, kan alma yoluna başvuruldu ve koluna bir çizik kesimi yapıldı, ama o bundan dolayı hiçbir rahatlama görmedi ve aynı durumda kaldı; çok zor soluk alabiliyor ve her ân, soluk almağa çabalarken gösterebildiği azıcık gayret sonrasında bizim ellerimizde canını teslim edivermek tehlikesinde bulunuyordu. Yine de kendisine, biberden hazırlanmış bir zehir savıcının verilmesi sonrasında, durumunda bir iyileşme görüldü. Bizler, mutluluğumuzdan, sevincimizi nasıl göstereceğimizi bilemedik, Tanrıya sunduğumuz şükran duaları göğü tuttu. Ne yazık ki bunun sonucu düş kırıklığı oldu, çünkü üçüncü ya da dördüncü günde, birdenbire, aynı soluğu kesilişler İmparatoru sardı ve akciğerindeki aynı ağrılar kendini gösterdi. Hatta, kendi kendime, acaba hastalığın daha betere yönelmesi, içilen o ilâçtan dolayı mı idi, o ilâç bedendeki zararlı sıvıları, onları yok edemiyerek, daha da yayıp damar boşlukları içine soktu ve genel durum bu yüzden mi daha kötüleşti diye soruyorum.

8 Bundan sonra, onu, rahatlık hissedeceği biçimde yatırmanın yolunu bulmak olanağı kesinlikle kalmamıştı, çünkü hastalık en şiddetli aşamasına gelmişti. Gerçekten, İmparator tüm geceyi, akşamdan sabaha, uykusuz geçiriyor ve çok acı çekmeksizin ne herhangi birşey yiyebiliyor, ne de onu kurtarabilecek herhangi bir ilâç alabiliyordu. Sık sık, daha doğrusu sürekli olarak, anamı, tüm gece boyunca İmparatorun yanında görüyordum; onun yatağının arkasında duruyordu [ve İmparator oturur durumda, yatağında iken] onun soluk alışını şu ya da bu biçimde rahatlatmak için ona elleriyle destek veriyordu. Gözlerinden, Nil Irmağı sularından daha bol gözyaşı akıyordu. Ona gece gündüz gösterdiği özeni, onun bakımına kendini vererek ve onu yatırarak, yeniden [başka türlü] yatırarak, üstüne örtündüğü yorganı şöyle mi böyle mi sereceği konusunda her yöntemi düşünüp deneyerek, çektiği tüm çileyi anlatmak, olanaksız. Ne var ki, İmparator için ufacık da olsa bir iyileşme sağlamanın çâresi, hiç kimse için, yoktu; çünkü sanki [boynunu sıkan] bir kement onu sürekli olarak izliyordu [bırakmıyordu], daha doğrusu onun gırtlağını sıkmayı sürdürüyordu.

9 Bu hastalığın devâsı olmadığı için, İmparator, [başka birşey yapamıyarak] sarayın güney bölümüne taşındı. Sıkıntısından bunalmış durumda iken, bir yerden başka yere geçmekle birazcık rahatlıyordu; İmparatoriçe de onun böyle yer değiştirmekle rahatlamasını sürekli kılmak için birşeyler tasarlayıp duruyordu; İmparatorun yatağının başucu yanına ve ayakucu yanına [alttan] birer uzun tahta çiviletti [yatak, sedye gibi oldu] ve hizmet görenlere, bunu kaldırıp taşımalarını buyurdu; adamlar, İmparatora, zaman zaman, bu hizmeti ediyorlardı [onu, yatağı ile, bir odadan ötekine götürüyorlardı]. Arkasından, onu, Büyük Saray'dan, Mangana Sarayı'na taşıdı [1]. Buna

---

1] Büyük Saray konusunda bkz. s. 71 dn.1, s. 92 dn.2; Mangana Sarayı konusunda bkz. s. 105 dn. 3.

rağmen, İmparatorun sağlığı düzelmedi. İmparatoriçe, hastalığın daha da ilerlemekte olduğunu görünce, artık insanlardan bir hayır gelebileceği umudunu hepten yitirerek, Tanrıya, onun için [İmparator için] her zamankinden daha da iç yanmasıyla söylenmiş dualar [yakarışlar] yöneltti; tüm kiliselerde bol bol kandiller yaktırdı, sürekli olarak ve hiç ara verilmeksizin ilâhiler okuttu, tüm ülkenin ve bütün deniz [ada] insanlarına [yoksullarına] para dağıtımları düzenletti; dağlarda, mağaralarda yaşayan veya başka yerde [dünyadan el etek çekmiş] yalnız yaşamını sürdüren bütün keşişlere, içten dualar etsinler diye, ısrarla istekte bulundu; hasta olan, zindanda tutuklu duran ya da sefalet içinde bulunan herkesi çok cömert bağışlamalarla pek zengin etti ve onları da İmparator için dua etmeye çağırdı.

10 İmparatorun karnı ölçüsüz biçimde irileşecek kadar şiştiği ve keza ayakları da şiştiği zaman, bedeni tümüyle ateşli olduğu halde, hekimlerden bazıları bu durum üzerine, ateşlilik durumunu pek umursamaksızın [bedenin ötesini berisini, demirden özel aracın kızdırılıp deriye dokundurulmasıyla!] dağlama yoluna başvurdular [1]. Ama artık her çeşit tedavi etkisiz ve yararsız idi; gerçekten, dağlama, hiçbir işe yaramadı, karın aynı durumda kaldı ve soluk alma ancak pek acıyla yapılabilir olmayı sürdürdü. Bedendeki zararlı sıvılar, sanki başka bir kaynaktan geliyorlarmış gibi, küçük dil'e kadar çıktılar [boğaz şişti] ve Asklèpios takımının [hekimlerin] damak dediği yere saldırdılar; diş etleri bile iltihaplandı [şişti], gırtlak şişti; dil, keza, kabardı; o kadar ki yiyeceklerin geçmesi gereken yollar, uç bölümde tıkanmışlık ölçüsünde, daraldılar ve besin alabilmenin olanaksızlaşması yüzünden tam bir açlığa mahkûm kalmanın korkunç tehlikesi karşısında dehşete düştük. Yine de, Tanrı biliyor, onun yemesi içmesiyle kendim, en büyük özeni göstererek, uğraştım ve her gün ona kendi ellerimle yiyecek getirdim; bunları ister istemez lâpa biçiminde hazırlamıştım.

11 Şişlikleri gidermek için uygulanan bütün tedavi yöntemleri ... [yararsız] [2] kaldı ve gerek bizlerin, gerek hekimlerin bütün çabaları ... [etkisiz] oldu. İmparatorun hastalığının son aşamasına gelişinden 11 gün geçmişti ki, hastalık, doruk noktasına ulaştı ve durum, bir ishal sonrasında daha da beterleşince, ... [canı, ciddî] tehlikeye girdi. Böylece, birbiri ardınca artık felâketler üzerimize yağmakta idi. Hiçbir yandan

---

1] Belki o zaman, sâdece inancı yüzünden ateşte yaktırdığı Basileios'u anmıştır.

2] Buradan başlayarak, yapıtın son bölümünde pek çok kez (elimize ulaşabilmiş birkaç el yazmasının kopya edildiği, daha eski, tek veya bir-iki el yazmasının son yapraklarının yıpranması, hasar görmesi nedeniyle okunamayan sözcüklerin bulunduğu) boş bırakılmış yerlerle karşılaşacağız. Bu boşlukları Anna, şimdiki son bölümü yazarken aşırı üzüntüsünden ya da başka bir nedenle boş bırakmış değildir. Bazı boşluklarda hangi sözcüğün bulunduğu tahmin edilebiliyor; böyle durumlarda, tahmin edilen sözcük, bütün diğer eklemelerimiz gibi *köşeli parantez içinde*, oraya yazılmıştır.

umut yoktu; ne Asklèpios takımından [hekimlerden], ne tüm zamanını İmparatorun yanında geçiren bizlerden, ne de ...; tersine, herşey, ölümü haber veriyordu [1].

12 Artık bizim için yalnız kargaşa ve fırtına vardı; her işte düzensizlik egemendi; başımızın üzerinde korkular ve ...[tehlike] birikmişti. Yine de, tehdid edici tehlikenin ortasında, İmparatoriçe, soğukkanlılığını hiç yitirmedi; işte özellikle o sırada sarsılmazlığının kanıtını gösterdi; çünkü içindeki yas'ın azgınlığını bastırdı. Olimpiyat oyunlarında ödül kazanmış bir sporcu gibi davranıp, o kadar keskin olan acılarıyla kapıştı [onlara alt olmadı, pes etmedi]. Aslında, İmparatoru bu durumda görmekle, içi yaralı, yüreği altüst olmuş haldeydi; ama bu korkunç koşullar içinde bile dimdik ve sarsılmaz duruyordu; öldürücü yaralar almış bulunduğu ve acısı iliklerine kadar işlediği halde, yine de, direniyordu. Ancak, gözyaşları akıp duruyordu; yüzünün güzelliği soluyor ve canı burnunun ucunda [iğreti] duruyordu.

13 [O yıl] Perşembeye düşmüş olan 15 Ağustosta, Lekesiz Hükümdarımız, Tanrı Anasının uykuya varışının [ölüp göğe çıkışının] gününde [2], sabahleyin, Asklèpios

---

1] Alexios'un hastalığı, Anna'nın bize verdiği bilgilere bakılırsa, sol kalp yetmezliği idi: "İlk belirti, nefes darlığıdır; efor sonucu, hasta nefessiz kalır ve durum ilerledikçe, hareketlerini sınırlamaya zorlanır. Zamanla, soluk almak güçleşir ve otururak solumak, yatarak solumaktan daha kolay gelir. Nefes darlığı nöbetleri, genellikle geceleri gelir ve hasta, nefes almaya savaşarak uyanır" (J. A. C. Brown, Tıp Ansiklopedisi, Çeviren Dr. Reyhan Erez, İstanbul 1974, s. 251). Anna'nın yapıtını Fransızcaya çeviren Leib'in danıştığı Paris'li bir hekim, şu açıklamayı vermiş: "Hastalık, kol ve bacaklarda hızlı bir cılızlaşma sonrasında, omuzlardan birinde kabarma ile kendini göstermiş. Bu, bir zararlı ur'u (habîs tümör'ü), örneğin boyunda oluşmuş bir sarkom'u düşündürüyor; daha sonra, ur, mediasten'e uzanmıştır (göğüs içini ikiye ayıran boşluk, iki akciğer arasındaki boşluk; kalp de buradadır) ve bu bölgedeki sinirlerin, özelikle de kalp plexus'unun (ağ-doku'sunun) basınç altında kalmasına yol açmıştır; işte prekordium'a (kalbin önünde, göğsün soluna doğru olan bölgeye) ilişkin sıkıntı duygusu olayları, yatar durumda olmanın rahatsızlık vermesi, soluk almanın gittikçe zorlukla yapılabilmesi bundan dolayıdır; arkasından, nabız vuruşlarındaki düzensizlik, hatta belki soluk alma yollarının ve bunun da ardından kalbin ve ana damarların basınç altında kalması durumu ortaya çıkmıştır. Bunların sonucu, hızlı ilerleyen bir kalp yetmezliğinin belirtilerini görmek olur: Soluk soluğa kalmak, soluksuzluk nedeniyle boğuluverme tehlikesinin her ân varlığı, akciğerlere kan toplanması, akciğerlerin alt yanına kan oturması -işte hastayı yarı oturur durumda tutunca biraz rahatlama görülmesi bundan ileri gelir-; sonunda, karında su toplanması, iç organlarda ödem (su toplanmaları) ve ancak bundan sonra, ateşlenme kendini göstererek yahut göstermek üzere iken, soluk borusunda ve dilde, boyun damarlarından gelen sürekli basınç nedeniyle, ödem; ur'un daha da gelişmesi sonucu olarak, yemek borusunda basınç, yutma olanaksızlığı; en son aşamada, ishal. Tanı'yı yalnız kalp yetmezliği diye söylemek eksik olur; bence şöyle demeli: Hızla gelişen bir ur'un, olasılıkla boynun göğüse yakın yanında oluşmuş bir sarkom'un sonucu olarak, göğüs orta boşluğunda ve boyunda kendini gösteren basınçtan dolayı ortaya çıkmış ileri bir kalp yetmezliği".

2] Aslında, Artemis'i onurlandırma törenlerinin günü idi; çok tanrılı dinden, hristiyanlığa geçmiştir. Sonradan İsa'nın doğum günü diye nitelenip hristiyanların en büyük bayramı olan 24 Aralık günü de, Roma'lılarda, Güneş Tanrı'yı onurlandırma törenlerinin günü idi.

takımından [hekimlerden] birkaçı, İmparatorun başını kokulu yağla ovdular, bunu yapmayı yararlı saymışlardı; sonra her biri evine döndü: Ne bilinçsizce davrandıklarından, ne de kendileri bakımından sıkıştırıcı bir gereklilik olduğu için; neden şuydu ki, İmparatorun başındaki, gelip kapıya dayanmış tehlikeyi [onun ölmek üzere bulunduğunu] biliyorlardı. Sözünü ettiklerim, üç büyük hekimdi: kimseye benzemez Nikolaos Kalliklès; ikincisi, san'ı ailesinden gelen Mikhaèl Pantekhnès ve hadım Mikhaèl ...libos [1]. İmparatoriçe de, çevresindeki hısımları ona birazcık olsun birşeyler ye diye israr ederken, ...o da İmparatorun bakımını ... üstlenerek ... hiç durmadan, ardı ardına nice uykusuz gece geçirmişti; ... boyun eğecekti. Ama, İmparator sonuncu kez olarak bir daha kendinden geçince, bir zaman endişe içinde bekledikten sonra ... anladı; ... canı ... ve kendini yere, ... üzerine attı, hiç durmadan feryad ediyor, kendi göğsüne vuruyor ve onu böylece ezen felâkete yanıyordu. Hemen oracıkta ölüp gitmek istiyor ama bunu yapamıyordu.

14 Can çekişmekte ve çökmüş olmasına rağmen, İmparator, sanki ölümden bile daha güçlüymüş gibi, [kendi hâline bakmayıp] İmparatoriçenin hâli dolayısiyle kaygılanıyordu ... ve ona, böylesine üzüntüye düşmesine karşı, kızlarından biri aracılığıyla, teselli vermeye çalışıyordu. Sözünü ettiğim [kızı], doğuş sırasıyla üçüncü olandı, Mor Odada Doğmuş Olan Eudokia idi. Çünkü Maria, yeni bir Maria [Meryem Ana] gibi davranarak, -her ne kadar ötekinin [2] vaktiyle yaptığı gibi Efendimin [hükümdar babamın] ayağı dibine oturmuyor idiyse de- başucunda durarak, onu rahatlatmak için, bir kâseyle ona su içirmeye çalışıyordu; içilmesi ağrılı olmasın diye, suyu bir bardakla vermiyordu; çünkü damak, hatta dil ve boğaz, şişkin idi. O sırada [İmparator, İmparatoriçeye] açık seçik söz yöneltip, metin ve erkekçe, öğütler verdi; ne var ki, bunlar sonuncu [öğütleri, sözleri] idi. "Ne diye" dedi, "bizim artık son'a gelmemiz sebebine, acıya böylesine kendini koyuveriyorsun ve bizi, zaten yakın olan ölümümüzü daha da çabuklaştırmaya zorluyorsun [3] ? Sen, daldığın bu acılar enginine kendini bu kadar bırakıvermek yerine, kendini ve seni bekleyen korkunç tehlikeleri [4] düşünmek istemez misin?" Ama, İmparatoriçeye bunu söylemekle, ona acı veren yarasını yeniden ve daha çok deşmiş oldu.

1] El yazmalarında, soyadının baş tarafı boş bırakılmış (kopya edilen, daha eski yazmada adın o bölümü okunamadığı için).

2] Alexios ile eşi Eirènè'nin bu Maria'dan daha önce doğmuş ve Maria adı konmuş bir kızları, küçük yaşta iken ölmüştü. Öteki diye andığı, o Maria'dır.

3] Bu söz iki türlü anlaşılabilir: a. "Hatun! Yaygarandan öylesine sıkıldım ki, bir an önce ölüp gitmek istiyorum"; b. "Sevgilim! Senin şu perişan hâlin bana o kadar dokunuyor ki, seni böyle görmemek için, hemen ölmek istiyorum".

4] "Kızınla bir olup, damadını taht'a geçirmeye çalıştığın ve dolayısiyle oğlumuz, daha çocukluğunda veliahd hatta ortak İmparator ilân ettiğim İòannès'in taht'a geçmesini önlemeye çalıştığın için, benim ölümümden sonra başına gelecekleri düşün" demek istemiş olmalı. Anna, başını kendisinin çektiği bu komplo hakkında okuyucuya tek söz etmiyor. Honaz'lı Niketas'ın Historia'sında ise (Fikret Işıltan çevirisi, s. 3-8) ayrıntılı bilgi bulabilirsiniz.

15 Ben ise, çeşitli duyguların elinde oyuncak olmuştum ve herşeyi bilen Tanrı üzerine and içerek, hâlâ yaşayan dostlarıma ve ayrıca bu tarih kitabını ileride okuyacak insanlara derim ki, bir çılgından farklı halde değildim, çünkü çektiğim acı içinde kendimi tümüyle yitirmiştim. O günlerde, felsefeyi ya da güzel konuşma san'atını bir yana bırakmış, bazan babamla ve ona bakmakla uğraşıyordum, nabız vuruşlarını yokluyor ve İmparatorun soluk alıp verişini gözlemliyordum; bazan da, onu takviye etmek için, anama dönüyordum. Ancak, ... bölümler de tümüyle tedavi kabul etmez haldeydi. ...İmparator son baygınlığından çıkamadı ... ve İmparatoriçenin canı da neredeyse İmparatorunkiyle birlikte uçup gidecekti.

16 Böylece, ... idim ve gerçekten, tam bu sırada, Mezmurun dediği gibi [1], "ölüm ipleri çevremi sardı". O zaman, aklımın başımdan gittiğini hissettim. ...çünkü deliriyordum ve [bir yandan] İmparatoriçenin bir acılar denizine böylesine dalmış olduğunu, [bir yandan da] İmparatorun, ardı ardına baygınlık halleri içinde, yaşamının son dakikalarına gelmiş bulunduğunu görmekle, artık ne olacağımı, ne yana döneceğimi bilemiyordum [2]. Ne var ki, çok sevgili kızkardeşim Maria'nın serptiği soğuk su ve gülsuyu sayesinde ikinci bayılmasından çıkıp kendine gelince, [İmparator,] İmparatoriçeye de böyle yapılmasını buyurdu. Yine, üçüncü bir baygınlığa girdi ... ve onun bakımıyla uğraşan kişilere, İmparatorun yatağının yerini değiştirmek iyi olacak gibi göründü; ... bunun üzerine, yataktaki İmparatoru, sarayın, dört katlı olan bir diğer bölümüne taşıdık; daha serin havayı soluyunca ayılacak umudundaydık. Gerçekten, o yan, kuzeye [serin rüzgârın geldiği yöne] bakıyordu ve odaları, kapılarla kapatılmış değildi [3].

17 Bu sırada, veliaht [kardeşim İòannès], [bütün ailenin şimdi kaldığı Mangana Sarayındaki] kendine ait bölümden gizlice ayrılmıştı; İmparatorun durumunun umutsuz olduğunu] öğrenmişti ve zamansız bir aceleyle çıkıp, Büyük Saraya koşmaktaydı [4]. O dakikada kent ... gerçekten büyük bir karışıklık içindeydi; ... ama tam ... değildi. Bu sırada İmparatoriçe, feryad ederek, şöyle dedi: "Herşeyi bırakalım ... taç-bağı'nı, egemenliği, herşeyi; devleti, tahtları, erk'i; cenaze ilâhilerini başlatalım". Herşeyden vaz geçip [5], ben de, bu feryatlara katıldım ve bu büyük acıyı paylaştım. ... Kadınlar,

---

1] Tevrat, Mezmurlar, XVIII 4.

2] "İòannès taht'a geçince başıma ne gelecek?" korkusu dile getiriliyor olmalı.

3] Demek, Mangana Sarayının o bölümü de, Blakhernai Sarayının (şimdi o semte Ayvansaray denmesine neden olmuş) bir bölümü gibi, Ayvan/Eyvan'lı idi; odaların ön yanında duvar yoktu.

4] İòannès, aynı gün, babası ölmeden, babasının öldüğüne yemin ederek kandırdığı Patrik'in elinden taç giymiştir (15 Ağustos 1118).

5] Anna, kendi eşini, babasının son dakika vasiyetiyle taht'a geçirtmekten umudu kesiyor.

çırpınmalı hallerde, ağlayıp inliyorlardı. İmparatoriçeye, kendini toparlamasını söyledik: Çünkü İmparator artık son soluğunu veriyordu ve gerçekten can çekişmekte idi.

18 Onun baş yastığının yanıbaşında İmparatoriçe kendini yere atmıştı; üzerinde hâlâ ... ve ... mor renkli ayakkabıları vardı; ... artık ölümün vuruşu ona [İmparatora] değmişti ve artık, kalbinin içindeki birikim [zararlı sıvı birikimi] ile savaşamıyordu. [Hekimlerden] Bazıları geri geldi ve birazcık kalıp, İmparatorun nabzına dokundular, ... Sonra, damarlardaki vuruşun [nabzın atışının] ...[durduğunu anladılar] yine de ölüm ânını anlamazlıktan geldiler [ölmüş demeye hiçbirinin dili varmadı] ... ve ortada görünen hâle rağmen, iyi umutlar vaad ettiler [umut verici lâflar söylediler]. Bile bile böyle davranıyorlardı, çünkü İmparatorun ölümünü öğrendiği ân İmparatoriçenin de can vereceğini biliyorlardı [1]. Ancak, o akıllı İmparatoriçe, bu kişilere inanmalı mı, inanmamalı mı, bilemiyordu. Onlara inanmak istiyordu, çünkü bu kişileri uzun zamandan beri uzman kişiler diye tanıyordu; ama onlara tam bir güven de gösteremiyordu, çünkü İmparatorun yaşam ipliğinin kesilmek üzere bulunduğunu görüyordu [2] Duraksamada kalmıştı ve sık sık bana bakıyordu; benim ağzımdan çıkacak kehaneti bekliyordu; bunalımlı başka durumlarda da hep böyle yapardı; benim nasıl bir gelecek bildirimi yapacağımı endişeyle bekliyordu. Kardeşlerimin hanımefendi'si ve en sevgili olanı Maria [3], ailemizin süsü, güçlü kadın, her çeşit erdemin kalesi, İmparatoriçe ile İmparator arasında duruyordu; giysisinin [geniş] kol yen'i ile bazan, onun [İmparatoriçenin], İmparatoru[n acıklı hâlini] tam karşıdan görmesini engelliyordu.

19 Ben [yeniden] elimi bilek üzerine koydum ve nabız atışlarını izledim; bu sırada o [İmparatoriçe] sık sık elini başına götürüp peçesini çekiştiriyordu; içinde bulunduğumuz durumda, o da, aslında, hükümdarlara özgü giysileri üzerinden çıkarmak istiyordu [4]; ama, her defasında ben onu durduruyordum; çünkü bana, nabızda hâlâ birazcık vuruş var gibi geliyordu. ...yanılıyordum ... çünkü hissettiğim [kalp vuruşunun kan göndererek nabızda hissettirdiği] güç değildi; ... tersine büyük ... soluk

---

1] Öyle birşey olmadı ve olmaz; Eirènè, yıllar sonra, 1123'de öldü.

2] Ne demek istediğini anlamak için bkz. yukarıda s. 149 dn. 2.

3] Η μεν εμη δεσποινα και φιλτατη· των αδελφων deyişini böyle çevirdim; Leib -ve burada da onu düşüncesizce kopya eden Sewter-, "*Benim hükümdarım* ve kızkardeşlerimin en sevileni Maria" anlamında çeviri veriyor.

4] Eirènè, taht'a çıkmasını önlemek istediği oğlunun taç giydiğini, biraz önce, daha Alexios bilincini yitirmemişken öğrenmiş ve bunu da, Alexios'u kışkırtmak ve ondan, taht'ı Anna'nın kocası Kaisar Nikèphoros Bryennios'a bıraktığı yolunda bir son dakika vasiyeti almak için kullanmağa çalışmıştı.

alıp vermekle ... aynı zamanda, damarların [kan dolaşımı yeri olma işlevi] ve akciğerin işlevi de biter. İmparatorun elini bıraktım, düşüverdi; ... İmparatoriçeye doğru ...[baktım ?] ... [onun isteği üzerine babamın bileğini yeniden tutarak?] ... nabız üstüne ... bir kez daha dokundum; atışın durduğunu ... [kesinlikle saptadım?]. O [İmparatoriçe] bana sık sık işaret ediyordu, çünkü nabız durumunu [hiç değilse bir işaretle] ona belirteyim istiyordu. Hâlâ ...[nabza] dokunmakta iken, bir yaşama belirtisi diye kalmış ne varsa onun da yavaş yavaş sönüp gittiğini ve damarlardaki kan dolaşımının kesin olarak durduğunu anlayınca, o zaman, başımı çevirip, bitkin ve yıkılmış, hiçbir şey söylemeden, yere baktım; sonra ellerimle yüzümü kapadım ve geriye çekilerek, hıçkırdım. İmparatoriçe bunun ne demek olduğunu anladı ve tam bir umutsuzluk içinde, birdenbire, çok uzaklara kadar çınlayan büyük bir acı çığlığı attı.

20 Tüm dünyayı saran felâketi, gerçekten, nasıl anlatacağım, ya da, kendi acılarıma nasıl yanacağım? O [İmparatoriçe], hükümdarlara özgü peçesini çıkardı ve küçük, keskin bir bıçakla, saçlarını, teninin hemen yakınından, kesti; sonra ayaklarından [hükümdarlara özgü] mor ayakkabıları çıkardı ve herkesin giydiği kara [sandal]lardan istedi. Ayrıca, mor giysisinin yerine kara bir giysi giymek istediği zaman ise, öyle bir uzun giysi hazırda bulunamadı. Ancak, kızkardeşlerimin [doğum sırasıyla], aramızda üçüncü olanı [1], zamana ve duruma uygun giysilere [yas giysilerine] sahipti, çünkü kendisi daha önce dul kalmanın çilelerini çekmişti; İmparatoriçe onları aldı, giydi ve başına koyu renkli, sâde bir peçe örttü [2]. Bu olup bitenlerle, İmparator, [15/16 Ağustos 1118 gecesi] kutsal canını Tanrıya teslim etti ve benim güneş'im yok oldu. ... Acı nedeniyle [ölüp gitmek isterken] ölmeyenler, inleyerek çığlıklar attılar, göğüslerine vurdular ve koyu yasları içinde [feryatlarıyla] göğü çınlattılar; çünkü onlar, kendilerine her ... miş olan velînimetleri için ağlıyorlardı.

21 Ben [şimdi bile] kendi kendime, [acaba, gerçekten] yaşıyor muyum, yazıyor muyum, İmparatorun ölümünü anlatıyor muyum diye soruyorum; ellerimi gözümün üzerinden geçirip, şimdi bunları anlatıyor oluşum bir düş mü, ya da, düş değilse, bir hayal görme, sapıtma mı, kurbanı olduğum ... [bir hastalık nedeniyle?] tuhaf, canavarca birşeyleri kurup durmakta mıyım, anlamaya çalışıyorum. Nasıl olur da, o ölmüşken, ben yaşayanlar arasında kalmış ... [olabilirim], nasıl olur da ben dahi can vermemiş olabilirim, ya da nasıl, onun son soluğunu vermesiyle birlikte ben de son soluğumu hemen vermemiş ve kendimden geçip hemen ölüvermemiş olabilirim? Benim başıma bu haller gelmemişse, nasıl oldu da kendimi yüksek bir yerlerden atmadım, yahut

---

1] Anna, bu anlamda, η τριτη των εμων αδελφων dediği halde, Leib ve yine onu hiç düşünmeden kopya eden Sewter, "*Kızkardeşlerimin üçüncüsü*" içeriğinde çeviri veriyor; oysa Maria, Anna dâhil tüm kızların doğuş sırasıyla üçüncüsü idi ve bu durum biraz önce (metinde No. 14'de) vurgulandı.

2] Gözleri ve yukarısını açıkta bırakan, iki ucu başın arkasında birbirine iliştirilen bir peçe değil; başa yukarıdan takılan ve önde yüzün tümünü örten bir peçe.

denizin dalgaları arasına fırlatmadım? Yaşamımı, uğradığım büyük felâketlerle, anımsadım [gözümün önünden geçirdim]; ... Tragedyacı Ozanın dediği gibi [1], Tanrının gönderdiklerinden hiçbir dert, hiçbir belâ yok ki benim başıma gelmemiş kalsın; hepsine katlandım. Böylece, doğrusu, Tanrı, beni korkunç felâketlerin buluşma yeri yapmıştır. Ben, evreni aydınlatan o parlak güneşi, bahtsız bedeni içinde gerçekten de bir egemen ruh taşıyan büyük Alexios'u yitirdim.

22 O büyük ışık, yahut daha doğrusu tümüyle ışıltı saçan o ay, yalnız nâmı şânı ile değil, eylemleriyle de hem Doğunun hem Batının övüncü olan İmparatoriçe Eirènè de [1123 yılında] söndü gitti. Arkasından, ardarda, felâketler birbirini izledi; üzerimize büyük fırtınalar saldırdı, hatta her çeşit belânın en yüklüsünü, [eşim] Kaisar'ın [1137 yılında] ölümünü görmeye sürüklendik ve böylesine fecî olaylar boyunca da yaşamımız süregitti. Gerçekten, [eşim Kaisar'ın hastalanması olayında da] birkaç gün içinde, felâket üstün geldi ve bilim [hekimlerin bilimi] yenilgisini kabullenmek zorunda kaldı; bir umutsuzluk enginine kendimi bıraktım; sonunda, artık sâdece, canımın hâlâ bedenimde olabilmesi bana dokunuyor. Görünüşe bakılırsa, elmastan [çelikten bile daha sert bir maddeden], yahut diğer bir ... niteliğim olmasaydı, ... böylesine yabancı kalmaz ve hemen ölürdüm.

23 Ama, binlerce ölümle öldüğüm halde, hâlâ yaşıyorum. Anlatıldığını duyduğumuz, acısı nedeniyle taşa dönmüş şu olağanüstü Niòbè'nin öyküsünü biliyoruz; ... . Arkasından, onu duygusuz bir maddeye çeviren bu dönüşümden sonra bile, yüreğinin acısı, bu duygusuz yapısının içinde de süregitti [taşın gözlerinden hâlâ yaşlar sızıyor] [2]. Ama aslında ben ondan daha bahtsızım; çünkü en kötü ve olabildiğince fecî felâketlerden sonra, daha başkalarını da görüp onlara katlanmak için, hâlâ yaşamaktayım. Benim için de, cansız bir kayaya dönüşmek yeğ idi. ...Ben de akan gözyaşlarımla kalırdım ... ve böylece bu belâlar karşısında duygusuzlaşırdım. Bu korkunç acıları çekmek ve sarayda insanların bana katlanılmaz yolda muamele ettiğini, buyruklar verdiğini görmek [3], Niòbè'nin başına gelenlerden daha büyük bir bahtsızlık. ...Bu korkunç eziyetler, işte bu noktaya kadar varıp ... son buldular.

25 İki hükümdarım [İmparator Alexios ile İmparatoriçe Eirènè'nin] ölümünden sonra, [eşim] Kaisar'ın yitirilmesi ve bu horlanmışlıkların işkenceleri, canımı ve

---

1] Euripides, Orestès, dize 2.

2] "Taşa dönüşmüş Niòbè" olduğuna inanılan kaya, Manisa Dağı eteğinde, bu eteğin kent ile birleştiği yerde, Çaybaşı deresi doğu kıyısından birkaç m. ileridedir; şimdi yanıbaşına küçük bir açık hava tiyatrosu yapıldı.

3] Taht'a geçmesini önlemeye çalıştığı kardeşi İmparator İòannès'in onu bir tür "ev hapsi" niteliğinde yaşam sürmek zorunda bırakmasını kasdediyor.

bedenimi, kemirip yok etmeye yeterdi; ama şimdi, yüce dağlardan akıp gelen ırmaklar gibi, ... uğradığım felâketlerin selleri ... evimi ocağımı suya gömen bir tufan gibi, ... Bu yüzden, artık bu öykünün anlatılmasına son verelim; yoksa, hüzünlerimizi anlatırken, onların acısını yeniden içimizde duyacağız.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ 3

I. Türkçe çeviri üzerine açıklamalar 3
1. Kaynak metin konusu 3
2. Yazarın diline bağlılığın derecesi konusu ... 3
3. Adların yazılışı ... 4
II. Anna Komnena'nın özetlenmiş yaşam öyküsü ... 4
III. Alexiad hakkında genel bilgi ... 6
1. Ad ve konu ... 6
2. Yapıtın genel nitelikleri ... 7

GİRİŞ

I. Anna, kısaca kendini tanıtıyor, yapıtının amacını açıklıyor ... 9
II. Anna'nın, yanlış değerlendirilmek korkusu ... 10
III. Anna'nın bu yapıtı üretmeğe niyetlenişinde, eşi Nikèphoros Bryennios'un etkisi ... 11
IV. Anna'nın okuyucudan dileği: Bana acıyınız! ... 13

1. KİTAP: Alexios'un İmparator olma öncesindeki Başkomutanlık dönemi ve başarıları. Rumların 1071 Malazgirt yenilgisi sonrasında Anadoluda başgösteren egemenlik kargaşası: Ayaklanmalar ve Türk yayılması

1. Anadoluda, Roussel de Bailleul'ün Rum egemenliğine karşı baş kaldırması ... 15
II. Selçuklu Tutuş'un, Anadoluya saldırısı; Roussel'i Rumlara satması ... 17
III. Alexios'un, Roussel'i kör ettirmiş gibi düzen uygulaması ... 21
IV. Yaşlı Nikèphoros Bryennios'un baş kaldırması ... 23
V. Alexios ile, yaşlı Bryennios arasındaki savaş. İlk çatışmada Alexios'un yenilmesi ve bir hileye başvurması ... 27
VI. Yeni gelen Türk atlıları, Alexios'un yengi kazanmasını sağlıyor ... 31
VII. Rumelinde, Nikèphoros Bryennios'dan sonra, Basilakios baş kaldırıyor ... 34
VIII. İki ordunun çatışması ... 37
IX. Basilakios yeniliyor ve tutsak ediliyor ... 39
X. Norman'larla savaşım, ufukta görünüyor. Bunun nedeni. Norman Bey'i Robert de Guiscard'ın portresi ... 41
XI. Robert'in gençlik günleri ve İtalyada bir Beylik edinmesi ... 43
XII. Robert, Beyliğini büyütüyor ... 45
XIII. Alman İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasındaki çekişmenin, Robert'e yaraması ... 49
XIV. Norman'ların seferberliğe girişmesi ... 53
XV. Robert'in elçisi Raoul, İstanbula gidip dönüyor ... 54
XVI. Robert, ordusuyla, Adriyatik'i aşıp Rum ülkesine geçiyor ... 57

2. KİTAP: Alexios Komnenos'un Botaniatès'i devirip İmparator olması. Türklerin Batı Anadoluda ilk fetihleri

I. Komnenos kardeşleri baş kaldırmaya zorlayan neden: Saray görevlisi iki İskit'in kıskançlığı ve komplosu ... 61
II. Botaniatès'in, kendi hısımlarından birini veliahd edinme tasarısı. Buna duyulan tepki ... 63
III. Türklerin Batı Anadoluda ilk fetihleri; Erdek yambaşındaki Kyzikos'u ele geçirmeleri. Komnenos kardeşlerin huzursuzluğu ... 65
IV. Komnenos kardeşler, Botaniatès'i devirmeye karar veriyor ... 67
V. Komnenos kardeşlerin kent dışına çıkmak üzere, aile konağından ayrılışları. Geride kalan yakınlarının manastırda göz altına alınması ... 71
VI. Komnenos kardeşler, Çorlu'da, kendilerine yandaş birliklerin başına geçiyor. Meriç boyunda akına çıkmış bir Türk birliği de onlara katılıyor ... 74
VII. Ordu, Alexios'u İmparator seçiyor ... 78
VIII. Anadoluda Nikèphoros Melissènos da İmparator olmak için ayaklanıyor ve Alexios'a, ülkeyi bölüşüp Anadolu illerini kendisi almak önerisinde bulunuyor ... 81
IX. Alexios Komnenos, başkent İstanbul'u, savunmacı askerlerden birkaçının ihaneti ile ele geçirmenin hazırlığını yürütüyor ... 84
X. Alexios, paralı asker Almanların ihaneti sayesinde, Edirne Kapı'dan, ordusunu Kent'e sokuyor ... 86
XI. Başkent İstanbulda kargaşa günleri ... 88
XII. Nikèphoros Botaniatès, taht'ı bırakıp manastıra giriyor ... 91

3. KİTAP: Alexios'un egemenliğinin ilk yılında, 1081'de Rum İmparatorluğunun acıklı durumu. Komnenos'lar-Doukas'lar çekişmesi

I. İlk günlerdeki kargaşa. Botaniatès'in eşi İmparatoriçe Maria, Büyük Saray'da kalıyor; Alexios, 15 yaşındaki eşi Eirènè'yi başka yere gönderip kendisi Büyük Saraya yerleşiyor. Dedikodu çıkıyor ... 95
II. Alexios, eski İmparatoriçe Maria ile evlenecek söylentisi. Doukas ailesinin huzursuzluğu. İmparatoriçe Maria'nın portresi ... 97
III. Alexios ile Eirènè'nin portreleri ... 101
IV. Yönetimin en üst basamaklarında yeni sıralanış ... 103
V. Alexios'un günah çıkarması ... 106
VI. Alexios, kendisinin İstanbul dışında bulunacağı zamanlarda yönetimi İmparator Nâibesi sıfatiyle üstlenmek üzere, bir Altın Yaldızlı Ferman'la, anası Anna Dalassena'ya yetki veriyor ... 108
VII. İmparator Alexios'un anası Anna Dalassena'nın portresi ... 112
VIII. Anna Dalassena'nın portresi. Devam ... 113
IX. Alexios'un doğuda Türklere, batıda Normanlara karşı askerî hazırlıkları ... 118
X. Alexios'un, kendisine bağlaşıklar bulma çabası ... 120
XI. Kocaeli Yarımadasında Türklerin kıyılardan geriye sürülmesi. Süleyman Şah ile yapılan 1081 Barış Andlaşması ... 124
XII. Norman ordusunun İtalyadan deniz yoluyla Arnavutluğa, Rum İmparatorluğu ülkesine geçişi ... 127

4. KİTAP: Norman'larla Birinci Savaş

I. Robert de Guiscard'ın Draç'ı kuşatması ... 131
II. Alexios, Süleyman Şah'tan, Türk askeri göndermesini istiyor. Alexios'un bağlaşığı olan Venediklilerin başarısı ... 132
III. Robert denizden ablukaya alınıyor ... 135
IV. Alexios'un düşmanla savaşmaya gelişi ... 136
V. Alexios, Draç'a varıyor. Savaş hazırlıkları ... 139
VI. Büyük çatışmada. Türk desteğine rağmen, Alexios yeniliyor; Rumların birçok ileri geleni ölüyor ... 142
VII. Alexios'un Robert'den kaçışı ... 146
VIII. Alexios, Ohri'ye ulaşıyor ... 148

5. KİTAP: Norman'larla birinci savaş süregidiyor. Türklerden gelen yardımcı birliklerin desteği ile Alexios son çatışmayı kazanıyor

I. Rum devletinin hazinesi tamtakır ... 151
II. Kilisenin elindeki altınlara, gümüşlere el konması ... 153
III. Robert, kendi Beyliğine Alman saldırısı nedeniyle, İtalya'ya dönüyor ... 156
IV. Norman'ların Alexios'a karşı açtığı birinci savaşta, komutayı, Robert yerine oğlu Bohemond üstleniyor ... 159
V. Alexios, ilk çatışmada Bohemond'a yenildikten sonra, Türklerden de ücretli asker getirterek, yeni bir ordu hazırlıyor ve Larissa'da meydan savaşı için Bohemond'un karşısına çıkıyor ... 162
VI. Rum ordusunda, Migidènos komutasında olarak bulunan Türklerin saldırısını Bohemond püskürtüyor ... 166
VII. Alexios, Türklerin sâyesinde, Bohemond'u geri çekilmek zorunda bırakıyor; sonra, düşmanıyla onun ücretli bağlaşıkları arasına nifak sokuyor; Bohemond güçsüzleşiyor ... 168
VIII. Kilise içinde, ruh bedenden bedene geçer mi tartışması. Geçer diyen Felsefe Profesörü İtalos'un akademik meslekte özgeçmişi ... 170
IX. İtalos'un yorumlarına ve öğretisine karşı Alexios'un savaşımı. İtalos'un görevden uzaklaştırılması ... 173

6. KİTAP: Normanlarla birinci savaşın sonu. Anadoluda Türklerle savaş ve yeniden barış

I. Alexios, Kastoria'yı geri alıyor ... 177
II. Alexios, Bogomil inancındaki halkın ileri gelenlerini tutuklatıyor, mallarına el koyuyor, bunları sürgüne gönderiyor ... 178
III. Alexios, kilise mallarına el koyma olayı için kendi kendini kilise mahkemesine verip, savunma yapıyor, kilise büyüklerinin gönlünü alıyor ... 180
IV. İleri gelenlerden bazısı, Alexios'u devirmek için komplo kuruyor. Bogomil'lerden Traulos, devlete karşı ayaklanıyor ... 182
V. Alexios, Venedik'lilerle bağlaşıklık kuruyor ... 183
VI. Robert'in ölümü. Draç yeniden Rum devletine bağlanıyor ... 187
VII. Yıldız falı konusuna Anna'nın ve Alexios'un bakışı ... 188
VIII. Anna'nın ve kardeşlerinin Mor Oda'da doğumu ... 191

IX. Rum Selçukluları ile Büyük Selçuklular arasında savaş. Süleyman Şah'ın ölümü. Melik-Şah'ın Alexios'a gönderdiği elçi Siyavuş'un ihaneti ... 193
X. Süleyman Şah'ın ölümü üzerine, onun kurduğu Rum/Anadolu Selçukluları devletinde kendini gösteren geçici sarsıntı. Alexios bundan yararlanıyor ... 196
XI. Melik-Şah'ın komutanı Porsuk, Rum/Anadolu Selçuklularının başkenti İznik'i kuşatıyor. Alexios'dan yardım isteyen Ebu'l Kaasım, kenti başarı ile savunuyor 201
XII. Melik Şah, Emîr Bozan'ı, İznik üzerine gönderiyor. Bozan'la görüşmeye giden Ebu'l Kaasım, öldürülüyor. Büyük Selçuklu devletinde iktidar mücadelesi. Süleyman Şah'ın oğlu Kılıç Arslan, İznik'e geliyor ... 202
XIII. Türklerin Ulubat, Erdek, Manyas yöresine yayılması ... 207
XIV. Peçenek Türklerinin Tuna boyundan ilk yığınsal saldırısı ve geri çekilmeleri ... 210

7. KİTAP: Balkan Yarımadasında Peçenek Türkleriyle savaş. Çaka Bey'in İzmirde Beylik kurması

I. Peçeneklerle savaşın çıkması ... 213
II. Alexios'unu kendisi, Peçenekler üzerine sefere çıkıyor ... 214
III. Rumların uğradığı bozgun ... 218
IV. Bozgun sırasında Geòrgios Palaiologos'un kaçış serüveni ... 223
V. Kuman Türkleri, Peçenek Türklerine yardıma gelmişken, onlarla savaşa tutuşuyor ... 224
VI. Peçenekler, İpsala yöresinde ... 226
VII. Peçenek Türkleri, Hayrabolu'da. Rumların bir kez daha yenilmesi ... 228
VIII. Emîr Çaka, İzmir'i başkent edinerek, yörede, donanması da olan, güçlü bir Beylik kuruyor; komşu adaları zaptediyor ... 229
IX. Peçenek Türkleriyle yeni çatışmalar ... 234
X. Alexios, Keşan yanıbaşında yeni bir çatışmayı kazanıyor ... 238
XI. Alexios, Peçeneklerle yapılan, Çorlu yakınındaki çatışmaları da kazanıyor ... 239

8. KİTAP: Alexios, Peçenek Türklerini Kuman Türklerine kırdırarak Peçenek istilâsı sorununu kesin çözüme bağlıyor. Rum soylularının Alexios'a karşı komploları

I. Peçenekler İstanbul yakınında, Çatalca'da ... 243
II. Alexios'un Çatalca'dan İstanbula dönüşü ... 246
III. Peçeneklerin İstanbul yakınına sokulması. Emîr Çaka'nın Peçeneklerle işbirliği ... 247
IV. Kuman Türkleri, Enez yöresine geliyor ... 249
V. Peçenek Türkleri, Meriç ağzı yöresinde, Lebounion Meydan Savaşında, Kuman ve Rum ordularınca yenilip kıyımdan geçiriliyor ... 252
VI. Tutsak edilmiş Peçeneklerin o gece kıyımdan geçirilmesi ... 255
VII. Alexios'a karşı yeni komplolar ... 258
VIII. Alexios, yeğeni İòannès'in baş kaldırma girişimini bağışlıyor, soruşturma bile açtırmıyor ... 260
IX. Theodoros Gabras'ın Trabzon'daki, İmparatora yarı bağımlı Beyliği. İmparator ile kişisel ilişkilerde sürtüşmeler ... 261

9. KİTAP: Anadoluda Emîr Çaka ile, Rumelinde Dalmaçyalılarla savaşım. Nikèphoros Diogenès'in komplosu

I. Emîr Çaka ile savaşım ... 265
II. Girit ve Kıbrıs'ta ayrılıkçı girişimler ... 268
III. Çaka'nın Kılıç Arslan tarafından öldürülmesi ... 269
IV. Dalmaçyalılarla savaşım ... 271
V. Nikèphoroş Diogenès'in Alexios'u öldürme girişimleri ... 273
VI. Alexios'un Nikèphoros Diogenès ile ilişkilerinin geçmişi ... 275
VII. Diogenès'in ilk sorgulanması ... 277
VIII. İkinci sorgulama: Diogenès ile işbirlikçilerinden ikisinin tutuklanması ... 280
IX. Nikèphoros Diogenès kör ediliyor ... 282
X. Dalmaçyalı Sırplara boyun eğdirilmesi. Nikèphoros Diogenès'in kör edilme sonrası yaşamı ... 284

10. KİTAP: Kilise öğretisi sorunları. Kuman Türkleriyle ve Rum/Anadolu Selçuklularıyla savaş. Türklere karşı Birinci Haçlı Seferi başlıyor. Haçlı Franklar, aslında Rumları da hedef alıyor

I. Nilos'un sapık sayılan öğretisi yüzünden çıkan karışıklık ... 286
II. Kuman Türkleriyle savaş; Düzmece (?) Diogenès'in ortaya çıkması ve Kuman'ları peşine takması ... 287
III. Edirne dolaylarında Kumanlarla çatışmalar ... 292
IV. Düzmece denen Diogenès'in ihanetle kaçırılması ve kör edilmesi ... 295
V. Rumelinde güvenliği sağlayan Alexios, Anadoluda Selçuklu Türkleriyle savaşmaya hazırlanıyor. Pierre adlı bir keşiş, ilk Haçlı Seferini başlatıyor ... 300
VI. Anadoluya geçen ilk başı bozuk topluluğun hemen hemen tümünü Türkler yok ediyor ... 306
VII. Fransa Prensi Hugue, Haçlı Seferine katılıyor ve İstanbuldan geçiyor ... 308
VIII. Haçlılarla Rumların denizdeki çatışması ... 310
IX. Godefroi de Bouillon İstanbula geliyor ve Rumlarla çatıştıktan sonra o da Alexios'a bağımlılık andı içiyor ... 313
X. Başka Frank Kontları da geliyor ve hepsi Alexios'a bağımlılık andı içiyor ... 317
XI. Bohemond geliyor ve o da bağımlılık andı içiyor. Frank ordularının Anadoluya geçişi ... 320

11. KİTAP: Birinci Haçlı Seferi, 1097-1104

I. İznik'in kuşatılması ... 325
II. İznik'in İmparator Alexios'a teslim olması ... 327
III. Haçlıların Anadoludan geçmeyi başarması ve Antakya'ya ulaşması ... 331
IV. Antakya'nın Haçlılarca kuşatılması ve iç kale dışındaki kentin alınması ... 333
V. Rumların Batı Anadoluda Türklere karşı başarıları ... 336
VI. Haçlıların hem Antakya iç kalesini, hem de Kudüs'ü ele geçirmesi ... 339
VII. Haçlıların Anadolu sonrası Yakın Doğuda girıştiği savaşlar ... 343
VIII. Türklerin, haçlı Norman'ları kılıçtan geçirmesi ... 346

IX. Bohemond'un düşmanca işleri ... 348
X. Pisa donanmasının Rum donanmasıyla savaşması ... 350
XI. Ceneviz donanmasının gelişi. Lâzkiye kuşatması ... 354
X. Bohemond, ölü taklidi yaparak, kaçıyor ... 357

12. KİTAP: İç karışıklıklar ve Norman'ların ikinci istilâsı, 1105-1107

I. Bohemond'un Alexios'a karşı savaşıma girmesi ... 360
II. Tancred, Çukurova'da ... 362
III. Anna Komnena'nın anası İmparatoriçe Eirènè'nin portresi ... 366
IV. İmparator Alexios, batıda, düşman saldırısına karşı savunma hazırlığı yürütüyor 371
V. Anemas'ların komplosu ... 373
VI. Komplocuların yakalanması ... 376
VII. Trabzonda Gregorios Taronites'in baş kaldırması ... 379
VIII. Donanma Başkomutanı Kontostephanos'un beceriksizliği ... 382
IX. İkinci Norman istilâsının başlaması ... 385

13. KİTAP: Aaron'un komplosu. Norman'ların ikinci istilâsına karşı savaşım. 1107-1108

I. Aaron'un komplosu ... 389
II. Draç'ın kuşatılması ... 393
III. Draç kuşatması süregidiyor ... 395
IV. İmparator Alexios'un başvurduğu savaş hileleri ... 399
V. Karadaki çatışmalar ... 403
VI. Karadaki çatışmalar süregidiyor ... 406
VII. Denizdeki çatışmalar ... 409
VIII. Bohemond, barış dileğinde bulunuyor ... 411
IX. Barış için görüşmeler ... 414
X. Bohemond'un portresi ... 417
XI. Alexios ile Bohemond arasındaki barış koşulları pazarlığı ... 419
XII. Barış andlaşması ... 420

14. KİTAP: Türklerle ve (yeniden) Normanlarla savaş. Rum İmparatorluğu, kendi halkının, Bogomil mezhebine bağlanan bölümünü eziyor (1108-1115)

I. Türklerle savaş ve kazanılan başarılar ... 439
II. Normanlarla çekişme yeniden başlıyor ... 443
III. Karadaki ve denizdeki çatışmalar ... 448
IV. İmparatorun sağlık durumu. Normanların yeni düşmanlıkları ... 453
V. İmparator Alexios'un Türklere karşı seferi ... 457
VI. Emîr Muhammed'in İmparatora karşı sefere çıkması. Kamytzès'in Türklerden kaçışı ... 461
VII. Anna'nın, kendi anlattıklarının abartmasız ve hiç yan tutmadan açıklanmış gerçekler olduğu iddiası. 30 yıldan beri yaşamakta olduğu, bir yere kapatılmışlık durumunu belirtmesi ... 464

VIII. Bogomil'lere karşı savaşım ... 469
IX. İmparatorun Filibe'den dönüşü ... 475

15. KİTAP: Alexios, yeniden Türklerle savaşıyor. Bogomil inancındakileri eziyor, önderlerini diri diri yaktırıyor. Alexios'un ağır hastalığı ve son günleri

I. Alexios, Rum/Anadolu Selçukluları ile yeniden savaşa tutuşuyor ... 479
II. İznik yakınında Türklerle yeni bir çatışma ve Rumların başarısı. Rum ordusu İzmit'te konaklıyor ... 481
III. Alexios, 1116 Sonbaharında, İzmit'ten Türklere karşı sefere çıkıyor. Bu, yaşamının son savaş seferidir ... 484
IV. Alexios'un Tanrı ile yeniden sözde mektuplaşması ... 488
V. Alexios dönüş yolunda. Türklerle, yaşamının son çatışmaları ... 492
VI. Rum/Anadolu Selçuklularıyla barış andlaşması yapılıyor ... 494
VII. Alexios'un son seferinden dönüşü. Yetimler Yurdunun kurulması ... 501
VIII. Bogomil inancındaki halka uygulanan baskının arttırılması ... 506
IX. Devlet, Bogomil inancındaki kendi halkını eziyor ... 510
X. Basileios'un Sultan Ahmet Meydanında diri diri yakılması ve inancından dönmemesi ... 512
XI. Alexios'un hastalanması ve acılar içinde eriyerek ölümü ... 515

İÇİNDEKİLER ... 527

ADLAR GÖSTERGESİ - ANILAN YAPITLAR LİSTESİ ... 534

ADLAR GÖSTERGESİ
v e
ANILAN YAPITLAR LİSTESİ

Hellen yazımının Lâtin yazımına aktarılmasında: φ = ph, γγ = ng, η = è, ω = ò, χ = kh, θ = th kullanılmıştır.

Aaron (Harun; Musa'nın kardeşi) ... 312
Aaron (Komplocu) ... 389, 391-393
Abd ül Azîz el Kotorbî (Rûm hizmetine geçmiş Arap komutan, Anemas'ların babası) ... 374 (dn. 1)
Abelard ... 120 (dn.1), 122
Abram/İbrahim (Peygamber) ... 68 (dn. 1)
Abrilebo (Edirne yakınında hisar) ... 300
Abydos (Çanakkale Boğazında, Nara Burnunda kent) 270-271, 337, 440, 450, 459
Adana ... 357, 431
Adana ili ... 432, 434 (dn. 7)
Âdem ... 379 (dn. 1)
Admetos (mythos kişisi) ... 23
Adonis Bahçesi ... 477 (ve dn. 1)
Adra/Odra/Otra (Pelasgos tanrısı) ... 48 (dn. 1)
Adralestos (Frank dili bilen çevirmen) 414, 417
Adrianos Dalassènos. Bkz. Dalassènos, Adrianos.
Adrianos Komnènos. Bkz. Komnènos, Adrianos.
Adrianoupolis/Edirne. Bkz. Edirne
Adriatik/Adriyatik Denizi (Adriatikè Thalassa) ... 14, 48 (dn. 1), 57, 202, 257 (ve dn. 1), 288, 303, 386, 387, 388, 424, 473
Aedon (Bülbül) mythos'u ... 494 (dn. 3)
Aemilius ... 17
Aera (Osmaneli yöresinde bir yer) ... 481
Aetos İli (Urfa yöresinde) ... 435
Afrin Suyu (Burç Deresi) ... 430 (dn. 8)
Afşin (Arabissos, Aramisos, Tel Khampson, Yarpuz) ... 434 (ve dn. 1, 3, 4, 5, 6, 8)
Afyon İli 63 (dn. 3), 71 (dn. 2), 434 (dn. 6)
Agamemnon ... 78 (dn. 2), 218
Agar (Hacer; İbrahim'den İsmail'i doğuran köle kadın) ... 68 (dn. 1), 301 dn. 4
Agarènos'lar (Türkler) ... 68 (dn. 1), 301 (dn. 4) ve birçok yerde
Agathonikè (Edirne yöresinde bir kasaba) 300
Ağlayan Kaya (Niòbè). Bkz. Niòbè.
Ahırkapı (İstanbulda) ... 90 (dn. 2)
Ahırkapı Feneri ... 105 (dn. 3)
Aias (mythos kişisi; Telamon oğlu) ... 21, 312, 316
Aigialos (Cide Kumsalı ve o yöredeki ilkçağ kentçiği) ... 263 (dn. 2)
Aigialos (Gebze yakınlarında, kıyıda bir yer) ... 458, 480
Aiginos (Anadolunun Karadeniz kıyısında, Cide dolaylarında kent) ... 263
Ailianos. Taktika ... 487
Ainos. Bkz. Enez.
Aiskhinès ... 77
Aiskhylos, Agamemnon ... 190 (dn. 2), 392 (dn. 2)
Aiskhylos, Prometheus ... 225 (dn. 2)
Akadèmia (Platòn'un kurduğu okul) 258, 288, 475
Akadèmos (mythos kişisi yiğit-ata) 258 (dn. 1)
Akbaş Burnu (Çanakkale Boğazında) 270 (dn. 4)
Akçaabat ... 35 (dn. 5)
Akhaios'lar ... 21, 216
Akhilleus ... 42, 216
Akhrida/Ohri. Bkz. Ohri.
Akkâ (Filistin'de, kıyıda, hisar) ... 447
Akrokọs (Dağı). Bkz. Eğrigöz Dağı.
Akronios (Akroenos, Afyon Karahisarı) 450 (dn. 2), 497
Akropolis (Byzantion -i) ... 90, 105 (dn. 3), 502
Akroterion. Bkz. Eğridir.
Akrounos (yeri belirlenemeyen bir hisar) 450
Akşehir (Philomelion) ... 339-341, 490, 492, 500, 501
Akşehir Gölü ... 492 (dn. 2)
Aktion/Actium (Burnu; Yunanistanda) ... 57 (dn. 1)
Alaka/Bademli Köyü (Afyon ilinde) 296 (dn. 3)
Alakaseus (Kappadokia'lı) ... 295-298
Alan'lar (Anna'da, "Gürcüler" anlamında) 47 (dn. 5), 58, 64 (dn. 2), 69, 114 (dn. 1),

262, 406, 482
Alaşehir (Philadelphia) ... 338, 409 (dn. 2), 441, 442 (dn. 6), 448, 449, 451, 462
Albérade (Robert de Guiscard'ın ilk eşi) ...43 (dn.3)
Albert (Alman Elçi) ... 122
Alethina (Domaniç-Emet arasında bir kasaba) ... 461
Alevî'lik, Alevî'ler ... 174 (dn. 4)
Alexandreia (Hindistandaki) ... 225
Alexandreia (Mısır'daki). Bkz. İskenderiye
Alexandros (Büyük İskender). Bkz. İskender
Alexandros/Paris ... 38
Alexandros Euphorbènos. Bkz. Euphorbènos, Alexandros.
Alexandros Kabalikos. Bkz. Kabalikos, Alexandros.
Alexandros Kabasilas. Bkz. Kabasilas, Alexandros.
Alexiopolis. Bkz. Neokastron.
Alexios Komnènos. Bkz. Komnènos, Alexios.
Alexios (Korfu Vâlisi) ... 358, 360
Aliphas (d'Aulps; Pierre'in babası) ... 145
Aliphas, Petros. Bkz. Aulps, Pierre d'.
Alkaios (ilkçağ ozanı) ... 510 (dn. 2)
Alkestis (mythos kişisi) ... 23
Alkışlama (Euphèmia) ... 35 (ve dn. 1), 78, 81, 82, 89, 90, 92, 97-98, 103, 192, 193, 292, 383
Alkibiadès (Atina'lı devlet adamı) ... 200
Allagè (Thessalia'da bir yer) ... 166
Almanlar (ayrıca bkz. Nemçeli'ler) ... 156
Almanya ... 120
Almyros Irmağı (Çanakkale Boğazı) ... 26
Alòpos (Midilli kentinin yöneticisi) ... 230
Alp Arslan (Sultan) ... 17,18, 24, 498
Alpullu (Türkiye Trakyasında kasaba) 214 (dn. 1)
Altın Yaldızlı Ferman ... 86, 87, 105, 108-112, 127, 133, 183, 192, 226, 422, 429, 431, 436, 438, 477, 504
Alyatès (Alexios'un subaylarından) ... 404
Alyattès, Theodòros (İmp. Ròmanos Diogenès'in Kolordu Komutanı) 404 dn. 3
Alykas (Bithynia'da bir yer) ... 198
Alys (Lâtin yazımında Halys). Bkz. Kızılırmak.
Amalfi (Anna'da Malphè) 49, 151, 186, 188, 438
Amanara. Bkz. Yamanlar Dağı.
Amanos (adı) ... 430 (dn. 5)
Amara (Malatya yakınında tarihsel yerleşim) 434 (dn. 6)
Amastris/Amasra ... 450
Amasya ... 19-22, 346 (ve dn. 2), 380 (dn. 1)
Ambanaz. Bkz. Beyyazı.
Ambason (Afyon Karahisarı yakınında Piskoposluk merkezi yerleşim) 495 (dn. 2)
Amerimnès (Mısır'daki Fatımî Sultanı) 343, 344
Amik Gölü ... 430 (dn. 6)
Amiketès (Kont) ... 142, 143, 145
Amira (Afşin yakınlarında bir hisar) ... 434
Amorges (İskit beyi) ... 369 (dn. 4)
Amorion. Bkz. Hisar Köy.
Ampelas (Alexios'un subaylarından) 461, 462, 463
Amphion (mythos kişisi) 129, 130 (dn. 1)
Amphipolis ... 40
Ampoun (Afyon Karahisarı yakınında bir hisar) ... 495
Amyntas (İskender'in dedesi) ... 469
Anabarza. Bkz. Dilekkaya.
Anadolu (çevirenin açıklamalarında) Pek çok yerde.
Anadolu (Rum) Selçuklu Sultanlığı (ayrıca bkz. Süleyman Şah, Kılıç Arslan, Melik Şah, İznik, Konya) 199, 201, 206, 229, 248, 270 (dn. 3), 271 (dn. 2), 301 (dn. 7), 318 (dn. 1), 325, 333 (dn. 5), 452 (dn. 1), 497 (dn. 3), 498 (dn. 3)
Anargyroi Manastırı ... 75
Anastasios Dikouros (İmp. I. Anastasios) 301-302
Anavarza (Anna'da, Anabarza). Bkz. Dilekkaya.
Andreas, Ermiş ... 438
Andronia (Thessalia'da bir yer) ... 164
Andronikos Doukas. Bkz. Doukas, Andronikos.
Andronikos Komnènos. Bkz. Komnènos, Andronikos.
Andronikos, Tzintziloukès. Bkz. Tzintziloukès, Andronikos.
Anelios/Antelios (Çemberlitaş üzerindeki Apollòn heykeli) ... 372

Anemas Kulesi (Anemas'ın Zindanı) 379, 381
Anemas'lar ... 374-379, 382
Anemas, Leòn (Alexios'un subaylarından) 374
Anemas, Mikhaèl (Alexios'un subaylarından) ... 291, 374-379
Angelokomitès Deresi (Çanakkale ilinde) 459
Anka (Ana Tanrıça) ... 301 (dn. 1)
Ankara (Ankyra) ... 301 (dn. 1), 346, 472
Ankhialos (Bulgaristanda kent; şimdi, Pomorie) ... 196, 202, 290-293, 295, 298, 393
Ankyra. Bkz. Ankara.
Anna Dalassèna. Bkz. Dalassèna, Anna.
Anna Doukaèna. Bkz. Doukaèna, Anna.
Annibal ... 17, 126 (dn. 1)
Antakya (Antiokheia) ... 11, 16, 24, 61, 86 (dn. 1), 194, 195, 197, 203, 288, 289, 293, 331-336, 339-343, 348, 349-351, 357, 359-361, 363-364, 418 (dn. 1), 420, 428, 429, 431-433, 440, 443-445
Antalya (Attaleia) ... 349
Antalya Körfezi (Pamphylia Körfezi) ... 448
Antaras/Antarados (Tortose). Bkz. Tartus.
Antelios. Bkz. Anelios.
Antigonos (İskender ardıllarından Komutan-Kral) ... 458 (dn. 3)
Antilübnan Sıradağları ... 362
Antiokheia. Bkz. Antakya
Antiokhos (Seleukos'lar Devleti Kralı, III.) 17
Antiokhos (Seleukos'lar Devleti Kralı, IV., Epiphanès) ... 475 (dn. 2)
Antiokhos (Alexios'un subaylarından) 137, 251, 375, 376
Antiphònètos Kilisesi (İstanbulda) ... 182
Aorata (Kuzeybatı Anadoluda, yeri saptanamamış bir kasaba) ... 459, 460
Apelkhasem. Bkz. Ebu'l Kaasım
Apelles (ilkçağda yaşamış ressam) ... 99
Aphrodisia (Evreşe/Kadıköy) ... 228 dn. 3
Aphroditè ... 304
Apollòn ... 91 (dn. 3), 123 (dn. 2), 130 (dn. 1), 316, 372
Apollònia/Sozopolis (Bulgaristandaki; Süzebol) ... 156 (dn. 1)
Apollònia/Sozopolis (Anadoludaki; Uluborlu) ... 156 (dn. 1)
Apollònia/Apollòniada (Apolyont/Ulubat Gölündeki; Gölyazı köyü) 177 (dn. 1), 207, 208 (dn. 1), 209, 458
Apolyont Gölü. Bkz. Ulubat Gölü
Apostolos (sözcüğünün anlamı) 170 (dn. 2), 383 (dn. 2)
Apros. Bkz. İnecik.
Apulia ... 53, 57, 58, 129, 131, 132, 188, 387
Arabissos/Aramissos. Bkz. Afşin.
Arabistan, Araplar 11, 28 (dn.1), 205, 343, 448
Aram dili ... 303 (dn. 2)
Arban Geçitleri (Güney Arnavutluk'ta) 403
Arda Irmağı ... 297 (dn. 1)
Arès (Savaş tanrısı) ... 28, 79, 87, 160, 237, 338, 349, 359, 364
Aretas. Bkz. Haznedar Çiftliği.
Argò (Gemisi, gemicileri) ... 386
Arguvan (Malatya ilinde ilçe) ... 434 dn. 6
Argyrokastron (Lâzkiye yakınında bir hisar) 355
Argyros Karatzas. Bkz. Karatzas, Argyros.
Ariebès (Alexios'un subaylarından) 162, 258
Aristerion (İstanbul'daki Büyük Saray'da bir bölüm) ... 463
Aristotelès ... 9, 172, 174, 175, 375, 390, 400
Aristotelès, Ethika Nikomakheia 465 (dn. 1)
Aristophanès, Bulutlar ... 37
Arkhontopoulos'lar (Bey Oğulları) Birliği 228
Armenia Thema'sı ... 20, 346, 347, 358
Armenokastron (ilçe merkezi Pazaryeri) 487
Arnavutluk, Arnavutlar (ayrıca bkz. İllyrikon) ... 127, 150 (dn. 1), 152 (dn. 1), 169, 191, 323 (dn. 1), 410 (dn. 1), 411
Aròmanè. Bkz. Hurman Kalesi.
Aronios'lar (Bulgar Kralları ailesi) ... 391
Arrianos. İskender'in Anabasis'i 505 (dn. 2)
Arsakès (Arşak; "Ayıcık"; Parthia kral ailesinin atası) ... 365 (dn. 2)
Arsakès (Arşak) Oğulları ... 365
Arsakès (Arşak; Ermeni din bilgini) ... 287
Arslan Yabgu ... 195 (dn. 3)
Arta (Yunanistanda kent) ... 160 (dn. 2)

Artakh (Suriyede, şimdi İrtakh denen yer) 430
Artaxerxes (İran Şahı) ... 497 (dn. 3)
Artemis ... 130 (dn. 1), 520 (dn. 2)
Artuk Bey (Büyük Selçuklu Sultanlığına bağlı Komutan) ... 16
Asan. Bkz. Hasan.
Asarib (al -). Bkz. Pheresia.
Âsar Kümbet Kale (Kedrea; Afyon'un 44 km. kuzeydoğu ilerisinde) ... 489
Asbed (Ermenicede "Atlı, Şövalye") 363 (dn. 1)
Âsi Irmağı (Orontès; Hatay ilinde) 333 (dn. 3), 342, 429 (dn. 6)
Asklèpios (Hekim-tanrı) ... 519, 520
Asòn (Arnavutluk'ta liman) ... 310
Aspietès (1082 yılında Draç yakınındaki savaşta ölen) ... 145
Aspietès (Misis/Yakapınar'da Ermeni kökenli komutan) ... 362-366
Aspra (Keşan yakınında bir kasaba) 228-229, 237
Aspra Ekklesia (Makedonia'da, Vardar ırmağı üzerinde kasaba) ... 162, 163
Astarte/Astaroth (Tanrıça) ... 304
Astropelekion. Bkz. Yıldırım Taşı.
Asur'lular ... 376
Aşağı Saray ... 97
Atabey (Anna'da Atapakas; Büyük Selçuklu Sultanlığının Şam Atabeyi) ... 344
Atapakas. Bkz. Atabey.
Athèna ... 13, 99 (dn. 3), 102, 143, 369
Athèr ... 187
Athèra (Kefalonya Adasında bir burun) 187
Athyra. Bkz. Büyük Çekmece.
Atîk Mustafa Paşa Camii ... 115 (dn. 3)
Atina (Athènai) ... 3, 4, 99 (dn. 3), 190, 200, 258 (dn. 1)
Atlas Okyanusu 14
At Meydanı. Bkz. Hippodromos.
Atramytion. Bkz. Edremit.
Atreus (mythos kişisi) ... 218
Atta (Anadolu tanrısı) ... 48 (dn. 1)
Attalia. Bkz. Antalya.
Attikos (dil bilgini) ... 506
Augusta (san'ı) ... 64, 463
Augusta (Anadoluda kent) ... 333 (dn. 2)
Augusteion Meydanı (İstanbulda) 381 (dn. 2)
Augustopolis (Phrygia kenti) 333 (ve dn. 2), 497 (ve dn. 1)
Augustus (san'ı) ... 5
Augustus (Octavianus) ... 57 (dn. 1)
Aulps, Pierre d' (Anna'da: Petros Aliphas) 145, 162, 170, 339, 438
Avdan Dağı (İznik yakınında) ... 330
Avkat/Beyözü köyü (Eukhaita hisarı) 346 (dn. 4)
Avlonya (Aulòna) ... 28 (dn. 5), 53, 54, 127, 128 (dn. 2), 133, 136, 157, 170, 178, 183, 184, 305, 310, 385, 386, 403, 407, 410
Axios. Bkz. Vardar.
Ayasluk (Selçuk) ... 104 (dn. 1)
Ayasofya (Ayia Sophia) Kilisesi ... 71, 72, 93 (dn. 4), 94, 100, 154, 175, 176, 193, 244 (dn. 2), 290, 506
Aydın (Tralleis) ... 338 (dn. 3)
Aydın Oğulları ... 336 (dn. 2), 337 (dn. 6)
Aydoğdu Bey (Osman Gazi'nin yeğeni) 82 (dn.3)
Ayia, Ayios (Ermiş adlarında) Bkz. Ermiş.
Ayia Maria Kilisesi (Balıklı Kilisesi) ... 58 (ve dn. 7).
Ayia Eirènè (Aya İrini) Kilisesi...105 (dn. 3)
Ayia Sophia Kilisesi. Bkz. Ayasofya Kilisesi.
Aya İrini Kilisesi. Bkz. Ayia Eirènè Kilisesi.
Ayios Logos (Ayasluk, Selçuk)...104 (dn. 1)
Ayios Ròmanos Kapısı. Bkz. Top Kapı.
Ayvan Saray (Blakhernai) semti ... 115 (dn. 3), 379 (dn. 3)
Azak Denizi (Azov Denizi; Anna'da: Ozolimnè) ... 222-225
Azala Tepesi (İznik yakınında) ... 330

Baanè Gölü. Bkz. Sapanca Gölü.
Babaeski (Boulgarophygon) ... 228, 241
Babagora (Arnavutlukta bir dağ geçidi) 149
Bâbil ... 171 (dn. 5), 412, 444, 514
Bâbil (Kahire anlamında) ... 343, 344, 361
Bademli (Alaka) Köyü. Bkz. Alaka.
Bafra (Paura) ... 347
Bagenètia (Yanya yakınlarında bir kasaba) 159
Bagras. Bkz. Pagras.
Bagrat (IV.) ... 64 (dn. 2)
Bagratuni (soyu) ... 38
Bağdat ... 195, 203 (dn. 2)
Bağdat Köşkü ... 90 (dn. 1)

Bahçe ilçesi (Adana ilinde) ... 434 (dn. 7)
Bahçelievler (İstanbulda mahalle) 83 (dn. 5)
Bailleul. Bkz. Roussel de Bailleul.
Baïmountos. Bkz. Bohemond.
Bakır köyü (Kırkağaç ilçesinde) 442 (dn. 5)
Bakkhènos (Trabzon ileri gelenlerinden biri) ... 380
Bakkhos (Dionysos) ... 243 (dn. 1)
Bakırköy (Hebdomon) ... 104
Balanaia (Balanèos, Baniyas; Suriyede hisar) ... 432
Balıklı Ayazması (İstanbulda) 58 (dn. 5), 172 (dn. 3)
Balkan Dağları (Haïmos) ... 210, 214, 215, 226, 292, 473
Balabista (İmp. Manouèl Komnènos'un doğum yeri) ... 372
Baniyas. Bkz. Balanaia.
Barbarlar (Rum olmayanlar). Pek çok yerde
Barcinon (Anna'da: Brakhenònos) Kontu 49
Bardakçı (Santabaris; Kırka ile Çifteler arasında) ... 488 (ve dn. 2)
Bardalès (Alexios'un Mısır'a yolladığı elçi) 344
Bardas (Alexios'un çok genç bir subayı) 349, 350
Bardas Bourtzès. Bkz. Bourtzès, Bardas
Bardas Xeros. Bkz. Xeros, Bardas.
Barenos (Granikos / Biga Çayı / Kocabaş Çayı) ... 459
Bari (İtalya'da kıyı kenti) ... 54 (dn. 1), 129, 172 (dn. 2), 309, 386, 387
Bartholomae. Altiranisches Wörterbuch ... 363 (dn. 1)
Barzuya/Burzaya. Bkz. Borze.
Basilakios (âsi) ... 34-41, 58 (dn. 3)
Basilakios, Geòrgios (Alexios'un subaylarından) ... 375, 377
Basilakios Pınarı ... 40
Basileia (Bithynia'da, İznik yakınında kasaba) ... 197, 198 (dn. 1)
Basileios (İmparator, Makedonia'lı, I.) 472
Basileios (İmparator, Bulgarkıran, II.) 25, 171, 326, 435 (dn. 6), 515
Basileios (Eparkhos=İstanbul Merkez Komutanı) ... 371
Basileios (Bogomil'lerin önderi olan keşiş) 507-514
Basileios (Hadım; saray görevlisi) 392, 393, 438
Basileios Kourtikios. Bkz. Kourtikios, Basileios.
Basileus (Basileios), Mikhaèl (Alexios'un subaylarından) ... 491
Basilika (Domaniç dolaylarında bir yer) 460 (ve dn. 4)
Basilinopolis (Bithynia'da kent; Çeltikçi köyü) ... 197 (dn. 5)
Başkomutan (anlamındaki san'lar) ... 17,25
Baş Stratègos (Başkomutan anlamındaki san'lardan biri) ... 17
Bathynias Deresi (Sazlı Dere; Anna'da Bathys Rhyax) ... 248
Bathys Rhyax (Sivas ilinde akarsu)... 248 (dn. 1)
Baudoin de Boulogne (Kont; sonra, Kudüs Kralı) ... 320, 343, 344, 346, 444-448, 450.
Bayburt (Païpert) ... 341
Bayern (Bavyera) ... 52 (dn. 1)
Bektaşîlik ... 470 (dn. 3), 474 (dn. 6)
Belen Geçidi (Amanos Dağlarında) 333 (dn. 3)
Beliatoba (Bulgaristanda kasaba) ... 183, 210, 211
Belkıs (Kyzikos) ... 65 (dn. 4)
Bempetziotès (Alexios'un subaylarından) 213
Benevento (İtalya'da kent) ... 51
Benoit, Pierre. Notre Dame de Tortose ... 91 (dn. 3)
Benoit, Pierre. Montsalvat ... 470 (dn. 3)
Benousion. Bkz. Venusia.
Bergama (Pergamon) ... 442, 449
Bergama Krallığı (nın ordusu) ... 17
Berkyaruk (Sultan; Anna'da Pargiaroukh) 197, 206
Beroia, Berroia (Selânik yakınında kent) 36, 162
Beroia, Berroia. Bkz. Halep.
Beroïtes (Alexios'un subaylarından) 407
Berroè. Bkz. Eski Zağra.
Bertrand, Kont (Saint-Gilles'in oğlu) 445, 448
Bestiaritas'lar ... 137
Betrinon (Bulgaristanda kasaba) ... 220
Beydağ (Palaiapolis/Paliapolis) ... 442 (dn. 3, 6)
Beyözü köyü. Bkz. Avkat.

Beyyazı (Ambanaz) ... 495 (dn. 2)
Bidynè. Bkz. Vidin.
Biga Çayı. Bkz. Barenos.
Bigla (İstanbulda, rıhtımdaki bekçi yeri) 186
Bilecik ili ... 332 (dn. 1)
Bithynia ... 13, 124, 126, 193, 197-199, 300, 325, 482, 484
Bitola. Bkz. Manastır.
Bitzina (Bulgaristanda; çay ve kentçik; Kamçik) ... 210, 212 (dn. 2), 218
Bizans (adı; ayrıca bkz. Byzantion) ... 4
Bjelo Polje (Karadağ'da kent) ... 257 (dn. 1)
Blakhernai (Ayvansaray) Semti ... 74 (dn. 1), 115 (dn. 3), 389
Blakhernai (deki Meryem Ana) Kilisesi 71 (dn. 1), 74, 75, 76
Blakhernai Sarayı 71, 180 221, 314, 379, 522 (dn. 3)
Blakhernitès (Papas) ... 287
Blakhos'lar. Bkz. Ulah'lar.
Blandrate kardeşler (Haçlılardan bir Norman ordusunun komutanları) ... 346
Blisnos (Filibe yakınlarında bir yerleşim) 211
Bodinoi (Makedonia'da bir kasaba) 162
Bodinos (Dalmaçya'da Sırp beyi) ... 60, 127, 140, 146, 191, 233, 234, 258
Bogomil (Papas) ... 473 (dn. 5)
Bogomil'ler ... 157 (dn. 1), 178, 182, 287 (dn. 2), 469, 470, 506-514
Bohemond (Robert de Guiscard'ın oğlu; Anna'da Baïmountos) ... 16, 54, 56, 128, 133, 134, 142, 157-170, 183, 194, 305, 308, 310, 313, 314, 319-326, 331-336, 342, 345, 348-349, 352-360, 362, 369-371, 374, 382-388, 390, 394-438, 443
Bohemond II. (Yukarıdakinin oğlu) ... 360 (dn. 3)
Boiotia'lılar ... 310
Bolissos (Sakız Adasında bir hisar) 232, 234
Bolkanos. Bkz. Vukan.
Bolvadin (Polybotos) ... 234 (dn. 3), 338-339, 489, 490, 492
Bontitzè. Bkz. Bunditiza.
Boousè (Arnavutluk'ta bir kıyı yerleşimi) 310
Borilos (İmparator Botaniatès'in saray görevlisi) ... 33 (dn. 1), 34, 58, 59, 61, 62, 65-69, 81, 93-95, 107, 155 (dn. 1), 216
Boritylès (Loritello Kontu Robert) ... 54
Borodin ... 169 (dn. 2)
Borze (Suriye'de Kal'at Berze) ... 429
Bosphoros. Bkz. İstanbul Boğazı.
Bossert, H. Theodor (Hititolog) 364 (dn. 1)
Bostanzâde Yahya. Duru Tarih ... 18, 82 (dn. 3)
Botaniatès (İmparator) Nikèphoros ... 12, 23-26, 33, 39 (dn. 1), 40, 46-48, 55, 56, 58-95, 97-100, 104, 118 (dn. 5), 140, 147, 152, 155 (dn. 1), 182, 191 (dn. 1), 194 (dn. 4), 216, 232, 314
Botaniatès (ön adı belirtilmeyen çocuk) ... 71, 92 (dn. 1)
Boukephalos (İskender'in atı) ... 505
Boukoleòn (Semti, Limanı, Sarayı) ... 97, 215
Boulgarophygon. Bkz. Babaeski.
Boulhardos. Bkz. Burchard.
Bouranitzobe. Bkz. Braniçevo.
Bourtzès, Bardas (Alexios'un subaylarından) 119, 489-491
Bourtzès, Mikhaèl (Yukarıdakinin atası, Komutan) ... 489, 491
Bousès Çayı (Arnavutluk'ta) ... 405, 408
Boutoumitès, Manouèl (Alexios'un en güvendiği subaylarından) ... 198, 199, 267-269, 309, 324, 328, 329, 331, 349, 350, 352, 353, 445-448
Boyalıca Köyü ... 197 (dn. 5)
Bozan, Emîr (Anna'da, Pouzanos) ... 194, 202, 203, 205, 206
Braneia (Makedonia'da bir kasaba) ... 273
Branas, Nikolaos (Alexios'un subaylarından) ... 136, 210-211
Braniçevo (Bouranitzobe; Tuna boyunda bir hisar) ... 469
Brienne Kontu (Anna'da, Bryennios) 166, 167, 168, 170, 177, 178, 183, 191
Brindisi ... 4, 55, 57, 126, 127, 129, 184, 438
Brontè (Ermiş İoannès'in anası) ... 80-81
Brundisium. Bkz. Brindisi
Bryennios (ön adı bilinmeyen, 1050'lerdeki âsi) ... 32 (dn. 2)
Bryennios, İoannès. (âsi Nikèphoros Bryennios'un kardeşi) ... 28,29,32

Bryennios, Nikèphoros (asî Komutan) 5, 23-34, 39, 78, 147, 215-216
Bryennios, Nikèphoros (Kaisar; Anna'nın eşi) ... 5, 11-14, 17, 22, 24, 26, 32, 33, 36 (dn. 3), 37 (dn.1), 61, 216, 281 (dn. 2), 288 (ve dn. 4), 291-295, 315, 316, 381, 409, 420, 452 (dn. 5), 475, 491, 493, 494, 515, 522 (dn. 5), 523 (dn. 4), 525
Bryennios (Kont). Bkz. Brienne Kontu.
Buca (şimdi İzmir Büyükkenti içinde bir bölüm) ... 296 (dn. 4)
Bulgaristan, Bulgarlar ... 74 (dn. 3), 75, 115 (dn. 4), 156 (dn. 1), 179, 196, 219 (dn. 2), 249, 258, 291
Bunditiza (Anna'da Bontitzè) ... 187
Burchard (Kont, Alman Elçisi; Anna'da Boulhardos) ... 120 (dn. 3), 121-123
Burç Deresi. Bkz. Afrin Suyu.
Burgaz (Bulgaristanda kent) 156 (dn. 1), 196
Burhaniye (Balıkesir ilinde ilçe merkezi) 440 (dn. 3)
Bursa (Prousa) ... 458
Butrinto ... 127, 184, 186
Büyük Ada (Prinkipos) ... 481
Büyük Çekmece (Athyra) Gölü, Kasabası 78, 243 (dn. 1), 245, 273 (dn. 1), 314
Büyük Peristhlaba. Bkz. Preslav.
Büyük Saray ... 71 (dn. 1), 90 (dn. 2), 92, 93, 95, 96, 279, 376, 463, 514, 518, 522
Büyük Selçuklu Sultanlığı ... 17, 18, 24, 193-196, 199, 202, 229, 310, 333 (dn. 5), 452 (dn. 1), 514
Byzantion. Bkz. İstanbul.
Byzantios (mâliyeci) ... 77

Cabala. Bkz. Gabala.
Cabir Câmii ... 115 (dn. 3)
Caesar/Kaisar (san'ı). Bkz. Kaisar
Cağaloğlu (İstanbulda semt) ... 171 (dn. 4)
Cahen, Claude. Anadoluda Türkler 458 (dn. 3)
Capua ... 120
Cathare'cılık ... 470 (dn. 3), 507 (dn. 1)
Cebel üt Tarık Boğazı ... 201 (dn. 3), 303, 396 (dn. 3)
Ceble. Bkz. Gabala.
Cécile (Fransa Kralı Philippe'in kızı) 360 (dn. 4)
Ceneviz'ler (Genoa'lılar) 354-355, 360, 448
Cennet Obruk'u (Silifke yakınında) 353 (dn. 4)
Ceprano (İtalya'da kent) ... 51 (dn. 2)
Ceyhan Irmağı (Pyramos) ... 333 (dn. 2), 364 (dn. 1, 2), 431 (dn. 2), 432 (dn. 3)
Charpentier, Kont Guillaume (Anna'da Tzerpentèrios) ... 309
Cide ... 263 (dn. 2)
Cirit oyunu ... 279, 282, 511 (dn. 2)
Com. Bkz. Zouma.
Constance (Fransa Kralı Philippe'in kızı) 360
Constantinus (İmparator, I.) ... 52, 140 (dn. 2), 200, 208, 366 (dn. 4), 372, 474
Constantius (İmparator) ... 140 (dn. 2)
Contarini, Pietro ... 185
Coutances (Normandiya'da kasaba) ... 43 (dn. 1)
Crotone (Güney İtalya'da kent) ... 48 (dn. 1)
Cuma. Bkz. Zouma.

Çağdaş, Kemal. Sanskrit-Türkçe Küçük Sözlük ... 363 (dn. 1)
Çağrı (Sultan Alp Arslan'ın babası) 195 dn. 3
Çaka (Emîr -; Anna'da Tzakhas) ... 7, 229-234, 248, 265-271, 328, 329 (dn. 1), 336-338, 440 (dn. 3)
Çamlıca/Yerlisu (Keşan yakınında kasaba) 298 dn.2
Çamlıca Çayı (Keşan yakınında) ... 298 (dn. 2)
Çamlıyaylâ (Lampron/Namrun; Tarsus yakınında) ... 362 (dn. 2)
Çanakkale Boğazı ... 3, 25, 26, 27, 270 (dn. 4), 440 (dn. 2), 448-450, 453 (dn. 1)
Çankırı (Gangra) ... 301 dn. 1
Çarşamba Mahallesi (İstanbulda) ... 74 (dn. 1), 91
Çatalca (Khoirobakkhoi, Matrai) ... 243, 244-246, 390, 393
Çayırbağ köyü (Sipsin; Afyon yakınında) 495 (dn. 2)
Çelebi Mehmet. Bkz. Mehmet Çelebi
Çeltikçi köyü (Basilinopolis) ... 197 (dn. 5)
Çemberlitaş (Kònstantinos Alanı)...71, 93,

372, 464
Çivril ... 26
Çorlu (Tzouroulos) ... 69, 74, 76, 78, 239-241, 298
Çorlu Çayı (Xerogypsos) ... 239, 241
Çoruh Irmağı ... 341
Çukurova (ayrıca bkz. Kilikia) 348 (dn. 2), 357, 429, 430 (dn. 5)
Çukur Suriye (Koilè Syria) ... 362, 429

Dabatènos (Paphlagonia bölgesinde görevli Komutan; sonra, Trabzon Vâlisi) ... 119, 291, 380, 381 (dn. 4)
Dacia (Roma ili; bugünkü Romanya) 115 (dn. 4)
Dagobert. Bkz. Robert (Dagobert oğlu).
Daimbert (Pisa Piskoposu) ... 350 (dn. 2), 357
Dakia (Anna'da "Macaristan" anlamında), Dakialılar ...115, 213, 304, 438, 454, 473
Dakibyza. Bkz. Gebze.
Dalassa (Malatya yöresinde kent) ... 114 (dn. 1)
Dalassèna, Anna (İmparator Alexios'un anası) ... 15, 37, 63, 64, 69, 71-74, 76 (dn. 1), 91, 97, 98, 100, 104, 107, 108-115, 117-118, 136, 153, 190, 196, 230-234, 261, 298
Dalassènos, Adrianos (Anna Dalassèna'nın atası) ... 113 (dn. 1)
Dalassènos, Kònstantinos ... 253, 266-268, 269, 270
Dalassènos, Theophylaktos (Anna Dalassèna'nın atası) ... 113 (dn. 1)
Dalmaçya, -lılar ... 60, 139, 140, 191, 233, 234, 257 (dn. 1), 258-260, 265, 271-273, 284, 372, 388, 454
Damalis. Bkz. Üsküdar
Damaskos. Bkz. Şam.
Damianos, Ermiş ... 75 (dn. 1)
Danışma Kurulu (Synklètos) ... 41, 50, 72, 110, 114 (dn. 1), 180, 182, 192, 277, 375, 380, 444, 509, 511
Dânişmend, Gazi (Anna'da Tanismanis) 332, 381
Dânişmendliler ... 325, 340 (dn. 3), 346, 479, 490 (dn. 1), 500
Danoubis. Bkz. Tuna.
Daphnoution (İstanbuldan 40 km. kadar batı ileride kent) ... 273
Dareios (I., Büyük; İran Şahı) ... 26, 296 (dn. 1)
Datça Yarımadası ... 351 (dn. 2)
Davud (Yahudi Kralı) ... 181, 370
Deabolis (Devol) ... 152, 400, 405. 411, 412 (ve dn. 2)
Debar. Bkz. Debre.
Debre (Deurai/Debar) ... 388, 403
Değirmendere. Bkz. Kolophon.
Dekanos (saray görevlisi Geòrgios'un babası) ... 264
Dekatos (İstanbul yakınında köy) ... 244
Delphinas Bahçeleri (Thessalia'da) ... 164
Dèmètrios, Ermiş ... 82, 165, 372, 376
Dèmètrios (Antigonos oğlu, Poliorkètès) 83, 387
Dèmètrios (suikastçı köle) ... 391-392
Demir Kapı (Sidèra; Haliç kıyısında) 73, 74 (dn. 1)
Demir Kapı (Sidèra Porta; Küçük Ayasofya Mahallesindeki) ... 73 (dn. 2)
Demir Kapı Geçidi (Anna'da Sidèra Geçidi; Balkan Dağlarında, Sliven/İslimye yakınında) ... 212, 214 (dn. 4), 218, 300
Dèmosthenès ... 77, 200, 258, 288
Denizli ... 26, 339
Denizli ili ... 312 (dn. 1)
Dervent Boğazı (Keşan yakınında) 298 (dn. 2)
Deurai. Bkz. Debre.
Devol. Bkz. Deabolis.
Devol Çayı ... 152 (dn. 1), 394
Diadem (kavramı) ... 24
Diampolis. Bkz. Yambolu.
Diblatios (Bogomil önderlerinden) 507
Dicle (Tigris) ... 202
Didymos (İskenderiyeli bilgin) ... 285
Dikilitaş (Sultanahmet Meydanındaki)...513
Dikran. Bkz. Tigranès.
Dil (İzmit Körfezi güney kıyısında çıkıntı) 126 (dn. 1), 306, 318 (dn. 1), 325 (dn. 1)
Dil Deresi (Drakon) ... 126, 307
Dil İskelesi (Gebze yakını) ... 126 (dn. 1), 458 (dn. 1)
Dilekkaya (Anavarza; Anna'da, Anabarza) 432 (ve dn. 1)
Dimylia Ovası (İstanbul yakınında) ... 246
Dinboz Savaşı ... 82 (dn. 3)
Diocletianus (İmparator) ... 103 (dn. 1)
Diogenès, Kònstantinos (İmp. Ròmanos'un

oğlu) ... 288 (dn. 4)
Diogenès, Düzmece (?) Kònstantinos 287-300
Diogenès, Leòn (İmp. Ròmanos'un oğlu) 140, 215, 220, 221, 275, 276, 283, 288 (dn. 4), 289
Diogenès, Nikèphoros (İmp. Ròmanos'un oğlu) ... 140, 215, 220-222, 273-285, 291
Diogenès, (İmparator) Ròmanos ... 12, 15-16, 18, 46, 61, 62 (dn. 2 sonu), 74 (dn. 2), 83, 84 (dn. 2), 112 (dn. 1), 118 (dn. 5), 121, 140, 194, 215, 220, 275, 277 (dn. 2), 293, 294, 404 (dn. 3), 498, 514
Dionysos ... 70 (dn. 2), 201 (dn. 4), 243 (dn. 1), 304
Dionysos Sütunları ... 201
Dipotamon. Bkz. Mesanakta.
Divriği (Tephrikè) ... 25, 472
Dobrol Boğazı (Bulgaristanda)... 212 (dn. 2)
Dogmatikè Panoplia ("İnancın Zırhı"; Alexios'un yazdırdığı din kitabı) ... 510
Doğanca Deresi (Keşan yöresinde) ... 233 (dn. 1), 237-239
Doğankuş köyü (Til Enzit; Elâzığ ilinde) 434 (dn. 9)
Dokeianos (İmparator Alexios'un hala oğlu) 23
Dolikhe. Bkz. Teloukh.
Dolylos (İznik yakınlarında bir yer) ... 483
Domaniç (Domanitis) ... 460 (dn. 4, 5)
Domenikos'un Sarayı (Thessalia'da bir yer) 168
Domestikos (rütbesi) ... 17, 25
Domuz Burnu (Hatay ilinde) ... 429 (dn. 3)
Doriskos Ovası (Meriç ağzının batı yanında) 249
Dorylaion. Bkz. Eskişehir.
Doukaèna, Anna (Anna Komnèna'nın teyzesi; Geòrgios Palaiologos'un eşi) 74 (dn. 3), 75, 76, 92 (dn. 5), 97
Doukaèna, Maria (Anna'nın anneannesi, Bulgar Prensesi, Protobestiaria/ Esvabçıbaşı) ... 74 (dn. 3), 75, 76, 97, 192, 510
Doukaèna, Zoè (İmparator Kònstantinos Doukas'ın kızı) ... 99, 278 (dn. 1)
Doukas, Andronikos (İmparator Kònstantinos Doukas'ın babası) ... 102
Doukas, Andronikos (Anna'nın anasının babası) ... 41 (dn.1), 74 (dn. 3), 92 (dn. 5), 101, 105 (dn. 1)
Doukas, İòannès (Kaisar; yukarıdakinin babası) ... 16, 42 (dn. 1), 47, 62 (dn. 2 sonu), 74, 76-79, 84-86, 92-94, 97-101, 103 (dn. 1), 104, 105 (dn. 1)
Doukas, İòannès (yukarıdakinin torunu, Anna'nın dayısı) 76, 79, 233-234, 266-269, 337-339
Doukas, Kònstantios ... 140, 145
Doukas, (İmparator) X. Kònstantinos 16, 42 (dn. 1), 62 (dn. 2), 63, 74 (dn. 2), 84 (dn. 2), 100, 102, 105 (dn. 1), 140 (dn. 2), 144-145
Doukas, Kònstantinos (İmparator VII. Mikhaèl'in oğlu; Anna'nın eski nişanlısı çocuk) ... 5, 41 (dn. 4), 42, 46-49, 55, 62 (dn. 2), 63, 65, 96, 97, 104, 105, 192, 193, 274-275, 278, 280
Doukas, Kònstantinos Exazènos. Bkz. Exazènos, Kònstantinos Doukas.
Doukas, (İmparator) VII. Mikhaèl ... 16-22, 23, 24, 26, 28, 41, 42, 45, 46, 48, 55, 56, 61, 62 (dn. 2), 63, 64 (dn. 2), 74 (dn. 2), 84 (dn. 2), 96, 98, 100, 104, 105 (dn. 1), 118 (dn. 5), 140 (dn. 2), 172, 192, 275, 435, 436
Doukas, Düzmece (?) Mikhaèl ... 46-49, 55, 56, 118, 131-134, 140, 289 (dn. 2)
Doukas, Mikhaèl (Anna'nın dayısı) ... 78, 79 (dn. 1), 168, 169, 221-222, 251
Doux (Hatay ilinde bir kale) ... 429
Downey,Glanville. Constantinople in the age of Justinian. Dorset Press, New York 1960 ...75 (dn. 1)
Draç (Epidamnos / Dyrrakhion; Arnavutluk'da kent) ... 4, 24, 28 (dn.5), 34, 57-60, 119, 127-139, 143, 145, 150, 151, 157, 172, 186-188, 233-234,, 259-261, 266, 271 (dn. 3), 272-273, 305, 308-310, 321, 371, 382, 385-388, 393-399, 410, 415, 417, 418, 420, 439, 454
Drakon Deresi. Bkz. Dil Deresi.
Drama ... 40 (dn. 3)
Drepana ... 126 (dn. 1)
Drina (Kara -; Drymòn). Bkz. Kara Drina.
Dristra. Bkz. Silistre.
Dròmon (bir savaş gemisi türü) ... 118, 127, 186, 269, 350, 449, 450, 453

Droungarios (=Amiral) rütbesi ... 103, 199, 354 (ve dn. 2), 385, 389
Drymòn. Bkz. Kara Drina.
Dülük. Bkz. Teloukh.
Düzmece Mustafa. Bkz. Mustafa Çelebi.
Dyrrakhion. Bkz. Draç

Eber Gölü ... 332, 492
Ebraïke (Eber Gölü Yöresi) ... 332, 497 (dn. 1)
Ebraïkè Skala ("Yahudi İskelesi"; İstanbulda Haliç'te bir rıhtım bölümü) ... 186
Ebu'l Gazi (Anna'da, Poulkhasès) 197, 206
Ebu'l Kaasım (Anna'da Apelkhasem) ... 4, 194, 197-204, 206, 229
Eceâbad (Madytos/Maydos) ... 449
Edessa/Urfa. Bkz. Urfa.
Edirne (Adrianoupolis, Orestias) ... 22, 24, 32, 78, 136, 165, 202, 211, 212, 214, 226, 281 (dn. 2), 291-295, 299, 469
Edirne Kapı (Kharisios Kapısı) ... 71 (dn. 1), 85 (dn. 5), 86, 88, 91 (dn. 3)
Edremit (Anna'da, Atramytion) 440, 449, 459
Efdal (Fatimî Sultanı; keza, Şehenşah) 343
Eflâtun. Bkz. Platon.
Ege Denizi ... 25, 36 (dn.2), 440
Eğrigöz Dağı (Akrokos) ... 125 (dn. 6), 461, 462
Eğri Kapı (Kaligaria Kapısı; surların kuzeybatı yanında) ... 74 (dn. 1, 5)
Eğridir (Akroterion) ... 177
Eirènè Komnèna. Bkz. Komnèna, Eirènè.
Elâzığ ili ... 434 (dn. 9)
Elbistan (Plasta) ... 434, 435 (dn. 3)
Eleèmòn (Donanmanın gemi komutanlarından) ... 351-352
Elegmòn (Anadolu Selçuklu Sultanlığı komutanlarından birinin adının Anna'da aktarılan biçimi) ... 500
Èlektra (mythos kişisi) ... 78 (dn. 2)
Eleutherios (Falcı) ... 190
Èlias (Fransa Prensi Hugue'ün adamı) ... 309
Elin Güçlendirilmesi (Kheirotonia) ... 431
Elissos (Arnavutluk'ta kent) ... 387, 388
Elissos Çayı ... 387
Eller (Heykeli; İstanbulda, Büyük Saray'ın avlusunda) ... 378-379
Emânât-ı Mukaddese ... 221 (dn. 1)
Emet (Kütahya iline bağlı ilçe merkezi) 460 (dn. 2)
Eminönü Meydanı (İstanbulda) 186 (dn. 2)
Emirdağ (Afyon ilinde ilçe merkezi) ... 71 (dn. 2)
Emir Dağları (Afyon ilinde) ... 434 (dn. 6)
Emir İlyas Köyü (Afşin ilçesinde) 434 (dn. 6)
Emîr ül Mümînîn ... 343 (dn.3)
Empelos (Çanakkale ilinde bir dere) ... 459
Enez (Ainos) ... 249, 250, 252(dn.1), 255 (dn. 2), 469
Eparkhos (Merkez Komutanı) rütbesi...95, 371
Epeiros ... 129
Ephesos. Bkz. Selçuk.
Epidamnos. Bkz. Draç.
Epiphaneia (ilkçağ Kilikia kenti) 91 (dn. 3)
Erbios. Bkz. Hervé.
Erdek ... 65, 66, 207
Erdemli (İçel ilinde ilçe merkezi) 353 (dn. 4)
Erebos ... 37 (dn. 3)
Ereğli (Pontos, Herakleia'sı=Karadeniz Ereğlisi) ... 119, 301 (dn. 6)
Ergene (Irmağı) ... 214 (dn. 1)
Ermanos. Bkz. Hermann
Ermeni (Armenios), Ermeniler (Armenioi) 12, 20, 38 (dn. 4), 69, 287, 333 (dn. 5), 334, 335, 343, 350 (dn. 1), 362 (dn. 2), 363, 365 (dn. 2), 430, 470, 473 (dn. 4), 474
Ermeni Derbendi. Bkz. Pazaryeri.
Ermiş Babalar. Bkz. Kilise Babaları
Ermiş Andreas Manastırı (Brindisi'de) 438
Ermiş Dèmètrios Kilisesi (Selânik'te) 82, 165
Ermiş Dèmètrios Kilisesi (İstanbulda) 376
Ermiş Èlias Arazisi (Hatay ilinde) ... 429
Ermiş Geòrgios Burcu (Kulesi; İznik yakınında) ... 202, 328, 329, 480, 481, 483
Ermiş Geòrgios Kilisesi (İstanbul, Fâtih Semtindeki) ... 91 (dn. 3)
Ermiş Geòrgios Kilisesi (Gebze yakını, Eskihisar'da) ... 327
Ermiş Geòrgios Kilisesi (Kuzeybatı Yunanistanda, Kastoria'da) ... 178
Ermiş Geòrgios Manastırı (İstanbulda, Mangana Semtinde) ... 105
Ermiş İòannès Kilisesi (Selçuk'ta; St. Jean Kilisesi) ... 104 (dn. 1), 336, 472

Ermiş Ìòannès Kilisesi (Bakırköy'deki) 104, 371
Ermiş İòannès'in Mezarı (Selçuk'ta) 104 (dn. 1)
Ermiş Nikolaos Kilisesi (İstanbuldaki) 72-73, 314
Ermiş Nikolaos Kilisesi (Arnavutlukta, Draç yakınında) ... 139, 146
Ermiş Paulos Kilisesi (İstanbulda) 502, 504
Ermiş Petros'un Altın Alemi ... 309
Ermiş Phokas Kilisesi (İstanbul yakınında) 262, 313
Ermiş Thekla Kilisesi (İstanbulda, Blakhernai/Ayvansaray Semtindeki) 115, 117
Ermiş Thekla Kilisesi (Silifke'deki) 117 (dn. 1)
Ermiş Theodoros Kilisesi (Küçük Çekmece kasabasında) ... 248
Ermiş Theodoros Kilisesi (Draç yakınında) 142
Eros (Sevgi Tanrısı) ... 96, 304
Erymanthos Yaban Domuzu ... 35, 41
Erzin (Hatay ilinde kasaba) ... 91 (dn. 3)
Esenyurt Köyü. Bkz. Skiza.
Eski Hisar (Pelekanon) ... 126 (dn. 1), 200 (dn. 2), 306, 317, 318 (dn. 1), 319, 324, 325 (dn. 2), 327, 330, 331
Eski İmaret Camii (Pantepoptes Manastırı) 115
Eski İstanbul. Bkz. Preslav.
Eski Manyas / Soğuksu köyü (Poimanènon) 209, 458, 460, 481, 489
Eskinoz Köyü. Bkz. Skiza.
Eskişehir (Dorylaion) ... 129, 332, 487
Eski Zağra (Berroè) ... 223, 224, 226, 291
Esvabçıbaşı. Bkz. Pròtobestiaria, Pròtobestiarios.
Etienne, Fransa Kontu (Anna'da, Stephanos) 339
Euboulos (Kont) ... 49
Eudokia (İmparatoriçe) ... 16, 99, 275, 276, 293
Eudokia Komnèna. Bkz. Komnèna, Eudokia.
Eudoxos (ilkçağda yaşamış bilgin) ... 189
Eukhaita. Bkz. Avkat/Beyözü.
Eumeneia. Bkz. Işıklı.
Euphèmianos ... 72
Euphorbènos, Alexandros (Alexios'un subaylarından) ... 207, 267, 384, 409
Euphorbènos, Geòrgios (Alexios'un subaylarından) ... 214, 216, 291
Euphorbènos, Kònstantinos (Katakalòn rütbeli; aşağıdakinin babası) ... 292, 294, 298, 307, 349, 414, 417, 418, 439
Euphorbènos, Nikèphoros (Alexios'un subaylarından; Anna'nın kızkardeşi Maria'nın kocası) ... 295
Euphratès. Bkz. Fırat.
Euripidès ... 19
Euripidès, Alkestis ... 23
Euripidès, Bakkha'lar ... 90 (dn. 2)
Euripidès, Hekabe (Ekabè) ... 14, 270 (dn. 1)
Euripidès, Herakles (Èraklès) ... 243 (dn. 1)
Euripidès, Hippolytos ... 270 (dn. 1)
Euripidès, İphigeneia Aulis'de 243 (dn. 1)
Euripidès, Orestès ... 525 (dn. 1)
Euripos. Bkz. İğriboz Boğazı.
Euros. Bkz. Meriç.
Eusthatios Kamytzès. Bkz. Kamytzès, Eusthatios.
Eusthatios Kymineianos. (Hadım). Bkz. Kymineianos, Eusthatios.
Eustratios (Garidas; Evrensel Patrik) 100, 104, 175, 186, 290
Eustratios (İznik Piskoposu) ... 475
Evrensel Patrik ... 50 (dn.1,3), 383 (dn. 2), 431
Evreşe/Kadıköy ... 228 (dn. 3), 237 (dn. 3), 298 (dn. 2)
Exarkhos (Başkomutan anlamındaki san'lardan biri) ... 17, 55
Exazènos, Kònstantinos Doukas (Alexios'un subayı) ... 375, 376, 384, 390
Exazènos, Nikèphoros Hyaleas (Alexios'un subayı) ... 338, 375, 376, 384, 390
Exkoubitos'lar Birliği ... 137
Exousiokratòr (san'ı) ... 406
Exkoussatos (Donanma İkinci Komutanının gemisi) ... 310, 385
Eyice, Semavî. Bizans devrinde Edirne ve eserleri ... 294 (dn. 2)
Eyüp Câmii ... 75 (dn. 1)
Eyüp Semti ... 319, 321
Ezeban (Thessalia'da köy) ... 164

F (ile başlayan Rumca adlar için bkz. Ph)
Fama (Lâtin Tanrıçası) ... 391 (dn. 4)
Fâtih Sultan Mehmet ... 80 (dn. 1), 384 (dn. 2)
Fâtih (İstanbulda Semt) ... 91 (dn. 3), 115 (dn. 2)
Fatimî'ler ... 343 (dn. 3), 361 (dn. 1)
Fener (İstanbulda Semt) ... 74 (dn. 1)
Fethiye Câmii (Pammakaristos Kilisesi) 74 (dn. 1)
Fırat (Euphratès) ... 202
Fildişi Zindan (Elephantinè Phroura; İstanbulda) ... 478
Filibe (Philippopolis, Plovdiv)... 157, 179, 183, 211, 214, 227, 258, 260, 264, 265, 287 (dn. 2), 309, 469, 473, 474-478
Filistin ... 91 (dn. 3), 318
Filyos Çayı ... 124 (dn. 2)
Flandre Kontu Robert 226, 229, 249, 342
Foça (Phokaia) ... 230, 233 (dn. 1)
Frank'lar (Anna'da, keza, Kelt'ler, Norman'lar, Lâtinler). Pek çok yerde.

Gabala (keza, Zebel, Gibellum, Cabala, Ceble. Lâzkiye yakınında bir hisar) ...355, 432
Gabras, Grègorios (aşağıdakinin kardeşi, daha aşağıdakinin oğlu) 262-264, 265
Gabras, Kònstantinos (Alexios'un subaylarından; aşağıdakinin oğlu) 409, 449, 451, 461, 491
Gabras, Theodoros (Trabzon yöneticisi) 261-263, 341, 409 (dn. 2)
Gadeira (İspanya'daki Kadiz) ... 396
Gaïta (İznik-Osmaneli yolunda bir köy) 487
Gaïta (Robert de Guiscard'ın eşi, Bohemond'un anası) ... 43, 47, 48, 54-55, 143, 188
Galabatzès. Bkz. Yalvaç.
Galata (İstanbulda Semt) ... 91 (dn. 2)
Gangra. Bkz. Çankırı.
Garidas. Bkz. Eustratios, Garidas.
Gazi (Hasan Oğlu) ... 499-500
Gaziantep ili ... 430 (dn. 3), 434 (dn. 4)
Gebze (Dakibyza, Kibyza) ... 126 (dn. 1), 306, 325 (dn. 2), 482
Gedelli Kalesi (Loulon) ... 429
Gedik Ahmet Paşa ... 384 (dn. 2)
Gediz (adı) ... 480
Gelibolu (Kallipolis) ... 453
Gelibolu Yarımadası ... 27 (dn. 1,3), 225 (dn. 5), 228 (dn. 3), 248 (ve dn. 2), 448, 449, 450, 453, 505 (dn. 3)
Gemlik (Kios) ... 198, 328, 483
Genoa, -lılar. Bkz. Ceneviz'ler.
Geòrgios, Ermiş ... 91, 105, 163, 178, 327, 343
Geòrgios (Filibe Vâlisi, Mesopotamia'lı) 264
Geòrgios, Dekanos oğlu (Saray görevlisi subay) ... 264, 450
Geòrgios (Manganès=Dalavereci) 82, 83, 86
Geòrgios (Pyrrhos denen; okçu) ... 166, 237
Geòrgios Basilakios. Bkz. Basilakios, Geòrgios.
Geòrgios Koutzomitès. Bkz. Koutzomitès, Geòrgios.
Geòrgios Maniakès. Bkz. Maniakès, Geòrgios.
Geòrgios Monomakhatos. Bkz. Monomakhatos, Geòrgios.
Geòrgios Palaiologos. Bkz. Palaiologos, Geòrgios.
Geòrgios Sykeòtès. Bkz. Sykeòtès, Geòrgios.
Geranion (İstanbul'un batı yakınında kasaba) ... 389
Germanikeia (K.Maraş kenti) ... 430
Germanos (İmparator Botaniatès'in saray görevlisi) ... 58, 59, 61, 62, 65-69, 81, 95, 107, 155 (dn. 1)
Germe (Soma yakınında tarihsel kent) 461 (dn. 5)
Germen'ler ... 359, 386
Germioi Sırtları (Uludağ yöresinde) ... 483
Geta'lar ... 116
Gibbon, Edward. The decline and fall of the Roman Empire ... 472
Gibellum. Bkz. Gabala.
Gilpraktos ... 87
Girit (Krètè) ... 268, 269, 276
Girne (Kyrènè) ... 268, 349
Gisulf (Salerno Prensi) ... 43 (dn. 3)
Glabinitza (Arnavutluk'ta hisar) 129, 151, 183, 404, 405
Glossa Burnu (Avlonya yakınında) ... 128, 385
Glykys Çayı (Arnavutlukta) 135-136, 142
Godefroi de Bouillon (Anna'da Gontophre)

305, 313, 314, 317, 318-320, 325, 343, 344, 346
Goloè (Yukarı Tunca vâdisinde, Demir Kapı Geçidi yakınında kent) 214, 217 (dn. 1), 223, 226, 292, 300
Gonatas Burcu (İznik surlarında) 326, 328
Gontophre. Bkz. Godefroi de Bouillon.
Gordion ... 306 (dn. 3)
Gordos. Bkz. Gördes.
Gorduana (Güneydoğu Anadolunun uç yöresi) 306 (dn. 3)
Gorgo (mythos yaratığı) ... 99
Goulès (Kappadokia'lı asker) 38, 161, 220
Gölyazı Köyü (Apollonia'nın ardılı)...207 (dn. 4).
Gördes (Gordos) ... 306 (dn. 3)
Görice (Korçe; Arnavutluk'ta kent) 152 (dn. 1)
Granikos. Bkz. Barenos (Biga Çayı).
Grègorios (Yazman, Genesios oğlu) 115
Grègorios Gabras. Bkz. Gabras, Grègorios.
Grègorios Kamarètos. Bkz. Kamarètos, Grègorios.
Grègorios Tarònitès. Bkz. Tarònitès, Grègorios.
Gregorius (Papa, VII.) ... 48 (dn. 2), 49-54, 120, 157 (dn. 2), 158, 159
Guillaume (Kont; Anna'da Gelielmos) 162, 163
Guillaume Claret (Bohemond'un Kontlarından biri) ... 413
Guillaume, Gand'lı (Alexios'un subaylarından) ... 438
Guillaume de Grantmesnil (Anna'da, Gelielmos o Grantemanè) ... 339
Guillaume Jourdain (Saint-Gilles'in yeğeni) 347, 348
Guillaume Mascabelle (Anna'da: Gelielmos Maskabelès) ... 43-45
Guy (Robert de Guiscard'ın oğlu) ... 184, 186, 401, 402, 403, 406, 417, 418
Gülhane Parkı (İstanbulda) ... 90 (dn. 1)
Gümülcine (Komotini) ... 179 (dn. 2)
Gümüş Gölü (İstanbul surları yanıbaşında bir havuz ?) ... 314
Gümüşsu. Bkz. Khòma.
Gündüz Bey (Osman Gazi'nin kardeşi) 82 (dn. 3)
Güneş tutulması ... 217
Gürcüler, Gürcistan. Bkz. Alan'lar, İberia.
Habeşistan ... 201 (dn. 6), 505
Habil ... 379 (dn. 1)
Hacer. Bkz. Agar.
Haçlılar (I. Haçlı Seferi) ... 303-347
Hades (Adès; Ölüler Ülkesine egemen tanrının ve o ülkenin adı) ... 37 (dn.3), 113 (dn. 1), 235 (dn. 4), 369
Hades (Keşan yöresinde bir yer) ... 235
Hagia, Hagios (Ermiş adlarında). Bkz. Ermiş.
Haïmos. Bkz. Balkan Dağları.
Halep (Berroia) ... 195, 205 (dn. 1), 333 (dn. 5), 434, 479
Haliç ... 71 (dn. 1), 73 (dn. 2), 74 (dn. 1), 75 (dn. 1), 89, 90, 313
Halys. Bkz. Kızılırmak.
Ham (Nuh'un oğlu) 10
Hannibal. Bkz. Annibal.
Hanzit ili ... 434 (dn. 9)
Hasan, Emîr ... 332, 441-442
Hasan, Emîr (Anna'da, Asan Katoukh. Yukarıdakinin aynı ?) ... 499
Hasankeyf (adı) ... 303 (dn. 2)
Hasan Sabbah, Şeyh ... 205 (dn. 2, 3, 4)
Hassa (Hatay ilinde) ... 333 (dn. 3)
Haşhaşîn (Anna'da, Khasios'lar) ...205, 206
Havsa (Mikra Nikaia=Küçük Nikaia) 217, 241, 298, 299
Hayrabolu (Khariopolis) ... 213, 214 (dn. 1), 228
Hayrabolu Çayı ... 214 (dn. 1)
Hazar Denizi ... 301 (dn. 9), 369 (dn. 4)
Haznedar Çiftliği (Aretas) ... 83 (ve dn. 5)
Hebdomon. Bkz. Bakırköy.
Heinrich (Anna'da: Enerikhos; Alman İmparatoru, IV.) ... 49-53, 54 120, 156-158
Hektor (Ektòr) ... 169 (dn. 3), 312
Helena (Sparta'lı, sonra Troia'lı) 208 (dn. 3)
Helena (Ermiş; Constantinus'un anası) 208
Helena (Robert de Guiscard'ın kızı) ... 41 (dn.4), 42, 46, 47, 48, 49, 56, 140
Helena Köprüsü (Ulubat Köprüsü) ... 208
Helenopolis ... 126 (dn. 1), 208 (dn. 3), 306, 307, 318 (dn. 1), 341, 482, 483
Helepolis (Sur yıkma aracı) ... 83 (ve dn. 6), 127, 131, 137, 139, 163, 177, 207, 218, 230, 234, 270, 314, 326, 327, 357, 399, 405, 441, 446

Hellenkemper, Hansgerd. Burgen der Kreuzritterzeit 344 (dn. 3)
Hellen'ler ... 46, 129, 171, 175, 286, 316, 319, 358, 364 (dn. 1), 387, 471, 505 (dn. 4)
Helles Pontos. Bkz. Çanakkale Boğazı.
Herakleia. Bkz. Ereğli.
Herakleia (Makedonia'daki) ... 163 (dn. 2)
Herakles (Èraklès) ... 23, 35, 41, 126, 316, 408, 410, 441 (dn. 1)
Herakles Sütunları ... 201, 303
Herat ... 225 (dn. 4)
Hereke (Kocaeli Yarımadasındaki) 288 (dn. 3)
Hereke (Seferihisar yakınındaki) 288 (dn. 3)
Herkynios (=Erzgebirge) Ormanları ... 473
Hermann (Anna'da: Ermanos; İtalya'da Duka) ... 120
Hermon Çayı (Kilikia'da) ... 432 (ve dn. 3)
Hero ile Leandros Öyküsü ... 270 (dn. 4)
Heròdès (Yahudi Kralı) ... 53
Herodotos (Èrodotos), Tarih 3, 26 (dn. 2,5), 35 (dn. 5), 171 (dn. 5), 201 (dn. 6), 296 (dn. 1), 301 (dn. 5), 369 (dn. 3), 386 (dn. 2), 392 (dn. 2), 444 (dn. 1), 449 (dn. 1), 469 (dn. 3), 472 (dn. 1)
Hersek Köyü ... 318 (dn. 1), 325 (dn. 1)
Hervé (Anna'da, Erbios; Capua Başpiskoposu) ... 120
Herzfeld, Ernst. The Persian Empire. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden 1968 ... 434 (dn. 2, 8)
Hesiodos, Theogonia ... 35 (dn. 3)
Hetaireia (Birliği) ... 28, 259
Hısn ar-Rummana. Bkz. Hurman Kalesi.
Hierikho (Orikon/Oricum; Arnavutlukta kent) ... 54, 135, 403, 406, 407
Hieroklès, Synekdèmos ... 228 (dn. 3)
Hieron (İstanbul yakınındaki) ... 319
Hindistan ... 201
Hippodromos (İstanbul'daki; At Meydanı, Sultanahmet Meydanı) ... 512-514
Hisar Köy (Amorion) ... 71 (dn. 2), 434 (dn. 6), 489, 490
Hisarlı Dağı (Enez yakınında) ... 252 (dn. 1)
Hocend/Leninabad ... 225 (dn. 4)
Homa. Bkz. Khòma.
Homeros (Omèros) ... 10, 33, 42, 69, 77, 87, 96, 143, 148, 169, 184, 206, 216, 234, 239, 274, 288, 310, 316, 319, 333, 369, 451, 456, 466, 485, 487, 499
Honaz (Khonai) ... 312 (dn. 1)
Honaz'lı Nikètas. Bkz. Nikètas Khoniatès
Honigmann, Ernst. Bizans Devletinin Doğu Sınırı 213 (dn.5), 432 (dn. 4, 5, 6, 7), 429 (dn. 3, 4, 8, 9), 430 (dn. 1, 2, 3, 5, 8), 434 (dn. 2, 3, 4, 7, 9, 14), 435 (dn. 1, 2, 4, 6)
Horasan (Anna'da, Khorosan) 204, 205, 206, 333, 334, 340, 345-347, 451, 453, 479, 500
Horoskop ... 189
Hugue (Fransa Prensi) ... 308-310
Hugue (Bohemond'un Kontlarından, tutsak düşen) ... 407
Hugue (Bohemond'un Kontlarından; tutsak düşmeyen) ... 416
Humbert (Raoul oğlu; Alexios'un subaylarından) ... 438
Humbertopoulos, Kònstantinos (Alexios'un komutanlarından) ... 69, 70, 137, 211, 253, 258, 291
Hun'lar ... 225
Hunu köyü (Afşin yakınında) ... 434 (dn. 3)
Hurman Çayı (Ceyhan'ın başlangıç kollarından) ... 432 (dn. 3)
Hurman Kalesi (Aròmanè, Ròmaïna, Hısn ar-Rummana, Karyat Rumman) 434 (ve dn. 4)
Hurman/Yazıbelen Köyü (Afşin ilçesinde) 434
Hurremî'ler ... 205 (dn. 2)
Hyaleas. Bkz. Exazènos, Nikèphoros Hyaleas.
Hyperperilampros (san'ı) ... 209
Hypertimos (san'ı) ... 186

Ilgın ... 500 (dn. 2)
Irak ... 333 (dn. 5)
Isfahan (Anna'da, Spakha) ... 203
Işıklı (Eumeneia) ... 339 (dn. 2)
Izgın (Sgenin; Elbistan ilçesinde köy) 434 (ve dn. 12)

İakòbos Baradeus. Bkz. Yakub, Barada'lı.
İamblikhos (düşünür) ... 174
İapha (Filistin'deki Yafa). Bkz. Yafa.
İapygia (İtalyada Brindisi yöresi) ... 55

İasitas (Anna'nın kızkardeşi Eudokia'nın eşi) ... 174
İasòn (mythos kişisi) ... 386 (dn. 2)
İasòn Tepesi (Arnavutluk'ta, deniz kıyısında) ... 385
İatzoulinos. Bkz. Jocelin de Courtenay.
İbar Çayı (Makedonia'da) ... 257 (dn. 1), 272, 273
İberia (Gürcistan), İberia'lılar (Gürcüler) 195, 505
İberitzès'in Evi 92
İbidos Dağı (Çanakkale ilinde) ... 459
İbrahim (Abram/Abraham, Yahudi Peygamberi) ... 68 (dn. 1), 368 (dn. 4)
İerosalèm. Bkz. Kudüs.
İerosalèm (İthaka Adasında kentçik) ... 187
İğriboz (Euripos) Boğazı ... 67, 328
İkona'lar 155, 156, 165, 171, 176, 471 (dn. 7)
İkonion. Bkz. Konya.
İlhan (Anna'da, Elkhanès. Büyük Selçuklu Sultanlığı komutanı) ...207-209
İlhan (rütbeli) Skaliarios. Bkz. Skaliarios.
İlhan (Kılıç Arslan'ın komutanı) ... 307
İliada ... 6, 10, 33 (dn.3), 34 (dn.1), 38 (dn.2), 69 (dn. 3), 78 (dn. 2), 87 (dn. 2), 98 (dn. 1), 144 (dn. 1), 169 (dn. 1, 3), 184 (dn. 1), 218 (dn. 1), 234 (dn. 2), 239 (dn. 3), 263 (dn. 2), 274 (dn. 1), 316 (dn. 1), 333 (dn. 1), 369 (dn. 2), 388 (dn. 1), 392 (dn. 2), 395 (dn. 3), 405 (dn. 2), 407 (dn. 2), 419 (dn. 4), 451 (dn. 6), 456 (dn. 1), 485 (dn. 1), 487 (dn. 8), 499 (dn. 2)
İlion ... 6
İllyrikon İl'i (Arnavutluk) ... 34, 58, 109, 119, 120, 129, 131, 132, 156, 157, 184, 188, 194, 203, 259, 309, 360, 371, 382, 388, 410, 411, 413, 473
İncil. Bkz. Kutsal Kitap.
İncili Köşk ... 105 (dn. 3)
Indictio. Bkz. Taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi.
İnebahtı. Bkz. Naupaktos.
İnecik (Apros) ... 320
İò (mythos kişisi; İneğe dönüştürülmüş genç kadın) ... 81 (dn. 4)
İòannakès. Bkz. Kourtikios, Basileios.
İòannès, Ermiş (St. Jean) ... 81, 104, 336, 371, 472
İòannès (Kosmas'dan önceki Evrensel Patrik) ... 100
İòannès (Paulikianos'ların önderlerinden, Kallinikos oğlu) ... 471
İòannès (Alan/Gürcü soyundan bir subay) 58
İòannès Solomòn. Bkz. Solomòn, İòannès.
İòannès Bryennios. Bkz. Bryennios, İòannès.
İòannès Doukas. Bkz. Doukas, İòannès.
İòannès Kantakouzènos. Bkz. Kantakouzènos, İòannès.
İòannès Komnènos. Bkz. Komnènos, İòannès.
İòannès Tarònitès. Bkz. Tarònitès, İòannès.
İòannikios (Keşiş) ... 36, 37, 40
İon Denizi ... 48
İòannina. Bkz. Yanya.
İphigeneia ... 78 (dn. 2)
İpsala (Kypsella) ... 226, 390 (dn. 4, 6)
İpsos (- Kenti, - Savaşı) ... 495 (dn. 2)
İran (Anna'da, Persia) ... 18, 204, 205 (dn. 2), 209, 365 (dn. 2), 514, 515
İrtakh. Bkz. Artakh.
İsa ... 52, 65, 88 (dn. 2), 105 (dn. 3), 107 (dn. 2), 110, 111, 123 (dn. 4), 155 (dn. 2), 186, 209, 264, 284, 286-287, 303 (dn. 2), 308, 312, 315, 336, 342 (dn. 1), 383, 414 (dn. 1), 437, 439, 448, 451 (dn. 2), 474 (dn. 3), 503, 504
İsaakios Komnènos. Bkz. Komnènos, İsaakios.
İsaakios Kontostephanos. Bkz. Kontostephanos, İsaakios.
İsangeles. Bkz. Saint-Gilles.
İskender (Büyük-; Alexandros) ... 13, 225, 273, 333 (dn. 3), 505
İskenderiye (Alexandreia) ... 190, 225
İskit'ler (ayrıca bkz. Kuman'lar, Peçenekler, Slav'lar) ... 28, 30, 58, 59, 65, 102, 155, 181, 183, 203, 209, 210-212, 213-229, 232, 234-257, 259, 272, 299, 300, 369 (dn. 4), 383, 384, 364, 365, 388, 391, 392, 406, 408, 459, 460, 470, 473, 473, 489, 495
İslâhiye ... 333 (dn. 3)
İslimye (Sliven) ... 212 (dn. 2), 292, 300
İsmail (İbrahim'in, köle Hacer'den doğmuş oğlu) ... 301 dn. 4
İsmail (Dânişmend'li) ... 340-341
İsmailî'ler, İsmail Oğulları (Türkler). 301 ve

birçok yerde.
İsmailiye Mezhebi ... 301 (dn. 4)
İsokratès (Atina'lı yazar) ... 465
İspanya ... 396 (dn. 3)
İstanbul (keza, Konstantinos Kenti; Kent; Byzantion; Kentlerin Kraliçesi; Yeni Roma; Başkent; İmparatorluk Kenti) Pek çok yerde.
İstanbul Boğazı (Bosporos/Bosphoros, Karadeniz Boğazı, Marmara Boğazı) 25, 90, 105 (dn. 2) 124, 126, 193, 202, 263, 313, 317, 318, 321, 323, 453
İstanköy (Kos) ... 99 (dn. 2), 351
İstinye (Sòsthenion) ... 263, 317
İşkodra (Skodra) ... 48 (dn.1), 257 (dn. 1), 388
İşkodra Gölü ... 257 (dn. 1)
İtalos (Felsefe Profesörü) ... 170-176, 286
İtalya, İtalyalılar (ayrıca bkz. Lombardiya) 16, 28, 113 (dn. 1), 120 (dn. 3), 127, 156, 157 (dn. 2), 158, 162, 170-172, 183, 257 (dn. 1), 302, 357 (dn. 2), 385, 386, 387, 394, 410 (dn. 1), 411, 439, 450
İthaka (Adası) ... 90, 170 (dn. 3), 187
Iulianus (İmparator) ... 91 (dn. 3)
Iustinianus ... 75 (dn. 1), 107 (dn. 1), 126 (dn. 1), 208 (dn. 3), 336, 365 (dn. 1), 472
İzmir (Smyrna, Smyrnè) ... 4, 7, 8, 129 (dn. 3), 229-230, 233, 234, 265, 267-269, 271 (dn. 2), 336, 337-338, 440, 442
İzmir ili ... 99 (dn. 2), 230
İzmir Körfezi ... 230 (dn. 1)
İzmit (Nikomedeia) ... 124 (dn. 2), 126, 198, 199, 249, 301, 325, 472, 484, 486
İzmit Körfezi ... 126 (dn. 1), 208 (dn. 3), 301 (dn. 9), 302 (dn. 1), 307, 325 (dn. 1, 2), 332, 346, 480, 483
İznik (Nikaia) ... 18, 24, 81 (dn. 3), 124, 133, 194, 197, 199, 201, 202, 203, 206, 229 (dn. 2), 306, 307, 324, 325-330, 337, 457, 459, 460, 472, 475, 480-483, 486
İznik Gölü ... 197 (dn. 5), 328, 329, 458, 480

Jocelin de Courtenay (Kont; Anna'da, İatzoulinos) ... 448
Joffroy Mali (Alexios'un subaylarından) 438
Jupan'lar (Sırp Beyleri) ... 284, 438

Kabalikos, Alexandros (Komutan) ... 232
Kabalion (Arnavutlukta kıyı kasabası) 310
Kabasilas, Alexandros ... 137, 403, 409
Kabil (Kain) ... 379 (dn. 1)
Kadıköy (Khalkèdòn) ... 154, 155, 223
Kadıköy (Evreşe). Bkz. Evreşe.
Kadiz. Bkz. Gadeira.
Kadmos Yengisi ... 463, 476, 485
Kadu/Kadys (Anadolu Tanrısı) ... 480 (dn. 6)
Kafeskapı (Edirne surlarında) ... 294 (dn. 2)
Kafesoğlu, İbrahim ... 18
Kahire ... 343 (ve dn. 2), 344, 361 (ve dn. 1)
Kain. Bkz. Kabil.
Kaisar (Caesar) san'ı ... 5, 49, 103 (ve dn. 1), 467 (ve dn. 1)
Kaisar. Bkz. İsaakios Komnènos, Nikèphoros Bryennios, Nikèphoros Melissènos.
Kaisaropolis ... 281
Kakè Pleura ... 146
Kala Dendra (Enez yakınında bir yer) ... 256
Kalamış (Şarköy yakınında köy) ... 27
Kal'at Berze. Bkz. Borze.
Kal'at Secar. Bkz. Sezer.
Kalathades (Edirne'nin kapı semtlerinden biri) ... 295
Kalaura (Türkiye Trakyasında) ... 27
Kalaureia Adası (Yunanistanda) ... 27
Kalde'liler (Khaldaios'lar, Bâbilli râhipler) 171, 471
Kaligaria Kapısı. Bkz. Eğri Kapı.
Kalliklès, Nikolaos (Hekim) ... 516, 521
Kallinikos. Bkz. Paulos (Kallinikos Oğlu).
Kalliopè (Mousa'lardan biri) ... 466
Kallios Manastırı ... 104
Kalliparios (Yargıç ve yönetici) ... 269
Kallipolis. Bkz. Gelibolu.
Kaltzierin (Afşin-Halep arası yörede bir hisar) ... 434
Kamarètos, Grègorios (Yazman) ... 280
Kamçik (Bulgaristanda kasaba ve çay) 210 (dn. 2), 212 (dn. 2)
Kamer ed Din (Emîr) ... 163 (dn. 1)
Kamyrès (Emîr) ... 163
Kamyrès (Türk asker) ... 298
Kamytzès, Eusthatios (Alexios'un subaylarından) ... 264, 339, 403, 404, 409, 457, 459, 460, 462-464, 468, 488, 489
Kanikleios (Osmanlı'nın Nişancı'sına

benzer görevli) ... 354
Kandahar ... 225 (dn. 4)
Kanina (Arnavutluk'ta kent) ... 54, 403, 406, 407
Kantakouzènos (İmparator, VI.) İòannès 85, 204 (dn. 4), 354 (dn. 5)
Kantakouzènos (Alexios'un Komutanlarından) ... 291, 349, 354-357, 362, 405-409
Kantzous (Alexios'un subaylarından) ... 235
Kapıdağı Yarımadası ... 65 (dn. 4)
Kapitülâsyonlar ... 186
Kappadokia, -lılar ... 16, 20, 38, 91 (dn. 3), 119, 197, 296 (dn. 3), 366 (dn. 5), 434 (dn. 6), 441
Karaağaç (Poutzè; Edirne yakınındaki) 297 (dn. 1)
Karabel Geçidi (İzmir ilinde) ... 442 (dn. 6)
Kara Biga (Pègai) ... 106 (dn. 2)
Karadağ (Yugoslavya'da) ... 48 (dn. 1), 257 (dn. 1)
Karadeniz ... 22, 156, 214, 216, 261 (dn. 2), 263, 291 (dn. 3), 293, 314, 473
Karadeniz Boğazı. Bkz. İstanbul Boğazı.
Kara Drina (Drymòn) ... 160 (dn. 1), 387, 388
Karambis. Bkz. Kerempe Burnu
Kara Menderes Çayı (Skamandros) 449, 459
Karamürsel (Prainetos; Anna'da, Prenetos) 197 (dn. 5), 198
Karas (Alexios'un subaylarından) ... 404
Karasu (Çatalca'daki çay). Bkz. Mela/Melas Çayı
Kara Tekin (Büyük Selçuklu Sultanlığına bağlı Emîr) ... 196 (dn. 1), 202
Karatzas, Argyros (Alexios'un Türk kökenli subayı) ... 220, 259, 260, 300
Karbeas (Paulikianos'ların önderlerinden) 472
Karma (Pisidia ile Galatia sınırında köy) 461 (dn. 5)
Karme (Batı Anadoluda, yeri saptanamamış bir kasaba) ... 461-462
Karmatî'ler ... 205 (dn. 2)
Karpathos Adası ... 268
Karpianos (İstanbulda Mahalle) ... 80
Kartaca ... 17
Karyat Rummana. Bkz. Hurrman Kalesi.
Karykès (âsi) ... 268
Karyx (Ulubat yakınında bir pınar) ... 480
Kasiotis ili (başkenti Halep olan il) ... 434
Kaspax (Komutan) ... 337-338
Kassopè (Korfu Adasında liman) ... 185
Kastamonitès, Nikètas (Komutan) ... 220, 230, 375
Kastamonu ... 22
Kastellorizo (Meis) Adası ... 352 (dn. 2)
Kastoria (Kuzeybatı Yunanistanda kent) 157 (dn. 2), 163, 169, 170, 177
Katakalòn (adı belirtilmeyen) ... 28 (dn.3), 29, 30
Katakalòn (rütbeli) Euphorbènos. Bkz. Euphorbènos, Kònstantinos (Katakalòn).
Katakalòn, Kekaumenos (=Yanık) Mikhaèl 280, 284, 338, 403, 406, 491
Katakalòn (rütbeli) Tarkhaniòtes. Bkz. Tarkhaniòtès (Katakalòn rütbeli)
Katanankès (Falcı) ... 190
Kataphraktos (Zırha bürünmüş atlı asker) 83 (dn. 8), 167
Katarodòn (Eusthatios Kamytzès'in yeğeni) 460
Katepanos (rütbesi) ... 121
Kathismati (Afşin-Halep arası yörede bir kasaba) ... 435
Katranès (Alexios'un subaylarından) ... 235
Kattaro/Kotor. Bkz. Kotor.
Kauka (Suriyede bir hisar) ... 429
Kavala ... 40 (dn. 4)
Kaystros. Bkz. Küçük Menderes.
Kèdoktos Ovası ... 27
Kedrea. Bkz. Âsar Kümbet Kale.
Kefalonya Adası ... 187, 350
Kekaumenos. Bkz. Katakalòn, Kekaumenos.
Kelbianos Ovası (Küçük Menderes Vâdisinin iç ucu) ... 442, 451, 452 (dn. 4)
Kellia (Kuzeybatı Anadoluda bir yer) 481
Kelliòn Dağı (Thessalia'da) ... 164
Kelt'ler (Anna'da, "Franklar" anlamındadır). Pek çok yerde.
Keltiberos'lar ... 386
Kemalpaşa (Nymphaeion/Nif) ... 442
Kemer Kalesi. Bkz. Parion.
Kentlerin Kraliçesi (Basilissa tòn Poleòn). Bkz. İstanbul.
Kephalas, Leòn (Larissa Vâlisi) 163, 164
Kephas (=Petros, Kaya) ... 303 (dn. 2)
Kerboğa, Emîr ... 334, 335, 340, 342
Kerempe Burnu (Karambis) ... 263
Kerkyra. Bkz. Korfu.

Keşan (Rousion) ... 214 (dn. 1), 234-238.
Khaldaia (Anadolunun Doğu Karadeniz Bölgesi) ... 261
Khaldaios'lar. Bkz. Kalde'liler.
Khalès (Tuna boyunda bir Bey) ... 210
Khalintzès, Niketas (Alexios'un subaylarından) ... 348
Khalkèdòn. Bkz. Kadıköy.
Khalkèdòn/Kadıköy Kilise Kurultayı (Konsil'i) ... 50
Khalkopratia (İstanbulda semt) ... 154, 182
Khalybes/Khalyps'ler (Anadolunun Doğu Karadeniz Bölgesinde ilkçağ halkı) ... 472
Kharatikès (Kara Tekin ?) ... 195, 196, 202
Khariopolis. Bkz. Hayrabolu.
Kharisios Kapısı. Bkz. Edirne Kapı.
Kharon (mythos kişisi, Ölüler Ülkesinde kayıkçı) ... 113 (dn. 1)
Kharon (Anna Dalassèna'nın babasının san'ı) ... 113
Kharzanès Çayı (Arnavutluk'ta)... 139, 146, 149, 405, 406
Khasios'lar. Bkz. Haşhaşîn.
Khèlè. Bkz. Şile.
Khersòn (Kırım'da kent) ... 289
Khersonnèsos (Anna'da Kherronèsos). Bkz. Gelibolu Yarımadası.
Khimara (Arnavutluk'ta kıyıda ılıca kasabası) ... 310, 385
Khios. Bkz. Sakız.
Khlempinas (Batı Trakyada köy) ... 40
Khliara (Kırkağaç yakınında tarihsel kent) 442, 449, 459
Khobar (Tanrıça) ... 304
Khoirènos (Meriç ağzı batı yanında bir köy) 249, 256
Khoirobakkhoi. Bkz. Çatalca.
Khoirosphaktès (Elçi, Yunanistan Vâlisi) 120
Khòma/Gümüşsu ... 26, 29, 30, 93, 95, 118, 119, 124-125, 339
Khonai. Bkz. Honaz.
Khònion/Khònios (Afşin yakınlarında hisar) ... 434
Khorosan. Bkz. Horasan.
Khortarea (Makedonia'da, Zygos Dağında bir geçit) ... 257 (dn. 1), 291
Khrysokheiros (Paulikianos'ların önderlerinden) ... 472
Khrysopolis. Bkz. Üsküdar
Khristophoros (İmp. I. Basileios'un kayınbiraderi ve komutanı) ... 25
Khristopolis (Yunanistanda kent) 275, 278.
Kıbrıs (Kypros) ... 268, 269, 334, 344, 345, 348, 349, 351 (dn. 1), 352, 353, 354, 445, 447, 448
Kılıç Arslan (Sultan I.; Anna'da, Klitziasthlan) ... 7, 202, 206, 270-271, 307, 325, 326, 328, 329 (dn. 1), 333, 448 (dn. 4)
Kıpçak Türkleri ... 169 (dn. 2)
Kırıkhan ... 333 (dn. 3)
Kırkağaç ... 442 (dn. 5), 449
Kırk Ermişler (Şehitler) Kilisesi (İstanbuldaki) ... 71, 172
Kırkgeçit Deresi (Drakon) ... 126 (dn. 1)
Kırk Şehitler ... 71 (dn. 2)
Kırk Şehitler Gölü ... 492
Kızıl Deniz ... 451
Kızılırmak (Alys; Lâtin yazımında Halys) 346
Kız Kalesi (İçel ilinde, kıyıda). Bkz. Kourikos.
Kızlar Kalesi (Hatay ilinde). Bkz. Pagras.
Kibotos (İzmit Körfezi güney kıyısında köy) 126 (dn. 1), 306, 318 (dn. 1), 325, 346, 458, 480
Kibyza. Bkz. Gebze.
Kilikia (ayrıca bkz. Çukurova) ...12, 13, 25, 349, 363, 364, 366, 432
Kilise Babaları (Kutsal Baba'lar, Ermiş Baba'lar) ... 93, 174, 286, 287, 366 (ve dn. 5), 510
Kilizman (ilkçağ Klazomenai kenti yöresi; Urla İskelesi yakınları) ... 230 (dn. 1).
Kios. Bkz. Gemlik.
Kiraz (Keles) ... 442 (dn. 6)
Kissabos Dağı (Thessalia'da) ... 164
Kitzès (Kuman Beyi) ... 298
Klazomenai. Bkz. Klyzomenai.
Kleisoura (adının anlamı) ...165 (dn. 2), 168
Kleopatra ... 57 (dn. 1)
Klytaimestra (mythos kişisi, Agamemnon'un eşi) ... 78 (dn. 2)
Klyzomenai ... 230 (ve dn. 1)
Knidos (Datça Yarımadasında tarihsel kent) 189 (dn. 1), 351
Kocabaş Çayı. Bkz. Barenos (Biga çayı).

Kocaeli Yarımadası 124, 193 (dn. 2), 301 (dn. 3)
Koila/Koiloi (Gelibolu Yarımadasında kentçik) ... 449 (ve dn. 2)
Kolkhis (Kolkh'ların yâni Kola/Göle halkının ülkesi; Güneydoğu Karadeniz kıyıları) ... 386 (dn. 2)
Kolòneia. Bkz. Şebinkarahisar.
Kolophòn (İonia kenti) ... 99 (dn. 2)
Kolossai (Phrygia kenti; Denizli ilinde) 312 (dn. 1)
Koman'lar. Bkz. Kuman'lar.
Komiskortès (Draç Vâlisi) ... 150
Kommagene (adı) ... 125 (dn. 6)
Kommagene Krallığı ... 435 (dn. 6)
Kommermoeri (Afşin-Halep arası yörede bir kasaba) ... 435
Komnè (kasabası) ... 22
Komnèna, Eirènè (İmparator Alexios'un eşi, Anna'nın annesi). Pek çok yerde.
Komnèna, Eirènè (Alan/Gürcü Prensesi; Alexios'un yengesi; İsaakios'un eşi) 62, 73 (ve dn. 1), 96
Komnèna, Eudokia. İmparator Alexios'un kızkardeşi, Nikèphoros Melissènos'un eşi) 81 (dn. 3), 204 (dn. 3), 261
Komnèna, Eudokia (Alexios'un kızı, Anna'nın kızkardeşi, İasitas'ın eşi) ... 521
Komnèna, Maria (Alexios'un kızkardeşi, Mikhaèl Tarònitès'in eşi) ... 103
Komnèna, Maria (Alexios'un kızı, Anna'nın kızkardeşi, Nikèphoros Euphorbènos'un eşi) ... 193, 204, 262, 263, 295, 521-524
Komnèna, Theodòra (Anna'nın diğer bir kızkardeşi; Kònstantinos Diogenès'in eşi) 288 (dn. 4), 289
Komnènos, Adrianos (İmparator Alexios'un kardeşi) ... 97, 214, 220, 221, 251, 261, 278-280
Komnènos, (İmparator, I.) Alexios. Pek çok yerde.
Komnènos, (İmparator, II.) Alexios (Yukarıdakinin torunu olan İmp. Manouèl Komnènos'un oğlu) ... 466 (dn. 7)
Komnènos, Alexios (İmp. Alexios'un kardeşi İsaakios'un küçük oğlu) ... 371, 282, 388, 396, 399, 411, 413, 417
Komnènos, Andronikos (İmparator) ... 466 (dn. 7)
Komnènos, Andronikos (Anna'nın kardeşlerinden) ... 494
Komnènos, Ìòannès (Anna'nın kardeşi, İmparator) ... 5, 11, 193, 204 (dn. 3), 372, 409 (ve dn. 3), 421 (ve dn. 4), 422, 423, 425, 427, 437, 451 (dn. 3), 452 (dn. 5), 453 (dn. 4), 456 (dn. 4), 466 (dn. 7), 467 (dn. 4), 486 (dn. 1), 521 (dn. 4), 522 (ve dn. 2, 4), 523 (dn. 4), 525 (dn. 3)
Komnènos, Ìòannès (İmparator İsaakios'un kardeşi, İmparator Alexios'un babası) 15, 61, 115, 137, 326
Komnènos, Ìòannès (İmparator Alexios'un yeğeni; İsaakios'un oğlu; Draç Vâlisi) 122-123, 156, 259-261, 265, 271 (dn. 3), 272, 308, 309, 372
Komnènos, İsaakios (İmparator) ... 15, 23, 115-117, 326
Komnènos, İsaakios (Sebastokratòr; Alexios'un ağabeyi) ... 15, 17, 61-92, 96, 102, 103, 105, 122, 136, 153-156, 175, 258-261, 262, 288, 308, 371, 377, 508
Komnènos, Manouèl (İmparator; Alexios'un torunu) ... 74 (dn. 5), 339 (dn. 2), 372, 466 (dn. 7), 467 (dn. 4), 487 (dn. 6)
Komnènos, Manouèl (Alexios'un dedesi) 326
Komnènos, Manouèl (İmp. Alexios'un erken ölmüş ağabeyi) ... 15, 61, 71, 92 (dn. 1)
Komotini. Bkz. Gümülcine.
Kònstantinos (İmparator I.) Bkz. Constantinus.
Kònstantinos (İmparator XII.) ... 80 (dn. 1)
Kònstantinos (Notarios=Noter) ... 438
Kònstantinos (Sofracıbaşı, hadım) ... 392
Kònstantinos (Sylbanos / Sylvanus; Paulikianos'ların önderi) ... 471 (dn. 7)
Kònstantinos (Şahincibaşı) ... 235
Kònstantinos Alanı. Bkz. Çemberlitaş.
Kònstantinos Doukas (İmparator X. Kònstantinos; 1059-1067). Bkz. Doukas, Konstantinos
Kònstantinos Doukas (İmparator Mikhaèl Doukas'ın oğlu). Bkz. Doukas, Kònstantinos.
Kònstantinos Humbertopoulos. Bkz. Humbertopoulos, Kònstantinos.
Kònstantinos Monomakhos (İmparator). Bkz. Monomakhos, Kònstantinos.
Kònstantinos Òpos. Bkz. Òpos,

Kònstantinos.
Kònstantinos (Katepanos rütbeli) ... 121, 122
Kònstantios Doukas. Bkz. Doukas, Kònstantios.
Kontogmèn (Anadolu Selçuklularından) 458, 459
Kontopaganos (Bohemond'un Kontlarından) 403, 404, 407
Kontostaulos (=İmrahor, Emîr-i Ahur) 166
Kontostephanos, İsaakios (Donanma Komutanı) ...382-386, 390, 409, 410, 411
Kontostephanos, Stephanos (yukarıdakinin küçük kardeşi) ... 409
Konya (İkonion) ... 117 (dn. 1), 479, 484, 486, 490, 492, 499, 500, 501
Koprisianos (Bohemond'un komutanlarından) ... 401
Korçe. Bkz. Görice.
Korfu (Koryphò, Kerkyra) ... 58, 127 (dn. 4), 128, 184, 185, 350, 358, 359, 360
Korinthos Körfezi ... 57 (dn. 2)
Korònè (Yunanistanda kent) ... 355
Korykos. Bkz. Kourikos
Kos (İstanköy). Bkz. İstanköy.
Kosmas, Ermiş ... 75 (dn. 1), 100
Kosmas (Evrensel Patrik) ... 93, 98, 100, 104, 107
Kosmidion Manastırı ... 75, 76, 313, 319, 321
Kosova Eyaleti (Osmanlıda) ... 257 (dn. 1)
Kosovo Polje (Sırpçada: Kosovo= Karatavuk Ovası) ... 257 (dn. 1)
Kosovska Mitrovica. Bkz. Mitroviçe.
Kotiaeion (Kütahya) adı ... 480
Kotoiraikia (Ulubat-Manyas yöresinde bir bölge) ... 480
Kotor (Adriyatik Denizi kıyısında kent) 48 (dn. 1). 257 (dn. 1)
Kotrònè (Liman kenti; Kotor ?) ... 48
Kotu/Kotys (Anadolu ve Balkanlar Tanrısı) 480 (dn. 6)
Koulè (Türkiye Trakyasında kasaba) 213, 214
Kouleòn (Filibe'li Bogomil'lerin önderlerinden) ... 137, 157, 476, 478
Kouratòr (san'ı) ... 230
Kourikos (Silifke-Mersin arasında Kız Kalesi) ... 353 (ve dn. 4), 354
Kourtikios, Basileios (=İòannakès; Alexios'un subaylarından) 39, 165, 204, 214, 220, 241, 257, 375
Kousinos (Mani'cilerin önderlerinden) 476, 478
Koutzoumitès, Geòrgios (Alexios'un subaylarından) ... 220
Kozan ilçesi ... 432 (dn. 1)
Köylerimiz 1981. TC İçişleri Bakanlığı yayını, Ankara 1982 78 (dn. 4)
Kral Barışı ... 497 (dn. 3)
Kremlin ... 92 (dn. 2)
Krènides (Filibe'nin eski bir adı) ... 469
Kroisos (Lydia Kralı) ... 70
Kudüs ... 226, 303, 313, 318 (dn. 1, 2), 320 (dn. 1), 341-343, 346-347, 350, 415, 444-448
Kûfi Çayı (Glaukos; Çivril yakınında) 339 (dn. 2)
Kuku (Pierre l'Ermite'in sanı) ... 303
Kuman'lar ... 169 (dn. 2), 218, 224, 226, 250-256, 287-300, 454, 469, 474, 475
Kur'an ... 379 (dn. 1)
Kurtarıcı İsa Kilisesi (İstanbulda) ... 105 (dn. 3)
Kurukafa Kulesi (Niş'te) ... 307 (dn. 2)
Kutalmış (Büyük Selçuklu Ailesinden Prens; Süleyman Şah'ın babası) ... 18, 24, 195 (dn. 3)
Kutb ed Din (Melik Şah; Kılıç Arslan'ın oğlu). Bkz. Melik Şah.
Kutsal Baba'lar. Bkz. Kilise Babaları.
Kutsal Çivi (İsa'nın böğrünü delen mızrak temreni) ... 264, 342, 437 (dn. 4), 469
Kutsal Göl (Bulgaristanda) ... 291
Kutsal Kitap (Tevrat, İncil) ... 10, 51, 52 (dn. 2), 53 (dn. 1), 65 (dn. 1), 68 (dn. 1), 80 (dn. 3), 88 (dn. 1), 106 (dn. 1), 108 (dn. 2), 167 (dn. 1), 174 (dn. 5), 196 (dn. 2), 247 (ve dn. 1), 277 (dn. 1), 301 (dn. 4), 303 (dn. 2), 312, 368 (dn. 1, 4), 370 (dn. 1, 4), 373 (dn. 2), 379 (dn. 1), 414 (ve dn. 1), 437 (dn. 4), 468 (dn. 1, 2, 3), 482 (dn. 2), 503 (dn. 1, 2, 3, 4), 504 (dn. 1), 511 (dn. 3), 513 (dn. 1, 2), 514 (dn. 3), 522 (dn. 1)
Kutsal Kurul (İera Synodos) ... 107, 154-156, 176, 509, 511, 512
Kutsal Mezar (Kudüs'te) ... 303, 305, 308, 313, 318, 323, 415, 447, 448

Kutsal Tabur (İeros Lokhos) ... 228
Kuyruklu Yıldız ... 371
Kuzey Kutbu ... 202
Küçük Ayasofya Mahallesi (İstanbulda) 73 (dn. 2)
Küçük Çekmece (Gölü, Kasabası; Rhegion) 78 (dn. 4), 243 (dn. 1), 248 (dn. 1)
Küçük Menderes (Kaystros) ... 442 (dn. 3, 6), 451 (dn. 6)
Küçük Nikaia (Mikra Nikaia). Bkz. Havsa.
Kydnos. Bkz. Tarsus Çayı.
Kydoniatès, (Hadım) Leòn ... 99
Kyklad Adaları ... 372
Kymineianos, Eusthatios (Donanma Komutanı, hadım) ... 199, 298, 354, 389
Kyparissios (Bithynia'da bir yer) ... 198
Kyperoudès Manastırı (İstanbulda ?) 276
Kypsella. Bkz. İpsala.
Kyrènè. Bkz. Girne.
Kyros (İran Şahı Kuraş/Keyhusrev)... 296, 369 (dn. 3)
Kyros Kilisesi (İstanbulda) ... 171
Kyzikos (Erdek ile Bandırma arasında ilkçağ ve ortaçağ kenti) 65-67, 207, 209, 211, 458

Labrys (balta; özellikle, iki ağızlı balta) 123 (dn. 2)
Lâdik (Laodikeia; Denizli ilindeki) ... 339
Lakedaimonia (Yunanistanda, Sparta yöresi) 200
Lakonia (aynı yörenin bir diğer adı) ... 228
Lampè (Ulubat yöresi) ... 203, 441
Lampè Ovası (Çivril ilçesinde, Eumeneia/Işıklı dolayları) ... 339
Lampès Çayı (Orhaneli Çayı) ... 203 (dn. 1)
Lampron. Bkz. Çamlıyaylâ.
Landulf. Bkz. Rudolf (Schwaben Duka'sı).
Landulf (Donanma Komutanı; Anna'da Landoulfos) ... 351, 352, 354, 355, 385, 386, 409, 411
Laodikeia. Bkz. Lâdik, Lâzkiye.
Lapara/Lykandos ili (Afşin yöresi) ... 434
Lardea (Bulgaristanda kent) ... 214
Larissa (adı) ... 387 (dn. 4)
Larissa (Thessalia'daki) ... 34, 35, 162-165, 167-169, 313, 321-322
Larissa (Suriyedeki) ... 430
Laroche, Emmanuel. Dictionnaire de la langue louvite ... 444 (dn. 1)
Lâtinler (Anna'da, genellikle, "Franklar" anlamında). Pek çok yerde.
Lâzkiye (Laodikeia) ... 344, 348, 350, 352, 353, 355, 356, 362, 405, 426, 432
Leandros. Bkz. Hero ile Leandros Öyküsü.
Lebounès Dağı, Lebounion (Enez yakınında) 252-253
Lebounès, Geòrgios (Alexios'un subaylarından) ... 463, 489, 491
Lefke (Leukai). Bkz. Osmaneli.
Lefkoşa (Leukòsia) ... 268, 269
Leninabad. Bkz. Hocend.
Lentiana (Manyas dolaylarında bir bölge ve bir kentçik) ... 458, 480
Leòn (Khalkèdòn/Kadıköy Metropoliti) 154-156, 223
Leòn Anemas. Bkz. Anemas, Leòn.
Leòn Diogenès. Bkz. Diogenès, Leòn.
Leòn Kydoniatès. Bkz. Kydoniatès, Leòn.
Leòn Kephalas. Bkz. Kephalas, Leòn.
Leòn Nikeritès. Bkz. Nikeritès, Leòn.
Lepanto. Bkz. Naupaktos.
Leptinès (Dèmosthenès'in eleştirdiği bir kişi) ... 200 (dn. 4)
Lesbos. Bkz. Midilli Adası.
Leukai. Bkz. Osmaneli.
Leukai (İzmir Körfezi ağzındaki) 487 (dn. 5)
Leukas Adası ... 350
Leukòsia. Bkz. Lefkoşa.
Levon (Ermeni Prens) ... 430
Libotanion Boğazı (Thessalia'da) 165, 166
Libya ... 209
Libyssa (Gebze yakınında, Anibal'in öldüğü yer) ... 126 (dn. 1)
Limn (Van Gölünde ada) ... 435 (dn. 6)
Limnios'lar ili (Urfa yöresinde) ... 435
Lipenion Hisarı (Makedonia'da; şimdi, Lipljan) ... 257 (dn. 1), 272, 273, 284
Litarbai. Bkz. Pheresia.
Lobitzos (Lofça/Loveç) ... 116
Logothetès (Saymanlar Müdürü) ... 95, 110, 111
Lombardiya (Anna'da, Longobardia biçimiyle, İtalya ve özellikle Güney İtalya anlamında). Pek çok yerde.
Lombardiya Boğazı (Otranto Boğazı) 305, 306, 310, 409, 410 (ve dn. 1), 411
Lombard'lar ... 43 (dn. 2)
Longibardos (dil bilgini) ... 506

Longinias/Longiniada (Tarsus yöresinde bir yerleşim) ... 357
Lopadion. Bkz. Ulubat.
Loulon. Bkz. Gedelli Kalesi.
Loveç. Bkz. Lobitzos.
Luwi'ler, Luwi dili ... 27, 48 (dn. 1), 123 (dn. 2), 125 (dn. 6), 208 (dn. 3), 430 (dn. 5), 434 (dn. 6), 449 (dn. 2), 483
Lübnan (Libanos) ... 345, 362 (dn. 1), 445
Lydia ... 13, 212, 444 (dn. 1)
Lykandos. Bkz. Lapara.
Lykhnis (Ohri Gölü) ... 388
Lykostomion (Thessalia'da) ... 165, 167, 169
Lysimakheia (Gelibolu Yarımadası kıstağında ilkçağ kenti) ... 225, 505
Lysimakhos (İskender ardılı Komutan-Kral) 225, 505 (dn. 3)

Ma (Ana Tanrıça) ... 125 (dn. 6)
Macaristan, Macar'lar (ayrıca bkz. Dakia) 125 (dn. 4), 170, 213, 306
Madytos. Bkz. Eceâbad.
Magistros (rütbesi) ... 69
Magnesia/Manisa Meydan Savaşı ... 17
Maiandros. Bkz. Menderes.
Maiotis Gölü (Azak Denizi) ... 225 (dn. 2)
Maïstromiles Ailesi ... 400
Makabaios'lar (fanatik Musevîler) ... 475
Makabi (Yahudi ayaklanması önderi) 475 (dn. 2)
Makedonia, -lılar ... 13, 28, 35, 38, 137, 152 (dn. 1), 160 (dn. 1), 162 (dn. 3), 163 (dn. 2), 214, 225, 469, 473
Malagina (Osmaneli yakınında bir kasaba) 460, 481
Malatya (Melitènè) ... 206, 325
Malatya ili ... 434 (dn. 6)
Malazgirt Meydan Savaşı ... 15, 16, 18, 201 (dn. 1), 404 (dn. 3), 498
Maleos Burnu (Yunanistanda) ... 355
Malkara (Migalgara) ... 228 (dn. 3), 237 (dn. 3), 390 (dn. 4)
Malphè/Amalfi. Bkz. Amalfi.
Mamistra. Bkz. Yakapınar (Misis).
Manalis köyü (Samsat yakını) 471 (dn. 7)
Manastır (Bitola; Makedonia kenti) 163 (dn. 2)
Manethòn (ilkçağda yaşamış bilgin) 189
Mangana (Semti, Sarayı, Manastırı) 105, 518, 522 (ve dn. 3)
Mangana Kapısı ... 73 (dn. 2)
Mani (Manes) ... 470 (dn. 3)
Maniak (Kuman Beyi) ... 250
Maniakès, Geòrgios (Komutan) 28, 171, 235
Mani'ciler (Manikhaios'lar) ... 137, 178 (dn. 2), 179, 180, 182-183, 210, 218, 287 (dn. 2), 392, 470-478, 506
Manisa Dağı (Sipylos) ... 130
Manisa ili ... 442 (dn. 5)
Manouèl (Modèna'lı, hizmetkâr) ... 418
Manouèl Basilakios ... 39
Manouèl Boutoumitès. Bkz. Boutoumitès, Manouèl.
Manouèl Komnènos. Bkz. Komnènos, Manouèl.
Manyas ... 207, 209 (dn. 1)
Marak (Emîr) ... 338
Marakes (Suriye kıyısında hisar) ... 344
Maraş. Bkz. Germanikeia.
Marcus Antonius ... 57 (dn. 1)
Maria (=Meryem). Bkz. Meryem.
Maria (Alan=Gürcü; İmparatoriçe; İmparator Mikhaèl Doukas'ın ve sonra onun ardılı Nikèphoros Botaniatès'in eşi) 5, 24, 47, 48, 49 (dn. 2), 58, 62-65, 69, 73 (dn. 1), 94-100, 104-106, 275, 278, 280
Maria Doukaèna. Bkz. Doukaèna, Maria.
Maria Komnèna. Bkz. Komnèna, Maria.
Mariandynos'lar (Karadeniz Ereğlisi yöresinin ilkçağdaki yerli halkı) 301 (dn. 5)
Marianos Maurokatakalòn. Bkz. Maurokatakalòn, Marianos.
Marinos, Napoli'li ... 400, 414, 417
Markella (Bulgaristanda bir yer) ... 226
Markhapin (Lâzkiye yakınında hisar) .. 355
Markos, Ermiş (İncil yazarı) ... 186
Marmara Denizi (Propontis) ... 124, 126 (dn. 1), 197, 208 (dn. 1), 262, 313, 318 (dn. 1)
Mar Sim'an Dağı (Hatay ilinde) 429 (dn. 6)
Martha. Bkz. Maria (İmparatoriçe Alan/Gürcü)
Maryandènos'lar (karş. Mariandynos'lar) 301
Massaget'ler ... 369 (ve dn. 3)
Matrai (Çatalca). Bkz. Çatalca
Maurikios (Donanma Komutanı) ... 135

Maurokatakalòn, Grègorios (Alexios'un subaylarından) ... 215, 219
Maurokatakalòn, Marianos (aşağıdakinin oğlu; onun gibi Donanma Komutanı, Anna'nın görümcesinin kocası) 295, 311-313, 409, 411
Maurokatakalòn, Nikolaos (Donanma Komutanı; yukarıdakinin babası) ... 213, 215, 220, 241-242, 300, 308, 310
Mauron Oros (Amanos Dağı) ... 430
Mauropotamos (Enez yakınlarında bir dere) 252
Mauros (Amalfi Piskoposu) ... 438
Maximus, Ermiş ... 174
Maydos. Bkz. Eceâbad.
Mazdak/Mazdek (İran'lı, din kurucusu) 205 (dn. 2)
Mecitözü ... 346
Media ... 505
Megalè Polis. Bkz. Preslav.
Mehmet (Anna'da, Moukhoumet; Kılıç Arslan'ın Beylerbeyi) ... 206
Mehmet Çelebi (Sultan I. Mehmet) ... 337 (dn. 6)
Mehter ... 132 (dn. 2)
Meis Adası. Bkz. Kastellorizo.
Mekran (Afşin-Halep arası yörede bir kasaba) ... 435
Mela/Melas Çayı (Çatalca'daki Karasu) 243 (dn. 1), 245
Melik Gazi Gümüştigin (Dânişmendli) 381 (dn. 1)
Melik Şah (Büyük Selçuklu Sultanı, Alp Arslan oğlu) ... 16, 18, 193-196, 201-207, 333 (dn. 5)
Melik Şah (Anadolu Selçuklu Sultanı, Kılıç Arslan oğlu; Kutb ed Din, Şahinşah / Şehinşah; Anna'da, Saïsan) 448 (ve dn. 4), 451, 452, 458 (dn. 7), 479, 484, 490, 493-501
Melissènos, Nikèphoros (Kaisar)... 81-84, 86-90, 103, 143, 165, 220, 224, 247-248, 249, 251, 255 (dn. 1), 256, 261, 291, 380 (dn. 4)
Melitènè. Bkz. Malatya.
Menderes (Maiandros) 338, 339 (dn. 3), 442
Menelaos (mythos kişisi, Atreus oğlu) 38, 96
Merçil, Erdoğan. Müslüman Türk Devletleri Tarihi ... 163 (dn. 1), 196 (dn. 1), 197 (dn. 2)
Meriç (Ebros; Anna'da Euros) ... 74, 76 (dn. 4), 77, 78 (dn. 2), 124 (dn. 4), 183 (dn. 2), 211, 212, 249-252, 390, 469, 470, 477
Meriggi, Pietro. Hieroglyphisch-Hethitisches Glossar 363 (dn. 1)
Mersin ... 353 (dn. 4)
Meryem (keza bkz. Tanrı Anası) ... 22, 71 (dn. 1), 73, 91 (dn. 3), 111, 378
Meryem Ana Kilisesi (İstanbul, Blakhernai Semtinde) ... 71 (dn. 1), 389
Meryem Ana Kilisesi (İstanbulda Khalkopratia semtindeki) ... 154 (dn. 4), 182
Meryem Ana Kilisesi (İstanbulda Büyük Saray bitişiğindeki) ... 376, 378
Meryem Ana'nın Omuz Örtüsü ... 221-223
Meryem Ana Manastırı (İstanbul, Petrion Semtinde) ... 74 (dn. 1)
Meryemlik (Silifke'de) ... 117 (dn. 1)
Mesampeloi (köy; Gebze yakınında) ... 327
Mesanakta hisarı (Dipotamon; Akşehir Gölü güneybatı ucu yöresinde) ... 492
Mese Caddesi (İstanbul'da) ... 88
Mesopotamia ... 195, 264, 435 (ve dn. 5)
Mesta ırmağı (Nestos) ... 390 (dn. 4)
Mestos (Türkiye Trakyasında bir kasaba) 390
Mesut (Anadolu Selçukluları Sultanı) 498-501.
Metaxas (Metropolit) ... 154
Mèthymna (Midilli Adasında kent) 156 (dn. 1), 230
Mèthymnès (Alexios'un Almanya'ya gönderdiği elçi) ... 156
Mevlevîlik ... 474 (dn. 6)
Mısır ... 167, 190, 201, 209, 343 (dn. 3), 451
Mısır Denizi ... 25
Midas (Phrygia Kralı) ... 70
Midas Pınarı (Ulupınar) ... 492 (dn. 2)
Midilli Adası (Lesbos) ... 156 (dn. 2)
Midilli Kenti (Mytilènè) ... 230, 234, 266-268
Migalgara. Bkz. Malkara.
Migidènos (Alexios'un Türk kökenli bir savaşçısı) ... 166, 168, 227

Mikhaèl (Baş Melek, Mikail) ... 144
Mikhaèl (Baş Melek) Kilisesi (Draç yakınında) ... 144
Mikhaèl (Dalmaçya'da Sırp Beyi) ... 60, 127
Mikhaèl (Maliye Yöneticisi) ... 95
Mikhaèl (İmparator, III.) ... 472
Mikhaèl (İmparator, IV.) ... 75 (dn. 1)
Mikhaèl (Akrounos Vâlisi, âsi) ... 450-451
Mikhaèl (Baş içkisunucu) ... 264, 349, 350
Mikhaèl (Hadım; İmparatoriçe Eirènè'nin hizmetkârı) ... 263
Mikhaèl (Hekim, hadım) ... 521
Mikhaèl Anemas. Bkz. Anemas, Mikhaèl.
Mikhaèl Basileus. Bkz. Basileus, Mikhaèl.
Mikhaèl Doukas (İmparator VII. Mikhaèl) Bkz. Doukas, Mikhaèl.
Mikhaèl Doukas, Düzmece (?). Bkz. Doukas, Düzmece (?) Mikhaèl.
Mikhaèl Kekaumenos. Bkz. Kekaumenos, Mikhaèl.
Mikhaèl Pantekhnès. Bkz. Pantekhnès, Mikhaèl.
Mikhaèl Stypeiòtès. Bkz. Stypeiòtès, Mikhaèl.
Mikhaèl Taronitès. Bkz. Taronitès, Mikhaèl.
Mikail (Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul'un babası) ... 195 (dn. 3)
Milâs (Mylasa) ... 123 (dn. 2), 387 (dn. 4)
Milion (İstanbulda anıtsal mesafe taşı) 93, 244 (dn. 2)
Misis. Bkz. Yakapınar (Misis)
Miskamos (Akşehir yakınında bir köy) 483 (dn. 3)
Miskoura (İznik yöresinde bir yerleşim) 483
Mitroviçe (Kosovska Mitrovica, Titova Mitrovica; Makedonia'da kent) 257 (dn. 1).
Mitylènè. Bkz. Midilli (Kenti).
Moesia (Anna'da: Mysia) ... 36, 115 (dn. 4), 116
Moglena (Makedonia'da bir hisar) 162, 163
Moira (Baht Tanrıçası) ... 149 (dn. 2)
Mokros (Bulgar Han'ı Samouèl) ... 219, 391 (dn. 1)
Mokros Dağı (Ohri Gölü yakınında) ... 388
Mollakendi bucağı (Elâzığ ilinde) 434 (dn. 9)
Monastras (Alexios'un yarı Türk kökenli subayı) ... 237, 238, 253, 291, 300, 329-331, 350, 356, 357, 362, 449, 461
Monofizit'ler ... 474 (dn. 2, 3)
Monolykos (Anadolu Selçuklularının en ileri gelen Beylerinden biri) 458 (ve dn. 3), 459, 489, 490, 492, 493, 496, 497
Monomakhatos, Geòrgios (Draç Vâlisi) 58-60, 119, 127
Monomakhos, (İmparator, IX.) Kònstantinos ... 105, 171
Monophtalmos (Tek Göz; Antigonos'un san'ı) ... 458 (dn. 3)
Mopsos (destan kişisi, gelecek-bilici)...364
Mor ayakkabılar ... 80, 81, 84, 93, 95, 104, 105, 276, 523, 524
Mòroboundos (Trakya'da bir yer ... 76, 78 (dn. 2)
Mor Oda (Porphyra) ... 9, 13, 99, 140, 145, 171, 191, 193, 215, 274, 278, 280, 295, 372, 409, 421, 422, 423, 427, 437, 510, 521
Mosynopolis (Trakya kenti) ... 179
Mousa'lar ... 239, 288, 369, 466 (dn. 3)
Mouzakès (Alexios'un subaylarından) 280
Muhammed (İslâm Peygamberi; Anna'da, Mòameth) ... 209
Muhammed (Anna'da Moukhoumet; Emîr; Dânişmendli Mehmet ?) 458 (ve dn. 8), 459, 460, 461, 462
Muhammed Tapar (Büyük Selçuklu Devleti Sultanı) ... 206 (dn. 1)
Murat, I. ... 106 (dn. 2), 208 (dn. 2)
Murat, II. ... 106 (dn. 2), 289 (dn. 2)
Murat, IV. ... 90 (dn. 1)
Musa (Yahudi Peygamberi) ... 312, 451
Musevîler ... 475 (dn. 2)
Mustafa Çelebi (Düzmece denen) 208 (dn. 2), 289 (dn. 2)
Mustafakemalpaşa Çayı. Bkz. Orhaneli Çayı.
Mu'tasım (Halife) ... 71 (dn. 2)
Mürvetler Köyü ... 209 (dn. 1)
Mylasa. Bkz. Milâs.
Mylos (Arnavutluk'ta kentçik) 394, 405, 407
Myriokephalon (hisar yıkıntısı; Eumeneia/ Işıklı akropolis'i) ... 339 (dn. 2)
Mysia. Bkz. Moesia.

Nampitès (Varangos'ların Komutanı) 140, 142-144, 220
Namrun. Bkz. Çamlıyaylâ.
Napoli (Neapolis) ... 400
Nara Burnu (Çanakkale Boğazında) 270 (dn. 4), 440 (dn. 2)
Nauatos (sapık mezhep önderi ?) 206, 308
Naupaktos (İnebahtı) ... 57
Nazilli ... 442 (dn. 6)
Neantzès (Peçenek Beyi) 227, 234-236, 252
Nemçe'liler (Almanlar; Anna'da: Nemitzos'lar) ... 85-87
Nemesos (Kıbrıs'ta bir hisar) ... 269
Neokastron (Alexiopolis; Alexios'un Meriç kuzey kıyısında kurdurduğu kent) ... 477
Neorion Limanı (İstanbulda) ... 90 (dn. 2)
Nestor (mythos kişisi, Neleus oğlu) ... 499
Nestos. Bkz. Mesta.
Neşrî Tarihi ... 82 (dn. 3), 106 (dn. 2), 208 (dn. 2), 408 (dn. 3), 476 (dn. 2)
Nika ayaklanması ... 107 (dn. 1)
Nikaia/İznik. Bkz. İznik.
Nikèphoros (İmparatoriçe Eirènè'nin yeğeni) ... 491-492
Nikèphoros (Dekanos oğlu) ... 389
Nikèphoros Botaniatès (İmparator). Bkz. Botaniatès, Nikèphoros.
Nikèphoros Bryennios (âsi komutan). Bkz. Bryennios, Nikèphoros (âsi).
Nikèphoros Bryennios (Kaisar; Anna'nın eşi). Bkz. Bryennios, Nikèphoros (Kaisar).
Nikèphoros Diogenès. Bkz. Diogenès, Nikèphoros.
Nikèphoros Melissènos (Kaisar; Anna'nın halasının kocası). Bkz. Melissènos, Nikèphoros (Kaisar).
Nikèphoros Palaiologos. Bkz. Palaiologos, Nikèphoros.
Nikèphoros Synadènos. Bkz. Synadènos, Nikèphoros.
Nikèphoros Taronitès. Bkz. Taronitès, Nikèphoros.
Nikeritès, Leòn (Hadım; Tuna Boyu Vâlisi) 217, 264, 403, 483
Nikètas Kastamonitès (Komutan). Bkz. Kastamonitès, Niketas.
Nikètas Khalantzès. Bkz. Khalantzès, Nikètas.
Nikètas Khoniatès (Honaz'lı Nikètas). Historia. Çeviren Fikret Işıltan. TTK yayını, Ankara 1995 5, 48 (dn. 1), 243 (dn. 1), 409 (dn. 2), 487 (dn. 3), 521 (dn. 4)
Nikètas, Panoukomitès. Bkz. Panoukomitès, Nikètas.
Nikolaos (Ermiş) ... 139, 146, 310, 351 (dn. 3)
Nikolaos (Yazman Yardımcısı) ... 217
Nikolaos (Kyrdiniatès; keza Grammatikos, "Dilbilimci"; Evrensel Patrik) 287, 290, 509, 512
Nikolaos Branas. Bkz. Branas, Nikolaos.
Nikolaos Kalliklès. Bkz. Kalliklès, Nikolaos.
Nikolaos Maurokatakalòn. Bkz. Maurokatakalòn, Nikolaos.
Nikomedeia/Nikomedia. Bkz. İzmit.
Nikopolis (Preveze yakınındaki) ... 57
Nil (ırmağı; Nilos) ... 518
Nilos (Yenilikçi din bilgini) 286-287
Nina (Hitit Tanrısı) ... 444 (dn. 1)
Ninos (Ninuva kentinin kurucusu) 444 (ve dn. 1)
Ninos (Lydia Kralı) ... 444 (dn. 1)
Ninuva (Asur başkenti) ... 444 (dn. 1)
Niòbè (mythos kişisi; Tantalos kızı) 130 (dn. 1), 494 (dn. 2, 3), 525
Niş (Naissos; Sırbistanda kent; Anna'da Nisos) ... 307 (dn. 2), 469
Nizam ül Mülk ... 205 (dn. 3)
Nobilissimos (san'ı) ... 292, 413
Norman'lar (Anna'da bunlar da daha çok Franklar, Kelt'ler, Lâtinler adlarıyla anılır) Pek çok yerde.
Normandiya 41, 43, 295
Nuh ... 10
Nusaybin ... 472
Nymphaeion/Nif. Bkz. Kemalpaşa.

Octavius (Augustus) ... 57
Odo (Marquis Odo; Tancred'in babası) 357
Odra. Bkz. Adra.
Odysseia ... 10, 77 (dn. 1), 90 (dn. 3), 96 (dn. 1), 148 (dn. 1), 319 (dn. 2), 369 (dn. 2), 451 (dn. 4), 494 (dn. 3)
Odysseus ... 21, 90, 148, 170 (dn. 3)
Oğuz (Anna'da, Ouzas; Alexios'un Türk kökenli bir subayı) ... 169, 220, 237,

238, 253, 300, 495
Oğuzlar (Uz'lar) ... 116 (dn. 4), 169 (dn. 2), 213 (dn. 1), 220, 225, 259, 300
Ohri (Akhrida) ... 137, 148, 149, 152, 160 (dn. 1), 162
Ohrid (Akhrida/Ohri Gölü) ... 388
Olympos. Bkz. Uludağ.
Òpos, Kònstantinos (Alexios'un subaylarından) ... 137, 209, 231, 317, 318
Orestès ... 62, 78 (dn. 2)
Orestiada (Yunanistandaki kasaba) 78 (dn. 1)
Orestias/Orestiada. Bkz. Edirne.
Orhan Gazi ... 85, 204 (dn. 4), 354 (dn. 5)
Orhaneli Çayı (Rhyndakos, Adranos, Mustafakemalpaşa Çayı) ... 203 (dn. 1)
Orontès. Bkz. Âsi Irmağı.
Orpheus ... 13
Orthia, -lılar ... 13, 273
Osmaneli (Leukai/Lefke) ... 332, 460 (dn. 3), 487
Osman Gazi 82 (dn. 3), 208 (dn. 2), 367 (dn. 3)
Osmaniye ... 333 (dn. 3)
Ostrogorsky. Bizans Devleti Tarihi. ... 5, 116 (dn. 4), 179 (dn. 2), 470 (dn. 3), 472
Ostrovo (Makedonia'da bir hisar) ... 162
Oşin (Misis'de Ermeni Vâli-Komutan) 362 (dn. 2), 363 (dn. 1)
Otra. Bkz. Adra.
Otranto ... 48 (dn. 1), 54, 57, 127, 184, 382-383, 384 (ve dn. 2)
Ouelkon. Bkz. Welf.
Ouetonos'lar. Bkz. Veton'lar.
Ouresis (Bolkanos'un amca oğlu) ... 284
Ouzas (Oğuz). Bkz. Oğuz.
Ozolimnè (Azov/Azak Denizi) ... 224-225

Ölümsüzler (Atanathoi) ... 26, 29, 31, 85
Ören (Edremit'in eski yeri) ... 440 (dn. 3)

Pagras (Pagrai/Bagras/Kızlar Kalesi; Hatay ilinde) ... 430
Paiania (Yunanistanda bölge) ... 200
Païpert. Bkz. Bayburt.
Pakourianos (Başkomutan) ... 69, 136, 143, 156, 160, 163, 210, 211, 214 (dn. 2)
Palaiapolis/Paliapolis. Bkz. Beydağ.
Palaiologos, Geòrgios (Anna'nın teyzesinin kocası) ... 74 (dn. 3), 75, 76, 79, 87, 89-92, 97, 119, 127, 131, 133, 134, 137-139, 145, 150, 177, 178, 215, 219, 223-224, 246-247, 253, 291, 331, 380 (dn. 4), 466
Palaiologos, Nikèphoros (yukarıdakinin babası) ... 75, 90-94, 145
Palamedès (destan kişisi) ... 21, 65
Paliapolis. Bkz. Beydağ.
Pallas (Athèna'nın san'ı) ... 143
Pallia (Arnavutluk'ta, Draç yöresinde kıyı kasabası) ... 133
Palli Burnu (Pallia yakınında) ... 133, 309
Pammakaristos Kilisesi. Bkz. Fethiye Câmii.
Pamphylia ... 13, 25
Pamphylia Körfezi. Bkz. Antalya Körfezi.
Pamphylon (Türkiye Trakyasında bir kasaba) ... 213
Panhypersebastos (san'ı) ... 103-104, 277, 420
Panoukòmitès, Nikètas (Alexios'un Mısır'a gönderdiği elçi) ... 137, 361
Pantekhnès, Mikhaèl (Hekim) ... 516, 521
Panteleemon Manastırı (Hatay ilinde) 429
Pantepoptès Manastırı (İstanbulda) 115 (dn. 2)
Paphlagonia ... 119, 263 (dn. 2)
Paralos (Atina'lıların gemisi) 3, 4
Paraskeuiòtès (Gardiyan) ... 509
Pargiaroukh. Bkz. Berkyaruk.
Parion (Marmara Denizi güneybatı kıyısında kent; Kemer Kalesi) ... 459 (ve dn. 5)
Paris. Bkz. Alexandros.
Paristrion (Tuna Boyu; güney kıyı) 183, 215, 264, 290
Parthenon ... 99 (dn. 3)
Parthia, -lılar ... 365 (dn. 2), 470 (dn. 3)
Pasaròn (Korfu Adasında liman) ... 185
Pasinler Ovası ... 472 (dn. 1)
Paskalya ... 88
Patara (Fethiye ile Kaş arasında, Eşen Çayı ağzında tarihsel kent) ... 351
Patras (Yunanistanda kent) ... 351 (dn. 3)
Patroklos (mythos kişisi, Akhilleus'un can dostu) ... 98, 118, 290
Paulikianos'lar (Paulus'çular) ... 25, 178, 179, 470, 471 (dn. 7), 506
Paulos (Ermiş) ... 48, 52, 65, 117 (dn. 1), 284, 312, 368 (dn. 1), 471 (dn. 7)

Paulos (Roma'lı; Alexios'un subaylarından) 438
Paulos (Paulikianos'ların önderlerinden; Kallinikos oğlu) ... 471
Paura. Bkz. Bafra.
Pazaryeri. Bkz. Armenokastron.
Peçenekler ... 116, 155 (dn. 1), 168 (dn. 4), 169 (dn. 2), 183 (dn. 3), 203, 209, 210-212, 213-229, 232 (dn. 2), 234-257, 272, 383, 384, 406, 473, 489, 495
Pègasios (Donanmada Filo Komutanı) 318
Pègasos (mythos yaratığı, uçan at) ... 147
Pègè (Balıklı Ayazması) ... 58
Pègè Manastırı (Balıklı Manastırı) ... 172
Pelagonia ... 163, 400
Pelasgos'lar ... 48 (dn. 1), 164 (dn. 2), 208 (dn. 3)
Pelekanon. Bkz. Eski Hisar
Peloponnèsos (Mora Yarımadası) ... 27, 351 (ve dn. 3), 449
Peltastès (Kalkanlı yaya asker) ... 83 (dn. 7)
Penelopeia (mythos kişisi; Odysseus'un eşi) 90 (dn. 3)
Pentègostis (Serez yakınında bir çiftlik) 275
Perama Kapısı (İstanbul surlarında) ... 186
Pergamon. Bkz. Bergama.
Periblepta Manastırı (İstanbulda) ... 95
Perikhytès (Donanmanın gemi komutanlarından) ... 351
Periklès ... 181
Peripatètès'ler (Yürüyerek ders anlatanlar) 173
Pēriphanestatès (=En Parlak; Büyük Amiral'lere özgü san) ... 351
Peristhlaba. Bkz. Preslav.
Pernikos (Yunanistan Trakyasında bir çiftlik) ... 275
Pers'ler. "Türkler" anlamında, Anna'da birçok yerde: ilkçağ Persleri kasdedilerek: 26 (dn. 2, 5), 200, 369 (dn. 3)
Petra Geçidi (Arnavutluk'ta) ... 405
Petri Kapı (İstanbul surlarında) ... 74 (dn. 1)
Petrion (İstanbul'da semt) ... 73, 74 (dn. 1)
Petrion Kadınlar Manastırı (İstanbul'da) 73, 74, 91
Petritzos (Yunanistan Trakyasında bir çiftlik) ... 275, 469
Petro (Rus Çarı, III.) ... 289 (dn. 2)
Petros (Ermiş) ... 48, 284, 303 (dn. 2), 309, 383 (dn. 2), 414 (dn. 1)
Petros Aliphas. Bkz. Aulps, Pierre d'.
Petros, Keşiş. Bkz. Pierre l'Ermite.
Petros Tornikios ... 38
Petroula (Draç yakınında bir hisar) 394, 402, 403, 409, 411
Petzeas (Alexios'un subaylarından; Ephesos /Selçuk Vâlisi) ... 338, 362
Peygamber (Sözcüğün kökeni ve anlamı) 190 (dn. 2)
Peynir Yeme Haftası (Tyrophagia) .. 70, 244, 247
Phalanx ... 28 (ve dn.4), 29, 31, 38, 39, 52, 87, 143, 144, 159, 160, 161, 166, 168, 211, 212, 253, 298, 314, 316, 393, 461, 463, 487, 488, 493, 494, 501
Phamousa (=Hicviye) ... 391
Pheidias (İlkçağın ünlü yontu ustası) 99, 373
Pheresia/Phersia (Litarbai, Terib, al Asarib; Suriyede bir kasaba) ... 429
Philaretos (Antakya yöneticisi)...194, 333 (dn. 5)
Phileas (İstanbul kuzey yakınında, Karadeniz kıyısında bir burun) ... 314
Philippe (Fransa Kralı, I.) ... 360
Philippoi ... 40
Philippopolis. Bkz. Filibe.
Philippos (Makedonia Kralı; İskender'in babası) ... 469
Philippos (Roma'lı; İmparator Philippus Arabs ?) ... 469-470
Philokalès, Eumathios (Komutan) ... 269, 344, 345, 348, 352, 440-443, 445, 448
Philokalès, Manouèl (Alexios'un subaylarından) ... 274
Philokalos (Meriç'in sığlaştığı bir geçit yeri; Enez yakınında) ... 251
Phokaia. Bkz. Foça.
Phokas, Ermiş ... 262
Phòlos (Mani'cilerin önderlerinden) 476, 478
Phrantzès, Şehir Düştü... 73 (dn. 2), 80 (dn. 1)
Phrourion (İtalya'da bir hisar) ... 45
Phrygia ... 70 (dn. 2), 442
Pierre Barthèlemy (Papas) ... 341 (dn. 2)
Pierre l'Ermite ... 303, 305-308, 313, 341
Pilatus (İsa çağında Roma'nın Filistin

Vâlisi) ... 108 (dn. 2)
Pindaros (ilkçağda yaşamış ozan) 212 (dn. 1), 466
Pinion Çayı (Thessalia'da) 167 (dn. 2), 168
Pinkernès (Baş içkisunucu, Şarabdâr) san'ı 264
Pire (Peiraieus) ... 3, 4
Pîr Sultan Abdal ... 174 (dn. 4)
Pisa, -lılar 350-353, 357 (dn. 2), 360, 448
Pithèkas (Osmaneli yakınında köprülü bir yer) ... 487
Pitikas (İskit) ... 489
Plasta. Bkz. Elbistan.
Platòn/Eflâtun ... 9, 172, 174, 176, 258 (dn. 1), 288, 375, 471, 475
Platòn. Phaidros ... 21, 477 (dn. 1)
Platòn. Sokratès'in Savunması ... 21
Platza (Hatay ilinde hisar ?) ... 430
Plavitza (Thessalia'da kentçik) ... 164
Pliskoba (Bulgaristanda kasaba) ... 218
Ploutarkhos. Flamininus'un Yaşamı 126 (dn. 1)
Ploutarkhos. Nikias'ın Yaşamı 212 (dn. 1)
Ploutarkhos. Pelopidas'ın Yaşamı 228 (dn. 1)
Ploutarkhos. Perikles'in Yaşamı 181 (dn. 1)
Ploutarkhos. Sertorius'un Yaşamı 396 (dn. 3)
Podandon. Bkz. Pozantı.
Poimanènon. Bkz. Eski Manyas.
Polemòn (ilkçağda yaşamış konuşma ustası) 288, 466
Polobos (Makedonia'da kasaba) 162, 170, 273
Poloveç Dansları ... 169 (dn. 2)
Polybios. Tarih. ... 11, 81 (dn. 4)
Polybotos. Bkz. Bolvadin.
Polybotos (Trakya'da, Keşan yöresinde kasaba) ... 234, 235 (ve dn. 3)
Polykleitos (İlkçağın ünlü yontu ustası) 101, 418
Pomorie. Bkz. Ankhialos.
Pons (Bertrand oğlu; Saint-Gilles'in torunu) 448
Pontos Herakleia'sı. Bkz. Ereğli.
Porphyra. Bkz. Mor Oda.
Porphyrios (ilkçağda yaşamış düşünür) 174, 471
Porphyrogennetos (Mor Odada Doğmuş Olan). Bkz. Mor Oda.
Porsuk, Emîr (Büyük Selçuklu Sultanlığı komutanlarından; Anna'da, Prosoukh) 197, 199, 201
Poudilos (Ulah Beyi) ... 291
Poukheas (Anadolu Selçuklularının komutanlarından) ... 489, 500
Poulkhasès. Bkz. Ebu'l Gazi.
Pountesès (Robert de Guiscard'ın komutanlarından) ... 162
Poutzè (Edirne yakınında hisar; Karaağaç) 296-298
Pozantı (Podandon) ... 429 (dn. 5), 431
Prainetos. Bkz. Karamürsel.
Praitorion (Vâli Konağı) ... 397
Prebeza/Preveze ... 57 (dn. 1)
Prenetos. Bkz. Karamürsel.
Preslav (Bulgaristanda kent; Peristhlaba, Eski İstanbul) ... 219
Priamos ... 38
Prilep (Makedonia'da kent) ... 163 (dn. 2)
Primikèrios (san'ı) ... 137, 332
Principat Kontu Richard (Anna'da, Prinkipatos) ... 310, 313, 401, 438
Prinkipos. Bkz. Büyük Ada.
Priştina ... 257 (dn. 1)
Proedros (onurlandırma san'ı olarak) ... 61
Proklos (Düşünür) ... 174
Prophètès (sözcüğünün anlamı) 190 (dn. 2)
Prosoukh. Bkz. Porsuk.
Prosphorianon Limanı (İstanbulda) 90 (dn. 2)
Pròtobestiaria/Pròtobestiarios ("Esvabçı-başı" san'ı) ... 74, 75, 103, 192
Pròtonobilissimos (san'ı) ... 233
Pròtoproedros (san'ı) ... 34 (dn. 3), 121
Pròtosebastos (san'ı) ... 103, 186
Pròtostratòr (san'ı) ... 169, 221
Prousa. Bkz. Bursa.
Psellos, Mikhaèl (bilgin, tarihçi) 16, 171-172
Psellos. Khronographia. Çeviren Işın Demirkent, TTK yayını Ankara 1992 ... 28 (dn.6), 75 (dn. 1), 114 (dn. 1), 171 (dn. 2), 174 (dn. 2), 175 (dn. 1)
Psyllos (İpsala batı yakınında kasaba) 390, 392

Pugaçov, Yemelyan İvanoviç 289 (dn. 2)
Puy, Adhémar du (Kudüs Piskoposu) 350 (dn. 2)
Pyladès (mythos kişisi; Orestès'in arkadaşı) 62
Pyramos. Bkz. Ceyhan.
Pyrros/Pyrrhus (Epeiros Kralı) ... 129, 130 (dn. 1)
Pyrros. Bkz. Geòrgios (Pyrros denen)
Pythagoras ... 367 (dn. 1)

Raiktòr (Keşiş). Bkz. Mikhaèl Doukas, Düzmece (?)
Rainulf (Salerno'lu Kont) ... 401 (dn. 2)
Ramle (Anna'da, Ramel; Filistinde kent) 343, 344
Ramsay, William M. Anadolunun Tarihî Coğrafyası 333 (dn. 2), 460 (dn. 4), 461 (dn. 1, 5), 483 (dn. 1), 487 (dn. 2, 3), 489 (dn. 1), 492 (dn. 1), 495 (dn. 2)
Raoul (Robert de Guiscard'ın elçisi) 54-56
Raoul, Kont ... 317-319, 320
Rapsomatès (âsi) ... 268
Raymond de Barcinon ... 49
Raymond de Saint-Gilles. Bkz. Saint-Gilles.
Rebenikos (Thessalia'da bir yer) ... 165
Renard (Taranto Piskoposu) ... 438
Renauld, Kont (Anna'da Renaldos) 162, 163
Rhaidestos. Bkz. Tekirdağ.
Rhegion. Bkz. Küçük Çekmece.
Rhyndakos. Bkz. Orhaneli Çayı.
Rıdvan, Emîr ... 333 (dn. 5)
Richard (Bohemond'un Kontlarından Hugue'ün kardeşi) ... 407
Richard (Dagobert oğlu; Alexios'un subaylarından) ... 438
Richard (Salerno'lu Rainulf'un oğlu) 401
Richard, Principatus Kontu. Bkz. Principatus.
Richard Siniscard (aşağıdaki Robert'in yeğeni) ... 438
Robert de Guiscard (Güney İtalya'da Beylik kurmuş bir Norman)... 16, 41-60, 69 (dn. 5), 109, 118-121, 126-159, 170, 172 (dn. 2), 181, 183-188, 191, 192, 194, 323 (dn. 1), 359, 362 (dn. 2), 365, 394 (dn. 2), 410 (dn. 1), 422
Robert, Flandre Kontu. Bkz. Flandre Kontu.
Robert, Loritello Kontu ... 54 (dn. 3)
Rodenos (İstanbul Merkez Komutanı) 95
Rodomèros (Rodomir; Alexios'un, Bulgar kökenli bir subayı) ... 251, 329-331.
Rodop Dağları ... 469, 473
Rodos ... 230 (dn. 3), 336, 351, 352
Roger (Robert de Guiscard'ın oğlu)... 54, 57, 127, 157, 184, 187, 188
Roger (Raoul'un kardeşi) ... 56
Roger (Frank soylularından biri) 401, 414, 417
Roma (kenti) ... 48, 49, 50, 52, 120 (dn. 2), 172, 252, 309, 357, 383
Roma (İmparatorluğu) ... 201
Ròmaïna. Bkz. Hurman Kalesi.
Ròmania (Roma/Rum Devleti anlamında) 110 (dn. 4), 425, 453 (dn. 2)
Ròmanos Diogenès (İmparator). Bkz. Diogenès, Ròmanos.
Ròmanos (Mani'cilerden) ... 392
Romanya ... 115 (dn. 4), 116
Ròsmikès (Alexios'un Gürcü kökenli bir subayı) ... 406
Rossano (Güney İtalya'da kasaba) ... 48 (dn. 1).
Roussel de Bailleul (Anna'da: Ourselios) 15-23, 41, 61
Rousion. Bkz. Keşan.
Rudolf (Schwaben Duka'sı; Anna'da: Landulf) ... 52
Ruhun beden değiştirmesi (Metempsykhòsis) ... 174, 176, 285 (dn. 1)
Rum (Ròmaios), Rumlar (Ròmaioi). Pek çok yerde.
Rum Ateşi ... 350-352
Rumeli Feneri (İstanbul Boğazı kuzey çıkışında) ... 263
Rum (Anadolu) Selçuklu Sultanlığı. Bkz. Anadolu Selçuklu Sultanlığı
Rum Kale ... 434 (dn. 4)
Rupen'ler (Ermeni Prensleri) ... 430

Sagouda. Bkz. Söğüt.
Saint-Gilles, Raymond de (Provence Kontu; Anna'da, İsangelès) ... 4, 323, 325, 326, 342, 344-348, 356 (dn. 4), 445, 448
Saïsan. Bkz. Melik Şah (Anadolu Selçukları Sultanı).
Sakarya (Anna'da, Sangaris) 301, 490

Sakız (Khios) ... 230, 231, 234, 336
Salabria Çayı (Thessalia'da) ... 167-169
Salerno ... 43 (dn. 3), 48, 49, 51, 54, 55, 151 (dn. 2), 158, 159, 183, 401 (dn. 2)
Salihli ... 338 (dn. 4)
Sam (Nuh oğlu) ... 10
Samandağı (Suveydiye; Anna'da, Soudi, Souetios) ... 334, 357, 429
Samatya (İstanbulda semt) ... 95 (dn. 3)
Sami Gürtürk. Silifke Tarihi .117 (dn. 1)
Samos. Bkz. Sisam.
Samouèl (Bulgar Kralı; ayrıca bkz. Mokros) 74 (dn. 3), 219
Samsat (Samosata) ... 471 (dn. 7), 472
Sancak-ı Şerîf ... 221 (dn. 1), 223 (dn. 1)
Sangaris. Bkz. Sakarya.
Saniskò, Saniskos (Bohemond'un san'ı) 142, 157
Santabaris. Bkz. Bardakçı.
Sapanca Gölü (Anna'da, Baanè Gölü) 301-302
Sapphò (Midilli'li kadın ozan) ... 466, 510
Sara/Saray ... 68 (dn. 1)
Sarakènos, Kont ... 403, 404
Sarakènos'lar ... 137, 162, 163, 303, 355, 428, 446, 464
Sarayburnu ... 105 (dn. 3)
Sarban. Bkz. Sarvan Hisarı.
Sardeis (Lydia Krallığının başkenti) ... 338
Sardika. Bkz. Sofya.
Sarıbaba Tepesi (Çivril ilçesinde, Işıklı Gölü bitişiğinde) ... 339 (dn. 2)
Sarmat'lar ... 116, 168, 210, 213, 220, 300
Saros. Bkz. Seyhan.
Saros Körfezi (Trakya'da) ... 27
Sarsapin / Sarsapa / Sarsap (Elbistan yakınında dere ve hisar) ... 435
Sarvan Hisarı (Anna'da, Sarban) 434 (ve dn. 7)
Sarvandkâr Dağı ... 434 (dn. 7)
Sasanî'ler ... 205 (dn. 2), 365 (dn. 2)
Satranç ... 376
Satzas (Tuna Boyunun Beylerinden) 210
Saul/Şaul (Ermiş Petros) ... 312 (dn. 1), 383 (dn. 2), 471 (dn. 7)
Saul/Şaul (Yahudi Kralı) ... 106
Savranlı köyü (Adana ilinde) ... 434 (dn. 7)
Saxon'lar ... 52
Sazlı Dere (Bathynias) ... 248 (dn. 1)
Schwaben ... 52 (dn. 1)
Scipio (Africanus) ... 17
Sebastokratòr (san'ı) ... 103-104
Sebastos (san'ı)..41, 64 (dn. 1), 103-104, 200, 400, 439
Sedekias (Yahudi Kralı) ... 219
Seferihisar ... 288 (dn. 3)
Seirènos (mythos yaratığı) ... 465 (ve dn. 4)
Sekreton (=Saymanlık) ... 95
Selânik (Thessalonikè) ... 36, 40, 82, 106 (dn. 2), 138, 152, 162 (dn. 5), 165, 169, 309, 362, 366 (dn. 4), 371, 372, 390, 393-394, 400
Selçuk (Ephesos, Ayios Logos, Ayasluk) 99 (dn. 2), 104 (dn. 1), 129 (dn. 3), 338, 442 (dn. 6), 472
Selçuklu'lar. Bkz. Büyük Selçuklu Sultanlığı,Anadolu Selçuklu Sultanlığı.
Seleukeia. Bkz. Silifke.
Seleukos'lar devleti ... 17, 435 (dn. 5), 475 (dn. 2)
Seleukos (I.; Nikator) ... 505 (dn. 3)
Senatus (Roma'daki) ... 41 (dn. 2)
Serbia (Kuzey Yunanistanda kent) 162
Serbia. Bkz. Sırbistan.
Serblias'lar (İtalos'un öğrencilerinden) 174
Sermòn (bir savaş gemisi türü) ... 118
Serez (Serrai) ... 274, 278
Seslav (Tuna boyunun Beylerinden; Anna'da, Sesthlabos) ... 210
Sestos (Çanakkale Boğazı Rumeli kıyısında ilkçağ kenti) ... 270 (dn. 4)
Sèth (Falcı) ... 188, 190
Seutlos Adası ... 352
Sevim, Ali. Anadolu'nun Fethi. Selçuklular Dönemi ... 18
Sevim, Ali. Ünlü Selçuklu Komutanları ... 196 (dn. 1)
Seyhan (Saros) ... 25, 333 (dn. 2), 364
Sezer (Komutanlık bölgesi; Suriyedeki Şayzar/Kal'at Secar) ... 430
Sgenin. Bkz. Izgın.
Sgouritzès (Alexios'un atı) ... 147
Sırbistan (Serbia), Sırplar...115 (dn. 4), 272, 284, 307 (dn. 2), 454
Sicilya (Anna'da, Sikelia) ... 16, 28, 170,
Sidera (=Demir) Burcu (İzmit önünde) 302
Sidera (=Demir) Geçidi. Bkz. Demirkapı Geçidi.
Sigelgaita (Robert de Guiscard'ın eşi; ayrıca

bkz. Gaïta) ... 54 (dn. 5)
Silbestros (Edirne ileri gelenlerinden biri) 299
Silifke (Seleukeia) ... 117 (dn. 1), 353 (dn. 4), 354, 447
Silistre (Dristra) ... 183, 210, 214, 218, 224, 255 (ve dn. 1), 290
Silivri (Selymbria) ... 167 (dn. 2)
Silivri Kapı ... 58 (dn. 5), 172 (dn. 3)
Simav Gölü (Anna'da, Sinaos) ... 451
Simon (Kudüs Kralı Baudoin'ın oğlu) 446
Simonidès (ilkçağda yaşamış ozan) ... 367
Simun (Ermiş Petros'un asıl adı) 303 (dn. 2)
Sinaos. Bkz. Simav Gölü.
Sinop ... 195, 196, 202, 347 (dn. 2)
Sipsin. Bkz. Çayırbağ.
Sipylos. Bkz. Manisa Dağı.
Sirkeci Garı ... 90 (dn. 2)
Sisam (Samos) ... 230 (dn. 3), 268, 351
Sivas ili ... 248 (dn. 1)
Siyavuş (İstanbula gönderilen Büyük Selçuklu elçisi) ... 193, 195-196, 202
Skaliarios (İlhan rütbeli Türk Beyi) 209 (ve dn. 2, 4), 291, 404
Skamandros. Bkz. Kara Menderes.
Skandinavya ... 85 (dn. 3)
Skholèn'ler ... 25
Skiza (Eskinoz/Esenyurt) ...78, 83 (dn. 4)
Sklerèna (IX. Kònstantinos'un sevgilisi) 114 (dn. 1)
Skleros (Komplocu) ...375
Skleros, Bardas (Komutan) ... 326-327
Skodra. Bkz. İşkodra.
Skopia. Bkz. Üsküp.
Skotinos (Türkiye Trakyasında bir yer) 213, 214
Skoutarion/Üsküdar (Edirne yakınındaki). Bkz. Üsküdar.
Skyth'ler. Bkz. İskit'ler.
Slav'lar ... 85 (dn. 3, 5), 144, 155 (dn. 1), 219, 387
Slavonya (Anna'da: Sthlabonia) ... 61, 155 (dn. 1)
Sliven. Bkz. İslimye.
Slopimos (Makedonia'da bir yerleşim) 372
Slymeòn Tepesi (Bulgaristanda) ... 218
Smyrna/Smyrnè. Bkz. İzmir.
Sofya (Sardika, Traditza) ... 116 (dn. 5)
Soğuksu Köyü. Bkz. Eski Manyas.
Sokol'lu Mehmet Paşa ... 301 (dn. 9)
Sòkratès ... 21
Solomòn (Macar Kralı) ... 213
Solomòn, Ìòannès (Komplocu) ... 174, 375, 376, 377
Solymas. Bkz. Süleyman Şah.
Sophoklès, Aias ... 9
Sophoklès, Antigonè ... 392 (dn. 2)
Sophoklès, Kral Oidipous ... 243 (dn. 1), 304 (dn. 2)
Sophoklès, Oidipous Kolonos'da 386 (dn. 2)
Sophoklès, Trakhis'li Kadınlar 386 (dn. 2)
Soskos (Makedonia'da bir hisar) ... 162
Sòsthenion. Bkz. İstinye.
Soudi. Bkz. Samandağı.
Souetios. Bkz. Samandağı.
Sozopolis/Sozopol (Osmanlı döneminde Süzebol; Bulgaristanda kent) ... 156, 377
Söğüt (Sagouda). ... 483
Spakha. Bkz. Isfahan.
Sparethra (İskit Kraliçesi) ... 369
Sparta, -lılar ... 3, 200, 228, 276
Spatharios (Kılıçlı asker) ... 89, 90
Sphentzanion. Bkz. Zveçan Kalesi.
Squillace (Güney İtalya'da kasaba) ... 48 (dn. 1).
Stadeion (Anna'daki farklı anlamı) ... 28 (dn. 5)
Stagira (Aristotelès'in doğum yeri) 390, 400
Stakhys, Ermiş ... 383 (dn. 2)
Sthlabo Tilion (Afşin yöresinde bir hisar) 434
Sthlanitza (Rumelinde bir kasaba) ... 366
Stoa, -cılar ... 258 (ve dn. 1), 288, 475
St. Marco Kilisesi (Venedik'te) ... 186
Stomion (Thessalia'da köy) ... 167 (dn. 3)
Strabobasileios (Alexandros'un subaylarından) ... 482, 483
Strabon, Geographika ... 124 (dn. 3)
Straboròmanos (saray görevlisi) 72, 73
Strabos, Strategios (Alexios'un subaylarından) ... 354
Stratègios (Aaron'un uşağı) ... 392, 393
Stratègos Autokratòr (Başkomutan anlamındaki san'lardan biri) ... 17, 61
Stratopedarkhès (Başkomutan anlamındaki san'lardan bir diğeri) ... 17, 269, 365, 366
Strouga (adının anlamı) ... 160

Stroumpitza (Makedonia'da bir yerleşim) 372
Struma/Strymon (Irmağı) ... 40 (dn. 4)
Sturtevant, Eti Dili Sözlüğü 363 (dn. 1)
Stylianos (dil bilgini) ... 506
Stypeiòtès, Mikhaèl (Alexios'un subaylarından) ... 482, 483, 489
Sultan Ahmet Câmii ... 71 (dn. 1), 93, 376
Sultan Ahmet Meydanı ... 200
Sultandağ (Afyon ilinde ilçe merkezi) 333 (dn. 2), 497 (dn. 1)
Sultanhisar (Nysa) ... 338 (dn. 3)
Sulu Manastır (İstanbulda) ... 95 (dn. 3)
Sur (Tyros; Lübnan'da kent) ... 361, 446-447, 448 (dn. 3), 450
Suriye ... 12, 13, 17, 102, 174 (dn. 2), 269, 310, 338, 343, 350, 359, 362, 363, 435, 436, 444, 472
Suriye Denizi ... 25, 364, 448
Surp Kevork Kilisesi (İstanbulda) 95 (dn. 3)
Susurluk ... 209 (dn. 1)
Susuz Müsellim ... 213 (dn. 6), 214 (dn. 1)
Süleyman Şah (Kutalmış oğlu; Anna'da: Solymas) ... 16, 18, 24, 26, 124, 126, 132, 133, 142, 153 (dn. 1), 163, 193-197, 202, 203, 204 (dn. 1), 205, 206, 229 (dn. 2), 333 (dn. 5)
Süleyman (Hazret-i Süleyman; Yahudi Kralı) 369, 502, 505
Süryanî'ler, Süryanî dili ... 303 (dn. 2), 429 (dn. 3)
Süzebol. Bkz. Sozopolis.
Sykè ... 91 (dn. 2), 353
Sykeòtès (Sykè'li) (Ermiş) Geòrgios 91
Sylvanos. Bkz. Kònstantinos (Sylvanos).
Symeon (Bulgar Çarı) ... 241 (dn. 1)
Synadènos, Nikèphoros ... 63, 92 (dn. 1), 140, 145
Synada/Synnada (Şuhut) ... 63 (dn. 3)
Synaos/Sinaos. Bkz. Simav Gölü.
Synesios (Alexios'un subaylarından, Peçeneklere yolladığı elçi) ... 226-227, 237, 255-256
Synklètos. Bkz. Danışma Kurulu.

Şahinşah/Şehinşah. Bkz. Melik Şah (Anadolu Selçukluları Sultanı).
Şam (Damaskos) ... 344, 448
Şarköy ... 27
Şayzar. Bkz. Sezer.
Şebinkarahisar (Kolòneia) ... 381, 472
Şehenşah, Fatimî Sultanı ... 343 (dn. 3)
Şevkiye Köşkü (İstanbulda) ... 105 (dn. 3)
Şile (Khèlè) ... 301
Şuhut (Synada/Synnada) ... 63 (dn. 3)
Şurâ-yı Saltanat ... 41

Tagmatarkhos (rütbesi) ... 337 (ve dn. 5)
Tancred (Tancrède) de Hauteville (Anna'da, Tangrès) ... 41 (dn. 1), 331, 335, 345, 348 (dn. 2), 357, 359, 360 (ve dn. 3), 362-366, 382, 420, 426, 443-445, 447, 448 (dn. 2)
Tanır bucağı (Afşin ilçesinde) ... 434 (dn. 4)
Tanismanis. Bkz. Dânişmend.
Tanrı Anası (ayrıca bkz. Meryem Ana) 58, 74, 75, 133, 171, 182, 196, 389, 465, 467, 468, 520
Tanrıvermiş, Emîr ... 336, 338
Tantalos (mythos kişisi; İzmir-Manisa yöresi Kralı) ... 130 (dn. 1)
Tapar, Sultan. Bkz. Muhammed Tapar
Taranto (İtalya'da kent) ... 129, 438
Tarık (Ziyad oğlu) ... 140 (dn. 2)
Tarkhaniotès (Katakalòn rütbeli) ... 28, 291
Tarkhun (Luwi Tanrısı) ... 123 (dn. 2)
Taron (Bagratuni Prensi) ... 38
Taronik/Tornik ... 38
Tarònitès (Ailesi) ... 38 (dn. 4)
Tarònitès, Grègorios (Trabzon Vâlisi, âsi) 379-381, 382
Tarònitès, Ìòannès (aşağıdaki Mikhaèl'in oğlu; Alexios'un yeğeni) ... 291, 380-381, 390 (dn. 2)
Tarònitès, Ìòannès (Hukukçu; Alexios'un yazmanı) ... 390 (ve dn. 2)
Tarònitès, Mikhaèl (Anna'nın halasının eşi) 103, 277, 281, 284, 380 (dn. 4)
Tarònitès, Nikèphoros (Büyük Amiral) 103
Tarsus ... 312, 340, 357 (ve dn. 1), 362, 383 (dn. 2), 431
Tarsus Çayı (Kydnos) ... 432
Tartaros ... 37 (dn. 3)
Tartus (Suriye kıyı hisarı; Anna'da Antarados, Haçlılarda Tortose) ... 344, 432 (dn. 7)
Ta Sphorakiou Mahallesi (İstanbulda) 171 (dn. 4)

Taşınmaz mallarda vergi değeri biçme dönemi (Indictio) ... 88, 100, 109, 131, 136, 142, 137, 191, 193, 290, 302, 366, 379, 380, 389, 438, 469
Taşlıklıoğlu, Zafer. Anadoluda Apollon kült'ü ile ilgili kaynaklar ... 91 (dn. 3)
Tatikios (Alexios'un en güvendiği komutanlarından) ... 36 (dn. 3), 197-199, 201, 211, 212, 220, 229, 275, 278, 283, 291, 328, 332, 334, 348, 351, 353, 454
Tatou (Silistre Beyi) ... 210, 218-219, 224
Tatranès (Peçenek savaşçısı) ... 238
Taurokòmos Boğazı (Türkiye Trakyasında bir dağ geçidi) ... 227, 228, 298
Tauros'lar ... 470
Tebenda (Amasya yöresinde bir kentçik) 380 (dn. 1)
Tebenna (Trabzon yakınında bir hisar) 380
Tefenni (adı) ... 380 (dn. 1)
Tekfur Sarayı (İstanbulda) ... 71 (dn. 1), 74 (dn. 1, 5), 314 (dn. 4)
Tekirdağ (Rhaidestos) ... 27, 190
Telemakhos (mythos kişisi; Odysseus'un oğlu) ... 90, 148
Tel Khampson. Bkz. Afşin.
Teloukh (Dolikhe/Dülük; G.Antep ilinde) 430
Tempè Vâdisi (Thessalia'da) ... 167 (dn. 2)
Tephrikè. Bkz. Divriği.
Terib. Bkz. Pheresia.
Teşup (Hitit Tanrısı) ... 123 (dn. 2)
Teukros (mythos kişisi, okçu) ... 316
Tevrat. Bkz. Kutsal Kitap.
Thalassokratòr (Büyük Amiral) san'ı 267, 409
Thaumastos Oros (Hatay ilinde Ermiş Siman Dağı) ... 429
Theano (Kadın düşünür) ... 367
Thèbai ... 228 (dn. 1)
Thekla (Ermiş) ... 115-117
Thekla (İmp. Theophilos'un kızı) 115 (dn. 3)
Thema (kavramı) ... 95 (dn. 1)
Themistoklès ... 200 (dn. 3)
Theodòros (Ermiş) ... 142, 248, 278
Theodòros (Aaron'un kardeşi) 391-393
Theodòros. Bkz. Toros.
Theodòros Gabras. Bkz. Gabras, Theodòros.
Theodotos (Alexios'un askeri) ... 29
Theokritos. Yunan Çoban Şiirleri 477 (dn. 1)
Theologos. Bkz. İoannès, Ermiş.
Theophilos (İmparator) ... 115 (dn. 3)
Theophylaktos Dalassènos. Bkz. Dalassènos, Theophylaktos.
Therma (Bulgaristanda ılıca kenti) ... 291
Thessalia/Tesalya ... 28, 34, 35, 145 (dn. 3), 137
Thoukydidès. Peloponnèsos Savaşı 200 (dn. 3), 232 (dn. 1)
Thoula/Thoulè (Kuzey Ülkeleri) ... 85, 202
Thoula/Thoulè Adası (İngiltere ?) ... 91, 386 (ve dn. 4)
Thrakesion ili ... 449
Thynia ... 124, 126
Tırhala (Trikala) 163, 164, 167 (dn. 3), 169
Tigranès (Dikran; Ermeni din bilgini) 287
Tigris. Bkz. Dicle
Til Enzit. Bkz. Doğankuş.
Tilion (Afşin yakınlarında üç hisarın adı) 434 (ve dn. 9)
Timoros (Arnavutlukta bir hisar) ... 408
Timotheos (İskender'in flüt çalıcısı) 13, 273
Timur ... 338 (dn. 4)
Titova Mitrovica. Bkz. Mitroviçe.
Titus Livius. Ab Urbe Condita 163 (dn. 2)
Togan, Zeki Velidî. Umumî Türk Tarihine Giriş ... 169 (dn. 2)
Togortak (Kuman beyi) ... 250, 295
Toklu Dede Mescidi (İstanbulda) 115 (dn. 3)
Tomyris (Massaget'ler Kraliçesi) ... 369
Toparkhès (Bölge Komutanı) ... 119
Top Kapı (Ayios Ròmanos Kapısı) ... 315
Topkapı Sarayı ...90 (dn. 1), 92, 105 (dn. 3)
Topotèrètès (Bölge Savunucusu) ... 119
Tornik. Bkz. Taronik.
Tornikios. Bkz. Petros Tornikios.
Toros (Ermeni Prens) ... 430
Tortose (Anna'da, Antarados). Bkz. Tartus.
Toutousès. Bkz. Tutuş.
Trablus (Tripolis; Suriye'deki) ... 345, 347, 355, 445, 446, 448
Trabzon (Trapezountos) ... 261-263, 379-381, 409 (dn. 2)

Traditza (Sofya) ... 116
Trakya (Thrakè), Trak'lar ... 26, 28, 69, 76, 78, 469 (ve dn. 3), 470, 473,
Trapezountos. Bkz. Trabzon.
Traulos (âsi) ... 182-183, 210
Triaditza (Rumelinde bir hisar) ... 469
Trikala. Bkz. Tırhala.
Trimous (Filibe'nin eski bir adı) ... 469
Tripolis. Bkz. Trablus.
Tròglodytikè Ülkesi ... 201
Tròia, Tròia Savaşı ... 6, 21, 364 (dn. 1)
Tuğrul (Büyük Selçuklu Devleti Sultanı) 195 (dn. 3)
Tuna (Anna'da: İstros, Danoubis) 115 (dn. 4), 116, 209, 213, 214, 216, 218, 219 (ve dn. 3), 224, 226, 256, 264, 290, 454, 469, 475
Turan, Osman. Selçuklular Tarihi 18
Turan, Osman. Selçuklular Zamanında Türkiye ... 18, 205 (dn. 2)
Tura Ukama (Süryanî dilinde, "Kara Dağ"; Amanos Dağları) ... 429 (dn. 3), 430 (dn. 5)
Tutuş (Alp Arslan'ın oğullarından) ... 17-20, 194-195, 205, 206, 229 (dn. 2), 333 (dn. 5)
Türkler (keza, Agarènos'lar, İsmailî'ler =İsmail Oğulları, Pers'ler). Pek çok yerde.
Typhon (mythos yaratığı canavar) ... 35
Tyragion (Tyraion/Tyriaion; Ilgın yakınlarında bir hisar) ... 500
Tyros. Bkz. Sur.
Tzakhas. Bkz. Çaka.
Tzangra (özel bir yay türü) ... 311
Tzelgou (Peçenek Komutanı) 213, 214
Tzibiskon (Thessalia'da hisar) ... 163
Tzimiskès, (İmparator) İòannès ... 471-472, 473, 515
Tzintziloukès, Andronikos (Alexios'un bir subayı) ... 344, 345
Tzipourelès (Alexios'un subaylarından) 461, 462, 463
Tzitas (Alexios'un bir subayı) ... 328, 346, 347
Tzouroulos (Çorlu). Bkz. Çorlu.
Tzykanistèrion (Cirit oyunu yeri) ... 511

Ulah'lar (Blakhos'lar) 164, 249, 253 (dn. 1), 291, 292
Ulubat (Apolyont) Gölü ... 207 (dn. 4), 208, 458 (dn. 5)
Ulubat (Lopadion) ... 203, 207, 458, 480, 481, 483
Ulubat Köprüsü ... 208 (dn. 2), 480
Ulubat Tekfuru ... 208 (dn. 2)
Uluborlu (Apollònia/Sozopolis) 156 (dn. 1)
Uludağ (Olympos) ... 460, 481
Ulupınar. Bkz. Midas Pınarı.
Umar, Bilge. Türkiyedeki Tarihsel Adlar ... 6, 27 (dn. 3), 208 (dn. 3), 248 (dn. 1), 273 (dn. 1), 296 (dn. 3), 306 (dn. 3), 380 (dn. 1), 387 (dn. 4), 429 (dn. 5), 434 (dn. 9), 458 (dn. 10), 459 (dn. 2, 3, 9), 483 (dn. 3), 488 (dn. 2)
Umar, Türkiyedeki Tarihsel Anıtlar 365 (dn. 1)
Umar, Bilge. Bithynia (Akbank Yayını) ... 487 (dn. 3)
Umar, Bilge. Troas (Akbank Yayını) ... 459 (dn. 5)
Urban (Papa) ... 350 (dn. 2)
Urfa (Edessa) ... 28, 344, 346, 435, 436 (ve dn. 2), 448
Urla İskelesi (Klazomenai) ... 230 (dn. 1)
Urson ... 129 (dn. 2)
Usturlap ... 190
Uz'lar. Bkz. Oğuz'lar

Üsküdar (Khrysopolis, Damalis) ... 24, 81, 84, 88, 89, 99, 124, 126, 203, 323, 453, 457, 458, 463, 480, 502
Üsküdar (Skoutarion; Edirne yakınında köy) 299
Üsküp (Skopia) ... 162, 272, 273

Vahdettin ... 41
Valania (Anna'da, Balania; Suriye kıyısında bir hisar) ... 344
Van Gölü ... 435 (dn. 6)
Varangos'lar (Vareng'ler) ... 85, 86, 93, 118, 140, 142-144, 153, 220, 282, 377, 452 (dn. 2)
Vardar (Axios; Anna'da Bardarios) Irmağı 35 (ve dn. 5), 160, 162
Varna (Bulgaristanda kent) ... 210 (dn. 2)
Vartara Deresi (Akçaabat'ta) ... 35 (dn. 5).
Vasilievski ... 243 (dn. 1)
Vecd'e Gelenler (Enthousiastes; bir tarikat)

287
Venedik, -liler ... 132-135, 143, 150, 151, 183-186, 188, 360
Venusia (Anna'da Benousion) ... 188
Veton'lar (Anna'da, Ouetonos'lar) 387, 464
Vidin (Bidynè) ... 475
Viking'ler ... 144, 452 (dn. 2)
Vukan (Sırp Beyi; Anna'da, Bolkanos) 234, 259, 260, 272-273, 284, 372
Vukan, Stephan (yukarıdakinin amca oğlu) 284

Welf (Bayern/Bavyera Duka'sı; Anna'da: Ouelkon) ... 52

Xantas (Filibe'li Mani'cilerin önderlerinden) ... 137, 157
Xenophon ... 28 (dn. 4)
Xenophon. Anabasis ... 301 (dn. 5), 472 (dn. 1), 492 (dn. 2), 500 (dn. 2)
Xenophon. Hellenika ... 386 (dn. 2)
Xerigordos (İznik yakınlarında bir yerleşim) 306, 307
Xerogypsos. Bkz. Çorlu Çayı.
Xeros, Bardas (Alexios'un bir subayı) 375
Xerxes (İran Şahı) ... 26, 249, 339 (dn. 3)
Xiphilinos (Patrik İòannès'in babası) 100

Yafa (İapha) ... 343
Yafes (Nuh'un oğlu) ... 10
Yağı-Sıyan, Emîr ... 333 (dn. 5), 334 (dn. 1)
Yakapınar (Mamistra / Mamista / Mopsou Estia / Misis) ... 357, 364 (ve dn. 1), 431
Yakub, Barada'lı (İakòbos Baradeus) 474
Yakubî Kilisesi ... 474 (dn. 2)
Yalova ... 126 (dn. 1)
Yalvaç (Emîr Çaka'nın kardeşi; Anna'da, Galabatzès) ... 266
Yamanlar Dağı (Amanara) ... 125 (dn. 6)
Yambolu/Yanbolu (Diampolis) ... 214, 226, 292
Yanya (İòannina) ... 151, 159
Yarpuz. Bkz. Afşin.
Yavuzeli ilçesi (G. Antep ilinde) 434 (dn. 4)
Yavuz Sultan Selim Câmii ... 73 (dn. 2), 74 (dn. 1)
Yazıbelen. Bkz. Hiırman (köyü).
Yenice Çiftlik köyü ... 235 (dn. 3)
Yerebatan Sarayı (Sarnıcı) ... 154 (dn. 4), 171 (dn. 4)
Yerlisu. Bkz. Çamlıca.
Yetimler Yurdu (Orphanotropheion) 502
Yıldırım Taşı (Astropelekion) ... 123
Yıldız falı ... 188-190
Yılmaz Öztuna. Türk Ansiklopedisi "Selçuklular" maddesi ... 15, 18
Yınanç, Mükrimin Halil. Türkiye Tarihi ... 124-125 (dn. 6)
Yunanistan ... 27, 70 (dn. 1), 78 (dn. 2), 145 (dn. 3)
Yüz Tepeler ... 225

Zakharias (Draç yakınındaki savaşta ölen Rum ileri gelenlerinden) ... 145
Zakynthos Adası ... 350
Zebel. Bkz. Gabala.
Zenon (Stoa'cı düşünür) ... 258 (dn. 1)
Zerdüşt dini ... 471 (dn. 7)
Zèthos (mythos kişisi) ... 130
Zeus ... 123 (dn. 2), 499
Zoè (İmparatoriçe) ... 114 (dn. 1), 180, 182
Zoè Doukaèna. Bkz. Doukaèna, Zoè.
Zompè Köprüsü (Sakarya üzerinde) ... 490
Zonaras. Epitomè İstoriòn...88 (dn. 5), 115 (dn. 2), 230 (dn. 3)
Zopyros (Herodotos'un andığı bir Pers) 296
Zouma (Com, Cuma; Suriyede) ... 430
Zveçan Kalesi (Sphentzanion Hisarı; Makedonia'da) ... 257 (dn. 1), 272, 273
Zygabènos (Keşiş) ... 510
Zygos (Makedonia'nın kuzeybatı ucunda bir dağ, bir boğaz ve bir bölge) ... 257 (ve orada dn. 1), 265, 272, 273, 291, 292, 299

Anna Kommena

ALEXIAD

Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Kommenos Dönemi'nin Tarihi

MALAZGİRT'İN SONRASI

Bu kitabı, İmparator Alexios Kommenos'un, çağına göre olağanüstü eğitimli ve bilgili kızı Anna Kommena, akıp giden Zaman'a karşı bir yengi anıtı dikmek için yazmış. Türk, Bizans, Haçlılar tarihlerinin kesişme dönemini (1071–1118) anlatmaya girişirken, öncelikli amacının, İmparator babasının başarılarını çağlar ötesine duyurmak olduğunu saklamıyor.

Kitapta, adından başlayarak, "Alexios'un Destanı" niteliğinin, aşırı abartmalarla ve yan tutuculukla, bile bile yaratıldığı, hatta asıl amacın bu olduğu, doğru. Yine de, yapıt, ölçülmez değer taşıyor. Çünkü Anna, dönemin olaylarını, entrikalarını, savaşlarını, ünlü kişilerini, İstanbul'daki sarayı ve oradaki yaşantıyı, zamanın toplumsal kurumlarını, geleneklerini anlatıyor; sık sık, önemli kişilerin ayrıntılı portresini büyük başarı ile çiziyor; o dönemdeki İstanbul üzerine yapıtının pek çok yerinde bize bilgi veriyor; bu arada özellikle, Emîr Çaka'nın öyküsünü, Ortodoks kilisesinin sapık saydığı Bogomil tarikatının önderi Basileios'un İstanbul'da Dikilitaş dibinde diri diri yakılmasını, Haçlıların Anadolu'dan geçişini, Türklerle yapılan savaşları, Büyük Selçuklu Sultanlığı ile Anadolu Selçukluları arasındaki ilişkileri, sürtüşmeleri, çatışmaları, çok ayrıntılı olarak anlatıyor. Bunlar bakımından ve daha nice konu bakımından yapıtı, ya en ayrıntılı bilgi veren kaynaktır ya da *tek* kaynaktır.